SEPTUAGINTA

1-2 PARALIPOMENE
1-2 EZDRA
ESTER
IUDIT
TOBIT
1-4 MACABEI

Volum coordonat de:

CRISTIAN BĂDILIŢĂ, FRANCISCA BĂLTĂCEANU, MONICA BROŞTEANU

în colaborare cu

pr. IOAN-FLORIN FLORESCU

Traduceri de:

FRANCISCA BĂLTĂCEANU, GHEORGHE CEAUŞESCU, ŞTEFAN COLCERIU, VICHI DUMITRU, ŞTEFANIA FERCHEDĂU, THEODOR GEORGESCU, OCTAVIAN GORDON, LIA LUPAŞ

COLEGIUL NOUA EUROPĂ

POLIROM

2005

Notă asupra volumului

Cu volumul al III-lea al Septuagintei noastre încheiem seria „Cărților istorice", prefigurând, în același timp, prin 4 Macabei, impregnată de stoicism, seria „Cărților sapiențiale" care vor alcătui o bună parte din materia volumului al IV-lea.

1 și 2 Paralipomene (1–2 Cronici, după denumirea TM) constituie un rezumat, cu unele diferențe față de versiunea ebraică, al Cărților Regilor. Ele prezintă evenimentele esențiale din istoria lui Israel până la exilul babilonian.

Următoarele două cărți – 1 și 2 Ezdra (aceasta din urmă corespunzând cărților Ezra și Nehemia din canonul TM) – relatează „peripețiile" întoarcerii unei părți a populației evreiești în Iudeea, ca urmare a edictului din 538, sub domnia lui Cirus. Trei momente-cheie scandează această întoarcere: reclădirea Templului, în ciuda opoziției samaritenilor din vecinătate; înălțarea zidurilor Ierusalimului; redescoperirea Torei.

Urmează trei scurte „romane biblice", având în centru câte un personaj memorabil: Ester, Iudit și Tobit. Tobit trăiește în exil, dar își păstrează neștirbită identitatea iudaică. Ester și Iudit sunt două eroine care-și pun viața în primejdie pentru salvarea lui Israel în momente cruciale. Aceste „romane religioase" sau „povești exemplare" propun un mod de comportament pentru exilații evrei, definit prin buna conviețuire cu străinii, dar în limitele impuse de credința iudaică.

Cărțile Macabeilor, în ciuda marilor deosebiri dintre ele, alcătuiesc un corpus oarecum coerent de „literatură de rezistență", pivotând în jurul unei familii de eroi patrioți: Macabeii. Primele trei texte sunt preponderent istorice, în vreme ce al patrulea reprezintă o meditație filozofică, de nuanță stoică, pe marginea ideii de jertfă asumată din fidelitate absolută față de Dumnezeu. Canonul Septuagintei diferă de canonul ebraic nu numai prin plasarea diferită a unor cărți în cuprins, ci și prin prezența mai multor cărți. În TM, Ezra-Nehemia precedă Cronicile (Paralipomenele), care *încheie* al treilea ciclu, al „Scrierilor" (sau „Hagiografiilor"). În LXX, cele două cărți puse sub numele lui Ezdra (LXX Esdras), *plasate după* Paralipomene, se află la mijlocul „Cărților istorice". În TM, Ester face parte din „Cele cinci suluri" aparținând aceleiași secțiuni, a „Scrierilor", între Plângeri și Cartea lui Daniel. În LXX, ea *deschide* „trilogia romanescă", așa cum am văzut adineaori. În fine, Iudit și Tobit, precum și Cărțile Macabeilor, nu fac parte din canonul Bibliei ebraice. În Vulgata, toate cărțile sunt prezente, dar „romanele" apar în altă ordine: Tobit, Iudit, Ester, mai logică decât în LXX, dat fiind că povestea din Tobit se leagă direct de perioada exilică și

postexilică descrisă în Ezra şi Nehemia. În catolicism, 1 Ezdra şi 3–4 Macabei sunt socotite „apocrife” (deşi folosite şi citate de Părinţi, nu au girul oficial al Bisericii), iar Iudit, Tobit şi 1–2 Macabei, deuterocanonice (pentru că nu apar în canonul ebraic). În Biserica ortodoxă, ele nu fac parte din canonul biblic, dar apar în majoritatea ediţiilor şi sunt numite *anagignoskomena*, „bune de citit”. 4 Macabei face figură cu totul aparte (ea lipseşte din Bibliile româneşti recente, inclusiv din ediţia Anania diortosită „după Septuaginta”). Tradiţional ea a fost atribuită istoricului iudeu Flavius Iosephus (de unde şi denumirea de „Iosip”, în Biblia de la 1688 sau în cea de la Blaj), atribuire pusă la îndoială de critica modernă. La nivel lexical notăm abundenţa terminologiei filozofice, cu precădere stoică, de unde „sunetul” aparte, uşor neologistic al traducerii noastre. Despre 4 Macabei, cartea „raţiunii dominante”, Samuil Micu scrie, în „Cuvântul înainte”: „Cartea aceasta, carea să zice a lui Iosip, pentru că de Iosip Flavie ar fi scrisă, nici S.S. Părinţi nu o cunosc dumnezeiască, nici în toate bibliile greceşti să află, nici în canonul cărţilor jidoveşti, nici în bibliile latineşti nu easte, pentru aceaea nici întru această biblie nu am voit de nou a o tălmăci, ci, precum să află în bibliia cea veachie românească o am lăsat şi numai pentru aceaea o am pus aici, că s-au aflat în cea veachie românească, amintrilea, loc întră cărţile Sfintei Scripturi nu poate să aibă.”

Reamintim în continuare structura ediţiei noastre precum şi normele mai importante de redactare:

Norme de redactare

I. Siglele, abrevierile şi trimiterile bibliografice la scrierile antice şi moderne citate în note şi comentarii sunt menţionate în Bibliografia volumului.

II. Titlurile întregi ale cărţilor biblice au fost scrise cu litere drepte. În citările prescurtate, virgula (,) desparte capitolul de verset, iar punctul (.) şi liniuţa (-) delimitează versete. Abrevierile pentru cărţile biblice sunt cele în general uzuale, cu următoarele precizări: Iis. Nav. = Iisus/Iosua; Od. = Ode; Prov. = Proverbele/Pildele lui Solomon; Ps. Sol. = Psalmii lui Solomon. În unele cazuri, numele aceleiaşi cărţi este citat în mod diferit, după versiunea greacă, respectiv textul ebraic, la care se face referire: de ex. Par. (Paralipomene pentru LXX), dar Cron. (Cronici pentru TM), 1Rg. (1 Regi LXX), dar 1Sam. (1 Samuel TM) etc. Referinţele la cărţile Pentateuhului şi la cele istorice din LXX, din note şi comentarii, trimit la primele două volume din prezenta ediţie a Septuagintei (*Septuaginta 1 şi 2*, NEC/POLIROM, 2004).

III. Reguli de transliterare:

– Cuvintele sau expresiile greceşti din note s-au scris cu caractere greceşti. Corespondentele latine sunt: α, Α = a, A; β, Β = b, B; γ, Γ = g, G; δ, Δ = d,

D; ε, E = e, E; ζ, Z = z, Z; η, H = e, E; θ, Θ = th, Th; ι, I = i, I; κ, K = c, C (dar k, K înainte de *e* şi *i*); λ, Λ = l, L; μ, M = m, M; ν, N = n, N; ξ, Ξ = x, X; ο, O = o, O; π, Π = p, P; ρ, P = r, R; σ, ς, Σ = s, s, S; τ, T = t, T; υ, Υ = u (în diftongi), y, U (în diftongi), Y; φ, Φ = ph, Ph; χ, X = ch, Ch; ψ, Ψ = ps, Ps; ω, Ω = o, O.

– Termenii ebraici s-au transliterat după următoarele reguli:
א = ' (stop glotal); בּ = b; ב = bh (pronunţat spirant, aprox. ca [v]); גּ = g; ג = gh (pronunţat spirant); דּ = d; ד = dh (pronunţat spirant, aprox. ca engl. „th" sonor); ה = h; ו = w; ז = z; ח = ḥ; ט = ṭ; י = y; כּ = k; כ = kh (pronunţat spirant, aprox. ca [h]); ל = l; מ = m; נ = n; ס = s; ע = ʿ (guturală); פּ = p; פ = ph (pronunţat spirant, aprox. ca [f]); צ = ṣ; ק = q; ר = r; שׂ = ś; שׁ = ş; תּ = t; ת = th (pronunţat spirant, aprox. ca engl. „th" surd); ָ = ā (în silabă închisă, înainte de accent: o); ֵ = ē; ִי = ī; וֹ = ō; וּ = ū; ַ ֲ = a; ְ = ᵉ (pentru simplificare, am transliterat la fel *şwa mobile* şi *şwa quiescens*); ֶ ֱ = e; ִ = i; ָ ֳ = o; ֻ = u.

– Transcrierea numelor proprii (inclusiv a etnonimelor): s-a plecat de la forma lor greacă, din LXX, şi s-a transliterat cât mai aproape de această formă. Singura excepţie a fost transliterarea diftongului „ou": nu s-a transliterat Iouda, Routh, Saoul, ci Iuda, Ruth, Saul; aşadar, „ou" s-a redat peste tot cu „u". În cazul numelor foarte cunoscute, s-a preluat forma românească tradiţională (ex. Avram sau Avraam, nu Abram sau Abraham; Goliat, nu Goliath; filisteni, nu philisteni etc.; dar Iisus Nave, nu Iosua Navi; Phinees, nu Finees; cheteu, nu heteu etc.); acolo unde s-a impus folosirea altei forme decât cea curentă, s-a dat o notă explicativă.

– Cuvintele care s-au adăugat în traducere, pentru clarificarea sensului, şi care nu există în textul original au fost puse între paranteze drepte: []. Cuvintele ebraice care au fost transliterate ca atare în textul grecesc au fost date în caractere italice şi explicate în note.

– Notele s-au numerotat cu numărul capitolului şi versetului respectiv, dat în **bold**. În cadrul aceleiaşi note, comentariile diferite se evidenţiază printr-un romb plin, ♦.

Structura ediţiei

Volumul I: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul.

Volumul II: Iisus Nave/Iosua, Judecătorii, Ruth, 1–4 Regi.

Volumul III: 1–2 Paralipomene, 1–2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1–4 Macabei.

Volumul IV (tomurile I şi II): Psalmi, Ode, Proverbele lui Solomon, Ecleziastul, Cântarea cântărilor, Iov, Înţelepciunea lui Solomon, Înţelepciunea lui Sirach, Psalmii lui Solomon.

Volumul V: Osea, Amos, Michea, Ioel, Abdia, Iona, Naum, Habacuc, Sophonia, Ageu, Zaharia, Malachia.

Volumul VI: Isaia, Ieremia, Baruch, Plângerile lui Ieremia, Scrisoarea lui Ieremia, Iezechiel, Suzana, Daniel, Bel şi Dragonul.

Contribuţia coordonatorilor

Pe lângă miile de mesaje schimbate între coordonatori şi traducători pe durata a doi ani de zile, volumul al III-lea a făcut obiectul discuţiilor a trei şedinţe de lucru organizate la Colegiul Noua Europă, sub atenta şi generoasa oblăduire a lui Andrei Pleşu şi a Marinei Hasnaş, cu sprijinul mai multor angajaţi ai Colegiului. Sorin Marin ne-a însoţit mobilizator în cursa noastră contra cronometru, îngăduindu-ne luxul unor pauze de respiraţie. Silviu Lupescu n-a precupeţit, ca de obicei, nimic pentru ca volumul să beneficieze de o editare impecabilă. Doi colegi francezi au contribuit notabil la elaborarea notelor şi introducerilor a două cărţi din volum: André Canessa, pentru 1 Ezdra, şi Anna Baudelin, pentru Ester. Tuturor li se cuvin cele mai vii şi calde mulţumiri.

Coordonatorii au făcut tot posibilul pentru ca şi acest volum să fie cât mai exact, complet şi prietenos din punct de vedere literar. Francisca Băltăceanu şi Monica Broşteanu au investit sute de ore în confruntarea cuvânt cu cuvânt a traducerilor, în efectuarea a numeroase corecturi şi în redactarea a sute de note suplimentare. Eu însumi am reluat introducerile, traducerile şi notele verificând cu atenţie, şlefuind şi completând de câte ori a fost necesar. Am redactat notiţele patristice la câteva cărţi şi am adăugat o serie de interpretări ale Părinţilor Bisericii. Ioan-Florin Florescu, coordonatorul echipei de redactori de la Polirom, a recitit volumul, înconjurat de o întreagă bibliotecă Septuaginta. Observaţiile sale judicioase au contribuit la îmbunătăţirea unor note şi ne-au ajutat să evităm în traducere contrasensuri lingvistice sau teologice.

Cristian Bădiliţă

1 PARALIPOMENE

Introducere

I. Titlul cărţii

Printre cele mai puţin frecventate cărţi ale Bibliei se numără şi cele două Cărţi ale Cronicilor, numite de Ieronim *Chronicon totius divinae historiae*. Rolul lor oarecum marginal în economia Bibliei este indus pe de o parte de titlul din textul masoretic, (*dibh^{e}rēy hayyamīm*), tradus literal în Vulgata ca *Verba dierum* („Cuvintele zilelor") şi, mai ales, de interpretarea minimalizatoare sugerată de titlul grecesc din Septuaginta (LXX): Παραλειπόμενα („cele lăsate la o parte"). Aceeaşi impresie o sugerează şi plasarea Cronicilor la sfârşitul canonului ebraic. În LXX, 1 şi 2 Paralipomene sunt plasate după cărţile istorice ale Regilor şi înainte de 1 Ezdra.

II. Conţinutul

În întregime, cele două cărţi ale Cronicilor se prezintă ca un compendiu de istorie de la Adam până la edictul lui Cirus, din 538 î.H.

Prima carte cuprinde o introducere de nouă capitole, unde sunt prezentate genealogii care urmăresc linia descendenţilor lui Adam prin patriarhi, până la Iacob (1), apoi linia fiilor lui Israel şi a descendenţilor lui Iuda (2,1–4,23), precum şi a celorlalte triburi (4,24–8,40). Capitolul al nouălea îi aminteşte pe locuitorii Ierusalimului de după exil. Naraţiunea istorică propriu-zisă începe o dată cu relatarea morţii lui Saul (10), căreia îi urmează imediat recunoaşterea domniei lui David şi cucerirea Ierusalimului (11,1-9). Cronistul îi trece apoi în revistă pe capii oştirii lui David (11,10-47): autorul face cu acest prilej o dare de seamă exactă asupra situaţiei în care se găsea tabăra lui David înainte (12,1-23) şi după căderea lui Saul (12,24-40). Urmează aducerea chivotului din Cariathiarim spre Ierusalim. Pe drum, chivotul este adăpostit în casa lui Abeddarra, vreme de trei luni (13). Cronistul îi numeşte pe descendenţii direcţi ai lui David (14,1-7) şi pomeneşte de luptele acestuia cu filistenii (14,8-17). După pregătiri deosebite (15,1-24), chivotul este adus la Ierusalim (15,25–16,3), însoţit de jertfe şi cântări sfinte.

David cântă un psalm (16,4-43). Domnul îl ascultă pe David şi îi promite să-i înalţe spiţa în veci (17). David îi înfrânge pe filisteni la Geth, pe regele Adraazar din Suba şi pe aliaţii lui din Damasc, pe idumei, pe moabiţi (18), pe ammoniţii din Rabba şi, din nou, pe filisteni (20); apoi îşi numără poporul şi este pedepsit de Dumnezeu (21). Urmează pregătirile pentru construirea Templului (22), dispoziţiile regale pentru slujirea în Casa Domnului (23,1–26,32). Instituţiile şi funcţiile de stat înfiinţate de David. Ultimele dispoziţii ale regelui (27,1–29,25). Epilogul domniei lui David (29,26-30).

III. Unitatea

Iniţial, în Biblia ebraică, cele două Cărţi ale Cronicilor alcătuiau o unitate de formă şi de conţinut, fiind atribuite aceluiaşi autor. Din motive mai mult formale decât tematice, traducerea în greacă a operat o secţionare în materia unităţii primordiale a Cărţii. Împărţirea s-a menţinut şi în vechile traduceri în latină şi a fost preluată în Vulgata. Textul ebraic a apărut pentru prima oară secţionat în două în ediţia rabinică a lui Bomberg (Veneţia, 1516-1517).

Totuşi, datorită faptului că LXX, care are la bază un original ebraic mai vechi decât TM, prezintă textul sub forma amintită, unii cercetători au pus la îndoială faptul că 1 şi 2 Paralipomene ar fi aparţinut aceluiaşi autor. Astfel, K. Galling (pp. 10-17) e de părere că Paralipomenele au fost scrise de doi cronicari cu înclinaţii teologice asemănătoare, care ar fi trăit la un interval de o sută de ani unul de celălalt. Astfel, primul ar fi activat în jurul anului 300 î.H., iar al doilea în jur de 200 î.H, acesta din urmă fiind responsabil pentru materialul suplimentar din Paralipomene. Teoria enunţată de savantul german s-a bucurat de un ecou redus, majoritatea bibliştilor acceptând ipoteza că la baza textului Paralipomenelor, aşa cum îl ştim astăzi, va fi stat un singur text, îmbunătăţit şi adăugit (ex: 1Par. 1–9 sau pasajele extinse despre leviţi şi cetăţile acestora) sau emendat în funcţie de centrele de interes ale Cronistului (preoţia, cultul, preeminenţa Templului), însă nicidecum redactat în etape succesive.

Identitatea autorului este incertă. Totuşi specialiştii au presupus că ar fi vorba de un levit, pentru că respectiva clasă ocupă un loc mult mai important decât în celelalte cărţi istorice (autorul menţine o atitudine rezervată faţă de casta preoţilor propriu-zişi). De asemenea, nivelul înalt de cultură scripturară arată că Paralipomenele erau concepute de un autor cultivat pentru un public select.

Exagerărilor de analiză le corespund, simetric, şi exagerări de sinteză. Conform unei teorii mai vechi, azi contestate, asemănările dintre 2Par. 36,22-23 şi 2Ezr. 1,1-3, ar indica faptul că Paralipomenele şi 2 Ezr. (TM Ezra + Nehemia) ar fi fost scrise de acelaşi autor. Teoria se baza şi pe mărturia Talmudului (*Baba Bathra* 15a), care atribuia Cronicile cărturarului Ezdra.

Contraargumentul fundamental pentru teoria enunţată este unul de factură internă, contextuală, literară: pe de o parte, limba şi stilul celor două opere sunt diferite, pe de altă parte, mesajele nu îşi corespund. Cronistul este cu precădere interesat de casa lui David, de leviţi, de profeţi, de doctrina răsplătirii, pe când Ezra şi Nehemia se situează într-o perspectivă puternic antisamariteană, excesiv puritană. În acest caz, s-a postulat că legătura de două versete dintre 2 Cronici şi Ezra a fost făcută de un autor ulterior, dornic să prezinte Ezra şi Nehemia ca pe o continuare legitimă a Cronicilor.

IV. Datarea

Datarea cărţii este extrem de dificilă, pentru că nu dispunem de criterii intrinseci textului. Lista descendenţilor lui David din 1Par. 3,19-24 este neclară în privinţa numărului de generaţii succesive. Ea înaintează până în jurul anului 460 sau, în cel mai bun caz, 320 î.H. Între termenul extrem de timpuriu propus de Cross (520 î.H.) – puţin probabil, întrucât distanţa în timp dintre ultimele evenimentele relatate şi redactarea propriu-zisă ar fi prea mică – şi datarea cea mai târzie, în vremea Macabeilor, (prin raportarea la Eupolemos, la care vom reveni în cele ce urmează), nu greşim dacă situăm redactarea Cronicilor în perioada persă târzie sau în cea ptolemaică timpurie.

În privinţa traducerii în greacă, s-ar putea susţine o datare aproximativă, un *terminus ante quem* în orice caz: L.C. Allen observa că Paralipomenele conţin un termen grecesc, *diadochos*, dispărut după a doua jumătate a secolului al II-lea î.H. De asemenea, în mod indirect, ştim că un istoric evreu de limbă greacă din Palestina, Eupolemos, a scris la mijlocul aceluiaşi secol, al II-lea, o carte despre regii lui Iuda, din care se mai păstrează cinci fragmente citate de Clement Alexandrinul şi Eusebiu al Cezareii. Istoricul încerca, în lucrarea respectivă, să armonizeze datele din 3Rg. şi 2Par. din ediţia greacă. Suntem siguri de sursa întrebuinţată de Eupolemos, pentru că el pomeneşte, citând la un moment dat 3Rg. 2,12, că, la urcarea pe tron, regele Solomon avea doisprezece ani. Acest detaliu de vârstă apare numai în LXX.

Mai mult decât o posibilă datare a traducerii (170-150 î.H.), L.C. Allen găseşte un indiciu şi pentru localizarea ei: utilizarea substantivului grecesc λίψ („vânt de sud-vest") pentru a indica vestul atestă că traducerea a fost făcută în mediul evreiesc alexandrin, întrucât cuvântul grecesc apare folosit cu acelaşi sens şi în diverşi papiri egipteni. L.C. Allen combate în aceeaşi lucrare şi teza lui C.C. Thorrey care susţinea că Paralipomenele au fost *traduse*, nu numai revizuite în versiunea lui Theodotion.

V. Mesajul

Deşi considerate cărţi istorice, Paralipomenele nu au doar un caracter istoric propriu-zis. Ele reprezintă în acelaşi timp scrieri de propagandă levitică sau davidică şi sunt străbătute de un fior polemic de la un capăt la celălalt: autorul propune o interpretare a glorioasei perioade a monarhiei timpurii, a regatului unit, raportându-se mereu – deşi nu apare nici o menţiune explicită – la situaţia politică a Palestinei din timpul său. Materialul unic pe care îl aduc Paralipomenele reflectă, în opinia lui P.Welten, permanenta ameninţare la care era expusă Iudeea în secolele III-II î.H., în timpul conflictelor cu regatele seleucid şi ptolemaic. În această serie intră informaţia despre alcătuirea armatei, despre activităţile edificatoare şi reformele politice ale regilor, discursuri, rugăciuni, profeţii şi informaţii privind cultul preexilic, asupra cărora se proiectează situaţia postexilică etc.

Astfel, când Cronistul îşi începe „relatarea" de la Adam, el o face pentru a combate anumite teorii eleniste care plasau începutul tuturor civilizaţiilor în Egipt sau în Mesopotamia. Apoi, nu pomeneşte nimic despre exod, fie pentru că proaspătul conflict cu Samaria îl determină să treacă sub tăcere vremurile de glorie, când toţi evreii se aflau sub aceeaşi conducere, fie pentru că, aşa cum bănuieşte un comentator contemporan, Templul este văzut ca izbăvitor prin excelenţă, iar nu exodul. Cronistul îşi alege cu mare atenţie episoadele din surse variate, mergând de la Gen. până la 3Rg. şi Profeţi, iar omisiunile, extrem de relevante în economia intenţiilor sale, nu creează confuzie, nici nu contravin marilor episoade relatate în alte părţi (aşa cum vom arăta mai jos).

Care sunt însă marile „teze" pe care le susţine Cronistul?

1. Preeminenţa levitică, ce s-ar explica prin apartenenţa autorului la respectiva categorie social-religioasă.

2. Importanţa covârşitoare a Templului, ca loc privilegiat al Prezenţei lui Dumnezeu şi unic sediu legitim al cultului, centru al vieţii din Ierusalim şi

din Iudeea. Semnificația Templului este deopotrivă istorică (el reprezenta principalul factor de unitate „națională" al lui Israel), politică (oferea legitimitate autorității regale), socială (era fundamentul vieții comunitare) și religioasă (imaginea desăvârșită a Legământului dintre YHWH și Israel, simbolul prezenței perpetue a lui Dumnezeu în mijlocul poporului Său).

3. În paralel, e așezată în prim plan dinastia davidică, depozitara puterii legitime peste întregul Israel. Insistența Cronistului asupra Templului și asupra spiței regale a lui David va asigura Paralipomenelor un loc aparte în exegeza creștină timpurie (vezi, de exemplu, comentariile lui Theodoret al Cyrului).

4. Paralipomenele afirmă cu putere ideea răsplății divine: orice gest omenesc primește în mod direct un răspuns de la divinitate. În această serie intră, în 1Par., fulgerătoarea moarte a lui Oza, evreul care s-a abătut de la Lege și a atins chivotul, deși încerca să îl susțină, precum și pedepsirea regelui David în urma recensământului, dar și înălțarea lui în urma ascultării poruncilor divine (1Par. 17).

VI. Genealogiile

Biblia, în ansamblu, dezvoltă, pe lângă discursul istoric propriu-zis, o „arie" istorică dintre cele mai subtile, dar a cărei relevanță nu mai este înțeleasă plenar. Pus înaintea unor nesfârșite liste cu strămoși și strănepoți, cititorul modern riscă să se plictisească. Totuși, prezența masivă a unor asemenea liste în 1Par. nu poate fi ignorată: primele nouă capitole ale cărții conțin în exclusivitate genealogii.

Desigur, 1 Paralipomene nu reprezintă un unicat: pasaje care conțin liste genealogice se găsesc în Gen. 5; 10; 11; 22; 25; 36; 46; Ex. 6; Num.1; 3; 26; Ruth 4; 1Ezr. 7. Așa cum ușor se poate constata, o asemenea listă conține, de regulă, numele strămoșilor sau descendenților uneia sau mai multor persoane (familii, triburi, neamuri) și este fie structurată descendent, după formula: „X a născut pe Y, Y a născut pe Z", fie, mai rar, ascendent: „X al lui Y, al lui Z".

Modelul acestui tip de discurs istoric îl reprezintă listele de regi din Orientul Apropiat și Mijlociu (sumerieni, asirieni, babilonieni, hittiți etc.) și, în alt spațiu cultural, genealogiile divine (în Egipt).

Ceea ce se remarcă în primul rând la genealogiile ebraice este, față de listele similare formal cu cele din culturile învecinate, registrul și realitatea

umană pe care o consemnează. În listele ebraice încape tot poporul lui Israel, de la părintele cel mai faimos la cel mai umil nepot. În particularismul lor, genealogiile, găzduite în Templu şi în Scriptură, transmit urmaşilor un mesaj aparte.

Mai întâi, genealogiile sunt expresia unei viziuni „sociologice": ele legitimează împărţirea şi ocuparea teritoriului lui Israel pe triburi, clanuri şi familii. Comentatorii conservatori şi literali ai listelor descoperă aici esenţiale date istorice, etnografice, geografice, religioase şi cultice. În acest sens, strict social, se înscriu confuziile dintre numele unor indivizi, părinţi întemeietori, şi numele generic al clanurilor, localităţilor, chiar regiunilor patronate de aceştia. O atare viziune explică şi „elasticizează" termenul-cheie ce indică pura descendenţă: „X al lui Y" poate fi nepotul, strănepotul, o rudă de sânge sau una adoptată, dar, în orice caz, una *legitimă.*

S-au remarcat în formularistica genealogică, pe tipar ascendent sau descendent, anumite valenţe incantatorii sau mnemotehnice. Totuşi ritmicitatea repetitivă nu sufocă vitalitatea demersului: formularistica genealogică induce evreului de rând sentimentul participării directe la o istorie vie, expresie terestră a Creaţiei neîncetate, a generării perpetue.

Dacă schimbăm perspectiva şi ne îndreptăm atenţia spre autorii sacri ai listelor (Cronistul) şi spre scopul ultim al acestora, înţelegem că genealogiile sunt depozitarele sigure ale unei ideologii care depăşeşte în profunzime interesul social. Astfel, din punct de vedere istoric, este acreditată ideea preeminenţei din intenţie divină a descendenţilor patriarhilor asupra tuturor celorlalte neamuri. Din punct de vedere religios-liturgic, este adusă în prim-plan misiunea nobilă a clasei sacerdotale, în jurul sanctuarului unic al lui YHWH. Din punct de vedere politic, Cronistul se serveşte de impresionanta genealogie davidică pentru a proclama legitimitatea unică a casei lui David pe tronul lui Israel.

Semnificaţia ultimă a genealogiilor biblice, deosebită de toate întreprinderile de acest tip, este însă una eshatologică: tabloul generaţiilor succesive nu are doar sens retrospectiv, ci, fapt fundamental pentru interpretările ulterioare, presupune în chip esenţial prospecţia. El urmăreşte, de fapt, paşii Providenţei divine spre răscumpărarea finală a poporului ales. Creştinii văd „rezolvarea" acestei aşteptări, acum cu caracter mesianic, în genealogiile lui Iisus Hristos, din Mat. 1,1-17 şi Lc. 3,23-38, care folosesc din abundenţă materialul din 1Par.

VII. Importanţa istorică

În privinţa surselor, Cărţile Cronicilor au pus probleme bibliştilor. Materialul narativ principal de la 1Par. 10 până la 2Par. 36 coincide în linii mari cu cel expus de la 1Rg. 31 până la 4Rg. 25. Asemănările flagrante, dar mai ales deosebirile dintre cele două lucrări cu intenţie istorică i-au determinat pe unii biblişti să considere că autorii deuteronomişti, pe de o parte, şi Cronistul, pe de altă parte, s-au folosit, în mod independent unii de alţii, de o terţă sursă mai veche. Opinia generală rămâne totuşi că autorul Cronicilor s-a inspirat direct din opera deuteronomiştilor, căreia i-a adăugat sau din care a suprimat diverse informaţii, în funcţie de scopul pe care îl avea în vedere şi de contextul istoric diferit în care îşi concepea opera. În acest sens, Cronicile au trecut drept *midraş*, lucrare cu un pronunţat caracter exegetic al Cărţilor Regilor (M.D. Goulder, *Midrash and Lection in Matthew*, 1974, *apud* DB, *s.v. Cronici, Cartea*).

Din punct de vedere strict istoric, Cronicile reprezintă o diminuare a sursei deuteronomiste. O comparaţie superficială cu istoria factuală a Cărţilor Regilor arată că naraţiunea istorică din Cronici este una de ordin secundar. În 1Par., această impresie este mult mai pregnantă decât oriunde: „amnezic", Cronistul pomeneşte în treacăt un singur episod din existenţa marelui rege Saul (şi acela mai puţin onorabil: 1Par. 10), pentru a se lansa apoi într-un lung expozeu asupra domniei lui David (1Par. 11–29), pe care însă îl privează de detalii istorice savuroase sau compromiţătoare. Autorul Cronicilor prezintă, în schimb, cu lux de amănunte şi material suplimentar, acţiunile cu rol „ecleziastic" ale regelui legendar. Nu trecutul politic îl interesează pe Cronist, ci legitimarea unor realităţi confruntate, în actualitatea strictă, cu mari probleme identitare: evreii recent întorşi din exil se află într-o zonă de întretăiere a unor interese politice majore, iar clasa leviţilor se vrea dominantă în noile condiţii istorice. Cronistul nu rememorează fără mesaj vremurile glorioase când între Dumnezeu şi Israel exista o legătură indestructibilă, manifestată în primul rând în autoritatea Templului şi în al doilea rând a monarhiei. Glorificând Templul şi înţeleptele dispoziţii de ordin liturgic ale lui David, el le atrage atenţia contemporanilor săi asupra rolului extrem de important pe care îl jucau leviţii în ordinea instituită de Dumnezeu prin mijlocirea lui David. Cronistul nu este un nostalgic care idealizează realităţi apuse (monarhia şi Templul), ci el legitimează permanenţe (de ordin transcendent –YHWH sau contingent – poporul lui Israel, clasa leviţilor).

Pentru exemplificarea diverselor tehnici literare care susţin discursul ideologic al Cronistului, am ales un capitol reprezentativ de numai opt versete: 1Par. 20.

Iată primele trei: David, rege în Ierusalim, cucereşte cetatea ammoniţilor, Rabba, la sfârşitul campaniei de pedepsire a revoltei ammonite. În acest scop îl trimite „pe teren" pe Ioab (2Rg. 11,1). În 2Rg, cucerirea propriu-zisă a cetăţii Rabba este relatată abia la sfârşitul capitolului 12. Or, aici, înconjurarea cetăţii şi cucerirea ei sunt alăturate. Relatarea Cronistului are toate caracteristicile unei scrieri de propagandă. El selectează numai evenimentele care îl favorizează pe suveranul de la Ierusalim şi adaugă subtil anumite consideraţii care îi susţin argumentarea. De exemplu, în primul verset din 2Rg. 11, se spune că Ioab i-a nimicit pe ammoniţi şi că a asediat Rabba, David aflându-se la Ierusalim. Până aici cele două relatări concordă. La sfârşitul versetului, însă, Cronistul adaugă că Ioab a lovit oraşul ammonit şi că l-a distrus din temelii. La 2Rg. 12,27-28, Ioab îl anunţă pe David că a cucerit o anumită parte a ţinutului din jurul cetăţii, dar îl cheamă pe rege să vină cu întăriri, ca să cucerească fortăreaţa propriu-zisă. Cronistul ignoră apelul lui Ioab şi sporeşte astfel prestigiul lui David: campania reuşeşte aşa cum a fost concepută iniţial, fără nici un ajutor suplimentar. Un rege desăvârşit nu are ezitări, lucrează după un plan ideal, nu recurge la încercări succesive, îşi cunoaşte supuşii, care îi îndeplinesc cu precizie toate ordinele, şi, mai ales, rămâne în apropierea Domnului, la Ierusalim. Este un „telemetrician" al succesului. Versetul a doilea din 1Par. 20 îl surprinde pe David la Rabba, după năruirea cetăţii. Funcţia politică înaltă este reconfirmată: regele vine să-şi pună pe cap coroana lui Molchol şi să dea primele ordine după conflictul la care, înţelegem, nu a fost nevoie să participe direct. În 2Rg. 11 şi 12, între asediul cetăţii ammonite şi cucerirea ei, se intercalează un episod de o gravitate extremă, pe care Cronistul îl cenzurează integral, din aceleaşi motive propagandistice: adulterul cu Bersabea şi moartea lui Urias.

Să revenim însă la 1Par. 20,2. David îşi pune pe cap coroana regelui ammoniţilor, Molchol. Vulgata oferă în acelaşi loc „Melcom", iar TM, cu altă ocazie, vorbeşte de „Milkom", regele ammoniţilor. Acest personaj straniu pare să poarte acelaşi nume cu divinitatea supremă a ammoniţilor, Moloch. În inscripţiile accadiene apare, pe la 1800 î.H., o zeitate numită *muluk* sau *malik*, acelaşi cu forma ebraică *melekh* din Adramelek, de exemplu: radicalul triconsonantic *mlk* este radicalul ebraic al regalităţii. Prin urmare, acest Molchol este fie un nume propriu derivat din numele divinităţii

ammonite, fie pur şi simplu un substantiv propriu, însemnând, la origine, „rege". Unele versiuni traduc misteriosul pasaj pur şi simplu prin „regele lor" (Vulg. 4Rg.12,30), altele, ca LXX, introduc ambele lecţiuni: „Molchol, regele lor".

O dată încoronat, David, cuceritorul cetăţii ammonite (*Rabbah* înseamnă chiar „capitală"; LXX l-a echivalat în Deut. 3,11 cu *akra*, şi este depozitară a faimosului sarcofag de fier al lui Og, regele Basanului) trece la represalii. Pasajul este controversat. Se spune în greacă: διέπρισεν πρίοσιν καὶ ἐν σκεπάρνοις σιδηροῖς. Am păstrat traducerea literală: „i-au tăiat cu ferăstraiele şi cu securile de fier". Pasajul corespunzător, de la 2Rg. 12, e mai moderat, dar diferit: ἔθηκεν ἐν τῷ πρίονι καὶ ἐν τοῖς τριβόλοις τοῖς σιδηροῖς, ceea ce ar putea lăsa deschisă portiţa muncii silnicela care David îi supune pe învinşi. Se prea poate ca varianta din 2Rg. să fie cea reală. În orice caz, intenţia Cronistului transpare şi aici: David nu este prezentat *sub specie abominabili*, ci intră în categoria sublimă a justiţiarului divin: împrumută ceva din intransigenţa îngerului. Am tradus literal pentru că imaginea este foarte puternică şi, în context, utilă demonstraţiei Cronistului, deşi alte versiuni transpun varianta edulcorată din 2Rg. Antifraza pasajului o aflăm în martiriul lui Isaia, din apocrifa *Urcarea lui Isaia la cer* (cap. 5): profetul are parte de aceeaşi moarte: e tăiat cu un ferăstrău de lemn. De asemenea, acest tip de moarte (dacă nu chiar moartea lui Isaia) e amintit şi în *Epistola către evrei* 11,37. În spaţiul iranian, tăierea cu ferăstrăul era un *topos* (vezi episodul lui Yima/Geamşid şi al lui Azhi Dahaka/Zahak). Eliminarea detaliului nesemnificativ, ocolirea datelor precise, eludarea evenimentelor compromiţătoare, fabricarea unei logici simpliste a discursului şi a unei cronologii schematice, dar extrem de concrete, utilizarea unor imagini pregnante până la terifiant, dar care constituie locuri culturale comune, fac din autorul acestui capitol un maestru al ideologiei.

VIII. Limba

Traducerea Paralipomenelor în greacă atestă un nivel lingvistic şi stilistic destul de modest. De fapt şi materialul lingvistic al originalului le aşază în rândul operelor târzii din Biblia ebraică. Fraza este dură, uneori deconcertant repetitivă şi împuţinată faţă de Pentateuh, dar întotdeauna coerentă. Cronicile atestă, în ebraică, perioada de trecere de la ebraică, pe care vorbitorii o înţeleg tot mai puţin, la aramaică. Traducerea LXX este de calitate medie, între Pentateuh, ca supremă elaborare, şi incoerenţele din Profeţii

minori. Vocabularul specializat este preluat din Pentateuh. Ritualul, cultul, sărbătorile, obiectele sacre, termenii militari sunt de obicei aceiaşi. Totuşi există un număr mai mare de transliterări din ebraică, îndeobşte termeni legaţi de arhitectura templului sau de instrumente muzicale, denumiri de *realia* care nu le mai spuneau nimic traducătorilor din secolul al II-lea î.H. sau care, fiind prea cunoscuţi şi neacoperind o realitate paralelă în universul grecesc, rămân ca atare.

De asemenea, calcurile sunt foarte multe şi variate (semantice, sintactice), fapt ce pune anumite probleme traducătorului actual al Bibliei: multe din formulele calchiate s-au împământenit ca atare de la primele traduceri. Evoluţia semantică şi construcţiile străine de spiritul limbii moderne le fac din ce în ce mai greu de înţeles. Am optat în traducerea noastră pentru o redare inteligibilă, semnalarea situaţiilor complicate fiind rezervată notelor de subsol.

De asemenea, am fost atenţi la acei termeni clasici greceşti adaptaţi la contextul istoric şi cultural din spaţiul iudaic.

Compararea cu TM evidenţiază multiple neconcordanţe toponimice, de asemenea tratate în note.

Ştefan Colceriu

1 Paralipomene

1 [1] Adam, Seth, Enos, [2] Cainan, Maleleel, Iared, [3] Enoh, Mathusala,
Lamech, [4] Noe. Fii ai lui Noe: Sem, Ham, Iafet.
[5] Fii ai lui Iafet: Gamer, Magog, Madai, Iovan, Elisa, Thobel, Mosoch şi
Thiras. [6] Şi fii ai lui Gamer: Aschanaz, şi Rifath, şi Thorgama. [7] Şi fii ai lui
Iovan: Elisa şi Tharsis, kitienii şi rodienii.
[8] Şi fii ai lui Ham: Chus şi Mestraim, Phud şi Canaan. [9] Şi fii ai lui
Chus: Saba, şi Evilat, şi Sabatha, şi Regma, şi Sebecatha. Şi fii ai lui
Regma: Saba şi Udadan. [10] Lui Chus i s-a născut şi Nebrod, iar acesta a fost
cel dintâi uriaş vânător de pe pământ. [[11-16]]

1,1-4 Versetele sunt un rezumat la Gen. 5, iar ordinea numelor indică, până la Sem, succesiunea din tată în fiu. Sem, Ham şi Iafet sunt fiii lui Noe. ♦ „Fii ai lui Noe", explicativ, nu apare în TM.

1,5-17 Pasaj aproape identic cu cel din Gen. 10,1-29. Fiii lui Sem sunt trecuţi, ca şi în Gen., pe ultimul loc, pentru că de ei depind toate genealogiile ulterioare. ♦ Versetele 11-16 şi 18-23 apar numai în unele mss., iar Rahlfs le redă în notă: „[11] Şi Mes[t]raim i-a zămislit pe lodiim, pe anamiim, pe labiin, şi pe nephthaliim, [12] pe patrosoniim, pe chasloniim, din care au ieşit filistenii şi chaphthorimii. [13] Şi Canaan i-a zămislit pe Sidon, întâiul-născut, pe Chetteu, [14] pe Iebuseu, pe Amoreu, pe Gergeseu, [15] pe Eveu, pe Arukeu, pe Asseneu, [16] pe Aradeu, pe Samareu şi pe Amathi." Pentru vv. 18-23, *cf.* nota 1,17.

1,5 „Elisa" nu apare în TM. Diferenţa între formele numelor din LXX şi TM e uneori foarte mare. Greşelile de transliterare a acestor nume proprii au fost semnalate şi de Ieronim, iar în tradiţia biblică românească de Samuil Micu, care nota în „Cuvântul înainte" la 1 Par. (Biblia de la Blaj): „Aşea sânt de stricate numele cărţii acestiia în cărţile ceale greceşti şi în ceale latineşti, cât să socoteşti că nu jidoveşti nume, ci varvare şi sarmaticeşti sânt..., din nebăgarea de seamă a scriitorilor [copiştilor]." În ce ne priveşte, vom consema aici, în general, numai diferenţele în plus sau în minus.

1,6 „Rifath": LXX şi chiar unele mss. ebraice concordă cu Gen. 10,3; în schimb TM are *Dīphath*, diferenţă care se explică probabil prin asemănarea între consoanele ebraice *reş* şi *daleth*, pe care copiştii le confundau frecvent.

1,7 „kitienii şi rodienii", gr. Κίτιοι καὶ Ῥόδιοι: *cf.* Gen. 10,4. În Num. 24,24, kitienii apar între neamurile blestemate de Balaam.

1,10 „a fost cel dintâi": lecţiune conformă cu TM, dar gr. ἤρξατο τοῦ εἶναι poate fi citit şi, mai nuanţat, „a început să fie". *Cf.* AB I Chron., p. 3, nota *c-c*: „ ... became a mighty hunter..." ♦ „uriaş vânător": TM are *gibbōr*, „viteaz", „erou".

17 Fii ai lui Sem: Ailam, şi Assur, şi Arphaxad, [18-23] 24 Sala, 25 Eber,
Phalec, Ragau, 26 Seruch, Nachor, Thara, 27 Avraam.
28 Iar fii ai lui Avraam: Isaac şi Ismael. 29 Iar urmaşii întâiului-născut
Ismael au fost aceştia: Nabaioth şi Kedar, Nabdeel, Mabsan, 30 Masma,
Iduma, Masse, Choddad, Thaiman, 31 Iettur, Naphes şi Kedma. Aceştia sunt
fiii lui Ismael. – 32 Şi fiii Cheturei, concubina lui Avraam: ea i-a născut pe
Zembran, Iexan, Madan, Madiam, Sobac, Soe. Şi fii ai lui Iexan: Saba şi
Daidan. 33 Şi fii ai lui Madiam: Gaipha, şi Opher, şi Enoh, şi Abida, şi
Eldaa.Toţi aceştia sunt fiii Cheturei.
34 Şi lui Avraam i s-a născut Isaac. Şi fii ai lui Isaac: Esau şi Iacob.
35 Fii ai lui Esau: Eliphas, şi Raguel, şi Ieul, şi Ieglom, şi Core. 36 Fii ai
lui Eliphas: Thaiman şi Omar, Sophar, şi Gootham, şi Kenez, şi Amalec al

1,17 În peste trei sferturi din mss. LXX-A, v. 17 este mai lung şi este urmat de vv. 18-23: „17 Fii ai lui Sem: Ailam, şi Assur, şi Arphaxad, şi Lud, şi Aram. Fii ai lui Aram: Os, şi Ul, şi Gather, şi Mosoch. 18 Şi Arphaxad l-a zămislit pe Cainan, Cainan l-a zămislit pe Sala, iar Sala l-a zămislit pe Eber. 19 Şi lui Eber i s-au născut doi fii: numele unuia era Phalec, căci în zilele lui s-a împărţit pământul; numele fratelui său era Iectan. 20 Şi Iectan i-a zămislit pe Elmodad, pe Saleph, pe Asarmoth, 21 pe Keduran, pe Aizel, pe Declam, 22 pe Gemian, pe Abimeel, pe Saban, 23 pe Upheir, pe Evila şi pe Oram; toţi aceştia sunt fiii lui Iectan."

1,24-27 Versetele sunt un compendiu la Gen. 11,10-26, iar ordinea numelor indică, cu excepţia lui Arphaxad şi Sala, succesiunea din tată în fiu (în descendenţa lui Phalec, întâiul-născut al lui Eber).

1,28 Deşi Ismael este întâiul-născut (Gen. 16,1-4), Isaac este amintit primul, pentru că este fiul făgăduinţei (Gen. 21,1-7).

1,29 „urmaşii întâiului-născut": *litt.* „Acestea sunt naşterile întâiului-născut".

1,29-31 Sunt enumeraţi cei doisprezece fii ai lui Ismael, fiul lui Avraam şi al lui Agar (*cf.* Gen. 25,13-15). Autorul dă câteva elemente din liniile genealogice secundare, urmând să dezvolte pe larg linia principală.

1,32-33 Fiii lui Avraam cu Chetura concubina (παλλακή), de fapt nevasta a doua pe care Avraam a luat-o după moartea Sarrei, sunt consemnaţi în Gen. 25,1-4. Lipsesc aici fiul lui Iexan, Thaiman, şi fiii lui Daidan.

1,34 În TM, Iacob figurează aici cu numele nou, Israel, pe care îl primeşte mai târziu (Gen. 32,28). Esau primeşte un rol secundar, se separă de Israel şi se stabileşte în Edom. Pasajele următoare, până la sfârşitul capitolului, trec în revistă genealogiile edomite.

1,35 Primii doi fii ai lui Esau sunt cu Ada, iar ultimii trei, cu Elibema (Gen. 36,3-5).

1,36 „Amalec al Thamnei": gr. τῆς Θαμνα Αμαληκ. TM are „*Tim^{e}nā'* şi *'Amālēq*", urmat şi de unele mss. greceşti. În Gen. 36,12 se spune că Amalec era fiul Thamnei, concubina lui Elifas.

Thamnei. [37] Şi fii ai lui Raguel: Nacheth, Zare, Some şi Moze. – [38] Fii ai lui
Seir: Lotan, Sobal, Sebegon, Ana, Deson, Osar, Daison. [39] Şi fii ai lui
Lotan: Chorri, şi Aiman, şi Ailath, şi Namna. [40] Fii ai lui Sobal: Golam,
Manachath, Gaibel, Sob şi Onam. Iar fii ai lui Sebegon: Aia şi Ana. [41] Fii ai
lui Ana: Daison. Iar fii ai lui Deson: Emeron, şi Eseban, şi Iethran, şi
Charran. [42] Şi fii ai lui Osar: Balaan, şi Zucan, şi Iocan. Fii ai lui Daison: Os
şi Arran.

[43] Şi aceştia [au fost] regii lor: Balac, fiul lui Beor, şi numele cetăţii lui
era Dennaba. [44] Şi [după ce] a murit Balac, în locul lui a domnit Iobab, fiul
lui Zara din Bosorra. [45] Şi [după ce] a murit Iobab, în locul lui a domnit
Asom din ţinutul thaimaniţilor. [46] Şi [după ce] a murit Asom, în locul lui a
domnit Adad, fiul lui Barad, cel care i-a bătut pe madianiţi în câmpia Moab,
şi numele cetăţii lui era Geththaim. [47] Şi [după ce] a murit Adad, în locul lui
a domnit Samaa din Masecca. [48] Şi [după ce] a murit Samaa, în locul lui a
domnit Saul din Rooboth, [cetatea] de lângă râu. [49] Şi [după ce] a murit
Saul, în locul lui a domnit Balaennon, fiul lui Achobor. [50] Şi [după ce] a

---

1,38 Fiii lui Seir Chorreul sunt menţionaţi, cu mici diferenţe de transliterare, în Gen. 36,20-28. Faptul că Seir şi descendenţii săi, deşi nu provin din Esau, sunt amintiţi aici, ca şi în Gen. 36,20 şi urm., alături de familia lui Esau reflectă tradiţia unei legături puternice între grupurile etnice conlocuitoare ale ţinutului Edom (AB I Chron., p. 8).

1,39 „Ailath, şi Namna": TM are „sora lui *Lōṯān: Timᵉnā*'".

1,41 „Fii ai lui Ana": LXX urmează aici TM, deşi în ambele texte este numit un singur fiu. Ori celelalte nume au fost omise, ori lecţiunea din *Sebirim* (un *corpus* ebraic cuprinzând glose şi variante) este cea corectă: „fiul lui Ana" (AB I Chron., p. 5, nota *f*).

1,43 În TM şi LXX-A versetul începe: „Aceştia sunt regii care au domnit în ţinutul Edom înainte de a domni un rege al fiilor lui Israel." *Cf.* şi Gen. 36,31 pentru aceeaşi lecţiune.

1,43-51 Lista regilor edomiţi, care domnesc înainte ca Israel să aibă regi, corespunde cu Gen. 36,31-39. Nu e vorba totuşi de o dinastie în Edom, de vreme ce fiecare „rege" îşi are propria sa reşedinţă din care domneşte. Unii comentatori sunt de părere că statutul regilor edomiţi este comparabil prin aceasta cu cel al „judecătorilor" lui Israel (AB I Chron., p. 8). ♦ Insistenţa asupra regilor edomiţi pune oarecum în paralel organizarea superioară a Edomului în timp ce Israel luptă încă pentru existenţă, dar poate sugera şi faptul că poporul ales este în relaţie de rudenie cu populaţiile vecine. Alegerea de către Dumnezeu nu înseamnă izolare, ci înzestrare cu o misiune în mijlocul celorlalţi (*cf.* TOB, nota la 1,54).

1,50 În TM: „*Ba'al H̲ānān* a murit şi a domnit în locul lui *Hadhadh* şi numele cetăţii lui era *Pā'ī*, iar numele nevestei lui era *Mᵉhēytabhᵉ'ēl*, fiica lui *Maṯᵉrēdh*, fiica lui *Mēy Zāhābh*." Aceeaşi lecţiune în LXX Gen. 36,39. În LXX-A, după „Phogor" versetul are completarea: „şi numele nevestei lui era Metabeel, fiica lui Matrad."

murit Balaennon, fiul lui Achobor, în locul lui a domnit Adad, fiul lui
Barad, şi numele cetăţii lui era Phogor. 51 Şi a murit Adad. – Şi căpeteniile
din Edom au fost: căpetenia Thamana, căpetenia Gola, căpetenia Iethet,
52 căpetenia Elibamas, căpetenia Elas, căpetenia Phinon, 53 căpetenia Kenez,
căpetenia Thaiman, căpetenia Mabsar, 54 căpetenia Megediel, căpetenia
Eram. Acestea erau căpeteniile din Edom.

2 1 Acestea sunt numele fiilor lui Israel: Ruben, Simeon, Levi, Iuda,
Issachar, Zabulon, 2 Dan, Iosif, Beniamin, Neftali, Gad, Aser.
3 Fii ai lui Iuda: Er, Aunan, Selon, trei. I s-au născut din fiica lui Sava,
canaaneanca. Şi Er, întâiul-născut al lui Iuda, era rău înaintea Domnului şi
[El] l-a omorât. 4 Şi Thamar, nora lui, i-a născut pe Phares şi pe Zara. Cu
toţii, fiii lui Iuda au fost cinci. 5 Fii ai lui Phares: Arson şi Iemuel. 6 Şi fii
ai lui Zara: Zambri, şi Aithan, şi Aiman, şi Chalchal, şi Dara, cinci cu toţii.
7 Şi fii ai lui Charmi: Achar, piedica lui Israel şi cel care a încălcat [cele
făgăduite sub] anatemă. 8 Şi fii ai lui Aithan: Azaria. – 9 Şi fiii care i s-au
născut lui Eseron: Irameel, şi Ram, şi Chaleb, şi Aram. 10 Şi lui Aram i s-a
născut Aminadab, şi lui Aminadab i s-a născut Naasson, căpetenia casei lui

---

1,51-54 Se pare că numele proprii prin care sunt desemnate căpeteniile de trib edomite sunt mai degrabă toponime decât antroponime. De altfel, înainte de prezentarea listei corespondente din Gen. 36,40-43, se anunţă criteriul după care sunt numite căpeteniile respective: trimiterile toponimice sunt astfel explicite (*cf.* Gen. 36,40).

2,1-2 Cu lista fiilor lui Iacob/Israel încep genealogiile poporului ales. *Cf.* Gen. 35,23-26, unde sunt amintite şi soţiile lui Iacob.

2,3 Se începe cu Iuda, tribul lui David, despre ai cărui descendenţi se vorbeşte cel mai pe larg. ♦ Despre Er şi răutatea lui, aceeaşi frază laconică şi în Gen. 38,7.

2,7 Pasajul trimite la episodul din Iis. Nav. 7,1 dar acolo rezultă că fiul lui Zambri este Charmi, iar al lui Charmi, Achar (TM îl numeşte acolo *'Akhān*). În ebr., vb. *'ākhar* înseamnă „a tulbura, a mâhni". Aici, în greacă, Achar este numit ἐμποδοστάτης, „cel care împiedică, care ridică un obstacol". ♦ „[cele făgăduite sub] anatemă": în LXX, ἀναθέμα este un termen „tehnic" care aparţine atât vocabularului de cult, cât şi celui militar. „Anatema" era ofranda consacrată în totalitate lui Dumnezeu, iar cel care o încălca devenea el însuşi „anatemă" (*cf.* Deut. 7,26; Iis. Nav. 6,18). Aplicat domeniului militar, anatema însemna consacrarea victoriei prin nimicirea în totalitate a prăzilor de război şi exterminarea prizonierilor (*cf.* 1Rg. 15,3 şi urm.). Vezi nota 6,17 la Iis. Nav.

2,8 „fii ai lui Aithan": *cf.* nota 1,41.

2,9 „Aram" nu apare în TM, nici aici, nici în versetul următor (unde TM are „Ram"), iar numele lui Chaleb apare, în mod surprinzător, *K*^{e}*lūbhāy*.

2,9-12 Identic cu Ruth 4,19-22.

Iuda, 11 şi lui Naasson i s-a născut Salmon, şi lui Salmon i s-a născut Boos,
12 şi lui Boos i s-a născut Obed, şi lui Obed i s-a născut Iessai, 13 şi lui Iessai
i s-a născut Eliab, întâiul-născut, Aminadab – al doilea, Samaa – al treilea,
14 Nathanael – al patrulea, Raddai – al cincilea, 15 Asom – al şaselea, David –
al şaptelea. 16 Şi surorile lor: Saruia şi Abigaia. Şi fiii Saruiei: Abessa, şi
Ioab, şi Asael, trei. 17 Şi Abigaia l-a născut pe Amessa şi tatăl lui Amessa a
fost Iothor ismaelitul.

18 Şi Chaleb, fiul lui Eseron, a avut copii cu Gazuba, nevasta lui, şi cu
Ierioth. Şi aceştia [erau] fiii [Gazubei]: Ioasar, şi Sobab, şi Orna. 19 După ce
a murit Gazuba, Chaleb şi-a luat-o [de nevastă] pe Ephrath, iar aceasta i l-a
născut pe Or: 20 şi lui Or i s-a născut Uri, şi lui Uri i s-a născut Beseleel.
21 După aceea, Eseron a intrat la fiica lui Machir, tatăl lui Galaad, şi a luat-o
[de nevastă] când el era de şaizeci de ani, iar ea i l-a născut pe Segub. 22 Şi
lui Segub i s-a născut Iair. El avea douăzeci şi trei de cetăţi în Galaad. 23 Şi
Gedsur şi Aram au luat de la ei satele lui Iair, Canath şi satele ei, cu totul
şaizeci de cetăţi. Toate acestea erau ale fiilor lui Machir, tatăl lui Galaad.
24 Şi după moartea lui Eseron, Chaleb a intrat la Ephratha. Şi femeia lui

---

2,13-15 Celelalte pasaje care îi amintesc pe fiii lui Iessai nu pomenesc nimic despre Nathanael, Raddai şi Asom (*cf.* 1Rg. 17,13-14), nici despre surorile lui David, Saruia şi Abigaia, ceea ce dovedeşte că autorul Cronicilor a avut la dispoziţie liste mai ample. În schimb, numărul fiilor lui Iessai nu corespunde cu 1Rg. 16,10-11 unde David este al optulea.

2,16 „surorile": gr. e la singular. Despre fiii Saruiei (ebr. *Ṣ^erûyāh*), Abessa, Ioab şi Asael, aflăm în numeroase pasaje din 2Rg. 2,18-24; 3,22-30; 10,7-14; 14,1;16,9 şi în 1Par. 11,6-8. Nu e clar cine era tatăl lor. Unii comentatori insistă pe ideea că menţionarea mamei ar fi o reminiscenţă a genealogiei matriliniare.

2,18 „a avut copii cu Gazuba": construcţia grecească e stranie, ca şi cea din TM. S-ar înţelege mai degrabă „a născut-o pe Gazuba", dar în versetul următor ea apare clar ca nevasta lui Chaleb. Acest Chaleb este diferit de cel de la 1Par. 4,15, care este fiul lui Iephonne şi contemporan cu Beseleel, strănepot al acestui Chaleb.

2,21-23 Machir făcea parte din tribul lui Manasse (Num. 26,29), de aceea Iair este înscris la două triburi, matern şi patern. În timpul cuceririi israelite la est de Iordan, Iair ocupă câteva sate la graniţa dintre Bassan şi Galaad (Num. 32,41), pe care arameii şi gedsuriţii (sirieni) le recuceresc, se pare, mai târziu, în vremea judecătorilor (*cf.* Jud. 10). ♦ Despre ceilalţi fii ai lui Machir, *cf.* 1Par. 7,16.

2,23 „au luat": *litt.* „a luat". ♦ „Toate acestea erau ale fiilor lui...": TM are „Toţi aceştia erau fiii lui...".

2,24 „Aschod" este transcrierea aproximativă a ebr. *'Aš^eḥûr*, acelaşi cu Or de la 1Par. 2,19.50 şi cu Saur din 1Par. 4,5. ♦ „tatăl lui Thecoe": cum Thecoa este o localitate din Iuda, la SE de Ierusalim, Aschod este părintele (gr. πατήρ) ei fondator. ♦ „... Ephrata. Şi femeia lui Eseron era Abia": TM are „*'Eph^erāthāh*, femeia lui *Ḥef^erôn*, tatăl său".

Eseron era Abia şi ea i l-a născut pe Aschod, tatăl lui Thecoe. – 25 Fiii lui
Ieremeel, întâiul-născut al lui Eseron, erau: Ram, întâiul-născut, şi Baana, şi
Aran, şi Asom, fratele lui. 26 Şi Ieremeel mai avea o altă nevastă, pe nume
Atara: ea este mama lui Ozom. 27 Şi fiii lui Ram, întâiul-născut al lui
Ieremeel, erau: Maas, şi Iamin, şi Acor. 28 Şi fiii lui Ozom erau: Samai şi
Iadae. Şi fii ai lui Samai: Nadab şi Abisur. 29 Pe nevasta lui Abisur o chema
Abichail şi ea i-a născut pe Achabar şi pe Molid. 30 Fii ai lui Nadab: Salad
şi Aphphaim. Şi Salad a murit fără să aibă copii. 31 Şi fii ai lui Aphphaim:
Isemiel. Şi fii ai lui Isemiel: Sosan. Şi fii ai lui Sosan: Achlai. 32 Şi fii ai lui
Iadae: Achisamai, Iether, Ionathan; şi Iether a murit fără să aibă copii. 33 Şi
fii ai lui Ionathan: Phaleth şi Ozaza. Aceştia erau fiii lui Ieremeel. 34 Şi Sosan
nu avea fii, ci numai fiice; dar avea un servitor egiptean, pe nume Iochel. 35 Şi
Sosan i-a dat-o lui Iochel, servitorul său, pe fiica sa de nevastă, iar ea i l-a
născut pe Ethi. 36 Iar lui Ethi i s-a născut Nathan, şi lui Nathan i s-a născut
Zabed, 37 şi lui Zabed i s-a născut Aphalel, şi lui Aphalel i s-a născut Obed,
38 şi lui Obed i s-a născut Ieu, şi lui Ieu i s-a născut Azarias, 39 şi lui Azarias
i s-a născut Chelles, şi lui Chelles i s-a născut Eleasa, 40 şi lui Eleasa i s-a
născut Sosomai, şi lui Sosomai i s-a născut Salum, 41 şi lui Salum i s-a născut
Iechemias, şi lui Iechemias i s-a născut Elisama. – 42 Şi fii ai lui Chaleb,

---

2,25 „Fiii lui Ieremeel" (ebr. *Yeraẖemeʼēl*, transliterat „Irameel" la 2,9) erau un clan de pe granița de S a lui Iuda vecini cu cheniții (1Rg. 27,10). Au fost, ca şi rudele lor, calebiții, absorbiți în tribul lui Iuda. Nu au avut un rol important în istoria consemnată de VT. ♦ „fratele lui": LXX traduce antroponimul ebr. *'Ahīyāh.* S-a presupus şi că ar fi numele primei femei a lui *Yeraẖemeʼēl.*

2,31 „fii ai lui...": *cf.* nota 1,41.

2,32 „Iadae: Achisamai": TM are *„Yādhā', fratele lui ('ahī) Şēmmay"*.

2,34 „Sosan nu avea fii": la fel şi în TM, dar textul nu corespunde cu v. 31 care îi atribuie lui Sosan un fiu, pe Achlai.

2,42 „Şi fiii lui Marisa...": text neclar, ca şi în TM, care însă distinge între *Mēyşāh*, întâiul-născut al lui *Kālēbh*, şi acesta din urmă, *Mārēşāh*. Din ebr. se poate traduce punând „fiii" la singular, ca şi în alte locuri: „Şi fiul său (al lui Ziph) a fost *Mārēşāh*, tatăl lui *Ḫebhᵉrōn*."

2,42-43 Marisa, Ziph, Hebron sunt toponime. Numele de localități s-ar putea datora părinților fondatori. De exemplu, Hebron era deja o cetate cunoscută de pe vremea lui Avraam (Gen. 13,18), ulterior prima capitală a lui David. Maresa este o cetate din sudul Iudeei, pe drumul dintre Hebron şi Wadi Zeita. Ziph este o localitate tot din sudul Iudeei, la granița cu Edom. Textul reproduce genealogii foarte vechi.

2,44 „şi lui Iercaan": TM are „şi lui Rekhem", al treilea fiu al lui Chebron (*cf.* v. 43 unde LXX are Recom pentru TM Rekhem).

fratele lui Ieremeel: Marisa, întâiul său născut, acesta e tatăl lui Ziph. Şi
fiii lui Marisa, tatăl lui Chebron. 43 Şi fii ai lui Chebron: Core, şi Thapus,
şi Recom, şi Semaa. 44 Şi lui Semaa i s-a născut Raem, tatăl lui Iercaan, şi
lui Iercaan i s-a născut Samai. 45 Şi fiul său [a fost] Maon şi Maon [a fost]
tatăl lui Baithsur. 46 Şi Gaipha, concubina lui Chaleb, i-a născut pe Arran,
şi pe Mosa, şi pe Gezue. Şi lui Arran i s-a născut Gezue. 47 Şi fii ai lui
Iadai: Ragem, şi Ioatham, şi Gersom, şi Phalet, şi Gaipha, şi Sagaph. 48 Şi
Mocha, concubina lui Chaleb, i-a născut pe Saber şi pe Tharchna. 49 Şi [tot
ea] l-a născut pe Sagaph, tatăl lui Marmena, şi pe Sau, tatăl lui Machabena
şi tatăl lui Gaibaa. Şi fiica lui Chaleb [era] Ascha. 50 Aceştia erau fiii lui
Chaleb. – Fii ai lui Or, întâiul-născut al Ephrathei: Sobal, tatăl lui
Cariathiarim, 51 Salomon, tatăl lui Baithlaem, Arim, tatăl lui Baithgedor.
52 Şi fiii lui Sobal, tatăl lui Cariathiarim: Araa, Esi, Ammanith, 53 Emospheos,
[cei din] cetatea Iair, aithaliţii, şi miphithiţii, şi esamathiţii, şi emasaraiţii;
din aceştia s-au tras saratheii şi esthaoleii. 54 Fii ai lui Salomon: Baithlaem,
[cei din] Netophath, Ataroth din casa lui Ioab şi jumătate din [casa] lui
Manathi, esareii, 55 familiile scribilor, care locuiau în Iabes, thargathiţii,

---

2,46-47 Textul prezintă o lacună: între cele două versete trebuie să mai fi fost consemnată o generaţie, pentru că, altfel, linia directă este întreruptă.

2,49 Despre Ascha (TM *'Akh*^{e}*sāh*), fiică a lui Chaleb şi nevastă a lui Gothoniel (TM *'Oth*^{e}*nī'ēl*), *cf.* Iis. Nav. 15,16-19.

2,50-54 Genealogiile acestea reiau seria deschisă la 1Par. 19-24. Sunt urmaşii lui Aschod/Or (TM *'Aş*^{e}*h̲ūr*).

2,50 „tatăl lui Cariathiarim": Sobal este părintele fondator al Cariathiarimului, cetate a gabaoniţilor pe graniţa dintre Iuda şi Beniamin. *Cf.* şi nota de la 1Par. 2,42-43.

2,52 „Esi, Ammanith": TM are *h̲aţī hamm*^{e}*nuh̲ōth*, „jumătate din *M*^{e}*nuh̲ōth*" (emendat de specialişti în *Mānah̲*^{e}*tī*, ca la v. 54).

2,53 „Emospheos": traducătorul a citit ca antroponim ebr. *miş*^{e}*p*^{e}*hōth*, „din clanurile". ♦ „aithaliţii… emasaraiţii": cele patru nume de populaţii au pluralul ebraic *-īm*. La fel şi la v. 55.

2,55 „scribi": gr. γραμματεῖς este o traducere a ebr. *soph*^{e}*rīm*, nume de clan. ♦ „Kineii" (ebr. *qēynī*) sunt un trib de madianiţi care apar pentru prima oară ca locuitori ai Canaanului patriarhal (Gen. 15-19). Pe vremea judecătorilor, ei se alătură tribului lui Iuda (Jud. 1,16). Rechabiţii se trag din Ionadab, fiul lui Rechab, un kineu. Sunt o familie aparte, care evită civilizaţia statornică şi, după exemplul strămoşului Ionadab, practică nomadismul ca în vremea rătăcirii în pustie. Au avut o importantă influenţă religioasă în Israel, până în vremea lui Iisus Hristos. ♦ „Mesema": lecţiune după LXX-B. LXX-A are Aimath, apropiat de TM *Hammath* (pe care S. Talmon îl traduce „family-in-law", *apud* AB I Chron., p. 12, nota 55).

samathiiţii, socathiiţii. Aceştia sunt kineii, care se trag din Mesema, tatăl casei lui Rechab.

3 [1] Şi aceştia au fost fiii lui David care i s-au născut în Hebron:
întâiul-născut, Amnon, din Achinaam iezraelita, al doilea, Daniel, din
Abigaia carmelita, [2] al treilea, Abessalom, fiul Mochei, fiica lui Tholmai,
regele din Gedsur; al patrulea, Adonia, fiul Aggithei; [3] al cincilea, Saphatia,
[fiul] Abitalei; al şaselea, Iethraam, din Agla, nevasta lui [David]. [4] Şase
[fii] i s-au născut în Hebron, iar el a domnit acolo şapte ani şi şase luni, şi în
Ierusalim – treizeci şi trei de ani. [5] Şi aceştia i s-au născut în Ierusalim:
Samaa, Sobab, Nathan şi Solomon, toţi patru din Bersabea, fiica lui Amiel.
[6] Şi [alţi nouă]: Ibaar, şi Elisama, şi Eliphalet, [7] şi Nage, şi Naphag, şi
Ianue, [8] şi Elisama, şi Eliada, şi Eliphalet – nouă. [9] Toţi fiii lui David, pe
lângă fiii concubinelor lui. Şi Themar [era] sora lor.
[10] Fii ai lui Solomon: Roboam, Abia, fiul lui; Asa, fiul lui; Iosaphat, fiul
lui; [11] Ioram, fiul lui; Ochozia, fiul lui; Ioas, fiul lui; [12] Amasias, fiul lui; Azaria,
fiul lui; Ioathan, fiul lui; [13] Achaz, fiul lui; Ezekias, fiul lui; Manasses, fiul
lui; [14] Amon, fiul lui; Iosia, fiul lui. [15] Şi fii ai lui Iosia: întâiul-născut,

---

3,1-4 Aceeaşi genealogie ca şi la 2Rg. 3,2-5, cu două excepţii: în 2Rg. 3,3, al doilea născut este Daluia, iar în 2Rg. 3,4 al patrulea fiu este Ornia, al Pheggithei. Dacă „Ornia" poate fi considerată o lecţiune greşită a numelui „Adonia", în primul caz ne aflăm în faţa unei situaţii greu de explicat. Pentru acelaşi personaj, TM are aici *Daniel*, dar *Kil'ab* în 2Rg. 3,3. Dacă în 2Rg. 3,3, LXX-A şi B au „Daluia", aici doar LXX-A are „Daluia", în timp ce LXX-B oferă varianta „Damniel". Rahlfs reţine lecţiunea corectată „Daniel".

3,5-8 Lista fiilor lui David născuţi la Ierusalim corespunde celei din 2Rg. 5,14-16.16, dar prezintă anumite diferenţe. Pe lângă unele diferenţe de transliterare a numelor, aceasta este mai scurtă. Totuşi, având în vedere că v.16a din 2Rg. 5 lipseşte din TM, iar lista din 1Par. 3,5-6 se repetă în 1Par. 14,5-6, atât în LXX, cât şi în TM, lista corectă trebuie să fi fost cea din 1 Par. ♦ „toţi patru": de fapt, numai Solomon era fiul Bersabeei. S-a propus emendarea în „al patrulea". ♦ Amiel, tatăl Bersabeei (TM are aici *Bathşūa'*) este numit în 2Rg. 11,3 Eliab. O lectură grăbită a ebr. *'Ĕlī'ām*: Amiel este pur şi simplu o inversare a elementelor componente ale numelui.

3,10-16 Aceasta este lista regilor lui Iuda până la exilul în Babilon. Dintre descendenţii direcţi ai lui Solomon, până la Iosia, lipseşte Atalia, fiica lui Achab şi soţia lui Ioram (*cf.* 2Par. 24), pentru că e de altă religie.

3,15 Ioanan nu mai apare nicăieri ca întâi-născut al lui Iosia. Trebuie să fie vorba despre Ioachaz, variantă explicabilă prin ezitarea copistului. În Ier. 22,11, întâiul-născut al lui Iosia primeşte, ca al doilea nume, probabil, pe acela de Sellem.

Ioanan; al doilea, Ioakim; al treilea, Sedekia; al patrulea, Salum. 16 Şi fii ai
lui Ioakim: Iechonias, fiul lui, [şi] Sedekias, fiul lui. 17 Şi fii ai lui Iechonias
din robie: Salathiel, fiul lui, 18 Melchiram, şi Phadaias, şi Sanesar, şi
Iekemia, şi Osamo, şi Denethi. 19 Şi fii ai lui Salathiel: Zorobabel şi Semei.
Şi fii ai lui Zorobabel: Mossolamos, şi Anania, şi Salomith, sora lor, 20 şi
[încă] cinci: Asube, şi Ool, şi Barachia, şi Asadia, şi Asobaesd. 21 Şi fii ai
lui Anania: Phalletia, şi Isaia, fiul lui; Raphaia, fiul lui, şi Orna, fiul lui;
Abdia, fiul lui; Sechenia, fiul lui. 22 Şi fiul lui Sechenia: Samaia. Şi fii ai lui
Samaia: Chattus, şi Ioel, şi Mari, şi Noadia, şi Saphath, şase. 23 Şi fii ai lui
Noadia: Elithenan, şi Ezekia, şi Ezrikam, trei. 24 Şi fii ai lui Elithenan:
Oduia, şi Eliasib, şi Phalaia, şi Akun, şi Ioanan, şi Dalaia, şi Anani, şapte.

4 1 Şi fii ai lui Iuda: Phares, Arson, şi Charmi, şi Or, Subal, 2 şi Raia, fiul
lui. Şi lui Subal i s-a născut Ieth, şi lui Ieth i s-au născut Achimi şi Laad.
Aceştia s-au născut în Sarath. 3 Şi aceştia, fiii lui Aitam: Iezrael, şi Ragma,
şi Iabas, iar pe sora lor o chema Eselebbon. 4 Şi Phanuel [era] tatăl lui
Gedor, şi Azer [era] tatăl lui Osan. Aceştia erau fiii lui Or, întâiul-născut al
Ephrathei, tatăl lui Baithlaem. 5 Şi Saur, tatăl lui Thecoe, avea două

3,16 Am tradus textul literal, lăsând ca unică soluţie de dezambiguizare conjuncţia copulativă. Sedekias nu este fiul lui Iechonias, cum s-ar putea înţelege în prima instanţă, ci fratele lui şi unchi al lui Sedekias, ultimul rege al Iudeii.

3,17 „Iechonias din robie": gr. Ιεχονια-ασιρ – traducătorul interpretează ca nume propriu ebr. *'assir*, „prizonier".

3,18 „Denethi": ebr. *N*^{e}*dhabh*^{e}*yāh*.

3,19 TM îl indică pe *P*^{e}*dhāyāh* ca tată al lui Zorobabel, fapt care intră în contradicţie cu 2Ezr. 3,2. LXX este consecventă din acest punct de vedere.

3,20 „şi [încă] cinci": nu apare în TM, unde textul începe direct cu antroponimele. Unii traducători au introdus, pentru clarificare, „Fiii lui *M*^{e}*şullām*" (*e.g.* BJ, TOB).

4,2 „(Şi lui) Subal": TM are *R*^{e}*'āyāh* (LXX Raia), stabilind descendenţa Subal--Raia-Ieth. *Cf.* şi 2,50-52 unde întâiul-născut al lui Subal (Sobal) este Araa. ♦ „Aceştia s-au născut în Sarath": *litt.* „Acestea [sunt] naşterile din Sarath". ♦ Sarath (ebr. *Ţār*^{e}*'āh*) era o cetate din câmpia lui Iuda, localizată la nord de Wadi al Sarar, în Biblie, Valea Sorec.

4,3-4 Aitam (ebr. *'Ēyṭām*) era un sat din ţinutul deluros al lui Iuda, reconstruit de Roboam (2Par. 11,6). Astăzi este identificat cu Qirbet el-Hoh, situat la aproximativ 10 km sud-vest de Ierusalim. Comentatorii consideră că aici lipsesc două nume: cel al lui Or (*Ḥūr*) şi al unui fiu al acestuia, întemeietor al localităţii Aitam. ♦ Gedor („Geddon", Iis. Nav. 15,58) este, de asemenea, o cetate din Iuda.

4,5 *Cf.* 1Par. 2,24 şi nota *ad loc.*

neveste: Aoda şi Thoada. 6 Şi Aoda i-a născut pe Ochazam, şi pe Ephad, şi
pe Thaiman, şi pe Astheran. Toţi aceştia [erau] fiii Aodei. 7 Şi fiii Thoadei:
Sareth, şi Saar, şi Ethnan. 8 Şi lui Cos i s-au născut Enob şi Sabeba. Şi
odraslele fratelui Rechab, fiul lui Iarim. – 9 Şi Igabes a fost mai faimos
decât fraţii săi; mama sa i-a dat numele Igabes, zicând: „L-am născut cu
durere." 10 Şi Igabes l-a chemat pe Dumnezeul lui Israel, zicând: „Binecu-
vântează-mă, şi sporeşte-mi hotarele, şi mâna Ta să fie cu mine, şi să ai
ştire de mine, ca să nu fiu umilit." Şi Dumnezeu i-a dăruit tot ce a cerut. –
11 Şi lui Chaleb, tatăl Aschei, i s-a născut Machir; acesta [a fost] tatăl lui
Assathon. 12 Şi lui Assathon i s-au născut Bathrephan, şi Phessee, şi Thana,
părintele cetăţii [lui] Naas, fratele lui Eselon kenezitul: aceştia [erau] bărbaţii
din Repha. 13 Şi fii ai lui Kenez: Gothoniel şi Saraia. Şi fii ai lui Gothoniel:
Athath. 14 Şi lui Manathi i s-a născut Gophera. Şi lui Saraia i s-a născut

---

4,8 „odraslele": gr. γέννησις (cuvânt rar şi târziu), „progenitură, odraslă". ♦ „fratelui Rechab": ebr. *'Ahar^{e}hēl*: traducătorul a tradus prima parte a numelui, *'Ah* („frate").

4,9 „cu durere", în text ὡς γαβες, ebr. *b^{e}-'oṭebh*, „cu durere". Lui Igabes din LXX îi corespunde, în TM, *Ya^{ae}bēṭ* şi este acelaşi, prin metateza consoanelor radicale, cu numele precedent Sabeba (TM *Ha-ṭ-Ṭobhēbhāh*).

4,10 Particula greacă ἐάν, de regulă condiţională, are aici (la începutul cererii lui Igabes) valoare exclamativă. Dacă însă e considerată condiţională, trebuie să presupunem o apodoză, inexistentă în text, care va fi conţinut o promisiune a lui Igabes faţă de Dumnezeu („Dacă mă binecuvântezi, ..."). Traducerea nu elimină nici una dintre posibilităţi. ♦ „să ai ştire de mine": gr. ποιήσεις γνῶσιν, *litt.* „vei face cunoaştere / cunoştinţă", adică „să ai la cunoştinţă", „să ai ştire". *Cf.* 1Rg. 2,3: „Dumnezeul cunoaşterilor". TM are „alungă nenorocirea".

4,11 „Chaleb, tatăl Aschei": TM are „*K^{e}lūbh*, fratele lui *Şūhāh*".

4,12 „părintele cetăţii [lui] Naas": Naas (ebr. *Nāhāş*) este o cetate nemenţionată în alt loc: poate fi actualul Der Nahaş (în Valea Arabah). Dacă însă citim „cetatea lui Naas", ne amintim de tatăl surorilor vitrege ale lui David, Abigaia şi Saruia (*cf.* 2Rg. 17,25), cu o generaţie mai bătrâne decât viitorul rege, pe care alte manuscrise greceşti le consideră fiice legitime ale lui Iessai. Poate fi însă şi alt personaj, mai greu de identificat. AB I Chron. (*ad loc.*) interpretează ebr. *'Ir-Nāhāş* ca antroponim: „the father of Ir-nahash". ♦ „fratele lui Eselon kenezitul": nu apare în TM.

4,13 Acest Kenez este fratele lui Chaleb, fiul lui Iephonne. ♦ „Athath": la fel şi în TM, dar LXX-L şi Vulg. au în plus „şi Meonothai/Maonathi", continuând în mod firesc genealogia lui Kenez.

4,14 „Ageaddair": lecţiune după LXX-B, reţinută şi de Rahlfs. LXX-A are „Ges Raseim", o transliterare apropiată de ebr. *Gēy' harāşīm* ♦ „dulgheri": gr. τέκτων poate desemna orice lucrător în lemn, tâmplar, dulgher, sculptor, sau artizan în general.

Ioab, tatăl lui Ageaddair, [numiţi astfel] pentru că erau dulgheri. 15 Şi fii ai lui
Chaleb, fiul lui Iephonne: Era, Ala şi Noom. Şi fii ai lui Ala: Kenez. 16 Şi
fiul lui, Geseel, Ameachi, şi Zapha, şi Zaira, şi Eserael. 17 Şi fii ai lui Esri:
Iether, Morad, şi Apher, şi Ialon. Şi lui Iether i s-a născut Maron, şi Semai,
şi Mareth, tatăl lui Esthemon. 18 Şi nevasta lui, adică Adia, l-a născut pe
Iared, tatăl lui Gedor, şi pe Aber, tatăl lui Sochon, şi pe Iecthiel, tatăl lui
Zano. Aceştia [erau] fiii Geliei, fiica lui Faraon, pe care a luat-o Mored [de
nevastă]. 19 Şi fiii femeii lui Iduia, sora lui Nachem. Şi Dalia, tatăl Cheilei,
şi Semeion, tatăl lui Ioman. Şi fiii lui Naem, tatăl Cheilei: Agarmi şi
Esthemoe Machateul. 20 Şi fii ai lui Semion: Amnon, şi Rana, fiul lui Anan,
şi Thilon. Şi fii ai lui Isei: Zoath şi fiii lui Zoath.

21 Fii ai lui Selom, fiul lui Iuda: Er, tatăl lui Lecha, şi Laada, tatăl lui
Maresa, şi cei născuţi ai familiilor *ephrath abac* din casa lui Esoba, 22 [apoi]

4,15 Chaleb al lui Iephonne nu trebuie confundat cu Chaleb, fiul lui Eseron de la 1Par. 2,9. ♦ „Şi fii ai lui Ala: Kenez": TM are „fii ai lui *'Elāah* şi *Kenaz Q^e naz*". ♦ Kenez din acest verset este nepotul lui Chaleb al lui Iephonne.

4,16 „Geseel": se înţelege că Geseel este fiul lui Kenez de la sfârşitul v. 15, dar lecţiunea este nesatisfăcătoare în context. În alte manuscrise (LXX-A şi minusc.) apare „Şi fiii lui Ialleel [*i.e.* Geseel]: Ziphli, şi Zaipha, şi Theria, şi Eserael". TM are la fel: „Şi fiii lui *Y^e hallel^e 'ēl: Zīph...*"

4,17 „Şi lui Iether i s-a născut": TM are „ea a născut". Unii comentatori consideră că e vorba de Gelia (Bithiah), fiica lui Faraon, soţia lui Mored / Morad. Maron, Semai şi Mareth ar fi astfel fiii Geliei. În acest context, s-ar putea înţelege că în v.18 (TM) e vorba de fiii celeilalte soţii a lui Mored („iudeeana"), şi că precizarea „aceştia erau fiii Geliei" se referă la fiii enumeraţi în v. 17 (*cf.* AB I Chron., p. 26 nota 17; p. 29) . ♦ „Esthemon": Εσθεμων este transliterarea ebr. *'Eş^e t^e moa'*, cetate din Iuda, menţionată în Iis. Nav. 15,50 („Escaiman") şi în 1Rg. 30,28 („Esthie").

4,18 „adică Adia": TM are „iudeeana". ♦ Lipsesc din listă fiii Geliei. Vezi explicaţiile din nota 4,17, dar poate fi vorba şi de o lacună atât în textul grecesc, cât şi în cel ebraic.

4,19 Verset dificil şi în ebr. „Şi Dalia, tatăl Cheilei, şi Semeion, tatăl lui Ioman. Şi fiii lui Naem": nu apare în TM (poate ca rezultat al unei haplografii).

4,20 „fiul lui Anan": TM are *Ben-Hānān.*

4,21-23 În paralel cu genealogiile, pasajul menţionează unele bresle de meşteşugari şi cetăţile în care s-au întemeiat şi dezvoltat acestea de-a lungul timpului. Legătura dintre Iuda şi Moab aminteşte de cartea Ruth (*cf.* AB I Chron., p. 30).

4,21 Genealogia de faţă se leagă de cea începută la 1Par. 2,3, dar cu precizarea că Er, tatăl lui Lecha, nu este acelaşi cu Er, fratele lui Selom, de la versetul citat. ♦ „cei născuţi ai familiilor": gr. γενέσεις οἰκιῶν, *litt.* „naşterile familiilor / caselor". Unii comentatori (AB I Chron., p. 26 nota 21) înţeleg aici prin „familii" breslele ţesătorilor de in (vezi

Ioachim şi bărbaţii din Chozeba, şi Ioas, şi Saraph, care locuiau în Moab şi
pe care i-a întors *abederin athukiin.* 23 Ei erau olari şi locuiau în Nataim şi
în Gadera, alături de rege, la curtea lui: s-au întărit şi au locuit acolo.
24 Fii ai lui Simeon: Namuel şi Iamin, Iarib, Zare, Saul. 25 Fiul lui [Saul
a fost] Salem, al cărui fiu [a fost] Mabasam, al cărui fiu [a fost] Masma,
26 al cărui fiu [a fost] Amuel, al cărui fiu [a fost] Sabud, al cărui fiu [a fost]
Zacchur, al cărui fiu [a fost] Semei. 27 Şi Semei a avut şaisprezece fii şi trei
fiice. Însă fraţii lui aveau puţini fii şi familiile lor la un loc nu erau atât de
numeroase precum cele ale fiilor lui Iuda. 28 Au locuit în Bersabea, şi [în]
Sama, şi [în] Molada, şi [în] Esersual, 29 şi [în] Balaa, şi [în] Boasom, şi
[în] Thulad, 30 şi [în] Bathuel, şi [în] Erma, şi [în] Seclag, 31 şi [în]
Baithmarchaboth, şi [în] jumătate din Sosim, şi [în] casa Barumseorim.
Acestea [erau] cetăţile lor până la domnia lui David. 32 Iar aşezările lor:

---

nota în continuare). ♦ „*ephrath abac*": gr. εφραθ αβακ reprezintă transcrierea unor cuvinte ebraice. TM are *'abhodhat habbuṭ*, „producătorii de in subţire". Alte mss. LXX interpretează ca un nume propriu.

4,22 „locuiau": TM are „erau stăpâni" sau, după altă interpretare, „s-au însurat". ♦ „i-a întors *abederin athukiin*": iarăşi cuvinte ebraice transcrise ca atare. Brenton interpretează: „Le-a schimbat numele în Abederin şi Athukiin." TM are *hadd*^{e}*bhārīm 'attīqīm*, „lucruri vechi" (AB I Chron., *ad loc.*: „these traditions are old"), dar propoziţia în întregime e greu de interpretat.

4,23 Relaţiile de vasalitate descrise succint aici au fost confirmate de descoperiri arheologice. În diferite zone din Iudeea s-au descoperit în jur de două sute de amfore, cu dedicaţia „pentru rege". Se pare că respectivele amfore conţineau diverse produse (ulei, vin, cereale) ca tribut în natură. De altfel, numele Nataim (ebr. *n*^{e}*ṭā'īm*, „plantaţii") şi Gadera (*g*^{e}*dhērāh*, „împrejmuire, ocol") trimit la lucrări agricole.

4,27 „şi trei fiice": TM şi Vulg. au „şase fiice". ♦ Tribul lui Simeon, mai puţin numeros, era aproape absorbit în masa tribului lui Iuda, pe timpul lui David. Dispersia lor în tot Israelul este anunţată de Iacob pe patul de moarte în Gen. 49,7. Simeoniţii nu apar nici în binecuvântarea lui Moise (Deut. 33). Totuşi, sub Ezekias, i-au înfrânt pe amaleciţi (1Par. 4,41-43) şi i s-au alăturat lui Asa în restaurarea Templului (2Par. 15,9). După exil, tribul nu mai este atestat.

4,28-32 Lista cetăţilor simeoniţilor concordă, cu câteva modificări de transliterare, cu cea din Iis. Nav. 19,2-8. Teritoriul pe care îl ocupă este cel din extremitatea sudică a Iudeii. Un semn al integrării lor în Iuda este atribuirea, în Iis. Nav. 15,26-32, a aceloraşi cetăţi fiilor lui Iuda.

4,31 „casa Barumseorim": TM are „în *Bēyth Bire'ī* şi în *Ṣa'arāyim*".

4,32 Am tradus ἔπαυλις prin „aşezare" (*cf.* Iis. Nav. 15,28 şi nota *ad loc.*). Aceste ἐπαύλεις erau mici aşezări rurale, un fel de cătune, dependente de o cetate din preajmă.

Aitam, şi Enremmon, şi Thoccan, şi Aisan, cinci cetăţi. 33 Toate aşezările
lor încercuiau acele cetăţi până la Baal. Aceasta este stăpânirea lor şi
înscrierea lor. 34 Şi Mosobab, şi Iemoloch, şi Iosia, fiul lui Amasia, 35 şi Ioel
(acesta era fiul lui Isabia), fiul lui Saraia, fiul lui Asiel, 36 şi Elioenai, şi
Iacaba, şi Iasuia, şi Asaia, şi Ediel, şi Ismael, şi Banaia, 37 şi Zuza, fiul lui
Sephei, fiul lui Allon, fiul lui Iedia, fiul lui Samari, fiul lui Samaia. 38 Aceş-
tia, înşiraţi pe nume, erau căpetenii între cei născuţi ai [familiilor] lor şi s-au
înmulţit din plin în casele lor părinteşti. 39 Şi au mers până au ajuns în
Gerara, până la răsărit de Gai, ca să caute păşuni pentru turmele lor. 40 Şi au
găsit păşuni grase şi bune şi pământ întins în faţa lor şi pace şi linişte,
pentru că înainte vreme acolo locuiseră [câţiva] dintre fiii lui Cham. 41 Şi, în
zilele lui Ezekias, regele din Iuda, au venit cei sus pomeniţi şi le-au lovit
[acestora din urmă] casele şi [i-au bătut] pe mineii pe care i-au găsit acolo;
şi i-au dat ca anatemă până în ziua de astăzi şi s-au aşezat în locul lor,
pentru că acolo [au aflat] păşuni pentru turmele lor. 42 Apoi, din rândul
fiilor lui Simeon s-au dus la muntele Seir cinci sute de bărbaţi, în frunte cu
Phalettia, şi Noadia, şi Raphaia, şi Oziel, fiii lui Iesi. 43 Şi au bătut rămăşiţa
celor scăpaţi ai amaleciţilor şi au locuit acolo până în ziua de astăzi.

Mai multe ἐπαύλεις alcătuiesc hinterlandul (κατάσχησις, „teritoriul, posesiunea, ţinutul") cetăţilor menţionate. ♦ „cinci": totalul de cinci se explică doar dacă în loc de o singură aşezare „Enremmon" se socotesc două, ceea ce e sugerat de grafia corespondentului ebraic *'Ayin Rimmōn.*

4,33 „înscrierea": gr. καταλοχισμός înseamnă „înscriere, înregistrare, recrutare" (neologism). AB I Chron. traduce în mod constant „official genealogy".

4,35 Urmăm lecţiunea stabilită de Rahlfs, dar TM, Vulg, şi LXX-A au „Ioel, Iehu fiul lui Ioşibiah, fiul lui...".

4,39 Gerara era o cetate la 18 km sud-est de Gaza (Gen. 10,19), la poalele munţilor din Iuda. Aici îi înfrânge Asa pe etiopienii conduşi de Zareh (2Par. 14,13-14). ♦ „Gai": TM are „vale".

4,40 Descendenţii lui Canaan, fiul lui Cham (*cf.* Gen. 9,18), sunt locuitorii ancestrali ai Palestinei.

4,41 „Mineii" din LXX (Μιναίοι) au fost identificaţi cu maoniţii din 2Par. 20,1. Erau un trib arab, numiţi astfel după cetatea Maan, situată la sud-est de Petra. Menţionarea Muntelui Seir din versetul următor indică zona Edom ca centru de desfăşurare a acţiunilor. TM are *mᵉ'ūnīm*, care poate fi înţeles ca „adăposturi" sau ca numele unei populaţii amintite în 2Cron. 20,1. ♦ „i-au dat ca anatemă": gr. ἀνεθεμάτισαν. *Cf.* nota 2,7.

4,43 Aceasta este unica menţiune biblică a acţiunii antiamalecite a lui Ezekias.

5 [1] Fiii lui Ruben, întâiul-născut al lui Israel: el era întâiul-născut, dar,
pentru că s-a suit în patul tatălui său, acesta i-a dat binecuvântarea fiului său
Iosif, fiul lui Israel, şi [lui Ruben] nu i s-au [mai] socotit drepturile de întâi-
-născut. [2] Căci Iuda era tare în putere între fraţii săi şi din el avea să iasă o
căpetenie, şi binecuvântarea [i-a fost dată] lui Iosif. [3] Fiii lui Ruben, întâiul-
-născut al lui Israel: Enoh şi Phallus, Arson şi Charmi. [4] Fii ai lui Ioel:
Semei şi Banaia, fiul lui. Şi fii ai lui Gug, fiul lui Semei: [5] fiul lui [a fost]
Micha, al cărui fiu a fost Recha, al cărui fiu a fost Baal, [6] al cărui fiu a fost

---

5,1 Cronistul face aluzie la Gen. 35,22 şi explică de ce, deşi întâi-născut, Ruben nu beneficiază de acest drept. Mai mult, autorul trimite şi la episodul binecuvântării fiilor lui Iosif (Gen. 48,5). ♦ „drepturile de întâi-născut": gr. πρωτοτόκια. Pentru acelaşi termen, *cf.* Gen. 25,31-32. Problema drepturilor fiului întâi-născut, precum şi condiţiile transferării acestora asupra altui fiu sunt tratate, printre alţii, de I. Mendelsohn în articolul „On the Preferential Status of the Eldest Son", în *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, 156 (1959). Întâiul-născut primea prima şi cea mai bună parte din moştenirea părintească, dar participa apoi şi la împărţirea în mod egal cu fraţii săi a moştenirii rămase. De exemplu, în cazul a doi fraţi, cel mai mare primea două părţi (dreptul de întâi-născut, respectiv jumătate din ce rămânea), în timp ce mezinului îi revenea o singură parte (cealaltă jumătate). În privinţa fiilor lui Iacob, cutuma este parţial respectată, pentru că Iosif (cel care primeşte „binecuvântarea", *cf.* v. următor) va lua două teritorii (pentru cei doi fii ai săi, Manase şi Efraim), dar numărul teritoriilor împărţite rămâne în mod simbolic doisprezece pentru că tribul lui Levi, datorită statului său special, nu participă la moştenire, fiind recompensat în alt fel. *Cf.* AB I Chron., pp. 35-36. ♦ Tribul lui Ruben a ocupat teritoriul din estul Iordanului, fiind mărginit în sud de râul Arnon şi învecinat în nord cu tribul lui Gad (care îi va şi asimila teritoriile destul de repede, după cum lasă de înţeles inscripţia lui Meşa, sec. al IX-lea î.H. – *cf.* AB I Chron., pp. 37, 38).

5,2 „binecuvântarea": TM are *b^{e}khorāh*, „dreptul de întâi-născut". Autorul semnalează poziţia preeminentă politic şi militar a lui Iuda. Totuşi, consecvent principiilor sale religioase, cronistul nu poate trece sub tăcere faptul că drepturile de întâi-născut le-a primit Iosif, chiar dacă urmaşii acestuia din regatul de nord se vor face vinovaţi de apostazie (TM este aici mai explicit decât textul gr.). Constatarea „din el [*i.e.* Iuda] avea să iasă o căpetenie" este o aluzie la marii regi ai lui Israel (David şi Solomon), descendenţi ai lui Iuda; cronicarul se referă la legitimitatea regalităţii iudaice, în contrapartidă cu cea israelită, vinovată de apostazii şi schisme. Pasajul, ca şi Gen. 49,10, a fost interpretat şi în sens mesianic de tradiţia patristică şi rabinică. În locul vagului „căpetenie, conducător", varianta siriacă oferă „regele Mesia (Unsul)".

5,4 „şi Banaia, fiul lui. Şi fii ai lui Gug, fiul lui Semei": TM are „al cărui fiu a fost Gōgh, al cărui fiu a fost *Şim^e'ī*". La fel şi Vulg.

5,6 Thaglathphalnasar este transliterarea greacă a lui Tiglatpileser III (nume atestat pe tăbliţe, în asiriană, sub forma *Tukulti-apil-Esharra* care se traduce „încrederea mea este

Beera, pe care l-a strămutat Thaglathphalnasar, regele Asiriei. El era căpe-
tenia [fiilor] lui Ruben. 7 Frații lui, din familia lui, după înscrierile lor pe
generații: căpetenia Ioel, și Zaharia, 8 și Balec, fiul lui Ozuz, fiul lui Sama,
fiul lui Ioel. Acesta locuia în Aroer, [până] la Nabau și Beelmaon, 9 iar spre
răsărit, până unde începe pustiul de la râul Eufrat, căci avea multe turme în
ținutul Galaad. 10 În zilele lui Saul, [rubeniții] au purtat război cu vecinii, și
au căzut în mâinile lor cei care locuiau în corturi, până la răsărit de Galaad.

11 Fiii lui Gad locuiau în fața acestora, în Basan, până la Selcha. 12 Ioel
[a fost] întâiul-născut, și Sapham al doilea, și Iani, scribul din Basan, [al
treilea]. 13 Și frații lor, după casele familiilor lor: Michael, Mosollam, și
Sebee, și Ioree, și Iachan, și Zue, și Obed, șapte. 14 Iată fiii lui Abichail, fiul
lui Uri, fiul lui Idai, fiul lui Galaad, fiul lui Michael, fiul lui Isai, fiul lui
Iuri, fiul lui Zabucham, 15 fiul lui Abdiel, fiul lui Guni: [el era] căpetenia
casei familiilor lor. 16 Locuiau în Galaad, în Basan și în satele lor și în toate

---

în fiul lui Esharra"). Rege cuceritor al Asiriei, a domnit între 745 și 727 î.H. și a fost contemporan cu regele Achaz al lui Iuda (732/1-716/5 î.H.). „Strămutarea" lui Beera ar putea face aluzie la cele relatate la 4Rg. 15,29.

5,7 „după înscrierile lor": *cf.* nota 4,33.

5,8 Aroer este o localitate în Transiordania, pe malul nordic al râului Arnon. Sediu al unei familii de rubeniți, cetatea reprezintă limita sudică a teritoriului lui Ruben. ♦ Beelmaon este transliterarea greacă a numelui localității *Ba'al-Mᵉ'ōn*, unul dintre orașele construite de rubeniți în teritoriul lui Sihon Amoritul (Num. 32,38).

5,9 Galaad este aici mai mult un nume generic pentru Transiordania. Se pare însă că textul face aluzie aici la regiunea din sudul obișnuitei linii de demarcație Esebon (ebr. *Heşᵉbōn*) – Marea Moartă, un podiș deluros propice creșterii de animale: vite, oi și capre.

5,10 „Vecinii" (πάροικοι), cum îi numește vag LXX, sunt în TM așa-numiții agareni (ebr. *ḫagᵉri'īm*). Agarenii erau un trib arab din deșertul sirian. Numele lor se trage, după tradiție, de la Agar, servitoarea egipteană a lui Avraam și mama lui Ismael, alungată în deșert (Gen.16). Și în Ps. 82,7 sunt amintiți, alături de alte popoare, ca dușmani ai lui Israel (*cf.* 1Par. 5,19). Nu este foarte sigur însă că această campanie este aceeași cu cea menționată la v. 19. Nici în LXX, nici în TM nu este clar cine a câștigat războiul. Oricum, tribul lui Ruben a dispărut foarte devreme: o parte a fost integrată în tribul lui Gad, iar rămășițe ale lui vor fi dus o viață semi-nomadă, până în vremea lui Saul, când probabil au fost înghițite de „agareni" (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

5,11 Tribul lui Gad ocupă teritoriul transiordanian de la nord de Ruben. ♦ Basan este regiunea din nord de Galaad, care se întinde în nord până la muntele Aermon (TM Hermon) și în est până la Selcha.

5,12 „scribul": TM are aici un alt antroponim, *Şāphāṭ*.

5,16 Pasajul ridică o problemă de critică de text remarcabilă. Atât LXX, cât și textul ebraic tradițional indică Saronul ca punct de reper pentru teritoriul gadit, ceea ce este

împrejurimile Saronului, până la hotare. [17] Înscrierea lor [s-a făcut] în zilele
lui Ioatham, regele lui Iuda, şi în zilele lui Ieroboam, regele lui Israel.
[18] Fiii lui Ruben şi ai lui Gad şi jumătate din tribul lui Manase erau
dintre oşteni, bărbaţi care purtau scut şi sabie, trăgeau cu arcul şi erau
învăţaţi la război: patruzeci şi patru de mii şapte sute şaizeci care ieşeau la
luptă. [19] Şi au purtat război cu agarenii, şi cu itureii, şi cu naphiseii, şi cu
nadabeii [20] şi i-au înfrânt: agarenii au fost daţi în mâinile lor, cu toate
corturile lor, pentru că, în timpul războiului, [rubeniţii] au strigat către
Dumnezeu şi El le-a dat ascultare; căci îşi puseseră nădejdea în El. [21] Şi au
luat ca pradă de război cinci mii de cămile, două sute cincizeci de mii de oi
şi de capre, două mii de măgari şi o sută de mii de oameni, [22] pentru că
mulţi au căzut răniţi; fiindcă războiul era de la Dumnezeu. Şi au locuit în
locul [agarenilor] până la strămutare.
[23] Şi jumătate din tribul lui Manase a locuit în ţinutul de la Basan până
la Baalermon şi Sanir şi muntele Aermon. Şi s-a înmulţit mult şi în Liban.
[24] Şi aceştia erau capii familiilor lor: Opher, şi Isei, şi Eliel, şi Ezdriel, şi

---

imposibil, pentru că Saronul este câmpia fertilă din nord-vestul Palestinei, la sud de Carmel. Dar Deut. 3,9 precizează că fenicienii numesc Sanir sau Sanior (ebr. *Sar^{e}yon*) muntele Hermon (din lanţul Antiliban), formaţiune geologică situată la limita de nord-est a pământului ocupat de israeliţi. Această lecţiune pare cea corectă, în cazul de faţă. Unii comentatori presupun şi o locaţie necunoscută din Transiordania (AB I Chron., p. 34 nota 16). ♦ „hotare": gr. ἔξοδος, *litt.* „ieşire".

5,17 Probabil în două recensăminte diferite, pentru că intervalul dintre moartea lui Ieroboam şi începutul domniei lui Ioatham este de trei ani (743-740 î.H.).

5,19 Înfrânţi de rubeniţi (*cf.* 1Par. 5,10), agarenii se aliază cu vecinii arabi: itureii (descendenţii lui Iettur, fiu al lui Ismael, 1Par. 1,31), naphiseii (descendenţii lui Naphes, fiu al lui Ismael, 1Par. 1,31) şi nadabeii, despre care nu există informaţii precise.

5,20 „şi i-au înfrânt": TM are „şi au fost sprijiniţi împotriva lor".

5,21 „cinci mii de cămile": TM are „din turmele lor, cincizeci de mii...".

5,22 Strămutarea (deportarea) despre care vorbeşte cronicarul poate fi cea parţială, amintită la 4Rg. 15,19-20, care a avut loc în 734 î.H., din porunca lui Tiglatpileser III, sau cea generală sub Sargon (4Rg. 17,6), din 720 î.H.

5,23 Geografia ţinutului ne este familiară din descrierea regiunii ocupate de tribul lui Gad. Baalermon este identificabil cu Baal-Gad şi reprezintă graniţa de nord a Israelului, de la poalele muntelui Hermon (din lanţul Antiliban) şi la vest de acesta. Jumătatea în discuţie a tribului lui Manase ocupă, prin urmare, teritoriul Basanului şi al întregului Galaad. ♦ „şi în Liban": nu apare în TM.

5,24 „tari în putere": gr. ἰσχυροὶ δυνάμει. Sintagma apare frecvent în LXX. În funcţie de context, ea poate avea diferite sensuri: războinici de elită, oameni bine instruiţi (expresia este aplicată leviţilor, *cf.* 9,13), bărbaţi de seamă, capabili etc.

Iermia, şi Oduia, şi Iediel, bărbaţi tari în putere, bărbaţi vestiţi, căpetenii ale
casalor familiilor lor.
25 Dar au greşit faţă de Dumnezeul părinţilor lor şi s-au desfrânat după
zeii popoarelor pământului [acela], pe care Dumnezeu le-a alungat din faţa
lor. 26 Atunci Dumnezeul lui Israel a stârnit duhul lui Phaloch, regele
Asiriei, şi duhul lui Thaglathphalnasar, regele Asiriei, şi a strămutat tribul
lui Ruben, pe cel al lui Gad şi jumătate din cel al lui Manase şi i-a dus în
Chalach şi Chabor şi la râul Gozan, [unde locuiesc] până în ziua de astăzi.
27 Fii ai lui Levi: Gedson, Caath şi Merari. 28 Şi fii ai lui Caath: Ambram
şi Issaar, Chebron şi Oziel. 29 Şi fii ai lui Ambram: Aaron, şi Moise, şi
Mariam. Şi fii ai lui Aaron: Nadab şi Abiud, Eleazar şi Ithamar. 30 Lui
Eleazar i s-a născut Phinees, lui Phinees i s-a născut Abisu, 31 lui Abisu i s-a
născut Bocai, lui Bocai i s-a născut Ozi, 32 lui Ozi i s-a născut Zaraia, lui
Zaraia i s-a născut Mariel, 33 şi lui Mariel i s-a născut Amaria, şi lui Amaria
i s-a născut Achitob, 34 şi lui Achitob i s-a născut Sadoc, şi lui Sadoc i s-a
născut Achimaas, 35 şi lui Achimaas i s-a născut Azarias, şi lui Azarias i s-a
născut Ioanas, 36 şi lui Ioanas i s-a născut Azarias: acesta a fost preot în
Casa [Domnului] pe care a zidit-o Solomon în Ierusalim. 37 Şi lui Azarias i
s-a născut Amaria, şi lui Amaria i s-a născut Achitob, 38 şi lui Achitob i s-a
născut Sadoc, şi lui Sadoc i s-a născut Salom, 39 şi lui Salom i s-a născut
Chelkias, şi lui Chelkias i s-a născut Azarias, 40 şi lui Azarias i s-a născut
Saraias, şi lui Saraias i s-a născut Iosadac. 41 Şi Iosadac a mers în strămutare
după ce Iuda şi Ierusalimul [au căzut] sub mâna lui Nabucodonosor.

5,26 Cei doi regi asirieni numiţi în verset sunt una şi aceeaşi persoană: Tiglatpileser III. Celălalt nume al regelui, Phaloch, corespunde formei Phul din 4Rg. 15,19. În cronica babiloniană, el apare sub numele de Pulu. Regii asirieni care stăpâneau şi peste Babilon îşi luau frecvent două nume, ca rege al Asiriei, respectiv al Babilonului. ♦ Autorul confundă cele două deportări: cea a triburilor din Transiordania (734 î.H.), de către regele sus-amintit, şi cea a întregului regat din nord de către Salmanasar şi Sargon al II-lea (721 î.H.). ♦ Chalach este asirianul Halahhu, oraş şi district la nord-est de Ninive. ♦ Chabor (azi Habur) este un râu care curge prin provincia asiriană Gozan, colectând apele unor pâraie care străbat regiunea de la sud-vest de cursul mijlociu al Eufratului. ♦ După *Hābhōr*, TM are „şi *Hārā*".

5,41 TM are „*Y^{e}hōṭādhāq* a plecat când YHWH a strămutat Iuda şi Ierusalimul prin mâna lui *N^{e}bhukhadh^{e}ne'ṭṭar.*"

6 1 Fii ai lui Levi: Gedson, Caath şi Merari. 2 Şi acestea sunt numele
fiilor lui Gedson: Lobeni şi Semei. 3 Fii ai lui Caath: Ambram şi Issaar,
Chebron şi Oziel. 4 Fii ai lui Merari: Mooli şi Omusi. – Şi familiile lui Levi
după întemeietorii lor sunt acestea: 5 [urmaşii] lui Gedson: Lobeni, al cărui
fiu [a fost] Ieeth, al cărui fiu [a fost] Zemma, 6 al cărui fiu [a fost] Ioach, al
cărui fiu [a fost] Addi, al cărui fiu [a fost] Zara, al cărui fiu [a fost] Iethri. –
7 Fii ai lui Caath: Aminadab, al cărui fiu [a fost] Core, al cărui fiu [a fost]
Asir, 8 al cărui fiu [a fost] Elcana, al cărui fiu [a fost] Abiasaph, al cărui fiu
[a fost] Asir, 9 al cărui fiu [a fost] Thaath, al cărui fiu [a fost] Uriel, al cărui
fiu [a fost] Ozia, al cărui fiu [a fost] Saul. 10 Şi fiii lui Elcana: Amasi şi
Achimoth, 11 al cărui fiu [a fost] Elcana, al cărui fiu [a fost] Suphi şi al cărui
fiu [a fost] Naath, 12 al cărui fiu [a fost] Eliab, al cărui fiu [a fost] Idaer, al
cărui fiu [a fost] Elcana. 13 Fii ai lui Samuel: Sani, întâiul-născut, şi Abia. –
14 Fiii lui Merari: Mooli, al cărui fiu [a fost] Lobeni, al cărui fiu [a fost]
Semei, al cărui fiu [a fost] Oza, 15 al cărui fiu [a fost] Somea, al cărui fiu [a
fost] Aggia, al cărui fiu [a fost] Asaia.

6,1-15 Cronistul alcătuieşte aici lista descendenţilor lui Levi, de mâna a doua, faţă de linia Caath – Aaron prezentată la 1Par. 5,27 şi urm. Aflăm aici de urmaşii lui Gedson, de o linie colaterală a urmaşilor lui Caath şi, în fine, de urmaşii lui Merari.

6,4 „familiile lui Levi după întemeietorii lor": *litt.* „familiile lui Levi după familiile lor".

6,7 „Fii ai lui Caath: Aminadab...": lecţiune după LXX-B, la fel cu TM şi Vulg., dar Aminadab nu este amintit printre fiii lui Caath nici la 5,28, nici la 6,3. Din linia genealogică prezentată la 6,22-23 se înţelege că este vorba de Issaar. LXX-A are „Issaar", lecţiune corectă.

6,13 „Fii ai lui Samuel": inserarea genealogiei lui Samuel pare o articulare artificială (de remarcat faptul că descendenţa lui Elcana nu este continuată aici cu formula obişnuită „al cărui fiu a fost Samuel"). Samuel este inclus în descendenţa levitică, deşi după 1Rg. 1,1 (*cf.* şi nota 1,1b *ad loc.*) el aparţine tribului lui Efraim. Unii comentatori, departe de a considera aceasta drept o situaţie excepţională, găsesc aici mărturia unei „vechi tradiţii" conform căreia puteau îndeplini funcţii levitice (şi chiar preoţeşti) şi cei care nu erau descendenţi „de sânge" ai lui Levi, dar dovediseră anumite merite în slujirea lui Dumnezeu şi în comunitate (*cf.* AB I Chron., p. 46; de asemenea, W.F. Albright, *Archaelogy and the Religion of Israel*, 1942, pp. 109 şi urm.). Ipoteza ar putea fi susţinută şi de alte referinţe biblice: Jud. 17,1-5 (preotul din casa lui Micha); 2Sam. 8,18 TM (despre fiii lui David se spune că erau preoţi); 2Rg. 20,26 (un „preot al lui David" care era din tribul lui Manase; *cf.* şi nota *ad loc.*). ♦ Genealogia prezentată în vv. 10-13 prezintă unele diferenţe faţă de cea reluată mai jos, în vv. 18-23, precum şi de cea din 1Rg. 1,1. ♦ „Sani, întâiul-născut": TM are *habb*^{e}*khor wa-şenī*, „întâiul-născut şi al doilea". Întâiul-născut al lui Samuel este Ioel (*cf.* 1Rg. 8,1, dar şi v. 18 *infra*).

16 Aceştia sunt cei pe care David i-a rânduit peste cântăreţii din Casa
Domnului, când a aşezat chivotul, 17 şi ei slujeau în faţa cortului mărturiei
cu instrumente muzicale, până când Solomon a zidit Casa Domnului în
Ierusalim şi ei stăteau [în templu], după rânduiala lor, la slujbele lor. 18 Şi
dintre fiii lui Caath, aceştia şi fiii lor erau cei rânduiţi: Aiman, cântăreţ de
psalmi, fiul lui Ioel, fiul lui Samuel, 19 fiul lui Elcana, fiul lui Edad, fiul lui
Eliel, fiul lui Thie, 20 fiul lui Suph, fiul lui Elcana, fiul lui Meth, fiul lui
Amasias, 21 fiul lui Elcana, fiul lui Ioel, fiul lui Azaria, fiul lui Saphania,
22 fiul lui Thaath, fiul lui Asir, fiul lui Abiasaph, fiul lui Core, 23 fiul lui
Issaar, fiul lui Caath, fiul lui Levi, fiul lui Israel. – 24 Şi Asaph, fratele lui
[Aiman], stătea de-a dreapta lui; Asaph [a fost] fiul lui Barachia, fiul lui
Samaa, 25 fiul lui Michael, fiul lui Maasia, fiul lui Melchia, 26 fiul lui
Athani, fiul lui Zarai, fiul lui Adia, 27 fiul lui Aithan, fiul lui Zamma, fiul lui
Semei, 28 fiul lui Echa, fiul lui Gedson, fiul lui Levi. – 29 Fiii lui Merari,
fratele lor [, stăteau] în stânga: Aithan, fiul lui Kisai, fiul lui Abdi, fiul lui
Maloch, 30 fiul lui Asebi, fiul lui Amessia, fiul lui Chelkias, 31 fiul lui
Amasai, fiul lui Bani, fiul lui Semmer, 32 fiul lui Mooli, fiul lui Musi, fiul
lui Merari, fiul lui Levi.

33 Şi fraţii lor leviţi, după casele familiilor lor, au fost însărcinaţi cu toată
munca de slujire la cortul Casei lui Dumnezeu. 34 Aaron şi fiii lui tămâiau

---

6,16-32 Se reiau genealogiile celor trei fii ai lui Levi prezentate mai sus şi se insistă asupra celor trei familii de cântăreţi din Templu, despre ale căror îndatoriri citim la 1Par. 25,1-6. Listele sunt expuse în ordine inversă faţă de cele de mai sus, cu anumite diferenţe.
6,17 „în faţa cortului mărturiei": *litt.* „în faţa cortului casei mărturiei". *Cf.* şi v. 33: „cortul Casei lui Dumnezeu".
6,18 „cântăreţ de psalmi": gr. ψαλτῳδός – neologism care apare numai în Par., ca şi verbul corespunzător.
6,24 Aiman este frate cu Asaph, în sensul apartenenţei amândurora la acelaşi trib.
6,29-32 Această listă a merariţilor nu este aceeaşi cu cea de la 1Par. 6,14-15, pentru că aici sunt prezentaţi descendenţii lui Musi, fiul lui Merari, iar dincolo urmaşii lui Mooli, fratele lui Musi. Musi a avut un fiu, Mooli, care nu trebuie confundat cu fratele lui Musi.
6,29 „Aithan": acest al treilea cântăreţ este numit, la 25,1, „Idithon".
6,34 „tămâiau peste altarul arderilor de tot": gr. θυμιῶντες ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον... Vb. θυμιάζω înseamnă „a tămâia", „a arde tămâie", dar şi în general „a arde producând fum" (*cf.* LSJ). Arderile de tot erau considerate „mireasmă plăcută pentru Domnul" (*cf.* Lev. 1,9), încât, în acest context, se poate înţelege şi „ardeau jertfe pe altarul arderilor de tot şi tămâie pe...". ♦ „la toate slujbele din": *litt.* „la toate muncile din". Am tradus „slujbe" prin apropierea de sintagma „muncile de slujire" din v. anterior. ♦ „împăcare":

peste altarul arderilor de tot şi peste altarul tămâierii la toate slujbele din
Sfânta Sfintelor şi la [toate slujbele de] împăcare pentru Israel, după toate
cele pe care le-a poruncit Moise, slujitorul lui Dumnezeu. 35 Şi aceştia [au
fost] fiii lui Aaron: Eleazar, al cărui fiu [a fost] Phinees, al cărui fiu [a fost]
Abisos, 36 al cărui fiu [a fost] Bocai, al cărui fiu [a fost] Ozi, al cărui fiu [a
fost] Zaraia, 37 al cărui fiu [a fost] Mariel, al cărui fiu [a fost] Amaria, al
cărui fiu [a fost] Achitob, 38 al cărui fiu [a fost] Sadoc, al cărui fiu [a fost]
Achimaas.

39 Şi acestea sunt aşezările lor, după satele şi hotarele lor. Fiilor lui
Aaron din familia lui Caath – căci aşa le-au căzut sorţii – 40 li s-a dat
Hebronul din Iuda şi împrejurimile lui. 41 Şi lui Chaleb, fiul lui Iephone, i
s-au dat câmpiile şi satele ce ţin de cetate. 42 Şi fiilor lui Aaron li s-au mai
dat şi cetăţile de scăpare, Hebron, şi Lobna şi împrejurimile ei, şi Selna şi
împrejurimile ei, şi Esthamo şi împrejurimile ei, 43 şi Iethar şi împrejurimile
ei, şi Dabir şi împrejurimile ei, 44 şi Asan şi împrejurimile ei, şi Attan şi
împrejurimile ei, şi Basamus şi împrejurimile ei, 45 iar de la tribul lui
Beniamin, Gabeea şi împrejurimile ei, şi Galemeth şi împrejurimile ei, şi

---

gr. ἐξιλάσκομαι, „a împăca, a îmbuna", „a împăca pe cineva aducând o jertfă". Termen tehnic din vocabularul sacrificial al LXX, tradus uneori în vechile versiuni româneşti prin „a ispăşi", echivalenţă însă nesatisfăcătoare în domeniul cultic iudaic prin faptul că este conotată în limbajul uzual prin apropierea de sensul creştin al „ispăşirii". *Cf.* Gen. 32,21; Lev. 1,4; 4,20 şi nota *ad loc.* pentru corespondentul din TM; Num. 5,8 („berbecul de împăcare"); 6,11 etc.

6,35-38 Lista urmaşilor lui Aaron este aproape identică cu cea de la 5,30-34. Cronistul insistă asupra descendenţei aaronite a lui Sadoc, a cărui familie sacerdotală o va înlocui pe cea abiatharidă în timpul lui Solomon (3Rg. 2,35). Pentru disputa dintre sadociţi şi abiatharizi, *cf.* „Introducere la 2 Regi. IV" şi nota 8,17 la 2Rg. Pentru Sadoc, vezi şi nota 16,39.

6,39-66 Lista cetăţilor atribuite leviţilor este paralelă cu cea din Iis. Nav. 21,10-39, cu unele modificări.

6,39 „satele": TM are „taberele/sălaşele".

6,40 „împrejurimi", gr. περισπόρια. Termen tehnic rezervat pentru terenul necultivat dimprejurul cetăţilor levitice, teren cu un statut special (era inalienabil), spre deosebire de „câmpiile" (terenurile cultivate, vezi versetul următor) care ţineau de cetăţi. *Cf.* notele 14,4; 21 şi 21,11 la Iis. Nav.

6,41 La fel şi în TM, care este consecvent cu Ios. 21,11-12, spre deosebire de LXX care spune în Iis. Nav. *loc. cit.* că „împrejurimile" Hebronului au fost date tot lui Chaleb.

6,42 Dintre cetăţile de scăpare menţionate în Iis. Nav. 20,7-8, aici figurează numai Hebronul.

6,44 „Attan" nu are corespondent în TM.

Anchoch şi împrejurimile ei. Toate cetăţile lor erau treisprezece cetăţi, după
familiile lor.
46 Iar celorlalţi fii ai lui Caath din familiile acestui trib le-au căzut la
sorţi zece cetăţi din jumătatea tribului lui Manase. – 47 Şi fiilor lui Gedson,
după familiile lor, [le-au căzut la sorţi] treisprezece cetăţi, din tribul lui
Issachar, din tribul lui Aser, din tribul lui Neftali, din tribul lui Manase, în
Basan. – 48 Şi fiilor lui Merari, după familiile lor, le-au căzut la sorţi două-
sprezece cetăţi, din tribul lui Ruben, din tribul lui Gad, din tribul lui Zabulon.
49 Şi fiii lui Israel le-au dat leviţilor cetăţile şi împrejurimile lor. 50 Le-au
dat, prin tragere la sorţi, din tribul fiilor lui Iuda şi al fiilor lui Simeon, acele
cetăţi care au fost numite. – 51 [Unora] din familiile fiilor lui Caath [li s-au
dat] cetăţi ale hotarelor lor din tribul lui Efraim. 52 Şi li s-au dat cetăţile de
scăpare: Sychem şi împrejurimile ei, în muntele lui Efraim, şi Gazer şi
împrejurimile ei, 53 şi Iecmaam şi împrejurimile ei, şi Baithoron şi împre-
jurimile ei, 54 şi Eglam şi împrejurimile ei, şi Gethremmon şi împrejurimile
ei; 55 iar din jumătatea tribului lui Manase, Anar şi împrejurimile ei, şi
Ieblaam şi împrejurimile ei, după familiile celorlalţi fii ai lui Caath. –
56 Fiilor lui Gedson [li s-a dat] de la familiile din jumătatea tribului lui
Manase [cetatea] Golan din Basan şi împrejurimile ei, şi Aseroth şi împre-
jurimile ei; 57 iar de la tribul lui Issachar, [cetatea] Kedes şi împrejurimile
ei, şi Deberi şi împrejurimile ei, 58 şi Dabor şi împrejurimile ei, şi Anam şi
împrejurimile ei; 59 iar de la tribul lui Aser, [cetatea] Masal şi împrejurimile
ei, şi Abaran şi împrejurimile ei, 60 şi Icac şi împrejurimile ei, şi Roob şi
împrejurimile ei; 61 iar de la tribul lui Neftali, [cetatea] Kedes din Galileea
şi împrejurimile ei, şi Chamot şi împrejurimile ei, şi Cariathaim şi împreju-
rimile ei. – 62 Şi celorlalţi fii ai lui Merari, [li s-a dat] de la tribul lui Zabulon,
[cetatea] Remmon şi împrejurimile ei, şi Thachia şi împrejurimile ei; 63 iar

---

6,46 În pasajul paralel din Iis. Nav. 21,5, cele zece cetăţi primite de „ceilalţi fii ai lui Caath" sunt şi de la tribul lui Efraim şi de la cel al lui Dan, nu numai de la jumătatea tribului lui Manase.

6,47 Prin „tribul Manase, în Basan" se înţelege jumătatea tribului lui Manase care locuia în ţinutul Basan, la est de Iordan.

6,50 „din tribul fiilor lui Iuda şi al fiilor lui Simeon": TM are în plus „şi din tribul fiilor lui Beniamin".

6,63 „la apus": TM are „la răsărit". Ierihonul este la apus de Iordan (de unde, probabil, modificarea din LXX), dar teritoriile lui Ruben sunt de cealaltă parte, spre răsărit.

dincolo de Iordan, [către] Ierihon, la apus de Iordan, de la tribul lui Ruben
[cetatea] Bosor din deşert şi împrejurimile ei, şi Iasa şi împrejurimile ei,
64 şi Cademoth şi împrejurimile ei, şi Mophaath şi împrejurimile ei; 65 iar de
la tribul lui Gad, [cetatea] Ramoth din Galaad şi împrejurimile ei, şi
Maanaim şi împrejurimile ei, 66 şi Esebon şi împrejurimile ei şi Iazer şi
împrejurimile ei.

7 1 Şi fii ai lui Issachar: Thola, şi Phua, şi Iasub, şi Semeron, patru. 2 Şi
fii ai lui Thola: Ozi, şi Raphaia, şi Ieriel, şi Iemu, şi Iebasam, şi Samuel,
căpetenii ale caselor familiilor lor dinspre Thola, tari în putere, după
generaţiile lor. Numărul lor, în zilele lui David, era de douăzeci şi două de
mii şase sute. 3 Şi fii ai lui Ozi: Iezria, şi fii ai lui Iezria: Michael, şi Obdia,
şi Ioel, şi Iesia, cinci, toţi căpetenii. 4 La ei, după generaţiile lor şi după
casele lor părinteşti, erau viteji ca să rânduiască oaste de război treizeci şi
şase de mii, pentru că aveau multe femei şi fii. 5 Şi fraţii lor în toate
familiile lui Issachar, tari în putere, erau cu toţii optzeci şi şapte de mii.
6 [Fii ai lui] Beniamin: Bale, şi Bachir, şi Iadiel, trei. 7 Fii ai lui Bale:
Asebon, şi Ozi, şi Oziel, şi Ierimoth, şi Uri, cinci, căpetenii ale caselor
părinteşti, tari în putere. Numărul lor era de douăzeci şi două de mii treizeci

---

7,1 „fii ai lui Issachar": *litt.* „ai fiilor lui Issachar" (după LXX-A reţinută de Rahlfs), lecţiune identică în TM, LXX-B şi LXX-L. Tribul lui Issachar, al cincilea fiu al lui Iacob şi al Leei, ocupă teritoriul dintre Muntele Gelbue (TM Gilboa) şi dealurile din Galileea inferioară, la est de Valea Izreel. Uneori incluşi în liste alături de tribul lui Zabulon. Manase se extinde spre nord şi în teritoriul lui Issachar, care avea în stăpânire şaisprezece cetăţi (Iis. Nav. 19,17-23). Cei patru fii ai lui Issachar sunt menţionaţi şi în Gen. 46,13 şi Num. 26,19-21. ♦ Thola acesta nu trebuie confundat cu Thola, fiul lui Phua, judecător vreme de 23 de ani, după moartea lui Abimelech (Jud. 10,1).

7,2 Se dă numărul din vremea lui David, ceea ce înseamnă că datele Cronistului provin din documente oficiale.

7,3 „cinci": este numărat şi tatăl, alături de cei patru fii.

7,6-12 O primă genealogie a tribului lui Beniamin, care pregăteşte prezentarea înaintaşilor lui Saul (1Par. 8,1-40 şi 9,35-44). Există multe informaţii despre tribul lui Beniamin, din păcate fragmentare şi neconcordante: dacă Gen. 46,21 enumeră trei fii ai lui Beniamin, Num. 26,42-43 menţionează patru fii, 1Par. 7,6 transcrie trei fii, dintre care unul, Iadiel, nu apare nicăieri în listele din Pentateuh, iar 1Par. 8,1-2 oferă numele a cinci fii ai lui Beniamin. Teritoriul pe care l-au ocupat se afla la nord de Iuda, în trecătorile dintre muntele Efraim şi dealurile din Iuda. Tribul de provenienţă al lui Saul a avut un rol important în conflictele cu filistenii şi i-a rămas fidel regelui în conflictul cu David, cu puţine excepţii, menţionate în 1Par. 12,2-7.

şi patru. 8 Şi fii ai lui Bachir: Zamarias, şi Ioas, şi Eliezer, şi Elithenan, şi
Amaria, şi Ierimoth, şi Abiu, şi Anathoth, şi Gemeeth. Toţi aceştia, fiii lui
Bachir. 9 Iar numărul lor, după generaţiile lor, căpetenii ale caselor familiilor
lor, tari în putere, douăzeci de mii două sute. 10 Şi fii ai lui Iadiel: Balaan. Şi
fii ai lui Balaan: Iaus, şi Beniamin, şi Aoth, şi Chanana, şi Zaithan, şi
Ramessai, şi Achisaar. 11 Cu toţii, fiii lui Iadiel, căpetenii ale familiilor lor,
tari în putere, şaptesprezece mii două sute care ieşeau cu oştirea la război.
12 Şi Sapphin, şi Apphin, şi fiii lui Raom; fiul acestuia[era] Aer.

13 Fii ai lui Neftali: Iasiel, şi Goni, şi Issier, şi Salom, fii [avuţi] cu
Balaa.

14 Fii ai lui Manase: Aseriel, pe care l-a născut concubina lui, siriana;
[ea] l-a născut şi pe Machir, tatăl lui Galaad. 15 Şi Machir a luat nevastă
pentru Amphin şi Mamphin, iar numele surorii lui era Moocha. Pe cel de-al
doilea [fiu al lui Machir] îl chema Salpaad, iar lui Salpaad i s-au născut
[numai] fiice. 16 Iar Moocha, nevasta lui Machir, a mai născut un fiu, căruia
i-a pus numele Phares. Numele fratelui lui era Soros; fiul acestuia: Ulam.
17 Şi fii ai lui Ulam: Badan. Aceştia erau fiii lui Galaad, fiul lui Machir, fiul
lui Manase. 18 Şi sora lui, Malecheth, i-a născut pe Isadec, şi pe Abiezer, şi
pe Maela. 19 Şi fiii lui Semira erau: Iaaim, şi Sychem, şi Lakei, şi Aniam.

7,10 „Aoth": acest Aoth ar putea fi una şi aceeaşi persoană cu Aod, fiul lui Gera, menţionat la 1Par. 8,6 şi Jud. 3,15 şi urm., conducătorul revoltei împotriva ocupaţiei moabite, din vremea Judecătorilor.

7,12-13 Pasaj controversat, greu inteligibil, pentru că este lacunar. Sapphin şi Apphin corespund ebr. *Şuppim* şi *Ḫuppim*. În Gen. 46,21 le corespund Mamphin şi Ophimin (ebr. *Muppīm* şi *Ḫuppīm*). Pe de altă parte, precizarea din v. 13, „fii [avuţi] cu Balaa", este surprinzătoare, pentru că Neftali şi Dan au fost fiii Balaaei (Balla în Gen. 46,25). Precizarea ar putea avea sens doar dacă se presupune că înainte de fiii lui Neftali ar fi fost enumeraţi fiii lui Dan, ca în Gen. 46,23-25. De aceea s-a presupus şi că versetul 12 este rămăşiţa unei liste a urmaşilor lui Dan (Num. 26,46-47), care altfel nu apare în Par. (*cf.* TOB, nota *ad loc.*; *cf.* AB I Chron., p. 54).

7,13 Din tribul lui Neftali sunt amintiţi doar cei din Gen. 46,24.

7,14-16 De asemenea un pasaj controversat, care conţine genealogiile tribului lui Manase, fiul lui Iosif. Se pare că Amphin şi Mamphin reprezintă o reluare eronată a cuplului misterios dinainte, Sapphin şi Apphin, o eroare a copistului. Apoi nu se ştie cine este Aseriel. Pasajele corespunzătoare din Gen. 46,20 şi Num. 26,33 îl indică pe Machir ca fiu al lui Manase. De asemenea, Salpaad este, în Num. 26,37, nepotul lui Galaad, fiul lui Machir, de unde şi conjectura unei lacune în textul din 1Par.

7,16 „Ulam": TM are „ *'Ūlām* şi *Rāqem*".

20 Şi fii ai lui Efraim: Sothala, al cărui fiu [a fost] Barad, al cărui fiu [a
fost] Thaath, al cărui fiu [a fost] Eleada, al cărui fiu [a fost] Nomee, 21 al
cărui fiu [a fost] Zabed, al cărui fiu [a fost] Sothele, şi Ezer, şi Elead. Pe ei
i-au omorât oamenii din Geth, născuţi în ţinutul acela, pentru că au coborât
să le ia turmele. 22 Şi Efraim, tatăl lor, i-a plâns multe zile şi fraţii lui au
venit să-l mângâie. 23 Apoi a intrat la nevasta lui şi ea a rămas grea şi a
născut un fiu, căruia i-a dat numele Baraga, căci [el zicea] „întru nenorociri
s-a născut în casa mea". 24 Şi între cei rămaşi a zidit cetăţile Baithoronul de
Jos şi [Baithoronul] de Sus. Şi fii ai lui Ozan: Seera, 25 al cărui fiu [a fost]
Raphe, ai cărui fii [au fost] Raseph şi Thale, al cărui fiu [a fost] Thaen.
26 Fiul acestuia, Laadan, a avut ca fiu pe Amiud, al cărui fiu [a fost]
Elisama, 27 al cărui fiu [a fost] Num, al cărui fiu [a fost] Iesue. 28 Iată şi
ţinuturile şi aşezările lor: [cetatea] Baithel şi satele ei; la răsărit – Naaran;
spre apus – Gazer şi satele ei; şi Sychem şi satele ei, până la Gaia şi la
satele ei. 29 Şi până la hotarele fiilor lui Manase: Baithsaan şi satele ei,
Thaanach şi satele ei, Balad şi satele ei, Mageddo şi satele ei, Dor şi satele
ei: în acestea au locuit fiii lui Iosif, fiul lui Israel.

30 Fii ai lui Aser: Iemna, şi Isua, şi Isui, şi Beriga, şi sora lor, Sore. 31 Şi
fii ai lui Beriga: Chaber şi Melchiel; acesta a fost tatăl lui Berzaith. 32 Şi lui
Chaber i s-au născut Iaphalet, şi Samer, şi Chotam, şi sora lor, Sola. 33 Şi

---

7,20-23 Listă genealogică mai bogată decât în Num. 26,39-40 sau Gen. 46,20.

7,23 „Baraga": gr. Βαραγα este transliterarea ebr. *Bᵉrī'āh*, pus în legătură cu expresia *bᵉrā'āh*, „întru nenorocire".

7,24 „între cei rămaşi": TM are *Şe'erāh* care poate desemna o rudă de sex femeiesc, în cazul nostru, probabil, fiica lui Efraim sau sora lui Baraga, dar poate fi şi un nume propriu. Traducătorul a legat cuvântul de verbul *şā'ār*, „a rămâne". În Biblie (TM), e singura femeie ctitor de cetăţi. ♦ „Baithoron": cele două cetăţi, Baithoronul de Sus, situată la 16 km nord-vest de Ierusalim, şi Baithoronul de Jos au fost reconstruite de Solomon (2Par. 8,5) şi fortificate de evrei după exil (Iud. 4,4). ♦ „Şi fii ai lui Ozan: Seera" (lecţiune după LXX-B reţinută de Rahlfs): TM are *'Uzzēn Şe'erāh*. LXX-L are καὶ τὴν ερσααδρα, „şi [cetatea] Ersaadra", probabil o transliterare pentru *'Uzzēn Şe'erāh*.

7,27 Iesue este aceeaşi persoană cu Iisus Nave (în ebr. *Yᵉhōşua'*, fiul lui *Nūn*), succesorul lui Moise (Deut. 31,1-8 şi Iis. Nav. 1,1-9). Pentru numele Iesue/Iosua/Iisus, *cf.* „Introducere, I" la cartea Iisus Nave.

7,29 Aşa cum reiese din Iis. Nav. 17,11, cetăţile enumerate aici aparţineau tribului lui Manase. ♦ „Balad" nu are corespondent în TM.

7,30-40 Sunt prezentaţi descendenţii lui Aser, al optulea fiu al lui Iacob, cu Zelpha (Gen. 30,13).

fii ai lui Iaphalet: Phesechi, Bamael şi Asith. Aceştia [erau] fiii lui Iaphalet.
34 Şi fii ai lui Semmer: Achiuraoga, şi Oba, şi Aram, 35 şi Baneelam, [ai
cărui] fraţi [erau] Sopha, şi Imana, şi Selles, şi Amal. 36 Fii ai lui Sopha:
Chuchi, Arnaphar, şi Sual, şi Bari, şi Imare, 37 Sobal, şi Od, şi Semma, şi
Salisa, şi Iethran, şi Beera. 38 Şi fii ai lui Iether: Iphina, şi Phaspha, şi Ara.
39 Şi fii ai lui Ola: Orech, Aniel şi Rasia. 40 Toţi aceştia [erau] fiii lui Aser,
toţi căpetenii ale familiilor, [bărbaţi] aleşi şi tari în putere, căpetenii de
frunte. Numărul celor care se puteau rândui de război era de douăzeci şi
şase de mii.

8 1 Lui Beniamin i s-au născut Bale, întâiul-născut, şi Asbel, al doilea,
Aara, al treilea, 2 Noa, al patrulea şi Raphe, al cincilea. 3 Şi fii ai lui Bale
erau: Ader, şi Gera, şi Abiud, 4 şi Abisue, şi Nooma, şi Achia, 5 şi Gera, şi
Sopharphac, şi Oim. – 6 Aceştia sunt fiii lui Aod; ei erau căpetenii ale fami-
liilor care locuiau în Gabeea, şi i-au strămutat pe ei în Manachat: 7 Nooma,
şi Achia, şi Gera. El i-a strămutat şi i s-au născut Naana şi Achichod. 8 Şi
lui Saarem i s-au născut fii în câmpia Moab, după ce a alungat pe Osim şi
pe Baada, nevasta lui. 9 Iar din Ada, nevasta lui, i s-au născut Iobab, şi

---

7,34 „Achiuraoga": TM are „*'Ahī* şi *Rāwh^{e}gāh*".

7,35 „Baneelam, [ai cărui] fraţi": TM are *ben-Hēlem 'āhīw*, „fiul lui *Hēlem*, fratele său". La fel şi LXX-L: „fiul lui Elam".

8,1 Genealogie diferită faţă de cele menţionate la 1 Par. 7,6 (*cf.* nota 7,6-12). Textul insistă în special asupra ascendenţei lui Saul.

8,3 „Abiud": TM are *'Abhīhūdh*: cum *'abh* înseamnă „tată", iar după Jud. 3,15 *'Ēhūdh* (Aod) este fiul lui *Gērā'*, s-a propus interpretarea „tatăl lui Ehud".

8,6 Despre Aod, vezi nota la 1Par. 7,10. ♦ Episodul strămutării fiilor lui Aod scapă oricărei explicaţii. Unii comentatori (AB I Chron., p. 60) cred că ar putea fi o aluzie la soarta beniaminiţilor din Gabeea după războiul cu triburile unite ale lui Israel (*cf.* Jud. 20). ♦ Gabeea este aici identificată cu cetatea Geba („Gabaa" în Jud. 20), din teritoriul lui Beniamin, situată la 11 km nord de Ierusalim şi la 5 km de Gibea, localitatea natală a lui Saul, cu care nu trebuie confundată. ♦ Manachat pare să fi fost o cetate din vecinătatea Betleemului, probabil identificabilă cu Manocho, oraş din zona deluroasă a ţinutului lui Iuda şi menţionat în Iis. Nav. 15,59a.

8,7 „i-a strămutat": LXX are ιγλααμ, transcriere aproximativă a ebr. *hegh^{e}lām*, de la *gālāh*, „a lua în robie, a strămuta". TM poate fi citit: „El i-a strămutat [şi] i-a născut pe..." sau „*Hegh^{e}lām* i-a născut pe..." (*cf.* AB I Chron., p. 57, nota *a-a*).

8,8 Acest Saarem apare intempestiv, fără a i se menţiona ascendenţa directă. Probabil o eroare a copistului. ♦ „după ce a alungat": text neclar. TM are „după ce le-a alungat pe *Hūşīm* şi pe *Ba'arā'*, nevestele lui". Traducerea (TOB) e conjecturală, după un text neclar.

Sebia, şi Misa, şi Melcham, 10 şi Iaos, şi Sabia, şi Marma; aceştia [au fost]
căpetenii de familii. 11 Iar din Osim i s-au născut Abitob şi Alphaal. 12 Şi fii
ai lui Alphaal: Obed, Messaam, Semmer – acesta a construit [cetatea] Ono
şi Lod şi satele ei. – 13 Şi Beriga şi Sama: ei erau căpeteniile familiilor care
locuiau în Ailam şi i-au alungat pe locuitorii din Geth. 14 Şi Sosec, fratele
lui, şi Iarimoth, 15 şi Zabadia, şi Orer, şi Obed, 16 şi Michael, şi Iespha, şi
Iocha – fii ai lui Bariga. 17 Şi Zabadia, şi Mosollam, şi Azaki, şi Abar, 18 şi
Isamari, şi Iezlia, şi Iobab – fii ai lui Elphaal. 19 Şi Iakim, şi Zechri, şi
Zabdi, 20 şi Elioenai, şi Salthi, şi Elieli, 21 şi Adaia, şi Baraia, şi Samarath –
fii ai lui Samai. 22 Şi Isphan, şi Obed, şi Eleel, 23 şi Abadon, şi Zechri, şi
Anan, 24 şi Anania, şi Ambri, şi Ailam, şi Anathothia, 25 şi Athin, şi
Iepheria, şi Pheliel – fii ai lui Sosec. 26 Şi Samsaria, şi Saaria, şi Ogotholia,
27 şi Iarasia, şi Elia, şi Zechri – fii ai lui Iraam. 28 Aceştia erau căpetenii de
familii, după generaţiile lor, căpetenii; aceştia au locuit în Ierusalim. – 29 Şi
în Gabaon a locuit tatăl lui Gabaon; şi numele nevestei lui era Maacha. 30 Şi
fiul ei întâi-născut [a fost] Abadon, [apoi] Sur, şi Kis, şi Baal, şi Ner, şi
Nadab, 31 şi Gedur şi fratele lui, şi Zachur, şi Macaloth. 32 Şi lui Macaloth i

---

8,12 „Ono": oraş menţionat prima oară în listele lui Tutmes III (sec. al XV-lea î.H.), rezidit de beniamiţi după cucerirea Canaanului şi reocupat după întoarcerea din exil.

8,14 „fratele lui": TM are „fraţii lui", ca şi LXX-A. LXX-L are „fraţii lor". În fine, Vulg. citeşte „et Haio".

8,15-27 Descendenţii celor patru căpetenii enumerate la 1Par. 8,13-14 şi ai lui Elphaal. Lista prezintă unele diferenţe faţă de TM în vv. 24-25.

8,16 Bariga este acelaşi cu Beriga de la 1Par. 8,13.

8,21 Samai este acelaşi cu Sama de la 1Par. 8,13.

8,27 Iraam este acelaşi cu Iarimoth de la 1Par. 8,14.

8,29-38 Genealogia lui Saul, reluată, separat, cu mici modificări de transliterare, la 1Par. 9,35-44.

8,32 „în preajma fraţilor lor": gr. κατέναντι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, *litt.* „faţă în faţă cu fraţii lor", „înaintea fraţilor lor", dar adv. κατέναντι poate exprima şi un raport de opoziţie („faţă de"). TM are *neghedh*, „în faţa, în prezenţa". Ierusalimul era situat în apropierea Gabaonului, spre răsărit, deci „în faţa Gabaonului", dacă ţinem cont de raportarea simbolică a evreilor la punctele cardinale (de ex., *cf.* Iis. Nav. 8,11: „în faţa cetăţii, spre răsărit"). Am optat pentru expresia „în preajma", soluţie adoptată şi de vechii traducători ai LXX în română (BB; Micu). *Cf.* şi 9,38. ♦ Textul se referă strict la descendenţii lui Macaloth; faptul că este pomenit doar Semaa în rândul fiilor lui Macaloth se datorează probabil unei lacune în textul original. În orice caz, descendenţii lui Macaloth trăiesc în Ierusalim, spre deosebire de fraţii (verii) lor, locuitori în Gabaon (29-31) şi alături (μετὰ τῶν ἀδελφῶν) de rudele lor mai îndepărtate, menţionate la 1Par.

s-a născut Semaa. Căci şi ei au locuit în preajma fraţilor lor, la Ierusalim,
împreună cu [ceilalţi] fraţi ai lor. 33 Iar lui Ner i s-a născut Kis, şi lui Kis i
s-a născut Saul, şi lui Saul i s-a născut Ionathan, şi Melchisue, şi Aminadab,
şi Asabal. 34 Şi fii ai lui Ionathan: Meribaal. Şi lui Meribaal i s-a născut
Michia. 35 Şi fii ai lui Michia: Phithon, şi Melchel, şi Theree, şi Achaz. 36 Şi
lui Achaz i s-a născut Ioiada, şi lui Ioiada i s-au născut Galemath, şi
Asmoth, şi Zambri, şi lui Zambri i s-a născut Maisa; 37 şi lui Maisa i s-a
născut Baana, al cărui fiu [a fost] Raphaia, al cărui fiu [a fost] Elasa, al
cărui fiu [a fost] Esel. 38 Şi Esel a avut şase fii, ale căror nume erau:
Ezricam, întâiul-născut, şi Ismael, şi Saraia, şi Abdia, şi Anan. Toţi aceştia
erau fiii lui Esel. 39 Şi fii ai lui Asel, fratele lui: Ailam, întâiul-născut, şi
Iais, al doilea, şi Eliphalet, al treilea. 40 Şi fiii lui Ailam, bărbaţi tari în
putere, erau arcaşi şi aveau o mulţime de fii şi de nepoţi, o sută cincizeci.
Toţi aceştia erau dintre fiii lui Beniamin.

9 1 Şi [pentru] tot Israelul, [aceasta e] numărătoarea lor; şi aceştia sunt
înscrişi în cartea regilor lui Israel şi ai lui Iuda, cu cei strămutaţi în Babilon,

---

8,28. Pasajul este ambiguu pentru că atât rudele de sânge din Gabaon, cât şi cele îndepărtate din Ierusalim sunt numite prin termenul vag ἀδελφοί, „fraţi".

8,38 „întâiul-născut": TM are *Bokh^{e}rū*, antroponim interpretat de traducător ca *b^{e}kh^{e}rō* „întâiul său născut"; la fel la 9,44.

9 Capitolul 9 pune o importantă problemă de critică textuală prin asemănările izbitoare cu cap. 21 din 2 Ezdra (TM Nehem. 11), unde se prezintă lista familiilor care s-au întors şi s-au stabilit în Ierusalim *după* exil. Unele fragmente din acest capitol, în special listele de preoţi şi leviţi, par a fi un alt referat al listelor din Nehemia, însă fără a se putea spune exact dacă diferenţele se datorează unor surse diferite ale cronistului sau intenţiei sale de a elimina din liste anumite nume şi familii (pentru această problemă şi bibliografie, *cf.* AB I Chron., pp. 67-71). Asemănările sunt mai mari în TM decât în LXX. Iată câteva exemple din LXX de similitudini între genealogiile din 1Par. 9 şi 2Ezr. 21 (comparăm doar variantele stabilite de Rahlfs, pentru că în tradiţia ms. a LXX apar şi alte asemănări): 1Par. 9,7a şi 2Ezr. 21,7a; 1Par. 9,10-11 şi 2Ezr. 21,10-11; 1Par. 9,14a şi 2Ezr. 21,15; 1Par. 9,17b şi 2Ezr. 21,19a. Pentru că acest capitol (9) este plasat înainte de cel consacrat morţii lui Saul şi începutului domniei lui David, s-ar putea înţelege că genealogiile prezentate aici sunt din perioada preexilică. De aceea, pentru a sublinia plasarea cronologică diferită, unii exegeţi moderni (*cf.* AB I Chron., pp. 59 şi 62) citesc versetul 9,1 ca o concluzie la capitolele anterioare (în care s-a făcut recenzarea principalelor familii ale triburilor lui Israel de dinainte de exil), iar versetul 9,2 ca introducere la situaţia de după exil (întoarcerea unor familii în Ierusalim şi organizarea templului, descrise în 2Ezr. 21). De altfel, v. 9,2 lasă deschisă această posibilitate de lectură şi în LXX, dacă

din pricina fărădelegilor lor. [2] Şi cei care au locuit mai înainte în stăpânirile [şi] în oraşele lor: Israel, preoţii, leviţii şi cei dăruiţi [lor].

[3] Şi în Ierusalim au locuit [unii] din fiii lui Iuda, şi din fiii lui Beniamin, şi din fiii lui Efraim şi ai lui Manase: [4] Gothi, fiul lui Ammiud, fiul lui Amri, fiul fiilor lui Phares, fiul lui Iuda. [5] Şi dintre [fiii] lui Selon: Asaia, întâiul lui născut, şi fiii acestuia. [6] Dintre fiii lui Zara: Iiel şi fraţii lor, şase sute nouăzeci. [7] Şi dintre fiii lui Beniamin: Salo, fiul lui Mosollam, fiul lui Oduia, fiul lui Sanaa, [8] şi Ibanaa, fiul lui Iraam; ei [erau] fiii lui Ozi, fiul lui Machir; şi Massalem, fiul lui Saphatia, fiul lui Raguel, fiul lui Banaia, [9] şi fraţii lor, după generaţiile lor, nouă sute cincizeci şi şase, toţi bărbaţi căpetenii de familii, după casele lor părinteşti.

[10] Iar dintre preoţi: Iodae, şi Ioarim, şi Iachin. [11] Şi Azaria, fiul lui Chelkia, fiul lui Mosollam, fiul lui Sadoc, fiul lui Maraioth, fiul lui Achitob, căpetenia Casei lui Dumnezeu, [12] şi Adaia, fiul lui Iraam, fiul lui

---

în loc de „cei care au locuit mai înainte" citim „cei care au locuit mai întâi", adică primii sosiţi după exil.

9,1 „cartea regilor lui Israel şi ai lui Iuda, cu cei strămutaţi...": TM are „cartea regilor lui Israel; cei din Iuda au fost strămutaţi...".

9,2 „mai înainte": *v. supra* nota 9. ♦ Prin termenul „Israel" este desemnată generic populaţia de rând, laică, spre deosebire de cea cu atribuţii religioase, preoţi şi leviţi. ♦ „cei dăruiţi [lor]": gr. δεδομένοι, *litt.* „daţi de bună voie", „oferiţi". TM are *n^e^thīnīm* (termen prezent şi în texte ugaritice), pe care LXX îl va translitera în 2Ezr. şi pe care J.M. Myers îl traduce „the temple slaves" (AB I Chron., *ad loc.*). E vorba de cei aflaţi în slujba leviţilor şi care îndeplineau în Templu funcţii inferioare. Pentru vocabularul „darului", *cf.* şi notele 1,11d şi 1,28 la 1 Regi.

9,4 „fiul fiilor lui Phares": TM are „fiul lui *Bānī* dintre fiii lui *Pereṣ*".

9,6 „şi fraţii lor, şase sute nouăzeci": numărul pare să se refere mai degrabă la toţi fiii lui Iuda care au venit să locuiască în Ierusalim, decât la fiii lui Zara. În pasajul corespondent din 2Ezr. 21,6 e vorba de patru sute şaizeci şi opt, iar numărul se referă la fiii lui Phares.

9,8 „ei [erau] fiii lui Ozi": TM are „*'Ēlāh*, fiul lui *'Ūzzī*". Traducătorul va fi citit *'ēlleh*, „aceia".

9,9 „şi fraţii lor": toţi fiii lui Beniamin care au venit să locuiască în Ierusalim (*cf.* şi 9,6). ♦ „bărbaţi căpetenii" (ἄνδρες ἄρχοντες): textul s-ar putea să fie lacunar. De obicei substantivul „bărbaţi" (gr. ἄνδρες) are o complinire de felul „puternici", „tari în putere" etc. În conformitate cu enumerarea de la v. 3, ne puteam aştepta ca în acest loc să fie înşiruiţi fiii lui Efraim şi ai lui Manase, dar, aşa cum s-a spus (*cf.* nota 9), listele urmează structura din 2Ezr. 21, unde printre cei care s-au întors să locuiască în Ierusalim sunt amintiţi, în v. 4, doar fiii lui Iuda şi ai lui Beniamin.

Paschor, fiul lui Malchia, şi Maasaia, fiul lui Adiel, fiul lui Iediu, fiul lui
Mosollam, fiul lui Maselmoth, fiul lui Emmer, 13 şi fraţii lor, căpetenii ale
caselor familiilor lor, o mie şapte sute şaizeci, tari în putere la lucrarea de
slujire a Casei lui Dumnezeu.
14 Şi dintre leviţi: Samaia, fiul lui Asob, fiul lui Esricam, fiul lui
Asabia – dintre fiii lui Merari –, 15 şi Bacbacar, şi Ares, şi Galal, şi
Manthanias, fiul lui Micha, fiul lui Zechri, fiul lui Asaph, 16 şi Abdia, fiul
lui Samia, fiul lui Galal, fiul lui Idithon, şi Barachia, fiul lui Ossa, fiul lui
Elcana, care locuia în satele din Netophat. 17 Portarii: Salom, şi Acub, şi
Talman, şi Aiman, şi fraţii lor, [iar] Salom – căpetenia; 18 şi până astăzi
[stă] la poarta regelui cea dinspre răsărit; acestea sunt porţile taberelor fiilor
lui Levi. 19 Şi Salom, fiul lui Core, fiul lui Abiasaph, fiul lui Core, şi fraţii
lui, din casa tatălui său, [deci] coriţii, [erau însărcinaţi] cu muncile de pază
ale cortului, iar părinţii lor păziseră intrarea în tabăra Domnului. 20 Şi
Phinees, fiul lui Eleazar, le fusese înainte vreme căpetenie, iar ei [erau] cu
el. 21 Zacharias, fiul lui Masalam, [a fost] portar la uşa cortului mărturiei.
22 Cei aleşi [să păzească] porţile erau, cu toţii, două sute doisprezece.
Aceştia erau în aşezările lor şi aşa e înscrierea lor. Pe ei i-au pus David şi

---

9,13 „tari în putere la lucrarea de slujire...": J.M. Myers interpretează după TM astfel: „experts in the ministerial service of the house of God" (AB I Chron., *ad loc.*).

9,16 Netophath este o localitate din apropierea Betleemului, iar locuitorii ei au dobândit un anumit renume în perioada postexilică (*cf.* 2Ezr. 2,22).

9,17 „şi fraţii lor, [iar] Salom": TM are „fratele lor Salom". ♦ Unii comentatori susţin că Salom este forma prescurtată a numelui Masalam de la v. 21. Vezi şi nota la 1Par. 9,19.

9,18 „porţile": TM are „portarii".

9,19 Acest Core este menţionat şi la 1Par. 26,1, ca tată al lui Mosolamia, adică Masallam (= Salom) de mai sus. Este un nume destul de rar: un singur omonim este menţionat la 2Par. 31,14. ♦ „muncile de pază ale cortului": în sarcina leviţilor intrau atât supravegherea, cât şi transportarea cortului mărturiei şi a obiectelor sale, în special pentru a fi ferite de profanare. Pentru expresia „paza cortului", v. nota 23,32. *Cf.* şi Num. 3-4, de unde provin expresii precum „lucrarea de slujire (a casei lui Dumnezeu)", „muncile de pază (ale cortului)", „uneltele cortului" etc.

9,20 „Phinees, fiul lui Eleazar": *cf.* Num. 3,32. ♦ „iar ei [erau] cu el": TM are „YHWH fie cu el".

9,22 „aşezările": *litt.* „curţile", „împrejmuirile". ♦ „în slujirea aceasta": *litt.* „credinţei lor". Gr. πίστις poate avea şi sensul „încredinţare", „slujbă de încredere", „slujire de credinţă". Micu traduce „erau în crezământ". *Cf.* şi vv. 26 şi 31, dar şi 17,14 (pentru expresia folosită cu vb. πιστόω).

Samuel văzătorul în slujirea aceasta. [23] Şi ei şi fiii lor păzeau porţile de la
Casa Domnului, de la casa cortului. [24] Porţile erau [îndreptate] spre cele
patru vânturi: spre răsărit, spre apus, spre miazănoapte, spre miazăzi. [25] Şi
fraţii din aşezările lor veneau la ei timp de şapte zile, din vreme în vreme;
[26] căci patru viteji aveau încredinţată [paza] porţilor. – Leviţii erau peste
odăi şi peste vistieriile Casei lui Dumnezeu [27] şi locuiau împrejurul Casei
lui Dumnezeu, pentru că lor le revenea paza acesteia şi a cheilor [cu care]
deschideau, devreme în zori, uşile sanctuarului. [28] Unii dintre ei [erau puşi]
peste vasele de slujbă, ca după număr să le ducă înăuntru şi după număr să
le scoată. [29] Alţii dintre ei erau însărcinaţi cu uneltele şi cu toate vasele
sfinte, şi cu făina, cu vinul, cu untdelemnul, cu tămâia şi cu aromatele. [30] Unii
dintre fiii preoţilor pregăteau mirul şi aromatele. [31] Şi lui Mattathias, unul
dintre leviţi, – acesta era întâiul-născut al lui Salom, coritul – i s-a încre-
dinţat coacerea jertfei în tigaie pentru marele preot. [32] Şi Banaia caathitul,
dintre fraţii lor, pregătea pâinile punerii înainte, sâmbătă de sâmbătă. – [33] Şi
aceştia erau cântăreţii de psalmi, căpetenii de familii ale leviţilor, care se
rânduiau pe zile, căci aveau de lucru şi ziua, şi noaptea. [34] Acestea sunt
căpeteniile familiilor leviţilor, după generaţiile lor căpetenii; ei locuiau în
Ierusalim.

9,23 Expresia „casa cortului" este destul de ciudată, cu atât mai mult cu cât cei doi termeni, „casa" şi „cortul" sunt contrastivi. „Casa cortului" ar desemna în acest context locul sacru în care stătea cortul, iar „Casa Domnului" face referire la sanctuarul presolomonic.

9,24 „Porţile": TM are „portarii". ♦ „spre apus": *litt.* „spre mare".

9,25 „Fraţii din *aşezările* lor" – *i.e.* leviţii care lucrau în ture de câte şapte zile, spre deosebire de cei stabili „care locuiau împrejurul" templului (v. 27).

9,27 Am tradus verbul παρεμβάλλω prin „a locui". El înseamnă literal „a-şi aşeza tabăra", probabil încă o reminiscenţă din organizarea descrisă în cartea Numerii, pe care cronistul caută să o adapteze realităţilor din timpul său. De fapt, leviţii dormeau într-o anexă specială a Templului, numită „camera paturilor".

9,30 „fiii preoţilor": pregătirea mirului era rezervată exclusiv preoţilor; *cf.* Ex. 30,33. ♦ „pregăteau mirul": gr. μυρεψοί, „cei care fierb mirul".

9,31 „coacerea jertfei în tigaie": *litt.* „lucrările [de pregătire] ale jertfei în tigaie". *Cf.* Lev. 2,5-6. ♦ „pentru marele preot": nu apare în TM.

9,32 „Banaia caathitul, dintre fraţii lor": TM are „printre fiii lui *Qehāth*, unii dintre fraţii lor". ♦ „pâinile punerii înainte": *cf.* nota 25,30 la Exod.

9,33 Se presupune că versetul de faţă introducea o nouă listă de leviţi cântăreţi. Aceasta însă se va fi pierdut.

35 Şi în Gabaon locuia Iiel, tatăl lui Gabaon, iar numele nevestei lui era
Moocha. 36 Fiii lui erau Abadon, întâiul-născut, şi Sir, şi Kis, şi Baal, şi
Ner, şi Nadab, 37 şi Gedur şi fratele [său], şi Zacharia, şi Makelloth. 38 Lui
Makelloth i s-a născut Samaa. Şi aceştia au locuit în mijlocul fraţilor lor în
Ierusalim, cu fraţii lor.
39 Şi lui Ner i s-a născut Kis, şi lui Kis i s-a născut Saul, şi lui Saul i s-au
născut Ionathan, şi Melchisue, şi Aminadab, şi Isbaal. 40 Şi fiul lui Ionathan
[a fost] Maribaal şi lui Maribaal i s-a născut Micha. 41 Şi fii ai lui Micha:
Phaithon, şi Malach, şi Tharach. 42 Şi lui Achaz i s-a născut Iada şi lui Iada,
i s-au născut Galemeth, şi Gazmoth, şi Zambri, şi lui Zambri i s-a născut
Masa, 43 şi lui Masa i s-a născut Baana, al cărui fiu [a fost] Raphaia, al cărui
fiu [a fost] Eleasa, al cărui fiu [a fost] Esel. 44 Şi Esel a avut şase fii şi
acestea erau numele lor: Ezdricam, întâiul său născut, Ismael, şi Saria, şi
Abdia, şi Anan. Aceştia [erau] fiii lui Esel.

10 1 Străinii au pornit război împotriva lui Israel, iar [aceştia] au fugit
din faţa Străinilor şi au căzut răniţi pe muntele Gelbue. 2 Şi Străinii l-au
urmărit pe Saul şi pe fiii lui şi i-au lovit pe Ionathan, Aminadab şi
Melchisue, fiii lui Saul. 3 Şi s-a înăsprit războiul împotriva lui Saul şi

---

9,44 „şase fii": lista conţine doar cinci nume, pentru că antroponimul ebr. *Bokh*^{e}*rū* a fost interpretat de traducător ca *b*^{e}*kh*^{e}*rō*, „întâiul său născut" (*cf.* şi 8,38).

10,1-14 *Moartea lui Saul.* Pasajul corespunde naraţiunii de la 1Rg. 31,1-13. Este primul capitol narativ din 1Par. Cronicarul insistă asupra sfârşitului lui Saul şi ridicării lui David, în jurul căruia gravitează întreaga carte. Spre deosebire de pasajul corespunzător din 1Rg., autorul cronicii indică aici *expressis verbis* unul dintre motivele morţii lui Saul (consultarea vrăjitoarei din Endor) şi face aluzie la alte două păcate foarte grave ale lui Saul, aducerea de jertfe în locul profetului Samuel şi încălcarea anatemei în războiul cu amaleciţii (*cf.* vv. 13-14 şi nota *ad loc.*).

10,1 „Străinii": gr. ἀλλόφυλοι, *i.e.* filistenii. Am redat în mod constant termenul cu majusculă, când acesta îi denumeşte pe filisteni (TM are „filistenii"). Pentru echivalenţa străin/filistean, *cf.* 1Rg. 4,1 şi nota *ad loc.* ♦ „Gelbue": Γελβουε este transliterarea greacă a ebr. *Gil*^{e}*boa'*. Era un masiv muntos din teritoriul lui Issachar. Masivul străjuieşte Valea Ezdraelon (ebr. *Yiz*^{e}*r*^{e}*'e'l*), zona de trecere cea mai importantă de la Mediterana la Iordan. Bătălia decisivă, pe care Saul a pierdut-o, s-a dat pentru controlul acestei zone strategice. ♦ În condiţiile de atunci, „rănit" însemna de obicei „rănit de moarte", sau chiar „mort".

10,3 Am tradus literal εὗρον αὐτὸν ἐν τοῖς τόξοις καὶ πόνοις, pentru efectul stilistic aparte al versetului, obţinut prin brahilogie. Se înţelege că arcaşii l-au nimerit (pe Saul) cu săgeţile şi i-au provocat dureri mari. *Cf.* 1Rg. 31,3, unde fraza este mai puţin

arcaşii l-au aflat cu arcurile şi cu dureri, căci l-au rănit cu săgeţile. 4 Atunci
Saul i-a zis celui care-i purta armele: „Scoate-ţi sabia şi străpunge-mă cu ea,
ca să nu vină aceşti netăiaţi împrejur şi să mă batjocorească." Dar scutierul
n-a vrut, pentru că se temea foarte tare. Atunci Saul a luat sabia şi s-a
aruncat în ea. 5 Scutierul a văzut că Saul a murit şi s-a aruncat şi el în sabie
şi a murit. 6 Şi în ziua aceea, au murit Saul şi trei fii ai lui şi, [o dată] cu el,
a murit toată casa lui. 7 Dacă toţi cei din Israel care erau în vale au văzut că
Israel a luat-o la fugă şi că Saul şi fiii lui au murit, şi-au părăsit cetăţile şi au
fugit [şi ei]. Şi au venit Străinii şi s-au aşezat în ele. – 8 Şi a fost aşa: a doua
zi, Străinii s-au dus să-i prade pe răniţi şi l-au găsit pe Saul şi pe fiii lui
căzuţi pe muntele Gelbue. 9 Şi l-au despuiat şi i-au luat capul şi armele şi au
trimis [soli] în ţinutul Străinilor, de jur împrejur, ca să aducă idolilor lor şi
poporului vestea cea bună. 10 Şi au pus armele lui [Saul] în casa zeului lor şi
capul lui l-au pus în casa lui Dagon. 11 Şi toţi locuitorii din Galaad au auzit
toate cele pe care le-au făcut Străinii lui Saul şi lui Israel. 12 Atunci s-au
sculat toţi bărbaţii în putere din Galaad şi au luat trupul lui Saul şi trupurile
fiiilor lui şi le-au adus la Iabis şi au îngropat osemintele lor sub stejarul din

---

spectaculoasă. ♦ „arcurile... săgeţile" traduc acelaşi gr. τόξα, acest plural însemnând „arc cu săgeţi".

10,5 Am tradus ὁ αἴρων τὰ σκεύη prin „scutierul", nu literal prin „purtătorul de arme".

10,6 Cronistul afirmă că, o dată cu moartea fiilor lui Saul se stinge şi stirpea acestuia. Ştim însă, din 2Rg. 2,10 şi 21,7-9, despre existenţa unui fiu, Iebosthe, care a domnit doi ani, şi, respectiv, despre un nepot, Memphibosthe, fiul lui Ionathan, şi însăşi genealogiile din 1Par. 8,33-36 şi 9,39-44 pomenesc şi de alţi urmaşi. Toţi aceştia nu mai sunt însă relevanţi din punct de vedere al monarhiei.

10,7 „Valea" pe care cronistul o numeşte generic este Valea Ezdraelon, cu prelungirea ei răsăriteană, până la Iordan. *Cf.* 1Rg. 31,7.

10,9 Lui Saul i se iau armele şi însemnele regale. Verbul ἐκδύω înseamnă, mai mult decât „a dezbrăca", „a prăda, a despuia de însemne".

10,10 Dagon era un zeu de natură incertă, venerat în toată Mesopotamia, mai ales în regiunea Eufratului Mijlociu (*cf.* nota la 1Rg. 5,2). Apropierea dintre numele zeului şi cuvântul ebraic *dāgh*, „peşte", este depăşită. Mai degrabă, Dagon este o divinitate agrară (vezi şi ebr. *dāghān* „grâne"). Dagon are, aşa cum reiese din 1Rg. 31,10, un templu la Baithsan (ebr. *Bēyth-Şan*, azi Beisan). Informaţia biblică a fost confirmată de săpăturile arheologice efectuate în 1930 la Beisan.

10,11 Versetul indică, în general, pe locuitorii din Galaad, însă 1Rg. 31,11 îi pomeneşte pe locuitorii din Iabisul Galaadului. Informaţia este precisă, dacă luăm în considerare conţinutul versetelor următoare şi recunoştinţa de care se bucura Saul în rândul locuitorilor acelei cetăţi (*cf.* 1Rg. 11,1-11). ♦ „şi lui Israel": nu apare în TM.

Iabis şi au postit şapte zile. – 13 Saul a murit din pricina nelegiuirilor pe care
le-a săvârşit faţă de Domnul, după cuvântul Domnului, pentru că n-a păzit
[cuvântul Lui]; căci Saul a întrebat un grăitor din pântec, ca să caute [sfat]
şi i-a răspuns profetul Samuel. 14 Nu l-a căutat pe Domnul, iar [El] l-a
omorât şi a întors domnia către David, fiul lui Iessai.

11 1 Şi tot Israelul a venit la David, în Hebron, zicând: „Iată, noi suntem
oasele tale şi carnea ta; 2 şi ieri, şi alaltăieri, pe când Saul era rege, [tot] tu
rânduiai intrările şi ieşirile lui Israel şi ţie ţi-a zis Domnul Dumnezeul tău:
«Tu vei paşte poporul Meu Israel şi tu vei fi cârmuitor peste Israel.»” 3 Şi
toţi bătrânii lui Israel au venit la rege în Hebron, iar regele David a încheiat
cu ei un legământ în Hebron, înaintea Domnului; şi l-au uns pe David rege
peste Israel, după cuvântul Domnului, [rostit] prin Samuel.

4 Şi regele şi bărbaţii lui Israel au pornit spre Ierusalim (adică spre
Iebus): acolo locuiesc iebuseii. 5 Şi locuitorii din Iebus i-au zis lui David:
„Nu vei intra aici!” Dar el a cucerit fortăreaţa Sion (aceasta este cetatea lui
David). 6 Şi David zisese: „Oricine va lovi cel dintâi un iebuseu, va ajunge
căpetenie şi cap de oaste.” Şi Ioab, fiul Saruiei, s-a urcat cel dintâi asupra
fortăreţei şi a ajuns căpetenie. 7 David s-a aşezat în fortăreaţă: de aceea s-a

---

10,13 „Saul a murit din pricina nelegiuirilor pe care...”: *litt.* „Saul a murit în nelegiuirile sale, pe care...”. ♦ „după cuvântul Domnului, pentru că n-a păzit [cuvântul Lui]”: *cf.* 1Rg. 13,9-14; 15,9-31. Este o aluzie la două păcate foarte grave, despre ale căror consecinţe Saul fusese prevenit de profetul Samuel (1Rg. loc. cit.). Primul a constat în aducerea de jertfe la Galgala, Saul substituindu-se lui Samuel. Al doilea păcat se referă la încălcarea anatemei (pentru „anatemă”, *cf.* nota 2,7) în urma războiului cu amaleciţii, când Saul a cruţat viaţa regelui Agag şi şi-a însuşit bunurile acestuia. ♦ „grăitor din pântec”, gr. ἐγγαστρίμυθος, *litt.* „ventriloc”. Versetul rezumă în partea a doua episodul vrăjitoarei din Endor şi al invocării duhului lui Samuel (1Rg. 28,7-19). ♦ „şi i-a răspuns profetul Samuel” nu apare în TM.

11,1-9 *Cf.* 2Rg. 5,1-10.

11,2 „şi ieri, şi alaltăieri”: semitism cu sensul de „odinioară”. Înainte de ralierea tuturor triburilor, David a domnit şapte ani şi jumătate la Hebron (2Rg. 1–4).

11,3 „Legământ” (gr. διαθήκη), de fapt o înţelegere reciprocă: David îi obligă pe israeliţi să depună jurământul de fidelitate, iar el îşi asumă atribuţiile de suveran.

11,4 Iebuseii erau o populaţie care, după tradiţie, descindea din cel de-al treilea fiu al lui Canaan (Gen. 10,16); locuiau, până la venirea lui David, în Ierusalim şi în zona deluroasă dimprejur. „Iebus” ca nume al Ierusalimului este derivat regresiv de la numele populaţiei şi apare doar aici şi în Jud. 19,10 şi urm.

11,5 Sion se numea fortăreaţa (περιοχή) cetăţii (πόλις) întărite Iebus.

numit ea Cetatea lui David; 8 el a zidit cetatea de jur împrejur şi s-a luptat şi
a cucerit-o. 9 Şi lui David îi mergea tot mai bine şi devenea tot mai mare şi
Domnul atotputernic era cu el.

10 Aceştia erau căpeteniile vitejilor lui David, care au biruit în timpul dom-
niei lui alături de el, cu tot Israelul, ca el să domnească peste Israel, după
cuvântul Domnului. 11 Şi acesta este numărul vitejilor lui David: Iesebaal,
fiul lui Achamani, întâiul dintre cei treizeci; acesta, scoţându-şi o dată sabia, a
rănit trei sute [de duşmani] într-o clipă. 12 Şi după el, Eleazar, fiul lui Dodai
Achochitul; acesta era [unul] dintre cei trei viteji. 13 El a fost împreună cu
David la Phasodomin, unde se adunaseră Străinii la război; acolo era o
bucată de ogor semănată cu orz; şi poporul a fugit din faţa Străinilor. 14 Dar
el a stat în mijlocul ogorului şi l-a apărat şi i-a bătut pe Străini şi Domnul a
făcut izbăvire mare. 15 Şi trei dintre cele treizeci de căpetenii au coborât pe
stâncă la David, în peştera Odollam, iar tabăra Străinilor era aşezată în
Văioaga Uriaşilor. 16 David se afla în fortăreaţă, iar grosul Străinilor era
atunci în Bethleem. 17 Atunci David a poftit şi a zis: „Cine îmi va da să

11,8 În TM, versetul este: „Şi a zidit cetatea de jur împrejur, de la *Millō'* până în împrejurimi, iar *Yō'ābh* a refăcut restul cetăţii." David a construit un sistem nou de fortificaţii terasate (Millo) în partea de nord-vest a cetăţii.

11,9 „îi mergea tot mai bine": gr. ἐπορεύετο πορευόμενος, *litt.* „înainta înaintând", exprimă succesul rapid al lui David. Verbul are la origine conotaţii militare („a mărşălui").

11,11 „cei treizeci": LXX-L are „cei trei", lecţiune preferată de mulţi exegeţi moderni (*cf.* AB I Chron., p. 86, nota *c*). „Cei treizeci" alcătuiau un detaşament de elită din armata regulată a lui David. S-au distins în luptă încă de pe vremea când David se ascundea de Saul. Adesea cele două grupe se confundă.

11,12 Cei trei conducători ai „vitejilor" erau Iesebaal („Iebosthe", în 2Rg. 23,8), Eleazar şi Samaia, fiul lui Asa, omis aici. *Cf.* 2Rg. 23,8-12.

11,13 „poporul": gr. λαός desemnează aici poporul sub arme.

11,14 „Dar el a stat": unii comentatori sunt de părere că textul se referă la David (*cf.* AB I Chron., p. 86, nota *d*). E greu de crezut că David a fugit împreună cu poporul, lăsându-l pe Eleazar să se lupte singur cu filistenii. TM are „ei au stat".

11,15 „Odollam": gr. Οδολλαμ reprezintă transliterarea greacă a numelui cetăţii canaanite Adulam, identificată cu actualul Tell esh-Sheikh Madhur şi situată la jumătatea distanţei dintre Ierusalim şi Lachis. Locul este cunoscut până în vremea lui Roboam (2Par. 11,7) mai degrabă datorită peşterii în care s-a ascuns David. ♦ „Uriaşii" (οἱ γίγαντες) reprezintă traducerea greacă a ebr. *rāphā'*, „uriaş", de unde, probabil, şi etnonimul ebraic *r*^{e}*phā'īm*. Refaimii sunt unul dintre popoarele preisraelite din Palestina, care, după Gen. 14,5, au fost învinşi de *K*^{e}*dhār*^{e}*lā'omer* (LXX Χοδδολογομορ).

11,16 În Bethleem, filistenii îşi stabiliseră o garnizoană.

beau apă din fântâna din Bethleem, cea de la poartă?" [18] Cei trei s-au
năpustit prin tabăra Străinilor şi au scos apă din fântâna din Bethleem, care
era la poartă, au luat-o şi au venit la David; însă David n-a vrut să o bea, ci
a vărsat-o pentru Domnul [19] şi a zis: „Să mă ferească Dumnezeu să fac
lucrul acesta! Să beau sângele acestor bărbaţi, care şi-au primejduit vieţile?
Căci cu preţul vieţii lor au adus apa." Şi n-a vrut să o bea. Acestea le-au
făcut cei trei viteji.

[20] Şi Abessa, fratele lui Ioab, era căpetenia celor trei; acesta şi-a scos
sabia împotriva a trei sute şi i-a rănit dintr-o dată; şi el era renumit între cei
trei, [21] şi mai slăvit decât ceilalţi doi, cărora le era căpetenie; dar nu-i
întrecea pe [cei] trei. – [22] Şi Banaia, fiul lui Iodae, era fiu al unui viteaz şi a
săvârşit multe fapte pentru Cabasael: el i-a bătut pe cei doi lei din Moab; tot
el a coborât şi a ucis un leu într-o groapă, într-o zi de iarnă; [23] tot el l-a lovit
pe un egiptean, bărbat înalt de cinci coţi, care avea în mână o suliţă ca sulul
de ţesător: Banaia s-a aruncat asupra lui cu o bâtă, i-a luat egipteanului
suliţa din mână şi l-a omorât cu suliţa lui. [24] Acestea le-a făcut Banaia, fiul
lui Iodae şi avea [re]nume între cei trei viteji; [25] era slăvit mai presus decât
cei treizeci, însă nu i-a ajuns pe cei trei. Şi David l-a pus [căpetenie] peste
familia lui.

11,18 Cei trei „au rupt" (διέρρηξαν) de fapt rândurile şi au pătruns astfel în tabăra filisteană. ♦ „a vărsat-o pentru Domnul": gest simbolic, sinonim cu o libaţie pentru YHWH. *Cf.* şi 1Rg. 7,6.

11,19 „Să beau...": *litt.* „De voi bea...". ♦ „...şi-au primejduit vieţile? Căci cu preţul vieţii lor...": *litt.* „...întru vieţile lor? Căci întru vieţile lor...".

11,20 Vv. 20-21 sunt neclare în privinţa lui Abessa. În loc de „(căpetenia) celor trei" (după LXX şi TM), unii editori preferă, aici (la prima ocurenţă) şi în loc de „ceilalţi doi" din v. 21, lecţiunea siriacă „cei treizeci", care ar înlătura ambiguităţile (*cf.* AB I Chron., p. 87, notele *f* şi *g*). ♦ „era renumit între cei trei": TM are „nu şi-a făcut un nume între cei trei". 2Rg. 23: „[18]... şi-a făcut un nume între cei trei; [19] [era] vestit între cei trei şi le-a devenit căpetenie, dar nu i-a ajuns pe cei trei".

11,22 „Cabasael": Καβασαηλ (ebr. *Qabh^{e}f^e'ēl*) este o cetate din sudul Iudeii. În TM, tatăl cel viteaz este originar din *Qabh^{e}f^e'ēl*. ♦ „cei doi lei": în loc de „lei", LXX are αριηλ, care transliterează ebr. *'arī'ēl*, *litt.* „leul lui Dumnezeu", care ar putea fi nume propriu sau o poreclă pentru vitejie.

11,23 Lupta lui Banaia cu egipteanul şi înfrângerea acestuia cu propria armă este comparabilă cu confruntarea dintre David şi Goliat (1Rg. 17,4-10.32-51)

11,25 David şi-l apropie pe Banaia şi îl numeşte în fruntea „familiei" (gr. πατριά) sale. Din comparaţia cu TM, se înţelege că Banaia devine şeful cetei de războinici care îl însoţeşte pe rege, un fel de gardă personală.

26 **Vitejii oştirilor** [au fost]: Asael, fratele lui Ioab, Eleanan, fiul lui Dodo
din Bethleem, 27 Sammoth din Ad, Chelles din Phelon, 28 Orai, fiul lui
Ekkes din Thecoe, Abiezer din Anathoth, 29 Sobochai din Asoth, Eli din
Acho, 30 Moorai din Netophath, Cholod, fiul lui Nooza din Netophat,
31 Aithi, fiul lui Ribai de pe colina lui Beniamin, Banaia din Pharathon,
32 Uri din Nachaligaas, Abiel din Garabeth, 33 Azmoth din Beerm, Eliaba
din Salabon, 34 Bennaias, Osom din Gennun, Ionathan, fiul lui Sola din
Arar, 35 Achim, fiul lui Sachar din Arar, Elphal, fiul lui Ur, 36 Ophar din
Mochorat, Achia din Phelon, 37 Eserai din Charmal, Naarai, fiul lui Azobai,
38 Ioel, fratele lui Nathan, Mebaar, fiul lui Agari, 39 Selec din Ammon,
Nachor din Berth, purtătorul armelor lui Ioab, fiul Saruiei, 40 Ira din Iether,
Gareb din Iether, 41 Urias Cheteul, Zabet, fiul lui Achlia, 42 Adina, fiul lui
Saiza, din Ruben, căpetenie şi peste [cei] treizeci ai lui, 43 Anan, fiul lui
Moocha şi Iosaphat din Betania, 44 Ozia din Astaroth, Samma şi Iiel, fiii lui
Chotan din Arar, 45 Iediel, fiul lui Samer, şi Ioazai, fratele lui din Ieas,
46 Eliel din Mi, şi Iaribi, şi Iosia, fiul lui, Elnaam, şi Iethema moabitul,
47 Aliel, şi Obed, şi Iesiel din Misabia.

12 1 Aceştia sunt cei care au venit la David în Soclag, când el se ferea
încă de faţa lui Saul, fiul lui Kis, şi aceştia erau între vitejii care îl ajutau la
război, 2 [trăgeau] cu arcul şi cu dreapta şi cu stânga, aruncau şi pietre şi
săgeţi: dintre fraţii lui Saul din Beniamin: 3 căpetenia Achiezer, şi Ioas, fiul

---

11,26 „Vitejii oştirilor" (δυνατοὶ τῶν δυνάμεων) sunt aceiaşi cu „Cei treizeci", deja menţionaţi. Denumirea din urmă este, după cum vedem, aproximativă.

11,41 Aici se opreşte enumerarea „Celor treizeci" în 2Rg. 23,39. În Par., lista continuă până la sfârşitul capitolului cu războinici care se trag, în mare parte, din ţinuturile trans-iordaniene şi care s-au alăturat mai târziu armatei lui David (în timp ce marea majoritate din „cei treizeci" provenea din triburile lui Iuda şi Simeon – *cf.* AB I Chron., p. 90).

11,42 „căpetenie şi peste [cei] treizeci": textul siriac este mai explicit: „căpetenia rubenită a treizeci [de viteji]" (AB I Chron., p. 88, nota *j*).

11,44 Astaroth era pe atunci capitala regatului lui Og din Basan.

12,1-23 *„Vitejii" lui David din perioada exilului.* Cronicarul se întoarce la perioada de exil al lui David. Sunt menţionate aici numele celor care i s-au alăturat de bună voie, menţionaţi generic în 1Rg. 22,2. Autorul urmăreşte să-şi convingă cititorii de caracterul spontan şi popular al mişcării lui David, fapt explicat prin voinţa lui Dumnezeu.

12,1 „Soclag": Σωκλαγ este transliterarea greacă a cetăţii *Ṣiq^elag*, menţionată în Iis. Nav. 15,31 ca Sekelac. Cea mai probabilă localizare din cele patru propuse este cea de la Tell al-Sharia, la 25 de km sud-est de Gaza. Aici a locuit David pe când se ferea de Saul.

12,2 Rudele lui Saul care i s-au alăturat lui David ocupă primul loc în enumerare.

12,3 Anatoth, cetate din Beniamin, azi Ras el-Harrubeh, la 5 km nord de Ierusalim.

lui Asma Gebothitul, şi Ioel, şi Iophalet, fiii lui Asmoth, şi Berchia, şi Ieul
din Anathoth, 4 şi Samaias Gabaonitul, [unul] dintre cei treizeci de viteji
şi peste cei treizeci, 5 Iermias, şi Ieziel, şi Ioanan, şi Iozabad din Gadarath,
6 Eliazai, şi Iarimuth şi Baalia, şi Samaria, şi Saphatia din Charaiph,
7 Elcana, şi Iesuni, şi Ozriel, şi Ioazar, şi Iesboam – coriţii, 8 şi Elia, şi
Zabadia, fiii lui Iraam din Gedor. – 9 Iar din [tribul lui] Gad au plecat la
David, din pustiu, bărbaţi tari şi viteji la război, purtători de scuturi şi suliţe;
şi chipurile lor erau chip[uri] de leu şi erau uşori şi iuţi precum căprioarele
pe munţi. 10 Azer cel dintâi, Abdia al doilea, Eliab al treilea, 11 Masemanne
al patrulea, Iermia al cincilea, 12 Eththi al şaselea, Eliab al şaptelea, 13 Ioanan
al optulea, Eliazer al nouălea, 14 Iermia al zecelea, Machabannai al unspre-
zecelea. 15 Aceştia, dintre fiii lui Gad, erau căpetenii în oştire: cel [mai]
mic, peste o sută, şi cel [mai] mare, peste o mie. 16 Ei au trecut Iordanul în
luna întâi, când [râul] se revarsă peste maluri, şi i-au alungat pe locuitorii
văilor de la răsărit la apus. – 17 Şi au venit în ajutorul lui David şi dintre fiii
lui Beniamin şi ai lui Iuda; 18 şi David le-a ieşit în întâmpinare şi le-a zis:
„Dacă aţi venit la mine cu pace, inima mea să fie una cu a voastră; dacă
însă vreţi, în chip necinstit, să mă trădaţi duşmanilor mei, fie ca Dumnezeul
părinţilor noştri să vă vadă şi să vă mustre." 19 Şi un duh a intrat în Amasai,
căpetenia celor treizeci, şi a zis:

12,5 Gadarath, cetate din Beniamin, situată la nord-est de Gabaon.

12,8 „din Gedor" – interpretare conjecturală; LXX are γεδωρ, de sens nesigur (*litt.* „fiii lui Iraam, fiii lui Gedor"). TM are *g^{e}dhūr*, interpretat de traducători ca toponim, iar unele mss. ebr. au aici *g^{e}dhūdh*, „ceată".

12,9 Deşertul lui Iuda se găsea la sud-est de Ierusalim şi se împărţea în trei regiuni: Ziph, Engaddi şi Maon. În cazul nostru, textul face referire la primele două subdiviziuni (1Rg. 23,14 şi 1Rg. 23,24). Pentru denumirile geografice din LXX, *cf.* notele la Iis. Nav. 2,16 şi 1Rg. 23,24.

12,16 Războinicii din Gad trec Iordanul în luna întâi (adică *Nisan*, care ţine de la jumătatea lui martie până la jumătatea lui aprilie), act deosebit de curaj: în perioada respectivă a anului, se pornesc torenţii din munţii din nord, iar Iordanul se umflă. Mai mult decât atât, ei au de înfruntat şi opoziţia localnicilor.

12,17-18 David are reţineri faţă de urmaşii lui Beniamin, dar şi faţă de iudei, mai ales din pricina trădării locuitorilor din Ziph (1Rg. 23,19-25). Aşa se explică discursul cu care îi întâmpină pe cei care veneau să i se alăture. ♦ „în chip necinstit": *litt.* „nu prin adevărul mâinii". TM are „când nu e silnicie în mâna mea".

12,19 Am tradus verbul ἐνδύω, în forma de aorist ἐνέδυσε, prin „a intra în", şi nu prin „a învălui, a îmbrăca" etc. Duhul intră, îl posedă dinăuntru pe Amasai, care face acum o profeţie, în ritm poetic. Pentru acelaşi termen, *cf.* şi Jud. 6,34; 2Par. 24,20; Iov 29,14 etc.

„Vino [tu] şi poporul tău,
David, fiul lui Iessai;
Pace, pace ţie,
Şi pace ajutoarelor tale,
Căci pe tine te-a ajutat Dumnezeul tău."

Şi David i-a primit şi i-a făcut căpetenii ale oştirilor. – 20 Şi din [tribul
lui] Manase au plecat la David, când Străinii s-au dus la război împotriva
lui Saul; dar el nu i-a ajutat [pe Străini], pentru că, la sfat, capii oştirii
Străinilor au zis: „Cu capetele bărbaţilor acelora se va întoarce el la domnul
lui, Saul." 21 Pe când mergea spre Soclag, au plecat din Manase [la David]
Edna, şi Iozabath, şi Iodiel, şi Michael, şi Iosabeth, şi Elimuth, şi Selath,
conducători a mii de [oameni] din Manase. 22 Ei au luptat alături de David
împotriva cetei, căci toţi erau tari în putere şi căpetenii de oaste cu puterea
lor. 23 Din zi în zi, se aduna la David o oştire mare precum oastea lui
Dumnezeu.

24 Şi acestea sunt numele căpeteniilor oastei care au venit la David în
Hebron, ca să întoarcă spre el domnia lui Saul, după cuvântul Domnului:
25 fii ai lui Iuda purtători de scuturi şi de suliţe: şase mii opt sute de viteji ai

---

♦ Numele lui Amasai apare aici pentru prima dată. E căpetenia altei grupări de treizeci de războinici decât cea din 1Par. 11,20-41. ♦ Am tradus neutru verbul πορεύομαι, prin „a veni". El induce o urare de prosperitate. ♦ „Pace" (εἰρήνη) poate avea aici o dublă semnificaţie: cuvântul indică intenţiile nou-veniţilor faţă de David sau este pur şi simplu termenul obişnuit de salut în ebraică: *Şālōm!* ♦ Pe baza lecţiunilor comparate din TM, LXX şi Vulg., Jacob M. Myers traduce primele două versete din profeţia lui Amasai astfel: „O, David, we are yours / with you, o, son of Jesse" (AB I Chron., p. 93).

12,20 „Cu capetele bărbaţilor acelora": TM are „capetele noastre", înţeles ca o formulă de jurământ: „Pe capetele noastre că..." (*cf.* AB I Chron., p. 95, nota 20). ♦ Pentru acest episod, *cf.* 1Rg. 29.

12,21 De fapt, David se întoarce (în marş) în Soclag, după ce a fost refuzat de comandanţii filisteni.

12,22 „(împotriva) cetei": LXX are γεδδουρ care transcrie, ca şi în alte părţi, ebr. *g^edhūdh*. Cronistul se referă, probabil, la ajutorul primit de David în expediţia împotriva amaleciţilor (1Rg. 30,15-19).

12,23 Compararea oştirii (δύναμις) lui David de la Hebron cu cea a lui Dumnezeu este o hiperbolă de factură orientală.

12,24-39 Se face trecerea în revistă a armatei lui David, alcătuită din reprezentanţi ai fiecăruia dintre cele douăsprezece triburi ale lui Israel. Aceasta este o prefigurare simbolică a unităţii regatului său.

12,24 „numele căpeteniilor oastei": TM are „numerele capetelor celor înarmaţi".

oştirii; 26 dintre fiii lui Simeon, tari în putere, pentru luptă, şapte mii o sută;
27 dintre fiii lui Levi, patru mii şase sute. 28 Şi Ioadae, căpetenia celor din
Aaron şi, împreună cu el, trei mii şapte sute, 29 şi Sadoc, tânăr tare în
vârtute, şi douăzeci şi două de căpetenii din casa tatălui lui. 30 Şi dintre fiii
lui Beniamin, fraţii lui Saul, trei mii, însă cei mai mulţi vegheau la paza
casei lui Saul. 31 Dintre fiii lui Efraim [erau] douăzeci de mii opt sute tari în
putere, bărbaţi cu renume în casele familiilor lor. 32 Şi din jumătate din
tribul lui Manase, optsprezece mii care au fost numiţi ca să-l pună rege pe
David. 33 Şi dintre fiii lui Issachar, având pricepere cu privire la vremurile
potrivite, ştiind ce trebuie să facă Israel sub cârmuirea lor, două sute şi,
împreună cu ei, toţi fraţii lor. 34 Şi din Zabulon au venit în linia de bătaie, cu
toate cele de trebuinţă pentru război, cincizeci de mii, ca să-l ajute pe David
fără şovăire. 35 Şi din Neftali, o mie de căpetenii şi, împreună cu ele, cu
scuturi şi cu suliţe, treizeci şi şapte de mii. 36 Şi dintre daniţi, rânduiţi de
război, douăzeci şi opt de mii opt sute. 37 Şi din [tribul] lui Aser au venit
să-l ajute pe David la război patruzeci de mii. 38 Şi de pe celălalt mal al
Iordanului, din Ruben şi Gad şi din cealaltă jumătate a tribului lui Manase
[au venit], cu toate cele de trebuinţă pentru război, o sută douăzeci de mii.
39 Toţi războinicii aceştia s-au rânduit de luptă cu sufletul împăcat şi s-au
dus la Hebron, ca să-l facă pe David rege peste tot Israelul; iar Israelul
rămas era într-un cuget să-l pună rege pe David. 40 Şi au stat acolo trei zile,
mâncând şi bând, pentru că le pregătiseră fraţii lor. 41 Şi vecinii lor, până şi
[cei din] Issachar, şi Zabulon, şi Neftali le aduceau cu cămilele, cu măgarii,
cu catârii şi cu vitele carne, făină, turte de smochine, stafide, vin şi ulei, o
mulţime de vite şi de oi, fiindcă era bucurie în Israel.

12,30 Majoritatea celor din Beniamin îi rămân fideli lui Saul, din solidaritate tribală.

12,32 „numiţi": *litt.* „numiţi pe nume".

12,33 „având pricepere cu privire la vremurile potrivite... ": nu se ştie în ce măsură textul se referă la cunoştinţele de strategie militară şi politică sau la cele de astronomie. Ei se ocupau cu stabilirea calendarului ebraic, în funcţie de care se regla viaţa publică. ♦ „sub cârmuirea lor": gr. εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῶν – nu apare în celelalte mss. importante şi nici în TM.

12,36 TM are „douăzeci şi opt de mii şase sute".

12,39 „cu sufletul împăcat": gr. ἐν ψυχῇ εἰρηνικῇ, expresie greu traductibilă („cu suflet de pace", „cu pace în suflet" etc.). TM are *b^elēbhābh şālēm*, „cu inimă dreaptă/integră". Traducătorul a citit „... *şālōm*".

12,41 La întreţinerea războinicilor nu participă numai localnicii („fraţii" iudei), ci, într-un avânt general, şi vecinii lor (numiţi doar generic) şi chiar şi triburile cele mai îndepărtate din nord: Issachar, Neftali, Zabulon.

13 1 Şi David a ţinut sfat cu căpeteniile peste mii şi peste sute, cu fiecare
căpetenie; 2 şi a spus David întregii adunări a lui Israel: „Dacă voi socotiţi
că e bine şi dacă Domnul Dumnezeul nostru găseşte cu cale, să trimitem
după fraţii voştri care au rămas în toată ţara lui Israel şi [după] preoţii [şi]
leviţii aflaţi în cetăţile din ţinutul lor, să se adune la noi împreună cu ei 3 şi
să aducem chivotul Dumnezeului nostru la noi"; pentru că nu-l mai cău-
taseră din zilele lui Saul. 4 Şi toată adunarea a zis să facă aşa, fiindcă acest
cuvânt a fost drept în ochii întregului popor. 5 David a chemat la adunare
întregul Israel, de la hotarele Egiptului până la intrarea Emathului, ca să
aducă chivotul lui Dumnezeu din cetatea Iarim. 6 Şi David l-a adus şi
întregul Israel s-a urcat în cetatea lui David, aflată în Iuda, ca să aducă de
acolo chivotul Domnului Dumnezeu care şade pe heruvimi, unde a fost
chemat numele Lui. 7 Au pus chivotul lui Dumnezeu într-o căruţă nouă din
casa lui Aminadab, iar Oza şi fraţii lui mânau căruţa. 8 Şi David şi tot

---

13 *Aducerea chivotului din cetatea Iarim. Cf.* 2Rg. 6,1-11.

13,1 Cronistul revine la momentul imediat următor cuceririi Ierusalimului de către David (1Par. 11,1-9).

13,2 Am tradus verbul εὐοδῶ, în forma din text εὐοδωθη, prin „a găsi cu cale". Este traducerea consacrată pentru dispoziţiile oficiale.

13,3 Verbul ζετῶ, „a căuta", are aici o semnificaţie aparte: a căuta chivotul lui Dumnezeu înseamnă „a merge înaintea chivotului pentru a se închina şi a-L consulta pe Domnul".

13,4 Expresia εὐθὴς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ λαοῦ s-ar traduce literal „drept în ochii întregului popor". Utilizarea cuvintelor care desemnează părţi ale corpului uman pentru introducerea verbelor de opinie sau de afect este larg răspândită în LXX şi trădează formularistica originalului ebraic.

13,5 Hotarele Egiptului şi intrarea Emath (ebr. *H̱amāth*) sunt extremităţile de sud şi, respectiv, de nord ale Israelului. De regulă, pentru limita de sud este indicat Şihorul sau „Râul Egiptului". *Hamāth* este (şi astăzi) un oraş pe malul de est al râului Oronte, situat pe una dintre căile comerciale principale care duceau din Asia Mică spre sud. „Intrarea Hamatului" se va fi găsit, probabil, la cumpăna apelor din valea *Beqa'a.* ♦ Iarim este, de fapt, cetatea Cariathiarim (ebr. *Qir^{e}yath Y^e'ārīm*, „cetatea pădurilor"), situată pe graniţa dintre Iuda şi Beniamin şi numită şi Cariathbaal. Aici a fost adus chivotul de la Baithsamus (*Bēyth-Şemeş*) şi încredinţat lui Eleazar, iar după douăzeci de ani a fost adus de David la Ierusalim.

13,6 *Cf.* 2Rg. 6,2. ♦ „l-a adus": nu apare aici în TM, care are: „David s-a urcat cu tot Israelul...". ♦ „care şade pe heruvimi": la capetele chivotului erau aşezaţi doi heruvimi de aur cu aripile întinse. Acestea formau un piedestal vizibil pentru tronul invizibil al lui Dumnezeu. ♦ „Cetatea lui David" este aici Cariathiarim, nu Ierusalimul.

13,7 „Oza şi fraţii lui": TM are „*'Uzzā'* şi *'Aẖ^{e}yō*".

13,8 „înaintea lui Dumnezeu": *i.e.* în faţa chivotului. ♦ „*kinyra... nabla*": vechi instrumente cu coarde. În LXX, ebr. *kinnōr* este tradus uneori prin κινῆρα, alteori prin

Israelul jucau înaintea lui Dumnezeu, cu toată puterea, cu cântăreţi şi cu
kinyra şi cu *nabla*, cu timpane, cu chimvale şi cu trâmbiţe. [9] Şi au mers la
arie, iar Oza şi-a întins mâna ca să sprijine chivotul, pentru că juncanul era
să-l răstoarne. [10] Şi Domnul s-a aprins de mânie împotriva lui Oza şi l-a
lovit pe loc pentru că şi-a întins mâna spre chivot; iar el a murit acolo
înaintea lui Dumnezeu. [11] Atunci David s-a tulburat că Domnul l-a frânt pe
Oza şi a numit locul acela „Frângerea lui Oza" până în ziua de azi. [12] Şi
David s-a temut de Dumnezeu în ziua aceea şi a zis: „Cum voi duce oare
la mine chivotul lui Dumnezeu?" [13] Şi nu a îndreptat David chivotul la
sine, spre cetatea lui David, ci l-a abătut spre casa lui Abeddara, geththeul.
[14] Chivotul lui Dumnezeu a rămas trei luni în casa lui Abeddara, iar
Dumnezeu l-a binecuvântat pe Abeddara şi toate ale sale.

14 [1] [Apoi] Chiram, regele Tirului, a trimis soli la David şi lemn de
cedru, zidari şi dulgheri ca să-i zidească o casă. [2] Atunci David a ştiut că
Domnul l-a pregătit [să domnească] peste Israel, pentru că domnia sa se
înălţase mult prin poporul lui Israel.

[3] David şi-a mai luat neveste şi în Ierusalim şi i s-au mai născut fii şi
fiice. [4] Acestea sunt numele celor care i s-au născut la Ierusalim: Samaa,
Isobaam, Nathan, Solomon, [5] şi Ibaar, şi Elisae, şi Eliphalet, [6] şi Nage, şi
Naphag, şi Ianuu, [7] şi Elisamae, şi Balegdae, şi Eliphalet.

ψαλτήριον, ὄργανον, λύρα, dar de cele mai multe ori prin κιθάρα (instrument cu coarde şi cutie de rezonanţă). *Cf.* şi 1Rg. 10,5 şi nota *ad. loc.* ♦ „chimvale": gr. sg. κύμβαλον, instrument de percuţie asemănător talgerelor.

13,9 Pasajul corespunzător din 2Rg. 6,6 este construit în linii mult mai ferme: Oza apucă cu putere (κρατῶ) chivotul pentru că animalul de povară îl trage în lături (περισπῶ) ♦ În 2Rg. 6,6 aria respectivă se numeşte „aria lui Nodab" (în TM, „a lui *Nākhōn*"). În TM, la 1Cron. 13,9, apare „aria lui *Kīdhon*"; aceeaşi lecţiune în LXX-A.

13,11 Am tradus literal διακοπή prin „frângere" şi verbul la aorist διέκοψε, intensiv, prin „a frânge", suprimând figura etimologică. Vezi şi 1Par. 14,11.

13,13 Abeddara Geththeul (ebr. *'Obhēdh-'Edhom*), filistean originar din Gad care a trăit în vecinătatea Ierusalimului.

14 Corespunde la 2Rg. 5,11-25.

14,1 Chiram, regele Tirului, contemporan cu David şi Solomon, a domnit între 979/8--945/4 î.H. ♦ David îşi construieşte palatul (am tradus literal „casa") imediat după instalarea la Ierusalim, iar ajutorul lui Chiram vine, probabil, la cererea suveranului de la Ierusalim.

14,2 „prin poporul": gr. διὰ τὸν λαόν, „prin poporul / datorită poporului".

8 Au auzit Străinii că David a fost uns rege peste tot Israelul şi au urcat
toţi Străinii să-l caute pe David; şi David a auzit şi le-a ieşit în întâmpinare.
9 Străinii au venit şi au tăbărât în Văioaga Uriaşilor. 10 Şi David l-a întrebat
pe Dumnezeu, zicând: „Dacă voi merge asupra Străinilor, îi vei da în mâna
mea?" Şi Domnul i-a spus: „Mergi şi-i voi da în mâna ta." 11 Şi David a
mers asupra lor la Baalpharasin şi i-a bătut acolo David. Apoi David a zis:
„Dumnezeu i-a frânt pe duşmanii mei, cu mâna mea, cum se taie apa." De
aceea a pus numele locului aceluia „Frângerea Pharasin". 12 Şi [Străinii]
şi-au părăsit acolo zeii, iar David a spus să fie arşi în foc. – 13 Dar Străinii
au tăbărât din nou în Văioaga Uriaşilor. 14 Şi David l-a întrebat iarăşi pe
Dumnezeu, iar Dumnezeu i-a spus: „Nu te duce în spatele lor, întoarce-te
din calea lor şi apropie-te de ei pe lângă [livada cu] peri. 15 Şi când auzi
zvon de furtună prin vârfurile perilor, atunci să porneşti la război, căci
Dumnezeu a ieşit înaintea ta spre a izbi tabăra Străinilor." 16 Şi [David] a
făcut cum i-a poruncit Dumnezeu şi a izbit tabăra Străinilor de la Gabaon
până la Gazara. 17 [Re]numele lui David s-a întins în toată ţara, iar Domnul
l-a făcut temut de toate neamurile.

14,8 Verbul „a urca" aici e folosit chiar cu sensul de bază: filistenii urcă din câmpia joasă de coastă spre zona muntoasă din Iuda.

14,9 „au tăbărât", gr. συνέπεσον. Verbul grec are sensul de „a năvăli", dar şi de „a ocupa prin forţă". Am preferat varianta de mijloc „a tăbărî".

14,11 „Baalpharasin": gr. Βααλφαρασιν, toponim. *Pharasin* este transcrierea aproximativă a pluralului de la ebr. *pereṭ*, „ruptură, tăietură", dar şi „năvală, breşă". LXX oferă două variante pentru ebraicul *pereṭ*: Φαρες sau Διακοπή. Vezi şi episodul naşterii lui Phares, fiul lui Iuda (Gen. 38,27-29). Explicarea etimologiei toponimului este similară celei din 1Par. 13,11. Baalpharasin este locul în care Dumnezeu l-a „frânt" pe Baal. ♦ „cum se taie apa": *i.e.* cum este tăiat cursul unei ape de un stăvilar.

14,14 Îndemnul Domnului adresat lui David de a nu-i urmări pe filisteni pare ciudat. În 2Rg. 5,23 lucrurile stau exact invers şi sunt mult mai verosimile: Dumnezeu îl îndeamnă pe David să nu iasă înaintea filistenilor, ci să-i ia prin învăluire şi să le cadă în spate. ♦ „peri": TM are *b*^{e}*khā'īm*, nume de copac cu sens nesigur: „copac de balsam / sâmbovină / fistic" (?).

14,15 „(zvon de) furtună": gr. συσσεισμός desemnează o „mişcare violentă, tremur puternic, furtună". Textul ebraic oferă aici un cuvânt care înseamnă „paşi". Prin urmare, David asistă la o teofanie: paşii lui Dumnezeu pe deasupra perilor se manifestă ca o cutremurare a vârfurilor.

15 1 Şi el şi-a făcut case în cetatea lui David; şi a pregătit locul pentru
chivotul lui Dumnezeu şi a făcut pentru acesta un cort.
2 Atunci David a zis: „Nimeni nu poate purta chivotul lui Dumnezeu în
afară de leviţi, fiindcă pe ei i-a ales Domnul să-I poarte chivotul şi să-L
slujească până în veci.” 3 David a chemat tot Israelul la adunare la Ierusalim,
ca să aducă chivotul Domnului la locul pe care i-l pregătise. 4 Şi i-a adunat
David pe fiii lui Aaron şi pe leviţi. 5 Dintre fiii lui Caath: Uriel căpetenia
şi fraţii săi, o sută douăzeci. 6 Dintre fiii lui Merari: Asaia căpetenia şi
fraţii săi, două sute cincizeci. 7 Dintre fiii lui Gersam: Ioel căpetenia şi fraţii
săi: o sută cincizeci. 8 Dintre fiii lui Elisaphan: Samaias căpetenia şi fraţii
săi: două sute. 9 Dintre fiii lui Chebron: Eliel căpetenia şi fraţii săi: optzeci.
10 Dintre fiii lui Oziel: Aminadab căpetenia şi fraţii săi: o sută doisprezece. –
11 Şi i-a chemat David pe preoţii Sadoc şi Abiathar şi pe leviţi: pe Uriel,
Asaia, Ioel, Samaias, Eliel, Aminadab 12 şi le-a zis: „Voi sunteţi capii de
familie ai leviţilor, curăţiţi-vă pe voi şi pe fraţii voştri şi aduceţi chivotul
Dumnezeului lui Israel acolo unde i-am pregătit. 13 Cum înainte vreme nu
aţi fost [de faţă] voi, Dumnezeul nostru ne-a frânt, pentru că nu l-am căutat
după rânduială.” 14 Apoi preoţii şi leviţii s-au curăţit, ca să [poată] aduce
chivotul Dumnezeului lui Israel. 15 Şi fiii leviţilor au luat chivotul lui
Dumnezeu, aşa cum a poruncit Moise după cuvântul lui Dumnezeu, potrivit
scripturii, purtându-l cu drugii. 16 Şi David le-a zis căpeteniilor leviţilor:

15,1 Cortul care adăposteşte chivotul legământului şi pe care îl înalţă David este asemănător celui ridicat de Moise în deşert, distrus în timpul numeroaselor conflicte cu filistenii.

15,3 Adunarea „întregului Israel” se limitează, de fapt, la reprezentanţii tuturor triburilor, însă accentul se pune pe preoţii şi leviţii însărcinaţi cu transportarea chivotului.

15,5 „fraţii săi, o sută douăzeci”: ἀδελφοί, „fraţi”, se numesc în limbaj biblic rudele de sânge de aceeaşi generaţie.

15,6 „două sute cincizeci”: TM are „două sute douăzeci”.

15,7 „o sută cincizeci”: TM are „o sută treizeci”.

15,12 „curăţiţi-vă”: verbul ἁγνίζω, „a curăţi”, „a purifica”, se referă la purificarea rituală prin abluţiuni şi prin spălarea hainelor preoţilor şi leviţilor care aveau să poarte chivotul. TM are „sfinţiţi-vă” – nu e simplă purificare, ci punere în slujba sfinţeniei, transcendenţei lui Dumnezeu.

15,13 David se referă la încercarea precedentă, eşuată, de aducere a chivotului de la Cariathiarim la Ierusalim (1Par. 13,6-10) şi, în special, la greşeala lui Oza.

15,15 Chivotul este purtat pe umeri de leviţi, cu ajutorul a patru drugi (ἀναφορεῖς) trecuţi prin inelele de la baza acestuia. ♦ „potrivit scripturii”, gr. κατὰ τὴν γραφήν: nu apare în TM.

„Puneţi-i pe fraţii voştri cântăreţi de psalmi cu instrumente muzicale, cu *nabla*, cu *kinyra* şi cu chimvale să cânte tare cu glas de bucurie.” 17 Leviţii l-au pus pe Aiman, fiul lui Ioel şi, dintre fraţii lui, pe Asaph, fiul lui Barachia, iar dintre fiii lui Merari, fraţii lui, pe Aithan, fiul lui Kisai. 18 Cu ei au fost şi fraţii lor de [rangul] al doilea: portarii Zaharia, Oziel, Semiramoth, Iiel, Oni, Eliab, Banaia, Maasaia, Mattathia, Eliphalia, Makenia, Abdedom, Iiel, Ozias. 19 Cântăreţii de psalmi Aiman, Asaph şi Aithan făceau să răsune chimvalele de aramă. 20 Zaharia, Oziel, Semiramoth, Iiel, Oni, Eliab, Masaia, Banaia cântau la *nabla alaimoth*. 21 Mattathia, Eliphalia, Makenia, Abdedom, Iiel şi Ozia [îi acompaniau] cu *kinyra amasenith*, spre a întări [sunetul]. 22 Chonenia, mai marele leviţilor, era şi mai marele cântărilor, căci era priceput. 23 Barachia şi Elcana erau portarii chivotului. 24 Iar preoţii Sobnia, Iosaphat, Nathanael, Amasai, Zaharia, Banai, Eliezer trâmbiţau din trâmbiţe înaintea chivotului lui Dumnezeu. Abdedom şi Iia erau portari ai chivotului lui Dumnezeu.

25 Şi David şi bătrânii lui Israel şi căpeteniile peste mii s-au dus să aducă chivotul legământului Domnului din casa lui Abdedom cu bucurie. 26 Şi Dumnezeu le-a dat putere leviţilor să poarte chivotul legământului Domnului şi ei au jertfit şapte juncani şi şapte berbeci. 27 Şi David era încins cu veşmânt de in, [ca] şi toţi leviţii care purtau chivotul legământului Domnului, cântăreţii de psalmi şi Chonenia, mai marele cântărilor; iar David purta veşmânt de in. 28 Şi tot Israelul a adus chivotul legământului Domnului cu strigăte şi în glas de corn, de trâmbiţe şi chimvale şi cântând din *kinyra* şi

---

15,17 „fraţii lui”: TM are „fraţii lor”.

15,20 „*alaimoth*”: LXX transcrie aproximativ ebr. *'ălāmōth* cu sens nesigur, interpretat ca „glas subţire, ca de fată”. Termenul apare şi în titlul psalmului 44 (LXX).

15,21 „*amasenith*”: transcrie ebr. *haşş^{e}mīnīth*, „octavă”. În titlurile psalmilor (LXX) 6 şi 11, termenul este tradus ὄγδοος.

15,23 „Portarii chivotului”, în număr de patru, mergeau, doi câte doi, înaintea şi, respectiv, în urma preoţilor care purtau chivotul.

15,27 Am tradus literal στολὴ βυσσίνη (două ocurenţe în acest verset) prin „veşmânt de in”. În TM, David are două veşminte: la începutul versetului e vorba de o tunică de in subţire (*m^{e}'īl būţ*), iar la sfârşitul lui, de un efod de in (*'ēphōdh bodh*). David poartă, în mod excepţional, un efod simplu de in, deosebit de efodul scump al Marelui Preot. La aceasta se referă şi participiul perfect περιεζωσμένος, tradus de noi prin „încins”: articol sacru de vestimentaţie, efodul se întindea de la piept până la şolduri şi se prindea cu două curele pe umeri.

15,28 „corn”: gr. σωφερ transcrie ebr. *şōphār*, „corn”.

din *nabla*. 29 Şi a fost aşa: când chivotul legământului Domnului a ajuns în
cetatea lui David, Melchol, fiica lui Saul, s-a aplecat pe fereastră, l-a văzut
pe regele David dănţuind şi jucând şi l-a dispreţuit în sufletul ei.

16 1 Au adus chivotul lui Dumnezeu, l-au pus în mijocul cortului pe care
i-l ridicase David şi i-au adus arderi de tot şi [jertfe] de mântuire înaintea lui
Dumnezeu. 2 David a sfârşit de adus arderile de tot şi [jertfa] de mântuire şi
a binecuvântat poporul în numele Domnului; 3 şi a împărţit fiecărui bărbat
din Israel şi fiecărei femei câte o pâine coaptă în cuptor şi o turtă [cu miere].
4 Şi i-a pus pe unii dintre leviţi să slujească şi să cânte în faţa chivotu-
lui legământului Domnului şi să mulţumească şi să-L laude pe Domnul
Dumnezeul lui Israel: 5 Asaph, căpetenia, şi cel care îi urma în rang, Zaharia,
şi Iiel, Semiramoth, Iiel, Mattathia, Eliab, 6 Banaia, Abdedom şi Iiel, cu
instrumente muzicale, *nabla* şi *kinyra*, iar Asaf suna din chimvale şi preoţii
Banaia şi Oziel din trâmbiţe, neîncetat, înaintea chivotului legământului lui
Dumnezeu.
7 În ziua aceea, David a rânduit pentru prima oară lui Asaph şi fraţilor
lui să-L laude pe Domnul [astfel]:
8 „Lăudaţi-L pe Domnul şi chemaţi numele Lui,

15,29 Melchol (ebr. *Mīkhal*) este fiica cea mai mică a lui Saul, dată în căsătorie lui David înaintea exilului său. După întoarcerea lui David, aceasta revine la el, prin bunăvoinţa politică a lui Abenner (2Rg. 3,15). Dar dispreţul pe care femeia îl manifestă când îl vede pe David dansând de bucurie înaintea chivotului îi va aduce sterilitatea (2Rg. 6,23). ♦ „în sufletul ei": TM are „în inima ei".

16,1 „[jertfe] de mântuire": gr. σωτηρίου: *cf.* Ex. 24,5; Lev. 6,5. Corespunde ebr. *ş^elāmīm*, „jertfe de pace" (*cf.* nota la Lev. 3,1).

16,3 Am tradus ἀμορίτην prin „turtă [cu miere]", ca echivalent al expresiei clasice ἀμόρα ἄρτος. Adjectivul ἀμορίτης nu are un sens exact. Alte versiuni optează pentru „porţie de carne" (*cf.* ritualul împărţirii jertfei de mântuire, în Lev. 7,11 şi urm.). În TM, fiecare primeşte o pâine, o turtă de curmale şi una de stafide (dar termenii sunt rari şi cu sens nesigur).

16,5 Asaph era un urmaş al lui Gersom, fiul lui Levi, numit de şeful leviţilor cântăreţ principal. Fiii lui Asaph au rămas cea mai importantă familie de muzicanţi până la întoarcerea din exil (1Par. 25,2). ♦ În TM, lista cântăreţilor este: *'Āsāph*, *Z^ekhar^eyāh*, *'Ī'ēl* (dar comentatorii restabilesc *Ya'azī'ēl* / *'Azī'ēl*, ca în 15,18.20), *Ş^emīrāmōth*, *Yihī'ēl*, *Mattithyāh*, *'Elī'ābh*, *B^enāyāhū* şi *'Obhēdh 'Edhom*.

16,8-22 Acest fragment corespunde Ps. 104,1-15, cu mici diferenţe lexicale. Vv. 23-33 corespund Ps. 95.

16,8 „Lăudaţi-L": vb. ἐξομολογέω poate însemna „a mărturisi, a recunoaşte, a fi de acord cu", dar şi „a lăuda", „a aduce mulţumire". Redă sistematic ebr. *yādhāh*, „a aduce

facеţi cunoscute între popoare lucrările Lui!
9 Cântaţi-I şi înălţaţi-I imnuri,
povestiţi tuturor minunile pe care le-a făcut Domnul.
10 Lăudaţi[-vă] întru numele cel sfânt al Lui,
să se bucure inima ce caută bunăvoinţa Lui;
11 căutaţi-L pe Domnul şi întăriţi-vă,
căutaţi faţa Lui fără încetare.
12 Amintiţi-vă de minunile pe care le-a făcut,
de semnele şi de judecăţile gurii Lui,
13 seminţie a lui Israel, slujitorii Lui,
fii ai lui Iacob, aleşii Lui!
14 El este Domnul Dumnezeul nostru,
pe tot pământul sunt judecăţile Lui.
15 [El] îşi aduce aminte în veci de legământul Său,
cuvântul Său pe care l-a poruncit pentru mii de generaţii,
16 prin care a făcut legământ cu Avraam,
şi de jurământul Său către Isaac;
17 El l-a pus lui Iacob ca poruncă,
lui Israel, ca legământ veşnic,
18 zicând: «Ţie îţi voi da pământul Canaanului,

---

laudă/mulţumire lui Dumnezeu, amintind faptele Sale minunate" (de unde subst. *tōdhāh*). În contextul LXX, verbul, folosit adesea la diateza medie, *litt.* „a se mărturisi Domnului", are sensul „a aduce laudă lui Dumnezeu prin mărturisirea faptelor Lui minunate" (*cf.* de ex. Gen. 29,35). Uneori are şi sensul de mărturisire a păcatelor, a greşelilor (de ex. Iis. Nav. 7,19). Tradiţia biblică românească a optat constant pentru traducerea cu „mărturisiţi(-vă) Domnului" (*cf.* BB, Micu *ad loc.*), dar considerăm că sensul acestei sintagme este ambiguu şi se impune adoptarea unei traduceri mai explicite. *Cf.* şi nota 22,50 la 2Rg. ♦ „chemaţi numele Lui": *litt.* „chemaţi-L întru numele Lui".

16,10 „bunăvoinţa Lui": TM are „pe Domnul".

16, 11 „şi întăriţi-vă": TM are „şi tăria Lui".

16,12 „judecăţile": gr. κρίματα este un termen din vocabularul juridic al LXX şi are sensul de „hotărâri judecătoreşti, sentinţe". În Pentateuh, unde lexicul juridic este mai specializat, a fost adesea tradus cu „hotărârile (lui Dumnezeu)". *Cf. Septuaginta 1*, „Glosar" şi „Indice de termeni".

16,13 „seminţie a lui Israel": Ps. 104,6 are „... a lui Avraam". ♦ „slujitorii": gr. παῖδες poate însemna „copii" sau „servitori, copii de casă".

16,15 „[El] îşi aduce aminte": TM are „Aduceţi-vă aminte", dar în Ps. 104,8 „El îşi aduce aminte".

16,18 „partea voastră de moştenire": *litt.* „funia (*i.e.* măsura) moştenirii voastre". *Cf.* notele la Iis. Nav. 17,5 şi 2Rg. 8,2.

partea voastră de moştenire»,
19 pe când ei erau foarte puţini la număr,
neînsemnaţi şi străini în el.
20 Ei umblau de la un neam la altul
şi dintr-un regat la alt popor.
21 [Dar El] n-a lăsat pe nimeni să-i stăpânească
şi a pedepsit pentru ei şi regi:
22 «Nu vă atingeţi de unşii mei
şi profeţilor mei să nu le faceţi rău!»
23 Cântaţi Domnului, tot pământul,
vestiţi din zi în zi mântuirea Lui,
[24] 25 căci mare este Domnul şi vrednic de laudă foarte,
mai de temut decât toţi dumnezeii.
26 Căci toţi dumnezeii neamurilor sunt idoli,
iar Dumnezeul nostru a făcut cerul.
27 Slavă şi laudă sunt înaintea Lui,
putere şi cinstire în lăcaşul Lui.
28 Daţi Domnului, stirpe ale neamurilor,
daţi Domnului slavă şi putere.
29 Daţi Domnului slava [cuvenită] numelui Său,
luaţi daruri şi duceţi-le înaintea feţei Lui,
închinaţi-vă Domnului în curţile Lui sfinte.
30 Să se teamă în faţa Lui tot pământul,
să stea drept pământul şi să nu se clatine!

16,23-33 Corespund Psalmului 95, imn dedicat lui Dumnezeu în ipostaza de mântuitor şi judecător al poporului Său şi al întregului pământ.
16,24 Numai în TM: „Vestiţi printre neamuri slava Lui, la toate popoarele faptele Lui minunate!".
16,26 „Idoli" (εἴδωλα), faţă de Ps. 95,5 „demoni" (δαιμόνια). TM are aici „deşertăciuni".
16,27 „Slavă" (δόξα) şi „laudă" (ἔπαινος), faţă de Ps. 95,6 „mulţumire" (ἐξομολόγησις) şi „prospeţime, frumuseţe" (ὡραιότης). ♦ „Putere / tărie" (ἰσχύς) şi „cinstire" (καύχημα), faţă de Ps. 95,6 „sfinţenie" (ἁγιωσύνη) şi „măreţie" (μεγαλοπρέπεια). ♦ „lăcaşul Lui", *litt.* „locul lui", „se referă la lăcaşul sfânt al Domnului (vezi Ps. 95,6 ἁγίασμα).
16,29 „Daruri" (δῶρα), faţă de Ps. 95,8 „jertfe" (θυσίας). ♦ „înaintea feţei Lui": lipseşte din Ps. 95 LXX. ♦ „în curţile Lui sfinte": TM are „în strălucirea sfinţeniei Lui", evitând anacronismul curţilor Templului, care nu existau pe vremea lui David.
16,30 „Să se teamă" (φοβηθήτω), faţă de Ps. 95,9 „să se clatine" (σαλευθήτω). Verbul din urmă revine la sfârşitul versetului, dar cu negaţie.

31 Să se bucure cerul şi să se veselească pământul
şi să spună între neamuri: „Domnul este împărat!"
32 Să vuiască marea cu plinătatea ei
şi pomul din ţarină şi toate cele din ea.
33 Atunci se vor bucura copacii pădurii de faţa Domnului,
căci a venit să judece pământul.
34 Lăudaţi-L pe Domnul, căci este bun,
căci până în veac este mila Lui.
35 Şi ziceţi: «Mântuieşte-ne pe noi, Dumnezeul mântuirii noastre,
scoate-ne dintre neamuri
ca să lăudăm numele cel sfânt al Tău
şi să ne mândrim întru laudele Tale.
36 Binecuvântat este Domnul Dumnezeul lui Israel din veac şi până în veac.»

Şi tot poporul va spune «Amin»".
Şi L-au lăudat pe Domnul.

37 Şi [David] i-a lăsat acolo, înaintea chivotului legământului Domnului,
pe Asaph şi pe fraţii lui, ca să slujească înaintea chivotului, fără încetare, zi
de zi. 38 Şi Abdedom şi fraţii lui, şaizeci şi opt, şi Abdedom, fiul lui Idithon,
şi Ossa, portari. 39 Pe Sadoc, preotul, şi pe fraţii lui, preoţii, [i-a aşezat] în

---

16,34 Primul vers din Psalmii 117, 135 şi, cu excepţia unui cuvânt (χρηστός, „favorabil", „folositor", „binevoitor", faţă de ἀγαθός, „bun"), 105, 106.

16,35 „scoate-ne": TM are „adună-ne şi scoate-ne". ♦ „să ne mândrim": gr. καυχᾶσθαι înseamnă „a se lăuda, a se mândri".

16,36 Corespunde finalului Ps. 105, ultimul din a patra parte a cărţii Psalmilor. ♦ „Amin. Şi L-au lăudat pe Domnul" : TM are „Amin" şi „Lăudat [fie] YHWH!".

16,37 Se reia povestirea întreruptă la 1Par. 16,7, subiectul gramatical fiind „David".

16,38 Acest Abdedom (ebr. *'Obhēdh 'Edhom*), fiu al lui Idithon, este levit şi nu trebuie confundat cu personajul omonim din TM, 1Cron. 13,13-14 (LXX foloseşte transliterări diferite). Nu se ştie care era rolul celor şaizeci şi opt de fraţi ai lui Abdedom, câtă vreme paznicii chivotului erau strict în număr de patru (1Par. 15,24). Unii comentatori interpretează ca o continuare a versetului precedent: „[37] ... *zi de zi*, [38] împreună cu Abdedom şi fraţii lui..." (AB I Chron., *ad loc.*).

16,39 Sadoc (TM *Ṭādhōq*) este „fiul", de fapt nepotul, lui Achitob (TM *'Aḫitōbh*), descendent al lui Eleazar, al treilea fiu al lui Aaron. A fost preot la curtea lui David, a participat la ungerea lui Solomon ca succesor al lui David, spre deosebire de Abiathar, celălalt preot al curţii, care l-a susţinut pe Adonia (3Rg. 1,7). Urmaşii lui Sadoc au îndeplinit, până la exil, funcţia de mare preot în templul lui Solomon. După întoarcerea din exil, ei au deţinut în exclusivitate acest rol, până în 171 î.H., când regele Antiochos IV

fața cortului Domnului în Bama cea din Gabaon, 40 ca să aducă arderi de tot
Domnului, pe altarul arderilor de tot, fără încetare, dimineața și seara, și
după toate cele scrise în legea Domnului, câte le-a poruncit fiilor lui Israel,
prin Moise, slujitorul lui Dumnezeu. 41 Și împreună cu el [mai erau] și
Aiman și Idithon și ceilalți aleși pe nume ca să Îl laude pe Domnul, căci
până în veac este mila Lui. 42 [Aveau] cu ei trâmbițe și chimvale, ca să dea
glas [cântării], [precum] și instrumentele cântărilor lui Dumnezeu, iar fiii
lui Idithon [păzeau] la poartă.

43 Și a plecat tot poporul, fiecare la casa lui, iar David s-a întors, ca să-și
binecuvânteze casa.

17 1 Și a fost așa: când David s-a așezat în casa lui, a zis David către
Nathan profetul: „Iată, eu locuiesc în casă de cedru, iar chivotul legământ-
tului Domnului [stă] sub acoperământ de piele." 2 Și Nathan i-a zis lui
David: „Fă tot ce ai în gând, căci Dumnezeu este cu tine." – 3 Și a fost așa:
în noaptea aceea, a fost cuvântul Domnului către Nathan, zicând: 4 „Du-te și
spune-i lui David, slujitorul Meu: «Așa spune Domnul: Nu tu Îmi vei zidi

---

îl numește preot, cu de la sine putere, pe Menelau (2Mac. 4,23 și urm.). ♦ „Bama" (ebr. *bāmāh*, „înălțime") din Gabaon este identificată, în perioada monarhiei, ca „Marea Înălțime", fost sanctuar canaanit, locul în care au fost așezate de către David cortul mărturiei și altarul de bronz. Aici i-a vorbit Domnul lui Solomon (2Par. 1) despre domnia lui. *Cf.* și nota la 1Rg. 9,12. Ediția Rahlfs îl notează cu majusculă, ca toponim; alte ediții, ca transcriere a subst. comun ebr.

16,40 „prin Moise, slujitorul lui Dumnezeu" nu apare în TM.

16,42 După „cu ei", TM are în plus *„Hēymān* și *Yidhūthūn"*.

16,43 „ca să-și binecuvânteze casa": textul gr. traduce o expresie ebr. care trebuie înțeleasă cu sensul „David s-a întors la casa lui, *i.e.* să-și vadă de casa lui" (*cf.* AB I Chron., p. 118, nota 43). Vezi și versetul următor, 17,1. ♦ În 2Rg. 6,20-23 urmează discuția lui David cu Melchol și justificarea bucuriei pe care regele a manifestat-o înaintea chivotului și a supușilor săi.

17 Corespunde la 2Rg. 7,1-29.

17,1 Profetul Nathan nu este prezentat în prealabil. El este menționat în 2Par. 29,25 ca fiind acela care, la porunca lui David, i-a organizat pe cântăreți. ♦ „Acoperământul de piele" este o sinecdocă pentru cortul mărturiei.

17,2 Am tradus πᾶν τὸ ἐν τῇ ψυχῇ prin „tot ce ai în gând", și nu literal, „tot ce ai în suflet". În ebraică apare termenul *lēbh*, „inimă", ca sediu al gândirii (*cf.* și 15,29).

17,4 Domnul vorbește aici despre casa materială (templul) pe care o va ridica Solomon. Promisiunile de ridicare spirituală a casei (în sens de dinastie a) lui David urmează, în paralel.

Casă în care să locuiesc, 5 pentru că n-am mai locuit într-o casă din ziua în
care l-am scos pe Israel [din Egipt] până în ziua aceasta, ci am stat în cort şi
în sălaş [vremelnic]. 6 Peste tot pe unde am trecut la întregul Israel, am grăit
Eu oare cuvânt către vreun trib al lui Israel [pus] să-Mi păstorească poporul,
zicând: 'Nu Mi-aţi ridicat casă de cedru'?» 7 Acum, însă, aşa să-i spui
robului Meu David: «Aşa spune Domnul atotputernic: Te-am luat de la
ţarcul oilor ca să fii căpetenie peste poporul Meu Israel. 8 Şi am fost cu tine
peste tot pe unde ai mers, i-am nimicit pe toţi duşmanii tăi dinaintea ta şi
ţi-am făcut un nume ca numele celor mari de pe pământ. 9 Şi îmi voi
statornici un loc pentru poporul Meu Israel şi-l voi sădi, iar el se va aşeza la
el acasă, nu-şi va mai face griji, iar nedreptatea nu-l va mai înjosi, ca la
început. 10 Din zilele în care am rânduit judecători peste poporul Meu Israel,
i-am umilit pe toţi duşmanii tăi; te voi mări şi Domnul îţi va zidi o casă.
11 Iar când se vor împlini zilele taleşi te vei culca alături de părinţii tăi, voi
înălţa seminţia ta după tine, care va fi din pântecele tău, şi-i voi pregăti
domnia. 12 El îmi va zidi Mie Casă, iar Eu îi voi ridica tronul până în veac.

17,6-7 Cele două versete marchează „revoluţia" pe care Dumnezeu o înfăptuieşte prin alegerea directă a lui David ca rege în Israel. Metafora pastorală are caracter profetic şi face transparentă misiunea încredinţată lui David. Dumnezeu îi vorbeşte regelui în calitate de „atotputernic", παντοκράτωρ (ebr. *YHWH Ṭᵉbhā'ōth*, „Domnul oştirilor").

17,6 „către vreun trib al lui Israel [pus] să-Mi păstorească poporul": TM are „către vreunul dintre judecătorii lui Israel cărora le-am poruncit să-Mi păstorească poporul". Pasajul paralel din 2Sam. 7,7 are: „către vreunul dintre triburi...". Şi în LXX, mss. *Vaticanus* şi *Sinaiticus* au lecţiunea adoptată de Rahlfs şi tradusă aici, care nu e foarte clară, dar *Alexandrinus* şi alte câteva mss. au un text identic cu TM.

17,9 Primele trei verbe din frază (τίθημι, καταφυτεύω, κατασκηνόω) exprimă cu mare putere retorică, de la abstract la concret, ideea statorniciei poporului ales în Pământul făgăduinţei. ♦ „nedreptatea nu-l va mai înjosi": TM are „nelegiuiţii nu-l vor mai sfâşia". LXX-L: „fiul nedreptăţii nu-l va mai înjosi".

17,10 „te voi mări": TM are „ţi-am vestit".

17,11 Am tradus literal formula κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σοῦ ca „te vei culca alături de părinţii tăi". Formula este des uzitată în cărţile istorice ale Bibliei pentru a evoca imaginea despre moarte a poporului evreu. ♦ „care va fi din pântecele tău": aici LXX armonizează cu 2Rg. 7,12; TM are „care va fi dintre fiii tăi". ♦ „pregăti": TM are „întări / statornici".

17,12 „îi voi ridica tronul": vb. ἀνορθόω înseamnă „a ridica din nou, a reconstrui, a reface", dar şi „a face ceva drept, a îndrepta". Sensul este de susţinere constantă a regalităţii viitoare. Vezi şi v. 14.

13 Eu îi voi fi lui tată, iar el Îmi va fi Mie fiu şi mila Mea n-o voi îndepărta
de el cum am îndepărtat-o de la cei care au fost înaintea ta. 14 Îl voi întări
în casa Mea şi în domnia lui până în veac şi tronul lui va fi ridicat până
în veac.»" 15 Şi toate aceste cuvinte aşa cum au fost şi toată vedenia le-a
spus Nathan lui David. – 16 Şi regele David a venit şi s-a aşezat înaintea
Domnului şi a zis: „Cine sunt eu, Doamne Dumnezeule, şi ce este casa mea,
de m-ai îndrăgit până în veac? 17 Ba acestea Ţi s-au părut mărunte înaintea
Ta, Dumnezeule, şi ai grăit despre casa slujitorului Tău pentru multă vreme
şi Te-ai uitat la mine cu privire de om şi m-ai înălţat, Doamne Dumnezeule.
18 Ce să mai adauge David ca să Te slăvească? Doar îl ştii pe robul Tău.
19 După inima Ta ai făcut toată măreţia [aceasta]. 20 Doamne, nu ai seamăn
şi nu este [alt Dumnezeu] în afară de Tine, după toate cele pe care le-am
auzit cu urechile noastre. 21 Şi nu mai este pe pământ nici un neam ca

17,13 „cei care au fost înaintea ta": aluzie la regele Saul. ♦ Faţă de pasajul paralel din 2Rg. 7,14-15, nu se mai menţionează posibilitatea ca viitorul rege să greşească şi să fie pedepsit. De asemenea, numele lui Saul este înlocuit cu un termen mai vag. Se constată o evoluţie a interpretării făgăduinţei, în sens mesianic.

17,14 „Îl voi întări": gr. πιστώσω αὐτόν. Vb. πιστόω înseamnă în LXX „a confirma, a atesta, a adeveri, a garanta", dar sensul primar este „a face demn de încredere". Expresia s-ar putea înţelege şi „îl voi face de încredere/ va fi ca un garant / o garanţie". Traducătorii mai vechi (BB, Micu) au optat pentru traducerea, destul de ambiguă, „îl voi încredinţa pe el", dar pentru înţelegerea expresiei gr. trebuie ţinut cont de ambele sensuri ale verbului. *Cf. infra* v. 23, unde sensul „a garanta, a adeveri" este şi mai pregnant. TM are „îl voi statornici", *litt.* „îl voi face să stea în picioare".

17,16 David „s-a aşezat (ἐκάθισεν) înaintea Domnului", adică înaintea chivotului legământului. Verbul este bine ales, mai ales că în alte contexte şi circumstanţe, Cronistul consemnează atitudini diferite înaintea chivotului (prosternare, îngenunchere etc). ♦ „m-ai îndrăgit până în veac": TM are „m-ai adus până aici".

17,18 „ca să Te slăvească": textul gr. nu e atât de clar. Poate însemna şi: „Ce să mai adauge David către Tine ca să-l slăveşti?", adică „ce altă slăvire să-Ţi mai ceară David?". De observat contextul, în care este vorba de slava/măreţia pe care a primit-o David de la Dumnezeu.

17,19 „Măreţia" (μεγαλοσύνη) este de fapt promisiunea de mărire, planul pe care îl are Dumnezeu cu casa lui David. ♦ La sfârşitul versetului, TM are în plus: „spre a face cunoscute toate lucrurile mărete".

17,21 Am tradus ἔθνος prin tradiţionalul „neam", spre deosebire de λαός – „popor". Primul termen se aplică în general grupurilor etnice care locuiau în Palestina înainte de venirea evreilor din Egipt, în vreme ce λαός desemnează prin excelenţă poporul ales, dar termenii nu sunt întotdeauna bine fixaţi. ♦ Termenul de „răscumpărare" aplicat eliberării

poporul Tău, Israel, pe care să-l fi călăuzit Dumnezeu, ca să-l răscumpere
ca popor pentru Sine, ca să-şi facă pentru Sine un nume mare şi strălucit şi
să alunge neamuri din faţa poporului Tău, pe care l-ai răscumpărat din
Egipt. 22 Şi l-ai rânduit pe poporul Tău, Israel, ca popor pentru Tine, până în
veac, iar Tu, Doamne, eşti Dumnezeul lor. 23 Şi acum, Doamne, cuvântul pe
care l-ai grăit către slujitorul Tău şi despre casa lui să se adeverească până
în veac, 24 spunându-se: «Doamne, Doamne atotputernice, Dumnezeul lui
Israel, casa slujitorului Tău David [să fie] ridicată înaintea Ta.» 25 Căci Tu,
Doamne, i-ai deschis mintea slujitorului Tău, că-i vei zidi lui casă: de aceea
slujitorul Tău a găsit [îndrăzneala] să se roage înaintea feţei Tale. 26 Şi
acum, Doamne, Tu eşti Însuţi Dumnezeu şi i-ai grăit robului Tău aceste
lucruri bune; 27 iar acum ai început să binecuvântezi casa slujitorului Tău,
[ca] să rămână în veac înaintea Ta. Căci Tu, Doamne, ai binecuvântat-o şi
binecuvântează-o până în veac!"

18 1 Şi a fost aşa: după aceea, David i-a bătut pe Străini şi i-a pus pe
fugă şi a luat [cetatea] Geth şi satele ei din mâna Străinilor. 2 Şi a bătut şi

---

evreilor din Egipt a stârnit varii controverse. Mai mult decât o simplă eliberare, răscumpărarea presupune plătirea unui preţ în schimbul libertăţii. Or, ce preţ putea plăti Dumnezeu pentru a-Şi răscumpăra poporul din sclavie (Ex. 6,6)?

17,23 „Şi acum" (καί νῦν) este formula rituală care introduce o invocaţie, un pact, o promisiune şi, mai rar, o profeţie. ♦ „să se adeverească": *cf.* nota 17,14. ♦ Sfârşitul v. 23 şi începutul v. 24 sunt mai lungi în TM; în gr. apar doar în recensiunea lucianică: „... Fă cum ai spus. 24 Să se adeverească, iar numele Tău să fie preamărit în veci" (LXX-L).

17,25 „ai deschis mintea" (ἤνοιξας τὸ οὖς): literal expresia înseamnă: „ai deschis urechea". Văzută ca organ semiindependent, urechea nu are numai funcţia simplă de auz, ci ea poate, în acelaşi timp, „să ia aminte" (2Ezr. 11,6)

18,1-12 Corespunde la 2Rg. 8,1-14.

18,1 Geth (ebr. *Gath*) este cetatea de baştină a lui Goliat şi una dintre cele cinci cetăţi importante ale filistenilor, în teritoriul căreia a locuit David timp de un an, ca vasal al regelui Achis. După schimbarea planului divin, David îşi anexează cetatea, aşa încât în timpul revoltei lui Absalom, el are aliaţi gethiţi.

18,2 Moab este numele ţinutului de la est de Marea Moartă, numit astfel după unul din descendenţii, prin incest, ai lui Lot. În mod tradiţional ţinutul Moab se întinde între râurile Arnon şi Zered. Populaţia din Moab a fost constant ostilă israeliţilor. Însă străbunica lui David, Ruth, era moabită. David subjugă Moabul, dar acesta redevine liber în timpul lui Solomon.

Moabul, şi moabiţii îi erau slujitori lui David, aducându-i tribut. 3 Şi David
l-a bătut pe Adraazar, regele din Suba, [spre] Emath, pe când mergea el să
îşi întindă mâna către râul Eufrat. 4 Şi David a luat de la ei o mie de care,
şapte mii de cai şi douăzeci de mii de pedestraşi; şi a sfărâmat David toate
carele, dar a mai păstrat dintre ele o sută de care. 5 Şi sirienii din Damasc au
venit să-l ajute pe Adraazar, regele din Suba, şi David a lovit, dintre sirieni,
douăzeci şi două de mii de oameni. 6 Apoi David a aşezat o garnizoană
în Siria Damascului şi [sirienii] i-au devenit robi, plătindu-i tribut. Şi
Dumnezeu îl izbăvea pe David peste tot unde mergea. 7 Şi David a luat
colanele de aur pe care le aveau slujitorii lui Adraazar şi le-a dus la
Ierusalim. 8 Iar din Metabechas şi din cetăţile alese ale lui Adraazar, David
a luat foarte multă aramă. Din ea a făcut Solomon marea de aramă, stâlpii şi
vasele de aramă. 9 Şi când Thoa, regele Emathului, a auzit că David a lovit
toată oştirea lui Adraazar, regele din Suba, 10 l-a şi trimis pe Iduram, fiul
său, la regele David, ca să-l întrebe de sănătate şi să-l binecuvânteze că s-a

---

18,3 Adraazar (ebr. *Hadhadh^{e}'ezer*), fiul lui Rehob, a fost regele din Suba (ebr. *Ṭobhāh*), un regat aramaic situat între Hamat la nord şi Damasc la sud şi extins de Adraazar până la malul Eufratului. În ciuda victoriei lui David asupra sa, Adraazar continuă să domnească în Suba şi să formeze o alianţă antidavidică cu ammoniţii. Varianta aramaică a numelui *Hadhadh^{e}'ezer* este atestată pe documente cu scriere cuneiformă. ♦ „pe când mergea el": pronumele αὐτός, tradus „el", se poate referi deopotrivă la David sau la Adraazar. Pasajul e neclar. Jacob M. Myers e de părere că „el" îl substituie pe Adraazar, iar versetul face aluzie la campania acestuia de cucerire a unor teritorii în regiunea Eufratului (AB I Chron., p. 135, nota 3). ♦ „să îşi întindă mâna": *i.e.* să ia în stăpânire.

18,5 „sirienii": gr. Σύρος, *litt.* „sirianul", sinecdocă pentru sirieni, de fapt aramei.

18,6 Am tradus literal verbul σῴζω prin „a izbăvi". Verbul are şi sens factitiv, „a face victorios". Prin urmare Domnul îi oferă victorii lui David.

18,7 „colan", gr. κλοιός: TM are *ṣeleṭ*, termen cu sens nesigur, tradus uneori „scut". Vulg. vorbeşte despre *pharetrae*, „tolbe de săgeţi".

18,8 „Metabechas" ar putea fi transliterarea ebraicului *mi-ṭ-Ṭibh^{e}ḥath*, „din Tibha", oraş în regatul aramaic din Suba. Ediţia Rahlfs însă nu îl notează cu majusculă. ♦ Pentru „marea de aramă", vezi 3Rg. 7,10-13 şi nota la 2Par. 4,2.

18,9 Regele Thoa (ebr. *To'ī* sau *To'ū*) din Emath (TM Hamat) este aliatul lui David şi adversarul lui Adraazar.

18,10 „să-l întrebe de sănătate": *litt.* „să-l întrebe cele despre pace", semitism (*cf.* nota la 2Rg. 11,7). ♦ „şi tot [felul de] vase...": alte ediţii (Brenton) leagă sintagma de versetul următor.

luptat cu Adraazar şi l-a lovit – fiindcă Thoa se duşmănea cu Adraazar – şi
[i-a mai trimis] tot [felul de] vase de argint şi de aur. 11 Şi pe acestea David
le-a sfinţit Domnului, împreună cu argintul şi cu aurul pe care le-a luat de la
toate neamurile din Idumeea şi din Moab, şi de la fiii lui Ammon, şi de la
Străini, şi de la amaleciţi. 12 Abessa, fiul Saruiei, i-a lovit pe idumei în
Valea Sării, optsprezece mii, 13 şi a aşezat în Vale garnizoane; şi toţi
idumeii îi erau slujitori lui David. Şi Domnul îl izbăvea pe David peste tot
unde mergea.
14 Şi David a domnit peste tot Israelul şi făcea judecată şi dreptate pentru
tot poporul său. 15 Ioab, fiul Saruiei, era peste oştire, şi Iosaphat, fiul lui
Achilud – secretar, 16 Sadoc, fiul lui Achitob, şi Achimelech, fiul lui

---

18,11 „a sfinţit", gr. ἡγίασε: *i.e.* le-a consacrat / închinat Domnului, *cf.* „Glosar" şi „Indice tematic" în *Septuaginta 1*. ♦ Versetul se constituie într-un veritabilă trecere în revistă a inamicilor lui David, fără însă a păstra cu stricteţe cronologia evenimentelor.

18,12 Abessa, fiul Saruiei (ebr. *Abh^{e}şay*, fiul *Ţeruiei*), este fratele lui Ioab şi al lui Asael, comandanţi în armata lui David. Alte două pasaje atribuie victoria invocată aici direct lui David (2Rg. 8,13) sau lui Ioab (Ps. 59,2). Unii comentatori sunt de părere că adesea i se atribuie comandantului suprem o victorie a unui subaltern sau, în al doilea caz, că Ioab i-ar fi încredinţat lui Abessa comanda a numeroase corpuri de oaste (2Rg. 10,10), dar că victoria îi revine celui dintâi, cap al operaţiunii. ♦ Idumeea reprezintă aici vechiul Edom. Edomiţii erau, după tradiţie, urmaşii lui Esau şi ocupau teritoriul dintre Wadi Zered în nord (la sud de Marea Moartă) până la Golful Aqaba, în sud (la Marea Roşie), pe ambele maluri ale văii Arabah. În continuu conflict cu Israel, Edomul este cucerit de David, ceea ce îi permite lui Solomon să construiască un port în Golful Aqaba, la Gasiongaber (ebr. *'Eṣyōn-Gebher*). ♦ Valea Sării este un toponim cu localizare nesigură. În mod tradiţional, locul respectiv s-ar afla în câmpia de la sud-vest de Marea Moartă, pe partea opusă Văii Zered, dominată de masive de sare.

18,15 „secretar": gr. ὑπομνηματογράφος, *litt.* „cel care aminteşte / ţine minte"; alte sensuri posibile: „grefier", „biograf", „cronicar" etc. Termenul grecesc este calchiat după ebr. *maz^{e}kīr* şi desemnează o funcţie „împrumutată" din administraţia egipteană, aceea de „şef al protocolului regal" sau „secretar personal". Printre îndatoririle acestui înalt funcţionar se numărau, pe lângă supravegherea protocolului regal în diferite situaţii, programarea audienţelor la rege, transmiterea poruncilor acestuia către ceilalţi demnitari, însoţirea regelui în călătorii, întocmirea programului zilnic etc. (AB I Chron., p. 138).

18,16 „scrib": e vorba de scribul personal al regelui (de asemenea, o funcţie împrumutată din administraţia egipteană), ale cărui îndatoriri erau în mare parte diferite de cele ale „secretarului personal" (v. *supra*). Scribul regelui era însărcinat cu păstrarea şi redactarea corespondenţei regale, întocmirea unor rapoarte de informare, redactarea decretelor regale, reprezentarea regelui în anumite împrejurări etc. (*ibid.*).

Abiathar, [erau] preoți și Susa, scrib. 17 Banaia, fiul lui Iodae, era peste
cherethiți și phelethiți, iar fiii lui David erau cei dintâi dregători ai regelui.

19 1 Și a fost așa: după ce a murit Naas, regele fiilor lui Ammon, a ajuns
rege Anan, fiul său, în locul lui. 2 Și David a zis: „Voi fi milostiv cu Anan,
fiul lui Naas, precum și tatăl lui a fost milostiv cu mine"; și a trimis David
soli ca să îl aline după tatăl lui. Și slujitorii lui David s-au dus în țara fiilor
lui Ammon ca să-l aline [pe Anan]. 3 Însă căpeteniile lui Ammon i-au zis
lui Anan: „Oare David ți-a trimis alinători pentru că-l cinstește în fața ta pe
tatăl tău? Nu cumva ca să cerceteze cetatea și să iscodească țara au venit la
tine slujitorii lui David?" 4 Atunci Anan i-a luat pe slujitorii lui David, i-a
ras, le-a luat jumătate din haine până la mantie și le-a dat drumul să plece.
5 Și s-au dus [unii] să-i dea de știre lui David despre oamenii [aceia], iar el
le-a trimis [soli] în întâmpinare, căci fuseseră foarte rușinați. Și regele le-a
zis: „Rămâneți la Ierihon până când vă cresc bărbile și apoi întoarceți-vă." –
6 Și fiii lui Ammon și-au dat seama că poporul lui David suferise ocară și

---

18,17 „dregători": gr. διάδοχοι, *litt.* „urmași, succesori". De fapt, fiii lui David se găseau în imediata proximitate a acestuia. Sunt cei care îi urmează îndeaproape regelui. ♦ Cherethiții (χερεθθι) sunt un grup etnic stabilit în sudul Palestinei, alături de filisteni, probabil cretani de origine. Participă, datorită relației personale foarte bune cu David, la alcătuirea gărzii personale a regelui. Din același corp de oaste fac parte și phelethiții; etnonimul pare o adaptare a termenului ebr. *p^e^lēthī*, prin analogie cu *k^e^rēthī*. *Cf.* și 2Rg. 8,18; 3Rg.1,38.

19,1 Naas este transliterarea numelui ebr. *Nāḫaş*; regele ammoniților a atacat Iabes din Galaad, înainte ca Saul să devină rege (1Rg. 11–12), dar a fost respins. A întreținut apoi relații de prietenie cu David (2Rg. 10,1-2). ♦ „Fiii lui Ammon" reprezintă numele generic al descendenților lui *Ben-'Ammi*, fiul mezin al lui Lot (Gen. 19,38: Αμμαν). Ammoniții au ocupat inițial teritoriul cuprins între râurile Arnon și Iaboc, iar ulterior, la presiunile ammoriților, s-au limitat la zona din est de Iaboc. Orașul lor cel mai important a fost *Rabbath 'Ammōn* (LXX Ραββα, actualul Aman). ♦ Αναν este transliterarea ebraicului *Ḫānūn*.

19,3 Cele două verbe ἐξερευνάω „a cerceta" și κατασκοπεω „a iscodi" fac parte din câmpul lexical al spionării.

19,4 Spre deosebire de relatarea directă din TM și 2Rg. 10,4, care o reproduce întocmai, LXX arată aici mai multă grijă pentru decență; acolo solilor li se taie hainele până la șolduri. În contextul nostru, ἀναβολή reprezintă un veșmânt care se trecea peste umeri.

19,6 „poporul lui David suferise ocară": TM are „îi ajunseseră nesuferiți lui David". ♦ „Siria Mesopotamiei": gr. Συρία Μεσοποταμίας traduce în greacă expresia ebr. *'Aram naharayim*. A fost ținutul de la est de râul Orontes, cuprinzând cursul inferior și

Anan şi fiii lui Ammon au trimis o mie de talanţi de argint ca să îşi toc-
mească, din Siria Mesopotamiei şi din Siria Moocha şi din Soba, care de luptă
şi călăreţi. 7 Şi şi-au tocmit treizeci şi două de mii de care şi pe regele din
Moocha şi poporul lui; şi s-au dus şi au pus tabără înaintea [cetăţii] Maidaba,
iar fiii lui Ammon s-au adunat de prin cetăţile lor şi au venit la război. 8 David a
aflat şi l-a trimis acolo pe Ioab şi toată oştirea vitejilor. 9 Şi fiii lui Ammon
au ieşit şi s-au rânduit de luptă lângă poarta cetăţii, iar regii care veniseră
s-au aşezat deoparte, în câmpie. 10 Când a văzut Ioab că-l înfruntă să lupte
şi din faţă şi din spate, i-a ales pe unii dintre tinerii din Israel şi i-a rânduit
de luptă în faţa sirienilor. 11 Şi restul poporului l-a pus în mâna lui Abessa,
fratele său, şi s-au rânduit de luptă dinaintea fiilor lui Ammon. 12 Şi [Ioab] a
zis: „Dacă sirienii vor fi mai puternici decât mine, să-mi vii tu în ajutor, iar
dacă fiii lui Ammon vor fi mai puternici decât tine, eu îţi voi veni în ajutor.
13 Fii bărbat şi să fim tari pentru poporul nostru şi pentru cetăţile Dumnezeului
nostru, iar Domnul va face ce este bine în ochii Săi." 14 Şi Ioab şi poporul
lui s-au rânduit de război în faţa sirienilor, iar aceştia au fugit de el. 15 Când
fiii lui Ammon au văzut că sirienii au fugit, au luat-o şi ei la fugă din faţa
lui Ioab şi a fratelui său Abessa şi s-au dus în cetate, iar Ioab a plecat la
Ierusalim. – 16 Sirienii au văzut că israeliţii i-au pus pe fugă [pe ai lor] şi au
trimis soli şi i-au adus pe sirienii de pe celălalt mal al râului, iar Sophach,
generalul oştirii lui Adraazar, era în fruntea lor. 17 I s-a dat de ştire lui

---

superior al Eufratului, până la Tigru şi <u>Habur</u> (estul Siriei şi nordul Irakului de astăzi). Dovezile arheologice arată că teritoriul a fost ocupat în mileniul al doilea de huriţi, populaţie care se ocupa cu creşterea cailor. Menţiunea din acest verset devine extrem de importantă din punct de vedere istoric. ♦ „Siria Moocha": Συρία Μοοχα (ebr. *'Aram Ma'akhāh*) era un mic stat situat la sud-vest de muntele Hermon, extins, poate, şi dincolo de Iordan, până la Abelmaa (ebr. *'Abhēl-Bēyth-Ma'akhāh*). Plăteşte tribut lui David, după înfrângerea de la *<u>Hēylām</u>* (2Sam. 10,16 – doar în TM).

19,7 „au pus tabără", gr. παρενέβαλον: de fapt, şi-au aşezat tabăra militară. ♦ Maidaba (ebr. *Mēydhᵉbhā'*) era o cetate moabită din Ruben, la nord de Arnon.

19,8 Ioab, fiul Saruiei, sora vitregă a lui David, a fost comandantul oştirii regatului sub David.

19,10 Oastea lui Israel este surprinsă la mijloc, între sirienii de sub zidurile cetăţii şi ammoniţii sosiţi ulterior.

19,15 „din faţa lui Ioab şi a fratelui său Abessa": TM are, mai logic, „din faţa lui *'Abhᵉşay*, fratele lui Ioab".

19,16 Râul, nenumit aici explicit, este Eufratul. ♦ „generalul": gr. ἀρχιστράτηγος.

19,17 Bătălia are loc la Ailam (TM *<u>Hēylām</u>*), oraş din Transiordania, probabil actualul Alma (*cf.* 2Rg. 10,17).

David şi el a adunat tot Israelul, a trecut Iordanul, s-a dus asupra acelora şi s-a rânduit [de luptă] dinaintea lor; şi sirienii s-au rânduit dinaintea lui David şi s-au luptat cu el. [18] Dar sirienii au fugit din faţa lui David, iar David a omorât dintre sirieni şapte mii de [luptători în] care şi patruzeci de mii de pedestraşi. L-a ucis şi pe Sophach, generalul oştirii. [19] Au văzut slujitorii lui Adraazar că au fost înfrânţi în faţa lui Israel şi au făcut pace cu David; şi i s-au înrobit, iar sirienii n-au mai vrut să-i ajute pe fiii lui Ammon.

20 [1] Şi a fost aşa: în anul următor, la vremea când regii ies [la război], Ioab şi-a dus toată puterea oştirii şi au pustiit ţara fiilor lui Ammon; [apoi] s-a dus şi a înconjurat cetatea Rabba. David însă a rămas la Ierusalim. Şi Ioab a lovit Rabba şi a nimicit-o din temelii. [2] Apoi David a luat coroana de pe capul lui Molchol, regele lor, şi s-a aflat greutatea ei de un talant de aur şi în ea era o piatră de preţ, şi David şi-a pus-o pe cap; şi a adus foarte multe prăzi din cetate. [3] Şi a scos apoi poporul din cetate şi l-a tăiat cu fierăstraiele şi cu securile de fier. Aşa le-a făcut David tuturor fiilor lui Ammon, apoi s-a întors cu tot poporul său la Ierusalim.

19,19 Verbul διατίθημι, tradus aici prin „a face pace", trimite la un document sau o înţelegere oficială bilaterală, un fel de tratat de pace.

20,1 „în anul următor": TM are „la întoarcerea anului". ♦ „Vremea când regii ies la război" este primăvara, când drumurile redevin practicabile. ♦ περιεκάθισεν înseamnă literal „s-a aşezat în jurul". E verbul care descrie, în context militar, un asediu. ♦ „a înconjurat cetatea Rabba": Rabba era „oraşul principal" al ammoniţilor. Supusă de David, Rabba redevine independentă după moartea lui Solomon. În perioada elenistică a fost reconstruită de Ptolemeu Philadelphul, devenind un important centru comercial. ♦ David rămâne în Ierusalim, delegându-şi generalul să conducă expediţia, practică obişnuită pentru suveranii epocii. Cu acest prilej însă David comite adulterul cu Bersabea, soţia lui Urias, fapt pe care cronistul îl trece aici sub tăcere (*cf.* 2Rg. 11,2-25).

20,2 „Molchol", gr. Μολχολ: TM are *malkām*, „regele lor". Pe radicalul triconsonantic *MLK* se poate construi numele divinităţii supreme a ammoniţilor (Molokh), dar şi termenul comun pentru „rege" (*melekh*). Unele traduceri (ca Vulgata, de exemplu) preferă varianta „regele lor" (*cf.* 2Rg. 12,30), pe când LXX redă ambele posibilităţi: „Molchol, regele lor". ♦ „şi-a pus-o pe cap": având în vedere că un talant cântărea cca 30-40 de kg., este greu de imaginat că o coroană cu această greutate putea fi pusă pe cap.

20,3 Unul dintre cele mai controversate versete din 1Par. Varianta preluată de LXX spune că David a poruncit ca locuitorii din Rabba să fie tăiaţi în bucăţi cu fierăstraiele. Cruzimea regelui se datorează însă unei greşeli a copistului: David îi supune de fapt pe ammoniţi la munci forţate (*cf.* nota la 2Rg. 12,31). Acest lucru rezultă şi din TM. ♦ „tot poporul" (πᾶς ὁ λαός) reprezintă, din nou, poporul sub arme.

4 Şi a mai fost după aceea război la Gazer, cu Străinii. Atunci Sobochai
Usathitul l-a lovit pe Saphu, unul dintre fiii uriaşilor, şi l-a umilit. 5 Şi a mai
fost un război cu Străinii. Şi Ellanan, fiul lui Iair, l-a lovit pe Leemi, fratele
lui Goliat Getheul – lemnul lancei lui era cât un sul de ţesător. – 6 Şi a mai
fost un război la Geth; era acolo un bărbat foarte mare, care avea câte şase
degete [la mâini şi la picioare], [cu totul] douăzeci şi patru – acesta era un
urmaş al uriaşilor. 7 Şi-a bătut el joc de Israel, dar l-a bătut Ionathan, fiul lui
Samaa, fratele lui David. – 8 Aceştia erau rafaiţii din Geth, cu toţii patruzeci
de uriaşi, şi au căzut în mâna lui David şi a slujitorilor lui.

21 1 Şi s-a ridicat diavolul împotriva lui Israel şi l-a împins pe David să
numere pe Israel. 2 Şi regele David le-a zis lui Ioab şi căpeteniilor oştirii:

20,4 Din cele patru confruntări cu filistenii, relatate în 2Rg. 21,15-22, cronistul nu o menţionează pe prima, pentru că nu concordă cu scopul lucrării lui. ♦ Gazer (ebr. *Gezer*) era o cetate situată strategic între Ierusalim şi Iope, pe drumul care lega Egiptul cu Mesopotamia. Fostă cetate canaanită şi, după Tutmes al III-lea, posesiune egipteană, Gezer a intrat sub dominaţie filisteană, probabil cu acordul egiptenilor (vezi stela faraonului Merneptah). Fortăreaţa trece în stăpânirea Israelului, la căsătoria lui Solomon cu fiica faraonului. În 2Rg. 21,18, se spune însă că bătălia în cauză a avut loc la Geth (Gath). ♦ „fiii uriaşilor": despre uriaşi, vezi nota de la 1Par. 11,15.
20,5 Pasaj neclar, pentru că în 2Rg. 21,19 se spune că Eleanan (aici transliterat Ellanan) l-a lovit pe Goliat Getheul. Aici însă victima este Leemi, fratele lui Goliat. În 2Rg., Eleanan apare ca fiul lui Ariorgim (ebr. *Ya‘erēy 'Oregīm*) din Bethleem. Dar, în ebraică, *'oregīm* înseamnă „ţesători". S-a presupus că a fost introdus din neatenţia copistului, care a anticipat substantivul de la sfârşitul versetului. Pentru că în 2Rg. se spune că Goliat a fost omorât de către David, cronistul încearcă să evite dezacordul, vorbind despre un frate al lui Goliat, Leemi (ebr. *Laẖemī*), obţinut dintr-o deformare a toponimului *Bēyth-Leẖem* (Bethleem).
20,6 Despre Geth, vezi nota de la 1Par. 18,1.
20,8 „cu toţii patruzeci de uriaşi": nu apare în TM.
21 *Numărarea poporului.* Capitolul nu se armonizează aparent cu cele dinainte care prezentau numai faptele măreţe ale lui David. Cronistul insistă însă asupra episodului recensământului, pentru că altfel nu poate introduce revelaţia primită de David în legătură cu amplasamentul Templului.
21,1 „Şi s-a ridicat diavolul împotriva lui Israel": *litt.* „şi s-a ridicat diavol în Israel". În LXX apare termenul comun, fără articol, διάβολος „cel care dezbină / calomniază", ca traducere pentru *Śāṭan*. E singurul loc din TM în care substantivul, lipsit de articol, este folosit ca nume propriu, desemnând o fiinţă malefică, supranaturală. În celelalte contexte, cuvântul îşi menţine valoarea morfologică de substantiv comun, însemnând, pur şi simplu, „vrăjmaş".
21,2 „De la Bersabea până la Dan" este o expresie consacrată care marchează cele două extremităţi, sudică şi, respectiv, nordică.

„Mergeți și numărați-l pe Israel de la Bersabea până la Dan și aduceți-mi
[răspunsul] ca să le știu numărul.” 3 Și Ioab a zis: „Să-și înmulțească Domnul
poporul de o sută de ori, și ochii domnului meu, regele, să vadă aceasta: toți
sunt slujitorii domnului meu. [Dar] de ce caută domnul meu acest lucru?
Numai să nu-i fie spre păcat lui Israel!” 4 Dar vorba regelui a fost mai
puternică decât [cea a lui] Ioab. Și a plecat Ioab, a străbătut tot ținutul lui
Israel și a venit la Ierusalim. 5 Și Ioab i-a dat lui David numărul [ieșit după]
cercetarea poporului: și era întregul Israel, un milion o sută de mii de
bărbați purtători de sabie, iar [în] Iuda, patru sute optzeci de mii de bărbați
purtători de sabie. 6 Însă el nu i-a socotit în rândul acestora pe [cei din] Levi
și pe [cei din] Beniamin, deoarece cuvântul regelui l-a întărâtat pe Ioab.
7 Și lucrul acesta a părut rău înaintea lui Dumnezeu și l-a lovit pe Israel.
8 Și David i-a zis lui Dumnezeu: „Mult am păcătuit făcând lucrul acesta: și

---

21,3 „și ochii... aceasta”: nu apare în TM. ♦ Crudul om de încredere al lui David, Ioab, își dă seama de „inoportunitatea” recensământului, ca și de primejdia pe care o putea reprezenta acesta (*cf.* Ex. 30,12 și nota 24,1 la 2Rg.) și se încăpățânează să nu-l ducă la bun sfârșit (*cf.* 1Par. 27,24).

21,5 Rezultatele recensământului prezentate în 2Rg. 24,5-9 erau sensibil diferite față de acestea: 800.000 în Israel și 500.000 în Iuda, față de 1.100.000 în Israel și 480.000 (TM 470.000) în Iuda.

21,6 Porunca regelui „l-a întărâtat pe Ioab” și pentru că ea contravenea prescripțiilor Legii. David ceruse numărarea întregului popor („de la Bersabea până la Dan”, adică fără excepție), dar Num. 1,49 interzice numărarea leviților în cadrul recensămintelor generale, iar Ex. 30,12 atrage atenția asupra riscurilor pe care le comportă inițierea unui astfel de recensământ. Pe de altă parte, pe teritoriul lui Beniamin (la Bama, „înălțimea” din Gabaon) se aflau la acea dată cortul mărturiei și locul de cult, or acțiunea unui recensământ în hotarele unui loc sfânt era privită ca un sacrilegiu (*cf.* AB I Chron., p. 147).

21,7 „lucrul acesta”, gr. το πρᾶγμα τοῦτο: se referă la recensământ, nu la opoziția lui Ioab.

21,8 „răutatea”: gr. κακία poate însemna atât„răutate” în sens moral, „defect”, „cusur”, cât și „rău îndurat sau pricinuit cuiva”, „suferință”. David își conștientizează vina de a fi încălcat o prescripție a Legii și cere „îndepărtarea / ridicarea” nu atât a unei posibile pedepse din partea lui Dumnezeu, cât a consecințelor în sine ale păcatului săvârșit. Expresia este conotată religios, dacă ne gândim că nici o încălcare a Legii, chiar recunoscută de cel care o săvârșise, nu era pur și simplu „anulată” de Dumnezeu, ci necesita un ritual de „împăcare” cu Dumnezeu prin aducerea unor jertfe (*cf.* Lev. cap. 4 – 5; Num. 5,5-9; pentru ritualul de împăcare cu ocazia unui recensământ, *cf.* Ex. 30,11-16; pentru ritualul de împăcare în general, *cf.* nota 4,20 la Lev.). În acest context, pedeapsa divină – care în fiecare din cele trei ipostaze implică victime omenești – nu trebuie percepută ca o răzbunare a lui Dumnezeu, ci ca preț al „împăcării” pentru un păcat pe măsură.

acum, îndepărtează răutatea [săvârşită] de slujitorul tău, căci am săvârşit o
mare prostie.” [9] Şi a grăit Domnul către Gad, văzătorul lui David: [10] „Du-te
şi grăieşte-i lui David: «Aşa spune Domnul: Îţi pun înainte trei [pedepse],
alege-ţi una dintre ele şi o voi face.»” [11] Şi Gad s-a dus la David şi i-a zis:
„Aşa spune Domnul: «Alege-ţi [12] fie trei ani de foamete, fie trei luni să fugi
din faţa duşmanilor tăi şi sabia duşmanilor tăi [să vrea] să te ucidă, fie trei
zile spada Domnului şi moarte în ţară şi îngerul Domnului să nimicească în
toată moştenirea lui Israel.» Acum, vezi ce să răspund Celui care m-a trimis
cu cuvântul [acesta].” [13] Şi David i-a zis lui Gad: „Tare strâmte îmi sunt
cele trei: [mai bine] să cad în mâinile Domnului, pentru că îndurările Lui
sunt foarte multe, iar în mâinile oamenilor să nu cad!” [14] Şi Domnul a dat
moarte în Israel şi au căzut din Israel şaptezeci de mii de bărbaţi. [15] Apoi
Dumnezeu a trimis un înger la Ierusalim, ca să-l nimicească. Şi, pe când [îl]
nimicea, Domnul a văzut şi i-a părut rău de nenorocirea [aceasta] şi i-a zis
îngerului care nimicea: „Ajungă-ţi! Opreşte-ţi mâna!” Şi îngerul Domnului
stătea pe aria lui Orna iebuseul. [16] David şi-a ridicat ochii şi l-a văzut pe
îngerul Domnului stândîntre pământ şi cer, cu spada scoasă într-o mână şi
îndreptată spre Ierusalim; şi David şi bătrânii, înfăşuraţi în sac, au căzut cu
faţa [la pământ]. [17] Şi David i-a zis lui Dumnezeu: „Oare nu eu am spus să
fie numărat poporul? Eu sunt păcătosul, răufăcătorul care a greşit. Dar oile
acestea ce au făcut? Doamne Dumnezeule, să fie mâna Ta asupra mea şi

---

21,9 Acelaşi Gad i-a ajutat pe David şi pe Nathan să-i organizeze pe cântăreţii pentru Templu (2Par. 29,25) şi a scris o istorie a domniei lui David (1Par. 29,29).

21,13 Am preferat traducerea literală din considerente stilistice. Varianta „sunt în mare strâmtoare” nu dă seama de cele trei pedepse posibile pe care i le rezervă Dumnezeu lui David. David preferă pedeapsa divină celei omeneşti.

21,15-16 Îngerul Domnului este deopotrivă însărcinat de Dumnezeu cu distrugerea şi judecata, dar şi cu ocrotirea şi călăuzirea fiilor lui Israel. Este prin excelenţă mesagerul Domnului. Poziţia sa între cer şi pământ (v. 16, „stând la mijloc între pământ şi cer”) dă seama de intermediaritatea ontologică a regnului său. ♦ „Orna”: gr. Ορνα este transliterarea greacă pentru ebr. *'Or^{e}nān*. În forma sa din 2Sam. 24,16, *'Awar^{e}nāh*, numele pare derivat de la cuvântul hittit *arawanis*, „om liber”, „nobil”. H.A. Hoffner (POTT, 225) explică, după transliterarea greacă din LXX, că numele se va fi construit pe radicalul hurit *wrnh*, şi ar fi însemnat „domnul”. Cum în TM la 2Sam. 24,16 numele este precedat de articol hotărât, se poate bănui că personajul ar fi fost ultimul rege iebusit al Ierusalimului (*cf.* nota la 2 Rg. 24,23).

21,17 David îşi numeşte simbolic supuşii prin πρόβατα, (turme de) oi şi de capre. Turmele de animale mici sunt simbolul bunătăţii şi blândeţii, pe când cirezile de vite reprezintă revolta şi îndărătnicia.

asupra casei tatălui meu, şi nu asupra poporului Tău spre pierzare, Doamne!"
18 Şi îngerul Domnului i-a zis lui Gad să-i spună lui David să se ridice [şi]
să-i facă Domnului un altar pe aria lui Orna iebuseul. 19 Şi David s-a ridicat
după cuvântul lui Gad, pe care îl rostise în numele Domnului. 20 Şi s-a
întors Orna şi l-a văzut pe rege, şi cei patru fii ai lui [care erau] împreună cu
el s-au ascuns; Orna tocmai treiera grâul. 21 Şi David s-a dus la Orna, iar
Orna a ieşit din arie şi s-a închinat cu faţa la pământ înaintea lui David. 22 Şi
David i-a zis lui Orna: „Dă-mi locul cu aria ta ca să zidesc pe el un altar
Domnului: dă-mi-l cu preţul cuvenit, ca să înceteze nenorocirea asupra
poporului." 23 Şi Orna i-a spus lui David: „Ia-ţi-l şi să facă domnul meu,
regele, ce crede că e bine. Iată, îţi dau juncanii pentru arderi de tot, şi plugul
şi carele ca lemne [de foc], şi grânele pentru jertfă; pe toate ţi le dau."
24 Dar regele David i-a zis lui Orna: „Nu, ci negreşit îl cumpăr cu preţul
cuvenit, pentru că nu voi lua pentru Domnul ce este al tău ca să-i aduc pe
degeaba arderi de tot Domnului." 25 Şi David i-a dat lui Orna, pentru locul
acela, şase sute de sicli de aur, bani cântăriţi. 26 Şi a zidit David acolo un
altar pentru Domnul şi a adus arderi de tot şi [jertfe de] mântuire; şi a strigat
către Domnul şi [El] l-a ascultat, [trimiţând] din cer foc peste altarul de
arderi de tot, care a mistuit arderea de tot. 27 Şi Domnul i-a spus îngerului,
iar îngerul şi-a băgat spada în teacă. 28 În clipa aceea a văzut David că
Domnul l-a ascultat în aria lui Orna iebuseul, şi I-a adus jertfă acolo. 29 Cortul
Domnului, pe care îl făcuse Moise în pustiu, şi altarul pentru arderi de tot
erau în Bama din Gabaon; 30 şi David nu putea să se ducă în faţa lui, ca să-L
caute pe Dumnezeu, pentru că se temea de spada îngerului Domnului.

21,20 „pe rege": TM are „pe înger". Cele două cuvinte sunt foarte asemănătoare în ebraică. ♦ „s-au ascuns": LXX are aici μεθαχαβιν, care transcrie ebr. *mith^{e}h̲ab^e'îm*, „ascunşi".

21,23 Largheţea lui Orna şi răspunsul lui David amintesc de episodul în care Avraam dobândeşte de la Ephron Chetteul mormântul Sarrei (Gen. 23,10-16).

21,25 Şase sute de sicli de aur înseamnă aproximativ 6 kg de aur.

21,26 „care a mistuit arderea de tot": nu apare în TM.

21,29-30 Cronistul încearcă să explice de ce nu a acţionat David în conformitate cu Legea divină, sacrificând jertfa pe un altar improvizat şi nu pe cel special destinat pentru aceasta, înaintea cortului mărturiei, aflat încă pe înălţimea din Gabaon. Frica de Dumnezeu şi de spada cumplită a îngerului îl împiedică să meargă în Gabaon. În 2Rg. 24 nu există un pasaj apologetic similar. ♦ „Bama": gr. Βαμα transcrie ebr. *bāmāh*, „înălţime". *Cf.* nota 16,39. ♦ „se temea de spada": *litt.* „se grăbea de la faţa spadei".

22 [1] Şi David a zis: „Aceasta este Casa Domnului Dumnezeu şi acesta altarul e pentru arderi de tot al lui Israel." [2] Şi a spus David să se adune toţi străinii din ţara lui Israel şi a pus cioplitori să cioplească pietre netede pentru a zidi Casă lui Dumnezeu. [3] David a pregătit fier mult pentru piroanele uşilor şi porţilor şi [pentru] ţâţâni şi atât de multă aramă, [că] nu se putea cântări; [4] şi lemne de cedru de nu se puteau număra, pentru că locuitorii din Sidon şi din Tir i-au adus lemne de cedru din belşug lui David. [5] Şi David a zis: „Solomon, fiul meu, e un tinerel fraged – îi voi pregăti eu zidirea Casei Domnului spre mărire înaltă, spre faimă şi spre slavă pe tot pământul." Şi David a pregătit o mulţime de lucruri înainte de sfârşitul său. – [6] L-a chemat pe Solomon, fiul său, şi i-a poruncit să zidească o Casă pentru Domnul Dumnezeul lui Israel. [7] Şi David i-a spus lui Solomon: „Copile, mi-a fost în suflet să zidesc Casă pentru numele Domnului Dumnezeu. [8] Şi a fost către mine cuvântul Domnului, zicând: «Ai vărsat sânge din greu şi ai purtat războaie mari. Nu tu vei zidi Casă pentru numele Meu, pentru că ai vărsat mult sânge pe pământ înaintea Mea.

22,1 Unii comentatori moderni consideră acest verset ca o concluzie la versetele 28-30 din capitolul precedent. El ar fi o explicaţie a Cronistului pentru hotărârea lui David de a transfera locul de cult de la Gabaon la Ierusalim. Faptul că YHWH a primit jertfa adusă pe aria lui Orna (v. 28 subliniază această constatare), aflată în perimetrul Ierusalimului, deşi cortul mărturiei şi altarul se aflau la Gabaon, îl determină pe David să proclame Ierusalimul ca loc ales pentru viitorul templu al lui Dumnezeu: *„Aceasta* este Casa Domnului..." (*cf.* AB I Chron., p. 150).

22,2 „străinii", gr. προσήλυτοι: nu trebuie confundaţi cu filistenii (gr. ἀλλόφυλοι, termen redat de noi cu majusculă, „Străinii"). Termenul προσήλυτος îl desemnează în LXX fie pe imigrantul de altă etnie, fie, cel mai adesea, pe iudeul venit din diaspora pentru a locui împreună cu conaţionalii săi (acesta din urmă are unele drepturi religioase şi civile, dar nu este privit ca un membru deplin al comunităţii). Pentru termenul „străin" în LXX, *cf.* Lev. 16,29 şi nota *ad loc.* Străinii aveau anumite privilegii şi nu puteau fi asupriţi de israeliţi, dar reprezintă o importantă forţă de muncă şi, ca locuitori de mâna a doua, sunt chemaţi să facă munci pe care evreii autohtoni nu le agreează.

22,4 E vorba de materialele de construcţii (în special lemn) pe care Chiram I, regele Tirului, i le-a trimis lui David pentru viitorul templu al lui Solomon, în schimbul alimentelor şi al unor avantaje teritoriale.

22,5 Afirmaţia lui David că Solomon este un tinerel fraged (παιδάριον ἁπαλόν) poate fi interpretată şi din punct de vedere moral. Solomon nu este copt pentru misiunea dificilă pe care i-a hărăzit-o Domnul.

22,8 Ideea că activitatea războinică este incompatibilă cu cea religioasă este târzie. În 2Rg., războaiele nu i-au dat răgaz lui David pentru construirea Templului; acolo, Dumnezeu nu-şi motivează alegerea celui care îi va zidi casă.

[9] Iată, ţi se va naşte un fiu; acesta va fi om al odihnei, iar Eu îi voi da
odihnă dinspre toţi duşmanii de jur împrejur – căci numele lui [va fi]
Solomon; şi voi da pace şi linişte peste Israel, în zilele lui. [10] Acesta va zidi
Casă pentru numele Meu şi el Îmi va fi Mie fiu, iar Eu îi voi fi tată şi-i voi
ridica tronul domniei peste Israel până în veac.» [11] Şi acum, fiul meu,
Domnul să fie cu tine, să-ţi meargă bine şi să-i zideşti Casă Domnului
Dumnezeului tău, aşa cum a grăit El despre tine. [12] Ba să-ţi dea Domnul
înţelepciune şi pricepere şi să te întărească peste Israel, ca să veghezi şi să
împlineşti legea Domnului Dumnezeului tău. [13] Atunci îţi va merge bine
dacă vei veghea la împlinirea poruncilor şi hotărârilor pe care i le-a poruncit
Domnul lui Moise pentru Israel. Fii bărbat şi fii tare, nu te teme şi nu te
înfricoşa. [14] Eu însumi, iată, din sărăcia mea, am pregătit pentru Casa
Domnului o sută de mii de talanţi de aur şi un milion de talanţi de argint,
precum şi aramă şi fier, de nu se poate măsura, căci este din belşug; şi am
mai pregătit şi lemne şi pietre, iar la acestea să mai adaugi şi tu. [15] Cu tine
sunt o mulţime de lucrători: meşteri, pietrari, dulgheri şi tot felul de oameni
pricepuţi la orice muncă. [16] Aur, argint, aramă şi fier sunt nenumărate.
Scoală-te şi lucrează, şi Domnul [să fie] cu tine." [17] Şi David le-a poruncit
tuturor căpeteniilor lui Israel să-l ajute pe fiul său Solomon: [18] „Oare nu
este Domnul cu voi? V-a dat odihnă de jur împrejur, căci i-a dat în mâinile
mele pe locuitorii ţării, iar ţara s-a supus înaintea Domnului şi înaintea
poporului Său. [19] Acum puneţi-vă inimile şi sufletele să-L caute pe Domnul
Dumnezeul vostru, sculaţi-vă şi zidiţi lăcaş sfânt Domnului Dumnezeului
vostru, ca să aduceţi chivotul legământului Domnului şi vasele sfinte ale lui
Dumnezeu în Casa zidită pentru numele Domnului."

22,9 Solomon va avea o domnie paşnică: informaţia este conţinută în numele regelui (binecunoscutul cuvânt ebr. *šālōm* cu care este înrudit numele suveranului înseamnă „pace").

22,11 Am preferat traducerea literală a lui εὐοδόω, „a-i merge bine", din considerente stilistice.

22,13 „Poruncile şi hotărârile" (πρόσταγμα καὶ κρίματα), o pereche de termeni greu traductibili separat. Se referă la prescripţiile revelate lui Moise pe muntele Sinai. *Cf.* „Glosar" şi „Indice de termeni" la *Septuaginta 1*.

22,14 „sărăcia": gr. πτωχεία este mai mult decât „sărăcie". Literal înseamnă „cerşetorie". Este un fel de exprimare a modestiei, dar David face referire şi la situaţia deplorabilă în care se afla ţara, secătuită de atâtea războaie şi molime. ♦ O sută de mii de talanţi de aur înseamnă 3.000.000 kg de aur, iar un milion de talanţi argint 30.000.000 kg argint. Hiperbola este uriaşă.

23 1 David, bătrân şi plin de zile, l-a făcut rege pe Solomon, fiul său, în locul lui, peste Israel. 2 Şi a adunat toate căpeteniile lui Israel şi pe preoţi şi pe leviţi. 3 Au fost număraţi leviţii de la treizeci de ani în sus şi numărul lor pe capete era cam treizeci şi opt de mii de bărbaţi. 4 Dintre aceştia, supraveghetori peste lucrările Casei Domnului – douăzeci şi patru de mii; scribi şi judecători – şase mii; 5 patru mii – portari, şi [alţi] patru mii Îl lăudau pe Domnul cu instrumentele muzicale pe care le-a făcut pentru a-L lăuda pe Domnul. 6 David le-a împărţit, pe cete, slujbele zilnice fiilor lui Levi, adică [urmaşilor] lui Gedson, Caath şi Merari. 7 Şi [urmaşilor] lui Parosom, Edan şi Semei. 8 Fii ai lui Edan: căpetenia Iiel, şi Zethom, şi Ioel, trei. 9 Fii ai lui Semei: Salomith, şi Iiel, şi Aidan, trei. Ei erau căpeteniile familiilor lui Edan. 10 Pentru fiii lui Semei: Ieth, şi Ziza, şi Ioas, şi Beria. Aceştia sunt fiii lui Semei: patru. 11 Ieth era căpetenia, iar Ziza al doilea: Ioas şi Beria nu au avut mulţi fii şi au fost socotiţi laolaltă pentru casa părintească. 12 Fii ai lui Caath: Ambram, Issaar, Chebron, Oziel, patru.

---

23 Capitolul ilustrează două aspecte total noi ale îndatoririlor levitice, unul negativ, celălalt pozitiv. O dată cu stabilirea chivotului la Ierusalim, se anulează toate regulamentele privitoare la sarcina leviţilor de a purta chivotul. În al doilea rând, asistăm la o centralizare fără precedent a responsabilităţilor religioase (şi de tot felul) în mâna regelui. Transferul de putere, menţionat în primele două versete ale capitolului, presupune, în primul rând, transferul responsabilităţilor centralizate.

23,1-2 Cronistul rezolvă foarte uşor chestiunea extrem de complicată a succesiunii lui David, dând astfel impresia că lucrurile au decurs firesc. Sistemul de complicităţi şi de partizanate care au scindat marea nobilime în susţinători ai lui Solomon şi aliaţi ai lui Adonias (*cf.* 3Rg.1-2) este şi el trecut sub tăcere, prin formula ambiguă „toate căpeteniile lui Israel". Pomenirea leviţilor şi a preoţilor îi dă autorului ocazia să se abată de la subiect şi să alcătuiască o lungă listă a leviţilor şi a noilor îndatoriri ale acestora.

23,3 „pe capete": adică individual, nu pe criteriul colectiv al cetelor.

23,4-5 Versetele oferă un rezumat al îndatoririlor leviţilor (din Ierusalim): ei sunt intendenţi ai Templului, portari, judecători, scribi şi cântăreţi.

23,5 „le-a făcut": TM are „le-am făcut". În mod neaşteptat, verbul este la pers. I, ca şi cum ar vorbi David însuşi.

23,7 „Parosom": manuscrisul A oferă Γηρσωμ „Gersom". TM are *Gēr*^{e}*şōn*. ♦ Edan (manuscrisul A oferă Λεαδαν) şi Semei sunt nepoţii lui Levi.

23,9 Se pare că acest Semei nu este acelaşi cu cel din 23,7, pentru că acesta face parte din familia lui Edan.

23,10 Acelaşi Semei cu cel din 23,7.

23,11 Familiile lui Ioas şi Beria sunt trecute în aceeaşi ceată.

13 Fii ai lui Ambram: Aaron şi Moise. Şi Aaron a fost rânduit să sfinţească
sfintele sfintelor, el şi fiii lui, până în veac, să tămâieze înaintea Domnului,
să slujească şi să facă rugăciuni către numele Lui până în veac. 14 Şi Moise
[era] omul lui Dumnezeu şi fiii lui au fost socotiţi în tribul lui Levi. 15 Fii ai
lui Moise: Gersam şi Eliezer. 16 Fii ai lui Gersam: Subael, căpetenia. 17 Fiii
lui Eliezer: căpetenia Raabia. Eliezer nu a mai avut alţi fii. Însă fiii lui
Raabia s-au înmulţit foarte mult. 18 Fii ai lui Issaar: Salomoth, căpetenia.
19 Fii ai lui Chebron: Idud căpetenia, Amadia al doilea, Oziel al treilea,
Ikemias al patrulea. 20 Fii ai lui Oziel: Michas căpetenia şi Isia al doilea. –
21 Fii ai lui Merari: Mooli şi Musi. Fii ai lui Mooli: Eleazar şi Kis. 22 Şi
Eleazar a murit şi nu avea fii, ci numai fiice, şi le-au luat [de neveste] fiii lui
Kis, verii lor. 23 Fii ai lui Musi: Mooli, şi Eder, şi Iarimoth, trei. – 24 Aceştia
erau fiii lui Levi, după casele lor părinteşti, căpetenii ale familiilor lor, după
numărul lor pe nume şi pe cap de om, care, de la douăzeci de ani în sus,
îndeplineau lucrările slujirii în Casa Domnului. 25 Căci David a zis:
„Domnul Dumnezeul lui Israel i-a dat odihnă poporului Său şi a locuit în
Ierusalim până în veac." 26 Iar leviţii nu mai purtau cortul şi toate lucrurile
din el la slujbă: 27 după cuvintele din urmă ale lui David, au fost număraţi
fiii lui Levi de la douăzeci de ani în sus, 28 pentru că i-a încredinţat în mâna
lui Aaron ca să slujească în Casa Domnului, în curţi şi în încăperi, la
curăţirea tuturor celor sfinte şi la lucrările slujirii din Casa lui Dumnezeu,
29 pentru pâinile punerii înainte, pentru [pregătirea] lamurii făinii de jertfă
[şi a] turtelor nedospite, pentru [jertfa din] tigaie, şi pentru [toate] cele
frământate, şi pentru toată măsura, 30 şi ca să stea dimineaţa să aducă laudă

23,13 „să sfinţească (sfintele sfintelor)": Vulg. şi textul siriac au „să slujească în". Pentru „sfintele sfintelor", *cf.* Num. 4,4 şi nota *ad loc.* ♦ „să facă rugăciuni către numele Lui": gr. ἐπεύχεσθαι, *litt.* „să se roage"; TM are „să binecuvânteze în numele Lui" .

23,13-14 Aluzie la separea ordinului preoţesc de ceilalţi leviţi, dar şi la rolul de profet al lui Moise. Diferenţa de statut dintre leviţii „de rând" şi urmaşii lui Aaron se remarcă mai jos, în vv. 26-32. Leviţii aaroniţi sunt însărcinaţi cu serviciul divin, câtă vreme ceilalţi îndeplinesc o serie de alte misiuni mai modeste.

23,22 Am tradus aici ἀδελφοί prin „verii", de preferat în acest context variantei precise a gradului de rudenie, „fraţi".

23,24 „după numărul lor pe nume şi pe cap de om": *litt.* „conform socotirii lor după numărul numelor [şi] după capul lor".

23,29 „[pregătirea] lamurii făinii de jertfă... [jertfa din] tigaie... " etc.: *cf.* Lev. 2,5 şi urm; 6,7-16.

şi mulţumire Domnului şi, la fel, şi seara, [31] şi la toate arderile de tot aduse
Domnului de sabaturi, şi la lună nouă, şi la sărbători, după numărul şi după
rânduiala lor, neîncetat, pentru Domnul. [32] Şi să vegheze la paza cortului
mărturiei şi la paza [rânduită] fiilor lui Aaron, fraţii lor, ca să slujească în
Casa Domnului.

24 [1] [Iată] împărţirea [pe cete] a fiilor lui Aaron: fii ai lui Aaron: Nadab
şi Abiud, Eleazar şi Ithamar. [2] Nadab şi Abiud au murit dinaintea tatălui lor
şi nu aveau fii. Iar Eleazar şi Ithamar, [ceilalţi] fii ai lui Aaron, au slujit ca
preoţi. [3] Şi David, [împreună] cu Sadoc, dintre fiii lui Eleazar, şi [împreună
cu] Achimelech, dintre fiii lui Ithamar, i-a împărţit după socoteala lor, după
slujirea lor, după casele familiilor lor. [4] Dar printre fiii lui Eleazar s-au găsit
mai multe căpetenii de viteji decât printre fiii lui Ithamar şi [David] i-a
împărţit [astfel]: fiii lui Eleazar [aveau] şaisprezece căpetenii peste casele
familiilor lor, fiii lui Ithamar, opt căpetenii, după casele familiilor [lor]. [5] Şi
i-a împărţit, unii după alţii, prin tragere la sorţi, pentru că [atât] între fiii lui
Eleazar [cât] şi [între] cei ai lui Ithamar erau şi căpetenii ale sfintelor şi

---

23,31 „lună nouă": prima zi a lunii, după calendarul lunar urmat de evrei. *Cf.* nota 20,5 la 1Rg.

23,32 „să vegheze la paza cortului mărturiei şi la paza [rânduită] fiilor...": *litt.* „vor păzi pazele cortului şi pazele fiilor...". Expresia literală pare redundantă şi oarecum bizară, dar ea are sens dacă o înţelegem ca „vor veghea în serviciile de veghe". „Paza" cortului (gr. φυλακή) era de fapt un serviciu de veghe organizat pe ore şi zile. Serviciul de strajă la templu era cunoscut încă din Egiptul vechiului regat şi, la rândul său, fusese inspirat, se pare, de practicile corăbierilor de a organiza carturi de veghe. Termenul grecesc pentru serviciul de veghe în templele egiptene era φυλή (*cf.* LSJ, *s.v.*, I,3), atestat în sec. al III-lea î.H., pe care unii cercetători (J. Myers, H. Kees, J. Cerny) îl leagă de familia lexicală a gr. φυλακή, „pază, veghe" (*cf.* AB I Chron., p. 167, „Special note on classification of priests").

24,2 Despre Abiud şi Nadab, *cf.* Lev. 10,1-2.

24,3 Despre Sadoc, *cf.* notele la 1Par. 6,35-38 şi 16,39.

24,5 „unii după alţii, prin tragere la sorţi": tragerile la sorţi se făceau alternativ şi proporţional dintr-o familie şi din cealaltă, dar v. şi nota următoare. ♦ „căpetenii ale sfintelor şi căpetenii ale [casei] Domnului": ierarhii sanctuarului („Sfânta Sfintelor") şi cei ai [casei] Domnului, care îngloba toate dependinţele Templului, erau aşadar persoane diferite. Prin „căpetenii ale sfintelor" se poate înţelege şi responsabili ai rânduielilor de cult (*cf.* AB I Chron., *ad loc.*: „officials of the cult"). Oricum, precizarea că aceste „căpetenii" erau atât din familia lui Eleazar, cât şi din cea a lui Ithamar, nu corespunde cu Num. 3,32, unde Eleazar singur este desemnat „căpetenie peste căpeteniile leviţilor".

căpetenii ale [casei] Domnului. [6] Şi Samaia, fiul lui Nathanael, scribul din
tribul lui Levi, i-a înscris în faţa regelui şi a căpeteniilor, a preotului Sadoc
şi a lui Achimelech, fiul lui Abiathar, şi a căpeteniilor familiilor preoţeşti şi
ale leviţilor: câte unul din casa familiei lui Eleazar şi câte unul, [din casa
familiei] lui Ithamar. [7] Primul sorţ i-a ieşit lui Iarib, al doilea lui Ideia, [8] al
treilea lui Charem, al patrulea lui Seorim, [9] al cincilea lui Melchia, al şase-
lea lui Miamin, [10] al şaptelea lui Cos, al optulea lui Abia, [11] al nouălea lui
Iisus, al zecelea lui Sechenia, [12] al unsprezecelea lui Eliasib, al doispreze-
celea lui Iakim, [13] al treisprezecelea lui Ochopha, al paisprezecelea lui
Isbaal, [14] al cincisprezecelea lui Belga, al şaisprezecelea lui Emmer, [15] al
şaptesprezecelea lui Chezir, al optsprezecelea lui Aphesse, [16] al nouăspre-
zecelea lui Phetaia, al douăzecilea lui Ezekel, [17] al douăzeci şi unulea lui
Iachin, al douăzeci şi doilea lui Gamul, [18] al douăzeci şi treilea lui Dalaia, al
douăzeci şi patrulea lui Maasai. [19] Aceasta [era] socoteala lor, după [ordi-
nea] slujirii lor la intrarea în Casa Domnului, potrivit rânduielii făcute prin
părintele lor Aaron, precum a poruncit Domnul Dumnezeul lui Israel.

[20] [I-a împărţit] şi pe ceilalţi fii ai lui Levi: pentru fiii lui Ambram,
Subael, pentru cei ai lui Subael, Iadia. [21] Pentru [fiii lui] Raabia, căpetenia,
[era] Iesia; [22] pentru [fiii lui] Issari, Salomoth; pentru fiii lui Salomoth, Iath.
[23] Fii ai lui Iedias: Amadia al doilea, Iaziel al treilea, Iocom al patrulea.
[24] Fii ai lui Oziel: Micha; fii ai lui Micha: Samer. [25] Fratele lui Micha: Isia.
Fii ai lui Isia: Zaharia. [26] Fii ai lui Merari: Mooli şi Musi, fii ai lui Ozia, fii
ai lui Bonni. [27] Fii ai lui Merari al lui Ozia: Isoam, şi Zacchur, şi Abdi.
[28] [Fii ai] lui Mooli: Eleazar şi Ithamar. Şi Eleazar a murit şi nu avea fii.
[29] [Fiul] lui Kis: Iramael. [30] Fii ai lui Musi: Mooli, şi Eder, şi Iarimoth.

24,6 Achimelech, fiul lui Abiathar, este un preot din timpul lui David, probabil nepot al lui Achimelech de la 24,3. ♦ „câte unul... câte unul": TM nu e foarte clar, dar se poate deduce că se trăgea la sorţi de câte două ori pentru cei din casa Eleazar şi o singură dată pentru ai lui Ithamar, aceştia fiind mai puţini.

24,19 „după [ordinea] slujirii lor... potrivit rânduielii": *litt.* „după slujirea lor pentru a intra în Casa Domnului, după judecata [hotărâtă] lor". ♦ Schimbul preoţilor la slujbă se făcea o dată pe săptămână, de sabat, rânduială păstrată până la distrugerea completă a Templului de către romani.

24,20-30 Se prezintă lista leviţilor care nu se înscriau în descendenţa lui Aaron, deci care nu erau preoţi, ci slujitori de rangul al doilea în Templu.

24,23 Manuscrisul L oferă, mai plauzibil: „Dintre fiii lui Hebron: Ieddia întâiul", *cf.* şi 23,19.

Aceştia erau fiii leviţilor după casele familiilor lor. 31 Şi au tras şi ei la sorţi,
ca şi fraţii lor, fiii lui Aaron, în faţa regelui şi a lui Sadoc şi a lui
Achimelech şi a căpeteniilor familiilor de preoţi şi de leviţi, deopotrivă
capii familiilor *araab*, precum şi fraţii lor mai tineri.

25 1 Regele David şi căpeteniile oştirii i-au pus [deoparte] pentru slujbe
pe fiii lui Asaph, ai lui Aiman şi ai lui Idithon, care cântau imnuri din
kinyra, din *nabla* şi din chimvale. Şi s-a făcut numărătoarea lor, a fiecăruia
în parte, după lucrările lor: 2 fiii lui Asaph: Zacchur, şi Iosif, şi Nathanias, şi
Erael, fii ai lui Asaph [care] ţineau de Asaph profetul şi de rege. 3 Pentru

---

24,31 „capii familiilor *araab*": gr. πατριάρχαι αρααβ. Αρααβ (αρως în LXX-A) se presupune că ar fi o lectură defectuoasă pentru *hārō'š*, „capul / căpetenia". Traducerea versetului urmează topica din textul grec, dar versetul poate fi înţeles mai bine dacă se consideră ca subiect ultimele cuvinte: „Şi au tras şi ei la sorţi, capii familiilor *araab*, precum şi fraţii lor mai tineri, tot aşa cum [au tras la sorţi] şi fraţii lor, fiii lui Aaron..." (*cf.* AB I Chron., *ad loc.*).

25,1 „căpeteniile oştirii": e vorba de cei responsabili cu organizarea cultului. Vulg. are *magistratus*. *Cf.* şi AB I Chron., *ad loc.*: „the cult officials". ♦ „care cântau imnuri": de fapt, „declamau, recitau, rosteau". LSJ citează pentru gr. ἀποφθέγγομαι, pe lângă sensul de „a rosti o apoftegmă" şi pe acela de „a cânta imnuri". TM are „profeţi", dar termenul „profeţie" trebuie înţeles nu doar în sensul propriu, acela de „prorocie, viziune", ci şi ca inspiraţie poetică (de aici şi efortul traducătorului în greacă de a găsi o altă echivalenţă pentru termenul ebraic). Unii exegeţi moderni vorbesc de o categorie mai veche a „profeţilor de cult" (*cf.* AB I Chron., pp. 171-172), acei cântăreţi de imne şi „recitatori" spontani ale unor rugăciuni de laudă şi mulţumire pentru YHWH, care se găseau în preajma locurilor de cult sau însoţeau diferite manifestări religioase. Aluzii la existenţa acestui grup al „profeţilor de cult" (al cărui loc a fost luat în timp de leviţi) se găsesc şi în cărţile Regilor: 1Rg. 10,5 (ceata profeţilor care coborau de la Bama cântând), 1Rg. 19,18-21 (profeţii din Nauath) etc. Pentru acest subiect, *cf.* A.R. Johnson, *The Cultic Prophet in Ancient Israel*, 1944. Inspiraţia de care se bucură Asaph, Aiman şi Idithon se vădeşte în psalmii care le sunt atribuiţi în mod direct: doisprezece psalmi lui Asaph (49, 72-82); ps. 87 (Aiman); ps. 61 (Idithon).

25,2 Este interesantă legătura dintre darul profetic al lui Asaph şi regele David. La 2Par. 35,15, toţi trei conducătorii cântăreţilor apar ca profeţi ai regilor. ♦ „ţineau de Asaph...", gr. ἐχόμενοι Ασαφ: erau sub directa supraveghere a acestuia şi, prin acesta, depindeau şi de rege. AB I Chron., *ad loc.*, interpretează: „ ...under the direction of Asaph who prophesied under orders of the king".

25,3 „făceau să răsune": gr. ἀνακρούω înseamnă „a atinge, a lovi [corzile]"; uneori e interpretat ca având legătură cu rostirea profetică. TM are aici „profeţea" (numai despre *Y^{e}dhūthūn*). ♦ „după tatăl lor Idithon": *i.e.* sub conducerea tatălui lor.

Idithon: fiii lui Idithon – Godolia, şi Suri, şi Isaia, şi Semei, şi Asabia, şi
Mattathias, şase, făceau să răsune la *kinyra*, după tatăl lor Idithon,
mulţumire şi laudă Domnului. 4 Pentru Aiman, fiii lui Aiman: Bukias, şi
Manthanias, şi Azarael, şi Subael, şi Ierimoth, şi Anania, şi Anani, şi
Eliatha, şi Godollathi, şi Romemthiod, şi Iesbacasa, şi Mallethi, şi Otheri, şi
Meazoth. 5 Toţi aceştia erau fiii lui Aiman, cântăreţul [inspirat al] regelui,
ca să-i înalţe cornul, după cuvintele lui Dumnezeu. Şi Dumnezeu i-a dat lui
Aiman paisprezece fii şi trei fiice. 6 Toţi aceştia, împreună cu tatăl lor,
cântau imnuri în Casa Domnului cu chimvale, cu *nabla* şi *kinyra*, [şi] ţineau
de rege, de Asaph, de Idithon şi de Aiman. 7 Şi s-a făcut numărătoarea
acestora, împreună cu fraţii lor care învăţaseră să-i cânte Domnului, toţi
[cântăreţi] pricepuţi: [erau] două sute optzeci şi opt. – 8 Şi au tras şi ei la
sorţi rândul la slujbele zilnice, cu mic, cu mare, desăvârşiţi şi învăţăcei. 9 Şi
a ieşit primul sorţ, al fiilor lui şi al fraţilor lui, pentru Asaph, pentru Iosif
Godolia; al doilea, Enia, cu fraţii şi fiii lui, doisprezece; 10 al treilea,
Zacchur, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 11 al patrulea, Iezdri, cu fiii şi fraţii
lui, doisprezece; 12 al cincilea, Nathanias, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece;

25,4 Numele fiilor lui Aiman de la Anani (ebr. *Ḥanan*^{e}*yāh*) până la Meazoth (*Maḥazī'ōth*) alcătuiesc, în limba ebraică, cu toate vocalele notate de masoreţi, o invocaţie, care s-ar putea traduce aproximativ: „Miluieşte-mă, Yah(ve), miluieşte-mă. Dumnezeul meu eşti Tu. Laud şi preamăresc ajutorul [pe care l-ai dat] celui aflat la strâmtoare. [Mi]-ai dat viziuni...”. ♦ „Romemthiod”: ortografiat în ediţia Rahlfs Ρωμεμθι-ωδ.

25,5 Textul este dificil şi comportă mai multe interpretări posibile. Am ales-o în traducere pe cea mai apropiată de litera originalului. Unii comentatori înţeleg altfel expresia ὑψῶσαι κέρας: „ca să preamărească puterea”. Traducerea presupune o decriptare simbolică: κέρας, „corn”, este un simbol al puterii. *Cf.* şi 1Rg. 2,1: „S-a înălţat *puterea* (κέρας) mea întru Dumnezeul meu.”

25,6 După „*kinyra*”, TM are în plus „pentru slujba casei lui Dumnezeu”.

25,8 Cântăreţii trag şi ei la sorţi ordinea în care vor sluji în Templu. Celor douăzeci şi patru de căpetenii de cântări, enumerate separat la 25,2-4, le sunt subordonaţi câte doisprezece cântăreţi. Un calcul sumar dă seama despre numărul total de 288 de cântăreţi din Templu.

25,9 Textul este obscur, pentru că plasează pe acelaşi loc două căpetenii enunţate mai sus: Iosif şi Godolia. Având în vedere că primul sorţ i-a căzut unui descendent al lui Asaph şi că Iosif e fiul lui Asaph, rezultă că Iosif e cel cu primul sorţ. De altfel, cel căruia îi cade al doilea sorţ nu are corespondent între cei douăzeci şi patru enumeraţi mai sus. În TM, al doilea sorţ îi cade lui Godolia. ♦ Nici în TM, nici în LXX nu sunt amintiţi subordonaţii lui Iosif, dar calculul final ne determină să îi subînţelegem, ca totalul să fie 288. Mai mult, aflăm că şi conducătorii cântăreţilor erau incluşi în numărul de doisprezece care alcătuiau o ceată.

13 al şaselea, Bukias, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 14 al şaptelea, Iseriel,
cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 15 al optulea, Iosia, cu fiii şi fraţii lui,
doisprezece; 16 al nouălea, Manthanias, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 17 al
zecelea, Semei, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 18 al unsprezecelea, Azaria,
cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 19 al doisprezecelea, Asabia, cu fiii şi fraţii
lui, doisprezece; 20 al treisprezecelea, Subael, cu fiii şi fraţii lui, doispre-
zece; 21 al paisprezecelea, Mattathias, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 22 al
cincisprezecelea, Ierimoth, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 23 al şaispre-
zecelea, Anania, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 24 al şaptesprezecelea,
Iesbacasa, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 25 al optsprezecelea, Anani, cu fiii
şi fraţii lui, doisprezece; 26 al nouăsprezecelea, Mellethi, cu fiii şi fraţii lui,
doisprezece; 27 al douăzecelea, Eliatha, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 28 al
douăzeci şi unulea, Ethir, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 29 al douăzeci şi
doilea, Godollathi, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 30 al douăzeci şi trei-
lea, Meazoth, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece; 31 al douăzeci şi patrulea,
Romemthiod, cu fiii şi fraţii lui, doisprezece.

26 1 Împărţirile pe cete ale [paznicilor] porţilor: pentru coreiţi,
Mosollamia, fiul lui Core, [unul] din fiii lui Abiasaph. 2 Fii ai lui
Mosollamia: Zaharia întâiul-născut, Idiel al doilea, Zabadias al treilea,
Iethnuel al patrulea, 3 Olam al cincilea, Ioanan al şaselea, Elioenai al şap-
telea. 4 Fii ai lui Abdedom: Samaia întâiul-născut, Iozabad al doilea, Ioaa al
treilea, Sochar al patrulea, Nathanael al cincilea, 5 Amiel al şaselea,
Issachar al şaptelea, Phollathi al optulea, pentru că Dumnezeu l-a bine-
cuvântat [pe Abdedom]. 6 Lui Samaia, fiul lui, i s-au născut fii: cei ai
întâiului-născut Rosai, pentru casa familiei lui, fiindcă erau viteji. 7 Fii ai lui
Samaia: Gothni, şi Raphael, şi Obed, şi Elzabad, şi Achiu, fii puternici,
Eliu, şi Sabchia, şi Isbacom. 8 Toţi [erau] din rândul fiilor lui Abdedom: ei

---

26,1 „coreiţi": gr. Κορειμ este transliterarea greacă a unui plural ebraic de la numele Core, strămoşul acestor portari.

26,4 Acest Abdedom (*'Obhēdh-'Edhom*), strămoşul familiei de portari, nu are nici o legătură cu filisteanul din Gad în casa căruia a poposit chivotul, înaintea transportării lui la Ierusalim. De altfel, numele celor două personaje biblice sunt omografe numai în TM (filisteanul de la 1Par. 13,13 se numeşte, în LXX, Abeddara).

26,6 „cei ai întâiului-născut Rosai": TM are *hammimᵉşālīm*, „cu autoritate".

26,7 „Elzabad, şi Achiu": TM are *'Elᵉzābhādh 'eẖāyw*, „E. [şi] fraţii lui". ♦ „Isbacom" nu are corespondent în TM.

26,8 „se ţineau tari la muncă": *litt.* „care împlineau cu hotărâre lucrul".

şi fraţii şi fiii lor se ţineau tari la muncă: cu toţii şaizeci şi doi, pentru
Abdedom. 9 Mosollamia avea optsprezece fii şi fraţi puternici. 10 Dintre fiii
lui Merari, Osa avea fii care păzeau căpetenia, deşi el nu era întâiul-născut;
tatăl lui l-a făcut căpetenie 11 peste cea de-a doua împărţire. Tablai era al
treilea, Zaharia al patrulea. Toţi aceştia erau fiii şi fraţii lui Osa, treispre-
zece. 12 Acestor căpetenii de viteji li s-a împărţit [paza] porţilor pe zile,
[pentru] a sluji ca şi fraţii lor în Casa Domnului. 13 Au tras la sorţi, cu mic
cu mare, după casele familiilor lor, poartă cu poartă. 14 Şi sorţul [pentru
porţile] dinspre răsărit i-a căzut lui Salamia şi lui Zaharia; fiii lui Ioas au
tras la sorţi pentru Melchia şi le-a ieşit [poarta] dinspre miazănoapte. 15 [Fii-
lor] lui Abdedom [le-a căzut poarta] dinspre miazăzi, cea dinaintea casei de
provizii, 16 câte două [case]. Lui Osa, cea dinspre apus, de lângă poarta încă-
perii de lângă scară. Gărzile stau faţă în faţă. 17 Către răsărit, şase oameni pe
zi; către miazănoapte, patru pe zi; către miazăzi, patru pe zi şi pentru [casa
de] provizii, doi. 18 La gărzile dinspre apus stăteau, pe rând, câte patru
oameni, la [cele de la] drum, pe rând, câte doi. 19 Acestea [au fost]
împărţirile pe cete ale portarilor, pentru fiii lui Core şi pentru fiii lui Merari.
20 Iar [alţi] leviţi, fraţii lor, [vegheau] peste vistieriile Casei Domnului şi
peste vistieriile celor sfinţite: 21 fiii lui Ladan – fii ai gersoniţilor, prin

---

26,10-11 Textul LXX este neclar. Nu se înţelege cine este fiul pe care Osa îl numeşte căpetenie peste „a doua împărţire", deşi nu e întâiul lui născut. TM are: „10 Şi <u>Hosāh</u>, dintre fiii lui *M^{e}rārī*, a avut fii: *Şimri* (citit de traducătorul LXX *şom^{e}rīm*, „păzitori") era căpetenie: nu era întâiul-născut, dat tatăl lui îl pusese căpetenie; 11 *<u>H</u>il^{e}qīyāhū* (interpretat de traducător ca un derivat al lui *<u>h</u>ālaq*, „a împărţi") era al doilea..."

26,14 În TM versetul este: „Şi i-a căzut sorţul pentru răsărit lui *Şelem^{e}yāhū* şi [pentru] *Zekhareyāhū*, fiul său, sfetnic chibzuit, s-a tras la sorţi şi i-a căzut sorţul pentru miazănoapte."

26,15 Am tradus οἶκος εσεφιν prin „casa de provizii". Putea fi o magazie, un depozit din apropierea porţii de sud. Precizarea din versetul următor, „câte două", trebuie înţeleasă ca determinând numărul caselor „de provizii" (*cf.* 2Ezr. 22,44 şi urm.). *Cf.* şi AB I Chron., p. 175, nota *f*: „two each". ♦ În loc de „cea dinaintea casei de provizii", TM are „şi fiilor lui, magazia".

26,18 De asemenea, un verset neclar. După topica redată de ediţia Rahlfs, s-ar citi: „Pe rând [*i.e.* în schimburi de tură], şi către apus patru [gărzi], şi la drum doi, pe rând." TM are „Pentru *Parbar* la poarta dinspre apus patru la drum şi doi la *Parbar*" (*apud* AB I Chron., *ad loc.*). Termenul *parbar* apare în câteva inscripţii vechi, cu sensul „pavilion, foişor, casă de vară" (*ibid.*, p. 176). ♦ „drum", gr. τρίβος: drumul principal care ducea la intrarea în Templu.

26,21 Text neclar, atât în LXX, cât şi în TM.

Ladan – căpeteniile familiilor lui Ladan gersonitul: Iiel. 22 Şi fiii lui Iiel:
Zethom şi Ioel – cei [doi] fraţi, peste vistieria Casei Domnului. 23 Dintre
[urmaşii] lui Ambram şi ai lui Issaar, Chebron şi Oziel: 24 Subael al lui
Gersam al lui Moise era mai mare peste vistierii. 25 Fratele lui, Eliezer, avea
drept fiu pe Raabia, [precum] şi pe Iosaia, şi pe Ioram, şi pe Zechri, şi pe
Salomoth. 26 El, Salomoth, şi fraţii lui erau peste toate vistieriile celor
sfinte, pe care le-a sfinţit regele David împreună cu căpeteniile familiilor şi
mai marii peste mii şi peste sute şi căpeteniile oştirii; 27 din cele pe care le
luase din războaie şi din prăzi a sfinţit [pentru Domnul] ca să nu se întârzie
zidirea Casei lui Dumnezeu; 28 şi peste toate cele sfinte ale profetului
Samuel, şi ale lui Saul al lui Kis, şi ale lui Abenner al lui Ner, şi ale lui Ioab
al Saruiei, [peste] tot ce sfinţiseră aceştia, erau Salomoth şi fraţii lui.
29 Pentru issariţi, Chonenia şi fiii lui erau la treburile din afară pentru
Israel: erau scribi şi judecători. 30 Din [urmaşii] lui Chebron, Asabia şi fraţii
săi, oameni viteji, o mie şapte sute, erau [însărcinaţi] cu cercetarea lui Israel
dincolo de Iordan, spre apus, pentru toată slujirea Domnului şi lucrarea
regelui. 31 Din [fiii] lui Chebron, Iudia – [el era] căpetenia chebroniţilor,
după generaţiile şi după familiile lor: în al patruzecilea an al domniei lui
[David] au fost cercetaţi şi în rândul lor s-au găsit bărbaţi viteji în Iazerul
Galaaditei –, 32 [aşadar, Iudia] şi fraţii lui, oameni viteji, două mii şapte
sute, căpetenii de familii: regele David i-a aşezat peste [triburile lui] Ruben
şi Gad şi peste jumătate din [cel al lui] Manase [ca să îndeplinească] toate
poruncile Domnului şi cuvântul regelui.

26,26 Tezaurul obiectelor prădate de la duşmani şi consacrate de David reprezintă un fond pentru construirea Templului, deosebit de vistieria propriu-zisă a lăcaşului sfânt.

26,29 „treburile din afară... scribi şi judecători": leviţii au şi atribuţii civile, în afara Templului, şi anume juridice: scribi şi judecători (*cf.* 2Par. 19,5 şi urm.).

26,30 Chebroniţii de pe celălalt mal al Iordanului rămaşi fideli Domnului lui Israel şi regelui, în ciuda vecinilor amoriţi.

26,31 „au fost cercetaţi": gr. ἐπεσκέπτομαι înseamnă „a trece în revistă, a cerceta, a inspecta, a număra". ♦ Iazer din Galaad era un oraş din regatul amorit al lui Sihon, cucerit de Israel, atribuit la început tribului lui Gad, apoi fiilor lui Merari. În vremea lui David, e unul dintre oraşele în care s-a făcut recensământul.

26,32 Trecere în revistă a triburilor transiordaniene care, aliate tradiţionale şi supuse lui David, au făcut parte din aparatul administrativ al acestuia.

27 [1] Fiii lui Israel, după numărul lor, căpetenii ale familiilor, condu-
cători peste mii şi peste sute şi scribi care slujeau poporului şi [împlineau]
tot cuvântul regelui, împărţiţi pe cete, pentru toate treburile de intrare şi
ieşire lună de lună, pentru toate lunile anului; o ceată număra douăzeci şi
patru de mii. [2] Peste prima ceată din prima lună era Iesboam al lui Zabdiel
şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii. [3] [El era] dintre fiii lui Phares şi
căpetenie a tuturor căpeteniilor oştirii în prima lună. [4] Peste ceata din cea
de-a doua lună era Dodia Echochitul şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de
mii, căpetenii ale oştirii. [5] Al treilea pentru luna a treia era căpetenia
Banaia, [fiul] lui Iodae preotul, şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii.
[6] Banaia acesta era mai puternic între cei treizeci şi peste cei treizeci şi
peste ceata lui era Amizabath, fiul lui. [7] Al patrulea, pentru luna a patra, era
Asael, fratele lui Ioab, şi Zabdias, fiul lui, şi fraţii [săi] şi în ceata lui erau
douăzeci şi patru de mii. [8] Al cincilea, pentru a cincea lună, era conducător
Samaoth din Iesrae şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii. [9] Al şaselea,

---

27,1 Capitolul trece în revistă căpeteniile miliţiilor (armată populară a) lui David, împărţite în douăsprezece batalioane, fiecare având obligaţia să servească o lună pe an. Cele douăsprezece batalioane sunt conduse de militari de carieră, fie din rândul „Celor trei" (pentru primele două luni), fie din rândul „Celor treizeci", enumeraţi şi în 1Par. 11,11-47. Identitatea persoanelor din cele două liste este indubitabilă, dar forma diferită a numelor acestora, care seamănă confuzie, în prima instanţă, este o dovadă a surselor variate pe care le consultă cronistul. ♦ „slujeau poporului" nu apare în TM. ♦ „treburile de intrare şi ieşire": expresie tehnică pentru operaţiunile militare. ♦ „ceată": *litt.* „împărţire".

27,2 Iesboam, fiul lui Zabdiel, este acelaşi cu Iesebaal, fiul lui Achamani de la 1Par. 11,11 (ebr. *Ḥakhᵉmōnī*) şi cu Iebosthe Canaaneanul de la 2Rg. 23,8. Iebosthe şi Iesebaal transliterează ebr. *'Īş Ba'al*, respectiv *'Īş Boşeth*.

27,4 „Dodia Echochitul" (ebr. *Dōdhay hā'Ahōhī*) în locul fiului său, Eleazar, menţionat la 1Par. 11,12. ♦ După „şi în ceata lui", TM are „comandată de *Miqᵉlōth*" – inserţie neaşteptată, care rupe simetria listei.

27,5 Banaia era şi şeful gărzii personale a lui David, compusă din mercenari străini (2Rg. 8,18). Unul dintre „cei treizeci", menţionat şi la 1Par. 11,22.

27,6 Amizabath, fiul lui Banaia, face parte din ceata acestuia. Dificultatea ridicată de prepoziţia ἐπί („peste") se poate rezolva mai degrabă în sens partitiv.

27,7 „şi fraţii [săi]": TM are „în urma lui". Zabdias, fiul lui Asael, urmează la conducerea cetei după moartea tatălui său (2Rg. 2,18-32). Prin urmare nu este asociatul tatălui său la conducerea cetei, aşa cum sugerează, prin conjuncţia copulativă, LXX.

27,8 Samaoth (Σαμαωθ) este Sammoth de la 1Par. 11,27.

27,9 Oduias (Οδυιας) este Orai, fiul lui Ekkes din Thecoe, de la 1Par. 11,28.

pentru luna a şasea, era Oduias, [fiul] lui Ekkes din Thecoe, şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii. [10] Al şaptelea, pentru a şaptea lună, Chelles din Phallus, dintre fiii lui Efraim, şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii. [11] Al optulea, pentru a opta lună, era Sobochai Isathitul, [urmaşul] lui Zarai, şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii.[12] Al nouălea, pentru a noua lună, era Abiezer din Anathoth, din ţinutul lui Beniamin, şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii. [13] Al zecelea, pentru a zecea lună, era Meera din Netuphat, [urmaşul] lui Zarai, şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii. [14] Al unsprezecelea, pentru a unsprezecea lună, era Banaia din Pharathon, dintre fiii lui Efraim, şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii. [15] Al doisprezecelea, pentru a douăsprezecea lună, era Choldai Netophatitul, [urmaşul] lui Gothoniel, şi în ceata lui erau douăzeci şi patru de mii.

[16] Şi peste triburile lui Israel: căpetenie peste Ruben era Eliezer, [fiul] lui Zechri, peste Simeon, Saphatias, [fiul] lui Maacha, [17] peste Levi, Asabias, [fiul] lui Camuel, peste Aaron, Sadoc, [18] peste Iuda, Eliab, [unul] dintre fraţii lui David, peste Issachar, Ambri, [fiul] lui Michael, [19] peste Zabulon, Samaias, [fiul] lui Abdiu, peste Neftali, Ierimoth, [fiul] lui Esriel, [20] peste Efraim, Ose, [fiul] lui Ozia, peste jumătate din tribul lui Manase, Ioel, [fiul] lui Phadaia, [21] peste [cealaltă] jumătate a tribului lui Manase, cea din Galaad, Iaddai, [fiul] lui Zabdias, peste fiii lui Beniamin, Asiel, [fiul] lui Abenner, [22] peste Dan, Azarael, [fiul] lui Ioram. Aceştia sunt capii triburilor lui Israel. [23] David însă nu i-a numărat pe cei de la douăzeci de ani în jos, pentru că Domnul a spus că îl va înmulţi pe Israel ca stelele cerului. [24] Ioab,

---

27,13 Meera (Μεερα) este Moorai din Nethophat de la 1Par. 11,30.

27,14 Banaia din Pharathon apare la 1Par. 11,31.

27,15 Choldai nu are corespondent în lista celor treizeci de la 1Par. 11. Gothoniel (ebr. *'Othᵉnī'ēl*), strămoşul lui, nu trebuie confundat cu Gothoniel (*'Othᵉnī'ēl*), kenezitul de la Jud. 1,13.

27,23 „douăzeci de ani": era vârsta de la care o persoană, bărbat sau femeie, era considerată ca având toate obligaţiile religioase şi civile. Limita de 20 de ani pentru recenzare este stipulată în Ex. 30,14 şi confirmată cu ocazia recensământului din Num. 1,2-14. *Cf.* şi Lev. 27,2-4 pentru intervalul de la 20 la 60 de ani, considerat vârsta adultă. Tot douăzeci de ani era şi vârsta minimă pentru primirea ca membru deplin în comunitatea de la Qumran (AB I Chron., p. 185).

27,24 Precizarea că Ioab „nu a terminat" numărarea poporului şi că rezultatul nu a fost înregistrat oficial nu corespunde cu relatarea din cap. 21 vv. 5-6, unde Ioab îi aduce lui David rezultatul final al recensământului (la fel şi în 2Rg. 24,9). Poate Cronistul (sau,

[fiul] Saruiei, începuse să numere poporul, dar nu a terminat şi s-a iscat
întru acestea mânia [Domnului] peste Israel, iar numărătoarea n-a mai fost
trecută în cartea cronicilor regelui David.
25 Şi peste vistieriile regelui era Asmoth, [fiul] lui Odiel; şi peste
depozitele de bucate de la câmp, din sate, de pe domeniile [regelui] şi din
turnuri era Ionathan, [fiul] lui Ozias. 26 Şi peste ţăranii care lucrau pământul
era Ezdri al lui Cholub, 27 iar peste câmpuri, Semei din Rama; şi peste
depozitele de vin din ţarini, Zachri al lui Sephni; 28 peste livezile de măslini
şi de smochini de la câmpie, Balanas gedoritul; peste depozitele de ulei,
Ioas. 29 Şi peste vitele ce păşteau în Asidon, Satrais saronitul şi peste vitele
din văi, Sophat al lui Adli; 30 peste cămile, Obiel ismaelitul; peste măgari
Iadias din Merathon; 31 peste oi şi capre, Iaziz agaritul. Toţi aceştia erau
administratorii [bunurilor] regelui David. – 32 Şi Ionathan, unchiul lui
David, om priceput şi învăţat, îi era sfetnic, iar Iiel al lui Achaman [avea în
grijă] pe fiii regelui; 33 şi Achitophel era sfetnic al regelui şi Chusi, întâiul

---

ulterior, un redactor al textului) se referă la faptul că nu au fost număraţi cei din triburile lui Levi şi Beniamin. ♦ „Mânia" care s-a iscat (ἐγένετο) asupra lui Israel este o antonomază a molimei trimise ca pedeapsă pentru recensământul lui David.

27,25 „domeniile": gr. ἐποικίαι, termen generic pentru „aşezare" (mai îndepărtată), „colonie", „fermă" etc., aici cu sensul de proprietăţi ale regelui. ♦ Prin „turnuri" se înţeleg ferme agricole (vii, livezi etc.) sau pentru creşterea turmelor de oi şi de capre. Aveau şi clădiri mai înalte, ca nişte posturi de observaţie.

27,27 „peste câmpuri": TM are „peste vii".

27,28 „de la câmpie", gr. ἐν τῇ πεδινῇ: în TM este menţionată *Ṣ^{e}phēlāh*, regiune colinară la vest de munţii din Iuda.

27,29 Unele manuscrise oferă pentru Asidon, Σαρων; TM are *Ṣārōn*. Este vorba despre câmpia vastă din nordul Palestinei, care se desfăşoară între marile mlaştini din josul râului Crocodililor (Nahr ez-Zerka), valea Ailonului şi Iope, în sud. Zonă propice creşterii de vite.

27,30 Obiel ismaelitul are un nume predestinat de paznic de cămile. În arabă *'ibil* este un nume colectiv desemnând generic cămila. ♦ Merathon pare să fie transliterarea greacă a unui ebr. *M^{e}ronoth*, localitate situată în teritoriul tribului Beniamin, probabil între Gabaon şi Massepha.

27,32 Ionathan, unchiul (πατράδελφος) lui David, este γραμματεύς, ceea ce în context, ar putea însemna mai mult decât „scrib": este un *homo litteratus*. ♦ „[avea în grijă] pe fiii...": *litt.* „[era] cu fiii...", *i.e.* era însărcinat cu educarea, supravegherea etc. fiilor regelui.

27,33 „Chusi, întâiul prieten...": TM are „*Hūşay* arkitul [era] prietenul...". Pentru aceeaşi titulatură *cf.* 3Rg. 4,5. Titlul de „prietenul regelui" era cunoscut şi în Egiptul

prieten al regelui; [34] şi după Achitophel acesta a urmat Iodae al lui Banaia,
şi Abiathar [era preot], iar Ioab era generalul regelui.

28 [1] Şi David a chemat la adunare în Ierusalim pe toate căpeteniile lui
Israel, pe căpeteniile judecătorilor, şi pe căpeteniile cetelor de servitori ai
regelui, şi pe căpeteniile peste mii şi peste sute, şi pe paznicii vistieriilor şi
ai bunurilor sale, şi pe viteji, şi pe luptătorii din oştire. [2] Şi s-a ridicat David
în mijlocul adunării şi a zis: „Ascultaţi-mă, fraţilor şi popor al meu! Mi-a
stat la inimă să zidesc o Casă pentru odihna chivotului legământului
Domnului şi sprijin pentru picioarele Domnului nostru; am pregătit cele de
trebuinţă construcţiei. [3] Şi Dumnezeu a zis: «Nu [tu] Îmi vei zidi Casă
pentru a chema numele Meu asupra ei, pentru că eşti om războinic şi ai
vărsat sânge.» [4] [Totuşi] Domnul Dumnezeul lui Israel m-a ales pe mine din

---

antic (AB I Chron., p. 186). Mai mult decât un titlu onorific, el reprezenta o funcţie importantă în administraţia regală, un fel de consilier/sfetnic de taină (*cf.* 2Rg. 15,32-37 şi urm.). ♦ Versetul îi pomeneşte pe cei doi sfetnici apropiaţi ai lui David, Achitophel din Gilo şi pe Chusi, dintre care primul ajunge să i se ralieze lui Abessalom (2Rg. 15,12), iar cel de-al doilea îi sare în ajutor regelui (2Rg. 15,32). Cronistul îl numeşte pe al doilea prietenul regelui, fără să mai reia episodul din 2Rg.

27,34 După sinuciderea sa (2Rg. 17,23), lui Achitophel îi urmează, pe postul de consilier, Iodae, fiul lui Banaia. Acesta este menţionat doar în acest loc, dacă nu cumva este vorba de o greşeală a Cronistului sau a unui copist, pentru că în 2Rg. 8,18, 3Rg. 1,8 şi chiar în 1Par. 18,17, printre sfetnicii lui David este amintit un „Banaia, fiul lui Iodae". ♦ Preotul Abiathar se numără printre cei mai vechi susţinători şi colaboratori ai lui David, încă din vremea când acesta era urmărit de Saul (*cf.* 1Rg. 22,20 şi urm.), dar spre sfârşitul domniei lui David se va împotrivi acestuia, susţinându-l pe Adonias împotriva lui Solomon. Faptul că în acest loc nu-i este amintită calitatea de preot poate fi pus şi pe seama antipatiei Cronistului faţă de abiatharizi, rivalii sadociţilor, consideraţi de autor ca reprezentând descendenţa preoţească legitimă (vezi şi nota la 6,35-38; *cf.* AB I Chron., p. 186).

28,1 Continuă naraţiunea întreruptă la 1Par. 23,2. ♦ „căpeteniile judecătorilor": TM are „căpeteniile triburilor". ♦ „căpeteniile cetelor de servitori ai regelui": *litt.* „căpeteniile celor din serviciul zilnic din jurul trupului regelui". ♦ „ai bunurilor sale, şi pe viteji...": TM are „ai bunurilor şi turmelor regelui şi ale fiilor săi, pe eunuci şi pe viteji..."

28,2 „Casă pentru odihna chivotului": *i.e.* locaş permanent, stabil, spre deosebire de cortul mărturiei care era purtat dintr-un loc în altul (*cf.* AB I Chron., *ad loc.*).

28,3 „pentru a chema numele Meu": vb. ἐπονομάσαι poate însemna şi „a da un nume" sau „a rosti numele". În Ex. 20,24 subiectul gramatical este „Domnul": „... în orice loc unde voi numi numele Meu".

28,4 „casa domnitoare": gr. βασίλειον, *litt.* „reşedinţa regală".

toată casa tatălui meu să fiu rege peste Israel până în veac, pentru că a ales
ca în Iuda să fie casa domnitoare, iar din casa lui Iuda [a ales] casa tatălui
meu; şi dintre fiii tatălui meu, pe mine m-a voit să fiu rege peste tot Israelul.
5 Şi dintre toţi fiii mei – căci Domnul mi-a dat mulţi fii –, pe Solomon, fiul
meu, l-a ales să stea pe tronul domniei Domnului, peste Israel. 6 Şi
Dumnezeu mi-a zis: «Solomon, fiul tău, va zidi Casa Mea şi curtea Mea,
pentru că pe el l-am ales să fie fiul Meu; şi Eu îi voi fi lui tată 7 şi-i voi
întări domnia până în veac, dacă se va strădui cu tărie să-Mi păzească
poruncile şi judecăţile, ca în ziua de astăzi.» 8 Şi acum, în faţa întregii
adunări a Domnului şi în auzul Dumnezeului nostru, [vă zic] să păziţi şi să
urmaţi toate poruncile Domnului Dumnezeului nostru, ca să moşteniţi
pământul cel bun şi să-l lăsaţi, după voi, moştenire fiilor voştri, în veac. 9 Şi
acum, Solomon, fiul meu, cunoaşte-L pe Dumnezeul părinţilor tăi şi
slujeşte-L cu inimă desăvârşită şi cu suflet râvnitor, pentru că Domnul cer-
cetează toate inimile şi cunoaşte orice gând. Dacă-L vei căuta, El se va lăsa
găsit de tine, iar dacă-L vei părăsi, [şi El] te va părăsi până la capăt. 10 Vezi
dar că Domnul te-a ales pe tine să-I zideşti Casă drept lăcaş sfânt. Fii tare şi
săvârşeşte!" 11 Şi David i-a dat lui Solomon, fiul său, planul templului şi al
clădirilor lui şi al vistieriilor şi al camerelor de sus şi al magaziilor dinăun-
tru şi al camerei împăcării, 12 şi planul pe care-l avea în duhul lui pentru

---

28,5 „tronul domniei Domnului": Dumnezeu însuşi este conducătorul poporului ales, iar regele este numai un locţiitor al Lui (*cf.* Ps. 43,5).

28,6-7 Domnul îi vorbeşte lui David prin profetul Nathan (2Rg. 7,4-17 şi 1Par. 17,8-16): mesajul nu îl vizează numai pe Solomon, aici numit, ci întreaga dinastie.

28,9 „Dumnezeul părinţilor tăi": TM are „Dumnezeul tatălui tău". ♦ Seria καρδία, ψυχή, ἐνθύμημα este un climax. Termenii marchează trecerea, de la concret la abstract şi de la particular la general, a proceselor de gândire, toate puternic conotate moral.

28,11 „templului": TM are „pridvorului". ♦ „vistieriilor": LXX are ζακχω, probabil o transcriere defectuoasă a ebr. *ganᵉzakh*, „vistierie" (cuvânt împrumutat din sau prin persă). ♦ „al magaziilor dinăuntru": TM are „al încăperilor dinăuntru". David îi încredinţează lui Solomon planul Templului, împărţindu-l în trei: pridvorul cu dependinţele şi camerele de la etaj, nava centrală („încăperile dinăuntru") şi camera „împăcării" (ebr. *kapporeth*), aceasta fiind de fapt spaţiul în care se afla chivotul legământului (pentru termenul „împăcare" desemnând capacul chivotului legământului *cf.* Lev. 16,2 şi nota *ad loc.*).

28,12 „planul pe care-l avea în duhul lui": textul gr. urmează pe cel ebr., dar J.M. Myers atrage atenţia că niciodată ebr. *ruah* nu este folosit de Cronist cu sensul de „duh/spirit al unui om" şi interpretează termenul ca referindu-se la Duhul lui Dumnezeu (AB I Chron., *ad loc.*).

curţile Casei Domnului şi pentru toate cămările [puse] de jur împrejur ca
magazii pentru Casa Domnului şi ca vistierii pentru cele sfinte, [13] şi [planul]
iatacurilor pentru preoţii şi leviţii care erau de rând pentru toată lucrarea
slujirii Casei Domnului, şi [planul] vistieriilor cu vasele folosite la slujba
din Casa Domnului. [14] [I-a dat] şi măsura greutăţii pentru vasele de aur şi de
argint, [15] şi i-a dat greutatea sfeşnicelor şi a candelelor. [16] I-a dat, de aseme-
nea, şi măsura pentru mesele [pâinilor] punerii înainte, pentru fiecare masă
de aur şi la fel şi pentru cele de argint, [17] şi măsura pentru cârlige, şi pentru
vasele de libaţie, şi pentru cupele de aur, şi măsura pentru lucrurile de aur şi
de argint, după greutatea fiecăruia. [18] I-a arătat şi măsura pentru altarul
tămâierii, din aur de preţ, şi planul pentru carul heruvimilor cu aripile întinse
umbrind chivotul legământului Domnului. [19] David i-a dat lui Solomon
toate acestea, după scrierea mâinii Domnului, după priceperea care i se
dăduse pentru lucrarea planului. – [20] Şi David i-a zis fiului său Solomon:
„Fii tare şi fii bărbat şi săvârşeşte; nu te teme şi nu te înfricoşa, pentru că
Domnul Dumnezeul meu este cu tine, nu te va lăsa şi nu te va părăsi până
nu vei sfârşi toată lucrarea slujirii Casei Domnului. [21] Iată şi cetele preo-
ţilor şi leviţilor pentru toată slujba Casei lui Dumnezeu. Şi cu tine sunt
[oameni pricepuţi] pentru orice lucrare, fiecare râvnitor în iscusinţă în orice
meşteşug, şi căpeteniile şi tot poporul, [gata să îndeplinească] toate cuvin-
tele tale."

29 [1] Şi David regele a zis întregii adunări: „Solomon, fiul meu, singurul
pe care l-a ales Domnul, [este] tânăr şi fraged, iar lucrarea este mare; căci

---

28,13 „iatacurilor pentru preoţii...": TM are „cetelor de preoţi...".

28,17 „greutatea fiecăruia": LXX are înainte de acestea κεφφουρε, transcriere aproximativă a ebr. *k^e^phōr*, „cupă".

28,18 „carul heruvimilor": se referă la chivotul legământului, dar poate fi o aluzie la vedenia lui Iezechiel (cap. 1).

28,19 „după scrierea mâinii Domnului": expresii similare în Ex. 31,18 şi Deut. 9,10 („[table] scrise cu degetul lui Dumnezeu"), Ex. 32,16 („scrierea lui Dumnezeu"), Deut. 10,2-4 etc. Aici, se referă la îndrumările scrise ale Legii privind locul de cult, chivotul, vasele şi veşmintele liturgice etc. (*cf.* Ex. cap. 25 şi urm.). ♦ În TM, versetul apare la pers. I, ca o reflecţie a lui David; punându-l la pers. III, traducătorul va fi adăugat „David i-a dat lui Solomon".

29,1 În privinţa tinereţii lui Solomon, vezi nota de la 1Par. 22,5. Unii comentatori (JFB) adaugă o nuanţă afirmaţiei lui David: regele face cunoscute, prin comparaţia vârstei succesorului la tron cu mărimea proiectului, caracterul şi înzestrarea deosebite ale lui Solomon.

nu pentru om este zidirea, ci pentru Domnul Dumnezeu. [2] Din toată puterea
mea, eu am pregătit pentru Casa Dumnezeului meu aur, argint, aramă, fier,
lemne, pietre de onix şi de umplutură, pietre scumpe şi de multe feluri [de
culori] şi tot felul de nestemate şi multă marmură. [3] Ba mai mult, din
bunăvoinţa mea pentru Casa Dumnezeului meu, am dat, iată, pentru Casa
Dumnezeului meu spre înălţare, aur şi argint din ce mi-am pus deoparte, pe
lângă ce am pregătit pentru casa celor sfinte: [4] trei mii de talanţi de aur din
Suphir şi şapte mii de talanţi de argint curat, pentru poleirea pereţilor tem-
plului [5] prin mâinile meşterilor. Şi cine [dintre voi] are râvnă să vină astăzi
cu mâinile pline pentru Domnul?" [6] Şi s-au arătat râvnici capii de familii şi
căpeteniile fiilor lui Israel şi căpeteniile peste mii şi peste sute, suprave-
ghetorii de lucrări şi administratorii regelui; [7] şi au dat pentru lucrul la Casa
Domnului cinci mii de talanţi de aur şi zece mii de [monede] de aur şi zece
mii de talanţi de argint şi optsprezece mii de talanţi de aramă şi o sută de
mii de talanţi de fier. [8] Şi cei care aveau pietre [preţioase], le-au dat pentru
vistieriile Casei Domnului, prin mâna lui Iiel, [fiul] lui Gerson." [9] Şi poporul
s-a bucurat de râvna aceasta, căci din toată inima s-au arătat râvnici pentru
Domnul, iar regele David s-a bucurat foarte mult. [10] Şi regele David l-a

---

29,2 Am tradus prin „onix" ebr. *şoham* pe care LXX îl transcrie σοομ. ♦ „pietre scumpe": TM are „pietre negre". ♦ „de multe feluri [de culori]": gr. ποικίλος, *litt.* „pestriţ". Poate fi vorba de mozaic (*cf.* AB I Chron., *ad loc.*: „mosaic pebbles").

29,3 „din ce mi-am pus deoparte": e vorba de averea personală a regelui (termenul ebr. este mai explicit). ♦ „spre înălţare": gr. εἰς ὕψος, traducere conjecturală. Este probabil un calc pentru o expresie ebr. însemnând „până la valoarea de" şi ar putea fi citit la începutul v. 4 (*cf.* AB I Chron., *ad loc.*).

29,4 „aur din Suphir": despre calitatea aurului şi locul de provenienţă a acestuia, *cf.* nota la 2Par. 3,6.

29,5 „cu mâinile pline": David îi îndeamnă pe israeliţi să-i urmeze exemplul şi să facă donaţii voluntare. Gestul este conotat ritual, prin expresia, calchiată din ebraică, a „umplerii mâinilor" pentru Domnul. Donaţiile sunt astfel văzute ca ofrande aduse lui YHWH (*cf.* Ex. 28,41 şi nota *ad loc.*).

29,7 Am tradus prin „[monede] de aur" termenul χρυσοῦς. Se pare că textul se referă la daricii persani, monede de aur introduse în Imperiul persan, după modelul lidian, de Darius I (521-486 î.H.). Moneda a circulat în întregul Orient Apropiat şi Mijlociu, până în timpul lui Alexandru cel Mare. Un asemenea daric cântărea 130 g. După unii comentatori, referirea, chiar şi voalată la darici, ar putea reprezenta o sursă externă de datare a textului ebraic al Cronicilor (DB, *s.v.* „Bani", p. 131). Cross stabileşte astfel anul 520 î.H., în perioada imediat următoare eliberării evreilor din exil, ca dată a primei redactări a 1Par. *Cf.* şi introducerile la 1 şi 2 Par.

binecuvântat pe Domnul în fața adunării, zicând: „Binecuvântat ești, Doamne,
Dumnezeule al lui Israel, Tatăl nostru din veac și până în veac. 11 Ale Tale,
Doamne, [sunt] măreția și puterea și cinstirea și izbânda și tăria, pentru că
Tu stăpânești toate cele din cer și de pe pământ, în fața Ta se cutremură toți
regii și toate neamurile. 12 De la Tine e bogăția și slava, Tu domnești peste
toate, Doamne, Stăpânul a toată stăpânirea, și în mâna Ta este tăria și puterea
și cu mâna Ta, Atotputernice, le mărești și le întărești pe toate. 13 Și acum,
Doamne, Îți mulțumim și lăudăm numele [cel] preamărit al Tău. 14 [Căci]
cine sunt eu și cine este poporul meu, de am fost în stare să ne arătăm astfel
râvna față de Tine? Căci ale Tale sunt toate și dintru ale Tale Ți-am dăruit
Ție. 15 Noi suntem pribegi înaintea Ta și pribegim ca toți părinții noștri: ca
umbra sunt zilele noastre pe pământ și [nimic] nu e statornic. 16 Doamne,
Dumnezeul nostru, toată mulțimea aceasta [de daruri] pe care le-am pregătit
ca să se zidească o Casă pentru numele Tău cel sfânt, din mâna Ta este și
ale tale sunt toate. 17 Și știu, Doamne, că Tu încerci inimile și iubești drep-
tatea: cu inimă curată m-am arătat râvnic pentru toate acestea și acum văd
că și poporul Tău, care se află aici, cu bucurie își arată râvna pentru Tine.
18 Doamne Dumnezeule al lui Avraam și al lui Isaac și al lui Israel, părinții
noștri, păzește acestea în cugetul inimii poporului Tău până-n veac și
îndreaptă inimile lor către Tine. 19 Iar fiului meu Solomon dă-i inimă bună,
ca să îndeplinească poruncile Tale și mărturiile Tale și rânduielile Tale și ca
să ducă la bun sfârșit ridicarea Casei Tale."

20 Apoi David a zis întregii adunări: „Binecuvântați-L pe Domnul
Dumnezeul vostru!" Și toată adunarea l-a binecuvântat pe Domnul
Dumnezeul părinților lor și, plecându-și genunchii, s-au închinat Domnului
și regelui. 21 Și David a adus Domnului jertfe și a săvârșit arderi de tot
pentru Dumnezeu a doua zi: o mie de juncani, o mie de berbeci, o mie de
miei, și libațiile lor, și jertfe din belșug pentru tot Israelul. 22 Și au mâncat și

---

29,11 „toți regii și toate neamurile": *litt.* „oricare rege și neam".

29,12 „Stăpânul a toată stăpânirea": nu apare în TM.

29,13 „numele [cel] premărit al Tău": *litt.* „numele preamăririi/laudei Tale".

29,15 „și [nimic] nu e statornic": *litt.* „și nu este statornicie/trăinicie". TM are „și nu e speranță" (omul nu poate spera prelungirea zilelor sale).

29,22 „înaintea Domnului", gr. ἐνάντιον κυρίου: expresia poate fi înțeleasă concret și atunci ea se referă la spațiul din imediata apropiere a chivotului sau, mai degrabă, abstract, și se referă la solemnitatea rituală a momentului. ♦ „a doua oară rege": Solomon mai fusese uns o dată lângă Gion (*cf.* 1Par. 23,1 și 3Rg. 1,32-40), dar nu în prezența unei

au băut înaintea Domnului în ziua aceea, cu veselie, şi l-au făcut a doua oară rege pe Solomon, fiul lui David, şi l-au uns [în faţa] Domnului ca rege, iar pe Sadoc, ca preot. 23 Şi Solomon s-a aşezat pe tronul lui David, tatăl său, şi a fost dorit [de popor] şi tot Israelul asculta de el: 24 căpeteniile şi vitejii şi toţi fiii regelui David, tatăl său, i s-au supus. 25 Şi l-a mărit Domnul pe Solomon înaintea întregului Israel şi i-a dat slavă regească, cum nu mai avusese nici un rege înaintea lui.

26 Şi David, fiul lui Iessai, a domnit peste Israel 27 patruzeci de ani: şapte ani în Hebron şi treizeci şi trei de ani în Ierusalim. 28 Şi s-a sfârşit la bătrâneţi frumoase, în belşug de zile, în bogăţie şi slavă, şi Solomon, fiul său, a ajuns rege în locul lui. 29 Celelalte cuvinte despre regele David, cele dintâi şi cele din urmă, sunt scrise în cuvintele lui Samuel văzătorul şi în cuvintele lui Nathan profetul şi în cuvintele lui Gad văzătorul: 30 despre toată domnia lui şi despre stăpânirea lui şi despre vremurile de care au avut parte el şi Israel şi toate domniile pământului.

---

adunări a întregului popor, ci a unui număr mic de locuitori din Ierusalim. O dată cu această a doua ceremonie, David vrea să îşi asigure o succesiune stabilă şi legitimă. ♦ „ca preot": *litt.* „în preoţie/slujirea preoţească". Cum Sadoc era deja preot, „ungerea" sa trebuie să fi fost avansarea în funcţia de mare preot (*cf.* 3Rg. 2,35). Solomon, uns rege, şi Sadoc, mare preot, alcătuiesc tandemul legitim, care contrabalansează partida opusă formată din Adonias şi Abiathar.

29,23 „a fost dorit [de popor]": vb. εὐδοκέω înseamnă „a fi foarte mulţumit/încântat (de ceva)", „a fi de acord cu", „a avea bunăvoinţă pentru ceva" (*cf. supra* v. 3), iar la diateza pasivă „a fi bine primit", „a fi în graţiile cuiva". Precizarea nu este întâmplătoare: Cronistul este un admirator necondiţionat al lui Solomon.

29,24 Ceilalţi fii ai regelui David se opuseseră în primă instanţă succesiunii impuse de David, trecând de partea lui Adonias (3Rg. 1,5-10). ♦ „s-au supus" traduce verbul grec ὑπετάγησαν, care la rândul lui traduce rezumativ o expresie ebraică, prezentă în TM, *litt.* „şi-au pus mâinile sub a lui". Ritualul de supunere, încă practicat în Orientul Mijlociu, consta în aşezarea mâinilor supuşilor sub palma întinsă a suveranului, pe care aceştia o şi sărutau (JFB).

29,30 „vremurile": gr. καιροί. Folosit la plural, substantivul este adesea conotat negativ, „vremuri tulburi" (*cf.* LSJ, *s.v.*, III,4). ♦ „domniile pământului": se referă la regii şi statele cu care Israel a intrat în contact în timpul lui David.

2 PARALIPOMENE

Introducere

I. Subiectul

A doua Carte a Paralipomenelor continuă narațiunea istorică din 1Par., de la domnia lui Solomon până la începutul exilului babilonian. Prima secțiune narativă conține începutul domniei lui Solomon (1), construcția (2–4) și inaugurarea Templului (5–7), lista cetăților zidite și amintirea corăbiilor regelui (8), vizita reginei din Saba (9,1-12), averea suveranului (9,13-28), epilogul domniei (9,29-31). Urmează domnia lui Roboam, fiul lui Solomon, cu revolta și secesiunea lui Israel (10). După despărțirea de cele zece triburi din nord (11,1-4), Roboam își întărește regatul rămas (11,5-17) și își chivernisește fiii (11,18-23). Susakim, regele Egiptului, invadează Iuda și pradă Ierusalimul (12,1-9). Roboam se smerește în ultimii ani ai domniei sale (12,10-16). Îi urmează la tron fiul său Abia (13,1-2), care îl înfrânge pe Ieroboam, regele lui Israel (13,3-20). Epilogul domniei (12,21-22). Asa, fiul său, devenit rege, începe reforma religioasă, construiește cetăți (14,1-9), ține piept invaziei lui Zare Etiopianul (14,10-14), stârpește idolatria (15), se aliază cu regele Siriei împotriva lui Baasa, regele Israelului (16,1-11). Boala regelui și epilogul domniei (16,12-14). Îi urmează Iosaphat, rege evlavios (17,1-6), reformator (17,7-9) și avut (17,10-19), care se aliază însă cu Achaab și se luptă cu sirienii la Rammoth Galaad (18). Scăpat nevătămat după înfrângere, se întoarce la Ierusalim, face reforme juridice (19) și-i înfrânge pe ammoniți și pe moabiți (20,1-30). Epilogul și rezumatul domniei (20,31-37). Ioram, fiul său, își ucide frații (21,2-4), imită obiceiurile regale din nord (21,5-7), pierde Edomul (21,8-11), e mustrat de Ilie (vv. 12-15), e înfrânt de filisteni și de arabi (vv. 16-19) și moare bolnav (21,20). Ochozia, urmașul lui, la fel de nelegiuit, este ucis de I[eh]u (22,1-9). Iosabeth reușește să-l salveze de Gotholia, regina mamă, pe micul Ioas, fiul lui Ochozia, și să-l crească în ascuns (22,10-12). După șapte ani, marele preot Iodae îl unge rege pe Ioas și o ucide pe Gotholia (23). La început, Ioas conduce ca un rege evlavios (24,1-16), dar apoi o ia pe căi greșite și este ucis de uneltitori (24,17-27). Fiul său, Amasias, îi înfrânge pe edomiți (25,1-16), dar e bătut

şi umilit de Ioas, regele lui Israel (25,17-24) şi ucis, la rându-i, de uneltitori (25,27-28). Urmaşul acestuia, Ozia, este un rege prosper (26,1-16), dar ţine să tămâieze în locul marelui preot şi se umple de lepră (26,17-20); e înlăturat şi moare (26,21-23). Ioatham fortifică cetăţi (27,1-4) şi îi înfrânge pe ammoniţi (27,5). Epilogul domniei (27,6-9). Achaz, fiul său nelegiuit (28,1-4), e înfrânt de sirieni (28,5), de israeliţi (28,6-15), de edomiţi, filisteni şi asirieni (28,17-22) şi se închină idolilor (28,23-27). Îi urmează Ezekia, reformator şi purificator al Templului (29,1-36), care sărbătoreşte Paştele cu fast (30), stârpeşte idolatria şi reorganizează cultul lui YHWH (31), scapă de invazia lui Sennacherim (32,1-23) şi de o boală foarte grea (32,24). Rezumatul domniei şi epilogul (32,25-33). Manasse revine la idolatrie (33,1-10), e făcut prizonier şi dus la Babilon, unde se converteşte şi reuşeşte să scape (33,11-13). Începe o reformă religoasă (33,14-18). Epilogul domniei (33,18-20). Îi urmează, pentru scurt timp, Amon, rege idolatru, ucis de uneltitori (33,21-25). Fiul acestuia, Iosia, este marele reformator dinaintea exilului, care descoperă cartea Legii în Templu, cu ocazia reparaţiilor (34). Serbează Paştele cum nu se mai făcuse de pe vremea judecătorilor (35,1-19), dar e înfrânt de faraonul Nechao (35,20-24). Epilogul domniei (35,25-27). Urmaşii lui Iosia, Ioachaz şi Ioakim, îi sunt supuşi lui Nechao (36,1-4), iar Ioakim (5-8) şi Iechonias (9-10), lui Nabucodonosor. Sub Sedekia, Ierusalimul este asediat şi prădat de babilonieni, iar poporul este strămutat în mare parte la Babilon (36,11-21). Finalul este marcat de edictul lui Cirus, prin care exilul ia sfârşit (36,22-23).

II. Sursele

Deşi neclar, Cronistul indică în 2Par. sursele pe care le-a folosit la redactarea operei sale. Astfel, putem discerne două categorii fundamentale de izvoare.

În primul rând, sunt aşa-numitele „Cărţi ale regilor: ai lui Iuda şi Israel" (2Par.16,11; 25,26; 28,26; 32,32); „ai lui Israel şi Iuda" (2Par. 27,7; 35,27; 36,8); „ai lui Israel" (2Par. 20,34). Nu se ştie în ce măsură aceste referinţe trimit, în general, la un singur document sau la mai multe şi, cu atât mai puţin, dacă aceste documente-sursă vor fi fost Cărţile Regilor, aşa cum le cunoaştem din versiunea scripturară.

A doua categorie de documente citate sunt scrierile diverşilor profeţi: ale lui Nathan şi ale lui Achia Selonitul despre Solomon (2Par. 9,29), ale lui

Ioel Văzătorul despre Ieroboam (2Par. 9,29), ale lui Samaia profetul şi ale lui Addo, despre Roboam (2Par. 12,15), ale lui Iu, fiul lui Anani, despre Iosaphat, din Cartea regilor lui Israel (2Par. 20,34), ale lui Iessias despre Ozia (2Par. 26,22), ale „profeţilor" despre Manasse (2Par. 33,19). Unele dintre aceste surse profetice sunt menţionate şi în Cărţile Regilor, ceea ce poate duce, din nou, la concluzia că respectivele documente vor fi reprezentat unica sursă pentru 2Par. Totuşi, sunt trimiteri care nu se regăsesc în Regi, de unde rezultă că autorul Cronicilor a consultat şi alte surse astăzi necunoscute.

III. Adăugiri şi omisiuni. Discursul istoric şi importanţa teologică

Valoarea Paralipomenelor/Cronicilor constă mai ales în adăugirile şi omisiunile pe care le practică autorul lor. Aceste procedee complementare nu reprezintă numai indicii sigure ale ideologiei Cronistului, ci în primul rând dovezi indirecte ale varietăţii de surse utilizate.

Aşa cum se observă şi în 1Par., Cronistul insistă asupra preeminenţei Templului şi, în general, asupra a tot ce leagă monarhia din Iuda de Templu şi de slujitorii lui: din domnia lui Solomon se menţine mai ales istoria construirii Casei Domnului; inedite sunt războiul dintre Abia şi Ieroboam şi detaliile reformelor religioase ale lui Asa şi Iosaphat, îndreptarea şi reforma lui Manasse, fastul Paştelui sărbătorit de Iosia. De asemenea, Cronistul se arată mai scrupulos decât autorii Cărţilor Regilor în notarea diverselor informaţii statistice: lista cetăţilor lui Roboam (2Par. 11,5-12), detaliile despre invazia lui Susakim (2Par. 12,3-9), pregătirile militare ale lui Asa (2Par. 14,7) şi Iosaphat (2Par. 17,13-19), lista fraţilor lui Ioram (2Par. 21,2). Interesul pentru profeţi, deşi mai puţin evident decât în Cărţile Regilor, joacă un rol important în alcătuirea Paralipomenelor, care oferă informaţii inedite despre operele acestora. Sunt citaţi, în contexte diferite, Gad, Nathan, Samaia, Annani, Iu, Ilie, Isaia, Ieremia sau profeţi necunoscuţi, ca Oded din timpul regelui Achaz (2Par. 28,9) şi Azarias din timpul lui Ioas (2Par. 24,20), sau alţii, nenumiţi, din timpul lui Amasias (2Par. 25,9).

Adăugirilor de detaliu aduse de Cronist informaţiei prezente în Cărţile Regilor pentru a imprima scrierii sale o anumită direcţie le corespund omisiuni importante, care fac însă parte din acelaşi plan auctorial. Ceea ce frapează în primul rând este absenţa Regatului de Nord în discursul istoric al Cronistului. Autorul Paralipomenelor este de părere că numai istoria

oficială a lui Iuda merită să fie consemnată de la un capăt la celălalt. Regii lui Israel sunt menționați doar prin grila politicii lor externe, în aceeași măsură ca orice străin invadator. Cronistul își permite să omită apoi detalii mai puțin plăcute din istoria regilor lui Iuda. Libertatea de selecție pe care și-o asumă autorul se baza pe faptul că publicul-destinatar cunoștea narațiunea integrală din Cărțile Regilor. Scopul noii lucrări nu este numai unul rememorator, ci în primul rând hortativ: el propune o lecție morală. Detaliul considerat nesemnificativ în economia întregului este, de aceea, suprimat: de exemplu, disputa dinastică dintre Solomon și Adonia nu l-a interesat pe Cronist, pentru că acest detaliu ar fi fost incompatibil cu imaginea pură de edificator al Templului pe care o propune în exclusivitate autorul. Disputa pentru legitimitate dinastică, indiferent de rezultatul final, ar fi stârnit, poate, îndoieli privind legitimitatea celui menit să construiască Templul și, în cele din urmă, legitimitatea Templului ca centru al vieții iudaismului, așa cum este proclamat de Cronist.

Narațiunea din Paralipomene sacrifică în bună măsură viziunea variată și complexă asupra faptului istoric (*cf.* 3 și 4Rg.), dar reușește să impună imaginea unui iudaism compact, ideologic, fără fisură. Întregul text al celei de-a doua Cărți a Cronicilor este străbătut de ideea unificării radicale: un Dumnezeu – un Templu – o dinastie – un popor.

Această ecuație ideală nu comportă variabile. Dacă schisma provocată de Roboam este înțeleasă ca o pierdere serioasă, dar nu ireparabilă, de către autorii deuteronomiști ai Cărților Regilor, ea nu lasă impresia unei scăderi în gândirea Cronistului. Autorul Paralipomenelor nu se mai preocupă de istoria lui Israel și de răbufnirile yahviste ale școlilor profetice din nord, ci, o dată produsă schisma, ignoră total statul apostat, trecându-l în rândul neamurilor păgâne. În acest fel, unitatea poporului ales, rămas credincios lui YHWH, nu are de suferit. Din acest punct de vedere, nici o urmă de nostalgie nu-l tulbură pe Cronist.

Netulburată este și viziunea asupra legitimității dinastiei unice. Cronistul dezvoltă aici o teodicee de un simplism relevant: greșeala de închinare a monarhului, tentațiile sale apostate, încurajarea cultelor idolatre, după model israelit, atrocitățile îndreptate împotriva propriei familii sau supușilor sunt toate pedepsite fără întârziere: boli, înfrângeri militare, invazii străine, conjurații – iată tot atâtea moduri de manifestare a pedepsei divine. Oricât de echilibrată însă, o asemenea viziune nu susține cu adevărat ideea unei monarhii legitime: nu anihilarea răului asigură trăinicia monarhiei din Iuda,

ci binele supralicitat şi repetat. Toate gesturile reprobabile ale unor regi răi sunt minimalizate şi absorbite în cele două mari sărbători de Paşte din vremea lui Ezekia şi Iosia, cărora autorii Cărţilor Regilor le dau, vădit, mai puţină importanţă. Reformele radicale ale celor doi regi amintiţi (reforme juridice, militare, doctrinare şi, în cea mai mare măsură, religioase) stau mărturie, mai ales pentru generaţiile viitoare, că energiile iudaismului nu s-au epuizat. Orientarea eshatologică a genealogiilor este dublată aici de speranţa unei „zile a mântuirii", sub sceptrul unui descendent al regelui întemeietor. Solomon, Ezekia şi Iosia sunt reprezentări tipologice ale Mântuitorului religios-politic. „Pentru Cronist, singura vocaţie a lui Israel este de a realiza întru totul teocraţia."[1]

Abilitatea de teolog a Cronistului constă în „dinamizarea" morală a caracterelor: Dumnezeu nu se ocupă numai cu pedepsirea răului, ci mai ales cu îndreptarea lui, spre binele exclusiv al oamenilor. Aşa se explică de ce un tiran ca Manasse, rege apostat, a domnit cincizeci şi cinci de ani, când unii regi drepţi, ca şi alţii iremediabil corupţi, au murit foarte degrabă. Longevitatea lui Manasse, sugerează Cronistul, se datorează convertirii regelui la dreapta credinţă în exilul din Babilon.

Claritatea tezei Cronistului şi forţa mesajului său se datorează economiei de mijloace şi de efecte speciale pe care le mobilizează autorul. În afara unei apariţii sporadice a îngerului morţii şi a învăluirii unui profet în duh şi slavă, universul de imagini, „lumea de interval" lipsesc din Paralipomene. Spre deosebire de o latură semnificativă a literaturii postexilice, care privilegia exotismul imaginii, angelofaniile, visurile de convertire, călătoriile fantastice şi răpirile în ceruri, Paralipomenele practică un soi de misionarism istoric: Cronistul încearcă să surprindă, în istoria sa expurgată până la transparenţă de detalii nesemnificative, prezenţa permanentă a lui Dumnezeu în viaţa lui Israel.

IV. Delimitări şi afinităţi

Am amintit în introducerea la 1Par. că, în mod tradiţional, se considera că Paralipomenele şi Ezdra-Neemia fac parte din acelaşi bloc narativ iniţial: argumentul cel mai important era reluarea în Ezdra a unor pasaje din ultimele

1. A. Noordtzij, „Les intentions du Chroniste", în *Revue biblique*, 1940, p. 167, *apud* V. Petercă, p. 123.

două capitole din 2Par. Recent, A. Canessa demonta cu argumente de ordin literar şi teologic această supoziţie devenită tradiţională. Cercetătorul francez compară cele trei versiuni ale naraţiunii despre Paştele sărbătorit de Iosia (în 4Rg. 23,21-30, 2Par. 35 şi 1Ezr. 1) şi observă că evenimentele din jurul Paştelui celebrat de Iosia sunt prezentate în aceeaşi succesiune şi cu aceeaşi intenţie teologică în 4Rg. şi 2Par. Astfel, Paştele apare ca rezultatul firesc al tuturor faptelor relatate anterior, mai ales al descoperirii Cărţii Legii şi a profeţiei. 4Rg. anunţă pedeapsa iminentă a lui Israel din cauza greşelilor lui Manasse, evocă pietatea regelui Iosia şi vorbeşte foarte pe scurt de moartea lui Iosia. La fel în 2Par., cu deosebirea că autorul Cronist insistă asupra sărbătorii Paştelui şi oferă o explicaţie pertinentă a morţii regelui: Iosia moare pentru că nu se supune avertismentelor Faraonului, care apare, de data aceasta, în postura de trimis al lui Dumnezeu. Totuşi, nici autorii deuteronomişti, nici Cronistul nu interpretează această moarte decât ca pe o consecinţă neîntârziată a unei greşeli personale, neglijabilă însă pe plan general. Iosia îşi primeşte pedeapsa pentru un moment de orgoliu. Moartea sa nu-i afectează renumele de rege reformator, nici nu impietează asupra sărbătorii pe care a ţinut-o. Reforma lui Iosia rămâne valabilă pentru generaţiile următoare, pentru că vizează întoarcerea la perfecţiunea davidică a cultului lui YHWH.

Cu totul altfel se situează autorul cărţii 1 Ezdra: acesta practică un decupaj voit în materia istorică, din care Paştele sărbătorit de Iosia iese împuţinat, nefiind încadrat de meritele anterioare ale regelui. Din această perspectivă, sărbătorirea nu este expresia ultimă a unui proiect de reformă totală, ci mai degrabă un capriciu festivist al unui rege prea puţin diferit de ceilalţi monarhi corupţi ai lui Iuda. Dovada cea mai limpede a lipsei de evlavie a lui Iosia, pentru care a şi fost pedepsit imediat de Dumnezeu, este că suveranul nu i-a dat ascultare lui Ieremia, prin a cărui voce, mai mult decât prin cea a Faraonului din Paralipomene, vorbea Domnul însuşi. Schimbarea contextului istoric şi religios nu este întâmplătoare în 1 Ezdra faţă de Regi sau Paralipomene: efectul pe care îl are naraţiunea din 1 Ezdra este fundamental diferit faţă de cel din 2Par. Deuteronomistul şi Cronistul îşi încheie opera prin menţionarea Paştelui ţinut de Iosia, pentru că văd în ultimul rege reformator dinaintea dezastrului din exilul babilonian o speranţă a renaşterii iudaismului postexilic în formele tradiţiei mozaice, pe când autorul lui 1 Ezdra îl prezintă, dimpotrivă, pe Iosia ca pe un rege corupt şi reformator neîmplinit, pentru a atrage atenţia asupra lui Ezdra, sacerdotul evlavios, care a reîntemeiat Israelul după întoarcerea evreilor din exil. Compararea

celor trei versiuni narative ale aceluiaşi eveniment duce la concluzia că viziunea auctorială care a prezidat la 4Rg. şi 2Par. este diferită faţă de cea din 1 Ezdra. În consecinţă, teoria tradiţională a unităţii 2Par. cu 1Ezr. trebuie revizuită.

V. Traducerea greacă

Bruno Meynadier[2], specialistul în Paralipomene din echipa versiunii franceze a Septuagintei, *La Bible d'Alexandrie*, afirmă că o comparaţie între textul grecesc al Cărţilor Regilor şi Paralipomene este un demers dificil şi nesigur din mai multe motive: mai întâi, o asemenea comparaţie s-ar putea întreprinde pe două texte care să nu fi fost supuse vreunei contaminări reciproce. Or, Regii şi Paralipomenele au cunoscut un îndelung proces de „armonizare", care datează încă de pe vremea originalului ebraic şi care s-a amplificat o dată cu traducerea în greacă. Grija pentru concordanţa faptelor relatate i-a determinat pe scribi şi pe redactorii antici să şteargă disparităţile dintre cele două opere şi să încerce să alcătuiască un *diatessaron* al cărţilor istorice. Un prim pas al acestui proiect era uniformizarea lexicală şi chiar stilistică a cărţilor. O altă dificultate în compararea celor două texte este cauzată de lipsa de unitate a traducerii: în cuprinsul aceleiaşi „opere" (*i.e.* Regi) au intervenit mai mulţi traducători din ebraică în greacă. În al treilea rând, Paralipomenele conţin multe pasaje care nu au corespondent în Regi. Această ultimă observaţie prezintă avantajul că tocmai în pasajele fără paralele în Regi se vădeşte personalitatea literară a traducătorului.

Caracteristica esenţială a traducerii greceşti a Paralipomenelor este marea ei fidelitate faţă de lexicul Pentateuhului grecesc la nivelul vocabularului cultic şi tehnic.

În privinţa vocabularului de cult, fidelitatea traducătorului Cronicilor faţă de Pentateuh este maximă. Astfel, el menţine diferenţa semantică dintre βωμός („altarul păgân") şi θυσιαστήριον („altarul yahvist"), prezentă în Pentateuh, dar inexistentă în Cărţile Regilor. Mai mult, βωμός este asociat în 2Par. 31,1 cu τὰ ὑψηλά („înălţimile", sanctuare păgâne), atestare unică în cărţile istorice. De asemenea, „jertfelor de pace" (αἱ εἰρηνικαί) din Rg. le

2. În această secţiune a introducerii, mă voi servi, cu acordul autorului, de studiul de lexicologie comparată întreprins pe Paralipomene şi Regi de Bruno Meynadier (*cf.* Bibliografia), căruia îi mulţumesc pentru călduroasa colaborare şi generozitate.

corespund „jertfele de mântuire" (θυσίαι σωτηρίου) din 2Par. 30,22; 33,16 sau 1Par. 16,1; 21,26, acelaşi termen ca în Lev. 6,5; 7,14; 9,22. „Cortul mărturiei" apare, în 1Par. 9,21; 2Par. 1,3, în traducerea greacă sub forma ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου. Pasajul corespondent din 3Rg. 8,4 are însă: τὸ σκήνωμα τοῦ μαρτυρίου. Sintagma din Par. apare ca atare în Pentateuh, pe când cea din Regi, nu. Totuşi, în Rg. există o altă formulă prezentă în Lev. 17,4 şi Num. 19,4: ἡ σκηνὴ τοῦ κυρίου. În conformitate cu norma lexicală din Pentateuh, „lada" în care se strâng donaţiile (2Par. 24,8.10.11) nu este tradusă mecanic din ebraică prin grecescul κιβωτός, ca în Rg., ci prin γλωσσόκομον. Perdeaua care ascunde chivotul se numeşte în 2Par. 3,14 καταπέτασμα, spre deosebire de Rg. unde termenul apare o singură dată (3Rg. 6,36a), însă cu un sens obscur. Apoi, în 1Par. 28,8, aripile heruvimilor „umbresc" (σκιάζειν), nu „apără" chivotul, ca în textul ebraic. Acelaşi termen grecesc este folosit şi de traducătorii Ex. 38,8. Profesorul francez demonstrează cu exemple familiaritatea traducătorului Cronicilor cu traducerea Pentateuhului, fără însă a presupune neapărat aici o legătură de tip livresc, ci, la un nivel mai înalt, o trăsătură tipică a limbajului liturgic practicat de comunitatea evreiască din Alexandria şi constituit înainte de traducerea Pentateuhului.

Amprenta Pentateuhului este mai puţin sesizabilă în vocabularul tehnic decât în cel de cult. În capitolele complicate despre construcţia templului, lexicul din Pentateuh este, desigur, prezent, dar „ca un parfum evaporat, mai degrabă sub forma unor urme". Nesiguranţele încep o dată cu confruntarea între textul grecesc al LXX şi textul ebraic (TM): neconcordanţele de ordin numeric pun semne de întrebare în privinţa originalului ebraic, care, după toate probabilităţile, pare să nu fi fost cel protomasoretic (*cf.* 1Par. 28,17: patru obiecte în ebraică, trei în greacă, sau 2Par. 4,21-22: opt obiecte în ebraică, şase în greacă.). Pe de altă parte, grija traducătorului în greacă al Paralipomenelor este mai degrabă condiţionată cantitativ decât filologic: acumularea şi enumerarea de obiecte îl entuziasmează mai mult pe traducător decât simpla acribie. Dintre obiecte, corespondenţa citată cu Pentateuhul ar fi cea a termenului care denumeşte „cuva, scăldătoarea": λουτήρ în 2Par. 4,3.6, ca în Pentateuh, faţă de χυτρόκαυλος în 3Rg. 7,24.29. În privinţa tehnicilor de construcţie, terminologia greacă din cărţile istorice, precum cea din Exod, împrumută din vocabularul de specialitate elenistic (mai ales din orfevrerie şi giuvaergerie, meşteşuguri practicate cu mare succes în Alexandria Egiptului). În cazul terminologiei de construcţie nu se pot stabili

corespondenţe sistematice între Pentateuh şi Paralipomene sau Regi. Cu toate acestea, un termen precum διαγλύφειν, „a săpa, a grava, a sculpta", se întâlneşte în Ex. 28,11 şi în 2Par. 4,5. De asemenea, 2Par. 3,8 preferă, ca şi Ex. 26,37, verbul simplu χρυσοῦν, pe când 3Rg. 6,21 menţine, calchiind, o expresie ebraică: „a acoperi cu aur" (περιέχειν χρυσίῳ). Pentru ţesături, versiunea LXX a 2Par. 2,13; 3,14 utilizează verbul, fără corespondent în TM, ὑφαίνειν („a ţese"), probabil o amintire din Ex. 26,31 („În ţesătură să faci chipuri de heruvimi brodaţi": ἔργον ὑφαντὸν ποιήσεις αὐτὸ χερουβιμ). Lista de materiale pentru ţesături este aceeaşi în 2Par. şi Ex.: in (βύσσος), mătase viorie (ὑάκινθος) şi purpurie (πορφύρα). În acest caz, Rg. nu prezintă atâtea corespondenţe cu Ex. ca Par. Aceasta nu constituie o regulă: în alte privinţe, situaţia se inversează: şi Rg. şi Ex. utilizează ἥδυσμα unde Par. au ἄρωμα.

Mai pronunţate în vocabularul de cult, echivalenţele din Pentateuh şi Paralipomene nu trebuie interpretate ca transfer lexical sau împrumut sistematic. Se poate spune că traducerea Cronicilor poartă o amprentă de natură intertextuală mai pronunţată cu Pentateuhul decât traducerea Regilor, în nici un caz însă că ar fi rezultatul unui program de echivalare terminologică.

Ştefan Colceriu

2 Paralipomene

1 1 Şi Solomon, fiul lui David, s-a întărit în domnia lui, iar Domnul
Dumnezeul lui era cu el şi l-a mărit la culme. 2 Şi Solomon i-a vorbit între-
gului Israel, [căpeteniilor] peste mii şi peste sute, şi judecătorilor, şi tuturor
căpeteniilor din fruntea lui Israel, căpeteniilor de familie. 3 Şi Solomon, şi
toată adunarea împreună cu el, s-au dus la înălţimea din Gabaon, unde era
cortul mărturiei lui Dumnezeu, pe care îl făcuse în pustiu Moise, slujitorul
lui Dumnezeu. 4 Chivotul lui Dumnezeu fusese adus de David din cetatea
Cariathiarim, pentru că îi pregătise un cort în Ierusalim, 5 dar altarul de
aramă, pe care îl făcuse Beseleel, fiul lui Urias, fiul lui Or, era [tot] acolo,
înaintea cortului Domnului. Pe acesta l-au cercetat Solomon şi adunarea.
6 Acolo, Solomon a adus înaintea Domnului, pe altarul de aramă din cort, o
mie de arderi de tot. 7 În noaptea aceea Dumnezeu i s-a arătat lui Solomon
şi i-a zis: „Cere[-Mi] ce să-ţi dau." 8 Şi Solomon i-a zis lui Dumnezeu: „Tu
ai făcut mare milă cu tatăl meu David şi m-ai făcut rege în locul lui. 9 Şi
acum, Doamne Dumnezeule, să se adeverească numele Tău peste tatăl meu

---

1,1 Capitolul corespunde în întregime cu 3Rg. 3,1-15. În primul verset, un rezumat vag al activităţii politice a regelui Solomon, relatate în 3Rg. 2,12 – 3,3. Cronistul insistă în cele ce urmează asupra preocupărilor religioase ale regelui şi asupra actului de cult (vv. 3-6) care îi legitimează domnia.

1,2 „din fruntea": *litt.* „din faţa".

1,3 Înălţimea din Gabaon este ultimul loc în care staţionează cortul mărturiei, înainte de stabilirea lui definitivă la Ierusalim.

1,5 „Acolo", adică în Gabaon. ♦ „l-au cercetat": au mers la el pentru a se închina şi a-L întreba pe Domnul.

1,6 „altarul... din cort": mai exact, altarul pentru jertfe se afla în faţa cortului, în curte.

1,8 Am tradus literal ἀντ᾽ αὐτοῦ prin „în locul lui", datorită pregnanţei formulei. Se înţelege că este vorba de succesiunea ereditară la domnie.

1,9 „să se adeverească numele Tău peste tatăl meu David", gr. πιστωθήτω τὸ ὄνομα σοῦ ἐπὶ Δαυιδ – *litt.* „să se încredinţeze numele Tău asupra lui David". Ca şi în 1Cor. 6,11, numele divin este garanţia promisiunii revelate a lui Dumnezeu. Pentru vb. πιστόω, „a face demn de încredere", „a garanta / a confirma / a adeveri", *cf.* nota 17,14 la 1Par.

David, pentru că m-ai făcut rege peste un popor numeros ca pulberea
pământului. [10] Acum, dă-mi înțelepciune și pricepere, ca să ies și să intru
înaintea acestui popor: căci cine [ar fi în stare] să judece acest mare popor
al Tău?" [11] Iar Dumnezeu i-a zis lui Solomon: „Pentru că aceasta a fost în
inima ta și nu Mi-ai cerut nici bogăție de comori, nici faimă, nici sufletele
vrăjmașilor, nici zile multe, ci ai cerut pentru tine înțelepciune și pricepere
ca să judeci poporul Meu peste care te-am făcut rege, [12] îți dau înțelep-
ciunea și priceperea și îți voi da și bogăție, și comori, și faimă, încât nu va fi
nimeni asemenea ție între regii cei dinaintea ta și nici după tine nu va mai fi
așa." [13] Și Solomon a plecat din fața cortului mărturiei de pe înălțimea din
Gabaon spre Ierusalim și a domnit peste Israel.
[14] Și a adunat Solomon care și călăreți și avea o mie patru sute de care și
douăsprezece mii de călăreți; pe acestea le-a lăsat în cetățile cu care de
luptă, iar poporul [a rămas] cu regele în Ierusalim. [15] Și regele a făcut ca
aurul și argintul să fie în Ierusalim ca pietrele, iar cedrii [i-a făcut să fie] în
Iudeea ca duzii, care cresc mulțime în câmpie. [16] Caii lui Solomon se
aduceau din Egipt: îi târguiau negustorii regelui. Ei mergeau [și] cumpărau,
[17] urcau și aduceau din Egipt un car pe șase sute [de sicli] de argint și un cal

---

1,10 „să ies și să intru": semitism referitor la comportamentul conducătorului. ♦ „să judece": gr. κρίνω traduce de obicei ebr. *ṣāphaṯ*, „a judeca", dar și „a cârmui" (vezi situația din Jud.).

1,11 Am tradus literal ψυχή prin „suflet", din dorința de a respecta calcul grecesc după ebr. *nepheș*, care desemnează principiul vital. Prin urmare, Solomon nu Îi cere Domnului viețile dușmanilor săi. ♦ Solomon îi cere Domnului σοφία („înțelepciune" în sens larg) și σύνεσις („pricepere").

1,13 „de pe înălțimea": *litt.* „de la Bama". De data aceasta, traducătorul transliterează pur și simplu ebr. *bāmāh*, „înălțime", deși la 2Par. 1,3 a folosit echivalentul grec ὑψήλη.

1,14 Solomon atribuie pentru prima dată carelor de război un loc important în armata pe care o conduce (*cf.* 3Rg. 10,26). Aceasta în urma unei activități comerciale intense, după cum rezultă și din versetele imediat următoare. Cetățile unde staționează carele sunt Megiddo, Hațor și Gezer (LXX Eser, Magdo, Gezer), menționate la 3Rg. 9,15. ♦ „iar poporul... Ierusalim": TM are „și cu regele la Ierusalim" (e vorba doar de care, nu de popor).

1,15 Formulă consacrată și simbolică a prosperității din vremea lui Solomon. ♦ „a făcut ca aurul și argintul...": *litt.* „a pus aurul și argintul...".

1,16 „se aduceau... îi târguiau": *litt.* „ieșirea (cailor lui Solomon)...; prețul (negustorilor)". ♦ „din Egipt": TM adaugă „și din *Qowē*", acesta fiind vechiul nume al Ciliciei.

1,17 „aduceau ei": *litt.* „în mâinile lor aduceau". ♦ „cheteii": este ultima menționare a hittiților din VT. După prăbușirea Imperiului hittit, douăzeci și patru de orașe-state au

pe o sută cincizeci. Tot astfel aduceau ei şi pentru toţi regii cheteilor şi
pentru regii Siriei. 18 [Apoi] Solomon a spus să se zidească o Casă pentru
numele Domnului şi o casă regească pentru sine.

2 1 Solomon a adunat şaptezeci de mii de bărbaţi şi optzeci de mii de
tăietori de piatră în munte şi, peste ei, [a rânduit] trei mii şase sute de
supraveghetori. – 2 Şi Solomon a trimis la Chiram, regele Tyrului, zicând:
„[Fă cu mine] cum ai făcut şi cu tatăl meu David, când i-ai trimis cedrii, ca
să-şi zidească o Casă în care să locuiască: 3 iată, eu, fiul lui, zidesc o Casă
pentru numele Domnului Dumnezeului meu, pentru a I-o sfinţi, ca să ard
tămâie înaintea Lui şi [să-I aduc] necontenit [pâinile] punerii înainte şi să-I
înalţ arderi de tot, necontenit, dimineaţa şi seara, şi la sabaturi, şi la lună
nouă, şi la sărbătorile Domnului Dumnezeului nostru: şi aceasta [să fie] în
veac în Israel. 4 Casa pe care o zidesc eu este mare, pentru că Dumnezeul
nostru este [mai] mare decât toţi zeii. 5 Cine are puterea să-I zidească o
Casă? Căci cerul şi cerul cerului nu-I [pot] cuprinde slava. Şi cine sunt eu
să-I zidesc Lui Casă? [Pentru ce] dacă nu să ard tămâie înaintea Lui? 6 Şi,
acum, trimite-mi un om iscusit, care ştie să lucreze cu aur, şi cu argint, şi cu
bronz, şi cu fier, şi cu purpură, şi cu [fir] stacojiu şi vineţiu şi să sculpteze

---

devenit moştenitoarele teritoriilor imperiale de la nord de Munţii Taurus. În Siria, şapte oraşe-state care aparţinuseră Imperiului hittit au continuat să fie cunoscute sub titulatura de „hittite" (de exemplu Carchemiş pe Eufrat şi Hamat pe Orontes). Conducătorii lor erau supranumiţi „regii hittiţilor".

1,18 „o casă regească pentru sine": *litt.* „o casă pentru împărăţia/domnia sa".

2 Corespunde cu 3Rg. 5.

2,1 „bărbaţi": TM are „bărbaţi purtători de poveri".

2,2 *Cf.* 1Par. 14,1.

2,5 „Cerul cerului" (οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ) este un calc sintactic după model ebraic. Genitivul acesta este numit, în gramaticile tradiţionale, „genitiv ponderativ" şi, din punct de vedere stilistic, are valoare de superlativ. Vezi şi nota de la Deut. 10,14. ♦ „nu-I [pot] cuprinde slava": TM are „nu-L pot cuprinde". LXX evită referirea directă la esenţa divină. *Cf.* şi nota la Ex. 24,10.

2,6-9 Cererea lui Solomon prefigurează tratatul comercial pe care îl va încheia cu regele Tyrului. În rezumat, în schimbul lemnului de construcţie şi al meşterilor trimişi de Chiram, Solomon se angajează să plătească anual grâu şi untdelemn şi să suporte cheltuielile de întreţinere a meşterilor din Tyr.

2,6 Am tradus σοφός prin „iscusit", pentru că termenul grecesc este aici folosit în accepţiunea lui practică, originară. ♦ „vineţiu": *litt.* „de culoarea iacintului" (vezi nota la Ex. 25,5).

[pentru a lucra] împreună cu oamenii mei pricepuţi din Iudeea şi din
Ierusalim, pe care i-a pregătit David, tatăl meu. 7 Trimite-mi şi lemn de
cedru, şi de ienupăr, şi de pin din Liban, pentru că eu ştiu că robii tăi se
pricep să taie lemn din Liban. Iată, slujitorii tăi se vor duce laolaltă cu
slujitorii mei 8 să-mi pregătească lemn din belşug – căci Casa pe care o
zidesc este mare şi slăvită. 9 Şi, iată, le-am dat în dar de mâncare tăietorilor
de lemn, slujitorii tăi: douăzeci de mii de core de grâu, douăzeci de mii de
core de orz, douăzeci de mii de măsuri de vin şi douăzeci de mii de măsuri
de untdelemn." – 10 Şi Chiram, regele Tyrului, a răspuns printr-o scrisoare
pe care i-a trimis-o lui Solomon: „Pentru că Domnul Îşi iubeşte poporul,
te-a făcut rege peste ei." 11 Şi Chiram a mai zis: „Binecuvântat fie Domnul
Dumnezeul lui Israel, care a făcut cerul şi pământul şi i-a dat regelui David
un fiu înţelept, priceput şi destoinic, care va construi o Casă Domnului şi o
casă regească pentru sine. 12 Şi acum ţi-am trimis un bărbat iscusit şi
destoinic, pe Chiram, tatăl meu, 13 (mama lui era dintre fiicele lui Dan şi
tatăl lui era din Tyr); el ştie să lucreze cu aur, şi cu argint, şi cu bronz, şi cu
fier, şi cu piatră, şi cu lemn şi să ţeasă cu purpură, cu [fir] vineţiu, şi cu in,
şi cu [fir] stacojiu, şi să sculpteze şi să înţeleagă tot ce ţi-ai pus în gând
împreună cu oamenii tăi înţelepţi şi cu cei înţelepţi ai lui David, domnul
meu şi tatăl tău. 14 Şi, acum, domnul meu să trimită slujitorilor săi grâul, şi
orzul, şi untdelemnul, şi vinul despre care a vorbit. 15 Iar noi vom tăia din

---

2,7 „ienupăr": ἄρκευθος (de unde adj. ἀρκεύθινος) pare să fie un arbust pe care dicţionarele îl identifică prin „ienupăr", probabil la specie. Totuşi, alte variante de traducere oferă aici „chiparos", arbore ce furnizează lemn de construcţie. ♦ TM are „cedru, chiparos, santal", dar s-ar putea ca ultimul termen să se refere la alt copac, deoarece santalul nu creşte în Liban. ♦ Libanul era principala sursă pentru lemn de construcţie: la altitudini mari creşteau cedrii vestiţi şi diverse specii de conifere, foarte căutate de constructorii din Orientul Apropiat.

2,9 Cora este o măsură de 360 de litri.

2,12 TM are aici *Ḫūrām-'Ābī*. Dar *'ābī* înseamnă şi „tatăl meu", de aici traducerea LXX „Chiram, tatăl meu". S-a presupus şi că acest Chiram ar fi primit în mod onorific titlul în sensul de „maestru", „tată al meşterilor mei".

2,15 „pe mare până la Ioppe": *litt.* „pe marea Ioppei". Ioppe este ebraicul *Yāphō* şi arabul *Yāfā*. Deşi nu foarte aproape de Ierusalim (54 km în linie dreaptă, 64 de drum de care), era totuşi singurul port natural practicabil din toată Palestina. Apare menţionat în unele cronici egiptene din secolele al XV-lea şi al XIV-lea î.H. După ocuparea israelită a Canaanului a devenit cetate de graniţă, aparţinând tribului lui Gad; a fost ulterior cucerită de filisteni. Azi, în apropiere se află oraşul israelian Haifa. ♦ „îl vei duce": TM are, ca de obicei, „îl vei urca".

Liban cât lemn ai nevoie şi-l vom aduce cu plutele pe mare până la Ioppe;
iar tu îl vei duce la Ierusalim." – 16 Şi Solomon i-a adunat pe toţi străinii din
ţara lui Israel, după numărătoarea pe care o făcuse tatăl său David; şi au
ieşit la socoteală o sută cincizeci şi trei de mii şase sute. 17 Pe şaptezeci de
mii dintre ei i-a făcut purtători de poveri, pe alţi optzeci de mii, tăietori de
piatră şi pe trei mii şase sute, supraveghetori peste oameni.

3 1 Şi Solomon a început a zidi Casa Domnului în Ierusalim, pe muntele
lui Amoria, unde i se arătase Domnul lui David, tatăl lui, adică pe acel loc
pe care îl pregătise David în aria lui Orna iebuseul. 2 Şi a început să o
zidească în luna a doua din cel de-al patrulea an al domniei lui. 3 Solomon a
început astfel zidirea Casei lui Dumnezeu: după măsurătoarea dintâi, ea era
de şaizeci de coţi lungime şi de douăzeci de coţi lăţime. 4 Pridvorul din faţa
Casei era de douăzeci de coţi lungime, pe toată lăţimea Casei, şi de o sută
douăzeci de coţi înălţime; pe dinăuntru l-a poleit cu aur curat. 5 Încăperea

---

2,16 „străinii": vezi nota 22,2 la 1Par. Acolo nu se indică numărul prozeliţilor rezultat în urma recensământului poruncit de David. Comentatorii sunt însă de părere că cifrele nu s-au schimbat semnificativ de la David la Solomon.

2,17 „peste oameni": *litt.* „peste popor".

3 Corespunde cu 3Rg. 6,1-38 şi 7,15-22.

3,1 Cronistul se referă la apariţia îngerului Domnului relatată în 1Par. 21,16. ♦ **Amoria** (ebr. *Moriyyāh*) mai apare o singură dată în Biblie: în TM, la Gen. 22,2: *'ereţ hammoriyyāh*. Este ţinutul unde se găseşte muntele pe care Avraam ar fi trebuit să-l jertfească pe Isaac. LXX preferă să traducă vag, în locul citat din Gen.: γῆν τὴν ὑψηλήν, „ţinutul înalt". Locul respectiv se afla la trei zile de mers de ţara filistenilor. În versetul de faţă, TM are *bᵉhar hammorīyāh*, „pe muntele Moria". Unii comentatori cred că locurile sunt diferite, întrucât Ierusalimul nu se găseşte la trei zile de mers de sudul Filistiei. Paralipomenele nu fac nici o aluzie la Avraam, iar înălţimea pe care este construit Templul de la Ierusalim nu se poate vedea decât din imediata proximitate.

3,3 „a început astfel zidirea": TM are „Aceasta e temelia… pentru a zidi". ♦ „măsurătoarea dintâi": gr. ἡ πρώτη διαμέτρησις. Este vorba despre planul general al fundaţiilor Templului. Se referă probabil şi la două tipuri de unităţi de măsură: un cot regal măsura 51,8 cm: acesta e folosit la construcţia Templului. Cotul standard evreiesc măsura 44,5 cm.

3,4 „Pridvorul": LXX αιλαμ transcrie ebr. *'ūlām*, „portic". În pasajul corespunzător de la 3Rg. 6,3 nu se indică înălţimea pridvorului. Se pare că indicaţia privitoare la înălţime din versetul de faţă este eronată: restul clădirii avea treizeci de metri înălţime. Disproporţia dintre pridvor şi restul clădirii ar fi fost prea mare.

3,5 Încăperea principală, denumită „casa cea mare" (οἶκος ὁ μέγας), era situată la vest de pridvor, de care era despărţită prin două uşi de chiparos. Aici erau îndeplinite ritualurile obişnuite, se aflau altarul de aur pentru tămâieri, masa pentru pâinile punerii

cea mare a căptuşit-o cu lemn de cedru şi a poleit-o cu aur curat; şi a
sculptat pe [pereţii] ei finici şi ghirlande. 6 Şi a împodobit Casa cu pietre
preţioase spre slava [ei] şi cu aurul aurului din Pharuaim 7 şi a poleit cu aur
încăperea: pereţii, porţile, tavanele şi uşile, iar pe pereţi a sculptat heru-
vimi. – 8 Apoi a făcut încăperea Sfintei Sfintelor, lungă de douăzeci de coţi,
cât lăţimea [celeilalte încăperi], şi largă de douăzeci de coţi, şi a poleit-o
către heruvimi cu aur curat preţuind şase sute de talanţi. 9 Cât despre greu-
tatea cuielor, unul singur cântărea cincizeci de sicli de aur. A poleit cu aur
şi catul de sus. 10 Apoi a făcut în Sfânta Sfintelor doi heruvimi de lemn şi
i-a poleit cu aur. 11 Aripile heruvimilor erau de douăzeci de coţi lungime: o
aripă, de cinci coţi, atingea peretele încăperii, iar aripa cealaltă, tot de cinci
coţi, atingea o aripă a celuilalt heruvim. 12 Iar o aripă a acestui [al doilea]
heruvim, de cinci coţi, atingea peretele încăperii, şi cealaltă, tot de cinci
coţi, atingea aripa celuilalt heruvim. 13 Deschise, aripile heruvimilor [făceau]
douăzeci de coţi. Erau aşezaţi în picioare, cu feţele îndreptate spre Casă.
14 Şi a făcut o perdea din [fir] vineţiu, purpuriu, stacojiu şi de in, şi a ţesut
pe ea heruvimi. – 15 În faţa Casei a făcut doi stâlpi, înalţi de treizeci şi cinci

---

înainte, cinci perechi de sfeşnice şi vasele şi instrumentele pentru jertfă. În ebraică e numit adesea *hēykhāl*. ♦ Traducătorul foloseşte aici două figuri etimologice, greu de redat în româneşte: ἐξύλωσεν ξύλοις şi κατεχρύσωσεν χρυσίῳ. Nava centrală era lambrisată cu lemn de cedru poleit cu aur.

3,6 „Aurul aurului" este un genitiv ponderativ: aurul din Pharuaim este cel mai curat, aşadar cel mai valoros. ♦ Pharua(im): locul nu este cunoscut şi toponimul nu mai apare în Biblie. Apare, în schimb, în literatura iudaică postbiblică. Unii l-au echivalat cu Ophir [=(S)opha(i)r(a)], o regiune din sudul Arabiei, pe teritoriul actual al Yemenului; se pare că aceasta a fost sursa aurului adus de regina din Saba.

3,7 „pereţii… uşile": TM are „grinzile, pragurile, pereţii şi batanţii uşilor".

3,8 „Încăperea [*litt.* casa] Sfintei Sfintelor" era sanctuarul interior al Templului, un cub perfect cu latura de douăzeci de coţi. Aici era aşezat chivotul legământului. ♦ „către heruvimi": probabil o eroare a copistului; nu apare în TM.

3,9 Încăperile de la etajele superioare ale clădirilor anexe serveau ca magazii, ofereau adăpost preoţilor şi erau depozite pentru banii şi bunurile aduse în dar de credincioşi. ♦ „catul de sus": TM are „cele de sus", echivalat de unii cu „tavanele".

3,10 „de lemn": TM are un termen interpretat de unii ca „metal turnat", iar de alţii ca o alterare a cuvântului care înseamnă „lemn".

3,14 „heruvimi": gr. χερουβιν – transcrie un plural aramaic.

3,15 Înălţimea stâlpilor de la intrarea în Templu indicată aici nu concordă cu cea menţionată la 3Rg. 7,3, unde fiecare stâlp are optsprezece coţi înălţime. Cei treizeci şi cinci de coţi reprezintă fie suma imperfectă a înălţimii ambilor stâlpi, fie o pură exagerare pentru preamărirea operei regelui Solomon.

de coţi, cu capiteluri de cinci coţi. 16 Apoi a făcut lanţuri în *dabir* şi le-a pus
pe capitelurile stâlpilor, şi a făcut o sută de rodii şi le-a pus pe ghirlande.
17 A aşezat stâlpii în faţa templului, unul la dreapta, celălalt la stânga, şi pe
cel din dreapta l-a numit Întărire, iar pe cel din stânga Putere.

4 1 Şi a făcut altarul de aramă, lung de douăzeci de coţi, lat de douăzeci
şi înalt de zece coţi. 2 A făcut şi marea turnată, cu diametrul de zece coţi,
rotundă de jur împrejur, înaltă de cinci coţi şi cu circumferinţa de treizeci de
coţi. 3 Sub ea, [a aşezat] chipuri de boi [turnaţi]; [pe] zece coţi înconjoară
spălătoarea. Au turnat două rânduri de boi, 4 doisprezece [cu totul], trei
privind spre miazănoapte, trei privind spre asfinţit, trei privind spre
miazăzi, trei privind spre răsărit, iar marea [era aşezată] deasupra lor —
căci spinările lor intrau dedesubt. 5 Era de o palmă grosime şi marginea ei
era ca şi gura unui potir, în formă de floare de crin; cuprindea trei mii de
măsuri. Şi a terminat[-o]. 6 A mai făcut zece spălători şi le-a aşezat cinci în

3,16 „lanţuri": LXX are σερσερωθ care transliterează ebr. *ṣarᵉṣᵉrōth* cu acelaşi sens. ♦ *„dabir"*: transliterare pentru ebr. *dᵉbhīr*, termen folosit pentru „Sfânta Sfintelor" (*cf.* şi nota la 3Rg. 6,3).

3,17 Numele celor doi stâlpi traduc în greacă două nume ebraice: *yākhīn* şi *bo'az*. Comentariile se împart în două direcţii: unii sunt de părere că respectivele substantive sunt proprii; în acest caz, ele denumesc pe doi strămoşi ai lui David, pe linie maternă (Iachin, 1Par. 24,17) şi, respectiv, pe linie paternă (Boos, Rut. 4,1). Cealaltă interpretare, pe care o adoptă implicit şi traducătorii LXX, este de verb + subst. comun („va întări în putere"), aluzie la promisiunea lui Dumnezeu către David.

4 Corespunde cu 3Rg. 7,10-37.

4,1 Se referă la altarul de bronz pentru arderile de tot, plasat în curtea interioară a Templului.

4,2 „marea turnată", gr. θάλασσα χυτή: e vorba de aşa-numita „mare de aramă", un bazin încăpător, situat în curtea interioară, între altarul de bronz pentru arderile de tot şi pridvor, destinat probabil spălărilor rituale.

4,3 Am tradus λουτήρ prin „spălătoare", respectând uzanţa. Termenul îşi păstrează astfel şi sensul tehnic (de bazin propriu-zis) şi pe acela ritual (purificarea preoţilor, *cf.* v. 6). Text neclar. ♦ „rânduri": gr. γένη, *litt.* „feluri, soiuri, neamuri".

4,4 „doisprezece": TM are „se sprijinea pe doisprezece".

4,5 Un lat de palmă înseamnă 7,4 cm. ♦ „măsuri": gr. sg. μετρητής. Un *metrit* attic măsura aproximativ 39 de litri. Dar TM afirmă aici că marea de aramă avea o capacitate de trei mii de *bathi*, un *bath* având 45 de litri.

4,6 Aceste „spălători" sunt de fapt nişte lighene mai mici decât marea de aramă, destinate spălării instrumentelor folosite la arderile întregi.

partea dreaptă şi cinci în partea stângă, ca să se spele şi să se curețe în ele uneltele pentru arderile de tot. Iar marea [era făcută] ca să se spele preoții în ea. [7] A mai făcut şi zece sfeşnice de aur, după cum era rânduit, şi le-a pus în templu, cinci la dreapta şi cinci la stânga. [8] A mai făcut zece mese şi le-a pus în templu, cinci la dreapta, cinci la stânga şi a făcut o sută de cupe de aur. [9] A [mai] făcut curtea preoților şi curtea cea mare; curții i-a făcut porți şi uşorii acestora i-a ferecat în aramă. [10] Iar marea a aşezat-o lângă colțul din dreapta al Casei, îndreptată spre răsărit. [11] Chiram a mai făcut şi cârligele pentru cărnuri, şi tigăile, şi vatra altarului, şi toate vasele. Şi a isprăvit Chiram toată lucrarea pe care a făcut-o pentru regele Solomon în Casa lui Dumnezeu: [12] [a ridicat] cei doi stâlpi şi la capetele lor a pus globurile capitelurilor şi două plase ca să acopere vârfurile capitelurilor (de pe capetele stâlpilor); [13] şi pe plase [a atârnat] patru sute de clopoței de aur şi două rânduri de rodii la fiecare plasă care acoperea cele două globuri ale capitelurilor de deasupra stâlpilor. [14] A făcut şi zece *mechonoth* şi a aşezat spălătorile pe *mechonoth*; [15] şi marea, şi cei doisprezece boi de sub ea, [16] şi suporții, şi lighenele pentru apă, şi căldările, şi cârligele pentru cărnuri; toate vasele pe care le-a făcut şi le-a adus Chiram pentru regele Solomon la Casa Domnului erau din aramă curată. [17] Regele [Solomon] le turnase pe acestea în împrejurimile Iordanului, într-un pământ tare, în casa lui

---

4,7 Sfeşnicele erau aşezate în nava centrală, înaintea sanctuarului (TM *d*ᵉ*bhīr*, „locul cel mai lăuntric"; în LXX transliterat δαβιρ, *cf.* 3Rg. 7,35).

4,8 Traducătorii LXX se folosesc aici de un sinonim a lui ἀριστερός („stâng"), εὐώνυμος, *litt.* „cu nume bun, de bun augur". Prin antifrază, termenul ajunge să însemne „stâng". Utilizarea lui de către traducătorii LXX, într-un context atât de important pentru viața religioasă a evreilor, indică gradul de dezetimologizare a termenului grecesc.

4,9 „Curtea preoților" este un soi de atrium, menționat la 3Rg. 6,36. Este supranumită aşa, pentru că aici se desfăşurau toate operațiunile rituale. „Curtea cea mare" era curtea exterioară a Templului.

4,10 „îndreptată spre răsărit": *litt.* „în fața răsăritului înainte", *i.e.* în partea de sud-est a Templului.

4,11 „cârligele... vasele". TM are „... lighenele, lopățelele şi vasele pentru stropire".

4,12 „globurile capitelurilor": în LXX γωλαθ τῇ χωθαρεθ transcrie aproximativ ebr. *ha-g-gūllǭth w*ᵉ*-ha-k-kothārōth*, „globurile şi capitelurile".

4,14 „*mechonoth*": ca şi la 3Rg. 7,14, LXX transcrie ebr. *m*ᵉ*khonōth*, ce desemnează un fel de cărucioare pe patru roți.

4,17 „într-un pământ tare": *litt.* „în desimea pământului". ♦ „în casa lui Socchoth şi între [aceasta şi] Sirdatha": TM are „între *Sukkōth* şi *Ṭ*ᵉ*rēdhāthāh*".

Socchoth şi între [aceasta şi] Sirdatha. 18 Solomon a făcut toate aceste vase
într-un număr foarte mare, pentru că a avut aramă din belşug. 19 Solomon a
făcut toate obiectele pentru Casa Domnului: altarul de aur, şi mesele (pentru
pâinile punerii înainte), 20 şi sfeşnicele, şi candelele pentru lumină, [cele]
rânduite în faţa *dabirului*, din aur curat, 21 şi mucările lor, şi candelele, şi
tăvile, şi cădelniţele, şi tigăile de aur curat. 22 Iar uşa de dinăuntru a Casei,
dinspre Sfânta Sfintelor, [şi] dinspre uşile încăperii templului erau din aur.

5 1 Şi [astfel] s-a isprăvit toată lucrarea pe care a făcut-o Solomon în
Casa Domnului. Şi a adus Solomon [lucrurile] cele sfinte ale lui David, tatăl
său: argintul şi aurul şi vasele, şi le-a pus în vistieria Casei Domnului.
2 Atunci Solomon i-a chemat la adunare pe bătrânii lui Israel şi pe toate
căpeteniile triburilor, pe capii familiilor fiilor lui Israel, la Ierusalim, ca să
aducă chivotul legământului Domnului din cetatea lui David (aceasta este
Sionul). 3 Şi s-au adunat la rege toţi bărbaţii din Israel în [timpul] sărbătorii
(aceasta este luna a şaptea); 4 şi au venit toţi bătrânii lui Israel, şi toţi leviţii
au luat chivotul 5 şi au adus chivotul şi cortul mărturiei şi toate lucrurile
sfinte care se aflau în cort. Preoţii şi leviţii au adus chivotul. 6 Regele

---

4,18 „a avut aramă din belşug": *litt.* „nu a lipsit greutatea aramei".

4,19 Textul se referă la altarul de aur pentru tămâiere.

4,20 Despre sfeşnice, *cf.* nota 2Par. 4,7. ♦ „*dabir*": termen ebraic transliterat în LXX. E vorba de „Sfânta Sfintelor". *Cf.* notele 3,16 şi 4,7.

4,21 În TM obiectele sunt mai multe, enumerarea lor trecând şi în v. 22.

4,22 Se referă la uşile care fac legătura dintre sanctuar şi celelalte încăperi ale Templului.

5 Corespunde cu 3Rg. 8,1-11.

5,1 Despre pregătirile lui David, *cf.* 1Par. 28.

5,2 Solomon aduce în Templu chivotul legământului din locul provizoriu în care îl amplasase David – fortăreaţa iebusită de pe înălţimea Sion, aflată atunci în afara (înspre sud-est) zidurilor Ierusalimului de mai târziu.

5,3 Este vorba despre sărbătoarea corturilor sau a adunării, care avea loc între ziua a cincea şi a douăzeci şi doua din luna a şaptea (septembrie-octombrie), după strângerea recoltei. E una dintre cele trei sărbători anuale la care trebuia să participe orice bărbat. Cu un pronunţat caracter mesianic, (*cf.* J. Danielou, *Symboles chrétiens primitifs*) sărbătoarea celebrează scoaterea din Egipt a poporului ales şi perioada în care israeliţii s-au adăpostit în corturi, în pustiu. Caracterul mesianic, speranţa în iertarea păcatelor, pe care sărbătoarea le implică, o diferenţiază de sărbătorile agrare similare ale altor popoare din zonă.

5,6 „adunarea lui Israel": gr. συναγωγὴ Ισραηλ. Sensul prim este „loc de întâlnire", abia apoi „loc de închinare". ♦ „cu frică [de Dumnezeu]": gr. φοβούμενοι nu are aici corespondent în TM.

Solomon şi toată adunarea lui Israel şi cei cu frică [de Dumnezeu] şi aceia
dintre ei care se adunaseră jertfeau înaintea chivotului vite şi oi, care nu se
mai numărau şi cărora nu li se mai ţinea socoteala de multe ce erau. [7] Şi
preoţii au adus chivotul legământului Domnului la locul lui, în *dabirul*
Casei, în Sfânta Sfintelor, sub aripile heruvimilor. [8] Heruvimii aveau aripile
întinse peste locul chivotului şi heruvimii acopereau chivotul şi drugii lui.
[9] Drugii depăşeau, încât se vedeau capetele lor din Sfânta, în faţa *dabirului*,
dar din afară nu se vedeau. Şi au rămas acolo până în ziua aceasta.[10] Nu
erau în chivot decât [cele] două table pe care le pusese Moise în Choreb, pe
care le pusese ca legământ Domnul cu fiii lui Israel, la ieşirea lor din
pământul Egiptului. [11] Şi a fost aşa: când au ieşit preoţii din Sfânta – căci
toţi preoţii care se aflau acolo s-au sfinţit, fără să se ţină seama de cetele
lor – [12] toţi leviţii cântăreţi, [care ţineau] de fiii lui Asaph, Aiman şi Idithun
şi de fiii lor şi de fraţii lor, dintre cei înveşmântaţi în mantii de vison, cu
chimvale şi cu *nabla* şi cu *kinyra* stăteau înaintea altarului, şi cu ei o sută
douăzeci de preoţi sunând din trâmbiţe. [13] Şi trâmbiţe şi psalmodieri şi
cântări s-au ridicat într-un singur glas ca să aducă mulţumire şi laudă
Domnului – şi pe când înălţau glas din trâmbiţe şi din chimvale şi din alte
instrumente de cântat şi ziceau:

„Lăudaţi-L pe Domnul, că este bun,
că în veac este mila lui",

s-a umplut Casa de norul slavei Domnului [14] şi nu mai puteau preoţii să
stea să slujească din pricina norului, căci slava Domnului umpluse toată
Casa lui Dumnezeu.

6 [1] Atunci Solomon a zis:
„Domnul a spus că se sălăşluieşte în întuneric;
[2] iar eu am zidit o Casă pentru numele Tău, sfântă pentru Tine
şi pregătită ca să locuieşti în veci."

5,11 De obicei, numai preoţii cărora le venea rândul să oficieze se sfinţeau, adică se purificau prin abluţiuni şi abstinenţă. De data aceasta însă, în mod excepţional, indiferent cărei cete îi aparţineau, toţi preoţii se purifică.

5,12 „înaintea altarului": TM are „la răsărit de altar".

5,13 Semnul că Dumnezeu şi-a recunoscut şi şi-a luat în stăpânire Casa este apariţia norului slavei, în acelaşi chip ca la sfinţirea cortului ridicat de Moise în pustiu (Ex. 40, 34-38). Şi de data aceasta norul îi împiedică pe preoţi să intre în sanctuar.

6,2 TM are „eu am zidit pentru Tine o Casă măreaţă şi un loc în care să sălăşluieşti în veac."

3 Apoi regele şi-a întors faţa şi a binecuvântat toată adunarea lui Israel şi
toată adunarea lui Israel stătea în picioare. 4 Şi a zis: „Binecuvântat fie
Domnul Dumnezeul lui Israel care a grăit cu gura Sa către David, tatăl meu
şi cu mâinile Sale a împlinit, zicând: 5 «Din ziua în care l-am scos pe
poporul Meu din pământul Egiptului, nu Mi-am ales vreo cetate din toate
triburile lui Israel în care să fie zidită Casă pentru a fi numele Meu acolo şi
nu Mi-am ales vreun bărbat ca să fie conducător peste poporul Meu, Israel.
6 Ci Mi-am ales Ierusalimul, ca să fie acolo numele Meu, şi Mi l-am ales pe
David, ca să fie peste poporul Meu Israel.» 7 Şi David, tatăl meu, a avut la
inimă să zidească o Casă pentru numele Domnului Dumnezeului lui Israel. 8
Şi a zis Domnul către David, tatăl meu: «De vreme ce ţi-a fost la inimă să
zideşti Casă pentru numele Meu, bine ai făcut că ţi-a fost la inimă; 9 însă nu
tu vei zidi Casa, ci fiul care va ieşi din coapsa ta; acesta va zidi Casă pentru
numele Meu.» 10 Şi Domnul a întărit cuvântul pe care l-a rostit; şi am venit
eu în locul tatălui meu David şi m-am aşezat pe tronul lui Israel, după cum
a grăit Domnul, şi am zidit Casă pentru numele Domnului Dumnezeului lui
Israel 11 Şi am pus acolo chivotul în care se află legământul Domnului, pe
care l-a încheiat cu Israel."

12 Şi [regele] a stat în faţa altarului Domnului, dinaintea întregii adunări
a lui Israel, şi şi-a întins mâinile 13 – căci Solomon făcuse un soclu de
aramă, lung de cinci coţi, lat de cinci coţi şi înalt de trei coţi, pe care îl
aşezase în mijlocul curţii templului; şi s-a urcat pe el şi a căzut în genunchi
în faţa întregii adunări a lui Israel, şi-a întins mâinile spre cer 14 şi a zis:
„Doamne, Dumnezeul lui Israel, nu este dumnezeu asemenea Ţie în cer,
nici pe pământ, care să-şi păzească legământul şi mila pentru slujitorii Tăi
care umblă dinaintea ta cu toată inima. 15 Tu ai păzit pentru slujitorul Tău
David, tatăl meu, cele ce i le-ai spus şi le-ai grăit cu gura Ta şi cu mâinile
Tale le-ai împlinit, precum în ziua aceasta. 16 Şi acum, Doamne, Dumnezeul
lui Israel, păzeşte pentru slujitorul Tău David, tatăl meu, cele pe care i le-ai
grăit lui, zicând: «Nu-ţi va lipsi bărbat dinaintea Mea, aşezat pe tronul lui

---

6,10 „a întărit": sensul de bază al vb. ἀνίστημι este „a face să stea în picioare", „a înălţa", dar în funcţie de context este folosit în LXX pentru a construi o serie de metafore ale „întemeierii": „a stabili (un legământ, o înţelegere)" (Gen. 9,9), „a stabili o regulă, a statornici" (2Par. 23,18), „a ridica din morţi" (Is. 26,19) (în NT cu sensul „a învia din morţi" – de ex., In. 11,23-25). Aici are sensul „a consolida, a întări, a confirma" (*cf.* şi LEH, *s.v.*).

Israel, numai să-şi păzească fiii tăi calea, ca să umble în legea Mea, după
cum ai umblat tu înaintea Mea.» [17] Şi acum, Doamne, Dumnezeul lui Israel,
adeverească-se cuvântul Tău, pe care l-ai grăit slujitorului Tău David.
[18] Oare cu adevărat va locui Dumnezeu cu oamenii pe pământ? Dacă cerul
şi cerul cerului nu Te pot cuprinde, ce-i Casa aceasta pe care am zidit-o?
[19] Priveşte la rugăciunea slujitorului Tău şi la cererea mea, Doamne
Dumnezeule, ca să asculţi cererea şi rugăciunea cu care se roagă slujitorul
Tău înaintea Ta astăzi: [20] să fie ochii Tăi deschişi zi şi noapte peste Casa
aceasta şi peste locul acesta, despre care ai zis că se va chema numele Tău
acolo, şi să asculţi rugăciunea pe care o face slujitorul Tău în locul acesta. [21]
Şi ascultă cererea slujitorului Tău şi a poporului Tău Israel, pe care o vor
înălţa în locul acesta, şi Tu ascult-o în locul sălăşluirii Tale din cer şi auzi
[-ne] şi fii milostiv. [22] Şi dacă i-ar greşi un om aproapelui său, şi şi-ar lua
asupra sa jurământ, blestemându-se pe sine însuşi şi [dacă] vine şi jură
înaintea altarului din Casa aceasta, [23] Tu să-l asculţi din cer şi să împlineşti
şi să-i judeci pe robii tăi: să-i plăteşti celui nelegiuit şi căile sale să se
întorcă asupra capului său şi să-l îndreptăţeşti pe cel drept şi să-l răsplăteşti
după dreptatea lui. [24] Şi dacă poporul Tău Israel se va frânge înaintea
duşmanului, din pricină că va păcătui împotriva Ta, dar se vor întoarce şi se
vor mărturisi numelui Tău şi se vor ruga şi vor înălţa cereri înaintea Ta în
Casa aceasta, [25] Tu să [-i] asculţi din cer şi să fii iertător cu păcatele
poporului Tău Israel şi să-i întorci pe ei în ţara pe care le-ai dat-o lor şi
părinţilor lor. [26] Şi când cerul va fi închis şi nu va ploua, pentru că [ei] vor
fi păcătuit înaintea Ta, dacă se vor ruga spre locul acesta şi vor lăuda
numele Tău şi se vor întoarce de la păcatele lor, pentru că îi vei fi smerit,
[27] Tu să [-i] asculţi din cer şi să fii iertător cu păcatele slujitorilor Tăi şi ale
poporului Tău Israel; şi să le descoperi calea cea bună pe care să meargă şi
să dai ploaie pe pământul Tău, pe care l-ai dat moştenire poporului Tău. –
[28] Şi dacă va fi foamete pe pământ, dacă vor fi moarte, vânt nimicitor şi
gălbinare, lăcuste şi omizi dacă vor fi, dacă duşmanul îi va strâmtora
înaintea cetăţilor lor, dacă [li se va întâmpla] orice nenorocire şi orice rău,

---

6,22 „jurământ, blestemându-se": este vorba de jurământul strâmb, *cf.* nota la 3Rg. 8,31.

6,28 „vânt nimicitor şi gălbinare": *cf.* notele 26,16 la Lev. (pentru „gălbinare") şi 28,22 la Deut. (pentru „vânt nimicitor"). Pentru „gălbinare" (gr. ἴκτερος), Lust menţionează şi sensul „tăciune", boală a plantelor.

[29] şi dacă tot omul şi tot poporul Tău Israel se vor ruga şi vor cere şi de-şi
va cunoaşte omul rana şi slăbiciunea şi-şi va întinde mâinile spre Casa
aceasta, [30] Tu să asculţi din cer, din lăcaşul Tău cel statornicit, şi să te
îmbunezi şi să-i dai omului după căile lui, după cum îi cunoşti inima; căci
Tu singur cunoşti inimile fiilor oamenilor, [31] ca să se teamă de căile Tale în
toate zilele cât vor trăi pe faţa pământului pe care l-ai dat părinţilor noştri. –
[32] Şi pe orice străin, care nu-i din poporul Tău Israel şi va veni dintr-o ţară
îndepărtată pentru numele Tău cel mare şi pentru mâna Ta cea puternică
şi braţul Tău cel înălţat, şi va veni şi se va ruga în locul acesta, [33] [Tu]
să-l asculţi din cer, din lăcaşul Tău statornicit, şi să-i împlineşti toate câte
Ţi le va cere străinul, ca să cunoască toate popoarele pământului numele
Tău şi să se teamă de Tine, ca şi poporul Tău Israel, şi să ştie că numele
Tău a fost chemat asupra acestei Case pe care am zidit-o. [34] Iar de va ieşi
poporul Tău la război împotriva duşmanilor săi pe calea pe care-i vei trimite
Tu şi se vor ruga la Tine spre cetatea aceasta pe care ai ales-o şi spre Casa
pe care am zidit-o pentru numele Tău, [35] să le auzi din cer rugăciunea şi
cererea lor şi să le faci dreptate. [36] Dacă vor păcătui înaintea Ta – căci nu
este om care să nu păcătuiască – şi-i vei bate şi-i vei da pe mâna
vrăjmaşilor, şi aceştia îi vor duce în robie în pământul lor îndepărtat sau
apropiat, [37] [şi] dacă îşi vor întoarce inimile din ţara în care vor fi fost duşi
şi se vor întoarce şi se vor ruga Ţie, în robia lor, zicând: «Păcătuit-am,
nedreptate am făcut, fărădelege am săvârşit» [38] şi se vor întoarce spre Tine
din toată inima şi din tot sufletul lor, fiind în ţara celor care i-au înrobit, şi
se vor ruga spre pământul lor, pe care l-ai dat părinţilor lor, şi spre cetatea
pe care ai ales-o şi spre Casa pe care am zidit-o pentru numele Tău – [39] să le
auzi din cer, din lăcaşul Tău statornicit, rugăciunea şi cererea şi să
împlineşti judecăţile şi să fii iertător cu poporul care a păcătuit împotriva

---

6,30 „lăcaşul Tău cel statornicit" (*litt.* „... cel pregătit"): TM are „locul sălăşluirii Tale". La fel şi la 6,33. 39.

6,31 „ca să se teamă de căile Tale": TM are „ca să se teamă de Tine spre a umbla pe căile Tale".

6,34 „spre cetatea aceasta (...) şi spre Casa": *litt.* „pe drumul cetăţii acesteia (...) şi al Casei". Expresie similară în v. 38 (*litt.* „se vor ruga [spre] drumul ţării lor...").

6,39 „să împlineşti judecăţile": gr. ποιήσεις κρίματα, „să faci judecăţile", *i.e.* o judecată favorabilă (*cf.* AB II Chron., *ad loc.*: „maintain their cause"). Termenul κρίμα aparţine vocabularului juridic al LXX şi înseamnă atât „hotărâre judecătorească", „judecată", cât şi „pricină", „motiv de judecată".

Ta. – [40] Acum, Doamne, fie ochii Tăi deschişi şi urechile Tale plecate la
cererea din locul acesta. [41] Şi acum,

ridică-Te, Doamne Dumnezeule, la [locul] odihnei Tale,
Tu şi chivotul puterii Tale.
Preoţii Tăi, Doamne Dumnezeule, să se îmbrace în mântuire
şi fiii Tăi să se bucure de cele bune.
[42] Doamne Dumnezeule, nu Te întoarce de la faţa unsului Tău,
ci adu-Ţi aminte de îndurările lui David, robul Tău."

7 [1] Şi îndată ce Solomon a încetat să se roage a şi coborât din cer foc şi
a mistuit arderile de tot şi [celelalte] jertfe şi slava Domnului a umplut
Casa. [2] Iar preoţii nu puteau să intre în Casa Domnului în clipa aceea,
pentru că slava Domnului umplea Casa. [3] Şi au văzut toţi fiii lui Israel cum
coborau focul [peste altar] şi slava lui Dumnezeu asupra Casei; şi au căzut
cu faţa la pământ, pe pardoseală, şi s-au închinat şi îl lăudau pe Domnul,

că este bun,
că în veac este mila Lui.

[4] Şi regele şi tot poporul au adus jertfe înaintea Domnului. [5] Solomon a
jertfit douăzeci şi două de mii de boi şi o sută douăzeci de mii de oi. Regele
şi tot poporul au închinat Casa lui Dumnezeu. [6] Preoţii erau aşezaţi la

---

6,41 „la [locul] odihnei Tale": *litt.* „la/spre odihna Ta". *Cf.* 1Par. 28,2: „Casă pentru odihna chivotului" şi nota *ad loc.*

6,42 „unsului Tău": TM are „unşilor Tăi" – este vorba de întreaga dinastie davidică. Traducerea LXX ar putea reflecta focalizarea mesianică ulterioară. ♦ „îndurările lui David": poate însemna atât faptele de pietate sau chiar de milostivire ale lui David, cât şi milostivirea pe care Dumnezeu i-a arătat-o în repetate rânduri lui David. *Cf.* şi Is. 55,3.

7,1 Aprinderea focului (gr. πῦρ, ebr. *'eš*) pe altarul arderilor de tot este o teofanie (*cf.* Lev. 9,24). În Lev. 10,1 se atrage atenţia că focul acesta este unul special şi că nu poate fi înlocuit cu foc provenit din altă sursă. De aceea, focul divin a fost apoi menţinut continuu în Templu.

7,3 Lauda israeliţilor este începutul Ps. 135, cântat şi cu alte ocazii (2Par. 5,13; 20,21).

7,4 Expresia „înaintea Domnului" are de acum un sens local precis: „înaintea Casei Domnului".

7,5 „au închinat (Casa)": gr. ἐνεκαίνισεν, *litt.* „a înnoit". *Cf.* nota 7,10 la Num. („târnosirea altarului").

7,6 „locurile lor de veghe": *cf.* nota 23,32 la 1Par. ♦ Imnurile regelui David sunt psalmi sau fragmente de psalmi (*cf.* 2Par. 7,3). ♦ „Tot Israelul" desemnează adunarea reprezentativă a tuturor triburilor israelite.

locurile lor de veghe şi leviţii [cântau] la instrumentele de cântări ale
Domnului [cele] ale regelui David pentru a aduce laude înaintea Domnului,
„că în veac este mila Lui".
[Ei cântau] imnuri ale regelui David, iar preoţii sunau din trâmbiţe
înaintea lor şi tot Israelul stătea [acolo]. 7 Solomon a sfinţit mijlocul curţii
Casei Domnului, pentru că a adus acolo arderile de tot şi grăsimile [jerfelor]
de mântuire: căci pe altarul de aramă pe care îl făcuse Solomon n-au
încăput toate arderile de tot, prinoasele şi grăsimile. 8 Şi a făcut Solomon
praznic timp de şapte zile, şi tot Israelul împreună cu el; şi [a fost] adunare
foarte mare, de la intrarea Aimath până la râul Egiptului. 9 Iar în ziua a opta
a făcut încheierea, căci sărbătoarea închinării altarului a durat şapte zile.
10 Şi în ziua a douăzeci şi treia a lunii a şaptea a fost slobozit poporul la
corturile lor, bucurându-se cu inimă bună de lucrurile bune pe care le-a
făcut Domnul pentru David, pentru Solomon şi pentru Israel, poporul Său.
11 Şi Solomon a isprăvit Casa Domnului şi casa regelui. Şi tot ce-a vrut
el, în sufletul lui, să facă în Casa Domnului şi în casa lui i-a reuşit. 12 Apoi i
s-a arătat Dumnezeu lui Solomon noaptea şi i-a spus: „Ţi-am auzit rugă-
ciunea şi Mi-am ales locul acesta drept Casă a jertfei. 13 Dacă voi închide
cerul şi nu va ploua şi dacă îi voi porunci lăcustei să mistuie copacii, şi dacă

7,7 Este vorba despre curtea interioară, a preoţilor, în care era aşezat altarul pentru arderile de tot. Participarea extrem de numeroasă îl determină, în mod extraordinar, pe Solomon să consacre şi spaţiul liber al curţii pentru arderile de tot. Altarul propriu-zis se afla în apropierea sanctuarului, nu în mijlocul curţii. ♦ „prinoasele": în LXX μαναα transliterează ebr. *min^{e}hāh* „prinos, ofrandă".

7,8 „intrarea în Aimath": gr. εἴσοδος Αιμαθ, ebr. *H̱amāth* şi „râul Egiptului": gr. χειμάρρος Αἰγύπτου sunt cele două limite simbolice de nord, respectiv de sud, ale teritoriului locuit de evrei. Am tradus χειμάρρος Αἰγύπτου prin „râul Egiptului", pentru că este o expresie consacrată de tradiţie. Traducerea exactă ar fi „torentul Egiptului", aşa cum reiese şi din echivalentul ebr. *naẖal Miṣ^{e}rāyim*. Localizarea „râului Egiptului" este incertă. Unii comentatori sunt de părere că el trebuie identificat cu cel mai estic braţ al Nilului (Pelusiac), alţii, că acesta era actualul Wadi el-Arish care curge prin Sinai, spre nord, şi se varsă în Mediterana la 145 km de Canalul Suez şi 80 km de Gaza.

7,11 „Casa Domnului" făcea parte dintr-un complex arhitectonic care cuprindea şi palatul regal (numit „casa regelui"), „Casa Pădurii Libanului", o casă pentru fiica Faraonului şi curţi. Acelaşi sistem arhitectonic, cu clădiri administrative în perimetrul citadelei, a fost descoperit, în ruinele datând de pe vremea lui Solomon, la Hazor şi Meghido.

7,11-22 Corespunde cu 3Rg. 9, 1-11.

7,12 Viziunea lui Solomon este mai precis relatată în 3Rg. 9,2, unde se spune: „Domnul i s-a arătat lui Solomon pentru a doua oară, aşa cum i se arătase în Gabaon".

voi trimite moartea în poporul Meu, [14] şi dacă poporul Meu, asupra căruia
este chemat numele Meu, se va căi şi se va ruga şi Îmi va căuta faţa şi se va
întoarce de pe căile lui cele rele, Eu îi voi asculta din cer şi le voi ierta
greşelile şi le voi vindeca pământul. [15] Acum, ochii Mei vor fi deschişi şi
urechile Mele plecate spre rugăciunea din locul acesta. [16] Şi acum, mi-am
ales şi am sfinţit Casa aceasta pentru ca numele Meu să fie acolo până în
veac, iar ochii Mei şi inima Mea vor fi acolo în toate zilele. [17] Şi dacă tu vei
umbla înaintea Mea ca tatăl tău David şi vei împlini toate câte ţi le-am
poruncit şi vei păzi toate rânduielile şi judecăţile Mele, [18] Eu voi înălţa
tronul domniei tale, aşa cum m-am legat cu tatăl tău David, zicând: «Nu vei
fi lipsit de bărbat care să cârmuiască în Israel.» [19] Dar dacă vă veţi întoarce
[de la Mine] şi veţi părăsi rânduielile şi poruncile Mele pe care le-am dat
dinaintea voastră şi vă veţi duce să slujiţi altor dumnezei şi vă veţi închina
lor, [20] Eu vă voi alunga de pe pământul pe care vi l-am dat şi Îmi voi
întoarce faţa de la Casa aceasta pe care am sfinţit-o pentru numele Meu şi o
voi da pildă şi poveste la toate neamurile. [21] Şi de Casa aceasta înaltă orice
trecător se va mira şi se va întreba: «De ce-a făcut Domnul [aşa] acestei ţări
şi acestei case?» [22] Şi vor zice: «Pentru că L-au părăsit pe Domnul
Dumnezeul părinţilor lor, pe Cel care i-a scos din pământul Egiptului, şi
s-au luat după alţi zei şi li s-au închinat şi le-au slujit lor; de aceea a adus
peste ei toată nenorocirea aceasta.»"

8 [1] Şi a fost aşa: după douăzeci de ani, în care Solomon a zidit Casa
Domnului şi casa lui, [2] a întărit şi cetăţile pe care i le-a dat Chiram lui
Solomon şi i-a aşezat acolo pe fiii lui Israel. [3] Şi Solomon s-a dus la

---

7,14 „se va căi": *litt.* „se va întoarce" sau „se va ruşina". ♦ Pasajul se referă, în primele propoziţii, la poporul Israel, la singular şi continuă, referindu-se la aceeaşi realitate, la plural. Schimbarea de număr vizează deopotrivă planul general şi cel individual.

7,20 „vă voi alunga": *litt.* „vă voi ridica de pe". ♦ „de pe pământul...": TM are „de pe pământul Meu".

7,21 Am tradus literal expresia δώσω εἰς παραβολὴν καὶ εἰς διήγημα, „o voi da pildă şi poveste".

8,2 La 3Rg. 9,12 aflăm că regele Tyrului primeşte de la Solomon douăzeci de cetăţi în Galileea, dar pe care Chiram nu le acceptă. E neclar dacă aici cronistul se referă la aceste cetăţi restituite de Chiram lui Solomon sau la altele.

8,3 „Aimath [din] Soba": transliterarea ebr. *Ḥamāth Ṭōbhāh*, cetate situată pe malul estic al râului Oronte, important punct comercial de pe axa N-S, care lega Asia Mică de Egipt. „Soba" este provincia aramaică ce se întinde între Hamath la nord şi Damasc la sud.

[cetatea] Aimath din Soba şi a cucerit-o. 4 Şi a zidit Thedmorul, în pustiu, şi
toate cetăţile întărite, pe care le-a zidit în Emath. 5 Şi a zidit Baithoronul de
Sus şi Baithoronul de Jos, cetăţi întărite, cu ziduri, cu porţi şi cu zăvoare,
6 şi Balaathul şi toate cetăţile întărite, care erau ale lui Solomon, şi toate
cetăţile de care şi cetăţile călăreţilor şi tot ce a poftit Solomon să zidească în
Ierusalim şi în Liban şi în tot [locul] stăpânirii sale. 7 Şi [pe] tot poporul
rămas de la chetei, amorei, ferezei, evei şi iebusei, care nu sunt din Israel,
8 – dintre fiii lor care rămăseseră cu ei în ţară, pe care nu i-au nimicit fiii lui
Israel – Solomon i-a pus la bir până în ziua de astăzi. 9 Şi dintre fiii lui
Israel, Solomon nu a făcut slujitori pentru domnia lui, pentru că ei erau
războinici şi căpetenii [de oaste] şi viteji şi căpetenii de care şi de călăreţi.
10 Aceştia sunt căpeteniile supraveghetorilor regelui Solomon: două sute
cincizeci de supraveghetori, care conduceau poporul la lucrări.

11 Solomon a adus-o pe fiica faraonului din cetatea lui David în casa pe
care o zidise pentru ea, căci a zis: „Femeia mea nu va locui în cetatea
regelui David, pentru că acela e loc sfânt de când a fost adus acolo chivotul
Domnului." 12 Apoi Solomon a adus arderi de tot Domnului pe altarul pe

---

8,4 „a zidit": gr. οἰκοδομεῖν, „a construi", aici „a reconstrui, a restaura" ♦ „Thedmor": TM are *Tadh*^{e}*mor*, numele semitic al celebrei Palmyra, cetate din deşertul sirian, la 200 km nord-est de Damasc, ajunsă la o mare putere în secolul al III-lea d.H. Nu trebuie confundată cu localitatea Tamar din deşertul Iudeii la care pare că face referire pasajul din 3Rg. 9,18 (LXX Θερμαδ). Tadmorul este atestat sub forma Tadmar în textele asiriene din jurul anului 1110 î.H. ♦ „Emath": transliterare diferită de cea de la 8,3 şi din alte locuri. Şi pentru TM, indicaţia e surprinzătoare. Se presupune că ar desemna, în sens larg, regiunea dintre Hamath şi Damasc.

8,5 Despre Baithoronul de Sus şi Baithoronul de Jos, *cf.* nota la 1Par. 7,24.

8,6 Despre cetăţile de care, *cf.* nota de la 2Par. 1,14.

8,8-9 Solomon nu-i supune la muncă forţată pe israeliţi, ci doar rămăşiţele popoarelor canaanite, enumerate la 2Par. 8,7.

8,10 Prin „popor" (λαός) se înţelege aici „masa oamenilor puşi la munci", aşa cum reiese şi din etimologia participiului substantivizat ἐργοδιωκοῦντες. ♦ „la lucrări" nu apare în TM.

8,11 Căsătoria cu fiica Faraonului era o realizare nemaipomenită printre regii orientali din Antichitate. Alianţa cu Faraonul a fost profitabilă pentru regele israelit, întrucât suveranul egiptean îi cedează cetatea strategică de frontieră Gezer. Din pricina originii păgâne a soţiei sale, Solomon îi construieşte o aripă specială în palatul lui. Versetul anunţă, prin antifrază, şi sfârşitul regelui israelit, care ajunge până la urmă să abandoneze atitudinea arătată aici, practicând un fel de sincretism religios pentru a-şi împăca soţiile neisraelite.

8,12 „în faţa templului": TM are „în faţa pridvorului".

care îl zidise în fața templului, [13] după rânduiala zilnică a jertfelor și după
poruncile lui Moise, în privința sabaturilor, a lunilor [noi] și a celor trei
sărbători de peste an: sărbătoarea azimelor, sărbătoarea săptămânilor și
sărbătoarea corturilor. [14] Şi a statornicit, după rânduiala lui David, cetele
preoților după slujirile lor și [pe] leviți la îndatoririle lor de a-L lăuda [pe
Domnul] și de a sluji înaintea preoților, după rânduiala pe zile, iar [pe]
portari, după cetele lor, la fiecare poartă, căci așa poruncise David, omul lui
Dumnezeu. [15] Nu s-au încălcat poruncile regelui cu privire la preoți și leviți,
pentru toate celelalte și pentru vistierie. [16] Şi [astfel] s-a pregătit toată
lucrarea din ziua în care s-a pus temelia până când Solomon a isprăvit Casa
Domnului.

[17] Atunci Solomon s-a dus la Gasiongaber și la Ailath de la țărmul mării,
în Idumeea. [18] Şi Chiram i-a trimis prin slujitori de-ai săi corăbii și slujitori
pricepuți [să umble] pe mare, și [aceștia] s-au dus cu slujitorii lui Solomon
la Sophira și au luat de acolo patru sute cincizeci de talanți de aur și i-au
dus la regele Solomon.

9 [1] Regina din Saba a auzit de numele lui Solomon și, ca să-l pună la
încercare cu enigme, a venit la Ierusalim cu oaste grea, cu cămile încărcate

---

8,13 Cele trei sărbători anuale de prim rang, care presupuneau pelerinajul la Ierusalim și închinarea în Templu. *Cf.* Deut. 16,16.

8,17 „Gasiongaber": ebr. *'Eṣ^e yōn-Gebher*, așezare situată la extremitatea nordică a Golfului Aqaba (Marea Roșie), menționată prima dată în Num. 33,35. Solomon (cca 960 î.H.) a dezvoltat mineritul de cupru în zonă (la „Ailath"), la 4 km nord de *'Eṣ^e yōn-Gebher*, care a devenit port maritim pentru flota comercială. După moartea lui Solomon, portul a ars, dar a fost refăcut de Iosaphat (*cf.* 2Par. 20, 36-37). În vremea lui Ioram (cca 848 î.H.), portul cade pradă răscoalei edomite, dar reintră în stăpânirea iudeilor 60 de ani mai târziu, sub Azaria (2Par. 26,2), care îi dă numele de Ailath (ebr. *'Ēylōth*). După 730 î.H., sirienii cuceresc portul și îl cedează edomiților.

8,18 Despre Sophira, *cf.* nota de la 2Par. 3,6. ♦ Corăbiile lui Solomon transportau cupru la plecare și se întorceau încărcate cu aur, argint, lemn de construcție, fildeș, pietre prețioase.

9 Corespunde cu 3Rg. 10,1-29.

9,1 „Saba" (ebr. *Ş^e bha'*). Era, pare-se, la acea dată, o regiune în estul actualului Yemen. Sabeenii, după toate probabilitățile nomazi semiți, ocupau, în vremea lui Solomon această regiune extrem de importantă din punct de vedere comercial. O confirmare a relațiilor strânse dintre Saba și Canaan este o ștampilă imprimată pe un vas de lut din secolul al IX-lea î.H., provenind din sudul Arabiei și descoperit la Bethel. Vizita reginei anonime din Saba la Solomon putea avea și scopuri comerciale, fiindcă regele Solomon

de aromate şi cu aur din belşug şi pietre scumpe. Şi s-a dus la Solomon şi
i-a spus toate câte-i stăteau pe suflet. 2 Solomon i-a răspuns la toate
cuvintele ei şi nu i-a scăpat lui Solomon nici un cuvânt la care să nu-i dea
răspuns. 3 Şi regina din Saba a văzut înţelepciunea lui Solomon şi Casa pe
care o construise, 4 şi mâncărurile de la mese, şi purtarea slugilor lui, şi
ţinuta îngrijitorilor lui, şi veşmintele lor, şi paharnicii lui, şi îmbrăcămintea
lor, şi arderile de tot pe care le aducea [el] în Casa Domnului şi s-a minunat
foarte. 5 Şi i-a spus regelui: „Adevărată este vorba pe care am auzit-o în ţara
mea despre cuvintele tale şi despre înţelepciunea ta. 6 Dar eu nu am dat
crezare vorbelor până când nu am venit şi ochii mei au văzut. Şi iată, nu mi
s-a spus nici măcar pe jumătate despre multa-ţi înţelepciune; ai întrecut cu
mult zvonul pe care l-am auzit. 7 Fericiţi bărbaţii, fericite slugile acestea
care îţi stau alături neîncetat şi aud înţelepciunea ta. 8 Binecuvântat fie
Domnul Dumnezeul tău, care a binevoit [întru tine] ca să-ţi dea tronul Lui şi
să te facă rege pentru Domnul Dumnezeul tău, căci Domnul Dumnezeul tău
îl iubeşte pe Israel, aşa încât l-a statornicit până în veac şi te-a pus pe tine
rege peste ei, ca să faci judecată şi dreptate." 9 Şi i-a dăruit regelui o sută
douăzeci de talanţi de aur şi o mulţime mare de aromate şi pietre scumpe.
Nu se mai aflau aromate ca acelea pe care i le-a dăruit regina din Saba
regelui Solomon. (10 Slujitorii lui Solomon şi cei ai lui Chiram îi aduceau
lui Solomon din Suphir aur şi lemn de pin şi pietre scumpe. 11 Şi regele a
făcut din lemnul de pin scări pentru Casa Domnului şi pentru casa regelui şi
chitare şi harfe pentru cântări; şi nu s-au mai văzut din acelea înainte în ţara
lui Iuda.) 12 Regele Solomon i-a dăruit reginei din Saba tot ce şi-a dorit şi a

---

controla rutele de negoţ ce legau estul Africii, India şi Arabia de sud şi de care depindeau sabateenii în mare măsură. Lunga călătorie a reginei din Saba până la Solomon (aproape două mii de km) a fost întreprinsă cu un convoi de cămile, animale domesticite cu vreo două sute de ani înainte de domnia lui Solomon.

9,4 „s-a minunat foarte": *litt.* „şi-a ieşit din sine".

9,6 „zvon": gr. ἀκοή, care desemnează orice se aude despre cineva sau ceva, de aici şi traducerea noastră printr-un termen colocvial.

9,10 „lemn de pin": TM are „lemn de santal" – *cf.* nota la 2,7.

9,11 LXX traduc prin ἀναβάσεις, „scări, trepte", un cuvânt ebraic obscur în acest context, care înseamnă „drum mare". Aici e interpretat conjectural şi prin analogie cu 3Rg. 10,12, ca „podea" sau „rezemătoare".

9,12 „pe lângă tot [ce i-a dat în schimb pentru]": se subînţelege că Solomon i-a dat reginei din Saba daruri în plus faţă de contravaloarea cadourilor pe care i le-a adus aceasta. *Cf.* 3Rg. 10,13.

cerut ea, pe lângă tot [ce i-a dat în schimb pentru] ce-i adusese [ea] regelui.
Şi ea s-a întors în ţara ei.
13 Greutatea aurului care i-a fost adus lui Solomon într-un singur an a
fost de şase sute şaizeci şi şase de talanţi de aur, 14 în afară de [tributul]
adus de supuşii şi negustorii şi toţi regii Arabiei şi satrapii ţării, care
aduceau aur şi argint regelui Solomon. 15 Şi a făurit regele Solomon două
sute de scuturi mari de aur bătut – şase sute de [sicli] de aur curat pentru
fiecare scut, [se băteau] câte şase sute de [sicli] de aur peste fiecare scut –
16 şi trei sute de scuturi mici de aur bătut – la fiecare scut intrând trei sute de
[sicli] de aur. Pe acestea regele le-a dat pentru casa pădurii Libanului. 17 Şi
a mai făcut regele un tron mare de fildeş şi l-a ferecat cu aur curat. 18 Tronul
avea şase trepte căptuşite cu aur şi rezemători [de mâini] de o parte şi de
alta a scaunului tronului şi doi lei stând lângă rezemători 19 şi alţi doi-
sprezece lei stând pe cele şase trepte de o parte şi de alta. Aşa ceva nu s-a
mai văzut în nici o împărăţie. 20 Şi toate vasele regelui Solomon erau de aur
şi toate vasele din casa pădurii Libanului erau acoperite cu aur; [nimic] din
argint, pentru că argintul nu avea preţ în zilele lui Solomon: 21 o corabie a
regelui mergea la Tharsis împreună cu ale slujitorilor lui Chiram şi, o dată
la trei ani, veneau corăbii din Tharsis la rege, încărcate cu aur, cu argint, cu
fildeş şi cu maimuţe. 22 Şi Solomon a ajuns mai presus decât toţi regii şi în
bogăţie şi în înţelepciune. 23 Şi toţi regii pământului căutau faţa lui
Solomon, ca să asculte înţelepciunea pe care o pusese Dumnezeu în inima
lui. 24 Şi fiecare îşi aducea darurile – lucruri de argint, lucruri de aur şi
veşminte, mir şi mirodenii, cai şi catâri, an de an. 25 Şi Solomon avea patru

---

9,15 „şase sute de sicli" = aprox. 6600 g.

9,16 „casa pădurii Libanului": *cf.* nota la 3Rg, 7,39.

9,17-19 Tronul este simbolul suveranităţii, demnităţii şi autorităţii, atribute care îl transcend pe ocupantul imediat. El este „tronul împărăţiei Domnului peste Israel", o imitaţie a tronului transcendent al lui Dumnezeu. Leul este un simbol al puterii regale.

9,21 „o corabie": singularul poate avea valoare colectivă: „o flotă". TM vorbeşte de „corăbii". ♦ Problematică expresia „corăbiile din Tharsis": gr. πλοῖα ἐκ Θαρσις. Unii comentatori cred că se referă la localitatea Tars din Cilicia, destul de puţin probabil, pentru că localitatea nu e situată pe litoral; alţii cred că ar fi vorba despre un ţinut din vestul bazinului mediteranean, bogat în zăcăminte de metale preţioase, probabil în Spania de astăzi. W.F Albright, *apud* DB, sugerează că toponimul Tarşiş induce „ideea de minerit şi topitorie şi că orice ţară bogată în minereuri poate fi numită astfel". TM are „corăbii care mergeau la *Tarşīş*". ♦ La sfârşitul versetului, TM adaugă „şi păuni".

9,25 „iepe pentru carele…": TM are „boxe pentru cai, care…".

de mii de iepe pentru carele [sale] şi douăsprezece mii de călăreţi; şi i-a
aşezat în cetăţile de care de luptă şi la rege, în Ierusalim. 26 Şi avea
stăpânire peste toţi regii, de la Fluviu până la ţinutul Străinilor şi până la
hotarul Egiptului. 27 Şi regele a făcut ca aurul şi argintul să fie în Ierusalim
precum pietrele, iar cedrii ca duzii din câmpie, atât erau de mulţi. 28 Cai i se
aduceau lui Solomon din Egipt şi de pe tot pământul. 29 Celelalte fapte ale
lui Solomon, cele dintâi şi cele din urmă, iată, sunt scrise în Cuvintele
profetului Nathan şi în Cuvintele lui Achia Selonitul şi în Vedeniile lui Ioel,
care a prorocit despre Ieroboam, fiul lui Nabat. 30 Şi a domnit regele
Solomon peste tot Israelul patruzeci de ani. 31 Apoi Solomon a adormit şi
l-au îngropat în cetatea lui David, tatăl său, şi Roboam, fiul său, a ajuns
rege în locul lui.

10 1 Roboam s-a dus la Sichem, pentru că la Sichem venise tot Israelul,
ca să-l facă rege. 2 Şi a fost aşa: cum a auzit [aceasta], Ieroboam, fiul lui

---

9,26 „Fluviul": gr. ποταμός. În acest context, denumeşte Eufratul. ♦ „ţinutul Străinilor": pentru „Străini", *cf.* nota 10,1 la 1Par.

9,27 „aurul şi argintul": TM are numai „argintul" ♦ „duzii din câmpie": TM are „sicomorii din ţinutul de jos".

9,29 „a prorocit": *litt.* „a văzut". ♦ Ioel: TM are *Ye*^{e}*ddō*, despre care se presupune că este acelaşi cu *'Iddō* de la 12,15 şi 13,22, poate acelaşi cu „omul lui Dumnezeu" din 3Rg. 13.

9,30 După „tot Israelul", TM adaugă „la Ierusalim". ♦ „patruzeci de ani": cca 971-931 î.H.

9,31 „a adormit": *litt.* „s-a culcat". Mormântul lui Solomon se afla în prima fortăreaţă cucerită de David, Sion.

10,1 Roboam (ebr. *R*^{e}*h̲obh*^{e}*'ām*) a fost fiul lui Solomon şi al Naamei, ultimul rege al Israelului unit şi primul rege al lui Iuda. Domnia lui are o cronologie controversată. Ţinând cont literalmente de informaţiile biblice, Roboam ar fi domnit între 931 şi 913 î.H. Unii arheologi şi istorici reduc intervalul la 922-915 î.H. Numele lui Roboam este menţionat în genealogia lui Iisus Hristos, în Mt. 1,7. ♦ Sichem, celebra cetate din Efraim, învecinată cu muntele Garizim, este prima localitate palestiniană menţionată în Gen. (12,6). După cucerirea Palestinei, Iisus Nave convoacă aici adunarea israeliţilor, pentru reînnoirea legământului, fapt repetat înaintea morţii sale. Mulţi comentatori actuali sunt de părere că Sichemul era, tradiţional, un centru amficţionic al Israelului unit. Ca un pas spre legitimare, Ieroboam îşi fixează, pentru un timp, capitala la Sichem.

10,2 Ieroboam, fiul lui Nabat, om înstărit (*cf.* 3Rg. 11,28), fusese desemnat de Solomon supraveghetor peste triburile din nord; conform naraţiunii biblice, profetul Achia i-a prevestit că va ajunge rege peste zece triburi ale lui Israel. Temându-se de represalii, fuge în Egipt. Textul din 3Rg. spune că el „a ridicat mâna" împotriva regelui, dar fără a specifica. Se poate presupune că va fi refuzat să aplice politica dură a regelui şi va fi

Nabat – care era în Egipt, de când fugise din fața regelui Solomon; şi locuia
în Egipt – Ieroboam s-a întors din Egipt; 3 şi au trimis după el şi l-au
chemat; Ieroboam şi toată adunarea lui Israel s-au dus la Roboam, zicând: 4
„Tatăl tău ne-a îngreunat jugul; dar acum tu scapă-ne din robia aspră a
tatălui tău şi de sub jugul greu pe care l-a pus asupra noastră, şi vom fi
slujitorii tăi." 5 Şi el le-a zis: „Plecați şi veniți la mine peste trei zile!" Şi
poporul a plecat. 6 Şi regele Roboam i-a adunat pe bătrânii care stătuseră
dinaintea lui Solomon, tatăl său, pe când acesta era în viață, şi le-zis: „Cum
mă sfătuiți să-i răspund poporului?" 7 Şi ei i-au grăit: „Dacă astăzi vei fi
bun cu poporul acesta şi-i vei face pe plac şi le vei grăi cuvinte bune, atunci
şi ei îți vor sluji în toate zilele." 8 Dar el a lăsat la o parte sfatul pe care i
l-au dat bătrânii şi s-a sfătuit cu tinerii care crescuseră împreună cu el şi
care stăteau dinaintea lui. 9 Şi le-a zis: „Voi ce mă sfătuiți să-i răspund
poporului acestuia care-mi spune: «Ridică jugul pe care l-a pus tatăl tău
asupra noastră?»" 10 Şi tinerii care crescuseră împreună cu el i-au răspuns:
„Aşa să-i grăieşti poporului care îți zice: «Tatăl tău a îngreunat jugul nostru,
iar tu ridică-l de pe noi», aşa să le răspunzi: «Degetul meu cel mic [va fi]
mai gros decât şalele tatălui meu. 11 Şi acum, dacă tatăl meu v-a pedepsit cu
jug greu, eu voi mai şi adăuga la jugul vostru; tatăl meu v-a pedepsit cu

---

declanşat o revoltă, fiind ulterior exilat de Solomon. Instabilitatea politică de după moartea lui Solomon favorizează urcarea pe tron a uzurpatorului, din voință populară. Însă lipsa unui principiu de continuitate dinastică a contribuit la precaritatea regatului din nord.

10,3 Subiectul nu este aici exprimat, dar se subînțelege cu uşurință: cele zece triburi sunt cele care pregătesc schisma. A se vedea şi 3Rg. 12,20. Mai mult, versiunea aceasta susține că Ieroboam a fost chemat după răspunsul dur al lui Roboam, după revolta poporului şi lapidarea lui Adoniram, perceptorul regal.

10,6 „Bătrânii" poporului alcătuiau o suprastructură consultativă, la nivel național, care îşi legitimase existența din vremea lui Moise. Dumnezeu îşi revarsă duhul asupra grupului de şaptezeci de bătrâni, în pustiu (Num. 22,7). Sfatul bătrânilor şi-a menținut autoritatea şi influența şi în timpul monarhiei. A reapărut în timpul lui Ezdra.

10,7-10 Tinerii sunt în vădită opoziție cu Sfatul bătrânilor. Roboam încalcă tradiția, atrăgându-şi astfel mânia divină şi eşecul politic.

10,11 „v-a pedepsit": verbul παιδεύω, „a educa, a învăța", începe să însemne „a învăța minte", „a pedepsi" încă din greaca târzie, acest sens câştigând teren în timp (a se vedea şi cărțile sapiențiale, în special Proverbele lui Solomon): formal, cuvântul românesc provine din forma de aorist a verbului (medio)grec παιδεύω, dar suferă o îngustare ulterioară de sens. ♦ Scorpionii erau bice cu mai multe cozi, având în capete bucăți de metal. Forma şi funcționalitatea lor aduceau cu temutele animale.

bice, eu am să vă pedepsesc cu scorpioni.»” 12 Şi Ieroboam şi cu tot poporul
au venit la Roboam a treia zi, după cum le grăise regele zicând: „Întoar-
ceţi-vă la mine peste trei zile.” 13 Şi regele le-a răspuns cu asprime; regele
Roboam a lepădat sfatul bătrânilor 14 şi le-a grăit după sfatul tinerilor:
„Tatăl meu v-a îngreunat jugul, dar eu încă voi mai adăuga la el; tatăl meu
v-a pedepsit cu bice, eu am să vă pedepsesc cu scorpioni.” 15 Şi regele n-a
ascultat de popor, pentru că schimbarea era de la Dumnezeu: Domnul şi-a
împlinit cuvântul pe care l-a grăit prin Achia Selonitul despre Ieroboam,
fiul lui Nabat 16 şi despre tot Israelul, pentru că regele nu a ascultat de ei. Iar
poporul i-a răspuns regelui, zicând: „Ce parte avem noi cu David şi ce
moştenire cu fiul lui Iessai? La corturile tale, Israele! Acum, vezi-ţi de casa
ta, Davide!” Şi tot Israelul s-a dus la corturile sale. 17 [Cât despre] oamenii
lui Israel care locuiau în cetăţile din Iuda, Roboam domnea peste ei. 18 Şi
regele Roboam l-a trimis la fiii lui Israel pe Adoniram, care era cu birurile,
dar fiii lui Israel l-au bătut cu pietre şi el a murit. Şi regele s-a grăbit să se
urce în car ca să fugă la Ierusalim. 19 Iar Israel s-a despărţit de casa lui
David până în ziua de astăzi.

11 1 Roboam a venit la Ierusalim şi i-a chemat la adunare pe Iuda şi pe
Beniamin: o sută optzeci de mii de tineri buni de război; şi a pornit să lupte
împotriva lui Israel, ca să întoarcă domnia la Roboam. 2 Şi cuvântul
Domnului a fost către Samaia, omul lui Dumnezeu, zicând: 3 „Vorbeşte
către Roboam, [fiul] lui Solomon, şi către întregul Iuda şi Beniamin, zicând:
4 Aşa grăieşte Domnul: «Nu vă ridicaţi şi nu vă războiţi cu fraţii voştri.
Întoarceţi-vă fiecare la casa lui, căci de la Mine a fost lucrul acesta.»” Şi ei
au ascultat de cuvântul Domnului şi s-au întors din înaintarea împotriva lui
Ieroboam.

10,15 „schimbarea”: gr. μεταστροφή. Modificare a planului divin, revelată prin profeţia lui Achia şi recunoscută acum de oameni. ♦ „... de la Dumnezeu: Domnul şi-a împlinit cuvântul”: *litt.* „de la Dumnezeu, spunând: «Domnul şi-a ridicat cuvântul».” Nu rezultă cine spune aceasta.

11 Domnia lui Roboam. Corespunde cu 3Rg. 14, 21-31.

11,3 „către Roboam... şi către întregul Iuda şi Beniamin”: TM are „către Roboam... regele lui Iuda, şi către întregul Israel, care este în Iuda şi în Beniamin”. Spre deosebire de 1Rg. (3Rg. LXX) 12,23 – „către toată casa lui Iuda şi Beniamin” –, în TM, Cronistul insistă asupra convingerii că adevăratul Israel este format numai din aceste două triburi din sud.

[5] Şi Roboam a locuit în Ierusalim şi a zidit cetăţi întărite în Iudeea. [6] A
zidit cetăţile Betleem, şi Aitam, şi Thecoe, [7] şi Baithsura, şi Socchot, şi
Odollam, [8] şi Geth, şi Marisa, şi Ziph, [9] şi Adoraim, şi Lachis, şi Azeca,
[10] şi Saraa, şi Aialon, şi Hebron, care sunt în Iuda şi Beniamin, cetăţi
întărite. [11] Le-a întărit cu ziduri şi a pus în ele conducători precum şi
depozite de mâncare, untdelemn şi vin; [12] şi, în fiecare cetate [a pus] scuturi
mari şi suliţe şi le-a făcut foarte puternice. Şi erau cu el Iuda şi Beniamin. [13]
Iar preoţii şi leviţii care se aflau în tot Israelul s-au adunat la el din toate
hotarele; [14] căci leviţii şi-au părăsit sălaşurile din stăpânirile lor şi au pornit
spre Iuda, la Ierusalim, pentru că Ieroboam i-a alungat de la slujirea
Domnului, el şi fiii lui, [15] şi şi-a pus preoţi pentru înălţimi, şi pentru idoli, şi
pentru deşertăciunile, şi pentru viţeii pe care i-a făcut Ieroboam. [16] Şi el i-a
alungat din triburile lui Israel pe cei care-şi puneau inima ca să-L caute pe
Domnul Dumnezeul lui Israel; şi aceştia au venit la Ierusalim ca să-I aducă
jertfă Domnului, Dumnezeului părinţilor lor. [17] Şi au întărit regatul lui Iuda
şi l-au întărit pe Roboam [fiul] lui Solomon timp de trei ani, pentru că el a
umblat pe căile lui David şi ale lui Solomon trei ani. [18] Roboam a luat-o de
nevastă pe Mollath, fiica lui Ierimuth, fiul lui David, [şi pe] Abaia, fiica lui
Eliab al lui Iessai [19] şi ea i-a născut fii: pe Iaus, şi pe Samaria, şi pe
Roollam. [20] După aceea a luat-o pe Maacha, fiica lui Abessalom, şi ea i-a

---

11,5 „a zidit": *i.e.* a rezidit, a refăcut. Verbul οἰκοδομῶ are aici sensul lui „a reconstrui" şi nu „a construi din temelii". De fapt, toate cetăţile enumerate mai jos sunt menţionate înainte, în Iis.Nav. şi Rg., cu excepţia lui Adoraim, localitate din sud-vestul lui Iuda, identificată cu actualul Dura (8 km sud-vest de Hebron). Cetăţile urmau să fie folosite ca uriaşe depozite de alimente şi ca puncte de apărare împotriva posibililor invadatorilor filisteni şi egipteni.

11,13 Preoţii şi leviţii s-au refugiat din toate ţinuturile regatului de nord, al lui Israel. Refugiul grabnic al clasei sacerdotale s-a datorat practicilor păgâne pe care începuseră să le îmbrăţişeze israeliţii.

11,14 „stăpânirile": gr. κατασχέσεις reprezintă terenurile late de un kilometru care încojurau cetăţile levitice, asupra cărora aceştia aveau drept de usufruct.

11,15 „înălţimi": vezi notele la 1Rg. 9,12 şi 3Rg. 3,2. ♦ „idoli şi deşertăciuni": TM are „ţapi" (poate în sens de „satiri").

11,16 „Şi el i-a alungat din triburile lui Israel pe cei care": TM are „Şi, în urma lor, din toate triburile lui Israel, cei care..."

11,18 „[şi] pe Abaia": nici în TM nu apare conjuncţia, rezultând un text ambiguu. Această Abaia (ebr. *'Abhīhail*) poate fi deci, în TM, fie o altă soţie a lui Roboam (deşi îi lipseşte marca acuzativului), fie mama primei neveste menţionate. În LXX însă numele pare a fi la acuzativ.

născut pe Abia, şi pe Ieththi, şi pe Ziza, şi pe Emmoth. 21 Roboam o iubea
pe Maacha, fiica lui Abessalom, mai mult decât pe toate nevestele şi con-
cubinele sale, căci avea optsprezece neveste şi treizeci de concubine. Şi i
s-au născut douăzeci şi opt de fii şi şaizeci de fiice. 22 Şi Roboam l-a pus
căpetenie pe Abia, [fiul] Maachei, mai mare peste fraţii lui, pentru că pe el
avea de gând să-l facă rege. 23 El a fost mărit peste toţi fiii lui în toate
hotarele lui Iuda şi Beniamin şi în cetăţile întărite, iar el le-a dat mâncare
din belşug şi le-a peţit o mulţime de neveste.

12 1 Şi a fost aşa: după ce s-a statornicit domnia lui Roboam şi s-a
întărit, [regele] a părăsit poruncile Domnului, şi tot Israelul o dată cu el. 2 Şi
a fost aşa: în al cincilea an al domniei lui Roboam, pentru că au păcătuit
înaintea Domnului, s-a ridicat Susakim, regele Egiptului, asupra
Ierusalimului, 3 cu o mie două sute de care şi şaizeci de mii de cai şi cu o

---

11,21 „treizeci de concubine": TM are „şaizeci...".

11,22 Roboam plănuieşte ca succesorul lui să fie Abia, deşi acesta nu era întâiul-născut.

11,23 „El a fost mărit peste toţi fiii lui": TM are: „[Roboam] a fost iscusit şi i-a împrăştiat pe toţi fiii săi...".

12,1 Cultele păgâne au intrat în regatul lui Iuda probabil din cauza femeilor străine din jurul lui Roboam, mai ales a mamei lui, Noomma „Ammanita" (3Rg. 14,21) şi a soţiei lui preferate, Maacha. Urmarea îndepărtării de Dumnezeu este invazia egipteană. Cauza este prezentată la modul general, în al doilea verset: „pentru că au păcătuit înaintea Domnului".

12,2 „Susakim" (TM *Şīşaq*): prinţ libian, întemeietorul celei de-a douăzeci şi doua dinastii egiptene (Sheshonq I). A domnit între 945-924 î.H. El a fost faraonul care l-a protejat pe exilatul Ieroboam şi care, după invazia din Iuda (cca 925 î.H.), şi-a extins dominaţia şi asupra lui Israel, aşa cum reiese dintr-o stelă triumfală, descoperită la Megiddo, care menţionează numele faraonului. De asemenea, la templul lui Amun din Teba se păstrează o inscripţie de pe timpul lui Susakim, care aminteşte de cucerirea câtorva cetăţi din Palestina.

12,3 „libieni": gr. Λιβύες (la singular Λιβύς): TM are *lūbhīm*. Etnonimul se referă la ţara şi triburile din vestul Egiptului. Termenul e atestat prima dată în inscripţii egiptene din secolele al XIII-lea şi al XII-lea î.H., sub forma *Rbw* (=*Libu*), ca nume al unui trib apusean ostil Egiptului. Ulterior, aceşti *Libu* pătrund în Egipt, organizaţi în bande de jaf. În cele din urmă, pentru a le descuraja atacurile, faraonii îi primesc ca mercenari în armata egipteană şi coloni. Aşa se explică numărul ridicat de soldaţi libieni în armata lui Susakim. ♦ „troglodiţi": gr. τρωγλοδύται, ebr. *sukīyīm*. Populaţie din Africa orientală, al cărei nume pare să se lege de toponimul Suko, amintit de Strabon, în *Geografia* 14, 4-8, şi de actualul Suakin. Această populaţie trăia în regiunile locuite de troglodiţi, pe coasta Mării Roşii, de aici varianta LXX şi Vulg., *troglodytai* (în greacă, termenul înseamnă

mulţime fără număr de libieni, troglodiţi şi etiopieni, care veniseră cu el din
Egipt. 4 Ei au pus stăpânire pe cetăţile întărite care erau în Iuda şi au ajuns
la Ierusalim. 5 Şi Samaia profetul a mers la Roboam şi la căpeteniile lui
Iuda adunate la Ierusalim din faţa lui Susakim şi le-a zis: „Aşa zice
Domnul: «Voi M-aţi lepădat pe Mine, şi Eu vă voi lepăda pe voi în mâna
lui Susakim.»" 6 Şi s-au ruşinat căpeteniile lui Israel şi regele şi au zis:
„Drept este Domnul!" 7 Şi când a văzut Domnul că ei s-au smerit, a fost
cuvântul Domnului către Samaia, zicând: „S-au smerit, nu-i voi mai nimici.
Şi le voi da cât de curând izbăvire, iar mânia Mea nu va pica asupra
Ierusalimului; 8 însă vor ajunge robi şi vor cunoaşte [ce înseamnă] să-mi fie
robi Mie şi [ce înseamnă] să fie robi împărăţiei pământului." 9 Şi a urcat
Susakim, regele Egiptului, şi a luat avuţiile din Casa Domnului şi avuţiile
din casa regelui – pe toate le-a luat; şi a luat şi scuturile mari de aur, pe care
le făcuse Solomon; 10 şi Roboam a făcut scuturi de aramă în locul acestora.
Şi Susakim a pus peste el căpetenii ale gărzilor care păzeau poarta regelui.
11 Şi era aşa: când regele intra în Casa Domnului, veneau cu el şi paznicii şi
gărzile şi cei care mergeau în întâmpinarea gărzilor. 12 Iar pentru că [regele]

„cei care trăiesc în găuri de pământ"). Suchienii sunt menţionaţi de inscripţii egiptene din secolele al XIII-lea şi al XII-lea, ca cercetaşi în armata egipteană.

12,5 După căderea avanposturilor întărite, căpeteniile lui Iuda se regrupează, în refugiu, în speranţa unei ultime bătălii, la Ierusalim, unde primesc revelaţia prin Samaia şi îşi recunosc apostazia drept cauză a invaziei egiptene.

12,6 „s-au ruşinat": TM are „s-au smerit".

12,7 Mânia lui Dumnezeu (θυμός) „cade picătură cu picătură" peste Ierusalim. Acesta este sensul precis al verbului στάζω, pe care l-am tradus prin „a pica". La sfârşitul versetului, TM are în plus „prin mâna lui *Šīšāq*".

12,8 „vor ajunge robi": TM are „vor fi robii lui".

12,9 Susakim se mulţumeşte cu devastarea şi jefuirea Templului şi a palatului regal. Nu distruge Ierusalimul, care, de altfel, nu figurează în lista cetăţiilor cucerite din inscripţia de la Karnak.

12,10 „gărzi": gr. παρατρέχοντες (*litt.* „cei care aleargă alături"). Confuzie a traducătorilor LXX, care au interpretat astfel o rădăcină ebraică ce desemna şi un corp de soldaţi sau de civili aleşi în slujba personală a regelui. Prin urmare, aceşti alergători alcătuiau un fel de gardă pretoriană a regelui din Iuda. ♦ În TM, versetele 10-11 diferă: „10 Şi regele Roboam a făcut în locul lor scuturi de aramă şi le-a pus în mâinile căpeteniilor gărzilor de la intrarea casei regelui. 11 Şi era [aşa]: regele intra în Casa lui YHWH, gărzile veneau, le aduceau şi [apoi] le purtau înapoi în încăperea gărzilor."

12,12 Am tradus ὀργή tot prin „mânie", ca şi pe θυμός: ὀργή este manifestarea concretă a lui θυμός. ♦ Am optat, cu mare dificultate, în traducerea expresiei λόγοι ἀγαθοί,

s-a smerit, s-a întors mânia Domnului de la el şi până la urmă nu l-a nimicit.
Căci în Iuda erau şi lucruri bune.
[13] Şi s-a întărit Roboam în Ierusalim şi a domnit. Roboam avea patruzeci
şi unu de ani când a ajuns rege şi a domnit şaptesprezece ani în Ierusalim, în
cetatea pe care Domnul şi-a ales-o dintre toate triburile fiilor lui Israel, ca
să fie chemat numele Său acolo. Numele mamei sale era Noomma
ammanita. [14] Şi [Roboam] a făcut ce este rău, pentru că nu şi-a îndreptat
inima, ca să-L caute pe Domnul. [15] Şi întâmplările lui Roboam, cele dintâi
şi cele din urmă, nu sunt oare scrise în Cuvintele lui Samaia profetul şi ale
lui Addo văzătorul, precum şi faptele lui? Roboam s-a războit cu Ieroboam
în toate zilele. [16] Şi a murit Roboam şi a fost îngropat lângă părinţii săi; a
fost îngropat în cetatea lui David. Şi în locul său a ajuns rege Abia, fiul lui.

13 [1] În anul al optsprezecelea al domniei lui Ieroboam a ajuns rege peste
Iuda Abia. [2] El a domnit trei ani în Ierusalim. Numele mamei sale era
Maacha, fiica lui Uriel din Gabaon. Şi a fost război între Abia şi Ieroboam.
[3] Şi a rânduit Abia lupta cu oaste de războinici puternici – patru sute de mii
de viteji –, iar Ieroboam a rânduit de luptă împotriva lui opt sute de mii de

---

pentru „lucruri bune". Aici sensul lui λόγος este unul intermediar, între faptă, cuvânt şi intenţie, gând. Am ales o variantă care poate deopotrivă desemna faptele şi cuvintele.

12,13 Cronistul plasează la sfârşitul versetului informaţia despre mama lui Roboam, pentru ca în versetul imediat următor să înregistreze o nouă apostazie a acestuia. Informaţia respectivă poate fi interpretată şi cauzal.

12,15 „Cuvintele..." – traduce ebr. *d*^{e}*bhārīm* „cuvinte/ fapte/ lucruri". ♦ „precum şi faptele lui" apare numai în LXX. TM are: „pentru a fi pus în genealogie/recensământ".

12,16 „Şi a murit... părinţii săi": TM are „Roboam s-a culcat lângă părinţii săi".

13 Corespunde cu 3Rg. 15,1-6.

13,1 Abia a domnit între 913/915 şi 911/913 î.H. Domnia lui este prezentată diferit faţă de 3Rg. Dacă 2Par. relatează în exclusivitate victoria obţinută, cu ajutorul lui Dumnezeu, de Abia împotriva lui Ieroboam I, autorii 3Rg. se mulţumesc să critice, în trecere, aderarea lui Abia la practicile păgâne, sub nefasta influenţă a mamei sale.

13,2 Ascendenţa Maachăi, mama lui Abia şi nevasta preferată a lui Roboam, este neclară. Dacă la 2Par. 11,21, se spune că aceasta e fiica lui Abessalom, în versetul de faţă aflăm că ar fi fiica lui Uriel din Gabaon. Unii comentatori sunt de părere că termenul „tată" din 11,21 trebuie interpretat ca „unchi". Atunci Maacha ar fi fiica lui Tamar, sora lui Abessalom, şi a lui Uriel din Gabaon, cu care Tamar s-ar fi măritat. Alţi exegeţi presupun că textul original prezintă aici lacune iremediabile. ♦ Flavius Iosephus (*AI* 8,11.2) susţine că Ieroboam a început războiul cu Abia, ceea ce nu reiese foarte clar din impersonalul biblic, *litt*: „a fost război între Abia şi Ieroboam".

războinici tari în putere. [4] Şi s-a ridicat Abia de pe culmea Somoron, care se
află în muntele lui Efraim, şi a zis: „Ascultaţi, Ieroboame şi tot Israelul!
[5] Oare voi nu ştiţi că Domnul Dumnezeul lui Israel i-a dat domnia peste
Israel până în veac lui David şi fiilor lui, prin legământ de sare? [6] Şi s-a
ridicat Ieroboam, [fiul] lui Nabat, slujitorul lui Solomon, [fiul] lui David, şi
s-a răsculat împotriva domnului său. [7] Şi s-au adunat la el oameni ticăloşi,
nelegiuiţi, şi s-au împotrivit lui Roboam, [fiul] lui Solomon; şi Roboam era
mai tânăr şi cu fire slabă şi nu i-a stat împotrivă. [8] Şi acum voi spuneţi că vă
împotriviţi regatului Domnului, [aflat] în mâinile fiilor lui David: şi voi
sunteţi mulţi de tot şi cu voi sunt viţeii de aur pe care Ieroboam vi i-a făcut
ca zei. [9] Oare nu voi i-aţi alungat pe preoţii Domnului, pe fiii lui Aaron şi
pe leviţi, şi v-aţi făcut vouă preoţi din poporul ţării? Oricine vine la voi
să-şi umple mâinile cu un viţel din turmă şi cu şapte berbeci este de îndată
făcut preot [al unuia] ce nu este Dumnezeu. [10] Noi însă nu l-am părăsit pe
Domnul Dumnezeul nostru şi preoţii Lui [care] slujesc Domnului [sunt] fiii
lui Aaron şi leviţii, după rânduiala pe zile. [11] Ei aduc pentru Domnul arderi
de tot dimineaţa şi seara şi tămâieri înmiresmate şi aşază pâinile punerii
înainte pe masa curată şi aprind, seara, sfeşnicul de aur şi candelele, pentru
că noi păzim poruncile Domnului Dumnezeului părinţilor noştri, iar voi

---

13,4 „culmea Somoron" (ebr. *Ṭ^emārayim.*) Muntele se găsea, probabil, la nord de oraşul din Beniamin cu nume asemănător, menţionat în Iis.Nav. 18,22 (Σεμριμ) ca fiind situat între Betharaba şi Bethel. Muntele cu pricina era situat chiar pe graniţa dintre cele două state aflate în conflict, adică în zona deluroasă din Efraim.

13,5 „legământ de sare": expresia mai este menţionată în Lev. 2,13 şi Num. 18,19. Sarea, datorită proprietăţilor ei de conservant, a devenit un simbol al fidelităţii şi permanenţei, larg răspândit în Orientul Apropiat şi Mijlociu şi folosit adesea în ratificarea unor înţelegeri.

13,7 „cu fire slabă": *litt.* „slab la inimă".

13,8 „vă împotriviţi regatului": *litt.* „staţi împotriva feţei regatului". ♦ Ieroboam era acuzat, de fapt, că a încurajat o formă de sincretism religios, care presupunea venerarea lui YHWH şi totodată celebrarea cultului fertilităţii. Unii comentatori (W.F. Albright, *From the Stone Age to Christianity, apud* DB, s.v. *Ieroboam*) sunt de părere că viţeii în cauză nu ar fi fost reprezentări propriu-zise ale divinităţii, ci piedestalul pe care stătea YHWH. Viţeii au preluat astfel funcţia heruvimilor de deasupra chivotului.

13,9 „din poporul ţării": TM are „din popoarele ţărilor", text neclar, interpretat de unii: „ca popoarele din alte ţări". ♦ „să-şi umple mâinile" = „să fie investit ca preot" (*cf.* Ex. 28,41; 29,24 etc.).

13,10 „Noi... Dumnezeul nostru": TM are „Cât despre noi, YHWH este Dumnezeul nostru şi nu L-am părăsit".

13,11 „înmiresmate": *litt.* „de amestec [cu miresme]".

L-aţi părăsit. 12 Şi iată, împreună cu noi, în fruntea noastră, este Domnul,
sunt şi preoţii Lui şi trâmbiţele care dau semn împotriva voastră. Fii ai lui
Israel, vă veţi lupta cu Domnul Dumnezeul părinţilor voştri, şi nu vă va
merge bine!" 13 Şi Ieroboam a pregătit o ambuscadă ca să le cadă în spate:
şi astfel el era înaintea lui Iuda, iar ambuscada în spate. 14 Dar Iuda s-a
întors şi, iată, lupta se dădea şi în faţă şi în spate; şi au strigat către Domnul,
iar preoţii au trâmbiţat din trâmbiţe. 15 Şi bărbaţii din Iuda au strigat. Şi
când bărbaţii din Iuda au strigat, Domnul l-a lovit pe Ieroboam şi pe Israel
dinaintea lui Abia şi a lui Iuda. 16 Şi fiii lui Israel au fugit din faţa celor din
Iuda, dar Dumnezeu i-a dat în mâinile lor. 17 Şi Abia şi poporul lui i-au izbit
cu lovitură mare; şi au căzut răniţi din Israel cinci sute de mii de bărbaţi
viteji. 18 Şi au fost umiliţi fiii lui Israel în ziua aceea, iar fiii lui Iuda s-au
întărit, pentru că au nădăjduit în Domnul Dumnezeul părinţilor lor. 19 Şi
Abia l-a urmărit pe Ieroboam şi a luat în stăpânire de la el cetăţile Baithel şi
satele ei, şi Isana şi satele ei, şi Ephron şi satele ei. 20 Şi Ieroboam n-a mai
avut putere în toate zilele lui Abia şi l-a bătut Domnul şi a murit.
21 Şi Abia s-a întărit şi şi-a luat paisprezece neveste şi i s-au născut
douăzeci şi doi de fii şi şaisprezece fiice. 22 Celelalte întâmplări ale lui Abia
şi faptele şi vorbele lui sunt scrise în Cartea profetului Addo. 23 Şi Abia a
murit împreună cu părinţii săi şi l-au îngropat în cetatea lui David. Şi Asa,
fiul său, a ajuns rege în locul lui.

14 1 În zilele lui Asa, pământul lui Iuda a avut linişte timp de zece ani. Şi
[Asa] a făcut ce este bine şi drept înaintea Domnului Dumnezeului său. 2 A

13,12 „vă veţi lupta cu... şi nu...": TM are „nu vă luptaţi cu..., fiindcă..."

13,17 Flavius Iosephus, *AI* 8,11.3, preia întocmai cifrele fabuloase din relatarea biblică şi constată că în războaiele grecilor şi ale barbarilor nu s-a pomenit un asemenea măcel.

13,19 Contraofensiva lui Abia se îndreaptă spre cucerirea cetăţii Bethel, devenit centru al noii religii al lui Ieroboam.

13,22 „Cartea": TM are *midh^{e}raş*, termen care în perioada rabinică va denumi o specie literară anume, comentariul biblic actualizant.

13,23 „a murit împreună": TM are stereotipul „s-a culcat alături de".

14,1 Domnia lui Asa. Corespunde cu 3Rg. 15,9-12. Asa, al treilea rege al lui Iuda, a domnit 41 de ani (cca 912-870 î.H.).♦ Caracterizarea lui pozitivă se referă la gesturile radicale prin care a îndepărtat, în primii ani de domnie, cultele păgâne.

14,2 În faţa unor asemenea stâlpi, dedicaţi unor zeităţi păgâne, se depuneau diverse jurăminte, se încheiau legăminte etc. *Cf.* Herodot, *Istorii* III,8. Stâlpii nu trebuie confundaţi cu statuile.

îndepărtat altarele străinilor şi înălţimile şi a sfărâmat stâlpii şi a tăiat
dumbrăvile. 3 Şi a spus lui Iuda să-L caute pe Domnul Dumnezeul părinţilor
lor şi să împlinească legea şi poruncile. 4 Şi a îndepărtat din toate cetăţile lui
Iuda altarele şi idolii. Şi era pace. 5 [A durat] cetăţi întărite, pentru că ţara
trăia în pace. Şi nu a fost război împotriva lui în anii aceia, pentru că
Domnul i-a pus capăt. 6 Şi [Asa] a zis către [cei din] Iuda: „Să construim
cetăţile acestea şi să facem ziduri, şi turnuri, şi porţi, şi zăvoare cu care vom
domni peste ţară; căci precum L-am căutat noi pe Domnul Dumnezeul
nostru şi El ne-a căutat pe noi şi ne-a dat linişte de jur împrejur şi ne-a mers
bine." 7 Asa avea o oaste de trei sute de mii de purtători de scuturi mari şi
de lănci, în pământul lui Iuda, iar în pământul lui Beniamin, două sute
cincizeci de mii de purtători de scuturi mici şi arcaşi. Toţi aceştia erau
războinici viteji.

8 Şi a ieşit asupra lor Zare Etiopianul, cu oaste de o mie de mii şi trei
sute de care de luptă şi a ajuns până la Marisa. 9 Şi Asa i-a ieşit în
întâmpinare şi s-a rânduit de război în valea de la miazănoapte de Marisa.
10 Şi a strigat Asa către Domnul Dumnezeul său şi a zis: „Doamne, Ţie nu
Îţi este cu neputinţă să izbăveşti nici dacă sunt mulţi, nici dacă sunt puţini:

14,6 Reforma religioasă este însoţită de mari eforturi edilitare, pe timp de pace. ♦ „cu care vom domni peste ţară": TM are „căci ţara este înaintea noastră".

14,7 „două sute cincizeci de mii": TM are „două sute optzeci de mii".

14,8 Invazia lui Zare Etiopianul va fi avut loc în al paisprezecelea an al domniei lui Asa – cca 897 î.H. Relatarea nu a putut fi confirmată arheologic. Singurele indicii care invită la anumite presupuneri ar fi numele personajului implicat, eventuala lui provenienţă (Etiopianul) şi ruta pe care se întoarce după înfrângerea suferită. Forma semitică a numelui său (ebr. *Zeraẖ*) ar putea sugera că invadatorul este originar din Arabia. Cât priveşte calea de întoarcere şi locul în care a avut loc bătălia finală, se ridică numeroase probleme. LXX are: Gedor (actualul Nahal Hevron, spre Peninsula Arabia), TM: *Gerār*, variantă plauzibilă. *Gerār* era o cetate foarte veche, la sud de Gaza, la poalele munţilor Iudeei, ceea ce indică un posibil traseu ales de Zare pentru întoarcerea în Egipt. S-ar părea că Zare a fost un mercenar („condotier") etiopian în slujba faraonului Osorkon I. Numărul imens de luptători pledează tot în favoarea ipotezei egiptene. ♦ „Marisa": TM are *Mārēşāh*, cetate sudică, pe drumul de la Hebron la Wadi Zeita, actualul Bet-Gibrin. ♦ Localizarea oferită de LXX, „în valea de la miazănoapte de Marisa": gr. ἐν τῇ φάραγγι κατὰ βορρᾶν Μαρισης, este preferabilă variantei ebraice care propune un hapax: „Valea *Ṯ*^{e}*phathāh*", ce ne-ar duce cu gândul la actualul Wadi es-Safie, loc aflat la un kilomentru nord de Bet-Gibrin.

14,10 „Ţie nu... puţini": *litt.* „Nu e cu neputinţă la Tine a salva în[tre] mulţi şi puţini". TM are „Nu eşti Tu cel care ajuţi între cel [cu] mult şi cel fără putere?"

întăreşte-ne pe noi, Doamne, Dumnezeul nostru, pentru că în Tine ne
încredem şi în numele Tău am pornit asupra acestei mari mulţimi. Doamne,
Dumnezeul nostru, să nu se întărească asupra Ta vreun om!” 11 Şi Domnul
i-a lovit pe etiopieni înaintea lui Iuda şi etiopienii au fugit. 12 Şi i-a urmărit
Asa şi poporul lui până la Gedor şi au căzut la etiopieni de n-a mai rămas
nici unul, pentru că au fost zdrobiţi înaintea Domnului şi înaintea oastei
Sale. Şi [iudeii] au luat prăzi multe. 13 Şi le-au nimicit satele din jurul
Gedorului, pentru că a fost spaimă de la Domnul peste aceia; şi au prădat
toate cetăţile lor, căci au avut multe prăzi. 14 Au nimicit şi corturile din
ţarini, pe amazoni, şi au luat oi multe şi cămile şi s-au întors la Ierusalim.

15 1 Peste Azaria, fiul lui Oded, a fost duhul Domnului. 2 Şi [el] i-a ieşit
în întâmpinare lui Asa şi întregului Iuda şi Beniamin şi a zis: „Ascultaţi-mă,
Asa şi tot Iuda şi Beniamin! Domnul este cu voi când şi voi sunteţi cu El şi
dacă-L veţi căuta, va fi şi El aflat de voi, iar dacă-L lepădaţi, şi El vă va
lepăda pe voi. 3 Şi multe zile Israel nu va avea un Dumnezeu adevărat şi nu
va avea preot învăţător şi nu va avea Lege. 4 Dar se va întoarce la Domnul
Dumnezeul lui Israel şi El va fi aflat de ei. 5 Şi în vremea aceea nu va fi
pace pentru cine va ieşi şi va intra, pentru că spaimă mare de la Domnul va
fi peste toţi locuitorii ţărilor. 6 Şi se va lupta neam cu neam şi cetate cu
cetate, pentru că Dumnezeu îi va fi înspăimântat cu tot felul de nenorociri.
7 Şi voi întăriţi-vă şi să nu slăbească mâinile voastre, pentru că este răsplată
pentru truda voastră.” – 8 Când a auzit [Asa] cuvintele acestea şi profeţia lui

---

14,11 „înaintea lui Iuda”: TM are „înaintea lui *'Asā'* şi înaintea lui Iuda”.

14,12 Despre Gedor, *cf.* nota la 14, 8.

14,13 „spaimă”: gr. ἔκστασις, *litt.* „ieşire”, de aici „ieşire din minţi (de spaimă/furie)”, „uluire”, „extaz”.

14,14 „pe amazoni”: nu apare în TM.

15 Are corespondent doar în 3Rg. 15,13-15.

15,1 Aceasta este singura menţionare a profetului Azaria.

15,3-6 V. 3 poate la fel de bine să se refere la trecut, construcţia ebraică tradusă aici având această valenţă. În acest caz, profetul face aluzie la perioada Judecătorilor. Dacă însă traducem literal indicativul viitor al verbelor greceşti, vom înţelege că profetul se referă la perioada exilică. Discursul profetului Azaria este o „compilaţie” din mai mulţi alţi profeţi (Os. 3,4; 5,15; Ier. 29,13-14; Zah. 8,10; Is. 19,2). La v. 3, construcţia este neclară, deoarece o calchiază prea îndeaproape pe cea ebraică.

15,8 Manuscrisul *Vaticanus* oferă lecţiunea stranie Αδαδ. În schimb *Alexandrinus* are: Αζαριου. ♦ „a resfinţit”: gr. ἐγκαινίζω, *litt.* „a reînnoi”. „Reînnoirea” altarului presupunea purificarea şi consacrarea lui. *Cf.* şi nota 7,5.

Adad, profetul, s-a întărit şi a alungat urâciunile din tot pământul lui Iuda şi
al lui Beniamin şi din cetăţile pe care le stăpânea în muntele lui Efraim şi a
resfinţit altarul Domnului care se afla în faţa templului Domnului. [9] Apoi
i-a chemat la adunare pe Iuda şi Beniamin şi pe cei veniţi din Efraim, şi din
Manase, şi din Simeon care locuiau împreună cu el, pentru că i s-au alăturat
mulţi din Israel, când au văzut că Domnul Dumnezeul lui este cu el. [10] Şi
s-au adunat la Ierusalim în luna a treia din anul al cincisprezecelea al
domniei lui Asa. [11] Şi el i-a jertfit Domnului, în ziua aceea, din prăzile pe
care le aduseseră, şapte sute de vite şi şapte mii de oi şi capre. [12] Şi a făcut
legământ să-L caute pe Domnul Dumnezeul părinţilor lor din toată inima şi
din tot sufletul. [13] Şi tot [omul] care nu-L va căuta pe Domnul Dumnezeul
lui Israel să moară, de la cel mai tânăr la cel mai bătrân, bărbat sau femeie.
[14] Şi au jurat întru Domnul, cu glas mare şi [în sunet] de trâmbiţe şi de corn.
[15] Şi s-au bucurat toţi cei din Iuda de jurământ, pentru că au jurat din tot
sufletul şi L-au căutat cu toată bunăvoinţa; şi Domnul a fost aflat de ei şi
le-a dat linişte de jur împrejur. – [16] Chiar şi pe Maacha, mama lui, a oprit-o
să-i mai slujească Astartei şi a dărâmat idolul şi i-a dat foc la pârâul
Kedron. [17] Numai înălţimile nu au fost desfiinţate, căci încă mai erau în
Israel. Dar inima lui Asa a fost deplină în toate zilele lui. [18] Şi a adus
lucrurile sfinte ale lui David, părintele său, şi lucrurile sfinte ale Casei
Domnului Dumnezeu, argint, şi aur, şi vase. [19] Şi n-a fost război împotriva
lui Asa până în al treizeci şi cincilea an al domniei lui.

15,9 Refugiaţii dreptcredincioşi din triburile regatului Israel sunt numiţi aici προσήλυτοι, ca şi străinii apropiaţi de Israel. Statutul lor era, evident, diferit. E ciudată menţionarea lui Simeon, trib care îşi avea teritoriul la sud de Iuda şi care nu făcea parte din regatul lui Israel.

15,11 „Şi el i-a jertfit...": TM are „Şi ei au jertfit...".

15,12 „a făcut legământ": *litt.* „a intrat în legământ": TM are „au intrat în legământ". Expresia se poate referi la o ceremonie de reînnoire a Legământului.

15,14 „trâmbiţe": gr. σάλπιγξ denumeşte un instrument de suflat drept, din metal, folosit exclusiv în scop sacru, câtă vreme κερατινη, „cornul" încovoiat, avea şi utilizări profane.

15,15 „din tot sufletul": TM are „din toată inima".

15,16 Maacha nu este propriu-zis mama lui Asa, ci bunica lui. TM spune că Asa a lipsit-o de titlul (şi privilegiile) de „regină-mamă", din pricina idolatriei ei: înlăturarea acesteia din poziţia oficială este un indiciu al radicalismului restauraţiei religioase înfăptuite de Asa. ♦ Pârâul Kedron a servit în mai multe rânduri ca loc de depozitare pentru rămăşiţele obiectelor de cult păgâne.

15,19 Afirmaţia din acest verset o contrazice pe cea de la 3Rg. 15,16 („a fost război între Asa şi Baasa în toate zilele").

16 1 Dar în anul al treizeci şi optulea al domniei lui Asa, s-a ridicat
Baasa, regele Israelului, asupra lui Iuda şi a întărit [cetatea] Rama, ca să nu
se mai poată ieşi şi intra la Asa, regele din Iuda. 2 Şi Asa a luat aur şi argint
din vistieriile Casei Domnului şi ale casei regelui şi le-a trimis la fiul lui
Ader, regele Siriei, care locuia în Damasc, zicând: 3 „Fă un legământ între
mine şi tine, între tatăl meu şi tatăl tău. Iată, ţi-am trimis aur şi argint; vino
şi risipeşte-l de la mine pe Baasa, regele lui Israel, ca el să plece de la
mine." 4 Şi fiul lui Ader a ascultat de regele Asa şi a trimis căpeteniile
oştirii sale asupra cetăţilor lui Israel şi a lovit cetăţile Ion, şi Dan, şi
Abelmain şi toate împrejurimile lui Neftali. 5 Şi a fost aşa: când a auzit
Baasa, a lăsat zidirea cetăţii Rama şi şi-a încetat lucrarea. 6 Şi regele Asa a
luat pe toţi cei din Iuda şi a luat pietrele din Rama şi lemnele ei, pe care le
clădise Baasa, şi a zidit cu ele Gabae şi Maspha. – 7 În vremea aceea, a
venit Anani profetul la Asa, regele din Iuda, şi i-a zis: „Pentru că ţi-ai pus
încrederea în regele Siriei şi nu te-ai încrezut în Domnul Dumnezeul tău, de
aceea a scăpat oştirea Siriei din mâna ta. 8 Oare etiopienii şi libienii nu
aveau oştire multă şi îndrăzneaţă şi călăreţi o mulţime? Şi pentru că ţi-ai

---

15,19-16,1.2 Indicaţia cronologică este aici deficitară, întrucît Baasa (ebr. *Ba'ṣā'*) a domnit în Israel numai 25 de ani, iar urcarea la tron a lui Baasa s-a petrecut la un an sau doi după întronarea lui Asa, adică în jur de 910 î.H. Prin urmare, prima cifră plauzibilă este 25, nu 35, iar a doua mai degrabă 26 decât 38, războiul având loc în ultimul an al domniei lui Baasa. ♦ Rama era o localitate situată pe o înălţime în Beniamin, lângă Bethel, la nord de Ierusalim. Fortificarea cetăţii de către suveranul din Israel a dus la strangularea rutei comerciale care lega Ierusalimul de Israel şi la îngrădirea libertăţii de acţiune politico-militară a regelui din Iuda. ♦ „fiul lui Ader": TM are: Ben-Hadad. Traducătorii LXX au tradus prima parte a numelui, iar în a doua au citit *r* în loc de *d* (în alfabetul ebraic aceste litere fiind foarte asemănătoare). E vorba de primul suveran al regatului arameu din Damasc dintr-o succesiune de trei (cca 900-860 î.H.).

16,3 Existenţa unui tratat anterior de alianţă între regatul arameu al Damascului şi Iuda este menţionată în scrisoarea lui Asa către „fiul lui Ader" şi la 3Rg.15,19. ♦ „risipeşte-l de la mine": TM are „rupe legământul tău cu *Ba'ṣā'*, ca el să plece..."

16,4 Trupele „fiului lui Ader" folosesc tehnica diversiunii şi atacă Israelul în partea nordică. ♦ „toate împrejurimile lui Neftali": TM are „toate depozitele de provizii din cetăţile lui N."

16,6 „Gabae": TM are *Gebha'*. Cetate situată la 11 km nord de Ierusalim şi 5 km de Gibea, cu care nu trebuie confundată. ♦ „Maspha": TM are *Miṣpāh*, cetate din Beniamin, în apropiere de Gabaon şi şi de Rama.

16,7 „profetul": TM are „văzătorul".

pus încrederea în Domnul, El i-a dat în mâinile tale. [9] **Căci ochii Domnului**
se uită peste tot pământul, ca să întărească orice inimă deplin [întoarsă]
către El. Aici ai greşit: de acum vei avea parte de război." [10] Şi s-a mâniat
Asa pe profet şi l-a aruncat în temniţă, căci s-a înfuriat. Şi Asa a asuprit
poporul în vremea aceea.
[11] Iată, întâmplările lui Asa, cele dintâi şi cele din urmă, sunt scrise în
Cartea regilor lui Iuda şi ai lui Israel. [12] În anul al treizeci şi nouălea al
domniei lui, Asa s-a îmbolnăvit de picioare, s-a îmbolnăvit rău de tot. Şi
[nici] în boala lui, nu L-a căutat pe Domnul, ci pe doctori. [13] Şi s-a culcat
Asa alături de părinţii săi şi a murit în anul al treizeci şi nouălea al domniei
sale, [14] şi l-au îngropat în mormântul pe care şi-l săpase în cetatea lui David
şi l-au aşezat pe un pat, [pe care] l-au umplut cu aromate şi cu felurite
miruri înmiresmate şi i-au făcut o înmormântare de pomină.

17 [1] Şi Iosaphat, fiul său, a ajuns rege în locul lui. Iosaphat s-a întărit
împotriva lui Israel. [2] Şi a pus oştire în toate cetăţile întărite ale lui Iuda şi a
aşezat căpetenii în toate cetăţile lui Iuda şi în cetăţile lui Efraim, pe care le

---

16,9 „ai greşit": gr. ἠγνόηκας. Verbul grec ἀγνοέω, „a nu înţelege", „a nu pricepe", ajunge să însemne „a greşi din neştiinţă". Unii (de ex. Brenton) îi atribuie aici sensul de „a acţiona fără judecată/necugetat", ca şi ebr. *sākal* pe care îl traduce, deoarece pedeapsa divină nu întârzie să se manifeste.

16,10 Nu e clar dacă represaliile asupra poporului i-au vizat pe toţi iudeii sau numai pe o parte din ei, şi anume pe partizanii profetului aruncat în închisoare. Dubiul comentatorilor se întemeiază pe folosirea unei construcţii de sorginte ebraică pentru exprimarea obiectului: ἐν τῷ λαῷ, în locul formulei greceşti obişnuite, cu acuzativul, λαόν. TM are „din popor".

16,12 Asa perseverează în greşeală: păcatul nu este că merge la doctori, ci că nu îl caută pe Dumnezeu.

16,13 „al treizeci şi nouălea": TM are „al patruzeci şi unulea".

16,14 Mai multe cuvinte din versetul de faţă şi compararea cu TM i-au condus pe unii comentatori la concluzia, greşită, că Asa ar fi fost incinerat. Κλίνη („pat") denumea obişnuita năsălie; ἐκφορά însemna iniţial acţiunea de „a purta cadavrul la rug", dar termenul s-a adaptat la realităţile diferite ale universului biblic, însemnând şi „convoi funebru, înmormântare". ♦ „i-au făcut o înmormântare de pomină": *litt.* „i-au făcut o înmormântare foarte mare". TM are „s-a aprins pentru el un foc foarte mare."

17,1 Iosaphat, fiul lui Asa, a fost al patrulea rege al lui Iuda şi a domnit între 870/873-846/849 î.H. Cronicarul subliniază din primul verset intenţiile iniţial războinice ale noului rege faţă de regatul apostat al lui Israel.

17,2 Iosaphat instalează în cetăţile defensive din Iuda garnizoane permanente.

cucerise Asa, tatăl său. 3 Şi Domnul era cu Iosaphat, pentru că el a mers pe
căile dintâi ale tatălui său şi n-a căutat idolii, 4 ci L-a căutat pe Domnul
Dumnezeul tatălui său; a umblat după poruncile tatălui său şi nu după
faptele lui Israel. 5 Şi Domnul a îndreptat domnia prin el. Şi întregul Iuda
i-a dat daruri lui Iosaphat şi el a dobândit bogăţie şi slavă multă. 6 Şi inima
lui s-a înălţat pe calea Domnului şi a desfiinţat chiar şi înălţimile şi dum-
brăvile de pe pământul lui Iuda. 7 Şi în anul al treilea al domniei lui, i-a
trimis pe mai-marii lui şi pe fiii vitejilor, pe Abdia, şi pe Zaharia, şi pe
Nathanael, şi pe Michaia, să dea învăţătură în cetăţile lui Iuda 8 şi împreună
cu ei [erau] leviţii Samuia, şi Nathania, şi Zabdia, şi Asiel, şi Semiramoth,
şi Ionathan, şi Adonia, şi Tobia şi, împreună cu ei, preoţii Elisama şi Ioram;
9 şi au dat învăţătură în Iuda, având cu ei Cartea Legii Domnului; şi au mers
prin cetăţile lui Iuda şi au învăţat poporul. 10 Şi a fost spaimă mare de la
Domnul peste toate domniile pământului din jurul lui Iuda şi nu s-au luptat
cu Iosaphat. 11 De la străini i se aduceau lui Iosaphat daruri şi argint şi
danii, iar arabii îi aduceau berbeci, şapte mii şapte sute. 12 Lui Iosaphat îi
mergea din ce în ce mai bine şi a zidit în Iudeea aşezări şi cetăţi întărite.
13 Şi avea multe lucrări în Iudeea şi războinici puternici şi tari în Ierusalim.

17,3 „căile dintâi ale tatălui său": TM are „căile cele dintâi ale părintelui său, David" – text surprinzător pentru că David i-a fost fidel lui Dumnezeu toată viaţa. De aceea s-a presupus că textul corect este cel tradus de LXX.

17,4 „poruncile tatălui său": TM are „şi în poruncile Lui a umblat" ♦ „Israel" se referă aici la regatul de nord şi la suveranul său.

17,6-7 Programul de reforme religioase al lui Iosaphat îl întrece în amploare pe cel al lui Asa: pe lângă îndepărtarea altarelor de pe înălţimi, operă pe care tatăl său nu a apucat să o ducă la bun sfârşit, regele din Iuda se preocupă şi de educarea religioasă directă a poporului. Verbul grec utilizat este διδάσκειν. ♦ „fiii vitejilor": LXX a tradus, probabil, astfel antroponimul ebr. *Ben-Ḫayil*.

17,8 La lista leviţilor, TM are în plus *Ṯōbh 'Adhōnīyāh*.

17,9 Informaţia din verset nu se regăseşte în 3Rg. De altfel, trimiterea în misiune a unui grup de leviţi, preoţi şi laici, având cu ei Cartea Legii pe care să o explice poporului este o realitate care corespunde mai probabil epocii Cronistului, când se dezvoltă rolul leviţilor de a da învăţătură (*cf.* 2Ezr. 7,25; 18,1-12).

17,10 „spaimă mare": vezi nota la 14,13.

17,11 „daruri": gr. δῶρα. Darurile în natură pe care le primeşte Iosaphat sunt dublate de un tribut în argint: gr. ἀργύριον καί δόματα. Valoarea vagă a substantivului δόμα faţă de mai concretul δῶρον ar sugera această interpretare. ♦ Numărul de berbeci pe care arabii îi aduceau lui Iosaphat pare exagerat. Flavius Iosephus, *AI* 8,15.2, vorbeşte de 360 de miei şi tot atâţia iezi. ♦ TM are în plus „şi şapte mii şapte sute de ţapi".

14 Acesta este numărul lor, după casele lor părinteşti: din Iuda, căpetenii
peste mii: Ednas căpetenia şi, împreună cu el, oameni tari în putere, trei sute
de mii. 15 După el, mai-marele Ioanan şi, împreună cu el, două sute optzeci
de mii. 16 După el, Amasia al lui Zachri, cel zelos pentru Domnul, şi,
împreună cu el, două sute de mii tari în putere. 17 Şi din Beniamin, Eliada,
tare în putere şi, împreună cu el, arcaşi şi purtători de scuturi mici, două
sute de mii. 18 După el, Iozabad şi, împreună cu el, o sută optzeci de mii de
puternici la război. 19 Aceştia erau în slujba regelui, în afară de cei pe care
regele îi aşezase în cetăţile întărite din tot pământul Iudeii.

18 1 Iosaphat a dobândit bogăţie şi slavă multă şi s-a încuscrit cu casa lui
Achaab. 2 Şi s-a coborât, după câţiva ani, la Achaab în Samaria, iar Achaab
a jertfit, în cinstea lui şi a poporului care era cu el, oi şi vite multe şi
l-a amăgit să meargă împreună cu el împotriva cetăţii Ramoth din Galaad.
3 Achaab, regele lui Israel, a zis către Iosaphat, regele lui Iuda: „Vino cu
mine la Ramoth din Galaad!" Şi el i-a zis: „Cum sunt eu, aşa şi tu; şi cum e
poporul tău, aşa e şi poporul meu împreună cu tine la război!" 4 Şi Iosaphat

---

17,16 „zelos": προθυμούμενος. O altă posibilă traducere ar fi „voluntar", însă varianta noastră insistă pe zelul pe care războinicul îl arată în slujba Domnului. Amasias nu este pur şi simplu un voluntar, în sensul modern al termenului, în armata lui Iuda.

17,19 Războinicii enumeraţi aici fac parte din corpul de armată imediat subordonat regelui, la Ierusalim.

18 Corespunde cu 3Rg. 22,1-35.

18,2 Înţelegerea cu Iosaphat s-a încheiat spre sfârşitul domniei lui Achaab, la trei ani după ultimul război cu Siria. Alianţa propriu-zisă, anterioară, nu-i implica numai pe suveranii din Iuda şi Israel, ci şi pe regii din ţinuturile învecinate, inclusiv Damascul, împotriva invaziei împăratului Salmanasar al Asiriei (853 î.H.). Înţelegerea cu Iosaphat împotriva Siriei survine după retragerea lui Salmanasar III. ♦ „a coborât": gr. κατέβη. Verbul comportă multiple interpretări. Una ar fi de ordin strict geografic: Samaria este situată la o altitudine mai mică, la câmpie, faţă de Ierusalim. Alta, de ordin simbolic: Cronistul ar insista asupra legitimităţii religioase şi politice a Ierusalimului faţă de Samaria, capitală recentă a unui stat apostat. ♦ Rammothul Galaadului era o cetate strategică din teritoriul lui Gad, la est de Iordan, servind ca avanpost în conflictul siro--israelit. A fost menţionat ca cetate de scăpare în Deut. 4,43 şi Iis. Nav. 20,8 (sub numele „Aremoth").

18,3 Iosaphat propune ca alianţa să se încheie de pe poziţii de egalitate.

18,4 „a căuta": gr. ζητέω. Sensul precis este, în acest context, „a consulta, a întreba". Am lăsat însă versiunea literală pentru că la 2Par. 18,6 traducătorul LXX foloseşte ἐπιζητέω, pe care l-am tradus prin „a întreba".

a [mai] zis către regele lui Israel: „Caută-L însă astăzi pe Domnul." 5 Și
regele lui Israel i-a adunat pe profeți, patru sute de bărbați, și le-a zis: „Să
mă duc în Ramothului din Galaad la război ori să mai zăbovesc?" Și au zis:
„Suie-te și Dumnezeu îl va da în mâinile regelui." 6 Și Iosaphat a zis: „Nu
se mai află pe aici vreun profet al Domnului pe care să îl întrebăm?" 7 Și
regele lui Israel a zis către Iosaphat: „Mai este un om prin care Îl putem
căuta pe Domnul, dar îl urăsc, pentru că nu-mi profețește de bine, ci, în
toate zilele lui, [numai] de rău: acesta e Michaia, fiul lui Iemla". Și Iosaphat
a zis: „Să nu vorbească regele așa!" 8 Și a chemat regele lui Israel un eunuc
și i-a zis: „Repede, [adu-l pe] Michaia, fiul lui Iemla." 9 Iar regele lui Israel
și Iosaphat, regele lui Iuda, așezați fiecare pe tronul său și îmbrăcați cu
mantii, au stat în locul larg din fața porții Samariei și toți profeții profețeau
înaintea lor. 10 Și Sedekia, fiul lui Chanana, și-a făcut niște coarne de fier și
a zis: „Așa vorbește Domnul: «Cu acestea vei împunge Siria, până se va
sfârși.»" 11 Și toți profeții profețeau astfel, zicând: „Suie-te la Ramoth din
Galaad și îți va merge bine, căci Domnul îl va da în mâinile regelui." 12
Solul care plecase să-l cheme pe Michaia i-a grăit, zicând: „Iată, profeții au
grăit într-un glas de bine pentru rege. Să fie și cuvintele tale ca ale unuia
dintre ei, și să grăiești de bine." 13 Dar Michaia a zis: „Viu este Domnul:
orice îmi va spune Dumnezeu, aceea voi grăi." 14 Și a venit dinaintea
regelui și regele i-a zis: „Michaia, oare să mă duc împotriva Ramothului din
Galaad, la război ori să mai zăbovesc?" Și acela a zis: „Suie-te și-ți va
merge bine: vor fi dați în mâinile voastre." 15 Și regele i-a zis: „De câte ori
să te jur să-mi grăiești numai adevărul în numele Domnului?" 16 Și el a zis:
„I-am văzut pe [cei din] Israel risipiți prin munți, ca oile care nu au păstor.

18,8 „eunuc": gr. εὐνοῦχος. TM are *sārîs*. Cuvântul ebraic are o etimologie incertă, fiind probabil derivat de la un termen asirian care însemna „cel care este cap [pentru rege]". Semnificația originară este „curtean, funcționar regal". Abia un sens secundar din ebraică indică faptul că acești oameni de încredere ai regelui erau și castrați. E greu de stabilit în ce măsură diversele ocurențe ale termenului εὐνοῦχος din LXX întrunesc ambele sensuri.

18,10 Coarnele simbolizau puterea. Sedekia, profetul fals, încerca astfel să-și convingă și să-și încurajeze suveranul. Utilizarea unui „material auxiliar" în reprezentația profetică era un fapt destul de frecvent, dacă ne gândim de exemplu la Ieremia purtând un jug pe gât.

18,14 În ciuda îndârjirii sale, Michaia se mulțumește, în primă instanță, să spună ce vrea să audă regele. Indicația de scenă lipsește, dar tonul ironic al profetului este imediat înțeles de suveran, așa cum rezultă în continuare.

18,15 „să te jur": *i.e.* „să te leg prin jurământ".

Şi a zis Domnul: «Nu au căpetenie! Să se întoarcă fiecare la casa lui în
pace.»" 17 Şi regele lui Israel a zis către Iosaphat: „Nu ţi-am spus eu că
nu-mi profeţeşte de bine, ci numai de rău?" 18 Şi [Michaia] a zis: „Nu-i aşa!
Ascultaţi cuvântul Domnului! L-am văzut pe Domnul şezând pe tronul Său
şi toată oştirea cerului stând de-a dreapta şi de-a stânga Lui. 19 Şi a zis
Domnul: «Cine-l va înşela pe Achaab, regele lui Israel, ca să se suie şi să
cadă în Ramoth Galaad?» Şi unul grăia într-un fel şi altul grăia într-alt fel.
20 Şi a ieşit duhul şi a stat în faţa Domnului şi a zis: «Eu îl voi înşela.» Şi
Domnul a zis: «În ce fel?» 21 Şi a zis: «Voi merge şi voi fi duh mincinos în
gura tuturor profeţilor lui.» Şi [Domnul] a zis: «Vei înşela şi vei izbândi.
Du-te şi fă aşa!» 22 Iar acum, iată, Domnul a pus duh mincinos în gura
tuturor acestor profeţi ai tăi, şi Domnul a grăit de rău asupra ta." 23 Atunci
Sedekia, fiul lui Chanana, s-a apropiat şi l-a lovit pe Michaia peste obraz şi
i-a zis: „Pe ce cale s-a furişat duhul Domnului de la mine, ca să-ţi
grăiască?" 24 Şi Michaia a zis: „Iată, vei vedea în ziua în care vei intra în
tainiţa tainiţei ca să te ascunzi." 25 Şi regele lui Israel a zis: „Luaţi-l pe
Michaia şi duceţi-l înapoi la Emer, căpetenia cetăţii, şi la Ioas căpetenia,

---

18,18 „oştirea cerului" (gr. δύναμις οὐρανοῦ) este alcătuită din fiinţe îngereşti. În scrierile profetice şi apocaliptice, expresia este pusă în legătură cu atributul divin, Sabaoth, „Domnul oştirilor".

18,21 „vei izbândi": verbul δύναμαι primeşte aici toate cele trei sensuri: „a primi puterea", „a duce la bun sfârşit o însărcinare" şi „a vorbi convingător". Dumnezeu îşi învesteşte duhul cu putere (δύναμις), ca acesta să reuşească în misiunea asumată, adică să-l convingă pe rege. ♦ Această scenă din vedenie este, de bună seamă, o interpretare populară a evenimentului.

18,22 Michaia dezvăluie planul lui Dumnezeu: profeţii spun de bine, dar *de fapt* Dumnezeu are alte planuri.

18,23 Lovitura peste obraz arăta că Michaia este mincinos. Flavius Iosephus, *AI.* 8,15,4, explică pe larg gestul lui Sedekia, falsul profet: acesta îl acuză pe Michaia de minciună şi, pentru a-şi întări acuzaţia, îl loveşte pe cel dintâi peste falcă. Sedekia susţine că fapta aceasta nu ar fi trecut nedepsită pe loc dacă Michaia ar fi spus adevărul şi invocă aici întâmplarea relatată la 3Rg. 13,4: lui Ieroboam i-a paralizat mâna în clipa în care a vrut să îl lovească pe un profet. ♦ „s-a furişat": gr. παρῆλθεν. Verbul παρέρχομαι înseamnă pur şi simplu „a trece pe lângă". Aici însă, construcţia specială cu genitivul (παρ'ἐμοῦ) indică faptul că duhul adevărului îl părăseşte pe Sedekia, ca să intre în Michaia. Având în vedere importanţa scripturistică a verbului în cauză, pe de o parte, şi concreteţea enunţului de faţă, pe de altă parte, am păstrat în traducere verbul românesc „a se furişa", schimbându-i însă regimul prepoziţional.

18,25 „duceţi-l înapoi": expresia lasă să se înţeleagă că profetul mai stătuse în închisoare şi înainte.

fiul regelui, 26 şi spune-i: Aşa zice regele: «Aruncaţi-l pe acesta în temniţă
şi să aibă drept hrană pâinea strâmtorării şi apa strâmtorării, până când mă
voi întoarce cu pace.»" 27 Şi Michaia a zis: „Dacă într-adevăr te vei întoarce
cu pace, n-a grăit Domnul prin mine: ascultaţi, voi, toate popoarele!"
28 Apoi regele lui Israel şi Iosaphat, regele lui Iuda, s-au suit la Ramoth
din Galaad. 29 Şi regele lui Israel a zis către Iosaphat: „Am să mă ascund
[sub alte veşminte] şi am să intru în luptă, iar tu îmbracă veşmântul meu."
Şi regele lui Israel s-a ascuns [sub alte veşminte] şi a intrat în luptă. 30 Regele
Siriei poruncise căpeteniilor carelor ce erau cu el, zicând: „Nu luptaţi nici
cu mic, nici cu mare, ci numai cu regele lui Israel." 31 Şi a fost aşa: când
l-au văzut căpeteniile carelor pe Iosaphat, au zis: „[Acesta] este regele lui
Israel" şi l-au înconjurat, ca să se lupte [cu el]. Dar Iosaphat a strigat şi
Domnul l-a scăpat şi Dumnezeu i-a îndepărtat de la el. 32 Şi a fost aşa: când
au văzut căpeteniile carelor că [acela] nu era regele lui Israel, s-au
îndepărtat de la el. 33 Dar un bărbat [şi-] a întins arcul şi, ţintind bine, i-a
străpuns regelui lui Israel pieptul chiar prin mijloc. Atunci [Achaab] i-a zis
vizitiului: „Întoarce-ţi mâna şi scoate-mă din luptă, căci sunt rănit." 34 Şi

---

18,26 Schimbarea persoanei verbelor de la un verset la celălalt (a doua plural în 2Par. 18,25: „luaţi": gr. λάβετε, în a doua singular în 18,26: „spune": gr. ἐρεῖς), precum şi prezenţa verbului ἀποστρέφω, „a duce înapoi", dovedesc că regele i se adresează slujbaşului trimis să-l aducă din închisoare pe Michaia (*cf.* 2Par. 18,8). Aceeaşi interpretare şi la Flavius Iosephus, *AI* 8,15,4.

18,27 Ultimele cuvinte ale lui Michaia, fiul lui Iemla, „ascultaţi, toate popoarele" sunt primele cuvinte ale profeţiei lui Michaia din Moreşet (LXX Μορασθι), profet care a trăit la un secol după fiul lui Iemla. Pasajul corespunzător din 3Rg. 22,28 nu conţine această invocaţie şi, în contextul din 2Par., ea este cel puţin stranie. Ultimele două argumente au condus la ipoteza că invocaţia din 2Par. a fost adăugată ulterior primei redactări şi se datorează omonimiei celor doi profeţi.

18,29 „tu îmbracă veşmântul meu": TM are „tu îmbracă-ţi veşmintele tale". Desfăşurarea evenimentelor sugerează că versiunea LXX (sau textul ebraic care a stat la baza ei) e mai logică.

18,30 Flavius Iosephus, *AI* 8,15,5, relatează că sirienii, ascultându-şi suveranul, nu au omorât pe nimeni, deşi lupta a durat toată ziua.

18,33 „(ţintind) bine": TM are l^{e}*-tummō*, care poate însemna fie „în nevinovăţia lui", „simplitate", fie, cum a înţeles LXX, „la perfecţie". ♦ „i-a străpuns... mijloc": *litt.* „l-a străpuns pe regele lui Israel între plămân şi platoşă". La fel şi la 3Rg. 22,33.

18,34 Înteţirea luptei îl împiedică pe rege să se retragă dintr-o bătălie în care exemplul personal era esenţial. 2Par. nu mai relatează, ca pasajul corespondent din 3Rg. 22,37-38, întoarcerea la Samaria şi împlinirea profeţiei lui Ilie din 3Rg. 20,24.

lupta s-a întors în ziua aceea, iar regele lui Israel a stat în car, până seara,
împotriva Siriei, şi a murit la apusul soarelui.

19 1 Şi Iosaphat, regele lui Iuda, s-a întors cu pace la casa lui, la
Ierusalim. 2 Şi i-a ieşit în întâmpinare Iu, [fiul] lui Anani profetul, şi i-a zis:
„Rege Iosaphat, ajuţi tu oare pe un păcătos, sau te-ai împrietenit cu cel urât
de Domnul? De aceea a fost asupra ta mânia de la Domnul. 3 Totuşi s-au
găsit în tine şi lucruri bune, pentru că ai desfiinţat dumbrăvile de pe pământul lui Iuda şi ţi-ai îndreptat inima ca să-L cauţi pe Domnul." 4 Şi Iosaphat a
locuit în Ierusalim, şi a ieşit din nou în popor, din Bersabea până la muntele
Efraim, şi i-a întors spre Domnul Dumnezeul părinţilor lor. 5 Şi a pus
judecători în toate cetăţile întărite ale lui Iuda, din cetate în cetate, 6 şi a zis
judecătorilor: „Vedeţi ce faceţi, fiindcă nu pentru om judecaţi voi, ci pentru
Domnul şi cu voi [sunt] cuvintele judecăţii. 7 Şi acum, să fie frica de Domnul
asupra voastră şi să păziţi şi să împliniţi, pentru că la Domnul Dumnezeul
nostru nu este nedreptate, nici părtinire, nici luare de mită." 8 Căci în
Ierusalim Iosaphat a pus pe [unii dintre] preoţi şi leviţi şi capi de familie ai
lui Israel [să ţină] judecata Domnului şi să-i judece pe locuitorii din
Ierusalim. 9 Şi le-a poruncit, zicând: „Aşa să faceţi: cu frică de Domnul, cu
adevăr şi cu inimă deplină. 10 Şi oricine vine la voi dintre fraţii voştri

---

19,3 „lucruri": gr. λόγοι. Termenul grecesc însumează cuvintele regelui şi faptele acestuia. ♦ „ai desfiinţat": TM are „ai ars".

19,4 Iosaphat pleacă din Ierusalim („iese în popor", adică în ţară), într-un nou efort de convertire a populaţiei la religia oficială şi de consolidare a reformei juridice implicite. ♦ Pluralul pronumelor din a doua propoziţie reia singularul colectiv al termenului „popor" (λαός) din prima propoziţie.

19,6 „cu voi [sunt] cuvintele judecăţii": TM are *litt.* „cu voi în cuvintele judecăţii", ceea ce a dus la explicitări de tipul „... (Domnul) care este/ca să fie cu voi, când daţi sentinţe" (BJ, TOB). ♦ „cuvintele judecăţii": gr. λόγοι κρίσεως, adică sentinţele.

19,7 Garanţia unei judecăţi drepte este „frica de Dumnezeu" (φόβος θεοῦ). ♦ „părtinire": gr. θαυμάσαι πρόσωπον (*litt.* „a respecta/admira faţa [omului]"). De fapt, Iosaphat le cere judecătorilor să fie imparţiali şi neimpresionabili.

19,8 Prin „judecata Domnului", comentatorii înţeleg o curte supremă de justiţie. Iosaphat întemeiază la Ierusalim un asemenea organism judiciar, prezidat de autorităţi sacerdotale, care să rezolve cauzele rămase nerezolvate în tribunalele din provincie.

19,9 „inimă deplină", *i.e.* cu integritate.

19,10 Expresia „fraţii voştri" îi desemnează, după unii comentatori, pe colegii judecători de rang inferior din provincii, nu direct pe împricinaţi. Înalta curte de justiţie avea prin urmare un important rol consultativ. ♦ „între sânge şi sânge": se referă la pricinile de

locuitori în cetăţile lor, pentru judecată între sânge şi sânge, între rânduială
şi poruncă, îndreptări şi hotărâri, voi să alegeţi pentru ei, ca să nu păcă-
tuiască împotriva Domnului şi să nu fie mânia Lui asupra voastră şi a
fraţilor voştri. Aşa să faceţi şi să nu păcătuiţi. [11] Şi, iată, Amaria preotul va
fi mai-marele peste voi în toate pricinile Domnului, iar Zabdia, fiul lui
Ismael, mai-marele peste casa lui Iuda, pentru toate pricinile regelui, iar
scribii şi leviţii vor fi dinaintea voastră. Fiţi tari şi împliniţi, şi Domnul să
fie cu cel bun."

20 [1] După aceea, fiii lui Moab şi fiii lui Ammon şi, împreună cu ei, unii
dintre minei au venit asupra lui Iosaphat cu război. [2] Şi au venit unii şi i-au
dat de veste lui Iosaphat, zicând: „Vine asupra ta o mulţime numeroasă de
dincolo de mare, din Siria, şi, iată, sunt [deja] în Asasanthamar (aceasta este
Engaddi)." [3] Iosaphat s-a speriat şi s-a pus să-l caute pe Domnul şi a vestit
post în întregul Iuda. [4] Şi s-a adunat Iuda ca să-L caute pe Domnul şi din
toate cetăţile lui Iuda au venit să-L caute pe Domnul. [5] Şi Iosaphat s-a
ridicat în adunarea lui Iuda din Ierusalim, în Casa Domnului, în faţa curţii

---

omor. ♦ „hotărâri": se referă, probabil, la jurisprudenţă, ca şi ebr. *miş^{e}pāṭīm*. Întreaga frază e un anacolut. Ea sună aşa în LXX: „Tot omul, judecata ce-a venit la voi, a fraţilor voştri care locuiesc în cetăţile lor, în mijlocul sângelui sânge şi în mijlocul hotărârii, şi al poruncii, şi al îndreptărilor, şi al judecăţilor veţi alege lor etc.".

19,11 „Pricinile Domnului" reprezintă cauzele religioase, iar „pricinile regelui", cauzele civile. ♦ „scribii şi leviţii": TM are un text oarecum neclar, care s-ar putea înţelege „leviţii ca scribi/judecători secundari".

20,1 Bătălia lui Iosaphat cu moabiţii şi ammoniţii este ulterioară alianţei cu Ioram, regele lui Israel, fiul lui Achab, împotriva moabiţilor (*cf.* 4Rg. 3). ♦ „mineii", gr. Μιναιοι: în TM *mē-hā-'ammōnīm*, „dintre ammoniţi", ceea ce nu are sens. Traducătorii restituie un etnonim nesigur „meoniţi/maoniţi" cu ajutorul LXX, punându-l în legătură cu toponimul *Ma'ān*, de la est de Petra, în Transiordania.

20,2 „dincolo de mare": este vorba despre Marea Moartă. ♦ „Engaddi": *'Ēyn-gedhī* (în TM) era o oază la vest de Marea Moartă, în teritoriul lui Iuda, loc ideal de refugiu, datorită terenului accidentat şi solului fertil. Şi David se ascunsese aici (1Rg. 24,1). Excavaţiile din 1949 au scos la lumină câteva fortăreţe în regiune. De aceea, „din Siria" (ebr. *'Aram*) nu are sens şi s-a propus emendarea în „din Edom": confuzia între 'RM şi 'DM este frecventă.

20,3 Prin postul instituit ocazional, Iosaphat cheamă la pocăinţă, dar mai ales speră să primească ajutorul şi călăuzirea lui Dumnezeu.

20,5 „Curtea cea nouă" era aceeaşi cu cea pomenită la 2Par. 4,9 drept „curtea mare", accesibilă oricui, chiar şi femeilor. Faţă de curtea Cortului instituită de Moise, curtea cea mare, făcută de Solomon, era o noutate. De aceea, „curtea cea nouă".

celei noi, [6] şi a zis: „Doamne, Dumnezeul părinţilor noştri, oare nu eşti Tu Dumnezeu în cer şi nu domneşti Tu peste toţi regii neamurilor şi nu în mâna Ta este puterea stăpânirii, încât nimic nu-Ţi poate sta împotrivă? [7] Oare nu eşti Tu Domnul care i-a nimicit pe locuitorii ţării acesteia din faţa poporului Tău Israel şi i-ai dat-o seminţiei lui Avraam, cel iubit de Tine, până în veac? [8] Şi s-au sălăşluit în ea şi au zidit în ea lăcaş sfânt pentru numele Tău, zicând: [9] «Dacă vin asupra noastră nenorociri, sabie, judecată, moarte, foamete, şi vom sta înaintea Casei acesteia şi înaintea Ta – pentru că numele Tău e peste Casa aceasta – şi vom striga către Tine din strâmtorarea [noastră], Tu ne vei auzi şi ne vei izbăvi.» [10] Şi acum, iată, fiii lui Ammon şi ai lui Moab şi [cei din] muntele Seir, pe la care nu i-ai îngăduit lui Israel să treacă atunci când au ieşit ei din pământului Egiptului, ci de la care s-au abătut şi nu i-au nimicit, [11] acum, iată, încearcă să ne scoată [şi] să ne alunge din moştenirea pe care ne-ai dat-o. [12] Doamne, Dumnezeul nostru, pe ei nu-i judeci? Căci noi nu avem tăria să ne împotrivim acestei mari mulţimi care vine asupra noastră şi nu vedem ce altceva să facem cu ei decât să ne îndreptăm ochii către Tine." [13] Şi întregul Iuda stătea înaintea Domnului, [chiar] şi copiii şi femeile lor. [14] Şi peste Oziel, fiul lui Zaharia, dintre fiii lui Banaias, dintre fiii lui Eleel al lui Manthania levitul, dintre fiii lui Asaph, a fost duhul Domnului în adunare [15] şi a zis: „Ascultaţi, voi toţi cei din Iuda şi locuitori din Ierusalim şi [tu], rege Iosaphat, aşa spune Domnul către voi: «Nu vă temeţi, nu vă înspăimântaţi în faţa acestei mari mulţimi, pentru că nu a voastră este lupta, ci a lui Dumnezeu. [16] Coborâţi

---

20,9 „judecată": gr. κρίσις. În tratatele de medicină elenistice are sensul de „boală grea". Desemnează „momentul decisiv al unei boli, punct critic, criză". TM are „judecată/osândă".

20,10 Muntele Seir se afla în teritoriul lui Edom (*cf.* Gen. 32,4). Locuitorii de acolo participă la alianţa ammoniţilor şi moabiţilor.

20,14 Acest Oziel nu mai apare în alt loc. Unii comentatori sunt de părere că strămoşul lui, Manthanias levitul, ar fi una şi aceeaşi persoană cu Nathanias de la 1Par. 25,2.

20,15 „luptă": gr. παράταξις. Cuvântul are o sferă semantică mai largă, însemnând iniţial „linie de bătaie" ca apoi să înglobeze orice fel de pregătire a luptei. Cuvântul sugerează că lupta intră în mai vastul plan divin.

20,16-17 Povârnişul Asas era o pantă situată la nord de *'Ēyn Gedhī*. Toponimul Asas aminteşte de Asasanthamar (*'Ēyn Gedhī*), de mai sus (2Par. 20,2). ♦ Deşertul Ieremiel, menţionat doar aici, poate fi un substitut pentru deşertul Thecoe sau, mai degrabă, o parte din acesta, situată la sud-est de Ierusalim, la vest de Marea Moartă şi la nord de *'Ēyn Gedhī*. ♦ „Înţelegeţi aceasta": TM are „Veniţi şi staţi".

mâine asupra lor: iată, ei suie povârnişul Asas, şi voi îi veţi găsi la capătul
râului din pustiul Ieremiel. 17 Nu voi aveţi de luptat. Înţelegeţi aceasta şi
vedeţi că izbăvirea Domnului e cu voi, Iuda şi Ierusalim. Nu vă temeţi, nu
vă înspăimântaţi să ieşiţi mâine în întâmpinarea lor şi Domnul [va fi] cu
voi.»" – 18 Şi Iosaphat şi-a plecat faţa şi întregul Iuda şi locuitorii din
Ierusalim au căzut înaintea Domnului, ca să se închine. 19 Şi s-au ridicat
leviţii dintre fiii lui Caath şi dintre fiii lui Core ca să-L laude pe Domnul
Dumnezeul lui Israel cu glas mare şi înalt.

20 [Oamenii] s-au trezit în zori şi au ieşit spre pustiul Thecoe şi, când
ieşeau, Iosaphat s-a oprit şi a strigat: „Ascultaţi-mă, voi cei din Iuda şi
locuitori din Ierusalim! Încredeţi-vă în Domnul Dumnezeul vostru şi va fi
după încrederea voastră; încredeţi-vă în profetul Lui şi vă va merge bine!"
21 Şi s-a sfătuit cu poporul şi a pus cântăreţii de psalmi şi de imnuri să
mulţumească şi să laude cele sfinte, mergând înaintea oştirii. Şi ei ziceau:
„Lăudaţi-l pe Domnul, că în veac este mila Lui."

22 Şi când au început ei lauda şi mulţumirea, Domnul i-a făcut pe fiii lui
Ammon să se lupte cu cei din Moab şi cu cei din muntele Seir, care
veniseră asupra lui Iuda, şi i-a pus pe fugă. 23 Şi fiii lui Ammon şi ai lui
Moab s-au ridicat asupra locuitorilor din muntele Seir, ca să-i nimicească şi
să-i stârpească. Şi când au isprăvit cu locuitorii din Seir, s-au ridicat unii
împotriva celorlalţi, ca să se nimicească. 24 Şi a ajuns Iuda pe culmea de
unde se vedea pustiul şi a privit şi a văzut mulţimea şi, iată, toţi erau morţi,
căzuţi la pământ, şi nu scăpase nici unul. 25 Şi Iosaphat şi poporul lui s-au
dus să-şi ia prăzile şi au găsit turme multe şi provizii, şi prăzi, şi vase de
preţ şi le-au prădat. Şi a fost aşa: timp de trei zile au luat ei prăzi, căci erau

---

20,18 „şi-a plecat faţa": TM are „s-a prosternat cu faţa la pământ".

20,20 „în profetul": TM are „în profeţii".

20,22 Textul LXX este mai vag decât TM, unde se sugerează că Dumnezeu le-a trimis aliaţilor o provocare din exterior. Versetul următor descrie cu mai multă precizie evenimentele, pledează pentru o neînţelegere internă taberei aliate, fără însă a indica în mod specific o cauză sau măcar vreun pretext. Omiţând prezentarea cauzei, Cronistul insistă asupra intervenţiei providenţiale. ♦ „i-a pus pe fugă": gr. ἐτροπώθησαν (*litt.* „au fost puşi pe fugă").

20,24 „culmea de unde se vedea pustiul": gr. σκοπιά, adică „punct de observaţie". Am optat pentru această traducere spre a nu pierde cei doi poli semantici ai cuvântului: „punct de observaţie" şi „înălţime".

20,25 „şi le-au prădat": TM adaugă „de nu le mai puteau duce".

multe. [26] Şi în ziua a patra s-au adunat în Valea Binecuvântării, căci acolo
L-au binecuvântat pe Domnul. De aceea au chemat locul acela „Valea
Binecuvântării" până în ziua de astăzi. [27] Şi toţi cei din Iuda s-au întors la
Ierusalim şi Iosaphat [mergea] în fruntea lor cu bucurie mare, pentru că
Domnul le-a dat bucurie în faţa vrăjmaşilor lor; [28] şi au intrat în Ierusalim
[cântând] din *nabla*, din *kinyra* şi trâmbiţe, până la Casa Domnului. [29] Şi a
fost spaimă mare de la Domnul peste toate domniile pământului, când au
auzit că Domnul [Însuşi] a luptat cu vrăjmaşii lui Israel. [30] Şi s-a făcut pace
în domnia lui Iosaphat şi Dumnezeul lui i-a dat odihnă de jur împrejur.

[31] Iosaphat era de treizeci şi cinci de ani când a ajuns rege peste Iuda şi a
domnit douăzeci şi cinci de ani în Ierusalim. Şi numele mamei sale era
Azuba, fiica lui Sali. [32] Şi a umblat pe căile tatălui său Asa şi nu s-a abătut
din a făptui ce este drept înaintea Domnului. [33] Dar înălţimile mai erau
încă – poporul nu-şi îndreptase de tot inima către Domnul Dumnezeul
părinţilor lor. [34] Şi celelalte întâmplări ale lui Iosaphat, cele dintâi şi cele
din urmă, iată, sunt scrise în Cuvintele lui Iu al lui Anani, care le-a scris în
Cartea regilor lui Israel.

[35] După aceea Iosaphat, regele lui Iuda, i s-a alăturat lui Ochozia, regele
lui Israel (şi acesta era un nelegiuit). [36] Şi s-a dus la acesta ca să facă nişte

---

20,26 „Valea Binecuvântării": TM are *b^{e}rākkhāh*. A fost identificată cu actualul Wadi Bereikut, situat între Ierusalim şi Hebron, la vest de Thecoe.

20,31 „Iosaphat": TM adaugă „fiul lui *'Āsā*".

20,34 Profetul Iu (Iehu în TM) al lui Anani consemnează în scris faptele şi cuvintele (λόγοι) regelui Iosaphat la început într-o cronică privată, simple „istorisiri" (λόγοι), pe care apoi o transcrie în cronica oficială (βιβλίον) a regatului lui Iuda. „Israel" este folosit aici coextensiv şi propagandistic pentru a desemna de fapt numai Regatul de Sud, al lui Iuda, singurul legitim în viziunea Cronistului.

20,36 Dacă se admite ipoteza că Tharsis desemna un loc, o ţară din bazinul mediteranean, eventual Spania, nu este clar cum vor fi ajuns până acolo corăbiile lui Iosaphat, construite în Gasiongaber (*'Ef'ōn-Gebher*), la Marea Roşie. Unii comentatori au propus ipoteza ocolirii Africii, alţii pe aceea a existenţei unor canale artificiale de comunicaţie între Marea Roşie şi Marea Mediterană, alţii au fost de părere că autorul va fi făcut o greşeală de redactare. Cea din urmă presupunere este puţin plauzibilă, având în vedere şi faptul că Tharsis era, în viziunea biblică, punctul terminus al călătoriei considerate cea mai dificilă şi mai lungă. ♦ Cronistul plasează la sfârşit relatarea alianţei dintre Iosaphat şi Ochozia, după formula consacrată ce rezumă domnia regelui şi indică sursele de inspiraţie istorică. Faptul acesta nu este, cu siguranţă, o scăpare a Cronistului sau o dovadă a originalităţii sale de ordin compoziţional. Expedierea în doar trei versete a unui act

corăbii, cu care să meargă la Tharsis; şi a făcut corăbiile în Gasiongaber.
37 Şi Eliezer, fiul lui Dodia din Marisa, a profeţit împotriva lui Iosaphat,
zicând: „Pentru că te-ai împrietenit cu Ochozia, Domnul ţi-a lovit lucrarea
şi ţi s-au sfărâmat corăbiile." Şi n-a putut să meargă la Tharsis.

21 1 Iosaphat s-a culcat alături de părinţii săi şi a fost îngropat la un loc
cu părinţii săi, în cetatea lui David, şi Ioram, fiul său, a ajuns rege în locul
lui. 2 Şi acesta avea şase fraţi, fii ai lui Iosaphat: Azaria, şi Iiel, şi Zacharia,
şi Azaria, şi Michael, şi Saphatia. Toţi aceştia au fost fiii lui Iosaphat,
regele lui Iuda. 3 Şi tatăl lor le-a dat daruri multe, argint şi aur şi arme, şi
cetăţi cu ziduri în Iuda. Dar domnia i-a dat-o lui Ioram, pentru că acesta a
fost întâiul-născut. 4 Şi Ioram s-a ridicat la domnie şi s-a întărit şi i-a omorât
cu sabia pe toţi fraţii săi şi [pe unii] dintre căpeteniile lui Israel. 5 Ioram
avea treizeci şi doi de ani când a ajuns să domnească şi a fost rege la
Ierusalim vreme de opt ani. 6 Şi a umblat pe calea regilor lui Israel, cum

---

istoric important se datorează opţiunii politice a autorului, care nu vedea cu ochi buni alianţa lui Iuda, statul legitim al lui YHWH, cu regatul apostat al lui Israel.

21 Corespunde cu 4Rg. 8,16-24.

21,1 Ioram, al cincilea rege al lui Iuda, a domnit între cca 848-841 î.H. Domnia lui, compromisă de căsătoria cu Athalia, fiica regelui Achaab al Israelului, a fost marcată de importante pierderi teritoriale, prin revolta supuşilor edomiţi şi prin invaziile filistenilor şi arabilor.

21,2 În TM nu este precizat numărul fraţilor lui Ioram, dar apar uşoare diferenţe între *'Azar*^{e}*yāh* şi *'Azar*^{e}*yāhū*, de fapt variante ale aceluiaşi nume. LXX unifică numele celor doi fraţi sub forma „Azarias", indicând însă cu precizie numărul total al fiilor lui Iosaphat. ♦ „regele lui Iuda": TM are „regele lui Israel", în sensul pe care îl dă Cronistul acestui etnonim: adevăratul Israel, adică regatul de sud, cu capitala la Ierusalim.

21,3 Iosaphat putea să-şi desemneze pe oricare dintre fii ca succesor la domnie. Preferă însă varianta tradiţională şi îl alege pe Ioram, întâiul-născut, însă, pentru a aplana eventualele nemulţumiri ale celorlalţi fii, le oferă daruri şi posesiuni. ♦ „arme": TM are „giuvaeruri". ♦ Am tradus πόλεις τετειχισμέναι prin „cetăţi cu ziduri", pentru a le deosebi de cetăţile de provizii, la rândul lor fortificate. Cronistul se referă aici la sistemul de cetăţi defensive fortificate din Iuda.

21,4 Comportamentul lui Ioram faţă de fraţii lui trebuie să se fi datorat unei anumite opoziţii a acestora. Unii comentatori preferă ipoteza unui conflict major de interese dinastice, alţii sunt de părere că opoziţia fraţilor lui Ioram ar fi avut motive religioase, întrucât noul rege al lui Iuda derapase de la tradiţia iahvistă, pe care o urmau, probabil, fraţii lui.

21,5 „opt ani": 848-841.

făcuse şi casa lui Achaab, căci o fiică a lui Achaab îi era nevastă; şi a făcut
ce este rău înaintea Domnului. 7 Dar Domnul nu a voit nimicirea casei lui
David, datorită legământului pe care îl făcuse cu David, căci îi spusese că-i
va da o făclie, lui şi fiilor lui în toate zilele. 8 În zilele acelea, Edomul s-a
rupt de Iuda şi [edomiţii] şi-au pus un rege peste ei. 9 Şi s-a dus Ioram
împreună cu căpeteniile sale şi toată călărimea era cu el. Şi a fost aşa: s-a
sculat noaptea şi i-a lovit pe edomiţii dimprejurul lui şi pe căpeteniile
carelor, iar poporul a fugit la corturile sale. 10 Dar Edomul s-a rupt de Iuda
până în ziua de astăzi. Şi Lomna s-a rupt de sub mâna lui tot în vremea
aceea, pentru că el îl părăsise pe Domnul Dumnezeul părinţilor săi. 11 Căci
el a făcut înălţimi în cetăţile lui Iuda şi i-a adus la curvie pe locuitorii din
Ierusalim şi la rătăcire pe Iuda. 12 Şi i-a venit o scrisoare de la Ilie profetul,
zicând: „Aşa vorbeşte Domnul Dumnezeul lui David, părintele tău: «Pentru
că nu ai umblat pe calea lui Iosaphat, tatăl tău, şi pe căile lui Asa, regele lui

---

21,8 Flavius Iosephus, *AI* 9,5,1, arată că edomiţii l-au detronat mai întâi pe regele fidel lui Iuda şi apoi l-au instalat pe acest rege dizident. Aşa cum se arată la 3Rg. 22,47, în Edom nu exista un rege propriu-zis, ci un regent care recunoştea suveranitatea regelui de la Ierusalim.

21,9 Ioram a organizat un raid de pedepsire nocturn împotriva edomiţilor, care însă n-a avut rezultate pe termen lung. Regele de la Ierusalim, ezitând să pătrundă mai adânc în teritoriul inamic, a avut parte de o victorie nesemnificativă şi locală. ♦ „poporul": λαός desemnează şi în acest context „poporul sub arme" şi se referă, cel mai probabil, la edomiţii înfrânţi. ♦ „iar poporul a fugit la corturile sale": nu apare în TM.

21,10 Am tradus prin „dar" adversativ puternic conjuncţia καί de la începutul versetului. Ea face legătura între un enunţ cu înţeles concesiv (v.9: „*cu toate că* Ioram i-a bătut pe edomiţi") şi un enunţ asertiv simplu (v.10: „*totuşi* edomiţii sunt rupţi de Iuda"). ♦ „Lomna" (TM are *Libh^{e}nāh*), cetate din Sephela, cucerită de Iisus Nave (Iis. Nav. 10,29) şi dată preoţilor. Inspirată de exemplul edomiţilor, cetatea Libna şi ţinutul din vecinătatea ei (*cf.* Flavius Iosephus, *AI* 9,5,1) încearcă să-şi cucerească independenţa faţă de regatul iudeu.

21,11 „în cetăţile lui Iuda": TM are „pe munţii lui Iuda". ♦ „a adus la curvie": gr. ἐξεπόρνευσεν. Prin „curvie" se înţelege prostituţia de ordin spiritual, adică închinarea la idoli. Ceea ce nu exclude prostituţia sacră practicată în templele păgâne. ♦ „i-a adus la rătăcire": gr. ἀπεπλάνησεν. Am tradus astfel din motive de simetrie stilistică. Verbul are sens factitiv şi are semnificaţia concretă: „a duce pe un drum greşit", „a îndepărta de la calea cea bună".

21,12 Unii comentatori sunt de părere că scrisoarea a fost scrisă de Elisei, nu de Ilie (Ἠλιας), aşa cum susţine versetul nostru, pentru că Ilie s-a ridicat la cer (*cf.* 4Rg. 2,1-11) înainte ca Ioram să se urce pe tron (4Rg. 8,16). Preferăm însă explicaţia talmudică, ce arată că Ilie a scris scrisoarea către Ioram înainte de urcarea la cer, sub inspiraţie profetică.

Iuda, [13] ci ai umblat pe căile regilor lui Israel şi ai adus la curvie pe Iuda şi
pe locuitorii din Ierusalim, precum a preacurvit casa lui Achaab, şi i-ai
omorât pe fraţii tăi, fiii tatălui tău, care erau mai buni decât tine, [14] iată,
Domnul te va izbi cu lovitură puternică în poporul tău şi în fiii tăi şi în
nevestele tale şi în tot avutul tău, [15] iar tu [vei cădea] la slăbiciune rea, la o
boală de pântece, până când îţi vor ieşi măruntaiele de slăbiciune, de la o zi
la alta.»" [16] Şi Domnul i-a sculat asupra lui Ioram pe Străini, pe arabi şi pe
vecinii etiopienilor; [17] şi s-au ridicat asupra lui Iuda şi au pus stăpânire pe el
şi au luat cu ei toată avuţia pe care au găsit-o în casa regelui, şi pe fiii şi
fiicele lui. Şi lui nu i-a mai rămas alt fiu decât Ochozia, cel mai mic dintre
fiii lui. [18] După toate acestea, Domnul l-a lovit cu o boală de pântece, care
nu avea leac. [19] Şi a fost aşa din zi în zi şi, când a venit sorocul, în două zile
i-a ieşit pântecele din pricina bolii şi a murit de slăbiciune rea. Şi poporul
său nu i-a făcut o înmormântare ca înmormântarea părinţilor lui. [20] Avea
treizeci şi doi de ani când a ajuns rege şi a domnit opt ani la Ierusalim. Şi
s-a dus fără jale şi a fost îngropat în cetatea lui David, dar nu în mormintele
regilor.

21,15 Am tradus μαλακία prin „slăbiciune" şi νόσος prin „boală", pentru a respecta nuanţele din textul grecesc. ♦ Expresia „de la o zi la alta": gr. ἐξ ἡμερῶν εἰς ἡμέρας poate fi interpretată şi ca „an după an" (*cf.* 1Rg. 1,3) şi „pentru multă vreme".

21,16 „arabi": aceiaşi arabi de la care Iosaphat primea tribut (2Par. 17,11). Cum Ioram s-a abătut de la calea tatălui său, Dumnezeu îi transformă pe foştii aliaţi în duşmani. Textul LXX este ἐπήγειρεν κύριος ἐπὶ Ιωραμ τοὺς ἀλλοφύλους καὶ τοὺς Αραβας καὶ τοὺς ὁμόρους τῶν Αἰθιόπων: „Domnul i-a stârnit împotriva lui Ioram pe filisteni şi pe arabi *şi* pe vecinii etiopienilor". Am preferat traducerea literală, menţinând conjucţia copulativă „şi" între arabi şi vecinii etiopienilor, deşi Flavius Iosephus, *AI* 9,5,3, vorbeşte îndreptăţit despre arabii *din vecinătatea* etiopienilor. TM are *litt.* „arabii care sunt la mâna kuşiţilor", ceea ce poate însemna „vecini" sau „supuşi".

21,19 „sorocul, în două zile": *litt.* „sorocul zilelor două zile". Expresia temporală, aceeaşi ca la v.15, nu este clară. Vulg. vorbeşte de o perioadă de doi ani, LXX de una de două zile. Ţinând cont de informaţia de la v. 20 şi de TM (după doi ani), există posibilitatea ca traducătorii LXX să nu fi exprimat corect sensul expresiei ebraice originale. ♦ „nu i-a făcut o înmormântare ca înmormântarea...": TM are „n-a aprins pentru el foc precum făcuse...".

21,20 „jale": ἔπαινος (*litt.* „laudă, elogiu"). Cronistul se referă la doliul oficial şi la bocetele rituale care însoţeau înmormântarea unui rege israelit. Termenul grecesc este adaptat acestei realităţi de traducătorii LXX, pornind de la sensul clasic de discurs funebru.

22 1 Locuitorii din Ierusalim l-au făcut rege pe Ochozia, fiul lui cel mic,
în locul lui [Ioram], pentru că pe toţi cei mai mari îi omorâse ceata de
tâlhari care venise asupra lor, arabii şi alimazonii. Şi a ajuns rege Ochozia,
fiul lui Ioram, regele lui Iuda. 2 Ochozia avea douăzeci de ani când a ajuns
rege şi a domnit un an în Ierusalim; iar numele mamei sale era Gotholia,
fiica lui Ambri. 3 Şi acesta a umblat pe calea casei lui Achaab, pentru că
mama sa îl sfătuia să păcătuiască. 4 Şi a făcut ce este rău înaintea Domnului,
precum casa lui Achaab, pentru că, după moartea tatălui său, ei îi erau
sfetnici, ca să-l nimicească; 5 şi a umblat după sfaturile lor. Şi s-a pornit
împreună cu Ioram, fiul lui Achaab, la război împotriva lui Azael, regele
Siriei, la Rama din Galaad, iar arcaşii l-au rănit pe Ioram. 6 Şi Ioram s-a
întors la Iezrael ca să se vindece de rănile cu care îl loviseră sirienii la
Rama, când se lupta cu Azael, regele Siriei. Şi Ochozia, fiul lui Ioram,

---

22 Corespunde cu 4Rg. 8,25-29 şi 9,21-29.

22,1 Ochozia, fiul cel mai mic al lui Ioram, a fost al şaselea rege al regatului lui Iuda şi a domnit un an, după unii comentatori între 841 şi 840 î.H., după alţii, între 843 şi 842 î.H. A colaborat strâns cu unchiul său Ioram, regele Israelului şi a fost puternic influenţat de mama sa, Gotholia, descendenta regelui israelit Ambri (Omri). ♦ „alimazonii": gr. Αλιμαζονεῖς. TM vorbeşte despre banda care a intrat cu arabii *în tabără*. În locul „taberei", LXX pune un nume incert de populaţie: Αλιμαζονεῖς. Având în vedere că în capitolul anterior erau pomeniţi alături de arabi şi filistenii („popoarele mării") şi că numele acestei misterioase populaţii poate fi interpretat etimologic în limba greacă (ἄλιμα, „mare", şi radicalul ζων, „a înconjura, a împrejmui"), i-am putea echivala pe filisteni cu aceşti alimazoni („locuitorii de la/lângă mare").

22,2 „douăzeci de ani": TM are „patruzeci şi doi", cifră imposibilă, fiindcă se spune că tatăl lui a murit la 40 de ani. 4Rg. 8,26 are „22 de ani".

22,3 „îl sfătuia să păcătuiască": gr. ἦν σύμβουλος τοῦ ἁμαρτάνειν (*litt.* „îi era sfetnică la păcătuire"). La fel, la 22,4: ἦσαν αὐτοὶ σύμβουλοι τοῦ ἐξολεθρεῦσαι αὐτόν, „îi erau sfetnici spre pierzanie".

22,5 Azael, regele Siriei, a fost uzurpatorul lui Ben-Hadad II şi unul dintre principalii asupritori ai lui Israel sub Ioram, Iu (Iehu) şi Ochozia. O placă de fildeş cu inscripţia „[...] fiul lui Amma, pentru Domnul nostru Hazael, în anul [...]" descoperită la Arslan Tash în Siria şi datând din secolul al IX-lea î.H.., confirmă existenţa acestuia şi, eventual, faptul că israeliţii îi plăteau tribut.♦ Rama este o prescurtare pentru Rammoth Galaad (*cf.* nota de la 2Par. 18,2). ♦ „arcaşii" (TM *hārammīm*). În pasajul corespondent de la 4Rg. 8,28, însă, e vorba de „sirieni" (TM *ha'arammīm* „arameii" = sirienii).

22,6 „Iezrael": ebr. *Yizr^e'e'l.* Cetate situată în teritoriul de şes al lui Issachar, era, se pare, a doua reşedinţă a Israelului omrid. Acesta este locul tragediei lui Nabot (3Rg. 21,1) şi al morţii simbolice a lui Ioram. A fost identificat cu localitatea actuală Zerin, situată la aproximativ 90 km nord de Ierusalim.

regele lui Iuda, a coborât să-l vadă pe Ioram, fiul lui Achaab, la Iezrael,
pentru că [acesta] era bolnav. 7 Şi de la Dumnezeu a fost nenorocirea lui
Ochozia, de s-a dus la Ioram. Şi când a ajuns acolo, a plecat împreună cu
Ioram împotriva lui Iu, fiul lui Namessi, unsul Domnului, [ca să răpună]
casa lui Achaab. 8 Şi a fost aşa: când Iu împlinea răzbunarea împotriva casei
lui Achaab, le-a găsit pe căpeteniile lui Iuda şi pe rudele lui Ochozia care-l
slujeau pe Ochozia şi i-a omorât. 9 Şi a poruncit să-l caute şi pe Ochozia şi
l-au prins îngrijindu-şi rănile în Samaria şi l-au dus la Iu, iar [acesta] l-a
omorât. Şi l-au îngropat, căci ziceau: „El este fiul lui Iosaphat, care l-a
căutat pe Domnul din toată inima lui." Şi nu era nimeni în casa lui Ochozia
care să se poată ridica la domnie.

10 Şi Gotholia, mama lui Ochozia, a văzut că i-a murit fiul, şi s-a sculat
şi a nimicit toată sămânţa regească din casa lui Iuda. 11 Dar Iosabeth, fiica
regelui, l-a luat pe Ioas, fiul lui Ochozia, l-a răpit din mijlocul fiilor regelui
care erau daţi morţii şi l-a pus pe el şi pe doica lui în cămara paturilor. Şi l-a
ascuns Iosabeth, fiica regelui Ioram, sora lui Ochozia, nevasta preotului
Iodae; l-a ascuns de faţa Gotholiei şi [aceasta] nu l-a omorât. 12 Şi a rămas
cu ea în Casa lui Dumnezeu, ascuns, vreme de şase ani; şi Gotholia a
domnit peste ţară.

22,7 Cronistul arată cu fermitate că nenorocirea lui Ochozia, cauzată de vizitarea lui Ioram la Iezrael, făcea parte din planul divin, fapt confirmat şi de menirea lui Iu (Iehu) de a distruge dinastia omridă. Iu apare ca unsul lui Dumnezeu prin mijlocirea profetul Elisei (4Rg. 9,3).

22,8 Fraţii mai mari ai lui Ochozia fuseseră ucişi în raidul arabilor (v.1). Prin urmare, aceste „rude" care îl slujeau pe Ochozia vor fi fost fiii celor ucişi, care au scăpat de măcelul arabilor, împreună cu unchiul lor cel tânăr, Ochozia. De altfel, în privinţa gradelor de rudenie, textul este imprecis, din cauza originalului ebraic.

22,9 Versiunea aceasta a morţii lui Ochozia este diferită de cea prezentată la 4Rg. 9,27. Acolo, slujitorii lui Iu îl urmăresc pe Ochozia, îl rănesc pe când urca spre Ieblaam, iar acesta moare la Mageddo şi este înmormântat la Ierusalim.

22,10 Uciderea tuturor urmaşilor casei regale a fost un gest politic: Gotholia (TM *'Athalᵉyāhū*) a încercat astfel să păstreze puterea de care s-a bucurat ca regină-mamă. Gestul ei extrem nu este, aşa cum s-a crezut, motivat de durerea pentru fiul pierdut.

22,11 „cămara paturilor" (ταμίειον τῶν κλινῶν): aşa se numea o anexă a Templului în care erau găzduiţi preoţii de serviciu.

22,12 Căsătoria Iosabethei cu Iodae reprezintă singurul caz relatat în Biblie de căsnicie între o membră a casei regale şi Marele Preot al lui YHWH.

23 1 Şi în anul al şaptelea, Iodae a prins curaj şi i-a luat pe sutaşi: pe
Azaria, fiul lui Ioram, şi pe Ismael, fiul lui Ioanan, şi pe Azaria, fiul lui
Obed, şi pe Maasaia, fiul lui Adaia, şi pe Elisaphan, fiul lui Zaharia, şi [i-a
dus] la el în casă. 2 Ei au făcut înconjurul lui Iuda şi i-au adunat pe leviţi din
toate cetăţile lui Iuda şi pe căpeteniile familiilor lui Israel şi au venit la
Ierusalim. 3 Şi toată adunarea lui Iuda a făcut legământ în Casa lui
Dumnezeu cu regele şi [Iodae] le-a arătat pe fiul regelui şi le-a zis: „Iată!
Fiul regelui să domnească, precum a grăit Domnul despre casa lui David. 4
Acum, aceasta e fapta pe care o veţi săvârşi: o treime dintre voi, preoţi şi
leviţi, să intre de sabat şi [să stea] la porţile de intrare, 5 o treime în casa
regelui şi o treime la poarta din mijloc şi tot poporul în curţile Casei
Domnului. 6 Şi să nu intre în Casa Domnului decât preoţii şi leviţii şi
slujitorii leviţilor. Ei să intre, pentru că sunt sfinţi, şi tot poporul să vegheze
la străjile Domnului. 7 Şi leviţii să stea cerc în jurul regelui, fiecare bărbat
cu arma în mână, şi oricine va intra în Casă va muri. Şi să fie cu regele şi
când intră şi când iese." 8 Şi leviţii şi întregul Iuda le-au împlinit pe toate

---

23 Corespunde cu 4Rg. 11,4-20.

23,1 „a prins curaj": *litt.* „s-a întărit", „a luat puterea". ♦ „în casă": gr. εἰς οἶκον. 4Rg. 11,4 este mai explicit „în Casa Domnului". ♦ Unii comentatori sunt de părere că Iodae se foloseşte de o anumită nemulţumire a gărzilor palatului regal faţă de regina-mamă Gotholia.

23,2 Momentul ales pentru înlăturarea Gotholiei coincide cu una dintre sărbătorile anuale, la care participau toţi reprezentanţii leviţilor din regatul lui Iuda. Textul sugerează, spre deosebire de pasajul corespunzător din 4Rg. 11,4, că leviţii au fost informaţi în secret despre planul Marelui Preot. ♦ „căpeteniile familiilor lui Israel": gr. ἄρχοντες πατριῶν. Cronistul îi desemnează pe fruntaşii celor două triburi din Regatul de Sud, Iuda şi Beniamin, singurele triburi care rămăseseră după ruperea regatului unit.

23,4 „fapta": gr. λόγος. Termenul are aici şi sensul de „poruncă", „plan". ♦ „la porţile de intrare": gr. εἰς τὰς πύλας τῶν εἰσοδῶν, adică la poarta principală de acces în curtea interioară a Templului.

23,5 „poarta din mijloc": gr. ἡ πύλη ἡ μέση. TM are „din temelie/de jos". Probabil poarta care făcea legătura dintre palatul regal şi Templu, situată „mai jos" decât restul porţilor de acces în incinta Templului. Ultimele două grupuri de gărzi, cel care păzea palatul regal şi cel care străjuia poarta din mijloc, aveau datoria să-l protejeze pe tânărul suveran de o eventuală intervenţie dinspre palat a gărzilor „pretoriene".

23,6 „leviţii şi slujitorii leviţilor": TM are „leviţii de serviciu". ♦ „sunt sfinţi": *i.e.* consacraţi, *cf.* notele 15,12 şi 18,11 la 1Par. ♦ „să vegheze la străjile": *cf.* nota 23,32 la 1Par.

23,8 Iodae nu le permite leviţilor care îşi terminaseră serviciul săptămânal să plece, dublând astfel efectivul celor care îl păzeau, în Templu, pe micul Ioas.

câte le poruncise Iodae preotul şi fiecare şi-a luat oamenii, de la începutul
sabatului până la ieşirea din sabat, pentru că Iodae nu dăduse drumul
cetelor. 9 Şi le-a dat săbiile şi scuturile şi armele care fuseseră ale regelui
David, în Casa lui Dumnezeu. 10 Şi a aşezat tot poporul, fiecare cu armele
lui, de la colţul din dreapta al Casei până la colţul din stânga, pe lângă altar
şi Casă, roată în jurul regelui. 11 Şi l-a adus pe fiul regelui şi i-a dat coroana
şi mărturiile şi Iodae şi fiii lui l-au făcut rege şi l-au uns şi au strigat:
„Trăiască regele!" 12 Şi a auzit Gotholia larma poporului care alerga şi-l
preamărea şi-l lăuda pe rege, şi a intrat la rege, în Casa Domnului. 13 Şi s-a
uitat şi, iată, regele [stătea] la locul lui şi, la intrare, căpeteniile şi trâmbi-
ţaşii regelui; şi tot poporul se bucura şi suna din trâmbiţe; şi cântăreţii
cântau din instrumentele [lor] şi [ridicau] imnuri de laudă. Atunci Gotholia
şi-a sfâşiat veşmântul, a strigat şi a zis: „Uneltitorilor, uneltit-aţi!" 14 Şi
Iodae preotul a ieşit şi le-a poruncit Iodae preotul sutaşilor şi mai-marilor
oştirii şi le-a spus: „Scoateţi-o din Casă şi mergeţi în urma ei şi să moară de
sabie." Căci preotul spusese: „Să nu moară în Casa Domnului!" 15 Şi i-au
dat drumul, şi [ea] a intrat pe la Poarta cailor de la casa regelui, şi au dat-o

---

23,9 Pentru a nu trezi vreo suspiciune gărzile levite pătrund în incinta Templului neînarmate. Aici însă le sunt distribuite arme din depozitul secret de prăzi de război luate de regele David. TM are „le-a dat sutaşilor săbiile...".

23,10 Printre fiii lui Iodae care au participat la încoronarea lui Ioas s-ar fi putut număra şi Zaharia (*cf.* 2Par. 24,20-21).

23,11 „mărturiile": gr. τά μαρτύρια. De fapt, „însemnele" regale. Majoritatea comentatorilor explică acest termen, referindu-se la pasajul din 2Rg. 1,1: „Am luat coroana regească de pe capul lui şi brăţara de pe braţul lui şi i le-am adus aici stăpânului meu" (însemnele ar fi coroana şi brăţara); alţi comentatori sunt de părere că regele Ioas ţinea în mâini o copie a Legii şi trimit, în acest sens, la Deut. 17,18.

23,13 „la locul lui": gr. ἐπί στάσεως αὐτοῦ. 4Rg. 11,14 indică mai clar locul pe care îl ocupa regele: ἐπί στύλου, „lângă stâlp". TM are aici *'al 'ammūdhō*, „pe stâlpul/estrada lui". După încoronare, tânărul rege fusese scos din Templu şi aşezat lângă unul dintre cei doi stâlpi de la intrare, ridicaţi de Solomon, ca simboluri ale puterii şi prezenţei divine, pentru a fi arătat poporului. În timpul ceremoniilor solemne, regii lui Iuda ocupau, în mod legitimator, această poziţie.

23,14-15 „mergeţi în urma ei şi să moară de sabie": TM are „cine o va urma să moară de sabie". ♦ Gotholia nu putea fi ucisă în incinta Templului, pentru că fapta ar fi profanat locul sacru. Regina a fost omorâtă la „poarta cailor", situată la sud-est de Templu şi aflată în vecinătatea Văii Kedronului, vale conotată negativ, fiind locul de depozitare a deşeurilor oraşului.

morții acolo. 16 Apoi Iodae a încheiat legământ între el, popor și rege, să-I fie popor Domnului. 17 Și tot poporul țării s-a dus la casa lui Baal și au dărâmat-o și i-au nimicit altarele și idolii, iar pe Mathan, preotul lui Baal, l-au omorât înaintea altarelor lui. 18 Și Iodae preotul i-a însărcinat pe preoți și pe leviți cu muncile din Casa Domnului și a statornicit cetele pe zile ale preoților și leviților, pe care le rânduise David peste Casa Domnului, ca să aducă arderi de tot Domnului, așa cum este scris în legea lui Moise, cu bucurie și cu cântări, prin mâna lui David. 19 Portarii stăteau la porțile Casei Domnului, ca să nu intre cineva necurat în vreo privință. 20 Și [Iodae] i-a luat pe capii de familie și pe viteji și pe căpeteniile poporului și tot poporul țării și l-au suit pe rege la Casa Domnului; și au intrat prin poarta dinăuntru în casa regelui și l-au așezat pe rege pe tronul de domnie. 21 Și s-a bucurat tot poporul țării și cetatea a avut parte de liniște. Iar pe Gotholia au dat-o morții cu sabia.

24 1 Ioas era de șapte ani când a început să domnească și a domnit patruzeci de ani în Ierusalim, iar numele mamei sale era Sabia din Bersabea. 2 Și Ioas a făcut ce este drept în ochii Domnului în toate zilele lui Iodae preotul. 3 Și Iodae i-a luat două neveste și i s-au născut fii și fiice. 4 După aceea lui

---

23,16 Menționarea legământului inițiat de Iodae este mai puțin clară la Cronist. Autorii deuteronomiști (4Rg. 11,17, *cf.* și nota) prezintă evenimentul cu mai multă exactitate.

23,17-19 Versetele expun, într-o paranteză anticipatorie, fapte petrecute după înscăunarea lui Ioas. Abia cu v. 20, revenim la ziua încoronării.

23,18 „pe preoți și pe leviți cu muncile": TM are „pe preoții leviți cu supravegherea" ♦ „a statornicit... leviților": nu apare în TM, unde textul continuă: „David îi rânduise...". ♦ „prin mâna lui David": conform cu dispozițiile lui.

23,20 „pe capii de familie și pe viteji": TM are „pe sutași și pe oamenii de vază". ♦ „l-au suit... la": TM are „l-au coborât... de la".

24, 1-15 Corespunde cu 4Rg. 12,1-17.

24,1 Ioas a fost al optulea rege al lui Iuda (cca 837/835-800/796 î.H.), fiul lui Ochozia. După unii comentatori (DB, *s. u.* „Ioas[2]", p. 591), cifra rotundă de patruzeci de ani de domnie pare să includă și cei șase ani ai Gotholiei. A reconstruit Templul cu ajutorul lui Iodae, dar după moartea acestuia a reintrodus practicile păgâne. După ce a luat din comorile templului pentru a-l mitui pe Hazael, regele Damascului, a fost asasinat în urma unui complot.

24,4 „i-a fost la inimă": gr. ἐγένετο ἐπὶ καρδίαν. Expresia, calchiată din ebraică, indică mintea și voința. Inima este considerată, în Vechiul Testament, sediul voinței și al activităților intelectuale. ♦ Aceasta este prima renovare menționată a Templului lui Solomon, la un secol după construirea lui.

Ioas i-a fost la inimă să repare Casa Domnului. 5 Şi i-a adunat pe preoţi şi
pe leviţi şi le-a zis: „Duceţi-vă în cetăţile lui Iuda şi strângeţi de la tot
[poporul lui] Israel argint ca să întărim Casa Domnului, an de an; grăbiţi-vă
să grăiţi [despre aceasta]!” Dar leviţii nu s-au grăbit. 6 Şi regele Ioas l-a
chemat pe Iodae, căpetenia [lor], şi i-a zis: „De ce nu-i pui pe leviţi să aducă
din Iuda şi din Ierusalim [darea] hotărâtă de Moise, omul lui Dumnezeu,
când l-a chemat la adunare pe Israel, la cortul mărturiei?” 7 Căci Gotholia
fusese o nelegiuită şi fiii ei ruinaseră Casa lui Dumnezeu şi toate lucrurile
sfinte din Casa Domnului le folosiseră pentru Baali. 8 Şi regele a spus: „Să
faceţi o ladă şi să o puneţi afară, la poarta Casei Domnului. 9 Şi să se dea de
ştire în Iuda şi în Ierusalim să i se aducă Domnului [darea], după cum a zis
Moise, robul lui Dumnezeu, pentru Israel, în pustiu.”

10 Şi toate căpeteniile şi tot poporul dădeau [darea] şi o aduceau şi o
puneau în ladă până când aceasta s-a umplut. 11 Şi era aşa: când leviţii
duceau lada la dregătorii regelui şi când [aceştia] vedeau că s-a umplut de
argint, veneau scribul regelui şi dregătorul marelui preot şi goleau lada şi o
puneau la locul ei: aşa făceau zi de zi şi au strâns argint mult. 12 Apoi regele
şi Iodae preotul l-au dat celor care făceau lucrările la Casa Domnului şi au
tocmit pietrari şi dulgheri ca să repare Casa Domnului, şi lucrători în fier şi
aramă ca să repare Casa Domnului. 13 Muncitorii îşi împlineau munca şi
lucrările creşteau în mâinile lor; şi au ridicat Casa Domnului la starea ei
[dinainte] şi au întărit-o. 14 Şi când au terminat, i-au adus regelui şi lui Iodae
argintul rămas şi au făcut vase pentru Casa Domnului, vase pentru slujbele
arderilor de tot şi cădelniţe de aur şi de argint. Şi au adus arderi de tot în
Casa Domnului necontenit, în toate zilele lui Iodae.

24,5 Regele a impus întregii populaţii din Iuda acelaşi tribut pe care îl luase Moise, în pustiu, pentru ridicarea Cortului Mărturiei, adică o jumătate de siclu pe cap de locuitor.

24,6 Din 4Rg. 12,7 ştim că Ioas l-a chemat pe Iodae să-i dea socoteală în al douăzeci şi treilea an al domniei sale. Nu se spune însă nimic despre anul în care Ioas s-a hotărât să înceapă renovarea Templului. ♦ „omul lui Dumnezeu”: TM are „slujitorul lui YHWH”.

24,7 „Baali”: Βααλιμ. Transcriere în greacă a pluralului ebraic. Pluralul desemnează reprezentările idolatre, statui, amulete ale zeului Baal.

24,8 „ladă”: gr. γλωσσόκομον. 4Rg.12,10 are κιβωτόν, tradus tot „ladă”.

24,10 „dădeau [darea]”: TM are „se bucurau”.

24,14 Afirmaţia de aici o contrazice pe cea de la 4Rg. 12,14, unde se spune că meşterii au restituit banii rămaşi fără să mai facă nici un vas de aur sau de argint.

15 Și Iodae a îmbătrânit, plin de zile, și a murit: era de o sută treizeci de
ani când a murit. 16 Și l-au îngropat în cetatea lui David, alături cu regii,
pentru că a făcut bine pentru Israel, pentru Dumnezeu și pentru Casa Lui. 17
Și a fost așa: după moartea lui Iodae, au venit căpeteniile lui Iuda și i s-au
închinat regelui; [de] atunci regele a ascultat de ei. 18 Și l-au părăsit pe
Domnul Dumnezeul părinților lor și s-au înrobit astartelor și idolilor. Și a
fost mânia [Domnului] peste Iuda și peste Ierusalim în ziua aceea. 19 Și le-a
trimis profeți ca să se întoarcă la Domnul, dar ei nu au ascultat; și [profeții]
au dat mărturie, dar ei nu au ascultat. 20 Și duhul lui Dumnezeu l-a învăluit
pe Azaria, fiul lui Iodae preotul, și el s-a ridicat deasupra poporului și a zis:
„Așa vorbește Domnul: «De ce încălcați poruncile Domnului? Nu vă va
merge bine și, pentru că l-ați părăsit pe Domnul, și El vă va părăsi pe voi.»"
21 Dar ei au uneltit împotriva lui și l-au ucis cu pietre din porunca regelui
Ioas în curtea Casei Domnului. 22 Și Ioas nu și-a mai amintit de mila pe care

---

24,15-16 Iodae a beneficiat de privilegiul rar de a fi îngropat în necropola regală din Ierusalim. Unii comentatori sunt de părere că ultimele cuvinte ale versetului, un encomion lapidar, vor fi fost preluate de pe inscripția funerară a Marelui Preot. ♦ „Israel" denumește aici, sub forma unei sinecdoce, poporul din Regatul de Sud, care, ținut în frâu de înțelepciunea lui Iodae, nu s-a abătut de la monoteismul prescris în Deuteronom.

24,17 Versetul marchează lapidar cotitura radicală a politicii religioase practicate de Ioas. Căpeteniile locale au venit la Ierusalim ca să îl convingă pe rege de inutilitatea pelerinajelor religioase la Templu, ceea ce suveranul a acceptat, conferindu-le provincialilor autonomie religioasă, de fapt lăsând cale liberă diverselor culte și practici idolatre locale.

24,18 „l-au părăsit pe Domnul...": TM are „au părăsit Casa lui YHWH...". ♦ „în ziua aceea": TM are „în vinovăția lor".

24,19 „au dat mărturie": gr. διεμαρτύραντο. Verbul grec are, în construcția sintactică cu dativul, ca în cazul de față, sensul precis de „a protesta aducând probe împotriva cuiva". Verbul exprimă limpede rolul contestatar al profeților față de autoritatea coruptă spiritual. ♦ „dar ei nu au ascultat": nu apare în TM.

24,20 Azaria le-a vorbit oamenilor strânși în curtea exterioară a Templului. El se afla însă în curtea preoților, probabil urcat pe un pupitru înalt, ca să domine adunarea.

24,21 Tradiția iudaică susține că, în lapidarea lui Azaria, legea mozaică a fost încălcată de șapte ori: uciderea unui preot, a unui profet, a unui judecător, încălcarea sabatului și a zilei ispășirii, mânjirea curții Templului cu sânge omenesc.

24,22 Apelul la judecata lui Dumnezeu, exprimat în ultimele cuvinte ale lui Azaria, constituie o atitudine superioară față de dorința de răzbunare personală, chiar dacă nu se ridică încă până la iertarea dușmanilor, manifestată de exemplu în exclamația protomartirului Ștefan din Faptele Apostolilor 7,60.

o făcuse cu el Iodae, tatăl lui [Azaria], şi l-a omorât pe fiul lui. Şi, când
[acesta] era pe moarte, a zis: „Să vadă Domnul şi să judece!" 23 Şi a fost
aşa: după împlinirea unui an, s-a ridicat asupra lui [Ioas] oştirea Siriei şi a
venit asupra lui Iuda şi asupra Ierusalimului şi a nimicit toate căpeteniile
poporului, [în mijlocul] poporului, şi toate prăzile lor le-a trimis regelui
Damascului. 24 Deşi oştirea Siriei venise cu puţini bărbaţi, Dumnezeu a dat
în mâinile lor o oştire foarte numeroasă [a iudeilor], pentru că [iudeii] îl
părăsiseră pe Domnul Dumnezeul părinţilor lor. Şi cu Ioas a făcut judecată.
25 După ce au plecat ei de la el, lăsându-l pradă unor boli cumplite, robii lui
au uneltit împotriva lui, pentru sângele fiului lui Iodae preotul, şi l-au
omorât în patul lui. Şi a murit. Şi l-au îngropat în cetatea lui David, dar nu
în mormântul regilor. 26 Cei care au uneltit împotriva lui au fost: Zabed al
lui Samath ammanitul şi Iozabed al lui Somaroth moabitul 27 şi toţi fiii lui.
Cei cinci au dat buzna peste el. Şi celelalte [întâmplări], iată, sunt scrise în
Cartea regilor. Şi în locul lui a ajuns rege Amasias, fiul lui.

24,23 „după împlinirea unui an": gr. μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ ἐνιαυτοῦ. Expresia este controversată şi a comportat interpretări variate. După unii comentatori, Cronistul se referă la sfârşitul anului civil (luna *Tişri*, înainte de echinocţiul de toamnă), după alţii, autorul indică perioada de sfârşit a anului agricol (ulterior adoptată drept criteriu cronologic unic) şi începutul noului an, la echinocţiul de primăvară. A doua ipoteză este mai solidă, întrucât campaniile militare începeau de regulă primăvara. ♦ Sirienii erau conduşi de Hazael (*cf.* 4Rg. 12,18). Însă informaţia de la 2Par. 24,23 nu pare să se suprapună perfect peste cea de la 4Rg. 12,19. Dacă în 4Rg., Ioas îşi salvează capitala de la asediul sirienilor prin cedarea unei importante părţi a tezaurului, în 2Par. aflăm de masacrul la care s-au dedat sirienii în cetatea lui Iuda. Ipoteza care conciliază cele două variante este următoarea: Hazael invadează Iuda, într-o primă campanie, menţionată la 4Rg., şi pleacă cu tezaurul din Ierusalim şi, probabil, cu promisiunea lui Ioas de a plăti un tribut anual. Cum regele din Iuda nu şi-a ţinut promisiunea, la sfârşitul anului următor sirienii invadează pentru a doua oară ţara, în campania de pedepsire relatată neclar de Cronist.

24,25 Spre deosebire de Cronist, autorul deuteronomist (4Rg. 12,22) precizează că Ioas a fost înmormântat în necropola regală, împreună cu strămoşii lui.

24,26 Cei doi asasini erau probabil curteni şi aveau acces la dormitorul regal. Numele lor diferă faţă de cele ale ucigaşilor din 4Rg. 12,22. Versetul următor sugerează că Zabed şi Iozabed ar fi fost însoţiţi de încă trei ajutoare (erau cinci în total), dar textul nu este clar în identificarea acestora din urmă. După unii se pare că era vorba de fiii lui Iozabed, după alţii, că în rândul asasinilor s-ar fi numărat şi unii dintre fiii lui Ioas.

24,27 În TM, istoria asasinilor se termină la v. 26, iar 27 începe: „Fiii lui, şi marile sarcini care au fost asupra lui şi refacerea Casei lui Dumnezeu, iată, sunt scrise în midraşul Cărţii Regilor; iar în locul lui..."

25 1 Amasias avea douăzeci şi cinci de ani când a ajuns rege şi a domnit
douăzeci şi nouă de ani în Ierusalim; numele mamei sale era Ioaden din
Ierusalim. 2 Şi a făcut ce este drept înaintea Domnului, dar nu cu inimă
deplină. 3 Şi a fost aşa: când domnia s-a statornicit în mâna lui, i-a omorât
pe robii care-l uciseseră pe tatăl său, regele. 4 Dar pe fiii lor nu i-a omorât,
după legământul legii Domnului, precum este scris, cum a poruncit Domnul
zicând: „Părinţii nu vor muri pentru copiii lor, iar fiii nu vor muri pentru
părinţii lor, ci fiecare va muri pentru păcatul său." – 5 Şi Amasias a adunat
casa lui Iuda şi-a aşezat, după casele lor părinteşti, căpetenii peste mii şi
peste sute, în întregul Iuda şi în Ierusalim; şi i-a numărat pe cei de la
douăzeci de ani în sus şi a aflat trei sute de mii de viteji gata să iasă la
război, mânuind lancea şi scutul. 6 Şi a tocmit din Israel o sută de mii, viteji
tari, cu o sută de talanţi de argint. 7 Dar un om al lui Dumnezeu a venit la el,
zicând: „O, rege, să nu meargă cu tine oştirea lui Israel, pentru că Domnul
nu este cu Israel, cu toţi fiii lui Efraim. 8 Căci, dacă te gândeşti să te
întăreşti cu ei, Domnul te va pune pe fugă înaintea vrăjmaşilor, pentru că de
la Domnul sunt şi tăria şi scăparea." 9 Şi Amasias i-a zis omului lui
Dumnezeu: „Şi ce-o să fac cu cei o sută de talanţi pe care i-am dat pentru
oştirea lui Israel?" Şi omul lui Dumnezeu a zis: „Domnul poate să-ţi dea

---

25 Corespunde cu 4Rg. 14, 1-20.

25,1 Amasias, fiul şi succesorul lui Ioas, a fost al nouălea rege al lui Iuda, între 796 şi 767 î.H.

25,2 „dar nu cu inimă deplină": în 4Rg. 14,3 se spune „însă nu ca David, părintele său".

25,4 *Cf.* Deut. 24,16. ♦ „după legământul... zicând": TM are „după cum este scris în Lege, în cartea lui Moise, unde Domnul a poruncit".

25,5 „a adunat casa lui Iuda": gr. συνήγαγεν οἶκον. Cronistul indică principiul înrudirii după care a fost reorganizată armata. Organizarea contingentelor în funcţie de legăturile de rudenie avea drept scop solidarizarea combatanţilor. ♦ „şi în Ierusalim": TM are „şi în Beniamin". ♦ Armata lui Amasias era numai cât un sfert din oastea lui Iosaphat (*cf.* 2Par. 17,14-19), indiciu clar al scăderii demografice din Iuda ca urmare a diferitelor războaie şi conflicte interne.

25,6 Suma de o sută de mii de talanţi a intrat în vistieria regelui din Israel, Ioachaz, care se obliga astfel să mobilizeze corpul de mercenari. Răsplata acestora consta de fapt numai în prăzile luate în război.

25,7 „Fiii lui Efraim" joacă rolul unei apoziţii explicative pe lângă Israel. „Omul lui Dumnezeu", probabil un profet, atrage astfel atenţia asupra pericolului ca iudeii să intre în contact cu apostazia israelită, al cărei iniţiator, Ieroboam, era efraimit şi al cărei centru simbolic era altarul viţeilor de la Betel, oraş de graniţă în teritoriul lui Efraim.

mai mult decât atât." [10] Şi Amasias s-a despărţit de oştirea care venise la el
din Efraim, ca ei să plece la locul lor. Şi ei s-au mâniat tare pe Iuda şi s-au
întors la locul lor plini de furie. [11] Iar Amasias s-a întărit, şi-a luat poporul
şi s-a dus la Valea Sării şi acolo i-a lovit pe fiii lui Seir, zece mii. [12] Şi pe
[alţi] zece mii i-au prins vii fiii lui Iuda şi i-au dus pe vârful Râpii şi i-au
aruncat de pe vârful Râpii şi toţi s-au zdrobit. [13] Iar cei din oştirea pe care
Amasias a trimis-o înapoi ca să nu meargă cu el la război au năvălit asupra
cetăţilor lui Iuda, din Samaria până în Baithoron, şi au lovit în ele trei mii
[de oameni] şi au luat prăzi multe. [14] Şi a fost aşa: după ce s-a dus Amasias
să lovească Idumea, i-a adus cu sine pe zeii fiilor lui Seir şi şi-a făcut sieşi
zei; şi se închina înaintea lor şi le aducea jertfe el însuşi. [15] Şi a venit mânia
Domnului peste Amasias şi i-a trimis profeţi care i-au zis: „De ce i-ai căutat
pe zeii care n-au putut să-şi scape poporul din mâna ta?" [16] Şi a fost aşa:
când [profetul] îi vorbea, [regele] i-a zis: „Oare te-am făcut sfetnic al
regelui? Ai grijă să nu fii biciuit!" Şi profetul a tăcut. Dar a zis: „Ştiu că

25,10 „s-a despărţit": διεχώρισεν. Verbul înseamnă literal „a separa". Mânia soldaţilor efraimiţi a fost provocată de privarea acestora de eventualele prăzi de război. Pe drumul de întoarcere, ei şi-au luat revanşa, devastând localităţile iudee întâlnite în cale (*cf.* 2Par. 25,13).

25,11 „Valea Sării": gr. κοιλὰς τῶν ἁλῶν. Are drept corespondent în 4Rg. 14,7 „Gaimele": gr. Γαιμελε. Locul nu a fost identificat cu precizie, pentru că formaţiunile de cruste saline sunt, în deşert, obişnuite. Bătălia lui David împotriva edomiţilor s-a dat tot în acest loc (*cf.* 1Par. 18,12), situat, conform tradiţiei, la sud-vest de Marea Moartă, în apropierea masivelor de sare de la Jebel Usdum. Alte ipoteze sunt că Valea Sării se va fi aflat la est de Beerşeba, la Wadi el-Milh sau undeva în Valea Araba, pe graniţa dintre Iuda şi Edom (*cf.* DB, *s.v.* „Valea Sării"). ♦ „Fiii lui Seir" reprezintă o denumire metonimică a edomiţilor.

25,12 „de pe vârful Râpii": gr. ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ κρημνοῦ. LXX a identificat Petra („piatră, stâncă"), capitala Edomului, cu Sela (ebr. *sela'*, „stâncă"), o fortăreaţă din Edom (*cf.* 4Rg. 14,7). Uciderea prizonierilor prin aruncarea lor de pe înălţimi era frecventă în Orientul antic. În cazul de faţă, Amasias dă o lecţie cumplită edomiţilor chiar în apropierea capitalei acestora, încercând astfel să înăbuşe orice tentativă viitoare de revoltă.

25,14 „le aducea jertfe": TM are „îi tămâia". Edomiţii venerau, în principal, soarele, sub diferite ipostaze şi în diferite ritualuri. Ioas aduce cultul edomit în Iuda, probabil pentru a-i pacifica pe zeii locali în urma masacrului de la Petra. În orice caz, gestul de a arde tămâie în cinstea unor zeităţi străine trecea drept idolatrie în Iuda yahvistă.

25,15 „profeţi": TM are „un profet". ♦ „ai căutat": gr. ἐζήτησας, în sensul de „te-ai închinat".

[El] vrea să te nimicească pentru că ai făcut lucrul acesta şi nu ai ascultat
sfatul meu." [17] Şi Amasias a ţinut sfat şi a trimis la Ioas, fiul lui Ioachaz,
fiul lui Iu, regele din Israel, zicând: „Hai să ne vedem faţă către faţă!" [18] Şi
Ioas, regele din Israel, a trimis la Amasias, regele din Iuda, zicând: „Spinul
din Liban a trimis la cedrul din Liban, zicând: «Dă-o pe fiica ta de nevastă
fiului meu.» Ci, iată, vor veni fiarele câmpului, cele din Liban. Şi au venit
fiarele şi au călcat în picioare spinul! [19] Tu ai zis: «Iată, ai lovit Idumea şi ţi
se semeţeşte inima îngreunată.» Acum, şezi la tine acasă! De ce să te avânţi
la rău: vei cădea şi tu şi Iuda o dată cu tine." [20] Dar Amasias nu a ascultat,
căci a fost de la Domnul să-l dea în mâinile [vrăjmaşilor], pentru că el îi
căutase pe zeii idumeilor. [21] Şi s-a suit Ioas, regele lui Israel, şi s-a văzut
faţă către faţă, el cu Amasias, regele lui Iuda, la Baithsamus, care este în
Iuda. [22] Şi Iuda a fost pus pe fugă în faţa lui Israel şi a fugit fiecare la cortul
său. [23] Şi pe Amasias, regele lui Iuda, fiul lui Ioas, l-a prins Ioas, regele lui
Israel, la Baithsamus şi l-a adus la Ierusalim şi a dărâmat din zidul
Ierusalimului, de la poarta lui Efraim până la poarta din colţ, patru sute de
coţi. [24] Şi [a luat] tot aurul şi argintul şi toate vasele pe care le-a găsit în

---

25,17 Recenta victorie asupra edomiţilor şi raidurile efraimiţilor din nord împotriva lui Iuda, episod trecut sub tăcere în 4Rg., l-au determinat pe Amasias să declare război regatului de nord. „Invitaţia" adresată de Amasias omologului său din Israel era de fapt formula prin care se declara războiul, în Orientul Apropiat.

25,18-19 „spinul": LXX are ἀχουχ, care transcrie probabil ebr. <u>*ḥōaḥ*</u>, „spin, mărăcine". ♦ „Ci, iată, vor veni fiarele câmpului, cele din Liban": nu apare în TM. ♦ În Orientul antic, mesajele erau adesea încifrate în cheie simbolico-sapienţială. Tradiţia l-a identificat pe Amasias cu spinul, pe Ioas cu cedrul din Liban, iar pe fiarele câmpului cu armata israelită, gata să calce în picioare armata iudee. Simbolistica este transparentă: cedrul de Liban este un simbol al grandorii şi verticalităţii omeneşti, câtă vreme spinul exprimă, prin lipsa de roade şi statura meschină, eforturile sterile şi vătămătoare.

25,21 „Baithsamus": TM are *Bēyth şemeş*. Veche cetate de la graniţa de nord a lui Iuda cu vechiul teritoriu al tribului lui Dan, la 24 km vest de Ierusalim. Străjuia un drum comercial ce făcea legătura dintre câmpia de coastă şi podişul înalt al lui Iuda.

25,23 Distrugerile au afectat partea de nord-vest a fortificaţiilor din Ierusalim: Poarta lui Efraim, situată în extremitatea de nord a Ierusalimului din acel timp, se mai numea şi Poarta peştilor. Zidurile au fost refăcute de Ozias, succesorul lui Amasias.

25,24 „şi la Abdedom": la acesta fusese adăpostit chivotul Legământului (1Par. 13,13-14). Urmaşii lui aveau un rol important (1Par. 26,4-8.15). ♦ „ostatici": *litt.* „fii ai amestecurilor". TM are *bnēy hatta'arubhōth*, „ostatici". Traducătorul LXX a redat un cuvânt omonim, care înseamnă „amestec".

Casa Domnului şi la Abdedom şi vistieriile din casa regelui, precum şi
ostatici, şi s-a întors în Samaria. – 25 Şi Amasias, [fiul] lui Ioas, regele lui
Iuda, a mai trăit după moartea lui Ioas, [fiul] lui Ioachaz, regele lui Israel,
încă cincisprezece ani. 26 Şi celelalte întâmplări ale lui Amasias, cele dintâi
şi cele de pe urmă, iată, oare nu sunt scrise în Cartea regilor lui Iuda şi ai lui
Israel? 27 Şi în vremea când Amasias s-a îndepărtat de Domnul, au uneltit
[unii] împotriva lui, şi el a fugit din Ierusalim în Lachis. Şi au trimis după el
în Lachis şi l-au dat morţii acolo. 28 Şi l-au luat pe cai şi l-au înmormântat
lângă părinţii lui în cetatea lui David.

26 1 Apoi tot poporul ţării l-a luat pe Ozia, care avea şaisprezece ani, şi
l-au făcut rege în locul tatălui său Amasias. 2 El a zidit [cetatea] Ailat, el a
recâştigat-o pentru Iuda după ce regele s-a culcat lângă părinţii săi. 3 Ozia
avea şaisprezece ani când a ajuns rege şi a domnit cincizeci şi doi de ani în
Ierusalim; şi numele mamei sale era Chalia, din Ierusalim. 4 A făcut ce este
drept înaintea Domnului în toate câte le făcuse Amasias, tatăl său. 5 Şi-L
căuta pe Domnul în zilele lui Zaharia, cel care ştia ce-i frica de Domnul. În
zilele lui, [Ozia] l-a căutat pe Domnul şi El i-a netezit calea. 6 Şi a ieşit şi

---

25,28 „în cetatea lui David": TM are „într-o cetate din Iuda".

26,1 Ozia este un alt nume al regelui Azaria din 4Rg. 15,1 (767-740/739 î.H.). Montgomery (*International Critical Commentary*, „Kings" p. 446, *apud* DB „Azaria³", p. 117) susţine că Azaria (TM: *'Azarᵉyāhū*, „Iahve a ajutat") este „numele regal", iar Ozia (TM: *Uzzīyāhū*, „Iahve este tăria mea") ar fi numele popular. Alţii (*e.g.* J.L. McKenzie, *Dictionary of the Bible*, 1968) susţin că Uzzia e numele de tron. Deşi a fost instaurat ca rege după moartea tatălui său (767 î.H), el a fost coregent al acestuia, după prizonieratul lui Amasias (791 î.H.). Astfel se explică numărul de cincizeci şi doi de ani de domnie ai lui Azaria. Alţi comentatori (JFB) sunt de părere că tronul lui Iuda a rămas vacant vreme de unsprezece sau doisprezece ani, de la moartea lui Amasias până la instaurarea de fapt a lui Azaria, vreme în care acestuia din urmă, minor, i s-a asigurat o regenţă.

26,2 Ozia a recucerit de la edomiţi şi a fortificat Ailath (TM: *'Ēylōth*), localitate vecină cu Etzion-Geber, în Golful Aqaba, la Marea Roşie (*cf.* DB, „Elat", p. 387). *Cf.* 4Rg. 14,22.

26,5 „ştia ce-i frica de Domnul": TM are „explica vederea/vedenia lui Dumnezeu"; altă interpretare: „... în frica lui Dumnezeu". ♦ Ozia este replica fidelă de comportament a predecesorului său. Afirmaţia că „a făcut ce este drept înaintea Domnului, după cum făcuse şi tatăl său" se referă strict la perioada de început a domniei, când era sfătuit de Zaharia, aşa cum tatăl său ascultase de Iodae. Vezi şi versetul următor.

26,6 „Geth" (TM *Gath*). Una dintre cele cinci cetăţi principale ale filistenilor şi loc de refugiu al lui David în timp ce era prigonit de Saul. Cetatea a fost ulterior anexată de David,

s-a luptat cu Străinii şi a dărâmat zidurile din Geth şi zidurile din Iabna şi
zidurile din Azot; şi a zidit cetăţi în [ţinutul] Azot şi la Străini. 7 Şi Domnul
l-a întărit împotriva Străinilor şi împotriva arabilor care locuiau pe Stâncă şi
împotriva mineilor. 8 Şi mineii i-au dat daruri lui Ozia şi renumele lui
ajunsese până la intrarea Egiptului, pentru că se întărise foarte. 9 Şi Ozia a
zidit turnuri în Ierusalim: la Poarta din colţ şi la Poarta Văii şi în colţuri şi
le-a întărit. 10 A zidit turnuri şi în pustiu şi a săpat adăpători multe, pentru
că avea multe turme în Sephela şi la câmpie şi lucrători de vie la munte şi
pe Carmel, căci îi plăcea munca la pământ. 11 Şi Ozia avea oştire pentru
război, care ieşea în rânduială la război şi intra în rânduială la numărătoare;
şi numărătoarea lor se făcea de către scribul Iiel şi judecătorul Maasaia, sub
mâna lui Anania, locţiitorul regelui. 12 Numărul tuturor capilor de familie

---

în regim de vasalitate. Cucerită de Hazael, regele Damascului (4Rg. 12,17), îşi va fi redobândit independenţa până la intervenţia, menţionată aici, a lui Ozia. Locul nu a fost identificat cu precizie. Una dintre ipotezele arheologice este că cetatea se afla la cca 30 km nord-est de Gaza. ♦ „Iabna" a fost identificată cu Iabneel (TM: *Yabh^{e}n^e'ēl*) de la Iis. Nav. 15,11, cetate la granița de sud-vest a teritoriului lui Iuda. În perioada elenistică, Iabne a devenit Iamnia, localitate în care s-a reorganizat Sanhedrinul după căderea Ierusalimului în 70 d.H. ♦ „Azot": TM are *'Aş^{e}dōdh*. Una dintre cele cinci cetăţi principale ale filistenilor (Iis. Nav. 11,22). Vulg. preferă forma „Azoto", preluată din LXX.

26,7 „pe Stâncă" (probabil în cetatea Petra): TM are „în *Gūr Bā'al*".

26,8 „i-au dat daruri lui Ozia": Cronistul se referă la tribut.

26,9 „Poarta din colţ" era situată în nord-vestul oraşului, iar cea „a Văii" în est. Cât despre „colţuri", se pare că aşa era supranumită partea de est a zidurilor Sionului. Turnurile aveau o dublă utilitate defensivă: de întărire a zidurilor şi de supravegehere a împrejurimilor oraşului.

26,10 Aceste turnuri aveau rol defensiv, de observaţie şi de supraveghere a turmelor. ♦ „pustiu": gr. ἔρημος. Aici termenul denumeşte regiunile semideşertice din sud-estul Ierusalimului, până la Marea Moartă, destinate păşunatului. ♦ Despre Sephela, *cf.* nota la 1Par. 27,28. ♦ „la câmpie": ἐν τῇ πεδίνῃ, în regiunea de la est de Iordan, în teritoriul lui Ruben (*cf.* Deut. 4,43). ♦ După „la câmpie", TM are „agricultori". ♦ „la munte": gr. ἐν τῇ ὀρεινῇ, în regiunea înaltă din centrul lui Iuda. ♦ „Carmel" nu desemnează aici celebrul munte din nordul Israelului, care se afla sub dominaţia regilor de la Samaria, ci, metonimic, regiunea viticolă din apropierea cetăţii Carmel (*cf.* Iis. Nav. 15,55) de la sud-sud-est de Hebron.

26,11-15 Ozia a constituit o armată regulată, împărţită în două regimente; de recrutare se ocupau doi oficiali de rang înalt (Iiel şi Maasaia), aflaţi la rândul lor în subordinea unui intendent general al regelui (Anania). Cele două regimente, care serveau prin rotaţie, erau alcătuite pe companii şi escadroane egale numeric, conduse de capii de familie din Iuda. Trupele, pe deplin înzestrate, se apropiau de conceptul de armată profesionistă.

viteji, gata de război, era de două mii şase sute, 13 şi împreună cu ei era o
oştire de trei sute şapte mii cinci sute. Aceştia erau războinicii oştirii, care-l
ajutau pe rege împotriva duşmanilor săi. 14 Şi Ozia a înzestrat întreaga oştire
cu scuturi şi lănci, şi coifuri, şi platoşe, şi arcuri, şi praştii cu pietre. 15 Şi a
făcut în Ierusalim maşini construite de un om iscusit, ca să fie pe turnuri şi
în colţurile [zidului] şi să arunce săgeţi şi pietre mari. Şi s-a auzit până
departe de înzestrarea lor, căci [regele] a fost ajutat în chip minunat până
când s-a întărit. 16 Iar când s-a întărit, inima lui s-a semeţit a pierzanie şi a
săvârşit greşeli faţă de Domnul Dumnezeul său: a intrat el însuşi în templul
Domnului ca să ardă tămâie pe altarul miresmelor. 17 Şi au intrat în urma lui
Azaria, preotul, şi, împreună cu el, optzeci de preoţi ai Domnului, viteji;
18 şi i-au stat împotrivă lui Ozia, regele, şi i-au zis: „Nu ţie, Ozia, [ţi se
cuvine] să tămâiezi pentru Domnul, ci preoţilor, fiilor lui Aaron, celor sfin-
ţiţi ca să tămâieze. Ieşi din lăcaşul sfânt, căci te-ai îndepărtat de Domnul –
aceasta nu-ţi va fi spre slavă la Domnul Dumnezeu." 19 Dar Ozia s-a mâniat
şi, pe când avea în mână cădelniţa ca să tămâieze în templu şi fiind mânios
pe preoţi, i-a apărut lepra pe frunte, înaintea preoţilor, în Casa Domnului, în
faţa altarului pentru miresme. 20 Şi s-au întors spre el întâiul preot şi preoţii
ceilalţi şi, iată, el avea lepră pe frunte. Şi l-au zorit de acolo, dar şi el s-a
grăbit să iasă, pentru că îl certase Domnul. 21 Şi regele Ozia a fost lepros
până în ziua morţii sale şi a stat, lepros, într-o casă aparte, pentru că era
ţinut departe de Casa Domnului. Şi fiul său, Ioatham, [era pus] peste
domnia lui şi cârmuia poporul ţării. 22 Şi celelalte întâmplări ale lui Ozia,

---

26,15 Aceasta este prima menţiune biblică a unor arme construite ca să arunce la mari distanţe proiectile diverse. Informaţia este credibilă, fiind confirmată de o sursă independentă ulterioară: Plinius cel Bătrân arăta că acest tip de armament fusese inventat „în Siria". ♦ „a fost ajutat" = „Dumnezeu l-a ajutat": construcţia pasivă evită rostirea Numelui sacru şi e numit „pasivul teologic/divin".

26,16 Ozia a intrat de fapt în „sanctuarul" din Templu: gr. εἰς ναόν, spaţiu rezervat, din poruncă divină, exclusiv preoţilor. Gestul suveranului avea un pronunţat caracter politic, el încercând astfel să-şi subordoneze clasa sacerdotală, care se bucura de autonomie.

26,21 „aparte": LXX are αφφουσωτη care trasliterează ebr. *h̲āph^eşiwth*, „separat". ♦ Leproşii nu puteau să locuiască împreună cu cei sănătoşi (Lev. 13,46) ♦ „era [pus] peste domnia lui": TM are „[era] peste casa regelui". Majordomul casei regale avea un rol important. Iotam, fiul lui Ozia, a devenit coregent în jurul anului 750 î.H., când tatăl său s-a îmbolnăvit de lepră.

26,22 „Iessias profetul": TM are „Isaia (*Y^eşa'yāhū*), fiul lui *'Āmōṣ*". Nu s-a păstrat o astfel de scriere a marelui profet.

cele dintâi şi cele de pe urmă, sunt scrise de Iessias profetul. [23] Şi Ozia s-a culcat lângă părinţii săi şi l-au îngropat lângă părinţii săi, în câmpul în care sunt înmormântaţi regii, pentru că ziceau: „E lepros." Şi în locul lui a ajuns rege Ioatham, fiul său.

27 [1] Ioatham avea douăzeci şi cinci de ani când a ajuns rege şi a domnit
la Ierusalim vreme de şaisprezece ani; iar numele mamei sale era Ierusa,
fiica lui Sadoc. [2] A făcut ce este drept înaintea Domnului în toate câte le
făcuse şi Ozia, tatăl său, dar n-a intrat în templul Domnului. Poporul era încă
stricat. [3] El a durat poarta de sus a Casei Domnului şi a făcut multe lucrări
la zidul din Ophla. [4] A zidit şi cetăţi în muntele lui Iuda, iar în păduri –
sălaşuri şi turnuri. [5] S-a luptat cu regele fiilor lui Ammon şi l-a înfrânt. Şi
fiii lui Ammon îi dădeau, an de an, o sută de talanţi de argint şi zece mii de
măsuri de grâu şi zece mii de măsuri de orz. Acestea i le-a adus regele lui
Ammon în fiecare an, în primul, în al doilea şi în al treilea. [6] Şi s-a întărit
Ioatham, pentru că şi-a rânduit căile înaintea Domnului Dumnezeului său.
[7] Celelalte întâmplări ale lui Ioatham şi războiul şi faptele lui, iată, sunt

---

26,23 Deuteronomistul (4Rg. 15,7) susţine că Azarias (Ozia) a fost înmormântat „în cetatea lui David", adică în necropola intramurală a regilor lui Iuda. Or, Cronistul indică aici o necropolă regală din afara zidurilor Ierusalimului.

27,1-9 Corespunde cu 4Rg. 15,32-38.

27,1 Ioatham, fiul lui Ozia, regele lui Iuda, a domnit singur numai între 740/739 şi 732 î.H. Cronistul adaugă la aceştia şi anii coregenţei sale (din cca 750 î.H). ♦ Mama lui Iotam este „fiica" în sens larg a Marelui Preot Sadoc, adică o descendentă îndepărtată a acestuia din urmă.

27,2 „era stricat": gr. κατεφθείρετο, *litt.* „era nimicit". Cronistul insistă pe mizeria morală care măcina poporul din Iuda, în contrast puternic cu acţiunile legitime ale regelui.

27,3 „poarta de sus": gr. πύλη ἡ ὑψήλη. Era situată în partea de nord a Templului, fiind numită „de sus" în comparaţie cu cele situate spre sud, la o altitudine inferioară. ♦ „Ophla": TM are. '*ophel*, „ridicătură, dâmb". Aşa se numea partea de sud-est a Muntelui Templului, care fusese fortificată. Ioatham a continuat munca de fortificare a colinei.

27,4 „Sălaşurile", gr. οἰκήσεις, erau micile aşezări fortificate pe care Ioatham le-a construit cu scop defensiv general. Aceste sălaşuri erau asemănătoare cu forturile.

27,5 „regele fiilor lui Ammon": TM are „fiii lui *'Ammōn*". Ioatham a respins invazia ammonită şi, mai mult, a intrat pe teritoriul inamic şi le-a impus tribut. Totuşi, acţiunea concertată a regelui Raason al Siriei şi Phakee al lui Israel împotriva lui Iuda le-a oferit ammoniţilor prilejul să se revolte şi să scape de plata tributului după numai trei ani.

scrise în Cartea regilor lui Iuda şi ai lui Israel. [8] 9 Şi Ioatham s-a culcat lângă părinţii săi şi a fost îngropat în cetatea lui David şi în locul lui a ajuns rege Achaz, fiul său.

28 1 Achaz avea douăzeci de ani când a ajuns rege şi a domnit
şaisprezece ani la Ierusalim. Şi n-a făcut ce este drept înaintea Domnului, ca
David, părintele său, 2 ci a umblat pe căile regilor lui Israel: căci le-a făcut
statui idolilor acestora 3 şi a adus jertfe în Gaibenenom şi şi-a trecut copiii
prin foc, după spurcăciunile neamurilor pe care Domnul le nimicise din faţa
fiilor lui Israel. 4 Şi ardea tămâie pe înălţimi şi în temple şi sub orice copac

---

27,8 Nu apare în LXX. Aici, TM repetă: „El a fost de douăzeci şi cinci de ani când a ajuns rege şi a domnit şaisprezece ani la Ierusalim."

28,1-27 Corespunde cu 4Rg. 16,1-20.

28,1-2 Urcarea pe tron a lui Achaz şi durata domniei acestuia a pus în dificultate cronologia veterotestamentară. Se presupune că Achaz a domnit ca suveran între 732 şi 716/715 î.H., dar a fost asociat la domnie de către Ioatham din 735 î.H. ♦ „Achaz": TM are *'Āḥāz*, formă abreviată din *'Yhoāḥāz*, fapt confirmat de o inscripţie asiriană din vremea lui Tiglatpalassar III, în care apare un anume *Yauhazi*.

28,3 Se remarcă o gradare simbolică în decăderea religioasă a lui Achaz: în primul rând el face concesii idolatriei specifice regatului de nord, pentru ca apoi să preia majoritatea riturilor şi practicilor magice canaanite şi ammonite. ♦ „a adus jertfe": TM are „a tămâiat". ♦ „Gaibenenom": gr. Γαιβενενομ este transcrierea în greacă a ebraicului *Gēy' ben-hinnom* (Valea Ben-hinnom), numită şi *Gēy' hinnom*. Era situată la sud de Ierusalim şi găzduia sacrificiile în cinstea zeului ammonit Moloch. Conotată negativ, ca loc dedicat practicilor idolatre. După reforma lui Iosia, valea a fost folosită la depozitarea gunoaielor oraşului şi la arderea cadavrelor criminalilor. Cu timpul expresia ebr. *gēy' hinnom* a ajuns să însemne „iad" şi a fost transliterată în greacă sub forma γεεννα, de unde românescul „gheenă". ♦ Prin trecerea copiilor prin foc în cinstea lui Moloch se pot înţelege, în sens radical, sacrificiile de copii (*cf.* DB, *s.v.* „Moloch") sau anumite practici care nu implicau neapărat jertfe umane. Unii comentatori afirmă că ritualurile în cauză, interzise de legea mozaică (Lev. 18,21 şi 20,2-5), constau în trecerea copiilor printre mâinile incandescente ale statuii zeului Moloch, în scopuri lustrale. Uneori, totuşi, copiii erau arşi de vii. În nordul Africii, aceste practici au continuat până la începutul erei creştine, la câţi mai rămăseseră din fenicienii cartaginezi.

28,4 „temple": gr. δώματα, *litt.* „case". În vocabularul LXX, termenul mai poate desemna acoperişurile plate ale caselor din Orient, cu rol de terase. Anumite culte păgâne foloseau asemenea locaţii pentru desfăşurarea ritualurilor şi pentru observarea cerului. Această a doua semnificaţie este sprijinită şi de paralela de la 4Rg. 16,4, care pomeneşte de „înălţimi" (gr. βουνοι). TM are aici „pe dealuri".

din dumbrăvi. 5 Iar Domnul Dumnezeu l-a dat în mâna regelui Siriei; şi
[acesta] l-a lovit şi a luat mulţi ostatici dintre ai lui şi i-a dus la Damasc; şi
[Domnul] l-a mai dat şi în mâinile regelui din Israel, iar acesta i-a dat o
lovitură mare. 6 Phakee al lui Romelia, regele lui Israel, a omorât în Iuda,
într-o singură zi, o sută douăzeci de mii de bărbaţi tari în putere, pentru
că-L părăsiseră pe Domnul Dumnezeul părinţilor lor. 7 Şi Ezecri, viteazul
lui Efraim, l-a omorât pe Maasaia, fiul regelui, şi pe Esdricam, mai-marele
casei lui, şi pe Elcana, locţiitorul regelui. 8 Şi fiii lui Israel au luat robi de la
fraţii lor trei sute de mii, neveste, fii şi fiice, şi au luat prăzi multe de la ei şi
au dus prăzile în Samaria. – 9 Şi acolo era un profet al Domnului, pe nume
Oded; el a ieşit în întâmpinarea oştirii care mergea la Samaria şi le-a zis:
„Iată, mânia Domnului Dumnezeului părinţilor voştri [este] asupra lui Iuda:
[El] i-a dat pe aceştia în mâinile voastre, iar voi i-aţi omorât cu furie; a
ajuns până la ceruri. 10 Şi acum voi spuneţi că îi veţi lua pe fiii lui Iuda şi pe
[cei] din Ierusalim ca robi şi roabe. Şi, iată, oare nu sunt eu cu voi ca să dau
mărturie pentru Domnul Dumnezeul vostru? 11 Şi acum, ascultaţi-mă pe
mine şi trimiteţi-i înapoi pe cei pe care i-aţi luat în robie dintre fraţii voştri,
pentru că urgia mâniei Domnului [va fi] asupra voastră." 12 Şi unele
căpetenii dintre fiii lui Efraim: Udia al lui Ioanas, şi Barachia al lui

---

28,5 Pasajul corespondent de la 4Rg. 16,5 nu prezintă în aceiaşi termeni campania victorioasă întreprinsă de regele Siriei împreună cu regele Israelului împotriva lui Achaz. Deuteronomistul trece sub tăcere dezastrul militar pentru Iuda, care a precedat asedierea Ierusalimului, menţionată în 4Rg. 16,5. 2Par. insistă asupra unor astfel de dezastre, ca rezultate ale neascultării lui Achaz. Cele două relatări nu sunt contradictorii, ci se completează reciproc. Elementul comun care dă măsura dezastrului final îl constituie menţionarea apelului regelui Achaz la ajutorul lui Tiglatpileser, regele asirian (4Rg. 16,7-8 şi 2Par. 28,21).

28,7 Cum fiul lui Achaz era prea tânăr ca să ia parte la bătălie, unii comentatori (JFB) sunt de părere că Maasaia va fi fost un fiu mai tânăr al regelui Ioatham şi supus al lui Achaz. ♦ Esdricam era intendentul palatului regal, iar Elcana, în termeni moderni, primul-ministru al regelui.

28,8 Faptul că în rândul prizonierilor luaţi de israeliţi se aflau o mulţime de femei şi copii i-a îndreptăţit pe istorici să presupună că evreii erau însoţiţi pe câmpul de luptă de necombatanţi, ca şi celelalte popoare din Orient.

28,10 Profetul dă mărturie „pentru Domnul Dumnezeu", adică le face cunoscut conaţionalilor întorşi din bătălie planul lui Dumnezeu. Războinicii sunt astfel avertizaţi, ca să nu comită un păcat din neştiinţă (*cf.* 2Par. 28,13). ♦ „Şi, iată... Domnul": TM are „Nu sunteţi oare, numai voi, vinovaţi faţă de Domnul".

28,12 Căpeteniile israelite ieşite în întâmpinarea convoiului îl însoţeau pe profet.

Mosolamoth, şi Ezekia al lui Sellem, şi Amasia al lui Chodli s-au ridicat
împotriva celor care veneau din război. 13 Şi le ziceau: „Să nu-i aduceţi pe
robi aici la noi, pentru că ne faceţi să păcătuim împotriva Domnului, ca să
mai adăugăm la păcatele noastre şi la neştiinţă – căci multe sunt păcatele
noastre şi urgia mâniei Domnului este asupra lui Israel." 14 Şi războinicii au
lăsat robii şi prăzile înaintea căpeteniilor şi a întregii adunări. 15 Şi s-au
ridicat bărbaţii care au fost chemaţi pe nume şi i-au luat pe robi şi pe toţi cei
goi i-au îmbrăcat [cu haine] din prăzi şi i-au încălţat şi le-au dat să mănânce
şi i-au uns cu untdelemn; şi i-au luat pe animale de povară pe toţi cei slăbiţi
şi i-au dus în Ierihon, cetatea finicilor, la fraţii lor, iar ei s-au întors în
Samaria. 16 În vremea aceea, Achaz a trimis după ajutor la regele din Assur
17 pentru că [atunci] idumeii s-au răzvrătit şi au lovit Iuda şi au luat robi,
18 iar Străinii au năvălit asupra cetăţilor din câmpie şi de la miazăzi ale lui
Iuda şi au luat Baithsamus, şi Ailon, şi Gaderoth, şi Socho şi satele ei, şi
Tamna şi satele ei, şi Gamzo şi satele ei, şi s-au sălăşluit acolo. 19 Domnul a
umilit Iuda, din pricina lui Achaz, regele lui Iuda, pentru că s-a îndepărtat

---

28,15 „bărbaţii care au fost chemaţi pe nume" sunt fie căpeteniile efraimite amintite la 2Par. 28,12, fie alte persoane desemnate special în acest scop. ♦ „să mănânce": TM adaugă „şi să bea". ♦ „Ierihon, cetatea finicilor" (*cf.* şi Deut. 34,3) – numită astfel probabil datorită oazei în jurul căreia fusese construită aşezarea, în vechime (cca 8000 î.H., după descoperirile arheologice).

28,16 „În vremea aceea": gr. ἐν καιρῷ ἐκείνῳ se referă la perioada cuprinsă între invazia siro-israelită şi revolta edomită. Despre acest din urmă eveniment, *cf.* nota la 4Rg. 16,6.

28,18 Pasajul corespondent din 4Rg. 16 nu menţionează şi atacurile filistene, care s-au soldat cu ocuparea câtorva cetăţi şi teritorii de la graniţa de est a lui Iuda. ♦ „Ailon": în TM *'Ayyālōn*. Cetate levitică fortificată de Roboam (2Par. 11,10), ca să apere Ierusalimul dinspre nord-vest. ♦ „de la miazăzi": gr. ἀπὸ λιβός. Λίψ desemna, în greaca alexandrină a traducătorilor LXX, un vânt ploios de sud-vest care afecta Palestina. L.C. Allen arată că termenul este extrem de important pentru stabilirea locului în care au fost traduse cărţile Cronicilor LXX, fiindcă λίψ era folosit în acest sens numai în mediile alexandrine. În TM, termenul corespondent este *neghebh*, indicând sudul. ♦ „Gaderoth": în TM G^e*dhērōth*. Oraş de pe graniţa filisteană, situat în districtul Lachis. ♦ Socho era o cetate la sud-est de Azeca, în Şephelah (ἐν πεδινῇ). Numele cetăţii a fost descifrat pe sigiliile ulcioarelor regale descoperite la Lachis. ♦ „Tamna": în TM *Tim*^{e}*nāh*, oraş de pe graniţa de nord a lui Iuda, aparţinând, înaintea schismei, vechiului teritoriu al lui Dan.

28,19 „s-a îndepărtat de Domnul": traduce liber figura etimologică greacă ἀπέστη ἀποστασίᾳ. TM are „ducea la delăsare pe Iuda şi era necredincios faţă de YHWH."

de Domnul. [20] Şi a venit asupra lui Thaglathphelassar, regele lui Assur, şi
l-a lovit. [21] Şi Achaz a luat [lucrurile] din Casa Domnului şi cele din casa
regelui şi cele ale căpeteniilor şi i le-a dat regelui lui Assur; dar nu i-a fost
de ajutor. [22] În vreme ce era la strâmtoare regele n-a încetat să se înde-
părteze de Domnul şi a zis: [23] „Îi voi căuta pe zeii Damascului, care m-au
lovit". Şi a zis: „Pentru că înşişi zeii regelui Siriei i-au întărit pe ai lor, lor le
voi aduce jertfe, iar ei mă vor ajuta." Dar ei i-au fost piatră de poticnire, lui
şi întregului Israel. [24] Şi Achaz a scos vasele din Casa Domnului şi le-a
spart, şi a închis porţile Casei Domnului, şi şi-a făcut altare în toate colţurile
Ierusalimului. [25] Şi în toate cetăţile lui Iuda, rând pe rând, a făcut înălţimi ca
să ardă tămâie pentru zeii străini. Şi l-au mâniat pe Domnul Dumnezeul
părinţilor lor. [26] Şi celelalte întâmplări şi fapte ale lui, cele dintâi şi cele de
pe urmă, iată, sunt scrise în Cartea regilor lui Iuda şi ai lui Israel. [27] Şi s-a
culcat Achaz lângă părinţii săi şi a fost înmormântat în cetatea lui David,
pentru că nu l-au dus la mormintele regilor lui Israel. Şi în locul lui a ajuns
rege Ezekia, fiul său.

29 [1] Ezekia avea douăzeci şi cinci de ani când a ajuns rege şi a domnit
douăzeci şi nouă de ani la Ierusalim, iar numele mamei sale era Abba, fiica
lui Zaharia. [2] Şi a făcut ce este drept înaintea Domnului în toate câte le
făcuse David, părintele său. [3] Şi a fost aşa: când s-a aşezat să domnească, în
prima lună, a deschis porţile Casei Domnului şi le-a dres. [4] Şi i-a adus pe
preoţi şi pe leviţi şi i-a aşezat pe latura dinspre răsărit [5] şi le-a zis: „Ascultaţi,

---

28,20 „l-a lovit": TM are „l-a asediat şi nu l-a întărit" sau „l-a asediat, dar nu l-a biruit". Afirmaţia nu concordă cu cronicile asiriene, nici cu cele relatate în 4Rg.

28,27 „în cetatea lui David": TM are „în Ierusalim". ♦ „pentru că nu": TM are „dar nu".

29,1 Cronologia domniei lui Ezekia (TM *Ḫizᵉqīyāhū / Ḫizᵉqīyāh*) este controversată. Ezekia ajunge coregent al lui Ahaz în anul al treilea al domniei lui Osea al Samariei, adică 729 î.H. Cronistul se referă la cei douăzeci şi nouă de ani de domnie ai lui Ezekia, ca monarh unic al lui Iuda: 716-687 î.H.

29,3 „când s-a aşezat să domnească": TM are „în primul an al domniei sale". ♦ Ezekia deschide porţile Templului în prima lună a anului (*Nisan*), pentru că se pregătea de Paşte, nu în prima lună a domniei lui, cum s-ar putea altfel înţelege. Porţile Templului fuseseră închise de Achaz (2Par. 28,24). Repararea uşilor este semnul care îl anunţă pe marele rege reformator.

29,4 „latura": gr. κλίτος. Ezekia i-a adunat pe preoţi şi pe leviţi în curtea preoţilor situată pe latura de est a Templului, în pantă.

29,5 „Din cele sfinte", adică din sanctuarul Templului.

leviţilor! Acum curăţiţi-vă şi curăţiţi Casa Domnului Dumnezeului părinţilor
voştri şi înlăturaţi necurăţenia din cele sfinte. [6] Pentru că părinţii noştri s-au
îndepărtat şi au făcut ce este rău înaintea Domnului, L-au părăsit şi şi-au
întors faţa de la cortul Domnului, I-au arătat spatele [7] şi au închis porţile
templului, au stins candelele şi tămâie nu au mai ars şi n-au mai adus arderi
de tot în locul sfânt Dumnezeului lui Israel. [8] Şi Domnul S-a mâniat crunt
pe Iuda şi pe Ierusalim şi i-a făcut să fie spre spaimă mare şi pustiire şi
huiduială, cum vedeţi cu ochii voştri. [9] Şi, iată, părinţii voştri au fost loviţi
cu sabia, iar fiii voştri şi fiicele voastre şi nevestele voastre sunt în robie
într-o ţară [care] nu-i a lor, chiar şi acum. [10] De aceea acum îmi stă la inimă
să facem un legământ cu Domnul Dumnezeul lui Israel, ca să-şi întoarcă
mânia de la noi. [11] Şi acum, să nu-[L] lepădaţi, pentru că pe voi v-a ales
Domnul să staţi înaintea Lui, ca să slujiţi, să-I faceţi slujbe şi să ardeţi
tămâie." – [12] Şi s-au ridicat leviţii: Maath al lui Amasi şi Ioel al lui Azaria,
dintre fiii lui Caath; şi dintre fiii lui Merari: Kis al lui Abdi şi Azaria al lui
Iallelel; şi dintre fiii lui Gedson: Ioa al lui Zemmath şi Iodan al lui Ioacha;
[13] şi dintre fiii lui Elisaphan: Sambri şi Iiel; şi dintre fiii lui Asaph:
Zacharias şi Maththanias; [14] şi dintre fiii lui Aiman: Iiel şi Semei; şi dintre
fiii lui Idithon: Samaias şi Oziel. [15] Şi i-au adunat pe fraţii lor şi s-au curăţit
la porunca regelui după rânduiala Domnului, ca să curețe Casa Domnului.
[16] Şi au intrat preoţii înăuntru, în Casa Domnului, ca să o curețe, şi au
aruncat în curte toată necurăţenia pe care au găsit-o în Casa Domnului; iar
leviţii au luat-o s-o arunce afară, la râul Kedron. [17] Şi au început să curețe în
prima zi cu lună nouă din luna întâi şi în ziua a opta a lunii au intrat în
templul Domnului; şi au curăţit Casa Domnului în opt zile şi în a
şaisprezecea zi din luna întâi au terminat. [18] Şi au intrat la regele Ezekia şi
au zis: „Am curăţit toate cele din Casa Domnului: altarul pentru arderi de

---

29,6-7 Ezekia se referă la tatăl lui, Achaz, care a produs discontinuitatea în serviciul Domnului, despre care vorbesc toate simbolurile religiei yahviste abandonate.

29,8 „S-a mâniat crunt": gr. ὠργίσθη ὀργῇ, *litt.* „s-a mâniat cu mânie". Figură etimologică în greacă ♦ „spaimă mare": gr. ἔκστασις, în sensul special de „efect al terorii, al spaimei". ♦ „huiduială": gr. συρισμός, *litt.* „fluierătură".

29,9 „voştri..., voastre etc.": TM are „noştri... noastre etc." ♦ „într-o ţară... şi acum": TM are „din pricina aceasta".

29,16 Numai preoţii aveau acces în „Sfânta", de aceea leviţii îi aşteaptă afară. ♦ „necurăţenie", gr. ἀκαθαρσία: simbolurile cultelor idolatre pe care Achaz le-a introdus în sanctuar.

29,18 Sfinţirea incintei Templului a durat opt zile, sfinţirea sanctuarului alte opt zile.

tot şi vasele lui, şi masa pentru pâinile punerii înainte şi vasele ei. 19 Şi toate
vasele pe care le-a pângărit regele Achaz în timpul domniei lui şi al rătăcirii
lui le-am pregătit şi curăţit şi, iată, sunt înaintea altarului Domnului." 20 Şi
s-a sculat în zori regele Ezekia, a adunat căpeteniile oraşului şi s-a suit la
Casa Domnului; 21 şi a adus juncani şapte, berbeci şapte, miei şapte, iezi
şapte, ca jertfe pentru păcate, pentru domnie şi pentru cele sfinte şi pentru
Israel şi le-a zis fiilor lui Aaron, preoţilor, să le înalţe pe altarul Domnului.
22 Şi au jertfit juncanii, iar preoţii au luat sângele şi l-au vărsat pe altar; şi au
jertfit berbecii şi au vărsat sângele pe altar; şi au jertfit mieii şi au vărsat
sângele în jurul altarului. 23 Şi au adus iezii pentru jertfa pentru păcat
înaintea regelui şi a adunării, şi şi-au pus mâinile pe ei; 24 şi preoţii i-au
jertfit, iar sângele l-au adus ca [jertfă de] împăcare pe altar; şi au făcut
împăcare pentru tot Israelul, căci regele a zis ca arderea de tot şi jertfele
pentru păcat să fie pentru tot Israelul. 25 Apoi i-a aşezat pe leviţi în Casa
Domnului cu chimvale şi cu *nabla* şi cu *kinyra*, după porunca regelui David
şi a lui Gad, văzătorul regelui, şi a profetului Nathan, pentru că din porunca
Domnului era rânduiala [dată] prin profeţi. 26 Şi leviţii stăteau cu
instrumentele muzicale ale lui David şi preoţii cu trâmbiţele. 27 Şi Ezekia a
zis să se aducă arderea de tot pe altar: şi când a început să se înalţe arderea
de tot, au început să cânte Domnului, iar trâmbiţele însoţeau instrumentele
lui David, regele lui Israel. 28 Şi toată adunarea s-a închinat, iar cântăreţii de
psalmi au cântat şi trâmbiţele au trâmbiţat până când s-a terminat arderea de
tot. 29 Şi când au isprăvit de adus [jertfa], regele şi toţi cei de faţă s-au
plecat şi s-au închinat. 30 Şi regele Ezekia şi căpeteniile le-au zis leviţilor să
cânte imnuri Domnului cu cuvintele lui David şi ale profetului Asaph. Şi
i-au cântat cu bucurie şi au căzut [la pământ] şi s-au închinat. 31 Şi Ezekia a
răspuns şi a zis: „Acum v-aţi umplut mâinile pentru Domnul: apropiaţi-vă şi
aduceţi jertfe şi laude la Casa Domnului." Şi adunarea a adus jertfe şi laude

---

29,21 Ezekia ordonă o întreită jertfă de împăcare: pentru rege (şi familia regală), pentru Templu, adică pentru clasa sacerdotală, în fine, pentru întregul popor, numit aici metonimic Israel. ♦ Şapte era simbolul numeric al perfecţiunii. ♦ „pentru cele sfinte şi pentru Israel": TM are „pentru sanctuar şi pentru Iuda".

29,23 Punerea mâinilor asupra animalului de jertfă era un gest prin care omul arăta că îi dăruieşte lui Dumnnezeu ceva care-i aparţine. Gestul simboliza transmiterea păcatelor poporului asupra animalului la ceremonia „ţapului ispăşitor" de la Ziua Împăcării (*Yōm Kippur*).

29,25 „după porunca regelui David", *cf.* 1Par. 16,4; 37-42. ♦ „(după porunca) lui Gad... şi a profetului Nathan", *cf.* 1Par. 17,1-15 şi 21,9-13.

la Casa Domnului şi toţi cei cu inimă râvnitoare, arderi de tot.
32 Şi [acesta] a fost numărul arderilor de tot pe care le-a adus adunarea: juncani şaptezeci, berbeci o sută, miei două sute. Toate acestea au fost pentru arderea de tot [adusă] Domnului.
33 Şi juncani sfinţiţi, şase sute şi oi, trei mii.
34 Preoţii însă erau puţini şi nu puteau să jupoaie arderea de tot; şi i-au ajutat fraţii lor, leviţii, până când şi-au isprăvit treaba şi până când s-au sfinţit preoţii, pentru că leviţii se sfinţiseră cu mai mare zel decât preoţii.
35 Şi au fost multe arderi de tot şi grăsime pentru împlinirea jertfei de mântuire şi libaţii pentru arderile de tot. Aşa s-a îndreptat lucrarea în Casa Domnului.
36 Şi s-au bucurat Ezekia şi tot poporul că Domnul pregătise astfel pentru popor, căci într-o clipă s-a împlinit lucrul.

30 [1] **Ezekia a trimis [soli] în tot Israelul şi în Iuda şi a scris scrisori către** Efraim şi Manase, să vină la Casa Domnului la Ierusalim ca să ţină Paştele pentru Domnul Dumnezeul lui Israel.
2 Şi s-au sfătuit regele şi căpeteniile şi toată adunarea din Ierusalim să ţină Paştele în luna a doua.
3 Căci nu-l putuseră ţine la vremea cuvenită, pentru că nu se curăţiseră destui preoţi, iar poporul nu se adunase la Ierusalim.
4 Şi cuvântul a plăcut regelui şi adunării.
5 Şi au mai hotărât să vestească în tot Israelul, din Bersabea până

29,34 Animalele destinate pentru jertfele de împăcare puteau fi jupuite (deci atinse) şi de leviţi, pentru că pieile acestora nu erau arse pe altar. Însă animalele pentru arderile de tot, la care se referă versetul de faţă, nu puteau fi atinse decât de preoţi. Totuşi, în caz de maximă necesitate, cum este cel de faţă, leviţii au contribuit la pregătirea animalelor de jertfă. ♦ Observaţia că leviţii s-au sfinţit cu mai multă ardoare decât preoţii are două posibile explicaţii: leviţii au preluat îndatoririle preoţilor fie pentru că aceştia din urmă veniseră în număr prea mic la ceremonii, fie pentru că se făcuseră vinovaţi de închinarea la idoli în mai mare măsură decât leviţii.

30,1 Prin Efraim şi Manase, Cronistul numeşte metonimic toate triburile lui Israel. Ezekia îi invită la sărbătoarea Paştelui pe toţi israeliţii, profitând de o anumită relaxare a politicii religioase a regelui din nord, Osee (*cf.* 4Rg. 17,2) şi de relaţiile tensionate dintre acesta şi Asiria. Ezekia consideră că circumstanţele sunt propice pentru reunificarea religioasă a poporului ales. ♦ „Paştele": în LXX, τὸ φασεκ redă ebr. *pesah*.

30,2 Sărbătoarea nu a putut fi ţinută în prima lună a anului (*Nisan*), aşa cum cerea legea mozaică, fie pentru că purificarea Templului depăşise termenul, fie pentru că masele aşteptate să ia parte la eveniment nu s-au deplasat în timp util la Ierusalim. Pentru a nu amâna celebrarea pe anul următor, Ezekia se prevalează de o dispoziţie legală (Num. 9,6-13), care permitea indivizilor care nu avuseseră timp să se purifice până în prima lună să ţină Paştele în a doua lună a anului.

30,5 Dimensiunea „naţională", „panisraelită" a sărbătorii este sugerată de expresia consacrată care desemnează graniţele tradiţionale ale regatului unit davidic, de sud

în Dan, să vină să țină Paștele Domnului Dumnezeu la Ierusalim, pentru că
de mult nu se mai ținuse după cum era scris. 6 Și vestitorii au pornit cu
scrisorile de la rege și de la căpetenii în tot Israelul și în Iuda, după porunca
regelui, zicând: „Fii ai lui Israel, întoarceți-vă la Dumnezeul lui Avraam și
al lui Isaac și al lui Israel, și El îi va întoarce pe cei rămași în viață, cei
scăpați din mâna regelui din Assur. 7 Și nu fiți ca părinții voștri și frații
voștri, care s-au îndepărtat de Domnul Dumnezeul părinților lor și [pe care]
El i-a dat pustiirii, după cum vedeți. 8 Și nu vă mai întăriți grumazurile: dați
slavă Domnului Dumnezeu și intrați în lăcașul Său cel sfânt, pe care l-a
sfințit până în veac; și slujiți Domnului Dumnezeului vostru, iar El își va
întoarce de la voi urgia mâniei Sale. 9 Căci dacă vă întoarceți la Domnul,
frații voștri și copiii voștri vor afla îndurare de la cei care i-au luat robi; și
[El] îi va aduce înapoi în țara aceasta. Căci milostiv și îndurător este
Domnul Dumnezeul nostru și nu Își va întoarce fața de la noi, dacă noi ne
întoarcem la El." 10 Și vestitorii mergeau din cetate în cetate, în muntele lui
Efraim și în Manase, până în Zabulon, dar erau luați în râs și batjocoriți.
11 Numai unii oameni ai lui Aser și din Manase și din Zabulon s-au smerit și

---

(Bersabea) și, respectiv, de nord (Dan). ♦ „de mult": am preferat interpretarea temporală a termenului grecesc ambiguu în context πλῆθος, presupunând o complinire de tipul πλῆθος χρόνου („mult timp"). Interpretarea absolută a expresiei ca „în număr mare", „mulțime de oameni", referindu-se la participarea masivă a israeliților la sărbătoare, induce impresia unei premiere-record, ceea ce contrazice relatările anterioare despre celebrarea Paștelui în vremea regelui David. TM are „mulți (oameni)".

30,6 „vestitorii", gr. τρέχοντες, *litt.* „alergătorii", erau selectați din garda personală sau dintre apropiații regelui (*cf.* 2Par. 23,2). ♦ „întoarceți-vă la Dumnezeul...": TM are „întoarceți-vă la Domnul Dumnezeul...". ♦ „îi va întoarce... Assur": TM are „se va întoarce la voi, cei ... regilor Asiriei". ♦ Referirea la regele Asiriei este neclară și a ridicat probleme cronologiei veterotestamentare. Dacă avem în vedere anii de coregență ai lui Ezekia cu Achaz (729-716 î.H.), și considerăm că sărbătoarea Paștelui a fost ținută în primul an al coregenței acestuia, atunci pasajul de față se referă la invaziile repetate ale lui Tiglatpalassar în Israel, care însă nu s-au soldat cu deportări masive de populație (*cf.* 4Rg. 15,19). Dacă însă plasăm sărbătorirea Paștelui în primul an de domnie propriu-zisă a lui Ezekia (cca 716 î.H.), atunci Cronistul se referă la campania devastatoare a lui Salmanasar în Israel, care a dus la prăbușirea Samariei (722 î.H.) și la deportarea populației în Asiria. Majoritatea comentatorilor au adoptat prima soluție, argumentându-și opțiunea prin informația conform căreia Samaria a căzut „în al șaselea an al domniei (citește «coregenței») lui Ezekia" (722 î.H.) și prin aluzia la exil de la 2Par. 30,9.

30,8 După „grumazurile", TM are în plus „ca părinții voștri". ♦ „dați slavă": gr. δότε δόξαν. TM are „dați/întindeți mâna" – gest de angajare prin făgăduință.

au venit la Ierusalim. [12] Şi în Iuda, mâna Domnului le-a dat [oamenilor] o
singură inimă, să meargă să facă după porunca regelui şi a căpeteniilor,
întru cuvântul Domnului. [13] Şi s-a strâns la Ierusalim popor mult, ca să ţină
sărbătoarea azimilor în luna a doua. [A fost] o adunare foarte mare. [14] Şi
s-au suit şi au doborât altarele [păgâne] din Ierusalim şi toate cele în care se
tămâia pentru zeii mincinoşi le-au dărâmat şi le-au aruncat în valea Kedron.
[15] Şi au înjunghiat paştele în ziua a paisprezecea din luna a doua; şi preoţii
şi leviţii s-au smerit şi s-au curăţit şi au adus arderi de tot în Casa
Domnului. [16] Şi au stat la locul lor, după rânduiala lor, după porunca lui
Moise, omul lui Dumnezeu, iar preoţii primeau sângele din mâna leviţilor.
[17] Şi pentru că multă lume din adunare nu se curăţise, leviţii înjunghiau
paştele pentru toţi cei care nu putuseră să se curăţească pentru Domnul.
[18] Fiindcă cei mai mulţi din poporul din Efraim, din Manase, din Issachar şi
din Zabulon nu se curăţiseră, au mâncat paştele altfel decât este scris. Şi
Ezekia s-a rugat pentru ei, zicând: „Domnul bun fie îndurător [19] cu orice
inimă care se îndreaptă ca să-L caute pe Domnul Dumnezeul părinţilor lor,
[chiar dacă] nu este curăţită pentru cele sfinte." [20] Şi Domnul l-a ascultat pe
Ezekia şi a vindecat poporul. [21] Şi fiii lui Israel care se aflau la Ierusalim au
ţinut sărbătoarea azimilor timp de şapte zile, cu bucurie mare, cântând
imnuri Domnului zi de zi; şi preoţii şi leviţii [cântau] cu instrumente
Domnului. [22] Şi Ezekia a grăit către toate inimile leviţilor şi ale celor care
aveau bună pricepere într-ale Domnului; şi au săvârşit sărbătoarea azimilor
şapte zile, aducând jertfe de mântuire şi aducând mulţumire Domnului
Dumnezeului părinţilor lor. [23] Şi adunarea a hotărât să mai ţină încă şapte
zile. Şi au ţinut încă şapte zile cu bucurie, [24] căci Ezekia pusese deoparte
pentru adunarea lui Iuda o mie de juncani şi şapte mii de oi, iar căpeteniile
puseseră deoparte pentru popor o mie de juncani şi zece mii de oi. Şi cele

---

30,12 „mâna Domnului": gr. χεὶρ κυρίου. Calc după expresia ebraică. Se referă la voinţa şi puterea lui Dumnezeu.

30,14 „pentru zeii mincinoşi": *litt.* „mincinoşilor" – este o explicitare a LXX.

30,16 În mod normal, preoţii primeau jertfele însângerate direct din mâna capilor de familie (Ex. 12,3-6). Cum însă nu toţi aceştia apucaseră să se purifice (2Par. 30,17), sarcina înjunghierii victimelor oferite de laici a fost preluată de leviţi.

30,23-24 În mod normal sărbătoarea azimelor dura şapte zile, dar mulţimea de ofrande aduse de rege şi de căpeteniile poporului nu s-a epuizat în prima săptămână, ceea ce a dus la prelungirea sărbătorii cu încă şapte zile. Ezekia repetă gestul lui Solomon la sfinţirea Templului (3Rg. 8,65). În acest sens, vezi şi aluzia de la v. 26. ♦ „Şi cele sfinte... erau multe": TM are „Şi preoţii s-au sfinţit în număr mare".

sfinte ale preoţilor erau multe. 25 Şi s-a bucurat toată adunarea: preoţii şi leviţii, şi toată adunarea lui Iuda, şi cei aflaţi acolo din Israel, şi străinii care sosiseră din pământul lui Israel, şi cei care locuiau în Iuda. 26 Şi a fost bucurie mare în Ierusalim: din zilele lui Solomon, fiul lui David, regele lui Israel, nu mai fusese asemenea sărbătoare în Ierusalim. 27 Şi s-au ridicat preoţii leviţi şi au binecuvântat poporul. Şi glasul lor a fost ascultat şi rugăciunea lor a ajuns la lăcaşul Lui cel sfânt din cer.

31 1 **Şi când s-au isprăvit toate acestea,** au ieşit toţi cei din Israel care se aflau în cetăţile lui Iuda şi au sfărâmat stâlpii şi au tăiat dumbrăvile şi au dărâmat înălţimile şi altarele din toată Iudeea, şi din Beniamin, şi din Efraim, şi din Manase, până la capăt; apoi toţi cei din Israel s-au întors fiecare la moştenirea lui şi în cetăţile lor. 2 Şi Ezekia a rânduit cetele pe zile ale preoţilor şi ale leviţilor şi îndatoririle fiecăruia în parte, după slujba lui de preot sau de levit, la arderea de tot, la jertfa de mântuire: să aducă laude şi mulţumiri şi să slujească la porţile de la curţile Casei Domnului. 3 Şi o parte din bunurile regelui [a fost] pentru arderile de tot de dimineaţă şi de seară şi pentru arderile de tot de sabaturi şi de lună nouă şi pentru sărbătorile scrise în legea Domnului. 4 Şi a spus poporului care locuia în Ierusalim să le dea partea preoţilor şi leviţilor, ca să se întărească la slujirea Casei Domnului. 5 Şi cum a dat porunca, fiii lui Israel au adus din belşug pârga de grâu, de vin, de untdelemn, de miere şi din toată roada câmpului; şi zeciuiala din toate au adus-o din belşug 6 fiii lui Israel şi ai lui Iuda. Şi locuitorii din cetăţile lui Iuda au adus şi ei zeciuială din juncani şi din oi şi zeciuială din capre şi le-au sfinţit pentru Domnul Dumnezeu; şi le-au adus

---

30,25 „străinii": gr. προσήλυτοι, *cf.* nota la 1Par. 22,2.

30,26 „asemenea sărbătoare": TM are „aşa ceva".

31,1 Iuda şi Beniamin denumesc regatul de sud, în vreme ce Efraim şi Manase, metonimic, pe cel de nord. ♦ „până la capăt": gr. εἰς τὸ τέλος, deoarece Cronistul insistă asupra eliminării complete a sanctuarelor păgâne din întregul Israel.

31,2 Ezekia reinstaurează serviciul preoţilor şi leviţilor la Templu, după prescripţiile lui David. ♦ „curţile Casei Domnului": TM are „taberele Domnului" (*cf.* LXX 1Par. 9,18).

31,3 Legea (Num. 28) nu prevedea, desigur, o ofrandă specială a regelui. Ezekia, la fel ca David şi Solomon, aduce ofranda în nume personal, ca să-şi impulsioneze poporul. Cronistul insistă pe exemplul personal al regelui reformator.

31,4 „la slujirea Casei Domnului": TM are „în Legea Domnului".

31,5 A zecea parte din roadele pământului oferită de populaţia din Israel era menită întreţinerii întregului trib al lui Levi (Num. 18,8.20.24).

şi le-au pus grămezi-grămezi. [7] În luna a treia, au început grămezile să se
adune şi în luna a şaptea s-au isprăvit. [8] Şi au venit Ezekia şi căpeteniile şi
au văzut grămezile şi L-au binecuvântat pe Domnul şi pe poporul Lui,
Israel. [9] Şi Ezekia i-a întrebat pe preoţi şi pe leviţi de grămezi [10] şi Azaria
preotul, căpetenia casei lui Sadoc, i-a zis: „De când a început să se aducă
pârga la Casa Domnului am mâncat şi am băut şi ne-a mai şi rămas; căci
Domnul a binecuvântat poporul Său şi ne-a mai rămas belşugul acesta."
[11] Şi Ezekia a spus să fie pregătite cămările din Casa Domnului, şi le-au
pregătit. [12] Şi au adus acolo pârga şi zeciuiala, cu credinţă; şi mai mare
peste ele era Chonenia levitul şi Semei, fratele lui, era locţiitor; [13] şi Iiel, şi
Ozazia, şi Naeth, şi Asael, şi Ierimoth, şi Iozabath, şi Eliel, şi Samachia, şi
Maath, şi Banaias şi fiii lor erau puşi sub ascultarea lui Chonenia şi a lui
Semei, fratele lui, după cum au rânduit regele Ezekia şi Azaria, mai-marele
Casei Domnului. [14] Şi Core, [fiul] lui Iemna levitul, portarul de la răsărit,
era peste danii, ca să împartă pârga [adusă] Domnului şi cele preasfinte
[15] prin Odom, şi Beniamin, şi Iisus, şi Semei, şi Amaria, şi Sechonia; prin
mâna preoţilor împărţeau cu credinţă fraţilor lor, după slujbele zilnice, atât
celor mari, cât şi celor mici, [16] în afară de odraslele de parte bărbătească de
la trei ani în sus, tuturor celor care intrau să slujească în Casa Domnului, după
cum erau rânduiţi spre slujire în fiecare zi pe cete. [17] Aceasta este înscrierea
preoţilor după casele lor părinteşti, iar leviţii – după cetele lor pe zile, de la
douăzeci de ani în sus, după rânduială: [18] [erau] în liste cu toţi fiii şi fiicele
lor, pentru toată mulţimea, de curăţeau cu credinţă locul sfânt; [19] pentru fiii

---

31,7 Ofrandele din partea populaţiei din ţară au fost aşezate pe categorii (σωροί, „grămezi"). V. 6, eliptic, ar lăsa să se înţeleagă că aceste grămezi erau alcătuite din ofranda de animale. Perioada în care au fost făcute grămezile sugerează însă că acestea alcătuiau ofranda vegetală. Colectarea lor începea în luna a treia, după primul seceriş, şi se termina în luna a şaptea, după recoltarea fructelor de toamnă.

31,13 După „Banaias", TM are „erau supraveghetori sub porunca lui..." (*litt.* „din mâna lui...").

31,14-15 „cele preasfinte": *cf.* Lev. 21,22. ♦ „preoţilor": TM are „în cetăţile preoţeşti".

31,16-19 Text foarte obscur şi în ebr. şi în LXX. Traducerea este aproape de text, dar fără pretenţii de claritate. S-a interpretat ca indicarea unei diferenţe între preoţi şi leviţi la împărţirea daniilor: preoţii erau înscrişi de la vârsta de trei ani, iar leviţii, numai de la douăzeci de ani; în plus leviţii îşi primeau partea numai în perioada cât erau de serviciu, pe când preoţii – tot timpul.

31,18 „de curăţeau cu credinţă locul sfânt": TM are „dacă se curăţiseră cu credinţă".

31,19 „pentru fiii lui Aaron care slujeau şi cei din cetăţile lor": TM are „pentru fiii lui Aaron, preoţii, care erau pe câmpurile de lângă cetăţile lor".

lui Aaron care slujeau şi cei din cetăţile lor erau în fiecare cetate bărbaţi
desemnaţi pe nume ca să dea partea fiecărui bărbat dintre preoţi şi fiecăruia
înscris printre leviţi. 20 Astfel a făcut Ezekia în întregul Iuda şi a făcut ce
este bine şi drept înaintea Domnului Dumnezeului său. 21 Şi în toată
lucrarea, pe care a început-o în slujba Casei Domnului pentru Lege şi
pentru porunci, L-a căutat pe Dumnezeul său din tot sufletul şi a înfăptuit şi
i-a mers bine.

32 1 Şi după întâmplările acestea şi după adevărul acesta, a venit
Sennacherim, regele asirienilor. Şi a venit asupra lui Iuda şi a împresurat
cetăţile întărite şi a poruncit să fie luate. 2 Şi a văzut Ezekia că Sennacherim
vine cu gândul să se lupte cu Ierusalimul, 3 şi a hotărât cu bătrânii şi cu
vitejii lui să astupe apele izvoarelor din afara cetăţii; iar ei l-au ajutat. 4 Şi a
adunat popor mult şi a astupat apele izvoarelor şi râul care trecea prin
cetate, zicând: „Să nu vină regele din Assur, să găsească apă multă şi să se

---

32,1 „după adevărul acesta": gr. μετὰ τὴν ἀλήθειαν ταύτην. O traducere liberă ar fi „după [statornicirea] adevărului". Cronistul se referă la reforma religioasă a lui Ezekia, care restabilea preeminenţa legitimă a Templului în Israel şi Iuda. O altă traducere posibilă, dar mai îndepărtată de text, este: „după aceste dovezi de credinţă adevărată". ♦ Campania antipalestiniană a lui Sennacherim (TM *Sanᵉḫērībh*), regele Asiriei (705-681 î.H), a avut loc în 701 î.H (data este specificată la 4Rg.18,13 „în al paisprezecelea an al domniei lui Ezekia"). Scopul acesteia era dezmembrarea şi distrugerea coaliţiei antiasiriene din Palestina, conduse, pare-se, de Ezekia, regele lui Iuda, şi sprijinite puternic de Egipt. Ţinta ultimă a Asiriei era, de fapt, Egiptul. Pretextul invaziei va fi fost decizia lui Ezekia de a nu mai plăti tributul datorat Asiriei, stabilit de tatăl său. ♦ „cetăţile întărite": gr. πόλεις τειχήρεις sunt cetăţile fortificate cu ziduri.

32,2 „cu gândul să se lupte cu Ierusalimul", gr. τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ πολεμῆσαι ἐπὶ Ιερουσαλημ, *litt.* „faţa lui [era] să lupte...". Τὸ πρόσωπον indică, în context, şi intenţia lui Sennacherim.

32,3 Astuparea izvoarelor din afara cetăţii făcea parte dintr-un plan arhitectonic mai vast de colectare a surselor de apă într-un canal subteran şi deviere a lor spre Ierusalim. Sistemul avea ca scop privarea de apă a asediatorilor şi aprovizionarea locuitorilor asediaţi.

32,4 „râul care trecea prin cetate": gr. τὸν ποταμὸν τὸν διορίζοντα τῆς πόλεως. Cronistul se referă la cursul de apă care izvora în valea Gion, la nord de Ierusalim, şi intra în interiorul fortificaţiilor oraşului. „Râul" separa Sionul şi Acra de Moria şi Ophel, adică trecea „prin mijlocul ţinutului" în care era construit Ierusalimul. După toate aparenţele nu este vorba despre Kedron, care este în general numit „pârâu": gr. χείμαρρος. ♦ „regele din Assur": TM are „regii din Assur", ceea ce arată că măsurile luate de Ezekia nu aveau în vedere numai această invazie a lui Sennacherim, ci orice confruntare viitoare.

întărească." 5 Și Ezekia s-a întărit și a zidit tot zidul dărâmat și turnuri și
încă un zid de apărare înafară; și a întărit fortăreața cetății lui David și a
pregătit arme multe. 6 Și a pus căpetenii de război peste popor și s-au
adunat la el, în piața de la poarta văii. Și a grăit pe inima lor, zicând: 7 „Fiți
tari și curajoși, nu vă speriați în fața regelui din Assur, nici în fața tuturor
neamurilor care sunt cu el, căci cu noi sunt mai mulți decât cu el: 8 cu el
sunt niște brațe de carne, cu noi este Domnul Dumnezeul nostru, ca să ne
scape și să lupte în războiul nostru." Și poporul a prins curaj la cuvintele lui
Ezekia, regele lui Iuda. 9 După aceea, Sennacherim, regele asirienilor, i-a
trimis pe slujitorii săi la Ierusalim, iar el era în Lachis – și toată armata, cu
el. Și a trimis la Ezekia, regele lui Iuda și la toți iudeii din Ierusalim, zicând:
10 „Așa spune Sennacherim, regele asirienilor: «În ce vă încredeți de mai
rămâneți în fortăreața din Ierusalim? 11 Nu cumva vă înșală Ezekia, ca să vă
ducă la moarte, la foamete și la însetare, zicând: 'Domnul Dumnezeul
nostru ne va scăpa din mâna regelui din Assur?' 12 Oare nu Ezekia a
dărâmat altarele Lui și înățimile Lui și le-a zis lui Iuda și locuitorilor din

---

32,5 „fortăreața": gr. ἀνάλημμα. Cronistul se referă la Millo, sistemul de terase care sprijinea fortificațiile Sionului, prima cetate a lui David și care consta din pereți de reținere în spatele cărora se turna pământ până la nivelul lor.

32,6 „piața": gr. πλατεῖα. Alte traduceri preferă „strada". De fapt, spațiul larg de la poarta estică a Ierusalimului.

32,7 „mai mulți": nu neapărat numeric. Ezekia se referă la puterea divină, care vine în sprijinul poporului ales.

32,9-22 Versiunea conflictului diplomatic prezentată de Cronist este mult mai scurtă față de cea de la 4Rg. 18. Autorul Paralipomenelor trece sub tăcere trimiterea unei delegații iudee la cartierul general al trupelor asiriene stabilit în Lachis, care a încercat să negocieze cu Sennacherim independența Ierusalimului (4Rg. 14-16), în schimbul unui tribut copleșitor. De asemenea, nu se pomenesc numele solilor de rang înalt trimiși de Sennacherim, în fruntea unei armate numeroase, la Ierusalim (4Rg. 18,17). Apoi, discursul comprimat al solilor asirieni nu face nici o referire la speranțele pe care Ezekia și le pusese în ajutorul egiptean (4Rg. 18,24). Cronistul ignoră condițiile în care a fost trimisă scrisoarea lui Sennacherim către Ezekia (4Rg. 19,9) și lasă să se înțeleagă că aceasta avea exclusiv un caracter blasfemator. Nici un cuvânt despre asedierea Libnei (4Rg. 19,8) și despre veștile îngrijorătoare pentru asirieni – armata egipteană își începuse marșul spre Iuda (4Rg. 19,9). În v. 20 nu transpare nici o umbră din spaima regelui iudeu, iar simpla menționare a profetului Isaia nu ține locul celor două profeții de la 2Rg. 19,1-8 și 20-2. Confruntarea celor două pasaje corespondente (din 4Rg. și 2Par.) nu poate însă duce la concluzia, simplistă, că Paralipomenele ar fi un simplu rezumat al cărții a patra a Regilor. Versiunea 2Par. este, prin ocultarea momentelor „penibile" prin care a trecut suveranul iudeu, opera unui ideolog.

Ierusalim: 'Să vă închinați [numai] dinaintea acestui altar și [numai] pe el
să ardeți tămâie'? 13 Nu știți oare ce le-am făcut eu și părinții mei tuturor
popoarelor țărilor? Au fost oare în stare zeii neamurilor de pe tot pământul
să-și scape popoarele din mâna mea? 14 Care dintre toți zeii neamurilor pe
care le-au nimicit părinții mei au putut să-și scape poporul din mâna mea?
Oare va putea Dumnezeul vostru să vă scape din mâna mea? 15 Acum să nu
vă mai înșele Ezekia, nu vă mai lăsați convinși și nu-i mai dați crezare, căci
nici un zeu al vreunui neam sau al vreunei puteri nu-și poate scăpa poporul
din mâna mea și a părinților mei și nici Dumnezeul vostru nu vă va scăpa
din mâna mea.»" 16 Mai spuneau și altele slujitorii lui despre Domnul
Dumnezeu și despre Ezekia, slujitorul Lui. 17 Și [Sennacherim] a scris o
scrisoare, ca să-și bată joc de Domnul Dumnezeul lui Israel, zicând: „Așa
cum zeii neamurilor pământului nu și-au scos popoarele din mâna mea, nici
Dumnezeul lui Ezekia nu-și va scoate poporul din mâna mea." 18 Și a[u]
strigat cu glas mare în limba iudaică la poporul din Ierusalim care stătea pe
zid, ca să-l sperie și să-l răpună, așa încât ei să cucerească cetatea. 19 Și
vorbeau despre Dumnezeul Ierusalimului ca despre zeii popoarelor pământului, lucrări ale mâinilor oamenilor. 20 Și s-au rugat regele Ezekia și Isaia,
fiul lui Amos, profetul, pentru acestea și au strigat către cer. 21 Și Domnul a
trimis un înger și i-a nimicit pe toți vitejii războinici și pe căpeteniile și pe
generalii din tabăra regelui din Assur, iar acesta s-a întors cu rușinea pe față
în țara sa. Și când a ajuns la casa zeului său, unii din cei ieșiți din pântecul
lui l-au omorât cu sabia. 22 Și l-a scăpat Domnul pe Ezekia și pe locuitorii
din Ierusalim din mâna lui Sennacherim, regele din Assur, și din mâna
tuturor, și le-a dat liniște de jur împrejur. 23 Și mulți Îi aduceau daruri
Domnului la Ierusalim și danii lui Ezekia, regele lui Iuda: și acesta a crescut
în ochii tuturor neamurilor după aceea.

24 În zilele acelea, Ezekia era bolnav de moarte; și s-a rugat la Domnul,
și El l-a ascultat și i-a dat un semn. 25 Dar Ezekia nu I-a răsplătit
[Domnului] după darul pe care i l-a dat, ci s-a semețit inima lui. Și a venit

---

32,21 Flavius Iosephus (*AI* 10,1,5) afirmă că asirienii, în număr de o sută optzeci și cinci de mii, au fost uciși de o epidemie de ciumă, în prima noapte a atacului asupra Ierusalimului. ♦ 4Rg. 19,37 menționează numele paricizilor: Adramelech și Salasar, precum și pe zeul în templul căruia a fost ucis Sennacherim: Neserach (*cf.* nota la 4Rg. 19,37). ♦ „cei ieșiți din pântecul lui": gr. τῶν ἐξελθόντων ἐκ κοιλίας αὐτοῦ, *i.e.* fiii lui.
32,24 Semnul la care se referă Cronistul este cel amintit la 4Rg. 20,9: întoarcerea soarelui pe cadranul din curtea palatului regal.

urgia [Domnului] asupra lui şi a lui Iuda şi asupra Ierusalimului. 26 Şi s-a
smerit Ezekia de la semeţia inimii lui, precum şi locuitorii din Ierusalim, iar
urgia Domnului nu s-a mai abătut asupra lor în zilele lui Ezekia. 27 Şi
Ezekia a avut parte de bogăţie şi de slavă foarte multă şi şi-a făcut vistierii
pentru argint, pentru aur, pentru pietre scumpe şi pentru aromate şi depozite
de arme şi de vase scumpe; 28 şi cetăţi pentru grâu, pentru untdelemn şi
pentru vin, şi iesle pentru cirezile de tot felul, şi staule pentru turme; 29 şi-a
zidit şi cetăţi şi a avut o mulţime de oi şi de vite, pentru că Domnul i-a dat
avuţie foarte mare. 30 Tot Ezekia a astupat izvorul de sus al Gionului şi i-a
îndreptat apele în jos spre partea de miazăzi a cetăţii lui David. Şi i-a mers
bine lui Ezekia în toate lucrările sale. 31 Şi când au venit la el solii trimişi de
căpeteniile din Babilon ca să-l întrebe de minunea înfăptuită în ţara [lui],
Domnul l-a părăsit ca să-l încerce şi să vadă ce-i în inima lui. 32 Şi celelalte
întâmplări ale lui Ezekia şi mila lui, iată, sunt scrise în profeţia lui Isaia, fiul
lui Amos, profetul, şi în Cartea regilor lui Iuda şi ai lui Israel. 33 Şi Ezekia
s-a culcat lângă părinţii săi şi l-au îngropat pe colina cu mormintele fiilor
lui David; şi întregul Iuda şi locuitorii din Ierusalim l-au slăvit şi l-au cinstit
la moartea lui. Şi în locul lui a ajuns rege Manasse, fiul său.

33 1 Manasse avea douăzeci şi doi de ani când a ajuns rege şi a domnit
cincizeci şi cinci de ani în Ierusalim. 2 Şi a făcut ce este rău înaintea
Domnului, după toate spurcăciunile neamurilor pe care le nimicise Domnul
din faţa fiilor lui Israel. 3 A durat din nou înălţimile, pe care le dărâmase

---

32,30 Confruntat cu invazia asiriană, Ezekia reformează sistemul de aprovizionare cu apă a cetăţii. Astfel, el a blocat izvoarele externe ale cetăţii (2Par. 32,4) care alimentau Kedronul şi a deviat apele Gionului superior din partea de est-sud-est a Ierusalimului, printr-un tunel, spre partea de vest, unde erau colectate într-un bazin interior, Siloam. Tunelul, săpat în stâncă, avea o înălţime de 2 m şi o lungime de 332 metri în linie dreaptă, dar urmărea un traseu sinuos pentru „a evita clădirile şi defectele din stratul de rocă".

32,31 Vizita supuşilor lui Marduk-apla-iddina, rege al Babilonului în două rânduri (721-710 î.H. şi 703-702 î.H.) la curtea lui Ezekia făcea parte, de fapt, din programul de alianţe antiasirian la care, flatat, consimţise şi regele de la Ierusalim.

33 Corespunde cu 4Rg. 21,1-18.

33,1 „douăzeci şi doi": TM are „doisprezece". Manasse a devenit, la doisprezece ani, coregentul lui Ezekia în 696 î.H. şi a domnit singur între 686 î.H. şi 642 î.H. Aşa se explică cei cincizeci şi cinci de ani de domnie, care includ şi perioada exilului său.

33,3 „oastea cerului": gr. στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ, TM are *ṣebhā' haššāmayim*. Expresia desemnează obiectul închinării păgâne (*cf.* Deut. 4,19), referindu-se fie la „corpurile cereşti", fie la „fiinţele îngereşti" străine monoteismului yahvist.

Ezekia, tatăl său, şi a înălţat stâlpi pentru Baali; a făcut dumbrăvi şi s-a
închinat la toată oastea cerului şi le-a slujit acelora. 4 Şi a durat altare
[păgâne] în Casa Domnului, unde Domnul spusese: „În Ierusalim va fi
numele Meu până în veac." 5 Şi a durat altare pentru toată oastea cerului în
cele două curţi ale Casei Domnului. 6 El însuşi şi-a trecut copiii prin foc la
Gai-banai-ennom, se îndeletnicea cu ghicitul şi cu vrăjitoria şi făcea
farmece; şi-a adus grăitor din pântec şi prezicători. Şi a făcut din plin ce
este rău înaintea Domnului, ca să-L mânie. 7 Şi a pus chipul cioplit şi turnat
pe care-l făcuse în Casa Domnului, despre care Dumnezeu îi spusese lui
David şi lui Solomon, fiul lui: „În Casa aceasta şi în Ierusalim, pe care l-am
ales între toate triburile lui Israel, voi aşeza numele Meu până în veac; 8 şi
nu voi mai clinti piciorul lui Israel din ţara pe care am dat-o părinţilor lor –
numai să vegheze să împlinească toate poruncile [Mele], după toată legea
şi rânduielile şi judecăţile [date] prin Moise." 9 Dar Manasse i-a amăgit
pe cei din Iuda şi pe locuitorii din Ierusalim să facă ce este rău, mai mult
decât toate neamurile pe care le stârpise Domnul din faţa fiilor lui Israel.
10 Şi Domnul i-a grăit lui Manasse şi poporului Său; dar ei n-au ascultat.
11 Atunci Domnul a mânat împotriva lor căpeteniile oştirii regelui din

---

33,4 Altarele pe care Manasse le-a ridicat în Templul din Ierusalim nu serveau cultului monoteist al lui YHWH, sau, dacă o făceau, adăugarea lor la planul iniţial al Templului dictat de revelaţia divină era văzută ca o îndepărtare de ritualul consacrat.

33,6 Despre toponimul Γαι-βαναι-εννομ, *cf.* nota la 2Par. 28,3. ♦ „ca să-L mânie": gr. παροργίσαι. Verbul grec însemna iniţial „a provoca, a stârni mânia". În LXX, primeşte sens intensiv.

33,7 „cioplit şi turnat": expresie ciudată; TM are „sculptat". Despre statuia pe care Manasse a aşezat-o în Templu, la 4Rg. 21,7 se spune că aparţinea Aşerei: „chipul dumbrăvii".

33,10 Dumnezeu le-a vorbit regelui şi poporului prin profeţi (*cf.* 4Rg. 21,10-15).

33,11 Regele din Assur menţionat era Esarhaddon (asir. *Assur-ah-iddin* I: 681-669 î.H.), fiul lui Sennacherim. După primii ani de domnie, în care şi-a consolidat politica internă, suveranul asirian a întreprins campanii de readucere la ascultare a tributarilor de la vest de Eufrat. Printre aceştia se număra şi regele de la Ierusalim. Cronicile asiriene îl menţionează pe acesta din urmă sub forma *Manasi* din *Yaudi*. ♦ Generalul asirian însărcinat cu pedepsirea lui Iuda şi deportarea lui Manasse se numea Tanathan (*cf.* Is. 20,1). ♦ „în chingi": gr. ἐν δεσμοῖς. Δεσμοί înseamnă „legături". TM are *ba<u>h</u>o<u>h</u>īm*, „în spini/cârlige". Unii comentatori au interpretat termenul ebraic ca „mărăciniş, desiş de spini", înţelegând astfel că Manasse a fost capturat în timp ce se ascundea într-un asemenea desiş. Alte manuscrise oferă însă *b^e<u>h</u>ayīm*, „între cei vii", şi pasajul a fost tradus „şi l-au prins în viaţă". ♦ Pe o tăbliţă descoperită la Khorsabad sunt reprezentaţi

Assur, iar [aceştia] l-au prins pe Manasse în chingi şi l-au legat cu lanţuri la picioare şi l-au dus la Babilon. [12] Şi, fiind la strâmtoare, el a căutat faţa Domnului Dumnezeului său şi s-a smerit foarte în faţa Dumnezeului părinţilor săi. [13] Şi s-a rugat Lui şi [Domnul] l-a auzit: şi i-a ascultat strigătul şi l-a adus înapoi la Ierusalim, la domnia lui. Şi Manasse a ştiut că Domnul este cu adevărat Dumnezeu. [14] După aceea a durat un zid în afara cetăţii lui David, de la apus de Gion, prin vale, pe unde se iese pe poartă şi se înconjoară spre Ophla; şi l-a înălţat foarte mult. Şi a aşezat căpetenii de oaste în toate cetăţile întărite din Iuda. [15] Şi i-a îndepărtat pe toţi zeii străini şi chipul cioplit din Casa Domnului şi toate altarele pe care le durase pe muntele Casei Domnului şi în Ierusalim şi în afara cetăţii. [16] Şi a refăcut altarul Domnului şi a adus pe el jertfe de mântuire şi de laudă şi i-a spus lui Iuda să-L slujească pe Domnul Dumnezeul lui Israel. [17] Atâta doar că poporul mai [jertfea] pe înălţimi, dar Domnul era Dumnezeul lor. [18] Şi celelalte fapte ale lui Manasse şi rugăciunea lui către Dumnezeu şi cuvintele pe care le-au grăit către el văzătorii în numele Domnului Dumnezeului lui Israel, iată-le, în cuvintele [19] rugăciunii lui. Şi cum l-a ascultat [Domnul], şi toate păcatele lui, şi rătăcirile lui, şi locurile în care a durat înălţimile şi în care a aşezat dumbrăvi şi chipurile cioplite înainte să se întoarcă [la

---

prizonieri defilând în lanţuri pe dinaintea regelui asirian. Deşi tăbliţa nu îi numeşte pe prizonieri, arheologii sunt de părere, după toate aparenţele fizionomice, că prizonierii erau evrei. Printre aceştia poate se va fi aflat şi Manasse, regele lui Iuda umilit de suveranul asirian (JFB).

33,12 După doi ani de captivitate, Manasse a fost eliberat şi repus în toate drepturile de către regele asirian, însă cu obligaţia de a plăti tribut. Manevra lui Esarhaddon era una politică: regatul lui Iuda readus la ascultare constituia o zonă-tampon în calea expansionismului egiptean.

33,13 „a ştiut": gr. ἔγνω, în sensul actual „şi-a dat seama".

33,14 „apus": gr. λίψ, λιβός, numele unui vânt de sud-vest denumeşte ca punct cardinal sudul în Palestina şi vestul în Egipt şi Libia. TM are „apus". ♦ „prin vale", gr. ἐν χειμάρρῳ: valea pârâului Kedron. ♦ „... poartă": alte manuscrise au „... poarta peştilor".

33,15 „şi în afara cetăţii": nu apare în TM.

33,17 Reforma religioasă a lui Manasse nu a fost completă, în sensul cerut de Lege. În acest caz însă, adorarea lui YHWH pe înălţimi nu era neapărat considerată un act de idolatrie.

33,18-19 „în cuvintele rugăciunii lui. Şi...": TM are „în Cuvintele (= Faptele) regilor lui Israel. [19] Rugăciunea lui şi...". ♦ „rătăcirile", gr. ἀποστάσεις: termen rezumativ pentru faptele de apostazie enumerate ulterior. ♦ „în Cuvintele văzătorilor": TM are „în Cuvintele lui *Hōzāy*" – profet altfel necunoscut.

Domnul], iată, sunt scrise în Cuvintele văzătorilor. 20 Şi Manasse s-a culcat
lângă părinţii săi şi l-au înmormântat în grădina casei sale. Şi în locul lui a
ajuns rege Amon, fiul său.
21 Amon avea douăzeci şi doi de ani când a ajuns rege şi a domnit doi
ani în Ierusalim. 22 Şi a făcut ce este rău înaintea Domnului, aşa cum făcuse
şi Manasse, tatăl său: şi tuturor idolilor pe care îi făcuse Manasse, tatăl său,
Amon le-a adus jertfe şi le-a slujit. 23 Dar nu s-a smerit înaintea Domnului
cum s-a smerit Manasse, tatăl său, pentru că fiul lui, Amon, şi-a sporit
greşeala. 24 Şi slujitorii lui au uneltit împotriva lui şi l-au lovit în casa lui.
25 Şi poporul ţării i-a lovit pe cei care au uneltit împotriva regelui Amon şi
l-a pus rege, în locul lui, pe Iosia fiul lui.

34 1 Iosia avea opt ani când a ajuns rege şi a domnit treizeci şi unu de
ani în Ierusalim. 2 A făcut ce este drept înaintea Domnului şi a umblat pe
căile lui David, părintele său, şi nu s-a abătut nici în dreapta, nici în stânga.
3 Şi în al optulea an al domniei lui – când încă era copilandru.– a început
să-l caute pe Domnul Dumnezeul lui David, părintele său. Şi în al doi-
sprezecelea an al domniei sale a început să curețe Iuda şi Ierusalimul de
înălţimi şi de dumbrăvi şi de [chipurile] turnate 4 şi a [pus să se] dărâme în
faţa lui altarele Baalilor şi înălţimile de deasupra lor, a tăiat dumbrăvile, a

---

33,20 Manasse nu a fost înmormântat în necropola regală, ci, din pricina apostaziei sale, într-o grădină, departe de spaţiul public. Deuteronomistul vorbeşte despre grădina unui anume Oza (4Rg. 21,18).

33,21 Amon, fiul lui Manasse, a domnit între 642 şi 640 î.H.

33,23 „greşeala", gr. πλημμέλεια, *litt.* „notă falsă", se specializează pentru greşeala din neştiinţă.

34,1 „Iosia": ebr. *Yo'şīyāhū*. Fiul lui Amon şi al şaptesprezecelea rege al lui Iuda. A fost instalat la vârsta de opt ani, după asasinarea tatălui său, şi a domnit 31 de ani (640-609 î.H.). A beneficiat de slăbirea politică a Asiriei şi a făcut paşi importanţi spre independenţa politică şi religioasă a lui Iuda şi chiar a unei părţi din Israel (2Par. 34,6-7). În general, domnia lui s-a caracterizat prin efortul de restaurare a yahvismului în Iuda.

34,3 În societatea evreiască antică, băieţii de la treisprezece ani în sus erau consideraţi majori. Iosia avea şaisprezece ani când a început să „îl caute pe Domnul". ♦ Datarea reformei religioase a lui Iosia este controversată: Cronistul susţine că aceasta începe în al doisprezecelea an al domniei lui Iosia, iar Deuteronomistul (4Rg. 22) indică al optsprezecelea an, o dată cu descoperirea Cărţii Legii. Pentru Cronist, îndepărtarea cultelor idolatre din Regatul de Sud nu constituie o consecinţă a descoperirii Cărţii: în viziunea lui, Iosia „s-a pregătit" astfel din fragedă tinereţe pentru revelaţia totală de la maturitate.

34,4 „înălţimile": TM are „stâlpii"; la fel şi la v. 7.

sfărâmat şi mărunţit chipurile cioplite şi turnate şi le-a aruncat pe
mormintele celor care le aduseseră jertfe; 5 şi oasele preoţilor le-a ars pe
altare şi a curăţit Iuda şi Ierusalimul. 6 Şi în cetăţile lui Efraim şi Manasse,
Simeon şi Neftali şi în locurile din jurul lor 7 a nimicit dumbrăvile şi
altarele şi a sfărâmat mărunt idolii şi a retezat toate înălţimile de pe tot
pământul lui Israel şi s-a întors la Ierusalim.
8 Şi în al optsprezecelea an al domniei sale, după ce curăţit ţara şi Casa
[Domnului], [Iosia] i-a trimis pe Saphan, fiul lui Eselia, şi pe Maasia,
căpetenia cetăţii, şi pe Iuach, fiul lui Ioachaz, cronicarul său, să repare Casa
Domnului Dumnezeului său. 9 Şi ei s-au dus la Chelkia, marele preot, şi
i-au dat argintul adus în Casa lui Dumnezeu pe care leviţii străjeri ai porţii îl
strânseseră de la Manasse şi Efraim, de la căpetenii şi de la toţi cei care mai
rămăseseră în Israel, şi de la fiii lui Iuda şi ai lui Beniamin, şi de la
locuitorii din Ierusalim. 10 Şi l-au dat în mâna lucrătorilor rânduiţi în Casa
Domnului. L-au dat lucrătorilor în Casa Domnului, pentru a repara şi a
întări Casa. 11 L-au dat dulgherilor şi zidarilor, ca să cumpere pietre cu
patru muchii şi lemne pentru grinzi, ca să facă acoperişuri pentru casele pe
care le prăpădiseră regii lui Iuda. 12 Şi oamenii îşi făceau lucrarea pe
încredere, iar supraveghetori peste ei erau Ieth şi Abdia, leviţi dintre fiii lui
Merari, şi Zaharia şi Mosollam, dintre fiii lui Caath şi toţi leviţii care se
pricepeau la instrumente muzicale 13 şi erau peste salahori şi peste toţi cei

---

34,6 Autoritatea lui Iosia nu s-a limitat la teritoriul lui Iuda, ci s-a extins şi în unele regiuni din fostul regat de nord. Cronistul se referă aici la rămăşiţele populaţiei evreieşti care au scăpat de masiva deportare în Imperiul asirian, după căderea Samariei. Lipsa de reacţie a autorităţii asiriene la „intervenţionismul" lui Iosia se explică, probabil, prin dezinteresul regelui din Assur faţă de mişcarea, considerată strict religioasă, a vasalului din Iuda. Unii comentatori invocă aici şi problemele interne cu care se confrunta Imperiul asirian. ♦ „în locurile din jurul lor": gr. ἐν τόποις αὐτῶν κύκλῳ. TM are o expresie nu foarte clară, înţeleasă de unii ca „în pustiurile lor", ceea ce s-ar referi la slaba populare a cetăţilor din Israel, în urma deportării locuitorilor în Asiria.

34,9 „de la căpetenii": nu apare în TM.

34,11 „ca să facă acoperişuri pentru casele pe care...": gr. στεγάσαι τοὺς οἴκους. Cronistul se referă la încăperile anexe ale Templului.

34,12 „toţi leviţii care se pricepeau la instrumente": Cronistul insistă asupra rolulului preeminent al leviţilor în restaurarea Templului. S-a presupus că Iosia se foloseşte de cântăreţi pentru că aceştia erau mai puţin ocupaţi cu slujirea zilnică în Templu. Altă explicaţie este că aceştia ritmau lucrările cu muzica lor (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

34,13 „judecători": cuvântul corepunzător din ebr. înseamnă „dregător, judecător de rang inferior".

care făceau o muncă sau alta; şi, dintre leviţi, mai erau şi scribi şi judecători şi portari. 14 Iar când au luat ei argintul strâns pentru Casa Domnului, Chelkia preotul a găsit Cartea Legii Domnului, [dată] prin Moise. 15 Atunci Chelkia a prins să vorbească şi a zis către Saphan scribul: „Am găsit o Carte a Legii în Casa Domnului" şi Chelkia i-a dat lui Saphan cartea. 16 Şi Saphan a dus cartea la rege şi i-a dat de ştire: „Tot argintul a fost dat slujitorilor tăi care săvârşesc lucrarea. 17 Ei au vărsat argintul aflat în Casa Domnului şi l-au dat în mâna supraveghetorilor şi în mâna celor care fac lucrarea." 18 Şi Saphan scribul i-a mai vestit regelui, zicând: „Preotul Chelkia mi-a dat o Carte"; şi Saphan a citit-o dinaintea regelui. 19 Şi a fost aşa: când a ascultat regele cuvintele Legii şi-a sfâşiat veşmintele. 20 Şi regele le-a poruncit lui Chelkia şi lui Achicam, fiul lui Saphan, şi lui Abdon, fiul lui Michaia, şi lui Saphan scribul şi lui Asaia, slujitorul regelui, zicând: 21 „Duceţi-vă şi căutaţi-L pe Domnul pentru mine şi pentru tot [poporul] rămas în Israel şi în Iuda, despre cuvintele cărţii care s-a găsit. Căci mare este mânia Domnului care s-a aprins asupra noastră, fiindcă părinţii noştri n-au dat ascultare cuvintelor Domnului, ca să împlinească toate cele scrise în cartea aceasta." 22 Şi s-au dus Chelkia şi cei cărora le spusese regele la prorociţa Olda, nevasta lui Sellem, fiul lui Thacuath, fiul lui Chelles, păstrătoarea veşmintelor – ea locuia în Ierusalim, în cartierul nou – şi i-au grăit despre lucrurile acelea. 23 Ea le-a răspuns: „Aşa grăieşte Domnul Dumnezeul lui

---

34,14 „Cartea Legii": gr. βιβλίον τοῦ νόμου se presupune că era partea centrală, cea mai veche, a Deuteronomului (cap. 12 – 28), adusă de unii refugiaţi după căderea Samariei. Cartea se va fi rătăcit sau va fi fost ascunsă în timpul diverselor „reforme idolatre" când, conform tradiţiei, regii apostaţi ai lui Iuda au ordonat arderea textelor sfinte. ♦ Momentul în care a fost descoperită Cartea Legii coincide cu „deblocarea fondurilor" destinate restaurării Templului.

34,18-19 Unii comentatori (JFB), invocând tradiţia rabinică, presupun că pasajele care l-au impresionat atât de puternic pe Iosia ar fi fost cele care vorbesc despre reînnodarea legământului dintre YHWH şi poporul ales. *Cf.* şi 2Par. 34,30: „cartea legământului".

34,22 La 4Rg. 22,14, Olda este „nevasta lui Sellem, fiul lui Thecue, fiul lui *Araas*, păstrătorul veşmintelor (ἱματιοφύλαξ)". Cronistul susţine că aceasta era nevasta lui Sellem, fiul lui Thacuath, fiul lui *Chelles* şi, mai mult, că ea însăşi păzea (φυλάσσουσαν) veşmintele. *Cf.* şi nota de la 4Rg. 22,14. Unele manuscrise au „păzitoarea poruncilor". ♦ „Cartierul nou" traduce un termen ebraic transcris în greacă sub forma μασανα, „al doilea cartier". TM are *mişeneh, litt.* „al doilea" (= cartierul nou). Unii comentatori (JFB) înclină totuşi să creadă că *mişeneh* funcţionează aici ca substantiv propriu, desemnând numele unui cartier din nord-vestul Ierusalimului.

Israel: «Spuneţi-i omului care v-a trimis la mine: [24] aşa spune Domnul:
'Iată, Eu aduc necazuri asupra locului acestuia – toate cuvintele scrise în
cartea citită dinaintea regelui lui Iuda – [25] din pricina celor care M-au
părăsit şi au ars tămâie pentru zei străini, mâniindu-Mă cu toate lucrările
mâinilor lor. Şi s-a aprins mânia Mea în locul acesta şi nu se va stinge.'
[26] Iar regelui lui Iuda, care v-a trimis să-L căutaţi pe Domnul, aşa să-i
spuneţi: aşa spune Domnul Dumnezeul lui Israel: '[Cât despre] cuvintele pe
care le-ai auzit – [27] şi inima ta s-a smerit şi tu te-ai umilit în faţa Mea, când
ai auzit cuvintele Mele împotriva locului acestuia şi împotriva celor care
locuiesc în el şi te-ai umilit înaintea Mea şi ţi-ai sfâşiat veşmintele şi ai
plâns dinaintea Mea, şi Eu te-am auzit', zice Domnul, [28] 'iată, te adaug la
părinţii tăi şi vei fi aşezat în mormânt în pace, iar ochii tăi nu vor vedea
nimic din toate nenorocirile pe care le aduc asupra locului acestuia şi asupra
locuitorilor lui. '»" Şi i-au dus regelui răspunsul. [29] Şi regele a trimis şi i-a
adunat pe bătrânii din Iuda şi Ierusalim. [30] Şi regele s-a suit la Casa
Domnului şi, [cu el], întregul Iuda şi locuitorii din Ierusalim şi preoţii şi
leviţii şi tot poporul, cu mic, cu mare. Şi a citit în auzul lor toate cuvintele
Cărţii Legământului, care fusese găsită în Casa Domnului. [31] Şi regele a stat
lângă stâlp şi a făcut legământ dinaintea Domnului să umble în faţa
Domnului, să păzească poruncile Lui şi mărturiile Lui şi rânduielile Lui, din
toată inima şi din tot sufletul, [după] cuvintele legământului scrise în Cartea
aceasta. [32] Şi i-a pus pe toţi cei aflaţi în Ierusalim şi pe cei din Beniamin să
stea în picioare şi locuitorii din Ierusalim au făcut legământ în Casa Domnului
Dumnezeului părinţilor lor. [33] Şi Iosia a alungat toate spurcăciunile din
toată ţara fiilor lui Israel şi i-a pus pe toţi cei aflaţi în Ierusalim şi în Israel
să-I slujească Domnului Dumnezeului lor, în toate zilele sale. Şi nu s-a
abătut de la urmarea Domnului Dumnezeului părinţilor lui.

34,26 „aşa spune Domnul...: [Cât despre] cuvintele pe care le-ai auzit...": pasajul este neclar. Unii comentatori sunt de părere că discursul profetesei se întrerupe, în acest loc, din pricina coruperii originalului ebraic. Totuşi, pasajul se poate referi la profeţia generică, enunţată anterior (2Par. 34,24-25) şi adresată regelui în calitate de om de rând (2Par. 34,23: τῷ ἀνδρί). Profeţia care urmează (2Par. 34,28) i se adresează în particular lui Iosia, ca rege dreptcredincios (2Par. 34,26: τῷ βασιλεῖ). Excepţia pe care o face Domnul cu regele Iosia este anunţată limpede la 2Par. 34,28.

34,31 „a stat lângă stâlp": gr. ἔστη ἐπὶ τὸν στῦλον. *Cf.* nota la 2Par. 23,13.

34,33 „nu s-a abătut": TM are „nu s-au abătut".

35 1 Şi Iosia a făcut Paştele pentru Domnul Dumnezeul său şi au jertfit
paştele în ziua a paisprezecea din luna întâi. 2 Şi i-a pus pe preoţi la străjile
lor şi i-a întărit pentru lucrările Casei Domnului. 3 Şi le-a spus leviţilor care
aveau putere în tot Israelul să se curăţească pentru Domnul; şi ei au adus
chivotul sfânt în Casa pe care o zidise Solomon, fiul lui David, regele lui
Israel. Şi regele a zis: „Nu trebuie să mai purtaţi nimic pe umeri! Ci acum,
slujiţi-I Domnului Dumnezeului vostru şi poporului Său, Israel, 4 şi rân-
duiţi-vă după casele voastre părinteşti şi după cetele voastre pe zile, după
cum a scris David, regele lui Israel, şi [după porunca dată] prin Solomon,
fiul său; 5 şi staţi în Casa [Domnului] după împărţirile caselor voastre
părinteşti, pentru fraţii voştri, fiii poporului, şi o parte a casei părinteşti,
pentru leviţi; 6 şi jertfiţi paştele şi pregătiţi cele sfinte pentru fraţii voştri, ca
să se facă după cuvântul Domnului, [dat] prin Moise." 7 Şi Iosia a dat

---

35 Corespunde parţial cu 4Rg. 23,21-27 şi 1Ezr. 1.

35,1 „a făcut Paştele": gr.ἐποίησεν τὸ φασεχ. 4Rg. 23,21 şi 1Ezr. 1,1 utilizează termenul πασχα. ♦ „au jertfit paştele": gr. ἔθυσαν τὸ φασεχ, adică au înjunghiat mielul de Paşte.

35,3 „le-a spus leviţilor... pe umeri": TM are „le-a spus leviţilor care dădeau învăţătură întregului Israel, celor care erau sfinţi pentru Domnul: «Puneţi chivotul sfânt în Casa pe care a zidit-o Solomon, fiul lui David, regele lui Israel; nu mai este o povară pentru umerii voştri.»" ♦ Unii comentatori sunt de părere că sfântul chivot fusese scos din Templu de Manasse (*cf.* 2Par. 33,7) sau de Amon. Alţii înclină să creadă că Iosia însuşi îl scosese în timpul reparaţiilor. ♦ Iosia îşi ia libertatea să schimbe îndatoririle esenţiale ale leviţilor (numiţi în 1Ezr. 1,3 ἱεροδοῦλοι), acelea de a purta pe umeri chivotul şi a îndeplini funcţii subalterne faţă de preoţii aaroniţi (Lev., Num.). După ce au aşezat chivotul în sanctuarul central al Templului, leviţii, degrevaţi de îndatorirea lor de „hamali", „beneficiază de o mobilitate ce contrastează cu imobilitatea obligatorie a altor slujitori [cântăreţii, portarii, *cf.* 2Par. 15]: mişcarea este prezentată ca o metaforă a sfinţeniei şi autorităţii lor" (A. Canessa, *Études sur la Bible grecque des Septante*: *1 Esdras*, p. 46). În vreme ce mobilitatea acestor leviţi este interpretată pozitiv de Cronist, ea devine una dintre cauzele exilului pentru autorul lui 1Ezr.

35,5 Fiecare familie trebuia să jertfească de Paşte un miel, adus la Templu de capii de familie. Leviţii preiau rolul acestora din urmă şi săvârşesc jertfa în numele laicilor, „fraţii lor, fiii poporului (υἱοὶ τοῦ λαοῦ)".

35,7-8 Privaţiunile la care fuseseră supuşi evreii în urma invaziilor şi deportărilor asiriene l-au determinat pe rege să ofere populaţiei venite la Ierusalim animalele de jertfă necesare. ♦ „Şi Iosia a dat... dar", gr. καὶ ἀπήρξατο Ιωσιας: verbul ἀπάρχομαι are ca sens de bază „a face începutul jertfei", iar termenul din aceeaşi familie lexicală, ἀπαρχή, s-a specializat pentru „pârgă". Cu cele oferite de rege şi de căpeteniile acestuia începea jertfa pascală. ♦ Ordinea celor cărora le este destinată ofranda regală este relevantă

pentru fiii poporului dar de oi şi de miei şi de iezi din prăsila caprelor; toate
acestea, în număr de treizeci de mii, le-a dat pentru Paşte tuturor celor aflaţi
acolo; şi trei mii de juncani, din averea regelui. 8 Şi căpeteniile lui au dat
dar poporului şi preoţilor şi leviţilor: Chelkia şi Zaharia şi Iiel, căpeteniile
Casei Domnului, le-au dat preoţilor; şi au dat pentru Paşte două mii şase
sute de oi şi miei şi iezi, şi trei sute de juncani. 9 Şi Chonenia, şi Banaia, şi
Samaia, şi Nathanael, fratele lui, şi Asabia, şi Iiel, şi Iozabad, căpeteniile
leviţilor, au dat în dar leviţilor, pentru Paşte, cinci mii de oi şi cinci sute de
juncani. 10 Şi s-a rânduit bine slujba, iar preoţii stăteau la locul lor şi leviţii
[s-au împărţit] pe cetele lor, după porunca regelui. 11 Şi au jertfit paştele
şi preoţii au vărsat sângele cu mâna lor, iar leviţii au jupuit [animalele
jertfite]. 12 Şi au pregătit arderea de tot ca să o dea fiilor poporului, după
împărţirea pe case părinteşti, ca ei să o aducă Domnului, după cum este
scris în cartea lui Moise. Şi tot aşa până în zori. 13 Şi au fript paştele în foc,
după rânduială, şi au fiert cele sfinte în căldări de aramă şi în cazane. Şi
[sărbătoarea] mergea bine şi le duceau în fugă la fiii poporului. 14 Şi [abia]
apoi au pregătit pentru ei şi pentru preoţi, fiindcă preoţii au adus jertfe de
grăsimi şi arderi de tot până noaptea, iar leviţii şi-au pregătit şi pentru ei şi
pentru fraţii lor, fiii lui Aaron. 15 Şi fiii lui Asaph, cântăreţii de psalmi,
[erau] la locul lor, după poruncile lui David, şi Asaph, şi Aiman, şi Idithon,
profeţii regelui; [la fel] căpeteniile şi portarii; nimeni nu se mişca de la
slujirea celor sfinte, pentru că fraţii lor leviţii o pregătiseră pentru ei. 16 Şi
s-a rânduit bine şi s-a pregătit toată slujba Domnului în ziua aceea, ca să se
facă Paştele şi să se aducă arderile de tot pe altarul Domnului, după porunca
regelui Iosia. 17 Şi fiii lui Israel care se aflau acolo au ţinut Paştele la vre-
mea aceea, precum şi sărbătoarea azimilor, şapte zile. 18 Şi nu mai fusese un

---

pentru bulversarea ierarhiei sociale: laici, preoţi şi leviţi. Importanţa fără precedent a acestora din urmă este evidentă şi supărătoare pentru gândirea legalistă a autorului lui 1Ezr., dar constituie un prilej de mândrie pentru Cronist, în calitate de levit.

35,9 „Banaia": nu apare în lista din TM.

35,10 „s-a rânduit bine", gr. κατωρθώθη: verbul grec are aici sensul de „a pune în ordine, a reuşi, a se desfăşura în cele mai bune condiţii".

35,12 „Şi tot aşa până în zori": TM are „şi la fel pentru vite".

35,13 „[sărbătoarea] mergea bine": nu apare în TM.

35,18 „un asemenea Paşte": gr. τὸ πασχα ὅμοιον αὐτῷ. Tonul Cronistului este, fără îndoială, laudativ. Autorul Paralipomenelor interpretează chiar şi abaterea de la Lege a lui Iosia (*i.e.* mobilizarea fără precedent a leviţilor) în termeni superlativi, ceea ce nu se poate spune despre pasajul corespondent de la 1Ezr. 1,18, în care autorul pare să

asemenea Paşte în Israel din zilele lui Samuel profetul şi nici un rege al lui
Israel nu a mai făcut un Paşte cum au făcut Iosia şi preoţii, şi leviţii, şi
întregul Iuda, şi [cei din] Israel care se aflau acolo, şi locuitorii din Ierusalim,
pentru Domnul, 19 în anul al optsprezecelea al domniei lui Iosia. 19a Şi pe
grăitorii din pântec şi pe prezicători şi *tharafinii* şi idolii şi *karasimii* care se
aflau în pământul lui Iuda şi în Ierusalim i-a ars în foc regele Iosia, spre a
statornici cuvintele Legii scrise în cartea pe o găsise preotul Chelkia în Casa
Domnului. 19b Nu a mai fost rege pe măsura lui înainte, care să se întoarcă
spre Domnul cu toată inima, cu tot sufletul şi cu toată puterea lui, după
întreaga Lege a lui Moise. Şi nici după el nu s-a mai ridicat altul asemenea
lui. 19c Însă Domnul nu s-a abătut de la urgia mâniei Sale mari cu care se
mâniase împotriva lui Iuda din pricina tuturor întărâtărilor cu care-l întă-
râtase Manasse. 19d Şi Domnul a spus: „Îl voi depărta şi pe Iuda de la faţa
Mea, aşa cum l-am depărtat pe Israel, şi am lepădat şi cetatea pe care
am ales-o, Ierusalimul, şi Casa despre care am spus: «Numele Meu va
fi acolo.»"

20 Şi s-a ridicat Faraonul Nechao, regele Egiptului, împotriva regelui
asirienilor, către râul Eufrat; şi regele Iosia a pornit să-i iasă în cale. 21 Şi

---

strecoare o acuză subtilă la adresa lui Iosia, care, prea permisiv cu leviţii, se face vinovat de încălcarea ritualului pascal. În viziunea autorului cărţii 1Ezr., iniţiativa lui Iosia este una dintre cauzele exilului, iar greşeala lui este îndreptată de Ezdra, adevăratul restaurator al Legii şi al unităţii poporului ales (*cf.* Canessa, A., p. 47). ♦ „din zilele lui Samuel profetul": pasajul corespondent de la 4Rg. 23,22 oferă varianta imprecisă „din vremea judecătorilor": gr. ἀφ' ἡμερῶν τῶν κριτῶν.

35,19a-d Pasajul, care nu apare în TM, corespunde cu 4Rg. 23,24-27, dar lipseşte în 1Ezr. 1. Cronistul subliniază caracterul excepţional al lui Iosia ca reformator religios şi explică exilul ca urmare meritată a neascultării lui Manasse. Autorul lui 1Ezr. nu e de acord cu această apreciere: absenţa pasajului îl acuză, de fapt, pe Iosia că ar fi trădat, din exces de zel, prescripţiile clare din Legea mozaică privitoare la sărbătoarea Paştelui.

35,19a „*tharafinii*": termen ebraic transcris în LXX sub forma θεραφιν sau θαραφιν. Comentatorii ezită în privinţa acestui cuvânt. Totuşi, după opinia generală, este vorba de obiecte asociate practicilor magice. Dintre soluţiile propuse, probabilitatea cea mai mare o întruneşte ipoteza lui H.A. Hoffner (în *Peoples of Old Testament Times*, p. 215 şi *passim*, *apud* DB, *s.v.* „Terafim", pp. 1267-1268) conform căreia termenul ebraic trebuie apropiat de hitt. *tarpis*, „un fel de spirit, iazmă" cu dublă funcţiune, protectoare şi persecutoare. În atestările veterotestamentare este vorba despre reprezentări plastice ale respectivelor duhuri. ♦ „*karasimii*": alt termen ebraic cu sens incert, transcris în LXX.

35,20 În TM, versetul începe astfel: „După toate acestea, după ce *Yo'şīyāhū* a rânduit Casa, s-a ridicat..." ♦ „Nechao": gr. Νεχαω (în egipteană *Ni-k'w*). Moştenitorul lui

[Nechao] a trimis la el soli, zicând: „Ce treabă am eu cu tine, rege al lui
Iuda? Nu asupra ta am venit astăzi, ca să fac război; Dumnezeu mi-a zis să
mă grăbesc. Ia seama la Dumnezeul care este cu mine, să nu te nimi-
cească!" 22 Dar Iosia nu şi-a întors faţa de la el, ci s-a întărit de luptă; şi n-a
ascultat de cuvintele lui Nechao, [venite] din gura lui Dumnezeu, ci s-a dus
să se războiască în câmpia Magedon. 23 Şi arcaşii au tras asupra regelui
Iosia, şi regele le-a zis slujitorilor săi: „Duceţi-mă de aici, pentru că sunt
tare rănit." 24 Şi slujitorii săi l-au scos din car şi l-au urcat în carul al doilea
pe care îl avea, şi l-au dus la Ierusalim. Şi a murit şi l-au înmormântat lângă
părinţii lui. Şi întregul Iuda şi Ierusalimul l-au jelit pe Iosia. 25 Şi Ieremia l-a
plâns pe Iosia, şi toate căpeteniile de bocitori şi de bocitoare au făcut jelanie
pentru Iosia până astăzi; şi au făcut din aceasta o poruncă pentru Israel şi,
iată, este scris în [cărţile de] plângeri. 26 Iar faptele lui Iosia şi nădejdea lui
sunt scrise în Legea Domnului. 27 Şi faptele lui, cele dintâi şi cele de pe
urmă, iată, sunt scrise în Cartea regilor lui Israel şi ai lui Iuda.

Psammetichos I, fondatorul celei de-a douăzeci şi şasea dinastii a Egiptului. A domnit între 610 şi 595 î.H. În 609 î.H. a încercat să-i vină în ajutor ultimului rege asirian, Assur-uballit II, împotriva expansiunii babiloniene, dar întârzierea provocată de Iosia a dus la năruirea planurilor de alianţă asiro-egiptene şi la prăbuşirea Imperiului asirian. ♦ Prin „regele asirienilor", Deuteronomistul îl numeşte cu anticipaţie pe Nabucodonosor, babilonianul devenit ulterior bătăliei de la Carchemiş (mai-iunie 605 î.H.), suveran al Asiriei. ♦ „împotriva regelui asirienilor": TM are „să se lupte la *Kar*^{e}*k*^{e}*mīş*". ♦ „către râul Eufrat": aluzie anticipativă la bătălia de la Carchemiş, în urma căreia egiptenii a trebuit să cedeze poziţia strategică pe care o disputau cu Babilonul lui Nabucodonosor II în Orientul Apropiat.

35,21 „ca să fac război": TM are „la casa bătăliei mele" (= „am de luptat cu altcineva").

35,22 „nu şi-a întors faţa de la el", *i.e.* nu şi-a schimbat planul în privinţa lui. ♦ Cronistul explică moartea lui Iosia prin nesupunerea faţă de cuvintele Faraonului, purtător al avertismentului divin. Motivul este complet diferit faţă de cel de la 1Ezr. 1, unde se sugerează că Iosia a murit din pricina reformei religioase strâmbe.

35,25 „căpeteniile de bocitori şi de bocitoare... până astăzi": TM are „cântăreţii/poeţii şi cântăreţele/poetesele". ♦ „[cărţile de] plângeri": gr. ἐπὶ τῶν θρήνων. Unii dintre Părinţi au crezut că autorul sacru face referire la *Plângerile* atribuite lui Ieremia, carte acceptată în canonul creştin. Contraargumentul filologiei moderne este însă unul de conţinut: *Plângerile* se referă la prima cădere a Ierusalimului. Am preferat, în consecinţă, traducerea sus-menţionată.

35,26 În TM, versetul este: „Şi faptele lui *Yo'şīyāhū* şi dovezile lui de pietate, după Legea Domnului...".

36 [1] Şi l-a luat poporul ţării pe Ioachaz, fiul lui Iosia, şi l-a uns şi l-a pus
rege în locul tatălui său, în Ierusalim. [2] Ioachaz avea douăzeci şi trei de ani
când a ajuns rege şi a domnit trei luni în Ierusalim; [2a] iar numele mamei sale
era Amital, fiica lui Ieremia din Lobena. [2b] Şi a făcut ce este rău înaintea
Domnului, toate câte le făcuseră şi părinţii lui. [2c] Şi Faraonul Nechao l-a
legat în Deblatha, în ţinutul Emath, ca să nu mai domnească în Ierusalim. [3]
Şi l-a dus cu el în Egipt şi a pus bir pe ţară o sută de talanţi de argint şi un
talant de aur. [4] Şi Faraonul Nechao l-a pus pe Eliakim, fiul lui Iosia, rege în
Iuda, în locul lui Iosia, tatăl lui, şi i-a schimbat numele în Ioakim. Şi pe
Ioachaz, fratele lui, l-a luat Faraonul Nechao şi l-a dus în Egipt; şi a murit
acolo. [4a] Şi [iudeii] i-au dat lui Faraon argintul şi aurul. De atunci a început
să fie dijmuită ţara, ca să [poată] da argintul după porunca lui Faraon:
fiecare cerea cât putea să ia, argint şi aur, de la poporul ţării, ca să le dea
Faraonului Nechao.

[5] Ioakim avea douăzeci şi cinci de ani când a ajuns rege şi a domnit
unsprezece ani în Ierusalim; iar numele mamei sale era Zechora, fiica lui

---

36,1 Pasajul din 1Par. 3,15 arată că Iosia avea, în ordine, patru fii: Ioanan, Ioakim, Sedekia, Salum. Ier. 22,11 arată că Sellem, ultimul fiu al lui Iosia i-a urmat acestuia la tron. 2Par. 36,1 şi 4Rg. 23,31 îl numesc pe acesta Ioachaz. Salum şi Ioachaz sunt una şi aceeaşi persoană, primul nume fiind cel din naştere, al doilea cel regal. Toate sursele menţionate concordă în privinţa duratei domniei (3 luni) şi a vârstei la care a fost uns rege (23 de ani), iar 2Par. şi 4Rg. precizează ca mama lui era Amital.

36,2a-c Nu apar în TM.

36,2c Nechao l-a destitut pe Ioachaz, moştenitorul lui Iosia, instaurat prin voinţă populară, şi l-a deportat în Deblatha (TM are Ribla), localitate din provincia Hamat, situată pe valea râului Orontes, la aproximativ 50 km nord-est de actualul Baalbek. Măsura de forţă a faraonului s-a datorat, probabil, unei încercări de emancipare a lui Ioachaz de sub dominaţia recentă a Egiptului.

36,3 TM are: „Regele Egiptului l-a luat din Ierusalim şi a pus peste ţară un bir..."

36,4 „fiul lui Iosia, rege în Iuda, în locul lui Iosia, tatăl lui" nu apare în TM. ♦ Schimbarea numelui (atestată la 4Rg. şi la Flavius Iosephus, *AI* 10,83) era gestul simbolic care oficializa relaţia de vasalitate impusă de faraon regelui de la Ierusalim. Ioachim (TM: *Y*ᵉ*hōyākīm*) a domnit unsprezece ani în Iuda, între 609 şi 598 î.H., şi a fost pe durata întregii sale domnii credincios suzeranului egiptean. ♦ „şi a murit acolo": nu apare în TM, după cum nu apare nici v. 4a.

36,5 O primă invazie, în Iuda, a lui Nabucodonosor, împăratul Babilonului, fiul lui Nabopolassar, întemeietorul dinastiei caldeene, a avut loc în al patrulea an de domnie al lui Ioakim (Ier. 25,1) şi primul an al suveranului babilonian, adică 604 î.H., după bătălia de la Carchemiş, în care acesta din urmă i-a înfrânt pe egipteni. ♦ „iar numele mamei sale... Rama": nu apare în TM.

Neria din Rama. Şi a făcut ce este rău înaintea Domnului, toate câte le
făcuseră şi părinţii săi. [5a] În zilele lui a venit în ţară Nabucodonosor, regele
Babilonului, şi Ioakim i-a fost rob vreme de trei ani; [apoi] s-a răzvrătit
împotriva lui. [5b] Şi Domnul i-a trimis asupra lor pe caldei, şi cete prădalnice
de sirieni, şi cete prădalnice de moabiţi şi de fii ai lui Ammon şi de
samarineni, şi s-au răzvrătit, după cuvântul Domnului [grăit] prin slujitorii
Săi, profeţii. [5c] Însă mânia Domnului a rămas peste Iuda, ca să-l lepede de
la faţa Sa, din pricina păcatelor lui Manasse, în toate câte le săvârşise [5d] şi
pentru sângele nevinovat pe care l-a vărsat Ioakim: căci a umplut Ierusalimul
de sânge nevinovat. Dar Domnul nu a vrut să-i nimicească. [6] Şi asupra lui
s-a ridicat Nabucodonosor, regele Babilonului, şi l-a legat cu lanţuri de
aramă şi l-a dus în Babilon. [7] Şi a dus o parte din vasele din Casa Domnului
în Babilon şi le-a pus în templul lui din Babilon. [8] Şi celelalte fapte ale lui
Ioakim şi toate câte le-a săvârşit, iată, oare nu sunt scrise în Cartea cro-
nicilor regilor lui Iuda? Şi Ioakim s-a culcat lângă părinţii săi şi a fost
înmormântat în Ganoza lângă părinţii săi şi în locul lui a ajuns rege
Iechonia, fiul său.

[9] Iechonia avea optsprezece ani când a ajuns rege şi a domnit trei luni şi
zece zile în Ierusalim. Şi a făcut ce este rău înaintea Domnului. [10] Şi în anul
următor, regele Nabucodonosor a trimis [după el] şi l-a adus în Babilon cu

---

36,5a-d Nu apar în TM.

36,6 După toate aparenţele, textul se referă, cu imprecizie, la o a doua invazie a lui Nabucodonosor, cea dintâi asupra Ierusalimului (597 î.H.). Cronistul vorbeşte mai degrabă de intenţia lui Nabucodonosor de a-l lua în exil pe Ioakim şi nu de faptul că aceasta s-a şi produs. Ceea ce nu spune Cronistul este că, după prima invazie, Ioakim a continuat să se ralieze, în secret, la alianţa antibabiloniană condusă de Egipt. Complotul alianţei şi revolta antibabiloniană a lui Ioakim au condus de fapt la a doua invazie babiloniană în Iuda, menţionată aici, dar care nu îl mai surprinde pe tronul de la Ierusalim pe Ioakim, mort de trei luni, ci pe fiul acestuia, Ioyakin (ebr. *Yᵉhōyākīn*), numit şi Iechonia (2Par. 36,10).

36,8 *Cf.* şi 1Par. 3,16 ♦ „toate câte le-a săvârşit": TM are „urâciunile pe care le-a săvârşit şi ce i s-a întâmplat". ♦ „Şi Ioakim... părinţii săi": nu apare în TM. ♦ „Iechonia": pasajul corespondent de la 4Rg. 24,7 îl numeşte, în LXX, pe fiul lui Ioakim, tot Ioakim, în timp ce în TM numele lui e *Yᵉhōyākīn*.

36,9 „optsprezece ani": TM are „opt ani".

36,10 Sedekia este unchiul (literal „fratele tatălui") lui Iechonia, al treilea fiu al lui Iosias (1Par. 3,15). A domnit între 597 şi 587 î.H. Din 4Rg. 24,17 rezultă că numele acestui suveran fusese Maththatia, dar că regele babilonian i l-a schimbat, în Sedekia (ebr. *Ṭidhᵉkīyāhū*), consfinţind astfel noul statut de vasal al fiului lui Iosias.

tot cu vasele scumpe din Casa Domnului; şi l-a făcut rege pe Sedekia, fratele tatălui său, peste Iuda şi Ierusalim.

[11] Sedekia avea douăzeci şi unu de ani când a ajuns rege şi a domnit
unsprezece ani în Ierusalim.[12] Şi a făcut ce este rău înaintea Domnului
Dumnezeului său şi nu s-a smerit în faţa lui Ieremia profetul şi [a
cuvintelor] din gura Domnului. [13] Le-a încălcat pe cele jurate pe Dumnezeu
lui Nabucodonosor şi şi-a întărit grumazul şi şi-a îndărătnicit inima să nu se
întoarcă la Domnul Dumnezeul lui Israel. [14] Şi toţi oamenii de vază din Iuda
şi preoţii şi poporul ţării au făcut multe blestemăţii, după spurcăciunile
neamurilor, şi au pângărit Casa Domnului din Ierusalim. [15] Şi Domnul
Dumnezeul părinţilor lor le-a trimis [vorbă] prin profeţi din bună vreme şi
prin solii săi, pentru că voia să cruţe poporul Său şi lăcaşul Său cel sfânt. [16]
Dar ei îşi tot băteau joc de solii Lui şi nu-I luau în seamă cuvintele şi-i
măscăreau pe profeţii Lui, până când s-a ridicat mânia Domnului asupra
poporul Său, de n-au mai avut leac. [17] Şi [Dumnezeu] l-a mânat împotriva
lor pe regele caldeilor, care i-a ucis pe tinerii lor cu sabia în Casa sfinţeniei
Domnului; şi nu l-a cruţat nici pe Sedekia şi n-a avut milă nici de fecioarele
lor, iar pe bătrâni i-a strămutat: [Domnul] le-a dat pe toate în mâinile lor. [18]
Şi toate vasele din Casa Domnului, mari şi mici, şi avuţiile şi toate avuţiile
regelui şi ale mai-marilor, pe toate le-a dus la Babilon. [19] Şi a ars Casa
Domnului, a dărâmat zidul Ierusalimului şi i-a ars palatele şi orice lucru
frumos l-a prăpădit. [20] Iar pe cei rămaşi i-a strămutat în Babilon şi i-au fost
robi lui şi fiilor lui până în vremea împărăţiei mezilor, [21] ca să se împli-
nească cuvântul Domnului, prin gura lui Ieremia: până când pământul îşi va
primi sabaturile şi-şi va ţine sabatul lui. Şi şi-a ţinut sabatul în toate zilele
pustiirii sale până s-au împlinit şaptezeci de ani.

[22] Şi în primul an al [domniei] lui Cirus, regele perşilor, după ce s-a împlinit cuvântul Domnului, [rostit] prin gura lui Ieremia, Domnul a trezit duhul lui Cirus, regele perşilor, iar acesta a trimis să se vestească în toată

36,13-17 În 588 î.H., Nabucodonosor a întreprins a treia campanie împotriva lui Iuda, (a doua asupra Ierusalimului), în urma revoltei lui Sedekia şi a plănuitei alianţe dintre acesta din urmă şi Egipt (*cf.* şi Iez. 17,15). Data precisă a invaziei apare şi la Iez. 24,1. *Cf.* şi 4Rg. 25,1.

36,15 „din bună vreme": *litt.* „dis-de-dimineaţă".

36,17 „şi nu l-a cruţat... strămutat": TM are „n-a cruţat nici pe tânăr, nici pe fecioară, nici pe bătrân, pe cel cărunt".

împărăția printr-o scrisoare, zicând: 23 „Așa spune Cirus, regele perșilor: «Domnul Dumnezeul cerului mi-a dat mie toate împărățiile pământului și El mi-a poruncit să-I zidesc o Casă la Ierusalim, în Iudeea. Care dintre voi este din poporul Lui? Fie Domnul Dumnezeul lui cu el, și să se ducă [acolo].»”

1 EZDRA

Introducere

I. Identitatea cărţii 1 Ezdra

Aruncând o privire asupra cuprinsului unei Biblii moderne complete, vom observa că între cărţile istorice ale Vechiului Testament se numără o carte Ezdra, urmată de Nehemia, iar către final, între cărţile numite „apocrife", se află şi cartea 3 Ezdra. Pentru a risipi confuzia generată de „lipsa" cărţii 2 Ezdra dintr-un astfel de cuprins, este necesar să precizăm câte cărţi *Ezdra* există în tradiţia biblică şi cum au fost ele repartizate în TM şi în diferitele versiuni (LXX, Vulgata şi Vechile latine).

Astfel, în canonul ebraic se află cartea Ezra* (urmată de Nehemia şi de Cronici), căreia îi corespunde în canonul lui Ieronim (Vulg.) *Esdrae I liber*, iar în LXX primele 10 capitole din 2 Ezdra.

În tradiţia LXX, se află două cărţi care poartă numele lui Ezdra: 1 Ezdra (Εσδρας πρῶτον βιβλίον), apocrifă din punctul de vedere al unei colecţii biblice moderne, cea pe care o vom descrie mai jos, şi 2 Ezdra (Εσδρας δεύτερον βιβλίον), canonică, corespunzând cărţilor Ezra şi Nehemia din canonul ebraic sau din cuprinsul unei Biblii moderne.

Cât priveşte traducerile latineşti, în Vulg. sunt două cărţi *Esdrae*, corespunzătoare cărţilor ebraice Ezra şi Nehemia. Ieronim respinge cartea apocrifă care ne interesează. În schimb, în varianta latină *Afra* (VL) regăsim o traducere a 1 Ezdra din LXX, care a ajuns în colecţia Vulgatei sub numele de *Esdrae III liber* (3 Ezdra), din moment ce Vulgata lui Ieronim conţinea deja *Esdrae I liber* şi *Esdrae II liber* (= Nehemia).

În afară de cărţile menţionate mai sus, mai există 4 Ezdra (Vulg.) sau *Apocalipsa lui Ezdra*, o apocalipsă iudaică păstrată în latină, siriacă şi etiopiană, a cărei versiune grecească s-a pierdut. Subiectul acestei cărţi nu are însă nimic în comun cu celelalte cărţi Ezdra, *Apocalipsa* fiind alcătuită din şapte viziuni pe care le-ar fi avut Ezdra în exil, la 30 de ani după

* Am transliterat „Ezra" şi „Nehemia" când e vorba de titlurile cărţilor din canonul ebraic, respectiv „Ezdra" şi „Neemia" pentru orice referinţă la LXX.

dărâmarea templului din Ierusalim. Întrebarea în jurul căreia se clădesc cele şapte viziuni este: cum poate îngădui Dumnezeul cel drept şi iubitor ca poporul Lui să îndure atât de multe nenorociri?

În privința relațiilor textuale dintre 1 Ezdra şi cărțile canonice, prezentăm un tablou detaliat al corespondențelor:

1Ezr. 1,1-55 = 2Par. 35,1–36,21;
1Ezr. 2,1-11 = 2Par. 36,22-23 + 2Ezr. 1,1-11;
1Ezr. 2,12-26 = 2Ezr. 4,6-24;
1Ezr. 3–5,6 = parte „originală";
1Ezr. 5,7-45 = 2Ezr. 2,1-69;
1Ezr. 5,46-62 = 2Ezr. 3,1-13;
1Ezr. 5,63-71 = 2Ezr. 4,1-5;
1Ezr. 6,1-21 = 2Ezr. 5,1-17;
1Ezr. 6,22-33 = 2Ezr. 6,1-12;
1Ezr. 7,1-15 = 2Ezr. 6,14-22;
1Ezr. 8,1-27 = 2Ezr. 7,1-28;
1Ezr. 8,28-64 = 2Ezr. 8,1-36;
1Ezr. 8,65-87 = 2Ezr. 9,1-15;
1Ezr. 8,88-92 = 2Ezr. 10,1-6;
1Ezr. 9,1-36 = 2Ezr. 10,7-44;
1Ezr. 9,37-55 = 2Ezr. 18,1-12.

E semnificativ că 1 Ezdra, echivalentă cu 3 Ezdra din Vechile latine, nu are corespondent în TM decât prin intermediul textelor paralele din 2 Paralipomene şi din 2 Ezdra, ceea ce i-a determinat pe unii cercetători să avanseze ipoteza că 1 Ezdra ar fi o compilație stângace şi neunitară a celor două cărți canonice, ceea ce este neadevărat. Aşadar, atunci când în note vom face trimitere la TM, ne vom referi la textul ebraic care stă la baza traducerilor 2Par. şi 2Ezr. Desigur, pentru fragmentul „original" ne lipseşte cu totul, din păcate, termenul de comparație ebraic.

II. Conținutul cărții

1 Ezdra relatează o istorie ce se întinde pe mai bine de 200 de ani, avându-i în centrul atenției pe trei mari lideri evrei: regele Iosias (640-609), Zorobabel (520 sq.) şi cărturarul şi preotul Ezdra (398 *sq.*).

Cartea începe cu sărbătorirea Paştelui la Ierusalim sub regele Iosias (1,1-31), continuă cu prezentarea regilor lui Israel până la robia babilonică

şi relatează cucerirea Ierusalimului de către Nabucodonosor (1,32-55); întoarcerea primei părţi a exilaţilor, în timpul domniei lui Cirus (2,1-11), precum şi primele încercări de reconstruire a templului din Ierusalim (2,12-26). Apoi, brusc, apare în text povestea, de sorginte persă, a celor trei tineri din garda regelui Darius şi permisiunea acestuia de a se reface templul, în urma succesului repurtat în faţa sa de către Zorobabel (3,1–4,63). Ne este prezentată lista evreilor care se întorc din exilul babilonic sub conducerea lui Zorobabel (5,1-45); eforturile lor de a reface templul la Ierusalim, piedicile pe care le-au întâmpinat din partea samaritenilor şi a neamurilor păgâne şi porunca lui Darius de a se relua lucrările (5,46–6,33); încheierea lucrărilor la templu, ceremonia de sfinţire, precum şi reluarea sărbătoririi Paştelui (7,1-15). Abia ultimele două capitole (8 şi 9) au în prim-plan reforma religioasă şi socială a lui Ezdra. Acesta este un cărturar evreu sacerdot, renumit pentru măsurile pe care le ia în plan cultic şi pentru faptul că-i obligă pe iudei să-şi repudieze soţiile de alt neam. Cartea se încheie cu citirea Legii în faţa poporului de către Ezdra (9,37-55).

III. 1 Ezdra – text original şi traducere

Contrar opiniei tradiţionale generale, 1 Ezdra nu este nicidecum un text scris direct în limba greacă. Comparaţia cu celelalte texte care au un conţinut similar (din TM, Vulg., VL precum şi Flavius Iosephus) arată că 1 Ezdra este o traducere, atât în părţile comune cu textele canonice, cât şi în pasajul „original", efectuată după un text ebraic sau aramaic. Textul care stă la baza traducerii 1 Ezdra este altul decât cel după care a fost tradusă 2 Ezdra; s-a presupus şi că TM, în privinţa cărţilor Ezra şi Nehemia, este o compilaţie între două texte protomasoretice (TpM), iar relaţia dintre ele nu este întotdeauna lesne de distins. Divergenţele între cele două TpM nu sunt accidentale: ele se accentuează atunci când textul se referă la un aspect important (statutul leviţilor sau personalitatea lui Ezdra, bunăoară), dar se reduc vizibil atunci când conţinutul este obişnuit, mărginindu-se mai mult la aspecte stilistice. Diferenţe stilistice există şi între cele două cărţi din LXX: în vreme ce 1 Ezdra privilegiază turnúrile greceşti, 2 Ezdra se ţine mai aproape de expresiile ebraice pe care le traduce.

Vocabularul din 1 Ezdra permite datarea traducerii în a doua jumătate a secolului al II-lea î.H. Lista de cuvinte rare întocmită de Hatch-Redpath pune în evidenţă legătura strânsă între 1 Ezdra şi 2 Macabei (115 termeni comuni, faţă de numai 50 între 1 Ezdra şi 2 Ezdra). Dincolo de similitudinile lexicale,

se pot observa şi similitudini la nivelul ideilor şi al stilului între 1Ezr. şi 2Mac. Rezultă că traducătorul lui 1 Ezdra e acelaşi cu autorul lui 2 Macabei (datată cu certitudine în 124 î.H.), iar originea sa pare să fie egipteană, aşa cum reiese din folosirea unor termeni atât în 1Ezr., cât şi în 2Mac. (pentru detalii, vezi Canessa, A., 1997, pp. 25-27).

IV. Identitatea şi statutul leviţilor

Identitatea şi statutul leviţilor reprezintă o problemă esenţială în ceea ce priveşte 1 Ezdra, fiind cheia lecturii întregii cărţi. Chiar dacă tema principală pare a fi alta, bunăoară istoria reconstruirii templului sau întoarcerea poporului evreu din exil, la o analiză atentă a detaliilor vom observa că autorul defineşte pe fiecare dintre cele trei personaje principale ale cărţii (Iosias, Zorobabel şi Ezdra) în funcţie de poziţia fiecăruia în vechiul conflict dintre leviţi şi preoţi (fiii lui Aaron), mai exact în funcţie de privilegiile acordate sau nu leviţilor.

Dificultatea pe care o întâmpinăm este aceea că termenul „leviţi" (λευίται), un derivat de la numele propriu Levi, acoperă nu una, ci mai multe realităţi: anumiţi leviţi sunt „slujitori ai templului" – ἱερόδουλοι (1,3), fiind, în listele genealogice (cap. 5 şi 8), net disociaţi de (ceilalţi) leviţi şi, în general, de personalul sacerdotal superior; alţi leviţi aparţin clasei de mijloc a personalului sacerdotal, numiţi „cântăreţii templului" – ἱεροψάλται (fiii lui Asaph: 5,27.57); în plus, există o a treia categorie, a „preoţilor leviţi" – expresie destul de curioasă, întrucât se cunoaşte distincţia clară şi chiar rivalitatea între preoţi şi leviţi (vezi trimiterile din *Indicele tematic şi de termeni* de la sfârşitul vol. I al *Septuagintei*, NEC-Polirom, 2004). Departe de a fi o greşeală de copiere sau o intervenţie stângace a vreunui interpolator, această expresie se regăseşte şi în alte locuri din VT: Deut. 17,9; 21,5; 24,8; 27,9; Iis. Nav. 21,4; Iez. 43,19. Se naşte întrebarea firească: ce diferenţă există între un preot, un levit şi un „preot levit"?

Un preot este, după Legea dată de Dumnezeu prin Moise, un „fiu al lui Aaron", în timp ce un levit este, aşa cum o arată şi numele, un „fiu al lui Levi". Prin urmare, un „preot levit" trebuie să fie în acelaşi timp şi fiu al lui Aaron, şi fiu al lui Levi. Într-adevăr, după tabloul genealogic al lui Levi, acesta are trei fii: Gedson, strămoşul lui Asaph (părintele leviţilor ἱεροψάλται), Caath şi Merari (Num. 3,17). Aaron fiind descendent al lui Caath, înseamnă că un „fiu" al lui Aaron va fi, în mod firesc, şi „fiu" al lui Levi. Aşadar,

distincţia şi opoziţia între preoţi şi leviţi nu sunt de ordin genealogic, ci mai degrabă este vorba de o repartiţie pe clase, marca unei deosebiri la origine familiale devenind semnul apartenenţei la un grup sacerdotal. Aşa se face că „levit" ajunge să fie o titulatură, o calitate care se adaugă unei categorii sacerdotale, dar, în afara ei, această calitate izolată nu înseamnă nimic specific[1]. Cei pe care 1 Ezdra îi numeşte ἱερόδουλοι, „slujitorii templului", constituie rangul inferior al ierarhiei sacerdotale. Pe o treaptă superioară lor, aparţinând castei de mijloc, se află leviţii, fiii lui Asaph, „cântăreţii templului", în timp ce preoţii leviţi sunt, desigur, cei mai de seamă dintre sacerdoţi, leviţii în adevăratul sens al cuvântului.

Faptul că regele Iosias îi ridică în drepturi pe cei mai de jos dintre leviţi, pe „slujitorii templului" (1Ezr. 1,3-6.9), e prezentat ca o eroare gravă, datorată incompetenţei lui religioase. Relatarea acestui amănunt legat de Paşte, în aparenţă nesemnificativ, nu este întâmplătoare, autorul dorind să semnaleze, într-o manieră discretă totuşi, contrastul între Iosias şi personajul central al cărţii, preotul Ezdra. Astfel, se dovedeşte încă o dată intenţia autorului de a demonstra că Ezdra este singurul în măsură să refacă unitatea poporului evreu.

V. O cronologie orientată

În 2Ezr. 6,14-15 se află un pasaj care ridică probleme serioase de cronologie, ba chiar de logică: textul spune că templul a fost reconstruit cu încuviinţarea (ἀπὸ γνώμης) lui Cirus, a lui Darius şi a lui Artaxerxes, după care adaugă: „Şi au isprăvit Casa aceasta până în ziua a treia a lunii Adar, adică în al şaselea an al domniei lui Darius." Aceeaşi lecţiune o are şi TM, iar tradiţia textului nu prezintă variante. Din două una: templul a fost ridicat ori în timpul lui Artaxerxes, ori al lui Darius. Ajungem în faţa unei aporii pe care compoziţia cărţii nu ne permite să o lămurim.

Aceeaşi dificultate apare şi în 1Ezr. 7,5: „Şi, cu încuviinţarea lui Cirus, a lui Darius şi a lui Artaxerxes, regii perşilor, Casa sfântă a fost isprăvită, până în ziua de douăzeci şi trei a lunii Adar, în al şaselea an al regelui Darius."

1. Acest lucru nu înseamnă că, acolo unde, în Biblie, întâlnim expresia simplă „levit", fără vreo altă precizare („cântăreţ al templului" sau „preot levit", bunăoară), este vorba în mod automat de rangul cel mai de jos. Mai degrabă invers: precizarea expresă a rangului inferior (ἱερόδουλοι) sau contextul determină acest înţeles al termenului „levit".

Nici aici textul nu are variante semnificative, în afară de recensiunea lucianică, unde ordinea este: Cirus-Artaxerxes-Darius. Locul acestui verset în compoziția cărții 1 Ezdra nu este lipsit de însemnătate. El marchează, de fapt, finalul unei secvențe lungi (2,12–7,5), în care cititorul pierde ușor firul narațiunii. Desfășurarea acțiunii până în capitolul al doilea este cât se poate de limpede: succesiunea ultimilor regi ai Ierusalimului până la robia babilonică, apoi edictul de eliberare dat de Cirus. Finalul cărții, începând cu capitolul 7, nu pune nici el probleme de cronologie: se inaugurează templul, se sărbătorește Paștele, după care este prezentată reforma preotului Ezdra, sub domnia lui Artaxerxes. În schimb, partea centrală a cărții este cel puțin confuză. Ne aflăm sub domnia lui Cirus (559-529), când, dintr-o dată (2,12), ni se prezintă o corespondență între samariteni și Artaxerxes (I Longimanus 465-424). De acolo, trecem îndată (3,1) la Darius I cel Mare (522-486), care, la cererea conducătorilor Siriei și ai Feniciei (6,7), caută în arhivele regale perse ceea ce le promisese Cirus evreilor. Cititorul este deci dez-orientat, așa încât, de dragul concordanței cronologice, apare automat tentația de a corecta numele lui Artaxerxes în Cambyses II (529-522), așa cum a făcut-o, de altfel, Flavius Iosephus (*AI* 11,21-22), în ideea că autorul nu cunoștea prea bine istoria perșilor...

Urmărind însă coerența internă a cărții, vom putea depăși riscul de a-l învinui pe autor și vom înțelege mai bine aceste dificultăți logice. De fapt, dacă ținem seama doar de ordinea cronologică pe care ne-o oferă narațiunea primelor șase capitole, nu ajungem nicăieri: după Cirus, povestea sare la Artaxerxes, după care face un salt înapoi în timpul lui Darius. Secvența Cirus-Artaxerxes-Darius nu are nici un sens logic și duce cu gândul la o compilare a mai multor surse istorice, pe care un autor stângaci le va fi pus laolaltă fără a chibzui îndelung asupra compoziției. Totuși, așa cum am amintit deja, aceasta este ordinea pe care o dă versiunea lucianică în 7,5. Autorul recensiunii își dă bine seama că acest verset este rezumatul și încheierea istoriei rezidirii templului, dar, înțelegând greșit (sau altfel) compoziția cărții, corectează textul, plasându-l pe Artaxerxes între Cirus și Darius, așa cum apar ei în decursul narațiunii.

Reluând secvența celor trei suverani perși, dar nu din unghiul narațiunii, ci din cel al importanței documentelor oficiale perse, copiate fidel de autor, vom vedea că acesta bulversează cu bună știință cronologia pentru a crea un surplus de sens. Mai întâi, apare în text scrisoarea lui Artaxerxes (2,20-24), apoi scrisorile lui Darius (4,47-56) și extrasul din analele perse din primul

an al domniei lui Cirus (6,23-25), pe care Darius le examinează şi le confirmă (6,27-33). Succesiunea obţinută este Artaxerxes-Darius-Cirus, o ordine cronologică normală, dar inversată: pe măsură ce textul înaintează, autorul prezintă documente din ce în ce mai vechi, arătând prin aceasta vechimea bunăvoinţei arătate de regii perşi faţă de rezidirea templului la Ierusalim.

Rămâne însă o problemă: scrisoarea lui Artaxerxes (2,20-24) nu este deloc favorabilă, întrucât prin ea regele ordonă încetarea lucrărilor. Existenţa acestei scrisori în interiorul unei cărţi pro-perse cum este 1 Ezdra îl pune pe cititor în dificultate: cum poţi spune în încheiere, pe un ton triumfal, că templul a fost construit „cu încuviinţarea lui Cirus, a lui Darius şi a lui Artaxerxes", de vreme ce singura intervenţie a lui Artaxerxes despre care ni se relatează în 1 Ezdra este opoziţia lui la lucrările celor întorşi din exil? Şi cum putea Artaxerxes (fie Longimanus, fie Mnemon care a domnit în perioada 404-359) să aprobe construirea templului sau să i se opună, de vreme ce inaugurarea acestuia a avut loc în timpul lui Darius, în jurul anului 515? Această aparentă lipsă de coerenţă poate fi explicată dacă presupunem că autorul a vrut anume să sublinieze atitudinea îngăduitoare faţă de evrei a lui Artaxerxes. De aceea, poate afirma fără reţinere că templul, cea mai importantă realizare a evreilor de după exilul babilonic, a fost reconstruit cu acordul tuturor celor trei regi perşi: al lui Cirus şi al lui Darius, prin poruncile date, iar al lui Artaxerxes, prin măsurile pro-iudaice pe care le ia în timpul lui Ezdra. Acest elogiu adus lui Artaxerxes, amplificat în capitolul 8 cu istoria lui Ezdra, nu se potriveşte deloc cu scrisoarea din capitolul 2. Trebuie să presupunem deci că este vorba în 1Ezr. de doi Artaxerxes: Artaxerxes I Longimanus (465-425) în capitolul 2 şi Artaxerxes II Mnemon (404-359) în capitolele 7-8.

Autorul ţine, aşadar, să sublinieze continuitatea ideilor pro-iudaice la regii Persiei. Prezentând faptele în ordine inversă, el rămâne precis şi onest (nu trece sub tăcere intervenţia ostilă a lui Artaxerxes). Dar, trişând puţin în prezentarea faptelor, orientează cronologia, aşa încât să dea impresia că regii Persiei i-au ajutat întotdeauna pe evrei.

Această prezentare a faptelor, în afara unei naraţiuni bine structurate, este favorizată de sistemele verbale ale limbilor ebraică şi greacă, ce acordă importanţă mai mult categoriei aspectului decât valorilor temporale relative. Faţă de cititorul unei limbi moderne de circulaţie, care distinge limpede între valorile temporale ale unui perfect şi ale unui mai mult ca perfect,

cititorul grec sau iudeu se interesa doar de aspectul momentan, durativ sau perfectiv al unei acțiuni. Efectul va fi deci un fel de indiferență față de diversele episoade ale construirii templului, fiindcă istoria propriu-zisă nu interesează atât cât interesează aspectul atemporal, un fel de viziune din perspectiva eternității. În virtutea acestei atemporalități, autorul poate spune și trebuie să spună că templul, terminat în timpul lui Darius, a fost construit cu încuviințarea lui Artaxerxes.

VI. Receptarea cărții 1 Ezdra la Flavius Iosephus și la Părinții Bisericii

Faptul că 1 Ezdra se numără printre cărțile „apocrife" i se datorează în primul rând lui Ieronim, care afirmă că 1 Ezdra nu conține decât niște năluciri (*somnii*). Dacă, înaintea lui Ieronim, 1 Ezdra este citată alături de textele de mare prestigiu din Pentateuh, după primirea etichetei de „apocrifă" ea cade în uitare, cu atât mai mult cu cât Septuaginta, la rândul ei, va fi trecută cu vederea în Apus. Ieronim respinge canonicitatea cărții 1 Ezdra, de bună seamă în numele principiului logic al non-contradicției, asociat ideii că Scriptura nu se contrazice pe sine. Existența unei cărți surori omonime, 2 Ezdra (în LXX), care pare mai coerentă decât 1 Ezdra, stă de fapt la baza respingerii acesteia din urmă. Traducătorul Vulgatei nu face altceva decât să urmeze unul dintre elementele tradiției în detrimentul celuilalt, cele două reprezentând nu doar două interpretări ale unui singur text ebraic, ci două scrieri diferite.

Înainte însă de condamnarea irevocabilă de către Ieronim, 1 Ezdra s-a bucurat de o reputație onorabilă. Flavius Iosephus este cel dintâi autor care folosește această carte drept sursă principală în alcătuirea *Antichităților Iudaice*, împrumutându-i multe elemente de vocabular și copiind adesea pasaje sau structuri stilistice întregi.

În ce privește receptarea cărții 1 Ezdra la Părinții Bisericii, dincolo de problema canonicității deja amintită, felul în care autorii greci și latini se referă la această carte, în citate sau aluzii, arată că, din punctul lor de vedere, 1 Ezdra făcea parte din Biblie fără nici o urmă de îndoială. În studiul său asupra cărților care poartă numele Ezdra[2], Th. Denter stabilește un

2. *Die Stellung der Bücher Ezdras im Kanon des Alten Testamentes*, Fribourg, 1962, pp. 12, 66-67.

tablou general pe epoci al citărilor din 1 Ezdra la Părinţii Bisericii. Graficul citărilor începe la autorii greci în secolul al II-lea d.H., atinge punctul maxim în secolul al IV-lea, după care scade, până în secolul al VI-lea. Autorii latini citează 1 Ezdra începând abia cu secolul al III-lea, terminând cu secolul al V-lea, când se atinge cota maximă. Dincoace de aceste granițe temporale, citările sunt inexistente. Desigur, nu toate pasajele cărţii au avut parte de acelaşi succes: concursul gărzilor de la curtea regelui Darius este de departe cel mai des citat, iar în interiorul acestui concurs se află citat adesea pasajul cuprinzând elogiul adevărului (capitolul 4).

Lista lui Denter nu cuprinde decât 50 de citări, la 17 autori greci (între care se numără Clement din Alexandria, Origen, Grigore din Nazianz, Vasile cel Mare, Theodoret etc.) şi la 16 autori latini (între care Tertulian, Ambrozie, Augustin etc.). Ceea ce merită însă toată atenţia este faptul că 1 Ezdra este citată pe acelaşi plan cu celelalte cărţi ale Bibliei.

Octavian Gordon şi André Canessa

1 Ezdra

1 [1] Și Iosias a sărbătorit Paștele în Ierusalim pentru Domnul său și a
jertfit paștele în ziua a paisprezecea a lunii întâi, [2] rânduindu-i pe preoți la

1,1 Iosias, fiul lui Amon, a fost rege în Iuda între 640-609 î.H. Amănunte despre el mai aflăm din 4Rg. 22,1–23,30 și din 2Par. 34–35, dar este amintit și elogiat și în alte locuri din VT (Sir. 49,1-4). Autorul cărții 1 Ezdra este singurul care, fără a se arăta ostil pe față, îi schițează un portret destul de neutru, chiar negativ. ♦ Sărbătorirea Paștelui în vremea lui Iosias este relatată diferit în 1Ezr. față de textele paralele (vezi tabloul corespondențelor din Introducere): în 4Rg. și în 2Par., autorii insistă asupra calităților excepționale ale regelui, subliniindu-i pietatea, în timp ce 1Ezr. îl prezintă, într-o manieră discretă, dar aluzivă și abilă, într-o lumină nefavorabilă. La o analiză atentă a detaliilor, se va observa o legătură de cauză-efect între felul în care Iosias sărbătorește Paștele și viitoarea decădere politică și religioasă a Ierusalimului. Autorul evocă detaliile acestui Paște tocmai pentru a pune în evidență contrastul între reforma criticabilă a lui Iosias (servindu-i autorului drept contraexemplu) și cealaltă reformă, majoră, înfăptuită de preotul Ezdra. Cea dintâi deschide discursul istoric, cea de-a doua îl încheie; prima îi aparține unui laic, cea de-a doua este înfăptuită de un sacerdot, expert în Lege (1Ezr. 8,3); prima este prezentată ca un eșec, ducând la robia babilonică, în timp ce reforma lui Ezdra reprezintă un succes, prin faptul că îi reunește pe evreii întorși din robie (1Ezr. 9,55). Vina lui Iosias constă în aceea că le-a acordat leviților un statut nou, în defavoarea preoților aaronizi (vezi Introducerea). ♦ „a jertfit": față de lecțiunea ἔθυσεν, adoptată de Rahlfs, pe baza manuscrisului Vaticanus și a versiunii VL (*immolavit*), cea mai mare parte a tradiției manuscrise, precum și textul din 2Par. au verbul la plural, ἔθυσαν. În primul caz, responsabilitatea organizării Paștelui și a abaterilor săvârșite îi revine în totalitate lui Iosias. Vulg. se detașează de orice interpretare, recurgând la forma pasivă: *immolatum est*. ♦ „Paștele/paștele": textul grecesc are același termen, πασχα, atât pentru sărbătoarea Paștelui, cât și pentru mielul care se aducea ca jertfă. În traducerea noastră vom păstra această diferență la nivelul grafiei, opunând majuscula minusculei.

1,2 „slujbele lor de fiecare zi": există o diferență între 2Par. (ἐπὶ τὰς φυλακάς, „la posturile de pază"), care urmează fidel TM (*miș^{e}m^{e}rōth*), și 1Ezr. (κατ᾽ἐφημερίας): pe de o parte, autorul cărții 1Ezr. precizează că statutul preoților nu s-a schimbat cu nimic, în opoziție cu „promovarea" leviților (*cf. infra*), iar pe de altă parte, încearcă să evite conotațiile militare în ce-i privește pe preoți. Nu la fel se întâmplă cu leviții, a căror legătură cu șefii militari (v. 9), omisă de TM, este pusă în evidență în LXX în mod deliberat.

slujbele lor de fiecare zi, înveşmântaţi, în templul Domnului. [3] Şi le-a zis
leviţilor, slujitorii templului lui Israel, să se sfinţească pe sine pentru
Domnul, spre a pune sfântul chivot al Domnului în Casa pe care a înălţat-o
regele Solomon, [fiul] lui David: „Nu veţi avea a-l purta pe umeri; [4] iar
acum slujiţi-I Domnului Dumnezeului vostru şi îngrijiţi-vă de poporul Lui,
Israel, şi faceţi pregătiri după spiţele strămoşeşti şi după triburile voastre,
aşa cum a scris David, regele lui Israel, şi după măreţia lui Solomon, fiul
lui; [5] şi, stând în templu, după rangul vostru cel strămoşesc, al leviţilor, care
[vă aflaţi] în rang înaintea fraţilor voştri, fiii lui Israel, [6] jertfiţi paştele şi
pregătiţi jertfele pentru fraţii voştri şi faceţi Paştele după porunca
Domnului, dată lui Moise." [7] Şi Iosias a dăruit poporului care se afla de faţă
treizeci de mii de miei şi de iezi, iar juncani, trei mii; acestea s-au dat
dintr-ale regelui, după făgăduinţă, poporului, preoţilor şi leviţilor. [8] Şi
Chelchias şi Zaharia şi Esyelos, economii templului, le-au dat preoţilor
pentru Paşte două mii şase sute de oi şi trei sute de juncani. [9] Şi Iechonias,
Samaias şi Nathanael, fratele lui, Asabias, Ochielos şi Ioram, mai-marii

---

1,3 Asupra identităţii şi statutului leviţilor, în opoziţie cu cel al preoţilor, vezi Introducerea. ♦ „slujitorii templului": termenul ἱερόδουλος apare în LXX numai în 1Ezr. şi desemnează personalul sacerdotal de rang inferior, aşa cum o arată celelalte contexte (5,29.35; 8,5.22.48). Promovarea lor neaşteptată în funcţia de oficianţi ai cultului (*cf.* 1,4-6), împingându-i pe preoţi pe plan secundar trebuie să fi provocat nedumerire şi nemulţumiri. De aici şi tonul rezervat al autorului cu privire la regele Iosias şi la locul lui în istorie. ♦ Despre chivotul Legământului, vezi trimiterile din „Indicele tematic şi de termeni" din *Septuaginta 1*, în special Ex. 25-26. ♦ „ spre a pune", gr. ἐν τῇ θέσει, *litt.* „întru punerea".

1,4 „după spiţele strămoşeşti (πατριάς) şi după triburile (φυλάς) voastre": 2Par. are οἴκους, „casele", şi ἐφημερίας, „slujbele de fiecare zi", ceea ce înseamnă că 1Ezr. insistă asupra drepturilor ereditare, în timp ce 2Par. se referă la drepturi pe baza unei ordini stabilite.

1,5 Ideea superiorităţii leviţilor lipseşte din 2Par., TM şi Vulg. Doar VL precizează că leviţii „stau dinaintea fraţilor lor": *stant in conspectu fratrum* (*in conspectu*, în latina creştină, este o locuţiune prepoziţională, echivalentă cu *ante*).

1,7-9 Repartiţia darurilor (leviţii având de două ori mai mult decât preoţii) arată limpede promovarea leviţilor într-o funcţie superioară preoţilor (vezi şi succesiunea ierarhică: „poporului, preoţilor şi leviţilor"). ♦ „mai-marii peste o mie": termenul χιλίαρχοι aparţine, fără urmă de ambiguitate, registrului militar. TM, 2Par. şi Vulg. vorbesc de „căpeteniile leviţilor", şi nu de χιλίαρχοι. Autorul cărţii 1 Ezdra sugerează că leviţii (ἱερόδουλοι), proaspăt promovaţi, nu fac parte din casa Domnului, ci ţin de lumea profană.

peste o mie, le-au dat leviţilor pentru Paşte cinci mii de oi şi şapte sute de
juncani. [10] Şi s-au întâmplat următoarele: preoţii şi cu leviţii, [11] având
azimele, după triburi [12] şi după rangurile strămoşeşti au stat în faţa
poporului aşa cum se cuvine, ca să le închine Domnului, aşa cum stă scris
în cartea lui Moise; şi aşa [au şi făcut ei] în zori. [13] Şi au fript paştele la foc,
după rânduială, şi au fiert jertfele în cazane şi în căldări, cu bun miros, şi
le-au adus tuturor celor din popor. [14] Iar după aceea, au făcut pregătiri
pentru ei înşişi şi pentru preoţi, fraţii lor, fiii lui Aaron; căci preoţii aduceau
ofrandele de grăsime până la ceas târziu, iar leviţii au făcut pregătiri pentru
ei înşişi şi pentru preoţi, fraţii lor, fiii lui Aaron. [15] Şi cântăreţii templului,
fiii lui Asaph, se aflau la locul lor, după cele orânduite de David, şi [tot aşa
şi] Asaph, Zaharia şi cu Eddinus, cei dinspre partea regelui, precum şi
portarii de la fiecare poartă; nu-i este îngăduit nimănui să iasă din rândul
cetei sale, pentru că fraţii lor, leviţii, au pregătit [Paştele] pentru ei. [16] Şi
s-au îndeplinit în acea zi cele ce ţin de jertfa Domnului, ca să se
sărbătorească Paştele şi să fie aduse jertfele pe altarul Domnului, după
porunca regelui Iosias. [17] Şi au sărbătorit fiii lui Israel – cei care se aflau
[acolo] la acea vreme – Paştele şi Sărbătoarea Azimelor, timp de şapte zile.
[18] Şi nu s-a mai sărbătorit asemenea Paşte în Israel din vremurile profetului

---

1,12 „în zori": 2Par. se distinge de 1Ezr. prin utilizarea prepoziţiei εἰς, „până la". Textul 2Par. subliniază că ritualul pascal a ţinut toată noaptea, „până în (zori)", aşa cum este menţionat şi în VL: *ad diluculum*. În acest caz, Paştele se desfăşoară noaptea, în conformitate cu Legea (Ex. 12,8-10), în timp ce 1Ezr. spune că Paştele a fost sărbătorit dimineaţa, sau, în cel mai bun caz, ritualul a durat şi în timpul dimineţii; deci, în afara Legii. Încă o dată, autorul acestei cărţi îl incriminează indirect pe Iosias.

1,14 „până la ceas târziu": termenul ἀωρία indică un timp necuvenit şi nefavorabil (ἀ + ὥρα). Şi celelalte traduceri, în afară de VL (*usque dum finita esset hora*), se pun de acord în a preciza că ritualul Paştelui nu a fost în întregime nocturn, aşa cum o cerea Legea.

1,17 Paştele şi Sărbătoarea Azimelor aveau origini diferite: ritualul Paştelui (Ex. 12,3-14) este acela al unei sărbători păstoreşti, în timp ce ritualul Sărbătorii Azimelor (Ex. 12,15-20; 13,3-10) are un caracter agrar. Cum şi una şi cealaltă au fost legate de eliberarea poporului evreu din Egipt, folosindu-se deopotrivă în ritual pâini nedospite, până la urmă s-au unit, într-o perioadă greu de precizat. Nu se poate spune cu siguranţă dacă cele două sărbători erau deja îmbinate sau nu în timpul domniei lui Iosias.

1,18-19 Acest comentariu din finalul descrierii Paştelui lui Iosias are un caracter ambiguu: termenul τοιοῦτο, „asemenea", „astfel de", poate fi laudativ, dar poate arăta la fel de bine şi caracterul neobişnuit, anormal al Paştelui sărbătorit de Iosias. Totuşi, pentru Origen, care se referă la acest pasaj (*Nullus sic pascha celebravit ut Iosias*),

Samuel; 19 şi nimeni dintre regii lui Israel n-a sărbătorit astfel de Paşte, cum
l-au sărbătorit Iosias şi preoţii, şi leviţii, şi iudeii, şi tot Israelul – cei care se
aflau locuind la Ierusalim. 20 În al optsprezecelea an al domniei lui Iosias
s-a sărbătorit Paştele acesta. 21 Iar faptele lui Iosias au fost îndreptăţite
înaintea Domnului său, cu inimă plină de evlavie. 22 Şi cele din vremea lui
au fost aşternute în scris în timpurile dinainte, despre cei care au păcătuit şi
au săvârşit fărădelegi împotriva Domnului, mai mult decât orice neam şi
domnie, şi cum L-au mâhnit în simţirea [Lui], şi cum s-au ridicat cuvintele
Domnului împotriva lui Israel.

23 Şi, după toată această înfăptuire a lui Iosias, s-a întâmplat că, venind
Faraon, regele Egiptului, a stârnit război în Charcamys, [un oraş] de pe
Eufrat; şi Iosias i-a ieşit în întâmpinare. 24 Şi regele Egiptului a trimis o
solie către acesta, zicând: „Ce avem noi unul cu celălalt, rege al Iudeii?
25 Nu împotriva ta am fost trimis de către Domnul Dumnezeu, căci la Eufrat
este războiul meu. Iar acum Domnul este cu mine, şi Domnul [care] este cu
mine mă zoreşte. Stai deoparte şi nu te împotrivi Domnului!" 26 Dar Iosias
nu s-a întors la carul său, ci a prins să se lupte cu el, neluând seama la
cuvintele profetului Ieremia, din gura Domnului; 27 dimpotrivă, a pornit
război împotriva lui în câmpia [cetăţii] Mageddo, iar căpeteniile [egiptene]
s-au pornit împotriva regelui Iosias. 28 Şi regele le-a zis slujitorilor săi:
„Scoateţi-mă din luptă, căci am ostenit foarte." Şi îndată slujitorii lui l-au

---

Iosias este tipul omului drept (*Hom. Ez.* IX,2). De asemenea, Flavius Iosephus precizează, în legătură cu acest Paşte, că „totul s-a petrecut după Lege şi după străvechile datini ale ţării" (*AI* X,72).

1,20 „În al optsprezecelea an...": în anul 622 î.H.

1,21-22 Textul pare lipsit de coerenţă: pe de o parte, insistă asupra pietăţii regelui Iosias, pe de altă parte îl include pe acesta în categoria regilor nedrepţi. Totuşi, autorul distinge două tipuri de regi: „cei care au păcătuit" (ἡμαρτηκότων), înţelegând prin aceasta greşeala datorată incompetenţei religioase, în cazul lui Iosias (vezi Introducerea), şi „cei care au săvârşit fărădelegi", *litt.* „cei care au comis fapte lipsite de pietate" (ἠσεβηκότων), ceea ce implică o relaţie negativă cu divinitatea.

1,26 Flavius Iosephus (*AI* X,74), ca şi 2Par. 35,22, spune că Iosias a ignorat cuvintele faraonului Nechao, nu pe ale profetului Ieremia. VL vorbeşte, generic, doar de „cuvântul profeţiei" (*verbum prophetiae*). 1 Ezdra îi aduce aşadar o nouă învinuire lui Iosias: a nesocoti porunca Domnului spusă prin cuvintele faraonului, ale duşmanului, poate părea firesc, dar a nu asculta de cuvintele profetului compatriot este de neiertat.

1,27 Mageddo era o cetate plasată la 17 km sud-vest de Nazaret, în câmpia Izreel. Avea o poziţie strategică importantă, fiind aşezată la întretăierea a două mari căi comerciale.

scos din linia de bătaie. 29 Şi s-a urcat pe cel de-al doilea car al său; şi, dus
şi aşezat la Ierusalim, a murit; şi a fost îngropat în mormântul părinţilor săi.
30 Şi l-au jelit pe Iosias în toată Iudeea, iar profetul Ieremia l-a jelit pe
Iosias; şi întâi-stătătorii, laolaltă cu femeile, l-au jelit [şi ei pe Iosias] până
în ziua de azi; şi s-a dat [lege] pentru tot neamul lui Israel să se facă mereu
aceasta. 31 Aceste lucruri sunt scrise în Cartea istoriilor despre regii Iudeii;
iar fiecare amănunt al faptelor lui Iosias, al faimei lui şi al priceperii lui în
Legea Domnului, atât faptele săvârşite de el mai înainte, cât şi cele de
acum, sunt istorisite în Cartea Regilor lui Israel şi ai lui Iuda.

32 Şi cei din popor, luându-l pe Iechonias, fiul lui Iosias, l-au numit rege
în locul lui Iosias, tatăl său, când era în vârstă de douăzeci şi trei de ani.
33 Şi a domnit în Iuda şi la Ierusalim, vreme de trei luni. Şi regele Egiptului
l-a dat jos din domnia în Ierusalim 34 şi a pus asupra poporului o pedeapsă
de o sută de talanţi de argint şi de un talant de aur. 35 Şi regele Egiptului l-a
numit rege pe Ioakim, fratele lui [Iechonias], drept rege al Iudeii şi al
Ierusalimului. 36 Şi Ioakim i-a aruncat în lanţuri pe cei mai de vază, iar pe
Zarios, fratele său, luându-l cu sine, l-a dus din Egipt.

37 Douăzeci şi cinci de ani avea Ioakim atunci când a început să
domnească peste Iudeea şi la Ierusalim, şi a făcut ce este rău înaintea
Domnului. 38 Împotriva lui a pornit Nabucodonosor, regele Babilonului, şi,
legându-l cu lanţ de aramă, l-a dus în Babilon. 39 Şi luând Nabucodonosor

---

1,31 „Cartea Regilor lui Israel şi ai lui Iuda": 4Rg. 22,1–23,30.

1,32-44 Regii succesori ai lui Iosias până la robia babilonică ar fi, după textul acesta: Iechonias (609); Ioakim (609-598), fiul lui Iosias; Ioakim (598-597), fiul lui Ioakim; Sedekias (597-587). Toţi apar sub diverse alte nume în textele care se referă la ei: Iechonias = Ioachas (4Rg., 2Par.) /*Yehō'āhāz* (TM); Ioakim = *Yehōyāqīm* (TM); Ioakim = Ioakim (dar şi Iechonias)/*Yehōyākīn* (TM); Sedekias = *Ṭidheqīyāhū* (TM).

1,32 „l-au numit rege": 2Par., faţă de 1Ezr., TM, Vulg. şi VL, insistă asupra sacralităţii investirii, folosind sintagma ἔχρισαν αὐτόν, „l-au uns".

1,38 Nabucodonosor, rege al Babilonului (604-562), a înălţat Imperiul (neo-)babilonian la apogeul său. ♦ „l-a dus în Babilon": în 4Rg. 24,1-6 se spune doar că Ioakim i-a fost supus lui Nabucodonosor timp de trei ani, apoi s-a răsculat împotriva lui şi că a mai avut de suferit atacurile unor cete de chaldei, aramei, moabiţi şi ammoniţi. Apoi „s-a culcat lângă părinţii săi" (*cf.* 4Rg. 24,6). Prima invazie a lui Nabucodonosor asupra Ierusalimului are loc în 598, în timpul urmaşului lui Ioakim, *Yehōyākīn* (Iechonias, numit în LXX tot Ioakim, ceea ce dă naştere uneori la confuzii), iar a doua invazie, distrugătoare, are loc în 587, în timpul lui Sedekias; atunci el jefuieşte şi distruge templul şi deportează o bună parte dintre evrei în Babilon.

din vasele sfinte ale Domnului şi ducându-le cu sine, le-a aşezat în templul lui din Babilon. [40] Iar cele ce se istorisesc despre el, despre necurăţia şi despre lipsa lui de credinţă, sunt consemnate în Cartea cronicilor regilor.

[41] Şi în locul lui a ajuns rege Ioakim, fiul său; când a fost numit rege, avea optsprezece ani; [42] şi a domnit la Ierusalim trei luni şi zece zile şi a făcut ce este rău înaintea Domnului.

[43] Şi după un an, Nabucodonosor, trimiţând după el, l-a adus în Babilon, o dată cu vasele sfinte ale Domnului, [44] şi l-a numit pe Sedekias rege al Iudeii şi al Ierusalimului, Sedekias având douăzeci şi unu de ani, şi [acesta] a domnit unsprezece ani. [45] Şi a făcut ce este rău înaintea Domnului, şi nu s-a ruşinat de cuvintele spuse de profetul Ieremia, din gura Domnului. [46] Şi, cu toate că regele Nabucodonosor l-a pus să se jure pe numele Domnului, [Sedekias,] încălcându-şi jurământul, s-a răzvrătit şi, împietrindu-şi grumazul şi inima, a încălcat legile Domnului Dumnezeului lui Israel. [47] Până şi mai-marii poporului şi ai preoţilor au săvârşit multe impietăţi şi nelegiuiri, întrecând toate necurăţiile tuturor neamurilor, şi au pângărit templul cel sfinţit al Domnului, din Ierusalim. [48] Şi Dumnezeul părinţilor lor a trimis prin vestitorul Său să-i cheme înapoi [la bine], întrucât [voia] să-i cruţe pe ei şi cortul Său. [49] Dar ei şi-au bătut joc de vestitorii Lui şi, în ziua în care a grăit Domnul, ei îi luau în râs pe proorocii Lui, până când, mâniindu-Se pe neamul Lui din cauza impietăţilor [lor], a poruncit ca regii chaldeilor să se ridice împotriva lor. [50] Aceştia i-au ucis cu sabia pe tinerii lor, de jur împrejurul templului lor cel sfânt, şi n-au cruţat nici tânăr, nici fecioară, nici bătrân, nici copil, ci pe toţi i-a dat [Domnul] în mâinile lor. [51] Şi, luând [ei] toate vasele sfinte ale Domnului, cele mari şi cele mici,

---

1,48-49 1Ezr. distinge între „vestitorul", adică Ieremia, profetul cel mai important, şi „vestitorii", termen care se referă la Ieremia, Baruch, şi, probabil, la Iezechiel (Flavius Iosephus, *AI* X,106). ♦ „şi-au bătut joc": *litt.* „le-au dat peste nas". ♦ Cu privire la folosirea pluralului „regii" (τοὺς βασιλεῖς), sunt două posibile interpretări: fie 1 Ezdra anticipează, spunând nu numai că Domnul îl trimite pe Nabucodonosor împotriva Ierusalimului, dar şi că robia în Babilon se prelungeşte şi în timpul succesorilor acestuia, fie termenul βασιλεῖς se referă, în mod straniu, la cei cinci comandanţi de oaste (ἡγεμόνες), despre care vorbeşte Flavius Iosephus (*AI* X,135), cărora Nabucodonosor le-a încredinţat asedierea Ierusalimului. ♦ „chaldeilor": denumire frecventă în LXX pentru locuitorii Babilonului (babilonieni).

1,51 Chivotul este un element pe care 2Par. şi TM îl omit. Ceea ce frapează este apariţia lui (unică între cele 222 de ocurenţe ale termenului în LXX) la plural: τὰς κιβωτούς. De bună seamă, acest termen, care altminteri înseamnă „cutie", „ladă", „sipet", „cufăr",

precum şi chivoturile Domnului şi avuţiile regelui, le-au dus în Babilon.
52 Şi au dat foc Casei Domnului şi au dărâmat zidurile Ierusalimului, iar
turnurile acestuia le-au pârjolit în foc; 53 şi nu s-au lăsat până n-au nimicit
toate măreţiile acelui [oraş]; iar pe ceilalţi [Nabucodonosor] i-a mânat sub
sabie în Babilon. 54 Şi i-au fost robi acestuia şi fiilor lui până au venit la
domnie perşii, ca să se împlinească cuvântul Domnului, [rostit] prin gura lui
Ieremia: 55 „Până ce ţara îşi va ţine cu bucurie sabaturile, va ţine sabaturile
tot timpul pustiirii ei – până ce se vor împlini şaptezeci de ani."

2 1 În primul an al domniei lui Cirus peste perşi, pentru împlinirea
cuvântului Domnului [rostit] prin gura lui Ieremia, Domnul a trezit duhul

---

desemnează aici chivotul Legii (*cf.* Ex. 25-26; Deut. 31,26), această interpretare fiind susţinută şi de VL (*arcam Domini*). *Codex Alexandrinus* prezintă lecţiunea explicită τὰ σκεύη κιβωτοῦ, dar oarecum incompletă şi insuficientă, mai ales că, în descrierile chivotului Legii din Exod (25,10-22 şi 37,1-9), nu ni se vorbeşte de nişte „vase" speciale ale chivotului. Este posibilă, în cazul codexului *Alexandrinus*, o contaminare cu τὰ ἱερὰ σκεύη de la începutul versetului. Prin urmare, pluralul se referă la toate „obiectele ce ţin de chivotul Domnului", şi nu neapărat la „vasele" chivotului.

1,53 „i-a mânat... în Babilon": exilul babilonic începe, după 1Ezr., în anul 587 şi se sfârşeşte în 539/538 (vezi *infra*).

1,54-55 Theodoret al Cyrului, în *Int. Dan.* (PG 81,1456-7), întrebându-se când începe şi când se termină această perioadă de 70 de ani, se referă şi la cartea lui Ezdra. După ce pune faţă în faţă textul „fericitului (μακάριος) Daniel" cu cel al „fericitului Ezdra", şi apoi cu versiunile „dumnezeiescului (θειότατος) Ieremia" şi ale „dumnezeiescului Zaharia", îşi încheie studiul comparativ cu constatarea că versiunea 1 Ezdra este „nemincinoasă şi adevărată" (ἀψευδῆ τε καὶ ἀληθῆ).

2,1 Cirus al II-lea cel Mare (559-529), unul dintre cei mai importanţi suverani ai Imperiului persan, cucereşte Asia Mică şi Imperiul babilonian, practicând o politică înţeleaptă, prin încercarea de a atrage populaţiile supuse de partea puterii perse. El joacă un rol semnificativ în istoria poporului evreu, făgăduind întoarcerea exilaţilor, restituirea vaselor sfinte luate ca pradă de Nabucodonosor şi, mai ales, hotărând printr-un edict reconstruirea templului la Ierusalim. ♦ „primul an al domniei lui Cirus": este vorba de o brahilogie cronologică, lămurită prin versetul 16 al cap. 6; sintagma nu indică anul 559 (558 după alţii), primul an al domniei lui Cirus asupra perşilor, ci începutul dominaţiei lui asupra Babilonului, adică anul 539/538. Acceptând această dată drept sfârşitul exilului babilonic (587-539/538), constatăm că perioada exilului nu se suprapune cu cei 70 de ani invocaţi de profeţia lui Ieremia (1,54). „Împlinirea" (συμπλήρωσις) de care vorbeşte profetul ar avea loc abia în 517, aşadar în al şaselea an al domniei lui Darius I cel Mare, când se încheie lucrările la rezidirea templului (vezi 7,5). Totuşi, Flavius Iosephus (*AI* XI,1), glosându-şi în mod eronat sursele (2Par. şi 2Ezr.), spune că între

lui Cirus, regele perşilor; şi acesta a vestit prin crainici în tot regatul său,
precum şi prin scrisori, zicând: 2 „Acestea le spune regele perşilor, Cirus:
«Pe mine m-a pus rege al lumii Domnul lui Israel, Domnul cel Preaînalt, şi
mi-a dat semn să-I zidesc o Casă în Ierusalimul din Iudeea. 3 Aşadar, dacă
printre voi se află cineva din poporul Lui, Domnul lui să fie cu el şi,
urcându-se în Ierusalimul din Iudeea, să dureze Casa Domnului lui Israel
(Acesta este Domnul Care Şi-a aşezat cortul în Ierusalim). 4 Aşadar, cei care
locuiesc în împrejurimi să-i ajute pe cei de prin partea locului, cu aur şi cu
argint, drept daruri, cu cai şi cu vite, împreună cu celelalte aduse, după făgă-
duinţă, pentru templul Domnului din Ierusalim.»" 5 Şi când s-au înfăţişat
căpeteniile triburilor după spiţele lor strămoşeşti, ale lui Iuda şi ale lui
Beniamin, şi preoţii, şi leviţii, şi toţi cei cărora Domnul le-a trezit duhul, ca
să se suie să-I zidească Domnului Casă în Ierusalim, 6 [atunci] şi cei dimprejur
i-au ajutat în toate, cu argint şi cu aur, cu cai şi cu vite şi cu cât mai multe
daruri de bunăvoie – mulţi al căror cuget fusese trezit. 7 Şi regele Cirus a
scos vasele sfinte ale Domnului, pe care Nabucodonosor le luase cu sine din
Ierusalim şi le aşezase în templul său idolesc; 8 şi după ce le-a luat, Cirus,
regele perşilor, i le-a încredinţat lui Mithridates, paznicul vistieriei sale, şi,
prin acesta, i-au fost încredinţate lui Sanabassar, mai-marele Iudeii. 9 Şi

---

căderea Ierusalimului (sub Nabucodonosor) şi primul an al domniei lui Cirus sunt 70 de ani. Această cronologie ar împinge înapoi data cuceririi Ierusalimului de către Nabucodonosor, ceea ce nu ar corespunde realităţii istorice. Cifra 70 ar putea fi însă simbolică, reprezentând durata vieţii unui om (*cf.* Ps. 89,10): pedeapsa nu va fi mai lungă decât o viaţă de om.

2,2 „Domnul cel Preaînalt": folosirea acestei expresii sprijină apologia pe care autorul o face regilor Persiei. Epitetul ὕψιστος, „Preaînalt", constituie liantul, în interiorul cărţii 1 Ezdra, între Cirus şi Darius, care, prin grija lui de a rămâne fidel politicii lui Cirus, va ordona venerarea „Dumnezeului Preaînalt" (6,30), ca şi Artaxerxes (8,19.21). Autorul cărţii se străduieşte să sublinieze continuitatea politicii externe a curţii perse în privinţa evreilor. ♦ „o Casă": este vorba de cel de-al doilea templu din Ierusalim, cunoscut sub numele de „templul lui Zorobabel", primul, templul lui Solomon, fiind distrus de chaldei în 587.

2,4 „după făgăduinţă": ofrandă votivă (făgăduită Domnului); la fel şi la 2,6.

2,8 Sanabassar (ebr. *Şeşᵉbaţţar*) a fost numit guvernator (ἔπαρχος) al Iudeii de către Cirus. Unii sunt de părere că Sanabassar este numele de curte al lui Zorobabel, cu toate că, în 1Ezr. 6,17, cei doi sunt prezentaţi ca două persoane distincte (vezi comentariul la acest verset).

2,9-11 Există diferenţe importante între texte cu privire la numărul total al vaselor sfinte. 1Ezr. şi VL declară un total de 5469 de vase, în timp ce TM, Vulg. şi 2Ezr. declară un total de 5400, probabil aproximat. Făcând însă o sumă a cifrelor prezentate, constatăm

numărul acestora era: o mie de vase din aur pentru libații, o mie de vase din
argint pentru libații, douăzeci și nouă de cădelnițe de argint, [10] treizeci de
cupe de aur, două mii patru sute zece de argint și alte o mie de vase. [11] Și au
fost ridicate toate vasele – de aur și de argint, în număr de cinci mii patru
sute șaizeci și nouă – și au fost aduse de către Sanabassar, o dată cu cei
[care ieșeau] din robie, de la Babilon la Ierusalim.

[12] Dar, pe vremea lui Artaxerxes, regele perșilor, Beslemos, Mithradates,
Tabellios, Raumos, Beelteemos, scribul Samsaios și ceilalți care li se
alăturaseră, locuind în Samaria și în celelalte locuri, i-au scris acestuia
împotriva celor care se așezaseră în Iudeea și în Ierusalim scrisoarea următoare:
[13] „Regelui Artaxerxes, stăpânului [nostru]: slujitorii tăi, Raumos,
care [-ți scrie] ce se mai întâmplă, și scribul Samsaios, precum și ceilalți
judecători din sfatul lor, care sunt în Siria *Koile* și în Fenicia. [14] Fie-i de
acum cunoscut stăpânului nostru, regele, cum că iudeii care au urcat de la
voi la noi, venind la Ierusalim, ridică cetatea aceasta răzvrătită și rea, îi
repară piețele și zidurile și așază temelie pentru templu. [15] Așadar, dacă
această cetate ajunge să fie ridicată, iar zidurile ei isprăvite, nu numai că nu
vor răbda să plătească bir, dar se vor împotrivi și regilor. [16] Și, fiindcă
muncile pentru templu [tocmai] se desfășoară, credem că este bine să nu
trecem cu vederea așa ceva, ci să glăsuim către stăpânul [nostru], regele, ca,
dacă ți s-ar părea potrivit, să se facă cercetări în cărțile de la părinții tăi; [17] și

---

că 1Ezr. este singura variantă de text în care totalul declarat (5469) coincide cu rezultatul adunării listei detaliate. Dacă în VL acest rezultat este de 4960 de vase, în celelalte tradiții de text diferența între acesta și totalul declarat este cu mult mai mare: TM, urmat fidel de Vulg., are 2499, iar 2Ezr. 2289. Mai trebuie adăugat faptul că Flavius Iosephus (*AI* XI,15 *sq.*) numără 5400 de vase, dar pune la socoteală o categorie în plus. Termenului din 1Ezr. σπονδεῖα, „vase pentru libații", îi corespunde în 2Ezr. ψυκτῆρες, „vase pentru răcirea vinului". Flavius Iosephus folosește ambii termeni pentru două categorii distincte de vase, ceea ce sugerează că istoricul evreu a folosit ca surse atât 1Ezr., cât și 2Ezr.

2,12 Autorul se referă la Artaxerxes I Longimanus (465-425). Asupra aparentei contradicții cu 1Ezr. 7,5, vezi Introducerea, subcapitolul „O cronologie orientată". ♦ Flavius Iosephus (*AI* XI,21-22) corectează textul, spunând că scrisoarea i-a fost adresată lui Cambyses II, după moartea lui Cirus. ♦ „locuind în Samaria": samaritenii se opun așadar refacerii zidurilor Ierusalimului; la ei se face referire și în 5,63 („dușmanii tribului lui Iuda și [ai tribului lui] Beniamin") și la 5,69 („neamurile țării").

2,13 Siria *Koile* (= Siria „scobită") sau Coelesiria este, în sensul strict, depresiunea cuprinsă între munții Liban și Antiliban (astăzi valea *Beka'a*); în sens larg însă includea și teritoriului Damascului și Palestina (*cf.* 1Mac. 10,69; 2Mac. 3,5.8; 4,4; 8,8; 10,11).

vei afla în cronici cele scrise despre aceştia şi vei şti că este vorba de cetatea care se răzvrătea făcându-le neajunsuri regilor şi [celorlalte] cetăţi şi că iudeii erau nişte răzvrătiţi şi puneau acolo la cale împresurări, încă din veac, pricină pentru care cetatea a şi fost pustiită.
[18] Aşadar, îţi facem cunoscut, stăpâne rege, că, dacă cetatea aceasta va fi ridicată, iar zidurile ei înălţate, tu nu vei mai avea cale [pe unde] să cobori înspre Siria *Koile* şi în Fenicia."
[19] Atunci regele le-a răspuns în scris lui Raumos, care îi scria ce se mai întâmpla, lui Beelteemos, scribului Samsaios şi celorlalţi care li s-au alăturat şi care locuiau în Samaria, în Siria şi în Fenicia, următoarele:
[20] „Am citit scrisoarea pe care mi-aţi trimis-o.
[21] Am poruncit să se cerceteze şi s-a aflat că cetatea aceea s-a pus din veac împotriva regilor şi că oamenii [aceia] au fost [nişte] răzvrătiţi şi au pus la cale războaie în ea
[22] şi regi puternici şi crunţi stăpâneau la Ierusalim şi cereau bir din Siria *Koile* şi din Fenicia.
[23] Aşa că acum am poruncit ca oamenii aceia să fie opriţi a mai înălţa cetatea;
[24] să se aibă grijă ca nimic să nu se facă altfel şi să nu se meargă şi mai departe cu răutăţile, încât să le aducă neajunsuri regilor."
[25] Atunci, după ce au citit cele scrise de regele Artaxerxes, Raumos, scribul Samsaios şi cei care li s-au alăturat, punând şaua degrabă şi pornind spre Ierusalim cu călărimea şi cu o mulţime de oaste, i-au oprit pe cei care zideau.
[26] Şi lucrul la ridicarea templului din Ierusalim a încetat până în cel de-al doilea an al domniei lui Darius, regele perşilor.

3 [1] Şi regele Darius a făcut un ospăţ mare pentru toţi supuşii săi, pentru toţi cei născuţi în casa lui, pentru toţi marii dregători din Media şi din Persia

---

2,26 Darius I cel Mare (522-486), fiul lui Hystaspes, a permis reluarea lucrărilor de refacere a templului din Ierusalim, sub conducerea lui Zorobabel şi a preotului Iisus (Iosua). Lucrările la templu au fost începute în timpul lui Cirus, în jurul anului 538. Nu se ştie cu precizie când anume a încetat construcţia templului. Cert este că, în jurul anului 520, la porunca regelui Darius, lucrările sunt reluate, iar templul va fi gata în jurul anului 515.

3,1 *Întrecerea celor trei tineri.* Legenda care urmează (3,1–4,41 *sq.*) este de sorginte persă sau poate chiar indo-europeană, aşa cum o arată structura ei trifuncţională, precum şi comparaţia cu alte variante din mitologia iraniană şi din cea sanscrită (pentru amănunte, Canessa, A., 1997, pp. 56-71). Departe de a fi o interpolare stângace, povestea celor trei tineri din garda regelui Darius este un pretext pentru a-l introduce în scenă pe Zorobabel şi pentru a explica bunăvoinţa regelui pers faţă de poporul evreu. ♦ Fragmentul cuprins între 3,1 şi 5,6 nu are corespondent nici în LXX, nici în TM. Îl găsim în schimb relatat pe larg, deşi diferit în detalii, la Flavius Iosephus (*AI* XI, 33-66). Clement

2 şi pentru toţi satrapii, căpeteniile de oşti şi mai-marii locurilor supuse lui
din India până în Etiopia, din cele o sută douăzeci şi şapte de satrapii. 3 Şi
au mâncat, şi au băut, şi, după ce s-au săturat, au plecat; iar regele Darius
s-a dus în iatac, a adormit şi s-a trezit din somn. 4 Atunci cei trei tineri,
gărzile de corp, cei care-l păzeau pe rege, au zis unul către altul: 5 „Să zicem
fiecare dintre noi câte o vorbă – ce ar fi mai puternic: aceluia a cărui vorbă
va părea mai înţeleaptă decât a celuilalt îi va da regele Darius daruri mari, şi
mari semne ale biruinţei, 6 şi purpură de îmbrăcat, şi pocale de aur de băut,
pat de aur de dormit, şi-un car cu frâie de aur, şi-un turban din pânză fină de
in, şi-un colan de aur pe după grumaz; 7 şi va sta al doilea după Darius,
pentru înţelepciunea lui, şi «rudă a lui Darius» se va numi." 8 Şi fiecare şi-a
scris atunci vorba lui, au pecetluit-o şi au pus-o sub perna regelui Darius. Şi
au zis: 9 „Când regele se va trezi, îi vor da înscrisul, şi aceluia a cărui vorbă
o vor socoti mai înţeleaptă regele şi cu cei trei mari dregători din Persia i se
va da izbânda, aşa cum stă scris." 10 Primul a scris: „Cel mai puternic este
vinul." 11 Al doilea a scris: „Cel mai puternic este regele." 12 Al treilea a
scris: „Cele mai puternice sunt femeile, dar peste toate învinge adevărul."
13 Şi, când s-a trezit regele, au luat înscrisul şi i l-au dat, iar el l-a citit. 14 Şi

---

din Alexandria (*Strom.* I,21) face referire în mod limpede la 1 Ezdra, scriind despre Zorobabel, „care, prin înţelepciunea lui, şi-a învins adversarii". Alţi autori patristici care amintesc de acest episod din 1 Ezdra sunt Sulpicius Severus (*Hist. Sacra* II,10), Bachiarius (*Rep.* 18) şi Augustin (*Civ. Dei* XVIII,36).

3,4 Glosarea termenului σωματοφύλακες, „gărzile de corp", prin „cei care îl păzeau pe rege" pare curioasă, pentru că nu-i aduce cititorului grec nici o lămurire, nici o informaţie suplimentară. Ar putea fi vorba de un reflex al unui text (aramaic?) care va fi folosit termenul pers pentru a numi „gărzile de corp", urmat de o glosă (în limba aramaică?). După ce textul a fost tradus în limba greacă, glosa a rămas inclusă în text, în poziţie tautologică.

3,5 Flavius Iosephus, reproducând, de bună seamă, o versiune iranică a aceleiaşi tradiţii (care exista în paralel cu cea adoptată de autorul cărţii 1 Ezdra), precizează că iniţiativa concursului îi aparţine lui Darius însuşi.

3,7 „rudă a lui Darius", gr. συγγενής: este un titlu onorific la curtea Ahemenizilor. Potrivit lui Quintus Curtius (*Hist. Alex.* III,3,8.25), când regele se deplasează, de-a dreapta şi de-a stânga carului în care se află îl escortează 200 de συγγενεῖς, iar un alt grup de 15 000 mărşăluieşte dinaintea carului.

3,12 Găsim ecoul acestui verset într-un comentariu al unui autor anonim din secolul al IV-lea (*Quaest.* CIX,17): *Et audi Zorobabel: super omnia, ait, vincit veritas.* ♦ Cel de-al treilea concurent „trişează", propunând două cuvinte, nu unul singur, aşa cum fusese înţelegerea (3,5). Asupra acestei „anormalităţi", vezi nota de la 4,34.

a trimis să-i cheme pe toţi marii dregători din Persia şi din Media, pe satrapi, pe căpeteniile de oşti, pe mai-marii locurilor şi pe fruntaşi, s-a aşezat în scaunul de judecată şi a citit în faţa lor cele scrise. [15] Şi a zis: „Chemaţi-i pe tineri, şi ei îşi vor lămuri vorbele lor." Şi au fost chemaţi şi au intrat. [16] Şi li s-a spus: „Lămuriţi-ne despre cele scrise."

[17] Şi a început primul, care vorbise despre puterea vinului, şi a grăit astfel: [18] „Oameni buni, în ce fel este vinul cel mai puternic? El rătăceşte minţile tuturor oamenilor care-l beau. [19] El face ca şi mintea regelui, şi a orfanului să fie totuna; şi a robului, şi a omului liber; şi a săracului, şi a bogatului. [20] Abate toate minţile spre chef şi veselire şi este uitat şi necaz şi datorie. [21] Şi face toate inimile bogate şi-l face [pe om] să uite, şi pe rege, şi pe satrap; şi-i face [pe oameni] să vorbească de toate cu duiumul. [22] Şi, atunci când beau, [oamenii] uită să se poarte prieteneşte faţă de prieteni şi faţă de fraţi şi, nu peste mult timp, îşi trag săbiile. [23] Iar când îşi reintră în fire după vin, nu-şi mai amintesc ce-au săvârşit. [24] Ei, oameni buni, nu este oare vinul cel mai puternic, fiindcă-i sileşte la astfel de purtări?" Şi, după ce a grăit astfel, a tăcut.

4 [1] Şi a început al doilea să glăsuiască, cel care vorbise despre puterea regelui: [2] „Oameni buni, oare nu au oamenii putere asupra pământului şi

---

3,21 „cu duiumul", *litt.* „prin talanţi": expresia διὰ ταλάντων λαλεῖν este singulară în literatura greacă (VL o traduce banal: *per talenta facit loqui*), fiind, se pare, o calchiere a unei turnuri ebraice expresive cu frecvenţă redusă, dat fiind că Flavius Iosephus (*AI* XI,41) o înţelege greşit, glosând-o prin τῶν τοῖς εὐδαίμοσι προσηκόντων ὀνομάτων, „vorbe care li se cuvin celor bogaţi". Totuşi, altceva vrea să exprime autorul cărţii 1 Ezdra: talantul fiind cea mai mare măsură de greutate, „a vorbi prin talanţi" înseamnă a vorbi „în cantităţi uriaşe", adică „fără măsură". Pentru a reda ideea acestei lipse de măsură în vorbirea celor cuprinşi de beţie, autorul foloseşte doi termeni: πάντα („de toate", adică „vorbe de tot felul", „vrute şi nevrute") şi διὰ ταλάντων („cu duiumul", „cu grămada"). Aşadar, primul are în vedere calitatea, iar al doilea, cantitatea.

3,24 Chiar dacă sunt amintite şi anumite „efecte pozitive" ale vinului (vv. 20-21), puterea lui stă tocmai în atributele lui nefaste, distructive. Este subliniată mai mult forţa sa negativă, ca şi în celelalte două discursuri care urmează, cu privire la rege şi la femei. Toate aceste trei elemente (vinul, regele şi femeia) se opun celui de-al patrulea, adevărul, aparent „în plus" (*cf.* nota de la 4,34), a cărui forţă pozitivă este scoasă mereu în evidenţă.

4,1 Flavius Iosephus vorbeşte în mod constant de puterea regilor, nu de a unui rege, aşa cum face 1Ezr.

4,2-12 Cel de-al doilea discurs insistă asupra puterii monarhice absolute („El este unul singur" – v. 7), mai precis asupra caracterului negativ al puterii tiranice, care, la fel ca şi

asupra mării, având în stăpânire toate câte sunt într-însele? 3 Regele însă are
şi mai multă putere şi le este stăpân şi domn; şi tot ce le spune el, ei
îndeplinesc. 4 Dacă le zice să pornească război unul împotriva celuilalt, ei
pornesc; iar dacă îi trimite împotriva duşmanilor, ei se duc şi răstoarnă
munţii, zidurile şi turnurile. 5 Ucid şi sunt ucişi, dar cuvântul regelui nu-l
încalcă; iar dacă înving, îi aduc regelui totul: şi prăzile, şi toate celelalte.
6 Iar cei care nu pleacă [nici] la oaste, nici la război, ci lucrează pământul, la
rândul lor, de câte ori seamănă, îi aduc regelui ce-au strâns la seceriş; şi,
silindu-se unul pe altul, îi aduc regelui dările. 7 El este unul singur, [dar] dacă
le zice să ucidă – ei ucid; a zis el să cruţe – ei cruţă; 8 a zis el să lovească –
ei lovesc; a zis el să pustiască – ei pustiesc; a zis el să clădească – ei clă-
desc; 9 a zis el să stârpească – ei stârpesc; a zis el să sădească – ei sădesc.
10 Şi tot poporul lui şi cu oştirile lui îi dau ascultare. 11 Iar pe lângă acestea,
el stă la masă, mănâncă, bea şi doarme, pe când ei veghează de jur
împrejurul lui şi nu poate nici unul să plece şi să-şi vadă de treburi, nici nu-i
încalcă poruncile. 12 Ei, oameni buni, cum să nu fie regele cel mai puternic,
de vreme ce este atât de ascultat?" Şi a tăcut.

13 Cel de-al treilea însă, care vorbise despre femei şi despre adevăr – anume
Zorobabel –, începu să grăiască [astfel]: 14 „Ei, oameni buni, nu-i aşa că regele
este mare, oamenii mulţi, iar vinul puternic? Cine, aşadar, este cel care-i stă-
pâneşte sau îi ţine sub puterea sa? Oare nu femeile? 15 Femeile l-au născut pe
rege şi tot poporul care stăpâneşte peste mare şi peste pământ. 16 Din ele s-au
născut şi ele i-au hrănit pe cei care sădesc viile din care se face vinul. 17 Ele

vinul, reprezintă un pericol pentru societate. *Cf.* şi precizarea lui Origen consemnată în nota la 4,38.

4,10 Puterea regelui se exercită deplin asupra poporului (ὁ λαός: cei care nu sunt soldaţi şi care plătesc impozite) şi asupra oştirilor (αἱ δυνάμεις). Cei doi termeni reiau şi rezumă încrucişat conţinutul versetelor 5 şi 6.

4,13 Pentru prima dată apare în 1Ezr. numele lui Zorobabel; asupra identificării lui cu Sanabassar (menţionat deja la 2,8), vezi nota de la 6,17.

4,15-16 Zorobabel pune în evidenţă superioritatea femeilor asupra regelui şi a vinului, elogiaţi de antevorbitorii săi. Sub numele lui Zorobabel s-a transmis o scriere apocrifă, *Revelaţia lui Zorobabel*, cu caracter anticreştin, datând din perioada bizantină. Acest fapt dovedeşte că personajul se bucura de o preţuire aparte şi un renume bine consolidat în unele medii iudaice, chiar într-o epocă târzie.

4,17 Începând cu acest verset, discursul lui Zorobabel se axează pe forţa distructivă a femeii: primejdia vine din aceea că energia oamenilor, în general, şi a regelui, în special, este deturnată în folosul ei.

fac veşmintele oamenilor, ele le făuresc oamenilor slava, şi oamenii nu pot
fi fără femei. [18] Şi dacă adună aur, argint sau orice alt lucru frumos şi văd
o singură femeie, frumoasă la chip şi la făptură nurlie, [19] lăsându-le pe
toate, stau cu ochii holbaţi la ea şi o privesc cu gura căscată; şi toţi ar
vrea-o mai bine pe ea, decât [tot] aurul şi argintul, şi orice [alt] lucru
frumos. [20] Bărbatul îl părăseşte pe tatăl său care l-a hrănit, precum şi ţara de
baştină, şi se alipeşte de femeia sa; [21] şi, [fiind] laolaltă cu femeia sa, îşi lasă
sufletul şi nu-şi mai aduce aminte nici de tată, nici de mamă, nici de ţara sa.
[22] De aici trebuie să luaţi aminte că femeile vă stăpânesc: oare nu trudiţi şi
nu osteniţi, şi nu femeilor le daţi şi le aduceţi totul? [23] Îşi ia omul sabia
şi iese la drumul mare, ca să tâlhărească şi să fure şi ca să cutreiere marea
şi râurile; [24] iar pe leu îl priveşte în faţă şi păşeşte pe întuneric; şi, când
a furat, a prădat şi a jefuit, ia şi-i aduce [totul] iubitei. [25] Omul îşi iubeşte
cu mult mai presus femeia decât pe tatăl şi pe mama sa; [26] mulţi şi-au
pierdut minţile din pricina femeilor şi au ajuns robi din pricina lor. [27] Mulţi
au pierit, au căzut în rătăcire şi au greşit din pricina femeilor. [28] Şi acum,
nu cumva nu mă credeţi? Oare nu este mare regele cu puterea lui? Oare nu
se sfiesc toate ţările să-l atingă? [29] Mă uitam la el şi la Apame, fiica
măreţului Bartacos şi ţiitoarea regelui, cum stătea de-a dreapta regelui [30] şi,
luându-i regelui coroana de pe cap, şi-a aşezat-o sieşi; şi-l plesnea pe rege
cu stânga! [31] Şi, la toate acestea, regele o privea cu gura căscată; şi dacă ea
îi zâmbeşte, el râde; de i se-ncruntă, o linguşeşte, ca să se îmbuneze faţă
de el. [32] Ei, oameni buni, cum să nu fie femeile puternice, de vreme ce [pot]
face aşa ceva?" [33] Atunci, regele şi cu marii dregători s-au uitat unul la
celălalt.

4,20 Găsim aici ecoul fragmentului din Gen. 2,24, reluat de Apostolul Pavel în Ef. 5,31, atunci când vorbeşte despre datoriile soţilor: „De aceea, bărbatul îşi va lăsa tatăl şi mama şi se va alipi de femeia sa, iar cei doi vor deveni un singur trup." ♦ „se alipeşte": acest verb (κολλᾶται) nu presupune numaidecât o relaţie trupească, fiind folosit şi în Deut. (6,13; 10,20) şi Ps. (62,8), pentru a desemna ataşamentul omului faţă de Dumnezeu. Aici însă relaţia respectivă este implicită.

4,28-31 Ambrozie citează fragmentul în *Ep.* XXXVII,12, pentru a ilustra primejdia seducţiei femeilor. Textul lui, deşi apropiat într-o oarecare măsură de VL, are totuşi faţă de aceasta numeroase diferenţe de detaliu.

4,29 Apame nu era regina, ci probabil favorita lui Darius din haremul regal, care număra circa 360 de concubine. ♦ „măreţului Bartacos": personaj necunoscut, ceea ce explică nenumăratele ezitări ale tradiţiei manuscrise. Flavius Iosephus îl numeşte Rabezacos.

[34] Şi [Zorobabel] a început să grăiască despre adevăr: „O, bărbaţi, oare
nu sunt femeile puternice? Mare este pământul, înalt este cerul şi iute este
soarele în crugul său, fiindcă dă ocol pe bolta cerului şi aleargă iarăşi înapoi
către locul său, într-o singură zi. [35] Nu este mare cel care face acestea? Dar
adevărul este mare şi mai puternic decât toate. [36] Tot pământul cheamă
adevărul, iar cerul îl binecuvântează; toate lucrurile se zdruncină şi se
cutremură, şi cu el nu se află nici o nedreptate. [37] Nedrept este vinul,

---

4,34 S-ar părea că Zorobabel trişează, venind în faţa regelui şi a curtenilor cu un discurs dublu: discursul despre femei şi elogiul adevărului. Aceasta pentru că, în povestea indo-iraniană care se află la originea episodului din 1Ezr., adevărul (ἡ ἀλήθεια) trebuie să fie adăugat la numărul de trei elemente iniţiale, cărora li se opune prin abordarea exclusiv pozitivă. În ciuda acestei anomalii a jocului, Zorobabel va fi declarat învingător, pentru că are de două ori dreptate: în plan uman, femeile deţin puterea, dar peste puterea lor se află principiul transcendent al adevărului, comun şi lui YHWH, şi lui Ahura Mazda. În faţa perşilor Zorobabel nu-şi îngăduie să facă elogiul direct al lui YHWH (cu toate că aceasta intenţionează), dar nici al lui Ahura Mazda, ci elogiază adevărul. Adevărul personalizat uneşte religia persă cu cea iudaică şi constituie un bun prilej pentru autor de a fundamenta atitudinea favorabilă a lui Darius faţă de poporul evreu. ♦ În religia iranică, adevărul se identifică cu *arta*, principiul cosmic prin care Ahura Mazda menţine ordinea Universului, împotriva lui Ahriman, zeul răului, a cărui armă este ***drauga*** (minciuna, înşelătoria). În afara acestei concepţii despre adevăr ca principiu cosmic, inserţia privind grandoarea Universului ar fi forţată în discursul lui Zorobabel.

4,35 Privit în ansamblu, discursul lui Zorobabel despre adevăr este, de fapt, un elogiu adus lui Dumnezeu Însuşi. Dar adevărul, ca principiu transcendent, nu se confundă cu divinitatea (*cf.* şi nota la versetul următor). ♦ Vasile cel Mare, în *Adv. Eun.* (PG 32,69), se referă la acest verset, fără a trimite însă la sursă, spunând că „adevărul este cel mai puternic (κράτιστον) dintre toate lucrurile bune". ♦ Grigore din Nazianz (*Or.* XXIII,4) citează versetul ca pe un proverb bine cunoscut: „Cel mai puternic (ἰσχυρότατον) dintre toate, aşa cum socotim, Ezdra şi cu mine, este adevărul." ♦ Olympiodor (*In Eccl.* I,5) citează acest fragment (ἐκ τοῦ Εσδρα), cu variante nesemnificative.

4,36 „cu el": în limba română, pentru că termenul „adevăr" este de genul neutru, poate părea că sintagma „cu el" (μετ'αὐτοῦ) se referă, din punct de vedere gramatical, la „adevărul" despre care se vorbeşte în acest verset. În limba greacă însă, ἀλήθεια este de genul feminin, în timp ce pronumele αὐτός este de genul masculin. Secvenţa μετ'αὐτοῦ nu se poate referi deci decât la ὅς („cel care") din versetul anterior, adică la Dumnezeu. Zorobabel distinge astfel între principiul transcendent, care este adevărul, apropiat de persul *arta*, şi Dumnezeu, Agentul acestui principiu. Această interpretare este susţinută şi de versetul 40: „Binecuvântat să fie Dumnezeul adevărului!"

4,37 Nedreptatea (ἀδικία) nu are aici o valoare morală. Mai degrabă este un semn al imperfecţiunii lumii materiale (vinul, regele, femeile, oamenii, toate lucrurile), care, lipsită de adevăr, îşi atrage propria pieire.

nedrept este regele, nedrepte sunt femeile, nedrepţi sunt toţi fiii oamenilor şi nedrepte sunt toate lucrările lor – toate lucrurile de felul acesta! În ele nu se află adevăr, iar în nedreptatea lor vor pieri. [38] Adevărul însă rămâne şi are putere în veac; trăieşte şi-şi păstrează puterea în veacul veacului! [39] Şi cu el nu poţi face părtinire după chip, nici deosebire, ci el împlineşte dreptatea, lipsit de orice nedreptate şi răutate. Şi toţi îi iau în nume de bine lucrările, iar în judecata lui nu se află nici o nedreptate. [40] Ale lui sunt tăria şi împărăţia, şi puterea, şi mărirea, în veci de veci. Binecuvântat să fie Dumnezeul adevărului!" [41] Şi a tăcut, iar tot poporul a strigat atunci şi au zis pe dată: „Mare este adevărul şi mai puternic [decât toate]!"

[42] Atunci regele i-a zis: „Cere orice vrei, mai mult decât cele scrise, şi-ţi vom da, pentru felul în care te-ai dovedit mai înţelept [decât toţi]. Vei sta lângă mine şi «ruda mea» te vei chema." [43] Atunci [Zorobabel] i-a zis regelui: „Adu-ţi aminte de făgăduinţa că vei zidi Ierusalimul, pe care ai făcut-o în ziua când ţi-ai luat domnia, [44] şi că vei trimite înapoi toate vasele [sfinte] luate din Ierusalim; [vasele] pe care le-a scos din ţară Cirus, când a făgăduit să dărâme Babilonul, şi pe care a făgăduit să le trimită acolo. [45] Iar tu ai făgăduit să zideşti templul pe care l-au ars idumeii, când Iudeea a fost pustiită de către chaldei. [46] Acum, iată ce doresc şi cer de la tine, stăpâne rege, şi aceasta este mărinimia din partea ta: te rog, aşadar, să-ţi ţii

---

4,38 Zorobabel insistă asupra nemuririi adevărului, subliniindu-i astfel natura divină. ♦ După Atanasie (*Fid.* 35), Ezdra face o profeţie mesianică, punând în gura lui Zorobabel cuvintele: „Adevărul trăieşte, biruie, are putere şi dăinuie în veci de veci." Conform interpretării lui Atanasie, adevărul despre care vorbeşte Zorobabel nu este doar un atribut al lui Dumnezeu, ci este Însuşi Fiul lui Dumnezeu. ♦ Origen, referindu-se la fragmentul din 1 Ezdra, precizează că „adevărul biruie asupra vinului, asupra regelui rău (ἐχθρόν) şi asupra femeilor" (*Com. Io.* VI,1).

4,39 „nu poţi... chip": gr. λαμβάνειν πρόσωπα este un calc după ebr. *nāśā' pānîm, litt.* „a privi faţa [cuiva] cu bunăvoinţă", „a căuta la faţa omului", deci „a fi părtinitor".

4,44 Acest verset pare în contradicţie cu fragmentul de la 2,7-11, unde ni se spune că Cirus a luat vasele şi le-a trimis la Ierusalim. Totuşi, nici Zorobabel, nici Darius nu vorbesc despre o eventuală repatriere a vaselor sfinte, ele fiind deja la Ierusalim din vremea lui Cirus. Este de presupus că vasele, încredinţate deja lui Sanabassar (2,11), se aflau într-un loc sigur la Ierusalim, iar Darius a poruncit doar să fie reaşezate în templu, după ce acesta va fi rezidit.

4,45 Idumeii sau edomiţii erau, în perioada respectivă, o populaţie ostilă iudeilor, fiind protejaţi ai armatei lui Nabucodonosor. De aceea, nu este nici o contradicţie cu textul de la 1,49-52, de unde aflăm că cei care au incendiat templul sunt chaldeii, ci este vorba de o particularizare: idumeii au acţionat sub comanda chaldeilor conduşi de Nabucodonosor.

făgăduiala pe care tu, cu gura ta, I-ai făgăduit Regelui cerului că ai s-o
îndeplineşti!" [47] Atunci regele Darius s-a ridicat şi l-a sărutat. Şi a scris
pentru el scrisori către toţi dregătorii, şi mai-marii locurilor, şi căpeteniile
de oşti, şi satrapii, ca să-i dea însoţire lui şi tuturor celor care se duceau
împreună cu el să zidească Ierusalimul. [48] Şi le-a scris scrisori tuturor
mai-marilor locului din Siria *Koile*, din Fenicia şi din Liban, să aducă la
Ierusalim trunchiuri de cedru din Liban şi să zidească împreună cu el
oraşul. [49] Şi a scris pentru toţi iudeii care plecau din împărăţie spre Iudeea o
[întărire] a libertăţii: [astfel] ca nici un om cu putere, satrap, mai-mare al
locului sau dregător să nu dea năvală asupra porţilor lor; [50] şi orice ţinut pe
care-l vor lua ei în stăpânire, să-l stăpânească fără să plătească dări, iar
idumeii să părăsească satele iudeilor pe care le stăpâneau. [51] Şi pentru
zidirea templului să le fie daţi, în fiecare an, douăzeci de talanţi, până ce va
fi isprăvit. [52] Iar la altar să se aducă, în fiecare zi, prinos de arderi de tot,
după cum au poruncă să aducă, în număr de şaptesprezece, [ceea ce face]
alţi zece talanţi în fiecare an. [53] Şi toţi care pleacă din ţara Babilonului ca
să-şi clădească oraşul să aibă parte de libertate, şi ei, şi copiii lor, precum şi
toţi preoţii care pleacă [de-acolo]. [54] Şi a mai scris şi despre cheltuieli şi
despre haina preoţească în care se face slujba. [55] Şi leviţilor a scris să li se
dea [bani] de cheltuială, până în ziua în care templul va fi isprăvit, şi
Ierusalimul, zidit. [56] Şi tuturor celor care străjuiesc cetatea a scris să li se
dea pământuri şi merinde. [57] Şi a trimis toate vasele [sfinte] pe care Cirus le
luase cu sine din Babilon. Şi toate câte a zis Cirus să se facă, a poruncit şi el
să se facă şi să [le] trimită la Ierusalim.

[58] Şi când tânărul [Zorobabel] a ieşit, înălţându-şi faţa către cer, spre
Ierusalim, L-a binecuvântat pe Regele cerului, zicând: [59] „De la Tine este
izbânda, de la Tine înţelepciunea şi a Ta este mărirea; eu sunt slujitorul
Tău! [60] Binecuvântat eşti, Cel Care mi-ai dat înţelepciune! Şi pe Tine Te
mărturisesc, Stăpâne al părinţilor!" [61] Şi a luat scrisorile, a plecat către
Babilon şi le-a dat de veste tuturor fraţilor săi. [62] Şi L-au binecuvântat
pe Dumnezeul părinţilor lor, fiindcă le-a dat îngăduinţă şi le-a încuviinţat
[63] să meargă şi să zidească Ierusalimul şi templul unde a fost chemat numele

---

4,50 Flavius Iosephus (*AI* XI,61) îi menţionează, în afară de idumei, pe samariteni şi pe „cei din Siria *Koile*".

4,58 „Regele cerului": formularea din 1Ezr. este mai aproape de concepţiile religioase iranice, în comparaţie cu textul lui Flavius Iosephus, care spune, în manieră iudaică: „a început să-I mulţumească lui Dumnezeu" (*AI* XI,64).

Lui înăuntrul lui. Şi au tot ciocnit cupe, cu muzică şi veselie, vreme de şapte zile.

5 [1] Şi, după aceasta, au fost aleşi ca să meargă [la Ierusalim] capii
familiilor strămoşeşti, după triburile lor, împreună cu femeile lor, cu fiii,
fiicele şi slujitorii lor, cu slujnicele şi cu turmele lor. [2] Şi Darius a trimis
împreună cu ei o mie de călăreţi, până ce i-au dus şi i-au aşezat înapoi la
Ierusalim, cu pace şi în muzică de timpane şi de fluiere. [3] Şi toţi fraţii lor
jucau, iar [Darius] i-a pus să meargă [la Ierusalim] împreună cu ei.
[4] Acestea sunt numele bărbaţilor care s-au dus [la Ierusalim], după spiţele
strămoşeşti, pe triburi, după rangul lor: [5] preoţii, fiii lui Phinees, fiul lui
Aaron: Iisus, fiul lui Iosedec al lui Saraias, şi Ioakim, fiul lui Zorobabel al
lui Salathiel, din casa lui David, din stirpea lui Phares şi din tribul lui Iuda,
[6] care, în vremea lui Darius, regele perşilor, a grăit vorbe înţelepte, în cel
de-al doilea an al domniei acestuia, în luna Nisan, prima lună [a anului].

5,2 Tertulian (*Cor.* IX,3) citează acest verset, spunând: „mai uşor este să te întorci din robia Babilonului cu timpane, cu fluiere şi cu psalterii, decât cu cununi [de martir]."

5,3 „împreună cu ei": faţă de 1 Ezdra, Flavius Iosephus (*AI* XI,67) precizează că iudeii s-au întors din exil în două caravane: prima, cu rolul de „avangardă", într-un vacarm de instrumente muzicale; restul, cei care „jucau", constituiau a doua caravană. *Cf.* şi nota la 5,7.

5,5 „Ioakim, fiul lui Zorobabel": A. Canessa (1997, *ad locum*) respinge varianta din textul lui Rahlfs, propunând secvenţa „preoţii, fiii lui Phinees, fiul lui Aaron (Iisus, fiul lui Iosedec al lui Saraios, şi Ioakim, fiul *acestuia*) *şi* Zorobabel". Acceptând această corectură, coroborată şi cu 2Ezr. 22,10.26, de unde reiese că Ioakim este fiul lui Iisus, sunt înlăturate anumite dificultăţi de înţelegere a textului. Lectura atentă ridică o întrebare stânjenitoare: Cum se face că Ioakim, descendent, conform variantei Rahlfs, al lui Zorobabel, nu are nici o legătură cu linia parentală sacerdotală, dar este menţionat printre preoţi? Dacă ţinem seama de varianta de text propusă de Canessa (anume că Ioakim nu este fiul lui Zorobabel, ci al lui Iisus), acest verset ne indică, în loc de o singură categorie („preoţii"), două categorii: pe de o parte, preoţii, ai căror reprezentanţi sunt Iisus şi fiul său Ioakim, iar pe de altă parte, Zorobabel, ca reprezentant al puterii regale, aşa cum o arată precizarea genealogică. ♦ „Zorobabel al lui Salathiel": această ascendenţă a lui Zorobabel este susţinută şi de Mt. 1,11-12: „Salathiel l-a născut pe Zorobabel", dar este contrazisă de 1Par. 3,19 (TM şi o parte a manuscriselor LXX), unde se spune că Zorobabel este fiul lui Phadaias, fratele lui Salathiel. Divergenţa poate fi explicată prin legea leviratului: putem presupune că Salathiel a murit fără să aibă copii, iar Phadaias, din căsătoria cu cumnata sa, l-a avut pe Zorobabel.

7 Aceştia sunt cei din Iudeea care au ieşit din robia exilului, cei pe care
Nabucodonosor, regele Babilonului, i-a strămutat în Babilon 8 şi care s-au
întors la Ierusalim şi-n restul Iudeii, fiecare la cetatea lui; cei care au mers
împreună cu Zorobabel şi cu Iisus, Neemia, Zaraias, Resaias, Enenios,
Mardochai, Beelsaros, Aspharasos, Borolios, Roimos şi Baana, călăuzitorii
lor. 9 Numărul celor din popor şi călăuzitorii lor: fii ai lui Phoros: două mii
o sută şaptezeci şi doi. 10 Fii ai lui Saphat: patru sute şaptezeci şi doi. Fii ai
lui Aree: şapte sute cincizeci şi şase. 11 Fii ai lui Phaathmoab, printre fiii lui
Iisus şi Ioab: două mii opt sute doisprezece. 12 Fii ai lui Olamos: o mie două
sute cincizeci şi patru. Fii ai lui Zatos: nouă sute patruzeci şi cinci. Fii ai lui
Chorbe: şapte sute cinci. Fii ai lui Bani: şase sute patruzeci şi opt. 13 Fii ai
lui Bebai: şase sute douăzeci şi trei. Fii ai lui Asgad: o mie trei sute
douăzeci şi doi. 14 Fii ai lui Adonicam: şase sute şaizeci şi şapte. Fii ai lui
Bagoi: două mii şaizeci şi şase. Fii ai lui Adinos: patru sute cincizeci şi
patru. 15 Fii ai lui Ater al lui Ezekia: nouăzeci şi doi. Fii ai lui Kilan şi ai lui
Azetas: şaizeci şi şapte. Fii ai lui Azuros: patru sute treizeci şi doi. 16 Fii ai
lui Annias: o sută unu. Fii ai lui Arom [...]; fii ai lui Bassai: trei sute
douăzeci şi trei. Fii ai lui Ariph: o sută doisprezece. 17 Fii ai lui Baiterus:
trei mii cinci. Fiii din Baithlomon: o sută douăzeci şi trei. 18 Cei din
Netebas: cincizeci şi cinci. Cei din Enatos: o sută cincizeci şi opt. Cei din
Baitasmon: patruzeci şi doi. 19 Cei din Cariathiarim: douăzeci şi cinci. Cei
din Capiras şi din Berot: şapte sute patruzeci şi trei. 20 Chadiazii şi
Ammidienii: patru sute douăzeci şi doi. Cei din Kiramas şi din Gabbes: şase
sute douăzeci şi unu. 21 Cei din Macalon: o sută douăzeci şi doi. Cei din
Baitolio: cincizeci şi doi. Fiii din Niphis: o sută cincizeci şi şase. 22 Fiii

---

5,7 Se pare că, aşa cum menţionează şi Flavius Iosephus, sunt două caravane ale exilaţilor: prima, compusă numai din preoţi, având rolul de „a pregăti terenul", a doua, cu restul exilaţilor. ♦ Cu acest verset se încheie partea originală a cărţii 1 Ezdra şi se reia şirul corespondenţelor cu TM şi cu 2Ezr., întrerupte la sfârşitul capitolului 2.

5,16 Fie numărul fiilor lui Arom nu este menţionat, fie Arom şi Bassai sunt una şi aceeaşi persoană.

5,17 Începând cu secvenţa „fiii din Baithlomon", lista se continuă cu denumiri geografice. Până la versetul 23, numele proprii reprezintă nume de localităţi, în afară de „Chadiazi şi Ammidieni" (v. 20), a căror inserţie aici este enigmatică.

5,22 „Primul" Calamo este numele propriu Olamos de la versetul 12. În Ezra 2,31, TM are *'Ēylām 'aẖēr*, „celălalt Eylam", transliterat neglijent în LXX (2Ezr. 2,31) Ελαμ-αρ, întrucât traducătorul a crezut în mod eronat că *'aẖēr* (LXX αρ) face parte din toponim.

celuilalt Calamo şi din Ono: şapte sute douăzeci şi cinci. Fiii [oraşului]
Ierechos: trei sute patruzeci şi cinci. 23 Fiii [oraşului] Sanaas: trei mii trei
sute treizeci. 24 Preoţii: fii ai lui Ieddos, fiul lui Iisus, printre fiii lui Anasib:
nouă sute şaptezeci şi doi. Fii ai lui Emmeros: o mie cincizeci şi doi. 25 Fii
ai lui Phassur: o mie două sute patruzeci şi şapte. Fii ai lui Charme: o mie
şaptesprezece. 26 Iar leviţii: fii ai lui Iisus, Cadmiel, Bannos şi Sudios:
şaptezeci şi patru. 27 Cântăreţii templului: fii ai lui Asaph: o sută douăzeci şi
opt. 28 Portarii: fii ai lui Salum, fii ai lui Atar, fii ai lui Tolman, fii ai lui
Acub, fii ai lui Ateta, fii ai lui Sobai: cu toţii, o sută treizeci şi nouă.
29 Slujitorii templului: fii ai lui Esau, fii ai lui Asipha, fii ai lui Tabaoth, fii
ai lui Keras, fii ai lui Sua, fii ai lui Phadaias, fii ai lui Labana, fii ai lui
Aggaba, 30 fii ai lui Acud, fii ai lui Uta, fii ai lui Ketab, fii ai lui Agaba, fii
ai lui Sybai, fii ai lui Anan, fii ai lui Cathua, fii ai lui Geddur, 31 fii ai lui
Iair, fii ai lui Daisan, fii ai lui Noeba, fii ai lui Chaseba, fii ai lui Gazera, fii
ai lui Ozias, fii ai lui Phinoe, fii ai lui Asara, fii ai lui Basthai, fii ai lui
Asana, fii ai lui Maani, fii ai lui Naphisi, fii ai lui Acuph, fii ai lui Achiba,
fii ai lui Asur, fii ai lui Pharakim, fii ai lui Basaloth, 32 fii ai lui Meedda, fii
ai lui Cutha, fii ai lui Charea, fii ai lui Barchus, fii ai lui Serar, fii ai lui
Thomoi, fii ai lui Nasi, fii ai lui Atipha. 33 Fii ai slujitorilor lui Solomon: fii
ai lui Assaphioth, fii ai lui Pharida, fii ai lui Ieeli, fii ai lui Lozon, fii ai lui
Isdael, fii ai lui Saphythi, 34 fii ai lui Agia, fii ai lui Phacareth-*sabie*, fii ai
lui Sarothie, fii ai lui Masias, fii ai lui Gas, fii ai lui Addus, fii ai lui Subas,
fii ai lui Aferra, fii ai lui Barodis, fii ai lui Saphat, fii ai lui Amon. 35 Toţi
slujitorii templului şi fiii slujitorilor lui Solomon: trei sute şaptezeci şi doi.
36 Aceştia sunt cei care au venit din Thermeleth şi din Thelersas, conducător
[avându-l pe] Charaath, Adan şi Amar, 37 şi nu puteau să-şi arate spiţele

---

Aşadar, Elam, Ailam, Olamos şi Calamo sunt variante pentru unul şi acelaşi nume ebraic, *'Ēylām*. Faptul că numărul (1254) celor din „Elam-ar" coincide cu numărul celor din Ailam, oraş menţionat în acelaşi capitol din 2Ezr., la versetul 7, a scos la iveală faptul că acest oraş, Calamo, nici nu există, fiind vorba de un accident în transmiterea textului la o dată foarte veche.

5,34 „Phacareth-*sabie*" (gr. Φακαρεθ-σαβιη) transliterează aproximativ ebr. *Pokhereth haţ-Ţebhayīm* (*cf.* TM Ezra 2,57).

5,36 „Aceştia": termenul se referă la cei menţionaţi la versetul 37, nu la cei din versetul anterior. ♦ „conducător [avându-l pe] Charaath, Adan şi Amar" – text neclar; corespondentul în TM Ezr. 2,59: „Şi iată cei care s-au urcat de la *Tel-Melah, Tel-Harşā'*, *Kerubh-'Addan, 'Immēr*".

strămoșești și stirpele, anume că sunt [născuți] din Israel: fii ai lui Dalan, fiul lui Tuban, fii ai lui Necodan: șase sute cincizeci și doi. 38 Și dintre preoții care se aflau în slujba preoției, dar n-au fost aflați [în liste]: fii ai lui Obbia, fii ai lui Accos, fii ai lui Ioddus, care o luase de soție pe Augia, dintre fiicele lui Pharzellai, și s-a numit după numele aceluia. 39 Și, după ce li s-a căutat șirul stirpei în liste și n-a fost găsit, au fost îndepărtați de la preoție. 40 Neemia și Attharias le-au zis să nu ia parte la cele sfinte, până când nu se va ridica un arhiereu îmbrăcat cu Dezvăluire și în Adevăr. 41 Și ei erau cu toții: [fii ai lui] Israel, de la doisprezece ani în sus, fără slujitori și slujnice: patruzeci și două de mii trei sute șaizeci; slujitorii și slujnicele lor: șapte mii trei sute treizeci și șapte; muzicanți și cântăreți: două sute patruzeci și cinci. 42 Cămile: patru sute treizeci și cinci; cai: șapte mii treizeci și șase; catâri: două sute patruzeci și cinci, iar animale de povară: cinci mii cinci sute douăzeci și cinci. 43 Și dintre călăuzitori, după spița lor strămoșească, la sosirea lor la templul lui Dumnezeu din Ierusalim, au făgăduit să ridice Casa [Domnului] pe locul acela, după puterea lor, 44 și să dea pentru vistieria sfântă a lucrărilor o mie de mine de aur și cinci mii de mine de argint, precum și o sută de veșminte preoțești. 45 Și preoții, și leviții, și cei din popor s-au sălășluit în Ierusalim și în împrejurimi, iar cântăreții templului, portarii și tot Israelul, în satele lor.

46 La începutul lunii a șaptea, aflându-se fiii lui Israel fiecare la ale sale, s-au adunat într-un singur cuget în locul larg de la prima poartă, dinspre răsărit. 47 Și Iisus, fiul lui Iosedec, precum și frații lui, preoții, și Zorobabel, fiul lui Salathiel, cu frații lui au stat în față și au pregătit altarul Dumnezeului lui Israel, 48 ca să aducă pe el arderi de tot, după cum stă scris

---

5,40 „arhiereu... Adevăr": autorul se referă, de bună seamă, la preotul Ezdra. Este limpede că, la întoarcerea din exil, nu fusese încă numit un arhiereu, ceea ce implică și faptul că, în absența materială a templului, funcția de arhiereu nu fusese asigurată în perioada exilului. ♦ „Dezvăluire și Adevăr": TM are *'Ūrīm și Tummīm*, obiecte din recuzita marelui preot, al căror sens nu este clar; în LXX apar ca δήλωσις καὶ ἀλήθεια. Dacă al doilea termen a fost tradus unanim cu „Adevăr", sensul celui dintâi a prilejuit mai multe încercări de echivalare: „arătare", „mărturisire", „manifestare". Traducătorii LXX NEC--Polirom au optat pentru „Dezvăluire". Asupra semnificației acestor termeni, precum și asupra diferenței între TM și textele grecești, *cf.* notele de la Ex. 28,30 și Lev. 8,8.

5,46 „începutul lunii a șaptea" (*Tiș*^{e}*rī*): este vorba de luna septembrie a anului 520, în vremea lui Darius I cel Mare. Luna a șaptea era, la evrei, foarte importantă din punct de vedere liturgic (Lev. 23,23-36).

în cartea lui Moise, omul lui Dumnezeu. 49 Şi s-au strâns laolaltă cu ei şi
dintre celelalte neamuri ale ţării. Şi ei au ridicat altarul pe locul acela,
fiindcă toate neamurile ţării îi urau şi-i asupreau. Şi au adus, la timpul
cuvenit, jertfe şi arderi de tot Domnului, cea de dimineaţă şi cea de seară,
50 şi au ţinut Sărbătoarea Corturilor, după cum se află porunca în Lege; şi
[au adus] jertfe în fiecare zi, după cum se cuvenea; 51 şi, după acestea,
jertfele neîncetate şi jertfele din zilele de sabat, şi de lună nouă şi la toate
sărbătorile sfinţite. 52 Şi toţi cei care făcuseră făgăduinţă lui Dumnezeu au
început din prima zi a lunii a şaptea să-I aducă jertfe Domnului; dar templul
lui Dumnezeu nu era încă zidit. 53 Şi le-au dat argint pietrarilor şi
dulgherilor, iar celor din Sidon şi din Tyr le-au dat mâncare, şi băutură, şi
veselie, ca să aducă din Liban trunchiuri de cedru, pe care să le care în plute
până în portul Ioppe, după cum aveau poruncă în scris de la Cirus, regele
perşilor. 54 Şi, în cel de-al doilea an, venind la templul lui Dumnezeu în
Ierusalim, în luna a doua, a început Zorobabel, fiul lui Salathiel, precum şi
Iisus, fiul lui Iosedec, fraţii lor şi preoţii leviţi şi toţi cei care veniseră din
robie la Ierusalim 55 şi au pus temeliile templului lui Dumnezeu în prima zi
a lunii a doua din cel de-al doilea an de când au venit în Iudeea şi la
Ierusalim. 56 Şi i-au pus pe leviţii de la douăzeci de ani în sus peste lucrările
Domnului, iar Iisus cu fiii şi fraţii lui, şi Cadmiel, fratele lui, precum şi fiii
lui Iisus Emadabun, fiii lui Ioda al lui Iliadun, împreună cu fiii şi fraţii săi,
toţi leviţii, într-un cuget, au stat ca supraveghetori, muncind pentru lucrările
de la Casa lui Dumnezeu. 57 Şi au zidit zidarii templul Domnului, iar preoţii
înveşmântaţi au stat în mijlocul muzicii şi al trâmbiţelor, precum şi leviţii,
fiii lui Asaph, care, cu chimvalele lor, Îi înălţau imnuri Domnului şi-L

5,49 Secvenţa „s-au strâns laolaltă... ţării" lipseşte din pasajul paralel din TM (Ezra 3,3).

5,53 „veselie": termenul χαρά, conjectura editorului Rahlfs după VL *cum gaudio*, este aici un eufemism pentru „femei", „ţiitoare". ♦ „pe care să le care în plute": transportarea cedrului, anevoioasă pe uscat, se făcea pe mare, legând trunchiurile sub formă de plută. ♦ Menţionarea lui Cirus aici, când se relatează evenimente din timpul lui Darius, poate părea bizară. Autorul ţine să sublinieze că decizia de refacere a Ierusalimului îi aparţine lui Cirus, chiar dacă templul a fost terminat abia în timpul lui Darius.

5,55 Faptul că luna stabilită pentru începerea reconstruirii templului coincide cu luna în care regele Solomon a început zidirea primului templu (3Rg. 6,1) nu are nimic simbolic. Luna a doua (*Iyyar* = mai-iunie) corespunde unei perioade a anului propice transportului plutelor pe mare. ♦ Încă un anacronism: naraţiunea sare din nou în timpul lui Cirus. *Cf.* Introducerea, subcapitolul „O cronologie orientată".

binecuvântau, asemenea lui David, regele lui Israel. 58 Şi strigau, mărtu-
risindu-L în imnuri pe Domnul, fiindcă bunătatea şi slava Lui [sunt] în veci
pentru tot Israelul. 59 Şi tot poporul trâmbiţa şi striga cu glas mare, cân-
tându-I Domnului imnuri pentru ridicarea Casei Domnului. 60 Iar cei mai
bătrâni dintre preoţii leviţi şi dintre întâi-stătători, după spiţele lor stră-
moşeşti, cei care văzuseră Casa dinainte, au venit la zidirea acesteia [noi] cu
strigăt şi cu bocet mare; 61 şi mulţi [veneau] cu glas mare în mijlocul
trâmbiţelor şi al bucuriei, 62 încât poporul nu putea să audă trâmbiţele din
pricina bocetului poporului; căci mulţimea trâmbiţa foarte tare, încât putea
fi auzită de departe.
63 Auzind duşmanii tribului lui Iuda şi [ai tribului lui] Beniamin, au venit
să afle ce-i cu glasul trâmbiţelor. 64 Şi au aflat că cei [scoşi] din robie Îi
zidesc templu Domnului Dumnezeului lui Israel; 65 şi, venind către
Zorobabel, către Iisus şi către căpeteniile spiţelor strămoşeşti, le-au zis:
„Vom zidi împreună cu voi, 66 căci, la fel ca şi voi, ascultăm de Domnul
vostru şi Lui Îi aducem jertfe, din zilele lui Asbasareth, regele asirienilor,
care ne-a trimis aici!" 67 Dar Zorobabel, Iisus şi căpeteniile spiţelor
strămoşeşti ale lui Israel le-au zis: „Nu se poate ca şi voi, şi noi să-I zidim
Casă Domnului Dumnezeului nostru; 68 numai noi Îi vom zidi Domnului lui
Israel, după cum ne-a poruncit Cirus, regele perşilor." 69 Dar neamurile ţării,
ridicându-se asupra celor din Iudeea şi împresurându-i, îi împiedicau să
zidească 70 şi, uneltind şi purtându-i cu vorba şi iscând răscoale, i-au oprit să

5,62 TM (Ezra 3,13) şi pasajul corespunzător din LXX, 2Ezr., au, în loc de „trâmbiţe" (σαλπίγγεις), *qol*, respectiv φωνή, „sunet", „strigăt", „zgomot". Ieronim, în ciuda faptului că respinge 1Ezr., citează apocrifa în locul textului canonic, spunând că „strigătul celor care urlau era cu mult mai puternic decât sunetul trâmbiţelor (*quam clangor tubarum*). Citeşte cartea lui Ezdra!" (*In Ez.* XII,20).

5,63 „duşmanii tribului lui Iuda şi [ai tribului lui] Beniamin": este vorba de samariteni, la fel ca şi în versetul 69 („neamurile ţării").

5,66 Asbasareth = Asaraddon (2 Ezdra, LXX); *'Ēsar Haddon* (Ezra 4,2, TM).

5,70-71 Folosirea verbului ἐπιτελεσθῆναι, „a duce la bun sfârşit", „a isprăvi", confirmă faptul că nu era vorba de reconstruirea în întregime a templului, ci de construirea pe temelia pusă deja de Sanabassar, în jurul anului 539. 1 Ezdra face o distincţie clară şi conştientă între cele două verbe: ἀποκωλύειν, „a opri" (făcând să înceteze lucrul), şi εἴργειν, „a împiedica", „a pune beţe în roate", fără ca acesta din urmă să însemne oprirea completă a lucrărilor. Este de presupus că lucrările la templu au încetat în timpul lui Cirus (care dăduse şi ordinul de construire), dar, la începutul domniei lui Cambyses (530), care nu apare deloc cu numele în text, au fost reluate. Aceasta se datorează unei

isprăvească zidirea pe toată vremea vieţii regelui Cirus. [71] Şi au fost împiedicaţi să zidească timp de doi ani, până la domnia lui Darius.

6 [1] În al doilea an al domniei lui Darius, profeţii Aggeu şi Zaharia, fiul lui Eddi, au profeţit pentru iudeii din Iudeea şi din Ierusalim, în numele Domnului Dumnezeului lui Israel, Care era peste ei. [2] Atunci, ridicându-se Zorobabel, fiul lui Salathiel, şi Iisus, fiul lui Iosedec, au început a zidi Casa Domnului din Ierusalim, în timp ce profeţii Domnului se aflau cu ei şi-i ajutau. [3] În vremea aceea, au venit la ei Sisinnes, mai-marele Siriei şi al Feniciei, şi Sathrabuzanes, şi însoţitorii lor şi le-au zis: [4] „Cine v-a dat poruncă să zidiţi această Casă şi să isprăviţi acest acoperiş şi toate celelalte? Cine sunt zidarii care îndeplinesc aceste lucrări?" [5] Însă bătrânii iudeilor au aflat bunăvoinţă, pentru că Domnul le-a purtat de grijă celor [veniţi] din robie [6] şi n-au fost împiedicaţi de la zidire, până să i se vestească şi să i se vorbească lui Darius.

[7] Copie a scrisorii pe care Sisinnes, mai-marele Siriei şi al Feniciei, Sathrabuzanes şi însoţitorii lor, cârmuitori în Siria şi în Fenicia, i-au scris-o şi i-au trimis-o lui Darius: [8] „Regelui Darius, salutare! Toate să-i fie cunoscute stăpânului nostru, regele, şi anume: când am venit noi în ţara Iudeii şi am mers în oraşul Ierusalim, i-am prins pe bătrânii iudeilor [veniţi] din robie zidind pentru Domnul o Casă mare şi nouă, cu pietre cioplite şi grinzi din lemn de mare preţ puse în ziduri, [9] şi lucrările se desfăşoară cu

politici iniţial favorabile a lui Cambyses faţă de evrei. Schimbarea situaţiei are două posibile cauze: fie regele, în condiţiile în care mai multe popoare dominate de perşi se răzvrăteau, s-a văzut nevoit să manifeste mai puţină toleranţă faţă de cultele străine, fie, prins de campania militară din Egipt (525-522), a arătat mai puţin interes faţă de certurile dintre evrei şi samariteni, lăsându-le acestora din urmă libertatea de a se opune rezidirii templului din Ierusalim. Aşadar, versetele 70 şi 71 ilustrează două etape diferite ale istoriei reconstruirii templului: oprirea completă a lucrărilor în timpul lui Cirus (nu se poate preciza în ce an) şi perioada de doi ani (524-522) în care lucrările s-au desfăşurat anevoios, din cauza piedicilor puse de samariteni.

6,1 „al doilea an...": anul 520. ♦ „fiul lui Eddi": Zaharia este de fapt fiul lui Barachias (Zah. 1,1), expresia „fiul lui" marcând aici un raport de ascendenţă mai îndepărtată.

6,7 Textul din 2Ezr. (5,6) traduce termenul aramaic (în TM, Ezra 6,1-7,9 este scris în aramaică) *par^{e}şeghen*, „copie", prin διασάφησις, „lămurire", „clarificare", „explicare", în timp ce 1Ezr. traduce fidel cu ἀντίγραφον. Presupunem deci că traducătorul cărţii 2 Ezdra înţelege că este vorba de o traducere, probabil din persă în aramaică, a scrisorii respective.

repeziciune – lucrul merge bine în mâinile lor – şi le isprăvesc cu toată
măreţia şi cu toată sârguinţa. [10] Atunci i-am întrebat pe bătrâni, zicând:
«Cine v-a dat poruncă să zidiţi această Casă şi să puneţi temeliile acestor
lucrări?» [11] I-am întrebat, ca să-ţi facem cunoscut ţie şi să-ţi scriem despre
oamenii care-i conduc şi le-am cerut şi un înscris cu numele cârmuitorilor
lor. [12] Dar ei ne-au răspuns, zicând: «Noi suntem slujitorii Domnului Care a
întemeiat cerul şi pământul. [13] Casa a fost zidită în urmă cu mai mulţi ani de
către un rege mare şi puternic al lui Israel şi a fost isprăvită. [14] Şi când
părinţii noştri, încrâncenându-se, au păcătuit împotriva Domnului lui Israel,
Cel din ceruri, El i-a dat în mâinile lui Nabucodonosor, regele Babilonului,
regele chaldeilor. [15] Şi, dărâmând Casa, au ars-o, iar poporul l-au dus în
robie în Babilon. [16] Dar, în primul an al domniei lui Cirus peste ţara
Babilonului, regele Cirus a dat în scris să se zidească această Casă. [17] Iar
vasele sfinte, cele de aur şi cele de argint, pe care le luase Nabucodonosor
din Casa din Ierusalim şi le aşezase în templul său, regele Cirus le-a scos
din templul de la Babilon şi i le-a încredinţat lui Zorobabel – adică
mai-marelui Sanabassar. [18] Şi i-a poruncit ca, ducând înapoi toate vasele, să
le pună la loc în templul din Ierusalim, iar acest templu al Domnului să fie
zidit pe locul [lui]. [19] Atunci Sanabassar, venind aici, a pus temeliile Casei
Domnului din Ierusalim şi, de atunci şi până acum, ea se tot zideşte, dar nu
s-a isprăvit.» [20] Aşadar, acum, dacă socoteşti de cuviinţă, rege, să se
cerceteze în arhivele regale ale stăpânului rege, cele de la Babilon, [21] iar

---

6,13 „Casa": este vorba de primul templu al evreilor, templul zidit de regele Solomon (970-931) şi distrus de Nabucodonosor în 587.

6,16 „în primul an al domniei lui Cirus": este vorba de anul 539 sau de 538 î.H.

6,17 „lui Zorobabel – adică mai-marelui Sanabassar", *litt.* „lui Zorobabel şi mai-marelui Sanabassar". TM, Vulg. şi 2Ezr. (6,14) precizează că vasele i-au fost încredinţate (doar) lui Sanabassar (ebr. *Şeşᵉbaţţar*). 1Ezr. pare să se detaşeze de restul tradiţiei, propunând două nume. De fapt, este singura care pune în relaţie cele două nume prin conjuncţia „şi" (καί), aici cu rol explicativ: „lui Zorobabel, adică mai-marelui Sanabassar." Această interpretare este susţinută de două aspecte lingvistice: mai întâi, în versetul următor (6,18), cele două presupuse personaje sunt desemnate printr-un singular: αὐτῷ ἀπενέγκαντι (traducerea în română este ambiguă, nefăcând diferenţa între singular şi plural); în al doilea rând, epitetul ἔπαρχος: „mai-marele", *litt.* „guvernatorul", pe care îl întâlnim lângă Sanabassar, apare mai jos, la 6,26.28, lângă numele Zorobabel. Or, nu puteau exista în acelaşi timp doi guvernatori ai Iudeii. Alţi cercetători nu sunt de această părere şi consideră că e totuşi vorba de doi conducători diferiţi a două valuri diferite de exilaţi care se întorc în Iudeea.

dacă se găseşte că zidirea Casei Domnului din Ierusalim se face cu
încuviinţarea regelui Cirus şi dacă stăpânul nostru, regele, socoteşte de
cuviinţă, să ne glăsuiască despre aceste lucruri."
22 Atunci regele Darius a poruncit să se cerceteze în arhivele regale care
se află în Babilon şi s-a aflat la Ecbatana, [cetăţuia] cea tare din ţara Mediei,
un tom în care se pomeneau următoarele: 23 „În primul an al domniei lui
Cirus: regele Cirus a poruncit a se zidi Casa Domnului din Ierusalim, acolo
unde se aduc jertfe cu foc neîncetat. 24 Înălţimea ei să fie de şaizeci de coţi,
lăţimea de şaizeci de coţi, cu trei rânduri de piatră cioplită şi cu un rând de
lemn nou din ţară; iar cheltuiala să se dea din casa regelui Cirus. 25 Şi vasele
sfinte ale Casei Domnului – şi cele din aur, şi cele din argint –, pe care le
luase Nabucodonosor din Casa din Ierusalim şi le adusese în Babilon, să fie
duse înapoi în Casa din Ierusalim, unde stătuseră, ca să fie aşezate acolo."
26 Le-a poruncit, aşadar, lui Sisinnes, mai-marele Siriei şi al Feniciei, şi lui
Sathrabuzanes, precum şi însoţitorilor lor şi cârmuitorilor puşi în Siria şi în
Fenicia, să ia aminte şi să se ţină departe de acolo; şi, mai mult, să-i lase pe
slujitorul Domnului, Zorobabel, mai-marele Iudeii, şi pe bătrânii iudeilor să
zidească acea Casă a Domnului pe locul [ei]: 27 „Şi eu am poruncit să se
zidească până la capăt şi să se ia seama să li se dea ajutor iudeilor [veniţi]
din robie, până ce Casa Domnului va fi isprăvită. 28 Şi din tributul Siriei
Koile şi al Feniciei să se dea cu grijă o parte acestor oameni, adică
mai-marelui Zorobabel, pentru jertfele [care se vor aduce] Domnului: tauri,
berbeci şi miei; 29 de asemenea, grâu, sare, vin şi untdelemn, fără
întrerupere, în fiecare an, după cum vor arăta preoţii din Ierusalim, ca să se
folosească în fiecare zi, fără urmă de împotrivire; 30 ca să I se aducă libaţii
Dumnezeului Preaînalt, pentru rege şi pentru supuşii săi, şi să se înalţe rugi
pentru viaţa lor." 31 Şi a mai poruncit ca „oricine ar încălca ceva din cele
pomenite şi scrise mai sus, sau nu va purta de grijă [să fie îndeplinite], să se
ia o bârnă dintr-ale lui şi să fie spânzurat de ea, iar averile să fie ale regelui.
32 De aceea, şi Domnul, al Cărui nume este chemat acolo, să dea pierzării pe
orice rege şi orice popor care-şi vor întinde mâna să oprească ori să strice

6,22 Ecbatana – fosta capitală a Imperiului mezilor, devenită, după 540 î.H., reşedinţa de vară a regilor perşi.

6,23 Pentru cronologie, *cf.* nota de la 2,1.

6,26 „Zorobabel, mai-marele Iudeii": Zorobabel este trimis în Iudeea în calitate de guvernator. TM şi 2Ezr. nu menţionează rolul politic al lui Zorobabel.

6,30 Asupra expresiei „Dumnezeului Preaînalt", *cf.* nota de la 2,2.

Casa Domnului de la Ierusalim. [33] Eu, regele Darius, am hotărât să se facă după cele [arătate] aici cu toată grija."

7 [1] Atunci Sisinnes, mai-marele Siriei *Koile* şi al Feniciei, Sathrabuzanes
şi cu însoţitorii lor, dând ascultare poruncilor regelui Darius, [2] au supravegheat cu mai multă grijă lucrările sfinte, lucrând laolaltă cu bătrânii iudeilor
şi cu mai-marii templului. [3] Şi au mers uşor lucrările sfinte, pe când pro-
feţeau Aggeu şi Zaharia, profeţii; [4] şi le-au isprăvit, după porunca Domnului
Dumnezeului lui Israel, [5] şi, cu încuviinţarea lui Cirus, a lui Darius şi a lui
Artaxerxes, regii perşilor, Casa sfântă a fost isprăvită, până în ziua de douăzeci şi trei a lunii Adar, în al şaselea an al regelui Darius. [6] Iar fiii lui Israel,
preoţii, leviţii şi ceilalţi [ieşiţi] din robie, care li s-au adăugat, au făcut precum
[stă scris] în cartea lui Moise: [7] au adus ca jertfă la înnoirea templului
Domnului o sută de tauri, două sute de berbeci, patru sute de miei, [8] doi-
sprezece iezi pentru păcat, pentru întregul Israel, după numărul celor
doisprezece conducători ai triburilor lui Israel. [9] Şi au stat preoţii şi leviţii
înveşmântaţi, după triburi, la lucrările Domnului Dumnezeului lui Israel,
precum [stă scris] în cartea lui Moise, iar portarii au stat la fiecare poartă.
[10] Şi fiii lui Israel, ai celor [întorşi] din robie, au sărbătorit Paştele în ziua
a paisprezecea a lunii întâi; pentru că preoţii şi leviţii s-au curăţit împreună,

---

7,3 „au mers uşor": gr. εὔοδα ἐγίνετο, *litt.* „s-au desfăşurat cu bună cale".

7,5 „ziua de douăzeci şi trei a lunii Adar": data de 23 Adar (= februarie-martie, ultima lună a calendarului de sorginte babiloniană) nu coincide cu data menţionată de TM, 2Ezr. şi Vulg., care vorbesc de ziua a treia a lunii Adar. Două explicaţii sunt posibile: fie TM şi 2Ezr. au pierdut în tradiţia manuscrisă cifra 20 (un singur semn în sistemele alfabetice ebraic şi grec), fie autorul cărţii 1Ezr. a modificat în mod deliberat data reală, pentru a-i conferi o valoare simbolică: având în vedere că Adar este ultima lună a anului (împrumutată din calendarul babilonian după exil) şi că sărbătoarea de inaugurare a templului durează opt zile, ca cea a templului lui Solomon, datarea încheierii lucrărilor în ziua de 23 a lunii Adar ar plasa intrarea în funcţiune a noului templu la începutul anului calendaristic. ♦ „al şaselea an": anul 517 î.H.

7,8 1Ezr. este singurul text care vorbeşte despre „conducătorii triburilor" (φυλάρχοντες), în timp ce TM, 2Ezr., Flavius Iosephus (*AI* XI,108), Vulg. şi VL vorbesc doar de „triburi" (*şibhᵉţîm*, φυλῶν, *tribuum*).

7,10-12 Faţă de Paştele lui Iosias (1,7-9), unde prezenţa leviţilor (care acolo erau doar nişte ἱερόδουλοι, „slujitori ai templului", şi primeau o dijmă dublă faţă de preoţi) în viaţa liturgică era condamnată de autor, aici se încearcă o „reabilitare" a statutului leviţilor, fiindcă se purifică laolaltă cu preoţii şi dobândesc întâietate liturgică. Secvenţa ascendentă „popor, preoţi, leviţi" vine în sprijinul acestei întâietăţi a leviţilor.

[11] şi toţi fiii [întorşi] din robie nu s-au curăţit, fiindcă leviţii s-au curăţit toţi
împreună [12] şi au jertfit paştele pentru toţi fiii robiei, pentru fraţii lor, pentru
preoţi şi pentru ei înşişi. [13] Şi au mâncat fiii lui Israel [întorşi] din robie,
toţi cei care s-au îndepărtat de spurcăciunile neamurilor ţării, căutându-L
pe Domnul. [14] Şi au ţinut Sărbătoarea Azimelor timp de şapte zile, vese-
lindu-se înaintea Domnului, [15] fiindcă a întors planul regelui asirienilor spre
binele lor, ca să le întărească mâinile pentru lucrările Domnului Dumnezeului
lui Israel.

8 [1] Şi, după acestea, sub domnia lui Artaxerxes, regele perşilor, a venit
[la Ierusalim] Ezdra, [fiul] lui Saraias, [fiul] lui Ezerias, [fiul] lui Chelkias,
[fiul] lui Salem, [2] [fiul] lui Sadduc, [fiul] lui Achitob, [fiul] lui Amarias,
[fiul] lui Ozias, [fiul] lui Bocca, [fiul] lui Abisue, [fiul] lui Phinees, [fiul]
lui Eleazar, [fiul] lui Aaron, cel dintâi preot. [3] Acest Ezdra a venit din
Babilon ca scrib, fiind bine pregătit în Legea lui Moise, dată de către
Dumnezeul lui Israel; [4] şi regele i-a dat mărire, întrucât a aflat har înaintea
lui pentru toate vredniciile sale. [5] Şi au mers împreună cu el la Ierusalim
dintre fiii lui Israel, dintre preoţi, dintre leviţi, dintre cântăreţii templului,
dintre portari şi dintre slujitorii templului, în cel de-al şaptelea an al
domniei lui Artarxerxes, în luna a cincea (era anul al şaptelea pentru rege);
[6] căci, ieşind din Babilon în ziua întâi a primei luni, au ajuns la Ierusalim în
prima zi a celei de-a cincea luni, cum le-a dat lor Domnul cale bună pentru
aceasta. [7] Căci Ezdra adunase multă ştiinţă, încât nu-i scăpa nimic din
Legea Domnului şi din porunci, ca să înveţe pe tot Israelul despre toate
legile şi judecăţile.

7,15 „regelui asirienilor": comentatorii semnalează această titulatură bizară, în cazul în care se referă la Darius, pentru că regii Persiei sunt numiţi în cel mai bun caz „regii Babilonului", dar niciodată „regii Asiriei".

8,1-2 „Artaxerxes, regele perşilor": după mulţi comentatori, este vorba de Artaxerxes II Mnemon (404-359). Deci, misiunea lui Ezdra la Ierusalim ar data din anul 398 (*cf.* v. 8,5).♦ Genealogia lui Ezdra, prezentată ca o panoramă a clasei sacerdotale, nu este aceeaşi în toate textele: TM şi 2Ezr. dau 16 nume, faţă de numai 13 în 1Ezr.

8,3 „ca scrib": substantivul γραμματεύς traduce ebr. *sophēr* (VL *scriba*). Artaxerxes îl trimite pe Ezdra la Ierusalim în calitate de „scrib", adică de secretar al regelui, şi nu în calitate de învăţat al Legii, cum ar fi fost posibilă interpretarea termenului γραμματεύς. *Cf.* nota de la 8,9.

8 Şi lui Ezdra, preotul şi cititorul Legii Domnului, i-a sosit poruncă
scrisă de la regele Artaxerxes, unde se aflau următoarele: 9 „Regele
Artaxerxes către Ezdra, preotul şi cititorul Legii Domnului, salutare!
10 Cumpănind eu hotărâri binevoitoare, am poruncit ca aceia care vor şi
doresc din neamul iudeilor – preoţi, leviţi, precum şi [toţi] cei din regatul
nostru –, să meargă împreună cu tine la Ierusalim. 11 Aşadar, toţi care
doresc, să plece împreună, aşa cum am socotit de cuviinţă eu şi cei şapte
prieteni sfetnici ai mei, 12 ca să cerceteze starea din Iudeea şi din Ierusalim,
potrivit cu ce se află în Legea Domnului, 13 şi să aducă pentru Domnul lui
Israel, la Ierusalim, daruri pe care le-am făgăduit eu şi prietenii mei; şi tot
aurul şi argintul care se va găsi în ţinutul Babiloniei să-l ducă Domnului la
Ierusalim, împreună cu ce a fost dăruit de popor pentru templul Domnului
lor din Ierusalim; 14 să se adune aur şi argint pentru tauri, berbeci, miei
şi pentru cele ce-i însoţesc, 15 astfel încât să se aducă jertfe la altarul
Domnului lor, din Ierusalim. 16 Şi toate câte ai vrea, împreună cu fraţii tăi,
să le faci cu aurul şi cu argintul, împlineşte-le după voia Dumnezeului tău;
17 iar vasele sfinte ale Domnului, care ţi-au fost date, să fie pentru trebuinţa

---

8,8 Flavius Iosephus (*AI* XI,122) afirmă că Ezdra însuşi ia decizia să meargă la Ierusalim împreună cu compatrioţii săi, cerându-i lui Artaxerxes să-i scrie o recomandare pentru satrapi.

8,9 „cititorul Legii": termenul ἀναγνώστης nu apare decât în 1 Ezdra (toate cele şase ocurenţe cu referire la preotul Ezdra), traducând fie aram. *sāpar dātā'*, „scribul Legii" (TM, Ezra 7,12), fie ebr. *sophēr*, „scrib" (TM, Ezra 7,6). Faptul că traducătorul grec, referindu-se la acelaşi termen ebraic sau aramaic, face o diferenţă între γραμματεύς (8,3) şi ἀναγνώστης confirmă că, la versetul 3, γραμματεύς îl desemnează ca secretar al cancelariei imperiale, şi nu se referă la calitatea de cărturar a lui Ezdra, chiar dacă traducătorul jonglează pe baza ambiguităţii termenului.

8,11 Instituţia „celor şapte prieteni sfetnici" îşi are originea în grupul celor şapte nobili care l-au ajutat pe Darius să-l răstoarne pe magul Gaumata. Dar sfetnicii din timpul lui Artaxerxes II sunt aleşi după bunul plac al regelui şi, în fapt, nu au nici o influenţă asupra politicii monarhului, deşi constituie primul rang de la curtea Ahemenizilor, după rege. 1Ezr. are în plus, faţă de echivalentul din TM, termenul „prieteni" (φίλοι), un alt titlu onorific la curtea persă.

8,16 „împlineşte-le": verbul folosit aici, ἐπιτελεῖν, este întrebuinţat peste tot în 1Ezr. pentru a desemna ducerea la bun sfârşit a lucrărilor templului din Ierusalim. Autorul pune deci pe acelaşi plan rezidirea templului cu reforma lui Ezdra.

8,17 „vasele sfinte ale Domnului": TM şi 2Ezr. vorbesc de vase simple sau de obiecte (*mā'nayyā'*, σκεύη), fără epitetul „sfânt". Trebuie remarcat că, în vreme ce, în versetul anterior, aurul şi argintul sunt încredinţate lui Ezdra şi fraţilor săi (= evreii în ansamblu),

templului Dumnezeului tău, din Ierusalim.
18 Şi toate celelalte care ţi se vor
mai ivi de trebuinţă pentru templul Dumnezeului tău le vei da din vistieria
regească.
19 Eu, regele Artaxerxes, le-am dat poruncă paznicilor vistieriilor
Siriei şi Feniciei ca orice lucru după care va trimite Ezdra, preotul şi
cititorul Legii Dumnezeului Preaînalt, să-i dea cu grijă, până la o sută de
talanţi de argint
20 şi, de asemenea, până la o sută de *cori* de grâu, o sută de
măsuri de vin şi sare din belşug.
21 Toate câte ţin de Legea lui Dumnezeu să
fie îndeplinite cu grijă pentru Dumnezeu cel Preaînalt, ca să nu se abată
mânia asupra domniei regelui şi a fiilor lui.
22 Vi se mai spune vouă, de
asemenea, ca tuturor preoţilor, leviţilor, cântăreţilor templului, portarilor,
slujitorilor şi lucrătorilor acestui templu să nu li se ceară nici un bir, nici
vreo altă dare. Şi nimeni să nu aibă putere să pună dări asupra lor.
23 Iar tu,
Ezdra, după înţelepciunea lui Dumnezeu, numeşte judecători şi împărţitori
ai dreptăţii, ca să împartă dreptatea, în toată Siria şi Fenicia, tuturor celor
care cunosc Legea Dumnezeului tău. Şi pe cei care nu o cunosc, să-i înveţi.
24 Şi toţi care vor încălca Legea Dumnezeului tău şi pe cea a regelui să fie
cu grijă pedepsiţi, fie cu moartea, fie cu o [altă] pedeapsă – ori cu plată [în
bani], ori cu închisoarea."

25 Binecuvântat să fie singur Domnul, Care a dat aceste [gânduri] în
inima regelui, pentru a preamări Casa Lui din Ierusalim,
26 şi mie mi-a dat

---

vasele sfinte îi sunt încredinţate numai lui Ezdra. Adaosul din 1Ezr. subliniază deci sacralitatea cu care Ezdra a fost învestit şi legitimează pe plan religios autoritatea politică pe care i-o dă Artaxerxes.

8,19-20 Asupra expresiei „Dumnezeul Preaînalt", *cf.* nota de la 2,2. ♦ Flavius Iosephus (*AI* XI,128) nu menţionează decât cei o sută de *cori* de grâu.

8,23 „judecători şi împărţitori ai dreptăţii": gr. κριτὰς καὶ δικαστάς. TM are *şāph^{e}ṯīn* şi *dayyānīn*, pentru care dicţionarele oferă aceeaşi definiţie: *judges*, *juges*. În fapt, primul termen se referă la cei care se ocupă efectiv de *miş^{e}pāṯ*, „judecată", în timp ce *dayyānīn* sunt cei care practică disputa judiciară (*dīn*), cuvântul ajungând să însemne „cei care pledează", „apărători", de unde Vulg. are *praesides*. Flavius Iosephus (*AI* XI,129) simplifică, menţionându-i doar pe κριτάς.

8,24 „plată [în bani]": gr. ἀργυρικὴ ζημία, *litt.* „amendă în argint". Epitetul ἀργυρικός este un *hapax* în LXX.

8,25-87 Binecuvântarea lui Ezdra (vv. 25-27) răspunde invocărilor lui Zorobabel (4,36.40.58-62), ceea ce creează o nouă legătură între campionul Adevărului şi marele preot „îmbrăcat în Adevăr" (5,40). ♦ Secţiunea cuprinsă în acest pasaj este relatată la persoana întâi, ceea ce a dus la ipoteza că Ezdra însuşi ar fi autorul cărţii. Restul capitolului 8, precum şi capitolul 9 în întregime vorbesc despre Ezdra la persoana a treia. Flavius Iosephus (*AI* XI,131 *sq.*) se mulţumeşte să rezume textul în stil indirect, iar

cinstire înaintea regelui, a sfetnicilor, a tuturor prietenilor lui şi a celor de
vază ai lui! 27 Iar eu am prins curaj, cu sprijinul Domnului Dumnezeului
meu, şi am strâns bărbaţi din Israel care să meargă împreună cu mine.
28 Aceştia sunt mai-marii care au mers cu mine din Babilon, sub domnia
regelui Artaxerxes, după spiţele lor strămoşeşti şi după rangurile lor:
29 dintre fiii lui Phinees: Garsomos; dintre fiii lui Ietamar: Gamelos; dintre
fiii lui David: Attus, fiul lui Sechenias; 30 dintre fiii lui Phoros: Zaharia şi cu
el, după listă, o sută cincizeci de bărbaţi; 31 dintre fiii lui Phaathmoab:
Eliaonias, fiul lui Zaraias, şi cu el două sute de bărbaţi; 32 dintre fiii lui
Zathoes: Sechenias, fiul lui Iezelos, şi cu el trei sute de bărbaţi; dintre fiii
lui Adin: Ben-Ionathu şi cu el două sute cincizeci de bărbaţi; 33 dintre fiii lui
Elam: Iesias, fiul lui Gotholias, şi cu el şaptezeci de bărbaţi; 34 dintre fiii lui
Saphatias: Zaraias, fiul lui Michael, şi cu el şaptezeci de bărbaţi; 35 dintre
fiii lui Ioab: Abadias, fiul lui Iezelos, şi cu el două sute doisprezece bărbaţi;
36 dintre fiii lui Bani: Assalimoth, fiul lui Iosafias, şi cu el o sută şaizeci de
bărbaţi; 37 dintre fiii lui Babi: Zaharia, fiul lui Bebai, şi cu el douăzeci şi opt
de bărbaţi; 38 dintre fiii lui Asgath: Ioan, fiul lui Acatan, şi cu el o sută zece
bărbaţi; 39 ultimii sunt dintre fiii lui Adonicam şi acestea sunt numele lor:
Eliphalatos, Ieuel, Samaias şi, împreună cu ei, şaptezeci de bărbaţi; 40 dintre
fiii lui Bago: Uthi, fiul lui Istalcuros, şi cu el şaptezeci de bărbaţi.
41 Şi i-am strâns la râul numit Thera, am pus tabără acolo timp de trei
zile şi i-am numărat. 42 Şi, negăsind acolo [pe nimeni] dintre fiii preoţilor şi
dintre cei ai leviţilor, 43 am trimis [vorbă] lui Eleazar, lui Iduel, lui
Maasman, lui Elnatan, lui Samaias, precum şi lui Ioribos, lui Nathan, lui

---

anumite manuscrise, influenţate de recensiunea lucianică, adaugă discursului direct o scurtă frază introductivă: „Şi scribul Ezdra zise."

8,41 „râul numit Thera": TM are pentru ποταμός, „râu", termenul *nāhār*, care este interpretat ca unul dintre numeroasele canale care înconjurau Babilonul. În loc de „Thera", TM are „spre *'Ahawā*"(2Ezr. 8,15: πρὸς τὸν Ευι, „înspre Eui"), toponim la fel de necunoscut ca şi „Thera".

8,42 Afirmaţia lui Ezdra cum că nu găseşte nici un preot şi nici un levit printre cei menţionaţi mai sus, atâta vreme cât lista începe chiar cu Phinees (fiul lui Eleazar şi nepotul lui Aaron, aşadar din spiţă preoţească) pare surprinzătoare. Prin această aparentă lipsă de coerenţă, autorul subliniază ideea care stă la baza reformei lui Ezdra: competenţa în funcţiile sacerdotale nu ţine de drepturile dobândite prin naştere (apartenenţa la genealogia lui Aaron), ci de cunoaşterea Legii. Termenul ἐπιστήμονας, „cunoscători", din versetul următor întăreşte această interpretare, ca de altfel şi finalul cărţii (9,37-55), unde este relatată citirea Legii de către Ezdra în faţa întregului popor.

Ennatan, lui Zaharia şi lui Mesolam, căpetenii şi cunoscători, [44] şi le-am
zis să meargă la Addai, mai-marele din locul unde se află vistieria,
[45] poruncindu-le să vorbească cu Addai, cu fraţii lui şi cu paznicii de acolo
ai vistieriei, să ni-i trimită pe cei care au a îndeplini slujirea preoţească în
Casa Domnului nostru. [46] Şi, sub mâna cea tare a Domnului nostru, ne-au
trimis bărbaţi cunoscători, dintre fiii lui Mooli, fiul lui Levi, fiul lui Israel:
pe Asebebias, pe fiii şi pe fraţii lui, optsprezece; [47] pe Asebias, pe Annunos
şi pe Osaias, fratele său, precum şi fiii lor, dintre fiii lui Chanunaios,
douăzeci de bărbaţi; [48] iar dintre slujitorii templului, pe care David şi cu cei
de frunte i-au dat pentru slujirea leviţilor, două sute douăzeci de slujitori la
templu; lista tuturor numelor lor a fost făcută cunoscută. [49] Şi am făgăduit
acolo pentru cei tineri [să ţină] un post înaintea Domnului nostru, [50] ca să
cerem de la El cale bună pentru noi, pentru toţi copiii noştri, care erau cu
noi, şi pentru turme. [51] Căci m-am sfiit să-i cer regelui pedestraşi, călăreţi şi
însoţire care să ne apere de cei ce ne-ar fi stat împotrivă, [52] fiindcă îi
spusesem regelui că „puterea Domnului nostru va fi cu cei care-L caută,
spre toată îndreptarea". [53] Şi din nou ne-am rugat Domnului nostru pentru
acestea şi L-am aflat milostiv. [54] Şi dintre mai-marii triburilor de preoţi, am
luat deoparte doisprezece bărbaţi – pe Serebias, pe Asabias şi, împreună cu
ei, zece bărbaţi dintre fraţii lor, [55] şi le-am cântărit argintul, aurul şi vasele
sfinte ale Casei Domnului nostru, pe care le dăruiseră regele însuşi, sfetnicii
lui, mai-marii şi tot Israelul. [56] Şi, după ce le-am cântărit, le-am încredinţat
lor: şase sute cincizeci de talanţi de argint, vase de argint de o sută de
talanţi, o sută de talanţi de aur, douăzeci de vase de aur şi douăsprezece
vase de aramă, făcute din aramă de soi bun, care luceau ca aurul. [57] Şi le-am
zis: „Şi voi sunteţi sfinţi pentru Domnul, şi vasele sunt sfinte, iar argintul şi

---

8,45 Nu este deloc clar de ce Ezdra se adresează în materie de cunoaştere a Legii unor paznici ai vistieriei, cu atât mai mult cu cât cererea lui nu e însoţită de nici o consideraţie pecuniară. Poate că aceşti trezorieri (γαζοφύλακες) să fi fost, de fapt, altceva (bibliotecari?), textul fiind corupt la o dată foarte îndepărtată.

8,49 „am făgăduit": e vorba de o făgăduinţă solemnă, de un „vot" religios. *Cf.* Num. 6,1-21 şi notele *ad loc.*

8,52 „spre toată îndreptarea": gr. εἰς πᾶσαν ἐπανόρθωσιν; secvenţa lipseşte din echivalentul TM şi, implicit, din 2Ezr. (8,22), care dezvoltă un paralelism, punând în evidenţă opoziţia între pietate şi impietate („[...] şi puterea Lui, şi mânia Lui asupra celor care-L părăsesc"). În 1Ezr. este vorba de o corectură, pentru a sublinia caracterul fundamental al viitoarei acţiuni a lui Ezdra: „îndreptarea" fiilor lui Israel.

aurul sunt o făgăduință [făcută] Domnului – Domnului părinților noștri.
58 Vegheați și păziți-le până ce le veți încredința mai-marilor preoților și ai
leviților, mai-marilor semințiilor strămoșești ale lui Israel, la Ierusalim, în
încăperile Casei Domnului nostru." 59 Iar preoții și leviții care au luat
argintul, aurul și vasele cele din Ierusalim le-au dus în templul Domnului.

60 Și, ridicând tabăra de la râul Thera în ziua a douăsprezecea a lunii
întâi, am intrat în Ierusalim, sub mâna cea tare a Domnului nostru, care se
afla asupra noastră. Și ne-a scăpat pe drum de toți dușmanii și am ajuns la
Ierusalim. 61 Și, făcându-se a treia zi acolo, argintul și aurul, după ce au fost
cântărite, i-au fost încredințate, în Casa Domnului nostru, preotului Marmothi
al lui Uria – 62 cu el era și Eleazar al lui Phinees, și împreună cu ei se aflau
leviții Iosabdos al lui Iisus, și Moeth, fiul lui Saban – totul după număr și
cântar; și s-a scris toată greutatea lor în ceasul acela. 63 Cât despre cei de
acolo, [ieșiți] din robie, aceștia I-au adus jertfe Domnului Dumnezeului lui
Israel: doisprezece tauri pentru tot Israelul, nouăzeci și șase de berbeci, șap-
tezeci și doi de iezi și doisprezece țapi pentru izbăvire – toate drept jertfă
Domnului. 64 Și le-au dat dregătorilor regești și mai-marilor Siriei *Koile* și
Feniciei poruncile regelui, iar ei au preamărit poporul și templul Domnului.

65 Și, după ce s-au încheiat acestea, au venit la mine căpeteniile, zicând:
66 „Poporul lui Israel, căpeteniile, preoții și leviții n-au ținut departe
neamurile străine ale țării și necurățiile lor: canaaneni, chetei, fereziți,
iebusei, moabiți, egipteni și idumei. 67 Căci și ei, și fiii lor s-au căsătorit cu
fiicele acelora și s-a amestecat sămânța cea sfântă cu neamurile străine ale
țării, iar căpeteniile și mai-marii au luat parte la această nelegiuire, încă de
la început." 68 Și îndată ce am auzit acestea, mi-am sfâșiat hainele și sfântul

---

8,66 „neamurile străine": gr. τὰ ἀλλογενῆ ἔθνη; epitetul ἀλλογενής, care numără în 1Ezr. cele mai multe ocurențe din întreaga Biblie, implică mai mult decât impuritatea genetică. În Pentateuh, unde apare pentru prima dată, termenul desemnează întotdeauna impuritatea religioasă: pe de o parte, cei de alt neam, necircumciși (Gen. 17,27), sunt excluși de la consumarea jertfei de Paște (Ex. 12,43) și de la aducerea de jertfe (Lev. 22,25); pe de altă parte, ἀλλογενής îl desemnează pe cel din afara rangului sacerdotal (Ex. 30,33; Lev. 22,10.12; Num. 1,51; 3,10 etc.). Reforma lui Ezdra are două obiective majore: puritatea etnică și alegerea riguroasă a personalului sacerdotal.

8,68 „sfântul veșmânt": este vorba despre veșmântul preoțesc care se punea deasupra (ebr. m^{e}*'īl*), descris în Ex. 28,31-35. ♦ „apăsat de mâhnire": epitetul περίλυπος îi corespunde în TM participiului m^{e}*ṣōmēm* (de la verbul *ṣāmēm*, „a fi întristat") și implică, în plus, o nuanță de mânie. În Gen. 4,6, Cain este περίλυπος pentru că Domnul nu i-a primit jertfa, iar în interiorul cărții 1 Ezdra (1,22), epitetul amintește de mâhnirea lui

veşmânt, mi-am smuls părul din cap şi barba şi m-am aşezat îngândurat şi
apăsat de mâhnire. [69] Şi s-au adunat alături de mine toţi cei care au fost
vreodată mişcaţi de cuvântul Domnului lui Israel, iar eu jeleam pentru
nelegiuirea aceea şi am şezut apăsat de mâhnire până la jertfa de seară. [70] Şi,
sculându-mă din ajunare, cu hainele şi cu veşmântul sfânt sfâşiate, mi-am
plecat genunchii şi, întinzând mâinile către Domnul, am zis: [71] „Doamne,
sunt apăsat de ocară şi cuprins de ruşine dinaintea feţei Tale; [72] căci
greşelile ni s-au înmulţit asupra capetelor noastre, iar neştiinţele ni s-au
înălţat până la cer, [73] din vremea părinţilor noştri, şi ne aflăm în mare păcat
până în ziua aceasta. [74] Din pricina păcatelor noastre şi ale părinţilor noştri
am fost daţi, împreună cu fraţii, cu regii şi cu preoţii noştri, pe mâna regilor
pământului, sub sabie, în robie şi în pradă, cu ruşine, până în ziua de astăzi.
[75] Iar acum, câtă milă ne-ai arătat, Doamne, de ne-ai lăsat o rădăcină şi un
nume în locul sfinţeniei Tale [76] şi al dezvăluirii luminii noastre în Casa
Domnului nostru, ca să ne dai hrană în vremea robiei noastre! [77] Şi, pe când
eram noi în robie, n-am fost părăsiţi de Domnul nostru, ci ne-a făcut [să
aflăm] har înaintea regilor perşilor, [78] astfel că ne-au dat hrană, au arătat
cinstire templului Domnului nostru şi au ridicat Sionul cel pustiu, ca să ne
dea temelie sigură în Iudeea şi în Ierusalim. [79] Şi acum ce vom zice,
Doamne, având acestea? Căci am încălcat poruncile Tale, pe care le-ai dat
prin slujitorii Tăi, profeţii, zicând: [80] «Pământul către care mergeţi să-l
moşteniţi este pământ pângărit de prihana [neamurilor] străine ale ţării şi
l-au umplut de necurăţia lor. [81] Aşadar, pe fiicele voastre să nu le căsătoriţi

---

Dumnezeu, ca reacţie la păcatele evreilor. Sentimentul lui Ezdra este deci unul de tristeţe şi de mânie, o mânie îndreptăţită, care anunţă acţiunea violentă pe care o va întreprinde împotriva femeilor de alt neam. Canessa (1997, *ad locum*) afirmă că este posibil ca „alungarea" (ἐκβάλλειν/ἀπολύειν) femeilor de alt neam (8,90; 9,20.36) „să fi fost echivalentă cu uciderea lor, ἐκβάλλειν/ἀπολύειν fiind doar un eufemism; cu atât mai mult cu cât relaţia cu o femeie străină era privită pe acelaşi plan cu idolatria, a cărei pedeapsă era moartea".

8,78 Faţă de TM, 2Ezr. şi Vulg., care vorbesc simplu despre ridicarea „ruinelor", 1Ezr. foloseşte metafora „Sionul cel pustiu" pentru ruinele templului, oferind trei posibile direcţii: Sionul desemnează acropola Ierusalimului, sub numele pe care îl avea în timpul lui David; în Psalmi, denumirea apare frecvent, cu sensul de loc ales al lui Dumnezeu; în fine, în timpul Macabeilor, numele Sionului capătă o dimensiune politică, desemnând partea de nord a colinei şi conferind rezistenţei Macabeilor o legitimare sacră.

8,80-82 Citatul este, de fapt, o compilaţie între mai multe locuri din Pentateuh, cele mai probabile fiind Lev. 18,24-30; Deut. 7,3-4 şi 23,7.

cu fiii acelora, iar pe fiicele lor să nu le luaţi pentru fiii voştri! [82] Şi nu
căutaţi în toată vremea să aveţi pace cu ei, pentru ca, dobândind putere, să
mâncaţi bunătăţile pământului şi să le lăsaţi moştenire fiilor voştri până în
veac.» [83] Tot ce ni se întâmplă este din pricina faptelor noastre rele şi din
pricina păcatelor noastre mari. [84] Tu, Doamne, ne-ai făcut mai uşoare păca-
tele şi ne-ai dat o asemenea rădăcină. Dar noi iarăşi ne-am abătut, de-am
încălcat Legea Ta, amestecându-ne cu necurăţia neamurilor ţării. [85] Nu
Te-ai mâniat oare pe noi, ca să ne pierzi până-ntr-atât încât să nu rămână
nici rădăcina, nici sămânţa, nici numele nostru? [86] Doamne al lui Israel, Tu
eşti adevărat! Căci ne-ai lăsat rădăcină până în ziua de azi. [87] Iată, acum ne
aflăm dinaintea Ta, întru fărădelegile noastre – căci, din pricina acestor
[fapte], nu mai putem sta în faţa Ta."

[88] Şi când Ezdra se ruga şi se căia plângând, prăbuşit la pământ în faţa
templului, s-au adunat lângă el, din Ierusalim, o mulţime foarte mare de
bărbaţi, de femei şi de tineri. Căci era jale mare în rândul mulţimii. [89] Şi
glăsuind Iechonias, fiul lui Ieel, [unul] dintre fiii lui Israel, i-a zis lui Ezdra:
„Noi suntem cei care am păcătuit împotriva Domnului şi ne-am însoţit cu
femei străine dintre neamurile ţării; dar acum se află nădejde pentru Israel.
[90] Să facem acum jurământ înaintea Domnului că le vom alunga pe toate
femeile noastre de alt neam, laolaltă cu copiii lor, aşa cum ai hotărât tu şi cu
toţi cei care se supun Legii Domnului. [91] Ridică-te şi du-l la îndeplinire!
Căci eşti îndreptăţit să faci aceasta, iar noi suntem cu tine, ca să te întărim."
[92] Şi, ridicându-se, Ezdra le-a pus pe mai-marii preoţilor şi ai leviţilor din
tot Israelul să jure că vor face aşa. Şi au jurat.

9 [1] Şi, ridicându-se Ezdra din curtea templului, s-a dus în încăperea lui
Ioanan, fiul lui Eliasib, [2] şi, petrecând noaptea acolo, nici pâine n-a gustat,
nici apă n-a băut, jelind pentru fărădelegile mari ale mulţimii. [3] Şi s-a făcut
strigare în toată Iudeea şi în Ierusalim către toţi cei [întorşi] din robie, să se
adune la Ierusalim. [4] Şi celor ce nu se vor înfăţişa în două sau trei zile, aşa

8,86 „Tu eşti adevărat!": echivalentul TM, urmat fidel de 2Ezr., vorbeşte de Dumnezeu „cel drept" (*ṣaddīq*, δίκαιος), în timp ce 1Ezr., folosind epitetul ἀληθινός, „adevărat", aminteşte de expresia lui Zorobabel, „Dumnezeul adevărului" (4), punându-l pe Ezdra, arhiereul „îmbrăcat în Adevăr" (5,40), în relaţie directă cu Dumnezeu şi legitimându-i acţiunea radicală care va urma.

8,88 Naraţiunea revine la persoana a treia.

8,91 „du-l la îndeplinire!": *cf.* nota la 8,16. ♦ „eşti îndreptăţit", *litt.* „la tine [este]".

cum au hotărât bătrânii întâi-stătători, le vor fi jertfite turmele, iar ei înşişi
vor fi înstrăinaţi din mulţimea [celor întorşi] din robie.
5 Şi, în trei zile, s-au strâns la Ierusalim cei din tribul lui Iuda şi [din] al
lui Beniamin (era în luna a noua, în ziua a douăzecea a lunii) 6 şi toată
mulţimea s-a aşezat laolaltă în locul larg dinaintea templului, tremurând din
pricina iernii care venise. 7 Şi, ridicându-se, Ezdra le-a zis: „Voi aţi săvârşit
fărădelegi şi v-aţi însoţit cu femei de alt neam, adăugând păcat asupra lui
Israel. 8 Acum aduceţi mărturisire şi slavă Domnului Dumnezeului părin-
ţilor noştri 9 şi faceţi voia Lui, şi ţineţi-vă departe de neamurile ţării şi de
femeile de alt neam." 10 Şi a strigat toată mulţimea şi au grăit cu glas tare:
„Precum ai zis, aşa vom face! 11 Dar mulţimea este multă şi vremea de iarnă;
nu avem putere să stăm sub cerul liber şi n-am găsit [adăpost], iar aceasta
nu este pentru noi o treabă de o zi sau două; căci am păcătuit mai mult în
această privinţă. 12 Dar să stea căpeteniile mulţimii, iar toţi cei din locuin-
ţele noastre câţi au femei de alt neam să se înfăţişeze la un soroc anume!
13 De asemenea, din fiecare loc [să porunceşti să rămână] bătrânii şi judecă-
torii, până când se va depărta de deasupra noastră mânia Domnului stârnită
din pricina aceasta!" 14 Ionathas al lui Azael şi Iezias al lui Thocanos au fost
puşi pentru acestea, iar Mosollam, Levis şi Sabbataios au fost numiţi alături
de ei ca arbitri. 15 Şi cei [întorşi] din robie au făcut întocmai cu toate aceste
[hotărâri]. 16 Iar Ezdra, preotul, a ales lângă sine bărbaţi, căpetenii ale spiţelor
lor strămoşeşti, pe toţi pe nume; şi s-au strâns în prima zi a lunii a zecea ca
să cerceteze cum stăteau lucrurile. 17 Iar treburile privitoare la bărbaţii care
şi-au luat femei de alt neam au fost isprăvite până în prima zi a lunii întâi.
18 Dintre preoţii strânşi [la Ierusalim], au fost găsiţi [unii] care aveau
femei de alt neam; 19 dintre fiii lui Iisus, fiul lui Iosedec, şi dintre fiii fraţilor
lui: Maseas, Eleazar, Ioribos şi Iodanos. 20 Şi şi-au întins mâinile [să jure]
că-şi alungă soţiile şi că [vor jertfi] berbeci, spre împăcare, pentru neştiinţa
lor. 21 Dintre fiii lui Emmer: Ananias, Zabdaios, Manes, Samaios, Iiel şi
Azarias. 22 Dintre fiii lui Phaisur: Elionais, Massias, Ismael, Nathanael,

---

9,5 Luna a noua (*Kislev*) corespundea la evrei lunilor noiembrie-decembrie.

9,20 „neştiinţa lor": berbecul era adus ca jertfă de împăcare (ispăşire) atunci când cineva se atinsese de cele sfinte sau încălcase poruncile (Lev. 5,14-26). În timp ce TM vorbeşte de păcat şi de jertfele pentru păcat, 1Ezr. se referă la greşeala preoţilor din ignoranţă (ἄγνοια), chiar dacă până acum traducătorul a redat prin ἁμαρτία, „păcat voluntar", toţi termenii ebraici din acest câmp semantic. Această „ignoranţă" implică înlăturarea preoţilor respectivi din funcţia sacerdoţiului şi înlocuirea lor cu leviţi competenţi, una dintre măsurile esenţiale ale reformei lui Ezdra.

Okidelos şi Salthas. [23] Iar dintre leviţi: Iozabdos, Semeis, Colios (zis şi
Calitas), Pathaios, Oudas şi Ioanas. [24] Dintre cântăreţii templului: Eliasib,
Bacchuros; [25] dintre portari: Sallumos şi Tolbanes. [26] Din Israel: dintre fiii
lui Phoros: Iermas, Iezias, Melchias, Miaminos, Eleazar, Asibias şi
Bannaias; [27] dintre fiii lui Elam: Matanias, Zaharia, Iezriel, Obadios,
Ieremoth şi Elias; [28] dintre fiii lui Zamoth: Eliadas, Eliasimos, Othonias,
Iarimoth, Sabathos şi Zerdaias; [29] dintre fiii lui Bebai: Ioan, Ananias,
Zabdos şi Emathis; [30] dintre fiii lui Mani: Olamos, Mamuchos, Iedaios,
Iasubos, Asael şi Ieremoth; [31] dintre fiii lui Addi: Naathos, Moossias,
Laccunos, Naidos, Bescaspasmys, Sesthel, Balnuos şi Manasseas; [32] dintre
fiii lui Annan: Elionas, Asaias, Melchias, Sabbaias şi Simon Chosameul;
[33] dintre fiii lui Asom: Maltannaios, Mattathias, Sabannaius, Eliphalat,
Manasses şi Semei; [34] dintre fiii lui Baani: Ieremia, Momdios, Maeros, Iuel,
Mamdai, Pedias, Anos, Carabasion, Eliasibos, precum şi Mamnitanaimos,
Eliasis, Bannus, Elialis, Someis, Selemias şi Nathanias; dintre fiii lui Ezora:
Sessis, Ezril, Azaelos, Samatos, Zambris, Iosepos; [35] şi dintre fiii lui
Nooma: Mazitias, Zabadaias, Edais, Iuel şi Banaias. [36] Toţi aceştia s-au
însoţit cu femei de alt neam; şi le-au alungat, împreună cu copiii [lor].

[37] Şi preoţii, leviţii şi cei din Israel s-au aşezat la Ierusalim şi în ţinut.
Era în prima zi a lunii a şaptea (şi fiii lui Israel se aflau în locuinţele lor)
[38] şi s-a adunat toată mulţimea, într-un cuget, pe locul larg de la poarta
dinspre răsărit a templului; [39] şi i-au zis lui Ezdra, arhiereul şi cititorul
[Legii], să aducă Legea lui Moise, încredinţată de Domnul Dumnezeul lui
Israel. [40] Şi arhiereul Ezdra a adus Legea la toată mulţimea, de la bărbat şi
până la femeie, şi tuturor preoţilor, ca să audă Legea în prima zi a lunii a
şaptea. [41] Şi a tot citit în locul larg din faţa porţii templului, din zori şi până
la amiază, dinaintea bărbaţilor şi a femeilor, şi toată mulţimea şi-a aţintit
mintea asupra Legii. [42] Şi Ezdra, preotul şi cititorul Legii, a stat pe
podiumul de lemn pregătit anume [43] şi lângă el au stat Mattathias, Sammus,
Ananias, Azarias, Urias, Ezekia, Baalsamos de-a dreapta, [44] iar de-a stânga

9,36 *Cf.* nota de la 8,68. ♦ Acest verset corespunde ultimului verset din cartea Ezra a TM, secvenţa următoare (37-55) corespunzând primelor 12 versete ale capitolului 8 din Nehemia (= 2Ezr. 18,1-12 în LXX). Din punctul de vedere al continuităţii în paralel cu textele canonice, 1Ezr. are o „lacună" de 7 capitole.

9,39 TM şi 2Ezr. îl numesc pe Ezdra doar „scrib", „cărturar", în timp ce 1Ezr. îl numeşte „arhiereu" (ἀρχιερεύς). Cele 4 ocurenţe din 1Ezr. ale acestui termen (5,40; 9,39.40.49) îl identifică pe Ezdra cu arhiereul „îmbrăcat în Adevăr", profeţit în timpul lui Zorobabel (5,40).

Phadaios, Misael, Melchia, Lothasubos, Nabarias şi Zaharia. 45 Şi Ezdra a
înălţat Cartea Legii în faţa mulţimii (căci el stătea în frunte, cu cinste,
dinaintea tuturor) 46 şi, cât timp le lămurea Legea, toţi au stat drepţi, în
picioare. Şi Ezdra a înălţat binecuvântare către Domnul Dumnezeu cel
Preaînalt, Dumnezeul Sabaoth Atotputernicul, 47 şi toată mulţimea a strigat
„Amin!". Şi, înălţându-şi mâinile şi căzând la pământ, I s-au închinat
Domnului. 48 Leviţii Iisus, Anniuth şi Sarabias, Iadinos, Iacubos, Sabbataios,
Autaias, Maiannas şi Calitas, Azarias şi Iozabdos, Ananias şi Phalias îi
învăţau Legea Domnului şi citeau Legea Domnului în faţa mulţimii, însu-
fleţind, totodată, de bucurie citirea. 49 Şi Attarates i-a zis lui Ezdra, arhiereul
şi cititorul [Legii], precum şi leviţilor care-i învăţau pe toţi din mulţime:
50 „Această zi este sfântă întru Domnul (şi toţi plângeau în timp ce ascultau
Legea). 51 Aşadar, mergeţi şi mâncaţi mâncăruri grase şi beţi băuturi dulci şi
trimiteţi-le daruri celor ce n-au, 52 căci ziua aceasta este sfântă pentru
Domnul. Şi nu fiţi trişti, căci Domnul vă va da cinstire!" 53 Şi leviţii dădeau
poruncă întregului popor, zicând: „Această zi este sfântă, nu fiţi trişti!" 54 Şi
s-au dus toţi să mănânce, să bea şi să se veselească, şi să le dea daruri celor
ce n-aveau, şi să petreacă în mare veselie, 55 fiindcă s-au şi însufleţit de pe
urma cuvintelor cu care fuseseră învăţaţi – şi s-au adunat laolaltă.

9,45 „a înălţat": echivalentul TM, urmat fidel de 2Ezr., spune că „Ezdra a deschis (ebr. *yiph^{e}ta<u>h</u>*, gr. ἤνοιξεν) Cartea...". Totuşi, 1Ezr., cu această aluzie la înălţarea Cărţii Legii (Torei) înaintea lecturii, pare mai aproape de ritualul sinagogii.

9,46 „cât timp le lămurea Legea": gr. ἐν τῷ λῦσαι τὸν νόμον mai poate însemna şi „când a deschis [cartea] Legii".

9,51-52 Aceste versete sunt citate în *Const. Ap.* VII,20, într-un amestec de variante din 1Ezr. şi 2Ezr.: πορεύεσθε (2Ezr.) φάγετε λιπάσματα καὶ πίετε γλυκάσματα καὶ μὴ λυπεῖσθε (1Ezr.), „porniţi-vă de mâncaţi mâncăruri grase şi beţi băuturi dulci şi nu fiţi trişti!".

9,55 Textul pare că se încheie brusc, aşa încât există comentatori care presupun aici o lacună. Totuşi, secvenţa „s-au adunat laolaltă" (καὶ ἐπισυνήχθησαν) nu se regăseşte la început de frază în textele paralele, aşa cum ar fi fost normal în cazul unei lacune. Pe de altă parte, cartea se încheie logic cu adunarea finală a poporului Israel, înfăptuită de Ezdra prin puterea Legii. ♦ Autorul traducerii VL, de bună seamă încurcat de finalul „brusc" al textului, adaugă: „şi s-au adunat toţi la Ierusalim, ca să-şi sărbătorească bucuria, după legământul Domnului Dumnezeului lui Israel." ♦ Flavius Iosephus (*AI* XI,158) este singurul care vorbeşte despre sfârşitul lui Ezdra: „Şi-a dat viaţa la bătrâneţe şi a fost îngropat cu mare cinste la Ierusalim."

2 EZDRA

Introducere

I. Plasarea în cadrul scrierilor biblice

Cartea care, în LXX, se numeşte „a doua a lui Ezdra" are drept corespondent în canonul ebraic (TM) două cărţi, antepenultimele din grupul Scrierilor: Ezra şi Nehemia*. Atribuite în mod tradiţional lui Ezdra, împreună cu Cronicile, cele două cărţi din canonul ebraic Ezra-Nehemia alcătuiau iniţial o unitate, aşa cum arată Talmudul (*Baba Bathra* 14b-15a). În aceeaşi grupare le cunoaşte şi Eusebiu al Cezareii (*Istoria bisericească* 4,26,4). În greacă sunt traduse sub forma unei singure cărţi: 2 Ezdra. În Vulgata, cărţilor Ezra şi Nehemia din canonul ebraic le corespund 1 şi 2 Ezdra. În LXX, 2 Ezdra este aşezată după apocrifa 1 Ezdra şi înainte de grupul celor trei deuterocanonice, Ester, Iudit şi Tobit.

II. Subiectul

Decretul lui Cirus consfinţeşte eliberarea evreilor din exil şi le permite să se întoarcă în Ierusalim (1,1-11). Un prim grup porneşte sub conducerea lui Sasabasar. Urmează lista evreilor întorşi din exil (2,1-67) şi primele donaţii pentru reconstruirea Templului (2,68-70). Evreii, în frunte cu preotul Iisus, fiul lui Iosedec, şi cu Zorobabel, fiul lui Salatiel, ridică altarul arderilor de tot (3,1-6) şi pun temelia Templului (3,7-13). La acestea se opun duşmanii lui Iuda şi ai lui Beniamin, populaţii păgâne sau amestecate pe care evreii le-au găsit la întoarcerea din exil (4,1-6) şi care obţin de la regele Arthasastha oprirea lucrărilor de reconstrucţie (4,7-24). Totuşi, la îndemnul profeţilor Aggeu şi Zaharia, Zorobabel şi Iisus reiau zidirea Templului (5,1-2), care se încheie cu permisiunea regelui Darius (5,3–6,12), în al şaselea an al domniei acestuia, şi este sfinţit (6,13-22). Apoi, sub domnia lui Arthasastha şi din iniţiativa acestuia, preotul şi scribul Ezdra vine la

* Am transcris „Ezra" şi „Nehemia" când e vorba de titlurile cărţilor din TM, respectiv „Ezdra" şi „Neemia" pentru orice referinţă la LXX.

Ierusalim din Babilon impunând respectarea Legii (7,1–8,36). Aflând despre căsătoriile mixte (9,1-4), se roagă lui Dumnezeu de iertare (9,5-15), după care le porunceşte bărbaţilor evrei să renunţe la soţiile păgâne (10,1-17). Se prezintă lista acestor bărbaţi (10,17-44). Urmează misiunea lui Neemia, evreu din Susa şi paharnic al regelui, care, la auzul unor veşti sumbre de la Ierusalim (11,1-4), se roagă pentru iertarea evreilor (11,5-11). Regele Arthasastha îi îngăduie să plece la Ierusalim (12,1-10); el ajunge în cetatea sfântă, o cercetează (12,11-15) şi se decide să înceapă reconstrucţia ei (12,16-19). Urmează lista meşterilor care au lucrat la construcţia zidului (13,1-32). Munca la zid continuă, în ciuda opoziţiei localnicilor păgâni, arabi şi ammoniţi (14,1-17). Neemia desfiinţează birurile datorate de popor conducătorilor, stârpind astfel sărăcia (15,1-19), rezistă presiunilor şi ameninţărilor lui Sanaballat (16,1-14) şi isprăveşte zidul (16,15-19). După încheierea lucrărilor, Neemia reia lista primilor evrei întorşi din exil cu Zorobabel (17,1-73). Ezdra revine în centrul atenţiei: el citeşte Cartea Legii înaintea mulţimii din Ierusalim (18,1-16). Poporul celebrează Sărbătoarea corturilor (18,17-18) şi se pocăieşte (19,1-4) ascultând rugăciunea leviţilor (19,5-37). Reînnoirea legământului (20,1). Urmează listele celor care au pecetluit legământul, în fruntea cărora se află Neemia (20,2-29), şi noile angajamente şi îndatoriri ale celor care au semnat (20,30-40). Ierusalimul şi celelalte cetăţi încep să se repopuleze cu evrei (21,1-36). După enumerarea preoţilor şi a leviţilor din perioada postexilică (22,1-26), se relatează episodul sfinţirii zidului din Ierusalim (22,27-43). Ierusalimul capătă din nou strălucirea din vremea marilor săi regi (22,44–13,5). Neemia pleacă la rege, dar i se îngăduie să se întoarcă la Ierusalim în anul al treizeci şi doilea al lui Arthasastha, regele perşilor (23,6-7), şi înfăptuieşte ultimele reforme (23,8-31).

III. Structura cărţii

Carte cu un conţinut istoric eterogen, 2Ezr. se structurează în jurul a trei unităţi narative majore:

1. perioada imediat următoare edictului lui Cirus cel Mare, când primul val de evrei se întoarce din exil, sub conducerea lui Zorobabel şi a Marelui Preot Iisus (1–6);
2. perioada în care activează preotul şi scribul Ezdra, aflat în fruntea altui val de evrei repatriaţi (7–10);
3. perioada reformelor lui Neemia (11–17; 20–23).

Dintre aceste unităţi, ultimele două par să fi alcătuit nucleele originare ale cărţii: majoritatea bibliştilor sunt de acord că structura de rezistenţă a cărţii o reprezintă cele două „memorii" ale reformelor întreprinse de Ezdra (7–9) şi de Neemia (11,1; 17,73; 21,1-2; 22,31-43; 13,4-31). Pasajele amintite sunt scrise la persoana întâi, sub forma unor rapoarte amănunţite pe care eroii reformatori ai iudeilor postexilici urmau fie să le încredinţeze, la sfârşitul misiunii, suveranului pers care îi delegase, fie să le aducă mărturie în faţa lui Dumnezeu, pentru generaţiile viitoare de evrei dreptcredincioşi. Dacă L. Blenkinsopp şi, împreună cu el, o bună parte din critica modernă, sprijină prima ipoteză, alţi istorici, în frunte cu U. Kellermann, au văzut în memoriile lui Neemia o apologie a reformatorului împotriva unor eventuale nemulţumiri şi acuzaţii. La aceste „memorii" – sâmburele narativ al istoriei biblice postexilice – se adaugă o corespondenţă cu aparenţă oficială, de dată mai veche, precum şi documente oficiale despre autorităţile locale şi imperiale implicate în desfăşurarea evenimentelor. Aceste documente acoperă din punct de vedere editorial mai ales prima secţiune a cărţii.

În al treilea rând, autorul cărţii s-a folosit de listele evreilor întorşi, în diferite etape, din exil în Palestina. Cea mai faimoasă este lista din 2Ezr. 2,1-70, care revine în 2Ezr. 17, însă aceasta nu este unica. Secţiunea consacrată lui Neemia, semnalată în LXX prin fraza introductivă „Faptele lui Neemia, fiul lui Achalia" (2Ezr. 11-23), conţine o serie întreagă de asemenea liste, pe care autorul le-a consultat, probabil, în arhiva celui de-al doilea templu: lista zidarilor (2Ezr. 13), posibil inclusă chiar în „memoriile" lui Neemia, lista semnatarilor legământului (2Ezr. 20,1-29), a locuitorilor din Ierusalim (2Ezr. 21,3-24), a oraşelor populate de evreii din provincie (2Ezr. 21,25-36) şi, în sfârşit, a preoţilor şi leviţilor (2Ezr. 22,1-26).

Pe lângă identificarea celor trei tipuri principale de surse întrebuinţate de autor/autori, critica a încercat să desluşească şi etapele procesului editorial. Dacă unii specialişti, ca de exemplu Blenkinsopp, susţin ideea tradiţională conform căreia 2 Cronici şi Ezra-Nehemia se datorează aceluiaşi autor (pentru că finalul celei dintâi este identic cu începutul celei de-a doua) cei mai mulţi astăzi sunt de părere că nu se poate vorbi despre identitate de autor în cazul cărţilor menţionate, ci, mai degrabă, de o ajustare ulterioară a începutului cărţilor Ezra-Nehemia (= 2Ezr. LXX) după finalul 2 Cronici, pentru a da impresia continuităţii evenimenţiale. În viziunea lui H.G.M. Williamson, de pildă, procesul editorial al cărui rezultat final a fost 2Ezr. a cunoscut trei stadii: în primul rând, redactarea memoriilor lui Ezdra şi Neemia în forma iniţială, contemporană activităţii celor doi reformatori, în

al doilea rând, combinarea materialului reprezentat de cele două „memorii" (2Ezr. 7–23) şi, în ultima fază, adăugarea secţiunii 2Ezr. 1–6. Ceea ce au în comun 2Par. şi 2Ezr. (TM Ezra-Nehemia) nu este autorul, ci anumite circumstanţe sociale şi istorice care au determinat apropierea textelor respective.

În privinţa datării textului originar, un *terminus post quem* l-ar constitui anul 323 î.H.: 2Ezr. 22,22 îl menţionează pe un anumit Iddua (TM *Yaddūa'*), cap de familie trăitor în vremea lui Alexandru cel Mare. Dar acest din urmă pasaj pare să fie un adaos târziu la listele lui Neemia. De aceea, *The Oxford Bible Commentary* oferă ca interval posibil 430-400 î.H. Tendinţa recentă este de a plasa redactarea finală către anul 300 î.H.; printre alte argumente, capitolele 1–6, considerate cele mai târzii, au în centru construirea Templului din Ierusalim cu sprijinul regilor perşi şi în ciuda opoziţiei samaritenilor. Insistenţa asupra acestor două elemente ar putea fi o reacţie la construirea templului de pe muntele Garizim de către samariteni, la sfârşitul epocii perse, cu acordul lui Darius al III-lea Codomanes (335-330) şi apoi al lui Alexandru Macedon (*cf.* André Lemaire în *La Bible et sa culture*, sous la direction de Michel Quesnel et Philippe Gruson, ed. Desclée de Brouwer, Paris, 2000, vol. I, p.361).

IV. Istoricitatea şi mesajul

Importanţa fundamentală a celei de-a doua cărţi a lui Ezdra constă în unicitatea relatării istorice conţinute în ea. 2Ezr. este principala sursă intrabiblică pentru perioada postexilică a istoriei lui Israel. Informaţia pe care o conţine e coroborată de documente din arhivele perse. Totuşi, pentru multe elemente, istoricii acestei perioade depind în exclusivitate de sursa biblică.

Ca şi în cazul altor cărţi, discursul istoric din 2Ezr. este, din perspectiva istoriografiei actuale, unul discontinuu. Autorul pune cap la cap evenimente care au avut loc într-o perioadă de cel puţin o sută de ani şi a căror cronologie este foarte greu de stabilit. Cele mai multe evenimente relatate fie nu sunt datate deloc (2,1;17,6; 3,10; 4,1; 9,1; 14,1; 15,15; 20,1; 21,1; 23,1), fie sunt consemnate numai după luna şi ziua în care au avut loc (3,1.4.6.8; 6,19; 9,15; 19,1). Intervine apoi dificultatea cauzată de posibila omonimie a regilor perşi invocaţi. LXX „Arthasastha" poate fi atât Artaxerxes I Longimanus (465-424 î.H.), cât şi Artaxerxes II Mnemon (404-359 î.H).

Dacă pentru perioada lui Zorobabel şi a Marelui Preot Iisus cronologia relativă se poate aplica cu o anumită exactitate, aceasta se datorează puţinelor trimiteri directe şi mai numeroaselor aluzii la istoria profană a Imperiului

pers, precum şi tipurilor de discurs (decrete regale, edicte, corespondenţă oficială) pe care le conţin primele şase capitole. Deşi nu sunt atestate în surse paralele, elementele cu caracter oficial inserate în primele capitole au, după majoritatea bibliştilor, un grad mare de autenticitate, dovedită, în TM, şi de folosirea limbii aramaice (4,9-11; 5,17–6,5) care, la acea dată, funcţiona ca *lingua franca* în Orientul Apropiat.

În consecinţă, prima perioadă a istoriei postexilice se încadrează în următoarele date: în anul 538/537 î.H. Cirus cel Mare dă faimosul edict de eliberare a evreilor din exil şi le permite acestora să-şi reconstruiască Templul la Ierusalim. Se reface mai întâi altarul arderilor de tot, începe şi reconstruirea Templului, dar lucrările se întrerup din pricina unor intrigi (4). Reconstruirea este în cele din urmă încununată de succes în anul al şaselea al lui Darius I Hystaspes, adică 515 î.H. (6,15). O problemă o constituie pasajul 4,6-23, care se referă la evenimente din perioada lui Xerxes (Asuerus în LXX): 486-464 î.H. şi Artaxerxes I (Arthasastha în LXX): 464-424 î.H., aşadar cu cca 60 de ani mai târziu. O lectură atentă arată că opoziţia relatată aici se referă la reconstrucţia cetăţii şi a zidurilor. Pasajul constituie deci o inserţie atrasă de ideea generală a greutăţilor întâmpinate de evreii întorşi din exil. Cronologia se complică şi mai mult în cazul celor doi mari reformatori: Ezdra şi Neemia. Ideea cronologică indusă de succesiunea episoadelor biblice ar fi că misiunea lui Ezdra a precedat-o pe a lui Neemia. În acest caz, regele pers numit în LXX Arthasastha este Artaxerxes I Longimanus. Anul al şaptelea al domniei acestuia, în care Ezdra ar fi plecat cu grupul de 1800 de evrei, inclusiv preoţi şi leviţi, din exil spre Palestina (2Ezr. 7,8), este 458 î.H. Prima misiune a lui Neemia la Ierusalim are loc în anul al douăzecilea al regelui Arthasastha, adică în 446 î.H. În privinţa acestei date nu există nici un dubiu, Arthasastha menţionat în 2Ezr. 11,1 este Artaxerxes I. O dovedesc câţiva papiri de corespondenţă, scrişi în aramaică de către preotul evreu din Elephantina către Bahohim, guvernatorul Iudeii în anul al şaptelea al domniei lui Darius (al II-lea – 408 î.H.). În această scrisoare, preotul din Elephantina aminteşte şi de fiii lui Sanaballat din Samaria. Or, aşa cum reiese din 2Ezr. 4,1, Sanaballat a fost contemporanul şi adversarul neîmpăcat al lui Neemia, trăitor cu o generaţie înainte de scrisorile elephantine, adică pe vremea lui Artaxerxes I Longimanus. Îndată după sosirea în Ierusalim, Neemia începe construcţia zidului, pe care o termină, în ciuda opoziţiei şi intrigilor duşmanilor săi, în cincizeci şi două de zile (6,15). După încheierea lucrărilor şi reluarea, în 2Ezr. 17, a listei evreilor sosiţi cu Zorobabel (2Ezr. 2),

intervine o imensă neclaritate cronologică: Ezdra reapare în acţiune (2Ezr. 8–9) şi citeşte Legea mozaică în faţa mulţimii, după care autorul nu-l mai pomeneşte. Urmează continuarea misiunii lui Neemia, în anul al treizeci şi doilea al lui Artaxerxes I (23,6-7). Impresia generală ar fi că cei doi reformatori au acţionat aproape simultan, ignorându-se reciproc, singura lor întâlnire fiind momentul citirii Legii.

Totuşi, datele decalate ale plecărilor celor doi reformatori din Babilon şi, respectiv, din Susa sunt un indiciu solid al faptului că misiunile lor nu au fost simultane, ci, în cel mai bun caz, tangente. Mulţi comentatori susţin că Neemia şi-a îndeplinit misiunea înaintea lui Ezdra şi că regele Arthasastha, menţionat la 2Ezr. 7,8, este, de fapt, Artaxerxes II Mnemon (404-359 î.H). În acest caz, Ezdra ajunge în Ierusalim în 398 î.H. Trei argumente interne sprijină această teorie: la sosirea sa la Ierusalim, Ezdra găseşte zidul construit (9,9), or zidul nu a fost construit decât pe vremea lui Neemia; apoi el vorbeşte unei cetăţi bine populate (10,1), câtă vreme Neemia afirmă că la vremea lui numai câţiva oameni locuiau în Ierusalim (17,4); în fine, în 10,6 se spune că Ioanan, fiul lui Elisub, era contemporan cu Ezdra. Chiar dacă cele trei argumente au fost contestate de cei care menţin cronologia tradiţională, plasarea misiunii lui Ezdra sub Artaxerxes al II-lea spulberă multe neclarităţi. Activitatea lui Neemia ar fi deci anterioară celei a lui Ezdra: plasarea lui Neemia în momentul citirii solemne a Legii ar putea fi opera redactorului final, care, neinteresat de cronologia relativă a evenimentelor, pune accentul asupra liniilor de forţă ale reformei religioase postexilice, care construieşte nu numai Templul şi zidul, ci şi comunitatea. Autorul sacru nu face istorie sau cronografie propriu-zise, ci insistă, sub aparenţa unei discurs epic variat, asupra a trei chestiuni cruciale pentru instituirea Israelului postexilic: zidirea Templului în timpul lui Zorobabel, construirea zidului şi reformele sociale realizate de Neemia, reforma religioasă a lui Ezdra.

Toate cele trei „zidiri" urmăresc acelaşi scenariu: iniţiativa de reconstrucţie a căpeteniilor israelite este susţinută de curtea imperială persă, dar contracarată cu vehemenţă de duşmăniile populaţiei păgâne neorganizată politic şi social din Palestina. Fiecare căpetenie se remarcă, în istoria sacră, printr-un gest de legitimare simbolică a poporului ales. Între acţiunile acestor oameni de seamă nu încap evenimente nesemnificative. Autorul îşi construieşte discursul nu numai pe conflictul dintre legitimitatea evreilor reveniţi din exil şi populaţiile ostile, găsite în patria ruinată, ci şi pe complementaritatea între metodele oficiale, cu caracter mai ales „laic", ale lui Neemia şi autoritatea cu fundament religios a preotului Ezdra. Dacă primul

îşi dă măsura în construcţia concretă (zidul Ierusalimului), cel de-al doilea vizează restabilirea Legii mozaice. Altfel, paralelismul dintre cei doi este perfect. Într-o situaţie în care reinstaurarea monarhiei nu era posibilă, reformatorii acţionează, cu mijloacele regilor şi ale Marilor Preoţi legendari – ridicarea zidurilor era apanajul suveranilor – pentru instaurarea unui alt tip de regim, consfinţit de ridicarea celui de-al doilea Templu de către Zorobabel: teocraţia. Şi Ezdra şi Neemia sunt mandataţi de regii perşi; amândoi introduc reforme importante şi mai ales au conştiinţa importanţei gesturilor lor: scriu „memorii". Relaţiile dintre comunitatea evreiască din Palestina postexilică şi autoritatea imperială persă au stârnit, de asemenea, controverse. Colaborarea lor li s-a părut îndreptăţită unor comentatori şi suspectă altora. Din prima categorie se remarcă K. Hoglund, care consideră că readucerea evreilor în vechile lor teritorii dinainte de exil intra în planul Imperiului pers de întărire a graniţelor de vest, în condiţiile în care grecii începuseră să susţină revoltele antiahemenide din Egipt. Mai mult, Benquist crede că sprijinul necondiţionat al iudeilor pentru dinastia ahemenidă nu se datorează numai faimosului edict al lui Cirus al II-lea, ci faptului că respectiva curte de la Susa sprijinise redactarea finală a Legii lui Moise (Tora). Pe o poziţie diferită se situează *The Oxford Bible Commentary*, care afirmă că, dacă 2Ezr. ar fi citită din perspectiva realităţii israelite de ţară sub ocupaţie, colaborarea dintre evrei şi regii perşi nu ar mai avea aceeaşi fundamentare. În definitiv, 2Ezr. deplânge situaţia ţării aflate sub ocupaţie (*cf.* 2Ezr. 19,9).

V. Traducerea în greacă

1 şi 2 Ezdra sunt atestate din secolul I al erei creştine. După O. Munnich (1982), traducerea poate fi datată numai relativ, în funcţie de traducerea Psalmilor (cca 150 î.H.). Astfel, profesorul francez susţine că 2Ezr. 11–23 (pasaj care în TM corespunde Cărţii lui Neemia) cunoaşte influenţe stilistice ale Psalmilor LXX şi, prin urmare, a fost tradus după 150 î.H. Nu aceeaşi este situaţia pasajului 2Ezr. 1–10 (TM: Ezra), a cărui greacă nu pare influenţată de greaca Psalmilor, aşadar este anterior anului 150 î.H. În volumul *La Bible grecque des Septante, du judaisme hellénistique au christianisme ancien,* G. Dorival afirmă că traducerile 1 şi 2 Ezdra sunt anterioare anului 100 î.H. Reţinând observaţiile lui H.St.J. Thackeray că 1Ezr. şi Dan. se datorează aceluiaşi traducător şi că 2Ezr. este puţin ulterioară lui 1Ezr., G. Dorival fixează ca dată a traducerii lui 1Ezr. perioada 150-145 î.H., iar pentru 2Ezr., 145-135 î.H. Calitatea traducerii lasă de dorit, în opinia lui

H.St.J. Thackeray, care aşază 2Ezr. în grupul opus, ca acurateţe stilistică, Pentateuhului. Motivul invocat de savant l-ar constitui literalitatea supărătoare a textului LXX. De altfel, cu excepţia scurtării listelor din capitolele 21 şi 22, diferenţele dintre LXX şi TM nu sunt semnificative. Deşi nu se poate indica cu siguranţă, locul traducerii pare să fi fost Palestina (*cf.* Gilles Dorival, *op. cit.*, pp. 101-109 şi M. Hengel, *The Septuagint as Christian Scripture*, p. 82). În privinţa autorului traducerii, lucrurile sunt la fel de neclare. C.C. Torrey atribuia traducerea de-a dreptul lui Theodotion, ca şi pe cea a Paralipomenelor, dar ipoteza a fost respinsă de alţii (de ex. L.C. Allen).

Ştefan Colceriu

2 Ezdra

1 [1] În primul an al [domniei] lui Cirus, regele perşilor, ca să se
împlinească cuvântul Domnului [rostit] prin gura lui Ieremia, Domnul a
trezit duhul lui Cirus, regele perşilor; şi acesta a poruncit să se vestească în
toată împărăţia, prin viu grai, ba chiar şi în scris, următoarele: [2] „Aşa spune
Cirus, regele perşilor: Toate împărăţiile pământului mi le-a dat mie Domnul
Dumnezeul cerului şi tot El mi-a lăsat în grijă să-i construiesc Casă în
Ierusalim, care este în Iudeea. [3] Se află printre voi oameni din tot neamul
Său? Dumnezeul lor să fie cu ei, iar ei să meargă la Ierusalim, care este în
Iudeea, şi să construiască Casa Dumnezeului lui Israel (acesta este
Dumnezeul din Ierusalim). [4] Pe toţi [iudeii] rămaşi de pretutindeni, oriunde

---

1,1 Cirus (558-528 î.H.) a cucerit Babilonul în 539, când şi-a luat şi titlul de „rege al Babilonului". Deci „primul an" despre care e vorba aici începe în luna Nisan a anului 538. ♦ Ieremia 25,11-12 vorbeşte de „70 de ani" – cifră rotundă, care a fost interpretată fie pornind din 606 (intrarea babilonienilor în Iuda), fie ca număr simbolic. ♦ „prin gura lui Ieremia": Beda citează doi profeţi, Ieremia şi Isaia (Ier. 29,4-5; Is. 44,24) pentru a sublinia simpatia pe care Cirus o avea pentru evrei. ♦ Tot pentru Beda, Cirus îl prefigurează pe Iisus, „şi prin nume, şi prin fapte". Prin nume, fiindcă Cirus ar însemna „moştenitor" (al lui Dumnezeu); prin fapte, pentru că i-a eliberat pe evrei (*In Ezram et Neemiam*, I,1 *ad loc.*).

1,2 „Dumnezeul cerului": expresie de origine persă, care apare în Biblie mai ales în gura unor neevrei cu privire la Dumnezeul lui Israel (*cf.* şi Iud. 5,8; Dan. 2,18). Suveranii perşi îl vor fi asimilat cu zeul lor suprem, Ahura Mazda. ♦ În 2 Ezdra termenul οἶκος, „Casă", este singurul termen folosit pentru a desemna Templul din Ierusalim în această carte. În prima parte a cărţii (cap. 1-10), οἶκος se referă la Templul din Ierusalim de 65 de ori, iar în partea a doua (cap. 11-23) de 22 de ori.

1,3 „să meargă la Ierusalim": Beda interpretează reîntoarcerea evreilor de la Babilon (cetatea captivităţii) la Ierusalim (cetatea libertăţii) ca o imagine simbolică a ascensiunii sufletului de la starea de păcat la mântuire (*ibid.*, I,1 *ad loc.*).

1,4 „rămaşi": „rămăşiţa lui Israel" îi desemnează în limbaj profetic pe cei rămaşi credincioşi lui Dumnezeu şi care îşi pun toată nădejdea în El. ♦ Beda interpretează astfel: doar cei desăvârşiţi ajung la Ierusalimul ceresc; dar toţi creştinii sunt chemaţi să participe/ajute la această „ascensiune", întrucât toţi fac parte din Biserică. Prin urmare, cei rămaşi ar fi începătorii; cei ajunşi, desăvârşiţii (*ibid.*, *ad loc.*).

se află ei, oamenii din partea locului să-i ajute cu argint şi cu aur, cu bunuri,
cu vite, împreună cu ofrande de bunăvoie pentru Casa Dumnezeului din
Ierusalim." 5 Au pornit atunci căpeteniile familiilor lui Iuda şi Beniamin,
preoţii şi leviţii, toţi cei cărora Dumnezeu le-a trezit duhul să meargă să
construiască Casa Domnului din Ierusalim. 6 Toţi oamenii din partea locului
i-au înzestrat cu vase de argint, cu aur, cu bunuri şi vite, cu daruri pe lângă
ofrandele cele de bunăvoie. 7 Regele Cirus a pus să se aducă odoarele din
templul Domnului pe care Nabucodonosor le luase din Ierusalim şi le dăruise
casei dumnezeului său. 8 Cirus, regele perşilor, a pus să i se dea odoarele în
mâna lui Mithradate vistiernicul, iar el le-a predat cu număr lui Sasabasar,
căpetenia lui Iuda. 9 Şi acesta e numărul lor: vase de aur – treizeci, vase de
argint – o mie şi vase de diferite forme – douăzeci şi nouă, 10 cupe de aur –
treizeci, de argint – două sute, şi alte odoare – o mie. 11 Cu totul, odoare de
aur şi argint – cinci mii patru sute. Sasabasar le-a dus pe toate din Babilon,
unde fuseseră în exil, înapoi la Ierusalim.

2 1 Aceştia sunt fiii ţării care au plecat din robia exilului în care îi dusese
în Babilon Nabucodonosor, regele Babilonului, şi s-au întors la Ierusalim şi
în Iuda, fiecare în oraşul său. 2 Cu Zorobabel au plecat Iisus, Neemia,
Saraias, Reelias, Mardochai, Balasan, Masphar, Bagui, Reum, Baana.
Numărul bărbaţilor din poporul lui Israel: 3 fiii lui Phoros, două mii o sută
şaptezeci şi doi; 4 fiii lui Saphatia, trei sute şaptezeci şi doi; 5 fiii lui Era,

---

1,6 „i-au înzestrat cu...", *litt.* „le-au întărit mâinile cu...".

1,8 „vistiernicul": gr. γασβαρηνος redă ebr. *gizᵉbār*, ***hapax*** **în ambele limbi, împrumut** din persă. ♦ Sasabasar (ebr. *Şēşᵉbāţţar*) ar putea fi „Sanesar" (ebr. *Şenᵉ'aţţar*), fiul lui Iehonia, amintit la 1Par. 3,18 – nume de origine babiloniană.

1,10 „cupe": gr. κεφφουρη transcrie ebr. *kᵉphōrēy [zhābh]*. ♦ „două sute": TM are „patru sute zece". ♦ Pentru Beda, „cupele" îi simbolizează pe cei îmbătaţi de iubire divină. Cât despre „aur", el s-ar referi la cei plini de harul înţelepciunii, în vreme ce argintul îi simbolizează pe cei cu harul vorbirii (I,1, *ad loc.*). Beda are, în plus faţă de LXX, „*cultri*", un fel de cuţite de sacrificiu, pe care le interpretează alegoric.

1,11 Totalul nu corespunde sumei obiectelor enumerate. S-a presupus fie că textul e prost păstrat, fie că citează doar fragmente din nişte documente contabile mai vechi (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). ♦ „unde fuseseră în exil... Ierusalim": TM are „cu exilaţii care urcau de la Babilon la Ierusalim".

2,1-70 Enumerarea se regăseşte aproape identic la 17,6-73.

2,1 „s-au întors la Ierusalim şi în Iuda": Ierusalimul simbolizează, după Beda, Sfânta Biserică, universală, întărită de ziduri puternice împotriva duhurilor rele (I,1, *ad loc.*).

2,3-61 „fiii...": lista celor întorşi după clanuri sau după locurile de origine (vv. 21-34).

şapte sute şaptezeci şi cinci; 6 fiii lui Phaatmoab, adică fii ai lui Iisus [şi]
Ioab, două mii opt sute doisprezece; 7 fiii lui Ailam, o mie două sute cinci-
zeci şi patru; 8 fiii lui Zathua, nouă sute patruzeci şi cinci; 9 fiii lui Zacchu,
şapte sute şaizeci; 10 fiii lui Banui, şase sute patruzeci şi doi; 11 fiii lui Babi,
şase sute douăzeci şi trei; 12 fiii lui Asgad, trei mii două sute douăzeci şi
doi; 13 fiii lui Adonicam, şase sute şaizeci şi şase; 14 fiii lui Bagoi, două mii
cincizeci şi şase; 15 fiii lui Adin, patru sute cincizeci şi patru; 16 fiii lui Ater,
adică ai lui Ezechia, nouăzeci şi opt; 17 fiii lui Basu, trei sute douăzeci şi
trei; 18 fiii lui Iora, o sută doisprezece; 19 fiii lui Asem, două sute douăzeci şi
trei; 20 fiii lui Gaber, nouăzeci şi cinci; 21 fiii din Baithleem, o sută douăzeci
şi trei; 22 fiii din Netopha, cincizeci şi şase; 23 fiii din Anathoth, o sută
douăzeci şi opt; 24 fiii din Asmoth, patruzeci şi doi; 25 fiii din Cariathiarim,
Caphira şi Beroth, şapte sute patruzeci şi trei; 26 fiii din Arama şi Gabaa,
şase sute douăzeci şi unu; 27 bărbaţii din Machmas, o sută douăzeci şi doi;
28 bărbaţii din Baithel şi Aia, patru sute douăzeci şi trei; 29 fiii din Nabo,
cincizeci şi doi; 30 fiii din Magebos, o sută cincizeci şi şase; 31 fiii din
Elam-ar, o mie două sute cincizeci şi patru; 32 fiii din Eram, trei sute două-
zeci; 33 fiii din Lod, Aroth şi Ono, şapte sute douăzeci şi cinci; 34 fiii din
Ierihon, trei sute patruzeci şi cinci; 35 fiii din Sanaa, trei mii şase sute trei-
zeci. 36 Iar preoţi [au fost]: fiii lui Iedua, ţinând de casa lui Iisus, nouă sute
şaptezeci şi trei; 37 fiii lui Emmer, o mie cincizeci şi doi; 38 fiii lui Phassur, o
mie două sute patruzeci şi şapte; 39 fiii lui Erem, o mie şapte. 40 Iar leviţi [au
fost]: fiii lui Iisus şi Cadmiel, ţinând de fiii lui Oduia, şaptezeci şi patru.
41 Cântăreţii: fiii lui Asaph, o sută douăzeci şi opt. 42 Fiii portarilor: fiii lui
Salum, fiii lui Ater, fiii lui Telmon, fiii lui Acub, fiii lui Atita, fiii lui Sabau,
o sută treizeci şi nouă cu toţii. 43 Slujitorii [Casei]: fiii lui Suia, fiii lui
Asuphe, fiii lui Tabaoth, 44 fiii lui Keraos, fiii lui Soea, fiii lui Phadon, 45 fiii
lui Labano, fiii lui Agaba, fiii lui Acaboth, 46 fiii lui Agab, fiii lui Samalai,
fiii lui Anan, 47 fiii lui Kedel, fiii lui Gaer, fiii lui Reea, 48 fiii lui Rason, fiii
lui Necoda, fiii lui Gazem, 49 fiii lui Usa, fiii lui Phase, fiii lui Basi, 50 fiii lui

---

2,12 „trei mii...": TM are „o mie...".

2,28 „patru sute": TM are „două sute...".

2,31 „Elam-ar": TM are *'Ēylām 'aḫēr* („alt Eylam").

2,39 „o mie şapte": TM are „o mie şaptesprezece."

2,43 „Slujitorii [Casei]": gr. ναθιναῖοι (în restul cărţii ναθινιμ) transcrie ebr. *n^{e}thīnīm* „cei dăruiţi" (leviţilor? – *cf.* 8,20). E vorba de oameni (uneori de îndepărtată origine străină) care exercitau funcţii subalterne în Templu (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

Asena, fiii lui Maonim, fiii lui Naphison, 51 fiii lui Bacbuc, fiii lui Akipha,
fiii lui Arur, 52 fiii lui Basaloth, fiii lui Mauda, fiii lui Aresa, 53 fiii lui
Barcus, fiii lui Sisara, fiii lui Thema, 54 fiii lui Nasue, fiii lui Atupha, 55 fiii
lui Abdeselma: fiii lui Sati, fiii lui Asepherath, fiii lui Phadura 56 fiii lui
Ieela, fiii lui Darcon, fiii lui Gedel, 57 fiii lui Saphatia, fiii lui Atil, fiii lui
Phacherath-*aseboin*, fiii lui Emi. 58 Slujitorii [Casei] şi fiii lui Abdeselma,
cu toţii, trei sute nouăzeci şi doi. 59 Au plecat şi următorii oameni din
Thelmeleth, Thelaresa, Charub, Edan, Emmer, dar nu au putut arăta, despre
casa lor părintească şi despre seminţia lor, că se trag din Israel: 60 fiii lui
Dalaia, fiii lui Bua, fiii lui Tobia, fiii lui Necoda, şase sute cincizeci şi doi.
61 Iar dintre fiii preoţilor: fiii lui Chabia, fiii lui Acus, fiii lui Berzellai, cel
care luase de nevastă pe una dintre fiicele lui Berzellai din Galaad şi purta
numele lor. 62 Toţi aceştia şi-au căutat numele printre cei înscrişi, dar nu au
fost găsiţi. Ei au fost îndepărtaţi de la preoţie 63 şi Athersatha le-a poruncit
să nu se atingă de hrana cea mai sfântă până nu se va ridica un preot să-i
lumineze cu Luminătoarele şi Desăvârşitele.

64 Întreaga adunare număra cu totul patruzeci şi două de mii trei sute
şaizeci [de oameni], 65 fără robii şi slujnicele lor, în număr de şapte mii trei

---

2,55 Multe mss. au aici şi în v. 58 „fiii robilor lui Solomon" (ca în TM) în locul cuvintelor „fiii lui Abdeselma". Varianta „fiii robilor lui Solomon", respinsă de Rahlfs, a putut fi introdusă aici sub influenţa pasajului paralel din 17,57. Aceşti „robi ai lui Solomon" sunt lucrători de rang inferior, poate descendenţii canaanenilor, folosiţi de Solomon la construirea templului (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

2,57 „Phacherath-*aseboin*": *cf.* 1 Ezdra 5,34, unde numele apare „Phacareth-*sabie*".

2,59 „dar nu au putut arăta, despre casa lor părintească şi despre seminţia lor, că se trag din Israel": Beda interpretează alegoric, în sensul că printre penitenţii care se întorc „la ei înşişi sau în casele Domnului" se află şi unii legaţi încă de păcate; aceştia rămân pe dinafară.

2,62 „cei înscrişi": gr. μεθωεσιμ transcrie ebr. *mithᵉyahśīm*, „înregistrat într-o genealogie".

2,63 „Athersatha": TM are *hat-tirᵉṣāthā'*, cuvânt de origine persă care înseamnă „guvernator", *litt.* „cel cinstit/temut" (mai apare şi la 17,65). ♦ „hrana cea mai sfântă": *cf.* Lev. 22,10-16. ♦ „Luminătoarele şi Desăvârşitele", gr. φωτίζοντες... τέλειοι. În alte locuri (*e.g.* Ex. 28,30), ebr. *'urīm* şi *tummīm* sunt echivalate în LXX prin δήλωσις, „dezvăluire", şi ἀλήθεια, „adevăr" (*cf.* şi nota la Ex. 28,30).

2,64 Versetul ar trimite, alegoric, la harul care se revărsa asupra Bisericii de la începuturi, numeroasă şi unită (Beda, I,1, *ad loc.*).

2,65 „cântăreţi şi cântăreţe": aceştia erau cântăreţi profani, alţii decât cei de cult de la v. 41 şi 70 (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

sute treizeci şi şapte. Erau două sute de cântăreţi şi cântăreţe. 66 Aveau cai –
şapte sute treizeci şi şase, catâri – două sute patruzeci şi cinci, 67 cămile –
patru sute treizeci şi cinci, măgari – şase mii şapte sute douăzeci.
68 Când au ajuns la Casa Domnului în Ierusalim, unele căpetenii ale
familiilor au adus de bunăvoie daruri pentru a construi Casa lui Dumnezeu
pe locul ei cel vechi. 69 A dat fiecare cât a putut pentru vistieria lucrării:
mine de aur curat – şaizeci şi una de mii, mine de argint – cinci mii şi
veşminte preoţeşti – o sută. 70 Preoţii şi leviţii, o parte din popor, cântăreţii,
portarii şi slujitorii [Casei] s-au aşezat în oraşele lor. Întregul Israel s-a
aşezat în oraşele lui.

3 1 Şi a sosit luna a şaptea, iar fiii lui Israel [se aşezaseră] în oraşele lor;
şi s-a adunat tot poporul, ca un singur om, la Ierusalim. 2 S-a ridicat Iisus,
fiul lui Iosedec, împreună cu fraţii lui preoţi şi cu Zorobabel, fiul lui
Salathiel, şi cu fraţii lui, şi au zidit altarul Dumnezeului lui Israel, ca să
aducă pe el arderile de tot, aşa cum stă scris în Legea lui Moise, omul lui
Dumnezeu. 3 Au întocmit altarul pe locul lui cel vechi, pentru că se temeau
îngrozitor de popoarele ţinuturilor, şi au înălţat pe el Domnului ardere de
tot, dimineaţa şi seara. 4 Au ţinut sărbătoarea corturilor aşa cum e scris şi au
adus zilnic arderi de tot, atâtea câte cere datina să se aducă în fiecare zi; 5 şi
de atunci încolo au adus arderile de tot necontenite şi la începutul fiecărei
luni şi la toate sărbătorile sfinţite şi oricând se făcea vreun dar de bunăvoie

2,66-67 „catâri", „măgari": îi simbolizează, în ochii lui Beda, pe credincioşii mai înceţi la minte sau încă stăpâniţi de poftele trupeşti, care însă înaintează împreună cu restul Bisericii spre Împărăţia cerească (I,1, *ad loc.*).

2,69 „mine de aur": TM are „drahme de aur". Oricum, suma e hiperbolică. ♦ „veşminte": gr. κοθωνοι transcrie ebr. *kāth^enoth*, „veşminte de in".

2,70 „slujitorii": ναθινιμ, *cf.* nota la 2,43.

3,1 „Luna a şaptea" este *Tişri* (septembrie-octombrie), luna marilor sărbători de toamnă de la Ierusalim. ♦ Beda interpretează luna a şaptea ca simbol al harului Duhului Sfânt descris ca fiind septiform în Isaia (11,2-3) şi Apocalipsa lui Ioan (1,4) (I,1, *ad loc.*).

3,2 „Iisus", „Zorobabel": după Beda, amândouă personajele îl prefigurează pe Iisus Hristos, unul, în funcţia sacerdotală, al doilea, în funcţia regească, dat fiind că „Iisus al lui Iosedec e de stirpe preoţească, Zorobabel, de stirpe regească" (I,1, *ad loc.*).

3,3 „popoarele ţinuturilor" – aici la plural, dar vezi nota de la 4,4.

3,5 „necontenite": arderile de tot aduse zilnic, dimineaţa şi seara (*cf.* Ex. 29,38; Num. 28,3.6.23).

pentru Domnul. [6] În ziua întâi a lunii a şaptea, au început să aducă arderi de
tot Domnului, [cu toate că] Casa Domnului nu avea încă temelie. [7] Au dat
bani pietrarilor şi dulgherilor şi hrană, băutură şi untdelemn celor din Sidon
şi Tyr, ca să aducă pe mare lemnul de cedru din Liban la Ioppe, aşa cum le
îngăduise Cirus, regele perşilor. [8] În al doilea an de la întoarcerea lor la
Casa lui Dumnezeu în Ierusalim, în ziua a doua, Zorobabel, fiul lui Salathiel,
şi Iisus, fiul lui Iosedec, şi ceilalţi fraţi ai lor, preoţii şi leviţii, şi toţi cei
care se întorseseră la Ierusalim din robie au început prin a-i pune suprave-
ghetori peste cei ce lucrau pe leviţii care împliniseră cel puţin douăzeci de
ani. [9] Şi au stat Iisus cu fiii şi fraţii lui, Cadmiel cu fiii lui, fiii lui Iuda,
[supraveghetori] peste cei care făceau lucrările la Casa lui Dumnezeu, [pre-
cum şi] fiii lui Enadad, fiii şi fraţii lor, leviţii. [10] Au aşezat temelia pentru a
construi Casa Domnului, şi preoţii în veşminte şi cu trâmbiţe şi leviţii, fiii
lui Asaph, cu chimvale au ieşit să-l laude pe Domnul după rânduiala lui
David, regele lui Israel. [11] Cântările lor de laudă îşi răspundeau şi aduceau
mărturie Domnului că este bun, că în veac este îndurarea Lui peste Israel. Şi
tot poporul striga cu glas mare lăudând pe Domnul pentru că se aşezase
temelie pentru Casa Domnului. [12] Mulţi dintre cei mai bătrâni, preoţi, leviţi

---

3,6 Plecând de la episodul sfinţirii altarului, Beda reface istoria lumii, de la origini până la Hristos, în şase etape: prima, Abel aducea jertfe ovine; a doua, Noe jertfea din mai multe soiuri de animale aflate pe arcă; în a treia „vârstă" Melchisedec aducea ca prinos de jertfă pâine şi vin. David a inaugurat a patra „vârstă" cu jertfe de tot pentru potolirea mâniei divine, pe locul unde Avraam (a cincea etapă) fusese pe punctul de a-l jerfi pe Isaac; a şasea vârstă începe cu Iisus şi Zorobabel, iar a şaptea cu jertfa de sine a lui Iisus Hristos (I,1, *ad loc.*). ♦ „nu avea încă temelie": Beda pleacă de această imagine, a Templului neterminat, pentru a face o lectură spirituală. Cei care abia s-au convertit la creştinism simt o asemenea credinţă arzătoare în ei, încât se cred deja printre cei desăvârşiţi, fără să fi avut vreme să pună solidă temelie credinţei lor (I,1, *ad loc.*).

3,7 „Sidon... Tyr": în ms. urmat de ediţia Rahlfs apar ca Σηδωνιν... Σωριν.

3,9 „fiii lui Enadad... leviţii" redau exact TM, dar acolo pasajul e socotit de unii o glosă, după Neh. 3,18.24 şi 10,10.

3,10 „chimvale": fiii lui Asaph (= cântăreţii) sunt aici asimilaţi cu leviţii, spre deosebire de 2,41. Trâmbiţa e instrumentul preoţilor (1Par. 15,24), iar chitara (*kinyra* – ebr. *kinnōr*), harfa (*nabla* – ebr. *nebhel*) şi chimvalele sunt ale leviţilor.

3,11 „că este bun...": *cf.* Ps. 99,5; 105,1; 135,1 (LXX). ♦ „striga cu glas mare": strigăt liturgic, *cf.* Ps. 46,6, folosit mai ales în ziua întâi din luna a şaptea (*cf.* Lev. 23,24; Num. 29,1).

3,12 „care văzuseră prima Casă": *cf.* Aggeu 2,3.

şi căpetenii ale familiilor, care văzuseră prima Casă pe temelia ei şi aveau acum sub ochi Casa [cea nouă], plângeau cu glas mare, pe când mulţimea striga cu bucurie să înalţe cântare. [13] Nu mai era chip să deosebeşti glasul care vestea bucuria de glasul jelaniei poporului, fiindcă poporul striga cu glas mare şi glasul lor se auzea de departe.

4 [1] Cei care strâmtorau [triburile lui] Iuda şi Beniamin au auzit că cei
întorşi din exil construiesc Casă Domnului Dumnezeului lui Israel; [2] s-au
apropiat de Zorobabel şi de căpeteniile familiilor şi le-au spus: „Să construim împreună cu voi, fiindcă şi noi îl căutăm pe Dumnezeul vostru şi-i aducem jertfe încă din vremea lui Asaraddon, regele Asiriei, care ne-a
adus aici.” [3] Zorobabel şi Iisus şi celelalte căpetenii ale familiilor lui Israel
le-au răspuns: „Nu [se cade] ca noi să construim împreună cu voi Casa Dumnezeului nostru, ci trebuie să construim singuri [Casa] Domnului Dumnezeului nostru, toţi laolaltă, aşa cum ne-a poruncit Cirus, regele perşilor.” [4] Poporul ţinutului căuta să slăbească braţele poporului lui Iuda şi
încercau să oprească construcţia; [5] şi au uneltit cu bani împotriva lor să le zădărnicească planurile în toate zilele lui Cirus, regele perşilor, până la domnia lui Darius, regele perşilor.
[6] Sub domnia lui Asuerus, la începutul domniei lui, au scris o scrisoare
împotriva locuitorilor din Iuda şi Ierusalim. [7] În vremea lui Arthasastha,

---

4,2 A-L „căuta” pe Dumnezeu înseamnă a I se închina, mai ales în Templu. ♦ Asaraddon/ Asahaddon (681-669 î.H.), ca şi alţi regi ai Asiriei, strămutaseră aici păgâni, care au ajuns să aibă o religie amestecată, adoptând şi unele practici ale iudaismului.

4,4 „poporul ţinutului”, ebr. *'am hā-'āreṣ*: în vreme ce în 2Rg. (= 4Rg. LXX) expresia are un sens pozitiv, desemnându-i pe iudeii fideli dinastiei davidice (*e.g.* 11,20), în Ezra-Nehemia (= 2Ezr. LXX) are o valoare depreciativă, desemnând populaţia care nu plecase în exil, care între timp se amestecase cu păgânii din partea locului şi care îi întâmpină cu ostilitate pe iudeii întorşi din Babilon.

4,5 „până la domnia lui Darius”: între 537 şi 522 î.H. Lucrarea avea să fie reluată în 520, al doilea an al domniei lui Darius.

4,6-23 Constituie o inserţie care se referă la piedicile puse de samariteni, într-o perioadă de după domnia lui Darius, şi anume sub Xerxes (Asuerus în LXX): 486-464 î.H. şi sub Artaxerxes I (Arthasastha în 2 Ezr. LXX): 464-424 î.H. Era vorba de construirea cetăţii şi a zidurilor, şi nu despre Templu, care era deja de mult reconstruit. Versetul 5 este reluat la versetul 24.

4,7 „i-au scris cu pace, prin Mithradate”: unii înţeleg „i-au scris cu aprobarea lui Mithradate”; TM are *biš^{e}lām*, interpretat ca nume propriu sau corectat în *b^{e}-ṣalem, litt.*

Tabeel şi ceilalţi slujitori i-au scris cu pace, prin Mithradate, lui Arthasastha,
regele perşilor. Administratorul impozitelor a scris textul în limba aramaică
şi în traducere. [8] Sfetnicul Raum şi scribul Samsai au scris regelui Arthasastha
o scrisoare împotriva Ierusalimului. [9] Aşa au socotit sfetnicul Raum şi scri-
bul Samsai şi ceilalţi slujitori, oameni din Dina, Apharsatha, Tarphalla,
Apharsa, Archy, Babilon, Susan (adică Elam) [10] şi din toate celelalte nea-
muri pe care le-a surghiunit Asennaphar cel mare şi slăvit şi le-a aşezat în
oraşele Samariei şi în restul ţinutului de dincolo de fluviu. [11] Acesta este
cuprinsul scrisorii pe care i-au trimis-o: „Către regele Arthasastha, de la
slujitorii tăi, oamenii de dincolo de fluviu. [12] Să ştie regele că iudeii care au
plecat de la tine la noi au ajuns la Ierusalim. Ei construiesc cetatea răzvră-
tită şi ticăloasă, s-au apucat să-i refacă zidurile şi i-au înălţat temeliile. [13] Să
ştie deci regele că, dacă cetatea aceasta se reconstruieşte şi zidurile ei se
refac, nu vei mai primi impozite, iar ei nu ţi le vor mai trimite. Şi aşa sunt
păgubiţi regii. [14] Noi nu putem vedea cum este batjocorit regele. De aceea
am trimis să-l înştiinţăm pe rege; [15] [pune] să se cerceteze în registrele stră-
moşilor tăi şi vei descoperi şi afla că cetatea aceea este o cetate răzvrătită şi
răufăcătoare faţă de regi şi provincii, şi sclavii fugiţi îşi găsesc în sânul ei
adăpost din cele mai vechi timpuri. De aceea a şi fost pustiită cetatea aceasta.
[16] Noi îl înştiinţăm deci pe rege că, dacă cetatea aceasta se construieşte şi
zidurile ei se refac, tu nu vei avea pace."

[17] Regele a trimis răspuns către sfetnicul Raum şi scribul Samsai şi către
ceilalţi slujitori care locuiesc în Samaria şi către toţi ceilalţi oameni de

---

„în pace" = „cu aprobarea". ♦ „Administratorul impozitelor... traducere": TM are *litt.* „textul scrisorii scris cu scriere aramaică şi tradus în aramaică".

4,8-6,18 TM este în aramaică.

4,8 „Sfetnicul": în LXX βααλταμ transcrie ebr. *b*[e] *'ēl-ṭ*[e] *'ēm*, „cancelar, guvernator"; la fel şi la 4,17.

4,9 „Dina, Apharsatha, Tarphalla, Apharsa": nu e sigur dacă e vorba de toponime sau de funcţii.

4,10 „Asennaphar": probabil regele asirian Assurbanipal (668-626 î.H.). ♦ „restul ţinutului de dincolo de fluviu": e vorba de provincia Transeuphratene din Imperiul pers, situată la vest de Eufrat, din care făceau parte Siria şi Palestina.

4,13 „iar ei... trimite": TM are aici încă două tipuri de dări.

4,14 TM are în plus la început: „Acum, de vreme ce mâncăm sare de la palat...": adică „suntem legaţi prin alianţă" (despre „legământul de sare" *cf.* Lev. 2,13).

4,15 „sclavii fugiţi... adăpost": TM are „s-au stârnit răscoale". Aceeaşi diferenţă la 4,19.

4,16 „pace": TM are „stăpânire dincolo de Eufrat".

dincolo de fluviu: „Pace!” Şi zicea: [18] „L-am chemat în faţa mea pe admi-
nistratorul impozitelor pe care l-aţi trimis. [19] Am dat poruncă şi am cercetat
şi am aflat că cetatea aceea se ridică împotriva regilor din vremurile cele
mai vechi, şi sunt în ea răscoale, şi e adăpost pentru sclavii fugiţi. [20] Şi regi
puternici se află în Ierusalim, care stăpânesc peste tot ţinutul de la apus de
fluviu şi li se dau multe impozite şi dări. [21] Iar acum daţi poruncă să-i opriţi
pe oamenii aceia şi cetatea aceea să nu se mai zidească. [22] Luaţi, aşadar,
seama la poruncă şi nu fiţi delăsători în privinţa aceasta, ca să nu crească
prăpădul spre nenorocirea regilor.”
[23] Atunci administratorul impozitelor a citit scrisoarea regelui Arthasastha
în faţa lui Raum şi a scribului Samsai şi a celorlalţi slujitori, iar ei au plecat
în grabă la Ierusalim şi în Iuda şi i-au oprit pe cei de acolo cu oameni călări
şi cu oaste. [24] S-a oprit atunci lucrul la Casa lui Dumnezeu din Ierusalim şi
oprit a rămas până în al doilea an al domniei lui Darius, regele perşilor.

5 [1] Şi au prorocit Aggeu prorocul, şi Zaharia, fiul lui Addo, vorbindu-le
iudeilor din Iuda şi Ierusalim în numele Dumnezeului lui Israel, cu privire
la ei. [2] S-au ridicat atunci Zorobabel, fiul lui Salathiel, şi Iisus, fiul lui
Iosedec, şi au început să construiască Casa lui Dumnezeu din Ierusalim; şi
prorocii lui Dumnezeu erau alături de ei şi îi ajutau. [3] În vremea aceea
au venit la ei Thanthanai, guvernatorul ţinutului de dincolo de fluviu,
Satharbuzana şi ceilalţi slujitori şi le-au spus astfel de lucruri: „Cine v-a dat
poruncă să construiţi această Casă şi să strângeţi aceste materiale?” [4] Apoi
le-au mai spus: „Cum îi cheamă pe oamenii care construiesc această
cetate?” [5] Însă ochii lui Dumnezeu erau asupra iudeilor întorşi din robie şi

---

4,18 TM are „documentul pe care ni l-aţi trimis a fost citit limpede/în tălmăcire în faţa mea”. Şi aici, ca şi la 4,7 şi 5,5, LXX are „administratorul impozitelor” (φορολόγος) pentru aram. *nişt^{e}wān*, „scrisoare” – împrumut din persă.

4,20 „se află... stăpânesc... li se dau”: în TM verbele sunt la perfect.

4,21 TM are în plus: „până când nu dau eu poruncă”.

4,23 „administratorul impozitelor”: echivalează aici aramaicul *parşegen*, „exemplar”, împrumutat din persă. Însă la 5,6 acesta este echivalat cu διασάφησις.

5,3 „Thanthanai (TM *Taʿnay*) guvernatorul”: gr. ἔπαρχος (ebr. *pe<u>h</u>āh*), „guvernator”, „înalt comisar”. Într-un document babilonian din 521 apare un anume Tatnai, *peha* al Transeuphratenei, ajutor al unui anume Uştani, satrap al Babilonului (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

5,5 „iudeilor întorşi din robie”: TM are „bătrânilor lui Iuda”. ♦ „Şi atunci s-a trimis...”: TM are „şi să se răspundă la acesta printr-o scrisoare”.

[trimişii] nu i-au oprit din lucru înainte de a i se duce raport lui Darius. Şi atunci s-a trimis prin administratorul impozitelor [scrisoare] cu privire la aceste lucruri.

[6] Transcrierea scrisorii pe care au trimis-o regelui Darius Thanthanai, guvernatorul ţinutului de dincolo de fluviu, Satharbuzana şi ceilalţi slujitori, *apharsacheii* de dincolo de fluviu. [7] I-au trimis o relatare, şi în ea au scris: „Regelui Darius, pace deplină! [8] Să ştie regele că ne-am dus în ţara Iudeii la Casa Dumnezeului Celui mare, şi Casa se construieşte cu pietre făţuite, se pun în ziduri bârne de lemn, lucrarea este înfloritoare şi sporeşte în mâinile lor. [9] I-am întrebat atunci pe bătrânii lor şi le-am spus: «Cine v-a dat poruncă să construiţi această Casă şi să strângeţi aceste materiale?» [10] Şi i-am întrebat cum îi cheamă, ca să aflăm şi să-ţi scriem cum îi cheamă pe oamenii care îi conduc. [11] Ei ne-au răspuns în felul următor, zicând: «Noi suntem robii Dumnezeului cerului şi al pământului şi construim Casa care fusese construită cu mulţi ani în urmă, cea pe care a construit-o şi a dus-o la bun sfârşit un rege mare al lui Israel. [12] Când însă strămoşii noştri L-au mâniat pe Dumnezeul cerului, El i-a dat în mâinile lui Nabucodonosor, regele Babilonului din Caldeea, care a dărâmat Casa aceasta şi a strămutat poporul în Babilon. [13] În primul an al domniei regelui Cirus, regele Cirus a dat edict să se construiască Casa aceasta a lui Dumnezeu. [14] Odoarele de aur şi argint din Casa lui Dumnezeu pe care Nabucodonosor le luase din Casa de la Ierusalim şi le dusese în sanctuarul regelui, regele Cirus le-a luat din sanctuarul regelui şi le-a dat lui Sasabasar, vistiernicul mai mare peste vistierie, [15] şi i-a spus: 'Ia toate odoarele şi du-te să le aşezi în Casa de la Ierusalim, unde le e locul.' [16] Atunci acel Sasabasar s-a dus şi a aşezat temeliile Casei lui Dumnezeu în Ierusalim. De atunci şi până acum, Casa s-a [tot] construit şi nu s-a terminat.» [17] Iar acum, dacă îi este regelui pe plac, să se cerceteze în casa tezaurului regelui din Babilon, ca să ştii că de

---

5,6 „Apharsacheii" ar putea însemna fie „perşi", fie „funcţionari" (*cf.* şi nota la 4,9).

5,11 „Dumnezeul cerului şi al pământului": străinii spun „Dumnezeul cerului"; în gura unui iudeu, adaosul „şi al pământului" este o marcă de universalism.

5,13 „regelui Cirus": TM are „a lui Cirus, regele Babilonului".

5,14 „sanctuarul": LXX foloseşte aici alt termen decât cel utilizat (οἶκος, „Casă") pentru a desemna Templul din Ierusalim. TM are „templul din Babilon".

5,15 „unde le e locul": TM are „şi casa lui Dumnezeu să fie reconstruită unde îi e locul".

5,17 „casa tezaurului": în trezorerie se păstrau şi arhivele regale. ♦ „să ştii că...": TM are „să ştii dacă...".

la regele Cirus a venit edictul să se construiască Casa aceea a lui Dumnezeu din Ierusalim. Când va afla regele cum stau lucrurile, să ne trimită veste şi nouă."

6 1 Regele Darius a dat atunci poruncă şi s-a cercetat în arhive, acolo
unde se păstrează tezaurul în Babilon. 2 Şi s-a găsit în oraş, în fortăreaţa din
oraşul mezilor, un sul în care erau scrise următoarele: „Spre aducere aminte:
3 «În primul an [al domniei] regelui Cirus, regele Cirus a dat edict cu privire
la Casa lui Dumnezeu din Ierusalim. Să se construiască Casa şi locul unde
se aduc jertfele. Înălţimea a pus-o de şaizeci de coţi şi lăţimea de şaizeci de
coţi. 4 Să fie trei rânduri de piatră tare şi un rând de bârne de lemn. Chel-
tuiala să fie acoperită din casa regelui. 5 Odoarele de argint şi de aur din Casa
lui Dumnezeu, pe care Nabucodonosor le-a luat din Casa de la Ierusalim şi
le-a dus la Babilon, să fie date înapoi şi trimise la sanctuarul din Ierusalim
şi aşezate în locurile unde fuseseră ele puse în Casa lui Dumnezeu.» 6 Acum,
guvernatori ai ţinutului de dincolo de fluviu, Satharbuzana şi ceilalţi sluji-
tori, *apharsachei* de dincolo de fluviu, supuneţi-vă stând departe de acolo
7 şi lăsaţi să se construiască Casa lui Dumnezeu. Căpeteniile iudeilor şi
bătrânii iudeilor să construiască acea Casă a lui Dumnezeu pe locul ei [cel
vechi]. 8 Şi eu am poruncit ce să faceţi împreună cu bătrânii evreilor pentru
a construi acea Casă a lui Dumnezeu. Cei care strâng impozitele către rege

---

6,1 „arhive": gr. βιβλιοθῆκαι. ♦ „Babilon" se referă aici la întreaga regiune.

6,2 „oraşul mezilor": e vorba de Ecbatana. După Xenofon (*Cyropaedia* VIII, 6,22), Cirus îşi petrecea iarna la Babilon, primăvara la Susa şi vara la Ecbatana.

6,3 După „unde se aduc jertfele" TM are în plus „şi unde îi sunt temeliile". Se presupune că originalul este corupt, pentru că nu se indică lungimea, iar celelalte dimensiuni sunt neverosimile, cotul având 45 cm.

6,4 „piatră tare": TM are „piatră rostogolită". E vorba de blocuri prea grele pentru a fi cărate.

6,6 S-a încheiat citarea edictului lui Cirus şi acum începe concluzia lui Darius. ♦ „guvernatori ai...": TM are „Tattnay, guvernator al...".

6,7 „Căpeteniile": TM are singularul.

6,8 „ca să nu se oprească lucrul": TM are „fără întrerupere". ♦ „pentru a construi acea Casă a lui Dumnezeu": Beda pune în legătură, încă o dată, reconstruirea Templului cu naşterea lui Iisus, „templul" în care se întrupează Dumnezeu însuşi. După el, Templul a fost zidit în 46 de ani şi în tot atâtea zile, spune o tradiţie, pruncul se alcătuieşte în pântecele mamei. În Fecioara Maria s-a alcătuit Templul-Iisus în exact atâtea zile câţi ani au petrecut evreii pentru ridicarea Templului lor de piatră (II, *ad loc.*).

în ţinutul de dincolo de fluviu să le dea fără preget bani de cheltuială oamenilor acelora, ca să nu se oprească lucrul. 9 Să li se dea zilnic tot ce e de trebuinţă – viţei, berbeci şi miei –, ca să se aducă arderi de tot pentru Dumnezeul cerului, grâne, sare, vin şi untdelemn, orice hotărăsc şi cer preoţii din Ierusalim, 10 ca să aducă jertfe de bună mireasmă Dumnezeului cerului şi să se roage pentru viaţa regelui şi a fiilor lui. 11 Am poruncit ca oricine ar încălca hotărârea aceasta să se scoată o bârnă din casa lui şi el să fie ţintuit şi ridicat pe bârnă, iar averea lui să-mi fie dată mie. 12 Dumnezeul al cărui nume locuieşte acolo să nimicească pe orice rege sau popor care va ridica mâna să încalce hotărârea mea ori să nimicească acea Casă a lui Dumnezeu din Ierusalim. Eu, Darius, am dat poruncă. Să luaţi seama." 13 Atunci Thanthanai, guvernatorul ţinutului de dincolo de fluviu, Satharbuzana şi ceilalţi slujitori au împlinit cu grijă după cum le trimisese vorbă regele Darius. 14 Iar bătrânii iudeilor şi leviţii au dus mai departe construcţia aşa cum proroceau prorocul Aggeu şi Zaharia, fiul lui Addo; şi au reconstruit şi refăcut [totul] după porunca Dumnezeului lui Israel şi după porunca lui Cirus, Darius şi Arthasastha, regii perşilor. 15 Au terminat Casa aceasta în ziua a treia a lunii Adar, în anul al şaselea al domniei regelui Darius. 16 Fiii lui Israel, preoţii şi leviţii şi ceilalţi oameni întorşi din exil au sărbătorit cu bucurie închinarea Casei lui Dumnezeu. 17 Au adus jertfă pentru închinarea Casei lui Dumnezeu o sută de viţei, două sute de berbeci, patru sute de miei, precum şi doisprezece iezi de un an [jertfă] pentru păcat pentru întregul Israel, câte unul de fiecare trib. 18 I-au aşezat pe preoţi după cetele lor şi pe leviţi după grupele lor la slujirea Dumnezeului din Ierusalim, aşa cum scrie în cartea lui Moise.

19 Oamenii întorşi din exil au sărbătorit Paştele în ziua a paisprezecea a lunii întâi. 20 Preoţii se curăţiseră, precum şi leviţii, curaţi toţi până la unul, şi au jertfit Paştele pentru toţi cei întorşi din exil, pentru fraţii lor, preoţii, şi pentru ei înşişi. 21 Şi au mâncat Paştele fiii lui Israel, cei care se întorseseră din exil, şi toţi cei care, despărţindu-se de necurăţia neamurilor ţării, li se

---

6,10 „bună mireasmă": TM are „împăcare".

6,12 „al cărui nume locuieşte acolo (= la Ierusalim)" – expresie frecventă în Deuteronom.

6,14 „şi leviţii": nu apare în TM. ♦ Activitatea lui Aggeu s-a desfăşurat în 520, iar cea a lui Zaharia se va fi continuat până în 518 î.H. ♦ Artaxerxes I (464-424 î.H.) este posterior reconstruirii Templului (520-515 î.H.). Pe vremea lui s-a reconstruit zidul (*cf.* 12,1 şi cap. 13).

alăturaseră ca să-l caute pe Domnul Dumnezeul lui Israel. [22] Au ținut Săr-
bătoarea Azimelor șapte zile cu bucurie, pentru că i-a bucurat pe ei Domnul
și a întors spre ei inima regelui Asiriei și le-a întărit brațele când lucrau la
Casa Dumnezeului lui Israel.

7 [1] După ce s-au întâmplat acestea, sub domnia lui Arthasastha, regele
perșilor, a plecat Ezdra, fiul lui Saraias, fiul lui Azarias, fiul lui Elkia, [2] fiul
lui Salum, fiul lui Sadduc, fiul lui Achitob, [3] fiul lui Samaria, fiul lui Esria,
fiul lui Mareroth, [4] fiul lui Zaraia, fiul lui Sauia, fiul lui Bocki, [5] fiul lui
Abisue, fiul lui Phinees, fiul lui Eleazar, fiul lui Aaron, cel dintâi preot.
[6] Așadar, Ezdra a plecat din Babilon, iar el era scrib priceput în Legea lui
Moise, pe care a dat-o Domnul Dumnezeul lui Israel. Regele i-a dat [învoire]
pentru că mâna Domnului Dumnezeu se afla asupra lui în toate câte le dorea
el. [7] S-au întors la Ierusalim, în al șaptelea an al domniei regelui Arthasastha,
o parte din fiii lui Israel, o parte din preoți și din leviți, din cântăreți, din
portari și din slujitorii Casei. [8] Au ajuns la Ierusalim în luna a cincea a
acelui an, al șaptelea an al domniei regelui. [9] Căci în ziua întâi a lunii întâi a
hotărât el plecarea din Babilon, iar în ziua întâi a lunii a cincea au ajuns la
Ierusalim, fiindcă mâna Dumnezeului lui stătea bună asupra lui. [10] Căci
Ezdra se străduia din toată inima să cerceteze Legea, s-o urmeze și să-i
învețe și pe cei din Israel poruncile și hotărârile [ei].
[11] Aceasta este transcrierea edictului pe care Arthasastha i l-a dat lui
Ezdra, preotul, scribul cărții cuvintelor poruncilor Domnului și rânduielilor
Lui pentru Israel: [12] „Arthasastha, regele regilor, către Ezdra, scribul Legii

---

6,22 „Asiria": desemnează aici întreaga Mesopotamie, aflată la vremea aceasta în Imperiul pers; Imperiul asirian încetase să existe cu mult înainte (capitala, Ninive, căzuse în 612 î.H.). ♦ „au ținut Sărbătoarea Azimelor șapte zile cu bucurie": Beda pune versetul în legătură cu 1Cor. 5,8 și, implicit, cu Învierea și viața de apoi (II, *ad loc.*).

7 Ca și în cap. 18, se relatează activitatea lui Ezdra, pe baza unor documente scrise, probabil, chiar de el. De aceea se întâlnește adesea pers. I singular.

7,7 „slujitorii": vezi nota la 2,43.

7,11 „preotul, scribul cărții cuvintelor poruncilor Domnului": TM are „preotul-scrib, scribul cuvintelor poruncilor lui YHWH". ♦ „scribul", gr. γραμματεύς, ebr. *sophēr*: în sensul vechi, este un funcționar regal, cu atribuții de secretar, însă în epoca post-exilică (cu rădăcini mai vechi – *cf.* Ier. 8,8) și în NT, acesta este „cărturarul", bun cunoscător al Legii și capabil să o interpreteze și să o explice. Critica modernă atribuie lui Ezdra și altora din timpul său redactarea finală a Torei.

7,12-26 În TM, pasajul este în aramaică.

Dumnezeului cerului. S-a încheiat socoteala şi [s-a dat] răspuns. [13] Am dat
hotărâre ca, în regatul meu, oricine vrea să plece la Ierusalim, [fie el om de
rând] din poporul lui Israel, preot sau levit, să plece cu tine. [14] Regele şi cei
şapte sfetnici au trimis să se cerceteze în Iudeea şi la Ierusalim, potrivit cu
Legea Dumnezeului lor care se află în mâna ta. [15] Şi [du] la Casa Domnului
argintul şi aurul pe care regele şi sfetnicii l-au oferit de bunăvoie Dumnezeului
lui Israel, cel care locuieşte la Ierusalim, [16] şi tot argintul şi aurul pe care îl
vei afla în toată ţara Babilonului cu darurile de bunăvoie ale poporului şi cu
cele oferite de preoţi pentru Casa lui Dumnezeu din Ierusalim. [17] Înscrie cu
grijă în registrul acesta tot ce ţi se aduce: viţei, berbeci, miei şi [ce trebuie
pentru] jertfele şi libaţiile lor, şi du-le la altarul Dumnezeului vostru din
Ierusalim. [18] Cu ce mai rămâne din argint şi din aur, tu şi fraţii tăi faceţi cum
e pe placul Dumnezeului vostru. [19] Iar odoarele care ţi-au fost date pentru
slujba din Casa lui Dumnezeu, înfăţişează-le Dumnezeului din Ierusalim.
[20] Dacă mai e nevoie de ceva pentru Casa Dumnezeului tău, orice ţi se pare
că [trebuie] dat, să dai din casa vistieriei regelui. [21] Şi de la mine, eu, regele
Arthasastha, am dat poruncă tuturor vistieriilor din ţinutul de dincolo de
fluviu să pună la dispoziţia lui Ezdra, preotul şi scribul Legii Dumnezeului
cerului, orice ar cere el, [22] până la o sută de talanţi de argint, o sută de *cori*
de grâu, o sută de *badi* de vin, o sută de *badi* de untdelemn şi sare fără
măsură. [23] Să se împlinească tot ce porunceşte Dumnezeul cerului. Luaţi aminte
să nu ridice nimeni mâna asupra Casei Dumnezeului cerului, ca nu cumva
să se trezească mânia Lui împotriva domniei regelui şi a fiilor lui. [24] Vi s-a
adus la cunoştinţă: nu vă este îngăduit să puneţi impozit nici asupra preoţilor,
nici asupra leviţilor, cântăreţilor, portarilor, a slujitorilor [Casei] şi celor ce
îngrijesc de Casa acestui Dumnezeu şi nu vi se dă putere să-i înrobiţi. [25] Iar

---

7,12 „S-a încheiat... răspuns": TM are doar „S-a încheiat" (expresie neclară).
7,14 În TM, versetul începe: „Tu eşti trimis de rege şi de cei şapte sfetnici..." ♦ „Dumnezeului lor": TM are „Dumnezeului tău".
7,17 „Înscrie ... în registrul acesta" poate însemna şi „Porunceşte... în [temeiul] scrisorii acesteia" – text neclar. TM are „Cumpără cu banii aceştia..."; probabil traducătorul a citit *SPR*, „carte", în loc de *KSP*, „argint, bani". ♦ „tot ce ţi se aduce": nu apare în TM.
7,22 1 talant = 34. 272 grame; 1 cor = 450 litri; 1 bath (LXX *bad*) = 45 litri.
7,24 „Cei ce îngrijesc" ar putea fi aceiaşi cu „robii lui Solomon" (*cf.* 2,55). ♦ „nu vi se dă putere să-i înrobiţi": în TM se spune că nu este îngăduit să li se ceară bir şi taxă de trecere.
7,25 „Iar tu, Ezdra": Beda scrie că Ezdra ar putea fi văzut nu numai ca „typos" al lui Iisus Hristos, ci ar putea fi văzut şi ca prefigurare a doctorilor/învăţaţilor Bisericii cărora regii şi prinţii le trimit scrisori despre starea credincioşilor (II, *ad loc.*).

tu, Ezdra, după înțelepciunea lui Dumnezeu, care stă în mâna ta, așază
scribi și judecători ca să judece tot poporul de dincolo de fluviu, pe toți cei
ce cunosc Legea Dumnezeului tău. Iar celor care nu o cunosc, faceți-le-o
cunoscută. 26 Toți cei care nu împlinesc fără preget Legea lui Dumnezeu și
legea regelui să fie osândiți fie la moarte, fie la altă pedeapsă, fie la o
amendă din avutul lor, fie la temniță."

27 Binecuvântat fie Domnul Dumnezeul părinților noștri, care a pus în
inima regelui să cinstească Casa Domnului din Ierusalim 28 și Și-a plecat
mila asupra mea în ochii regelui și ai sfetnicilor lui și în ochii tuturor înal-
ților dregători ai regelui. Iar eu, cum stătea asupra mea mâna bună a lui
Dumnezeu, am prins putere și am adunat căpetenii din Israel să se întoarcă
împreună cu mine.

8 1 Iată cine au fost căpeteniile familiilor lor, călăuzele care s-au întors
împreună cu mine sub domnia lui Arthasastha, regele Babilonului. 2 Din fiii
lui Phinees, Gersom; din fiii lui Ithamar, Daniel; din fiii lui David, Atus;
3 din fiii lui Sachania și fiii lui Phoros, Zaharia, și cu el era un grup de o
sută cincizeci; 4 din fiii lui Phaatmoab, Eliana, fiul lui Zaraia, și cu el erau
două sute de bărbați; 5 din fiii lui Zathoes, Sechenias, fiul lui Aziel, și cu el
erau trei sute de bărbați; 6 din fiii lui Adin, Obeth, fiul lui Ioathan, și cu el
erau cincizeci de bărbați; 7 din fiii lui Elam, Iesia, fiul lui Athelia, și cu el
erau șaptezeci de bărbați; 8 din fiii lui Saphatia, Zabdia, fiul lui Michael, și
cu el erau optzeci de bărbați; 9 din fiii lui Ioab, Abadia, fiul lui Iiel, și cu el
erau două sute optsprezece bărbați; 10 din fiii lui Baani, Salimuth, fiul lui
Iosephia, și cu el erau o sută șaizeci de bărbați; 11 din fiii lui Babi, Zaharia,
fiul lui Babi, și cu el erau șaptezeci și opt de bărbați; 12 din fiii lui Asgad,
Ioanan, fiul lui Acatan, și cu el erau o sută zece bărbați; 13 și cei dintre fiii
lui Adonicam au fost la urmă și acestea sunt numele lor: Aliphalat, Iiel și

---

7,26 „altă pedeapsă": gr. traduce un cuvânt ebr. cu sens nesigur. ♦ „temniță": pedeapsa cu închisoarea nu apare în Palestina decât după exil, sub influență străină (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

8,1 TM are: „căpeteniile familiilor care s-au întors cu mine de la Babilon, sub regele Artahșast."

8,5 „Zathoes": nu apare în TM.

8,10 „Baani": nu apare în TM.

8,11 „șaptezeci și opt": TM are „douăzeci și opt".

Samaia, iar cu ei erau şaizeci de bărbaţi; [14] din fiii lui Bago, Uthi, şi cu el
erau şaptezeci de bărbaţi.
[15] I-am adunat pe malul râului care curge spre Eui şi am rămas acolo
trei zile. Am cercetat poporul şi preoţii şi nu am găsit printre ei pe nimeni
dintre fiii lui Levi. [16] Am trimis la Eleazar, Ariel, Samaia, Adonam, Iarib,
Elnathan, Nathan, Zaharia, Mesulam, oameni pricepuţi, precum şi la Ioarib
şi Elnathan [17] şi i-am trimis la căpetenia locului împreună cu nişte argint,
şi am pus în gura lor vorbe pe care să le spună fraţilor lor, slujitorii, cu
banii din acel loc, să ne dea cântăreţi pentru Casa Dumnezeului nostru.
[18] Cum mâna Dumnezeului nostru stătea bună asupra noastră, a venit la noi
un om chibzuit, dintre fiii lui Mooli, fiul lui Levi, fiul lui Israel. De la
început au venit şi cei optsprezece fii şi fraţi ai lui. [19] Au venit şi Asebia
şi Osaia, dintre fiii lui Merari, cu fraţii şi fiii lui, douăzeci. [20] Dintre slu-
jitorii pe care David şi căpeteniile i-au dat ca slugi leviţilor au venit două
sute douăzeci. S-au adunat toţi, după numele lor. [21] Am hotărât să ţinem
post acolo, pe malul râului Aue, ca să ne smerim în faţa Dumnezeului
nostru şi să cerem de la El cale dreaptă pentru noi, pentru copiii noştri şi
pentru tot avutul nostru. [22] Căci mi-a fost ruşine să cer regelui oaste şi
călărime să ne scape de duşmanii de pe drum, fiindcă îi spusesem regelui:
„Mâna Dumnezeului nostru stă asupra tuturor celor ce-L caută spre bine,
iar puterea Lui şi mânia Lui stau asupra tuturor celor care Îl părăsesc."
[23] Am ţinut post şi am cerut de la Dumnezeul nostru aceste lucruri şi El
ne-a ascultat. [24] Am ales doisprezece dintre căpeteniile preoţilor, pe Saraia,
pe Asabia şi alţi zece fraţi de-ai lor împreună cu ei, [25] şi le-am cântărit
lor argintul, aurul şi vasele de pârgă pentru Casa Dumnezeului nostru, pe
care le aduseseră regele, sfetnicii şi căpeteniile lui şi întregul Israel acolo de

---

8,14 „Uthi": TM are în plus „şi Zabbud" (cu indicaţia de a se citi Zakkur).

8,16 Textul grecesc pare nesigur, însă nici cel din TM nu e clar.

8,17 „argint": cuvântul *Casiphia,* care este un toponim în textul ebraic, este considerat drept substantiv comun în greacă şi tradus ca „argint". TM are: „Şi i-am trimis pe ei la Iddo, căpetenia locului *Kāsiph^{e}yā',* şi am pus în gura lor cuvinte pe care să le spună lui Iddo [şi] fraţilor lui, slujitorii templului în locul K., [şi anume] să ne aducă slujitori pentru casa Dumnezeului nostru."

8,18 „a venit la noi... De la început...": TM are „ne-au adus pe... şi anume *Şerebh^{e}yāh...*". Numele acestuia din urmă apare şi în LXX la v. 24. ♦ „chibzuit": în LXX, σαχωλ transcrie ebr. [*'īş*] *śekhel, litt.* „[omul] chibzuinţei".

8,25 „aduseseră", *litt.* „înălţaseră".

față. 26 Le-am cântărit în mână șase sute cincizeci de talanți de argint și o
sută de odoare de argint, o sută de talanți de aur 27 și douăzeci de cupe de
aur, douăzeci pentru drumul spre Chamanim, o mie, și felurite odoare de
bronz ales, strălucitor, la fel de prețios ca aurul. 28 Și le-am spus: „Voi
sunteți sfințiți Domnului, odoarele sunt sfințite, iar argintul și aurul sunt
daruri de bunăvoie pentru Domnul Dumnezeul părinților voștri. 29 Vegheați
și stați de pază până le veți cântări în fața căpeteniilor preoților, a leviților și
a căpeteniilor familiilor la Ierusalim, în cămările Casei Domnului." 30 Preoții
și leviții au primit după cântar argintul, aurul și odoarele ca să le ducă la
Ierusalim, în Casa Dumnezeului nostru.

31 Și am plecat de la râul Aue în ziua a douăsprezecea a lunii întâi pentru
a merge la Ierusalim. Iar mâna Dumnezeului nostru era asupra noastră și
ne-a apărat de mâna dușmanului și de orice atac pe drum. 32 Am ajuns la
Ierusalim și am rămas acolo trei zile. 33 A patra zi, am cântărit în Casa
Dumnezeului nostru argintul, aurul și odoarele și [le-am dat] în mâna lui
Merimoth, fiul lui Urias, preotul, și cu el era Eleazar, fiul lui Phinees; cu ei
erau leviții Iozabad, fiul lui Iisus, și Noadia, fiul lui Banaia. 34 Toate au ieșit
la număr și la cântar și s-a trecut în scris toată socoteala. În vremea aceea,
35 cei care se întorseseră din robie, fiii pribegiei, au adus ardere de tot
Dumnezeului lui Israel doisprezece viței pentru întregul Israel, nouăzeci și
șase de berbeci, șaptezeci și șapte de miei, doisprezece iezi [ca jertfă]
pentru păcat. Toate au fost ardere de tot pentru Domnul. 36 Și au transmis
porunca regelui administratorilor regelui și guvernatorilor ținutului de
dincolo de fluviu și [aceia] au cinstit poporul și Casa lui Dumnezeu.

9 1 Când s-au săvârșit acestea, s-au apropiat de mine căpeteniile spu-
nând: „Poporul lui Israel, preoții și leviții nu s-au ținut departe de popoarele

---

8,26 Numărul obiectelor de argint și al talanților e neclar în TM.

8,27 Textul grec este aici nesigur. Lecțiunea manuscrisului B, adoptată de Rahlfs, εἰς τὴν ὁδὸν χαμανιμ χίλιοι, comportă un cuvânt ebraic altminteri necunoscut și s-ar traduce prin „pe drumul spre *chamanim*". Lecțiunea manuscrisului A, δραχμῶν ειν (?) χίλιοι, s-ar traduce prin „în valoare de o mie de drahme". TM are: „20 de cupe de aur de o mie de darici (monede ale lui Darius), două [obiecte] de bronz strălucitor, foarte frumoase, prețioase ca aurul."

9,1 Septuaginta folosește de regulă numele grecesc al Egiptului, Αἴγυπτος, cu derivatul Αἰγύπτιος. Aici însă, în mod excepțional, textul grecesc are transcrierea etnonimului ebraic *miṣ*[e]*rī*, μοσερι în manuscrisul B, μωσρι în manuscrisul A.

ţinuturilor şi de blestemăţiile lor, de canaaneni, de hitiţi, de fereziţi, de
iebusei, de ammoniţi, de moabiţi, de egipteni şi de amorei. [2] Căci au luat
dintre fiicele lor pentru ei şi pentru fiii lor şi sămânţa sfântă a trecut asupra
popoarelor ţinuturilor, iar mâna căpeteniilor a fost cea dintâi în necredinţă."
[3] Când am auzit aceste vorbe, mi-am sfâşiat veşmintele, am început să
tremur, mi-am smuls părul din cap şi din barbă şi m-am aşezat încremenit.
[4] Atunci toţi cei care urmează cuvântul Dumnezeului lui Israel s-au adunat
în jurul meu din pricina necredinţei celor ce fuseseră în surghiun, iar eu am
rămas încremenit până la jertfa de seară. [5] La jertfa de seară m-am sculat din
umilirea mea. Cu veşmintele sfâşiate şi tremurând am căzut în genunchi,
mi-am întins mâinile spre Domnul Dumnezeu [6] şi am zis: „Doamne, mă
ruşinez şi mă sfiesc să-mi ridic faţa spre Tine, fiindcă nelegiuirile noastre
s-au adunat până peste capul nostru, şi vinovăţiile noastre au crescut până la
cer. [7] Din zilele părinţilor noştri suntem în vinovăţie mare până în ziua de
azi. Pentru nelegiuirile noastre am fost daţi noi, regii noştri şi fiii noştri în
mâna regilor neamurilor, sub sabie, în robie, ca pradă şi spre ruşinea feţei
noastre, ca în ziua aceasta. [8] Iar acum s-a îndurat de noi Domnul Dumnezeul
nostru să mai rămână [ceva din noi] spre izbăvire şi să ne dea sprijin pe
locul sfinţeniei Sale ca să ne lumineze ochii şi să ne dea puţină viaţă în
robia noastră. [9] Căci robi suntem, dar în robia noastră Domnul Dumnezeul
nostru nu ne-a părăsit; şi-a aplecat mila asupra noastră în faţa regilor perşi,
ne-a dat viaţă să înălţăm Casa Dumnezeului nostru şi să o ridicăm din pustii-
rea aceasta şi ne-a dat nouă zid în Iuda şi la Ierusalim. [10] Dumnezeul nostru,
ce să mai spunem după aceasta? Că am nesocotit poruncile Tale [11] pe care
ni le-ai dat prin robii Tăi, profeţii, spunând: «Ţara în care intraţi spre a
o moşteni este o ţară răvăşită de răvăşeala popoarelor, de blestemăţiile

---

9,2 „a trecut asupra": TM are „s-a amestecat cu".

9,3 „am început să tremur": nu apare în TM; la fel şi „tremurând" de la v. 5.

9,4 „urmează cuvântul": TM are „se tem (*litt.* tremură) de cuvântul".

9,6-15 Rugăciunea lui Ezdra este totodată o învăţătură puternic influenţată de Deuteronom şi de profeţi.

9,7 „fiii noştri": TM are „preoţii noştri". ♦ „neamurilor": TM are „pământurilor" (= „ţărilor străine").

9,8 După „Iar acum", TM are în plus: „pentru/de puţină vreme." ♦ „să mai rămână [ceva din noi] spre izbăvire": TM are „un grup de izbăviţi". ♦ „sprijin": TM are *litt.* „stâlp de cort".

9,11 „răvăşită de răvăşeala": TM are „spurcată de spurcăciunea".

neamurilor care au umplut-o de necurăţeniile lor de la un capăt la altul.
12 Iar acum, să nu daţi pe fiicele voastre după fiii lor, nici să luaţi dintre
fiicele lor pentru fiii voştri, să nu căutaţi pacea lor şi binele lor până în veac,
ca să prindeţi putere, să mâncaţi bunătăţile ţării şi s-o lăsaţi moştenire fiilor
voştri în veac.» 13 Şi după toate câte au venit asupra noastră, din faptele
noastre rele şi din vina noastră mare, [e limpede] că nu este [nimeni] ca
Dumnezeul nostru, pentru că ai ridicat nelegiuirile noastre şi ne-ai dat nouă
izbăvire. 14 Pentru că iarăşi am călcat poruncile Tale şi ne-am încuscrit cu
popoarele ţinuturilor: nu te mânia împotriva noastră până la nimicire încât
să nu mai rămână nimic şi să nu avem mântuire. 15 Doamne, Dumnezeul lui
Israel, drept eşti Tu, pentru că am mai rămas dintre noi izbăviţi, ca în ziua
aceasta. Iată, noi suntem în faţa Ta cu vinovăţiile noastre, pentru că nu
putem sta drepţi în faţa Ta în această privinţă."

10 1 Cât s-a rugat Ezdra şi a mărturisit plângând şi rugându-se în faţa
Casei lui Dumnezeu, s-a adunat lângă el o mare mulţime de bărbaţi, femei
şi copii din întregul Israel, iar poporul plângea, şi plângea amar. 2 Şi
Sechenias, fiul lui Iiel, dintre fiii lui Elam, i-a spus lui Ezdra: „Noi am
fost necredincioşi faţă de Dumnezeul nostru şi am trăit cu femei străine
de la popoarele ţinuturilor. Dar şi acum este speranţă pentru Israel în
această [împrejurare]. 3 Să facem acum legământ cu Dumnezeul nostru
că vom alunga toate femeile şi odraslele lor, aşa cum crezi de cuviinţă.
Ridică-te şi înspăimântă-i cu poruncile Dumnezeului nostru şi să se facă
după cum e legea. 4 Ridică-te, că al tău este cuvântul, şi noi [suntem] cu
tine. Fii tare şi aşa să faci!" 5 S-a ridicat Ezdra şi a cerut căpeteniilor,
preoţilor şi leviţilor şi întregului Israel să jure că vor face după cuvântul

---

9,12 „să nu căutaţi pacea lor şi binele lor": unii interpretează: „să nu căutaţi să aveţi pacea lor şi binele lor" (de ex. TOB).

9,13 „ai ridicat nelegiuirile": *litt.* „ai uşurat nelegiuirile". ♦ „izbăvire": TM are „cei izbăviţi".

9,14 TM are: „Oare am mai [putea] să călcăm iarăşi poruncile Tale şi să ne legăm prin căsătorie cu aceste popoare ticăloase? Nu Te-ai mânia Tu împotriva noastră încât să ne nimiceşti, fără a mai lăsa o rămăşiţă de izbăviţi?"

10,3 „crezi de cuviinţă... poruncile...": TM are „după sfatul domnului meu (referindu-se mai degrabă la Ezdra decât la Dumnezeu) şi al celor care tremură de porunca...". ♦ „după cum e legea": *cf.* Deut. 7,1-4; 23,4-9. Totuşi, alte texte admit căsătoria cu femei străine (Num. 12,1-3; Ruth 1,4; 2Rg. 3,3 etc.).

său, și ei au jurat. 6 S-a ridicat Ezdra din fața Casei lui Dumnezeu și s-a dus la vistieria lui Ioanan, fiul lui Elisub, și s-a dus chiar acolo. Pâine n-a mâncat și apă n-a băut, pentru că jelea necredința [celor veniți din] surghiun. 7 Și s-a dat proclamație în Iuda și la Ierusalim ca toți cei întorși din surghiun să se adune la Ierusalim; 8 și celui ce nu va veni în răstimp de trei zile, după cum au hotărât căpeteniile și bătrânii, toată averea să-i fie pusă sub anatemă, iar el să fie îndepărtat din adunarea [celor întorși din] surghiun.

9 În cele trei zile s-au adunat la Ierusalim toți bărbații din [triburile lui] Iuda și Beniamin; [era] luna a noua. În a douăzecea zi a lunii, tot poporul s-a așezat în piața Casei lui Dumnezeu, din pricina tulburării pe care o stârnise printre ei vestea și din pricina furtunii. 10 Ezdra, preotul, s-a ridicat și le-a spus: „Voi ați fost necredincioși și ați trăit cu femei străine ca să adăugați la vina lui Israel. 11 Acum aduceți laudă Domnului Dumnezeului părinților voștri, faceți ce este plăcut înaintea Lui și stați departe de popoarele țării și de femeile străine." 12 Și a răspuns întreaga adunare zicând: „Mare [este] cuvântul tău asupra noastră ca să-l împlinim. 13 Însă poporul [este] numeros, [e] timp de furtună și nu mai putem să rămânem afară. Iar treabă nu este numai pentru o zi sau două fiindcă suntem mulți cei care am săvârșit fărădelege în această privință. 14 Să rămână căpeteniile noastre în locul întregii adunări și toți cei care au trăit cu femei străine în cetățile noastre să vină la timpul hotărât și împreună cu ei [să vină] bătrânii din fiecare cetate și judecători, ca să abatem de la noi urgia mâniei Dumnezeului nostru din această pricină." 15 Doar Ionathan, fiul lui Asael, și Iazia, fiul lui Thecue, au fost cu mine în această privință, iar Mesulam și Sabathai, levitul, i-au sprijinit. 16 Și așa au făcut cei întorși din surghiun. Au fost aleși

10,6 „vistieria lui Ioanan... și s-a dus chiar acolo": TM are „chilia lui *Yehōḥānān*... Ajuns acolo..." („vistierie" și „chilie" sunt două sensuri ale aceluiași cuvânt ebraic). La fel și la 13,30. ♦ „pâine n-a mâncat și apă n-a băut": Beda are un comentariu emoționant despre pocăință, plecând de la această scenă: Ezdra nu-și plânge numai propriile păcate, ci pe ale tuturor coreligionarilor săi ieșiți din Babilon. La fel, preotul creștin suferă și postește pentru toți frații lui păcătoși (II, *ad loc.*).

10,8 „pusă sub anatemă": *i.e.* pusă la dispoziția Templului. *Cf.* notele 2,7 și 4,41 la 1 Par.

10,9 „din pricina tulburării... furtunii": TM are „tremurând din pricina cuvântului și a furtunii".

10,15 „au fost cu mine": TM are „au fost împotrivă", ceea ce este coerent cu versetul următor.

Ezdra, preotul, şi căpeteniile familiilor, după case, fiecare pe nume, şi s-au
întors în ziua întâi a lunii a zecea să cerceteze pricina. [17] Au terminat cu toţi
bărbaţii care trăiau cu femei străine până în ziua întâi a lunii întâi.
[18] Şi au fost găsiţi, printre fiii preoţilor, cei care trăiau cu femei străine:
printre fiii lui Iisus, fiul lui Iosedec, şi ai fraţilor lui – Maasea, Eliezer, Iarib
şi Gadalia. [19] Ei au făgăduit cu tărie că-şi vor alunga femeile şi pentru vina
lor [vor aduce] un berbec din turmă; [20] dintre fiii lui Emmer – Anani şi
Zabdia; [21] dintre fiii lui Eram – Masaia, Elia, Samaia, Iiel şi Ozia; [22] dintre
fiii lui Phasur – Elioenai, Maasaia, şi Ismael, Nathanael, Iozabad şi Elasa;
[23] dintre leviţi – Iozabad, Samu, Colia (cel [numit] Colitas), Phathaia, Iodom
şi Eliezer; [24] dintre cântăreţi – Elisaph; dintre portari – Sellem, Telem şi
Odue. [25] Iar din Israel: dintre fiii lui Phoros – Ramia, Iazia, Melchia,
Meamin, Eleazar, Asabia şi Banaia; [26] dintre fiii lui Elam – Mathania,
Zaharia, Iaiel, Abdia, Iarimoth si Elia; [27] dintre fiii lui Zathua – Elioenai,
Elisub, Mathania şi Iarmoth, Zabad şi Oziza; [28] dintre fiii lui Babi – Ioanan,
Anania şi Zabu, Othali; [29] dintre fiii lui Banui – Mesulam, Maluch, Adaias,
Iasub şi Saluia şi Remoth; [30] dintre fiii lui Phaathmoab – Edene, Chalel,
Banaia, Masea, Mathania, Beselel şi Banui şi Manasse; [31] dintre fiii lui
Eram – Eliezer, Iessia, Melchia, Samaia, Semeon, [32] Beniamin, Maluch,
Samaria; [33] dintre fiii lui Esam – Mathani, Mathatha, Zabed, Eliphaleth,
Ierami, Manasse, Semei; [34] dintre fiii lui Bani – Moodi, Amram, Uel,
[35] Banaia, Badaia, Chelia, [36] Uiechoa, Ieramoth, Eliasib, [37] Mathania,
Mathanai. Şi [la fel] au făcut [38] fiii lui Banui şi fiii lui Semei, [39] şi Selemia,
şi Nathan, şi Adaia, [40] Machnadabu, Sesi, Saru, [41] Ezerel şi Selemia, şi
Samaria, [42] şi Salum, Amaria, Iosif. [43] Dintre fiii lui Nabu: Iiel, Mathathia,
Sedem, Zambina, Iadai şi Ioel şi Banaia. [44] Toţi aceştia au luat femei străine
şi au avut fii cu ele.

10,17 „în ziua întâi a lunii întâi": deci reforma a durat trei luni.

10,18 „care trăiau cu femei străine": Beda citează aici Zah. 3,1-5.

10,19 „au făgăduit cu tărie", gr. ἔδωκαν χεῖρα, *litt.* „au dat mâna". Pentru israeliţi, ca şi pentru multe alte popoare, datul mâinii este gestul care pecetluieşte şi simbolizează un angajament solemn.

11 1 Cartea lui Neemia fiul lui Achalia.
Şi a fost aşa: în luna Chaseeleu, în anul al douăzecilea, eram în cetatea
Susa, 2 şi Anani, unul dintre fraţii mei, a venit împreună cu nişte oameni din
Iuda, şi eu i-am întrebat despre cei izbăviţi, cei care scăpaseră din robie, şi
despre Ierusalim. 3 Iar ei mi-au spus: „Cei rămaşi, cei care au scăpat din robie
[au dat de] mare răutate şi de ocară acolo în ţară, iar zidurile Ierusalimului
stau dărâmate şi porţile lui au fost arse cu foc." 4 Când am auzit eu vorbele
acestea, m-am aşezat, şi am plâns, şi am jelit zile [întregi], am ţinut post
şi m-am rugat în faţa Dumnezeului cerului 5 şi am zis: „Nu, Doamne,
Dumnezeul cerului, cel puternic, cel mare, cel înfricoşător, cel care păzeşte
legământul şi mila faţă de cei ce-L iubesc şi Îi păzesc poruncile! 6 Să fie
urechea Ta plecată şi ochii Tăi deschişi, ca să auzi ruga robului Tău pe care
eu o înalţ în faţa Ta zi şi noapte, astăzi, pentru fiii lui Israel, robii Tăi, şi
mărturisesc păcatele fiilor lui Israel, că am păcătuit împotriva Ta. Am păcă-
tuit şi eu, şi casa tatălui meu. 7 Ne-am rupt de Tine şi nu am păzit poruncile,
rânduielile şi hotărârile pe care le-ai poruncit prin Moise, slujitorul Tău.
8 Aminteşte-Ţi cuvântul pe care l-ai dat ca poruncă lui Moise, slujitorul
Tău, spunându-i: «Dacă veţi fi necredincioşi, Eu vă voi împrăştia printre
popoare 9 şi, dacă vă veţi întoarce la Mine şi veţi păzi poruncile Mele şi le
veţi împlini, chiar dacă aţi fi împrăştiaţi până la capătul cerului, Eu vă voi
aduna de acolo şi vă voi aduce în locul pe care l-am ales ca să se
sălăşluiască numele Meu acolo.» 10 Noi [suntem] slujitorii Tăi şi poporul
Tău, pe care i-ai răscumpărat cu puterea Ta mare şi cu mâna Ta cea
puternică. 11 Nu, Doamne, ci să fie urechea Ta plecată spre ruga robului Tău
şi spre ruga slujitorilor Tăi, care vor să se teamă de numele Tău, şi fii
prielnic slujitorului Tău astăzi şi fă ca el să găsească îndurare în faţa acestui
bărbat." – Eu eram paharnicul regelui.

11,1 „Cartea", *litt.* „Cuvintele": este un fel de dare de seamă a misiunilor lui Neemia. ♦ Numele celei de-a noua luni din calendarul ebraic, *Kis*^{e}*lēw*, este menţionat de două ori în Vechiul Testament, aici şi în Zah. 7,1. În LXX, el apare „Chaseeleu" aici şi „Chaseleu" în Zaharia. ♦ „cetatea": în LXX, αβιρα transcrie ebr. *habbīrāh*, „fortăreaţa" (articulat).

11,8-9 Este un citat aproximativ, cel mai apropiat, poate, de Deut. 30,1-5.

11,10 „Noi [suntem]...": TM are „Ei sunt...".

11,11 „regelui": e vorba de Artaxerxes I Longimanus (464-424 î.H.). Întâmplarea povestită în continuare a avut loc în martie-aprilie 445.

12 1 Şi a fost aşa: în luna Nisan, în anul al douăzecilea al [domniei]
regelui Arthasastha, vinul era lângă mine, iar eu am luat vinul şi l-am dat
regelui şi nu mai era altcineva în faţa lui. 2 Şi regele mi-a spus: „De ce ţi-e
chipul îndurerat şi nu eşti în apele tale? Lucrul acesta nu e decât durere în
inimă." Eu m-am speriat foarte tare. 3 Şi i-am spus regelui: „Regele să
trăiască în veci! Cum să nu fie îndurerat chipul meu dacă cetatea, lăcaşul
mormintelor părinţilor mei, a fost pustiită şi porţile ei au fost arse în foc?"
4 Iar regele mi-a spus: „Ce vrei să spui?" Şi m-am rugat la Dumnezeul
cerului. 5 Şi i-am spus regelui: „Dacă-i este regelui pe plac şi dacă sluji-
torul tău are trecere în faţa ta, să-l trimiţi pe el în Iuda, în cetatea cu
mormintele părinţilor mei, şi eu o voi reconstrui." 6 Şi mi-a spus regele, iar
concubina şedea lângă el: „Până când va dura călătoria ta şi când te vei
întoarce?" Şi am avut trecere în faţa regelui şi m-a trimis, şi eu i-am dat un
termen. 7 Şi i-am spus regelui: „Dacă-i este regelui pe plac, să-mi dea
scrisori către guvernatorii [ţinutului] de dincolo de fluviu, ca să mă lase să
trec până ajung în Iuda, 8 şi o scrisoare către Asaph, supraveghetorul
grădinii care este a regelui, să-mi dea lemn de acoperit porţile şi pentru
zidul cetăţii şi pentru casa în care voi intra. Regele mi-a încuviinţat, fiindcă
mâna lui Dumnezeu [era] bună. 9 M-am dus la guvernatorii [ţinutului] de
dincolo de fluviu şi le-am dat scrisorile regelui, iar regele trimisese cu mine
căpitani de oaste şi călăreţi. 10 Sanaballat, aronitul, şi Tobia, slujitorul
ammonit, au auzit şi le-a căzut rău că vine un om care vrea binele fiilor
lui Israel.

11 Am ajuns la Ierusalim şi am rămas acolo trei zile. 12 M-am sculat
noaptea, eu şi câţiva oameni împreună cu mine. N-am spus nimănui ce
pusese Dumnezeu în inima mea să fac cu Israel şi n-am luat cu mine nici un

---

12,1 „vinul era lângă mine": TM are „vinul era în faţa regelui". ♦ „nu mai era altcineva în faţa lui": TM are „în faţa lui nu mai fusesem mâhnit". ♦ „Arthasastha" (Artaxerxes): Beda vede şi în acest rege o prefigurare a lui Hristos, numele lui însemnând: „lumină lovind în linişte" inimile credincioşilor (*ibid.*, III, *ad loc.*).

12,6 „concubina", gr. παλλακή: termenul corespunzător din TM o desemnează pe cea dintâi dintre femeile haremului.

12,8 „grădinii", gr. παράδεισος: TM are *parᵉdēs* – împrumut din persă, care desemnează mai degrabă un parc mare, cu copaci mulţi.

12,10 Sanaballat (ebr. *Sanᵉballāṭ*) era guvernatorul Samariei, iar Tobia era guvernatorul Ammonului, evreu dintr-o familie cunoscută, subordonat celui dintâi.

12,12 „cu Israel": TM are „pentru Ierusalim".

animal în afară de cel pe care îl călăream. [13] Am ieşit pe Poarta Văii şi [am
mers] către gura Fântânii Smochinilor şi spre Poarta Gunoiului şi eram
zdrobit [de jale] din pricina zidului Ierusalimului pe care ei îl dărâmaseră,
iar porţile lui le arseseră în foc. [14] Şi am mers mai departe spre Poarta
Fântânii şi spre Iazul Regelui; şi nu era loc să treacă animalul de sub mine.
[15] Am urcat noaptea pe lângă zidul şuvoiului şi eram zdrobit [de jale] pentru
zid. Am ajuns la Poarta Văii şi m-am întors. [16] Iar paznicii nu ştiau de ce
umblam şi ce făceam şi nu le dădusem de ştire până atunci nici iudeilor,
preoţilor, oamenilor de vază, comandanţilor şi celorlalţi oameni care aveau
să facă lucrarea. [17] Şi le-am spus: „Voi vedeţi nenorocirea în care ne aflăm,
cum [e] pustiu Ierusalimul şi porţile lui au fost date [pradă] focului. Hai să
construim zidul Ierusalimului şi nu vom mai fi de ocară." [18] Şi le-am dat lor
de veste despre mâna lui Dumnezeu care este bună asupra mea şi despre
cuvintele regelui pe care mi le-a spus el mie şi am zis: „Să ne ridicăm şi să
construim." Şi s-au întărit mâinile lor spre bine. [19] Sanaballat, aronitul,
Tobia, slujitorul ammonit, şi Gesam, arabul, au auzit şi au râs de noi, au
venit la noi şi au zis: „Ce e treaba asta pe care o faceţi? Vă răsculaţi
împotriva regelui?" [20] Eu le-am răspuns şi am zis: „Dumnezeul cerului,
chiar El ne va fi prielnic, iar noi, robii Lui, [suntem] curaţi şi vom construi.
Voi nu aveţi parte şi drept şi loc de amintire în Ierusalim."

12,13 Identificarea traseului pe care l-a urmat Neemia şi, implicit, a topografiei Ierusalimului la sfârşitul secolului al VI-lea a suscitat multe discuţii şi rămâne nesigură. Textul grec uneori traduce toponimele textului ebraic, alteori le transliterează. Poarta Văii este desemnată printr-o transcriere din ebraică, aici γωλελα (ebr. *gay' laylāh*, „a văii noaptea"), şi printr-o expresie grecească în versetul 15. Poarta Gunoiului şi Fântâna Smochinilor sunt desemnate prin cuvinte greceşti, în vreme ce Poarta Fântânii îşi păstrează numele ebraic (transcris Αιν). Pentru „Fântâna Smochinilor" din LXX, TM are „Fântâna Balaurului". ♦ „eram zdrobit [de jale] din pricina zidului": TM are „am cercetat cu atenţie zidul".

12,15 „pe lângă zidul şuvoiului şi eram zdrobit [de jale] pentru zid": TM are „prin şuvoi şi am cercetat cu atenţie zidul". „Şuvoiul" este Kedronul, care se află la răsărit de Ierusalim.

12,18 „şi am zis": TM are „şi ei au zis".

12,19 „Gesam, arabul" era regele federaţiei arabe de la Kedar, al cărui teritoriu se întindea până la sud de Transiordania şi Palestina.

12,20 „[suntem] curaţi şi vom construi": TM are „ne vom ridica şi vom construi".

13 1 S-a ridicat Elisub, marele preot, și frații lui, preoții, și au construit
Poarta Oilor. Ei au sfințit-o și i-au ridicat ușile și au sfințit-o până la Turnul
Celor O Sută [și] până la turnul lui Ananeel. 2 Și [au construit] lângă
oamenii din Ierihon și lângă fiii lui Zacchur, fiul lui Amari. 3 Poarta Peștelui
au construit-o fiii lui Asana. Ei i-au făcut acoperiș, i-au ridicat ușile și [i-au
pus] încuietori și drugi. 4 Și lângă ei a continuat din Ramoth fiul lui Urias,
fiul lui Acos. Lângă ei a continuat Mosollam, fiul lui Barachia, fiul lui
Masezebel. Lângă ei a continuat Sadoc, fiul lui Baana. 5 Lângă ei au con-
tinuat oamenii din Tecoa, dar fruntașii lor nu au pus umărul la muncă.
6 Ioida, fiul lui Phasec, și Mesulam, fiul lui Basodia, au reparat Poarta lui
Isanae: ei i-au făcut acoperiș, i-au ridicat ușile și [i-au pus] încuietori și
drugi. [7] 8 Lângă ei a reparat Anania, fiul lui Rokeim, și au lăsat Ierusalimul
până la zidul lat. 9 Și lângă ei a reparat Raphaia, conducătorul unei jumătăți
din ținutul din jurul Ierusalimului. 10 Iedaia, fiul lui Eromaph, a reparat
lângă ei și în fața casei sale. Lângă el a reparat Atus, fiul lui Asbania.
11 După el, al doilea, și până la Turnul Cuptoarelor au reparat Melchias, fiul

---

13,1 „Poarta Oilor": *cf.* In. 2-3, invocat de Beda, care explică: „Prin ea se aduceau turmele care urmau să fie jertfite în templu". „Turmele" și „peștele" (v. 3) îi simbolizează pe credincioși (*ibid.*, III, *ad loc.*).

13,4 „a continuat": TM are „a consolidat" – la fel și în toate ocurențele. De la v. 6 e tradus cu „a reparat". ♦ „din Ramoth": TM are antroponimul *M*^{e}*rēmōth*. Traducătorul a confundat prima silabă cu prep. *min/me-*, „din".

13,5-32 Textul grec conține formule care se repetă fără să se adapteze întotdeauna la cerințele acordului gramatical și folosesc uneori singularul în locul pluralului și nominativul în locul cazurilor oblice. El include, de asemenea, destul de multe cuvinte ebraice scrise în caractere grecești. Așa sunt, de pildă, expresiile αδωρηεμ (ebr. *'addīrēyhem*), „fruntașii lor", în 13,5; Isanae transcrie ebr. *y*^{e}*ṣānāh*, „Veche" în 13,6; θαννουριμ (ebr. „Turnul Cuptoarelor"), în 13,11; Βηθαγγαβαριμ (ebr. *bēyth haggibborīm*, „Casa Vitejilor") în 13,16; Βηθελισουβ (ebr. *bēyth 'El*^{e}*yāṣībh*, „casa lui Elisub") în 13, 20-21; Βηθαζαρια „casa lui Azaria" în 13,24 etc.

13,7 Spre deosebire de edițiile mai vechi, ediția Rahlfs omite aici v. 7 și începutul v. 8. Iată traducerea textului omis: „Și lângă ei, până la scaunul guvernatorului [ținutului] de dincolo de Fluviu, au consolidat Maltias, gabaonitul, și Euaron, meronothitul, oamenii din Gabaon și Maspha. Și după ei a continuat consolidarea Oziel, fiul lui Arachias, unul dintre fierari."

13,8 „au lăsat": text neclar. Brenton propune „au terminat".

13,9 „Raphaia": TM adaugă „fiul lui *Ḫūr*".

13,11 „al doilea" – neclar și în LXX, și în TM. Unii interpretează că echipele au fost repartizate pe două sectoare.

lui Eram, şi Asub, fiul lui Phaatmoab. [12] Lângă el a reparat Salum, fiul lui Alloes, împreună cu fiicele sale; [Salum era] conducătorul unei jumătăţi a ţinutului dimprejurul Ierusalimului. [13] Anun şi locuitorii din Zano au reparat Poarta Văii; au construit poarta, i-au ridicat uşile şi [i-au pus] încuietori şi drugi şi [au construit] o mie de coţi din zid, până la Poarta Gunoiului. [14] Iar Poarta Gunoiului a reparat-o Melchia, fiul lui Rechab, conducătorul ţinutului Bethacharm, el şi fiii lui; au acoperit-o, i-au ridicat uşile şi [i-au pus] încuietori şi drugi. [15] [Au reparat] şi zidul de la Iazul Pieilor, lângă [locul] unde se tundeau [oile] regelui, până la scările care coborau de la cetatea lui David. [16] După el, Neemia, fiul lui Azaboch, conducătorul unei jumătăţi din ţinutul Bethsur, a reparat până la grădina mormântului lui David şi până la bazinul săpat de mâna omului şi la Casa Vitejilor. [17] După ei au reparat leviţii, [şi anume] Raum, fiul lui Bani. Lângă ei, Asabia, conducătorul unei jumătăţi din ţinutul Keila, a reparat pentru ţinutul său. [18] După el au reparat fraţii lor, Beni, fiul lui Enadad, conducătorul [celeilalte] jumătăţi din ţinutul Keila. [19] Lângă el, Azur, fiul lui Iisus, conducătorul [cetăţii] Masphe, a reparat partea a doua a turnului, pe colţul de la urcuş. [20] După el, Baruch, fiul lui Zabu, a reparat partea următoare, de la colţ până la uşa casei lui

13,13 „Poarta Văii": poartă din sud-vestul oraşului care dă spre valea *Hīnnōm*. La cca 500 m de ea se afla, în sud, „Poarta Gunoiului", denumită astfel pentru că pe acolo se aruncau gunoaiele.

13,14 „el şi fiii lui": nu apare în TM.

13,15 La începutul v. 15, textul lui Rahlfs, bazat pe manuscrisele cele mai bune, omite două propoziţii care apar nu numai în manuscrisele târzii, dar şi în TM. Iată traducerea textului omis: „Poarta Fântânii a consolidat-o Solomon, fiul lui Choleze, conducătorul unei părţi din Maspha; el a reconstruit-o, a acoperit-o, i-a ridicat uşile şi [i-a pus] zăvoarele şi drugii." În TM, continuarea versetului este: „de asemenea, zidul de la iazul canalului care duce în grădina regelui, până la scările..."

13,16 „Casa Vitejilor" ar putea fi o cazarmă. ♦ „grădina mormântului lui David": conform unei alte tradiţii, regele David ar fi fost înmormântat la Betleem. Beda speculează coincidenţa de loc: Iisus Hristos va fi înmormântat acolo unde a fost înmormântat şi strămoşul lui după trup, David, adică la Ierusalim (*ibid.*, III, ad loc.). Beda se opreşte, dând interpretări istorice, alegorice sau mistice, asupra mai multora dintre aceste edificii reparate de evreii întorşi din exil.

13,19 „Masphe", numită şi Maspha, Massepha ori Massephath (Iis. Nav. 19,26; Jud. 20,1.3; 1Rg. 7,5 etc.), este numele grecesc al cetăţii *Miṣpāh* din teritoriul lui Beniamin. Partea a doua a versetului este neclară, atât în TM, cât şi în LXX.

13,20 După „a reparat", TM are „cu înflăcărare".

Elisub, marele preot. 21 După el, Meramoth, fiul lui Urias, fiul lui Acos, a
reparat partea următoare, de la uşa casei lui Elisub până la marginea casei
lui Elisub. 22 După el au reparat preoţii, oamenii din Achechar. 23 După el au
reparat Beniamin şi Asub, în faţa casei lor. După el, Azaria, fiul lui Maasea,
fiul lui Anania, a reparat lângă casa lui. 24 După el, Bani, fiul lui Enadad, a
reparat partea următoare, de la casa lui Azaria până la colţ şi până la coti-
tura 25 lui Phalal, fiul lui Euzai, din faţa colţului şi turnul care iese în afară
de la casa regelui, cel de sus, lângă curtea temniţei. După el, [a reparat]
Phadaia, fiul lui Phoros. 26 Slujitorii [Casei] locuiau în Ophal [şi au reparat]
până la grădina de la Poarta Apei spre răsărit şi turnul care iese în afară.
27 După el, oamenii din Tecoa au reparat şi partea următoare, din faţa
turnului celui mare, cel care iese în afară, până la zidul Ophelului. 28 Mai
sus de Poarta Cailor au reparat preoţii, fiecare om în faţa casei lui. 29 După
ei a reparat Sadoc, fiul lui Emmer, în faţa casei lui. După el a reparat
Samaia, fiul lui Sechenia, paznicul Porţii de la Răsărit. 30 După el, Anania,
fiul lui Selemia, şi Anum, al şaselea fiu al lui Seleph, au reparat partea
următoare. După el a reparat Mesulam, fiul lui Barchia, din faţa vistieriei
lui. 31 După el a reparat Melchia, fiul lui Saraphi, până la Bethanathinim şi
negustorii de mărunţişuri în faţa porţii lui Maphecad până la urcuşul de la
cotitură. 32 Între urcuş şi Poarta Oilor au reparat arămarii şi negustorii de
mărunţişuri.

33 Şi a fost aşa: când a auzit Sanaballat că noi construim zidul, nu i-a
venit bine la socoteală, s-a mâniat foarte tare şi şi-a bătut joc de iudei. 34 Şi
a spus faţă de fraţii lui: „Atâta este puterea samaritenilor, că aceşti iudei îşi

---

13,22 „din Achechar": TM are *hakkikkār*, „din regiune", termen care se referă de obicei la locuitori din zona Ierihonului (TOB, nota *ad loc.*).

13,24-25 „până la cotitura lui Phalal": TM are „până la cotitură. [Iar] *Pālāl*..." .

13,26 „până la grădina de la Poarta...": TM are „până în faţa porţii..." (se presupune că e o poartă de la palat, nu din zid).

13,27 Pentru reparaţiile făcute de locuitorii din Tecoa, vezi şi 13,5. ♦ Ophelul este partea de sud a înălţimii pe care se aflau palatul regal şi Templul.

13,31 „fiul lui Saraphi": TM are „dintre fiii giuvaergiilor". ♦ „Bethanathinim şi negustorii": TM are „casa slujitorilor [Templului] şi a negustorilor". ♦ „urcuşul de la cotitură": TM are „foişorul din colţ".

13,34 „Atâta este puterea... cetatea?": TM are „şi faţă de oastea samaritenilor: «Ce fac aceşti iudei nevolnici? Se vor lăsa oare? Vor aduce oare jertfe? Vor da iarăşi viaţă unor pietre scoase din dărâmături şi arse?»".

reconstruiesc cetatea?" [35] Tobia, ammanitul, a venit lângă el și și-au spus unul altuia: „Nu cumva vor aduce jertfe ori vor mânca pe locul lor? O vulpe dacă se va urca, va dărâma zidul cu pietre cu tot." [36] Auzi, Dumnezeul nostru, că am ajuns de batjocură; întoarce ocara lor asupra capetelor lor, fă-i pe ei de batjocură în țara robiei [37] și nu acoperi nelegiuirea [lor]!

14 [1] Și a fost așa: când au auzit Sanaballat, Tobia, arabii și ammaniții că zidurile Ierusalimului își recapătă înfățișarea și golurile au început să fie umplute, nu le-a căzut deloc bine la socoteală. [2] Și s-au adunat toți la un loc să meargă să dea năvală la Ierusalim. [3] Noi ne-am rugat Dumnezeului nostru și am pus străji [să ne păzim] de ei zi și noapte, din pricina lor. [4] Și Iuda a spus: „Puterea dușmanilor e sfărâmată, dar și dărâmături sunt multe, iar noi nu vom putea construi zidul." [5] Iar vrăjmașii noștri spuneau: „Nu vor afla și nu ne vor vedea până nu vom ajunge în mijlocul lor și îi vom ucide și vom pune capăt lucrării." [6] Și a fost așa: au venit iudeii care locuiau lângă ei și ne-au spus: „Pornesc împotriva noastră de pretutindeni." [7] Eu am așezat [oameni] în locurile cele mai joase, în spatele zidului, în colțuri adăpostite, și am așezat poporul pe familii, [fiecare] cu săbiile lor, cu sulițele lor și cu arcurile lor. [8] Am privit, m-am ridicat și le-am spus oamenilor de vază, comandanților și celorlalți din popor: „Să nu vă temeți în fața lor! Amintiți-vă de Dumnezeul nostru cel mare și înfricoșător și luptați pentru frații voștri, pentru fiii voștri și fiicele voastre, pentru nevestele voastre și casele voastre." [9] Și a fost așa: când au auzit dușmanii noștri că noi am aflat

---

13,35 TM are „*Tōbiyāh*, amonitul, era lângă el și spunea: «Să construiască ei! O vulpe...»".
13,37 TM are în plus în continuare: „căci au săvârșit o jignire față de cei care zidesc. [38] Așadar, am construit zidul și tot zidul a fost reparat până la jumătatea înălțimii. Poporul lucra cu tragere de inimă."
14,1 La lista dușmanilor TM adaugă și „așdodiții". ♦ „își recapătă înfățișarea": expresia echivalentă din TM trimite la o rană care se cicatrizează.
14,2 După „Ierusalim", TM are în plus „și să-i împiedice". ♦ „s-au adunat toți la un loc să meargă să dea năvală la Ierusalim": Beda citează Vulgata, care are „mulțimea samaritenilor". Pentru el, „samaritenii", cei care năvălesc peste iudei, îi simbolizează pe eretici, schismatici, păcătoși, avari, mânați de poftele pântecelui, care pun în primejdie unitatea Bisericii (*ibid.*, III, *ad loc.*).
14,4 „Puterea dușmanilor e sfărâmată": TM are „Puterea salahorilor slăbește". În ebr., cuvintele lui Iuda au ritmul tipic pentru lamentații.
14,6 După „ne-au spus", TM are în plus „de zece ori".

planul lor şi Dumnezeu l-a zădărnicit, noi toţi ne-am întors la zid, fiecare la munca lui. 10 Din ziua aceea, jumătate dintre cei care fuseseră duşi [în robie] continuau lucrul, iar jumătatea cealaltă stăteau gata să se împotrivească [atacurilor]; şi suliţe, şi scuturi, şi arcuri, şi platoşe precum şi căpeteniile [se aflau] în spatele întregii case a lui Iuda, a acelora care construiau zidul. 11 Chiar şi cei care cărau materialele purtau arme; cu o mână lucrau şi în cealaltă ţineau suliţa. 12 Zidarii aveau fiecare mijlocul încins cu sabia şi aşa ridicau construcţia, iar trâmbiţaşul [stătea] alături de ei cu trâmbiţa. 13 Şi le-am spus oamenilor de vază, căpeteniilor şi poporului de rând: „Lucrarea este mare şi întinsă, iar noi suntem împrăştiaţi pe zid, fiecare om departe de fratele său. 14 În locul dinspre care auziţi glasul trâmbiţei, acolo să vă adunaţi lângă noi şi Dumnezeul nostru va lupta pentru noi." 15 Noi continuam lucrul şi jumătate din ei ţineau în mână suliţele de la mijitul zorilor până la ieşitul stelelor. 16 La vremea aceea am spus poporului: „Rămâneţi peste noapte în Ierusalim, iar noaptea să vă fie veghe de strajă şi ziua lucru." 17 Şi eram [acolo], eu şi oamenii de veghe în spatele meu, şi nici unul dintre noi nu s-a dezbrăcat de haine.

15 1 Şi mare a fost strigătul poporului şi al femeilor lor împotriva fraţilor lor iudei. 2 Unii dintre ei spuneau: „Cu fiii noştri şi cu fiicele noastre suntem mulţi. Vrem să luăm grâne, să mâncăm şi să trăim." 3 Alţii spuneau: „Ogoarele noastre şi viile şi casele noastre să le punem zălog [ca să] luăm grâne şi să mâncăm." 4 Şi alţii iarăşi spuneau: „Am luat cu împrumut bani pentru darea către rege [şi am pus zălog] ogoarele noastre, viile noastre şi casele noastre. 5 Şi acum, carnea noastră este ca şi carnea fraţilor noştri, fiii

---

14,10 „cei care fuseseră duşi [în robie]", *litt.* „cei scuturaţi afară": gr. ἐκτινάσσω, *litt.* „a scutura afară, a alunga" traduce un omograf al ebr. *na'ar*, „slujitor". La fel şi la 15,15. ♦ „stăteau gata să se împotrivească... precum şi căpeteniile": TM are „[erau înzestraţi] cu suliţe... Iar căpeteniile [stăteau]".

14,12 „alături de ei": TM are „alături de mine". ♦ „cu trâmbiţa", *litt.* „cu cornul" (ca în TM).

14,16 „Rămâneţi... lucru": TM are „Fiecare cu slujitorul său să rămână..., iar noaptea, ei să fie pentru noi strajă, şi ziua muncă".

14,17 TM are: „Nici eu, nici fraţii mei, nici slujitorii mei şi nici cei de pază din spatele meu, nimeni dintre noi nu s-a dezbrăcat de haine, fiecare cu arma sa..." (ultimul cuvânt e neclar).

15,4 „şi casele noastre": nu apare în TM.

15,5 „ale oamenilor de vază": TM are „ale altora".

noştri ca şi fiii lor. Şi, iată, noi îi silim pe fiii noştri şi pe fiicele noastre să
fie robi şi unele dintre fiicele noastre au şi ajuns roabe, mâinile noastre nu
au tărie, iar ogoarele noastre şi viile noastre sunt ale oamenilor de vază."
6 Eu m-am întristat foarte când am auzit strigătul lor şi vorbele acestea. 7 Am
chibzuit în inima mea şi m-am războit cu oamenii de vază şi cu căpeteniile
şi le-am spus: „[Se cuvine] să-l urmărească omul pentru datorii pe fratele
său? Voi îl urmăriţi." Şi am strâns o adunare mare împotriva lor 8 şi le-am
spus: „Noi i-am răscumpărat de bunăvoie pe fraţii noştri iudei care fuseseră
vânduţi neamurilor păgâne, iar voi îi vindeţi pe fraţii voştri?" Ei au tăcut şi
n-au găsit nici un cuvânt [de zis]. 9 Eu le-am spus: „Lucrul pe care îl faceţi
nu este bun. Nu aşa, [ci] în frica Dumnezeului nostru să vă ţineţi departe de
ocara neamurilor, duşmanii noştri. 10 Iar fraţii mei, cei apropiaţi mie şi eu
însumi le-am dat bani şi grâne. Să încetăm, dar, să le mai cerem înapoi
datoria. 11 Daţi-le înapoi chiar astăzi ogoarele, viile, măslinii şi casele. În
schimbul banilor, daţi-le grâne, vin şi untdelemn." 12 Ei au spus: „Vom da
înapoi şi nu vom mai cere [nimic] de la ei; vom face aşa cum spui tu." Eu
am chemat preoţii şi i-am pus [pe oameni] să jure [în faţa lor] că [îşi vor
ţine] cuvântul. 13 Mi-am scuturat veşmântul şi am spus: „Aşa să-l scuture
Dumnezeu afară din casa lui şi din câştigul muncii lui pe orice om care nu
va ţine cuvântul acesta şi să rămână scuturat de tot şi gol." Şi întreaga
adunare a spus: „Amin" şi L-au lăudat pe Domnul. Iar poporul a împlinit
cuvântul acesta.

14 Din ziua când mi s-a poruncit să fiu conducătorul celor din Iuda, din
al douăzecilea an al [domniei] lui Arthasastha până în al treizeci şi doilea
an, [timp de] doisprezece ani, nici eu, nici fraţii mei nu am mâncat [hrană]
luată cu sila de la ei. 15 Înaintea mea îi împovărau şi luau de la ei ultimul
ban, patruzeci de didrahme, în pâini şi vin, [hrană] luată cu sila mai înainte;
şi cei ce fuseseră duşi [în robie] aveau putere asupra poporului, dar eu nu

---

15,8 „de bunăvoie": TM are „atât cât am putut". ♦ După „vindeţi pe fraţii voştri", TM are în plus „ca să ne fie vânduţi".

15,13 Gestul lui Neemia se aseamănă cu gesturile profetice.

15,14 „[hrană] luată cu sila", *litt.* „violenţă": TM are „pâinea guvernatorului" (la fel şi la v. 18). Guvernatorul avea dreptul să-şi reţină pentru nevoile proprii o parte din impozite, ceea ce putea duce la o mare sporire a acestora.

15,15 Sensul general al acestui verset este clar, dar construcţia frazei nu respectă întotdeauna normele gramaticale. Pentru expresia „cei ce fuseseră duşi [în robie]", TM are „slugi", vezi nota la 14,10.

am făcut aşa din pricina fricii de Dumnezeu. [16] Cât s-a construit zidul, eu nu m-am purtat ca un stăpân, nu mi-am dobândit vreun ogor, şi toţi cei care se strânseseră laolaltă [se aflau] acolo, la lucru. [17] Şi [au fost] la masa mea iudei, o sută cincizeci de oameni, şi, dintre locuitorii din jurul nostru, cei care au venit la noi. [18] Şi aveam în fiecare zi un viţel şi şase oi alese şi un ied şi, o dată la zece zile, vin din belşug pentru toţi. Şi totuşi, nu am cerut pâine luată cu sila fiindcă [era] robie grea pentru poporul acesta. [19] Aminteşte-ţi de mine, Dumnezeule, spre bine cu toate câte le-am făcut pentru poporul acesta!

16 [1] Şi a fost aşa: Sanaballat, Tobia, Gesam, arabul, şi ceilalţi duşmani ai noştri au auzit că noi am construit zidul şi nu am lăsat nici o spărtură în el. Până în clipa aceea nu aşezasem încă uşile în porţi. [2] Sanaballat şi Gesam au trimis la mine zicând: „Hai să ne întâlnim într-un loc anume, în satele din câmpia Ono." [3] Iar ei plănuiau să-mi facă rău. Eu am trimis la ei soli care au spus: „Eu fac lucrare mare şi nu pot veni ca nu cumva să se oprească lucrul. De îndată ce-l termin, vin la voi." [4] Şi iarăşi mi-au trimis acelaşi cuvânt, şi eu le-am răspuns la fel. [5] Sanaballat l-a trimis la mine pe slujitorul său cu o scrisoare deschisă în mână. [6] În ea era scris: „S-a auzit printre neamuri că tu şi iudeii plănuiţi să vă răsculaţi; de aceea construieşti tu zidul şi tu vei ajunge regele lor. [7] Şi pe lângă acestea, ai pus profeţi în sprijinul tău, ca să te aşezi în Ierusalim ca rege peste Iuda. Şi acum, cuvintele acestea vor fi vestite regelui. Şi acum, vino să ne sfătuim împreună." [8] Eu i-am trimis [un sol] zicând: „Nu s-a întâmplat aşa ca în vorbele pe care le spui tu fiindcă tu le scorneşti din inima ta." [9] Căci toţi [căutau să] ne înspăimânte spunând:

15,16 TM are: „Şi la lucrarea zidului m-am străduit şi nu mi-am cumpărat nici un ogor şi toţi slujitorii mei erau adunaţi aici la lucru."

15,18 „un ied": TM are „păsări". ♦ „pentru toţi": TM are „tot vinul".

16,2 „în satele din câmpia...": TM are „la *Kephīrīm*, în valea...".

16,3 „ca nu cumva...": TM are: „De ce să se oprească lucrul când l-aş părăsi ca să cobor la voi?"

16,4 „Şi iarăşi...": TM are „De patru ori...".

16,5 TM are „Şi a cincea oară...".

16,6 După „printre neamuri", TM are în plus „şi *Gaş*^{e}*mu* spune şi el" – e vorba de „Gesam (TM *Geşem*), arabul" de la 12,19.

16,7 „Şi pe lângă... Iuda": TM are: „Ai pus şi profeţi ca să proclame despre tine în Ierusalim şi să zică: «Este rege în Iuda!»"

16,9 „Iar acum eu mi-am întărit braţele": TM are „Şi acum întăreşte-mi mâinile!" – ca o scurtă rugăciune.

„Brațele lor vor fi prea slabe pentru lucrarea aceasta și ea nu se va face." Iar
acum eu mi-am întărit brațele.
10 M-am dus acasă la Semei, fiul lui Dalaia, fiul lui Meetabel, și el stătea
încuiat și mi-a spus: „Să ne adunăm în Casa lui Dumnezeu, în mijlocul ei, și
să zăvorâm ușile, fiindcă la noapte vor veni să te ucidă." 11 Eu am spus:
„Cine este omul care intră în Casă și rămâne în viață?" 12 Și, iată, am înțeles
că Dumnezeu nu l-a trimis pe el, căci profeția [era doar] o vorbă împotriva
mea, iar Tobia și Sanaballat plătiseră 13 o mulțime de oameni împotriva mea
ca să-mi fie frică, să fac așa și să greșesc, să dobândesc nume rău printre ei,
ca să mă ocărască. 14 Amintește-ți, Dumnezeule, de Tobia și Sanaballat
după faptele acestea ale lor și de profetul Noadia și de ceilalți profeți care
tot căutau să mă înspăimânte."
15 Zidul s-a terminat în [ziua] a douăzeci și cincea a [lunii] Elul, în
cincizeci și două de zile. 16 Și a fost așa: când au auzit toți dușmanii noștri,
s-au speriat toate neamurile păgâne din jurul nostru și mare spaimă s-a lăsat
peste ochii lor, și ei au înțeles că Dumnezeul nostru a făcut să se isprăvească
această lucrare. 17 În zilele acelea, mulți oameni de vază din Iuda au
trimis scrisori lui Tobia și au primit scrisori de la Tobia. 18 Căci mulți din
Iuda se legaseră față de el cu jurământ, fiindcă era ginerele lui Sechenias,
fiul lui Erae, și Ioanan, fiul lui, o luase de nevastă pe fiica lui Mesulam, fiul
lui Barachia. 19 Și îmi spuneau mie vorbele lui și duceau la el vorbele mele,
iar Tobia mi-a trimis scrisori să mă înspăimânte.

17 1 Și a fost așa: după ce s-a construit zidul și am ridicat ușile, au fost
rânduiți portarii, cântăreții și leviții. 2 În Ierusalim i-am împuternicit pe

---

16,10 În TM primește forma de oracol, fiind pus în versuri. Templul putea oferi loc de azil: cei care se apropiau de altarul din curte deveneau inviolabili. Dar Semei (ebr. *Ș^{e}mā'yāh*) îl sfătuiește să intre în interiorul sanctuarului, unde nu aveau voie să intre decât preoții.

16,11 În TM și în unele mss. grecești, pe care Rahlfs nu le urmează, cuvântul lui Neemia începe: „Va fugi unul ca mine sau ce fel de om ca mine va intra..."

16,12-13 „plătiseră": TM are: „îl plătiseră, 13 ca el să fie cumpărat, iar eu să mă înspăimânt și să fac așa..."

16,14 Numele Noadia nu este menționat decât aici în Biblie. În TM el aparține unei profetese, nu unui profet.

16,19 „îmi spuneau mie vorbele lui": TM are „îi vorbeau chiar de bine în fața mea".

17,2 „fortăreței": în LXX βιρα transcrie ebr. *bîrāh*.

Anania, fratele meu, şi pe Anania, căpetenia fortăreţei, fiindcă era un om
cinstit şi avea frica lui Dumnezeu mai mult decât mulţi [alţii], [3] şi le-am
spus: „Porţile Ierusalimului să nu se deschidă decât o dată cu [răsăritul]
soarelui şi, pe când încă mai stau de veghe [paznicii], uşile să fie închise şi
zăvorâte. Pune-i de strajă pe locuitorii Ierusalimului, fiecare om la straja sa
şi fiecare om în faţa casei sale.”

[4] Cetatea [era] întinsă şi mare, dar poporul din ea, puţin la număr, şi nu
se construiseră case. [5] Dumnezeu mi-a dat gândul să-i adun pe oamenii de
vază, căpeteniile şi poporul după cetele cu care veniseră. Şi am găsit
registrul cetelor care veniseră la început şi am găsit scris în el următoarele:
[6] „Aceştia sunt fiii ţării care au plecat din robia surghiunului în care îi
dusese Nabucodonosor, regele Babilonului, şi s-au întors la Ierusalim şi în
Iuda, fiecare în oraşul său. [7] Cu Zorobabel, Iisus şi Neemia [au venit]
Azaria, Daemia, Naemani, Mardochai, Balsan, Maspharath, Ezdra, Bagoi,
Naum, Baana, Masphar. Bărbaţi din poporul lui Israel: [8] fiii lui Phoros,
două mii o sută şaptezeci şi doi; [9] fiii lui Saphatia, trei sute şaptezeci şi doi;
[10] fiii lui Era, şase sute cincizeci şi doi; [11] fiii lui Phaatmoab prin fiii lui Iisus
şi Ioab, două mii opt sute optsprezece; [12] fiii lui Ailam, o mie două sute
cincizeci şi patru; [13] fiii lui Zathua, opt sute patruzeci şi cinci; [14] fiii lui
Zacchu, şapte sute şaizeci; [15] fiii lui Banui, şase sute patruzeci şi opt; [16] fiii
lui Bebi, şase sute douăzeci şi opt; [17] fiii lui Asgad, două mii trei sute
douăzeci şi doi; [18] fiii lui Adenicam, şase sute şaizeci şi şapte; [19] fiii lui
Bagoi, două mii şaizeci şi şapte; [20] fiii lui Edin, şase sute cincizeci şi cinci;
[21] fiii lui Ater, prin Ezechia, nouăzeci şi opt; [22] fiii lui Esam, trei sute două-
zeci şi opt; [23] fiii lui Besi, trei sute douăzeci şi patru; [24] fiii lui Ariph, o sută
doisprezece; [25] fiii din Gabaon, nouăzeci şi cinci; [26] fiii din Betleem, o sută
douăzeci şi trei, fiii din Netopha, cincizeci şi şase; [27] fiii din Anathoth, o
sută douăzeci şi opt; [28] bărbaţii din Bethasmoth, patruzeci şi doi; [29] bărbaţii
din Cariathiarim, Caphira şi Beroth, şapte sute patruzeci şi trei; [30] bărbaţii
din Arama şi Gabaa, şase sute douăzeci şi unu; [31] bărbaţii din Machemas, o
sută douăzeci şi doi; [32] bărbaţii din Betel şi Aia, o sută douăzeci şi trei;

17,5 TM are în plus „pentru a-i înscrie după spiţe”.

17,6-71 Acest lung pasaj reia, de multe ori în exact aceiaşi termeni, lista de la 2,1-70. Cu toate că grafia numelor proprii prezintă multe deosebiri de detaliu şi cifrele nu se repetă întocmai, cele două texte au în mod cert aceeaşi origine.

17,26-27 TM are „oamenii din Baythlehem şi Netopha: o sută optzeci şi opt”. ♦„fiii din”: TM are „oamenii din”.

33 bărbații din Nabi-aar, cincizeci și doi; 34 bărbații din Elam-aar, o mie
două sute cincizeci și patru; 35 fiii din Eram, trei sute douăzeci; 36 fiii din
Ierihon, trei sute patruzeci și cinci; 37 fiii din Lod, Adid și Ono, șapte sute
douăzeci și unu; 38 fiii din Sanaa, trei mii nouă sute treizeci. 39 Preoții: fiii
lui Iodae ținând de casa lui Iisus, nouă sute șaptezeci și trei; 40 fiii lui
Emmer, o mie cincizeci și doi; 41 fiii lui Phassur, o mie două sute patruzeci
și șapte; 42 fiii lui Eram, o mie șaptesprezece.

43 Leviții: fiii lui Iisus și Cadmiel ținând de fiii lui Oduia, șaptezeci și
patru. 44 Cântăreții: fiii lui Asaph, o sută patruzeci și opt. 45 Portarii: fiii lui
Salum, fiii lui Ater, fiii lui Telmon, fiii lui Acub, fiii lui Atita, fiii lui Sabi, o
sută treizeci și opt.

46 Slujitorii [Casei]: fiii lui Sea, fiii lui Asipha, fiii lui Tabaoth, 47 fiii lui
Kiras, fiii lui Suia, fiii lui Phadon, 48 fiii lui Labana, fiii lui Agaba, fiii lui
Salami, 49 fiii lui Anan, fiii lui Gadel, fiii lui Gaar, 50 fiii lui Raaia, fiii lui
Rason, fiii lui Necoda, 51 fiii lui Gezam, fiii lui Ozi, fiii lui Phese, 52 fiii lui
Besi, fiii lui Meinom, fiii lui Nephosasim, 53 fiii lui Bacbuc, fiii lui Achipha,
fiii lui Arur, 54 fiii lui Basaloth, fiii lui Meida, fiii lui Adasan, 55 fiii lui
Barcus, fiii lui Sisara, fiii lui Thema, 56 fiii lui Nisia, fiii lui Atipha. 57 Fiii
robilor lui Solomon: fiii lui Suti, fiii lui Sapharath, fiii lui Pherida, 58 fiii lui
Ieale, fiii lui Dorcon, fiii lui Gadel, 59 fiii lui Saphatia, fiii lui Etel, fiii lui
Phacharath, fiii lui Sabaim, fiii lui Emim. 60 Slujitorii [Casei] și fiii robilor
lui Solomon, cu toții, trei sute nouăzeci și doi."

61 Au plecat și următorii din Thelmeleth, Aresa, Charub, Eron, Iemer,
dar nu au putut arăta casele părinților lor și seminția lor că se trag din Israel:
62 fiii lui Dalaia, fiii lui Tobia, fiii lui Necoda, șase sute patruzeci și doi.
63 Iar dintre preoți: fiii lui Ebia, fiii lui Acos, fiii lui Berzelli, fiindcă luase
neveste dintre fiicele lui Berzelli din Galaad și purta numele lor. 64 Toți
aceștia și-au căutat înscrierea [în registrul] celor care veniseră împreună,
dar nu au fost găsiți și au fost îndepărtați de la preoție, 65 iar Athersatha le-a
poruncit să nu mănânce din hrana cea mai sfântă până nu se va ridica un
preot cu Luminătoarele.

66 Întreaga adunare număra cu totul patruzeci și două de mii trei sute
șaizeci, 67 fără a-i pune la socoteală pe sclavii și slujnicele lor, în număr de

17,33 „Nabi-aar": TM are „alt N^{e}*bhō*".

17,64 „[în registrul] celor care veniseră împreună": TM are „în registrul de genealogii".

17,65 „Luminătoarele": *cf.* nota 2,63.

şapte mii trei sute treizeci şi şapte. [Erau] cântăreţi şi cântăreţe – două sute
patruzeci şi cinci; 68 cai – şapte sute treizeci şi şase, catâri – două sute
patruzeci şi cinci, 69 cămile – patru sute treizeci şi cinci, măgari – şase mii
şapte sute douăzeci.

70 O parte dintre căpeteniile familiilor i-au dat lui Neemia pentru lucrare,
pentru vistierie, o mie de [monede] de aur, cincizeci de cupe şi treizeci
de veşminte preoţeşti. 71 Unele căpetenii ale familiilor au dat pentru vis-
tieria lucrării douăzeci de mii de [monede] de aur şi două mii două sute de
mine de argint. 72 Ceilalţi din popor au dat douăzeci de mii de [monede] de
aur, două mii două sute de mine de argint şi şaizeci şi şapte de veşminte
preoţeşti.

73 Preoţii, leviţii, portarii, cântăreţii, o parte din popor, slujitorii [Casei]
şi întregul Israel s-au aşezat în oraşele lor.

A sosit luna a şaptea şi fiii lui Israel [se aşezaseră] în oraşele lor.

18 1 Şi s-a adunat tot poporul, ca un singur om, în piaţa din faţa Porţii
Apei. Şi i-au spus lui Ezdra, scribul, să scoată cartea Legii lui Moise pe care
Domnul i-a poruncit-o lui Israel. 2 Şi în ziua întâi a lunii a şaptea, Ezdra,
preotul, a adus Legea înaintea adunării, în faţa bărbaţilor, şi a femeilor, şi
a tuturor celor care puteau înţelege auzind-o; 3 şi a citit din ea de la răsă-
ritul soarelui până la miezul zilei înaintea bărbaţilor, şi a femeilor, şi a celor
care putea înţelege, şi urechile întregului popor [erau aţintite] spre cartea
Legii. 4 Ezdra, scribul, stătea în picioare pe un podium de lemn şi lângă el
stăteau Mattathia, Samaia, Anania, Urias, Elkia şi Maasaia în dreapta, iar în
stânga, Phadaias, Misael, Melchia, Osam, Asabdana, Zaharia şi Mosollam.

17,68 În TM nu apar „caii" şi „catârii". De aceea versetele sunt decalate de aici până la sfârşitul capitolului cu o unitate.

17,70-71 În TM, v. 69: „O parte din capii de familie au făcut daruri pentru lucrare. Guvernatorul a dat, pentru vistierie... şi cinci sute treizeci de veşminte..." ♦ „veşminte" – *cf.* nota la 2,69. ♦ Este greu de înţeles de ce textul Septuagintei menţionează de două ori pe căpeteniile familiilor. TM distinge aici între guvernator (v. 70) şi capii de familie (v. 71). ♦ „[monede] de aur": TM are „drahme". La fel şi la v. următor.

18,1 „Poarta Apei": TM are „Poarta Apelor". ♦ „cartea Legii lui Moise" ar putea fi Pentateuhul, într-o formă apropiată de cea pe care o avem astăzi.

18,3 După „a citit", TM are în plus „din carte, în piaţa din faţa Porţii Apelor".

18,4 După „podium de lemn", TM are în plus „făcut pentru această împrejurare".

5 Ezdra a deschis cartea în văzul întregului popor, fiindcă el era în picioare, mai sus decât poporul, şi, când a deschis-o, întregul popor s-a ridicat. 6 Şi l-a binecuvântat Ezdra pe Domnul Dumnezeul cel mare, şi întregul popor a răspuns zicând: „Amin" cu braţele ridicate, şi s-au aplecat, şi s-au aruncat cu faţa la pământ înaintea Domnului. 7 Iisus, Banaias şi Sarabia ajutau poporul să înţeleagă Legea, şi poporul a rămas pe loc. 8 Şi au citit din cartea Legii lui Dumnezeu şi Ezdra îi învăţa şi îi lămurea în cunoaşterea Domnului, şi poporul a înţeles ce se citea. 9 Neemia şi Ezdra, preotul şi scribul, şi leviţii care tâlcuiau poporului au spus întregului popor: „Aceasta este zi sfântă pentru Domnul Dumnezeul nostru: nu jeliţi şi nu plângeţi!" Căci tot poporul plângea când a auzit cuvintele Legii. 10 Şi le-a spus lor: „Mergeţi, mâncaţi mâncăruri grase şi beţi [băuturi] dulci şi trimiteţi porţii şi celor care nu au, fiindcă sfântă este ziua aceasta pentru Domnul nostru. Şi nu fiţi abătuţi, fiindcă El este tăria voastră." 11 Şi leviţii au liniştit tot poporul spunând: „Linişte, căci ziua este sfântă, şi nu fiţi abătuţi!" 12 Şi tot poporul a plecat să mănânce şi să bea, să trimită porţii şi să aibă mare bucurie fiindcă înţeleseseră cuvintele care le fuseseră citite.

13 A doua zi, căpeteniile familiilor din întregul popor, preoţii şi leviţii s-au adunat la Ezdra, scribul, să cerceteze toate cuvintele Legii. 14 Şi au găsit scris în Legea pe care Domnul i-a poruncit-o lui Moise că, în timpul sărbătorii din luna a şaptea, fiii lui Israel trebuie să locuiască în corturi 15 şi

---

18,5-8 Descriere a ceea ce avea să fie slujba de la sinagogă. Spre deosebire de Templu, unde centrală era aducerea de jertfe, aici primează citirea şi comentarea cuvântului lui Dumnezeu, precum şi formulele liturgice la care răspund toţi cei de faţă.

18,6 „Amin": TM are „Amin! Amin!".

18,7 Pe lângă cele trei nume de comentatori, în TM mai sunt alte zece, apoi expresia „şi leviţii". Comentatorii sunt de acord să aplice determinarea „leviţii" celor desemnaţi pe nume.

18,8 TM are: „Se citea în carte, în Legea lui Dumnezeu, desluşit şi se lămurea înţelesul, şi astfel oamenii înţelegeau cele citite."

18,9 „Neemia": TM adaugă „guvernatorul".

18,10 „celor care nu au": TM are în plus „nimic gătit". ♦ „El este tăria voastră": TM are „bucuria Domnului este tăria voastră".

18,14 „Corturi", gr. σκηναί, traduce ebr. *sukkōth*, „colibe, corturi". E vorba, evident, de „sărbătoarea corturilor/colibelor" (*cf.* Lev. 23,33-36.39-43).

18,15 „să sune din trâmbiţe": TM are „să dea de ştire şi să vestească". ♦ „Ezdra a spus": nu apare în TM, unde proclamaţia e atribuită crainicilor. ♦ „chiparos": TM are *litt.* „arbore de ulei", interpretat în diverse feluri. ♦ Interpretarea-exhortaţie a lui Beda: „Să

să sune din trâmbițe în toate cetățile lor și în Ierusalim. Ezdra a spus: „Duceți-vă la munte și aduceți ramuri de măslin, ramuri de chiparos, ramuri de mirt, ramuri de palmier și ramuri de copaci stufoși ca să facem corturi după cum e scris.”
16 Și a ieșit poporul și au adus [ramuri] și și-au făcut corturi, unii pe [acoperișul] casei, [alții] în curțile lor, în curțile Casei lui Dumnezeu și în piețele din cetate până la Poarta lui Efraim.
17 Întreaga adunare, [toți] cei care se întorseseră din robie, au făcut corturi și s-au așezat în corturi. Fiii lui Israel nu mai făcuseră așa din zilele lui Iisus, fiul lui Nave, și până în ziua aceea. Și a fost bucurie mare.
18 [S-]a citit din cartea Legii lui Dumnezeu zi după zi, din prima zi până în ziua din urmă; și au ținut șapte zile sărbătoare, și în ziua a opta, încheierea, după cum era hotărât.

19 1 În ziua a douăzeci și patra a acelei luni, fiii lui Israel s-au adunat să postească [îmbrăcați] în sac.
2 Fiii lui Israel s-au ținut departe de orice străin și au stat și și-au mărturisit păcatele lor și nelegiuirile părinților lor.
3 Au rămas pe locul lor și s-a citit din cartea Legii Domnului Dumnezeului lor, și

---

ieșim și noi din stadiul acesta al gândurilor generale spre înălțimea, la care ar trebui să medităm mai des, a Sfintelor Scripturi; și să aducem pentru noi, de acolo, ca ramuri de măslin, roadele milosteniei cu care, reînviorându-i pe săraci, să ne acoperim și pe noi de arșița ispitelor pătimașe; și ramurile acelui copac preafrumos, pe care iudeii îl numesc cedru, sunt, desigur, roadele iubirii care-i cea mai frumoasă și mai prețioasă dintre toate virtuțile; și Domnul nostru pe lemnul crucii s-a urcat pentru mântuirea noastră. Patimile Lui să le imităm și noi pe cât ne este cu putință și, fără îndoială, să ne apărăm cu ramurile acestui copac preafrumos. Să aducem și ramuri de mirt prin mortificarea poftelor și a tuturor patimilor, întrucât și regii magi, aducându-i mirt Domnului în dar au arătat în mod figurat (*typice*) că cei care aparțin lui Iisus Hristos trebuie să-și răstignească trupul (carnea) cu toate viciile și poftele; de asemenea, oricine aduce ramuri de mirt, ca să-și facă umbrar, poate spune: «Noi suntem buna mireasmă a lui Hristos în tot locul» (2Cor. 2,15). Să aducem și ramuri de palmier care împodobește mâna învingătoare, pentru ca să avem o minte care să învingă mereu gâtlejul, mânia, lăcomia și celelalte pofte” (*ibid.*, III, *ad loc.*).

18,16 „în piețele... Efraim”: TM are „în piața Porții Apelor și în piața Porții lui Efraim”.

18,17 „nu mai făcuseră așa...”. Totuși, la 3,4 se spune că au ținut sărbătoarea corturilor; de aceea unii consideră că n-ar fi vorba de Iisus Nave, urmașul lui Moise, ci de preotul Iisus citat la 3,2. Cel mai probabil e vorba de o hiperbolă.

19,1 La sfârșit, TM are în plus „acoperiți cu țărână”.

19,3 După „s-a citit”, TM adaugă „un sfert din zi”. Și în privința mărturisirii se specifică durata: „un alt sfert”.

nu conteneau să mărturisească Domnului şi să se închine Domnului
Dumnezeului lor. [4] Iisus şi fiii lui Cadmiel, Sachania fiul lui Sarabia [şi] fiii
lui Chanani au stat pe treptele leviţilor şi au strigat cu glas mare către
Domnul Dumnezeul lor. [5] Leviţii Iisus şi Cadmiel au spus: „Sculaţi-vă,
binecuvântaţi pe Domnul Dumnezeul vostru din veac şi până-n veac! Şi vor
binecuvânta numele slavei Tale şi-l vor înălţa cu toată binecuvântarea şi
lauda." [6] Iar Ezdra a spus: „Tu singur eşti Domnul. Tu singur ai făcut cerul,
şi cerul cerului, şi întreaga lor alcătuire, şi pământul, şi toate câte sunt pe el,
şi mările, şi toate câte sunt în ele, Tu le dai viaţă la toate şi Ţie Ţi se închină
oştile cerurilor. [7] Tu eşti Domnul Dumnezeu. Tu l-ai ales pe Avram şi l-ai
scos din ţara caldeenilor şi i-ai pus lui numele Avraam. [8] Şi ai aflat inima lui
credincioasă înaintea Ta şi ai făcut cu el legământ să-i dai lui şi urmaşilor
lui ţinutul canaanenilor, al cheteilor, al amoreilor, al fereziţilor, al iebuseilor
şi al gergeseilor. Şi Ţi-ai ţinut cuvântul, fiindcă Tu [eşti] drept. [9] Ai văzut
umilirea părinţilor noştri în Egipt şi ai auzit strigătul lor la Marea Roşie.
[10] Şi ai săvârşit semne împotriva Egiptului, împotriva lui Faraon şi a tuturor
slujitorilor lui şi împotriva întregului popor din ţara lui fiindcă ştiai că s-au
semeţit faţă de ai noştri şi Ţi-ai făcut un nume ca şi în ziua aceasta. [11] Ai
sfâşiat marea în faţa lor, şi ei au trecut pe uscat prin mijlocul mării, iar pe
cei porniţi în urmărirea lor i-ai aruncat în adânc ca pe o piatră într-o apă
răscolită. [12] I-ai îndrumat ziua în stâlp de nor şi noaptea în stâlp de foc să le
luminezi lor calea pe care să meargă. [13] Te-ai coborât pe muntele Sinai şi ai
grăit cu ei din cer şi le-ai dat hotărâri drepte şi legi adevărate, porunci şi
rânduieli bune. [14] Le-ai arătat sabatul Tău cel sfânt şi le-ai dat poruncile,
rânduielile şi legea, prin Moise, slujitorul Tău. [15] Le-ai dat pâine din cer
când au dus lipsă de hrană şi pentru setea lor ai scos apă din stâncă. Şi le-ai
spus să intre să moştenească ţara peste care Ţi-ai întins mâna ca să le-o dai.
[16] Însă ei şi părinţii noştri s-au semeţit, şi-au întărit grumazul şi nu au
ascultat de poruncile Tale. [17] Nu s-au învoit să asculte şi nu şi-au amintit de

---

19,5 În TM, pe lângă cei doi leviţi, mai sunt amintiţi încă şase. ♦ Liturgia penitenţială cuprindea de obicei o lamentaţie cântată. Textul 5b-37 este în versuri în TM.

19,6 „Iar Ezdra a spus": nu apare în TM, rugăciunea fiind pusă în continuare în gura leviţilor. E un psalm plin de aluzii biblice şi are elemente comune cu Sirach 36,1-17. ♦ „alcătuire": TM are „oştire".

19,7 „din ţara caldeenilor": TM are „din Urul caldeilor".

19,9 „Marea Roşie": TM are „Marea de trestii".

19,10 „semne împotriva Egiptului": TM are „semne şi minuni".

minunile pe care le-ai făcut cu ei, ci şi-au întărit grumazul şi şi-au pus
căpetenie ca să se întoarcă la robia lor din Egipt. Iar Tu [eşti] Dumnezeu
milostiv şi îndurător, îndelung-răbdător şi plin de milă şi nu i-ai părăsit.
[18] Ei însă şi-au făcut şi un viţel turnat şi au spus: «Iată zeii care ne-au scos
pe noi din Egipt!» Şi Ţi-au adus mare pricină de mânie. [19] Tu însă, în
îndurările Tale cele multe, nu i-ai părăsit în pustiu. Nu ai abătut de la ei
stâlpul de nor [care] le îndruma calea ziua, nici stâlpul de foc [care] le
lumina noaptea calea pe care aveau să meargă. [20] Şi le-ai dat duhul Tău cel
bun ca să înţeleagă, nu le-ai luat de la gură mana şi le-ai dat apă când le-a
fost sete. [21] Patruzeci de ani i-ai hrănit în pustiu şi ei nu au dus nici o lipsă.
Hainele nu li s-au învechit şi picioarele nu li s-au rănit. [22] Şi le-ai dat
împărăţii şi popoare, le-ai făcut parte şi au moştenit ţara lui Seon, regele
Esebonului, şi ţara lui Og, regele Basanului. [23] Şi pe fiii lor i-ai înmulţit cât
stelele cerului şi i-ai dus în ţara de care le-ai vorbit părinţilor lor, şi ei au
moştenit-o. [24] Şi i-ai nimicit în faţa lor pe locuitorii ţării canaanenilor şi i-ai
dat în mâinile lor pe ei, pe regii lor şi popoarele ţării să facă cu ei după plac.
[25] Au cucerit cetăţi înalte şi au moştenit case pline de toate bunurile, fântâni
săpate în piatră, vii şi livezi de măslini şi mulţime de pomi roditori de tot
felul. Au mâncat, s-au îndestulat, s-au îngrăşat şi s-au desfătat întru marea
Ta bunătate. [26] Iar ei, în schimb, s-au îndepărtat de Tine, au dat la spate
Legea Ta, i-au omorât pe profeţii Tăi, care dădeau mărturie printre ei să se
întoarcă la Tine, şi ţi-au adus mare pricină de mânie. [27] Şi [atunci] i-ai dat în
mâna celor care îi chinuiau, şi ei îi strâmtorau; şi au strigat spre Tine la vre-
mea strâmtorării lor, şi Tu, din cerul Tău, i-ai auzit şi, în marea Ta îndurare,
le-ai dat izbăvitori şi i-ai izbăvit din mâna celor care îi strâmtorau. [28] Dar,
cum s-au odihnit, au început iarăşi să facă ce e rău înaintea Ta; şi Tu i-ai
părăsit în mâinile duşmanilor lor, şi aceştia au domnit asupra lor. Şi iar au
strigat spre Tine, şi Tu i-ai ascultat din cer şi i-ai izbăvit în marea Ta
îndurare. [29] Le-ai dat mărturie să-i întorci la Legea Ta, şi ei nu au ascultat,
ci au păcătuit faţă de poruncile şi rânduielile Tale, pe care, dacă omul le

---

19,18 „zeii": TM are „dumnezeul tău".

19,22 „le-ai făcut parte": TM are în plus „ca ţinuturi de graniţă".

19,23-24 „şi ei au moştenit-o": TM are „să o moştenească". Versetul următor începe: „Fiii au intrat şi au moştenit-o." ♦ „ai nimicit": TM are „ai supus".

19,25 *Cf.* Deut. 6,10-12.

19,26 „s-au îndepărtat de Tine": TM are în plus „şi s-au răzvrătit împotriva Ta".

19,27-29 *Cf.* Jud. 2,10-23.

împlineşte, va trăi prin ele. Şi-au întors spatele cu răzvrătire şi şi-au întărit
grumazul şi nu au ascultat. 30 Şi Tu ai lăsat să treacă mulţi ani peste ei şi
le-ai dat mărturie întru duhul Tău prin profeţii Tăi. Dar ei nu au luat aminte
şi Tu i-ai dat în mâna popoarelor ţării. 31 Însă Tu, în multele Tale îndurări,
nu i-ai nimicit şi nu i-ai părăsit, fiindcă eşti puternic, milostiv şi îndurător.
32 Iar acum, Dumnezeul nostru puternic, mare, tare şi înfricoşător, care
păzeşti legământul Tău şi mila Ta, să nu fie puţin lucru în ochii Tăi tot
necazul care ne-a lovit pe noi, pe regii noştri, pe conducătorii noştri, pe
preoţii noştri, pe profeţii noştri, pe părinţii noştri şi întregul Tău popor, din
zilele regilor Asiriei până în ziua aceasta. 33 Tu [ai fost] drept în toate câte
s-au abătut peste noi, fiindcă Tu ai săvârşit adevărul, iar noi am păcătuit.
34 Regii noştri, conducătorii noştri, preoţii noştri şi părinţii noştri nu au ţinut
Legea Ta şi nu au luat aminte la poruncile Tale şi la mărturiile pe care le-ai
dat lor. 35 Şi ei nu Ţi-au slujit în împărăţia Ta şi în bunătatea Ta cea multă
din care le-ai dat lor, şi în ţara întinsă şi roditoare pe care ai dat-o înaintea
lor, şi nu s-au îndepărtat de înfăptuirile lor rele. 36 Iată, astăzi noi suntem
robi, iar ţara pe care le-ai dat-o părinţilor noştri ca să mănânce rodul ei
37 [este] a regilor cărora le-ai dat [să fie] peste noi, pentru păcatele noastre,
iar ei stăpânesc după placul lor peste noi, peste trupurile noastre şi peste
vitele noastre, şi noi suntem în mare strâmtorare.

20 1 Pentru toate acestea, noi facem legământ de credinţă în scris şi toţi
conducătorii noştri, leviţii noştri şi preoţii noştri îşi pun pecetea."
2 Şi în fruntea celor care şi-au pus pecetea [erau] Neemia, fiul lui
Achalia, şi Sedekias, 3 fiul lui Saraias, şi Azaria, şi Ieremia, 4 Phasur, Amaria,
Melchia, 5 Atus, Sebani, Maluch, 6 Iram, Meramoth, Abdia, 7 Daniel,
Ganathon, Baruch, 8 Mesulam, Abia, Miamin, 9 Maazia, Belgai, Samaia;
aceştia [erau] preoţi. 10 Iar leviţi [erau]: Iisus, fiul lui Azania, Banaiu, [unul]
dintre fiii lui Enadad, Cadmiel 11 şi fraţii lui, Sabania, Oduia, Calita, Pheleia,
Anan, 12 Micha, Roob, Esebias, 13 Zachor, Sarabia, Sebania, 14 Oduia, fiii
lui Banunai. 15 Căpeteniile poporului [au fost]: Phoros, Phaathmoab, Elam,
Zathuia, fiii 16 lui Bani, Asgad, Bebai, 17 Edania, Bagoi, Edin, 18 Ater,

---

19,31 „eşti puternic": TM are „eşti Dumnezeu".

19,32 „zilele regilor Asiriei": aluzie la căderea Samariei în 722/721 î.H. şi la războaiele care au urmat.

19,35 „împărăţia Ta": TM are „stăpânirea lor".

20,2 „în fruntea celor care şi-au pus pecetea": TM are „pe textele pecetluite sunt".

Ezekia, Azur, 19 Oduia, Esam, Besi, 20 Ariph, Anathoth, Nobai, 21 Magaphes,
Mesulam, Ezir, 22 Mesozebel, Saduc, Ieddua, 23 Phaltia, Anan, Anaia, 24 Oseea,
Anania, Asub, 25 Aloes, Phalai, Sobec, 26 Raum, Esabana, Maasaia 27 şi Aia,
Ainan, Enan, 28 Maluch, Eram, Baana. 29 Poporul de rând, preoţii, leviţii,
portarii, slujitorii [Casei] şi toţi cei care se îndepărtaseră de popoarele ţării
[şi trecuseră] la Legea lui Dumnezeu, femeile lor, fiii lor, fiicele lor, toţi cei
în stare să ştie şi să înţeleagă 30 au stăruit pe lângă fraţii lor, i-au legat cu
blestem şi s-au legat [şi ei] cu blestem şi jurământ să urmeze Legea lui
Dumnezeu care a fost dată prin Moise, slujitorul lui Dumnezeu, să păzească
şi să împlinească toate poruncile Domnului nostru şi hotărârile Lui:

31 „Şi nu vom da pe fiicele noastre după popoarele ţării, nici nu vom lua pe fiicele lor pentru fiii noştri.

32 Popoarele ţării care aduc bunuri şi tot felul de marfă să le vândă în zi de sabat, noi nu vom cumpăra de la ei în sabat şi în zi sfântă.

În anul al şaptelea vom lăsa [pământul nelucrat] şi nu vom cere înapoi nici o datorie.

33 Vom lua asupra noastră porunca de a da o treime de didrahmă pe an
pentru slujirea Casei Dumnezeului nostru, 34 pentru pâinile [punerii] înainte
şi jertfa neîncetată şi pentru arderea de tot neîncetată de sabat, de lună nouă,
pentru sărbători şi zile sfinte şi pentru jertfele pentru păcat, spre a face
împăcare pentru Israel şi pentru lucrările Casei Dumnezeului nostru."

35 Am tras la sorţi, noi, preoţii, leviţii şi poporul, pentru slujba aducerii lemnului, cine să-l aducă în Casa Dumnezeului nostru, după casele familiilor noastre, la vremea hotărâtă, an de an, ca să-l ardem pe altarul Domnului Dumnezeului nostru, aşa cum este scris în Lege,

36 şi ca să aducă primele roade ale pământului nostru şi primele roade
ale fiecărui pom, an de an, în Casa Domnului, 37 şi pe întâii-născuţi dintre
fiii noştri şi din vitele noastre, aşa cum este scris în Lege, şi să aducă întâii-născuţi din cirezile noastre şi din turmele noastre în Casa Dumnezeului nostru, pentru preoţii care slujesc în Casa Dumnezeului nostru.

20,30 „au stăruit pe lângă fraţii lor": TM are „îi sprijină pe fraţii lor mai de vază". ♦ „i-au legat cu blestem şi s-au legat [şi ei] cu blestem şi jurământ": TM are „s-au legat cu făgăduinţă şi jurământ". ♦ „să păzească... hotărârile Lui": TM are „să păzească şi să împlinească toate poruncile, judecăţile şi hotărârile lui YHWH, Stăpânul nostru".

20,32 „[pământul nelucrat]": conjectură conform Ex. 23,10-11.

20,33 „didrahmă": TM are „şekel".

[38] Şi vom duce preoţilor, în vistieria Casei lui Dumnezeu, pârgă din grânele noastre şi [din] rodul tuturor pomilor, din vin şi din untdelemn; şi [vom da] leviţilor a zecea parte din [roadele] pământului nostru. Leviţii vor primi a zecea parte în toate cetăţile în care trudim; [39] iar preotul, fiul lui Aaron, va fi împreună cu levitul când levitul [primeşte] a zecea parte, şi leviţii vor aduce a zecea parte din a zecea parte în Casa Dumnezeului nostru, în vistieria Casei lui Dumnezeu. [40] Căci fiii lui Israel şi fiii lui Levi vor aduce pârga din grâne, din vin şi din untdelemn la vistierie, iar acolo [se află] vasele sfinte, preoţii care slujesc, portarii şi cântăreţii. Noi nu vom lăsa în părăsire Casa Dumnezeului nostru.

21 [1] Căpeteniile poporului s-au aşezat în Ierusalim, iar poporul de rând a tras la sorţi ca un om din zece să se aşeze în Ierusalim, cetatea sfântă, iar celelalte nouă părţi [să se aşeze] în cetăţi. [2] Iar poporul i-a binecuvântat pe toţi oamenii care s-au aşezat de bunăvoie în Ierusalim.

[3] Iată care sunt conducătorii ţării care s-au aşezat în Ierusalim. În cetăţile din Iuda s-a aşezat fiecare în [locul] pe care-l stăpânea în cetăţi: Israel, preoţii, leviţii, slujitorii [Casei] şi fiii robilor lui Solomon. [4] În Ierusalim s-au aşezat o parte dintre fiii lui Iuda şi o parte dintre fiii lui Beniamin. Dintre fiii lui Iuda: Athaia, fiul lui Azaia, fiul lui Zaharia, fiul lui Amaria, fiul lui Saphatia, fiul lui Malelel, dintre fiii lui Phares. [5] Şi Maasia, fiul lui Baruch, fiul lui Chalaza, fiul lui Ozia, fiul lui Adaia, fiul lui Iorib, fiul lui Thezia, fiul lui Seloni. [6] Toţi fiii lui Phares care s-au aşezat în Ierusalim: patru sute şaizeci şi opt de bărbaţi viteji. [7] Şi aceştia sunt fiii lui Beniamin: Selo, fiul lui Mesulam, fiul lui Ioad, fiul lui Phadaia, fiul lui Colia, fiul lui Masaia, fiul lui Aithiel, fiul lui Iesia. [8] Iar după el, Gebi, Seli, nouă sute douăzeci şi opt [cu toţii]. [9] Ioel, fiul lui Zechri, era supraveghetor peste ei, iar Iuda fiul lui Asana era al doilea în cetate. [10] Dintre preoţi: Iadia, fiul lui Iorib, Iachin, [11] Saraia, fiul lui Elkia, fiul lui Mesulam, fiul lui Sadduc, fiul lui Marioth, fiul lui Aitob, [mai-mare] peste Casa lui Dumnezeu. [12] Şi fraţii lor care se ocupau de lucrările la Casă: Amasi, fiul lui Zacharia, fiul lui Phassur, fiul lui Melchia, [13] căpetenii ale familiilor: două sute patruzeci şi doi. Amessai, fiul lui Esdriel, [14] şi fraţii lui, oameni vajnici în luptă,

---

21,12 După „Casă", TM dă cifra „opt sute douăzeci şi doi".

21,13 Începe în TM cu „şi fraţii lor". ♦ După „Esdriel", TM mai dă numele a trei strămoşi.

o sută douăzeci şi opt, iar supraveghetor peste ei era Badiel. 15 Iar dintre
leviţi: Samaia, fiul lui Asub, fiul lui Ezri, [16] 17 şi Mathania, fiul lui Micha,
şi Obed, fiul lui Samui, 18 două sute optzeci şi patru. 19 Portarii: Acub,
Telamon şi fraţii lor, o sută optzeci şi doi. [20-21] 22 Iar supraveghetorul
leviţilor [era] Ozi, fiul lui Bani, fiul lui Asabia, fiul lui Micha. Dintre fiii lui
Asaph, cântăreţii, [unii erau mai-mari] peste lucrarea Casei lui Dumnezeu.
23 Căci aşa era porunca regelui cu privire la ei. 24 Iar Pathaia, fiul lui
Baseza, [stătea] la mâna regelui pentru toate treburile care priveau poporul.
25 Şi cu privire la satele de pe ogoarele lor. [O parte] dintre fiii lui Iuda s-au
aşezat în Cariatharboc, 26 şi în Iesu, 27 şi în Beersabea, [28-29] 30 iar satele lor
[au fost] Lachis şi ogoarele lui; şi au ridicat corturi în Beersabea. 31 Fiii lui

---

21,15-36 Mai multe mss. târzii, între care şi o parte mai recentă a ms. S, au aici un text mai lung decât mss. vechi care datează din sec. al IV-lea şi al V-lea. Versiunea lungă a capitolului 21 se regăseşte şi în TM. Rahlfs consideră că adaosurile la textul grec se explică prin influenţa TM şi nu le citează decât în aparatul critic. Dăm mai jos traducerea variantei lungi a textului, aşa cum este el citat în aparatul ediţiei Rahlfs:
„15 Iar dintre leviţi: Samaia, fiul lui Asub, fiul lui Ezri, fiul lui Asabias, fiul lui Bonnai 16 şi Sobbathaios şi Iozabad dintre conducătorii leviţilor, [mai-mari] peste lucrările exterioare de la Casa lui Dumnezeu, 17 şi Mathania, fiul lui Micha, fiul lui Zechri, fiul lui Asaph, cel care îi conducea pe iudei în lauda de la [începutul] rugăciunii, şi Bacbakias, al doilea între fraţii săi, şi Obed, fiul lui Samuni, fiul lui Galel, fiul lui Idithun. 18 Toţi leviţii din cetatea sfântă [erau] două sute optzeci şi patru. 19 Portarii: Acub, Telamon şi fraţii lor, care făceau de pază la porţi [erau] o sută optzeci şi doi. 20 Iar ceilalţi israeliţi, preoţi şi leviţi [s-au aşezat] în toate cetăţile din Iudeea, fiecare în [partea] sa de moştenire. 21 Slujitorii [Casei] s-au aşezat în Ophel, iar Sial şi Gespha [erau mai-mari] peste slujitorii [Casei]. 22 Şi supraveghetorul leviţilor în Ierusalim [era] Ozi, fiul lui Bani, fiul lui Asabia, fiul lui Micha, dintre fiii lui Asaph, cântăreţii, [mai mari] peste lucrările de la Casa lui Dumnezeu. 23 Căci aşa era porunca regelui cu privire la ei şi ea s-a păstrat, cu privire la cântece, în fiecare zi. 24 Iar Pathaia, fiul lui Basezabeel, dintre fiii lui Zare, fiul lui Iuda [stătea] la mâna regelui pentru toate treburile care priveau poporul. 25 Cu privire la satele de pe ogoarele lor, [o parte] dintre fiii lui Iuda s-au aşezat în Cariatharboc şi în satele lui, în Dibon şi în satele lui, şi în Cabseel, şi în satele lui, 26 şi în Iesu, în Molada, în Bethphalt, 27 în Beersabea şi în satele ei, 28 în Sikelet, în Machna şi satele ei, 29 în Remmion, în Saraa, în Irimuth, 30 Zanoe, Odolam şi satele lor, Lachis şi ogoarele lui, în Azeca şi satele [ei]; şi au pus tabără în Beersabea până la valea Ennom. 31 Fiii lui Beniamin [s-au aşezat] de la Gaba [la] Machamas, Aio, Bether şi satele lui, 32 la Anathoth, Nob, Anania, 33 Asor, Rama, Geththim, 34 Adod, Seboeim, Naballat, 35 Lydda şi Ono *gearasim* 36 şi unele părţi ale leviţilor din Iuda [au trecut] la Beniamin."
21,20-21 Lipsesc din LXX.

Beniamin [s-au aşezat] de la Gaba [la] Machamas. [32-35] 36 Şi leviţii s-au
împărţit între [triburile lui] Iuda şi Beniamin.

22 1 Aceştia sunt preoţii şi leviţii care au plecat cu Zorobabel, fiul lui
Salathiel, şi cu Iisus: Saraia, Iermia, Ezdra, 2 Amaria, Maluch, 3 Sechenia.
[4-6] 7 Ei [au fost] căpeteniile preoţilor şi fraţii lor în zilele lui Iisus. – 8 Iar
leviţi [au fost]: Iesu, Banui, Cadmiel, Sarabia, Iuda, Machania; el [era]
mai-mare peste cetele lor, iar fraţii lui 9 [aveau în grijă] cetele de rând din
fiecare zi. 10 Şi Iisus l-a născut pe Ioachim, şi Ioachim l-a născut pe Eliasib,
şi Eliasib pe Iodae, 11 şi Iodae l-a născut pe Ionathan, şi Ionathan l-a născut
pe Iadu. 12 În zilele lui Ioachim, fraţii lui preoţii şi conducătorii familiilor
[au fost]: Maraia pentru Saraia, Anania pentru Iermia, 13 Mesulam pentru
Ezdra, Ioanan pentru Amaria, 14 Ionathan pentru Maluch, Iosif pentru
Sechenia, 15 Adnas pentru Arem, Elcai pentru Marioth, 16 Zaharia pentru
Addai, Mosollam pentru Ganathon, 17 Zechri pentru Abia, pentru Beniamin,
uneori pentru Pheleti, 18 Samue pentru Balgia, Ionathan pentru Semeia,
19 Maththanai pentru Ioarib, Ozi pentru Idia, 20 Calai pentru Sallai, Abed
pentru Amuc, 21 Asabias pentru Elkia, Nathanael pentru Iedeiu. 22 [Cât
despre] leviţi, [lista] căpeteniilor familiilor a fost scrisă în zilele lui Eliasib,
Ioada, Ioanan şi Idua. Iar [lista] preoţilor, sub domnia lui Darius, [regele]
perşilor. 23 Fiii lui Levi, căpetenii ale familiilor au fost trecuţi în cartea
Cronicilor până în zilele lui Ioanan, fiul lui Elisub. 24 Căpeteniile leviţilor
[au fost]: Asabia, Sarabia, Iesu, fiii lui Cadmiel şi fraţii lor alături de ei
pentru a aduce cântare şi laudă după porunca lui David, omul lui
Dumnezeu, fiecare la rândul său. 25 Când am adunat eu portarii, 26 [era] în
zilele lui Ioachim, fiul lui Iisus, fiul lui Iosedec, şi în zilele lui Neemia, şi
Ezdra, preotul şi scribul.

22,3-9 Varianta mai lungă a acestui text se traduce în felul următor:
„Sechenia, Reum, Marimoth, 4 Adaias, Gennethui, Abias, 5 Meimin, Maadias, Balgas,
6 Semeias, Ioiarib, Ideias, 7 Saluai, Amuc, Chelkias, Ideias. Ei [au fost] conducătorii
preoţilor şi ai fraţilor lor în zilele lui Iisus. – 8 Iar leviţi [au fost]: Iesu, Banui, Cadmiel,
Sarabia, Iuda, Machania; el [era] mai-mare peste ei, iar fraţii lui 9 Bacbakias şi Ianai [şi]
fraţii lor înaintea lor [aveau în grijă] slujbele din fiecare zi."

22,4-6 Lipsesc din LXX.

22,8 După Machania, TM are „el şi fraţii lui, însărcinaţi cu cântările de laudă". ♦ „cetele": *litt.* „mâinile".

22,22 „Darius, [regele] perşilor", *litt.* „Darius persul": Darius al II-lea (mort în 405).

22,23 „cartea Cronicilor", *litt.* „cartea cuvintelor/întâmplărilor zilelor".

27 Pentru închinarea zidurilor Ierusalimului i-au căutat pe leviţi prin
locurile lor ca să-i aducă la Ierusalim să facă închinarea şi să se veselească
cu imnuri de slavă şi cântări în sunetul chimvalelor, psalteriilor şi *kinyrelor*.
28 Fiii cântăreţilor s-au adunat din ţinuturile din jurul Ierusalimului, din
sălaşe 29 şi de pe ogoare; căci cântăreţii îşi ridicaseră sălaşe în Ierusalim.
30 Preoţii şi leviţii s-au curăţit şi au curăţit poporul, şi pe portari, şi zidul.
31 Eu le-am dus pe căpeteniile lui Iuda sus pe zid şi le-am împărţit în două
[grupuri] mari pentru [a aduce] laudă, şi [primul grup] a mers spre dreapta
peste zidul [Porţii] Gunoiului. 32 În urma lor au mers Osaia şi jumătate
dintre conducătorii lui Iuda 33 şi Azarias, Ezdra şi Mesulam, 34 Iuda,
Beniamin, Samaia şi Iermia. 35 Dintre fiii preoţilor, [a mers] cu trâmbiţe
Zacharia, fiul lui Ionathan, fiul lui Samaia, fiul lui Mathania, fiul lui
Michaia, fiul lui Zachur, fiul lui Asaph, 36 şi fraţii lui, Samaia şi Oziel, ca să
aducă laudă cu cântările lui David, omul lui Dumnezeu; iar Ezdra, scribul,
[era] în faţa lor. 37 La Poarta Fântânii, în faţa lor, au suit pe treptele cetăţii
lui David, pe urcuşul zidului, deasupra casei lui David, până la Poarta Apei
spre răsărit. 38 Şi pentru [a aduce] laudă, al doilea [grup] a plecat să iasă în
cale [celorlalţi], şi eu în urma lor, cu jumătate din popor, pe zid, mai sus de
Turnul Cuptoarelor, până la zidul lat, 39 mai sus de Poarta lui Efraim spre
Poarta Veche şi Poarta Peştelui, pe la turnul lui Ananeel, până la Poarta
Oilor şi ne-am oprit la Poarta Străjii. 40 Şi au stat în Casa lui Dumnezeu cele
două [grupuri care aduceau] laudă, eu şi jumătate din comandanţi împreună
cu mine, 41 preoţii Eliakim, Maasias, Beniamin, Michaias, Elioenai,
Zacharias, Anania cu trâmbiţe, 42 şi Maasias, Semeias, Eleazar, Ozi, Ioanan,
Melchias, Ailam şi Ezur. Cântăreţii au fost auziţi şi număraţi. 43 În ziua
aceea, ei au adus multe jertfe şi s-au bucurat pentru că Dumnezeu le-a dat
lor mare bucurie. S-au bucurat şi nevestele lor şi copiii lor şi bucuria din
Ierusalim se auzea de la mare depărtare.

22,27 „cu imnuri de slavă": gr. θωδαθα transcrie ebr. *tōdhōth*.

22,28 „din sălaşe": TM are „din satele nethophatiţilor", iar v. 29 începe cu: „Din *Beyth ha-Gilgal*, din câmpiile de la *Gebha'* şi *'Az^{e}māweth*..."

22,30 „portari": TM are „porţi".

22,36 „cu cântările": TM are „cu instrumentele muzicale".

22,38 În TM, începe: „Şi al doilea cor de laudă a mers spre stânga şi eu..."

22,39 După „turnul lui Ananeel", TM are în plus „şi la Turnul celor O Sută".

22,42 „şi număraţi": TM are „sub conducerea lui *Yiz^{e}raẖyāh*".

[44] În ziua aceea au rânduit oameni mai-mari peste vistierii pentru
averile, pârga, zeciuielile şi toate câte le adunau acolo conducătorii cetă-
ţilor, părţile [cuvenite] preoţilor şi leviţilor, fiindcă Iuda se bucura de preoţii
şi leviţii pe care îi avea. [45] Şi au păzit străjile Dumnezeului lor şi străjile
curăţirii şi [i-au rânduit] pe cântăreţi şi pe portari, cum au poruncit David şi
Solomon, fiul său. [46] Căci în zilele lui David, Asaph [a fost], de la început,
întâiul între cântăreţi şi [ei au cântat] imnuri şi laudă lui Dumnezeu, [47] iar în
zilele lui Zorobabel şi în zilele lui Neemia, întregul Israel dădea partea
cuvenită în fiecare zi cântăreţilor şi portarilor şi făceau parte sfântă leviţilor;
iar leviţii făceau parte sfântă fiilor lui Aaron.

23 [1] În ziua aceea au citit din cartea lui Moise în auzul poporului şi au
găsit scris în ea că ammaniţii şi moabiţii nu trebuie să intre în adunarea lui
Dumnezeu în veac, [2] fiindcă nu i-au întâmpinat pe fiii lui Israel cu pâine şi
apă şi l-au tocmit pe Balaam împotriva lor să-i blesteme, iar Dumnezeul
nostru a întors blestemul în binecuvântare. [3] Şi a fost aşa: când au auzit
Legea, i-au îndepărtat pe toţi cei amestecaţi în Israel.

[4] Înainte de acestea, preotul Eliasib, o rudă a lui Tobia care locuia în
cămara Casei Dumnezeului nostru, [5] i-a pregătit lui [Tobia] o cămară mare
în care, mai înainte, se aduceau darurile, tămâia, odoarele, a zecea parte din
grâne, vin şi untdelemn, aşa cum era porunca pentru leviţi, cântăreţi şi
portari, precum şi pârga preoţilor. [6] În tot acest timp, eu nu mă aflam la
Ierusalim, fiindcă în anul al treizeci şi doilea al [domniei] lui Arthasastha,
regele Babilonului, eu m-am dus la rege. La sfârşitul şederii m-am rugat de
rege [7] şi am plecat la Ierusalim. Şi am dat peste ticăloşia pe care o făcuse
Elisub pentru Tobia când i-a făcut lui cămara în curtea Casei lui Dumnezeu.
[8] În ochii mei era o mare ticăloşie şi am aruncat afară din vistierie toate
lucrurile casei lui Tobia. [9] I-am pus de au curăţit vistieria şi am adus înapoi
acolo lucrurile Casei lui Dumnezeu, darurile şi tămâia.

22,44 „conducătorii cetăţilor": TM are „din câmpul din jurul cetăţilor".

22,46 TM începe aşa: „Căci odinioară, în zilele lui David şi Asaph, existau conducători ai cântăreţilor, şi ei..."

23,2 *Cf.* Num. 22-24.

23,4 „locuia în": TM are „fusese însărcinat cu".

23,5 „darurile": gr. μαναασ transcrie un termen ebraic care are sensul „prinoase", „ofrande" (la fel şi la 23,9).

[10] Am aflat că leviţilor nu li se dăduseră părţile lor, iar leviţii şi
cântăreţii, care [mai înainte] slujeau, plecaseră fiecare la ogorul său. [11] Şi
m-am certat cu căpeteniile şi le-am spus: „De ce a fost lăsată în părăsire
Casa lui Dumnezeu?" Şi i-am adunat pe [toţi] şi i-am pus la locurile lor.
[12] Întregul Iuda a dus a zecea parte din grâne, vin şi untdelemn în vistierii,
[13] sub supravegherea lui Selemia, preotul, Sadduc, scribul, şi Phadaia,
[unul] dintre leviţi; sub supravegherea lor [era] Anan, fiul lui Zachur, fiul
lui Mathania. Ei fuseseră socotiţi vrednici de încredere şi de ei [ţinea] să
facă parte fraţilor lor. [14] Aminteşte-ţi de mine, Dumnezeule, pentru lucrul
acesta şi nu lăsa să se şteargă mila pe care mi-am făcut-o cu Casa Domnului
Dumnezeu.

[15] În zilele acelea am văzut oameni în Iuda călcând [strugurii] în teascuri
în timpul sabatului, aducând snopi şi încărcând pe măgari snopi, vin,
struguri, smochine şi orice altă povară şi ducând-o la Ierusalim în zi de
sabat. Şi am adus mărturie în ziua vânzării. [16] S-au aşezat atunci [oameni]
care aduseseră peşte şi le vindeau tot felul de marfă fiilor lui Israel, la
Ierusalim, în sabat. [17] M-am certat cu fiii liberi ai lui Iuda şi le-am spus:
„Ce este fapta aceasta ticăloasă pe care o faceţi voi pângărind ziua de sabat?
[18] N-au făcut aşa şi părinţii voştri? Şi Dumnezeul nostru a adus toate aceste
rele asupra lor şi asupra noastră şi asupra cetăţii acesteia. Iar voi atrageţi
mai [multă] mânie asupra lui Israel pângărind sabatul." [19] Şi a fost aşa: când
s-au ridicat porţile Ierusalimului, înainte de sabat am spus să închidă porţile
şi am spus să nu le deschidă până după sabat. Şi am aşezat câţiva slu-
jitori de-ai mei la porţi ca să nu se care poveri în ziua de sabat. [20] Toţi
[negustorii] au petrecut noaptea şi au făcut vânzare în afara Ierusalimului o
dată sau de două ori. [21] Eu am adus mărturie împotriva lor şi le-am spus:

23,10-11 Aceste acte contravin legământului amintit în 20,39-40.

23,14 La sfârşit, TM adaugă „şi cu slujba lui".

23,15 „am adus mărturie": TM are „le-am adus mustrare". ♦ „în timpul sabatului": Beda interpretează tropologic, moral şi mistic. El extinde semnificaţia săptămânii temporale, vorbind despre săptămâna cosmică, alcătuită din şase vârste „lucrătoare", plus una sabatică, veşnicia. Desăvârşiţii ajung să se bucure de acest sabat al Împărăţiei cerurilor încă din această viaţă, prin meditaţie şi rugăciune. Alţii profanează însă „sabatul" spiritual al desăvârşiţilor cu gânduri lumeşti, întrerupându-le rugăciunea şi tulburându-le meditaţia cu fleacuri şi „prostii trupeşti" (*ibid.*, III, *ad loc.*).

23,17 „fiii liberi": TM are „mai-marii".

23,19 „când s-au ridicat porţile Ierusalimului": TM are „de îndată ce umbra a cuprins porţile Ierusalimului". Sabatul începea de vineri seara, la apusul soarelui.

„De ce vă petreceţi noaptea sub ziduri? Dacă se mai întâmplă o dată, ridic
mâna asupra voastră.” Din acea clipă nu au mai venit în sabat. 22 Şi le-am
spus leviţilor, care se curăţiseră şi mergeau să facă de strajă la porţi, să ţină
sfântă ziua de sabat. Pentru aceasta, aminteşte-ţi de mine, Dumnezeule, şi
cruţă-mă după mulţimea milei Tale.
23 În zilele acelea am văzut iudei care îşi luaseră femei azotiene,
ammanite, moabite, 24 şi fiii lor vorbeau pe jumătate în azotiană şi nu ştiau
să vorbească limba iudeilor; 25 şi m-am certat cu ei, i-am blestemat, pe unii
dintre ei i-am lovit şi le-am smuls părul şi i-am pus să jure pe Dumnezeu:
„Nu le daţi pe fetele voastre după fiii lor şi nu luaţi pentru fiii voştri
[neveste] dintre fiicele lor.” 26 Oare nu aşa a păcătuit Solomon, regele lui
Israel? Şi între neamuri multe nu era rege asemenea lui. Era iubit de
Dumnezeu şi Dumnezeu îl făcuse rege peste întregul Israel. Şi pe el l-au
făcut să păşească strâmb nevestele străine. 27 Şi despre voi să auzim că
faceţi toată ticăloşia aceasta, călcaţi credinţa faţă de Dumnezeul nostru şi
luaţi neveste străine? 28 Unul dintre fiii lui Ioada al lui Elisub, marele preot,
[era] ginerele lui Sanaballat, oronitul, şi eu l-am gonit de la mine. 29
Aminteşte-ţi de ei, Dumnezeule, pe temeiul înrudirii lor cu preoţia şi al
legământului preoţiei şi al leviţilor. 30 Şi i-am curăţit pe ei de orice
înstrăinare, am rânduit cetele pe zile pentru preoţi şi leviţi, fiecare om cu
slujba sa, 31 şi [am rânduit] darul celor ce aduc lemne, la timpuri hotărâte, şi
pentru pârgă. Aminteşte-ţi de mine spre bine, Dumnezeul nostru!

23,24 „limba iudeilor”: TM are în plus „ci limba unui popor sau a altuia”. Probabil vorbeau aramaica, dar Neemia voia să nu se uite ebraica (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

23,29 „pe temeiul înrudirii lor cu preoţia”: TM are „pentru că au înjosit preoţia şi legământul...”.

ESTER

Introducere

Ester este una dintre cărţile care prezintă diferenţe însemnate între textul masoretic şi cel din LXX. În Biblia ebraică, Ester este aşezată după Qohelet şi Plângeri şi face parte dintre *m^{e}gillōth*, „[cele cinci] suluri" care se citesc la diferitele sărbători iudaice, ea fiind destinată, evident, sărbătorii numite „Purim". În LXX şi în Vulgata este situată înaintea deuterocanonicelor Iudit şi Tobit.

I. Subiectul

Mardochai, un evreu beniaminit care trăia la Susa, slujitor la curtea regelui pers Artaxerxes, are un vis profetic (1,1a-k), în urma căruia dezvăluie conjuraţia a doi eunuci de la curte împotriva regelui (1,1l-o). Regele îi mulţumeşte şi îl răsplăteşte cu o dregătorie importantă (1,1p-q), fapt care atrage invidia lui Aman, cel mai înalt demnitar (1,1r). În al treilea an al domniei sale, Artaxerxes organizează la curte un banchet fastuos, la care însă regina Astin (ebr. *Waš^{e}thi*) refuză să participe (1,2-13). Neascultarea reginei atrage repudierea ei de către suveran, la sfatul apropiaţilor acestuia (1,14-21). Apoi, regele îşi caută altă soţie (2,1-4); printre fetele venite la curte spre a fi alese în haremul suveranului se numără şi nepoata lui Mardochai, Ester, care îi place nespus lui Artaxerxes; ea devine astfel regină (2,5-20). Autorul reia, în acest punct, relatarea despre conspiraţia celor doi eunuci (2,21-23) şi despre conflictul iscat între Aman, apropiatul regelui şi Mardochai. Evreul refuză să se prosterneze înaintea înaltului demnitar pers (3,1-4), care îl convinge pe suveran de primejdia pe care o reprezintă iudeii şi îi propune lui Artaxerxes să-i ucidă pe toţi; propunerea este acceptată de suveran (3,5-13) şi oficializată printr-un decret (3,13a-g). Mardochai o îndeamnă pe Ester să intervină la rege în favoarea evreilor (4,1-17) şi se roagă lui Dumnezeu (4,17a-i). Înainte de a se înfăţişa nechemată la rege, riscându-şi astfel viaţa, Ester posteşte trei zile şi se roagă la rândul ei să-şi poată salva conaţionalii (4,17k-z). Apoi, în haine strălucitoare (5,1), intră la rege (5,1a-f) şi îl invită, împreună cu Aman, la un banchet şi, a doua zi, la altul (5,2-8). Aman e

nemulţumit să-l vadă la curte pe Mardochai, căruia îi pregăteşte spânzurătoarea (5,9-14). Însă, amintindu-şi de fapta bună a lui Mardochai, regele îi porunceşte lui Aman să-l cinstească public pe evreu (6,1-14). La al doilea banchet, Ester îşi dezvăluie obârşia evreiască şi îl denunţă în faţa regelui pe Aman ca vrăjmaş de moarte al poporului ei. Aman e spânzurat din porunca regelui (7,1-10), iar Ester şi Mardochai devin stăpâni peste averea acestuia (8,1-2). Mai mult, Ester îl roagă pe suveran să le dea evreilor dreptul să se apere de prevederile decretului lui Aman, iar regele dă un nou edict, favorabil iudeilor (8,3-12), al cărui conţinut (8,12a-x) le provoacă acestora o mare bucurie (8,13-16). Evreii se răzbună pe duşmanii lor din regat două zile la rând (9,1-19), după care Mardochai face un rezumat al întâmplărilor şi instituie sărbătoarea „Sorţilor"/*Purīm* (9,20-30). Mardochai este cinstit de rege (10,1-3). Epilogul conţine o tălmăcire a visului lui Mardochai (10,3a-k) şi o indicaţie foarte importantă asupra textului (10,3l-m).

II. Textul şi canonicitatea

Cea mai importantă diferenţă dintre versiunea LXX a Cărţii Esterei şi TM o constituie cele şase capitole adiţionale, care nu apar în TM, dar pe care Ieronim le ia în considerare în traducerea sa aşezându-le, riguros, la sfârşitul propriei versiuni latineşti din Vulgata. Cele şase adaosuri nu fac parte din canonul ebraic, iar în cel creştin apusean sunt considerate deuterocanonice.

Aceste adaosuri sunt: A (1,1a-r) visul lui Mardochai, B (3,13a-g) textul decretului dat de Artaxerxes împotriva evreilor, C (4,17a-z) rugăciunile lui Mardochai şi Ester, D (5,1a-2b) pregătirea Esterei şi intrarea la rege (de fapt, o amplificare largă a textului ebraic), E (8,12a-x) textul decretului lui Artaxerxes în favoarea evreilor, F (10,3a-k) interpretarea visului lui Mardochai.

Critica de text a stabilit că, exceptând cele şase adaosuri inserate în corpul naraţiunii, versiunea greacă a Cărţii Esterei a fost tradusă, deşi destul de liber, după un suport ebraic apropiat de cel care a stat la baza TM.

Cu toate că adaosurile nu apar în nici o ediţie canonică ebraică, ele sunt prezente în *Sefer Iossipon*, o lucrare din secolul al X-lea d.H. care le citează după *Antichităţile iudaice* ale lui Flavius Iosephus, istoricul iudeu preluându-le, la rândul său, din LXX. *Vetus latina*, versiunea coptă şi cea etiopiană urmează tradiţia LXX. În *Epistola către Africanus* 3, Origen confirmă absenţa fragmentelor B, C şi E din textele ebraice curente în vremea lui, iar din parafraza lui Flavius Iosephus la Ester lipsesc adaosurile A şi F.

Studiul filologic intern al adaosurilor a indicat totuşi cu un grad mare de certitudine că patru dintre cele şase adaosuri (A, C, D, F) au avut un suport ebraic, dispărut între timp, şi că doar două (B şi E) au fost compuse direct în greacă. Prezenţa lor în LXX atestă buna primire a acestor „capitole adiţionale" în diaspora evreiască şi, luând în considerare colofonul de la 10,3 l-m, mai ales în diaspora din Alexandria.

Textul ebraic al Cărţii Esterei a stârnit şi el controverse canonice printre evrei, deşi a fost acceptat de aşa-zisul „conciliu" de la Iamnia (cca 90-105 d.H.). Astfel, Rabi Samuel susţinea, în secolul al III-lea d.H., că Ester nu se poate număra, datorită conţinutului ei, printre cărţile canonice. Desigur, învăţatul evreu se referea la lipsa elementului religios explicit din cuprinsul cărţii în ebraică şi, mai mult, la posibila provenienţă păgână a sărbătorii *Purīm*. De altfel, este singura carte din care nu s-au găsit fragmente la Qumran. Această ezitare din sânul mediilor iudaice s-a perpetuat, sub forma precauţiei, şi în creştinismul timpuriu. Nu figurează în listele canonice ale lui Meliton (secolul al II-lea d.H.), Atanasie şi Grigore din Nazianz (secolul al IV-lea d.H). A fost citată numai la capătul listelor întocmite de Origen (secolul al III-lea d.H), de Epifanie al Salaminei şi de Chiril al Ierusalimului (secolul al IV-lea d.H.) şi acceptată pe deplin la Sinodul de la Cartagina din 397 d.H. Martin Luther o respinge cu vehemenţă, declarând că ar fi fost mult mai bucuros dacă Ester nu ar fi existat deloc, deoarece cartea „iudaizează în exces şi, când nu o face, pare o poveste de inspiraţie păgână". În schimb, Biserica Catolică a declarat-o canonică la Conciliul din Trento, în 1546.

III. Locul şi data traducerii

Versiunea LXX a Cărţii Esterei conţine, la sfârşit (10,3l), un foarte valoros colofon, care permite cu o oarecare exactitate stabilirea locului şi a datei la care a fost întreprinsă traducerea în greacă a „nuvelei". În cazul în care colofonul este autentic, cartea va fi fost tradusă de un evreu elenizant din Ierusalim, un anume Lysimachos. Mai mult, pasajul afirmă că această scriere a fost *prokeimene*, ceea ce Elias Bickermann interpretează ca „depusă". Chiar dacă nu se spune unde, el consideră că autorul colofonului indică prin acest termen depozitarea „scrisorii" în arhivele unei comunităţi evreieşti din diaspora; cum datarea evenimentului se face după cronologia regilor lagizi, cercetătorul crede că biblioteca unde a fost depusă „scrisoarea" sosită de la Ierusalim se va fi aflat chiar la Alexandria. Originea palestiniană a traducerii

şi destinaţia ei alexandrină pot lumina într-o oarecare măsură legăturile pe care centrul de iradiere a iudaismului (Ierusalimul) le întreţinea cu diaspora din mediile profund elenizate, precum Alexandria. Cartea Esterei este numită în acelaşi colofon „scrisoarea de *Phrurai*". Caracterul etiologic al scrierii în ansamblu şi lămuririle clare pe care Mardochai le dă despre celebrarea sărbătorii numite în LXX *Phrurai* (TM: *Purīm*) indică scopul traducerii: versiunea greacă a Cărţii Esterei informa comunitatea evreiască, izolată spaţial şi lingvistic de Palestina, despre o sărbătoare destul de recentă şi încă necunoscută în Egipt, căreia îi şi fixează un calendar precis. Destinaţia specială a traducerii poate explica şi prezenţa adaosurilor, care, cu două excepţii controversate (B şi E), par să fi fost concepute tot în mediile ideologice „tari" din Palestina: conţinutul lor teologic, etiologia şi stilul întrebuinţat sunt în concordanţă cu cele ale altor scrieri şi traduceri de origine palestiniană, precum unele manuscrise de la Qumran şi, respectiv, Daniel. Mai mult, caracterul pronunţat antipăgân din adaosurile A, C şi F dovedeşte că intenţia autorului a fost să adapteze scenariul iniţial palestinian la necesităţile comunităţilor din diaspora, care se simţeau oprimate în mijlocul unei populaţii străine. În acest sens, mai mult decât o exhortaţie morală, Cartea Esterei constituie o sursă care legitima un anumit comportament al iudeilor din afara Palestinei faţă de străini şi alimenta sentimentele naţionaliste cu un radicalism specific unei lumi aflate în criză.

Deşi exprimată cu mare precizie în colofon: „În anul al patrulea al domniei lui Ptolemaios şi a Cleopatrei", data la care a fost adusă Cartea Esterei din Palestina în Egipt este destul de greu de stabilit. Dificultatea constă în faptul că trei suverani lagizi cadrează cu descrierea sumară sus-amintită, care presupunea o domnie de cel puţin patru ani şi o soţie pe care să o cheme Cleopatra: Ptolemeu IX Soter II Lathyros (115-107 î.H.), Ptolemeu XII Auletos (80-58 î.H.), Ptolemeu XIII (52-47 î.H.). Carey A. Moore este de părere că textul colofonului se referă la primul suveran lagid amintit, în timp ce E. Bickermann şi, o dată cu el, majoritatea comentatorilor, îl preferă pe cel de-al doilea. Autorul din urmă constata că soţia lui Ptolemeu IX şi, respectiv, cea a lui Ptolemeu XIII erau regente. În această situaţie, verbul grec βασιλεύω, care însoţea numele suveranului şi al soţiei sale, se acorda la plural, iar numele reginei îl preceda pe cel al regelui. Or, în cazul de faţă, verbul se acordă la singular, iar numele regelui îl precedă pe cel al surorii şi soţiei sale, Cleopatra (V), care însă nu era şi regentă, fapt istoric obiectiv, sugerat astfel şi de colofon.

Dacă acceptăm ipoteza lui Bickermann, înseamnă că versiunea în greacă a Cărţii Esterei a fost adusă în Egipt în 78/77 î.H. Prin urmare, efectuarea traducerii a fost întreprinsă în Palestina, între redactarea cărţii în ebraică, presupusă de Bickermann a fi avut loc în jurul anului 100 î.H., şi 78-77 î.H., anul aducerii ei în Egipt.

IV. Istoricitatea

Versiunea ebraică a Cărţii Esterei plasează acţiunea în timpul regelui ahemenid Xerxes I (TM *'Aḥaşᵉwērōş*; Vulg. *Assuerus*), pe care traducătorul în greacă îl confundă cu un Artaxerxes, probabil Artaxerxes II (405-362 î.H.). Şi, într-adevăr, cartea cuprinde descrieri adesea remarcabile ale fastului curţii perse: banchetele, construcţia palatului regal, atitudinile sociale sunt tot atâtea elemente care asigură naraţiunii şi cadrului general un caracter verosimil. Ca şi în cazul Cărţii Iuditei, exegeza creştină timpurie a susţinut veracitatea întâmplărilor povestite de Mardochai, personaj despre care Clement Alexandrinul credea cu tărie că este şi autorul micului roman ebraic tradus apoi în greacă.

Totuşi, la o lectură atentă, se remarcă o serie de anacronisme care nu se explică numai ca scăpări sau reinterpretări ale traducătorului în greacă (celebrul Lysimachos citat în colofon). În această serie intră descrierea vagă a hotarelor imperiului ahemenid, explicitarea de sorginte cultă, ca pentru nişte cititori neavizaţi, a practicilor de la curtea persă şi, în cea mai mare măsură, menţiunea despre trecerea de la imperiul pers la cel macedonean, precum şi identificarea lui Aman ca macedonean. La aceste argumente interne se adaugă şi totala absenţă a oricărei surse istorice paralele, care să ateste că în imperiul pers evreii ar fi fost supuşi unui tratament similar cu cel descris în carte sau că aceştia s-ar fi dedat unui masacru al populaţiei autohtone. Dimpotrivă, relaţiile în general bune ale evreilor cu suveranii ahemenizi, începând cu decretul lui Cirus cel Mare, sunt dovedite de toate sursele demne de încredere şi infirmă autenticitatea scenariului din Ester.

Anacronismele nu scot însă Cartea Esterei din atenţia istoricilor. Ele potenţează o identificare diferită a contextului politic, pe care, chiar dacă nu-l numeşte explicit, autorul cărţii îl are în vedere. Ester vorbeşte despre un moment de criză din istoria lui Israel, care pare să fie destul de proaspăt în mintea autorului sacru şi a traducătorului în greacă. Dacă plasăm, cu Bickermann, data compunerii Esterei în a doua jumătate a secolului al II-lea î.H., iar pe cea a traducerii între anii 100 şi 77 î.H., suntem înclinaţi

să vedem în Ester o replică la persecuția cu care s-au confruntat evreii din Palestina în timpul celui mai demonizat suveran elenistic, seleucidul Antiochos al IV-lea Epiphanes.

La cincizeci de ani de la marea ciocnire dintre interesele suveranului elenistic în Palestina și naționalismul iudeu (169-167 î.H.), autorul Cărții Esterei scrie, sub forma unei povestiri cu cheie, un îndemn la rezistență adresat iudeilor de pretutindeni. Aluziile la conflictul ce amenințase identitatea iudaismului erau încă ușor perceptibile într-o epocă în care întreaga producție literară gravita în jurul persecuției lui Antiochos al IV-lea. Scrise aproximativ în aceeași perioadă, primele două Cărți ale Macabeilor relatează pe larg conflictul în cauză. Similitudinile dintre personajele „anacronice" din Cartea Esterei și eroii istorici din primele două Cărți ale Macabeilor nu sunt întâmplătoare. Ne referim mai ales la tipul persecutorului: Aman îi corespunde lui Antiochos al IV-lea. Ambii antieroi sunt construiți pe aceleași coordonate: mânia, care va deveni în urma aculturației iudeo-elenistice (*cf.* 1Mac. 3,27; 2Mac. 5,11; 9,11 și Est. 3,5; 5,9) păcat capital în creștinism, și fățărnicia, cu aceleași conotații morale (*cf.* 1Mac. 1,21.23; 9,11 și Est. 4,17d; 8,12m). Dacă totuși acestea nu sunt suficiente pentru o comparație pertinentă între cele două personaje amintite și pentru reconstituirea veridică, din două surse diferite, a aceluiași moment istoric, argumentul cel mai solid în acest sens îl reprezintă intenția vădită a celor doi de a stârpi în întregime poporul ales aflat sub dominația lor. Persecuția generală, temă rar abordată cu asemenea vehemență până la Cărțile Macabeilor, Iudit și Ester, este un indiciu sigur al intenției autorului (*cf.* 2Mac. 5,23; 9,4 și Est. 3,6.13; 4,7). Mai mult, metodele de persecuție și detaliile atroce sunt identice: masacre, luări de prizonieri, tortúri (*cf.* 1Mac. 1,32; 2,9; 2,11; 5,13; 2Mac. 5,13-14 și Est. 3,13f; 4,17o; 7,4). Nelegiuirile culminează cu jefuirea persecutaților (Est. 3,13; 7,4), gest care stârnea amintirea, poate cea mai dureroasă în lumea iudaică de la acea dată, a pângăririi și jefuirii Templului din Ierusalim de către armatele lui Antiochos al IV-lea (*cf.* 1Mac. 6,12). Aluziile la marea persecuție din vremea lui Antiochos al IV-lea deveneau astfel transparente pentru un mediu impregnat de efectele naționaliste ale revoltei macabeice.

Mai mult decât o simplă legitimare a unei sărbători instituite după Moise, Cartea Esterei este un îndemn la rezistență, în conformitate cu tradiția, adresat mai ales comunităților evreiești din diaspora, un ghid de comportament pentru evreii care se loveau zilnic de ostilitatea populațiilor păgâne în mijlocul cărora locuiau, departe de țara-mamă.

V. Mesajul teologic

Conţinutul teologic redus din textul ebraic al Cărţii Esterei a pus probleme de la început. Şcolile rabinice justificau prezenţa acesteia în canon numai prin faptul că legitimează sărbătoarea atât de populară Purim.

În LXX, situaţia este diferită: cele şase adaosuri conferă cărţii un mesaj teologic explicit. Dacă în textul ebraic întreaga criză apare rezolvată din iniţiativa unor oameni abili, în LXX Dumnezeu însuşi este cel care cârmuieşte destinul poporului Său ales. Adaosurile conţin peste cincizeci de referinţe directe la Dumnezeu. Mai mult decât cantitatea, contează varietatea formulelor care denumesc divinitatea. Dumnezeu (θεός) este rege (βασιλεύς), salvator/mântuitor (σωτήρ), viu (ζῶν), preaînalt (ὕψιστος) şi mareţ (μέγιστος), atoatevăzător, Dumnezeul lui Avraam. Conştiinţa profund religioasă a traducătorului imprimă Cărţii Esterei un sens nou: astfel, în 2,20, Mardochai îi cere Esterei să-şi ascundă identitatea, dar şi să se teamă de Dumnezeu şi să-I respecte legile. La fel, în 4,8, el o îndeamnă să intervină la rege, dar şi să se roage lui Dumnezeu. Insomnia cu efecte salvatoare a regelui Artaxerxes I se datorează lui Dumnezeu (6,1), iar soţia lui Aman ştie că Mardochai este ajutat de divinitate (6,13).

Spre deosebire de TM, care propune un scenariu şi o rezolvare aparent profane, LXX avansează explicit ideea că mântuirea lui Israel vine întotdeauna de la Dumnezeu. De aceea, Ester şi Mardochai acţionează în LXX ca instrumente ale providenţei divine. Exegeza creştină patristică a sesizat de la bun început această nuanţă şi a dezvoltat comparaţia cu Iudit, o altă femeie care l-a salvat pe Israel, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Gândirea teologică a traducătorului LXX este expusă în adaosuri într-o anumită ordine tematică: prima (A) şi ultima (F) reprezintă polii providenţiali care încadrează întreaga povestire. Neclar la început, traseul providenţial al mântuirii se dezvăluie în final. Acesta presupune intervenţia directă a lui Dumnezeu în istorie (D), dar şi credinţa neabătută a oamenilor în puterea Lui (C). Postul şi rugăciunea sunt obligatorii în stabilirea dialogului cu Dumnezeul cel preaînalt. Nenumăratele aluzii la textele biblice mai vechi, efectul de intertextualitate al adaosurilor situează versiunea LXX a Cărţii Esterei în tradiţia biblică a legământului, oferind astfel o legitimitate fermă sărbătorii Purim şi o valorizare sporită a tradiţiilor religioase ale lui Israel. Similitudinile cu Cartea Iuditei sunt incontestabile, atât la nivelul „scenariului", cât şi al mesajului propagandistic.

Pe de altă parte, datorită adaosurilor, Cartea Esterei este mai apropiată de scrierile postexilice de felul lui 1 Ezdra şi Daniel. Ele reunesc două tendinţe divergente din tradiţia scripturară: Ester aparţine pe de o parte scrierilor cu înfăţişare istorică (de ex. adaosurile B şi E „reproduc" textele unor decrete regale) şi, pe de altă parte, literaturii apocaliptice (A şi F interpretează mersul providenţei pe calea revelaţiei onirice). Liantul dintre cele două tendinţe îl reprezintă, după J. Clines, prezenţa şi eficienţa imediată a rugăciunii.

Anna Baudelin şi Ştefan Colceriu

Ester la Părinţii Bisericii

În comentariile patristice vechi Ester este citată adesea alături de Iudit, altă eroină salvatoare a poporului evreu (*cf.* „Introducere" la Cartea Iuditei). Pe lângă îndrăzneală şi curaj, Părinţii îi atribuie anumite calităţi spirituale, pe care le vom înfăţişa, pe scurt, mai departe.

Clement Alexandrinul o citează ca exemplu de *mulier virilis* şi, implicit, de model al creştinei desăvârşite, într-un pasaj memorabil: „Ester, femeie desăvârşită în credinţă, a salvat poporul lui Israel de stăpânirea tiranică şi de cruzimea unui satrap; o femeie singură, slăbită de post, a îndrăznit să înfrunte mii de bărbaţi înarmaţi şi, prin credinţă, a schimbat o hotărâre tiranică. L-a îmblânzit pe rege, l-a oprit pe Aman şi, prin rugăciunea ei desăvârşită către Dumnezeu, a păzit nevătămat poporul lui Dumnezeu" (*Stromate* IV,19,119). Aproape toate marile teme legate de Ester sunt menţionate aici de Clement: postul, rugăciunea, curajul, credinţa. În *Pedagogul* III,2,12, acelaşi Părinte o citează într-un pasaj consacrat vestimentaţiei şi podoabelor: Ester nu se gătea din cochetărie, spune el, ci din necesitate. Episodul despre împodobirea eroinei capătă o justificare politic-soteriologică: podoabele reprezintă armele „femeii lui Dumnezeu" în lupta cu duşmanii lui Israel. Augustin reia această idee în predica despre Psalmul 53 (cap. 3), iar în *Scrisoarea 263*, plecând tot de la exemplul Esterei, lansează următorul paradox: sub un veşmânt fastuos poate exista şi o inimă smerită. Chiar ajunsă regină, ea nu şi-a uitat neamul aflat în primejdie. Iar în predica despre Psalmul 51 (cap. 6) Augustin identifică în Ester tipul „locuitorului cetăţii cereşti", opus „locuitorului cetăţii pământeşti". Eroina îl atrage pe marele african nu doar prin curajul ei diplomatic, ci şi prin faptul că

încarnează „omul paradoxal" augustinian: acesta, deşi trăieşte în lume (cetatea pământească), are mereu privirile aţintite spre patria cerească.

Ambrozie insistă pe o dublă opoziţie: între Iudit şi Olophernes, în Cartea Iuditei, şi între Ester şi Aman, în Cartea Esterei. Cele două femei sunt simboluri ale cumpătării, abstinenţei şi castităţii, în vreme ce bărbaţii războinici încarnează desfrâul, beţia şi sminteala. Ester îl învinge pe Aman datorită, în primul rând, puterii spirituale dobândite prin post şi rugăciune (*Despre Ilie şi post* 9,30; *Scrisoarea* 14,19).

Chiar dacă este anterior lui Augustin şi Ambrozie, l-am lăsat la sfârşit pe Origen, în ochii căruia Ester este „rugătoarea" prin excelenţă. Eroina e citată de câteva ori în tratatul *Despre rugăciune* (13,2.4; 14,3; 16,3). Rugăciunea Esterei, ca şi cea a Iuditei, face parte din categoria rugăciunilor „de cerere" (prima din cele patru categorii descrise de Origen), dar nu de cerere a unor bunuri trecătoare, ci a unor bunuri eterne, căci Dumnezeu a răsplătit-o pe roaba sa mântuindu-l pe Israel „de uneltirile duhurilor necurate".

Cristian Bădiliţă

Ester

1 [1a] În anul al doilea al domniei lui Artaxerxes cel Mare, în ziua întâi a
lunii Nisan, Mardochai, fiul lui Iair, fiul lui Semei, fiul lui Kisai, din tribul
lui Beniamin, [1b] iudeu care locuia în oraşul Susa, om de seamă care slujea la
curtea regelui, a avut un vis; [1c] Mardochai era dintre prinşii pe care îi duseseră

1,1a-s Corespunde cu adaosul A,1-17 din manuscrisele LXX şi cu Vulg. 11,2–12,6. Acest adaos conţine visul profetic al lui Mardochai şi denunţarea complotului împotriva regelui pers.

1,1a „Artaxerxes": TM are *'Aḫaş*^{e}*wērōş*, iar Vulg. *Assuerus*. Ultimele două variante ale numelui suveranului pers reprezintă transcrierea greşită a pers. *Hšajarša*. Greaca clasică a transliterat acest nume sub forma cea mai cunoscută astăzi: Xerxes. Numai că LXX îl numeşte pe suveran Artaxerxes, fapt care a suscitat discuţii aprinse în rândul comentatorilor. Unii l-au identificat pe suveranul din Cartea Esterei, după tradiţia ebraică, cu Xerxes I (486-465 î.H.), alţii, ca J. Hoscander şi A.T. Olmstead, urmând părerile lui Eusebiu al Cezareii şi ale lui Ieronim, l-au identificat cu Artaxerxes II Mnemon (405-362 î.H.). În fine, NRSV înclină să vadă în acest Artaxerxes pe Artaxerxes I (465-424 î.H.). Prima variantă are în sprijinul ei un argument forte, deşi sub forma unei absenţe din text: relatarea biblică, altfel atât de amănunţită, trece inexplicabil de la anul al treilea al domniei suveranului pers (1,3) la cel de-al şaptelea an (2,16). Dacă regele din Cartea Esterei este Xerxes I, cei patru ani despre care nu se spune nimic în Biblie sunt chiar cei în care s-a plănuit şi a avut loc marea campanie împotriva Greciei (483-480 î.H.), timp în care regele a lipsit din Persia. ♦ Mardochai are visul în luna Nisan, lună în care se sărbătorea Paştele: de natură providenţială, visul devine astfel un prim indiciu al mântuirii. El intră în seria viselor profetice din Biblie, alături de cel al lui Iosif din Gen. 37,5-11 şi de cel al lui Daniel din Dan. 7,1-15. ♦ Mardochai era un beniaminit, din clanul lui Saul: Semei, strămoşul său, îl blestemase pe David la Baurim (2Rg. 16,5-14), iar Kisai fusese tatăl lui Saul (1Rg. 9,1: Kis). Numele Mardochai pare transcrierea unui nume babilonian foarte frecvent şi anume Mardukaya. Acest nume apare în texte, inclusiv într-unul din jurul anului 485 î.H. (*cf.* DB, *s.v.* „Mardoheu").

1,1b Susa, localitate situată în sud-vestul Persiei, era reşedinţa preferată a regilor Ahemenizi şi unul dintre cele trei oraşe regale ale Persiei. Darius a construit aici un palat faimos, restaurat de Artaxerxes I şi Artaxerxes II: referirile la această construcţie sunt evidente în Est. şi corespund relatărilor din surse paralele.

1,1c Deportarea la care se referă versetul avusese loc în anul 597 î.H., pe vremea lui Iechonias (*cf.* 4Rg. 24,8-16, 2Par. 36,9-10). Ceea ce înseamnă că Mardochai ar fi fost foarte bătrân (peste o sută douăzeci de ani) la data celor relatate în Ester.

în robie de la Ierusalim Nabucodonosor, regele Babilonului, o dată cu
Iechonias, regele Iudeii. [1d] Şi visul lui a fost acesta: iată, strigăte şi larmă,
tunete şi cutremur, tulburare pe pământ; [1e] şi iată, doi balauri mari au
înaintat gata să se lupte unul cu celălalt şi au scos strigăt mare: [1f] iar la
strigătul acestora, toate neamurile s-au pregătit de război, ca să se lupte cu
neamul celor drepţi. [1g] Şi iată, zi de întuneric şi de beznă, apăsare şi strâm-
torare, chin şi tulburare mare pe pământ; [1h] şi s-a tulburat tot neamul cel
drept temându-se de relele [îndreptate împotriva] lui; şi s-au pregătit să
piară şi au strigat către Dumnezeu. [1i] Iar la strigarea lor s-a făcut parcă, din
izvor mic, fluviu mare, apă multă: [1k] [s-a făcut] lumină şi a răsărit soarele,
iar cei smeriţi au fost înălţaţi şi i-au nimicit pe cei slăviţi. – [1l] Şi trezindu-se,
Mardochai, care avusese acest vis şi văzuse ce are de gând Dumnezeu să
facă, îl ţinea în inima sa şi voia să-l înţeleagă în orice chip până la căderea
nopţii. [1m] Şi Mardochai a stat liniştit la curte, împreună cu Gabatha şi cu
Tharra, cei doi eunuci ai regelui care păzeau curtea, [1n] şi le-a auzit punerile
la cale şi le-a cercetat cu luare aminte planurile şi a aflat că se pregăteau să
pună mâna pe regele Artaxerxes şi l-a înştiinţat pe rege în privinţa acestora;
[1o] atunci regele i-a cercetat pe cei doi eunuci şi aceştia, după ce au măr-
turisit, au fost duşi [la moarte]. [1p] Regele a scris întâmplarea aceasta spre
amintire şi a scris despre ea şi Mardochai; [1q] iar regele i-a poruncit lui
Mardochai să-i slujească la curte şi i-a dat daruri pentru cele [petrecute].

1,1d Descrierea conţine elemente ce caracterizează „Ziua Domnului" la profeţi (*cf.* Amos 5,18-20; Is. 5,50; 8,22-23; Sof. 1,15-16).

1,1e „balaur": gr. δράκων. Cuvântul grecesc are o sferă semantică foarte largă, ce cuprinde diverse fiinţe reale sau fantastice, toate de ordinul terificului. Conotaţi negativ în literatura apocaliptică (Apoc. 12,3), balaurii simbolizează forţele răului: popoarele duşmane sau chiar pe Satana. Aici însă ei substituie la nivel simbolic indivizi implicaţi totuşi în lupte decisive pentru soarta mulţimilor.

1,1h-l Chemarea lui Dumnezeu de către poporul în suferinţă, absentă în TM, conferă versiunii LXX a Cărţii Esterei un mesaj mai explicit religios faţă de „nuvela" ebraică. Versiunea LXX devine astfel o adevărată „dramă a mântuirii". ♦ „Izvorul cel mic" o simbolizează pe Ester, conform interpretării propuse, la sfârşitul cărţii, de însuşi Mardochai. ♦ Victoria celor smeriţi asupra celor semeţi este scenariul tipic biblic al intervenţiei lui Dumnezeu în istorie.

1,1k Înălţarea şi căderea, răsturnarea de situaţii constituie unul din motivele centrale ale cărţii. Verbele la pasiv sugerează că e vorba de acţiunea lui Dumnezeu (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

1,1m Varianta aceasta a dejucării complotului celor doi eunuci este mult mai explicită decât cea relatată în Est. 2,21 (existentă şi în TM): Mardochai îi aude şi îi denunţă regelui, fără intermediari, pe complotişti.

[1r] Şi se afla acolo Aman Bugaios, fiul lui Amadathes, om cu trecere în faţa
regelui; şi el a căutat să-l ducă la pieire pe Mardochai şi poporul acestuia,
pentru cei doi eunuci ai regelui.
[1s] Şi a fost aşa: după aceste întâmplări, în zilele lui Artaxerxes (Artaxerxes
a domnit, [începând] din India, peste o sută douăzeci şi şapte de ţări), [2] când
regele Artaxerxes s-a aşezat pe tron în cetatea Susa, [3] în cel de-al treilea an
al domniei sale, a dat un ospăţ pentru prieteni şi pentru celelalte neamuri,
pentru nobilii perşi şi mezi şi pentru mai marii satrapilor. [4] Şi le-a arătat
apoi slava desfătării bogăţiei sale, timp de o sută optzeci de zile; [5] iar când
s-au sfârşit zilele nunţii, a dat regele un ospăţ neamurilor care se găseau în
cetate, timp de şase zile, în curtea casei regelui, [6] împodobită cu panglici de
in şi de mătase, pe corzi de in şi de purpură, prinse în verigi de aur şi de
argint, pe coloane din marmură şi din piatră; [se aflau acolo] paturi de aur şi
de argint, pe mozaicuri din piatră de smarald, sidef şi marmură, şi cuverturi
străvezii felurit înflorate şi brodate de jur împrejur cu trandafiri. [7] Pocale din

---

1,1r „Bugaios": sensul poreclei nu este clar. S-a presupus că ar putea însemna „Lăudărosul", sens atestat la Homer. Porecla apare numai în textul grecesc. În TM (3,1) este *'Agāghī*, ce provine de la un toponim necunoscut.

1,1s Este echivalent cu primul verset din TM. ♦ „[începând] din India". Lecţiunea O⁺ întregeşte: „din India până în Etiopia". TM are: *Kuş*. Este întinderea maximă a Imperiului pers din timpul lui Darius I, tatăl lui Xerxes. ♦ Numărul provinciilor pare simbolic: (12 x 10) + 7, indicând stăpânirea universală a regelui pers. Acelaşi număr apare în Dan. 6,2 (LXX).

1,3-4 „prieteni": este titlul marilor dregători de la curte. ♦ Adunarea generală a demnitarilor persani la Susa, sub Xerxes, este confirmată de Herodot, în *Istorii* 8,8. De asemenea, bogăţiile de la curtea persă sunt descrise de acesta în termeni comparabili cu cei biblici, în *Istorii* 3,95 şi 9,80-82, şi de Curtius Rufus, în *Istoria lui Alexandru cel Mare* 3,13. ♦ Nici un izvor, în afară de Biblie, nu pomeneşte însă despre durata vizitei demnitarilor perşi la Susa.

1,5 „(zilele) nunţii": nu apare în TM. ♦ „Neamurile", poporul de rând, nu se bucură de acelaşi tratament ca demnitarii perşi la curte. Banchetul de şase zile pentru popor s-a ţinut „în curtea casei regelui": gr. ἐν αὐλῇ οἴκου τοῦ βασιλέω, ceea ce presupune curtea interioară din partea de est a ansamblului arhitectonic care alcătuia curtea regală, şi nu grădinile propriu-zise dinspre nord-vest. TM are „în curtea grădinii palatului". ♦ După „care se găseau în cetate", TM are „de la cel mai mare la cel mai mic".

1,6 Descrierea decoraţiilor e amplificată în LXX faţă de TM. ♦ „verigi": gr. κύβοις, *litt.* „cuburi". S-a propus corectarea în κύκλοις, corespunzând cu *g^elīlīm* din TM cu acest sens. ♦ „marmură": *litt.* „de Paros". ♦ „paturi": de fapt, un fel de divane pe care oaspeţii stăteau întinşi în jurul mesei la banchete.

1,7 În TM, versetul începe: „Se dădea de băut în..."

aur şi din argint, şi o cupă mică de granat care preţuia treizeci de mii de
talanţi; vin mult şi dulce, din cel pe care îl bea regele însuşi. 8 Iar ospăţul nu
s-a dat cu măsura obişnuită; astfel a voit regele şi le-a dat poruncă chelarilor
să le facă pe voie, lui şi oamenilor. 9 Şi regina Astin, la rândul său, a dat
ospăţ femeilor în palatul regesc unde locuia regele Artaxerxes. 10 În cea
de-a şaptea zi, regele, simţindu-se bine, le-a spus lui Aman, Bazan, Tharra,
Boraze, Zatholtha, Abataza şi Tharaba, cei şapte eunuci care îl slujeau pe
regele Artaxerxes, 11 să o aducă pe regină la el, să o aşeze pe tron, să o încu-
nuneze cu diadema şi să arate tuturor fruntaşilor şi neamurilor frumuseţea
ei, căci era frumoasă. 12 Dar regina Astin nu i-a dat ascultare să vină îm-
preună cu eunucii. Şi regele s-a mâhnit şi s-a mâniat 13 şi le-a zis prietenilor
săi: „Aşa a grăit Astin. Faceţi dar, cu privire la aceasta, lege şi judecată."
14 Şi s-au apropiat de el Arkesaios, Sarsathaios şi Malesear, fruntaşi ai
perşilor şi mezilor, 15 cei de pe lângă rege şi cei dintâi din suita regelui, şi
i-au spus, după legi, ce trebuie să facă cu regina Astin, fiindcă n-a împlinit
cele poruncite de rege prin eunuci. 16 Şi a spus Muchaios înaintea regelui şi
a fruntaşilor: „Nu doar pe rege l-a jignit regina Astin, ci şi pe toţi fruntaşii şi
comandanţii regelui" 17 (căci le povestise cuvintele reginei şi cum i-a
răspuns ea regelui). „Precum i-a răspuns ea regelui Artaxerxes, 18 şi cele-
lalte domniţe ale fruntaşilor perşilor şi ai mezilor, auzind cele spuse de
aceasta regelui, vor îndrăzni, la fel, să-şi necinstească bărbaţii. 19 Dacă
regele crede de cuviinţă, să dea un edict regal şi să rămână scris între legile

---

1,9 După obiceiul oriental, femeile nu petreceau laolaltă cu bărbaţii.

1,10 Cifra 7 era simbolul numeric al desăvârşirii. În LXX, regele îşi cheamă soţia în a şaptea zi, poruncindu-le celor şapte eunuci să o aducă. ♦ „simţindu-se bine": gr. ἡδέως γενόμενος (*litt.* „fiind bine dispus"). TM are: „fiind cu chef din pricina vinului". ♦ Eunucul Aman este, evident, altul decât personajul malefic din restul povestirii.

1,12 Regina a refuzat să se afişeze în public probabil din decenţă. În Imperiul pers, expunerea femeii, cu atât mai mult a soţiei suveranului, era un gest provocator şi atrăgea dezonoarea publică a acesteia.

1,14 LXX numeşte doar trei dintre căpeteniile perşilor şi mezilor, în vreme ce TM numeşte şapte, menţinând astfel simbolismul numeric. Cei şapte (TM) apropiaţi (LXX: οἱ ἐγγύς) ai regelui au fost puşi în legătură cu cei şapte sfetnici înţelepţi (magi) menţionaţi în edictul regal din 2Ezr. 7,14.

1,15 În TM, regele cere sfatul astrologilor.

1,16 Muchaios este unul dintre cei şapte sfetnici şi demnitari perşi pe care LXX nu îi meţionează. În TM el figurează pe ultimul loc în lista din v. 14, sub forma *M^{e}mukhān*.

1,18 „domniţe": gr. τυραννίδες. Reacţia promptă a curţii perse era menită să înăbuşe orice împotrivire a femeilor şi astfel să descurajeze un precedent periculos.

mezilor şi perşilor: să nu se mai facă altfel, nici să nu mai vină regina la el, iar regele să dea titlul ei de regină unei femei mai bune decât ea. [20] Şi să se audă legea dată de rege, dacă acesta o va da, în regatul său; astfel, toate femeile să le arate cinstire bărbaţilor lor, de la [cel mai] sărac până la [cel mai] bogat." [21] Şi le-a plăcut acest cuvânt regelui şi fruntaşilor şi a făcut regele după cum a spus Muchaios; [22] şi a trimis [veste] în toată împărăţia, în fiecare provincie după limba locuitorilor, încât li s-a făcut frică [oamenilor] în casele lor.

2 [1] După aceste fapte, regele şi-a domolit mânia şi n-a mai pomenit-o pe Astin, păstrând în minte cele pe care le spusese ea şi felul în care o osândise. [2] Şi slujitorii regelui au zis: „Să se caute pentru rege fete neprihănite, frumoase la înfăţişare; [3] regele să pună guvernatori în toate ţările din împărăţia sa şi aceştia să aleagă fete fecioare, frumoase la înfăţişare, [pe care să le aducă] în oraşul Susa, în casa femeilor, şi să le încredinţeze eunucului regelui, paznicul femeilor; şi să li se dea alifii şi toate cele de trebuinţă pentru îngrijire. [4] Iar femeia care va fi pe placul regelui să fie regină în locul lui Astin." Lucrul acesta i-a fost pe plac regelui; şi aşa a făcut.

[5] Era un iudeu în oraşul Susa şi numele lui era Mardochai, fiul lui Iair, al lui Semei, al lui Kisai, din tribul lui Beniamin; [6] acesta era dintre prinşii pe care îi luase din Ierusalim Nabucodonosor, regele Babilonului. [7] El creştea

---

1,20 „în regatul său": TM adaugă: „şi e mare".

1,22 „în fiecare provincie": TM adaugă „după scrierea ei, şi la fiecare popor...".

2,1 „După aceste fapte": gr. μετὰ τοὺς λόγους τούτους. Unii comentatori sunt de părere că intervalul la care face referire autorul sacru era unul destul de îndelungat şi, după toate aparenţele, coincidea cu campania regelui Xerxes în Grecia (*cf.* şi 2,16). Herodot afirmă în *Istorii* 9,108-113 că la întoarcerea din campania dezastruoasă, regele s-a lăsat pradă plăcerilor dragostei.

2,2 „Campaniile" regale de peţit erau un obicei curent în monarhiile orientale antice. Familiile fecioarelor luate cu forţa de slujbaşii suveranului nu se puteau împotrivi, deşi nu aveau să le mai vadă niciodată. O dată ajunse la curte, ele intrau în grija mai-marelui eunucilor, care le introducea la rege.

2,6 După „din Ierusalim", TM are în plus „împreună cu *Yekhon*^{e}*yāh*, regele lui Iuda".

2,7 TM precizează care era numele evreiesc al eroinei, înainte ca aceasta să intre în harem: *Hadhassāh*, „mirt". Noul nume, „Ester" (gr. Εσθηρ), a fost pus în legătură cu pers. *stara*, „stea", sau cu numele zeiţei Ishtar. ♦ „a crescut-o": gr. ἐπαίδευσεν. Deşi veri, diferenţa de vârstă dintre Mardochai şi Ester era destul de mare, aşa cum sugerează verbul grecesc utilizat. ♦ „pentru a-i fi soţie": TM are „şi o înfiase". Dar legenda iudaică ulterioară concordă cu varianta grecească.

o copilă, fiica lui Aminadab, fratele tatălui său, şi numele ei era Ester; iar
când părinţii ei s-au dus, el a crescut-o pentru a-i fi soţie: şi era o fată
frumoasă la înfăţişare; 8 şi fiindcă s-a aflat de porunca regelui, multe fete
s-au strâns în oraşul Susa sub mâna lui Gai; a fost dusă şi Ester la Gai,
păzitorul femeilor. 9 Fata i-a plăcut şi a aflat bunăvoinţă în ochii lui; şi el s-a
grăbit să-i dea alifie [de uns trupul], şi [i-a făcut] parte [din toate], şi [i le-a
dat] pe cele şapte fete care-i fuseseră rânduite de la palat; şi s-a purtat bine
cu ea şi cu slujitoarele ei în casa femeilor. 10 Ester nu i-a dezvăluit nici nea-
mul, nici patria ei: căci Mardochai o învăţase să nu le dea la iveală. 11 Iar
Mardochai venea în fiecare zi la curtea femeilor, să vadă ce se va petrece cu
Ester. 12 Timpul pentru o fată ca să meargă la rege era când se împlineau
douăsprezece luni; căci aşa erau împlinite zilele de îngrijire: şase luni se
ungeau cu ulei de smirnă şi şase luni cu miresme şi cu alifii de-ale femeilor.
13 Şi atunci [fata] se duce la rege; şi orice spune ea i se dă ca să meargă
astfel din casa femeilor până în iatacul regelui. 14 Ea intră seara şi când se
face ziuă pleacă într-o a doua casă a femeilor, unde se află Gai, eunucul
regelui, păzitorul femeilor; şi nu mai intră la rege decât dacă este chemată
pe nume. 15 Iar când s-a împlinit vremea pentru Ester, fiica lui Aminadab,
fratele tatălui lui Mardochai, să meargă la rege, n-a lăsat la o parte nimic
din ce-i poruncise eunucul, păzitorul femeilor: într-adevăr, Ester afla

---

2,8 După „porunca regelui" TM are în plus „şi legea lui". ♦ După „a fost dusă şi Ester" TM are „la casa regelui, sub mâna lui *Hēgay*".

2,9 „în casa femeilor": TM are „partea cea mai bună a casei femeilor".

2,10 Dezvăluirea identităţii etnice a eroinei ar fi făcut imposibilă ascensiunea ei socială: sfatul lui Mardochai se va dovedi providenţial (*cf.* 4,14).

2,11 Haremul era păzit cu străşnicie de eunucii suveranului. Nici un alt bărbat nu avea cum să pătrundă în incinta apartamentelor femeilor regelui şi nu ştia ce se întâmplă înăuntru. Probabil că Mardochai, în calitatea sa de curtean, şi nu de simplu portar, cum par să indice unele surse exegetice, putea să se intereseze în secret de soarta Esterei, de la garda de eunuci.

2,12 Pregătirile tinerelor au durat un an, în conformitate cu eticheta regală persană.

2,13 „[fata] se duce la rege": TM are: „Şi atunci, iată cum se duce..." ♦ „orice spune ea i se dă" – după lecţiunea aleasă de Rahlfs, cu pronumele la neutru (care corespunde şi cu TM); manuscrisele mari au pronumele la masculin şi atunci sensul ar fi „cel căruia îi spune [regele] îi îngăduie [ei] să meargă cu el...".

2,14 După „decât dacă", TM are „regele o doreşte şi...". ♦ „Competitoarele" respinse de suveran după prima noapte deveneau soţii de rangul al doilea şi ocupante permanente ale haremului suveranului.

bunăvoință la toți cei care o priveau. [16] Și a mers Ester la regele Artaxerxes
a douăsprezecea lună, care este Adar, în al șaptelea an al domniei lui. [17] Și a
iubit-o regele pe Ester și aceasta a găsit bunăvoință la el mai mult decât
toate fecioarele: și el i-a pus pe cap diadema de soție. [18] Și regele a dat un
ospăț pentru toți prietenii săi și pentru oamenii de vază timp de șapte zile și
a preamărit nunta sa cu Ester; și le-a dat o scutire celor aflați sub puterea
lui. [19] Iar Mardochai slujea la curte. [20] Ester nu-și dezvăluise patria; căci așa
o învățase Mardochai, să se teamă de Dumnezeu și să-I îndeplinească
poruncile, ca atunci când era cu el; iar Ester nu și-a schimbat purtarea.

[21] Și doi eunuci ai regelui, comandanții gărzii de corp, erau nemulțumiți
că Mardochai fusese înaintat [în rang] și căutau să-l ucidă pe regele
Artaxerxes. [22] Lucrul a fost descoperit de Mardochai și el i-a dat de veste
Esterei, iar ea i-a dezvăluit regelui despre uneltire. [23] Regele i-a cercetat pe

---

2,16 „Adar”: a douăsprezecea lună a calendarului evreiesc postexilic corespunde astăzi perioadei cuprinse între a doua jumătate a lui februarie și prima jumătate a lui martie. Textul O are, ca și TM: „Tebeth”, luna a zecea (decembrie-ianuarie).

2,17 După „pe Ester”, TM are „mai mult decât pe toate femeile”. ♦ Ester devine soția oficială a suveranului. TM adaugă „și a făcut-o regină, în locul lui Wasthi”. ♦ „Diadema” (gr. τὸ διάδημα) era de fapt o panglică de purpură, vârstată cu alb, legată în jurul frunții.

2,18 „nunta sa”: nu apare în TM. ♦ „o scutire”: TM adaugă „și a făcut un dar regesc”. După fastuoasele ceremonii nupțiale, regele făcea diverse daruri soției sale. Printre acestea se numărau și o serie de cetăți și de teritorii, care urmau să suporte cheltuielile personale ale reginei și curții ei și care erau scutite de impozitele normale pe care le plăteau restul regiunilor din imperiu.

2,19 În TM versetul începe: „La a doua adunare de fecioare...” ♦ „slujea la curte”: gr. ἐθεράπευσεν ἐν τῇ αὐλῇ. TM are „stătea la poarta regelui”; aceeași diferență reapare în toate locurile similare. De aceea, în privința slujbei lui Mardochai, părerile comentatorilor sunt împărțite. Unii sunt de părere, în acord cu TM, că Mardochai era un simplu portar la curtea regală, alții că el ar fi deținut un loc mai înalt în ierarhia slujbașilor palatului.

2,20 După „patria” TM are „nici poporul”. ♦ „să se teamă... poruncile”: adaos al LXX. În TM versetul continuă: „Ester asculta de cuvântul lui *Mārdokhay* ca atunci când se afla sub tutela lui.”

2,21 În TM: „În vremea aceea, pe când *Mārdokhay* ședea la poarta regelui, *Bigethān* și *Tereș*, doi eunuci ai regelui, paznici ai pragului, erau furioși și căutau...” Nu se indică motivul nemulțumirii.

2,23 „i-a trimis la spânzurătoare”: gr. ἐκρέμασεν αὐτούς. Verbul grec înseamnă inițial „a suspenda; a atârna” și traduce fidel verbul ebraic, pe care unii comentatori l-au interpretat însă și ca „a trage în țeapă”.

cei doi eunuci şi i-a trimis la spânzurătoare; şi regele a dat poruncă să fie
consemnate spre amintire, în biblioteca regelui, cele despre fapta bună a lui
Mardochai, în semn de laudă.

3 [1] După aceasta, regele Artaxerxes i-a arătat multă cinstire lui Aman
Bugaios, fiul lui Amadathes, şi l-a înălţat şi l-a aşezat într-un rang mai
presus de toţi prietenii săi. [2] Şi toţi cei de la curte i se închinau, pentru că
aşa le poruncise regele să facă; dar Mardochai nu i se închina. [3] Şi cei de la
curtea regelui i-au spus lui Mardochai: „Mardochai, de ce nu vrei să asculţi
de cele spuse de rege?” [4] Şi în fiecare zi îi vorbeau [astfel], dar el nu-şi
apleca urechea la ei; [atunci] ei i-au povestit lui Aman că Mardochai se
împotriveşte cuvintelor regelui; Mardochai le dezvăluise că este iudeu. [5] Şi
aflând Aman că Mardochai nu i se închină, s-a mâniat foarte [6] şi a plănuit
să-i nimicească pe toţi iudeii aflaţi sub domnia regelui Artaxerxes. [7] Şi a
alcătuit un edict în al doisprezecelea an al domniei lui Artaxerxes, şi-a
aruncat sorţi zi după zi şi lună după lună, ca să ducă la pieire într-o singură
zi neamul lui Mardochai: şi sorţul a căzut pe ziua a paisprezecea din luna
Adar. [8] Şi i-a grăit regelui Artaxerxes, spunându-i: „Este un popor risipit
printre popoarele din toată împărăţia ta, iar legile lor sunt cu totul diferite de
[ale] tuturor popoarelor; ei nu vor să asculte de legile regelui şi nu-i este de

---

3,1 „Bugaios”: vezi nota la 1r. Flavius Iosephus, *AI* 11,209, afirma despre Aman că era amalecit şi unul dintre urmaşii lui Agag, pe care Saul îl cruţase de la moarte (1Rg. 15,9). În acest fel, duşmănia dintre Aman, urmaşul lui Agag, şi Mardochai, urmaşul lui Kis, tatăl lui Saul, s-ar explica genealogic.

3,2 „se închinau”: gr. προσεκύνουν. În VT, verbul este folosit numai pentru a indica adorarea lui YHWH. Mardochai refuză să i se închine lui Aman, rămânând astfel fidel Dumnezeului unic. O eventuală închinare ar fi fost interpretată ca un gest idolatru. Nu este exclus ca refuzul lui Mardochai să se fi datorat şi conştiinţei sale naţionale, care îi interzicea să se pună în slujba unui amalecit, populaţie considerată de evrei impură şi blestemată. În TM, după „toţi cei de la curte” este în plus: „la poarta regelui, se plecau şi se închinau...”. Acelaşi conţinut îl are şi adaosul din TM la v. 3.

3,6 După „să-i nimicească”, TM are „poporul lui *Mārdokhay* şi anume...”. Mânia lui Aman s-a răsfrânt asupra întregii populaţii evreieşti trăitoare în Imperiul pers. Asemenea pogromuri, îndreptate împotriva diverselor populaţii minoritare, erau frecvente în Imperiu, aşa cum reiese din mărturiile lui Herodot (*Istorii* I,106 şi III,79).

3,7 În TM, versetul începe: „În luna întâi, adică Nisan”, iar „a alcătuit un edict” nu apare. După „sorţi”, TM are „în faţa lui Haman”. ♦ „sorţi”: ebr. *pūr* – cuvânt-cheie al acestei cărţi care are drept scop să explice originea sărbătorii *Pūrim*.

3,8 „un popor risipit”: TM are „un popor aparte, risipit şi despărţit...”

folos regelui să-i îngăduie. 9 Dacă regele crede de cuviinţă, să scoată un
edict prin care să-i dea morţii; iar eu voi înscrie pentru vistieria regelui zece
mii de talanţi de argint." 10 Atunci regele, scoţându-şi inelul, i l-a dat în
mână lui Aman, ca să pună pecetea peste înscrisurile împotriva iudeilor.
11 Şi i-a spus regele lui Aman: „Păstrează-ţi argintul, iar cu acest popor fă
cum vrei." 12 Şi au fost chemaţi scribii regelui în luna întâi, în ziua a
treisprezecea; şi au scris, după cum a poruncit Aman, către toţi comandanţii
şi guvernatorii din fiecare provincie [începând] din India şi până în Etiopia,
către o sută douăzeci şi şapte de provincii şi către guvernatorii popoarelor,
în limba acestora, în numele regelui Artaxerxes. 13 Şi a fost trimis [mesajul]
prin purtătorii de scrisori în împărăţia lui Artaxerxes, să nimicească neamul
iudeilor într-o singură zi, din luna a douăsprezecea, care este Adar, şi să li
se jefuiască averile.

13a Şi copia scrisorii este următoarea: „Marele rege Artaxerxes către
guvernatorii şi mai marii locului supuşi lor din cele o sută douăzeci şi şapte
de provincii, [pornind] din India şi până în Etiopia, scrie următoarele:
13b Domnind peste multe popoare şi întinzându-mi puterea peste întreaga
lume, am voit (fără să mă las purtat de trufia puterii, ci purtându-mă mereu
în chip cuviincios şi cu bunăvoinţă) să păstrez mereu netulburate vieţile
supuşilor [mei], făcându-mi un regat liniştit, care să poată fi străbătut până
la margini, precum şi să readuc pacea dorită de toţi oamenii. 13c Între-
bându-i pe sfetnicii mei în ce chip s-ar putea duce la bun sfârşit acest lucru,
Aman, care se deosebeşte între noi prin judecată sănătoasă, nestrămutat în
bunăvoinţă şi cunoscut pentru credinţă neclintită, şi care a dobândit rangul
al doilea în împărăţie, 13d ne-a înştiinţat că prin toate seminţiile din lume

---

3,9 Suma oferită de Aman e ca un fel de compensaţie pentru impozitele care nu vor mai fi percepute de la iudei, dacă aceştia vor fi ucişi.

3,10 După „Aman", TM are „fiul lui *Ham^{e}dhāthā* ' Agagitul, asupritorul iudeilor".

3,11 „argintul": gr. τὸ ἀργύριον.

3,12 „[începând] din India… o sută douăzeci şi şapte de provincii": nu apare în TM. La final, TM adaugă „şi au fost pecetluite cu inelul regelui".

3,13 „să nimicească": TM continuă: „să ucidă şi să dea pieirii pe toţi iudeii, tineri şi bătrâni, copii şi femei, într-o singură zi, în ziua a treisprezecea …".

3,13a-g Adaosul B din LXX. Corespunde la Est. 13,1-7 în Vulg. şi a fost inserat între v. 13 şi v. 14. Cuprinde „textul" decretului regal care prevedea uciderea evreilor de către autorităţile din întregul Imperiu. Autorul a încercat să imite în greacă stilul alambicat al decretelor curţii perse.

3,13b „întreaga lume": gr. οἰκουμένη = lumea locuită.

este amestecat un popor duşmănos, potrivnic prin legile lui oricărui neam şi arătând în repetate rânduri nepăsare faţă de hotărârile regilor, astfel încât să nu fie bine aşezată cârmuirea unită pe care noi o îndeplinim fără cusur.
13e După ce am înţeles, aşadar, că numai acest neam se află într-o necontenită împotrivire faţă de toţi oamenii, înlocuind alcătuirea legilor cu una străină şi cu răutate urzind tot ce poate fi mai rău împotriva intereselor
noastre şi împotriva bunei orânduiri a împărăţiei, 13f le-am poruncit, prin
urmare, ca aceia care v-au fost arătaţi în scrisori de către Aman, care este rânduit peste treburile [ţării] şi este cel de-al doilea părinte al nostru, toţi aceia, cu femei şi copii, să fie nimiciţi din rădăcini de săbiile duşmanilor, fără nici un fel de milă şi cruţare, în cea de-a paisprezecea zi a lunii a
douăsprezecea, Adar, din anul de faţă, 13g ca aceia care ne-au fost de mult
duşmani şi ne sunt şi acum, fiind aruncaţi cu sila în tărâmul morţilor într-o singură zi, să nu ne mai împiedice să ducem un trai liniştit şi netulburat."
14 Şi copii ale scrisorilor au fost puse la vedere în fiecare provincie
şi le-a fost dată poruncă tuturor nemurilor să fie pregătite pentru ziua aceea.
15 Şi treaba a fost zorită chiar şi la Susa: regele şi Aman au început să se
îmbete; dar oraşul era tulburat.

4 1 Mardochai, aflând ce se petrecea, şi-a sfâşiat veşmintele, s-a îmbrăcat în sac şi şi-a presărat cenuşă: apoi, năpustindu-se pe strada cea mare a oraşului, a început să strige cu glas mare: „E dat pieirii un neam care n-a
făcut nici un rău!" 2 Şi a mers până la poarta regelui şi s-a oprit: căci nu-i
era îngăduit să intre la curte purtând sac şi cenuşă. 3 Şi în fiecare provincie
unde fuseseră puse la vedere scrisorile erau ţipete şi lovituri de pumni în
piept şi mare jale printre iudei, [care] se culcau pe sac şi cenuşă. 4 Slujnicele
şi eunucii reginei au venit şi i-au dat de veste; ea s-a tulburat auzind cele întâmplate şi i-a trimis lui Mardochai să se îmbrace şi să-şi lepede sacul;
dar el nu s-a învoit. 5 Atunci Ester l-a chemat pe Achrathaios, eunucul ei,
care îi slujea, şi l-a trimis să afle [toate] cu de-amănuntul de la Mardochai.

4,1 „cu glas mare": în TM „strigarea" lui Mardochai e „mare" şi „amară", dar nu se relatează ce anume a strigat. Se sugerează nevinovăţia poporului ales, pe care LXX o exprimă direct.

4,3 LXX omite dintre manifestările de doliu postul, pe care TM îl menţionează. Postul începe în LXX numai la porunca Esterei, din 4,16. Poporul răspunde cu aceleaşi gesturi la disperarea lui Mardochai, semn al puternicei identităţi comunitare.

4,5 „Achrathaios": în TM *Hathākh.*

[6] 7 Iar Mardochai i-a descoperit cele întâmplate şi făgăduinţa pe care i-o
făcuse Aman regelui pentru vistierie, de zece mii de talanţi, ca să-i nimicească
pe iudei. 8 Şi i-a dat lui copia scrisorii puse la vedere în Susa privind nimi-
cirea acestora, ca să i-o arate Esterei; şi i-a spus să-i poruncească să intre la
rege şi să-l roage, ca să-l înduplece pentru popor, „amintindu-ţi, [a spus el],
zilele smereniei tale, când te-am hrănit cu mâna mea, fiindcă Aman, al doi-
lea după rege, a grăit împotriva noastră spre moarte. Cheamă-L pe Domnul
şi grăieşte regelui despre noi şi scapă-ne de la moarte." 9 Achrathaios a intrat
şi i-a spus reginei toate aceste cuvinte. 10 Iar Ester i-a spus lui Achrathaios:
„Du-te la Mardochai şi spune-i: 11 «Toate neamurile din împărăţie ştiu că
oricine, bărbat sau femeie, ar intra nechemat la rege, în curtea dinlăuntru,
nu are scăpare: doar cel către care îşi întinde regele sceptrul său de aur, doar
acela va scăpa. Iar eu nu am mai fost chemată să intru la rege de treizeci
de zile.»" 12 Achrathaios i-a vestit lui Mardochai toate cuvintele Esterei.
13 Atunci i-a zis Mardochai lui Achrathaios: „Du-te şi spune-i: «Ester, să
nu-ţi spui în sinea ta că tu singură vei scăpa în împărăţie, între toţi iudeii.
14 Căci dacă tu te faci că nu auzi în această împrejurare, dintr-altă parte va
veni ajutor şi ocrotire pentru iudei, însă tu şi casa tatălui tău veţi pieri; şi
cine ştie dacă nu pentru această împrejurare ai ajuns tu regină?»" 15 Şi Ester
l-a trimis la Mardochai pe cel venit la ea, să-i spună: 16 „Mergi şi adună-i pe
toţi iudeii din Susa şi postiţi pentru mine; să nu mâncaţi şi să nu beţi timp
de trei zile, zi şi noapte: şi eu, la rândul meu, şi slujnicele mele vom ajuna şi
apoi voi intra la rege, împotriva legii, chiar dacă va fi să pier."

17 Atunci Mardochai a plecat şi a făcut toate câte îi poruncise Ester;
17a s-a rugat Domnului, amintind toate faptele Domnului şi a spus:

4,6 Apare numai în TM: „*Hathākh* a ieşit la *Mārdokhay* în piaţa oraşului, aflată în faţa porţii regeşti."

4,8 „amintindu-ţi... de la moarte": TM nu conţine acest pasaj. Cu acest adaos, LXX propune o viziune religioasă mai adâncă asupra misiunii lui Mardochai: în felul acesta, visul personajului din primul capitol îi conferă un rol de ghid spiritual al reginei Ester, asemănător aceluia cu care fusese însărcinat Samuel faţă de Saul (*cf.* 1Rg. 15).

4,13 „în împărăţie": TM are „în palat".

4,16 Postul face pandant cu rugăciunea din adaosul C (17a-z). Această asociere a postului cu rugăciunea atestă strădania versiunii greceşti de a conferi sărbătorii Purim un fundament mai explicit religios.

4,17a-z Adaosul C, corespunzând în Vulg. la 3,8 – 14,19, introduce în cuprinsul Cărţii Esterei rugăciunea lui Mardochai (17a-i) şi a Esterei (17l-z), pline de reminiscenţe

17b „Doamne, Doamne, Împărate care stăpâneşti peste toate, căci în puterea
Ta stă totul şi nu este nimeni care să se poată împotrivi voinţei Tale de a-l
mântui pe Israel. 17c Căci Tu ai făcut cerul şi pământul şi toate minunăţiile
de sub cer. Şi Tu eşti Domn peste toate şi nimeni nu-Ţi stă împotrivă Ţie,
Doamne! 17d Tu pe toate le cunoşti: Tu ştii, Doamne, că nu din semeţie, nici
din trufie şi nici din iubire de slavă am făcut aceasta, de nu m-am închinat
trufaşului Aman. Căci aş fi fost gata să-i sărut tălpile picioarelor pentru
izbăvirea lui Israel . 17e Dar am făcut aceasta ca să nu pun slava omului mai
presus de slava lui Dumnezeu şi nu mă voi închina nimănui în afară de
Tine, Domnul meu, şi nu voi face acestea din trufie. 17f Şi acum, Doamne
Dumnezeule, Împărate, Dumnezeul lui Avraam, cruţă poporul Tău, căci
[duşmanii] privesc la noi spre nimicire şi au râvnit să dea pieirii moştenirea
Ta de la început. 17g Nu dispreţui partea Ta, pe care Ţi-ai răscumpărat-o din
pământul Egiptului. 17h Ascultă rugăciunea mea şi fii binevoitor cu moşte-
nirea Ta; preschimbă jalea noastră în veselie, ca, rămânând în viaţă, să
lăudăm în imnuri numele Tău, Doamne, şi să nu nimiceşti gura celor care
Te preamăresc." 17i Şi tot Israelul au strigat din [toată] puterea lor, pentru că
moartea le stătea înaintea ochilor.

---

biblice. Faptul că Dumnezeu împlineşte întocmai rugăciunile arată necesitatea lor în economia providenţială şi legitimitatea lor în economia textului cărţii.

4,17b „Doamne, Doamne, Împărate care stăpâneşti peste toate". Două sunt ipostazele lui Dumnezeu, în fiecare dintre rugăciunile celor doi eroi: Dumnezeu-rege atotputernic al Universului şi Dumnezeu milostiv. La cele două epitete divine se raportează poporul ales, ca moştenire a lui Dumnezeu. *Cf. infra* 17c, 17e,17f.

4,17d Mardochai îşi justifică refuzul de a se închina lui Aman, refuz care a dus la persecutarea iudeilor.

4,17f „Şi acum": καὶ νῦν. Formulă care, după amintirea faptelor lui Dumnezeu din trecut introduce cererea propriu-zisă. Invocarea lui Avraam arată că Mardochai apelează la făgăduinţele făcute de Dumnezeu patriarhilor. ♦ „moştenirea Ta": apare numai în greacă; termenul sugerează relaţia de apartenenţă dintre Dumnezeu şi poporul pe care Şi l-a ales.

4,17g-h La sfârşitul rugăciunilor, Mardochai şi Ester îl invocă pe Dumnezeu cel milostiv. Ipostaza de salvator a Domnului (pe care o introduce trimiterea la Exod) o întregeşte pe cea de Dumnezeu-Rege, unică autoritate responsabilă (*cf.* E. Beaucamp, *Dictionnaire de la Bible*, *s.v.* „Salut", p. 530) şi atotputernică. Invocarea Lui ca Rege-salvator este întemeiată pe legămintele străvechi pe care le-a încheiat cu Israel, poporul ales de El (*cf.* 10,3) Tema salvării enunţată explicit în LXX, nu este decât sugerată în TM.

4,17i Autorul insistă asupra devoţiunii comunitare, arătând astfel că salvarea aşteptată de la YHWH este condiţionată de responsabilizarea întregului popor. Dumnezeu intervine în istorie când fiecare fiu al poporului ales şi-a asumat condiţia de parte în legământul cu El.

17k Şi regina Ester şi-a căutat ocrotire la Domnul, fiind cuprinsă de
zbaterea morţii. Şi, scoţându-şi veşmintele slavei sale, a îmbrăcat veşminte
de mâhnire şi jale; şi în locul miresmelor de mare preţ şi-a acoperit capul cu
cenuşă şi gunoi, iar trupul şi l-a smerit foarte; şi tot locul pe care îl împo-
dobea cu veselie l-a umplut cu şuviţe din părul ei; şi s-a rugat Domnului,
Dumnezeul lui Israel, şi a spus: 17l „Domnul meu, Tu singur eşti regele
nostru: vino-mi în ajutor mie, care sunt singură şi nu am alt ajutor afară de
Tine, căci îmi voi pune viaţa în primejdie. 17m Eu am auzit, de când m-am
născut în tribul părinţilor mei, că Tu, Doamne, l-ai luat pe Israel dintre toate
neamurile şi pe părinţii noştri, dintre toţi strămoşii lor, ca să-ţi fie moştenire
veşnică, şi ai făcut pentru ei precum ai grăit. 17n Şi, acum, noi am păcătuit
înaintea Ta şi Tu ne-ai dat în mâinile duşmanilor noştri, pentru că i-am cin-
stit pe zeii lor: drept eşti Tu, Doamne. 17o Dar acum ei nu se mai mulţumesc
cu amărăciunea robiei noastre, ci şi-au pus mâinile peste mâinile idolilor
lor, ca să piardă hotărârea gurii Tale şi să nimicească moştenirea Ta şi să
închidă gura celor care Te preamăresc pe Tine; să stingă slava Casei Tale şi
a altarului Tău 17p şi să deschidă gura neamurilor păgâne spre lauda celor
deşarte şi pentru ca un rege muritor să fie admirat în veac. 17q Nu da scep-
trul Tău, Doamne, celor care nu sunt, ca să nu-şi râdă de căderea noastră, ci
întoarce-le planul împotriva lor înşile şi fă-l de pilduitoare ocară pe cel care
a început [să uneltească] împotriva noastră. 17r Adu-Ţi aminte, Doamne, şi
fă-Te cunoscut în ceasul strâmtorării noastre şi dă-mi îndrăzneală, Rege al
zeilor şi Stăpâne a toată puterea. 17s Dăruieşte gurii mele cuvânt iscusit în faţa

---

4,17l Rugăciunea Esterei o reia, structural, pe cea a lui Mardochai şi o amplifică. Regina începe însă prin a-L invoca deopotrivă pe Dumnezeu-Regele şi pe Domnul milostiv. ♦ *Singurătatea* Esterei o duce la Dumnezeu ca *unică* speranţă rămasă. ♦ „îmi voi pune viaţa în primejdie": *litt.* „primejdia mea este în mâna mea".

4,17n Dreptatea divină este o temă de o importanţă majoră în versiunea LXX a Cărţii Esterei (*cf.* 8,12d; 10,3i). Ester îl cheamă pe Dumnezeu cel drept, arătând în întreaga sa rugăciune că poporul ales şi ea în special vor respecta termenii legământului cu Dumnezeu.

4,17o „Casei Tale şi a altarului Tău": singura aluzie la Templu din Cartea Esterei.

4,17p „celor deşarte": nume frecvent pentru idoli. ♦ „muritor": *litt.* „de carne".

4,17q „cei care nu sunt": gr. οἱ μὴ οὖσιν. Ester se referă la zeii străinilor. Războiul nu se dă numai cu oamenii nedrepţi, străini de poporul ales, ci şi cu plăsmuirile vane ale acestora, cu zeii falşi.

4,17s Leul, simbol al puterii regale deopotrivă la evrei şi la perşi, este în cazul de faţă Artaxerxes. ♦ „cuvânt iscusit": gr. λόγον εὔρυθμον. La fel, Iudit îi cerea lui Dumnezeu „înşelăciunea buzelor", ca să îl poată dovedi pe Olophernes (Iud. 9,10).

leului acestuia şi schimbă inima lui spre ură faţă de prigonitorul nostru, spre
pieirea lui şi a celor de un cuget cu el. [17t] Iar pe noi, izbăveşte-ne cu mâna Ta
şi ajută-mi mie care sunt singură şi nu Te am decât pe Tine, Doamne! [17u] Tu
le cunoşti pe toate şi ştii că am urât slava nelegiuiţilor şi că mi-e scârbă de
patul celor netăiaţi împrejur şi al oricărui străin. [17w] Tu ştii strâmtorarea mea,
că mi-e scârbă de semnul măreţiei mele, care stă pe capul meu în zilele
înfăţişării mele; mi-e silă ca de o zdreanţă de fiecare lună şi n-o port în zilele
liniştii mele. [17x] Roaba Ta n-a mâncat la masa lui Aman, nici nu am cinstit
ospăţul regelui, nici nu am băut vinul libaţiilor. [17y] Şi nici nu s-a bucurat
roaba Ta din ziua înălţării mele până acum decât lângă Tine, Doamne
Dumnezeule al lui Avraam. [17z] Dumnezeule atotputernic, ascultă glasul
celor care nu mai au nădejde şi scapă-ne pe noi din mâna răuvoitorilor, iar
pe mine scapă-mă de teama mea."

5 [1] Şi a fost aşa: în ziua a treia, când a încetat să se roage, şi-a dat jos
veşmintele de jale şi s-a îmbrăcat în straiele slavei ei. [1a] Şi, împodobită cu
strălucire, după ce L-a chemat pe Dumnezeu cel Atoatevăzător şi Mântuitor,
le-a luat cu sine pe cele două slujnice – şi pe una din ele se sprijinea, ca
într-o alintare, iar cealaltă o urma ţinându-i poalele veşmântului; [1b] ea era
îmbujorată, în frumuseţea ei desăvârşită, şi chipul îi era vesel, ca al unei
îndrăgostite, însă inima îi era strânsă de teamă. [1c] Şi după ce a trecut de
toate uşile, a stat dreaptă înaintea regelui; acesta era aşezat pe tronul său
regesc şi îmbrăcat cu toate veşmintele strălucirii sale, împodobit peste tot
cu aur şi nestemate; şi era înfricoşător foarte. [1d] Şi ridicându-şi chipul
înflăcărat de slavă, a privit în culmea mâniei, iar regina s-a prăbuşit: s-a
schimbat la faţă de slăbiciune şi şi-a lăsat capul pe cel al slujnicii care

---

4,17u-y LXX îi face Esterei un portret de atentă păstrătoare a Legii: s-a măritat cu un străin în ciuda voinţei ei (17u), refuză vanele simboluri ale puterii lumeşti (17w), se abţine de la mâncarea şi băutura impură (17x) şi a recunoscut tot timpul, ca Iudit, numai autoritatea supremă a Dumnezeului lui Avraam şi, implicit, a legământului (17y). Profesiunea de credinţă a Esterei reprezintă un model de conduită pentru evreii din diaspora. Ea nu cheamă la izolaţionism total, ci la colaborare cu mediul social înconjurător, în măsura în care nu se ajunge la încălcarea Legii mozaice şi, o dată cu aceasta, la pierderea identităţii etnice şi religioase.

5,1a-2b (Începutul adaosului D) Pasajul constituie o largă amplificare faţă de TM vv. 1-2. Din punct de vedere literar, aduce un plus de dramatism. În felul în care este descrisă slava regelui pers, unii comentatori au văzut elemente comune cu apocaliptica iudaică.

mergea înaintea ei. [1e] Dar Dumnezeu a schimbat duhul regelui în blândețe
și, tulburat, acesta a sărit de pe tronul lui și a prins-o în brațe până și-a venit
în fire; și o mângâia cu cuvinte împăciuitoare și i-a spus: [1f] „Ce-i Ester? Eu
sunt fratele tău, îndrăznește, nu vei muri, căci porunca noastră este pentru
cei de rând: apropie-te." [2] Și, ridicând sceptrul de aur, i-a atins grumazul, a
îmbrățișat-o și i-a zis: „Vorbește-mi." [2a] Și ea i-a spus: „Te-am văzut, stăpâne,
ca pe un înger al lui Dumnezeu, și inima mi s-a tulburat de teama slavei
tale; căci minunat ești, stăpâne, și chipul tău este plin de farmec." [2b] Și, în
timp ce-i vorbea, a căzut cuprinsă de slăbiciune, iar regele s-a tulburat și
toți slujitorii lui au început s-o încurajeze. [3] Și regele i-a spus: „Ce vrei tu,
Ester? Care îți este rugămintea? Până la jumătate din împărăția mea, și va fi
a ta." [4] Ester a spus: „Astăzi este ziua mea cea mare. Prin urmare, dacă îi
este pe plac regelui, să vină și el, și Aman la ospățul pe care-l voi pregăti
astăzi." [5] Și regele a spus: „Zoriți-l pe Aman, ca să putem îndeplini cuvântul
Esterei." Și amândoi vin la ospățul la care îi chemase Ester. [6] La mijlocul
petrecerii, regele i-a spus Esterei: „Care îți este [rugămintea], regină Ester?
Vei avea tot ce vei cere." [7] Și ea i-a spus: „Cererea și rugămintea mea
[sunt]: [8] dacă am aflat bunăvoință înaintea regelui, să vină din nou regele și
cu Aman mâine, la ospățul pe care îl voi da pentru ei, și mâine voi face la
fel." [9] Și a ieșit Aman de la rege foarte încântat și bucuros; dar când l-a
văzut Aman pe Mardochai iudeul în curte, s-a mâniat foarte. [10] Și, intrând în

---

5,1f „porunca": interdicția de a intra nechemat la rege – *cf.* 4,11. ♦ „frate": gr. ἀδελφός. Termenul îl desemnează în greaca iudeilor din Alexandria și pe soț. ♦ „pentru cei de rând": gr. κοινόν, *litt.* „comun, toată lumea" (*cf.* Flavius Iosephus, *AI* 11,238).

5,2a „ca pe un înger al lui Dumnezeu": s-ar putea înțelege că Ester îl vede pe rege ca pe un trimis care să împlinească planul lui Dumnezeu – de aici și teama plină de venerație.

5,4 „Astăzi este ziua mea cea mare": nu apare în TM. ♦ „ziua mea cea mare": Ester, ca și Iudit (*cf.* 12,18 și nota), înțelege importanța zilei respective ca moment al împlinirii misiunii sale. Ambiguitatea exprimării Esterei, „ziua cea mare" (gr. ἐπίσημος, *litt.* „însemnată") trimite, probabil, la obiceiul pers de celebrare fastuoasă a zilei de naștere (*cf.* Herodot, *Istorii*, I,133). Cu acest prilej îi va fi invitat Ester pe suveran și pe Aman la banchet.

5,6 „La mijlocul petrecerii": gr. πότος, *litt.* „băutură" – este partea a doua a ospățului, dedicată băuturii și discursurilor.

5,8 „mâine voi face la fel": TM are „mâine voi face după porunca regelui".

5,9 Autorul îi adaugă lui Mardochai apoziția „iudeul", pentru că unghiul de vedere este al lui Aman. În felul acesta subtil, o exprimare ultraconcentrată trimite la episodul relatat în 3,2-3. ♦ După „Mardochai", TM are în plus „care nu se ridica și nu tremura în fața lui".

5,10 Începe în TM: „Totuși s-a stăpânit și a intrat..." ♦ „și-a chemat prietenii și pe soția sa": spre deosebire de TM și Vulg., LXX nu îi menționează și pe numeroșii fii ai lui Aman.

casa lui, şi-a chemat prietenii şi pe soţia sa, Zosara, 11 şi le-a arătat bogăţia
şi fala cu care regele îl înconjurase şi cum l-a făcut cel dintâi în rang şi [i-a
încredinţat] conducerea regatului. 12 Şi a spus Aman: „Regina nu a chemat
pe nimeni la ospăţ împreună cu regele în afară de mine, iar mâine am fost
chemat din nou; 13 dar aceste lucruri nu-mi plac, câtă vreme îl văd pe
Mardochai iudeul în curte." 14 Atunci Zosara, soţia lui, şi prietenii lui i-au
spus: „Pune să ţi se doboare un lemn lung de cincizeci de coţi şi dimineaţă
vorbeşte cu regele şi să fie spânzurat Mardochai de acest stâlp; iar tu mergi
la ospăţ cu regele şi fii vesel." Şi i-au plăcut cuvintele acestea lui Aman, şi
s-a pregătit stâlpul.

6 1 Însă Domnul a depărtat somnul de la rege în noaptea aceea; şi el i-a
spus dascălului său să-i aducă hrisoavele cu amintirile zilelor şi să i le
citească. 2 Şi a descoperit cele scrise cu privire la Mardochai, cum a dat el
de veste regelui despre cei doi eunuci ai regelui, pe când aceştia erau
paznici şi căutau să ridice mâna asupra lui Artaxerxes. 3 Şi regele a spus:
„Ce cinstire şi ce răsplată i-am dăruit noi lui Mardochai?" Iar slujitorii
regelui i-au spus: „Nu i-ai dăruit nimic." 4 În timp ce regele afla despre
binefacerea lui Mardochai, iată, Aman era în curte. Şi regele a spus: „Cine
este în curte?" Aman venise să-i spună regelui să-l spânzure pe Mardochai
de stâlpul pe care-l pregătise. 5 Şi au spus slujitorii regelui: „Iată, Aman se
află în curte." Iar regele a spus: „Chemaţi-l." 6 Şi regele i-a spus lui Aman:
„Ce să-i fac unui om căruia vreau să-i arăt cinstire?" Aman şi-a spus în
sinea sa: „Cui vrea regele să-i arate cinstire, dacă nu mie?" 7 Şi a spus către
rege: „Omului căruia regele vrea să-i arate cinstire, 8 slujitorii regelui să-i

---

5,14 „să ţi se doboare": TM are „să se facă" ♦ 50 de coţi = cca 25 m. Înălţimea hiperbolică e pe măsura trufiei lui Aman. ♦ „să fie spânzurat": gr. κρεμασθήτω (*litt.* „a atârna, a suspenda").

6,1 Spre deosebire de TM, LXX arată clar că Dumnezeu a intervenit în acest moment, luându-i somnul regelui Artaxerxes. TM are „regelui îi fugea somnul...". Nici „dascălul" nu apare în TM, ci verbele sunt la forme impersonale.

6,2 Pentru deconspirarea eunucilor, *cf.* 2,21-23. ♦ „să ridice mâna": ἐπιβαλεῖν τὰς χεῖρας, *litt.* „să pună mâinile" – calc după ebraică.

6,3 „nimic": contrazice cele spuse la 1,1q.

6,8-9 Însemnele regale pe care le cere Aman corespund celor oferite de Faraon lui Iosif în Gen. 41,42-43: haină de in subţire, car triumfal/cal, crainic. În TM, Aman cere şi coroană, detaliu pe care traducătorul LXX l-a omis. Despre perşi, *cf.* Herodot III,84; VII,37.116; VIII,118.

aducă un veşmânt de in subţire în care se îmbracă regele şi un cal pe care îl
călăreşte regele; 9 şi să [le] dea unuia dintre prietenii nobili ai regelui şi să-l
înveşmânte pe omul pe care îl iubeşte regele; să-l suie pe cal şi să se
vestească pe strada mare: «Astfel va fi cu orice om căruia regele vrea să-i
arate cinstire.»" 10 Atunci regele i-a spus lui Aman: „Precum ai grăit, aşa să
faci pentru Mardochai iudeul, care slujeşte la curte; şi vezi să nu-ţi scape
nici unul dintre cuvintele pe care le-ai rostit." 11 Atunci Aman a luat veş-
mintele şi calul, l-a înveşmântat pe Mardochai şi l-a suit pe cal şi a străbătut
strada mare a oraşului, vestind : „Aşa va fi cu orice om căruia regele vrea
să-i arate cinstire." 12 Şi Mardochai s-a întors la curte, iar Aman la el acasă,
jelind, cu capul în pământ. 13 Şi le-a povestit Aman soţiei sale Zosara şi
prietenilor cele ce i se întâmplaseră, iar prietenii şi soţia i-au spus: „Dacă
Mardochai este din neamul iudeilor, şi tu ai început să fii umilit înaintea lui,
negreşit vei cădea şi nu-i vei putea ţine piept; căci Dumnezeul cel viu este
cu el." 14 În timp ce ei încă vorbeau, au sosit eunucii ca să-l grăbească pe
Aman să vină la ospăţul pe care-l pregătise Ester.

7 1 Regele şi Aman au intrat să ospăteze la regină. 2 Iar regele i-a spus
Esterei, în cea de-a doua zi, la ospăţ: „Ce este, regină Ester? Care-ţi sunt
cererea şi rugămintea? Ale tale să fie până la jumătate din regatul meu." 3 Şi,
răspunzându-i, ea a zis: „Dacă am aflat bunăvoinţă înaintea regelui, viaţa
să-mi fie dată la cererea mea şi poporul meu, la rugămintea mea; 4 căci atât

---

6,11 Îndeplinirea fără crâcnire a poruncii regelui nu lasă loc pentru consemnarea imediată a reacţiilor sufleteşti. Cu laconismul extrem al exprimării se atinge punctul critic al cărţii: din acest moment, soarta iudeilor şi tonul relatării se schimbă radical.

6,13 Numai în mediu privat, Aman îşi poate recunoaşte deziluzia şi, mai mult, primeşte confirmarea temerilor sale: urmează dezonoarea. Episodul este ilustrativ pentru neajunsurile orgoliului şi a fost comentat ca atare. ♦ „căci Dumnezeul cel viu este cu el": nu apare în TM.

7,2 Regele reia, în public, întrebarea adresată Esterei în particular în 5,3.

7,4 În TM, persecuţia este prezentată de Ester numai ca exterminare fizică a evreilor, însă cu trei verbe sinonime, după care urmează: „Dacă eram vânduţi ca robi şi slujnice, tăceam, căci pentru această asuprire nu merită să fie deranjat regele". (Altă interpretare: „asupritorul n-ar putea compensa paguba făcută regelui".) În LXX se adaugă jaful şi sclavia. În general, aceleaşi acuze îi sunt aduse şi lui Antiochos al IV-lea Epiphanes în 1-2Mac., ceea ce i-a determinat pe unii comentatori să vadă în Aman o întruchipare a regelui seleucid. ♦ „nu am luat aminte": poate fi o atenuare diplomatică a gravităţii situaţiei, ca şi cum demnitatea curţii regale ar împiedica de la sine astfel de uneltiri

eu, cât şi poporul meu suntem vânduţi spre pieire, jaf şi robie; noi şi copiii
noştri suntem sortiţi să fim robi şi roabe; dar nu am luat aminte, căci defăi-
mătorul nu este vrednic de curtea regelui.” 5 Regele a spus: „Cine a cutezat
să săvârşească această faptă?” 6 Ester a spus: „Duşmanul este Aman, omul
acesta răuvoitor.” Atunci Aman s-a tulburat în faţa regelui şi a reginei. 7
Regele s-a ridicat de la ospăţ [ca să meargă] în grădină; iar Aman o implora
pe regină, căci vedea că a dat de necaz. 8 Cînd regele s-a întors din grădină,
Aman căzuse pe pat implorând-o pe regină. Atunci regele a spus: „Chiar
îmi vei silui soţia în casa mea?” Auzindu-l, Aman s-a schimbat la faţă.
9 Bugathan, unul dintre eunuci, a spus atunci către rege: „Iată, Aman a pre-
gătit şi un stâlp pentru Mardochai, cel care a grăit cu privire la rege; a fost
ridicat în curtea lui Aman un stâlp de cincizeci de coţi.” Atunci regele a
spus: „Să fie atârnat de el.” 10 Şi Aman a fost spânzurat de stâlpul pe care el
îl pregătise pentru Mardochai. Şi atunci s-a potolit mânia regelui.

8 1 În aceeaşi zi regele Artaxerxes i-a dăruit Esterei toate câte erau ale
lui Aman defăimătorul, iar Mardochai a fost chemat la rege, căci Ester
dezvăluise faptul că era înrudit cu ea. 2 Regele şi-a scos inelul pe care îl
luase înapoi de la Aman şi i l-a dat lui Mardochai; iar Ester l-a rânduit pe
Mardochai peste toate câte fuseseră ale lui Aman. 3 Pe deasupra, a vorbit cu
regele şi i-a căzut la picioare şi l-a rugat să înlăture nenorocirea voită de
Aman şi tot ce făcuse el împotriva iudeilor. 4 Regele a întins către Ester

---

josnice. Însă gr. παρήκουσα poate însemna şi „mi-a ajuns la ureche”. ♦ „defăimătorul”: gr. ὁ διάβολος – la data redactării traducerii în greacă, termenul avea doar sensul pur omenesc, nedesemnând încă răul personal.

7,5 La sfârşit, TM are în plus „şi unde este?”.

7,6 „Duşmanul”: TM are „Duşmanul şi asupritorul”.

7,7 În TM se specifică faptul că regele pleacă mânios.

7,8 „pe pat”: TM are „pe patul pe care şedea regina”. ♦ „s-a schimbat la faţă”: TM are „i-au acoperit faţa”, gest ce însemna osândirea la moarte.

7,9 „Bugathan”: în TM *H̱ar*^{e}*bhōnāh*. ♦ „cu privire la rege”: TM are „spre binele regelui”. ♦ „atârnat”: *litt.* „răstignit”; în alte locuri (chiar şi în versetul următor), verbul este „a spânzura”.

8,1 „toate câte erau ale lui Aman defăimătorul”: TM are „casa lui *Hāmān* asupritorul”.

8,2 Era vorba despre inelul regal cu pecete pe care i-l dăruise Artaxerxes lui Aman în semn de preţuire şi încredere (3,10). O dată trecut lui Mardochai, acesta era învestit cu autoritatea de a abroga decretul adversarului său.

8,3 După „i-a căzut la picioare”, TM are „şi a plâns”.

8,4 „a întins... sceptrul”: ca şi la 4,11 şi 5,2 – gest de izbăvire.

sceptrul de aur; atunci Ester s-a ridicat, ca să stea lângă rege. 5 Şi a spus
Ester: „Dacă îţi este pe plac şi am aflat bunăvoinţă [înaintea ta], să fie
trimisă poruncă spre a fi anulate scrisorile trimise de Aman, cele scrise
pentru a-i nimici pe iudeii din regatul tău. 6 Căci cum voi putea să văd
nenorocirea poporului meu şi cum mă voi putea izbăvi când va fi nimicit
neamul meu?" 7 Şi a spus regele către Ester: „Ţi-am dat toate bunurile lui
Aman şi am vrut să-ţi fac pe plac; pe el l-am spânzurat de stâlp, pentru că a
ridicat mâna asupra iudeilor: ce mai doreşti încă? 8 Scrieţi şi voi în numele
meu cum găsiţi de cuviinţă şi pecetluiţi cu inelul meu; căci toate câte sunt
scrise la porunca regelui şi pecetluite cu inelul meu nu pot întâmpina
împotrivire." 9 Au fost chemaţi scribii în luna întâi, care este Nisan, în ziua
a douăzeci şi treia a aceluiaşi an, şi au fost scrise pentru iudei toate câte
erau poruncite către economi şi către conducătorii satrapiilor, din India
până în Etiopia, către cele o sută douăzeci şi şapte de satrapii, după ţinuturi
şi după limba fiecăruia. 10 Şi au fost scrise din porunca regelui şi pecetluite
cu inelul său; şi au trimis scrisorile prin purtătorii de scrisori; 11 [regele] le
poruncea iudeilor să-şi urmeze propriile lor legi în orice oraş, ca să se ajute
între ei şi să facă cu duşmanii şi cu potrivnicii lor după cum voiesc, 12 într-o
singură zi, în toată împărăţia lui Artaxerxes, în cea de-a treisprezecea zi a
lunii a douăsprezecea, Adar.

8,5 Deşi Aman fusese condamnat la moarte, decretul împotriva iudeilor nu fusese încă retras.

8,7 „către Ester": TM are „către Ester regina şi către *Mārdokhay* iudeul". ♦ Răspunsul regelui în TM: „Iată, toate bunurile lui Haman le-am dat Esterei, iar pe el l-au atârnat de stâlp fiindcă ridicase mâna împotriva iudeilor."

8,8 Artaxerxes nu uită să îi atragă atenţia reginei că decretele regale, o dată adoptate, nu pot fi abrogate. Ceea ce îi cere regele Esterei este să găsească o formulă (declinându-şi totuşi responsabilitatea — „cum găsiţi de cuviinţă": ὡς δοκεῖ ὑμῖν) care să neutralizeze într-un fel efectele concrete ale decretului precedent, fără însă a-l abroga formal. ♦ După „Scrieţi şi voi", TM are în plus „pentru iudei".

8,9 „scribii": TM adaugă „regeşti, pe dată". ♦ „Nisan": TM are *Sīwān* (mai-iunie). LXX reduce timpul mort, de aşteptare a noului decret.

8,10 „purtătorii de scrisori": gr. βιβλιαφόροι. Termenul îi desemnează pe curierii oficiali din Imperiul pers, faimoşi pentru organizarea lor în cel mai rapid serviciu de acest fel din lumea antică. TM adaugă aici „care călăreau pe caii de curse ai regelui, din iepe de rasă".

8,11 TM: „Regele le dădea voie iudeilor din fiecare oraş să se unească şi să-şi apere vieţile (*litt.* să stea pe vieţile lor), să nimicească, să ucidă şi să dea pieirii orice ceată înarmată a unui popor sau a unei provincii care i-ar asupri, pe ei, copiii şi femeile [lor], şi să le jefuiască bunurile."

[12a] Cele de mai jos sunt copia scrisorii: [12b] „Marele rege Artaxerxes către guvernatorii provinciilor din cele o sută douăzeci şi şapte de satrapii, din India până în Etiopia, celor ce ne sunt credincioşi, salutare. [12c] Mulţi care au primit adesea cinstiri din îmbelşugata bunătate a binefăcătorilor lor au râvnit la mai mult şi nu caută numai să ne atace supuşii, ci, nefiind în stare să rabde ce trebuia să-i mulţumească, se apucă să uneltească şi împotriva binefăcătorilor lor. [12d] Şi nu se mulţumesc să nimicească recunoştinţa dintre oameni, ci semeţindu-se la lăudăroşeniile unor oameni străini de orice bine, îşi închipuie că vor scăpa de dreptatea Dumnezeului veşnic Atoatevăzător, ce urăşte răul. [12e] Şi adeseori, pe mulţi dintre cei puşi în dregătorii, îndemnul prietenilor în care s-au încrezut ca să le dea pe mână treburile lor i-a făcut părtaşi la vina de a fi vărsat sânge nevinovat şi i-a dus spre nenorociri fără întoarcere, [12f] astfel de prieteni amăgind prin viclenia mincinoasă a firii lor rele curata bună credinţă a stăpânitorilor. [12g] Şi putem să vedem [aceasta] nu atât din povestirile mai vechi, care ne-au fost transmise, cât cercetând ce se petrece lângă voi, toate blestemăţiile săvârşite de ticăloşia unora care aveau putere fără să o merite. [12h] [Se cuvine] dar să luăm seama la viitor, ca să păstrăm împărăţia netulburată pentru toţi oamenii, cu pace, [12i] săvârşind schimbări şi judecând mereu pricinile care ni se înfăţişează cu privire cât mai nepărtinitoare. [12k] Căci, iată, Aman fiul lui Amadathes, un macedonean, de fapt un străin de sângele perşilor, şi deosebindu-se mult de blândeţea noastră, bine primit de către noi, [12l] a aflat dragostea pe care o avem faţă de orice neam în

---

8,12a-x Adaosul E corespunde cu Vulg. 16,1-24 şi conţine decretul contrar celui dat de Aman şi cuprins în adaosul B (*cf.* 3a-g). După Elias Bickermann, stilul celor două edicte este o imitaţie a prozei birocratice elenistice din vremea lui Lisimah şi retorica greacă ce stă la baza edictului era cea întrebuinţată la Ierusalim în timpul lui Alexandru Iannaeus (103-76 î.H.).

8,12a-f Textul, în oglindă cu cel de la 3,13a-f, pune întreaga responsabilitate a gestului necugetat pe seama lui Aman.

8,12g-h Motivul păcii şi al bunăstării regatului fusese invocat şi de Aman, însă pentru a legitima pogromul.

8,12k-o „macedonenii": aluzie transparentă la noul val de elenizare care cuprinsese Palestina. Anacronismul vădit ar fi un indiciu în plus al vârstei elenistice a Cărţii Esterei. În acest caz, macedonenii îi reprezintă pe seleucizi şi, mai puţin probabil, pe lagizi, dinaştii elenistici urmaşi ai diadohilor lui Alexandru cel Mare. Autorul adaosului manifestă o anumită nostalgie pentru epoca persă, mai favorabilă iudeilor decât cea elenistică.

8,12l Iubirea pentru celelalte neamuri pe care o afirmă decretul lui Artaxerxes poate fi şi un răspuns voalat al iudeilor la acuzaţia de xenofobie pe care lumea antică o aducea poporului ales.

asemenea măsură încât a fost numit tatăl nostru; şi a ajuns al doilea la tronul
regesc, înaintea căruia se închinau toţi. 12m Dar, neputându-şi înfrâna trufia,
a încercat să ne lipsească de domnie şi de viaţă, 12n cerând, prin vicleşuguri
felurite şi înşelătorii, pieirea salvatorului şi pururi binefăcătorului nostru,
Mardochai, şi a Esterei, desăvârşita [noastră] părtaşă la domnie, împreună
cu tot neamul lor; 12o prin aceste mijloace el chibzuia ca, după ce ne va fi
surprins rămaşi singuri, să schimbe conducerea perşilor cu cea a macedone-
nilor. 12p Noi însă am aflat că iudeii, sortiţi pieirii de către cel mai nelegiuit
dintre oameni, nu sunt răufăcători, ci se călăuzesc după legile cele mai
drepte, 12q fiind fiii Dumnezeului celui viu, celui Preaînalt şi Preamare, care
ne îndrumă domnia, nouă, ca şi înaintaşilor noştri, înspre cea mai bună
orânduire. 12r Să faceţi bine, aşadar, şi să nu daţi ascultare scrisorilor trimise
de Aman, fiul lui Amadathes, pentru că cel care le-a alcătuit a fost atârnat,
cu întreaga sa familie, la porţile Susei, Dumnezeul Atotstăpânitor dându-i
degrabă osânda cuvenită. 12s Şi punând copia acestei scrisori în tot locul,
să-i lăsaţi cu toată libertatea pe iudei să se folosească de legile lor şi să-i
sprijiniţi să se poată apăra în ziua a treisprezecea a lunii a douăsprezecea,
Adar, în aceeaşi zi, împotriva celor care i-au atacat la vreme de strâmtorare.
12t Căci, în locul ducerii la pieire a neamului ales, Dumnezeul atotputernic
le-a dăruit veselie. 12u Iar voi, între sărbătorile voastre de seamă, să ţineţi cu
toată desfătarea o zi deosebită, pentru ca şi acum şi mai târziu să fie
mântuire pentru noi şi pentru toţi cei care voiesc binele perşilor, iar pentru
cei ce uneltesc împotriva noastră, o aducere aminte a pieirii. 12x Şi orice
oraş sau ţinut, în întregime, care nu va face precum am spus, va fi pustiit cu

---

8,12m Răutatea lui Aman se îndrepta împotriva supuşilor lui Artaxerxes şi o dată cu aceştia, împotriva regelui însuşi. Declinarea totalei responsabilităţi a suveranului şi delimitarea lui de Aman, slujitorul necredincios, devine şi mai limpede. ♦ „neputându-şi înfrâna trufia": se poate înţelege şi „neputându-şi purta măreţia", adică lăsându-se corupt de putere. ♦ „de viaţă": *litt.* „de duh".

8,12n „desăvârşita": *litt.* „ireproşabila".

8,12p-q Nici un rege pers nu a adoptat, în istoria reală, această poziţie faţă de Dumnezeul evreilor.

8,12s Textul scrisorii încearcă să justifice cu anticipaţie măcelărirea de către evrei a populaţiei perse ca act de legitimă apărare. Cum celălalt decret nu ieşise legal din uz, singura soluţie în această criză politică era permisiunea acordată evreilor de a se apăra în caz de necesitate. ♦ „Ceea ce vor evreii [din diaspora] este ca autorităţile păgâne să le recunoască legile şi să îşi poată păstra astfel identitatea" (Anne Baudelin, p.134).

8,12u Anunţarea sărbătorii Purim, o sărbătoare a bucuriei prilejuite de izbăvirea lui Israel şi a împlinirii dreptăţii divine.

urgie, prin lance şi foc: va ajunge nu doar neumblat pentru oameni, ci şi
dezgustător pentru fiarele sălbatice şi pentru păsări, de-a pururi. 13 Şi copiile
să fie puse la vedere în întreaga împărăţie, iar toţi iudeii să fie pregătiţi
pentru această zi, ca să lupte împotriva vrăjmaşilor."

14 Prin urmare, călăreţii au plecat în grabă să împlinească cele spuse de
rege; iar porunca a fost vestită şi în Susa. 15 Mardochai a ieşit îmbrăcat cu
veşmântul regesc şi purtând cunună de aur şi o diademă de in subţire pur-
puriu; şi cei din Susa l-au văzut şi s-au bucurat. 16 Iar la iudei a fost lumină
şi veselie 17 în fiecare oraş şi ţinut în care se vestea porunca; oriunde se
vestea porunca la iudei era bucurie şi veselie, băutură şi voioşie; şi mulţi din
neamurile păgâne s-au tăiat împrejur şi-au devenit iudei de frica iudeilor.

9 1 În luna a douăsprezecea, în a treisprezecea zi a lunii Adar, au sosit
scrisorile scrise de rege. 2 În aceeaşi zi, potrivnicii iudeilor au fost daţi
pieirii, căci nici unul nu le-a ţinut piept, temându-se de ei. 3 Fiindcă mai
marii satrapilor, principii şi scribii regeşti le dădeau cinstire iudeilor pentru
că îi stăpânea teama de Mardochai. 4 Porunca regelui ajunsese să-i facă
vestit numele în toată împărăţia. [5] 6 Şi în oraşul Susa iudeii au ucis cinci
sute de bărbaţi: 7 precum şi pe Pharsannes, pe Delphon şi Phasga, 8 pe
Phardatha, pe Barea, şi pe Sarbacha, 9 Marmasina şi pe Aruphaios, pe
Arsaios şi pe Zabuthaios, 10 cei zece fii ai lui Aman Bugaios, fiul lui
Amadathes, duşmanul iudeilor, şi i-au şi jefuit. 11 În aceeaşi zi i-a fost adus

---

8,15 Apariţia decretului şi a lui Mardochai învestit cu însemnele regale provoacă bucurie în rândul locuitorilor Susei. Reacţia este contrară beţiei şi confuziei care se instaurase în acelaşi oraş după publicarea edictului lui Aman (3,15). ♦ În TM, descrierea îmbrăcămintii lui Mardochai e mai amplă, având elemente comune cu descrierea sălii de ospăţ a palatului de la 1,6.

8,17 „băutură": *litt.* „vas mare pentru băut".

9,1 TM accentuează mai mult răsturnarea de situaţie: scrisoarea regelui soseşte chiar în ziua în care urmau să fie nimiciţi iudeii.

9,5 Versetul lipseşte din majoritatea manuscriselor LXX: totuşi, cu sens neclar apare, într-o versiune din S: „Şi iudeii i-au lovit pe toţi duşmanii lor cu lovituri de sabie, răpunându-i şi omorându-i, şi au făcut după placul lor cu cei care îi urau."

9,7-10 Cei zece fii ai lui Aman înşiruiţi aici scapă vigilenţei decretului regal, care la 8,12r afirmă că Aman a fost spânzurat cu întreaga familie. Desigur, o neconcordanţă a traducătorului LXX.

9,10 „i-au şi jefuit": TM afirmă, dimpotrivă, că iudeii nu s-au dedat la jaf, deşi regele le îngăduise acest lucru. Unele manuscrise LXX sunt în acord cu TM şi nu pomenesc nici ele de jaf.

la cunoştinţă regelui numărul celor care au pierit in Susa. [12] Iar regele i-a
spus Esterei: „Iudeii au dat pieirii în oraşul Susa cinci sute de bărbaţi. Dar
în împrejurimi, cum crezi că s-au purtat ? Ce ai mai vrea să ceri? Ţi se va
împlini." [13] Şi Ester i-a spus regelui: „Să li se dea dreptul iudeilor să se
poată purta la fel şi mâine, aşa încât să-i spânzure pe cei zece fii ai lui
Aman." [14] Şi el a îngăduit să se întâmple aşa şi le-a dat iudeilor din oraş
trupurile fiilor lui Aman, ca să le spânzure. [15] Şi s-au adunat iudeii din Susa,
[în] a paisprezecea zi a lunii Adar, şi au ucis trei sute de bărbaţi, dar n-au
luat nici o pradă. [16] Iar ceilalţi iudei, cei din împărăţie, s-au adunat venin-
du-şi în ajutor unii altora şi s-au liniştit din partea vrăjmaşilor; căci au dat
pieirii cincisprezece mii dintre ei în a treisprezecea zi a lunii Adar şi n-au
luat nici o pradă. [17] Şi s-au liniştit în a paisprezecea zi a aceleiaşi luni şi au
ţinut-o ca zi de odihnă, cu bucurie şi voioşie. [18] Iar iudeii din oraşul Susa
s-au adunat şi în ziua a paisprezecea şi nu s-au liniştit; dar a cincisprezecea
zi au petrecut-o în bucurie şi voioşie. [19] De aceea, aşadar, iudeii risipiţi prin
toate ţinuturile din afară ţin ziua a paisprezecea a lunii Adar ca pe o zi bună,
cu veselie, şi fiecare trimite porţii [de mâncare] vecinului său. Iar cei care
locuiesc în oraşele-mamă ţin şi ziua a cincisprezecea a lunii Adar ca pe o zi
bună, de bucurie, trimiţând porţii vecinilor.

[20] Mardochai a scris aceste lucruri într-o carte şi le-a trimis iudeilor, câţi
erau în împărăţia lui Artaxerxes, celor de aproape şi celor de departe, [21] ca
să-i pună să ţină aceste zile bune, atât a paisprezecea, cât şi a cincisprezecea
zi a lui Adar; [22] căci în aceste zile iudeii s-au liniştit dinspre duşmanii lor.
Cât despre luna în care s-au schimbat lucrurile pentru ei, de la jale la

---

9,13 În TM, Ester a cerut încă o zi numai pentru uciderea duşmanilor din Susa. De aceea, în capitală, Purim se sărbătorea şi a doua zi după celebrarea din provincii. ♦ LXX clarifică ambiguitatea pe care o stârnise în pasajul 9,7-10, în privinţa fiilor lui Aman. Aceştia au fost spânzuraţi, în semn de luare aminte, după ce fuseseră ucişi cu o zi înainte.

9,15 Spre deosebire de ziua precedentă, evreii se abţin de la a-şi jefui inamicii. Această versiune finală se impune şi asupra ezitării LXX de la 9,10. *Cf.* şi 9,16.

9,16 „cinsprezece mii": TM are „şaptezeci şi cinci de mii". LXX atenuează amploarea uciderii. ♦ „s-au liniştit": vocabularul face aluzie la cartea lui Iisus Nave (*e.g.* 11,23; 14,15), sugerând prin aceasta că cele întâmplate constituie un fel de „război sfânt", ca în vremurile străvechi.

9,17 „zi de odihnă... voioşie": TM are „zi de ospeţe şi veselie".

9,19 Fragmentul „Iar cei care locuiesc în oraşele-mamă... vecinilor" nu apare în TM.

9,20 „o carte": TM are „scrisori".

9,21 „(zile) bune" (= „faste, prielnice"): nu apare în TM.

9,22 „zile bune, [ca de] nuntă": TM are „zile de ospeţe".

bucurie şi de la suferinţă la o zi bună, adică luna Adar, ei să o petreacă pe
toată în zile bune, [ca de] nuntă şi în veselie, trimiţând porţii prietenilor şi
săracilor.
23 Şi iudeii au primit [aceasta] după cum le-a scris lor Mardochai,
24 [arătând] cum Aman macedoneanul, fiul lui Amadathes, a luptat împo-
triva lor, cum a dat o hotărâre şi a tras la sorţi pieirea lor,
25 şi cum a intrat
el la rege spunând că-l va spânzura pe Mardochai: dar câte nenorociri a
încercat el să aducă asupra iudeilor s-au întors împotriva lui şi a fost spân-
zurat, el şi copiii lui.
26 De aceea au fost numite acele zile „Sorţii", din
pricina sorţilor, pentru că în graiul lor poartă numele de „Sorţi", din pricina
cuvintelor acestei scrisori şi din pricina a toate câte le-au avut ei de suferit
pentru aceasta şi a tot ce li s-a întâmplat.
27 Şi [Mardochai] le-a rânduit, iar
iudeii le-au primit, pentru ei şi pentru seminţia lor, şi pentru cei care li se
adăugau lor; şi nicidecum nu vor face altfel: iar zilele acelea [aveau să fie] o
pomenire săvârşită din generaţie în generaţie, în fiecare oraş, familie şi
provincie.
28 Iar aceste zile ale Sorţilor vor fi ţinute în toate timpurile şi
pomenirea lor nu va pieri din generaţii.
29 Regina Ester, fiica lui Aminadab,
şi Mardochai iudeul, au scris tot ce au făcut, precum şi o întărire a scrisorii
despre Sorţi. [
30]
31 Şi Mardochai şi regina Ester şi-au rânduit [toate cele
hotărâte] după ei şi atunci au rânduit [lucrurile] după sănătatea [minţii] şi

9,23 După „au primit", TM adaugă „ceea ce începuseră să facă".

9,24 „macedoneanul": nu apare în TM. LXX insistă încă o dată asupra originii macedonene a lui Aman. Textul LXX se impune evreilor din diaspora, care găseau în înfrângerea lui Aman şi a vrăjmaşilor iudeilor din vremea lui, speranţa propriei victorii asupra „macedonizării" (*i.e.* elenismului) care îi asalta. ♦ Ester nu mai este menţionată în rezumatul lui Mardochai.

9,26 LXX explică pe larg numele sărbătorii Purim, pentru că versiunea greacă se adresa evreilor care nu mai înţelegeau ebraică. În TM, explicaţia e mult redusă. ♦ „Sorţi": LXX are φρουραι care transcrie aproximativ ebr. *purim*, derivat de la *pur*, cuvânt de origine asiriană care înseamnă „sorţ".

9,27 „pomenire": gr. μνημόσυνον (ebr. *ZKR*) – celebrare a unui moment trecut pentru a-l retrăi în prezent. În TM versetul e mult mai concis.

9,29 „tot ce au făcut": nu apare în TM.

9,30 Versetul lipseşte din LXX. TM are: „Au fost trimise scrisori către toţi iudeii, în cele o sută douăzeci şi şapte de provincii din regatul lui Ahasveros, cu cuvinte de pace şi de adevăr..."

9,31 Text foarte obscur. De altfel, începând cu 9,20, tot textul este compozit, purtând urma mai multor documente. În TM se continuă v. 30: „rânduind zilele Sorţilor la datele lor, aşa cum le rânduiseră pentru ei *Mārdokhay* iudeul şi regina Ester: le rânduiseră pentru ei înşişi şi pentru urmaşii lor, poruncind posturi şi strigăte [de jale]."

după sfatul lor. 32 Şi Ester a rânduit aceasta prin cuvântul său, pentru tot-
deauna, şi a rămas scris spre pomenire.

10 1 Iar regele a hotărât pentru împărăţie taxe pentru pământ şi pentru
mare. 2 Cât despre puterea şi bărbăţia lui şi bogăţia şi slava împărăţiei sale,
iată, sunt scrise în cartea regilor perşi şi mezi, spre pomenire. 3 Mardochai
era al doilea după regele Artaxerxes, om însemnat în împărăţie şi slăvit de
iudei; şi-şi ducea viaţa iubit de tot neamul său.
3a Şi a spus Mardochai: „De la Dumnezeu s-au făcut acestea. 3b Căci îmi
aduc aminte de visul pe care l-am avut în privinţa întâmplărilor: într-adevăr,
nici una nu a lipsit: 3c izvorul cel mic, ajuns fluviu; şi era lumină, şi soare, şi
multă apă. Fluviul este Ester, pe care a luat-o în căsătorie regele şi a făcut-o
regină. 3d Cei doi balauri suntem eu şi cu Aman. 3e Iar neamurile sunt cele
care s-au adunat spre a nimici numele iudeilor. 3f Cât despre neamul meu,
acesta este Israel – cei care L-au chemat în ajutor pe Dumnezeu şi au fost
mântuiţi; Domnul a mântuit poporul Său şi ne-a scăpat Domnul din toate
aceste rele; şi a dat Dumnezeu semnele şi minunile mari, cum nu s-au
întâmplat între neamuri păgâne. 3g De aceea, El a făcut doi sorţi, unul pentru
poporul lui Dumnezeu şi unul pentru toate neamurile păgâne; 3h şi au ajuns
amândoi aceşti sorţi la ceas, la soroc şi la ziua judecăţii, înaintea lui
Dumnezeu, şi pentru toate neamurile; 3i Dumnezeu şi-a adus aminte de
poporul Său şi a făcut dreptate moştenirii Sale. 3k Şi ei vor păstra aceste zile

---

9,32 „spre pomenire": TM are „în carte".

10,1 „mare": prin regiunile maritime ale imperiului pers se înţelegeau Asia Mică şi insulele adiacente sau zonele de coastă orientale ale Mediteranei (Egiptul, Fenicia).

10,2 „împărăţiei sale": TM are „măreţiei lui *Mārdokhay*, la care îl ridicase regele". Epilogul domniei lui Artaxerxes şi a lui Mardochai este scris în stilul epilogurilor din Cărţile Regilor.

10,3 La sfârşitul versetului, TM adaugă „şi grăind pace întregului său popor".

10,3a-l Adaosul F este pandantul adaosului A, care relatează visul lui Mardochai (*cf.* 1,1a-s nota). Intenţia traducăorului LXX a fost ca versiunea greacă să se închidă ciclic, cu explicarea visului lui Mardochai.

10,3a LXX plasează acţiunea providenţei pe primul plan. Diferenţa versiunii LXX faţă de TM constă în interpretarea explicit religioasă pe care cea dintâi o dă evenimentelor relatate.

10,3f Mesajul întregii cărţi şi ideologia care o susţine sunt aici exprimate în mod limpede: în spatele tuturor întâmplărilor stă Dumnezeu, cu iubirea Lui pentru poporul ales.

10,3g Textul explicitează simbolismul sorţilor şi, cu această ocazie, al sărbătorii instituite ulterior, destul de neclar exprimat în 9,26.

din luna Adar, a paisprezecea şi a cincisprezecea zi a lunii, cu adunare, cu bucurie şi veselie înaintea lui Dumnezeu, generaţie după generaţie, în veac, în poporul Lui, Israel."

31 În anul al patrulea al domniei lui Ptolemaios şi a Cleopatrei, Dositheos, care spunea că este preot şi levit, şi Ptolemaios, fiul său, au adus scrisoarea de mai sus despre [sărbătoarea] Sorţilor, [scrisoare] despre care spuneau că există [ca atare] şi că a fost tălmăcită de Lysimachos, fiul lui Ptolemaios, din Ierusalim.

10,31 Colofon la Cartea Esterei, în care se dau lămuriri despre redactarea ei în greacă. Cartea a fost redactată în Palestina, la Ierusalim, fiind ulterior „depusă" (gr. προκειμένην), după E. Bickerman, într-o bibliotecă din Egipt, de vreme ce sunt menţionate numele unor suverani lagizi: Ptolemeu şi Cleopatra. Acest Ptolemeu a fost identificat cu Ptolemeu al XII-lea, iar anul al patrulea al domniei acestuia a fost 77 î.H. Celelalte persoane menţionate sunt imposibil de identificat.

IUDIT

Introducere

I. Plasarea şi subiectul

Plasată în rândul cărţilor „bune de citit" (deuterocanonice) acceptate de canonul LXX, între Ester şi Tobit, Cartea Iuditei este o „novella" istorică, păstrată numai în versiune greacă (LXX) şi latină (Vulgata). Subiectul este simplu şi expus limpede în două mari secţiuni.

Prima se întinde de la capitolul 1 la capitolul 7: regele Asiriei, Nabucodonosor, porneşte la război împotriva regelui mezilor, Arphaxad (1,1-6), şi cere, în acest scop, ajutorul aliaţilor din apus, care refuză să îi asculte porunca (1,7-12); de aceea, după înfrângerea mezilor (1,13-16), Nabucodonosor organizează o campanie de pedepsire a aliaţilor nesupuşi, în fruntea căreia îl aşază pe Olophernes (2,1-20). Campania este la început devastatoare, nici o cetate nefiind în stare să îi ţină piept (2,21-28). După predarea cetăţilor de la malul mării, Olophernes se decide să supună şi Iudeea (3,1-10). Aflând ce urgie vine asupra lor, iudeii hotărăsc să se opună oştirilor păgâne ale lui Olophernes, închid trecătorile spre Ierusalim, se roagă şi ţin post (4,1-15). Surprins de îndârjirea iudeilor, Olophernes ţine sfat cu căpeteniile oştirii (5,1-5), iar Achior, căpetenia ammoniţilor, îi vorbeşte despre neamul iudeilor, de la Avraam până la întoarcerea din Egipt şi construirea Templului de la Ierusalim (5,5-19), avertizându-l că iudeii pot fi înfrânţi numai cu voia Dumnezeului lor: anume, dacă aceştia au săvârşit nelegiuiri înaintea Lui (5,20-21). Mânios de sfidare, Olophernes porunceşte ca Achior să fie legat sub zidurile Betuliei, cetatea israelită care străjuia trecătorile, aflată acum sub asediu (5,22–6,13). Iudeii din Betulia îl primesc pe Achior, iar acesta le dezvăluie planurile lui Olophernes (6,14-21). Olophernes asediază Betulia, tăindu-i izvoarele şi însetându-i cumplit pe locuitori (7,1-32).

În a doua parte a cărţii, atenţia se mută asupra taberei israelite. În Betulia asediată, Iudit, o tânără văduvă evlavioasă din tribul lui Simeon, îşi încurajează poporul să nu se predea, cum ar fi vrut căpeteniile (8,1-32) şi face, în ascuns, un plan pentru a-i înfrânge pe duşmani în tabăra lor, după

care se roagă lui Dumnezeu (8,33–9,14) şi pleacă, însoţită de o slujnică, în tabăra asiriană (10,1-23). Aici se preface că vrea să-i trădeze pe iudei şi intră în graţiile lui Olophernes (11,1–12,9). Chemată de Olophernes la un ospăţ, Iudit profită de situaţie şi, rămasă singură cu căpetenia asiriană, îi taie capul în somn, apoi pleacă înapoi în Betulia cu „trofeul" învelit într-o pânză (12,10–13,20). Iudit povesteşte locuitorilor din Betulia ce a făcut în tabăra asirienilor (14,1-10), în vreme ce aceştia din urmă descoperă tragedia şi se retrag în dezordine urmăriţi de israeliţi (14,11–15,7). Marele preot şi poporul o laudă pe Iudit (15,8-13). Iudit înalţă un imn către Dumnezeu (16,1-17). Epilog (16,18-25).

II. Atestarea textului

Textul grec al Cărţii Iuditei se păstrează în patru sau cinci familii de manuscrise şi reprezintă o traducere după un original semitic, fie ebraic, fie aramaic. Versiunea greacă a stat la baza traducerii în latină, într-o primă fază (*Vetus latina*), şi în siriacă.

Versiunea latină din Vulgata a fost întreprinsă de sfântul Ieronim după un original aramaic. În prefaţa cărţii, el mărturiseşte că a făcut traducerea într-o noapte, după un original „chaldaic", procedând mai degrabă la o echivalare semantică liberă decât la una literală. Aşa se explică, poate, şi scurtimea versiunii din Vulgata faţă de cea din LXX.

Există şi câteva versiuni ebraice, care reprezintă însă retroversiuni medievale după Vulgata.

III. Istoricitate şi datare

Deşi Cartea Iuditei a fost considerată de Părinţii Bisericii şi apoi de toată tradiţia ca istorisire a unor fapte autentice, poziţie fermă la care se adăuga şi argumentul includerii ei în rândul „cărţilor istorice", critica biblică modernă a stabilit cu uşurinţă, pe baza unor inadvertenţe cronologice şi geografice, că „novella" în cauză se voieşte a fi o operă de ficţiune, în care adevărul trebuie căutat în învăţătura ei pilduitoare.

Astfel, Nabucodonosor este numit rege al asirienilor, şi nu al Babilonului şi locuieşte la Ninive (1,1), oraş care a fost în realitate distrus de babilonieni în 612 î.H., înainte ca Nabucodonosor să ajungă rege. Mai mult, textul susţine că Ecbatana, capitala Mediei, este cucerită de suveranul babilonian,

când de fapt ea a căzut sub Cirus cel Mare, în 550 î.H. Arphaxad, regele Mediei, este şi el o figură nebuloasă, de domeniul fanteziei istorice, dar întrunind anumite ecouri biblice (*cf.* Gen. 10,22.24). Apoi, unele etnonime (ca *cheleudiţii* de la 1,6 sau *rassisiţii* de la 2,23) sunt cel puţin neclare, necunoscând o atestare istorică paralelă. Betulia, teatrul de operaţiuni principal, este o localitate imposibil de identificat. Indicaţiile geografice vagi ale autorului nu au dobândit confirmarea aşteptată de la misiunile arheologice: în jurul trecătorilor dinspre Regatul de Nord spre Ierusalim nu a fost descoperită nici o cetate strategică de mărimea Betuliei, descrisă convenţional în LXX ca un oraş cu străzi largi, pieţe, ziduri şi turnuri de apărare (7,22.32).

Totuşi, o anumită acribie cronologică a autorului, decelabilă în indicarea precisă a anului din domnia lui Nabucodonosor când a avut loc invazia care a dus la căderea Ierusalimului (587 î.H), şi o atenţie geografică deosebită în înşiruirea unor toponime cu existenţă certă dau evenimentelor narate în Iudit un anumit grad de verosimilitate. În plus, anacronismele voite primesc un înţeles profund, acela de a include aluzii la alte epoci, de mare actualitate pentru autor, dar care au nevoie, pentru a fi crezute, de o „poveste" şi de un timp eroic legitimator. Simpla relatare a unor evenimente contemporane cu autorul nu ar fi avut acelaşi efect stimulator şi educativ ca o „novella" plină de aluzii la istoria imediată.

În acest sens, textul conţine indicii pentru care unii au propus datarea scrierii originale în secolul al IV-lea î.H., adică în epoca persă: formula prin care Nabucodonosor cere supunere („pământ şi apă": 2,7), numele întâiului strateg, Olophernes, şi al eunucului curtean Bagoas, menţionate de Diodor din Sicilia, cucerirea Sidonului (2,28) sunt tot atâtea trimiteri posibile la campania răsăriteană a lui Artaxerxes al III-lea Ochus (358-338 î.H.), care a afectat şi Iudeea postexilică.

Teoria conform căreia Cartea Iuditei ar fi fost redactată la sfârşitul perioadei perse s-a lovit însă de un număr important de aluzii la realităţi specifice epocii elenistice: menţionarea *gerusiei* din Ierusalim (un echivalent grec al Sanhedrinului hasmoneic: 11,14; 15,8), obiceiul cetăţilor de a-şi primi suveranul cuceritor cu cununi (3,7) şi de a-l adora ca pe un zeu (3,8), însoţirea procesiunilor religioase cu dansuri şi cununi din ramuri de măslin (15,13), ceremonialul care precedă cina (12,15). Toate aceste gesturi aparent nesemnificative trădează, chiar şi în scrierile cu un pronunţat caracter naţionalist, nivelul profund de aculturaţie al lumii iudeo-elenistice. Majoritatea bibliştilor sunt de părere că perioada în care a fost compusă Cartea

Iuditei este cea imediat următoare revoltei Macabeilor şi că ea reprezintă un ecou clar al rezistenţei iudaice de după invazia lui Antiochos al IV-lea Epiphanes. În acest caz, Iudit, eroina cu nume generic (în ebraică, numele văduvei înseamnă, de-a dreptul, „iudee") este un pandant feminin al lui Iuda Macabeul, capul revoltei, iar Nabucodonosor – o mască a demonizatului suveran din Antiohia. Decapitarea lui Olophernes trimite, în această logică, la înfrângerea generalului sirian Nicanor de către Iuda Macabeul (*cf.* 1Mac. 7,47), iar circumcizia târzie a lui Achior, la interdicţiile explicite impuse de Antiochos al IV-lea iudeilor în această privinţă.

Dependenţa literară, identificată de către M. Delcor, în LXX, a Cărţii Iuditei de cea a lui Daniel, compusă în perioada imediat următoare revoltei Macabeilor (cca 145 î.H.), ar fi un indiciu că „novella" Iuditei a fost redactată după această dată-limită. Mai mult, plasarea Betuliei în teritoriul samaritean, aşa cum sugerează vecinătăţile cu existenţă istorică certă, nu este întâmplătoare: ea ar putea trimite la campania din 107 î.H. a lui Ioan Hyrcan de recuperare a acestui teritoriu pierdut.

În orice caz, în privinţa autorului sau a traducătorului în greacă nu există nici o informaţie concludentă intrinsecă sau extrinsecă textului. Aceeaşi dificultate persistă şi în legătură cu locul în care a fost redactată Cartea Iuditei. Având în vedere că versiunea greacă se baza pe un original semitic, majoritatea bibliştilor pledează pentru originea ei palestiniană. În privinţa traducerii în greacă, este însă mai greu de tranşat. Asociind-o celei de-a doua Cărţi a Macabeilor, S. Zeitlin constata absenţa mesianismului din Cartea Iuditei, trăsătură specifică scrierilor din diaspora. Dacă, în patria-mamă, locuitorii se preocupau de scrieri cu un caracter apocaliptic mai pronunţat, evreii din diaspora, puternic ghetoizaţi şi confruntaţi zi de zi cu problema traiului printre străini, preferau lecturile mai simple, dar răspunzând cu mai mare promptitudine la dificultăţile cotidiene. În acest sens, S. Zeitlin indică Antiohia ca pe un posibil loc de traducere a cărţii în greacă. Gilles Dorival înclină să asocieze, prin comparaţie tematică şi lexicală, Cartea Iuditei cu 1Mac. şi critică parţial teoria lui Zeitlin, arătând că traducerea în greacă s-ar fi putut face, la fel de bine, şi la Alexandria. Total opus supoziţiilor celor doi biblişti amintiţi, G. Mussies indică, fără argumente, Palestina ca loc al traducerii.

IV. Mesajul

Cartea Iuditei, ca de altfel toate celelalte scrieri iudaice din perioada elenistică, răspunde nevoii acute a evreilor palestinieni şi din diaspora de a-şi redefini identitatea religioasă şi etnică. Raportul faţă de Legea mozaică s-a schimbat în această perioadă: lecţia deuteronomistă a implacabilei retribuţii divine risca să inducă o atitudine retractilă faţă de orice provocare exterioară. Faţă de pericolul iminent reprezentat de invazia elenistică, iudaismul trebuia să treacă de la izolaţionismul precaut la rezistenţa militantă.

Ca şi în cazul Macabeilor sau al Cărţii Esterei (a se vedea şi Introducerile respective), Iudit atestă starea de urgenţă a unei naţiuni, o situaţie excepţională. În primul rând, asupra acestui lucru atrage atenţia intrarea în scenă a unui personaj feminin cu totul remarcabil. Iudit incarnează noul model de devoţiune iahvistă, pe care unii comentatori l-au comparat cu doctrina fariseică: văduvă cu o genealogie impresionantă, care îi explică în parte radicalismul, eroina refuză să se recăsătorească, preferând o viaţă ascetică în propria-i casă, fapt care îi atrage nu oprobriul – cum ar fi fost de aşteptat în asemenea situaţii în societatea antică –, ci admiraţia deschisă a întregii comunităţi. Asceza este însă dublată de o bunăstare care-i asigură Iuditei independenţa reală. Apoi, precum ceilalţi eroi biblici „contemporani" (Daniel şi Ester), Iudit se îngrijeşte să respecte întru totul interdicţiile alimentare, purificările rituale şi sărbătorile mari impuse de Lege. Tot acest rigorism pare să fie ecoul politicii religioase practicate de farisei (nu se cunoaşte cu precizie vremea apariţiei acestei grupări, dar în orice caz rădăcinile ei se găsesc la începutul perioadei hasmoneilor). Mai mult, ea posteşte şi se roagă neîncetat, ceea ce-i conferă la un moment dat, spre deosebire de mai-marii cetăţii, tributari încă unei concepţii simplist retribuţioniste, discernământul propriilor gesturi. Dacă Ozias, căpetenia cetăţii, interpretează asediul îndelungat şi însetarea cruntă a poporului din cetate ca pedeapsă divină pentru un păcat neştiut, văduva cu conştiinţa liberă nu pregetă să vadă în aceeaşi situaţie o încercare la care Dumnezeu îşi supune poporul. Fără a invoca sau a face în vreun fel aluzie la idealul monarhic (înlocuit aici cu autoritatea vagă a gerusiei şi a marelui preot), Iudit se situează în seria marilor eroine din vremea Judecătorilor şi se propune, în descendenţa Deborei şi a Iaelei, ca personaj justiţiar pe cont propriu, însă în folosul nemijlocit al comunităţii. Legătura dintre personajele biblice amintite, mai ales cea dintre Iudit şi Debora, este voită şi explicită, autorul Cărţii Iuditei recurgând la aceleaşi

procedee literare şi chiar la citate. Astfel, Iudit are aceleaşi înclinaţii „materne" ca Debora şi este la fel de şireată şi curajoasă ca Iael.

Însă cultura scripturară a autorului nu se limitează la aceste paralele. Personajul îşi găseşte adevărata legitimare într-un episod anterior epocii Judecătorilor, la care face trimitere şi genealogia sa extraordinară. Iudit îşi transcende feminitatea şi devine continuatoarea legitimă a fraţilor Dinei, fecioara siluită din Gen. 34. Iudit se trage din Simeon şi este gata să îşi apere şi să îşi răzbune „fecioara": comentatorii antici au făcut apropierea dintre numele cetăţii Betulia şi cuvântul ebraic *b^e^thūlāh*, „fecioară". Apoi, ea adoarme vigilenţa duşmanilor, pe care îi loveşte năprasnic la ivirea prilejului. Şi în acest caz, paralelismul cu episodul răzbunării Dinei de către cei doi fii ai lui Iacob, Simeon şi Levi, este întărit cu citate din Gen. 34,7. Deşi condamnat de Iacob în Gen. 34,30, gestul celor doi fraţi a câştigat în perioada intertestamentară o faimă aparte, fiind „celebrat" şi în apocrife contemporane cu Cartea Iuditei: *Testamentul lui Levi* şi *Cartea Jubileelor*. Modelul mozaic joacă şi el un rol hotărâtor, fiind amintit, de asemenea, prin citate (9,7-8, *cf.* Ex. 15,3).

Ca şi Ester, Iudit îşi foloseşte farmecul personal pentru a-şi atinge scopul. Unul dintre posibilele argumente care vor fi dus la excluderea Cărţii Iuditei din canonul ebraic va fi fost tocmai lipsa de pudoare şi de scrupule a eroinei. Totuşi, observă M. Delcor, Iudit nu ridică probleme de interpretare etică. Lecţia pe care trebuie să şi-o însuşească cititorul este că Dumnezeu găseşte întotdeauna resurse, adesea neaşteptate, pentru a-Şi apăra poporul. În această situaţie, Iudit nu este decât un instrument în mâna Domnului, însă un instrument credincios şi, tocmai de aceea, învestit cu iniţiativă. Spre deosebire de alte cărţi „istorice" deuterocanonice (*cf.* Tobit), dreptele judecăţi ale lui Dumnezeu se dezvăluie numai indirect, exclusiv în registru uman. Orice element vădit miraculos este absent din scenariul cărţii. Concepută ca o lectură plăcută, fără mari pretenţii teologice, dar cu un puternic filon hortativ, Cartea Iuditei promovează, în mediile iudaice, valori concrete de tipul cutezanţei bine plănuite, al activismului războinic şi al perseverenţei în rezistenţă.

V. Canonicitatea

În *Epistola către Africanus* 19 [13], Origen afirmă că Iudit şi Tobit nu sunt considerate, la evrei, în rândul apocrifelor, deşi absenţa lor din canon ar conduce la această concluzie. În termenii autorului antic creştin, cele două

cărți nu sunt nici „testamentare" (ἐνδιάθηκοι), nici „apocrife" (ἀπόκρυφοι, ceea ce numim astăzi „pseudoepigrafice/ deuterocanonice"). Scrierile testamentare erau citite, comentate şi menționate în omilii. Despre scrierile „apocrife" din canonul ebraic, Origen spune că nu făceau parte din Scriptură şi că o eventuală lectură a acestora trebuie făcută cu discernământ şi cu prudență. Clasificarea lui Origen se opreşte la aceste considerații negative, fără a numi cu precizie categoria canonică în care se integrează Iudit şi Tobit. M. Harl crede că terminologia canonică pe care o foloseşte cu atâta siguranță Origen este anterioară acestuia, datând probabil din perioada în care a avut loc „conciliul" de la Iamnia.

Excluderea Cărții Iuditei din canonul ebraic a primit mai multe explicații: au fost invocate, pe rând, metodele „indecente" ale eroinei de a-şi înfrânge adversarul, acceptarea de către betuliți a circumciziei ammonitului Achior, care contravenea dispozițiilor explicite din Deut. 23,3. Amy-Jill Levine crede că Iudit a fost exclusă din canon pentru că învățații de la Iamnia ştiau că această carte era de dată târzie şi, în mod evident, operă de ficțiune. Circulația, mai ales în greacă, a cărții ar fi putut de asemenea constitui un contraargument la includerea ei în canonul ebraic.

Această literatură de graniță, din care făceau parte şi Iudit sau Tobit, este acceptată însă în canonul creştin bazat pe LXX. Din nou, fără a le numi cu un termen precis, Origen vorbeşte despre Ester, Iudit, Tobit şi Înțelepciunea lui Solomon în *Omilia la Numerii* 27,1. Scrierile sunt rezervate catehumenilor, deoarece conțin o învățătură morală simplă, fără obscurități, şi sunt imediat accesibile cititorilor.

În secolul al IV-lea, Atanasie urmează clasificarea lui Origen, dar, în plus, numeşte a treia categorie nedefinită până atunci, cu sintagma „alte scrieri". Observațiile lui converg cu cele ale lui Origen: aceste scrieri fără mistere şi fără învățături ascunse, clare prin ele însele şi neavând nevoie de comentarii, sunt recomandate începătorilor, pentru a le cultiva ura față de păcat şi fuga de idolatrie.

Ieronim traduce şi inserează Iudit în Vulgata, deşi cartea nu figurează în Biblia ebraică, tocmai pentru că „sinodul de la Niceea a trecut-o în rândul scripturilor sfinte". Important este şi că Ieronim a tradus-o după o versiune „chaldaică".

Ştefan Colceriu

Iudit la Părinţii Bisericii

Dacă vor fi existat, nu ni s-au păstrat comentarii sistematice la Cartea Iuditei din perioada patristică. Totuşi, personajul este citat cu frecvenţă începând cu secolul I (*Epistola către Corinteni* a lui Clement Romanul). Nu de puţine ori numele ei apare în compania altor personaje feminine din Vechiul Testament, precum Sarra, Rebeca, Debora, dar mai ales Ester, altă eroină luptătoare a evreilor. În *Epistola* clementină (55,4), ea este invocată ca exemplu de sacrificiu şi altruism. Nici o clipă, spune autorul, întristat de disensiunile din comunitatea creştină din Corint, Iudit nu s-a gândit la propria-i persoană, punând mai presus de viaţa ei salvarea comunităţii aflate în pericol. Parcurgând fragmentele patristice unde apare numele Iuditei, distingem câteva direcţii de interpretare:

1. Iudit ca „femeie bărbat": este un topos al literaturii creştine timpurii. Creştinismul pleacă de la premisa paulină că în Hristos nu mai există „bărbat sau femeie", în sensul diferenţelor sexuale, persoana umană îndumnezeită, hristificată, transfigurată prin har depăşind acest stadiu natural bipolar. Cea care inaugurează seria „femeilor bărbat" (*mulier virilis*) este Tecla, discipola apostolului Pavel, care preferă martiriul abjurării creştinismului, şi care va deveni model al majorităţii biografiilor feminine din primele secole[1]. Pentru Didim cel Orb, în *Comentariile la Zaharia* 2,265, Iudit este, la rândul ei, una dintre aceste femei care şi-au depăşit slăbiciunea sexului prin curaj şi tenacitate. El o numeşte chiar „preabărbătoasa Iudit". Acelaşi calificativ i-l atribuie Ioan Gură de Aur (autorul este incert) într-un *Comentariu la Psalmul 75*. Antiohianul însă precizează că este vorba despre un „curaj al înţelepciunii", superior simplului curaj războinic. Dar pagina cea mai frumoasă despre această calitate a scris-o, înaintea celor doi Părinţi pomeniţi mai sus, Clement Alexandrinul, în *Stromata a IV-a* 19,118 *sq*. După Clement, modelul „adevăratului gnostic" nu este încarnat numai de bărbaţi, ci şi de femei, exemplele sale vetero-testamentare fiind Iudit, Ester, Miriam, sora lui Moise, şi Suzana.

2. Pentru toţi aceşti autori, la originea curajului Iuditei stă credinţa ei nestrămutată în Dumnezeu. Ideea este reluată de Atanasie, în *Doctrina ad*

---

1. *Cf.* Cristian Bădiliţă, studiul „Chipuri şi biografii feminine în secolele IV-V" (trad. de Bogdan Tătaru-Cazaban), în Grigore de Nyssa, *Viaţa sfintei Macrina*, Bucureşti, 2004, pp. 69-107, cu bibliografia aferentă.

Antiochum ducem 2,21 (scriere probabil apocrifă). Vorbind despre puterea divină, imprevizibilă, autorul citează trei nume: David, Ştefan şi Iudit. David l-a biruit pe Goliat, într-o luptă inegală; protomartirul creştin n-ar fi rezistat chinurilor lapidării fără să cârtească; Iudit n-ar fi reuşit să-l decapiteze pe Olophernes dacă Dumnezeu n-ar fi intervenit direct în cele trei episoade, determinându-le deznodământul. În *De virginibus* 2,4,24 Ambrozie revine asupra acestei idei, subliniind relaţia dintre credinţă, patriotism şi pudoare. Întrucât fapta Iuditei este o faptă de credinţă, ea a dus la salvarea patriei/cetăţii fără ca eroina să fi fost întinată. La fel, Ioan Gură de Aur, *Despre Psalmul 75*: rugăciunea a ajutat-o pe Iudit să-l învingă pe Olophernes.

3. Ambrozie se referă des la figura Iuditei nu doar ca model de credinţă, dar în primul rând ca model de virtute creştină. În *Despre Ilie şi post* 9,29, episcopul milanez invocă abstinenţa şi moderaţia femeii, în contrast cu desfrânarea lui Olophernes. Prima, abstinenta, postitoarea iese biruitoare; celălalt îşi pierde viaţa. Cele două personaje incarnează două tipuri de viaţă, spirituală şi hedonistă. Abstinenţa face casă bună cu văduvia şi invers. În ochii lui Ambrozie, Iudit este văduva ideală, castă, abstinentă, credincioasă, temperată. Tot ca model de „prezbiteră", de „bătrână înţeleaptă" vorbeşte despre Iudit şi Didim în pasajul citat.

4. Câteva interpretări sunt legate de numele eroinei. Pentru Didim, „Iudit" înseamnă *ainesis*, „laudă" (*loc. cit.*); acelaşi sens îl dă şi Ieronim, adăugându-l pe cel, *terre à terre*, de „iudee": în *Liber interpretationis hebraicorum nominum*: *iudith*: *laudans aut confitens aut iudaea*. Pentru autorul Vulgatei, Iudit şi Ester sunt prefigurări ale Bisericii care şi-a biruit duşmanii (precum cele două femei i-au biruit pe duşmanii evreilor), iar pentru Didim, Iudit face parte dintr-o serie de „profetese" vetero- şi neotestamentare, serie care începe cu soţia lui Avraam, Sarra, şi se termină cu Fecioara Maria.

Cristian Bădiliţă

Iudit

1 [1] În al doisprezecelea an al domniei lui Nabucodonosor, cel care a stăpânit peste asirieni în marea cetate Ninive, Arphaxad, care a domnit peste mezi în Ecbatana, [2] a ridicat, în acele zile, de jur împrejurul Ecbatanei ziduri din pietre cioplite de trei coţi lăţime şi de şase lungime, iar înălţimea zidului a făcut-o de şaptezeci de coţi şi lăţimea de cincizeci; [3] şi la porţile acesteia a ridicat [zidului] turnuri de o sută de coţi, iar temelia cetăţii a făcut-o în lăţime de şaizeci de coţi; [4] şi a făcut porţile ei porţi înalte de şaptezeci de coţi şi late de patruzeci de coţi pentru ieşirile armatei vitejilor ei şi pentru desfăşurările pedestrimii ei. [5] Şi în acele zile regele Nabucodonosor a pornit război împotriva regelui Arphaxad în câmpia cea mare, adică în câmpia din

---

1,1 Nabucodonosor al II-lea, cuceritorul Ierusalimului şi distrugătorul Templului, a domnit între 605 şi 562 î.H., ca suveran al Imperiului neo-babilonian, nu al celui asirian, iar reşedinţa lui era Babilon, nu Ninive. De asemenea, existenţa istorică a lui Arphaxad, regele Mediei, nu se poate dovedi. Inadvertenţa a şocat încă din Antichitate şi s-au căutat soluţii. De pildă, o tradiţie care începe cu istoricul Sulpicius Severus (*Chronicon* II,14-16), l-a identificat pe acest Nabucodonosor cu Artaxerxes al III-lea (358-338 î.H.), plasând acţiunea din Iudit spre sfârşitul perioadei perse. După majoritatea comentatorilor moderni, „erorile" istorice şi geografice din Cartea Iuditei sunt voite de autor, ca tot atâtea indicii ale caracterului fictiv al naraţiunii. Aici, suprapunerea regelui Nabucodonosor, demonizat în Scripturi, cu Imperiul asirian creează, la nivel simbolic, impresia răului absolut.

1,2 Tradiţia greacă (Herodot, *Istorii*, I,98) îl indică drept întemeietor al Ecbatanei, capitala regatului med, actualul Hamadan din Iran, pe Deiokes, care, la fel ca Nabucodonosor din Iudit, „ridică ziduri mari şi trainice de jur împrejurul" oraşului. Nu este exclus ca autorul sacru să se refere aici şi la o restaurare a cetăţii, care va fi avut loc sub Artaxerxes al III-lea. Verbul grec utilizat, οἰκοδομῶ, „a zidi, a construi", comportă şi sensul amintit. ♦ Dimensiunile impresionante ale zidurilor Ecbatanei (aproximativ 30 m înălţime şi 20 lăţime) sunt, mai degrabă, un indiciu simbolic al măreţiei lui Arphaxad.

1,4 „desfăşurările": gr. διάταξις e un termen tehnic din vocabularul militar, însemnând „aşezarea trupelor, dispunerea lor pentru luptă".

1,5 „Ragau": gr. Ραγαυ. Probabil aceeaşi localitate cu Rages, menţionată în Tob. 4,1 şi situată la aproximativ zece km de actualul Teheran.

ținutul Ragau. [6] Şi s-au strâns la el toți cei care locuiau ținutul muntos şi toți cei care locuiau la Eufrat şi Tigru şi Hydaspes şi în câmpiile lui Arioch, regele elamiților, şi s-au adunat multe popoare la bătălia fiilor lui Cheleud. [7] Iar Nabucodonosor, regele asirienilor, a trimis după toți cei care locuiau în Persida şi după toți cei care locuiau înspre apus, cei care locuiau în Cilicia, şi în Damasc, şi în Liban, şi în Antiliban; şi după toți cei care locuiau pe țărm, [8] şi după cei din neamurile din Carmel, şi din Galaad, şi din Galileea de Sus, şi din marea câmpie Esdrelon; [9] şi după toți cei din Samaria, şi din oraşele ei; şi la cei de dincolo de Iordan până la Ierusalim, şi Batane, şi Chelus, şi Cades, şi fluviul Egiptului, şi Taphnas, şi Ramesse şi tot pământul Gesem, [10] până dincolo de Tanis şi Memphis; şi după toți cei care locuiau în Egipt, până la hotarele Etiopiei. [11] Şi toți locuitorii din întregul ținut au disprețuit cuvântul lui Nabucodonosor, regele asirienilor, şi nu l-au urmat în război, fiindcă nu s-au temut de el – pentru ei [era] ca un singur om; şi i-au trimis înapoi pe solii lui cu mâinile goale, spre ruşinea feței lor. [12] Şi

---

1,6 „ținutul muntos": adjectivul gr. ὀρεινός, „de la munte", folosit substantivizat, ἡ ὀρεινή (subînțeles ὥρα, „țară, ținut"). ♦ „Hydaspes", gr. Ὑδάσπης, afluent al Indusului. Unii comentatori sunt de părere că autorul face o confuzie geografică. ♦ „la bătălia": gr. παράταξις înseamnă propriu-zis „aşezarea trupelor în ordine de luptă, linie de bătaie", de unde „luptă". ♦ Arioch, „regele elamiților", şi „Cheleud" nu au fost identificați istoric. „Fiii lui Cheleud" ar putea fi caldeenii (TOB).

1,7-10 Forțat de faptul că aliații lui Arphaxad proveneau din zonele răsăritene ale imperiului „asirian", Nabucodonosor a apelat la supuşii occidentali, locuitori ai unor teritorii vaste, din Siria actuală până în Egipt. ♦ „Persida": este încă un anacronism al autorului şi un indiciu că Iudit a fost redactată în epoca postexilică. ♦ „Batane": gr. Βατανη ar putea fi aceeaşi localitate cu „Baithanam" (gr. Βαιθαναμ) din Iis. Nav. 15,59. ♦ „Chelus": gr. Χελους ar putea fi localitatea actuală El-Chalasa, situată la cca 70 de km sud-vest de Hebron.

1,7 „pe țărm": *litt.* „în fața țărmului".

1,11 „ca un singur om": gr. ὡς ἀνὴρ εἷς poate fi tradus şi prin „ca un simplu om".

1,12 „s-a jurat... că va pedepsi... şi va nimici...": gr. ὤμοσε... εἰ μὴν ἐκδικήσειν... και ... ἀνελεῖν, *litt.* „a jurat... dacă va pedepsi... şi... va nimici", unde εἰ cu infinitivul apare ca variantă stilistică a conjuncțiilor completive aşteptate (ὅτι, ὡς), iar infinitivele aflate la timpuri diferite (ἐκδικήσειν – viitor, ἀνελεῖν – aorist) au fost redate pentru claritate ambele cu viitorul. ♦ „ținuturile", „hotarele": în gr. acelaşi cuvânt ὅριον la pl., *cf.* lat. *finis*, care desemnează propriu-zis „hotarul" şi apoi, prin metonimie, „ținutul". ♦ „hotarele celor două mări": gr. τὰ ὅρια τῶν δύο θαλασσῶν sunt fie cele două țărmuri opuse ale Mării Roşii, fie ținuturile de la Marea Roşie şi cele de la Oceanul Indian, limita extrem meridională a Imperiului pers.

s-a înfuriat foarte tare Nabucodonosor pe tot acest ţinut şi s-a jurat pe tronul şi pe domnia lui că va pedepsi toate ţinuturile Ciliciei, şi ale Damascului, şi ale Siriei şi va nimici cu sabia pe toţi cei ce locuiesc în ţinutul Moab şi pe fiii lui Ammon şi întreaga Iudee şi pe toţi cei din Egipt până la hotarele celor două mări. [13] Şi în anul al şaptesprezecelea şi-a rânduit armata împotriva regelui Arphaxad şi a biruit în războiul său; şi a dat peste cap toată armata lui Arphaxad şi toată călărimea lui şi toate carele lui; [14] şi a pus stăpânire pe cetăţile lui şi a ajuns până la Ecbatana; şi a pus mâna pe turnuri şi i-a jefuit pieţele şi a făcut de ruşine întreaga ei podoabă; [15] şi l-a prins pe Arphaxad în munţii Ragau şi l-a străpuns cu suliţele sale şi l-a nimicit până la sfârşitul acelei zile. [16] Şi s-a întors [la Ninive] împreună cu ei, el însuşi şi toată gloata lui, o mulţime foarte numeroasă de războinici, şi au rămas acolo odihnindu-se şi benchetuind el şi armata lui timp de o sută douăzeci de zile.

2 [1] În anul al optsprezecelea, în ziua a douăzeci şi doua a lunii întâi, a început să se vorbească în casa lui Nabucodonosor, regele asirienilor, de pedepsirea întregului ţinut, aşa cum spusese el. [2] Şi i-a adunat pe toţi slujitorii săi şi pe toate căpeteniile sale şi a împărtăşit cu ei taina hotărârii sale şi a pecetluit cu gura sa toată nenorocirea pământului; [3] iar ei au hotărât să dea pierzării tot trupul, pe cei care nu s-au supus cuvântului gurii lui. [4] Şi

---

1,13-16 Se remarcă, pe de o parte, ecouri stilistice ale cronicilor regilor babilonieni (descriere laconică, esenţializată), pe de altă parte o aglomerare semnificativă a unor date simbolice familiare evreilor trăitori la sfârşitul epocii perse: la fel ca aici, Nabucodonosor a distrus Ierusalimul în al optsprezecelea an al domniei sale, Darius a fost alungat din Ecbatana şi ucis în munţi, iar petrecerea de o sută douăzeci de zile era un motiv frecvent în epocă (*cf.* Est. 1,4).

1,15 „cu suliţele", gr. ἐν ταῖς σιβύναις: cuvântul grecesc σιβύνη, σιγύνης sau σιγύννης înseamnă propriu-zis „ţepuşă de vânătoare". ♦ „la sfârşitul acelei zile": *litt.* „până în ziua aceea". Exprimarea e neobişnuită; de aceea, majoritatea traducătorilor adoptă lecţiunea din *Sinaiticus*, recensiunea lucianică şi multe alte mss. echivalând cu „definitiv" (*litt.* „până în ziua aceasta").

1,16 „gloata": *litt.* „amestecătura".

2,1 Anul al optsprezecelea al domniei lui Nabucodonosor (587 î.H.) a fost anul fatidic pentru Iuda şi pentru Ierusalim (*cf.* 4Rg. 25,8-12). Viziunea din Iudit este total nouă: ea plasează, prin aluzii, nenorocirea abătută asupra iudeilor în context istoric universal.

2,4 Olophernes este un nume cu rezonanţe perse. Trei personaje istorice cunoscute au purtat acest nume, dintre care primul a fost un general în armata lui Artaxerxes al III-lea

a fost aşa: după ce a încheiat sfatul, Nabucodonosor, regele asirienilor, l-a
chemat pe Olophernes, comandantul suprem al armatei sale, care era al
doilea după el, şi i-a spus: 5 „Acestea le spune marele rege, stăpânul între-
gului pământ: iată, pleacă [acum] din faţa mea şi ia cu tine bărbaţi încrezā-
tori în puterea lor, până la o sută douăzeci de mii de pedestraşi şi o mulţime
de cai cu douăsprezece mii de călăreţi; 6 şi ieşi în întâmpinarea întregului
ţinut de la apus, fiindcă n-au dat ascultare cuvântului gurii mele; 7 şi să le
dai de veste să pregătească pământ şi apă, fiindcă în furia mea mă voi
năpusti împotriva lor şi voi acoperi toată faţa pământului sub picioarele
oştirii mele şi pe ei îi voi da [oşteni]lor spre jaf; 8 iar răniţii lor vor umple
văgăunile lor şi orice şuvoi şi râu se va umple revărsându-se de morţii lor.
9 Şi-i voi duce pe prinşii lor până la capătul întregului pământ. 10 Iar tu,
pleacă şi cucereşte-mi tot ţinutul lor; ţi se vor preda şi mi-i vei păstra pentru
ziua mustrării lor; 11 iar pe cei care nu se supun, ochiul tău să nu-i cruţe, [ci]
să-i dea morţii şi jafului pe tot pământul tău. 12 Viu sunt eu şi puterea
domniei mele, am grăit şi voi face acestea cu mâna mea. 13 Iar tu să nu
încalci nici unul dintre cuvintele stăpânului tău, ci împlineşte-le întocmai

Ochus, regele pers care a condus campanii antiisraelite în 350 î.H. şi 343 î.H. Acesta este încă un argument în favoarea teoriei conform căreia „Nabucodonosor" din Iud. ar fi de fapt Artaxerxes al III-lea.

2,5 „marele rege, stăpânul întregului pământ": gr. ὁ βασιλεὺς ὁ μέγας, ὁ κύριος πάσης τῆς γῆς. Traducerea LXX calchiază formula persă în uz. Termenul κύριος („domnul, stăpânul"), care traduce rostirea numelui divin YHWH, e folosit de personajele păgâne din Iud. pentru regele Nabucodonosor.

2,7 „pământ şi apă": constituiau formula de supunere faţă de suveranul pers (*cf.* Herodot, *Istorii* VI,48-49).

2,8-11 În ameninţarea lui Nabucodonosor, autorul aglomerează, din nou, o serie de aluzii transparente la evenimentele istorice care au zguduit Israelul: căderea Samariei în 722 î.H. şi exilul asirian (4Rg. 17,5-6), exilul babilonian (din 597 î.H.) şi căderea definitivă a Ierusalimului în 587 î.H.

2,12 „Viu sunt eu... am grăit şi voi face" (precum şi „stăpânul întregului pământ" de la 2,5): Nabucodonosor foloseşte expresii care în Biblie sunt puse doar în gura lui Dumnezeu sau se referă la El. Se sugerează astfel trufia lui nemăsurată, dusă până la blasfemie. Afirmaţia lui Nabucodonosor este contrabalansată de o afirmaţie similară a Iuditei în 8,33: „Domnul îl va ajuta pe Israel prin mâna mea". Înfruntarea nu este atât între puteri omeneşti, cât între puterile omeneşti lipsite de legitimitate cu puterea divină. De aici, după unii comentatori, ironia autorului cărţii la adresa regelui Nabucodonosor.

2,13 „împlineşte-le întocmai", gr. ἐπιτελῶν ἐπιτελέσεις, *litt.* „împlinindu-le le vei împlini" – semitism.

după cum ți-am poruncit și nu întârzia să le săvârșești." [14] Și a plecat
Olophernes din fața stăpânului său și i-a chemat pe toți principii și căpe-
teniile și pe mai-marii oștirii lui Assur; [15] și a numărat bărbați aleși pentru
luptă, după cum i-a poruncit stăpânul său, ca la o sută douăzeci de mii și
douăsprezece mii de arcași călări, [16] și i-a așezat în felul în care se orân-
duiește oștirea pentru război. [17] Și a luat o mulțime foarte mare de cămile și
măgari și catâri pentru povara lor, iar oi și boi și capre nenumărate, ca
provizii pentru ei, [18] și hrană din belșug pentru fiecare om și aur și argint
foarte mult din palatul regelui. [19] Și au pornit la drum, el și toată oștirea lui,
ca să meargă înaintea regelui Nabucodonosor și să acopere toată fața
pământului dinspre apus sub carele și călăreții și pedestrașii lor aleși. [20] Și o
gloată mare amestecată precum lăcustele și precum nisipul pământului i-a
însoțit pe aceștia, căci era fără de număr mulțimea lor. [21] Și au plecat din
Ninive pe un drum de trei zile către Bectileth, și de la Bectileth și-au așezat
tabăra aproape de muntele aflat în partea stângă a Ciliciei de Sus. [22] Și-a
luat toată oștirea, pedestrașii, și călăreții, și carele lui și a plecat de acolo în
ținutul muntos. [23] Și a izbit [ținuturile] Phud și Lud și i-a jefuit pe toți fiii

2,16 „oștirea": gr. πλῆθος, *litt.* „mulțime". Sensul literal este mai aproape de intenția autorului, care descrie armata lui Olophernes în termeni mai degrabă cantitativi decât tactici.

2,20 Armata propriu-zisă era însoțită, ca evreii la ieșirea din Egipt, de o „amestecătură" fără număr. De fapt, pentru a spori dimensiunile invaziei, autorul cărții Iudit combină mai multe metafore biblice pentru ideea de mulțime imensă: „asirienii" sunt ca „lăcustele" (*cf.* Ioel 1,4) și ca „nisipul pământului" (*cf.* Gen. 13,16). ♦ „lăcustele", *litt.* lăcustă (gr. ἀκρίς).

2,21-27 Traseul pe care l-au urmat armatele lui Olophernes a produs confuzie în rândul comentatorilor și istoricilor, singurul scenariu plauzibil fiind cel al ficțiunii biblice. După autorul sacru, oștirea „asiriană" a parcurs, în zig-zag (pe direcția nord-vest, sud--est, sud-vest) aproximativ 350 de km în doar trei zile. Autorul evidențiază dimensiunile colosale ale invaziei, ca să exalte, prin antifrază, curajul unei femei care a ținut piept furiei lui Nabucodonosor.

2,21 Bectileth este o localitate neidentificată, situată, după indicațiile autorului, în nordul Ciliciei.

2,23 Phud era unul dintre urmașii lui Ham (Gen. 10,6). Ținutul în care au trăit descendenții acestuia, mereu aliați ai Egiptului împotriva Asiriei (ebr. *Put*, egipt. *Pw(n)t*, bab. *Puta*) era, după toate aparențele, situat în Africa de Nord. ♦ Lud era unul dintre urmașii lui Sem (Gen. 10,22). Flavius Iosephus (*AI* 1,144) se referă la lidieni, locuitori ai regiunii vestice a Asiei Mici, ca descendenți ai acestuia (DB, *s.v.* „Lud"). Uneori au fost asociați, în mod eronat, cu *lūdhīm* din Gen. 10,13, popor probabil african, iar aceștia din urmă cu *lūbhīm*, libienii. ♦ „Fiii lui Rassis" și „Cheleon" sunt *hapax*-uri biblice.

lui Rassis şi pe fiii lui Ismael din faţa deşertului, la miazăzi de Cheleon.
[24] Şi a trecut Eufratul şi a străbătut Mesopotamia şi a nimicit toate oraşele
întărite de pe valea Abrona până la mare. [25] Şi a pus stăpânire pe ţinuturile
Ciliciei şi i-a nimicit pe toţi cei ce i se împotriveau şi a ajuns până la
hotarele dinspre miazăzi ale lui Iaphet, în faţa Arabiei. [26] Şi i-a împresurat
pe toţi fiii lui Madiam şi le-a dat foc la corturi şi le-a jefuit staulele. [27] Şi a
coborât în câmpia Damascului în zilele secerişului grânelor şi le-a dat foc
tuturor ogoarelor, iar turmele de oi şi cirezile de vite le-a nimicit; oraşele lor
le-a prădat şi câmpiile lor le-a spulberat şi i-a trecut pe toţi tinerii lor prin
ascuţişul sabiei. [28] Teamă de el şi cutremur au căzut peste toţi cei ce
locuiesc pe ţărmul mării din Sidon şi Tyr şi peste locuitorii din Sur şi Okina
şi peste toţi locuitorii din Iemnaa; iar locuitorii din Azot şi Ascalon s-au
înspăimântat foarte tare de el.

3 [1] Şi au trimis la el soli cu cuvinte de pace zicând: [2] „Iată, noi, slujitori
ai lui Nabucodonosor, marele rege, stăm înaintea ta ; foloseşte-te de noi aşa
cum e plăcut feţei tale; [3] iată, aşezările noastre, şi tot ţinutul nostru, şi toată
câmpia cu grâne, şi turmele, şi cirezile, şi toate staulele corturilor noastre
stau în faţa ta – foloseşte-te de ele cum îţi va plăcea; [4] iată, şi oraşele

---

Neconcordanţele geografice sunt indicii sigure ale caracterului fantezist al campaniei lui Nabucodonosor.

2,25 Urmaşii lui Iaphet, fiul lui Noe, ocupau, în mod tradiţional nu nordul Arabiei biblice, ci coastele nordice ale Mediteranei şi regiunile anatoliene.

2,26 Madianiţii, foşti aliaţi ai lui Moise şi inamici ai lui Israel în timpul Judecătorilor, locuiau în deşertul transiordanian, la est de moabiţi şi edomiţi.

2,27 „prin ascuţişul sabiei": gr. ἐν στόματι ῥομφαίας, *litt.* „prin gura sabiei".

2,28 Cetăţile mediteraneene sunt înşirate de la nord la sud şi sunt cunoscute toate cu excepţia misterioaselor „Sur" şi „Okina". Unii biblişti sunt de părere că „Sur" este forma coruptă a numelui cetăţii Dor (LXX Napphedor, *cf.* Iis. Nav 11,2), situată tot pe coastă. ♦ Atitudinea paşnică a cetăţilor de la Mediterana este un fapt dovedit de cronicile asiriene şi babiloniene.

3,2 „stăm înaintea ta": gr. παρακεῖμαι poate însemna şi „a sta prosternat".

3,3 „aşezările noastre", gr αἱ ἐπαύλεις ἡμῶν: ἔπαυλις însemna iniţial „locul amenajat pentru a-ţi petrece noaptea, bivuac".

3,4 Sclavia „la distanţă" invocată de locuitorii cetăţilor de la Marea Mediterană este un alt anacronism al autorului sacru: pedeapsa pentru nesupunere practicată de suveranii asirieni era deportarea în masă, câtă vreme sclavajul este caracteristic epocii perse târzii şi celei elenistice.

noastre şi locuitorii din ele îţi sunt sclavi – vino, fă-ţi intrarea în ele aşa cum
e bine în ochii tăi. 5 Şi s-au înfăţişat oamenii la Olophernes şi i-au dat de
veste potrivit cu aceste cuvinte. 6 Iar el şi armata lui au coborât pe ţărm şi a
pus străji în oraşele întărite şi a luat din ele, spre a lupta alături de el,
oameni aleşi. 7 Şi ei, şi întreg ţinutul lor l-au primit cu cununi şi dansuri şi
tobe. 8 El însă a pustiit toate pământurile lor şi le-a tăiat dumbrăvile [sfinte],
căci îi fusese dat să-i nimicească pe toţi zeii pământului, ca numai lui
Nabucodonosor să-i slujească toate neamurile, şi toate limbile şi seminţiile
lor să-l invoce drept zeu. 9 Şi a ajuns în faţa Esdrelonului, aproape de
Dotaia, care se află în faţa marelui lanţ de munţi al Iudeii, 10 şi şi-au aşezat
tabăra între Ghaibai şi Skythopolis; şi a stat acolo o lună de zile pentru a
strânge toate cele de trebuinţă armatei sale.

4 1 Şi au auzit fiii lui Israel, care locuiau în Iudeea, toate cele pe care le
făcuse Olophernes, comandantul suprem al lui Nabucodonosor, regele
asirienilor, şi în ce fel jefuise toate templele lor şi le dăduse pieirii; 2 şi s-au
temut cumplit în faţa lui şi s-au tulburat pentru Ierusalim şi pentru templul
Domnului Dumnezeului lor. 3 Căci de-abia se întorseseră din robie şi de
foarte curând întreg poporul Iudeii se strânsese la un loc, iar odoarele şi

---

3,6 „a pus străji": în gr. un singur vb. φρουρεῖν, „a aşeza garnizoane, a pune de strajă. ♦ „întărite", *litt.* „înălţate", adică înconjurate de ziduri înalte (*cf.* Deut. 1,28).

3,9 Valea Esdrelonului (ebr. *yizr^{e}'e'l*) era zona de trecere cea mai importantă de la Mediterana la Iordan, separând Galileea de Samaria. Valea propriu-zisă a Izreelului se învecinează la vest cu Câmpia Esdrelonului, „câmpie aluvionară triunghiulară, mărginită la sud-vest de creasta Muntelui Carmel" (DB, *s.v.* „Esdraelon"). ♦ „Dotaia" este forma aramaică a ebr. *Dotayim* (Gen. 37,17; 4Rg. 6,13 – unde şi gr. are „Dotaim")

3,10 „Skythopolis": gr. Σκύθων πόλις este denumirea elenistică a localităţii biblice Bet-Şean, care străjuia la est Valea Izreel.

4,1 „fiii lui Israel", gr. υἱοὶ Ισραηλ: autorul îi desemnează aici, de fapt, pe locuitorii din Iuda. „Anacronismul" formulei trimite la nostalgia macabeică a Israelului unit.

4,2 Autorul insistă asupra dezastrului religios provocat de invazia lui Olophernes: campania punea de fapt în pericol noua legitimitate teocratică a lui Iuda.

4,3 Datarea evenimentelor este, în ciuda indiciilor oferite, imposibilă: prima propoziţie aminteşte de ieşirea din exil (după 515 î.H.), cea de-a doua, mai puţin clară, de resfinţirea Templului. Unii comentatori (NRSV) sunt de părere că autorul face aluzie la consacrarea Templului întreprinsă de Iuda Macabeul în 164 î.H., eveniment contemporan cu autorul cărţii de faţă. Anacronismul persistă ca tehnică generală de întemeiere a discursului narativ.

altarul şi templul fuseseră sfinţite după pângărire. [4] Şi au trimis în tot ţinutul
Samariei şi în Cona şi în Baithoron şi Belmain şi Iericho şi până la Choba şi
Aisora şi valea Salem [5] şi au ocupat toate vârfurile munţilor înalţi; şi au
întărit satele de acolo şi au strâns provizii pentru pregătirea războiului,
fiindcă lanurile lor fuseseră secerate de curând. [6] Iar marele preot Ioakim,
care era în acele zile în Ierusalim, le-a scris locuitorilor din Betulia şi
Baitomesthaim, care se află de partea cealaltă a Esdrelonului, în faţa câm-
piei de lângă Dothaim, [7] spunându-le să ocupe trecătorile munţilor, fiindcă
prin ele se făcea intrarea în Iudeea, şi era uşor să-i împiedice pe cei care
înaintau, trecerea fiind strâmtă, numai pentru doi oameni. [8] Şi au făcut fiii
lui Israel după cum le-a poruncit marele preot Ioakim şi sfatul bătrânilor
întregului popor Israel, care stăteau în Ierusalim. [9] Şi tot omul din Israel a
strigat către Dumnezeu cu mare râvnă şi şi-au smerit sufletele cu mare
râvnă. [10] Ei şi femeile lor, şi pruncii lor, şi vitele lor, şi orice străin care

---

4,4 Relaţiile cordiale dintre Samaria, capitala Regatului de Nord al lui Israel, şi Ierusalim, precum şi eventuala lor alianţă militară nu sunt fapte dovedite istoric. Mai degrabă legăturile strânse dintre Iuda şi Israel, aşa cum sunt prezentate aici, sunt ecouri ale politicii de restauraţie israelită începută în epoca postexilică şi accentuată o dată cu revolta macabeică. ♦ Cona, Belmain, Choba şi Aisora nu au fost identificate. ♦ „Baithoron": localitate strategică din sudul Câmpiei Esdrelonului, care străjuia una dintre căile de acces dinspre Mediterana spre Ierusalim.

4,6 Funcţiile militare pe care şi le atribuie marele preot Ioakim trimit la activităţile similare ale marilor preoţi întemeietori ai dinastiei hasmoneice: Ionathan şi Simon Macabeul. Deşi Israelul postexilic avea toate caracteristicile unei teocraţii, marii preoţi îşi exercitau în primul rând misiunea de conducători ai Templului şi, secundar, pe cea de guvernanţi civili. ♦ Localitatea Betulia (în LXX, Baityloua), teatrul de operaţiuni al Cărţii Iudit, nu a fost identificată pe teren. Pare să fie, ca şi Baitomesthaim, o ficţiune geografică; ambele sunt importante însă pentru poziţia lor strategică indicată de autorul sacru.

4,8 „sfatul bătrânilor", gr. γερουσία: termenul este aici neclar. În spaţiul greco-latin, el s-a specializat şi desemna o instituţie a statului cu atribuţii bine delimitate, ca Senatul la Roma. Comentatorii înclină să creadă că γερουσία din Iudit nu era o „adunare a bătrânilor" în sensul tradiţional şi vag al termenului, ci echivalentul unei instituţii iudaice istoric atestate, precum sinedriul din epoca romană.

4,9 „a strigat": în gr. e pl., ἀνεβόησαν, „au strigat", acordul făcându-se după înţeles cu πᾶς ἀνήρ, „tot omul". ♦ „râvnă": traduce gr. ἐκτένεια care înseamnă atât „tensiune", cât şi „perseverenţă, zel, râvnă".

4,10-12 Pregătirilor sufleteşti de război li se acordă o mai mare importanţă decât celor militare efective. Gesturile de doliu şi de pocăinţă, ca presărarea cenuşii pe cap şi îmbrăcarea cu sac sunt duse la extrem: învelirea altarului în pânză de sac. Această practică a

stătea la ei, şi slujbaşii, şi sclavii lor cumpăraţi pe bani şi-au încins coapsele
cu sac. [11] Şi orice bărbat şi femeie din Israel şi copiii care locuiau în
Ierusalim au căzut cu faţa la pământ înaintea templului şi şi-au presărat
cenuşă pe cap şi şi-au întins [straiele] de sac în faţa Domnului. [12] Şi au
înconjurat cu sac altarul şi au strigat către Dumnezeul lui Israel într-un suflet,
cu râvnă, să nu dea spre prăpăd pe pruncii lor şi spre răpire pe femeile lor şi
spre nimicire cetăţile moştenirii lor şi să nu lase lăcaşul sfânt spre pângărire
şi batjocură pentru bucuria răutăcioasă a păgânilor. [13] Şi a ascultat Domnul
glasul lor şi a privit la strâmtorarea lor; iar poporul postea [de] multe zile în
toată Iudeea şi la Ierusalim în faţa sfântului lăcaş al Domnului Atotputernic.
[14] Şi marele preot Ioakim şi toţi preoţii care stăteau în faţa Domnului şi cei
care slujeau Domnului, încingându-şi coapsele cu sac, aduceau arderea de
tot necontenită şi daruri şi cele de bunăvoie ale poporului; [15] iar pe turba-
nele lor aveau cenuşă şi strigau către Domnul cu toată puterea să cerceteze
spre bine toată casa lui Israel.

5 [1] I s-a vestit lui Olophernes, căpetenia armatei lui Assur, că fiii lui
Israel s-au pregătit de război şi au închis trecătorile din munţi şi au întărit
orice creastă de munte înalt şi au pus curse în câmpii. [2] El s-a mâniat cu
urgie mare şi a chemat pe toate căpeteniile Moabului, şi pe generalii lui
Ammon, şi pe toţi satrapii de la ţărmul mării [3] şi le-a spus: „Daţi-mi de
ştire, fii ai lui Canaan, cine este acest popor care şade la munte; care sunt

---

pocăinţei totale nu mai este evocată în nici un alt loc în Biblie, deşi se spune că, la vestea distrugerii iminente a oraşului lor, locuitorii din Ninive şi-au îmbrăcat până şi vitele în sac (Iona 3,8).

4,13 „a ascultat Domnul": autorul anticipează rezultatul confruntării cu puterile păgâne. Curajul Iuditei este manifestarea planului lui Dumnezeu şi rezultatul direct al rugăciunilor poporului.

4,14 „necontenită", gr. ἐνδελεχισμός < ἐνδελεχίζω, „a continua", *cf.* Ex. 29,38; Num. 28,6.23.

5,3 Întrebarea strategică a lui Olophernes conţine elementele mesajului întregii cărţi, pe care îl va expune clar Achior ammonitul în 5,20-21 şi care trimite la ideologia deuteronomistă: puterea poporului lui Israel vine numai de la Dumnezeu şi este condiţionată de respectarea strictă a Legii Domnului. ♦ Olophernes îi întreabă pe ammoniţi şi pe moabiţi, eternii duşmani din vecinătatea lui Israel, care cunoşteau cel mai bine poporul ales şi care aveau cu acesta legături ancestrale (Gen. 19,30-38). ♦ Apelativul „canaanean" adresat moabiţilor şi ammoniţilor este folosit anacronic, pentru efectul peiorativ (NRSV).

cetăţile în care locuiesc, [care-i] mulţimea oastei lor, în ce [stau] tăria şi
puterea lor şi ce rege domneşte asupra lor conducându-le oastea? 4 De ce
n-au găsit de cuviinţă să vină înaintea mea, spre deosebire de toţi cei care
locuiesc în apus?" 5 Şi i-a spus Achior, conducătorul tuturor fiilor lui
Ammon: „Stăpânul meu să asculte cuvântul din gura robului tău, şi-ţi voi
spune adevărul despre acest popor care locuieşte în ţinutul acesta muntos şi
stă aproape de tine; nu va ieşi minciună din gura robului tău. 6 Acest popor
se trage din caldeeni. 7 Au locuit mai întâi în Mesopotamia, căci n-au vrut
să slujească zeilor părinţilor lor care au fost în ţara caldeenilor. 8 Şi s-au
îndepărtat de calea strămoşilor lor şi s-au închinat Dumnezeului cerului,
Dumnezeului pe care L-au cunoscut; [caldenii] i-au alungat din faţa zeilor
lor şi ei au fugit în Mesopotamia şi au locuit acolo multe zile. 9 Şi
Dumnezeul lor le-a spus să plece din locul în care stăteau şi să se îndrepte
spre ţara Canaanului, iar ei s-au aşezat acolo şi s-au umplut de aur şi argint
şi de foarte multe turme. 10 Şi au coborât în Egipt, căci o foamete a acoperit
faţa pământului Canaan; şi au locuit acolo atât timp cât au avut cu ce trăi. Şi
au ajuns [să fie] acolo o mare mulţime şi era fără de număr neamul lor.
11 Iar regele Egiptului s-a ridicat împotriva lor şi i-a înşelat [punându-i] să
trudească la cărămizi, i-a umilit şi i-a făcut robi. 12 Atunci ei au strigat către
Dumnezeul lor, iar El a lovit întreg pământul Egiptului cu răni care nu
aveau vindecare; şi egiptenii i-au alungat din faţa lor. 13 Iar Dumnezeu a
secat Marea Roşie înaintea lor 14 şi i-a călăuzit pe drumul spre Sinai şi Cades
Barne; şi i-au alungat pe toţi cei care locuiau în pustiu 15 şi s-au aşezat pe
pământul amoreilor; şi pe toţi eseboniţii i-au nimicit cu tăria lor. Şi trecând
Iordanul au pus stăpânire pe tot ţinutul muntos 16 şi i-au izgonit din faţa lor

---

5,5 Deşi ammonit, Achior spune numai adevărul despre Israel şi Dumnezeu, la fel ca Balaam (Num. 22-24). „Compendiul" de istorie israelită de la Avraam (5,7) la Iosua/Iisus Nave (5,19) este articulat pe lecţia deuteronomistă: Dumnezeu este adevăratul făuritor al istoriei lui Israel.

5,8 „Dumnezeului cerului": expresie de origine persă, care apare în Biblie mai ales în gura unor neevrei cu privire la Dumnezeul lui Israel (*cf.* 2Ezr. 5,11; 6,9; Dan. 2,18).

5,11 „i-a înşelat [punându-i] să trudească la cărămizi": gr. κατεσοφίσατο αὐτοὺς ἐν πόνῳ καὶ πλίνθῳ, *litt.* „i-a înşelat prin suferinţă şi cărămidă", o hendiadă care redă suferinţa creată de efortul depus la fabricarea cărămizilor.

5,16 „şi pe sichem": printre popoarele înfrânte de israeliţi în Canaan, Achior îi numeşte şi pe sichemiţi, făcând aluzie la episodul răzbunării Dinei de către Simeon şi Levi (Gen. 34). Iudit îl invocă şi ea pe strămoşul Simeon şi celebra sa răzbunare împotriva sichemiţilor (9,2). Preferinţa autorului Iuditei pentru episodul răzbunării lui Simeon şi

pe canaanean, şi pe ferezit, şi pe iebuseu, şi pe sichem, şi pe toţi gergeseii
şi au locuit acolo multe zile. 17 Şi atât timp cât n-au păcătuit faţă de
Dumnezeul lor, ei aveau parte de lucruri bune, căci este cu ei un Dumnezeu
care urăşte nedreptatea. 18 Iar când s-au abătut de la calea pe care El le-o
rânduise, au fost nimiciţi aproape cu totul în multe războaie şi au fost duşi
ca robi într-un pământ care nu era al lor; iar templul Dumnezeului lor a fost
făcut una cu pământul şi cetăţile lor au fost luate în stăpânire de către
duşmani. 19 Şi acum, întorcându-se la Dumnezeul lor, s-au întors din locurile
pe unde fuseseră împrăştiaţi şi au luat iarăşi în stăpânire Ierusalimul, unde
este lăcaşul lor sfânt şi s-au aşezat în ţinutul muntos, căci era pustiu. 20 Şi
acum, stăpâne doamne, dacă este vreo rătăcire în poporul acesta şi ei păcă-
tuiesc faţă de Dumnezeul lor şi ne vom da seama că la ei se află această
piatră de poticnire, să ne ridicăm şi să pornim război împotriva lor; 21 dar
dacă nu se află nelegiuire în neamul lor, atunci domnul meu să treacă mai
departe, ca nu cumva Domnul şi Dumnezeul lor să-i păzească pe ei, iar noi
să ajungem de ocara întregului pământ." 22 Şi a fost aşa: când a sfârşit Achior
de grăit aceste cuvinte, tot poporul care înconjura cortul şi stătea de jur îm-
prejur a început să murmure, iar fruntaşii lui Olophernes şi toţi cei care
locuiesc pe ţărm şi în Moab au spus să fie făcut bucăţi: 23 „Căci noi nu ne
vom teme de fiii lui Israel, pentru că, iată, sunt un popor în care nu se află
nici forţă, nici tărie pentru o înfruntare puternică; 24 de aceea, să pornim, iar
ei vor fi [doar] un dumicat pentru toată oastea ta, stăpâne Olophernes."

Levi a fost interpretat fie ca modalitate de legitimare a caracterului vindicativ al Iuditei, fie ca încercare de a identifica spaţial Betulia cu Sichem (NRSV).

5,18-19 Aluzia la exilul babilonian şi la întoarcerea israeliţilor în Canaan sub perşi induce, în ordinea cronologică strictă, un alt anacronism. Autorul nu este interesat de precizia istorică, ci de lecţia morală pe care ea o propune după toate principiile deuteronomiste din 4Rg.: abaterea de la Legea lui Dumnezeu a condus la dezastrul exilului. ♦ „din locurile pe unde fuseseră împrăştiaţi": *litt.* „din împrăştierea (gr. διάσπορα) în care fuseseră împrăştiaţi".

5,20 „rătăcire": gr. ἀγνόημα, *litt.* „neştiinţă, greşeală din ignoranţă"; în textele mai târzii din LXX are adesea conotaţie de „păcat" (*cf.* Tob. 3,3). ♦ Avertismentul general al lui Achior oferă al doilea indiciu al victoriei israeliţilor, după anticiparea de la 4,13.

5,22-24 Ceilalţi supuşi ai lui Olophernes nu înţeleg mesajul lui Achior şi exclud în continuare o victorie a israeliţilor. Încrederea lor în Nabucodonosor nu are nimic de-a face cu adorarea lui ca zeu, aşa cum va afirma Olophernes în Iud. 6,2. Ei iau în considerare numai puterea militară, evident inegală, a celor două tabere.

5,24 „vor fi [doar] un dumicat": gr. ἔσονται εἰς κατάβρωσιν, *litt.* „vor fi spre devorare".

6 [1] Şi cum a încetat zarva bărbaţilor din jurul sfatului, Olophernes, comandantul armatei lui Assur, le-a spus lui Achior şi tuturor fiilor lui Moab de faţă cu tot poporul străinilor: [2] „Cine eşti tu, Achior, şi voi, slujbaşi ai lui Efraim, de ne-ai prorocit, aşa cum ai făcut astăzi, şi ne-ai spus să nu facem război cu neamul lui Israel pentru că Dumnezeul lor îi va apăra? Şi cine este dumnezeu, dacă nu Nabucodonosor? Acesta va trimite puterea sa şi-i va nimici pe ei de pe faţa pământului, şi nu-i va scăpa Dumnezeul lor; [3] ci noi, robii lui, îi vom lovi ca pe un singur om şi nu vor sta să înfrunte puterea cailor noştri. [4] Căci îi vom pârjoli de-a valma, iar munţii lor se vor îmbăta de sângele lor şi câmpiile lor vor fi pline de leşurile lor şi nici urma piciorului lor nu va sta în faţa noastră, ci vor fi nimiciţi cu desăvârşire, spune regele Nabucodonosor, stăpânul întregului pământ. Căci el a spus, şi nici un cuvânt din spusele lui nu va fi în van. [5] Iar tu, Achior, slujbaş al lui Ammon, care ai grăit aceste cuvinte în ziua ticăloşiei tale, nu vei mai vedea faţa mea din această zi până când nu mă voi răzbuna pe neamul celor din Egipt; [6] şi atunci fierul oştirii mele şi poporul slujitorilor mei vor străpunge coastele tale, iar tu vei cădea printre răniţii lor, când mă voi întoarce. [7] Şi robii mei te vor duce înapoi în ţinutul muntos şi te vor aşeza într-una din

---

6,1 „sfatului", gr. συνεδρία, aici cu sens militar. ♦ „străini": gr. ἀλλόφυλοι în LXX îi desemnează de cele mai multe ori pe filisteni; aici se referă la locuitorii zonei de coastă amintiţi la 5,2.22.

6,2 „slujbaşi ai lui Efraim", gr. μισθωτοὶ τοῦ Εφραιμ, *litt.* „mercenari din Efraim". Efraim era termenul metonimic folosit pentru a desemna Regatul de Nord al lui Israel. Identificarea lui Achior drept conducător al unei trupe de efraimiţi este ciudată, având în vedere faptul că moabiţii (v. 1) şi ammoniţii (v. 5) se aflau în conflict deschis cu israeliţii. Mai mult, la 5,22 nu se pomeneşte nimic despre trupe fidele lui Achior. Olophernes încerca, probabil, să acrediteze ideea că Achior era un trădător. ♦ Olophernes a surprins tonul profetic adoptat de Achior şi l-a respins ca pe un fals proroc, nu ca pe un subordonat indisciplinat, atribuind, în schimb, un caracter profetic spuselor lui Nabucodonosor (vv. 3-5).

6,4 „vor fi nimiciţi cu desăvârşire": gr. ἀπωλείᾳ ἀπολοῦνται, *litt.* „cu nimicire vor fi nimiciţi" – semitism.

6,5 „neamul celor din Egipt", gr. τὸ γένος τῶν ἐξ Αἰγύπτου: Olophernes îi consideră pe israeliţi *fugari* din Egipt. Tonul generalului asirian este depreciativ.

6,6 „când mă voi întoarce": adică după încheierea campaniei de pedepsire a tuturor cetăţilor israelite. În mod ironic, „profeţia" lui Olophernes este adevărată: Achior urmează să îl revadă pe general numai după moartea acestuia, la sfârşitul campaniei eşuate.

6,7 Olophernes anticipează restrângerea spaţială a scenariului cărţii: una dintre cetăţile de lângă pasuri este Betulia, cetate a simeoniţilor în care trăia Iudit.

cetăţile din trecători 8 şi nu vei muri până când nu vei fi nimicit împreună
cu ele. 9 Şi, de vreme ce nădăjduieşti în inima ta că ei nu vor fi prinşi, nu-ţi
lăsa faţa în jos: am grăit şi nici unul dintre cuvintele mele nu va da greş."
10 Şi Olophernes le-a poruncit robilor săi, care se aflau în cortul său, să-l ia
pe Achior şi să-l ducă în Betulia şi să-l predea în mâinile fiilor lui Israel.
11 Şi l-au prins robii lui şi l-au dus afară din tabără în câmpie, iar din
mijlocul câmpiei au luat-o spre ţinutul muntos şi au ajuns la izvoarele care
erau mai jos de Betulia. 12 Şi cum i-au văzut oamenii din cetate pe culmea
muntelui şi-au luat armele şi au ieşit afară din cetate pe culmea muntelui şi
toţi oamenii înarmaţi cu praştii le-au oprit urcarea şi aruncau cu pietre în ei.
13 Iar ei, coborând sub munte, l-au legat pe Achior şi l-au lăsat aruncat la
poalele muntelui şi s-au întors la stăpânul lor. 14 Iar fiii lui Israel, coborând
din cetatea lor, au venit lângă el şi, dezlegându-l, l-au dus în Betulia şi l-au
aşezat în faţa căpeteniilor cetăţii lor, 15 care erau în acele zile Ozias, fiul lui
Micha din tribul lui Simeon, şi Chabris, fiul lui Gothoniel, şi Charmis, fiul
lui Melchiel. 16 Şi i-au chemat la un loc pe toţi bătrânii cetăţii, şi toţi tinerii
lor şi femeile au alergat împreună la adunare; iar pe Achior l-au aşezat în
mijlocul întregului lor popor şi Ozias l-a întrebat ce s-a întâmplat. 17 Şi,
răspunzând, le-a vestit cele ce se spuseseră în sfatul lui Olophernes şi toate
cuvintele pe care le grăise în mijlocul căpeteniilor fiilor lui Assur, şi toate
cele pe care Olophernes le rostise cu trufie împotriva casei lui Israel. 18 Iar
poporul, căzând [la pământ], s-a închinat lui Dumnezeu şi a strigat spunând:
19 „Doamne, Dumnezeul cerului, pleacă-ţi privirea la trufia lor şi ai milă de
smerenia neamului nostru şi priveşte astăzi la faţa celor sfinţiţi pentru
Tine." 20 Şi l-au mângâiat pe Achior şi l-au lăudat foarte; 21 iar Ozias l-a
luat din adunare la casa lui şi a dat un ospăţ pentru bătrâni, iar ei l-au
chemat în ajutor pe Dumnezeul lui Israel în toată noaptea aceea.

6,9 „nu-ţi lăsa faţa în jos": coborârea privirii era semnul de supunere la porunca superiorului. Olophernes îl acuză voalat pe Achior şi de sfidare.

6,10 „Betulia", vezi nota la 4,6. Numele ar putea fi simbolic, evocând ebr. *Bēyth-'Ēl*, „Casa lui Dumnezeu".

6,15 La intrarea în Canaan, tribul puţin numeros al lui Simeon a ocupat extremitatea sudică a lui Iuda (Iis. Nav. 19,1-9), după care a fost treptat absorbit de acesta din urmă. Totuşi, o parte dintre simeoniţi au ajuns să trăiască în cetăţi-enclave şi la graniţa cu Regatul de Nord al lui Israel, aşa cum sugerează Cronistul în 2Par. 15,9.

6,20 Primirea triumfală de care s-a bucurat Achior în cetatea israelită iese din tiparele circumspecţiei tradiţionale faţă de străini a comunităţilor antice iudaice.

7 [1] A doua zi, Olophernes a poruncit întregii sale armate şi întregului
său popor care venise să-l ajute în luptă să ridice tabăra şi să pornească
împotriva Betuliei şi să ocupe dinainte trecătorile munţilor şi să facă război
împotriva fiilor lui Israel. [2] Şi a pornit în ziua aceea tot omul în putere de la
ei; şi oştirea lor de războinici era de o sută şaptezeci de mii de pedestraşi şi
douăsprezece mii de călăreţi, fără a pune la socoteală [cărătorii de] poveri şi
oamenii care mergeau pe jos cu ei, o mulţime foarte mare. [3] Şi-au aşezat
tabăra în valea de lângă Betulia, la izvor, şi s-au întins în lăţime de la
Dothaim până la Balbaim, iar în lungime, de la Betulia până la Kyamon,
care se află în faţa Esdrelonului. [4] Iar fiii lui Israel, când au văzut mulţimea
lor, s-au tulburat foarte şi au spus unii către alţii: „Acum, aceştia vor linge
faţa întregului pământ şi nici munţii cei înalţi, nici râpile, nici dealurile nu
vor sta împotriva greutăţii lor." [5] Şi, luându-şi fiecare armele şi aprinzând
focuri pe turnurile lor, au rămas de pază în toată acea noapte. [6] Iar a doua zi
Olophernes şi-a scos toată călărimea în faţa fiilor lui Israel care erau în
Betulia, [7] şi a cercetat urcuşurile spre cetatea lor; a găsit izvoarele lor de apă
şi le-a ocupat şi a aşezat la ele strajă de războinici, iar apoi s-a întors la
oamenii săi. [8] Şi, venind la el toate căpeteniile fiilor lui Esau şi toţi condu-
cătorii poporului lui Moab şi generalii de pe ţărm, au spus: [9] „Stăpânul

---

7,1 „să ridice tabăra şi să pornească": gr. ἀναζευγνύειν are, în absolut, dublul semantism redat în traducere prin două verbe diferite.

7,2 Numărul pedestraşilor diferă aici (170.000) faţă de Iud. 2,5 (120.000).

7,3 Asirienii şi-au aşezat tabăra într-o poziţie strategică de prim rang: lângă izvorul care asigura alimentarea cu apă a cetăţii. Inexistenţa unor surse alternative importante în incinta cetăţii i-a împiedicat pe locuitorii din Betulia să procedeze ca regele Ezekia şi să astupe izvoarele din afara cetăţii (2Par. 32,4). ♦ „Balbaim" pare să fie aceeaşi localitate cu Belbaim (4,4). ♦ Kyamon este neidentificat.

7,4 „vor linge": gr. ἐκλείξουσιν. Acelaşi verb ca şi în Num. 22,4, acolo tradus prin „a paşte". Metafora conţinută trimite la invazia lăcustelor sau la turme, care pasc totul în cale.

7,5 Autorul insistă, prin comparaţie, asupra curajului celor asediaţi, care, deşi confruntaţi cu aceeaşi situaţie disperată ca locuitorii de pe coastă (2,28), nu s-au predat. ♦ „armele", *litt.* „echipamentul de război".

7,7 Măsura drastică a astupării izvoarelor, anticipată în 7,3, devansează aici sfaturile sfetnicilor edomiţi şi moabiţi (7,10-13). Autorul a inversat ordinea cronologică a evenimentelor din motive stilistice: se accentuează gravitatea actului, mai mult decât răutatea sfatului.

7,8 Printre aliaţii lui Olophernes se numără acum şi edomiţii, descendenţii lui Esau (Gen. 25-33), aflaţi în conflict deschis cu Iuda în timpul invaziei babiloniene.

nostru să ne asculte cuvântul, ca să nu fie nimeni rănit în oştirea ta. 10 Acest
popor al fiilor lui Israel nu se încrede în suliţe, ci în înălţimile munţilor în
care ei locuiesc; căci nu este uşor să ajungi pe crestele munţilor lor. 11 Şi
acum, stăpâne, nu te lupta cu ei aşa cum se poartă războiul cu oştile faţă în
faţă, şi din oştirea ta nu va cădea nici un om. 12 Rămâi în tabăra ta apărând
fiecare om din oştirea ta, iar slujitorii tăi să pună stăpânire pe izvorul de apă
care ţâşneşte de la poalele muntelui, 13 căci de acolo iau apă toţi cei ce
locuiesc în Betulia, iar setea îi va nimici şi-şi vor preda cetatea. Iar noi şi
poporul nostru ne vom urca pe crestele din apropiere ale munţilor şi ne vom
aşeza tabăra acolo pentru a avea grijă să nu iasă nici un om din cetate. 14 Şi
se vor stinge de foame ei şi femeile lor şi copiii lor; şi înainte să vină sabia
peste ei vor zăcea întinşi în pieţele aşezării lor. 15 Şi le vei plăti cu amarnică
răsplată, pentru că s-au răsculat şi n-au venit înaintea ta cu pace." 16 Cuvin-
tele lor i-au plăcut lui Olophernes şi tuturor slujitorilor lui şi a poruncit să se
facă după cum au zis. 17 Şi tabăra fiilor lui Ammon a plecat şi, împreună cu
ei, cinci mii dintre fiii lui Assur şi şi-au aşezat tabăra în vale; şi au pus stă-
pânire pe ape şi pe izvoarele de apă ale fiilor lui Israel. 18 Şi fiii lui Esau şi
fiii lui Ammon s-au suit şi şi-au aşezat tabăra pe munte în faţa Dothaimului.
Pe unii dintre ei i-au trimis către miazăzi şi către răsărit în faţa Egrebelului,
care este lângă Chus, care se află pe şuvoiul Mochmur. Iar restul oştirii
asirienilor şi-a pus tabăra în câmpie şi au acoperit toată faţa pământului; iar
corturile şi poverile lor s-au adunat într-o grămadă uriaşă şi erau o mulţime
foarte mare.

19 Şi fiii lui Israel au strigat către Domnul Dumnezeul lor, căci se
înspăimântase duhul lor, pentru că toţi duşmanii îi împresuraseră şi nu mai
era chip să scapi din mijlocul lor. 20 Şi a rămas în jurul lor toată tabăra lui
Assur, pedestraşii, şi carele de luptă, şi călăreţii lor, timp de treizeci şi patru
de zile. Şi tuturor locuitorilor Betuliei li s-au golit toate vasele de apă, 21 iar
rezervoarele se goleau şi nu mai aveau apă să bea pe săturate nici pentru o
singură zi, fiindcă le-au dat să bea cu măsură. 22 Şi pruncii lor şi-au pierdut
vlaga, iar femeile şi tinerii leşinau de sete şi cădeau în pieţele oraşului şi la
ieşirile porţilor şi nu mai aveau putere. 23 Şi s-a adunat tot poporul la Ozias

---

7,11 „războiul cu oştile faţă în faţă": gr. πόλεμος παρατάξεως desemnează înfruntarea directă dintre două armate aşezate faţă în faţă în linie de bătaie. În termeni tactici moderni: „în formaţie regulată".

7,18 Egrebel, Chus şi râul Mochmur nu au fost identificate cu precizie.

7,23 Conducătorii cetăţii erau cei numiţi în Iud. 6,15.

şi la mai-marii cetăţii, tinerii şi femeile şi copiii, şi au strigat cu glas mare şi
au spus în faţa tuturor bătrânilor: 24 „Să judece Dumnezeu între voi şi noi,
fiindcă ne-aţi făcut un mare rău negrăind de pace cu fiii lui Assur. 25 Şi
acum nu mai este ajutor pentru noi, ci Dumnezeu ne-a vândut în mâinile
lor, ca să zăcem înaintea lor de sete şi în mare nimicire. 26 Şi acum, che-
maţi-i şi predaţi întreaga cetate ca pradă poporului lui Olophernes şi întregii
sale oştiri. 27 Căci este mai bine pentru noi să ajungem să fim jefuiţi de ei.
Căci vom ajunge robi, şi sufletul nostru va trăi şi nu vom vedea cu ochii
noştri moartea pruncilor noştri şi pe femeile şi copiii noştri dându-şi sufle-
tele. 28 [Ne rugăm] luând ca martori în faţa voastră cerul şi pământul şi pe
Dumnezeul nostru şi Domnul părinţilor noştri, care ne judecă după păcatele
noastre şi după păcatele părinţilor noştri, ca să nu facă după cuvintele
acestea în ziua de azi." 29 Şi s-a ridicat plânset mare în mijlocul adunării
tuturor într-o simţire şi au strigat către Domnul Dumnezeu cu glas puternic.
30 Şi Ozias le-a spus: „Aveţi încredere, fraţilor, să mai răbdăm încă cinci
zile, în care Domnul Dumnezeul nostru îşi va întoarce mila spre noi, căci nu
ne va părăsi până la sfârşit; 31 şi dacă trec acestea şi vine ajutor pentru noi,
voi face potrivit cu vorbele voastre. 32 Şi a împrăştiat poporul, pe fiecare la
postul lui, iar ei s-au dus pe zidurile şi turnurile cetăţii lor şi au trimis
femeile şi copiii la casele lor. Şi era mare descurajare în cetate.

8 1 Şi a auzit în acele zile Iudit, fiica lui Merari, fiul lui Ox, fiul lui Iosif,
fiul lui Oziel, fiul lui Elkiah, fiul lui Ananias, fiul lui Gedeon, fiul lui

---

7,25 Revolta poporului din Betulia este prezentată în aceiaşi termeni în care a fost descrisă, în Ex. 17,1-7 şi în Num. 20,2-5, nemulţumirea evreilor în pustiu din cauza lipsei apei. Scenariul se repetă şi prevesteşte miracolul.

7,28 Transpare şi aici concepţia deuteronomistă a pedepsei şi a suferinţei ca urmare a păcatului, enunţată şi de Achior în 5,20. Poporul bănuieşte că suferă din cauza unor păcate, fie ele şi neştiute (NRSV). ♦ „să nu facă": mai mulţi traducători, urmând versiunile siriacă şi VL, elimină negaţia şi au: „vă rugăm... să faceţi", care concordă şi cu finalul v. 31.

8,1 Cu intrarea în scenă a Iuditei începe partea a doua a cărţii şi „acţiunea" propriu-zisă. ♦ „Iudit" înseamnă în ebraică chiar „iudee, evreică". ♦ Iudit este femeia biblică cu cea mai întinsă genealogie: şaisprezece generaţii şi nume celebre în istoria lui Israel. Ascendentul prim este Israel, părintele întemeietor şi simbolul unităţii israelite în numele căreia acţionează eroina. Urmează Sarasadai şi Salamiel, fii ai lui Simeon şi contemporani ai lui Moise (*cf.* Num. 1,6; 2,12). Nobleţea de origine a eroinei prevesteşte misiunea ei excepţională.

Raphaim, fiul lui Achitob, fiul lui Elias, fiul lui Chelkias, fiul lui Eliab, fiul
lui Nathanael, fiul lui Salamiel, fiul lui Sarasadai, fiul lui Israel. [2] Şi băr-
batul ei [fusese] Manasses, din acelaşi trib şi din aceeaşi familie; şi murise
în zilele secerişului orzului; [3] căci fusese pus [să-i supravegheze] pe cei care
legau snopii pe câmp şi arşiţa s-a abătut asupra capului său şi a căzut pe
patul său şi s-a sfârşit în Betulia, oraşul său; şi l-au îngropat împreună cu
părinţii lui pe câmpul care se află între Dothaim şi Balamon. [4] Iudit era
văduvă în casa sa de trei ani şi patru luni. [5] Şi îşi făcuse un cort pe aco-
perişul casei şi îşi înfăşurase coapsele cu sac şi purta hainele văduviei sale.
[6] Şi postea în toate zilele văduviei sale în afară de zilele dinainte de sabat şi
în timpul sabatului, în zilele dinainte de lună nouă, în cele de lună nouă, de
sărbători şi în zilele de bucurie ale casei lui Israel. [7] Şi era frumoasă la
înfăţişare şi foarte plăcută la chip. Şi Manasses, bărbatul ei, îi lăsase aur, şi
argint, şi slujitori, şi slujnice, şi vite, şi pământuri şi ea rămăsese [stăpână]
peste ele. [8] Şi nu era nimeni care să-i poarte vreun cuvânt rău, fiindcă se
temea tare de Dumnezeu. [9] Ea a auzit cuvintele rele ale poporului împotriva
conducătorului, căci din lipsa apei îşi pierduseră curajul; şi Iudit a auzit
toate cuvintele pe care le-a rostit Ozias către ei, cum le-a jurat să predea
asirienilor cetatea după cinci zile. [10] Şi, trimiţând-o pe slujnica sa de încredere

---

8,2-3 Manasses, soţul lipsit de genealogie al Iuditei, murise de insolaţie. ♦ Comunitatea simeonită restrânsă din Betulia favoriza căsătoriile în interiorul aceluiaşi clan, semn al arhaismului social. De asemenea, Manasses a fost înmormântat, în mod tradiţional-patriarhal, într-o peşteră (16,23), „pe câmpia dintre Dothaim şi Balamon". Cele două trăsături arhaice ar putea atesta o anume izolare a comunităţii simeonite, dar mai degrabă ar trebui considerate ca anacronisme cu încărcătură simbolică. Ca şi prin genealogia Iuditei, cititorul este conectat la realităţile eterne ale lui Israel. ♦ Balamon pare aceeaşi localitate cu Belamin (4,4) şi Belbaim (7,3).

8,4 După moartea lui Manasses, Iudit dobândeşte un statut social aparte în Israelul antic: ea devine o femeie liberă. Ieşită, la măritiş, de sub autoritatea paternă, scutită, prin moartea soţului ei, de servitutea maritală, neobligată, în ciuda lipsei de copii, să se supună legii leviratului, Iudit este independentă. Această apariţie socială neobişnuită prevesteşte şi ea o misiune excepţională.

8,6 Postul este interzis în timpul marilor sărbători enumerate. Astfel ascetismul eroinei este perfect. ♦ „lună nouă": *cf.* notele 20,5 la 1Rg. şi 23,31 la 1Par.

8,7-8 Manasses îi lăsase Iuditei o avere considerabilă, pe care femeia o administra singură, un lucru din nou neobişnuit pentru o comunitate evreiască antică. Autorul sacru preîntâmpină orice posibilă revoltă a cititorului tradiţionalist, punând în prim-plan evlavia femeii, care îi asigura respectul cetăţii.

8,10 „slujnica sa de încredere": gr. ἅβρα, termen de origine aramaică, rar în Biblie, denumeşte servitoarea favorită şi credincioasă. Faptul că o slujnică se ocupa de bunurile

care-i gospodărea toate bunurile, i-a chemat pe Chabris şi Charmis, bătrânii
cetăţii ei; 11 şi au venit la ea, şi ea le-a spus: „Ascultaţi-mă, mai-mari peste
locuitorii din Betulia; căci nu-i drept cuvântul vostru pe care l-aţi rostit în
faţa poporului în ziua aceasta – aţi făcut acest jurământ pe care l-aţi rostit
între Dumnezeu şi voi şi aţi spus că veţi preda duşmanilor noştri cetatea,
dacă Domnul nu-şi va întoarce ajutorul către noi în aceste [zile]. 12 Şi,
acum, cine sunteţi voi de L-aţi pus la încercare pe Dumnezeu în această zi
şi v-aţi aşezat mai presus de Dumnezeu în mijlocul fiilor oamenilor? 13 Şi,
acum, Îl încercaţi pe Domnul Atotputernic şi nu veţi afla nimic până în
veac. 14 Căci [nici] adâncul inimii omului nu-l veţi descoperi şi înţelesurile
cugetării lui nu le veţi cuprinde: cum Îl veţi cerceta pe Dumnezeu, care a
făcut toate acestea, cum veţi cunoaşte gândul Lui şi cum veţi înţelege planul
Lui? Nicidecum, fraţilor! Nu-L întărâtaţi pe Domnul Dumnezeul nostru!
15 Căci, dacă nu vrea să ne ajute în cinci zile, El are puterea să ne ocrotească
în ce zile vrea sau chiar să ne piardă în faţa duşmanilor noştri. 16 Iar voi
să nu cereţi zălog pentru planurile Domnului Dumnezeul nostru, căci
Dumnezeu nu poate fi ameninţat ca un om şi nici nu poate fi convins să se
răzgândească precum un fiu al omului. 17 De aceea, aşteptând izbăvirea de
la El, să-L chemăm în ajutorul nostru şi va da ascultare glasului nostru,
dacă Îi este pe plac. 18 Căci nu s-a ridicat în generaţiile noastre şi nici nu
este în ziua de azi nici un trib, nici o familie, nici o aşezare, nici o cetate
dintre cele ale noastre care să se închine zeilor făcuţi de mână, aşa cum s-a
întâmplat în zilele de odinioară. 19 De aceea au fost daţi sabiei şi jafului
părinţii noştri şi au căzut cu prăbuşire mare în faţa duşmanilor noştri. 20 Dar

---

din casa Iuditei atestă încă o dată inversarea rolurilor sociale, într-o lume a bărbaţilor. Această slujnică, nenumită, îi va sta mereu în preajmă eroinei. Faptul că Iudit a trimis după bătrânii cetăţii şi că aceştia au răspuns chemării ei şi s-au lăsat criticaţi ar fi scandalizat pe oricine în epocă. Autorul insistă însă asupra ideii că planul lui Dumnezeu se realizează pe cele mai nebănuite căi.

8,11-17 Iudit le reproşează bătrânilor că nu au înţeles corect mesajul lui Dumnezeu. Două sunt reproşurile ei: în primul rând, căpeteniile din Betulia Îl somează pe Dumnezeu, supunându-L la un aşa-zis test de încredere şi, apoi, îşi închipuie că ar putea înţelege ori descifra planurile lui Dumnezeu.

8,16 „zălog": luând un gaj de la un datornic, îl obligi să restituie datoria la termenul fixat. Cele cinci zile acordate lui Dumnezeu pentru a-şi manifesta ocrotirea sună ca o somaţie. ♦ „convins să se răzgândească": unii traducători emendează gr. διαιτάω în διαρτάω, „a păcăli, a amăgi", prin analogie cu pasajul asemănător din Num. 23,19.

8,20 Iudit nu combate concepţia deuteronomistă despre faptă şi răsplată, ci, în numele acesteia, arată că poporul nu are a se teme de pedeapsa divină.

noi n-am cunoscut alt Dumnezeu în afară de El; drept care nădăjduim că
nu ne va privi cu dispreț nici pe noi, nici pe [vreunul] din neamul nostru.
21 Căci dacă noi vom fi cuceriți, va fi astfel cucerită toată Iudeea, iar [Lăca-
șul] nostru sfânt va fi jefuit și [Dumnezeu] va cere de la sângele nostru
răscumpărare pentru pângărirea lui; 22 iar uciderea fraților noștri și robirea
pământului și pustiirea moștenirii noastre le va întoarce asupra capului nostru
în mijlocul neamurilor, oriunde vom robi și vom fi spre sminteală și batjocură
în fața celor ce ne vor fi dobândit. 23 Căci robia noastră nu va duce la [recă-
pătarea] bunăvoinței, ci Domnul Dumnezeul nostru o va preface în ocară.
24 Și acum, fraților, să arătăm fraților noștri că sufletul lor atârnă de al
nostru, iar cele sfinte, și templul și altarul, se sprijină pe noi. 25 În ciuda
tuturor acestor lucruri, să mulțumim Domnului Dumnezeul nostru, care ne
încearcă la fel ca și pe părinții noștri. 26 Amintiți-vă cele pe care le-a făcut
cu Avraam și cele cu care l-a încercat pe Isaac și cele ce i s-au întâmplat lui
Iacob în Mesopotamia Siriei, pe când păștea oile lui Laban, fratele mamei
lui. 27 Și nu s-a răzbunat pe noi, așa cum i-a ars pe aceia pentru cercetarea
inimii lor, ci spre înțelepțire îi pedepsește Domnul pe cei care se apropie de
El." 28 Iar Ozias i-a spus: „Toate câte ai zis le-ai rostit cu inimă bună și
nimeni nu se va împotrivi cuvintelor tale; 29 căci nu de astăzi este vădită
înțelepciunea ta, ci de la începutul zilelor tale tot poporul ți-a cunoscut
priceperea, după cum bună este plăsmuirea inimii tale. 30 Dar poporul e tare

8,22 „oriunde": gr. οὗ ἐάν, turnură care apare de obicei în traducerile cărților sfinte, unde pronumele relativ în genitiv οὗ este folosit adverbial, „în orice loc", iar ἐάν are valoarea lui ἄν pentru a marca eventualitatea. ♦ „spre sminteală și batjocură", gr. εἰς πρόσκομμα καὶ ὄνειδος: Iudit folosește același argument ca Moise în Ex. 32,12.

8,24 Eroina vorbește despre Betulia ca despre ultimul punct de rezistență al iudaismului în fața invaziei asiriene.

8,25 Concluzia Iuditei, de un stoicism alimentat cu exemple din Gen. 22,1-14; 28-31, este total diferită de judecata bătrânilor: Dumnezeu, departe de a-și pedepsi poporul, îl supune și de data aceasta la o mare încercare de credință (*cf.* aceeași idee în Prov. 3,12, Sir. 11,5-10).

8,29 Iudit devine, în discursul lui Ozias, echivalenta personajului alegoric foarte popular în literatura intertestamentară și sapiențială: Înțelepciunea (*cf.* Prov., *passim*). Eroina, deși tânără, este înzestrată deopotrivă cu înțelepciune (gr. σοφία) și cu pricepere, iscusință (gr. σύνεσις). Ambele însușiri ale Iuditei sunt „plăsmuite" (gr. πλάσμα) după metafora iudaică, în inima ei (gr. καρδία).

8,30 Ozias știa că jurământul o dată depus nu mai putea fi desfăcut (*cf.* Jud. 11,30-40). De aici și un anumit dramatism al personajului, care, deși își dă seama că a greșit, nu mai poate da înapoi. Modelul biblic pentru Ozias a fost Iephthae.

însetat şi ne-a silit să facem după cum le-am vorbit şi să luăm asupra noastră un jurământ pe care nu-l vom călca. [31] Şi, acum, roagă-te pentru noi, căci eşti femeie evlavioasă, şi Domnul ne va trimite ploaie pentru umplerea rezervoarelor noastre şi nu vom mai duce lipsă." [32] Şi Iudit le-a spus: „Ascultaţi-mă şi voi face un lucru care va ajunge din neam în neam la fiii poporului nostru. [33] Voi să staţi la poartă în această noapte, iar eu voi ieşi împreună cu slujnica mea de încredere şi în zilele după care aţi spus că veţi preda duşmanilor noştri cetatea, Domnul îl va cerceta pe Israel prin mâna mea. [34] Iar voi să nu căutaţi să aflaţi fapta mea, căci nu vă voi spune până nu se vor împlini cele pe care le fac eu." [35] Şi Ozias şi conducătorii i-au spus: „Mergi în pace şi Domnul Dumnezeu [să fie] în faţa ta spre răzbunare asupra duşmanilor noştri." [36] Şi, întorcându-se din cort, s-au dus la posturile lor.

9 [1] Iudit a căzut cu faţa [la pământ], şi-a pus cenuşă în cap şi şi-a descoperit sacul pe care-l îmbrăcase; şi chiar atunci se aducea în Ierusalim, în Casa lui Dumnezeu, tămâierea de seară; şi Iudit a strigat cu glas mare către Domnul şi a spus: [2] „Doamne Dumnezeul părintelui meu Simeon, căruia i-ai dat în mână sabia pentru răzbunarea asupra străinilor care au desfăcut cingătoarea fecioarei spre întinare şi i-au dezvelit coapsa spre ruşine şi i-au pângărit pântecele spre ocară. Căci Tu ai spus: «Aceasta nu va rămâne aşa», iar ei au făcut-o; [3] pentru acestea i-ai dat pe conducătorii lor la moarte şi patul lor, ruşinat de amăgirea lor, [l-ai] amăgit până la sânge şi i-ai lovit pe

---

9,1 Înainte de a-şi pune planul în aplicare, Iudit înalţă o rugăciune. Semnul că intenţia eroinei este legitimă îl reprezintă tocmai simultaneitatea rugăciunii ei cu arderea tămâiei în Templu.

9,2-5 „cingătoarea": ediţia Rahlfs, urmând manuscrisele, are ἔλυσαν μήτραν, „au desfăcut pântecele"; dar cum „pântecele" apare şi mai jos ca ultim termen al unei gradaţii, majoritatea exegeţilor presupun că este vorba de o confuzie de copist între două cuvinte care se pronunţau identic la vremea aceea şi că aici ar trebui citit ...μίτραν, „brâu, cingătoare". „A dezlega cingătoarea" este o expresie frecventă pentru a desemna căsătoria, dar şi violul. ♦ „[l-ai] amăgit până la sânge": e vorba de pedepsirea prin amăgire a lui Sichem, care o violase pe Dina. ♦ Al doilea indiciu al legitimităţii misiunii Iuditei este raportarea ei la răzbunarea Dinei de către fraţii ei Levi şi Simeon (Gen. 34). Numai că Iudit nu se identifică direct cu Dina, fecioara siluită, ci cu răzbunătorul frate al acesteia, Simeon, a cărui descendentă îndepărtată este (NRSV). ♦ „Aceasta nu va rămâne aşa": Iudit a citat întocmai spusele fraţilor Dinei, la auzul veştii ca aceasta fusese pângărită (Gen. 34,7).

robi o dată cu stăpânii şi pe stăpâni pe tronurile lor [4] şi le-ai dat pe femeile
lor spre jefuire şi pe fiicele lor spre robie şi toate prăzile lor spre împărţire
între fiii iubiţi de Tine, ei, care au fost plini de râvnă pentru Tine şi s-au
scârbit de pângărirea sângelui lor şi Te-au chemat în ajutor pe Tine;
Dumnezeule, Dumnezeul meu, pleacă-ţi urechea şi la mine, văduva. [5] Căci
Tu le-ai făcut pe cele dinaintea acelora, şi pe acelea, şi pe cele următoare, şi
pe cele de acum, şi pe cele ce urmează le-ai gândit şi s-au întâmplat cele pe
care le-ai plănuit; [6] şi s-au înfăţişat cele pe care le-ai hotărât şi au spus:
«Iată, suntem de faţă.» Căci toate căile Tale sunt pregătite, şi judecata Ta e
prevăzătoare. [7] Căci, iată, asirienii s-au înmulţit în oastea lor, s-au fălit cu
calul şi călăreţul lor, s-au mândrit cu braţul pedestraşilor, şi-au pus nădejdea
în scut, în suliţă, în arc şi în praştie şi n-au ştiut că Tu eşti Domnul care
zdrobeşte războaiele. [8] Domnul este numele Tău. Tu, loveşte forţa lor cu
puterea Ta şi doboară tăria lor în mânia Ta; căci şi-au pus în gând să
pângărească lăcaşul Tău sfânt, să întineze cortul unde odihneşte numele
slavei Tale, să doboare cu fierul cornul altarului Tău. [9] Priveşte la trufia lor,
trimite mânia Ta peste capetele lor, dă în mâna mea, a văduvei, puterea
pentru ce am plănuit. [10] Loveşte-l prin amăgirea buzelor mele pe rob
deopotrivă cu stăpânul, şi pe stăpân deopotrivă cu slujitorul lui, sfărâmă-le
trufia printr-o mână de femeie. [11] Căci tăria Ta nu stă în număr, nici puterea
Ta în cei ce sunt puternici, ci Tu eşti Dumnezeul celor smeriţi, eşti ajutorul

---

9,4 „au fost plini de râvnă pentru Tine", gr. ἐζήλωσαν τὸν ζῆλόν σου, *litt.* „au râvnit râvna Ta" – semitism.

9,6 „judecata Ta e prevăzătoare": gr. ἡ κρίσις σου ἐν προγνώσει, *litt.* „judecata Ta – în preştiinţă". ♦ Personificarea evenimentelor care confirmă prin viu grai planul lui Dumnezeu este un procedeu specific literaturii sapienţiale şi, de asemenea, un produs de aculturaţie iudeo-elenistic.

9,7-8 „Domnul care zdrobeşte războaiele. Domnul este numele Tău": Iudit citează din Ex. 15,3. ♦ „cu fierul": gr. σιδήρῳ; de fapt, cu sabia. ♦ „cornul altarului", gr. τὸ κέρας τοῦ θυσιαστηρίου: altarul pentru arderile de tot din Templu avea, în cele patru colţuri, câte o ridicătură în formă de corn (Ex. 27,2). Distrugerea unui singur corn însemna profanarea întregului altar.

9,10 „amăgirea", gr. ἀπάτη: Iudit se roagă să primească elocinţă. Dumnezeu i-a mai întărit şi pe alţii cu puterea cuvântului înşelător (*cf.* 2Par. 18,19-21). În cartea Iuditei poate fi încă un indiciu al aculturaţiei iudeo-elenistice.

9,11 Concepţia conform căreia Dumnezeu, atotştiutor şi atotputernic, este, în acelaşi timp, protectorul celor slabi, căzuţi şi lipsiţi de mijloace provine din teologia celui de-al doilea Templu, dar şi de la unii profeţi (Amos, Sofonia).

celor mici, apărătorul celor slabi, ocrotitorul celor părăsiţi, izbăvitorul celor
fără nădejde. 12 Da, da, Dumnezeule al tatălui meu şi Dumnezeul moştenirii
lui Israel, Stăpâne al cerurilor şi al pământului, Creator al apelor, Împărat al
întregii Tale zidiri, pleacă-ţi urechea la rugăciunea mea 13 şi dă-mi cuvânt
amăgitor care să-i rănească şi să-i lovească pe cei care au urzit cruzime
împotriva legământului Tău, şi a casei Tale sfinţite, şi a muntelui Sion, şi a
casei stăpânirii fiilor Tăi. 14 Şi fă să se ştie în tot neamul Tău şi în orice trib
că Tu eşti Dumnezeu, Dumnezeul a toată puterea şi tăria; şi nu este alt
apărător al poporului lui Israel în afară de Tine."

10 1 Şi a fost aşa: când [Iudit] s-a oprit din strigarea către Dumnezeul
lui Israel şi a sfârşit toate aceste cuvinte, 2 s-a ridicat de jos şi a chemat
slujnica sa de încredere şi a coborât în casă, unde îşi petrecea timpul în
zilele de sabat şi în zilele de sărbătoare 3 şi şi-a desfăcut sacul pe care-l
îmbrăcase şi a lepădat hainele văduviei sale; şi-a îmbăiat trupul cu apă, s-a
uns cu miresme tari, şi-a pieptănat părul capului, l-a legat cu o panglică, şi-a
pus hainele de sărbătoare cu care se îmbrăca pe când trăia bărbatul ei
Manasses, 4 şi-a luat sandale în picioare, şi-a pus colierele, brăţările, inelele
şi cerceii, şi toată podoaba ei şi s-a înfrumuseţat foarte, ca să ademenească
ochii bărbaţilor care ar vedea-o. 5 Şi i-a dat slujnicei sale de încredere un
burduf de vin şi un urcior de ulei şi a umplut o desagă cu grăunţe de orz, cu
turte de fructe uscate şi cu pâini din făină curată şi şi-a strâns toate vasele ei
şi i le-a pus în spate. 6 Şi au ieşit pe poarta cetăţii Betulia, unde i-au găsit
stând pe Ozias şi pe bătrânii cetăţii, Chabris şi Charmis. 7 Când au văzut-o,
schimbată la chip şi cu alt veşmânt, s-au minunat foarte de frumuseţea ei şi
i-au spus: 8 „Dumnezeul părinţilor noştri să-ţi fie binevoitor şi să împli-
nească planurile tale spre mândria fiilor lui Israel şi înălţarea Ierusalimului."

10,2 „de jos": *litt.* „din cădere/prosternare".

10,3 Iudit se înarmează de război cu propria-i frumuseţe. ♦ Scenele de îmbăiere sunt destul de frecvente în literatura celui de-al doilea Templu (*cf.* Ester şi Suzana). Autorul sacrifică de dragul acestui motiv coerenţa internă a povestirii: Iudit se spală cu apă, or apă nu mai era aproape deloc în Betulia. ♦ „hainele de sărbătoare", *litt.* „hainele veseliei sale".

10,5 Eroina îşi ia mâncare şi băutură de acasă, pentru a nu fi nevoită să se spurce cu cele oferite de păgâni (*cf* şi Dan. 1,8-16). ♦ „a strâns", gr. περιεδίπλωσε, *litt.* „a dublat" – expresie neclară: a fost pusă în legătură cu 1Rg. 25,18, unde se vorbeşte de două vase.

10,7 De aici înainte, impresia constantă pe care o va stârni Iudit va fi uimirea totală a bărbaţilor în faţa frumuseţii ei.

9 Ea s-a închinat lui Dumnezeu şi le-a spus: „Porunciţi să mi se deschidă
poarta cetăţii şi voi ieşi pentru îndeplinirea cuvintelor pe care le-aţi grăit cu
mine", iar ei le-au poruncit tinerilor să-i deschidă, aşa cum a spus. 10 Şi au
făcut întocmai. Şi a ieşit Iudit, ea şi slujnica ei împreună cu ea; iar bărbaţii
cetăţii o urmăreau cu privirea de departe până când a coborât muntele, până
când a străbătut valea şi nu se mai zărea. 11 Ele mergeau drept înainte în
vale şi le-a ieşit în cale întâia strajă a asirienilor. 12 Au luat-o şi au între-
bat-o: „A cui eşti şi de unde vii şi unde te duci?" Ea a spus: „Sunt fiică a
evreilor şi fug de la ei, căci ei urmează să vă fie daţi ca pradă; 13 vin în faţa
lui Olophernes, comandantul suprem al oştirii voastre, pentru a-i da de ştire
cu vorbe adevărate – îi voi arăta în faţa lui un drum pe care să meargă şi să
pună stăpânire pe tot ţinutul muntos fără să piardă din oamenii lui nici un
trup şi nici o suflare de viaţă." 14 Când bărbaţii au auzit cuvintele ei şi au
luat aminte la faţa ei – era înaintea lor uimitoare în frumuseţe –, i-au spus:
15 „Ţi-ai izbăvit sufletul grăbindu-te să cobori în faţa domnului nostru; şi
acum îndreaptă-te spre cortul lui, iar câţiva dintre noi te vor însoţi pentru a
te încredinţa în mâinile lui; 16 iar când vei sta în faţa lui, să nu te temi în
inima ta, ci dă-i de veste cum ai spus, iar el se va purta bine cu tine." 17 Şi

---

10,9 Iudit se închină pentru ultima oară înainte de marea încercare: gestul echivalează cu încredinţarea ei totală în mâinile Domnului.

10,10 Coborârea celor două femei din cetate, până la dispariţia lor din raza privirii, are puternicele semnificaţii simbolice ale unei catabaze clasice. ♦ Însoţitoarea Iuditei, numită până acum „slujnica de încredere": gr. ἅβρα, devine aici, prin diminutivare, παιδίσκη, *litt.* „slujnicuţă", „copilă". Chiar dacă termenul desemnează condiţia umilă a fetei, el induce, în acelaşi timp, o afectivitate sporită faţă de această credincioasă anonimă.

10,11 „întâia strajă", gr. προφυλακή: o patrulă dintr-un avanpost.

10,12 De la prima întâlnire cu asirienii, Iudit îşi intră în rol şi îşi făureşte discursul înşelător şi ironic. ♦ „fiică a evreilor": gr. θυγατὴρ τῶν Ἐβραίων. Prima „înşelăciune" vine o dată cu declinarea identităţii eroinei: ea nu mărturiseşte că este o israelită, termen cu puternice conotaţii naţionaliste şi religioase, ci îşi spune, cu un termen peiorativ şi lipsit de conotaţii religioase, „fiică a evreilor", adică „a unor israeliţi de mâna a doua, slujitori ai israeliţilor" (*cf.* 1Rg. 13,3 nota). ♦ „pradă": *litt.* „mâncare".

10,13 „fără să piardă": *litt.* „fără să lipsească la apel". ♦ „trup… suflare de viaţă": semitisme ce evocă vocabularul din Gen. 1 şi 2.

10,15 „sufletul", gr. ἡ ψυχή: calc obişnuit în greaca LXX după expresia ebraică: în sens comun, „viaţa". ♦ „domnului", gr. τοῦ κυρίου: termenul permite dubla interpretare a expresiei: în sensul literal (replica soldatului asirian) termenul îl desemnează pe Olophernes, în sensul ascuns (discursul general al autorului), cuvântul trimite la Dumnezeul lui Israel, în mâinile Căruia s-a încredinţat Iudit.

au ales dintre ei o sută de oameni şi i-au dat ca însoţitori ei şi slujnicei sale de încredere şi aceştia le-au dus la cortul lui Olophernes. [18] Şi au început să se adune din toată tabăra, căci se vestise prin corturi sosirea ei ; au venit şi au înconjurat-o pe când stătea în faţa cortului lui Olophernes, până să i se dea de veste despre ea. [19] Şi se minunau de frumuseţea ei şi de la ea se minunau de fiii lui Israel; şi spuneau unul către altul: „Cine va dispreţui acest popor, care are în el astfel de femei? Nu-i bine să fie lăsat în viaţă nici măcar un singur om dintre ei: dacă ar fi lăsaţi, ar putea să înşele întreg pământul." [20] Şi au ieşit cei care dormeau alături de Olophernes şi toţi slujitorii lui şi au dus-o în cort. [21] Olophernes se odihnea pe patul lui sub plasa de ţânţari, care era din purpură şi aur, împodobită cu smaralde şi pietre scumpe. [22] I-au dat de ştire despre ea, şi el a ieşit în tinda cortului şi facle de argint erau purtate înaintea lui. [23] Iar când Iudit a ajuns în faţa lui şi a slujitorilor lui, toţi s-au minunat de frumuseţea chipului ei; ea s-a plecat înaintea lui cu faţa [la pământ], iar robii lui au ridicat-o.

11 [1] Şi Olophernes i-a spus: „Îndrăzneşte, femeie, nu te teme în inima ta, căci eu nu am făcut rău nici unui om care-a ales să-i slujească lui Nabucodonosor, regele întregului pământ. [2] Şi acum, poporul tău care locuieşte în ţinutul muntos, dacă nu m-ar fi dispreţuit, nu mi-aş fi ridicat suliţa împotriva lor; ei singuri şi-au făcut aceasta. [3] Şi acum, spune-mi de ce ai fugit de la ei şi ai venit la noi; căci ai sosit spre izbăvire; îndrăzneşte, vei trăi în această noapte şi de acum încolo; [4] căci nimeni nu-ţi va face rău, ci îţi va face bine, aşa cum se întâmplă cu slujitorii stăpânului meu, regele Nabucodonosor." [5] Şi Iudit i-a spus: „Primeşte cuvintele roabei tale şi să

10,21 Despre luxul exorbitant din corturile suveranilor orientali, *cf.* Diodor, *Biblioteca*, 37,35.

10,23 Închinarea în faţa suveranilor sau demnitarilor orientali devenise mai degrabă o dovadă de bună creştere, decât un gest ritual. Iudit înţelege semnificaţia civilă a prosternării şi se supune uzanţei, pentru a nu da nimic de bănuit.

11,2 Olophernes se referă la refuzul aliaţilor occidentali de a-i da ajutor lui Nabucodonosor în războiul cu sirienii (Iud. 1,7) şi la campania de pedepsire pe care o conducea împotriva acestora.

11,3 Căpetenia asiriană insistă să o încurajeze pe femeia aceasta neînfricată. Ironia devine un procedeu din ce în ce mai folosit în carte.

11,5-6 Iudit apelează din nou la ambiguitatea termenului „domnul" (gr. κύριος). Căpetenia şi ceilalţi asirieni înţeleg că Iudit se referă la Olophernes, iar ea nu păcătuia,

grăiască slujnica ta în fața ta – nu voi vesti minciună domnului meu în
această noapte. 6 Şi, dacă vei urma cuvintele slujnicei tale, Dumnezeu Îşi va
duce la bun sfârşit lucrarea cu tine, iar domnul meu nu va da greş în
planurile sale. 7 Căci viu este Nabucodonosor, regele întregului pământ, şi
vie este puterea lui, el care te-a trimis pentru îndreptarea fiecărui suflet, căci
nu numai oamenii îi slujesc datorită ție, ci şi fiarele pământului, şi vitele, şi
păsările cerului vor trăi, datorită puterii tale, pentru Nabucodonosor şi pentru
toată casa lui. 8 Noi am auzit de înțelepciunea ta şi de iscusința sufletului
tău şi s-a dus vestea pe întreg pământul că numai tu eşti bun în întreg rega-
tul şi puternic prin ştiință şi uimitor în meşteşugul războiului. 9 Cât despre
cuvântarea pe care a rostit-o Achior în sfatul tău, noi am auzit vorbele lui,
căci oamenii din Betulia l-au cruțat, iar el le-a dat de ştire toate câte le-a
grăit cu tine. 10 De aceea, stăpâne doamne, nu ocoli cuvântul lui, ci aşază-l
în inima ta, căci este adevărat; căci neamul nostru nu este pedepsit, sabia nu
are putere asupra lor, dacă nu vor păcătui față de Dumnezeul lor. 11 Şi,
acum, pentru ca stăpânul meu să nu fie învins şi neputincios, moartea va
cădea peste fața lor; păcatul i-a cuprins pentru că-L mânie pe Dumnezeul

---

gândindu-se, desigur, la Dumnezeu. Gândul Iuditei se confirmă în v. 6, în care ea mărturiseşte deschis că Dumnezeu îşi va împlini planul cu Olophernes. Valoarea ambiguă a frazei îl induce însă în eroare pe asirian, care este sigur de o soartă favorabilă.

11,7 „viu este Nabucodonosor [...] şi vie este puterea lui", gr. ζῇ γὰρ βασιλεὺς Ναβουχοδονοσορ [...] καὶ ζῇ τὸ κράτος αὐτοῦ: formulă semitică de urare şi de jurământ frecventă în LXX. ♦ Iudit mizează pe efectul „magic" al laudei şi, la prima vedere, exagerează. Unii comentatori au comparat-o cu femeia din Thecoa (*cf.* 2Rg. 14,17 şi nota).

11,8 „iscusința", gr. πανουργεύματα, *litt.* „iscusințele": sufixul şi forma de plural sugerează faptele ce izvorăsc din însuşire. ♦ „meşteşugul": e vorba de strategie, dar şi de expedițiile de război.

11,9 „Cât despre (*litt.* Şi acum) cuvântarea … noi am auzit vorbele": anacolutul este prezent şi în greacă: καὶ νῦν ὁ λόγος ... ἠκούσαμεν τὰ ῥήματα αὐτοῦ.

11,10 Iudit formulează cu maximă claritate concepția deuteronomistă a retribuției divine. Totuşi, afirmând-o, are în vedere un alt plan decât Achior.

11,11-12 Discursul legalist al Iuditei era menit să îl impresioneze pe Olophernes. Nu e foarte limpede la ce se referă interdicția. Era interzis să fie mâncate vitele moarte şi primii născuți ai turmelor. Vulg. înțelege că era vorba de consumarea sângelui. La fel, consumarea primelor roade ale grânelor, destinate preoților şi leviților, era strict interzisă de legea mozaică (*cf.* Lev. 17,10-16 şi, respectiv, Num. 18,8-32). Totuşi, în perioada macabeică, unele dintre aceste dispoziții legale au fost suspendate în caz de maximă necesitate (1Mac. 2,29-41). Versetul 14 face aluzie la asemenea practici de dezlegare de legea strămoşilor, încuviințate de preoții de la Ierusalim.

lor ori de câte ori fac ceva necuvenit. 12 De vreme ce le-a lipsit hrana şi li
s-a împuţinat toată apa, ei au hotărât să pună mâna pe vitele lor şi au hotărât
să se ospăteze cu toate cele pe care Dumnezeu le-a poruncit prin legile Lui
să nu le mănânce. 13 Şi pârga grâului şi zeciuiala din vin şi untdelemn, pe
care le-au păstrat, sfinţindu-le pentru preoţii care se află în Ierusalim înaintea
feţei Dumnezeului nostru, au hotărât să le folosească, [deşi] în privinţa lor e
hotărât ca nimeni din popor nici măcar să nu le atingă cu mâinile. 14 Şi au
trimis la Ierusalim – căci şi locuitorii de acolo au făcut acestea – oameni
care să le aducă îngăduinţa din partea sfatului bătrânilor. 15 Şi va fi aşa:
dacă li se va aduce veste şi ei vor face [astfel], îţi vor fi daţi spre pieire în
ziua aceea. 16 Prin urmare, eu, roaba ta, aflând toate acestea, am fugit de la
ei, iar Dumnezeu m-a trimis să fac împreună cu tine lucruri de care se va
mira întreg pământul, toţi cei care le vor auzi. 17 Căci roaba ta este cinsti-
toare de Dumnezeu şi Îl slujeşte zi şi noapte pe Dumnezeul cerului; şi acum
voi rămâne la tine, stăpâne al meu, şi roaba ta va ieşi noaptea în vale şi mă
voi ruga lui Dumnezeu, iar El îmi va spune când aceia şi-au săvârşit păcatele.
18 Şi voi veni şi-ţi voi dezvălui [faptele], iar tu vei ieşi cu toată oastea şi
nimeni dintre ei nu-ţi va sta în cale. 19 Şi te voi duce prin mijlocul Iudeii
până în faţa Ierusalimului şi voi aşeza tronul tău în mijlocul lui, iar tu îi vei
mâna ca pe nişte oi care n-au păstor şi nici un câine nu va mârâi pe limba
lui în faţa ta; acestea mi s-au grăit după preştiinţa mea şi mi s-au vestit şi
am fost trimisă să-ţi dau de ştire." 20 Cuvintele ei au plăcut lui Olophernes
şi tuturor slujitorilor lui; s-au minunat de înţelepciunea ei şi au spus: 21 „O
astfel de femeie cu chip frumos şi ştiinţă a cuvintelor nu se află de la un
capăt la altul al pământului." 22 Şi Olophernes i-a spus: „Bine a făcut
Dumnezeu trimiţându-te în faţa poporului, pentru a da putere mâinilor
noastre şi pierzanie celor care-l dispreţuiesc pe stăpânul meu. 23 Iar tu eşti
plăcută la înfăţişare şi bună la cuvinte; şi dacă vei face după cum ai spus,
Dumnezeul tău va fi Dumnezeul meu, iar tu vei locui în casa regelui
Nabucodonosor şi vei avea faimă pe tot pământul."

11,16 Faptele mari pe care le anunţă Iudit pe un ton profetic înzestrat cu aceeaşi ambiguitate sunt bine primite de Olophernes (v. 20). La ironia personajului feminin se adaugă însă aici şi autoreferenţialitatea subtilă a autorului sacru.

11,19 „nici un câine nu va mârâi pe limba lui", gr. οὐ γρύξει κύων τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ: acelaşi verb este folosit şi în Iis. Nav. 10,21, însă aplicat oamenilor.

11,23 „Dumnezeul tău va fi Dumnezeul meu": exprimarea lui Olophernes este ambiguă.

12 [1] Şi a poruncit să o ducă acolo unde erau aşezate vasele lui de argint
şi a orânduit să i se întindă o masă din bucatele lui şi să bea din vinul lui.
[2] Dar Iudit a spus: „Nu voi mânca din acestea, ca să nu se işte vreo sminteală,
ci îmi vor fi de ajuns cele pe care le-am adus cu mine." [3] Şi Olophernes i-a
spus: „Dacă se vor sfârşi cele pe care le ai cu tine, de unde vom aduce să-ţi
dăm altele la fel? Căci nu-i nimeni din neamul tău împreună cu noi." [4] Iudit
i-a spus: „Viu este sufletul tău, stăpâne al meu, căci roaba ta nu va termina
cele pe care le are cu ea până când Domnul va face prin mâna mea cele
plănuite." [5] Atunci slujitorii lui Olophernes au condus-o în cort şi ea a
dormit până la miezul nopţii; şi s-a sculat la straja din zori. [6] Şi a trimis la
Olophernes spunând: „Să dea poruncă stăpânul meu ca roaba ta să fie lăsată
să iasă la rugăciune"; [7] şi Olophernes a poruncit gărzilor de corp să n-o
împiedice. Şi ea a rămas în tabără trei zile; iar noaptea mergea în valea
Betuliei şi se spăla în tabără la izvorul de apă; [8] şi când se întorcea, se ruga
Domnului Dumnezeului lui Israel să-i îndrepte calea pentru ridicarea fiilor
poporului Său; [9] şi, întorcându-se curată, rămânea în cort, până când îi era
adusă hrana ei către seară.

[10] Şi a fost aşa: în ziua a patra, Olophernes a dat un ospăţ numai pentru
robii lui; n-a trimis să poftească pe nimeni dintre dregători. [11] Şi i-a spus

---

12,2 „sminteală", gr. σκάνδαλον, *litt.* „piatră de poticnire": din nou un termen cu semnificaţie ambiguă în context: fiecare dintre partenerii dialogului înţelege altfel sensul acestui cuvânt. Iudit se teme ca nu cumva, mâncând din hrana impură a lui Olophernes, să-şi zădărnicească misiunea. Olophernes speră ca, respectând restricţiile alimentare ale eroinei, să fie condus de Dumnezeul acesteia în cetate. ♦ Comentatorii au remarcat contrastul puternic între senzualitatea aparentă a eroinei şi austeritatea ei alimentară, în spiritul autentic al legii mozaice (NRSV).

12,4 „viu este sufletul tău", gr. ζῇ ἡ ψυχή σου: formulă de jurământ. ♦ Iudit dă una dintre cele mai ironice replici din întreaga carte.

12,5 „straja din zori": de fapt, ultima strajă a nopţii, începea la ora două dimineaţa.

12,6-7 Iudit îşi continuă, noaptea, viaţa ascetică pe care o ducea în Betulia: spălările la izvor, însoţite de rugăciune, erau spălări rituale. Eroina se curăţă în fiecare noapte de impuritatea vieţii cotidiene în mijlocul păgânilor. În acelaşi timp, obişnuindu-i pe cei din tabără cu ieşirile sale nocturne, îşi pregătea plecarea definitivă.

12,9 „întorcându-se curată, rămânea..." se poate înţelege şi „întorcându-se, rămânea curată...".

12,10 „numai pentru robii lui": petrecerea avea un caracter strict privat. Cei neinvitaţi erau căpeteniile militare din subordinea lui Olophernes, singurii care îi puteau asigura paza.

12,11 „Bagoas": nume pers prin care erau desemnaţi eunucii de la curte (*cf.* Plinius, *Naturalis Historia*, 13,41). Numele nu îl individualizează pe slujbaşul asirianului, ci îi

eunucului Bagoas, mai-mare peste toate ale lui: „Du-te şi înduplec-o pe femeia evreică, care se află la tine, să vină la noi, să mănânce şi să bea împreună cu noi; [12] căci, iată, va fi o ruşine pentru noi dacă vom lăsa să plece o astfel de femeie fără să fi stat de vorbă cu ea; căci, dacă n-o vom atrage, se va râde de noi." [13] Bagoas a plecat din faţa lui Olophernes, a intrat la ea şi i-a spus: „Să nu şovăie slujitoarea cea frumoasă să vină la stăpânul meu, să fie slăvită în faţa lui şi să bea vin cu noi cu bucurie şi să ajungă în această zi ca o fiică a fiilor lui Assur, din cele care se află în casa lui Nabucodonosor." [14] Iar Iudit i-a spus: „Cine sunt eu să mă împotrivesc domnului meu? Căci tot ce va fi plăcut în ochii lui mă voi grăbi să fac, şi acest lucru va fi pentru mine o bucurie până în ziua morţii mele." [15] Şi, ridicându-se, s-a împodobit cu veşmintele şi cu toată găteala femeiască, iar roaba ei a mers înainte şi i-a aşternut în faţa lui Olophernes pe pământ blana pe care o primise de la Bagoas pentru traiul ei zilnic: spre a mânca aşezată pe ea. [16] Iudit a intrat şi s-a aşezat, iar inima lui Olophernes şi-a ieşit din sine pentru ea; sufletul lui s-a zguduit şi ardea de dorinţă să fie împreună cu ea; pândea prilejul s-o ademenească încă din ziua în care o văzuse. [17] Şi Olophernes i-a spus: „Bea şi veseleşte-te împreună cu noi." [18] Şi Iudit i-a spus: „Voi bea, stăpâne, căci viaţa mea a fost preamărită astăzi mai mult decât în toate zilele de la naşterea mea." [19] Şi luând, a mâncat şi a băut în faţa lui cele pe care i le pregătise roaba ei. [20] Şi Olophernes a fost fermecat de ea şi a băut foarte mult vin, cât nu băuse niciodată într-o zi de când se născuse.

13 [1] Iar când s-a făcut seară, robii lui s-au grăbit să plece. Bagoas a închis cortul pe dinafară şi i-a îndepărtat din faţa stăpânului său pe cei care erau acolo, iar ei au plecat să se culce, fiindcă erau cu toţii rupţi de oboseală

---

delimitează numai categoria. Acest eunuc avea în grijă haremul comandantului (*cf.* şi Est. 2,2).

12,12 „stat de vorbă": eufemism (*cf.* Suz. vv. 54 şi 58).

12,13 „fiică a fiilor lui Assur": Bagoas îi cere Iuditei să devină amanta lui Olophernes. Invitaţia nu are nici o conotaţie religioasă.

12,14 Continuă confuzia voită indusă de folosirea termenul „domn". De fapt, Iudit îşi reafirmă devotamentul pentru Dumnezeul lui Israel.

12,18 Discursul ambiguu al Iuditei atinge treapta cea mai înaltă: ea se gândeşte la scopul misiunii ei care este aproape de împlinire.

13,1 Bagoas „a închis" cortul pe dinafară cu corzile exterioare care străjuiau intrarea.

datorită ospățului îndelungat. [2] Numai Iudit a fost lăsată în cort, iar
Olophernes era prăvălit pe patul său; căci de jur împrejurul său era vin
vărsat. [3] Iudit i-a spus roabei sale să stea afară din odaia ei de culcare şi să
aştepte ieşirea ei, ca în fiecare zi, căci i-a spus că va ieşi pentru rugăciune;
şi lui Bagoas i-a vorbit cu aceleaşi cuvinte. [4] Şi toți au plecat din fața [ei] şi
n-a mai rămas nimeni în dormitor, de la mic la mare; şi Iudit, stând lângă
patul lui, a spus în inima ei: „Doamne, Dumnezeul a toată puterea, priveşte
în ceasul acesta la faptele mâinilor mele pentru înălțarea Ierusalimului;
[5] căci acum este vremea să ai grijă de moştenirea Ta şi să împlineşti înfăp-
tuirea mea pentru nimicirea duşmanilor care s-au ridicat împotriva noastră."
[6] Şi, apropiindu-se de stâlpul patului, care se afla la capul lui Olophernes, a
luat sabia lui [7] şi, apropiindu-se de pat, l-a apucat de părul capului şi a spus:
„Întăreşte-mă, Doamne, Dumnezeul lui Israel, în ziua aceasta!" [8] Şi l-a lovit
de două ori în gât cu [toată] puterea ei şi i-a luat capul de pe el. [9] Şi i-a
rostogolit trupul din pat şi a luat plasa de pe stâlpi; şi, după puțin timp, a
ieşit şi i-a dat slujnicei sale de încredere capul lui Olophernes, [10] iar ea l-a
pus în desaga cu mâncare. Şi amândouă au ieşit împreună, după obiceiul
lor, la rugăciune; şi, străbătând tabăra, au ocolit râpa şi au urcat către
muntele Betuliei şi au ajuns la porțile ei.

[11] Şi Iudit le-a spus de departe celor care păzeau la porți: „Deschideți,
deschideți poarta; cu noi este Dumnezeu, Dumnezeul nostru, pentru a-Şi
arăta iarăşi puterea în Israel şi tăria împotriva duşmanilor, aşa cum a făcut şi
astăzi." [12] Şi a fost aşa: când oamenii din cetatea ei i-au auzit glasul, s-au
grăbit să coboare la poarta cetății lor şi i-au chemat pe bătrânii cetății. [13] Şi
toți, de la mic la mare, au venit în fugă, căci pentru ei era ceva de neîn-
chipuit ca ea să se întoarcă; şi au deschis poarta şi le-au primit şi, aprinzând
un foc, ca să facă lumină, le-au înconjurat. [14] Iar ea le-a spus cu glas mare:

13,2 „împrejurul său era vin vărsat", gr. περικεχυμένος ἦν αὐτῷ ὁ οἶνος, *litt.* „vinul îi curgea de jur împrejur ". Unii traducători înțeleg „beat mort".

13,4-5 Prin rugăciunea dinaintea uciderii lui Olophernes, Iudit îşi legitimează fapta ca necesară stârpire a răului şi îşi pune actul în armonie cu planurile justiției divine.

13,6 „sabia", gr. ακινάκης, *litt.* „sabie scurtă".

13,9 „plasa", gr. κωνώπιον: plasa baldachinului care îl apăra pe Olophernes de insecte în timpul somnului.

13,10 Cele două femei reiau, în sens invers, acelaşi traseu pe care l-au parcurs în 10,10: tabăra asiriană, valea abruptă şi panta spre cetate.

13,13 „ceva de neînchipuit", gr. παράδοξον.

„Lăudaţi-l pe Dumnezeu, lăudaţi-l; lăudaţi-l pe Dumnezeu, care n-a îndepărtat mila Sa de la casa lui Israel, ci i-a nimicit pe duşmanii noştri prin mâna mea în această noapte.” [15] Şi, scoţând capul din desagă, l-a arătat şi le-a spus: „Iată capul lui Olophernes, comandantul suprem al armatei lui Assur, şi iată plasa sub care zăcea în beţiile lui; Domnul l-a lovit cu o mână de femeie. [16] Viu este Domnul, Care m-a păzit în drumul pe care am păşit, căci faţa mea l-a amăgit pe acela spre pieirea lui, iar el n-a făcut cu mine păcat spre pângărire şi ruşine.” [17] Şi tot poporul a fost uluit foarte şi, plecându-se, s-au închinat lui Dumnezeu şi au spus într-un cuget: „Binecuvântat eşti Dumnezeul nostru, Care i-ai nimicit astăzi pe duşmanii poporului tău!” [18] Şi Ozias i-a spus: „Binecuvântată eşti tu, fiică, de Dumnezeul cel Preaînalt, mai presus de toate femeile de pe pământ şi binecuvântat Domnul Dumnezeul nostru, Care a zidit cerurile şi pământul, Care te-a călăuzit să retezi capul conducătorului duşmanilor noştri; [19] nu se va îndepărta nădejdea ta din inima oamenilor – ei îşi vor aminti de puterea lui Dumnezeu până în veac. [20] Dumnezeu să-ţi dăruiască înălţare veşnică şi să te cerceteze cu binefacerile Sale, ca răsplată că nu ţi-ai cruţat viaţa câtă vreme a fost umilit neamul nostru, ci te-ai împotrivit căderii noastre umblând pe [calea cea] dreaptă în faţa Dumnezeului nostru.” Şi întregul popor a spus: „Aşa să fie, aşa să fie!”

14 [1] Şi Iudit le-a spus: „Ascultaţi-mă, fraţilor: luaţi acest cap şi atârnaţi-l de creasta zidului vostru. [2] Şi îndată ce vor începe să strălucească zorii şi soarele va răsări peste pământ, fiecare din voi să-şi ia armele şi fiecare om în putere să iasă afară din cetate; daţi-le câte o căpetenie, ca şi cum ar coborî în câmpie împotriva primei străji a fiilor lui Assur, dar să nu coborâţi. [3] Iar aceia, luându-şi armele, vor merge în tabăra lor şi-i vor trezi pe comandanţii oştirii lui Assur; ei vor alerga împreună la cortul lui Olophernes şi nu-l vor găsi şi-i va cuprinde spaima şi vor fugi din faţa voastră. [4] Şi, urmărindu-i, voi şi toţi cei ce locuiesc în tot hotarul lui Israel,

---

13,20 „Aşa să fie”: gr. γένοιτο echivalează ebr. *Amin*.

14,1 Expunerea capului retezat al duşmanului era un gest frecvent de descurajare: practica, devenită curentă în epoca Macabeilor, este atestată şi în 1Mac. 7,47.

14,2 „ca şi cum ar coborî”, gr. ὡς καταβαίνοντες: conjuncţia sugerează strategia diversionistă a eroinei.

culcați-i la pământ în drumul lor. [5] Dar înainte să faceți acestea, chemați-l la
mine pe Achior ammanitul, pentru ca, privind, să-l recunoască pe cel care a
disprețuit casa lui Israel și care l-a trimis la noi ca la moarte." [6] Și l-au
chemat pe Achior din casa lui Ozias; iar când a venit și a văzut capul lui
Olophernes în mâna unui bărbat din adunarea poporului, a căzut cu fața [la
pământ] și simțirea l-a părăsit. [7] Iar când l-au ridicat, a căzut la picioarele
Iuditei și s-a plecat în fața ei și i-a spus: „Binecuvântată fii tu în toate
sălașurile lui Iuda și la toate neamurile care, auzindu-ți numele, se vor
înspăimânta; [8] iar acum povestește-mi toate câte le-ai făcut în aceste zile."
Și Iudit i-a povestit în mijlocul poporului toate câte le făcuse din ziua în
care plecase până în cea în care vorbea cu ei. [9] Iar când a terminat de vorbit,
poporul a strigat cu glas mare și a înălțat strigăt de bucurie în cetatea lor.
[10] Iar Achior, văzând toate câte le făcuse Dumnezeul lui Israel, a crezut în
Dumnezeu cu tărie și s-a tăiat împrejur și a fost așezat în casa lui Israel
până în ziua de astăzi.

[11] Și îndată ce s-au arătat zorii, au și atârnat capul lui Olophernes de zid
și fiecare om și-a luat armele și au ieșit în cete spre povârnișurile muntelui.
[12] Iar când fiii lui Assur i-au văzut, au trimis după mai-marii lor; aceștia
s-au dus la comandanți și la căpeteniile peste o mie și la fiecare conducător
al lor. [13] Și s-au înfățișat la cortul lui Olophernes și i-au spus celui însărci-
nat cu toate treburile lui: „Scoală-l pe stăpânul nostru, căci robii au îndrăz-
nit să coboare împotriva noastră la război, ca să fie nimiciți pe de-a-ntregul."
[14] Atunci Bagoas a intrat și a bătut [din palme] la perdeaua cortului; căci
bănuia că doarme cu Iudit. [15] Dar cum n-a răspuns nimeni, dând la o parte

14,5 Iudit îl cheamă pe Achior să depună mărturie că omul ucis de ea este chiar comandantul asirienilor. Achior era singurul care îl cunoștea pe Olophernes, în afară de Iudit, în tabăra israelită.

14,6 „simțirea", gr. πνεῦμα („suflare, duh"): expresie ebr. consacrată, menținută în traducerea greacă și, apoi, echivalată în limba română.

14,10 „s-a tăiat împrejur", *litt.* „și-a tăiat împrejur carnea prepuțului". ♦ În ciuda stricteții legii exprimate în Deut. 23,4 conform căreia ammoniții nu se puteau întoarce la Domnul, credința și tăierea împrejur ale lui Achior sunt aici dovezile clare ale convertirii acestuia, acceptate de către Domnul.

14,13 „să fie nimiciți pe de-a-ntregul", gr. ἐξολεθρευθῶσιν εἰς τέλος: traducerea menține pleonasmul din motive stilistice: intensitatea expresiei dă măsura disprețului asirianului pentru „robii", încă necuceriți, din Betulia.

14,15 „prag", gr. χελωνίς: cuvânt cu sens incert.

[perdeaua], a intrat în dormitor şi l-a găsit aruncat pe prag, mort, iar capul îi
fusese luat. 16 Şi a strigat cu glas mare, cu plânset şi geamăt şi strigăt puter-
nic, şi şi-a sfâşiat veşmintele. 17 Şi a intrat în cortul în care fusese adăpostită
Iudit şi n-a găsit-o; atunci s-a năpustit în mijlocul poporului şi a strigat:
18 „Robii au lucrat cu viclenie, o singură femeie a evreilor a făcut de ruşine
casa regelui Nabucodonosor; căci iată-l pe Olophernes la pământ, iar capul
lui nu este [nicăieri]." 19 Auzind căpeteniile oştirii lui Assur aceste cuvinte,
şi-au sfâşiat veşmintele şi sufletul lor s-a tulburat foarte; iar strigătul şi
ţipătul lor foarte puternic s-au ridicat în mijlocul taberei.

15 1 Când cei din corturi au auzit, au rămas înmărmuriţi de lucrurile
întâmplate 2 şi i-a cuprins teamă şi cutremur – nici un om n-a mai stat în
faţa celui de lângă el, ci, risipindu-se toţi deodată, fugeau pe toate drumurile
de câmpie sau de munte; 3 iar cei care-şi puseseră tabăra în ţinutul muntos
de jur împrejurul Betuliei au luat-o şi ei la fugă. Atunci fiii lui Israel, toţi
războinicii lor, s-au revărsat asupra lor. 4 Şi Ozias a trimis oameni în
Baitomasthaim, şi Bebai, şi Chobai, şi Cola şi în toate hotarele lui Israel,
care să vestească despre cele întâmplate, ca toţi să se reverse împotriva
duşmanilor spre nimicirea lor. 5 Iar când au auzit fiii lui Israel, toţi într-un
suflet s-au năpustit împotriva lor şi i-au tot lovit până la Choba. La fel şi cei
din Ierusalim şi din tot ţinutul muntos au venit în ajutor, căci li se vestiseră
cele întâmplate în tabăra duşmanilor lor. Şi cei din Galaad şi cei din
Galileea i-au lovit din laturi cu putere mare, până când au ajuns la Damasc
şi la hotarele lui. 6 Şi ceilalţi locuitori ai Betuliei au năvălit în tabăra lui
Assur, i-au jefuit şi s-au îmbogăţit foarte mult. 7 Iar fiii lui Israel,

---

14,18 „Robii au lucrat cu viclenie": gr. ἠθέτησαν οἱ δοῦλοι. Bagoas a concentrat în aceste cuvinte răsturnarea, dezastruoasă pentru asirieni, a situaţiei: toate valorile pe care acesta le considera legitime şi tari erau înfrânte de puteri mult mai slabe şi nelegitime în ochii cuceritorului. ♦ „nu este [nicăieri]", *litt.* „nu este pe el".

15,1 „au rămas înmărmuriţi", gr. ἐξέστησαν, *litt.* „au fost uluiţi": uimirea, nu groaza îi paralizează la început pe asirieni. Gradaţia stărilor de conştiinţă este remarcabilă (*cf.* şi v. 2).

15,3 „tabăra... de jur împrejurul Betuliei": este vorba despre asirieni şi aliaţii lor ammoniţi şi edomiţi, care supravegheau cetatea din poziţii strategice (*cf.* 7,17-18). ♦ „s-au revărsat", gr. ἐξεχύθησαν: traducerea literală menţine imaginea contraatacului de nestăvilit al israeliţilor, venit ca o eliberare de energii acumulate îndelung.

15,4 Localităţile Baitomasthaim şi Chobai mai sunt menţionate în 4,6, respectiv, în 4,4.

întorcându-se de la măcel, au pus stăpânire pe lucrurile rămase, iar satele şi
aşezările de la munte şi din câmpie au dobândit multe prăzi, căci mulţimea
lor fusese foarte numeroasă.
8 Şi marele preot Ioakim şi sfatul bătrânilor fiilor lui Israel, care locuiesc
în Ierusalim, au venit să privească binefacerile pe care Domnul i le făcuse
lui Israel şi să o vadă pe Iudit şi să grăiască pace cu ea. 9 Iar când au
intrat la ea, toţi au binecuvântat-o într-un glas şi i-au spus: „Tu eşti fala
Ierusalimului, tu eşti marea mândrie a lui Israel, tu eşti lauda cea mare a
neamului nostru; 10 ai făcut toate acestea cu mâna ta, ai făcut cele bune
pentru Israel şi au fost bine plăcute lui Dumnezeu; fii binecuvântată de
Domnul Atotputernic pentru totdeauna." Şi întreg poporul a spus: „Aşa să
fie!" 11 Şi tot poporul a prădat tabăra timp de treizeci de zile. Şi i-au dat lui
Iudit cortul lui Olophernes şi toată argintăria, şi paturile, şi vasele, şi toate
lucrurile din el; iar ea, luându-le, le-a pus pe catârca ei şi şi-a înhămat carele
şi le-a îngrămădit în ele. 12 Şi toate femeile din Israel au alergat s-o vadă şi
au binecuvântat-o; iar unele dintre ele au prins a cânta şi dănţui în cinstea ei
şi ea a luat în mâini ramuri şi le-a dat femeilor care erau cu ea; 13 şi s-au
încununat cu ramuri de măslin, ea şi cele dimpreună cu ea, şi ea a mers în
fruntea întregului popor, în cânt şi dans, conducându-le pe toate femeile; şi
toţi bărbaţii din Israel o urmau înarmaţi, purtând cununi, şi cântau din gură
imnuri. 14 Şi Iudit a început această cântare de mulţumire în mijlocul între-
gului Israel şi tot poporul a înălţat cu glas puternic această laudă:

15,8 „sfatul bătrânilor", *cf.* 4,8 nota. ♦ Libertatea marelui preot de a părăsi Ierusalimul şi Templul atestă, probabil, rolul de conducător pe care acesta îl avea în epoca Macabeilor. ♦ „să grăiască pace cu ea" = „s-o salute, s-o întrebe de sănătate" – semitism.

15,9 Vulg. traduce: „Tu [eşti] slava Ierusalimului, tu [eşti] bucuria lui Israel, tu [eşti] cinstea neamului nostru." Aceste cuvinte, aplicate Fecioarei Maria, se cântă, în Biserica Catolică, de sărbătoarea Neprihănitei Zămisliri. Iudit intră astfel, alături de Eva, în tipologia mariană: tăierea capului lui Olophernes corespunde, în simbolistica creştină, zdrobirii capului şarpelui-demon.

15,11 Cele treizeci de zile în care israeliţii au prădat tabăra asiriană corespund popasului de o lună al armatei duşmane între Ghaibai şi Skythopolis (3,10).

15,12-13 Procesiunile religioase conduse de femei erau un fapt curent în Israel (Ex. 15,21; Jud. 11,34). Femeile dansau şi ţineau în mâini, în mod tradiţional, ramuri de finic, plop sau salcie (*cf.* Lev. 23,40 şi, mai ales, nota). Faptul că femeile din Iudit se încununează cu ramuri de măslin este un indiciu de aculturaţie iudeo-elenistică (*cf.* NRSV).

16 [1] Şi Iudit a spus:
„Daţi glas [cântării] Dumnezeului meu cu timpane,
cântaţi-I Domnului cu chimvale,
alcătuiţi pentru El psalm şi laudă,
înălţaţi şi chemaţi numele Lui!
[2] Căci Dumnezeu care zdrobeşte războaiele este Domnul,
căci în taberele Lui în mijlocul poporului
m-a smuls din mâna urmăritorilor mei.
[3] A venit Assur din munţi, de la miazănoapte,
a venit cu zecile de mii ale oştirii sale;
mulţimea lor a stăvilit şuvoaie,
iar călărimea lor a acoperit coline.
[4] A spus că îmi va pârjoli hotarele,
şi pe tinerii mei îi va nimici cu sabia,
şi pe sugarii mei îi va pune la pământ,
şi pe pruncii mei îi va da pradă,
iar pe fecioarele mele, să fie răpite.
[5] Domnul Atotputernic i-a împins îndărăt
prin mână de femeie.
[6] Căci viteazul lor n-a fost doborât de tineri,

16,1-17 „Cântarea Iuditei" este alcătuită după modelul „Cântării lui Moise" (Ex. 15,1-18) şi, mai ales, al „Cântului Deborei" (Jud. 5,2-31) şi este împărţită în trei secţiuni: introducerea (vv. 1-2), nararea faptelor (vv. 3-12), mulţumirea şi lauda înălţate Domnului (vv. 13-17).

16,1 „timpane": acelaşi instrument muzical, care acompania de obicei procesiunile religioase în Israel, este menţionat şi în Ex. 15,19.

16,2 „care zdrobeşte războaiele", gr. συντρίβων τῶν πολέμων: expresia-epitet este un citat din Ex. 15,3 şi mai apare o dată în cartea de faţă în 9,7. Despre semnificaţia ei, *cf.* nota la Ex. 15,3. ♦ „în taberele Lui", *litt.* „spre taberele Lui" – text dificil; se presupune o eroare de copist. Traducătorii adoptă aici de obicei lecţiunea VL şi cea siriacă: „El îşi aşază tabăra".

16,3 „din munţi, de la miazănoapte": primul moment al invaziei asiriene, menţionat în 2,22.

16,4 Văduva Iudit vorbeşte despre poporul ei în termeni materni. Lipsită de copii, ea devine vocea ţării care îşi apără copiii de vrăjmaşi. Procedeul nu este singular: în mod similar, deşi în alt context, Ierusalimul apare personificat în Ps. Sol. 1 ca o mamă văduvă care îşi boceşte copiii morţi sau nenorociţi în urma unei invazii străine, pedeapsă a neascultării de Dumnezeu.

nici fii de titani nu l-au lovit,
nici uriaşi înalţi nu l-au copleşit,
ci Iudit, fiica lui Merari,
cu frumuseţea chipului ei l-a biruit,
7 căci a dezbrăcat haina văduviei sale
pentru înălţarea celor chinuiţi în Israel,
şi-a uns faţa cu mireasmă
8 părul şi l-a legat cu o panglică
şi şi-a pus rochie de in pentru ademenirea lui;
9 sandala ei i-a răpit ochiul
şi frumuseţea ei i-a robit sufletul,
sabia a retezat gâtul lui.
10 S-au înfiorat perşii de îndrăzneala ei
şi mezii de curajul ei s-au tulburat;
11 atunci au chiuit cei smeriţi ai mei,
şi au strigat vlăguiţii mei şi au încremenit,
şi-au ridicat glasul, iar aceia au făcut cale întoarsă;
12 copii de fetişcane i-au străpuns
şi ca pe nişte copii de fugari i-au rănit,
au pierit în bătălia Domnului meu.
13 Cânta-voi Dumnezeului meu cântare nouă:
Doamne, mare eşti şi preaslăvit,

16,6 „fii de titani": dovadă evidentă de aculturaţie elenistică; titanii, fiii lui Uranos şi ai Gaiei, zeii primordiali din mitologia greacă, pătrunseseră în conştiinţa traducătorilor elenizanţi ai LXX. Prezenţa titanilor în această carte se datorează şi asocierii lor cu „uriaşii", gr. γίγαντες din rândul următor, care însă nu mai aparţin fondului mitologic elenistic, ci substratului legendar ebraic (*cf.* Gen. 6,1-4).

16,8 „panglică": gr. μίτρα. În Grecia clasică, cuvântul desemna o panglică cu care femeile îşi prindeau părul. În descrierea îmbrăcămintei persane, Herodot (*Istorii* 1,195) menţionează şi „o mitră", o panglică sau o tiară folosită de femei în acelaşi scop. Traducătorul LXX se va fi gândit la moda persă, aşa cum reiese şi din anacronismul evident din 16,10.

16,10 În „cronologia" cărţii, apariţia mezilor este un anacronism flagrant: aceştia fuseseră deja înfrânţi în primul capitol. Apoi, prezenţa perşilor este în cronologia reală un alt anacronism evident, dacă plasăm evenimentele din carte în epoca asiriană. Pentru unii comentatori însă, acesta ar fi un indiciu pentru identificarea lui Nabucodonosor din Iudit cu Artaxerxes al II-lea.

16,11 Text neclar: nu se înţelege bine care verbe se referă la evrei şi care la duşmani.

minunat în putere şi de neîntrecut.
14 Ţie să-Ţi slujească întreaga Ta făptură;
căci Tu ai zis şi s-au făcut;
trimis-ai duhul Tău şi [le-]a zidit;
şi nimeni nu se poate împotrivi glasului Tău.
15 Munţi şi ape se vor zgudui din temelii,
iar stâncile se vor topi ca ceara în faţa Ta;
dar celor care se tem de Tine le arăţi bunăvoinţa Ta.
16 Căci prea mic lucru este orice jertfă spre bună mireasmă
şi prea neînsemnată orice grăsime spre ardere de tot pentru Tine;
dar cel care se teme de Domnul este mare întotdeauna.
17 Vai de neamurile care se ridică împotriva poporului meu;
Domnul Atotputernic îi va pedepsi în ziua judecăţii
dând foc şi viermi pe trupurile lor,
iar ei vor plânge de durere în veci."

18 Iar cum au ajuns la Ierusalim, s-au închinat lui Dumnezeu şi, îndată ce
s-a curăţit poporul, şi-au adus arderile de tot şi jertfele de bună voie şi
darurile. 19 Şi Iudit a adus ca ofrandă toate lucrurile lui Olophernes, pe care
i le dăduse ei poporul, iar plasa pe care şi-o luase din odaia lui de culcare
i-a dat-o lui Dumnezeu ca anatemă. 20 Şi poporul s-a tot veselit în Ierusalim
în faţa lăcaşului sfânt timp de trei luni, iar Iudit a rămas cu ei.

21 După aceste zile, fiecare s-a întors la moştenirea sa, iar Iudit a plecat
în Betulia şi a rămas pe moşia ei; şi cât a trăit a fost vestită în toată ţara.
22 Şi mulţi au dorit-o, dar nici un bărbat n-a cunoscut-o în toate zilele vieţii

---

16,14 Dumnezeu apare aici în ipostază de Creator: „ai zis", gr. εἶπας. Dumnezeu creează prin cuvânt (Logos), *cf.* Gen. 1,3 şi nota şi Ps. 32,6.

16,15 Imaginea munţilor care se cutremură din temelii este frecventă în Biblie şi însoţeşte, de regulă, manifestările lui Dumnezeu în calitate de judecător (Jud. 5,5; Ps. 17,8).

16,17 Textul pare să facă aluzie la Is. 66,24, ultimul verset din carte. De aceea majoritatea comentatorilor interpretează cuvintele Iuditei în aceeaşi cheie eshatologică. Alţii (NRSV) sunt de părere că, deşi aluzia la Is. 66,24 este evidentă, cuvintele din imnul Iuditei nu se referă la răsplata din lumea de apoi, ci, în conformitate cu concepţia deuteronomistă, la împlinirea pedepsei divine în lumea aceasta.

16,18 Închinarea la Ierusalim a eroinei arată recunoaşterea cetăţii ca unic loc legitim de cult adus lui YHWH, în conformitate cu concepţia deuteronomistă. Numai aici se putea purifica poporul după contactul impur cu străinii şi cadavrele acestora (*cf.* Num. 19,16).

16,19 „anatemă": *cf.* notele 2,7 şi 4,41 la 1Par.

ei, din ziua în care a murit Manasses, bărbatul ei, şi a fost adăugat poporului
său. 23 Şi, înaintând mult în vârstă, a îmbătrânit în casa bărbatului ei [până
la] o sută cinci ani; şi a eliberat-o pe slujnica ei de încredere. A murit în
Betulia şi au îngropat-o în peştera bărbatului ei, Manasses, 24 iar casa lui
Israel a jelit-o şapte zile. Şi înainte să moară şi-a împărţit bunurile tuturor
celor apropiaţi lui Manasses, bărbatul ei, şi celor apropiaţi neamului ei. 25 Şi
n-a mai fost nimeni care să-i înspăimânte pe fiii lui Israel în zilele Iuditei şi
multe zile după moartea ei.

16,23 „înaintând mult în vârstă", *litt.* „înaintând mare foarte" – text neclar. Unii traducători, urmând VL, oferă „înainta în vârstă cu mare slavă".

16,24 Perioada de doliu după moartea unei rude apropiate era de şapte zile (*cf.* Gen. 50,10). Faptul că toată „casa lui Israel" a ţinut doliu şapte zile după Iudit este indiciul recunoaşterii rolului ei de mamă a întregului popor, rol proclamat de eroina însăşi în 16,4 şi confirmat de văduvia asumată până la sfârşitul zilelor sale.

TOBIT

Introducere

I. Conţinutul

„Roman" biblic cu conţinut moral-didactic, Cartea lui Tobit (gr. Βίβλος λόγων Τοβιτ [BA] sau Τοβειθ [S]) îşi desfăşoară acţiunea în exilul asirian. Tobit, un neftalit bătrân din Ninive, continuă să-L cinstească pe Dumnezeul părinţilor săi după cum o cere Legea lui Moise (1,1-9), are o soţie, Anna, şi un fiu, Tobias, şi se ocupă, în vremea regelui Enemessar al Asiriei, cu negoţul (1,9-15). Evlavios şi milostiv faţă de coreligionarii săi, riscă oprobriul public şi pedeapsa oficială, îngropându-şi semenii, practică interzisă de politica regală asiriană faţă de fugarii iudei (1,16-23). După o temporară reabilitare, în timpul regelui Sacherdon (identificat cu Asarhaddon – 680-669), Tobit orbeşte şi cade pradă dispreţului nevestei sale, care se vede obligată să muncească în locul lui (2,1-14). Lovit de nenorocire, nu-i rămâne decât rugăciunea (3,1-6). În acelaşi timp, în Ecbatana, suferă şi se roagă şi Sarra, fiica unui văr al lui Tobit, blestemată să nu se poată căsători (3,7-15). Rugăciunile celor doi sunt ascultate simultan (3,16-17). După acest preambul, începe romanul de călătorie propriu-zis: îngerul Rafael este trimis de Dumnezeu să-i salveze pe Tobit şi pe Sarra. Tobit îşi trimite fiul la Rages, în Media, ca să recupereze un împrumut de la prietenul său Gabael (4,1-5,3). Însoţitorul şi călăuza lui Tobias „se nimereşte" a fi îngerul Rafael, deghizat în israelit (5,4-22). Acesta îl conduce pe tânăr la Ecbatana, în casa lui Raguel, tatăl Sarrei, şi-l îndeamnă să o ia de nevastă pe fată (6,10-8,19). Între timp, Rafael pleacă la Gabael (8,20-9,6). După două săptămâni, Tobias şi Sarra se despart de părinţii miresei şi pleacă spre Ninive unde îi aşteaptă cu nerăbdare Tobit şi Anna (10,1-11,2). Rafael îl vindecă de orbire pe Tobit (11,3-17), apoi îşi dezvăluie adevărata identitate (12); Tobit înalţă un imn de mulţumire (13,1-18). În epilog, Tobit îi dă fiului său ultimele sfaturi (14,1-11). După moartea Annei, Tobias părăseşte Ninive, dând ascultare îndemnurilor bătrânului, şi se statorniceşte în Media, unde află de căderea Ninivei (14,12-15).

II. Texte şi versiuni

În formă integrală, Cartea lui Tobit a ajuns la noi numai în versiunea greacă a Septuagintei şi în cele latine ale Vulgatei şi ale Vechilor latine, considerate surse principale, în condiţiile în care originalul ebraic sau aramaic, de la care au plecat cele două traduceri, s-a pierdut.

Totuşi, fragmente din Cartea lui Tobit s-au păstrat în patru texte aramaice de la Qumran (papirii 4QTob^{a} ar, 4QTob^{b} ar, 4QTob^{c} ar, 4QTob^{d} ar) şi într-unul ebraic (4QTob^{e}). O versiune aramaică târzie a cărţii, cuprinsă într-un comentariu la Geneză (*Midraş Bere'şit Rabba*) sub forma unei *haggada* şi presupusă a fi stat la baza traducerii lui Ieronim în Vulgata, s-a dovedit ulterior a fi o reconstituire după textul grecesc al lui Tobit (Neubauer [ed.], *The Book of Tobit, a Chaldee Text from a unique manuscript in the Bodleian Library*, Oxford, 1878). De asemenea, cele patru versiuni ebraice medievale (HL–*Hebrew Londinii*, HG–*Hebrew Gasterii*, HF–*Hebrew Fagii*, HM–*Hebrew Munsteri*), datând din secolul al XII-lea până în secolul al XVI-lea, sunt traduceri şi adaptări ale celor două versiuni principale, greacă şi latină.

În latină, Cartea lui Tobit este cunoscută în două versiuni: 1) cea a Vechii latine (*Vetus latina*) reprezintă o recensiune lungă, după modelul grec al codicelui sinaitic, dar care se dovedeşte uneori mai aproape de textele qumraniene în aramaică şi ebraică decât de versiunea greacă şi 2) cea a Vulgatei, care reprezintă o recensiune scurtă, foarte apreciată în tradiţia apuseană. Ieronim mărturiseşte că la traducerea din aramaică a Cărţii lui Tobit a fost ajutat de un rabin, care i-a tălmăcit-o iniţial în ebraică, pentru ca sfântul să o redea apoi, într-o singură zi, în latină, în forma cunoscută. La data respectivă, biblistul nu învăţase încă aramaica. Diferenţele dintre versiunea latină a Vulgatei şi cele greceşti sau aramaice qumraniene sunt notabile şi au pus pe gânduri generaţii de filologi şi editori de text. În primul rând, Vulgata, (ca şi Neubauer, HG şi HL) relatează numai la persoana a treia, câtă vreme toate celelalte versiuni au persoana întâia până la 3,15. Apoi, unele detalii epice apar numai în Vulgata: gudurarea câinelui; compararea peliculei de pe ochii lui Tobit cu pieliţa de pe ou; intervalul de o jumătate de oră în care şi-a făcut efectul leacul lui Rafael. Numai în Vulg. Tobias le închide ochii lui Raguel şi Ednei în clipa morţii. De asemenea, spre deosebire de variantele greceşti, textul prim al Vulgatei nu-l menţionează pe Achichar, „Achior" fiind un adaos ulterior, şi nu face nici o

diferență onomastică între tată și fiu, pe ambii chemându-i Tobias. În mare, din punct de vedere stilistic, în Vulgata predomină pareneza, câtă vreme LXX insistă asupra biografiei.

Redactarea greacă a Cărții lui Tobit cunoaște trei versiuni:

1) recensiunea lungă (G^{II}) reprezentată de *Codex Sinaiticus* (sec. al IV-lea d.H., descoperit la 1844) și parțial, de MS 319 (*Vatopedi* 513, sec. XI-lea d.H.) și de MS 910 (*Oxyrhynchus Papyrus* 1076, sec. al VI-lea d.H.). *Sinaticus* (S) are două lacune majore (4,7-19^b și 13,6^i-10^b) și alte câteva minore neconcordanțe și omisiuni de fraze, care se pot însă reconstitui prin compararea cu celelalte versiuni grecești și latine;

2) recensiunea scurtă (G^I), păstrată în *Codex Vaticanus* (B, sec. al IV-lea d.H.) și *Codex Alexandrinus* (A, sec. al V-lea d.H.) era cea recunoscută și acceptată oficial în Biserica răsăriteană. Ea se regăsește și în alte manuscrise grecești mai puțin frecventate (*Codex Venetus*, sec. al VIII-lea d.H.) și a stat la baza traducerii secundare în armeană, ca text autentic al ritului respectiv. Versiunea BA este preferată versiunii S de Noldeke, Grumm și alții, dar considerată de Nestle, Ewald și Harris a fi „un compendiu [al recensiunii lungi] mai degrabă decât o versiune a textului original integral";

3) recensiunea intermediară (G^{III}), păstrată în MSS 44, 106 și 107, care, în afară de porțiunea 6,9-13,8, conține același text cu BA. De remarcat în porțiunea amintită ar fi rugăciunea cu posibilă tentă gnostică a Ednei, „Să Te slăvească toți Eonii" (8,15), și faptul că întoarcerea lui Tobias i-a fost anunțată Annei de câinele acestuia (9,5). Ediția Rahlfs a LXX alătură cele două recensiuni principale (scurtă-BA și lungă-S).

III. Data și locul compoziției

Dacă am acorda credit ipotezei conform căreia Cartea lui Tobit are un substrat istoric real, am fi tentați să plasăm prima ei compoziție în perioada exilică timpurie (sec. VIII-VII î.H.). Mai multe argumente pledează împotriva acestei ipoteze de lucru, argumente de natură intrinsecă textului, precum și indicii extrinsece.

În prima categorie se înscriu inadvertențele istorice (tribul lui Neftali a fost deportat de Taglathphallaser III și nu de Salamanasar, iar succesorul acestuia din urmă a fost Sargon al II-lea, după care a urmat Sennacherib) și geografice (distanța de la Ecbatana la Rages, de aproape 300 km, presupusă a fi străbătută în două zile, *cf.* și nota la 5,6) precum și trimiterile explicite la realități ale vieții israelite postexilice, cum ar fi împărțirea ofrandelor și

recunoaşterea sacralităţii textelor profetice. La aceste termene *post quem* se adaugă şi un indiciu *ante quem*: lipsa oricărei aluzii la revolta Macabeilor (*The Oxford Bible Commentary*, p. 627) plasează data compunerii Cărţii lui Tobit înaintea anului 165 î.H.

În rândul argumentelor externe, se remarcă fragmentele aramaice şi ebraice ale Cărţii lui Tobit, descoperite la Qumran, care datează din secolul al II-lea î.H. Existenţa acestor copii în mediul qumranian indică o arie de răspândire destul de importantă a textului în versiune aramaică, în mediile „marginale" din Palestina de la începutul secolului al II-lea î.H, ceea ce plasează compunerea ei cândva, în secolul al III-lea î.H. Cartea lui Tobit s-a bucurat de un succes rapid în diaspora elenizantă de la Alexandria, fapt dovedit de includerea ei în rândul „Scripturilor" septuagintare. După părerea lui M. Hengel (p. 91), traducerea în greacă a lui Tobit datează de la sfârşitul secolului al III-lea şi începutul secolului al II-lea î.H.

IV. Canonicitatea

Neacceptată în canonul ebraic şi eliminată din cel creştin protestant, Cartea lui Tobit este socotită o scriere deuterocanonică în Biserica apuseană şi acceptată ca lectură biblică în Bisericile răsăritene.

Lucrurile sunt departe de a fi simple: excluse din canonul palestinian, în principal pe motivul tardivităţii lor, scrieri ca Tobit, Sirach, Baruch şi Înţelepciunea se constituiau, în diaspora iudaică de la Alexandria, în „literatură religioasă de destindere". Aceasta întărea, în primă instanţă, identitatea etnică a diasporei şi propunea, într-o versiune mai puţin *forte* scripturistic, noi modele de observare şi elogiere a principiilor enunţate în Tora: alături de scrierile „tari", canonul alexandrin acceptă şi aceste manifestări literare „secundare", în scop propedeutic, pentru o populaţie evreiască aflată sub presiunea culturală a elenismului.

O dată incluse în canonul alexandrin (LXX), ele îşi vor menţine caracterul propedeutic şi pentru primii catehumeni şi pentru creştinii din Alexandria. În acest sens, Tobit funcţiona ca un îndreptar etic accesibil, prin formula sa narativă, oricărui proaspăt convertit la noua religie. Din secolul al II-lea d.H., cartea este citată de Părinţii Bisericii, tocmai pentru linia etică universală pe care o induce: Policarp, în *Scrisoarea către Filipeni* 10,2 (117 d.H.) trimite, probabil, la Tob. 4,10 când spune: *eleemosyna de morte liberat* („milostenia eliberează de moarte"). Pe aceeaşi temă, *A doua epistolă pseudo-clementină* 16,4 (150 d.H.) conţine anumite paralele cu

Tob. 12,8-9. Clement din Alexandria citează, în *Stromate* 6,12, pasajul din Tob. 12,8: „este bună rugăciunea cu post", iar Origen se referă la Tob. 3,24 şi 12,12.15 citându-l ca text scripturistic în *De oratione* 2 şi îi explică lui Africanus că, deşi Sinagoga nu frecventează Cartea lui Tobit, Biserica creştină o consideră sfântă scriptură. În tradiţia apuseană, până la apariţia Vulgatei, cartea este citată frecvent de Ciprian al Cartaginei (*De mortalitate* 10; *De opera eleemosynis* 5, 20, *De patientia* 18). Ambrozie consacră o carte întreagă personajului, *De Tobia*. Pentru Părinţii de expresie siriacă Efrem şi Arhelaos, Cartea lui Tobit (desigur în versiunea siriacă tradusă din greacă) avea autoritate scripturistică.

Cele mai vechi liste canonice păstrate (Conciliul de la Hippo 397 d.H., Conciliul de la Cartagina, din 419 d.H.) conţin Cartea lui Tobit. Mai târziu, în sesiunea a şasea a Conciliului tridentin (1546), Biserica apuseană a stabilit, într-o formulare de autoritate, canonicitatea acesteia, în versiunea Vulgatei.

Obiecţiile la canonicitatea cărţii au fost mai ales de ordin angelologic: Rafael spune, în mod inedit în Vechiul Testament, că este unul dintre cei şapte îngeri care stau dinaintea slavei lui Dumnezeu. Unii biblişti medievali şi moderni au decelat aici o intruziune a celor şapte spirite Amesha Spentas din *Avesta*, fie prin influenţă iraniană directă, fie prin intermediul folclorului siriac şi grecesc. Astăzi, se consideră, invers, că cei şapte Amesha Spentas din *Avesta* sunt o infiltrare târzie, dinspre gândirea apocaliptică iudaică. O a doua obiecţie adusă caracterului inspirat al Cărţii a fost aceea că îngerul Rafael minte prin faptul că-şi ascunde identitatea. Or, minciuna este incompatibilă cu natura divină a îngerului. Contraargumentul ar fi că îngerul îşi trece sub tăcere identitatea, dar oferă, prin semnificaţia numelui adoptat: „Azaria, fiul lui Anania", un indiciu ferm al misiunii sale mântuitoare (*cf.* nota la 5,13).

Critica protestantă a fost prima care a identificat în Asmodaios figura zeităţii malefice persane *Aeshma Daeva*; s-a emis şi ipoteza că, departe de a fi o apariţie gratuită, câinele care îi însoţeşte pe Tobias şi pe Rafael ar fi o entitate psihopompă de sorginte iraniană. Neglijând atitudinea prudentă a lui Luther faţă de apocrife (Hengel, p. 74), protestantismul ulterior nu recunoaşte valoarea scripturistică a cărţii pe motivul pseudoistoricităţii şi a eclectismului ei compoziţional („folclor med, în care se întâlnesc elemente iraniene şi semite"– Moulton, „The Iranian background of Tobit", în *Expository Time*, 1900, p. 257, *apud* CE, *s.v.* „Tobias").

V. Importanţa literară şi mesajul teologic

Criticile protestante au impus o reevaluare a poziţiilor Bisericii catolice: dacă, până la începutul epocii moderne, cadrul cronologic (domniile regilor asirieni Enemessar, Sennacherib, Sacherdon, exilul asirian, prăbuşirea Ninivei etc.) şi geografic (Ninive, Rages, Media, Thisbe etc.) schiţat în carte părea suficient pentru a oferi faptelor narate legitimitate istorică, la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, autorii catolici constată o serie importantă de inadvertenţe şi de anacronisme care depăşesc imprecizia obişnuită a naraţiunii biblice. Mai mult, în carte abundă miraculosul (angelofanii, exorcisme etc.) şi, în ciuda oricărui purism al viziunii unitare, se pot decripta câteva motive şi scheme literare care circulau în întregul Orient Apropiat: povestea lui Tobit şi a fiului său Tobias nu e străină de *Povestea lui Ahikhar*, de *Mireasa şi monstrul* sau de *Povestea morţilor recunoscători*, după cum nu e străină nici de gândirea mitologică. Toate aceste argumente au destabilizat într-o anumită măsură încrederea în autoritatea Cărţii lui Tobit. De fapt, nu se punea în discuţie canonicitatea acesteia, ci corectitudinea includerii ei între cărţile istorice propriu-zise. „Cutremurul" de perspectivă a condus însă la restabilirea şi înţelegerea rolului primordial al cărţii, acela de „nuvelă exemplară", aflată la graniţa dintre literatura sapienţială şi cea legendară şi istorică. Acest tip de scrieri beneficiază de o relaţie specială cu cărţile „tari" din canon: folosind o metaforă juridică, am spune că ele au rolul normelor explicite de aplicare a Legii.

Scopul total al scrierii era zidirea interioară, cu mijloace literare agreabile şi infailibile psihologic (naraţiunea), a evreilor din diaspora şi, ulterior, a creştinilor recent convertiţi. Autorul sacru propune teme morale universal valabile: milostenia, îndatorirea de a-i îngropa pe cei morţi, iubirea de aproape, grija pentru familie, monogamia, dar, spre deosebire de scrierile de acelaşi tip din alte culturi, le conferă armătura inconfundabilă a teologiei deuteronomice. Relaţia directă a personajelor cu divinitatea este subsumată simţitor unor modele consacrate şi neîndoielnice (Isaac şi Iacob, Iob), iar relaţia indirectă este una de tip exegetic: citatele din profeţi (Amos, Naum).

Două sunt liniile teologice de forţă, inseparabile, care străbat Cartea lui Tobit: ideea răsplăţii divine şi necesitatea credinţei nestrămutate în Dumnezeu. Liantul celor două îl reprezintă, în Tobit, morala milosteniei (cuvântul grecesc ἐλεημοσύνη are aici un număr de ocurenţe mai mare decât în orice altă carte biblică: douăzeci şi două). Carey A. Moore (NRSV, p. 1358) a

descifrat patru accepţiuni ale milosteniei în Cartea lui Tobit: fapte bune (S: 1,3), bogăţie sufletească (S: 12,8), caracteristică definitorie a omului (S: 14,11), atribut divin (S: 3,2). Succesul didactic al cărţii este legat şi de condiţia personajelor implicate: spre deosebire de scrierile contemporane lui, Tobit aduce în prim-plan o familie de evrei obişnuiţi din exil. Lecţia fundamentală este că providenţa divină este aceeaşi şi pentru credincioşii umili, şi pentru patriarhi, curteni de frunte, luptători, profeţi, martiri şi regi.

Ştefan Colceriu

Tobit la Părinţii Bisericii

Pentru Părinţi, Tobit este un prototip/model al creştinului. El îşi pune viaţa în primejdie pentru a îndeplini poruncile Torei. *Păstorul lui Hermas* (sec. al II-lea) face aluzie la el în capitolul despre răbdare, ca şi Ciprian al Cartaginei, ambii citaţi mai sus. Tobit este un simbol al răbdării, care nu se revoltă împotriva orbirii sale, supunându-se şi acceptând hotărârea lui Dumnezeu. Pe lângă răbdare el încarnează pietatea (*eusebeia*) şi milostivirea (*eleemosyne*). El se roagă neîncetat şi este asistat de un înger (Ciprian, *De oratione* 33). Cuplul Tobit-Rafael a născut o altă tradiţie interpretativă, bine reprezentată mai ales în arta creştină timpurie: Tobit este simbolul sufletului călăuzit de Dumnezeu prin mijlocirea îngerului păzitor. Călătoria spre Ecbatana, care se încheie cu o căsătorie (cununia mistică), poate fi citită, în această cheie, ca o călătorie interioară a sufletului omenesc spre fericire/*beatitudo*. Clement din Alexandria menţionează postul permanent practicat de Tobit, făcând din acesta un precursor al gnosticului creştin care trebuie să-şi purifice trupul prin posturi frecvente, pentru a-şi purifica apoi sufletul (*Stromate* VI,102). În fine, una dintre scenele cele mai tari din carte, lupta dintre Tobias şi peştele gigantic, apare des reprezentată pe monumentele funerare creştine: ea trimite la simbolismul sufletului celui mort apărat de îngerii buni în drumul său spre sălaşul din lumea de dincolo. Peştele în mediu acvatic are o conotaţie negativă (exemplul faimos din Iona). În context baptismal el încarnează forţele diavoleşti pe care iniţiatul le învinge cu ajutorul numelui sfânt al lui Iisus. Episodul din Tobit are trei momente: mai întâi, peştele gigantic îl atacă pe tânărul Tobias vrând să-l înghită; Tobias reuşeşte să scape şi prinde peştele cu ajutorul îngerului; în fine, la sfatul acestuia, pregăteşte leacurile miraculoase pentru vindecarea

Sarrei şi a lui Tobit. Un întreg scenariu psihopomp este conţinut aici, speculat de imaginarul primilor creştini. Tobias luptându-se cu peştele şi protejat de Rafael trimite la încercările sufletului în călătoria către Ecbatana veşnică, strecurându-se cu abilitate şi curaj printre cetele de îngeri malefici[1].

Ambrozie a luat Cartea lui Tobit ca pretext pentru o serie de omilii despre generozitate şi împotriva cametei. Prima parte a lui *De Tobia*, foarte scurtă, este un rezumat al textului biblic, restul constituindu-se într-o diatribă şfichiuitoare împotriva contemporanilor (sec. al IV-lea) care se îmbogăţesc din practicarea împrumuturilor cu dobânzi exorbitante. Omiliile lui Ambrozie propun un Tobit eminamente moral, întrupare a negustorului cinstit, care împrumută nu din dorinţa de câştig, ci din filantropie. Discipolul lui Ambrozie, Augustin, insistă asupra altor aspecte ale personajului: pietatea şi iluminarea interioară. Pentru el, Dumnezeu îi închide ochii exteriori lui Tobit pentru a-i deschide pe cei interiori. Tobit misticul este dublat de Tobit înţeleptul, ghid indispensabil al fiului său, Tobias, pe drumul mântuirii[2].

Cristian Bădiliţă

1. *Cf.* J. Doignon, „Tobie et le poisson dans la littérature et l'iconographie occidentale (III-V siècles)", în *Revue d'histoire des religions* 190, 1976, pp. 113-126.

2. Toate referinţele la Ambrozie şi Augustin sunt date în note. Notele patristice la Cartea lui Tobit îmi aparţin (C.B.).

Tobit

RAHLFS BA

1 [1] Cartea cuvintelor lui Tobit, [fiul] lui Tobiel, [fiul] lui Ananiel, [fiul] lui Aduel, [fiul] lui Gabael din seminţia lui Asiel, din tribul lui Neftali,

[2] care în vremea lui Enemessar, regele asirienilor, a fost luat în robie din Thisbe, care se află în partea dreaptă a oraşului numit Kydios Neftali, din Galileea, mai sus de Aser.

RAHLFS S

1 [1] Cartea cuvintelor lui Tobit, [fiul] lui Tobiel, [fiul] lui Ananiel, [fiul] lui Aduel, [fiul] lui Gabael, [fiul] lui Rafael, [fiul] lui Raguel din seminţia lui Asiel, din tribul lui Neftali,

[2] care în vremea lui Enemessar, regele asirienilor, a fost luat în robie din Thisbe, care se află în partea dreaptă a oraşului numit Kydios Neftali, din Galileea, mai sus de Aser, înspre apus, la stânga de Phogor.

1,1 Tobit (BA: Τωβιτ, S: Τωβιθ) este forma greacă a numelui ebraic *Ṯōbhī* (*litt.* „bunul meu"), probabil o prescurtare de la *Ṯōbhīyāh* (*litt.* „YHWH este bunul meu") sau de la *Ṯōbhī'ēl* („Dumnezeu este bunul meu"). În Vulg., numele fiului şi al tatălui sunt identice, în forma *Tobias*. ♦ Asiel (Ασιηλ), fiul lui Neftali, *cf.* Gen. 46,24.

1,2 Enemessar (Ενεμεσσαρος) pare a fi transcrierea greşită în greacă a numelui care în TM (2Rg. 17,3) e *Şalᵉmanᵉ'eser*. În forma aceasta apare numai în Tob. Salmanassar al V-lea era fiul şi moştenitorul lui Thaglathphellasar la tronul Asiriei (727-722 î.H.). El i-ar fi strămutat pe neftaliţi în Asiria (4Rg. 15,29). Dar strămutarea masivă a israeliţilor s-a produs după căderea Samariei, în 722 î.H., în timpul domniei succesorului lui Salmanassar al V-lea, Sargon al II-lea (4Rg. 17,3-6). ♦ „Thisbe": unica menţionare a acestei cetăţi din Galileea, care nu trebuie confundată cu localitatea omonimă din care se trăgea profetul Ilie (3Rg. 17,1), aşa cum indică şi vecinătăţile ei: la vest de Aser (Iis. Nav. 11,1), la nord de Phogor. Trebuie situată între *Qedeş* (în text apare Kydios)-Neftali şi *Haţţōr* (în text apare Aser). Phogor e inexplicabil. Toponimele care nu mai corespundeau realităţii contemporane apar mult alterate în manuscrise.

BA

[3] Eu, Tobit, am umblat pe căile adevărului şi ale dreptăţii în toate zilele vieţii mele şi le-am făcut multe milostenii fraţilor mei şi neamului care a venit împreună cu mine, în ţara asirienilor, la Ninive.
[4] Iar când mă aflam în ţara mea, pe pământul lui Israel, fiind tânăr însă, tribul întreg al lui Neftali, părintele meu, s-a îndepărtat de casa Ierusalimului, [cetatea] aleasă între toate triburile lui Israel, ca acolo să aducă jertfă toate triburile; şi [acolo] a fost sfinţit templul sălăşluirii Celui Preaînalt şi a fost zidit pentru toate generaţiile, în veac.
[5] Şi toate triburile care s-au răzvrătit îi aduceau jertfe junincii Baal, [chiar] şi casa lui Neftali, părintele meu.
[6] Dar eu singur mergeam adesea la Ierusalim de sărbători, aşa cum este scris pentru întregul Israel prin poruncă veşnică, luând cu mine pârga, zeciuielile din roade şi vite şi prima tunsoare a oilor;

S

[3] Eu, Tobit, am umblat pe căile adevărului şi ale dreptăţii în toate zilele vieţii mele şi le-am făcut multe milostenii fraţilor mei şi neamului care a venit cu mine în robie în ţara asirienilor, la Ninive.
[4] Iar când mă aflam în ţara mea, pe pământul lui Israel, şi eram tânăr, tribul întreg al lui Neftali, părintele meu, s-a îndepărtat de casa lui David, părintele meu, şi de Ierusalim, cetatea aleasă dintre toate triburile lui Israel ca [loc] de adus jertfă pentru toate triburile lui Israel; [acolo] a fost sfinţit templul sălăşluirii lui Dumnezeu şi a fost zidit în ea pentru toate generaţiile, în veac.
[5] Toţi fraţii mei şi casa părintelui meu Neftali îi aduceau jertfe viţelului pe care îl făcuse Ierobeam, regele lui Israel în Dan, peste toţi munţii Galileii.
[6] Şi numai eu singur mergeam adesea la Ierusalim de sărbători, aşa cum este scris pentru întregul Israel prin poruncă veşnică: şi, luând cu mine pârga şi întâii-născuţi şi zeciuiala din vite şi prima tunsoare a oilor, mergeam la Ierusalim

---

1,3 Adevărul, dreptatea şi milostenia sunt trăsăturile esenţiale ale vieţii lui Tobit şi principiile morale care fundamentează cartea în ansamblu. Pentru Ambrozie (*Tob.* 1,3) Tobit încarnează virtuţile dreptăţii, milei şi ospitalităţii. Pe de altă parte, el este însăşi Virtutea persecutată de puterea lumească. Dar Tobit îşi îndură soarta cu umilinţă. Dacă s-ar supune legilor lumeşti, opuse celor dumnezeieşti, pedeapsa pentru acest păcat ar fi infinit mai mare decât cea îndurată pe pământ.

1,6-8 În privinţa zeciuielii şi a prinoaselor, Tobit se conformează prescrierilor din Lev. 27,32, Num. 18,20-24 şi Deut. 14,22-29.

BA

7 şi le dădeam preoţilor, fiii lui Aaron, la altarul de jertfă pentru toate roadele şi vitele; o zecime din toate o dădeam fiilor lui Levi care slujeau la Ierusalim. A doua zeciuială o vindeam şi mergeam şi o cheltuiam în Ierusalim în fiecare an.

8 A treia o dădeam cui se cuvine, aşa cum [îmi] poruncise Debora, mama tatălui meu, deoarece rămăsesem orfan de tată.

9 Când am ajuns bărbat, am luat-o de soţie pe Anna, din seminţia familiei noastre, şi mi s-a născut de la ea Tobias.

10 Iar când am fost dus în robie la Ninive, toţi fraţii mei şi cei din familia mea mâncau din pâinea neamurilor [păgâne];

11 eu însă mi-am păzit sufletul şi nu am mâncat,

S

7 şi le dădeam preoţilor, fiii lui Aaron, la altarul de jertfă; iar zeciuiala din grâu şi din vin, din untdelemn şi din rodii, din smochine şi din celelalte roade o dădeam fiilor lui Levi care slujeau la Ierusalim. Şi a doua zeciuială o prefăceam în arginţi, pe şase ani, şi mergeam şi o cheltuiam în Ierusalim în fiecare an.

8 Iar pe a treia le-o dădeam orfanilor, văduvelor şi străinilor care locuiau cu fiii lui Israel, le-o aduceam şi le-o dădeam o dată la trei ani, iar noi o mâncam după porunca dată cu privire la acestea în legea lui Moise şi după poruncile pe care [mi] le dăduse Debora, mama tatălui meu, Ananiel, pentru că tata m-a lăsat orfan şi a murit.

9 Şi când am ajuns bărbat, mi-am luat soţie din seminţia familiei noastre şi mi s-a născut de la ea un fiu şi i-am dat numele Tobias.

10 Iar după ce am fost dus în robie la asirieni şi am ajuns rob, am mers la Ninive: şi toţi fraţii mei şi cei din familia mea mâncau din pâinea neamurilor [păgâne];

11 eu însă mi-am păzit sufletul şi nu am mâncat din pâinea neamurilor.

1,10 „din pâinea neamurilor [păgâne]": traduce literal ἐκ τῶν ἄρτων τῶν ἐθνῶν. Expresia trebuie înţeleasă în sens larg: Tobit refuză, de fapt, să mănânce din hrana considerată impură de legea mozaică (*cf.* Lev. 11,1-44). Textul face aluzie fie la ofrandele destinate idolilor (Ex. 34,15), fie la animalele a căror carne era socotită necurată (*cf.* şi Deut 14,3-21).

BA

12 căci mi-am adus aminte de Dumnezeu cu tot sufletul meu.
13 Şi Cel Preaînalt mi-a dat har şi trecere înaintea lui Enemessar, şi eu cumpăram pentru el toate.
14 Şi am mers în Media şi i-am încredinţat lui Gabael, fratele lui Gabria, din Rages, în Media, zece talanţi de argint.

15 Şi când a murit Enemessar, a ajuns rege în locul lui fiul său, Sennacherim; şi drumurile lui au devenit nesigure şi nu m-am mai putut duce în Media.
16 În zilele lui Enemessar le-am făcut multe milostenii fraţilor mei:

17 le dădeam pâine celor flămânzi şi hainele mele celor goi, iar dacă vedeam pe careva din neamul meu

S

12 Şi când mi-am adus aminte de Dumnezeul meu cu tot sufletul meu,
13 Cel Preaînalt mi-a dat har şi trecere înaintea lui Enemessar, şi eu îi cumpăram toate cele de trebuinţă.
14 Şi am mers în Media şi am cumpărat pentru el de acolo până când acesta a murit. Şi i-am încredinţat lui Gabael, fratele lui Gabria, din ţinutul Mediei, zece talanţi de argint în saci.
15 Şi când a murit Enemessar, a ajuns rege în locul lui Sennacherim; şi în vremea lui pe drumurile Mediei era răzmeriţă şi nu m-am mai putut duce în Media.
16 În zilele lui Enemessar le-am făcut multe milostenii fraţilor mei din neamul meu:
17 le dădeam pâine celor flămânzi şi haine celor goi, iar dacă vedeam pe careva din neamul meu mort şi

---

1,13 „Cel Preaînalt", gr. ὁ ὕψιστος: la origine, un epitet al zeului suprem canaanean *'El* („puternicul" sau „cel dintâi"), creatorul făpturilor (Lurker, M., 1999, *s.v.* „El"). Epitetul este menţionat la Gen. 14,18-20 şi utilizat frecvent începând cu secolul al II-lea î.H., în Dan. şi în literatura deuterocanonică, apocrifă şi neotestamentară, pentru a sublinia transcendenţa divină (Marcu 5,7, Fapte 7,48, Evrei 7,1).

1,14 „Rages" (gr. Ραγης, pers. *Raga*), cetate străveche din Media, situată la aproximativ 10 km de actualul Teheran. ♦ „zece talanţi": aprox. 350 kg, sau, dacă este vorba de talantul grecesc, 260 kg.

1,15 Sintagma „a deveni nesigur" (BA) traduce gr. ἀκαθίστημι. ♦ „era răzmeriţă" (S) redă gr. ἀφίστημι. ♦ Succesorul lui Salmanassar al V-lea la tronul Asiriei a fost Sargon al II-lea (722-705 î.H.), nu Sennacherim (705-681 î.H.). Anacronismul acesta constituie, pentru comentatorii moderni, unul dintre indiciile că Tobit nu este o carte cu caracter istoric propriu-zis.

1,17 Tobit urmează prescripţia enunţată în Is. 58,7. A îngropa pe cei morţi este o îndatorire sacră, pentru că a rămâne neîngropat era socotit un mare blestem.

BA

mort şi aruncat peste zidurile Ninivei, îl îngropam.
18 Şi dacă ucidea pe cineva regele Sennacherim când s-a întors fugind din Iudeea, eu îl îngropam pe furiş; şi pe mulţi i-a ucis la mânie, iar trupurile lor au fost căutate de rege şi n-au fost găsite.
19 Şi când unul dintre locuitorii din Ninive s-a dus şi i-a dezvăluit regelui că eu i-am îngropat, atunci m-am ascuns; ştiind că sunt căutat pentru a fi trimis la moarte, de frică, am plecat departe.
20 Şi atunci mi-a fost jefuit tot avutul şi nu mi-a mai rămas nimic în afară de Anna, soţia mea, şi de Tobias, fiul meu.
21 Nu au trecut însă cincizeci de zile până când [pe rege] l-au ucis cei doi

S

aruncat peste zidurile Ninivei, îl îngropam.
18 Şi dacă ucidea pe cineva Sennacherim când s-a întors fugind din Iudeea, în zilele judecăţii pe care o trimisese Regele cerului pentru hulele cu care [Îl] hulise, eu îl îngropam; căci pe mulţi dintre fiii lui Israel i-a ucis în mânia lui, iar eu furam trupurile lor şi le îngropam; Sennacherim le-a căutat şi nu le-a găsit.
19 Unul dintre locuitorii din Ninive s-a dus şi i-a dezvăluit regelui despre mine că eu i-am îngropat, şi atunci m-am ascuns; iar când am înţeles că regele a aflat de mine şi că sunt căutat pentru a fi trimis la moarte, mi s-a făcut frică şi am fugit.
20 Atunci mi-a fost jefuit tot ce aveam, şi nu mi-a mai rămas nimic care să nu fie luat pentru vistieria regelui, în afară de Anna, soţia mea, şi de Tobias, fiul meu.
21 Nu au trecut însă patruzeci de zile până ce [pe rege] l-au ucis cei

---

1,18 Versiunea lărgită din *Codex Sinaiticus*, în legătură cu „zilele judecăţii" (ἡμέραι τῆς κρίσεως) lui Dumnezeu, face aluzie la relatarea de la 4Rg. 18,13–19,37.

1,21 Asasinarea lui Sennacherim este relatată, în aceiaşi termeni, în 4Rg. 19,37 (*cf.* şi nota *ad locum*). Sacherdon (Σαχερδονος) din textul de faţă este acelaşi cu Asordan din 4Rg. 9,37, personaj istoric identificat cu Essarhadon (asir. *Assur-ahiddin*), moştenitor unic al lui Sennacherim şi rege al Asiriei între 680 şi 669 î.H. ♦ „Achiachar" (BA) / „Achichar" (S) (ebr. *'Aḫikhar*): personaj celebru în literatura orientală pentru înţelepciunea şi cinstea lui, pandant al lui Esop din cultura europeană clasică. Varianta *Achiacar* (BA) atestă un stadiu mai apropiat de substratul asirian al legendei. Vezi şi „Introducerea".

BA

fii ai săi şi au fugit în munţii Ararat; şi a ajuns rege în locul lui fiul său, Sacherdon. Iar acesta l-a pus pe Achiachar, fiul lui Anael, fratele meu, peste socotelile împărăţiei lui şi peste toate treburile.

22 Şi Achiachar a pus o vorbă pentru mine şi m-am întors la Ninive. Achiachar era atunci şi paharnic, şi păstrătorul sigiliului, şi administrator al casei şi al socotelilor [regelui], iar Sacherdon l-a numit al doilea [după el] în rang: şi era fiul fratelui meu.

2 1 Când m-am întors din nou acasă şi mi-au fost daţi înapoi Anna, soţia mea, şi Tobias, fiul meu, la sărbătoarea Cincizecimii, sfânta sărbătoare a celor şapte săptămâni, mi s-a pregătit un prânz bun şi m-am întins ca să mănânc.

2 Şi am văzut felurile multe de mâncare, şi i-am spus fiului meu:

S

doi fii ai săi şi au fugit în munţii Ararat; şi a ajuns rege în locul lui fiul său, Sacherdon. Iar acesta l-a pus pe Achichar, fiul lui Anael, fratele meu, peste toate socotelile împărăţiei lui şi el avea puterea asupra [tuturor] treburilor.

22 Atunci Achichar a pus o vorbă pentru mine şi m-am întors la Ninive. Căci Achichar era atunci şi mai-marele paharnicilor, şi păstrătorul sigiliului, şi administrator al casei şi al socotelilor în vremea lui Sennacherim, regele asirienilor, iar Sacherdon l-a numit al doilea în rang [după el]: şi era fiul fratelui meu, din familia mea.

2 1 În vremea regelui Sacherdon m-am întors acasă şi mi-au fost daţi înapoi soţia mea, Anna, şi fiul meu, Tobias. Şi la sărbătoarea noastră de Cincizecime, sfânta sărbătoare a celor [şapte] săptămâni, mi s-a pregătit un prânz bun şi m-am întins ca să prânzesc.

2 Şi mi s-a pus masa şi mi s-au pus în faţă mai multe feluri de mâncare;

2,1 Echivalarea termenului „Cincizecime" (gr. πεντηκοστῇ) cu sărbătoarea celor şapte săptămâni (ἁγία ἑπτὰ ἑβδομάδων) este de dată târzie (*cf.* 2Mac. 12,31-32), probabil ulterioară primei redactări a cărţii. Ea lipseşte în versiunea fragmentară de la Qumran. ♦ Augustin interpretează scena „Cincizecimii" din Tobit ca pe o prefigurare a scenei Cincizecimii creştine (pogorârea Duhului Sfânt asupra apostolilor). Numărul 50 ar fi compus din „şapte săptămâni înmulţite cu şapte" („sărbătoarea săptămânilor"), adică 49, număr simbolizând multiplicitatea pământească, şi 1, unitatea divină (*Omilii* 272).

BA	S
„Mergi şi adu pe oricine vei găsi nevoiaş dintre fraţii noştri, care-şi aminteşte de Domnul; iată, eu te voi aştepta.”	şi i-am spus lui Tobias, fiul meu: „Fiule, mergi şi pe orice sărman îl vei găsi dintre fraţii noştri luaţi în robie la Ninive, care îşi aminteşte cu toată inima [de Domnul], adu-l să mănânce împreună cu mine; şi, iată, eu te voi aştepta, copile, până vei veni.”
3 El a venit şi a zis: „Tată, unul din neamul nostru zace sugrumat şi aruncat în piaţă.”	3 Şi s-a dus Tobias să caute pe cineva sărman dintre fraţii noştri. Şi, întorcându-se, a zis: „Tată.” Şi eu i-am zis: „Aici sunt, fiule.” Şi a răspuns, zicând: „Tată, iată, unul din neamul nostru a fost omorât: a fost sugrumat şi aruncat în piaţă şi acolo este şi acum.”
4 Atunci, înainte să fi gustat din mâncare, am sărit şi l-am dus într-o încăpere până la apusul soarelui.	4 Am sărit pe dată şi am plecat de la masă înainte de a fi gustat ceva; şi l-am ridicat din stradă şi l-am pus într-una din cămăruţe până la apusul soarelui, apoi l-am îngropat.
5 Şi întorcându-mă, m-am spălat şi mi-am mâncat pâinea cu tristeţe.	5 Întorcându-mă apoi, m-am spălat şi mi-am mâncat pâinea cu jale.
6 Şi mi-am adus aminte de profeţia lui Amos, cum spunea: „Sărbătorile voastre se vor preface în jale, iar toate bucuriile voastre, în tânguire.” Şi am plâns.	6 Şi mi-am adus aminte de vorba profetului, aşa cum a rostit-o Amos la Baitel, spunând: „Sărbătorile voastre se vor preface în jale, iar toate cântările voastre, în tânguire.” Şi am plâns.

2,5 Tobit s-a spălat după atingerea cadavrului din piaţă, fie pentru că se gândea la prescripţia de la Num. 19,11-22, pe care însă nu a respectat-o în litera ei, fie, pur şi simplu, din motive igienice. La spălarea rituală se referă explicit v. 9. După ce s-a spălat, Tobit nu a intrat în casă, pentru că se considera, în acord cu Legea, necurat.

2,6 *Cf.* Am. 8,10.

BA

7 Iar după ce-a apus soarele, m-am dus şi, săpând o groapă, l-am îngropat.
8 Dar vecinii râdeau de mine, spunând: „Tot nu se teme că va fi ucis pentru această faptă; doar a mai fugit şi, iată, îngroapă din nou morţii."
9 În aceeaşi noapte, după înmormântare, m-am întors şi, fiind necurat, m-am culcat lângă zidul curţii, iar faţa îmi era descoperită;
10 nu ştiam că pe zid sunt vrăbii, iar când stăteam cu ochii deschişi,

S

7 Iar după ce-a apus soarele, m-am dus şi, săpând o groapă, l-am îngropat.
8 Dar vecinii râdeau de mine, spunând: „Tot nu se teme: căci a fost căutat ca să fie ucis pentru o astfel de faptă şi a fugit; şi, iată, îngroapă din nou morţii."
9 În aceeaşi noapte m-am spălat, m-am dus în curtea mea şi m-am culcat lângă zidul curţii, iar faţa îmi era descoperită din pricina arşiţei.
10 Şi n-am ştiut că sus pe zid sunt vrăbii; şi mi-a căzut găinaţul lor

---

2,7 „Într-adevăr, dacă Legea porunceşte să-i acoperim pe cei vii care sunt goi, cu atât mai mult trebuie să-i acoperim pe cei morţi. Dacă obişnuim să-i însoţim pe călători o bună bucată de drum, cu atât mai mult trebuie să-i însoţim pe cei plecaţi spre sălaşul veşnic, de unde nu se vor mai întoarce" (Ambrozie, *Tob.* 1,5).

2,8 Tobit este mereu pus în antiteză cu vecinii săi evrei care îşi uitaseră îndatoririle prescrise de Legea mozaică. Tema morţii şi a înmormântării este una dintre axele ideatice ale întregii cărţi: 53 dintre cele 244 versete fac aluzie la moarte.

2,10 „vrăbii", gr. στρουθία. Termenul grec nu desemnează, în acest context, o anumită specie, ci are un sens general: „păsări obişnuite". Comentatorii îşi argumentează supoziţia apelând la uzul terminologic nediferenţiat al limbii ebraice în aceste situaţii. Vulg. propune însă varianta „rândunele" (lat. *hirundines*), particularizând termenul. În efortul său de clarificare, traducătorul latin s-a gândit probabil la faptul că rândunelele îşi construiesc cuiburile în găurile zidurilor. ♦ Excrementele de pasăre conţin săruri de amoniac care, în contact cu retina, produc pete albe şi, în cele din urmă, orbirea. ♦ În Cartea Jubileelor 11,9-24, păsările (mai ales ciorile) erau considerate fiinţe impure, în slujba demonului Mastema. ♦ „Elymais" (Ελυμαις) este transliterarea greacă a vechiului Elam, regiune care se întindea la vest de Munţii Persiei şi era străbătută de râul Kerkh, afluent important al Tigrului. ♦ Vulg. îl asociază pe Tobit cu Iov: orbirea celui dintâi aminteşte de necazurile celui de-al doilea. Ca şi Iov, în ciuda nenorocirii care s-a abătut peste el, Tobit se dovedeşte în continuare dreptcredincios şi respinge deriziunea vecinilor săi, care nu vedeau cu ochi buni gesturile sale de pietate. ♦ Tobit nu se plânge, precum Iov, de „nedreptatea" făcută de Dumnezeu (pentru faptele lui bune are parte de orbire), întrucât ştie că totul are un sens în plan transcendent. Ceea ce-l întristează e că

BA

vrăbiile şi-au slobozit găinaţul cald peste ochii mei şi mi-a apărut o albeaţă peste ochi; şi m-am dus la vindecători, dar nu m-au ajutat: Achiachar a avut însă grijă de mine până când a plecat la Elymais.

11 Şi Anna, soţia mea, şi-a luat de lucru [treburi] de femeie.

12 Şi ea le trimitea stăpânilor, iar aceştia îi plăteau leafă, ba i-au dăruit şi un ied.

13 Când a venit însă la mine, acesta a început să zbiere. Şi i-am zis: „De

S

cald peste ochi şi am făcut albeaţă. Şi m-am dus la vindecători, ca să mă îngrijesc, dar cu cât mai mult mă ungeau cu leacuri, cu atât orbeau ochii mei din cauza albeţei, până ce am orbit de tot. Şi am fost neputincios cu ochii timp de patru ani, şi toţi fraţii mei sufereau pentru mine; Achiachar a avut grijă de mine doi ani înainte să plece la Elymais.

11 În acea vreme, Anna, soţia mea, şi-a luat de lucru treburi de femeie.

12 Şi ea le trimitea stăpânilor, şi ei îi plăteau leafă. În a şaptea zi a [lunii] Dystros a scos pânza [din război] şi le-a trimis-o stăpânilor; şi atunci i-au dat toată leafa şi i-au dăruit pentru masă şi un ied.

13 Şi când a venit la mine, iedul a început să zbiere; şi am chemat-o şi

---

nu mai poate continua să-şi ajute confraţii. Dumnezeu îi impune aşadar, orbindu-l, odihna binemeritată (Ambrozie, *Tob.* 2,6). ♦ Pentru Augustin, Tobit, pierzându-şi vederea exterioară, câştigă vederea interioară. Omul orbeşte faţă de lucrurile din afară pentru a-l putea vedea pe Dumnezeu înlăuntru (*De anima* 2,2). Tobit şi Tobias se completează: al doilea îşi duce tatăl de mână fiindu-i ghid în lumea din afară; primul îşi ghidează fiul în lucrurile spirituale. Tobit este una din figurile celebre de „înţelept" ale Vechiului Testament (ex. Augustin, *Omilii* 13; 35; 125).

2,11 În mentalitatea antică, dependenţa economică a unui bărbat de soţia sa era descalificantă din punct de vedere social. Tobit se confruntă, aşadar, nu numai cu neputinţa personală provocată de orbire, ci şi cu oprobriul social.

2,12 „Dystros" (S): gr. Δυστρος era echivalentul macedo-elenistic al lunilor Adar-Nisan (martie-aprilie) din calendarul iudaic; deci în apropierea Paştelui. Utilizarea termenului grecesc este un alt indiciu al datei târzii la care a fost redactată cartea Tobit, când termenul intrase deja în uzul general pe teritoriul oriental al imperiului lui Alexandru Macedon. ♦ „pentru masă" (S): probabil pentru masa de Paşte.

BA

unde este iedul? Nu cumva-i de furat? Du-l înapoi stăpânilor, căci nu este îngăduit să mâncăm un lucru furat."
14 Ea însă mi-a răspuns: „Mi-a fost dat în dar pe lângă plată." Dar eu n-am crezut-o şi i-am spus să-l înapoieze stăpânilor şi m-am înroşit în faţa ei. Ea însă mi-a răspuns: „Unde sunt milosteniile şi faptele tale drepte? Iată, se ştie cu ce te-ai ales."

3 1 Şi de supărare am plâns şi m-am rugat cu durere, spunând:

2 „Drept eşti Tu, Doamne, şi toate faptele Tale şi toate căile Tale sunt milostenie şi adevăr; judecata adevărată şi dreaptă Tu o faci în veci.
3 Adu-Ţi aminte de mine şi îndreaptă-Ţi ochii asupra mea: nu mă

S

i-am zis: „De unde este iedutul acesta? Nu cumva-i de furat? Du-l înapoi stăpânilor lui, căci noi nu avem voie să mâncăm nimic furat."
14 Ea mi-a spus însă: „Mi-a fost dat în dar pe lângă plată." Dar eu n-am crezut-o şi i-am spus să-l înapoieze stăpânilor şi am roşit în faţa ei din cauza aceasta. Ea însă mi-a răspuns atunci: „Unde sunt milosteniile tale? Unde sunt faptele tale drepte? Iată, se ştie cu ce te-ai ales."

3 1 Şi fiind foarte trist în suflet şi suspinând, am plâns şi am început să mă rog cu suspine:
2 „Drept eşti Tu, Doamne, şi toate faptele Tale [sunt] drepte, şi toate căile Tale milostivire şi adevăr. Tu eşti judecător în veci.
3 Şi acum Tu, Doamne, adu-Ţi aminte de mine, priveşte şi nu mă

2,13 Structura „dialogică" a versetului pune în antiteză pragmatismul resentimentar al Annei cu răbdarea şi cinstea exemplare ale lui Tobit.

2,14 „m-am înroşit în faţa ei" (BA): unii comentatori înţeleg motivul „înroşirii" ca fiind ruşinea provocată de fapta Annei; e posibil însă să fie mânia ♦ „se ştie cu ce te-ai ales": *litt.* „sunt cunoscute toate împreună cu tine". ♦ Intervenţia soţiei lui Tobit aminteşte de intervenţia soţiei lui Iov: pragmatism şi judecare a lui Dumnezeu. Tobit şi Iov rămân fideli lui Dumnezeu, în ciuda a ceea ce au de îndurat. Augustin îl opune pe „văzătorul" Tobit soţiei sale „orbite" de răutate (*Discursuri* 88).

3,2-6 Momentele cruciale ale întregii naraţiuni sunt marcate de câte o rugăciune: *cf.* 3,11-15; 8,4-8.15-17; 13,1-17.

3,3 Rugăciunea lui Tobit nu este cea a unui revoltat împotriva dreptăţii divine: el îşi înţelege nenorocirea fie ca o consecinţă a păcatelor întregului popor cu care se identifică în mod conştient, fie ca o urmare a păcatelor personale, făptuite din neştiinţă. Însă prin

BA

pedepsi pentru păcatele şi neştiinţele mele şi ale părinţilor mei, cu care au păcătuit în faţa Ta;
4 căci nu s-au supus poruncilor Tale. Tu ne-ai dat la jefuire, şi la robie, şi la moarte, şi spre pildă de ocară tuturor neamurilor, între care am fost risipiţi.
5 Iar acum, multele Tale judecăţi sunt adevărate, de faci cu mine după păcatele mele şi ale părinţilor mei, pentru că n-am îndeplinit poruncile Tale: căci n-am umblat în adevăr în faţa Ta.
6 Şi acum, fă cu mine după cum e plăcut înaintea Ta: porunceşte să se ia duhul meu, ca să fiu dezlegat şi să ajung pământ; căci mai de folos îmi este să mor decât să trăiesc, pentru că am auzit ocări mincinoase şi am multă durere în mine. Porunceşte dar să fiu dezlegat din această strâmtorare înspre locul de veci, nu-Ţi întoarce faţa de la mine."

S

pedepsi pentru păcatele mele şi pentru neştiinţele mele şi ale părinţilor mei, cu care au păcătuit dinaintea Ta:
4 şi nu m-am supus poruncilor Tale. Iar Tu ne-ai dat la jefuire, la robie, şi la moarte, şi spre pildă şi batjocură şi ocară la toate neamurile între care ne-ai risipit.
5 Iar acum, multele Tale judecăţi sunt adevărate, de faci cu mine după păcatele mele, pentru că n-am îndeplinit poruncile Tale şi n-am umblat cu adevărat în faţa Ta.
6 Şi acum, fă cu mine după cum Îţi este pe plac şi porunceşte să se ia duhul meu din mine, ca să fiu dezlegat de pe faţa pământului şi să ajung pământ; căci mai de folos îmi este să mor, pentru că am auzit ocări mincinoase şi am multă durere cu mine. Porunceşte, Doamne, să fiu dezlegat de strâmtorarea aceasta, dezleagă-mă înspre locul de veci şi nu-Ţi întoarce faţa de la mine, Doamne: căci îmi este mai de folos să mor decât să privesc strâmtorare multă în viaţa mea; şi să nu mai aud ocări."

---

credinţa în milostivirea lui Dumnezeu el depăşeşte conceperea restrictivă şi univocă a Creatorului ca justiţiar neîmblânzit.

3,6 „dezleagă-mă înspre locul de veci" (S), gr. ἀπόλυσόν με εἰς τὸν τόπον τὸν αἰώνιον. „Locul de veci" desemnează aici fie mormântul pur şi simplu („ca să devin pământ"), fie locul fără întoarcere, de sub pământ, în care se credea că merg oamenii după moarte: Şeol (LXX are „Hades", *cf.* Iov 7,9-10). Tobit înţelege moartea ca pe o dezlegare din viaţa de pe pământ, dar care nu implică încă speranţa învierii în trup sau a nemuririi sufletului. Desfacerea prin moarte era considerată, până către sfârşitul VT, ireversibilă. De aici şi tragismul personajului.

BA

7 În aceeaşi zi i s-a întâmplat Sarrei, fiica lui Raguel din Ecbatana Mediei, să fie ocărâtă de slujnicele tatălui său,
8 pentru că fusese dată după şapte bărbaţi, iar Asmodaus, demonul cel rău, îi ucisese înainte ca ei să fie împreună cu ea ca soţie. Şi acestea i-au zis: „Nu ştii că ţi-ai sufocat bărbaţii? Şapte ai avut şi de nici unul nu te-ai bucurat.
9 De ce ne loveşti? Dacă au murit, du-te cu ei: să nu vedem fiu sau fiică de la tine în veci!"

S

7 În aceeaşi zi i s-a întâmplat Sarrei, fiica lui Raguel din Ecbatana Mediei, să fie ocărâtă de una dintre slujnicele tatălui său,
8 căci fusese dată după şapte bărbaţi, iar Asmodeu, demonul cel rău, îi ucisese pe aceştia înainte de a fi ei împreună cu ea, aşa cum se cuvine soţiilor. Şi slujnica i-a zis: „Tu ai ucis bărbaţii: iată, ai fost dată după şapte bărbaţi şi n-ai rămas cu numele de la nici unul.
9 De ce ne loveşti pe noi pentru bărbaţii tăi, fiindcă au murit? Du-te cu ei şi să nu vedem fiu nici fiică de la tine în veci!"

3,7-15 Episodul paralel al Sarrei depăşeşte competenţele de narator ale „personajului" Tobit: intervine aici vocea povestitorului „omniscient", care reia schema narativă utilizată în episodul cu rugăciunea lui Tobit: Sarra dialoghează cu slujnica (3,8-9), ca Tobit cu Anna (2,13-14), monologhează în camera de sus (3,10) şi se roagă (3,11-15), aşa cum a făcut şi Tobit (3,1-6). Paralelismul celor două întâmplări este un semn al providenţei divine.

3,7 Raguel (Ραγουηλ) se dovedeşte a fi vărul lui Tobit (7,2), deportat din teritoriul lui Neftali în Media, regiune din estul regatului asirian, cu capitala la Ecbatana, astăzi Hamadan, în Iran.

3,8 Numărul soţilor morţi ai Sarrei este simbolic: şapte era, în gândirea iudaică, numărul perfecţiunii. Faptul că Sarra a ratat de şapte ori o căsătorie fericită însemna că fecioara se afla în *deplina* stăpânire a demonului. ♦ „Asmodeu": BA are Ασμοδαυς, S are Ασμοδαῖος. După unii comentatori, numele demonului derivă, prin etimologie populară, de la ebr. *şāmadh*, „a distruge", după alţii, majoritari, el este transliterarea pers. *Aeshma daeva* sau *aesmadiv*, „zeul mâniei". „Preluat din religia iraniană veche de iudaism după exil, el ajunge, în literatura rabinică, cel mai mare dintre toate spiritele rele." (Lurker, M., 1999, *s.v.* „Asmodeu", p. 33) În scrierile evreieşti mai târzii, el decade din funcţia de „rege al demonilor" şi devine o simplă fiinţă dedată la beţie şi răutate. Aceasta este prima menţionare a unui demon în literatura iudaică.

3,9 Blestemul slujnicei provoacă disperarea, mai ales de ordin social, a Sarrei: faptul de a rămâne nemăritată şi de a nu avea copii era considerat, în societăţile arhaice, ruşinea cea mai mare a femeii (*cf.* Gen. 30,23). Sarra din Tobit reia motivul soţiei lui Avraam (Gen. 17).

BA

10 Când a auzit acestea s-a îndurerat într-atât, încât [s-a gândit] să se spânzure. Dar a zis: „Sunt singură la tatăl meu: dacă voi face aceasta, va fi ocară pentru el şi-i voi duce bătrâneţea cu durere în lăcaşul morţilor.”

11 Apoi s-a rugat [cu faţa] spre fereastră şi a zis: „Binecuvântat eşti, Doamne, Dumnezeul meu, şi binecuvântat [este] numele Tău sfânt şi cinstit în veci! Să Te binecuvânteze lucrările Tale în veci.

12 Şi acum, Doamne, către Tine îmi întorc ochii şi faţa

13 zicând să mă dezlegi de pe pământ şi să nu mai aud ocări.

S

10 În ziua aceea s-a îndurerat în suflet şi a plâns; şi, urcând în camera tatălui său, a vrut să se spânzure. Dar a mai stat pe gânduri şi a spus: „Să nu i se aducă ocări tatălui meu şi să i se spună: «Ai avut o singură fiică iubită şi aceasta s-a spânzurat din cauza necazurilor»; voi duce bătrâneţea tatălui meu cu durere în lăcaşul morţilor. Mai bine să nu mă spânzur, ci să mă rog la Domnul să mor şi să nu mai aud ocări în viaţa mea.”

11 În ceasul acela, întinzându-şi mâinile către fereastră, s-a rugat, zicând: „Binecuvântat eşti, Dumnezeule milostiv, şi binecuvântat e numele Tău în veci, să Te binecuvânteze toate lucrările tale în veci!

12 Şi acum, Doamne, către Tine îmi întorc faţa şi ochii

13 zicând să fiu dezlegată de pe pământ şi să nu mai aud ocări.

3,10 Consideraţia Sarrei în legătură cu sinuciderea apare numai în *Codex Sinaiticus* şi poate fi interpretată ca un alt indiciu al redactării târzii a cărţii. Deşi nu era interzisă în mod explicit în VT, Flavius Iosephus spune că „iudeii vedeau în sinucidere un gest nelegiuit îndreptat împotriva Dumnezeului Creator” (*Bell. Iud.* 3,8,5). ♦ Sarra nu se referă în rugăciunea ei la poporul din care face parte. Totuşi, în concordanţă cu Tobit, tatăl fetei ia locul strămoşilor invocaţi de personajul principal. Explicaţia pentru amnezia naţională a fetei nu este neapărat cea a tinereţii acesteia (ea este conştientă de drama exilului). Statutul arhaic al femeii, redusă, cu puţine excepţii, exclusiv la viaţa din jurul căminului, ar putea fi o explicaţie plauzibilă. ♦ Spre deosebire de Tobit, Sarra îşi pledează înaintea lui Dumnezeu totala nevinovăţie.

3,11 În conformitate cu Dan. 6,11, putem bănui că locuinţele evreilor din exil aveau fereastra îndreptată spre Ierusalim. Sarra se roagă la fereastră, în direcţia templului din Ierusalim.

BA

14 Tu ştii, Doamne, că sunt curată de orice păcat cu vreun bărbat

15 şi nu mi-am pângărit numele, nici numele tatălui meu în pământul robiei mele. Sunt singură la tatăl meu şi nu are un copil care să-l moştenească, nici vreun frate apropiat, nici vreo rudă pentru care să mă păstrez de nevastă. Mi-au pierit şapte bărbaţi: pentru ce să mai trăiesc? Dar, dacă Ţie nu Îţi este pe plac să mă dai morţii, porunceşte să se uite cineva la mine şi să aibă milă de mine şi să nu mai aud ocări."

16 Şi a fost ascultată rugăciunea amândurora înaintea slavei marelui Rafael;

17 şi a fost trimis să-i vindece pe cei doi, lui Tobit să-i curețe albeaţa, iar pe Sarra, fiica lui Raguel, să o dea de soţie lui Tobias, fiul lui Tobit, şi să-l îndepărteze pe Asmodaus, demonul rău, pentru că-i era menit lui Tobias să o dobândească. În aceeaşi clipă, întorcându-se, Tobit s-a îndreptat spre casa sa, iar Sarra, fiica lui Raguel, a coborât din odaia de sus.

S

14 Tu ştii, Stăpâne, că sunt curată de orice necurăţie cu vreun bărbat

15 şi nu mi-am pângărit numele şi nici numele tatălui meu în pământul robiei mele. Sunt singură la tatăl meu şi nu are un alt copil ca să-l moştenească, nu are un frate apropiat, nici rudă, ca să mă păstrez nevastă pentru vreunul. Mi-au pierit deja şapte bărbaţi, pentru ce să mai trăiesc? Dar, dacă Ţie nu Îţi este pe plac să mă dai morţii, Doamne, ascultă acum ocara mea [ce mi s-a adus]."

16 În acea clipă a fost ascultată rugăciunea amândurora înaintea slavei lui Dumnezeu

17 şi a fost trimis Rafael ca să-i vindece pe cei doi, pe Tobit să-l scape de albeaţa din ochi, ca să vadă cu ochii săi lumina lui Dumnezeu, iar pe Sarra, fiica lui Raguel, s-o dea de soţie lui Tobias, fiul lui Tobit, şi să-l îndepărteze pe Asmodeu, demonul rău, de la ea; pentru că îi era menit lui Tobias să o dobândească, dintre toţi cei care voiau să o ia. În aceeaşi clipă, Tobit s-a întors din curte spre casa sa, iar Sarra, fiica lui

3,16 *Codex Sinaiticus* indică precis momentul în care cele două rugăciuni ajung la Dumnezeu: „în acea clipă", gr. ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ. Simultaneitatea este un indiciu al lucrării providenţei.

3,17 Cartea lui Tobit este singura din VT în care e menţionat îngerul Rafael (gr. Ραφαηλ, ebr. *R^ephā'ēl*, „Dumnezeu vindecă"). În literatura apocaliptică (deopotrivă iudaică şi creştină), îngerul apare frecvent (de exemplu, în *1Enoh* 9,1; 22,3,6; 40,9) şi este unul dintre cei şapte arhangheli.

BA

S

Raguel, a coborât şi ea din camera de sus.

4 [1] În ziua aceea Tobit şi-a adus aminte de banii pe care-i încredinţase lui Gabael la Rages, în Media,
[2] şi a zis în sine: „Eu mi-am cerut moartea. De ce nu l-aş chema pe fiul meu Tobias, ca să-i spun [de bani] înainte să mor?"
[3] Şi după ce l-a chemat, i-a zis: „Copile, dacă mor, să mă îngropi; şi să n-o dispreţuieşti pe mama ta, ci cinsteşte-o în toate zilele vieţii tale, fă ce-i este pe plac şi n-o supăra.

[4] Adu-ţi aminte, copile, că a văzut multe primejdii pentru tine [cât ai

4 [1] În ziua aceea Tobit şi-a adus aminte de banii pe care-i încredinţase lui Gabael la Rages, în Media,
[2] şi a zis în inima sa: „Iată, eu mi-am cerut moartea. De ce nu l-aş chema pe fiul meu Tobias, ca să-i spun de aceşti bani înainte să mor?"
[3] Şi l-a chemat pe fiul său Tobias, s-a dus către el şi i-a zis: „Să mă îngropi frumos; cinsteşte-o pe mama ta şi n-o părăsi în toate zilele vieţii ei şi fă ce este plăcut în faţa ei; şi nu-i întrista duhul cu nimic.
[4] Adu-ţi aminte de ea, copile, pentru că a văzut multe primejdii pentru

4,1-21 Capitolul are toate caracteristicile unei specii de scrieri larg răspândite în perioada intertestamentară: testamentul (vezi „Introducerea"). Sfaturile pe care i le dă Tobit fiului său se dezvoltă în cercuri concentrice, pornind de la cele mai intime realităţi: el se referă întâi la îndatoririle faţă de părinţi (2-4) şi la cele faţă de Dumnezeu (5-6). *Codex Sinaiticus* se opreşte aici, pentru a-şi relua şirul paralel cu versiunea BA abia la v. 19. Îndemnurile părintelui din BA continuă cu grija pentru săraci (7-9) şi cu o remarcă esenţială despre milostenie (10-11). Urmează înfrânarea şi menţinerea purităţii neamului (12), respectul deosebit faţă de conaţionali, modestia şi hărnicia (13), răsplătirea tuturor celor care îl ajută şi verticalitatea morală (14), altruismul în general şi abţinerea de la beţie (15), din nou milostenia (16), recomandarea de a face milostenie pentru morţii cei drepţi (17), alegerea sfatului celor buni (18). Cu ultimele îndemnuri (14-18), Tobit îşi lărgeşte aria de referinţă, pentru ca în v. 19 să încheie, revenind la precizări legate de comportamentul faţă de Dumnezeu. Abia la sfârşit (20), tatăl vorbeşte despre averea materială pe care o lasă fiului său.

4,1 După Ambrozie, Tobit îşi aminteşte de banii daţi cu împrumut nu din nerăbdarea de a şi-i recupera, ci din grija de a nu-i face o nedreptate fiului său, Tobias, care ar pierde o parte din moştenire. Cât priveşte împrumutul propriu-zis, Ambrozie atrage atenţia că el n-a fost dat cu dobândă, spre câştig, ci din prietenie, conform vorbei psalmistului (Ps. 36,26): „[Cel drept] se milostiveşte şi dă cu împrumut". Tobit devine astfel model al creştinului milostiv, opusul cămătarului fără scrupule, care se îmbogăţeşte „dând puţin şi cerând mult în schimb" (*Tob.* 2,6 *sq.*).

BA

fost] în pântecele ei; când va muri, îngroap-o lângă mine în acelaşi mormânt.

5 Adu-ţi aminte în toate zilele, copile, de Domnul Dumnezeul nostru şi nu-ţi dori să păcătuieşti şi să încalci poruncile Lui: fă ce-i drept în toate zilele vieţii tale şi nu umbla pe căile nedreptăţii;

6 pentru că, dacă vei înfăptui adevărul, îţi va merge bine în toate faptele tale.

7 Şi de toţi cei care fac ce este drept milostiveşte-te din avutul tău, iar ochiul tău să nu pregete când te milostiveşti; nu-ţi întoarce faţa de la nici un sărac, şi [nici] faţa lui Dumnezeu nu se va întoarce de la tine.

8 Pe măsura avuţiilor tale, după mulţimea lor, fă din ele milostenie: dacă ai puţin, după puţinul [acela] nu te teme să faci milostenie,

9 căci îţi aduni comoară bună pentru ziua nevoii.

10 Pentru că milostenia te scapă de la moarte şi nu te lasă să te duci în întuneric.

11 Milostenia este un dar frumos pentru toţi cei care o fac în faţa Celui Preaînalt.

12 Păzeşte-te, copile, de orice desfrânare şi înainte de toate ia-ţi soţie

S

tine [cât ai fost] în pântecele ei; iar când va muri, îngroap-o lângă mine în acelaşi mormânt.

5 Şi adu-ţi aminte de Domnul în toate zilele tale, copile, şi nu-ţi dori să păcătuieşti şi să încalci poruncile Lui: fă ce-i drept în toate zilele vieţii tale şi nu umbla pe căile nedreptăţii;

6 pentru că acelora care înfăptuiesc adevărul le va merge bine în toate faptele lor.

7 Şi celor care fac ce este drept [7b-18]

4,12-13 Legea scrisă a căsătoriei cu femei din acelaşi neam era mai strictă decât e prezentată în Tobit (*cf.* Lev. 18,6-18), dar mai destinsă în privinţa căsătoriilor mixte, dacă acestea nu aveau loc între evrei şi canaanene sau filistene (Ex. 34,16, Deut. 7,1-4). Tobit reprezintă aici ideologia teocratică a restauratorilor postexilici ai templului.

din seminția părinților tăi: nu-ți lua
femeie străină, care nu-i din tribul
tatălui tău, căci suntem fiii profe-
ților. Noe, Avraam, Isaac, Iacob,
părinții noștri din vechime, amin-
tește-ți, copile, că toți aceștia și-au
luat soții din rudele lor și au fost
binecuvântați în copiii lor, iar
seminția lor va moșteni pământul.
13 Și acum, copile, iubește-i pe frații
tăi și să nu te trufești în inima ta
față de frații tăi și față de fiii și
fiicele poporului tău, încât să nu-ți
iei soție de la ei, pentru că în trufie
stă pieirea și multă tulburare, iar în
lene, înfrângerea și lipsă mare; lenea
este mama foamei.
14 Nu lăsa să aștepte plata nici unui
om care va munci [pentru tine], ci
dă-o deîndată; iar dacă-L vei sluji pe
Dumnezeu, și ție ți se va da răsplată.
Fii cu băgare de seamă, copile, în
tot ce faci și fii bine crescut în orice
împrejurare.
15 Ce ți-e urât ție să nu faci nimă-
nui. Să nu bei vin până te îmbeți și
să nu lași beția să meargă cu tine pe
cale.
16 Din pâinea ta dă celui sărac și din
hainele tale celor goi; cu tot ce-ți va

4,14 „Nu lăsa să aștepte plata...", *litt.* „plata... să nu petreacă noaptea la tine" (= să i-o dai în aceeași zi), *cf.* Lev. 19,13 și Deut. 24,15. Arată preocuparea deosebită pentru cei săraci.

4,15 Formula, care avea să facă o carieră strălucită în gândirea creștină, „ce ție nu-ți place altuia nu-i face" apare pentru prima oară în Tobit. Ea este reluată, în același sens, în Mat. 7,12 și Luca 6,31.

BA

prisosi fă milostenie şi să nu pre-
gete ochiul tău când faci milostenie.
17 Adu din pâinea ta la mormântul
drepţilor, dar nu le da păcătoşilor.
18 Cere sfat de la orice înţelept şi nu
dispreţui nici un sfat folositor.
19 Şi-n orice clipă binecuvântează-L
pe Domnul Dumnezeu şi cere de la
El ca drumurile tale să fie drepte,
iar toate cărările şi gândurile tale să
meargă bine; căci nu orice neam are
chibzuinţă, ci însuşi Domnul dă
toate bunătăţile şi pe cine vrea îl
coboară aşa cum vrea. Şi acum, co-
pile, aminteşte-ţi poruncile mele şi
nu le lăsa să se şteargă din inima ta.
20 Şi acum, îţi dezvălui despre cei
zece talanţi de argint pe care i-am
încredinţat lui Gabael, fiul lui
Gabria, la Rages, în Media.
21 Şi nu te teme, copile, că am sără-
cit: tu ai multe bogăţii, dacă te temi
de Dumnezeu şi stai departe de
orice păcat şi faci ce este plăcut în
faţa Lui."

S

19 Domnul le va da bună chibzuinţă:
şi pe cine vrea Domnul, îl coboară
până în adâncul lăcaşului morţilor.
Şi acum, copile, aminteşte-ţi aceste
porunci şi nu le lăsa să se şteargă
din inima ta.
20 Şi acum, îţi dezvălui că i-am
încredinţat zece talanţi de argint lui
Gabael, fiul lui Gabri, la Rages, în
Media.
21 Şi nu te teme, copile, că am sără-
cit: tu ai multe bogăţii, dacă te temi
de Dumnezeu şi fugi de orice păcat
şi faci ce este bine în faţa Domnului
Dumnezeului tău."

4,17 „Adu din pâinea ta la mormântul drepţilor", gr. ἔκχεον τοὺς ἄρτους σου ἐπὶ τὸν τάφον τῶν δικαίων, *litt.* „varsă pâinile tale pe mormântul celor drepţi". Vulg. explicitează verbul „a vărsa" prin adăugarea: „vinul şi pâinea". Explicaţia ar fi că, la data traducerii cărţii din aramaică în greacă, expresia *lakh hamrak*, „...vinul tău", a fost confundată cu *laḥmeka*, „pâinea ta". ♦ Practica de a aduce la mormântul rudelor alimente era curentă în Antichitatea elenistică şi romană. De „pomana" respectivă se bucurau săracii la diverse ocazii. Obiceiul se menţine şi în primele secole creştine: *cf.* Augustin, *Confessiones* VI, 2. Legea mozaică interzicea însă asemenea practici (Deut. 26,14), pentru că atingerea unui mormânt, ca şi a unui mort, era pângăritoare.

4,21 Bogăţia la care se referă Tobit este, în primul rând, spirituală (Ps. 34,10; *cf.* Luca 6,20). Totuşi, ea nu exclude fericirea materială: textul trimite şi la Iov 42,10-17.

BA

5 1 Şi, răspunzând, Tobias i-a zis: „Tată, voi face toate câte mi le-ai poruncit;
2 dar cum voi putea primi banii, dat fiind că nu-l cunosc?"

3 Atunci i-a dat înscrisul de mână, zicându-i: „Caută-ţi un om care să meargă cu tine, şi eu îl voi plăti cât sunt în viaţă: mergi şi ia banii."

4 Şi a mers să caute un om şi l-a găsit pe Rafael, care era înger, dar el nu ştia.

S

5 1 Atunci, răspunzând, Tobias i-a zis tatălui său Tobit: „Toate câte mi le-ai poruncit le voi face, tată;
2 cum voi putea însă primi [banii] de la el, dat fiind că nici el nu mă cunoaşte, nici eu nu-l cunosc? Ce semn să-i dau, ca să mă recunoască, să aibă încredere în mine şi să-mi dea argintul? Apoi, nu cunosc nici drumurile spre Media pentru a merge acolo."
3 Atunci Tobit i-a răspuns, zicându-i fiului său, Tobias: „Mi-a dat un înscris de mâna lui, şi eu i-am dat un înscris. Şi le-am împărţit în două şi fiecare a luat o parte; am pus-o laolaltă cu banii. Şi acum, iată, au trecut douăzeci de ani de când i-am încredinţat aceşti bani. Iar acum, copile, caută-ţi un om de încredere care să meargă cu tine, şi-l vom plăti până când te întorci de acolo: şi ia de la [Gabael] aceşti bani."
4 Tobias a ieşit să caute un om care să meargă cu el în Media, care să cunoască drumul; a ieşit şi l-a găsit pe îngerul Rafael stând în picioare în faţa lui, dar nu ştia că este înger al Domnului.

5,3 „înscris de mână": în Orient, contractele bilaterale erau însoţite, din vechime, de semne de recunoaştere; codul lui Hammurabi prevedea deja asemenea situaţii. Cel care primea banii semna o chitanţă, iar cel care îi încredinţa semna o poliţă pe care o tăia în două părţi. Tobit a luat una dintre părţi, Gabael a păstrat-o pe cealaltă. Versiunea BA nu pomeneşte decât o chitanţă, Vulg. vorbeşte despre trei documente. În această privinţă, *Codex Sinaiticus* este cea mai credibilă sursă, menţionând două documente.

5,4 Îngerul Rafael le apare lui Tobias şi lui Tobit sub chip omenesc (aşa cum se obişnuieşte în întreaga Biblie de la Gen. 18,1-8 până la Evr. 13,2). Totuşi naratorul aminteşte mereu că ghidul este un înger. Tensiunea maximă dintre cele două perspective se va rezolva abia spre sfârşitul cărţii (12,6-20).

BA	S
5 Şi i-a zis: „Pot oare să merg cu tine la Rages, în Media? Cunoşti cumva locurile?”	5 Şi i-a zis: „De unde eşti, tinere?” Acela i-a răspuns: „Dintre fiii lui Israel, fraţii tăi, şi am venit aici să muncesc.” Şi i-a zis: „Ştii drumul să mergi în Media?”
6 Şi îngerul i-a zis: „Voi merge cu tine, cunosc drumul. Chiar am fost găzduit la Gabael, fratele vostru.”	6 Şi acela i-a răspuns: „Da, am fost de multe ori acolo, cunosc şi ştiu toate drumurile; am fost de mai multe ori în Media şi am fost găzduit la Gabael, fratele nostru, care locuieşte la Rages, în Media; e cale de două zile de la Ecbatana la Rages, căci se află pe munte.”
7 Şi Tobias i-a răspuns: „Aşteaptă-mă să-i spun tatălui meu.”	7 [Tobias] i-a zis: „Aşteaptă-mă, tinere, până când mă duc să-i dau de ştire tatălui meu: am nevoie să mergi cu mine şi îţi voi da plată.”
8 Şi acela i-a zis: „Du-te, dar nu întârzia.”	8 Acela i-a răspuns: „Iată, eu voi rămâne aici, doar să nu întârzii.”

5,6 „cunosc şi ştiu” (S): primul verb desemnează cunoaşterea experimentală, iar cel de-al doilea, cunoaşterea teoretică. ♦ „cale de două zile” (S): distanţa de la Ecbatana la Rages pe care o invocă îngerul numai în *Codex Sinaiticus* pune probleme. În termeni strict geografici, Rages (gr. Ραγης), actualul Rai, se afla la aproximativ 280 de kilometri de Ecbatana, distanţă care se putea parcurge pe jos în zece zile. Unii comentatori văd în această inexactitate un alt indiciu al caracterului non-istoric al cărţii. Alţii sunt de părere că îngerul nu greşeşte, ci raportează distanţa la propriile posibilităţi supranaturale de mişcare. Indicaţia subtilă a îngerului nu îl tulbură însă pe Tobias, care oricum nu ştia nimic despre drumul pe care avea să-l facă. ♦ „căci se află pe munte” (S): gr. κεῖνται γὰρ ἐν τῷ ὄρει. Textul se referă aici la Rages. Ultimul cuvânt ὄρει este şters în *Codex Sinaiticus*. Pe marginea textului apare o completare ulterioară, pe care editorul Rahlfs a eliminat-o parţial ca neconformă cu realitatea, dar pe care o menţionează în aparatul critic: ορει εκβατανα εν μεσω τω πεδιω. Unele traduceri iau în considerare şi această adăugire şi rezolvă întregul context astfel: „căci Rages este la munte, iar Ecbatana la câmpie.” Ezitarea lui Rahlfs este explicabilă: Ecbatana nu era situată la câmpie (ἐν πεδίῳ), ci pe un platou înalt de 2500 de metri deasupra nivelului mării.

BA

[9] A mers şi i-a zis tatălui: „Iată, l-am găsit pe cel care va merge cu mine." Acesta i-a zis: „Cheamă-l la mine, ca să aflu din ce trib este şi dacă este om de încredere ca să meargă cu tine."

[10] Şi l-a chemat, iar acela a venit şi s-au salutat unul pe celălalt.

S

[9] Tobias a venit şi i-a dat de ştire tatălui său Tobit, zicându-i: „Iată, am găsit un om dintre fraţii noştri, fiii lui Israel." Şi acesta a zis: „Cheamă-l pe om la mine, ca să aflu care este neamul lui, din ce trib este şi dacă-i de încredere ca să meargă cu tine, copile."

[10] Şi s-a dus Tobias şi l-a chemat, zicându-i: „Tinere, te cheamă tata." Şi a venit la el şi l-a salutat el, mai întâi, pe Tobit. Şi i-a zis: „Să ai parte de multe bucurii." Şi Tobit i-a răspuns, zicându-i: „De ce aş avea să mă bucur? Pentru că sunt cu ochi neputincioşi şi nu văd lumina cerului, ci zac în întuneric ca morţii care nu zăresc lumina. Deşi trăiesc, sunt printre morţi, aud glasul oamenilor, dar nu-i văd." Şi acela i-a zis: „Ai încredere că vei fi curând vindecat de Dumnezeu, ai încredere." Tobit i-a răspuns: „Tobias, fiul meu, vrea să meargă în Media: oare vei putea merge împreună cu el ca să-l îndrumi? Îţi voi da plată, frate." Acela i-a zis: „Voi putea merge cu el; eu ştiu toate drumurile, am călătorit de multe ori în Media şi am străbătut toate câmpiile şi munţii ei, şi-i cunosc toate drumurile."

5,10 Scena salutului este „expediată" în versiunea BA: Tobit şi îngerul „s-au salutat unul pe celălalt" (ἠσπάσαντο ἀλλήλους). *Codex Sinaiticus* insistă mai mult şi contextul este mai puţin clar din cauza aglomerării pronumelui αὐτός şi a punctuaţiei nesigure. În ediţia Rahlfs, punctuaţia pledează pentru următorul scenariu: Tobit salută primul,

BA

[11] Şi Tobit l-a întrebat: „Frate, din ce trib şi din ce familie eşti? Lămureşte-mă!"
[12] Şi acela i-a răspuns: „Tu cauţi tribul şi familia, sau [pe cineva] plătit care să meargă împreună cu fiul tău?" Tobit i-a zis: „Vreau să ştiu, frate, neamul şi numele tău."
[13] El a răspuns: „Eu sunt Azaria, al lui Anania cel mare, dintre fraţii tăi."
[14] Atunci [Tobit] i-a zis: „Mergi sănătos, frate, şi nu te mânia că am căutat să aflu tribul şi familia ta. Se nimereşte să-mi fii frate dintr-un neam bun şi cinstit; căci i-am cunoscut pe Anania şi pe Iathan, fiii

S

[11] Şi l-a întrebat: „Frate, din ce familie eşti şi din ce trib? Lămureşte-mă, frate."
[12] Iar acela i-a răspuns: „Ce nevoie ai de trib?" Şi i-a zis: „Vreau să ştiu într-adevăr al cui eşti, frate, şi care-i numele tău."
[13] Şi acela a răspuns: „Eu sunt Azaria, al lui Anania cel mare, dintre fraţii tăi."
[14] [Tobit] i-a zis: „Mergi sănătos şi teafăr, frate, şi nu te supăra că am vrut să ştiu adevărul despre familia ta. Se nimereşte să-mi fii frate, şi dintr-un neam bun şi cinstit; i-am cunoscut pe Anania şi pe Nathan,

---

îngerul i se adresează cu formula consacrată: „Să ai parte de multe bucurii" (gr. Χαίρειν σοι πολλὰ γένοιτο), care traducea în mare ebr. *šālōm* sau aram. *şelam*, apoi Tobit răspunde. Interpretarea diferită a punctuaţiei, prezenţa ambiguă a pronumelui, lipsa de forme flexionare a numelui Tobit în greacă precum şi inversiunea predicatului cu subiectul (gr. καὶ ἐχαιρέτισεν αὐτόν Τωβιτ πρῶτος) i-au determinat pe unii traducători să înţeleagă că îngerul l-ar fi salutat primul pe Tobit. La argumentele textuale, aceşti traducători îl aduceau şi pe acela, extern, al politeţii îngerului faţă de nevăzătorul Tobit. ♦ Faptul că Tobit îşi compară situaţia de nevăzător cu a morţilor (S) indică, pentru epoca la care a fost redactată cartea, lipsa oricărei speranţe în viaţa luminoasă de apoi. Promisiunea de vindecare a îngerului se referă tot la viaţa aceasta.

5,13 Genealogia pe care şi-o „dezvăluie" îngerul are, datorită semnificaţiei numelor, încărcătură simbolică: Azaria înseamnă în ebraică „Dumnezeu ajută", iar Anania, „bunăvoinţa/harul lui Dumnezeu". Prin inventarea acestei genealogii, îngerul îşi ascunde adevărata identitate, lăsându-l totuşi pe credincios, nu însă şi pe Tobit, să-i intuiască natura deosebită.

5,14 „bun şi cinstit", gr. καλὸς καὶ ἀγαθός, *litt.* „frumos şi bun": „desăvârşit la trup şi la suflet" este formula clasică grecească pentru a-l defini pe omul ideal. Formula apare de multe ori în carte. ♦ Tobit îşi aduce aminte că a mers cu Anania şi cu Nathan/Iathan la Ierusalim, deşi la 1,5-6 susţinea că era singurul neftalit care mergea la Ierusalim de sărbători. ♦ „rătăcirea" (BA): este vorba de separarea faţă de iahvismul pur de la Ierusalim, în urma reformei lui Ieroboam I (*cf.* 3Rg. 12,27).

BA

lui Semeias cel mare, când am mers
împreună la Ierusalim, ca să ne
închinăm aducând pârga şi zeciuie-
lile din roade; iar ei nu au fost
înşelaţi de rătăcirea fraţilor noştri.
Eşti dintr-o viţă bună, frate.
15 Dar spune-mi, ce plată va trebui
să-ţi dau? O drahmă pe zi şi cele de
trebuinţă, ca şi fiului meu?
16 Şi voi mai adăuga la plată, dacă
vă întoarceţi sănătoşi."
17 Şi s-au înţeles aşa. Apoi a zis
către Tobias: „Fii gata de drum: şi
mergeţi cu bine." Fiul a pregătit
cele trebuitoare de drum. Şi tatăl
său i-a zis: „Mergi cu omul acesta,
iar Dumnezeu, care locuieşte în
ceruri, va îndrepta cu bine calea
voastră şi îngerul Lui să vă înso-
ţească!" Şi au ieşit amândoi ca să
plece şi câinele băiatului, împreună
cu ei.
18 Atunci Anna, mama lui, a plâns
şi i-a zis lui Tobit: „De ce l-ai trimis
pe copilul nostru? Oare nu este el

S

cei doi fii ai lui Semelios cel mare;
şi ei au mers împreună cu mine la
Ierusalim şi s-au închinat împreună
cu mine acolo şi nu au rătăcit. Fraţii
tăi sunt oameni cinstiţi. Eşti dintr-o
viţă bună, fii binevenit."
15 Şi i-a zis: „Eu îţi voi da plată o
drahmă pe zi şi cele de trebuinţă, la
fel ca fiului meu.
16 Mergi cu fiul meu şi-ţi voi mai
adăuga la plată."
17 Iar acela i-a zis: „Voi merge cu
el; şi nu te teme, vom merge sănă-
toşi şi ne vom întoarce sănătoşi la
tine, pentru că drumul este sigur."
Iar acela i-a răspuns: „Fii binecu-
vântat, frate." Şi l-a chemat pe fiul
său şi i-a zis: „Copile, pregăteşte
cele trebuitoare de drum şi du-te cu
fratele tău, iar Dumnezeul din cer
să aibă grijă de voi acolo şi să vă
întoarcă la mine sănătoşi; şi îngerul
Lui să vă însoţească purtându-vă de
grijă, copile!" Şi a ieşit ca să por-
nească la drum şi i-a îmbrăţişat pe
tatăl şi pe mama sa, iar Tobit i-a
zis: „Mergi sănătos."
18 Iar mama lui a plâns şi i-a zis lui
Tobit: „De ce l-ai trimis pe copilul
meu? Nu este el toiagul din mâna

5,17 „îngerul Lui să vă însoţească": aceeaşi urare şi promisiune o adresează Avraam slujitorului care urma să plece în căutarea unei neveste pentru Isaac (Gen. 24,7).

5,18 „intră şi iese dinaintea noastră", gr. εἰσπορεύεσθαι καὶ ἐκπορεύεσθαι ἐνώπιον ἡμῶν: expresie calchiată în greacă după o formulă ebraică ce însumează toate treburile de zi cu zi ale cuiva.

BA

toiagul din mâna noastră când intră
şi iese dinaintea noastră?
19 Nu te grăbi să pui bani peste
bani, ci aceştia să fie gunoi faţă de
copilul nostru.
20 Căci felul cum ne-a fost dat să
trăim de la Domnul ne este înde-
ajuns."
21 Şi Tobit i-a răspuns: „Nu te
frământa, soră: se va întoarce sănă-
tos şi ochii tăi îl vor vedea;
22 căci un înger bun merge cu el, şi
drumul lui va fi drept şi se va în-
toarce sănătos."
23 Atunci ea s-a oprit din plâns.

6 1 Şi văzându-şi de drum, au
ajuns seara la râul Tigru, şi au mas
acolo.

S

noastră când intră şi iese dinaintea
noastră?
19 Nu te grăbi să pui bani peste
bani, ci aceştia să fie gunoi faţă de
copilul nostru.
20 Felul cum ne-a fost dat să trăim
de la Domnul ne este îndeajuns."
21 Iar acela i-a răspuns: „Nu te
frământa: copilul nostru va merge
sănătos şi se va întoarce sănătos la
noi, iar ochii tăi îl vor vedea în ziua
în care va veni sănătos la tine.
22 Nu te frământa, nu te teme pentru
ei, soră; căci un înger bun va merge
cu el, şi drumul lui va fi drept şi se
va întoarce sănătos."
23 Atunci ea a tăcut din plâns.

6 1 Şi a plecat băiatul şi îngerul
împreună cu el, iar câinele a ieşit cu
el şi a mers împreună cu ei. Şi au
mers amândoi până ce s-a lăsat
noaptea şi au mas la râul Tigru.

5,22 Tobit are grijă să precizeze că îngerul călăuzitor este bun, fiind, prin urmare, convins şi de existenţa celor răi. *Cf. 1Enoh* 6-16 şi *Jub.* 10,1-14.

6,1 Ninive, cetatea unde locuia Tobit, era situată pe malul Tigrului. După o zi de mers, cei doi se opresc tot pe malul fluviului, pentru că drumul spre Ecbatana (înspre sud-est) urma o bucată cursul Tigrului. ♦ Cei doi călători sunt însoţiţi de un câine. Amănuntul este important. În Biblie, câinele era, în general, considerat un animal spurcat şi de ruşine. Rareori îl găsim în ipostaza de animal de pază şi de încredere. Apariţia câinelui prietenos şi de bun augur în această versiune a Cărţii lui Tobit indică un substrat străvechi, popular, al poveştii, necontaminat de gândirea simbolico-religioasă care a prezidat la redactarea cărţilor canonice. În Vulg. se spune, la final, că participa la bucuria generală „dând din coadă".

BA

2 Băiatul a coborât să se scalde, şi un peşte a sărit din râu şi a vrut să-l înghită pe băiat.

3 Atunci îngerul i-a zis: „Prinde peştele." Şi tânărul a apucat peştele şi l-a aruncat pe uscat.

4 Şi i-a zis îngerul: „Taie peştele şi ia-i inima, ficatul şi fierea şi păstrează-le bine."

5 Şi băiatul a făcut după cum i-a zis îngerul, au fript peştele şi l-au mâncat.

6 Şi au mers amândoi şi au ajuns aproape de Ecbatana.

7 Şi băiatul i-a zis îngerului: „Frate Azaria, pentru ce sunt ficatul, inima şi fierea peştelui?"

8 Acela i-a răspuns: „Inima şi ficatul, dacă pe cineva îl chinuie un demon sau un duh rău, trebuie să le afumăm în faţa bărbatului sau a

S

2 Băiatul a coborât să se spele pe picioare în râul Tigru, şi un peşte mare, sărind din apă, voia să-i înghită piciorul; şi el a ţipat.

3 Şi îngerul i-a zis băiatului: „Ia şi prinde peştele." Şi băiatul a prins peştele şi l-a suit pe uscat.

4 Şi îngerul i-a zis: „Spintecă peştele şi scoate-i fierea, inima şi ficatul şi păstrează-le la tine, iar maţele aruncă-le. Căci sunt folositoare ca leac fierea, inima şi ficatul lui.

5 Şi, spintecând peştele, băiatul i-a scos fierea, inima şi ficatul, apoi a fript peştele şi a mâncat şi a păstrat din el pentru a-l săra.

6 Şi au mers amândoi împreună până ce s-au apropiat de Media.

7 Atunci băiatul l-a întrebat pe înger, zicându-i: „Frate Azaria, ce leac este în inima, în ficatul peştelui şi în fiere?"

8 Şi acela i-a răspuns: „Inima şi ficatul peştelui afumă-le în faţa bărbatului sau a femeii pe care îi bântuie un demon sau un duh rău; şi va fugi

---

6,2-3 Bibliştii nu au căzut de acord în privinţa peştelui uriaş gata să-l înghită pe Tobias cu totul (BA: v. 2) sau parţial (S: v. 3). Unii au fost de părere că textul se referă la un peşte prădător de mari dimensiuni, eventual o ştiucă uriaşă, sau la un crocodil.

6,4-5 Caracterul romanesc, diferit de literatura canonică, al Cărţii lui Tobit este decelabil şi la nivelul „profilaxiei magice" pe care o practică îngerul. Rafael îl îndeamnă pe Tobias să păstreze inima, fierea şi ficatul peştelui spintecat într-un scop deocamdată ascuns tânărului personaj şi cititorului. În literatura veterotestamentară canonică, asemenea practici medicale, de sorginte populară şi cu un caracter magic pronunţat, sunt absente. O dată cu apariţia târzie a literaturii sapienţiale, atribuite regelui Solomon, se înmulţesc şi aceste tendinţe populare heterodoxe.

BA	S
femeii şi niciodată nu vor mai fi chinuiţi.	de la ei orice bântuială şi nu vor mai rămâne la ei în veci.
9 Iar cu fierea [trebuie] să se ungă un om care are albeaţă la ochi şi se va vindeca."	9 Iar cu fierea să ungi ochii unui om căruia i-a apărut albeaţă pe ei, să sufli peste ei pe albeaţă, şi se vor însănătoşi."
10 Şi când s-au apropiat de Rages	10 Şi când a ajuns în Media şi se apropia de Ecbatana,
11 îngerul i-a spus băiatului: „Astăzi vom trage la Raguel, rudă cu tine; are o singură fiică pe nume Sarra;	11 Rafael i-a spus băiatului: „Frate Tobias." Şi acela i-a răspuns: „Iată-mă!" Şi i-a zis: „Trebuie să tragem în noaptea aceasta în casa lui Raguel, căci omul acesta îţi este rudă şi are o fată pe nume Sarra;
12 voi vorbi despre ea, ca să-ţi fie dată de soţie, pentru că ţie ţi-e menit [să dobândeşti] moştenirea ei şi doar eşti din neamul ei; fata este cumsecade şi deşteaptă.	12 şi nu mai are nici un fiu şi nici o fiică în afară de Sarra, iar tu îi eşti prin naştere cel mai apropiat dintre toţi bărbaţii, ca să o dobândeşti; şi pentru tatăl ei tu ai dreptul să moşteneşti; iar fata este deşteaptă şi curajoasă şi foarte cumsecade, căci şi tatăl ei este cumsecade."
13 Şi acum, ascultă-mă! Voi grăi cu tatăl ei, iar când ne vom întoarce	13 Şi a [mai] zis: „Ţi se cuvine să o dobândeşti. Ascultă-mă, frate! Voi

6,9 Utilizarea fierii de peşte, mai ales de ştiucă, ca leac în bolile de ochi era curentă în medicina din Antichitate. Practica este menţionată de Plinius cel Bătrân, în *Naturalis historia*, 32,24 şi de Galenus, X,2,13.

6,12 „cumsecade": gr. καλός are sensurile „frumos, plăcut, cumsecade, bun, de treabă, onest".

6,13 Deşi la Num. 27,8 se reglementează problema moştenirii pe care o primeşte fiica de la tatăl defunct, iar la Num. 36,6 se enunţă obligaţia moştenitoarei de a se mărita cu un bărbat din clanul tatălui, nicăieri nu se spune că abaterea de la o asemenea practică este pedepsită cu moartea. În acest caz, afirmaţia îngerului ar fi o mostră de interpretare orală (*halakhāh*) a Legii. ♦ S are „cartea lui Moise" (gr. βίβλος Μωύσεως); BA are „legea lui Moise" (gr. νόμος Μωυσῆ). Textul din Tobit face aluzie, poate, la Cartea Legii, descoperită de regele Iosias la restaurarea Templului (2Par. 35,12) sau la cea citată în 2Ezr. 6,18, argument în plus care pledează pentru redactarea târzie a Cărţii lui Tobit.

BA

din Rages vom face nuntă. Căci ştiu că Raguel n-ar putea să o dea unui alt bărbat, după legea lui Moise, fără a fi vrednic de moarte, pentru că ţie ţi se cuvine să primeşti moştenirea înaintea oricărui bărbat."

14 Atunci băiatul i-a zis îngerului: „Frate Azaria, eu am auzit că fata a fost dată după şapte bărbaţi şi toţi au pierit în iatacul de nuntă.

15 Acum, tata mă are doar pe mine şi mă tem ca nu cumva, intrând [acolo], să mor ca şi cei dinainte, pentru că o iubeşte un demon care nu face rău nimănui decât celor care se apropie de ea. Şi acum, eu mă tem să nu mor şi să nu cobor viaţa tatălui meu şi a mamei mele cu durere pentru mine în mormânt: căci n-au alt fiu care să-i îngroape."

S

grăi cu tatăl despre fată în noaptea aceasta, ca să ţi-o luăm de mireasă; iar când ne vom întoarce din Rages, îi vom face nunta. Şi ştiu că Raguel nu ar putea să o împiedice de la [căsătoria cu] tine şi să o logodească cu altul, că atunci ar fi vrednic de moarte după hotărârea cărţii lui Moise, pentru că ştie că ţie ţi se cuvine să o dobândeşti pe fata lui înaintea oricărui bărbat. Şi acum, ascultă-mă, frate! Vom grăi despre fată în noaptea aceasta şi o vom logodi cu tine; iar când ne vom întoarce de la Rages, o vom lua şi o vom aduce cu noi la tine acasă."

14 Atunci Tobias i-a răspuns, zicându-i lui Rafael: „Frate Azaria, am auzit că a fost dată după şapte bărbaţi, iar aceştia au murit în iatacul de nuntă, noaptea: cum intrau la ea, cum mureau. Şi am auzit spunându-se că un demon i-a ucis.

15 Acum, eu mă tem – pentru că nu-i face rău ei, ci pe acela care ar vrea să se apropie de ea îl ucide; eu sunt singur la tatăl meu – să nu mor şi să nu cobor viaţa tatălui meu şi a mamei mele cu durere pentru mine în mormânt: căci nu au un alt fiu care să-i îngroape."

6,15 Motivul demonului îndrăgostit şi gelos, explicit în versiunea BA şi implicit în cea din *Sinaiticus*, atestă, din nou, filonul popular al poveştii lui Tobit.

BA

16 Atunci îngerul i-a zis: „Nu-ţi aduci aminte cuvintele prin care tatăl tău ţi-a poruncit să-ţi iei soţie din neamul tău? Şi acum, ascultă-mă, frate, căci ţie îţi va fi dată de soţie şi nu te frământa cu privire la demon, pentru că în această noapte îţi va fi dată de soţie.

17 Când vei merge în iatacul de nuntă, ia cu tine jăratec în căţuia de ars miresme şi pune pe el din inima şi din ficatul peştelui şi afumă; demonul va simţi mirosul şi va fugi şi nu se va mai întoarce în veacul veacului.

18 Când te vei duce însă la ea, ridicaţi-vă amândoi şi strigaţi către milostivul Dumnezeu, şi vă va mântui şi se va milostivi de voi. Nu te teme, fiindcă pentru tine a fost ea pregătită din veac şi tu o vei izbăvi; şi ea va merge cu tine şi socotesc că vei avea copii de la ea."

19 Când Tobias a auzit acestea, a iubit-o şi sufletul lui s-a alipit de ea foarte.

S

16 Şi i-a zis: „Nu-ţi aduci aminte de poruncile tatălui tău, că ţi-a poruncit să-ţi iei soţie din casa tatălui tău? Şi acum, ascultă-mă, frate, şi nu te frământa cu privire la acest demon şi ia-o; căci eu ştiu că în această noapte îţi va fi dată de soţie.

17 Când vei merge în iatacul de nuntă, ia din ficatul peştelui, precum şi inima lui şi pune-le peste jăratecul din căţuia de ars miresme; mirosul se va ridica, iar demonul îl va mirosi şi va fugi şi nu se va mai arăta în preajma ei în tot veacul.

18 Când vei ajunge să fii cu ea, mai întâi ridicaţi-vă amândoi şi rugaţi-vă şi cereţi de la Domnul cerului, ca să aibă milă şi izbăvire pentru voi. Şi nu te teme, pentru că ţie ţi-a fost sortită din veci, iar tu o vei izbăvi; şi va merge împreună cu tine, şi socotesc că vei avea copii de la ea şi îţi vor fi ca fraţii, nu te frământa."

19 Când a auzit Tobias spusele lui Rafael şi că aceea îi este soră din seminţia casei tatălui său, a îndrăgit-o foarte tare, iar inima lui s-a alipit de ea.

6,16 Toate versiunile Cărţii lui Tobit, cu excepţia celei din Vulg., susţin că nunta s-a consumat chiar în noaptea cu pricina. În Vulg. (Tob. 7,22), îngerul Rafael îl sfătuieşte pe Tobias să se înfrâneze şi să se roage timp de trei zile şi abia apoi să se culce cu nevasta lui, mai mult pentru a avea copii decât din poftă trupească. Unii comentatori au văzut în îndemnul la înfrânare o interpolare ascetică a lui Ieronim. Alţii sunt de părere că abstinenţa de trei zile la care este îndemnat Tobias poate fi pusă în legătură cu o cutumă a misterioaselor comunităţi „eseniene" de la Qumran. Totuşi manuscrisele aramaice ale Cărţii lui Tobit descoperite la Qumran nu pomenesc nimic despre abstinenţa după cununie.

BA

7 [1] Şi au ajuns la Ecbatana şi s-au dus la casa lui Raguel, iar Sarra i-a întâmpinat şi i-a salutat, precum şi ei pe ea, şi i-a condus în casă.

[2] Şi i-a zis Raguel soţiei sale, Edna: „Ce bine seamănă tânărul acesta cu Tobit, vărul meu!"

[3] Şi i-a întrebat Raguel: „De unde sunteţi, fraţilor?" Şi i-au răspuns: „Dintre fiii lui Neftali luaţi în robie la Ninive."

[4] Şi le-a zis: „Îl cunoaşteţi pe Tobit, fratele nostru?" Şi aceia au răspuns: „Îl cunoaştem."

[5] Şi le-a zis: „Este sănătos?" Aceia i-au răspuns: „Trăieşte şi-i sănătos." Şi Tobias a zis: „Este tatăl meu."

[6] Atunci Raguel a sărit şi l-a îmbrăţişat, şi a plâns, şi l-a binecuvântat,

S

7 [1] Şi când au ajuns la Ecbatana, i-a spus: „Frate Azaria, du-mă de-a dreptul la Raguel, fratele nostru." Şi l-a dus la casa lui Raguel, şi l-au găsit pe acesta şezând lângă poarta curţii; şi mai întâi l-au salutat ei cei dintâi, iar el le-a zis: „Bucurie, fraţilor, şi bine aţi venit sănătoşi." Şi i-a condus în casa lui.

[2] Şi i-a zis soţiei sale, Edna: „Ce bine seamănă tânărul acesta cu Tobit, fratele meu."

[3] Şi i-a întrebat Edna: „De undeţi sunteţi, fraţilor?" Şi i-au răspuns: „Noi suntem dintre fiii lui Neftali luaţi în robie la Ninive."

[4] Şi le-a zis: „Îl cunoaşteţi pe Tobit, fratele nostru?" Şi aceia i-au răspuns: „Îl cunoaştem." Şi le-a zis: „Este sănătos?"

[5] Aceia i-au răspuns: „E sănătos şi trăieşte." Şi Tobias a zis: „Este tatăl meu."

[6] Atunci Raguel a sărit şi l-a îmbrăţişat, şi a plâns, şi a vorbit, zicând:

7,2 „Edna" („plăcere", „desfătare"). Numele nevestei lui Raguel în toate versiunile lui Tob. Însă Vulg. şi unii codici din *Vetus Latina* o numesc pe soţia lui Raguel, Ana. ♦ B are „văr", gr. ἀνέψιος. S are „frate", gr. ἀδελφός. Ambiguitatea ebraică a gradelor de rudenie este menţinută la nivel terminologic şi în greaca LXX.

7,5 „este sănătos": gr. ὑγιαίνει. În prima instanţă, oaspeţii nu pomenesc nimic despre orbirea lui Tobit.

7,6 „Eşti fiul... bun": *litt.* „O, [fiule al] unui om cinstit şi bun." ♦ Părinţii Sarrei deplâng orbirea lui Tobit. Versiunea BA lasă să se înţeleagă că Raguel şi Edna au aflat de la Tobias şi Rafael de nenorocirea care s-a abătut asupra lui Tobit. În această privinţă, versiunea S este neclară. ♦ „om cinstit şi bun": gr. καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος (BA). În acest enunţ se vădeşte puternica aculturaţie elenistică a mediilor iudaice: idealul

BA

zicând: „Eşti [fiul] unui om cinstit şi bun." Şi aflând că Tobit şi-a pierdut vederea s-a îndurerat şi a plâns.

7 Iar Edna, soţia lui, şi Sarra, fiica lui, au plâns şi i-au primit din toată inima.

8 Şi au jertfit un berbec din turmă şi au pus o masă cu multe feluri de mâncare.

9 Şi i-a zis Tobias lui Rafael: „Frate Azaria, să vorbim despre ce-mi spuneai pe drum şi să se împlinească şi acest lucru."

10 **Şi i-a împărtăşit** lucrul acela lui Raguel. Iar Raguel a zis către Tobias: „Mănâncă şi bea şi simte-te bine, căci ţie ţi se cuvine s-o iei pe copila mea: doar să-ţi arăt adevărul.

S

„Binecuvântat fii tu, copile, eşti fiul unui părinte cinstit şi bun. O, necazuri nefericite, că a fost orbit un bărbat drept şi care a făcut milostenii." Şi căzând pe grumazul lui Tobias, fratele său, a plâns.

7 Iar Edna, soţia lui, l-a plâns, şi fiica lui, Sarra, l-a plâns şi ea.

8 Şi au jertfit un berbec din turmă şi i-au primit din toată inima.

9 Iar după ce s-au îmbăiat şi s-au spălat şi s-au întins ca să mănânce, Tobias i-a zis lui Rafael: „Frate Azaria, spune-i lui Raguel să mi-o dea pe Sarra, sora mea."

10 Şi i-a auzit Raguel vorba şi i-a zis băiatului: „Mănâncă şi bea, simte-te bine în noaptea aceasta: căci nu este om căruia să i se cuvină să o ia pe fiica mea Sarra, în afară de tine, frate, precum nici eu nu am căderea să o dau altui bărbat în afară de tine, pentru că tu îmi eşti ruda cea mai apropiată; dar îndată îţi voi arăta adevărul, fiule.

---

clasicei καλοκαγαθία a culturii greceşti ajunsese să fie împărtăşit, cel puţin la nivel terminologic, de membrii comunităţilor evreieşti alexandrine.

7,9-12 Episodul peţirii Sarrei este construit după scenariul peţirii Rebecăi de către slujitorul lui Avraam (Gen. 24, 32-59).

7,10 Raguel face probabil aluzie la Is. 22,13: „Să mâncăm şi să bem, căci mâine murim." La acest îndemn Tobias răspunde cu maturitate (v. 12), refuzând să mai mănânce înainte ca nunta să fie consfinţită. Aceeaşi reacţie a avut-o şi slujitorul lui Avraam la îndemnurile ospitaliere ale lui Laban (Gen. 24,33).

BA

11 Am dat-o pe copila mea după şapte bărbaţi şi de cum intrau la ea, mureau în acea noapte. Dar până una-alta, simte-te bine."

12 Şi a zis Tobias: „Nu voi gusta nimic aici până ce nu vă învoiţi şi nu rămâneţi neclintiţi faţă de mine." Şi Raguel a zis: „Ia-o de acum aşa cum s-a hotărât: tu eşti fratele ei, iar ea sora ta, iar Dumnezeu cel milostiv să vă călăuzească pe drumul cel mai bun."

13 Şi a chemat-o pe Sarra, fiica sa, şi, luând-o de mână, i-a dat-o de soţie lui Tobias, zicând: „Iată, ia-o după legea lui Moise şi du-o la tatăl tău." Şi i-a binecuvântat.

14 Şi a chemat-o pe Edna, soţia sa. Şi luând o tăbliţă, a scris învoiala şi

S

11 Am dat-o după şapte bărbaţi dintre fraţii noştri şi toţi au murit în noaptea în care au intrat la ea. Acum, fiule, mănâncă şi bea, şi Domnul va lucra pentru voi."

12 Şi Tobias a zis: „Nu mănânc de aici, nici nu beau, până nu vă învoiţi cu mine". Iar Raguel i-a zis: „Voi face să-ţi fie dată după hotărârea cărţii lui Moise: din cer s-a hotărât să-ţi fie dată ţie. Ia-o pe sora ta. De acum tu eşti fratele ei, iar ea, sora ta. Îţi este dată ţie de astăzi şi până în veac. Şi Domnul cerului să vă călăuzească bine, fiule, în această noapte, şi să facă milă şi pace cu voi."

13 Şi a chemat-o Raguel pe Sarra, fiica sa, şi s-a dus la el; şi luând-o de mână, i-a încredinţat-o lui, zicând: „Ia-o după lege şi după hotărârea scrisă în cartea lui Moise, ca să-ţi fie dată de soţie, ia-o şi du-o sănătos la tatăl tău: şi Dumnezeul cerului să vă călăuzească în pace."

14 Şi a chemat-o pe mama ei şi i-a zis să aducă o tăbliţă şi a scris

---

7,12 Folosind foarte mult apelative precum „frate", „soră" pentru rude apropiate, pentru soţi, oameni apropiaţi şi, în general, pentru toţi evreii între ei, Tob. sugerează solidaritatea exilaţilor.

7,13 „luând-o de mână": în Vulg., Raguel ia mâna Sarrei şi o pune în mâna lui Tobias. Obiceiul acesta, atestat doar în Vulg., era de sorginte greco-romană şi s-a perpetuat în ritualul de căsătorie creştin.

7,14 „învoiala": legea mozaică nu pomeneşte nimic despre vreo înţelegere sau vreun act care să consfinţească o căsătorie. Totuşi, codul lui Hammurabi conţinea o asemenea

BA

au pecetluit-o. Apoi au început să mănânce.

15 Şi a chemat-o Raguel pe Edna, soţia sa, şi i-a zis: „Soro, pregăteşte cealaltă încăpere şi du-o [pe fată acolo]."

16 Şi ea a făcut cum a zis el şi a dus-o acolo şi a plâns. Şi a primit lacrimile fiicei ei şi i-a zis:

17 „Ai încredere, copilă, Domnul cerului şi al pământului să-ţi dea bucurie în locul acestei dureri! Ai încredere, fiică!"

8 1 Iar când au sfârşit de mâncat, l-au dus pe Tobias la ea.

2 Mergând însă acesta şi-a adus aminte de spusele lui Rafael şi a luat căţuia de miresme cu jăratec şi a pus în ea inima şi ficatul peştelui şi a făcut fum.

S

învoiala căsătoriei; şi aşa i-a dat-o de soţie după hotărârea legii lui Moise. Din acea clipă au început să mănânce şi să bea.

15 Şi a chemat-o Raguel pe Edna, soţia sa, şi i-a zis: „Soro, pregăteşte cealaltă încăpere şi du-o [pe fată] acolo."

16 Şi ea a mers şi a aşternut în încăpere, cum i-a spus el, şi a dus-o [pe fată] acolo şi a plâns pentru ea, apoi şi-a şters lacrimile şi i-a zis:

17 „Ai încredere, fiică, Domnul cerului să-ţi dea bucurie în locul durerii tale! Ai încredere, fiică!" Şi a plecat.

8 1 Şi când au sfârşit de mâncat şi de băut, au vrut să se culce. Şi l-au luat pe tânăr şi l-au dus în iatac.

2 Tobias şi-a adus aminte de spusele lui Rafael şi a luat ficatul şi inima peştelui din desaga în care le avea şi le-a pus pe jăratecul din căţuia pentru miresme.

---

prevedere. Obiceiul s-a răspândit în tot Orientul Mijlociu şi Apropiat, inclusiv la evreii din Israel şi din diaspora. Astfel că, la Elefantina, s-au descoperit papiri în aramaică din secolul al V-lea î.H., conţinând contracte nupţiale. ♦ Unii învăţaţi evrei susţin că Tob. nu a fost inclus în canonul iudaic pentru că acest verset arată că Raguel, socrul mic, a întocmit contractul nupţial, şi nu Tobias, soţul, după cutuma iudaică din secolele I î.H. şi I d.H.

7,15 „Şi a chemat-o Raguel pe Edna": în timpul petrecerilor, bărbaţii nu stăteau la un loc cu femeile.

BA

[3] Şi când a simţit demonul mirosul, a fugit în părţile cele mai de sus ale Egiptului, şi îngerul l-a legat [acolo].

[4] După ce au fost închişi amândoi [în încăpere], Tobias s-a ridicat de pe pat şi a zis: „Ridică-te, sora mea, şi să ne rugăm, pentru ca Domnul să aibă milă de noi."

[5] Şi a început Tobias să spună: „Binecuvântat eşti Tu, Dumnezeul părinţilor noştri, şi binecuvântat numele Tău cel sfânt şi slăvit în veci! Să te binecuvânteze cerurile şi toate făpturile tale!

[6] Tu l-ai făcut pe Adam şi i-ai dat-o lui de ajutor şi sprijin pe Eva, soţia sa: din ei s-a născut seminţia oamenilor. Tu ai zis: «Nu este bine să fie omul singur. Să-i facem un ajutor pe potriva lui.»

S

[3] Iar mirosul peştelui l-a îndepărtat pe demon, şi el a fugit pe sus, înspre părţile Egiptului; şi, ducându-se Rafael, i-a pus piedică la picioare şi l-a legat bine pe dată.

[4] Şi [părinţii] au mers şi au închis uşa iatacului. Iar Tobias s-a sculat de pe pat şi i-a zis: „Ridică-te, sora mea, să ne rugăm şi să-I cerem Domnului nostru să aibă milă de noi şi să ne izbăvească."

[5] Şi s-a ridicat şi au început să se roage şi să ceară izbăvire; şi a început să spună: „Binecuvântat eşti Tu, Dumnezeul părinţilor noştri şi binecuvântat [este] numele tău în toate generaţiile viitoare! Să te binecuvânteze cerurile şi toată făptura Ta în toţi vecii!

[6] Tu l-ai făcut pe Adam şi i-ai dat-o lui de ajutor şi sprijin pe Eva, soţia lui, iar din amândoi s-a născut seminţia oamenilor. Tu ai zis: «Nu este bine să fie omul singur. Să-i facem un ajutor pe potriva lui.»

8,3 „l-a îndepărtat" (S): gr. ἐκώλυσεν, *litt.* „l-a împiedicat", „l-a reţinut". Efectul fumului de peşte îl împiedică pe demon să-i facă rău lui Tobias. La aceasta se adaugă şi rugăciunea lui Tobias (vv. 5-8). ♦ Demonul fuge în părţile cele mai de sus (S: εἰς τὰ ἀνώτατα) ale Egiptului, adică adânc în continent, spre deşert. Pustiurile sunt locuri predilecte ale demonilor (*cf.* Is. 13,21; 34,14 şi Mat. 4,1; 12,43).

8,4 Tobias se roagă înaintea consumării nunţii. Toate versiunile LXX indică faptul că nunta s-a consumat în aceeaşi noapte. Vulg. vorbeşte despre o amânare a consumării nunţii cu trei zile, timp în care Tobias se roagă şi posteşte. Rugăciunea lui Tobias a deţinut un loc important în slujba cununiei din Biserica Catolică.

8,6 Tobias invocă modelul primordial al căsătoriei (*cf.* Gen. 2,20-24), legitimându-şi astfel noul statut de bărbat însurat şi cerând iniţierea în taina căsătoriei (*cf.* nota la Gen. 2,21).

BA	S
7 Iar acum, Doamne, nu din desfrânare o iau pe sora mea aceasta, ci întru adevăr: binevoieşte să ai milă de mine şi [fie] să îmbătrânesc împreună cu ea."	7 Iar acum, nu din desfrânare o iau pe sora mea aceasta, ci întru adevăr: Binevoieşte să-Ţi fie milă de mine şi de ea şi să îmbătrânim împreună."
8 Şi ea a zis cu el: „Amin."	8 Şi au zis laolaltă: „Amin. Amin."
9 Şi s-au culcat amândoi pentru noapte.	9 Şi s-au culcat pentru noapte.
10 Raguel, sculându-se, a mers şi a săpat o groapă, spunând: „Să nu moară şi acesta."	10 Raguel, sculându-se, i-a chemat pe slujitori cu sine şi au mers şi au săpat o groapă, căci a zis: „Să nu moară şi să ajungem de râs şi de ocară."
11 Şi s-a dus Raguel în casă	11 Iar când au terminat de săpat groapa, s-a dus Raguel în casă, a chemat-o pe soţia sa
12 şi i-a zis soţiei sale, Edna: „Trimite pe una dintre slujnice să vadă dacă trăieşte; iar de nu, să-l îngropăm şi să nu ştie nimeni."	12 şi a zis: „Trimite pe una dintre slujnice să intre şi să vadă dacă trăieşte; şi dacă a murit, să-l îngropăm ca să nu ştie nimeni."
13 Şi slujnica s-a dus şi, deschizând uşa, i-a găsit pe cei doi dormind.	13 Şi a trimis-o pe slujnică şi au aprins lampa; au deschis uşa şi ea a intrat şi i-a găsit întinşi şi dormind împreună.
14 Şi, ieşind, le-a dat de ştire că trăieşte.	14 Şi, ieşind, slujnica le-a dat de ştire că trăieşte şi că nu este nimic rău.

8,7 „întru adevăr": gr. ἐπ᾽ ἀληθείας. Tobias se declară în acord cu normele morale şi de cumpătare sexuală impuse de mentalitatea pioasă iudaică: raporturile sexuale erau presupuse a avea în vedere exclusiv procrearea, şi nu plăcerea (Philon, *Mos.*). De asemenea, adevărul fundamental invocat de Tobias trimite la sinceritatea iubirii sale faţă de viitoarea soţie.

8,8 „Amin". Traducătorii LXX menţin aici formula ebraică, intrată ulterior în limbajul liturgic creştin, prin intermediul Noului Testament. În Deut. 27,15, aceeaşi formulă ebraică era tradusă în greacă sub forma γένοιτο, „să fie!".

8,10 Raguel a săpat groapa în mare taină, de teama oprobriului public. Iniţiativa socrului a fost interpretată ca fiind o ironie a autorului sau o probă de realism dramatic.

BA

15 Şi l-a binecuvântat Raguel pe Dumnezeu, spunând: „Binecuvântat eşti Tu, Dumnezeule, cu toată binecuvântarea curată şi sfântă, şi să Te binecuvânteze sfinţii Tăi şi toate făpturile Tale, şi toţi îngerii Tăi şi toţi aleşii Tăi să Te binecuvânteze în toţi vecii!
16 Binecuvântat eşti pentru că m-ai bucurat şi nu mi s-a întâmplat după cum mă gândeam, ci după mila Ta multă, pe care ai avut-o pentru noi.
17 Binecuvântat eşti pentru că ai avut milă de doi copii singuri la părinţii lor! Ai milă, Stăpâne, de ei şi împlineşte-le viaţa în sănătate, cu bucurie şi milostivire!"
18 Şi le-a poruncit servitorilor să astupe groapa.
19 Şi le-a făcut o nuntă de paisprezece zile.
20 Şi i-a zis Raguel, înainte să se încheie zilele de nuntă, jurându-l să nu plece până nu se vor fi împlinit cele paisprezece zile de nuntă;

S

15 Şi l-au binecuvântat pe Dumnezeul cerului, zicând: „Binecuvântat eşti Tu, Dumnezeule, cu toată binecuvântarea curată! Să Te binecuvânteze în toţi vecii!
16 Şi binecuvântat eşti pentru că m-ai bucurat şi nu mi s-a întâmplat după cum mă gândeam, ci după mila Ta multă pe care ai avut-o pentru noi.
17 Şi binecuvântat fii pentru că ai avut milă de doi copii singuri la părinţii lor! Ai milă, Stăpâne, de ei şi izbăveşte-i şi împlineşte-le viaţa cu bucurie şi milostivire!"
18 Atunci le-a zis servitorilor să astupe groapa, înainte să se facă ziuă.
19 Şi i-a zis soţiei să facă multe pâini. Şi, ducându-se la turmă, a mânat două vaci şi patru berbeci şi a zis să-i taie, apoi au început să facă pregătiri.
20 Şi l-a chemat pe Tobias şi i-a zis: „Paisprezece zile să nu te mişti de aici, ci să rămâi să mănânci şi să bei la mine şi să bucuri sufletul fiicei mele, care a suferit mult.

8,15-17 Rugăciunea de binecuvântare şi laudă este rostită în LXX numai de Raguel. În Vulg., Anna se roagă şi ea împreună cu soţul ei. Versiunea greacă favorizează rugăciunile personale, eventual însoţite de o prezenţă secundară cu care se află în rezonanţă, ca în cazul rugăciunii lui Tobias (v. 8).

8,20 Raguel nu respectă durata obişnuită a unei nunţi: el sărbătoreşte paisprezece zile în loc de şapte (*cf.* Gen. 29,27; Jud.14,12). Mai mult, el ţine morţiş ca ospăţul de nuntă să se facă în casa lui, şi nu în casa socrilor mari.

BA

21 iar atunci, luând jumătate din averea lui, să meargă cu sănătate la tatăl lui, iar restul, „când mor eu şi soţia mea".

9 1 Şi Tobias l-a chemat pe Rafael şi i-a zis:
2 „Frate Azaria, ia cu tine un slujitor şi două cămile şi du-te la Rages, în Media, la Gabael şi adu-mi argintul şi adu-l şi pe el la nuntă;

3 căci Raguel m-a pus să jur că nu plec,
4 iar tatăl meu numără zilele şi, dacă întârzii mult, se va întrista foarte."

5 Şi s-a dus Rafael şi s-a oprit la Gabael şi i-a dat acestuia înscrisul, iar acesta a adus pungile cu pecete şi i le-a dat.

6 Apoi s-au trezit devreme şi au mers împreună la nuntă. Şi Tobias a binecuvântat-o pe soţia sa.

S

21 Şi din câte am, ia de aici jumătate şi mergi sănătos la tatăl tău; iar cealaltă jumătate, când mor eu şi soţia mea, este a voastră. Ai încredere, copile, eu sunt tatăl tău, iar Edna, mama ta, şi noi suntem alături de tine şi de sora ta de acum şi până în veac. Ai încredere, fiule!"

9 1 Atunci Tobias l-a chemat pe Rafael şi i-a zis:
2 „Frate Azaria, ia cu tine patru servitori şi două cămile şi mergi la Rages şi du-te la Gabael; dă-i înscrisul ca să-ţi încredinţeze argintul şi ia-l şi pe el cu tine la nuntă;
3-4 căci tu ştii că tatăl meu stă şi numără zilele, iar dacă întârzii o zi, îl voi mâhni foarte tare. Vezi ce a jurat Raguel, şi nu pot să trec peste jurământul lui."
5 Şi au mers Rafael şi cei patru servitori şi cele două cămile la Rages, în Media, şi s-au oprit la Gabael. Şi i-a dat înscrisul şi l-a înştiinţat despre Tobias, fiul lui Tobit, că şi-a luat soţie şi că îl cheamă la nuntă. Şi, ridicându-se, acesta i-a numărat pungile cu peceţi şi i le-a încredinţat.
6 Apoi s-au trezit devreme şi au mers împreună la nuntă. Şi s-au dus acasă la Raguel şi l-au găsit pe

9,5 Autorul nu spune nimic despre călătoria îngerului de la Ecbatana la Rages. Nici un detaliu supranatural nu răzbate în stilul lapidar care să justifice ipoteza unei explicaţii de acest gen la 5,6 (*cf.* nota *ad locum*).

BA

S

Tobias întins la masă; şi el a sărit şi
l-a îmbrăţişat, şi [Gabael] a plâns şi
l-a binecuvântat, zicându-i: „Cinstite
şi bunule, tu, fiul unui om cinstit şi
bun, drept şi milostiv, să-ţi dea
Domnul binecuvântarea din ceruri,
ţie, şi soţiei tale, şi tatălui tău, şi
mamei soţiei tale! Binecuvântat fie
Dumnezeu, că l-am văzut pe Tobias,
vărul meu, care seamănă cu el!"

BA

10 1 Şi Tobit, tatăl lui, număra
fiecare zi; şi când s-au împlinit
zilele de călătorie şi n-au ajuns,

2 a zis: „Nu cumva s-au făcut de
ocară? Sau nu cumva a murit
Gabael şi nu-i dă nimeni banii?"
3 Şi era foarte supărat.
4 I-a zis atunci soţia: „A pierit
băiatul nostru, de aceea întârzie". Şi
a început să-l jelească, zicând:

5 „Nu-mi mai pasă de nimic, copile,
pentru că te-am lăsat să pleci, lu-
mina ochilor mei."
6 Tobit i-a spus: „Taci, nu te mai
frământa, este sănătos."

S

10 1 Zi de zi Tobit făcea soco-
teala zilelor în câte [urma] să se
ducă şi în câte să se întoarcă; iar
când s-au împlinit zilele şi fiul său
n-a apărut,
2 a zis: „Nu cumva au fost opriţi
acolo? Sau nu cumva a murit
Gabael şi nu-i dă nimeni banii?"
3 Şi a început să se întristeze.
4 Anna, soţia lui, a zis: „A pierit
băiatul meu şi nu mai este între cei
vii." Şi a început să plângă şi să
jelească pentru fiul ei, zicând:
5 „Vai mie, copile, că te-am lăsat să
pleci, lumina ochilor mei."
6 Dar Tobit i-a spus: „Taci, nu te
mai frământa, soro, este sănătos.

10,1-7 Discuţia dintre Tobit şi Anna este o „reluare" întărită a pasajelor din Tob. 2,11-14 şi 5,18-6,1. Dacă însă Tobit evoluează, întărindu-se în speranţă, la Anna prevalează dragostea de mamă. Spre deosebire de celelalte personaje, atitudinea ei nu se modifică în întreaga carte.

10,6 Au existat dubii în privinţa atitudinii lui Tobit: NRSV înaintează, pe lângă teza general acceptată a credinţei şi a speranţei nestinse ale lui Tobit, şi ipoteza simulării

BA

7 Însă ea a zis: „Taci, nu mă amăgi: a pierit băiatul meu." Şi se ducea în fiecare zi afară pe drumul pe care plecase el, şi ziua nu mânca pâine, iar nopţile nu înceta a-l jeli pe fiul ei, Tobias, până ce s-au încheiat cele paisprezece zile de nuntă, pe care Raguel îl legase prin jurământ să le petreacă acolo.
8 Tobias i-a spus apoi lui Raguel: „Lasă-mă să plec, pentru că tatăl meu şi mama mea nu mai nădăjduiesc să mă vadă."

9 Atunci socrul său i-a zis: „Rămâi la mine, iar eu voi trimite la tatăl

S

Mai degrabă vor fi aflat pricină de zăbavă acolo; omul care a mers cu el este de încredere şi unul dintre fraţii noştri: nu te mâhni pentru el, soro, îndată va fi aici."
7 Însă ea a zis: „Taci şi lasă-mă, nu mă amăgi: a pierit fiul meu." Şi, în fiecare zi, ieşea în fugă din casă, se uita la drumul pe care plecase fiul ei şi nu se încredea în nimeni; iar când apunea soarele, intrând, îl jelea şi îl plângea toată noaptea şi nu avea somn.
8 Când s-au încheiat cele paisprezece zile de nuntă pe care Raguel jurase să le ţină pentru fiica sa, Tobias s-a dus la el şi i-a zis: „Lasă-mă să plec, căci eu ştiu că tatăl meu şi mama mea nu mai cred că o să mă vadă. Iar acum, te rog, tată, să mă laşi să merg la tatăl meu. Ţi-am spus cum l-am lăsat."
9 Şi i-a zis Raguel lui Tobias: „Rămâi, copile, rămâi cu mine, voi

---

încrederii, pentru a o alina pe Anna. ♦ „pricină de zăbavă" (S), gr. περισπασμός: cuvântul nu este conotat nici pozitiv, nici negativ în greaca din LXX. El înseamnă pur şi simplu „treburi".

10,7-14 Scena despărţirii tinerilor căsătoriţi de Raguel şi Edna contrastează puternic cu cea a îngrijorării părinţilor lui Tobias. Ea are o încărcătură pozitivă cu atât mai susţinută, cu cât reprezintă punerea în act a sfaturilor lui Tobit din 4,3-4 (respectul faţă de părinţi) şi 4,12-13 (căsătoria cu o femeie din acelaşi neam).

10,8 Tobias ştie (S: „ştiu", gr. γινώσκω) că părinţii lui sunt îngrijoraţi din cauza lui. Cu acest verset se face legătura dintre cele două unităţi ale capitolului. „Telepatia" invocată de unii comentatori este, de fapt, un mijloc foarte subtil al autorului de a plasa desfăşurarea scenelor în simultaneitate.

BA

tău şi i se va povesti ce-i cu tine." Dar Tobias a zis: „Nu, lasă-mă să plec la tatăl meu."

10 Atunci, ridicându-se, Raguel i-a dat-o pe Sarra, soţia lui, şi jumătate din avere, robi, şi vite, şi bani.

11 Şi, după ce i-a binecuvântat, i-a lăsat să plece, spunându-le: „Dumnezeul cerului să vă călăuzească drumul, copii, înainte ca eu să mor."

12 Apoi i-a zis fiicei sale: „Cinsteşte-i pe socrii tăi, ei sunt acum părinţii tăi: aş vrea să aud veşti bune despre tine." Şi a sărutat-o.

13 Iar Edna a spus către Tobias: „Iubite frate, Domnul cerului să te aducă înapoi şi să-mi dea să-ţi văd copiii de la fiica mea, Sarra, ca să mă bucur în faţa Domnului. Şi, iată, ţi-o dau în grijă pe fiica mea, să n-o superi."

S

trimite vestitori la Tobit, tatăl tău, să-i dea de ştire despre tine." Acela i-a răspuns: „Nicidecum, te rog să mă laşi să plec la tatăl meu."

10 Ridicându-se, Raguel i-a încredinţat-o lui Tobias pe Sarra, soţia lui, şi jumătate din toate avuţiile sale, servitori şi slujnice, vite şi oi, măgari şi cămile, îmbrăcăminte, şi bani, şi felurite lucruri.

11 Şi i-a lăsat să plece sănătoşi şi l-a îmbrăţişat, zicându-i: „Fii sănătos, copile, şi mergi sănătos! Domnul cerului să vă călăuzească drumul şi pe Sarra, soţia ta, şi să-mi fie dat să văd copii de la voi înainte să mor."

12 Şi i-a zis fiicei sale, Sarra: „Mergi la socrul tău, pentru că de acum ei sunt părinţii tăi, ca şi cei care te-au născut; mergi în pace, fata mea; aş vrea să aud veşti bune despre tine cât trăiesc." Şi, după ce i-a îmbrăţişat, le-a dat drumul.

13 Iar Edna i-a spus lui Tobias: „Copile şi frate iubit, să te aducă înapoi Domnul şi aş vrea să-i văd, cât trăiesc, pe copiii tăi şi ai Sarrei, fiica mea, înainte să mor. În faţa Domnului ţi-o dau în grijă pe fiica mea, să n-o superi în toate zilele vieţii tale; copile, mergi în pace; de acum eu îţi sunt mamă, iar Sarra soră; fie să ne meargă bine tuturor, la fel, în toate zilele vieţii noastre." Şi i-a sărutat pe amândoi şi le-a dat drumul să plece sănătoşi.

BA

14 După acestea, Tobias L-a binecuvântat pe Dumnezeu care i-a călăuzit drumul şi a plecat copleşindu-i cu binecuvântări pe Raguel şi pe Edna, soţia lui.

11 1 Şi au mers până s-au apropiat de Ninive. Şi a zis Rafael către Tobias:
2 „Nu ştii, frate, cum l-ai lăsat pe tatăl tău?
3 Să ne grăbim înaintea soţiei tale şi să pregătim casa!
4 Ia dar în mână fierea peştelui." Şi s-au dus, iar câinele a mers după ei.
5 Anna stătea şi se uita la drum după fiul ei.
6 Şi când l-a zărit venind, i-a şi spus tatălui său: „Iată, vine fiul tău, precum şi omul care a mers cu el."

S

14 Şi a plecat Tobias de la Raguel sănătos şi bucurându-se, şi binecuvântându-L pe Domnul cerului şi al pământului, Regele a toate, pentru că i-a călăuzit drumul. Şi i-a spus: „Fie să am bucuria să vă cinstesc în toate zilele vieţii voastre."

11 1 Şi când s-au apropiat de Caseris, care se află înainte de Ninive, i-a zis Rafael:
2 „Tu ştii cum l-am lăsat pe tatăl tău.
3 S-o luăm înaintea femeii tale repede şi să pregătim casa până când vin [ceilalţi]."
4 Şi au mers amândoi împreună şi apoi i-a zis: „Ia fierea în mână." Şi a mers cu ei câinele din urma lui şi a lui Tobias.
5 Anna stătea şi se uita la drum după fiul ei.
6 Şi când l-a zărit venind, i-a şi spus tatălui lui: „Iată, vine fiul tău, precum şi omul care a mers cu el."

10,14 Ultima frază din *Codex Sinaiticus*, *litt.* „Şi i-a spus: «Să ai bucuria de a-i cinsti în toate zilele vieţii lor»". Unii presupun că este deplasată de la sfârşitul v. 12, după „ca şi cei care te-au născut", şi ar însemna „să ai bucuria de a-i cinsti..." (TOB). Pentru a da un text inteligibil, am urmat soluţia unor versiuni (VL, BJ) care l-au corectat punându-l în gura lui Tobias.

11,1 „Caseris" (S). Unica menţiune biblică a acestui loc, situat probabil la vest de Ninive. Absenţa toponimului din versiunea BA şi varianta „Charan" din Vulg. sporesc nesiguranţa cu privire la existenţa reală a acestui loc.

11,3 „să pregătim casa": îngerul îl grăbeşte pe Tobit pentru ca acesta să-şi vindece tatăl. Nora trebuia să-şi cunoască socrul în deplinătatea facultăţilor fizice.

11,4 „câinele", gr. κύων. *Codex Sinaiticus* are, pe lângă lecţiunea menţionată din manuscrisul Fritzsche, adaosul καὶ κύριος, „şi Domnul".

BA

7 Iar Rafael a zis: „Ştiu eu că tatăl tău îşi va deschide ochii;

8 tu unge-i ochii cu fierea, iar când va simţi o înţepătură, se va freca, va cădea albeaţa şi te va vedea."

9 Alergând, Anna a sărit de gâtul fiului său şi i-a zis: „Te-am văzut, copile, de acum pot să mor." Şi au plâns amândoi.

10 Şi Tobit a ieşit către poartă şi s-a lovit, însă fiul său a alergat spre el

11 şi l-a prins şi a întins fierea pe ochii tatălui său, zicând: „Ai încredere, tată."

12 Iar când au început să-l usture, s-a frecat la ochi şi albeaţa s-a desprins din colţul ochilor săi.

S

7 Iar Rafael i-a zis lui Tobias înainte ca acesta să se apropie de tatăl lui: „Ştiu că ochii lui se vor deschide;

8 întinde-i fierea peştelui pe ochi, leacul se va strânge şi-i va îndepărta albeaţa de pe ochi, iar tatăl tău va privi şi va vedea lumina."

9 Şi [Anna] a alergat şi a căzut pe grumazul fiului său şi i-a zis: „Te-am văzut, copile; de acum pot să mor." Şi a plâns.

10 Şi s-a ridicat Tobit şi s-a împiedicat în picioare şi a ieşit în poarta curţii;

11 iar Tobias a mers către el cu fierea peştelui în mână, i-a suflat în ochi, l-a prins şi i-a zis: „Ai încredere, tată." Şi a pus leacul şi l-a ţinut acolo.

12 Şi a desprins cu amândouă mâinile [albeaţa] din colţul ochilor.

11,8 Deşi cititorului modern îi poate apărea ca practică magică, medicina antică folosea frecvent fierea de peşte în tratarea afecţiunilor de tot felul. În acest caz miracolul este evident.

11,9 Consecventă „orbirii" ei, Ana se bucură la nivel profan: plânge, îşi îmbrăţişează fiul, dar nu-l binecuvântează pe Dumnezeu. Contrastul cu Tobit este foarte pronunţat: bătrânul Îl binecuvântează de patru ori pe Dumnezeu în v. 14 şi de patru ori pe Domnul, pe Tobias, pe părinţii Sarrei şi pe Sarra în v. 17 (S).

11,10 Detaliul poticnirii bătrânului, inutil în economia strictă a capitolului, este un bun indiciu al caracterului „nuvelistic" al Cărţii lui Tobit. Totuşi, la un nivel mai adânc, el aminteşte cititorului starea jalnică a bătrânului şi pregăteşte bucuria însănătoşirii. Aşa se explică şi îndemnul fiului taumaturg din v. 11: „Ai încredere, tată" (gr. θάρσει, πάτερ).

11,12 Vulg. oferă o perspectivă medicală mai strictă, precizând în cât timp şi-a făcut efectul leacul aplicat de Tobias: după o jumătate de oră, de pe ochii lui Tobit s-au desprins nişte pieliţe albe, care semănau cu pieliţa de pe ou. ♦ În textul S nu e clar cine desprinde albeaţa: fiul sau Tobit însuşi.

BA	S
13 Şi văzându-l pe fiul său, i-a căzut pe grumaz, a plâns şi a zis:	13 Şi i-a căzut pe grumaz şi a plâns şi i-a zis: „Te-am văzut, fiule, lumina ochilor mei."
14 „Binecuvântat eşti Tu, Dumnezeule, binecuvântat numele Tău în veci şi binecuvântaţi sunt toţi sfinţii Tăi îngeri: pentru că m-ai lovit şi m-ai miluit. Şi, iată, îl văd pe Tobias, fiul meu."	14 Apoi a zis: „Binecuvântat eşti, Dumnezeule, binecuvântat numele Tău cel mare şi binecuvântaţi toţi îngerii Tăi sfinţi! Să fie peste noi numele Lui cel mare şi binecuvântaţi toţi îngerii în toţi vecii! Pentru că El m-a lovit şi, iată, îl văd pe Tobias, fiul meu."
15 Şi a intrat fiul său bucurându-se şi i-a vestit tatălui său lucrurile mari care i s-au întâmplat în Media.	15 Şi a intrat Tobias bucurându-se şi binecuvântându-l pe Dumnezeu cu toată gura, şi i-a spus tatălui său că drumul său a fost bun şi că a adus banii, că a adus-o pe Sarra, fiica lui Raguel, de soţie – iată, vine şi este aproape de poarta Ninivei.
16 Şi a ieşit Tobit în întâmpinarea nurorii sale, bucurându-se şi binecuvântându-L pe Dumnezeu, către poarta Ninivei. Şi cei care-l vedeau mergând se minunau că vede, iar Tobit a dat mărturie în faţa lor că Dumnezeu a avut milă de el.	16 Şi a ieşit Tobit în întâmpinarea nurorii sale, bucurându-se şi binecuvântându-L pe Dumnezeu, către poarta Ninivei. Şi cei din Ninive, văzându-l că umblă şi străbate [oraşul] în toată puterea şi fără a fi dus de mână de nimeni, s-au minunat, iar Tobit a dat mărturie în faţa lor

11,14 „pentru că m-a lovit...", gr. ὅτι ἐμαστίγωσέν με. În acest caz, particula ὅτι are un sens explicativ restrâns: „căci", fiind în acelaşi timp supramarcată concesiv: „căci, deşi m-a pedepsit". Desigur, Tobit vede în îmbolnăvirea şi în vindecarea sa lucrarea providenţei divine: în plan simbolic, Tobit primeşte, o dată cu recăpătarea vederii, lumina nouă a convertirii totale, temă atât de frecventă în literatura „nuvelistică" intertestamentară.

11,15 Versiunea BA lansează o formulă consistentă spiritual pentru a denumi toate faptele miraculoase prin care trecuse tânărul în Media: τὰ μεγαλεῖα, „lucrurile mari". Mai puţin ambiguu, *Codex Sinaiticus* rezumă şi explicitează un traseu în aparenţă mai puţin spectaculos.

BA

[17] Şi cum s-a apropiat Tobit de Sarra, nora sa, a binecuvântat-o, spunând: „Bine ai venit, fiica mea! Binecuvântat fie Dumnezeu, care te-a adus la noi, şi tatăl tău, şi mama ta."

[18] Şi s-au bucurat toţi fraţii lui din Ninive.

[19] Şi a venit Achiachar şi Nasbas, nepoţii săi, şi s-a ţinut nunta lui Tobias cu veselie şapte zile.

12 [1] Tobit l-a chemat pe Tobias, fiul său şi i-a zis: „Vezi, copile, de plata omului care a mers cu tine; trebuie să-i mai dăm ceva pe deasupra."

[2] Şi el i-a răspuns: „Tată, nu rămân în pagubă dacă-i dau jumătate din

S

că Dumnezeu a avut milă de el şi i-a deschis ochii.

[17] Şi s-a apropiat Tobit de Sarra, soţia lui Tobias, fiul său, şi a binecuvântat-o şi i-a zis: „Bine ai venit, fiica mea! Binecuvântat fie Dumnezeul tău, care te-a adus la noi, fiică! Şi binecuvântat tatăl tău, şi binecuvântat Tobias, fiul meu, şi binecuvântată tu, fiica mea! Intră sănătoasă în casa mea cu binecuvântare şi veselie, intră, fiica mea!"

[18] În acea zi a fost veselie la toţi iudeii care se aflau în Ninive.

[19] Şi au venit Achichar şi Nabad, nepoţii lui, şi s-au bucurat pentru Tobit.

12 [1] Iar când s-a încheiat nunta, l-a chemat Tobit pe Tobias, fiul său şi i-a zis: „Copile, vezi să-i dai plata omului care a mers cu tine [şi] să-i mai adaugi la plată.

[2] Iar el l-a întrebat: „Tată, cât să-i dau ca plată? Nu rămân în pagubă

11,19 Despre Achichar, vezi nota la 1,21. ♦ BA are „Nasbas", S are „Nabad". Nepotul lui Achi(a)char era foarte cunoscut în Orientul antic, unde povestea populară a lui Achichar avea o răspândire considerabilă, „transnaţională". Vezi şi „Introducerea". ♦ În mod normal, nunta se ţinea în casa mirelui. De aceea, Tobit a organizat al doilea ospăţ de nuntă, după cel prelungit de la Raguel. De data aceasta petrecerea a durat, după obicei, o săptămână.

12,1-5 Ultima încercare pe care trebuie să o treacă Tobias înainte de dezvăluirea îngerului este cea a generozităţii şi milosteniei: şi de data aceasta, el se dovedeşte un fiu ascultător. Îşi aminteşte de îndemnul lui Tobit (*cf.* 4,10-11), reluat ulterior de înger (12,9) şi de gestul socrului său, Raguel, şi se hotărăşte să-i dea lui „Azaria" jumătate din averea dobândită.

BA

cele ce-am adus,

[3] pentru că el m-a adus la tine sănătos, a avut grijă de soția mea, a adus banii mei și te-a vindecat și pe tine."

[4] Și bătrânul a zis: „I se cuvin."

[5] Și l-a chemat pe înger și i-a zis: „Ia jumătate din toate pe care le-ați adus."

[6] Atunci [îngerul], chemându-i deoparte pe amândoi, le-a zis: „Binecuvântați-l pe Dumnezeu și mulțumiți-I, aduceți-I preamărire și dați mărturie în fața tuturor celor vii despre ce-a făcut pentru voi! Bine este a-L binecuvânta pe Dumnezeu și a preaslăvi numele Lui, făcând cunoscute cu cinstire înfăptuirile lui Dumnezeu; nu pregetați a-I mulțumi.

[7] Taina regelui e bine să o ții ascunsă, dar faptele lui Dumnezeu să le dezvălui, slăvindu-L. Faceți binele, și răul nu va da peste voi.

[8] Bună este rugăciunea cu post, milostenie și dreptate. E mai bine [să ai] puțin cu dreptate decât mult

S

dacă-i dau jumătate din bunurile pe care le-am adus cu mine.

[3] Pe mine m-a adus sănătos, iar de soția mea a avut grijă; și a adus banii, și pe tine te-a vindecat. Cât să-i mai dau ca plată?"

[4] Și Tobit i-a răspuns: „I se cuvine, fiule, să ia jumătate din toate cu care a venit."

[5] Și l-a chemat și i-a zis: „Ia jumătate din toate cele cu care ai venit, ca plată pentru tine, și mergi sănătos."

[6] Atunci [acela], chemându-i deoparte pe amândoi, le-a zis: „Binecuvântați-L pe Dumnezeu și dați mărturie în fața tuturor celor vii pentru lucrurile bune pe care le-a făcut cu voi, ca să binecuvântați și să slăviți numele Lui. Cuvintele lui Dumnezeu faceți-le cunoscute tuturor oamenilor cu cinstire și nu pregetați a-I mulțumi.

[7] Taina regelui e bine să o ții ascunsă, dar faptele lui Dumnezeu să le dezvălui și să-L slăvești cu cinstire. Faceți binele, și răul nu va da peste voi.

[8] Bună este rugăciunea cu adevăr, și milostenia cu dreptate este mai bună decât bogăția cu nedreptate.

12,7-10 Îngerul repetă, în bună măsură, sentințele pronunțate anterior de Tobit (*cf.* Tob. 4). Autorul insistă de fapt asupra filonului sapiențial de la care își revendică scrierea.

12,8 Rugăciunea, postul și milostenia sunt cele trei îndatoriri fundamentale ale omului credincios: față de Dumnezeu (evlavie), față de sine însuși (cumpătare), față de aproape (bunătate). Aceste trei îndatoriri devin subiectul din Mat. 6.

BA

cu nedreptate. E mai bine să faci milostenie decât să aduni aur.
9 Căci milostenia te scapă de la moarte şi tot ea curăţă orice păcat: cei care fac milostenii şi dreptate vor avea viaţă din plin;
10 cei care păcătuiesc sunt duşmanii propriei vieţi.

11 Nu voi ascunde de voi nici un lucru, căci am spus: «Taina regelui e bine să o ţii ascunsă, dar faptele lui Dumnezeu să le dezvălui, slăvindu-L.»
12 Iar acum, când te rugai tu şi nora ta, Sarra, eu duceam pomenirea rugii voastre înaintea Celui Sfânt; iar când îi îngropai pe cei morţi, la fel, eram lângă tine.
13 Şi când n-ai pregetat să te scoli şi să pleci de la masă ca să te duci să-l iei pe cel mort, nu mi-a scăpat fapta ta bună, ci eram cu tine.
14 Acum, Dumnezeu m-a trimis să te vindec pe tine şi pe nora ta, Sarra.

S

Mai bine să faci milostenie decât să aduni aur.
9 Milostenia te scapă de la moarte şi tot ea curăţă orice păcat: cei care fac milostenie se hrănesc cu viaţă;
10 cei care săvârşesc păcat şi nedreptate sunt duşmanii propriului suflet.
11 Vă voi arăta tot adevărul şi nu voi ascunde nimic de voi; v-am arătat şi v-am spus: «Taina regelui e bine s-o ţii ascunsă, dar faptele lui Dumnezeu să le dezvălui slăvindu-L.»
12 Iar acum, când te rugai tu şi Sarra, eu duceam pomenirea rugii voastre înaintea slavei Domnului; iar când îi îngropai pe cei morţi, la fel;
13 când n-ai pregetat să te scoli şi să pleci de la masă şi să mergi şi să-l iei pe cel mort, atunci eram trimis la tine ca să te încerc.
14 Şi, la fel, m-a trimis Dumnezeu să te vindec [pe tine] şi pe Sarra, nora ta.

12,9 „milostenia te scapă de la moarte", gr. ἐλεημοσύνη ἐκ θανάτου ῥύεται. Vulg. completează aici: „şi te ajută să găseşti milă şi viaţa veşnică." Probabil o interpolare creştină. *Cf.* şi Sir. 3,30-31.

12,12 „pomenirea", gr. τὸ μνημόσυνον, *litt.* „amintirea". Îngerul, în calitatea sa de fiinţă intermediară, de mesager divin, îi prezintă lui Dumnezeu un fel de „memorial" al faptelor oamenilor.

12,13 S are „ca să te încerc", gr. πειράσαι σε. Îngerul nu explică în ce a constat încercarea la care l-a supus pe Tobit, însă, ca şi Avraam, personajul află abia după încercare, că a fost încercat (*cf.* Gen. 22,11-12). Îngerul face aluzie la orbirea lui Tobit. Vulg. adaugă, explicând, că Tobit a fost încercat pentru că Dumnezeu l-a socotit bun de la început. Această interpretare implicită trimite la Iov 1,8-12.

BA

15 Eu sunt Rafael, unul dintre cei
şapte îngeri sfinţi care poartă rugă-
ciunile sfinţilor şi le duc înaintea
slavei Celui Sfânt.”
16 Şi cei doi s-au tulburat şi au căzut
cu faţa la pământ, pentru că se înfri-
coşaseră.
17 Şi le-a zis lor: „Nu vă temeţi,
pacea să fie cu voi; binecuvântaţi-L
pe Dumnezeu în veci.
18 Pentru că nu din bunăvoinţa mea,
ci din voia Dumnezeului nostru am
venit: de aceea binecuvântaţi-L pe
El în veci.
19 În toate aceste zile am fost văzut
de voi, dar nu am mâncat, nici nu
am băut, ci doar aţi privit o vedenie.
20 Şi acum, mulţumiţi-I lui Dum-
nezeu, căci mă duc la Cel care m-a

S

15 Eu sunt Rafael, unul dintre cei
şapte îngeri care stau şi umblă
înaintea slavei Domnului.”
16 Şi s-au tulburat cei doi şi au căzut
cu faţa la pământ şi s-au înfricoşat.
17 Şi le-a zis lor: „Nu vă temeţi, pace
vouă; binecuvântaţi-L pe Dumnezeu
în toţi vecii.
18 Eu, când eram cu voi, nu eram
din bunăvoinţa mea, ci din voia lui
Dumnezeu. Binecuvântaţi-L în
toate zilele, înălţaţi-I cântări.
19 Aţi văzut că nu mâncam nimic, ci
vi s-a arătat o vedenie.
20 Şi acum, binecuvântaţi-L pe
Domnul pe pământ şi mulţumiţi-I

12,15 „unul dintre cei şapte îngeri”, gr. εἷς τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων. Aceasta este prima aluzie biblică la cei şapte arhangheli, care apar în Apoc. 1,4; 3,1. Termenul „arhanghel” este atestat prima oară în cartea apocrifă *1Enoh* 71,8-9. În VT mai sunt menţionaţi, în această calitate, cei doi arhangheli celebri Mihail (Dan. 10,13; 12,1) şi Gabriel (Dan. 8,16).

12,16 Reacţia lui Tobit şi a fiului său este tipică pentru cei care au experienţa unei angelofanii: cutremuraţi, se aruncă cu faţa la pământ (*cf.* Jud. 13,20; Dan. 10,8-12; Mat. 17,6; Luca 24,5; Apoc. 12,7).

12,19 „aţi privit o vedenie” (BA) / „vi s-a arătat o vedenie” (S): îngerul li se arată oamenilor ca viziune inconsistentă: el nu mănâncă şi nu bea, spre deosebire de Iisus care, după înviere, mănâncă peşte, tocmai spre a le dovedi ucenicilor că nu este o simplă vedenie. Acelaşi tip de viziune angelică apare şi în *Testamentul lui Avraam* (4,9-11), apocrifă veterotestamentară. ♦ Îngerul pare că bea şi mănâncă: Augustin foloseşte acest pasaj pentru a arăta că trupul va învia substanţial. Spre deosebire de îngeri, care mănâncă „pentru a fi ca oamenii” (oaspeţii lui Avraam sau Rafael), oamenii mănâncă din necesitate. După înviere însă trupurile oamenilor vor fi ca ale îngerilor, alimentându-se nu din necesitate, ci din plăcere (*Discursuri* 362).

BA

trimis; şi scrieţi toate câte s-au săvârşit într-o carte."

21 Şi s-au ridicat: şi nu l-au mai văzut.
22 Şi au dat mărturie despre faptele mari şi minunate ale lui Dumnezeu şi cum li s-a arătat îngerul Domnului.

13 1 Şi Tobit a scris o rugăciune de bucurie şi a zis:
2 „Binecuvântat fie Dumnezeul cel veşnic viu şi binecuvântată fie împărăţia Sa!
Căci El pedepseşte şi miluieşte,
El duce până în tărâmul celor morţi
şi tot El scoate
şi nimic nu scapă din mâna Lui.

S

lui Dumnezeu. Iată, eu mă duc la Cel care m-a trimis. Scrieţi toate câte vi s-au întâmplat." Şi a plecat.
21 Ei s-au ridicat şi n-au mai putut să-l vadă.
22 Şi-L binecuvântau şi-I înălţau cântări lui Dumnezeu şi îi dădeau mărturie pentru toate aceste fapte mari ale Lui, cum li se arătase îngerul lui Dumnezeu.

13 1 Atunci a zis:

2 „Binecuvântat fie Dumnezeul cel veşnic viu şi binecuvântată fie împărăţia Sa! Căci El pedepseşte şi miluieşte, El duce până în tărâmul celor morţi în adâncul pământului şi tot El scoate din pierzarea cea mare şi nimic nu scapă din mâna Lui.

13,1 „rugăciune" (BA), gr. προσευχή. De fapt, Tobit scrie un imn în stilul liricii religioase ebraice din cărţile istorice anterioare (Ex. 15; Deut. 32; Jud. 5), deşi la un nivel inferior. Spre deosebire de celelalte rugăciuni din Tob., imnul acesta este mult mai lung şi nu se referă la situaţia specială a personajelor din Tob., ceea ce a condus la ipoteza că pasajul imnic din Tob. 13 ar fi o adăugire. Imnul are două părţi: în prima (vv. 1-9) se aduc laude şi mulţumiri Domnului şi îndemnuri la pocăinţă adresate comunităţilor evreieşti din exil, reprezentând un compendiu de citate biblice (*cf.* Is. 40-55); în a doua parte autorul îşi îndreaptă atenţia asupra Ierusalimului şi a viitoarei reconstrucţii a cetăţii sfinte: mesianismul pasajului a atras atenţia comentatorilor din toate perioadele ulterioare.

13,2 „El pedepseşte şi miluieşte": fraza concentrează mesajul întregului imn, făcând legătura dintre cele două părţi: greutăţilor îndurate de evrei în exil le corespunde speranţa restaurării Ierusalimului. ♦ „tărâmul celor morţi": „Hades" din LXX corespunde în TM Şeolului: este un loc al întunericului (Iov 10,20-21) şi al tăcerii (Ps. 115,17), în care stau umbrele lipsite de consistenţă ale morţilor (Iov 3,17), uitând de viaţa lor pământească (Ps. 88,12), loc aflat fie sub pământ (Num. 16,30), fie sub ape (Iov 26,5). Niciodată însă, în VT, Hades-Şeol nu este prezentat ca un loc al chinurilor veşnice, ca în literatura pseudoepigrafică sau în NT.

BA

3 Daţi-I mărturie, fii ai lui Israel,
înaintea neamurilor,
pentru că El v-a împrăştiat printre
ele
4 şi acolo faceţi cunoscută măreţia
Sa;
înălţaţi-L înaintea a toată suflarea,
căci El este Domnul nostru şi
Dumnezeu,
El este Tatăl nostru în toţi vecii.
5 El vă va pedepsi pentru fărăde-
legile voastre
şi se va milostivi de voi toţi, şi vă
va aduna din toate neamurile pe la
care aţi fost risipiţi.
6 Dacă vă veţi întoarce la El cu toată
inima voastră
şi cu tot sufletul, ca să înfăptuiţi
adevărul înaintea Lui,
atunci se va întoarce la voi
şi nu-Şi va mai ascunde faţa de la
voi.
7 Priviţi ce va face cu voi
şi daţi-I mărturie cu glas mare;
şi binecuvântaţi-L pe Domnul
dreptăţii şi preamăriţi-L pe Regele
veacurilor!

8 Eu în pământul robiei mele Îl
preamăresc

S

3 Daţi-I mărturie, fii ai lui Israel,
înaintea neamurilor, pentru că El
v-a împrăştiat printre ele

4 şi acolo v-a arătat măreţia Sa;
înălţaţi-L înaintea a toată suflarea,
căci El este Domnul, şi El este
Dumnezeul nostru, şi El este Tatăl
nostru şi El este Dumnezeu în toţi
vecii.
5 El vă va pedepsi pentru fărădele-
gile voastre şi se va milostivi de voi
toţi, din toate neamurile pe la care
aţi fost risipiţi.

6 Când vă veţi întoarce la El cu
toată inima voastră şi cu tot sufletul
vostru, ca să înfăptuiţi adevărul
înaintea Lui, atunci se va întoarce la
voi şi nu-Şi va mai ascunde faţa de
la voi nicicând.

7 Şi acum, priviţi ce a făcut cu voi şi
daţi-I mărturie cu glas mare; şi
binecuvântaţi-L pe Domnul
dreptăţii şi preamăriţi-L pe Regele
veacurilor!
[8-11ab]

13,4 „El este Tatăl nostru": în VT, Dumnezeu apare mai puţin frecvent în această calitate decât în NT (totuşi este numit astfel în Deut. 32,6; Is. 63,16; Mal. 1,6; Ier. 3,19). Numele proprii Abiel („Dumnezeu este tatăl meu") şi Abiyah („Yah[ve] este tatăl meu") atestă, prin frecvenţa lor, o tradiţie străveche.

13,5-6 Autorul reia pe scurt normele dreptăţii divine expuse pe larg în Deut. 28-30. Ieşirea din Egipt corespunde aici eliberării din exil.

BA

şi arăt puterea şi măreţia Lui neamului păcătoşilor.
Întoarceţi-vă, păcătoşilor, şi făptuiţi dreptatea în faţa Lui!
Cine ştie? Poate vă va fi binevoitor
şi se va îndura de voi.
9 Pe Dumnezeul meu Îl preaînalţ,
iar sufletul meu, pe Regele cerului,
şi se va veseli de măreţia Lui.
10 Să spună toţi şi să-I aducă mărturie în Ierusalim!
Ierusalime, cetate sfântă,
te va pedepsi [Domnul] pentru faptele fiilor tăi,
şi iarăşi îi va milui pe fiii celor drepţi.
11 Dă bună mărturie Domnului
şi binecuvântează-L pe Regele veacurilor,
ca din nou să-ţi fie înălţat cortul Lui, cu bucurie.
12 Şi să-i bucure în tine pe cei robiţi
şi să-i iubească în tine pe cei sărmani,
în toate generaţiile din veacuri.

S

11c Şi iarăşi cortul tău se va clădi pentru tine cu bucurie.

12 Şi să-i bucure în tine pe toţi cei robiţi şi să-i iubească în tine pe toţi cei sărmani, în toate generaţiile din veacuri.

13,8 „neamului păcătoşilor", gr. ἔθνει ἁμαρτωλῶν. Părerile comentatorilor sunt împărţite: unii au identificat neamul de păcătoşi cu evreii exilaţi şi asimilaţi de popoarele alături de care locuiau în Asiria, alţii au înţeles că sintagma în cauză se referă la păgânii asirieni.

13,8-11ab Lacună în *Codex Sinaiticus*.

13,9 „Regele cerului", gr. βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ: epitet târziu al Dumnezeului lui Israel (1Ezr. 4,46). În perioada preisraelită, era atribuit unor zeităţi şi asociat cu un pandant canaanean feminin: regina cerului.

13,10 Unii comentatori încearcă să situeze data la care a fost alcătuit imnul ţinând cont de acest verset. Imnul anunţă căderea iminentă a Ierusalimului, din pricina păcatelor fiilor lui: mai mult, autorul prevede năruirea cetăţii sfinte sub babilonieni, în timp ce el se afla deja în exilul asirian. Prin urmare, s-ar putea să fi fost alcătuit în vremea regelui Manase al lui Iuda (între 685-670 î.H).

BA

13 Neamuri multe vor veni de departe
la numele Domnului Dumnezeu,
daruri purtând în mâini, daruri pentru Regele cerului.
Din neam în neam îţi vor aduce bucurie.

14 Blestemaţi fie toţi cei care te urăsc;
binecuvântaţi vor fi toţi cei care te iubesc, în veac.

15 Bucură-te şi te veseleşte pentru fiii celor drepţi,
căci vor fi strânşi laolaltă şi-L vor binecuvânta pe Domnul celor drepţi.
Fericiţi cei care te iubesc:
se vor bucura de pacea ta.
16 Fericiţi câţi au fost întristaţi de toate loviturile tale,
căci se vor bucura de tine privind toată slava ta
şi se vor veseli în veac.
Sufletul meu să-L binecuvânteze pe Dumnezeu, Regele cel mare.

S

13 Lumină strălucitoare va lumina până la toate marginile pământului. Neamuri multe vor veni de departe la Tine şi locuitori din toate colţurile pământului la numele Tău cel sfânt purtând în mâini daruri pentru Regele cerului. Din neam în neam îţi vor aduce bucurie şi numele [cetăţii] alese va fi în toate generaţiile din veacuri.

14 Blestemaţi fie toţi cei care îţi vor vorbi cu asprime, blestemaţi vor fi toţi cei care te vor nimici şi vor dărâma zidurile tale şi toţi cei care vor răsturna turnurile tale şi vor arde casele tale; şi binecuvântaţi vor fi în veac cei care se vor teme de tine.

15 Atunci vino şi bucură-te de fiii celor drepţi, căci toţi vor fi strânşi laolaltă şi-L vor binecuvânta pe Domnul veacurilor. Fericiţi cei care te iubesc şi fericiţi cei care se vor bucura de pacea ta.

16 Fericiţi toţi oamenii care se vor întrista pentru tine de toate loviturile tale, căci se vor bucura de tine şi vor privi toată bucuria ta în veac. Suflete al meu, binecuvântează-L pe Domnul, Regele cel mare.

13,13 „Lumina strălucitoare” (S) este simbolul unei ere noi pentru Israel (*cf.* Is. 9,1). Dar nu numai: imnul arată că Ierusalimul va deveni centrul religios al multor neamuri, care îl vor recunoaşte ca atare.

13,14 „se vor teme” (S) = „te vor respecta”.

BA

17 Pentru că se va zidi Ierusalimul cu safir şi cu smarald
şi cu piatră de preţ zidurile tale,
şi turnurile, şi meterezele, cu aur curat,
iar străzile Ierusalimului vor fi pavate cu beril şi cu rubin şi cu piatră de Sufir.

18 Şi vor spune toate uliţele lui «Aleluia!» şi vor lăuda
zicând: «Binecuvântat să fie Dumnezeu, Cel care [l-]a înălţat în toţi vecii!»"

14 1 Şi s-a oprit Tobit din cântarea de laudă.
2 El avea cincizeci şi opt de ani când şi-a pierdut vederea şi după opt ani a văzut din nou. Şi a făcut milostenii şi n-a încetat să se teamă de Domnul Dumnezeu şi să-L slăvească.

S

17 Pentru că se va zidi Ierusalimul şi în cetate Casa Lui, pentru toţi vecii. Fericit voi fi dacă rămăşiţa seminţiei mele va dăinui ca să vadă slava ta şi să dea mărturie Regelui cerului. Porţile Ierusalimului vor fi zidite cu safir şi cu smarald şi cu piatră de preţ, toate zidurile tale. Turnurile Ierusalimului vor fi zidite cu aur şi meterezele, cu aur curat, iar străzile Ierusalimului vor fi pavate cu rubin şi cu piatră de Sufir.
18 Şi porţile Ierusalimului vor glăsui cântări de veselie şi toate casele lui vor spune: «Aleluia! Binecuvântat să fie Dumnezeul lui Israel», şi cei binecuvântaţi vor binecuvânta numele cel sfânt în veac şi peste [veacuri]."

14 1 Şi s-au sfârşit cuvintele de laudă ale lui Tobit.
2 El a murit în pace la o sută doisprezece ani şi a fost înmormântat cu slavă la Ninive. Avea şaizeci şi doi de ani când a rămas fără putere în ochi, iar după ce a văzut din nou, a trăit în belşug şi a făcut milostenii. Şi n-a încetat să-L binecuvânteze pe Dumnezeu şi să slăvească

14,2 Mort la 112 ani (S), Tobit este unul dintre cei mai longevivi oameni biblici de după potop: el intră astfel în rândul marilor personaje, alături de Moise, care trăise 120 de ani, şi Iov, peste 140. Despre semnificaţia acestor vârste simbolice în tradiţia patristică, *cf.* Harl, M., 1967, pp. 407-412. Versiunea BA are 158 de ani (v. 11): autorul fixează moartea personajului la o sută de ani după orbire.

BA

[3] Când a ajuns foarte bătrân, l-a chemat pe fiul său şi pe fiii acestuia şi i-a zis: „Copile, ia-i pe fiii tăi; iată, eu am îmbătrânit şi mă apropii de plecarea din viaţă.

[4] Du-te în Media, copile, pentru că sunt încredinţat de acele lucruri pe care le-a spus profetul Iona despre Ninive – că va fi dărâmată, însă în Media va fi mai degrabă pace pentru o vreme; şi că fraţii noştri vor fi risipiţi în lume din acel pământ bun, Ierusalimul va fi pustiu şi Casa lui Dumnezeu de acolo va fi arsă şi pustie pentru o vreme.

S

măreţia lui Dumnezeu.

[3] Şi când era pe moarte, l-a chemat pe Tobias, fiul său, şi i-a poruncit, spunând: „Copile, ia-ţi copiii

[4] şi fugi în Media, pentru că eu cred în cuvântul lui Dumnezeu despre Ninive, cele pe care le-a grăit Naum, că toate vor fi şi se vor întâmpla la Athur şi la Ninive; câte au grăit profeţii lui Israel pe care i-a trimis Dumnezeu, toate se vor întâmpla şi nimic nu se va împuţina din cuvintele lor şi toate se vor întâmpla la timpul lor; în Media mai degrabă va fi izbăvirea decât în ţinutul asirienilor sau la Babilon; căci eu ştiu şi cred că toate pe care le-a spus Dumnezeu se vor împlini, şi vor fi, şi nu va cădea nici unul din cuvinte; iar fraţii noştri care locuiesc pe pă-

---

14,3-11 Tobit are de împărtăşit urmaşilor două testamente (4,3-21 şi 13,3-11), ca Moise (Deut. 31-32 şi, respectiv, 33). Sfaturile lui urmează structura testamentului canonic al lui Iacob (Gen. 48,1-50,14) şi a testamentelor pseudoepigrafice adunate în colecţia *Testamentelor celor doisprezece patriarhi.* Tobit vorbeşte, în primă instanţă, în termeni general-profetici, despre soarta Ninivei şi a Babilonului, citându-i pe unii profeţi sau făcând aluzie la alţii. El prevede (v. 4) căderea Ninivei sub babilonieni în 612 î.H. (*cf.* Is. 10,5,12; Naum 2-3) şi chiar a Babilonului, sub perşi în 539 (*cf.* Is.13-14; 47; Ier. 50-51). În acelaşi registru general, Tobit vorbeşte, ca în capitolul precedent, despre pedepsirea israeliţilor răi (Tob. 13,5 şi 14,4), despre distrugerea Ierusalimului şi a Templului (14,4 şi 13,10) şi risipirea poporului ales (13,3 şi 14,4), despre rezidirea oraşului sfânt (13,17 şi 14,5) şi convertirea păgânilor (13,11 şi 14,6). Apoi Tobit lasă la o parte generalităţile şi îşi îndreaptă atenţia spre fiul său. Ca în testamentele pseudoepigrafice, spaţiul afectat îndemnurilor individuale este destul de redus în comparaţie cu cel care vizează îndemnurile de ordin sapienţial general, adresate în special cititorilor (vv. 8-9).

BA

5 Şi, din nou, Dumnezeu se va milostivi de ei şi-i va întoarce în acel pământ şi vor construi templul, nu precum cel dinainte, până nu se vor împlini timpurile veacului. Şi după aceasta se vor întoarce din robie şi vor construi Ierusalimul în slavă, iar Casa lui Dumnezeu de acolo se va zidi pentru toate neamurile din veacuri cu o zidire slăvită, aşa cum profeţii au grăit despre ea.
6 Şi toate neamurile se vor întoarce să se teamă cu adevărat de Domnul Dumnezeu şi-şi vor îngropa idolii; şi toate neamurile Îl vor binecuvânta pe Domnul.

7 Iar poporul Său Îi va da mărturie lui Dumnezeu, şi Domnul va înălţa poporul Său; şi se vor bucura toţi cei care-L iubesc pe Domnul Dumnezeu în adevăr şi dreptate, făcând milostenie fraţilor noştri.

S

mântul lui Israel, toţi vor fi risipiţi şi vor ajunge în robie din acel pământ bun; şi va fi tot pământul lui Israel pustiu, iar Samaria şi Ierusalimul vor fi o pustietate şi Casa lui Dumnezeu va rămâne în tristeţe şi va fi arsă pentru o vreme.
5 Şi din nou Dumnezeu se va milostivi de ei şi-i va întoarce Dumnezeu în pământul lui Israel; şi din nou vor construi templul, însă nu unul ca acela dintâi, până la vremea când se va împlini timpul soroacelor. Iar după aceasta, se vor întoarce din robia lor cu toţii şi vor construi Ierusalimul în slavă, iar Casa lui Dumnezeu de acolo se va zidi, aşa cum au grăit despre ea profeţii lui Israel.

6 Şi toate neamurile păgâne de pe întreg pământul, toate se vor întoarce şi se vor teme cu adevărat de Dumnezeu; şi toţi îşi vor lepăda idolii lor care i-au rătăcit spre minciună, şi-L vor binecuvânta pe Dumnezeul veacurilor în dreptate.
7 Toţi fiii lui Israel care vor fi izbăviţi în acele zile îşi vor aduce aminte de Dumnezeu în adevăr şi se vor aduna laolaltă şi vor merge la Ierusalim; şi vor locui în veac în siguranţă pe pământul lui Avraam, şi le va fi dat lor; şi toţi cei care Îl iubesc pe Dumnezeu în adevăr se vor bucura, iar cei care vor păcătui şi vor face nedreptăţi vor dispărea

BA

8 Şi acum, copile, pleacă din Ninive, pentru că se va întâmpla neîndoielnic ceea ce a grăit profetul Iona.
9 Tu însă păzeşte legea şi poruncile, fii milos şi drept, ca să-ţi fie bine, şi înmormântează-mă frumos, iar pe mama ta alături de mine. Şi [atunci] să nu mai staţi nici o noapte în Ninive.

10 Copile, vezi ce i-a făcut Aman lui Achiachar, care l-a crescut, cum l-a adus el din lumină în întuneric şi cum l-a răsplătit. Achiachar a fost însă izbăvit, iar aceluia i s-a plătit răsplata şi a coborât în întuneric. Manase a făcut milostenie şi a fost izbăvit din laţurile morţii, care i-au fost întinse, însă Aman a căzut în laţ şi a pierit.

S

de pe tot pământul.
8-9 Şi acum, copiii mei, eu vă poruncesc: slujiţi-L pe Dumnezeu în adevăr şi faceţi ce este plăcut înaintea Lui; iar copiilor voştri să li se poruncească să facă dreptate şi milostenie, ca să-şi aducă aminte de Dumnezeu şi să binecuvânteze numele Lui în orice clipă în adevăr şi cu toată puterea lor. Şi acum, tu, copile, pleacă din Ninive şi nu mai rămâne aici. În ziua în care o vei îngropa pe mama ta alături de mine, chiar în acea zi să nu mai petreci nici o noapte în hotarele ei; căci văd multă nedreptate în ea şi multe viclenii se săvârşesc în ea, şi nu au ruşine.
10 Iată, fiule, câte i-a făcut Nadab lui Achichar, care l-a crescut. Şi nu a ajuns oare de viu sub pământ? I-a răsplătit Dumnezeu înjosirea sub ochii lui, şi l-a adus la lumină pe Achichar, iar pe Nadab l-a dus în întuneric pe veci, pentru că a căutat să-l ucidă pe Achichar; făcându-i milostenie, l-a scos din laţul morţii, pe care i-l întinsese Nadab; iar Nadab a căzut în laţul morţii şi a pierit.

14,10 Rezumat în cheie sapienţială şi exhortativă al legendei cu largă circulaţie în Orientul Apropiat antic a lui Açhichar şi Nadab (vezi „Introducerea"). În economia Cărţii lui Tobit, acest pasaj are funcţia de a relua pentru ultima oară mesajul concentrat al întregului: milostenia, dragostea filială, credinţa în Dumnezeu asigură, în cele din urmă, fericirea.

BA

11 Şi acum, copiii mei, iată ce face
milostenia şi iată cum izbăveşte drep-
tatea." Şi după ce a spus acestea,
şi-a dat sufletul fiind culcat pe pat:
avea atunci o sută cincizeci şi opt
de ani. Şi l-a îngropat cu slavă.
12 Şi când a murit Anna, a în-
gropat-o alături de tatăl său. Apoi
Tobias a plecat cu soţia şi cu fiii săi
la Ecbatana, la Raguel, socrul său.

13 Şi a îmbătrânit cu cinste şi i-a
îngropat pe socrii săi cu slavă şi a
moştenit averea lor şi pe a lui Tobit,
tatăl său.

14 A murit la o sută douăzeci şi
şapte de ani la Ecbatana, în Media.
15 Şi înainte să moară a aflat de
nimicirea Ninivei, pe care au înro-
bit-o Nabucodonosor şi Asuer. S-a
bucurat pentru [căderea] Ninivei
înainte să moară.

S

11 Şi acum, copiii mei, vedeţi ce
face milostenia şi ce face nedrep-
tatea, pentru că duce la moarte. Iată,
sufletul meu mă părăseşte." Şi l-au
pus pe pat şi a murit. Şi a fost
înmormântat cu slavă.
12 Iar când a murit mama lui, Tobias
a îngropat-o alături de tatăl lui. Şi a
plecat el şi soţia sa către Media şi
s-au aşezat la Ecbatana, la Raguel,
socrul său.
13 Şi a avut grijă de ei la bătrâneţe
cu respect, apoi i-a îngropat la
Ecbatana, în Media, şi a moştenit
casa lui Raguel precum şi pe a lui
Tobit, tatăl său.
14 Şi a murit cu slavă la o sută
şaptesprezece ani.
15 Şi a văzut şi a auzit înainte să
moară nimicirea Ninivei şi i-a văzut
pe robii ei aduşi în Media, pe care o
înrobise Achiachar, regele Mediei;
şi l-a binecuvântat pe Dumnezeu
pentru toate câte le-a făcut cu fiii
Ninivei şi ai Athuriei. S-a bucurat
pentru [căderea] Ninivei înainte să
moară şi L-a binecuvântat pe Dom-
nul Dumnezeu în vecii vecilor.

14,15 Înregistrare istorică importantă a căderii Ninivei. Aflat la Ecbatana, Tobias asistă la venirea deportaţilor asirieni din Ninive în capitala Mediei, fapt neatestat de sursele profane. Regele med care a distrus Ninive cu ajutorul babilonienilor a fost Cyaxares (625-585 î.H.). ♦ S are „Achiachar", probabil o deformare a numelui med sub influenţa personajului „Achichar", menţionat în v. 10. BA are „Nabucodonosor şi Asuer": autorul îi numeşte aici pe regele babilonian şi pe acest Asuer, probabil med, în calitate de aliaţi antiasirieni. Alianţa medo-babiloniană împotriva Asiriei este un fapt istoric dovedit de surse paralele Bibliei.

1-4 MACABEI

Introducere

I. Conţinutul

Sub titlul „Cărţile Macabeilor” se află reunite patru lucrări diferite între ele, atât ca subiect, cât şi ca modalitate de expresie.

Prima relatează faptele săvârşite succesiv de Mattathias şi fiii săi, Iuda, Ionathan şi Simon, pentru apărarea lui Israel şi a Legii, în ciuda persecuţiilor declanşate de Antiochos al IV-lea Epiphanes. Scrisă iniţial în ebraică, tradusă în greacă – singura versiune ajunsă până la noi[1] – ea se vrea o cronică a rezistenţei iudaice împotriva încercării de elenizare forţată în imperiul seleucid; povestirea se încheie cu moartea lui Simon şi ascensiunea lui Ioan Hyrcan la funcţia de arhiereu. Atât autorul cât şi traducătorul sunt necunoscuţi şi nu există argumente decisive pentru a susţine că traducătorul va fi introdus el însuşi unele pagini, cum s-a presupus de unii exegeţi moderni. Textul cărţii reprezintă punctul de vedere iudaic asupra unor evenimente de mare importanţă, exaltând opoziţia Macabeilor, dar trecând sub tăcere alte mişcări de rezistenţă iudaică.

A doua Carte a Macabeilor este declarată drept rezumatul unei istorii în cinci cărţi scrise de un, altminteri necunoscut, Iason din Cyrene. Atât originalul, cât şi rezumatul au fost redactate direct în greacă (*cf.* Ieronim: *Secundus graecus est, quod ex ipsa quoque* φράσει *probari potest*). Cartea a doua începe relatarea cu evenimente anterioare celor din cartea întâi, adică dinainte de anul 175 î.H., dar se încheie cu moartea generalului seleucid Nicanor, care a avut loc înainte de dispariţia lui Iuda. Dacă va fi existat un istoric Iason din Cyrene, atunci abreviatorul a operat destul de stângaci tăieturi în text, juxtapunând episoade fără a realiza o legătură compoziţională între ele (de pildă, 4,7; 8,1). Existenţa unui istoric pe nume Iason din Cyrene nu este pusă categoric sub semnul întrebării de exegeţii moderni. Şi

1. Ieronim relatează în *Prologus Galeatus* că a descoperit un exemplar ebraic: *Macchabaeorum primum librum hebraicum reperi*; textul ebraic trebuie să fi dispărut foarte timpuriu.

totuşi, faptul că nici un autor antic nu-l pomeneşte, nici măcar Flavius Iosephus, pare cel puţin straniu. De aceea, chestiunea trebuie privită cu oarecare circumspecţie. Cartea se împarte în trei secţiuni:

1) încercarea lui Antiochos Epiphanes de a pune mâna pe bogăţiile Templului la instigaţia iudeilor elenişti;

2) persecuţiile dezlănţuite de Antiochos Epiphanes şi curajul de care au dat dovadă martirii (Eleazar, cei şapte fraţi şi mama lor);

3) purificarea Templului de către Iuda şi înfrângerea lui Nicanor.

Limitele cronologice pentru faptele descrise sunt 180-160 î.H. Se adaugă scrisoarea datată în 124, citând o scrisoare anterioară, şi o alta destinată iudeilor din Egipt. Arnaldo Momigliano (1931, pp. 126-127) stabileşte pentru redactarea rezumatului anul 124 î.H. ca *terminus post quem*, iar ocuparea Iudeii de către Cnaeus Pompeius în 64 î.H. *terminus ante quem*; istoricul italian consideră că ultimele decenii ale secolului al doilea sunt data plauzibilă a primelor două Cărţi ale Macabeilor. Christiane Saulnier (pp. 448-449) crede că cele două cărţi au fost scrise în jurul anului 130 î.H.

Cartea a treia are caracterul unui roman; ea pare a fi fost redactată în greacă în mediul alexandrin spre sfârşitul secolului I î.H. sau, după alţii, în timpul lui Caligula. Se povesteşte că Ptolemeu al IV-lea Philopator (222-205), învingător în bătălia de la Raphia, a vrut să intre în forţă în Templul de la Ierusalim; respins de o intervenţie divină, el a vrut să se răzbune şi să-i distrugă pe iudeii din Egipt. Aceştia au fost îngrămădiţi pe hipodromul de la Alexandria, unde urmau să fie călcaţi în picioare de elefanţi îmbătaţi în prealabil cu vin şi tămâie. Însă providenţa i-a salvat pe iudei de la o moarte sigură. Zadarnic vom căuta fapte istorice în evenimentele relatate. Singura realitate istorică pe care pare a se sprijini anonimul autor este un episod relatat de Flavius Iosephus, dar pentru o dată ulterioară celei menţionate în Cartea a treia a Macabeilor; Flavius Iosephus (*Contra Appionem* 2,53-55) îi atribuie un asemenea plan de distrugere a iudeilor lui Ptolemeu al VIII-lea Euergetes (145-116), deoarece iudeii din Egipt au susţinut-o pentru scurtă vreme pe Cleopatra a III-a; cum însă reconcilierea între cei doi fraţi s-a produs repede şi a fost cimentată printr-o căsătorie fraternă în buna tradiţie faraonică şi lagidă, ea a fost urmată de o amnistie, iar clemenţa ptolemaică a fost celebrată de iudei printr-o sărbătoare (ei au interpretat amnistia ca pe o lucrare vădită a providenţei). Cartea a treia a Macabeilor nu poate fi utilizată ca martor istoric pentru reconstituirea evenimentelor, dar ea zugrăveşte atmosfera, tensiunile care dominau în epocă. Singura raţiune care justifică prezenţa acestei scrieri

anonime în corpusul scrierilor despre faptele Macabeilor este descrierea pe larg a eşecului înregistrat de lagid în presupusa lui încălcare a prevederilor Legii, în încercarea de a-i ucide pe iudei, precum şi a intervenţiei divine, ca răspuns la rugăciunile înălţate de popor. Eusebiu o menţionează în cronica sa, unde, la Olimpiada 140 pentru anul al patrulea al domniei lui Ptolemeu Philopator, spune: *ea quae in tertio Maccabeorum libro scripta sunt sub hoc principe gesta referuntur*. Autorul 3Mac. nu pomeneşte niciodată numele vreunuia dintre eroii Macabei. Cartea nu s-a bucurat de atenţie din partea iudeilor; a fost însă acceptată, cu ezitări, de Bisericile greacă, siriacă şi armeană şi figurează în manuscrisele Septuagintei.

A patra Carte are un cu totul alt caracter. Dacă primele trei se vor istorice, a patra este un discurs filozofic despre atotputernicia raţiunii, fundamentată pe Lege, asupra pasiunilor. Pentru demonstrarea acestei teze autorul recurge la exemplul martiriului lui Eleazar, al celor şapte fraţi şi al mamei lor, episod relatat în Cartea a doua a Macabeilor. Atribuită, prin tradiţie, lui Flavius Iosephus[2], ea este o operă tipică pentru a doua sofistică, curent la modă în timpul antoninilor; pe baza unor raţionamente ingenioase şi logice, în lumina documentelor de care dispunem, André Dupont-Sommer (pp. 75-85) datează scrierea din vremea domniei lui Hadrian, încercând chiar un interval precis: anul 117-118. Argumentul său în favoarea acestui an (argument a cărui fragilitate o subliniază însuşi savantul) este că Pseudo-Iosephus spune despre mama celor şapte fraţi că este asemenea unui acoperiş care se sprijină pe şapte stâlpi puternici rezistând „cutremurelor" produse de torturi; or, în 115 a avut loc un puternic cutremur de pământ la Antiohia. „Oare cutremurul din 115 va fi inspirat imaginea, destul de curioasă, a lui Pseudo-Iosephus?" se întreabă Dupont-Sommer. Singurul motiv, capital totuşi, pentru înscrierea discursului între Cărţile Macabeilor îl constituie faptul că argumentarea filozofică se sprijină pe episoade din Cartea a doua. Între cele două scrieri există o serie de deosebiri: Eleazar este scrib în 2Mac., preot în 4Mac.; în 2Mac., Antiochos a părăsit Ierusalimul, în 4Mac. martiriul se petrece în oraşul sfânt; tot 4Mac. îl desemnează pe Seleucos drept Seleucos Nicanor şi îl prezintă drept tatăl lui Antiochos Epiphanes, o dublă greşeală etc.[3]. Asemenea diferenţe l-au determinat pe J. Freudenthal, în

2. Ieronim are cuvinte de laudă pentru această carte a lui Iosephus: *Alius quique liber eius, qui inscribitur* περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, *valde elegans habetur, in quo et Macchabeorum digesta martyria.*

3. Pentru detalii, *cf.* notele respective la traducere.

Die Flavius Josephus beigelegte Schrift über die Herrschaft der Vernunft (IV Makkabärbuch), să conchidă că izvorul lui Pseudo-Iosephus nu este 2 Macabei, ci originalul lui Iason din Cyrene, şi să încerce să reconstituie parţial opera acestuia. Neglijenţele de ordin istoric se pot explica însă şi prin faptul că autorul e interesat exclusiv de teza stoică pe care voia să o demonstreze.

II. Titlul

În secolele al II-lea şi al III-lea, sub titlul de „Cărţi ale Macabeilor" sunt menţionate primele două dintre ele: Clement Alexandrinul în *Stromate* I,21,123 numeşte, către anul 195 d.H., prima carte τὸ (βιβλίον) τῶν Μακκαβαικῶν, iar pe cea de a doua, ἡ τῶν Μακκαβαικῶν ἐπιτομή; Ciprian, în *Testimonia*, citând în mai multe rânduri una sau alta dintre cele două cărţi, utilizează sintagma: *in Machabaeis*; Eusebiu al Cezareii, referindu-se la amândouă în diferite lucrări, le denumeşte τῶν Μακκαβαίων γραφή sau ἡ τῶν καλουμένων Μακκαβαίων γραφή. F. Abel (1949, p. II) arată că titlul „Cartea Macabeilor" nu poate fi originar, ci este rezultatul unei evoluţii în mediile creştine: „Macabeu" este porecla lui Iuda, al treilea fiu al lui Mattathias; apoi porecla se extinde la toţi fraţii lui Iuda, treptat la partizanii săi, şi, în fine, la toţi care au avut de suferit din cauza persecuţiilor lui Antiochos Epiphanes.

Μακκαβαῖος presupune un termen ebraic, *maqqabhī*, pus în legătură de majoritatea exegeţilor cu *maqqebheh*, „ciocan". Altă etimologie agreată de Abel (p. III) este cea a lui A. Bevan care pune numele în legătură cu o formă verbală, *niqqabh*, „a numi, a desemna", întâlnită în Isaia 62,2. În orice caz, numele „Macabei" a generat o mulţime de etimologii de-a lungul vremurilor.

Iudeii n-au dat acestui nume extensia pe care i-au conferit-o creştinii. Pentru iudei, descendenţa lui Mattathias e desemnată prin expresiile *Beyth Ḥaşmonay* sau *Ḥaşmonayim*, pe care Flavius Iosephus le elenizează ἡ Ασαμωναίου γενεά; istoricul iudeu nu pare sigur de identitatea personajului cu acest nume: în *Bell. iud.* 1,36 îl numeşte astfel pe tatăl lui Mattathias, iar în *AI* 12,265, pe bunicul Simon al aceluiaşi. Surprinzătoare este absenţa totală a numelui de „Hasmoneu" din Cărţile Macabeilor; el nu se întâlneşte nici în prima carte, în ciuda interesului pe care autorul îl manifestă pentru chestiuni privind ascendenţele familiale. Cum nu exista alt martor despre

persecuţiile seleucide şi rezistenţa faţă de elenizare decât aceste cărţi, numele de „Macabei” s-a impus. Este probabil ca titlul să fi fost dat mai întâi aşa-zisului rezumat al operei lui Iason din Cyrene, care povesteşte faptele lui Iuda Macabeul. Apoi titlul va fi trecut la versiunea greacă a primei cărţi, iar mai târziu se va fi extins la toate scrierile greceşti referitoare la rezistenţa iudeilor împotriva elenizării.

III. Textul

Originalul ebraic al primei Cărţi a Macabeilor s-a pierdut, astfel încât nu avem la dispoziţie decât manuscrise greceşti. Cel mai vechi şi mai important, *Sinaiticus*, datând din secolul al IV-lea, cuprinde 1 şi 4Mac.; numărul mare de iudaisme pe care le prezintă textul atestă vechimea versiunii pe care o reproduce. *Codex Alexandrinus*, din secolul al V-lea, reproduce textul tuturor celor patru cărţi. *Venetus*, din secolul al VIII-lea, prezintă un text amestecat şi, din acest motiv, nu este prea luat în seamă de editori; „grupul lucianic” cuprinde cinci manuscrise derivând dintr-un singur arhetip, datând de la începutul secolului al IV-lea. Principalele inovaţii ale recensiunii lucianice sunt: exprimarea subiectului sau complementului subînţeles, adăugiri pentru facilitarea înţelegerii; suprimarea ebraismelor.

Există traduceri latine ale textului păstrate în mai multe manuscrise: *L*, datând din secolul al IX-lea, de origine vizigotă, oferă cea mai veche versiune latină, realizată pe baza unui text grec care se îndepărtează mult de greaca obişnuită; *X*, din secolul al X-lea, manuscris de valoare inegală; *G. Sangermanensis*, prima jumătate a secolului al IX-lea, mutilat, conţine omisiuni voluntare. Mai există o aşa-numită *vulgata* reconstituită pe baza unor manuscrise vechi, care însă nu poate fi considerată o mai veche versiune latină.

4 Macabei se găseşte în *Sinaiticus* şi *Alexandrinus*; cum discursul i-a fost atribuit lui Flavius Iosephus, textul figurează şi în majoritatea manuscriselor operei istoricului iudeu. Nu există o *vulgata* pentru această operă; o traducere latinească trebuie să fi existat, din moment ce Erasmus din Rotterdam spune că s-a folosit de o asemenea traducere pentru parafraza sa latină.

Pentru traducerea de faţă noi am utilizat textul oferit de ediţia Rahlfs; pentru primele două cărţi, am ţinut cont şi de ediţia Abel, care prezintă unele diferenţe faţă de Rahlfs: toate deosebirile faţă de Rahlfs au fost menţionate în note.

IV. Fundamentul istoric al Cărților Macabeilor

Lovitura de pumnal care l-a asasinat în anul 336 î.H. pe Filip al II-lea al Macedoniei a aruncat pe scena politică a lumii una dintre cele mai mari și mai spectaculoase personalități ale istoriei universale, Alexandru cel Mare. Într-un răstimp incredibil de scurt, el a reușit să pulverizeze și să cucerească Imperiul pers și să treacă la organizarea unei noi structuri politice. În anul 323 moare, după o scurtă boală, nu fără să fi circulat zvonuri că ar fi fost asasinat. Scurtă vreme după dispariția lui, Imperiul se destramă, generalii săi împărțindu-și moștenirea pe care le-a lăsat-o regele macedonean.

Chiar dacă Imperiul universal pe care-l visase n-a rezistat, urma lăsată de Alexandru a fost adâncă, deoarece prin acțiunea sa el a dinamizat un mai vechi proces istoric cu consecințe incalculabile până în zilele noastre, și anume răspândirea, pe o mare parte a lumii cunoscute la acea dată, a culturii și mentalității elenice. Încă demult, începând cu secolul al VII-lea î.H., grecii au întemeiat colonii pe țărmul Mării Mediterane și al Pontului Euxin, colonii care constituiau și focare de cultură greacă. Alexandru, prin cuceririle realizate, a împins până în zone pe care nimeni nu le crezuse accesibile granițele elenismului. Chiar dacă după moartea sa unitatea Imperiului s-a spart, procesul de elenizare a lumii a continuat, deoarece diadohii și epigonii au continuat, cu mai multă sau mai puțină energie, implantarea culturii și civilizației elenice în regiunile aflate sub stăpânirea lor. În Egipt, Ptolemeii, în Siria și Mesopotamia, Seleucizii, Attalizii în Pergam au întemeiat orașe grecești după modelul Macedoneanului, au creat instituții și au favorizat răspândirea divinităților panteonului elenic. Ca orice proces, elenizarea Orientului a întâmpinat și rezistențe. Una dintre cele mai puternice a venit din partea iudeilor.

În drum spre Egipt, Alexandru a străbătut și Palestina; n-a ajuns la Ierusalim, așa cum susține Flavius Iosephus (*AI* 11,8,4), dar orașul i s-a supus, cum rezultă și din detaliile oferite de istoric. Restul povestirii prezintă încercarea iudeilor de a și-l apropria pe Alexandru, deoarece, spune Iosephus, Macedoneanul ar fi îngenuncheat în fața Dumnezeului lui Israel. În curând însă, Palestina și Siria *Koile* aveau să devină terenul de încleștare dintre Ptolemei, pe de o parte, și Antigonizi, apoi Seleucizi, pe de alta. În 312 î.H., Ptolemeu I repurtează o victorie importantă asupra lui Demetrios Poliorcetul, la Gaza, prin care dobândește, pentru o vreme, controlul asupra Palestinei. În acest răstimp, istoricul grec Hecateu din Abdera a putut studia

la fața locului instituțiile și credințele iudaice, despre care a scris o carte, din păcate pierdută. Dominația ptolemaică asupra Palestinei durează până în anul 200 î.H. Ptolemeu al II-lea Philadelphul ia măsuri fiscale și administrative și interzice dobândirea de sclavi dintre autohtonii Feniciei și Siriei. În Palestina se desfășoară un foarte activ comerț cu sclavi, profitabil din plin alexandrinilor: un papirus dezvăluie că Tobias, notabil din Transiordania, i-a trimis Philadelphului, printre altele, patru sclavi, dintre care doi erau circumciși (Pap. Cairo-Zenon 59003 și 59019). Concomitent au loc confiscări de pământuri în Iudeea. Răspândirea iudeilor se canalizează mai ales spre Alexandria, unde se constituie o comunitate iudaică puternică.

În acest context are loc traducerea Torei (Pentateuhului) în greacă, despre care ne informează pe larg *Scrisoarea lui Pseudo-Aristeas către Philocrates*, din nefericire nedatată și conținând unele anacronisme (de pildă, menționarea lui Demetrios din Phaleron în timpul Philadelphului). Aristeas susține că traducerea a fost comandată de biblioteca din Alexandria pentru o bună cunoaștere a literaturii universale, dar este foarte posibil ca ea să fi fost necesară iudeilor alexandrini care nu mai stăpâneau ebraica[4]. Dar Aristeas subliniază o realitate care va juca rolul esențial în evenimentele relatate de Cărților Macabeilor: unicitatea și universalitatea Dumnezeului lui Israel și modul în care poporul a știut să-și păstreze credința. Elenismul face progrese și printre iudei, mulți convertindu-se la noul mod de viață „ecumenic". Cu toate acestea, ciocnirile sunt inevitabile atunci când se încearcă încălcarea brutală a locurilor sacrosancte: Ptolemeu al IV-lea, după bătălia de la Raphia din 21 iunie 217, vrea, spune legenda, să intre în toate încăperile Templului, chiar și în locuri unde nici arhiereului nu-i era permis accesul permanent. Pus în situația de a se retrage, el caută răzbunare prin masacrarea iudeilor din Egipt. Povestea, probabil fantezistă, relatată în Cartea a treia a Macabeilor, atestă însă dificultățile pe care le întâmpină o încercare brutală de încălcare a tradiției lui Israel.

În anul 200, Antiochos al III-lea Megas reia în stăpânire Palestina și Siria *Koile*. Flavius Iosephus citează o „chartă" pe care seleucidul a promulgat-o, prin care îi răsplătește pe iudei pentru faptul de a-l fi ajutat în lupta cu Ptolemeu al V-lea Epiphanes, acordându-le privilegii materiale și, mai ales, făgăduința că „poporul va trăi conform legilor sale strămoșești".

4. Despre *Scrisoarea lui Pseudo-Aristeas*, *cf.* Introducerea generală la *Septuaginta 1*, București, Iași, 2004.

Instrucțiunile de aplicare au fost afișate la Templu și prevedeau interdicția de a introduce în lăcașul sfânt orice lucru pângăritor. Cu toate acestea, elenismul făcuse progrese mai ales în rândul aristocrației iudaice. Cum adoptarea civilizației elenice asigura prestigiu și promovare socială, mulți au acceptat de bunăvoie să abandoneze modul de viață ancestral[5]. În scurtă vreme însă izbucnește conflictul. Ceea ce l-a declanșat a fost, se pare, un diferend între Simon, înalt funcționar seleucid, și Onias, arhiereul. Singurele surse ajunse până la noi sunt iudaice (primele două Cărți ale Macabeilor și Flavius Iosephus); punctul de vedere seleucid lipsește. Simon îl informează pe strategul Siriei *Koile*, Apollonios, de faptul că la Ierusalim, în Templu, se află bogății colosale; strategul îi comunică informația lui Seleucos al IV-lea; acesta îl trimite la fața locului pe omul său de încredere, Heliodor, pentru a pune mâna pe tezaur. Arhiereul însă declară că în Templu nu se află decât ofrandele aduse de văduve și de orfani; trimisul seleucid vrea să pătrundă cu forța, dar o apariție miraculoasă îi zădărnicește tentativa. Intervenția divină pentru a opri un sacrilegiu era acceptată în lumea greacă: Apollo apărase sanctuarul de la Delphi împotriva perșilor și galilor.

După moartea lui Seleucos domnia îi revine lui Antiochos al IV-lea Epiphanes, care a forțat și accelerat elenizarea imperiului. Din nou ocuparea demnității de arhiereu se află la originea conflictului: Iason, fratele lui Onias, obține funcția de mare preot oferind un comision mai mare, după cutumă. Apoi se pune în fruntea acțiunii de elenizare: cere permisiunea să deschidă un gimnaziu și un *efebeion* la Ierusalim, instituții caracteristice ale civilizației grecești; probabil voia să transforme Ierusalimul într-un oraș grec. În 175, Onias îi face lui Antiochos o ofertă și mai generoasă și, drept urmare, este numit arhiereu; Iason se refugiază la Amman. Lucrurile capătă o desfășurare dramatică, deoarece Menelaos îl asasinează pe Onias și ordonă prădarea Templului. În 168, în timpul celei de-a doua campanii egiptene a seleucidului, se răspândește în Iudeea zvonul despre moartea lui. Convins de acest zvon, Iason revine la Ierusalim vrând să-și ia revanșa; dar eșuează și se exilează din nou, sfârșindu-și zilele la Sparta.

---

5. Primele două Cărți ale Macabeilor arată existența unui puternic curent elenizant printre iudei. *Cf.*, între altele, N. Bentwich, 1919, p. 364, care citează o stelă descoperită la Gezer atestând sincretismul religios acceptat de elenizanți – pe o parte se află o inscripție votivă dedicată lui Heracles, iar pe cealaltă, numele lui YHWH scris cu litere grecești. Dumnezeul iudeilor este asimilat așadar cu Heracles.

Antiochos, revenit din Egipt, ia măsuri radicale împotriva iudeilor: pornește o expediție punitivă împotriva Ierusalimului, face numeroși prizonieri și, condus de Menelaos, pătrunde în Templu, unde sacrifică o scroafă (animal spurcat pentru evrei) și pradă 1800 de talanți. Imediat promulgă un decret prin care suprimă religia și sărbătorile iudaice: Templul de la Ierusalim devine templul lui Zeus Olimpianul. În citadela din orașul sfânt este cantonată o garnizoană seleucidă. Persecuția naște martiriul. Ce l-a determinat la aceste măsuri violente este greu de spus. În 168, legatul Romei, Caius Popilius Laena, îl obligă pe Antiochos, printr-un ultimatum prezentat în forme umilitoare pentru el (*cf.* Polibiu, *Istorii* 29,27), să părăsească Egiptul. Se poate ca umilirea suferită să-l fi înrăit împotriva iudeilor, care îl socotiseră mort. În orice caz, visul lui era să realizeze o unificare a regatului: în acest sens sunt elocvente emisiunile monetare pe care apare Zeus, precum și un cult al monarhului asociat zeului suprem al panteonului grec. Asistăm la un efort de elenizare fără precedent. Probabil, conștient de slăbiciunile statului în fruntea căruia se afla, Antiochos al IV-lea va fi încercat să-i confere coerență, intensificându-i elenizarea. Iudeii au resimțit din plin șocul noii politici: în Ester 3,8, ministrul Aman îi recomandă lui Xerxes să nu mai tolereze ca iudeii să se conducă după propriile lor legi. Dar, chiar dacă relatarea se referă la un fapt petrecut în secolul al V-lea î.H., ea reflectă impresia creată de hotărârea lui Antiochos. În fața acestei acțiuni, ce se voia decisivă și definitivă, iudeii care doreau să-și păstreze religia și tradițiile ancestrale s-au refugiat în grotele din deșertul iudaic sau în regiunile rurale. Aici se naște mișcarea de rezistență condusă mai întâi de Mattathias și, apoi, de fiii săi Ioan, Simon, Eleazar, Iuda și Ionathan între anii 166-140, cunoscută sub numele de revolta Macabeilor. Îmbinând acțiunile militare cu intervenții diplomatice și schimburi de mesaje cu romanii și făcând concesii minore, Macabeii reușesc să restabilească Legea în toată puterea ei și să purifice Templul pângărit de seleucizi. Faptul are implicații importante, deoarece elenizarea totală eșuează; poporul iudeu își păstrează specificul, chiar dacă o influență greacă se face totuși simțită.

V. Genul literar

Primele două Cărți aparțin genului istoriografic. La baza interpretării faptelor stă credința că nenorocirile care se abat asupra iudeilor sunt efectul păcatelor săvârșite de cei care, abandonând Legea, atrag pedeapsa divină.

Suita de nenorociri poate fi curmată prin revenirea la credința adevărată, prin rugăciune și pocăință. Atunci puterea divină se manifestă nimicind adversari aparent invincibili: de multe ori Dumnezeu își trimite îngerii, care intervin direct în bătălie; nici o forță omenească nu poate face față puterii lui Dumnezeu. Poporul lui Israel n-are voie să încalce nici măcar formal Legea și, asemenea lui Eleazar, celor șapte frați și mamei lor, el trebuie să accepte, la nevoie, sacrificiul suprem pentru păstrarea nealterată a Legii. În câteva rânduri se vorbește și de viața veșnică, de care vor avea parte dreptcredincioșii („Frații noștri sunt părtașii vieții veșnice făgăduite de Dumnezeu"), în timp ce Antiochos, tiranul care-i tortureză pe cei șapte frați, va fi supus judecății divine. Toată desfășurarea istoriei este ilustrarea acestei credințe.

Primele două Cărți ale Macabeilor sunt „istorice", în sensul istoriografiei biblice, prima sobru informativă, a doua aparținând speciei numite „istorie patetică". Sursele pot fi doar presupuse. Autorul primei cărți cunoaște bine geografia regiunii, ceea ce sugerează că era un autohton familiarizat cu locurile unde s-a desfășurat acțiunea. În 16,23, el spune despre faptele lui Ioan că au fost scrise în Cartea Analelor arhieriei sale din ziua în care i-a urmat tatălui său. Aceste Anale vor fi existat? Imposibil de răspuns. În text sunt inserate treisprezece documente, scrisori, tratate asupra autenticității cărora s-a discutat foarte mult. Editarea unor documente autentice în scrierile istorice este o raritate printre istoricii antici. Dacă documentele citate au o bază reală, atunci ele vor fi provenit dintr-o bibliotecă alcătuită după modelul bibliotecii lui Neemia (*cf.* 2 Macabei 2,13); existența unei arhive aflate în vecinătatea Templului e atestată de Flavius Iosephus (*Bell. iud.* 6,354). În ciuda eforturilor extrem de ingenioase și erudite ale exegeților, nu pot fi formulate în stadiul actual al documentării concluzii definitive.

Cartea a doua pune probleme și mai dificile, deoarece autorul pretinde a se fi inspirat dintr-o lucrare despre care nu știm absolut nimic. Încercările de a-l identifica pe Iason din Cyrene, autorul lucrării respective, nu au nici un suport serios[6]. Primele două scrisori citate constituie îndemnul adresat iudeilor alexandrini de a sărbători reconsacrarea Templului de la Ierusalim.

Istoria, așa cum este concepută de autorii Macabeilor, este operă de propagandă. Traducerea primei Cărți a Macabeilor în greacă și redactarea celei de-a doua direct în greacă îi viza pe evreii care nu mai știau ebraica, dar și pe greci. Avem de-a face cu texte care nu sunt doar religioase, ci și de

6. *Cf.* întreaga chestiune, cu bibliografie, la Abel, F., 1949, pp. XL-XLI.

propagandă partizană: ele nu menţionează alte acte de rezistenţă decât pe cele ale lui Mattathias şi ale descendenţei lui. Cu toate acestea, Cărţile Macabeilor se apropie de spiritul istoriografiei greceşti mai mult decât oricare carte a Vechiului Testament.

Istoriografia iudaică în limba greacă este mai veche. În sec. IV-III Hecateu din Abdera caută să le confere israeliţilor un trecut tot atât de prestigios ca şi caldeenilor şi egiptenilor. Istoricul alexandrin este doar un nume pentru noi, dar unii savanţi, ca de pildă A. Momigliano, văd în el pseudonimul unuia sau mai multor scriitori iudei. Cam în anul 159 î.H., Eupolemos, un iudeu elenizat, posibil ambasador al lui Iuda Macabeul la Roma, a compus o carte despre regii iudei, unde Moise apare ca un legislator şi savant universal, inventator al alfabetului, învăţătorul grecilor prin intermediul Feniciei şi al lui Israel. Este evident că prin asemenea opere istoricii căutau să le atribuie iudeilor un rol important în universul cultural grec. Pe aceleaşi coordonate se situează şi teoria înrudirii dintre iudei şi spartani.

VI. Canonicitatea

Problema canonizării textelor biblice de către diferitele tradiţii este foarte complexă. Simplificând, am putea spune că în secolele I î.H. şi I d.H., colecţiile denumite „Legea" şi „Profeţii" erau clar constituite, însă mai exista o categorie, numită uneori, generic, „Scrieri", cu un conţinut destul de eterogen, iar „tabla de materii" a Bibliei alexandrine reflectă această situaţie. La aşa-numitul „conciliu de la Iamnia" de la sfârşitul secolului I d.H., evreii, simţind nevoia unei precizări, nu au acceptat drept „cărţi inspirate" decât pe acelea a căror elaborare era tradiţional datată înainte de Ezdra. Poate din acest motiv, originalele ebraice/aramaice ale cărţilor mai târzii nu au mai fost copiate în timp şi, în bună parte, s-au pierdut. Biserica creştină, apărând înainte de Iamnia, moşteneşte o colecţie destul de variată a „Scrierilor", problema stabilirii unui canon oficial punându-se abia în secolele următoare.

În privinţa Cărţilor Macabeilor, trebuie făcută o distincţie între grupul primelor două şi fiecare dintre ultimele două. Origen atestă existenţa unui original ebraic al primei Cărţi a Macabeilor, intitulat, după el, *Sarbeth sabaniel*, arătând că cel puţin 1Mac. făcea parte de corpusul VT al Bisericii din Alexandria, în jurul anului 200. În secolul al IV-lea, ms. *Vaticanus* nu le cuprinde; în schimb, lista canonului 84 din *Canoanele Apostolice* cuprinde 1-3Mac. Ms. *Sinaiticus*, din acelaşi secol, are doar 1Mac. şi 4Mac.; în schimb, *Alexandrinus*, din sec. al V-lea, le cuprinde pe toate patru. Se

observă deci că întreg grupul macabean a rămas într-o poziție de graniță a corpusului VT al Bisericii grecești de la început, iar 3–4Mac. sunt mai puțin admise decât 1–2Mac.

Tradiția patristică apuseană s-a confruntat cu necesitatea unei stabiliri a canonului VT mai ales sub impulsul lui Ieronim (care valorizează *hebraica veritas*), în timp ce Augustin, de pildă, promova „lista mare". Decizia conciliilor africane Hippo (393) și Carthagina (397), aprobate de Roma (dar deja după sinodul roman din 382), este de a accepta, pe lângă cărțile canonului ebraic, alte șapte, păstrate doar în greacă: Cartea Înțelepciunii lui Solomon, Ecclesiasticul (Sirach), Baruch, Tobit, Iudit, 1 și 2 Macabei, precum și adaosurile de la Ester și Daniel; cărțile formând acest grup au primit, în timp, numele de „deuterocanonice". Reforma protestantă din sec. al XVI-lea a respins cărțile păstrate numai în grecește, numindu-le „apocrife". Totuși, multă vreme Bibliile protestante le-au inclus, grupate la sfârșitul volumului, dar nu li se mai recunoștea o autoritate de credință. Ca o reacție catolică la această respingere, Conciliul Tridentin (1546) a formulat în mod solemn și definitiv acceptarea ca inspirate a cărților deuterocanonice. În Biserica Răsăritului, aceste cărți (cele șapte plus adaosurile, acceptate oficial de la conciliul constantinopolitan „in Trullo" din 692) sunt numite uneori *anagignoskomena, litt.* „cărți care sunt citite" sau „bune de citit", diferite de cărțile canonice cu privire la autoritate, dar făcând totuși parte din Scriptură și utile pentru formarea credincioșilor[7]. Tradiția catolică numește „apocrife" celelalte cărți cu „pretext biblic", care nu sunt socotite inspirate, cum ar fi *Testamentele celor doisprezece patriarhi, 1Ezdra, Cartea Jubileelor* etc. și pe care protestanții le numesc „pseudoepigrafe". Toți sunt însă de acord să plaseze 3–4Mac. în această ultimă categorie.

VII. Cărțile Macabeilor în literatura iudaică

În ciuda importanței subiectului, în ciuda faptului că prima Carte a Macabeilor a fost scrisă în ebraică și că versiunea originară a circulat încă multă vreme, cărțile Macabeilor nu sunt menționate în scrierile iudaice. Doar câteva aluzii din Talmud par a se referi la ele. Ipoteza acceptată de Abel pentru această absență paradoxală este că „tradiția iudaică a căutat să

7. *Cf. Towards the Great Council Introductory Reports of the Interorthodox Comission in preparation for the most Great and Holy Council of the Orthodox Church*, London, S.P.C.K., 1972, p. 4.

înăbuşe deliberat originile istorice, adică hasmoneene, ale sărbătorii Hanuka" (1949, p. XV). Literatura rabinică nu-l pomeneşte pe Iuda. Ieronim pare a fi cunoscut unele scrieri care menţionau fapte ale Macabeilor. Prima utilizare largă a lui 1 Macabei o întâlnim la Flavius Iosephus în *Antichităţi iudaice* 12 şi 13, unde se inspiră din ea mai ales pentru a descrie rezistenţa iudaică împotriva politicii de elenizare declanşate de seleucizi. Istoricul iudeu folosise alt izvor pentru aceeaşi perioadă în *Bellum iudaicum*, un izvor grec probabil, deoarece întâlnim judecăţi care contravin credinţelor iudaice, de pildă consideraţiile asupra „sectelor", obiceiurilor şi sărbătorilor iudaice. Surprinzătoare este absenţa oricărei interpretări religioase a faptelor istorice. Cu alte cuvinte, în *Bellum iudaicum*, capitolele de istorie veche sunt dependente de o sursă elenistică necunoscută care interpretează istoria iudeilor fără a înţelege specificul poporului lui Israel. În *Antichităţi iudaice*, în schimb, el utilizează, pentru perioada care se întinde de la Antiochos Epiphanes la Antiochos Sidetes, preponderent Cartea întâi a Macabeilor, deoarece urmăreşte să arate unui public grec istoria poporului iudeu în relaţia sa cu divinitatea, aşa cum răzbate ea din scrierile ebraice. Este posibil ca Flavius Iosephus să nu fi cunoscut, în 79 d.H., data lui *Bellum iudaicum*, prima Carte a Macabeilor, pe care însă o descoperise în 95, când a publicat *Antichităţi iudaice*.

Nici după Flavius Iosephus Cărţile Macabeilor nu s-au bucurat de atenţie în scrierile iudaice. Abia târziu, în Evul Mediu, apar legende, cum sunt *Cartea Hasmoneenilor*, datând din 905 şi atribuită, apocrif, celor cinci fii ai lui Mattathias; sau *Sulul lui Antiohis*, plin de invenţii şi variaţiuni fanteziste pe tema aventurii Macabeilor. Succesul Cărţilor Macabeilor şi al primelor două cărţi în canon se datorează Părinţilor Bisericii.

VIII. Cărţile Macabeilor în scrierile creştine

Clement Alexandrinul menţionează, în *Stromate* I,21,123, prima Carte a Macabeilor, iar în 5,14,97 τὴν τῶν Μακκαβαικῶν ἐπιτομήν, adică rezumatul din Iason din Cyrene. Ceva mai târziu, în primii ani ai secolului al II-lea, Hippolit, în *Comentariul la Daniel*, pomeneşte începuturile acţiunii Macabeilor, prin care s-au împlinit profeţiile Scripturii. Concomitent, Tertullian, în *Adversus iudaeos* 4, întăreşte prin faptele Macabeilor afirmaţia că legea sabatului nu este absolută: *Nam et temporibus Maccabaeorum Sabbatis pugnando fortiter fecerunt...* În deceniul al patrulea al aceluiaşi secol, Origen (*Exhortatio ad martyrium*) consacră exemplul martiriului lui Eleazar

(6,19-28), iar la 23-27, pe al celor şapte fraţi şi al mamei lor. Referiri la primele două Cărţi se întâlnesc şi în *Epistula ad Romanos* 8,1 precum şi în *Contra Celsum* 8,46. Ciprian, în *Testimonia* 3,4;15;17,53, nu numai că face referire, dar şi citează textual, în traducere latină, pasaje din primele două Cărţi ale Macabeilor. În sfârşit, spre a nu lungi lista, Eusebiu al Cezareii menţionează şi reproduce fragmente din cărţile amintite. Augustin le asigură consacrarea definitivă în Occident, subliniind, în *Contra gaudentes* 1,31,38, că iudeii nu le acceptă între scrierile legitime, dar că, în schimb, Biserica le-a acceptat: *Et hanc quidem scripturam quae appelatur Macchabaeorum, non habent iudaei sicut Legem et Prophetas et Psalmos (...) sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobrie legatur vel audiatur, maxime propter illos Macchabaeos qui pro Dei lege sicut vere martyres a persecutoribus tam indigna atque horrenda perpessi sunt.* În secolul al VI-lea, la Antiohia erau arătate mormintele Macabeilor într-o criptă sub biserică, iar un text tot din secolul al VI-lea, *Itinerarium Antonini Placentini*, semnalează la Antiohia nouă morminte ale faimoşilor eroi ai lui Israel: *Venimus Antiochiam maiorem in qua requiescit sanctus Babyllas, episcopus, et tres parvuli, et sancta Iustina et sanctus Iulianus et fratres Macchabaei, hoc novem sepulchra et super uniuscuiusque sepulchrum pendet tormenta ipsorum* (text *apud* Ziadé, R., 2002, p. 367). Astfel, cei şapte fraţi sunt puşi pe plan de egalitate cu martirii creştini.

Cărţile Macabeilor intră aşadar în conştiinţa publică prin adoptarea lor de către Părinţii Bisericii, atât greci, cât şi latini. Din acel moment, istoria lui Iuda şi a fraţilor săi devine până într-atâta un bun al istoriei ecleziastice, încât teologul francez din secolul al XII-lea Pierre Commestor le consacră două capitole din *Historia scolastica* în care rezumă cele două cărţi şi le consideră *scripta sanctorum, quia de veritate non dubitatur, ab ecclesia recipiuntur*. În 1442, în bula promulgată de papa Eugeniu al IV-lea, primele două Cărţi ale Macabeilor sunt incluse solemn între scrierile inspirate fiind menţinute în canon de Sinodul de la Trento. Înşişi iudeii recunosc că salvarea de la naufragiul literar a acestor cărţi importante, mai ales pentru istoria lui Israel, se datorează încorporării lor între operele de referinţă pentru creştini.

IX. Panegiricele creştine ale Macabeilor

Pe lângă menţionarea celor patru Cărţi ale Macabeilor în patristică, pe lângă utilizarea primelor două ca izvoare pentru reconstituirea istoriei locurilor unde a apărut credinţa Evangheliilor, Părinţii Bisericii au dezvoltat în scrierile

lor motive relatate în descrierea rezistenței opuse de iudei față de politica de elenizare a lui Antiochos al IV-lea Epiphanes. Motivul predilect este, în chip firesc, martiriul lui Eleazar și al celor șapte frați relatat în Cartea a doua și reluat în a patra pe fondul filozofiei stoice. Grigore din Nazianz abordează subiectul în *Discursul al 15-lea*, adevărat panegiric al martirilor din 2 Macabei. Două teme străbat textul lui Grigore: *legitimitatea* sărbătoririi Macabeilor de către creștini și *necesitatea* omagierii lor. Episcopul reacționează împotriva celor care consideră nelegitimă pentru creștini celebrarea celor care nu s-au luptat pentru Hristos (μὴ μετὰ Χριστόν); el susține, interpretând hristologic Vechiul Testament, că Logosul, întrupat în Iisus, a vorbit mai dinainte oamenilor cu gândul purificat. Există o acțiune originară a Cuvântului în istorie, preexistentă venirii Mântuitorului, care pregătește momentul suprem al Întrupării. Eleazar, considerat părintele spiritual al martirilor, cei șapte frați, priviți ca un personaj colectiv, și mama lor fac parte din această categorie privilegiată de „creștini" de dinainte de Hristos.

Ioan Gură de Aur dedică trei omilii aceleiași teme: *Omilia 1* și *2 despre Macabei* și *Omilia despre Eleazar și cei șapte frați*. În viziunea sa, Iisus Hristos a inaugurat altfel de „lupte atletice", substanțial diferite de cele profane. Necredincioșii prezintă spectatorilor atleți viguroși fizic, care se întrec în concursuri sportive, în timp ce Hristos aduce în arenă un bătrân, o femeie bătrână și șapte copii. Bătălia dusă de Mântuitor este împotriva demonilor, împotriva răului. Spre deosebire de Grigore din Nazianz, Ioan Gură de Aur îi prezintă pe Macabei asemenea unor martiri creștini.

Astfel, Macabeii, prin gestul lor de rezistență, au „semnat" un act istoric cu consecințe în istoria universală, iar prin valorizarea exemplului lor de către scriitorii creștini, ei au devenit un „bun" al culturii europene: Rafael va picta un episod macabeic, iar Händel va compune faimosul oratoriu „Iuda Macabeul".

Gheorghe Ceaușescu

1 MACABEI

1 Macabei

1 [1] Şi a fost aşa: după ce Alexandru, macedoneanul, fiul lui Filip, care a
plecat din pământul Chetiim, l-a bătut pe Darius, regele perşilor şi al mezi-
lor, şi a domnit în locul acestuia mai întâi peste Elada, [2] a purtat nenumărate
războaie, a cucerit cetăţi şi a răpus [mulţi] regi ai pământului. [3] Şi a ajuns la
marginile pământului şi a luat prăzi de la multe popoare. Şi pământul s-a
liniştit în faţa lui şi [atunci] inima i s-a înălţat şi i s-a umplut de trufie. [4] Şi,
ridicând o oştire preaputernică, a stăpânit ţări, neamuri şi regi, care au ajuns
să-i plătească tribut. [5] Iar mai apoi a căzut la pat şi a ştiut că va muri. [6] Şi i-a
chemat pe cei mai străluciţi slujitori ai săi, care crescuseră alături de el din
tinereţe şi, încă în viaţă fiind, le-a împărţit împărăţia. [7] Şi Alexandru a murit
după ce a domnit doisprezece ani. [8] Şi au stăpânit slujitorii săi, fiecare în
ţinutul său. [9] Şi după moartea lui s-au încoronat toţi şi apoi fiii lor, timp de
mulţi ani, şi au înmulţit relele pe pământ. [10] Şi a crescut din neamul lor un

---

1,1 Alexandru Macedon, născut în 356 î.H. la Pella, domneşte din anul 336 şi moare în 323 la Babilon. Flavius Iosephus (*AI* 11,305) pretinde că Alexandru s-ar fi dus la Ierusalim şi că s-ar fi convertit la religia iudaică. ♦ „Chetiim": iniţial erau numiţi aşa locuitorii Chitionului, în Cipru, apoi ciprioţii în general, mai târziu greco-macedonenii şi, în sfârşit, romanii. Flavius Iosephus (*AI* 1,128) explică astfel faptul: „Iudeii numesc Chittim toate insulele şi majoritatea popoarelor de pe coastă." Cu sensul de „romani", termenul apare pentru prima oară în Dan. 11,30: „Şi vor sosi corăbii din Chittim împotriva lui, şi el îşi va pierde curajul." Este vorba de Antiochos Epiphanes şi de ultimatumul adresat lui de Popilius Laena în 168 î.H. Cuvântul se regăseşte şi în manuscrisele de la Qumran, unde pare a fi un termen generic comparabil cu grecescul „barbar"; este un termen universal aplicabil oricăror străini. Chiar dacă romanii sunt bine priviţi în primele două cărţi ale Macabeilor, e de notat că ei sunt reprezentaţi de a patra fiară din Daniel (Dan. 7,7). ♦ Darius al III-lea domneşte între 336-330.

1,3 „s-a liniştit": expresie biblică, *cf.* Jud. 3,11 etc.

1,4 „regi": gr. τύραννοι, termen mult mai rar decât βασιλεῖς.

1,8 După moartea lui Alexandru, urmaşii săi, „diadohii" şi-au împărţit imperiul: Antipatros, Macedonia şi Grecia; Antigonos, Frigia, Licia, Pamfilia; Ptolemeu, Egiptul; Attalos, Pergamul; Seleucos, Siria şi Babilonia.

1,10 „vlăstar", gr. ῥίζα, *litt.* „rădăcină". ♦ Antiochos al III-lea Megas (223-187 î.H.), tatăl lui Antiochos al IV-lea Epiphanes (175-164 î.H.). ♦ „...domniei grecilor": evenimentele

vlăstar păcătos, Antiochos Epiphanes, fiul regelui Antiochos, care a fost
ostatec la Roma; şi el a ajuns rege în anul o sută treizeci şi şapte al domniei
grecilor.
[11] În acele zile s-au ivit din Israel oameni fără de lege care îi îndemnau
pe mulţi, spunându-le: „Hai să facem legământ cu neamurile din jurul nostru,
căci, de când ne-am rupt de ele, multe nenorociri ne-au ajuns." [12] Şi plăcut a
fost în ochii lor îndemnul; [13] şi unii din popor, bucuroşi, s-au dus la rege, şi
regele le-a dat deplină putere să urmeze rânduielile neamurilor păgâne. [14] Şi
au construit în Ierusalim un gimnaziu după obiceiurile neamurilor păgâne
[15] şi şi-au îndepărtat tăierea împrejur, şi s-au îndepărtat de legământul sfânt,
şi s-au unit cu neamurile păgâne, şi s-au vândut spre a săvârşi răul.
[16] Şi [când] s-a întărit domnia lui Antiochos, i-a venit lui în minte să
stăpânească şi pământul Egiptului, spre a stăpâni peste cele două regate.
[17] Şi a pornit spre Egipt cu oaste puternică, cu care de luptă, elefanţi,
călăreţi şi flotă mare; [18] şi s-a războit cu Ptolemeu, regele Egiptului; şi
Ptolemeu a dat înapoi din faţa lui, şi a fugit, şi au căzut mulţi răniţi. [19] Şi au

---

sunt datate după calendarul seleucid; 1Mac. foloseşte, cu unele excepţii, calculul autumnal, după care era seleucidă începe în octombrie 312 î.H., în vreme ce în 2Mac. (şi în câteva locuri din 1Mac.) se foloseşte calculul vernal, după care era începe la 3 aprilie 311.

1,11 „oameni", *litt.* „fii" – semitism.

1,14 „gimnaziu": spaţiu pentru exerciţii fizice, în care se practica un adevărat cult al corpului omenesc nud. Gimnaziile erau cele mai importante „arme" culturale pentru elenizarea evreilor. Evreii tradiţionali vedeau în ele principalul mijloc de ocupaţie şi aculturaţie (vezi, între alţii, Momigliano, A., 1975).

1,15 „şi-au îndepărtat tăierea împrejur", *litt.* „şi-au [re]făcut prepuţuri". Prin refacerea unor prepuţuri artificiale, evreii aculturaţi, elenizaţi, îndepărtau urma cea mai concretă a apartenenţei la Israel. Acest gest era impus şi de faptul că, în gimnazii, exerciţiile fizice se practicau cu trupurile complet dezbrăcate. ♦ Politica de elenizare promovată de Antiochos Epiphanes şi-a găsit numeroşi sprijinitori între iudei; conflictele între aceştia şi iudeii rămaşi credincioşi Legii vor avea o pondere însemnată în desfăşurarea evenimentelor. Războiul împotriva lui Antiochos este dublat de un adevărat şi sângeros război civil, între evreii „tradiţionalişti" şi „modernişti".

1,18 Este vorba despre Ptolemeu al VI-lea Filometor (180-145 î.H.).

1,19 Prada luată din cetăţi era rezervată soldaţilor, iar bogăţiile templelor reveneau regelui; templele adăposteau bogăţii importante, iar capturarea lor era denumită cu termenul *hierosylie* („jefuirea templelor"); acţiunile în Egipt ale lui Antiochos Epiphanes sunt menţionate de Polibiu (27,17); papirusul 781 de la Tebtunis pomeneşte prădarea marelui templu al lui Amon din Arsinoe de către Antiochos; conform oracolelor sibiline, regele şi-a trimis prada bogată pe mare de la Alexandria. Cât de important a fost câştigul

fost cucerite cetăţile întărite din ţara Egiptului, şi [regele] a luat prăzile din ţara Egiptului. [20] Şi s-a întors Antiochos după ce a cucerit Egiptul, în al o sută patruzeci şi treilea an, şi a pornit împotriva lui Israel şi împotriva Ierusalimului cu oaste puternică. [21] Şi, în trufia sa, a intrat în templu şi a luat altarul de aur şi sfeşnicul luminii cu tot ce ţinea de el [22] şi masa [pâinilor] punerii înainte şi cupele, ibricele, căţuile de aur, şi perdeaua, şi coroanele şi podoaba de aur care se afla pe faţada templului, pe toate le-a luat; [23] şi a luat aurul şi argintul şi lucrurile de preţ şi a luat comorile ascunse pe care a putut să le găsească; [24] şi, luându-le pe toate, a plecat spre ţara sa, [după ce] săvârşise măcel şi grăise cu mare trufie. [25] Şi a fost mare jale în Israel, în toate locurile sale. [26] Şi au suspinat căpeteniile şi bătrânii, fecioarele şi tinerii n-au mai avut putere, şi frumuseţea femeilor s-a ofilit. [27] Toţi mirii cântau bocete şi curgeau lacrimi în camera miresei. [28] Pământul s-a cutremurat din pricina locuitorilor săi şi toată casa lui Iacob s-a acoperit de ruşine.

[29] După doi ani de zile, regele a trimis în oraşele lui Iuda un dregător pentru strângerea dărilor, care a intrat în Ierusalim cu oaste puternică. [30] Şi cu viclenie le-a zis lor vorbe de pace, şi [iudeii] l-au crezut. Dar, pe neaşteptate, a căzut asupra oraşului şi i-a dat o mare lovitură, şi a ucis mult popor din Israel. [31] Şi a luat pradă din oraş, şi l-a ars cu foc, şi i-a dărâmat

---

rezultă din Polibiu 28,15, unde istoricul relatează că regele sirian a trimis la Roma trei ambasadori cu o coroană de cincizeci de talanţi şi că a distribuit oraşelor greceşti încă o sută de talanţi, fără ca prada să-i fi fost diminuată semnificativ.

1,20 „în al o sută patruzeci şi treilea an..." = toamna lui 169 î.H. ♦ „cu oaste puternică", gr. ὄχλῳ βαρεῖ, *litt.* „cu mulţime grea" (se subînţelege „de soldaţi").

1,21 „templu", gr. ἁγίασμα, *litt.* „[lăcaşul] sfânt, sanctuar". Enumerarea obiectelor sustrase din Templu oferă, subliniază Abel, p. 11, analogii cu 4Rg. 25,14 *sq.*, unde este vorba de distrugerea Templului de către caldeeni. Catapeteasma este faimoasa draperie aflată la intrarea Templului; a figurat după toate probabilităţile ca *ex voto* al lui Antiochos la templul lui Zeus de la Olimpia; Pausanias (5,12,2) spune că era împodobită cu broderii asiriene şi colorată cu purpură. Printre obiectele sustrase se aflau şi bronzuri votive, pe care succesorii lui Antiochos le-au dăruit sinagogii din Antiohia.

1,26-28 Efectele acţiunii lui Antiochos împotriva lui Israel sunt exprimate sub forma unei lamentaţii.

1,31 Conform celor relatate de Flavius Iosephus (*Bell. Iud.* 1,31-32), iudeii au încercat să se emancipeze în timpul conflictului dintre Antiochos Epiphanes şi Ptolemeu al VI-lea. Acţiunea seleucidului este, aşadar, o replică dură la această tentativă. Defecţiunea Iudeii este menţionată şi în 2Mac. 11,5. Flavius Iosephus şi 2Mac. 11,5 preiau, conform interpretării lui Bickermann (*apud* Abel), o tradiţie seleucidă.

casele şi zidurile de împrejmuire. 32 Şi i-au dus femeile şi copiii în robie şi
au luat cu ei vitele. 33 Iar cetatea lui David au reclădit-o cu zid mare şi
puternic, cu turnuri tari, şi au prefăcut-o în Cetăţuie pentru ei. 34 Şi au pus
acolo un neam păcătos, oameni fără de lege care s-au întărit în ea. 35 Şi au
adus acolo arme şi hrană şi toată prada pe care o luaseră din Ierusalim şi
[fortăreaţa] a devenit o mare capcană. 36 Şi a ajuns ca un loc de pândă împo-
triva templului şi un vrăjmaş rău pentru Israel în orice vreme. 37 Şi au vărsat
sânge nevinovat în jurul templului şi au pângărit templul. 38 Atunci locui-
torii Ierusalimului au fugit din pricina lor şi [Ierusalimul] a devenit sălaş al
străinilor; [cetatea] a devenit străină pentru cei născuţi din ea şi copiii ei au
părăsit-o. 39 Templul s-a făcut pustiu ca un deşert, sărbătorile ei s-au pre-
făcut în jale, sabaturile ei, în ocară, cinstea ei, în batjocură. 40 Şi pe cât
fusese odinioară de slăvită, pe atât de înjosită era acum şi măreţia ei s-a
preschimbat în jale.

41 Şi a scris regele în tot regatul său ca toţi [supuşii] să fie un singur
popor 42 şi fiecare să-şi părăsească datinile sale. Şi toate neamurile s-au

---

1,33 „Cetăţuie", gr. ἄκρα: localizarea cetăţuii seleucide a făcut să curgă multă cerneală; cea mai plauzibilă ipoteză îi aparţine lui P. Vincent într-un studiu topografic publicat în *RB* 1934, p. 205 *sq.*: „*Acra* sirienilor, aşa cum o prezintă prima carte a Macabeilor, pare aşadar a-şi fi găsit cea mai bună localizare pe promontoriul de nord-est al marii coline occidentale spre extremitatea cartierului evreiesc de sus (*apud* Abel, p. 17), adică pe locul unde se află palatul Hasmoneilor."

1,34 Înconjurat cu o incintă puternică, cartierul denumit Cetatea lui David a devenit pentru forţele de ocupaţie o ἄκρα, adică o fortăreaţă aşezată pe înălţime; termenul s-a încetăţenit şi a fost adoptat şi de iudei. „Acra" era considerată de seleucizi drept un *polis* cu teritoriu propriu, sanctuar şi gimnaziu; toate acestea constituiau „o cursă periculoasă" a elenismului împotriva iudeilor.

1,36 „vrăjmaş rău", *litt.* „diavol rău": singura ocurenţă a acestui cuvânt în Cărţile Macabeilor. În LXX există aproximativ 30 de ocurenţe, cele mai multe în Cartea lui Iov.

1,37 Urmează o elegie al cărei paralelism este tipic biblic, în fapt o nouă lamentaţie.

1,42 Antiochos era un promotor al elenismului şi a încercat convertirea tuturor „barbarilor" la civilizaţia elenică; în ce-i priveşte pe iudei, Tacitus, un adversar al acestora (*Hist.* 5,8,2) caracterizează în următorii termeni acţiunea seleucidului: *Postquam Macedones praepoluere, rex Antiochus demere superstitionem et mores dare adnisus, quo minus taeterrimam gentem in melius mutaret*: „După ce macedonenii şi-au instaurat dominaţia, regele Antiochos a încercat să le îngrădească religia şi să introducă moravuri greceşti, pentru a civiliza acest neam respingător...". Bizantinul Malalas (*Chronographia* 205-207), reluând probabil o versiune seleucidă, îi descrie pe iudei drept rebeli care, profitând de înfrângerea lui Antiochos în Egipt, unde se duseseră pentru a-i sprijini pe

supus cuvântului regelui. [43] Şi mulţi din Israel au primit cu plăcere religia
lui şi au adus jertfe idolilor şi au pângărit sabatul. [44] Şi a trimis regele prin
crainici scrisori către Ierusalim şi către oraşele din Iuda, să umble după
datini străine de pământul [lor] [45] şi să oprească de la altar arderile de tot, şi
jertfa, şi libaţia; şi să pângărească sabaturile şi sărbătorile; [46] şi să necin-
stească templul şi pe cei sfinţi; [47] să construiască altare păgâneşti, incinte şi
sanctuare pentru idoli şi să jertfească porci şi animale necurate; [48] şi să-i
lase pe fiii lor netăiaţi împrejur şi să-şi spurce sufletele cu tot felul de lucruri
necurate şi pângăriri, [49] încât să uite Legea şi să schimbe toate rânduielile;
[50] iar cine nu va face după cuvântul regelui, să fie ucis. [51] Astfel a scris [regele]
în tot regatul său şi a pus supraveghetori peste tot poporul; şi a poruncit
tuturor oraşelor lui Iuda ca toate să aducă jertfe zeilor. [52] Şi mulţi din popor
s-au adunat cu ei, toţi cei care se lepădaseră de Lege, şi au făcut rele pe
pământ; [53] iar pe [adevăraţii] israeliţi i-au silit să se ascundă în tot felul de
ascunzători. [54] În ziua a cincisprezecea a lunii Chaseleu, în al o sută patruzeci

---

iudei, l-ar fi trădat pe acesta şi s-au ridicat împotriva lui; versiunea este o încercare de legitimare a acţiunilor antiiudaice ale seleucidului.

1,43 „religia", gr. λατρεία, *litt.* „cult adus lui Dumnezeu".

1,44 „scrisori", gr. βιβλία: este vorba de actul oficial; pluralul pare a indica existenţa mai multor exemplare ale aceluiaşi act. Aristocraţia a fost câştigată în favoarea elenismului; *cf.* şi 2Mac. 11,24.

1,47 Porcul era un animal predilect în alimentaţia grecilor şi romanilor şi, în consecinţă, o ofrandă foarte apreciată de zei; era sacrificat în special pentru divinităţile agrare (Demeter, Dionysos) sau pentru divinităţile infernale. Purceluşii constituiau victime sacre prin definiţie. Spre deosebire de greci şi de romani, iudeilor le era interzisă carnea de porc, chiar dacă ea fusese utilizată de populaţiile primitive palestiniene. Se poate recunoaşte o referire implicită la profeţiile din Ieremia 7,1-15 şi Iezechiel 8,7-16. După 2Mac. 6,2, Antiochos a poruncit transformarea Templului în templul lui Zeus Olimpianul. Ieronim (*In Danielem* 2,8,13b-14) spune că regele a dispus aşezarea în Templu a unei statui a lui Zeus Olimpianul. Templul de pe muntele Garizim a fost transformat în sanctuar al lui Zeus Xenios. În acelaşi timp, cultul împăratului era asociat zeului suprem al panteonului grec; cu ocazia sărbătorilor imperiale se aduceau jertfe păgâne pe altarul arderilor de tot.

1,50 Textul este polemic, astfel încât nu reproduce spiritul decretelor seleucide; Flavius Iosephus (*AI* 12,5,4) utilizează termeni mai apropiaţi de sensul documentelor oficiale.

1,54 „în ziua... şi cincilea an": 8 decembrie 167 î.H. ♦ „Urâciunea Pustiirii", gr: βδέλυγμα ἐρημώσεως, metaforă pentru orice prezenţă profanatoare. Traducerea exactă, în conformitate cu lexicul prezentei ediţii, ar fi „spurcăciunea pustiirii", termenul βδέλυγμα fiind în mod sistematic echivalat prin „spurcăciune". Totuşi, pentru formula „tehnică", βδέλυγμα ἐρημώσεως, care va apărea şi în Cartea lui Daniel, am păstrat echivalarea

şi cincilea an, a construit Urâciunea Pustiirii pe altar. Şi în oraşele lui Iuda,
de jur împrejur, au construit altare păgâne; [55] şi aduceau jertfe la uşile caselor
şi în pieţe. [56] Şi cărţile Legii pe care le-au găsit le-au rupt şi le-au ars în foc.
[57] Şi unde se găsea la cineva cartea Legământului şi dacă cineva urma Legea,
hotărârea regelui îl da pieirii. [58] Şi cu această împuternicire, aşa făceau în
Israel împotriva celor descoperiţi, lună de lună, prin cetăţi. [59] Iar în a două-
zeci şi cincea zi a lunii ei au adus jertfe pe altarul păgân care se afla pe
locul altarului [templului]. [60] Şi pe femeile care-şi tăiau împrejur copiii
le-au ucis, potrivit hotărârii, [61] cu copiii atârnaţi de gât; şi [au măcelărit] şi
familiile lor şi pe cei care săvârşiseră tăierea împrejur. [62] Dar mulţi din Israel
s-au întărit şi au găsit în ei puterea să nu mănânce lucruri necurate; [63] şi au
fost gata să moară decât să se spurce cu bucate şi să pângărească Legă-
mântul cel sfânt; şi [chiar] au murit. [64] Şi mare urgie s-a abătut peste Israel.

2 [1] În zilele acelea s-a ridicat Mattathias, fiul lui Ioan al lui Simon,
preot dintre fiii lui Ioarib din Ierusalim, care se aşezase în Modein. [2] Şi avea
cinci fii: Ioan, poreclit Gaddi, [3] Simon, numit şi Thassi, [4] Iuda, numit
Macabeul, [5] Eleazar, numit Auaran, Ionates, numit Apphus. [6] Şi a văzut
blasfemiile care s-au întâmplat în Iuda şi în Ierusalim [7] şi a zis: „Vai! De ce
m-am născut să văd prăbuşirea poporului meu şi prăbuşirea cetăţii sfinte şi
să stau aici când este dată în mâna duşmanilor, şi templul, în mâna străi-
nilor? [8] Iar templul ei a ajuns asemenea unui om lipsit de cinste, [9] lucrurile

românească tradiţională, intrată deja în uzul curent („Urâciunea Pustiirii"). Pentru Părinţii Bisericii (Hipolit, Pseudo-Hipolit, Ieronim etc.), „Urâciunea Pustiirii", idolul ridicat în Templul de la Ierusalim, este un simbol al Antihristului, Antiochos însuşi fiind unul dintre premergătorii Vrăjmaşului eshatologic. Tema este tratată amănunţit în Bădiliţă, C., 2005, *passim*.

1,59 Primul sacrificiu pe altarul păgân, care era aşezat pe altarul iudaic, a avut loc în 25 Kislev (16 decembrie), adică în ziua de naştere a regelui; de atunci se aduceau jertfe păgâne în aceeaşi zi, lunar.

2,1 În imposibilitatea de a-şi exercita funcţia în Ierusalim, Mattathias se retrage în Modein, oraş situat în munte, la vest de Ierusalim.

2,2-5 Gaddi apare în Num. 13,11, unde desemnează un notabil din tribul lui Manase şi poate fi tradus „norocosul"; porecla de Thassi nu şi-a găsit o explicaţie peremptorie. ♦ „Macabeul": gr. Μακκαβαῖος este forma elenistică pentru *Maqqabhī* (pentru acest termen, *cf.* Introducere, II). ♦ Auaran se traduce prin „treaz" ♦ Unele mss. au Σαπφους, greşeală din cauza scrierii continue; pentru Apphus nu există o ipoteză plauzibilă.

2,8 „Templul": pentru prima dată apare aici ναός, termenul specific pentru Templu.

care îi aduceau slava au fost luate în robie, pruncii săi au fost uciși în piețe,
tinerii săi, de sabia dușmanului. [10] Ce neam nu i-a moștenit domnia și n-a
pus stăpânire pe prăzile ei? [11] Toată podoaba ei a fost luată, și [cetatea]
liberă a ajuns în robie. [12] Și iată, cele sfinte ale noastre și frumusețea noastră
și slava noastră au fost pustiite; neamurile păgâne le-au pângărit. [13] La ce
bun să mai trăim?" [14] Și Mattathias și fiii săi și-au sfâșiat hainele și s-au
îmbrăcat în sac și au jelit amarnic.

[15] Și cei [trimiși] de la rege care sileau spre lepădarea de Lege au ajuns
în cetatea Modein, ca să aducă jertfe. [16] Și mulți din Israel au trecut la ei; iar
Mattathias și fiii săi s-au ținut deoparte. [17] [Trimișii] regelui i-au vorbit lui
Mattathias zicând: „Ești conducător slăvit și de vază în această cetate și
sprijinit de fii și de frați; [18] acum, apropie-te tu cel dintâi și împlinește
hotărârea regelui, cum au făcut toate neamurile și bărbații din Iuda și cei
care au rămas în Ierusalim, iar tu și fiii tăi veți fi printre prietenii regelui; tu
și fiii tăi veți fi cinstiți cu argint, cu aur și cu multe daruri." [19] Iar Mattathias
a răspuns și a rostit cu glas puternic: „Chiar dacă toate neamurile care se
află sub stăpânirea regelui îi vor da ascultare îndepărtându-se de religia
părinților noștri și se vor supune poruncilor lui, [20] eu, fiii mei și frații mei
vom umbla în legământul părinților noștri; [21] ferească [Dumnezeu] să
părăsim Legea și rânduielile; [22] nu vom da ascultare vorbelor regelui să ne
abatem de la religia noastră nici la dreapta, nici la stânga. [23] Și când și-a
încheiat vorba, s-a apropiat un bărbat iudeu, ca în văzul tuturor să aducă
jertfe pe altarul păgân din Modein, potrivit cu hotărârea regelui. [24] Și l-a
văzut Mattathias, și a fost înflăcărat de râvnă, și i s-au cutremurat rărunchii,
și l-a cuprins o dreaptă mânie: a alergat și l-a înjunghiat pe altar; [25] și l-a

---

2,11 Aici se încheie lamentația lui Mattathias, începută la v. 7; v. 12 reface legătura cu v. 6.

2,14 Sfâșierea hainelor ca semn al durerii se întâlnește nu numai la iudei, ci și la asirieni, greci și romani.

2,18 „prietenii regelui": demnitari înveșmântați în purpură care primeau misiuni la curte, însărcinări administrative și militare (*cf.* și 1Ezr. 8,11); vechi obicei oriental preluat și de Alexandru Macedon.

2,19 „sub stăpânirea regelui", gr. ἐν οἴκῳ τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως, *litt.* „în casa regalității regelui".

2,25 „trimisul regelui": Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 1,1,3, îl numește pe împuternicitul lui Antiochos în mod eronat Bacchlides, iar în *AI* 12, 6,3, Apelles (Abel, p. 38, presupune o alterare a numelui de Apollonios; cu toate acestea propune păstrarea numelui de Apelles pentru funcționarul regal).

ucis în aceeaşi clipă şi pe trimisul regelui, cel care [îi] silea să aducă jertfe, şi a răsturnat altarul. 26 Şi s-a înflăcărat de râvnă pentru Lege, aşa cum făcuse Phinees împotriva lui Zambri, fiul lui Salom. 27 Şi a strigat Mattathias în cetate cu glas puternic şi a spus: „Oricine are râvnă pentru Lege şi păstrează Legământul, să vină după mine!" 28 Şi a fugit el şi fiii săi în munte, părăsindu-şi avutul în cetate.

29 Atunci mulţi care căutau dreptatea şi judecata au coborât în pustiu, ca să se aşeze acolo, 30 ei şi fiii lor, şi femeile lor, şi turmele lor, fiindcă se înăspriseră asupra lor relele. 31 Şi s-a dat veste dregătorilor regelui şi oştirii care se afla în Ierusalim, cetatea lui David, că nişte oameni care călcaseră porunca regelui s-au ascuns în pustiu. 32 Şi i-a urmărit multă oştire şi i-au ajuns şi s-au aşezat în linie de bătaie; şi s-au pregătit de război în ziua de sabat; 33 şi le-au strigat: „Până aici! Ieşiţi, faceţi după cuvântul regelui şi veţi rămâne în viaţă!" 34 Dar ei au răspuns: „Nu vom ieşi şi nici nu vom face după cuvântul regelui, pângărind ziua sabatului." 35 Şi [aceia] au pornit război împotriva lor. 36 Dar ei nu le-au răspuns, nici n-au aruncat pietre asupra lor, nici nu le-au tăiat calea spre ascunzători, 37 spunând: „Să murim cu toţii în curăţia noastră; cerul şi pământul ne sunt martori că ne omorâţi pe nedrept!" 38 Şi au năvălit asupra lor [în zi] de sabat şi au murit şi ei, şi femeile lor, şi copiii lor, şi turmele lor, ca la o mie de suflete de oameni.

39 Când Mattathias şi prietenii săi au aflat, au jelit mult pentru ei. 40 Şi şi-au zis unul către altul: „Dacă vom face toţi cum au făcut fraţii noştri şi nu ne vom lupta cu păgânii pentru sufletele noastre şi rânduielile noastre, degrabă vom fi şterşi de pe [faţa] pământ[ului]." 41 Şi au ţinut sfat în acea zi, spunând: „Oricine ar porni război împotriva noastră în zi de sabat, să ne luptăm cu el spre a nu muri cu toţii, cum au murit fraţii noştri în

---

2,26 Despre gestul lui Phinees, vezi Num. 25.

2,32 După Flavius Iosephus, *AI* 13,6,2, alegerea sabatului ca zi pentru bătălie a fost deliberată: iudeii sau încălcau Legea luptându-se sau, respectând-o, erau lipsiţi de posibilitatea de a se apăra.

2,36-37 Iudeii asediaţi se abţin de la munci brute, cum ar fi aruncarea de pietre, baricadarea grotelor, dar rămân fermi prin vorbe şi atitudine.

2,41 În 312 î.H. Ptolemeu I Soter a cucerit Ierusalimul profitând de repaosul sabatului; mai târziu, Pompeius Magnus, în 64 î.H., şi-a intensificat lucrările pentru asedierea Ierusalimului în ziua sabatului, ştiut fiind că în acea zi iudeii se limitează strict la defensivă. Un caz excepţional s-a produs în 66 d.H. când iudeii l-au atacat pe guvernatorul Cestius Gallus „fără să ţină seama de ziua sabatului" (Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 2,19,3).

ascunzători.” 42 Atunci li s-a adăugat ceata assideilor, oameni viteji din
Israel, toți cei devotați Legii; 43 și toți care fugeau de nenorociri li se ală-
turau; și așa se întăreau. 44 Și au alcătuit o oaste și i-au lovit pe păcătoși cu
urgia lor și pe bărbații fără de lege, în mânia lor; iar cei care au scăpat au
fugit la neamuri. 45 Mattathias a dat ocol împreună cu prietenii săi și au
sfărâmat altarele 46 și i-au tăiat cu forța împrejur pe copiii netăiați împrejur,
pe câți i-au găsit în hotarele lui Israel; 47 și i-au izgonit pe cei trufași și
lucrarea a fost dusă la bun sfârșit prin mâna lor; 48 au smuls Legea din mâna
păgânilor și a regilor și nu s-au plecat în fața păcătoșilor.
49 Și [când] i s-a apropiat lui Mattathias sfârșitul, le-a spus fiilor săi:
„Acum s-a înstăpânit trufia și ocara și vremea răsturnării și urgia mâniei.
50 Acum, copii, înflăcărați-vă de râvnă pentru Lege și dați-vă viața pentru
Legământul părinților noștri; 51 amintiți-vă de faptele strămoșilor pe care
le-au săvârșit la vremea lor și veți dobândi faimă mare și nume veșnic.
52 Oare Avraam nu a fost găsit credincios în mijlocul ispitei și nu i s-a
socotit aceasta ca dreptate? 53 Iosif la ceas de restriște a păzit porunca și a
ajuns stăpânul Egiptului. 54 Phinees, părintele nostru, pentru râvna sa

---

2,42 „Assideii” (gr. Ασσιδαῖοι): „cei drepți” din *Cartea lui Enoh*, precursorii fariseilor.
2,47 „cei trufași”, gr. υἱοὶ τῆς ὑπερηφανίας, *litt.* „fiii trufiei”, ebraism desemnându-i pe emisarii lui Antiochos care se lăudau că au lichidat religia iudaică.
2,48 „Regii” sunt Antiochos al IV-lea Epiphanes și succesorii săi. ♦ „nu s-au plecat... păcătoșilor”, *litt.* „nu au dat corn păcătoșilor”: „cornul” era metafora obișnuită a puterii.
2,51-61 Urmează un text poetic caracterizat mai degrabă prin simetrie decât prin paralelism; fiecare vers este compus din două hemistihuri, primul exaltând meritele unui personaj, al doilea, binefacerile primite de acesta.
2,52-60 Avraam a fost pus la încercare de YHWH, care i-a cerut sacrificarea unicului său fiu (Gen. 15,5 și urm.); Iosif este exemplul clasic pentru statornicia întru Lege, căci n-a cedat, deși a fost vândut unor negustori străini și calomniat de soția lui Putifar; Phinees, menționat mai înainte, este al treilea mare preot după Aaron și Eleazar, tatăl său; Mattathias nu este fiul lui Phinees, expresia „părintele nostru” indicând o filiație spirituală; Iisus Nave – Ἰησοῦς fiind transcrierea grecească a lui *Yᵉhōșua'* – este succesorul lui Moise (*cf.* Num. 27,16-23); Chaleb a făcut elogiul Canaanului contrazicându-i pe defetiști (Num. 13,30; Iis. Nav. 14,6-15); Ilie a fost un adversar necondiționat al zeului Baal (1Rg. 18,10.15-18) și a fost ridicat la ceruri (2Rg. 2,1.11); Anania, Azaria, Misael, cei trei tineri ieșiți teferi din foc; Daniel, erou al unor povestiri pilduitoare, din cartea cu același nume. Virtutea lui Daniel este „curăția”. Termenul grecesc, ἁπλότης, are un spectru semantic larg: „simplitate”, „nevinovăție”, „fire curată”.
2,54 „pentru râvna sa aprinsă”, gr. ἐν τῷ ζηλῶσαι ζῆλον, *litt.* „râvnind râvnă” – semitism.

aprinsă a dobândit legământ de preoţie veşnică. 55 Iisus, întrucât a împlinit
cuvântul [Domnului], a ajuns judecător în Israel. 56 Chaleb, pentru că a dat
dreaptă mărturie în adunare, a primit pământ ca moştenire. 57 David, pentru
evlavia sa, a moştenit tronul regesc pe veci. 58 Ilie, aprins de râvnă pentru
Lege, a fost ridicat în cer. 59 Anania, Azaria şi Misael, prin încrederea lor,
au fost izbăviţi din foc. 60 Daniel, în curăţia lui, a fost scăpat din gura leilor.
61 Şi astfel înţelegeţi, din generaţie în generaţie, că toţi cei care nădăjduiesc
în Domnul, nu-şi vor pierde tăria. 62 Şi de vorbele păcătosului să nu vă temeţi,
căci slava lui e întru spurcăciune şi [mâncare pentru] viermi; 63 astăzi se
ridică, şi mâine nu-l mai vezi, căci s-a şi întors în ţărâna lui, şi gândurile lui
vor pieri. 64 Voi, copii, îmbărbătaţi-vă şi fiţi tari întru Lege, deoarece în ea
vă veţi găsi slava. 65 Şi iată-l pe Simon, fratele vostru, ştiu că este un om
bun la sfat; pe el să-l ascultaţi în toate zilele, el vă va fi tată. 66 Iar Iuda
Macabeul, viteaz încă din tinereţe, el să fie conducătorul oştirii şi să poarte
războiul [împotriva] popoarelor. 67 Voi să adunaţi la voi pe toţi cei care
înfăptuiesc Legea şi să împliniţi răzbunarea poporului vostru; 68 plătiţi-le pe
măsură păgânilor şi luaţi seama la poruncile Legii." 69 Şi i-a binecuvântat, şi
s-a adăugat la părinţii săi. 70 A murit în anul o sută patruzeci şi şase şi l-au
înmormântat în mormântul părinţilor săi la Modein; şi l-a jelit întregul
Israel cu jale mare.

3 1 Şi în locul lui s-a ridicat Iuda numit Macabeul, fiul lui. 2 Şi l-au
ajutat toţi fraţii săi şi toţi cei care s-au alipit de tatăl său şi purtau războiul
lui Israel cu voie bună. 3 [Iuda] a dus departe faima poporului său şi a
îmbrăcat platoşa asemenea unui uriaş; şi a luat armele de luptă şi a pornit
război ocrotindu-şi tabăra cu sabia. 4 Şi a fost asemenea unui leu în faptele
sale şi asemenea unui pui de leu care răcneşte după pradă. 5 Şi i-a urmărit
pe nelegiuiţi căutându-i, şi pe cei care îi hărţuiau poporul i-a dat pradă
focului. 6 Şi au dat înapoi nelegiuiţii de frica lui şi toţi lucrătorii fărădelegii
s-au cutremurat; şi propăşea izbăvirea în mâna lui. 7 Şi i-a amărât pe mulţi
regi, dar l-a bucurat pe Iacob cu faptele sale şi până în veac va fi amintirea
lui, spre binecuvântare. 8 Şi a străbătut oraşele lui Iuda şi i-a nimicit din ele

---

2,57 „evlavia": gr. ἔλεος, *litt.* „milă", traduce de obicei ebr. *ẖesedh*, „bunăvoinţă, îndurare".

3,3-9 Odă spre cinstirea lui Iuda Macabeul.

3,7 „mulţi regi": este vorba despre Antiochos al IV-lea, Antiochos al V-lea şi Demetrios I.

pe cei fără de lege şi a abătut urgia de la Israel; [9] şi faima lui a ajuns până la
capătul pământului şi i-a adunat pe cei gata să piară.
[10] Însă Apollonios a adunat neamuri păgâne şi oaste mare din Samaria,
spre a porni război împotriva lui Israel. [11] Şi, aflând acestea Iuda, i-a ieşit în
întâmpinare, l-a înfrânt şi l-a ucis; şi au căzut mulţi răniţi şi cei care au
scăpat au luat-o la goană. [12] Şi au luat prăzi de la ei, iar Iuda a luat sabia lui
Apollonios şi lupta cu ea în toate zilele. [13] Seron, căpetenia armatei siriene,
a auzit că Iuda a strâns o mulţime mare şi adunare de credincioşi cu el, ca să
pornească la război; [14] şi a spus Seron: „Îmi voi face un renume şi voi fi
slăvit în regat; aşadar, mă voi război cu Iuda şi cu toţi cei care împreună cu
el au dispreţuit cuvântul regelui.” [15] Şi a pornit şi a ridicat cu sine oştire
puternică de nelegiuiţi să-l ajute să se răzbune pe fiii lui Israel. [16] Când a
ajuns la urcuşul Baithoronului, i-a ieşit în întâmpinare Iuda cu câţiva
oameni. [17] Dar [aceştia], când au văzut oştirea venind înaintea lor, i-au spus
lui Iuda: „Oare cum vom putea noi, puţini fiind, să ne luptăm cu o mulţime
atât de puternică? Noi, care astăzi suntem osteniţi şi înfometaţi!” [18] Şi le-a
răspuns Iuda: „Este uşor ca mulţi să cadă în mâinile celor puţini şi nu este
deosebire înaintea cerului să izbăvească prin mulţi sau prin puţini. [19] Căci
nu în mulţimea oştirii stă biruinţa în război, ci din cer [vine] puterea. [20] Ei
pornesc împotriva noastră plini de trufie şi de fărădelege să ne nimicească
pe noi, şi pe femeile noastre, şi pe copiii noştri şi să ne despoaie; [21] iar noi
ne luptăm pentru vieţile noastre şi pentru legile noastre. [22] Şi El îi va zdrobi
în faţa noastră; să nu vă fie frică de ei!” [23] Când a încetat să vorbească, s-a
repezit pe neaşteptate împotriva lor, iar Seron a fost nimicit, cu oştirea sa,
dinaintea lui. [24] Şi l-a urmărit la coborâşul Baithoronului până în câmpie; şi

---

3,10 Apollonios comanda trupele din Samaritida, district al Siriei *Koile*; regiunea Ierusalimului era subordonată administrativ guvernatorului Samariei.

3,12 „prăzi”: acestea sunt de fapt rezultatul despuierii celor căzuţi pe câmpul de luptă.

3,13 Seron, un *hapax* în onomastica elenistică; el este comandantul, strategul armatei Siriei; Apollonios fusese subordonatul său; cum Seron acţionează din proprie iniţiativă, înseamnă că trupele din subordine constituiau armata regulată din Siria *Koile* (numele complet al provinciei era „Siria *Koile* şi Fenicia”; *cf.* 2Mac. 8,8).

3,16 Seron înainta prin Baithoronul de Jos, iar Iuda, avertizat de mişcările acestuia, îl aştepta în Baithoronul de Sus (*cf.* Flavius Iosephus, *AI* 12,7,1). Isprava lui Iuda este asemuită cu cea a lui Iisus Nave (2Mac. 10).

3,24 Flavius Iosephus (*Bell. Iud.* 2,19,8) descrie astfel zona în care s-a produs atacul neaşteptat al lui Iuda şi panica în care a intrat armata lui Seron: „De o parte şi cealaltă se aflau prăpăstii şi vadurile unor torente unde soldaţii legiunilor alunecau şi piereau; nu

au căzut de la ei opt sute de oameni, iar restul au fugit în ținutul filistenilor.
25 Şi a izbucnit teama faţă de Iuda şi de fraţii săi şi groaza a cuprins pe
păgânii din jurul lor; 26 şi a ajuns până la rege renumele lui şi despre
bătăliile lui Iuda povesteau neamurile păgâne.
27 Când regele Antiochos a auzit toate acestea, s-a aprins de mânie şi a
trimis de-a adunat toate oştile regatului său, o armată grozav de puternică.
28 Şi şi-a deschis vistieria şi a plătit armatei solda pe un an şi le-a poruncit
să fie pregătiţi pentru orice nevoie. 29 Şi a văzut că nu mai sunt bani în
vistierie şi că birurile ţării sunt mici din pricina răscoalei şi a nenorocirii pe
care o dezlănţuise în ţară nimicind datinile care erau de la începutul zilelor;
30 s-a temut că nu va mai avea cu ce plăti ca înainte cheltuielile şi darurile
pe care le dădea odinioară cu mână largă, întrecându-i pe regii dinaintea sa;
31 fiind foarte descumpănit în sufletul său, a hotărât să pornească spre Persia
şi să ia dările provinciilor şi să adune mulţi bani. 32 Şi l-a lăsat pe Lysias,
bărbat strălucit şi din neamul regelui, mai-mare peste treburile regatului, de
la fluviul Eufrat şi până la hotarele Egiptului, 33 şi să aibă grijă de creşterea
lui Antiochos, fiul său, până avea să se întoarcă; 34 i-a dat acestuia jumătate
din oştire, şi elefanţii, şi porunci pentru toate câte le plănuise; [mai ales]
pentru locuitorii Iudeii şi ai Ierusalimului, 35 să trimită împotriva lor oştire
ca să sfarme şi să nimicească puterea lui Israel şi rămăşiţa Ierusalimului şi
să şteargă amintirea lor din acel loc; 36 şi să aşeze pe fiii străinilor în toate
hotarele lor, şi pământul lor să-l împartă. 37 Iar regele a luat cealaltă

---

exista nici o posibilitate de fugă, nici o posibilitate de apărare; distruşi, soldaţii se resemnau să geamă, să se lamenteze de disperare; ecoul făcea să răsune strigătele de bucurie şi furie ale iudeilor."

3,29 Rezistenţa faţă de elenizare se manifesta şi prin neplata impozitelor.

3,31 Tacit (*Hist.* 5,8,1) vorbeşte de „defecţiunea" lui Arsaces; nu ştim pe ce se bazează istoricul roman când face această afirmaţie; mai degrabă Antiochos a întreprins o acţiune ofensivă la graniţa orientală a imperiului.

3,32 „strălucit": epitetul ἔνδοξος se acordă unei persoane pe care regele o cinsteşte în chip deosebit; rudele regelui constituiau o categorie superioară „prietenilor"; aveau dreptul să poarte o hlamidă de purpură prinsă cu o fibulă de aur. Lysias stăpânea ca înalt funcţionar vechea satrapie persană Abarnahara, cu excepţia Ciprului.

3,33 „Antiochos, fiul său": viitorul Antiochos al V-lea Eupator.

3,37 Prezentare inexactă: Antiochos a pornit campania pentru a întări satrapiile orientale ameninţate de expansionismul part. Cronologia acţiunilor lui Antiochos este incertă. Se cunoaşte campania împotriva lui Artaxias, care se declarase independent şi rege al Armeniei; a fost înfrânt şi luat prizonier de Antiochos (Appian, *Syria* 45,66). ♦ „ţinuturile de sus": se pare că e vorba de podişul iranian.

jumătate din armată şi a plecat din Antiohia, oraşul domniei lui, în anul o
sută patruzeci şi şapte, a trecut Eufratul şi a străbătut ţinuturile de sus.
38 Lysias i-a ales pe Ptolemeu, fiul lui Dorimenes, pe Nicanor şi pe
Gorgias, bărbaţi puternici dintre prietenii regelui, 39 şi a trimis împreună cu
ei patruzeci de mii de pedestraşi şi şapte mii de călăreţi să pornească
împotriva ţinutului lui Iuda şi să-l pustiască, după cuvântul regelui. 40 Şi au
pornit cu toată oastea lor, au ajuns şi şi-au pus tabăra aproape de Ammaus,
în câmp neted. 41 Negustorii din ţară au auzit de sosirea lor şi au luat mult
argint, aur şi lanţuri şi au venit la tabără pentru a-i cumpăra pe fiii lui Israel
ca robi. Şi li s-a adăugat o oaste din Siria şi din ţinutul Străinilor. 42 Iuda şi
fraţii săi au văzut că relele sporesc şi că oştile îşi pun tabăra în hotarele lor
şi au aflat de cuvintele regelui prin care poruncise să nimicească şi să
spulbere poporul; 43 atunci au spus unii către alţii: „Să ne ridicăm poporul
din prăbuşire şi să luptăm pentru poporul nostru şi pentru cele sfinte." 44 Şi
s-a făcut adunarea [poporului], ca să se pregătească de război, să se roage şi
să ceară milă şi îndurare [lui Dumnezeu]. 45 Ierusalimul era nelocuit ca
pustiul, şi nu intra şi nu ieşea nici una dintre odraslele sale; templul era
călcat în picioare şi fiii străinilor erau în fortăreaţă, lăcaşul păgânilor; se
ofilise voia bună a lui Iacob şi amuţiseră flautul şi *kinyra*. 46 Şi s-au adunat
şi s-au dus la Massepha în faţa Ierusalimului, căci la Massepha fusese mai
întâi loc de rugăciune al lui Israel. 47 Şi în acea zi au postit şi s-au îmbrăcat
în sac, şi-au pus cenuşă în cap şi şi-au sfâşiat veşmintele. 48 Au desfăşurat

3,39 După 2 Mac. 8,9, armata siriană cuprindea douăzeci de mii de oameni.

3,41 „au auzit de sosirea", *litt.* „au auzit numele": expresie care mai apare în LXX (*e.g.* Gen. 29,13; Num. 14,15). ♦ „o oaste din Siria": este vorba de contingente auxiliare. ♦ „Ţinutul Străinilor" este Philistia, *cf.* Jud., 1–4Rg., *passim* şi nota 10,1 la 1Par.

3,45 „*kinyra*": *cf.* 1Par. 13,8 şi nota *ad loc.*

3,46 „Massepha" (ebr. *Mifpeh*), la 13 km nord de Ierusalim, loc sacru din vechime.

3,48 Frază confuză care a generat mai multe interpretări: 1) păgânii caută în textele Legii analogii cu religia greacă punându-i în paralel pe Moise cu Minos, pe Samuel cu Hercules, pe YHWH cu Zeus etc. Interpretarea nu este plauzibilă, ea presupunând, printre altele, că grecii ar fi avut solide cunoştinţe de ebraică, ceea ce nu corespunde realităţii. 2) Pe baza unei glose (τοῦ ἐπιγράφειν ἐπ' αὐτῶν, „ca să deseneze pe ele") mai mulţi exegeţi consideră că iudeii au desfăşurat o rolă de papirus cu textul Legii, pe care păgânii o căutau spre a-şi reprezenta pe ea idolii; glosa însă este greacă, nu se găsea în textul ebraic. 3) Textul este alterat şi trebuie emendat; conjecturile propuse nu sunt însă necesare şi nu conduc la o soluţie. 4) Textul este corect, trebuie analizat cu atenţie şi pus în relaţie cu 2Mac. 8,23: în incertitudinea în care se aflau, iudeii caută un sprijin din cer; pentru aceasta ei deschid cartea sfântă în acelaşi scop oracular cu care grecii consultau

cartea Legii pentru [a căuta în ea] ceea ce neamurile căutau la chipurile
idolilor lor. 49 Şi au adus veşmintele preoţeşti, pârga şi zeciuielile şi i-au
adunat pe nazireii care-şi împliniseră zilele 50 şi au strigat cu glas către cer
spunând: „Ce să facem cu aceştia şi încotro să-i ducem? 51 Cele sfinte ale
Tale au fost călcate în picioare şi pângărite, iar preoţii Tăi jelesc şi sunt
umiliţi. 52 Şi iată, neamurile s-au adunat împotriva noastră spre a ne da
pieirii; Tu ştii ce plănuiesc ei împotriva noastră. 53 Cum vom putea sta în
faţa lor fără ajutorul Tău?" 54 Şi au sunat din trâmbiţe şi au strigat cu glas
puternic. 55 După aceasta, Iuda a rânduit conducători ai poporului, căpetenii
peste mii, şi peste sute, şi peste cincizeci, şi peste zece. 56 Şi le-a spus celor
care-şi zidiseră case, celor care se logodiseră, celor care-şi sădiseră vie şi
celor cuprinşi de teamă să se întoarcă fiecare acasă, potrivit Legii. 57 Şi a
ridicat tabăra şi a aşezat-o la miazăzi de Ammaus. 58 Atunci Iuda le-a spus:
„Încingeţi-vă şi fiţi viteji; fiţi gata în zori să ne luptăm cu neamurile acestea
care s-au adunat împotriva noastră, ca să ne nimicească pe noi şi cele sfinte
ale noastre; 59 căci este mai bine să murim în luptă decât să privim relele
abătute asupra neamului nostru şi asupra celor sfinte. 60 Şi aşa cum este
voinţa în ceruri, aşa se va face."

4 1 Gorgias a luat cu sine cinci mii de pedestraşi, o mie de călăreţi aleşi
şi oastea a pornit de cu noapte 2 pentru a năvăli asupra taberei iudeilor şi a o
izbi pe neaşteptate; oameni din Cetăţuie le-au fost călăuze. 3 Dar Iuda a
aflat şi a pornit şi el cu vitejii săi să izbească oastea regelui de la Ammaus,

---

statuile zeilor lor. Pentru toate acestea *cf.* Abel, pp. 68-70. Mai degrabă se poate înţelege că evreii şi-au căutat în Scriptură cuvântul de ordine pentru luptă, ca la 2Mac. 8,23. Spre deosebire de păgâni, care aşteaptă oracol de la idoli, evreii caută lumină în textele sfinte într-o epocă lipsită de profeţi (*cf.* TOB, BJ notele *ad loc.*).

3,49 „nazireii": se abţineau de la vin şi de la orice băutură ameţitoare, inclusiv de la stafide; nu-şi tăiau părul din momentul consacrării; nu aveau voie să se apropie de nici un cadavru. La încheierea legământului, îşi tăiau părul şi-l ardeau pe altar. *Cf.* Jud. 13,5.7; 16,17.

3,54 Sunetul de trâmbiţă avea semnificaţia unei invocări a divinităţii, *cf.* Num. 10,9.

3,55 Diviziunea armatei în patru niveluri de autoritate se regăseşte doar în Ex. 18,21.25 şi în Deut. 1,15.

3,56 *Cf.* Deut. 20,5-8.

3,58 „viteji", *litt.* „fii puternici" – semitism.

3,60 „este voinţa în ceruri": ca şi în celelalte locuri, se evită rostirea Numelui divin.

4,2 După 4,6, armata lui Iuda avea trei mii de războinici, după 2Mac. 8,16, şase mii.

[4] câtă vreme erau încă risipite oştile afară din tabără. [5] Şi a venit Gorgias
asupra taberei lui Iuda noaptea şi n-a găsit pe nimeni; atunci s-a dus să o
caute în munţi, spunându-şi: „Fug de noi." [6] Dar în zorii zilei Iuda s-a arătat
în câmpie cu trei mii de oameni; numai că nu aveau platoşe şi săbii cum ar
fi voit. [7] Au văzut oştirea neamurilor, puternică şi bine înarmată, şi călăreţi
împrejurul ei, şi aceştia deprinşi la război. [8] Atunci Iuda a spus bărbaţilor
care erau cu el: „Nu vă temeţi de mulţimea lor şi de năvala lor să nu vă
înspăimântaţi; [9] amintiţi-vă cum au fost izbăviţi strămoşii noştri în Marea
Roşie, când îi urmărea Faraon cu oastea; [10] şi acum să strigăm la cer; dacă
ne vrea, îşi va aminti de legământul strămoşilor şi va zdrobi această oştire
din faţa noastră astăzi; [11] şi toate neamurile vor afla că este Cine să răscum-
pere şi să mântuiască pe Israel." [12] Străinii au ridicat ochii şi i-au văzut
înaintând spre ei [13] şi au ieşit din tabără la luptă; iar [oamenii] lui Iuda au
sunat din trâmbiţe [14] şi au pornit lupta şi i-au zdrobit pe păgâni, [şi aceştia]
au fugit spre câmpie; [15] dar cei din urmă au căzut cu toţii de sabie. Şi
[iudeii] i-au urmărit până la Gazeron şi până în câmpiile Idumeii şi Azotului
şi Iamniei şi au pierit [din păgâni] cam trei mii de oameni. [16] Iuda s-a întors
cu oastea sa după urmărirea duşmanului [17] şi a spus poporului: „Să nu doriţi
pradă, căci războiul este înaintea noastră: [18] iar Gorgias cu oastea lui [se
află] în munte, aproape de noi; aşadar, staţi acum în faţa duşmanilor noştri
şi războiţi-vă cu ei; după aceea puneţi mâna pe pradă cu toată îndrăzneala."
[19] Nici n-a isprăvit bine Iuda vorba, că s-a şi zărit o ceată pândindu-i din
munţi; [20] ei văzuseră că [oastea lor] a fost pusă pe fugă şi că taberei i se
dăduse foc, căci fumul care se zărea arăta cele întâmplate. [21] Văzând aces-
tea s-au înspăimântat groaznic; iar când au văzut oastea lui Iuda în câmpie,
pregătită de luptă, [22] au luat-o cu toţii la goană spre ţinutul Străinilor. [23] Şi

---

4,4 Eroare fatală: armata regală, prea încrezătoare în capacităţile militare ale lui Gorgias, îşi relaxează organizarea.

4,5 Conform celor transmise de Flavius Iosephus (*AI* 12,7,4), Iuda, pentru a-l atrage pe Gorgias, lăsase focuri aprinse în tabără; găsind tabăra goală, generalul seleucid a conchis în mod eronat că iudeii au fugit.

4,9 Trecerea Mării Roşii, *cf.* Ex. 14. ♦ Pasajul paralel din 2Mac. 8,15-23 pomeneşte înfrângerea providenţială a armatei regelui asirian Sennacherib.

4,15 Idumeea corespunde părţii de vest a Edomului, în sudul Iudeii, Azotul este ebraicul *'Aş^{e}dōdh* (*cf.* Iis. Nav. 11,22 etc.), iar Iamneia, ebr. *Yabh^{e}n^e'ēl* (Iis. Nav. 15,11) sau ebr. *Yabh^{e}nēh* (2Cron. 26,6).

4,22 „ţinutul Străinilor": *cf.* nota la 3,41.

Iuda s-a întors să prade tabăra şi a luat aur mult, şi argint, şi iacint, şi
purpură de mare, şi bogăţie multă. 24 Iar la întoarcere cântau imnuri şi bine-
cuvântau Cerul că este bun, că în veac este mila Lui. 25 Şi a fost izbăvire
mare pentru Israel în ziua aceea.
26 Câţi dintre Străini scăpaseră, s-au dus şi i-au vestit lui Lysias toate
cele întâmplate. 27 Iar el, auzindu-i, s-a tulburat şi s-a înfuriat, fiindcă nu
s-au împlinit planurile sale împotriva lui Israel şi că n-a dus la bun sfârşit
poruncile regelui. 28 În anul următor a adunat şaizeci de mii de oameni unul
şi unul şi cinci mii de călăreţi, ca să pornească război împotriva lui [Israel].
29 Şi au venit în Idumeea şi au năvălit în Baithsur; Iuda le-a stat în faţă cu
zece mii de oameni. 30 A văzut [Iuda] armata puternică şi s-a rugat şi a spus:
„Binecuvântat eşti Tu, Izbăvitorul lui Israel, care ai frânt năvala celui
puternic prin mâna robului tău David şi ai dat tabăra păgânilor în mâna lui
Ionathan, fiul lui Saul, şi a scutierului său; 31 tot astfel închide şi această
oştire în mâna poporului tău Israel şi să se facă de ruşine cu toată pedes-
trimea şi călărimea lor; 32 dă-le teamă şi topeşte îndrăzneala puterii lor şi să
se cutremure de înfrângerea lor; 33 doboară-i cu sabia celor care te iubesc pe
Tine şi toţi cei care cunosc numele Tău să Te laude în imnuri." 34 Şi s-au
aruncat unii asupra celorlalţi şi au căzut din oastea lui Lysias cam cinci mii
de oameni: dinaintea lor au căzut. 35 Văzând Lysias descumpănirea oastei
sale, iar în cea a lui Iuda îndrăzneala şi cum erau gata să trăiască sau să
moară în chip nobil, a plecat spre Antiohia şi a mai adunat o ceată ca să se
întoarcă iarăşi asupra Iudeii.
36 Atunci Iuda şi fraţii săi au spus: „Iată, au fost nimiciţi duşmanii noştri;
să ne suim să curăţim lăcaşul sfânt şi să-l închinăm din nou." 37 Şi s-a adu-
nat toată oastea şi au urcat pe muntele Sion. 38 Şi au văzut templul pustiit, şi
altarul pângărit, şi porţile arse, şi în curţi buruieni crescute ca în pădure sau
ca pe munte, şi încăperile surpate. 39 Atunci şi-au sfâşiat hainele şi au plâns

---

4,23 „iacint": ţesătură vopsită cu purpură violetă; „purpura de mare" e de culoare roşu închis (*cf.* Ex. 25-29).

4,24 *Cf.* Ps. 117,1.29. ♦ „Cerul" – vezi nota la 3,60.

4,30 „ai frânt... David": relatarea despre înfruntarea lui David cu Goliat, *cf.* 1Rg. 17,4. ♦ Isprava lui Ionathan, la 1Rg. 14,1-15.

4,35 După 2Mac. 11,13-21 înfrângerea l-a determinat pe Lysias în bună măsură să renunţe la efortul de elenizare.

4,36 „să-l închinăm din nou": gr. ἐγκαινίζω, *litt.* „a reînnoi", ulterior „a consacra".

amarnic şi şi-au pus cenuşă [în cap]; 40 şi au căzut cu fața la pământ şi au
sunat din trâmbițele de vestire şi au strigat la cer. 41 Atunci Iuda a poruncit
unor oameni să se lupte cu cei din fortăreață până când va curăți lăcaşul
sfânt. 42 Şi a ales preoți fără pată, devotați Legii, şi au curățit lăcaşul sfânt;
43 şi au dus pietrele spurcăciunii într-un loc necurat. 44 Şi au ținut sfat despre
altarul arderilor de tot, care fusese pângărit, ce să facă cu el: 45 şi le-a venit
gândul bun să-l dărâme, ca să nu le fie spre ocară, deoarece îl spurcaseră
păgânii; şi au dărâmat altarul 46 şi au dus pietrele pe muntele Lăcaşului
într-un loc potrivit, până când avea să vină un profet care să hotărască în
privința lor. 47 Şi au luat pietre necioplite, potrivit Legii, şi au zidit un altar
nou asemenea celui de mai înainte. 48 Şi au construit lăcaşul sfânt din nou şi
cele dinlăuntrul lăcaşului, şi au sfințit curțile, 49 şi au făcut odoare sfinte noi
şi au dus în templu sfeşnicul, şi altarul tămâierii, şi masa. 50 Au ars tămâie
pe altar şi au aprins luminile sfeşnicului şi au strălucit în templu. 51 Şi au
pus pâini pe masă şi au întins perdelele. Şi au dus la bun sfârşit toate
lucrările pe care le-au făcut. 52 Şi s-au sculat în zorii zilei a douăzeci şi
cincea a lunii a noua (aceasta este luna Chaseleu), în anul o sută patruzeci şi
opt, 53 şi au adus jertfa potrivit Legii pe altarul arderilor de tot cel nou pe
care îl făcuseră. 54 În acelaşi ceas şi în aceeaşi zi în care neamurile
pângăriseră [altarul], acesta a fost închinat din nou cu cântări [în sunet de]
kinyra, harfe şi chimvale. 55 Atunci tot poporul a căzut cu fața la pământ,

---

4,40 Căderea cu fața la pământ este un semn de mare durere, *cf.* Iov 1,20 şi 2Rg. 13,31; Dehorme (*apud* Abel, p. 82) citează din analele lui Sargon cazul lui Merodah-Baladan al II-lea care se aruncă la pământ, îşi sfâşie hainele şi se rade în cap.

4,43 „pietrele spurcăciunii": materialele de construcție utilizate pentru templul lui Zeus Olimpianul erau considerate contaminate şi au fost aruncate într-un loc impur pe pantele Kedronului, aşa cum s-a procedat cu altarele idolilor în vremea lui Iosias; *cf.* 4Rg. 23,6.12.

4,46 Se reflectă aici frustrarea resimțită din pricina dispariției profetismului (*cf.* 9,27; 14,41; vezi şi Ps. 73,9; 77,9; Plângeri 2,9; Iez. 7,26).

4,47 Legea lui Moise interzicea utilizarea pietrelor atinse de ascuțişul fierului în construirea lăcaşului sfânt (*cf.* Ex. 20,25).

4,52 „în zorii zilei… a noua": 25 decembrie 164 î.H.; Flavius Iosephus (*AI* 12,7,6) spune că era a o sută cincizeci şi patra olimpiadă, al cărei început era în iulie 164. Despre refacerea Templului *cf.* şi Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 1,39-40.

4,54 Pentru utilizarea muzicii instrumentale cu ocazia consacrării Templului de către Solomon, *cf.* 2Par. 7,6, unde se vorbeşte de instrumente muzicale în general şi sunt precizate doar trâmbițele.

s-a închinat şi au binecuvântat Cerul care le dăduse izbânda. 56 Şi au făcut
închinarea altarului timp de opt zile şi au adus arderi de tot cu bucurie şi au
adus jertfă de mântuire şi de laudă. 57 Şi au împodobit faţa templului cu
coroane de aur şi cu scuturi mici şi au făcut din nou porţile şi încăperile şi
le-au pus uşi. 58 Şi a fost mare bucurie în popor; şi a fost înlăturată ocara
pricinuită de păgâni. 59 Iar Iuda şi fraţii săi şi întreaga adunare a lui Israel au
hotărât ca zilele închinării din nou a altarului să fie sărbătorite an de an timp
de opt zile, începând cu a douăzeci şi cincea zi a lunii Chaseleu, cu bucurie
şi veselie. 60 Şi au întărit în vremea aceea muntele Sion de jur împrejur cu
ziduri înalte şi turnuri puternice, ca să nu poată păgânii să vină şi să le calce
în picioare, aşa cum făcuseră mai înainte. 61 Şi a rânduit acolo oaste spre
pază; şi a întărit spre pază [cetatea] Baithsura pentru ca poporul să aibă
apărare în faţa Idumeii.

5 1 Şi a fost aşa: când au auzit neamurile păgâne din jur că altarul a fost
refăcut şi că templul a fost închinat iarăşi, ca mai înainte, tare s-au mai
înfuriat; 2 şi au hotărât să-i nimicească [pe cei din] neamul lui Iacob care
se aflau în mijlocul lor şi au început să-i ucidă în popor şi să-i nimicească.
3 Iuda a pornit războiul împotriva fiilor lui Esau în Idumeea în regiunea
Acrabattene, deoarece aceştia împresurau Israelul; şi i-a izbit cu lovitură
mare şi i-a supus şi a luat pradă de la ei. 4 Şi şi-a amintit şi de relele făcute
de fiii lui Baian care erau pentru popor piedică şi piatră de poticnire,
întinzând capcane pe drumuri; 5 şi i-a închis în turnuri, i-a înconjurat şi i-a
anatemizat, şi le-a ars turnurile cu foc, cu tot ce era în ele. 6 Şi [de acolo] a
trecut la fiii lui Ammon şi a întâlnit o ceată puternică şi popor mult şi pe
Timotheos, conducătorul lor. 7 Şi a purtat multe războaie împotriva lor şi au

---

4,57 Coroane şi discuri de mici dimensiuni în formă de scuturi se întâlnesc în sculpturile care împodobesc mormintele iudaice.

4,59 Flavius Iosephus (*AI* 12,7,7) vorbeşte de instituirea unei legi în acest sens.

5,2 După 2Mac. 12, explozia antiiudaică a fost provocată de tratatul încheiat de Iuda cu Lysias.

5,3 „regiunea Acrabattene": majoritatea exegeţilor propun regiunea a cărei denumire provine de la colina Aqrabbim, identificată cu Naqb eş-Şafa, situată la sud-est de Marea Moartă.

5,4 „fiii lui Baian": se presupune că e vorba de un trib arab, deoarece numele este atestat la populaţiile sud-arabice.

5,5 Detalii ale operaţiunilor, în 2Mac. 10,15-23. ♦ „anatemizat": *cf.* nota 4,41 la 1Par.

fost zdrobiţi în faţa lui; şi i-a înfrânt. [8] A cucerit oraşul Iazer şi cetăţile-fiice
ale lui şi s-a întors în Iudeea.
[9] Şi s-au adunat neamurile păgâne din Galaad împotriva [fiilor] lui Israel
care erau în hotarele lor, spre a-i nimici; iar aceştia au fugit în fortăreaţa
Dathema. [10] Şi au trimis scrisori lui Iuda şi fraţilor săi, în care spuneau:
„S-au strâns în jurul nostru păgânii, ca să ne nimicească [11] şi se pregătesc să
vină să ia cu asalt fortăreaţa în care ne-am adăpostit; în fruntea oştirii lor se
află Timotheos; [12] vino acum şi ne scoate din mâna lor, deoarece mulţi de-ai
noştri au căzut; [13] toţi fraţii noştri câţi se aflau în [ţinutul lui] Tubias au fost
ucişi, iar femeile lor şi copiii, luaţi în robie, precum şi avutul lor; şi au pierit
acolo aproape o mie de bărbaţi." [14] Nici nu citiseră bine scrisorile că iată au
sosit alţi soli din Galileea cu hainele sfâşiate, vestind lucruri asemănătoare,
[15] că s-au adunat împotriva lor [păgânii] din Ptolemais şi Tir şi Sidon şi din
toată Galileea Străinilor spre a-i nimici. [16] Când Iuda şi poporul au auzit
cuvintele acestea, s-au strâns în mare adunare, ca să chibzuiască ce să facă
pentru fraţii lor care se aflau în strâmtorare şi erau atacaţi de duşmani. [17] Şi
Iuda i-a spus fratelui său Simon: „Alege-ţi oameni şi du-te să-i scapi pe
fraţii tăi din Galileea, iar eu împreună cu fratele meu Ionathan vom porni
spre Galaadita." [18] Şi i-a lăsat pe Iosif, fiul lui Zaharia, şi pe Azaria, con-
ducătorul poporului, cu restul oştirii, în Iudeea, de pază. [19] Şi le-a poruncit,
zicând: „Cârmuiţi poporul, dar nu porniţi război cu păgânii până la
întoarcerea noastră." [20] Şi i-au împărţit lui Simon trei mii [de oameni] ca să
meargă în Galileea, şi lui Iuda opt mii, pentru Galaadita. [21] Şi s-a dus Simon
în Galileea şi a purtat multe bătălii împotriva neamurilor păgâne şi a zdrobit
neamurile păgâne din faţa sa [22] şi le-a urmărit până la porţile [oraşului]
Ptolemais. Şi au căzut dintre păgâni cam trei mii de oameni şi [Simon] a

---

5,8 Flavius Iosephus (*AI* 12,8,1) parafrazează astfel textul: „Iuda i-a înfrânt, a cucerit oraşul lor Iazora, le-a luat prizonieri femeile şi copiii, a incendiat oraşul şi s-a întors acasă"; istoricul iudeu n-a înţeles sensul metaforic al lui θυγατέρας.

5,9 Galaad desemnează regiunea aşezată la nord de Ammanitida. Fortul Dathema se situează în cadrul anticului Bassan.

5,11 Timotheos este strategul regiunii, care conduce operaţiile militare în Galaad; *cf.* 2Mac. 12,2.

5,13 „[ţinutul lui] Tubias" este ţinutul dintre Iordan şi Amman, cârmuit de familia iudaică a Tobiazilor. Apare în 2Ezr. 12,10 *sqq.* şi în 2Mac. 3,11.

5,17 „Galaadita": terminaţia *-itis* a toponimelor (*Galaaditis*) este o caracteristică a terminologiei administrative ptolemaice, rămasă tradiţională şi sub stăpânirea seleucidă.

5,20 Cartea a doua a Macabeilor trece sub tăcere campania lui Simon în Galileea.

luat de la ei pradă. [23] Şi i-a luat cu sine [pe iudeii] din Galileea şi din
Arbatta împreună cu femeile şi copiii lor şi cu toate câte le aveau şi i-a dus
în Iudeea cu bucurie mare. [24] Iar Iuda Macabeul şi Ionathan, fratele său, au
trecut Iordanul şi au făcut cale de trei zile în deşert. [25] I-au întâlnit pe
nabatei, care i-au întâmpinat cu pace şi le-au povestit toate câte li se întâm-
plaseră fraţilor lor din Galaadita [26] şi că mulţi dintre ei se află împresuraţi în
Bosorra şi Bosor, în Alemois, Chasfo, Maked şi Carnain, toate oraşe
puternice şi mari; [27] iar în celelalte oraşe ale Galaatidei se mai află iudei
împresuraţi şi că a doua zi [păgânii] voiau să se năpustească asupra fortă-
reţelor şi să-i înfrângă şi să-i nimicească pe [toţi] iudeii într-o singură zi.
[28] Atunci Iuda s-a întors şi şi-a dus oastea prin deşert spre Bosorra, pe dată;
şi a cucerit cetatea şi i-a ucis cu ascuţişul sabiei pe toţi bărbaţii; şi a luat
totul ca pradă şi a dat foc cetăţii. [29] Şi de acolo au pornit noaptea şi au mers
până la fortăreaţa [Dathema]. [30] Şi a fost aşa: dimineaţa şi-au ridicat ochii
şi, iată, popor mult de nu-l puteai număra, ducând scări şi maşini de asalt,
năvălea asupra fortăreţei şi lupta începuse. [31] Şi când a văzut Iuda că bătălia
începuse şi că zgomotul din cetate se ridica până la cer de sunetul trâm-
biţelor şi de strigăt mare, [32] le-a spus oştenilor: „Luptaţi-vă astăzi pentru
fraţii noştri.” [33] Şi le-a căzut în spate cu trei cete de oşteni şi au sunat din
trâmbiţe şi au înălţat rugăciune. [34] Iar oştirea lui Timotheos a înţeles că a
sosit Macabeul şi au luat-o la goană din faţa lui; şi [Iuda] i-a izbit cu lovi-
tură mare şi au căzut dintre ei, în acea zi, cam opt mii de oameni. [35] De
acolo s-a dus către [cetatea] Alema, s-a războit cu ea, a cucerit-o, a ucis toţi
bărbaţii, le-a luat prăzile şi i-a dat foc. [36] Şi de acolo a pornit şi a cucerit
Chasfo, Maked şi Bosor şi celelalte cetăţi din Galaadita. [37] După aceste

---

5,23 „din Galileea şi din Arbatta”: se presupune că este zona dintre Galileea şi Samaria pe care Flavius Iosephus o numeşte „Narbatene”.

5,25 Judecând după 2Mac. 12,10-12, întâlnirea cu nabateii nu a fost amicală la început.

5,28 Iuda se îndreaptă către Bosorra, deoarece aceasta ocupa o poziţie strategică şi a devenit astfel prima victimă a cutumei „războiului total”: suprimarea bărbaţilor, prădare, incendiere, *cf.* Num. 31, 7-11. ♦ „cu ascuţişul sabiei”, gr. ἐν στόματι ῥομφαίας, *litt.* „în gura sabiei”; ca şi alte expresii similare, şi aceasta este un ebraism clasic.

5,33 Tactica atacului cu armata împărţită în trei corpuri este străveche, *cf.* 1Rg. 11,11; 2Rg. 18,2. Trâmbiţele au atât rol militar, cât şi religios; strigătele de război sunt şi invocaţii.

5,35 La Flavius Iosephus (*AI,* 12,8,3) numele cetăţii este *Mella*; exegeţii consideră că mărturia istoricului iudeu nu trebuie neglijată.

5,37 Rafon este localizat la Er-Rafeh.

fapte, Timotheos a adunat altă oştire şi a aşezat tabăra în faţa cetăţii Rafon,
de cealaltă parte a torentului. [38] Iar Iuda a trimis oameni să iscodească
tabăra; aceştia i-au vestit: „S-au adunat la el toate neamurile păgâne dim-
prejurul nostru, o oaste foarte mare [39] şi au tocmit şi arabi ca să-i ajute; şi
s-au aşezat dincolo de torent, gata să vină la luptă asupra ta." Atunci Iuda a
pornit în întâmpinarea lor. [40] Timotheos le-a spus căpeteniilor oştirii sale în
timp ce Iuda se apropia cu oastea lui de apa torentului: „Dacă Iuda trece
[apa] primul asupra noastră, nu-i putem face faţă, fiindcă ne va covârşi;
[41] dar dacă se sperie şi îşi aşază tabăra dincolo de râu, atunci ne vom năpusti
asupra lui şi-l vom dovedi." [42] Când Iuda s-a apropiat de apa torentului, i-a
aşezat pe scribii poporului lângă torent şi le-a poruncit: „Să nu îngăduiţi
nimănui să se oprească, ci să meargă cu toţii la război." [43] Iar el a trecut
primul împotriva [păgânilor] şi tot poporul l-a urmat şi a zdrobit din faţa lui
toate neamurile păgâne; şi [aceştia] şi-au aruncat armele şi au fugit în
sanctuarul Carnain. [44] Iudeii au cucerit cetatea şi au dat foc sanctuarului cu
toţi cei din el. Şi a fost distrusă [cetatea] Carnain; păgânii n-au mai putut
să-i ţină piept lui Iuda. [45] Iuda i-a adunat pe toţi israeliţii care se aflau în
Galaadita, de la mic la mare, cu femeile şi copiii lor şi cu tot avutul lor,
ceată foarte numeroasă, ca să meargă în pământul lui Iuda. [46] Şi a mers până
la Efron, oraş mare şi foarte puternic în drumul lor, pe care nu-l puteai ocoli
nici prin dreapta, nici prin stânga, ci [trebuia] să treci prin mijlocul lui.
[47] Dar cei din cetate au închis porţile şi le-au întărit cu pietre. [48] Iuda a
trimis [crainici] cu vorbe de pace zicând: „[Lăsaţi-ne] să trecem prin pământ-
tul vostru, ca să mergem spre pământul nostru şi nimeni nu vă va face vreun
rău; doar să trecem cu pasul." Dar n-au voit să le deschidă. [49] Atunci Iuda
a poruncit să se vestească în tabără să rămână fiecare acolo unde se afla.
[50] Apoi a luat bărbaţi voinici şi s-a războit cu oraşul toată ziua aceea şi toată

5,39 Penetraţia arabă în Transiordania este un fapt cunoscut în epocă. ♦ „torent": râul este Nahr el-Ehreir; autorul nu-i menţionează numele.

5,42 Iuda avea în armata sa scribi însărcinaţi cu ţinerea la zi a registrelor militare, inspectarea trupelor şi transmiterea ordinelor.

5,43 „Carnain": numele provine de la aram. *qarnain*, „două coarne"; templul era dedicat zeiţei Astarte, reprezentată cu coarne de vacă. Templul este numit *Carnion* în 2Mac. 12,26; avea şi o incintă sacră.

5,45 Prin acest spor de populaţie Macabeul contribuie la o mai puternică iudaizare a regiunii.

5,46 „Efron": azi El-Tayyibeh, la 30 km sud-est de lacul Genesareth.

5,48 O ambasadă similară fusese trimisă de Moise regelui din Edom, *cf.* Num. 20,17; regele nu le-a îngăduit trecerea.

noaptea; şi oraşul s-a predat în mâna lui. 51 Şi i-a ucis pe toţi bărbaţii cu
ascuţişul sabiei şi a spulberat oraşul; şi a luat prada din el şi a trecut prin
oraş peste trupurile celor ucişi. 52 Apoi au trecut Iordanul şi au ajuns în
câmpia cea mare din faţa cetăţii Baithsan. 53 Iuda îi aduna laolaltă pe cei
care rămâneau în urmă şi îndemna poporul pe tot drumul până când au
ajuns pe pământul lui Iuda. 54 Acolo s-au suit pe muntele Sion cu bucurie şi
veselie şi au adus arderi de tot pentru că nu pierise nici unul dintre ei şi se
întorseseră în pace.

55 Şi în zilele în care Iuda şi Ionathan s-au aflat în ţinutul Galaad, iar
Simon, fratele lor, în Galileea, în faţa cetăţii Ptolemais, 56 Iosif, fiul lui
Zaharia, şi Azarias, căpeteniile oştirii, au auzit de faptele de vitejie şi de
bătăliile pe care le dăduseră 57 şi au spus: „Să ne facem şi noi un nume şi să
pornim la război împotriva neamurilor păgâne din jurul nostru." 58 Şi au dat
porunci celor din oastea care era cu ei şi au pornit împotriva cetăţii Iamneia.
59 Atunci Gorgias a ieşit din cetate împreună cu oamenii săi pentru a-i
înfrunta în luptă. 60 Iar Iosif şi Azarias au fost puşi pe fugă şi au fost
urmăriţi până la hotarele Iudeii; şi în acea zi au căzut din poporul lui Israel
cam două mii de oameni. 61 Şi a fost înfrângere mare în popor, pentru că nu
l-au ascultat pe Iuda şi pe fraţii lui, socotind că pot împlini şi ei fapte de
vitejie. 62 Dar ei nu erau din sămânţa acelor bărbaţi prin mâna cărora s-a dat
izbăvirea lui Israel.

63 Viteazul Iuda şi fraţii săi au fost proslăviţi înaintea întregului Israel şi
a tuturor neamurilor păgâne care auziseră de numele lor. 64 Şi se adunau în
jurul lor preamărindu-i. 65 Iuda împreună cu fraţii săi au pornit război
împotriva fiilor lui Esau în ţinutul dinspre miazăzi şi au cucerit Hebronul şi
satele care ţineau de el, i-au dărâmat întăriturile, iar turnurilor le-au dat foc
de jur împrejur. 66 Apoi au pornit spre pământul Străinilor şi au trecut prin
Marisa. 67 În ziua aceea au căzut în bătălie şi preoţi, care au voit să

5,51 *Cf.* şi 2Mac. 12,27 şi urm.

5,58 „Iamneia": vezi nota 4,15; cetatea era aşezată într-un loc uşor de apărat.

5,63 „Viteazul", gr. ἀνήρ, *litt.* „bărbat", adică înzestrat cu virtuţile bărbăteşti.

5,65 „fiilor lui Esau": e vorba de idumei (*cf.* Flavius Iosephus, *AI* 12,8,6), care stăpâneau Hebronul încă din timpul exilului.

5,66 *Cf.* şi 2Mac. 12,35; Flavius Iosephus (*AI* 14,13,9) caracterizează cetatea Marisa ca fiind „puternică".

5,67 „în chip nesocotit": asemenea lui Iosif şi lui Azarias, nici preoţii nu aveau dreptul să participe la operaţiuni militare fără ordinul expres al lui Iuda; încălcarea acestei interdicţii este sancţionată prompt.

săvârşească fapte de vitejie ieşind în chip nesocotit la război. [68] Iuda s-a îndreptat spre Azot, pământ al Străinilor, şi le-a dărâmat altarele păgâneşti şi a ars statuile zeilor lor, a luat prăzile din cetăţi şi s-a întors în pământul lui Iuda.

6 [1] Pe când regele Antiochos străbătea ţinuturile de sus, a auzit că există
în Persia un oraş, Elymais, vestit prin bogăţie, aur şi argint, [2] şi templul din
el e foarte bogat; sunt acolo multe armuri de aur, şi platoşe, şi arme, pe care
le lăsase acolo Alexandru, [fiul] lui Filip, macedoneanul, cel dintâi care
fusese rege asupra grecilor. [3] Şi s-a dus într-acolo şi a vrut să cucerească
oraşul şi să-l jefuiască, dar n-a reuşit, deoarece lucrul ajunsese cunoscut
celor din cetate; [4] aceia s-au ridicat la război împotriva lui, l-au pus pe fugă
şi el a plecat de acolo, cu supărare mare, ca să se întoarcă în Babilon.
[5] Atunci a venit un crainic în Persia care i-a vestit că au fost nimicite oştirile
care merseseră în pământul lui Iuda, [6] că Lysias, care pornise cu o oştire
puternică, printre primii a fost învins în faţa [iudei]lor, şi aceia s-au întărit
foarte tare cu arme şi forţe şi prăzi multe luate de la oştirile pe care le
zdrobiseră; [7] că au dărâmat spurcăciunea pe care o zidise [Antiochos] peste
altarul de la Ierusalim; că înconjuraseră atât templul, cât şi cetatea Baithsura
cu ziduri înalte ca mai înainte. [8] Când a auzit regele aceste veşti, a încremenit şi s-a tulburat groaznic, a căzut la pat şi s-a prăbuşit fără putere de
supărare pentru că nu se întâmplase aşa cum dorea. [9] Şi a zăcut acolo mai
multe zile, deoarece îl tot cuprindea mare jale şi a socotit că va muri.
[10] Atunci i-a chemat pe toţi prietenii săi şi le-a spus: „Somnul s-a îndepărtat
de la ochii mei şi neliniştea mi-a copleşit inima; [11] şi mi-am spus în inima
mea: «La ce strâmtorare am ajuns şi în ce vijelie mă aflu acum! Eu, care o
duceam bine şi eram iubit în stăpânirea mea!» [12] Dar acum îmi aduc aminte
de relele pe care le-am făcut în Ierusalim şi cum am luat toate prăzile de
acolo, argintul şi aurul, şi cum am poruncit să fie ucişi toţi locuitorii lui
Iuda, fără temei. [13] Ştiu că din pricina aceasta m-au cuprins toate nenorocirile;

6,1 „străbătea ţinuturile de sus": formulă identică cu cea din 3,37, ceea ce arată că se reia povestirea istoriei lui Antiochos al IV-lea. ♦ „un oraş, Elymais": în realitate este vorba de regiunea Elymais, zona muntoasă a Elamului.

6,2 Istoricii menţionează următoarele temple: al Atenei (Strabo), al Artemidei (Strabo), al lui Bel (Polibiu, *apud* Diodor din Sicilia), al lui Anaitis (Aelianus).

6,7 Cuvintele crainicului grec exprimă de fapt punctul de vedere iudaic.

6,13 *Cf.* şi 2Mac. 9. *Cf.* Polibiu 31,11, Antiochos a murit înnebunit de un demon, ca pedeapsă pentru încercarea de a prăda templul Artemidei.

şi iată, mă prăpădesc acum cu mare jale pe pământ străin." [14] L-a chemat pe
Filip, unul dintre prietenii săi, şi l-a pus peste tot regatul său. [15] Şi i-a dat
acestuia diadema, veşmântul şi inelul său şi i-a poruncit să-l crească pe
Antiochos, fiul său, şi să-l pregătească pentru domnie. [16] Şi a murit acolo
regele Antiochos, în anul o sută patruzeci şi nouă. [17] Când Lysias a aflat de
moartea regelui, l-a pus rege pe Antiochos, fiul acestuia, pe care-l crescuse
din copilărie, şi i-a pus numele de Eupator.

[18] Iar oamenii din Cetăţuie ţineau închis Israelul împrejurul templului; ei
căutau să le facă rău în toate [iudeilor] şi să le fie sprijin păgânilor. [19] Atunci
Iuda s-a hotărât să-i nimicească şi a adunat întreg poporul, ca să-i împre-
soare. [20] Şi s-au adunat şi au împresurat [fortăreaţa], în anul o sută cincizeci,
şi a făcut baliste şi [alte] maşini [de război]. [21] Din această împresurare au
reuşit să fugă câţiva dintre asediaţi, de care s-au alipit câţiva nelegiuiţi din
Israel; [22] aceştia s-au dus la rege şi i-au spus: „Oare până când vei amâna
dreptatea şi nu-i vei răzbuna pe fraţii noştri? [23] Noi de bună voie am fost
robii părintelui tău, i-am urmat poruncile şi i-am împlinit hotărârile. [24] De
aceea, fiii poporului nostru au asediat fortăreaţa şi s-au înstrăinat de noi.
Mai mult, pe câţi îi găseau dintre noi îi ucideau şi ne răpeau moştenirile.
[25] Şi nu numai asupra noastră s-au abătut mâinile lor, ci asupra întregului
ţinut. [26] Şi, iată, şi-au aşezat astăzi tabăra în faţa fortăreţei din Ierusalim, ca
s-o cucerească; şi au întărit templul şi [cetatea] Baithsura; [27] şi dacă nu le-o
vei lua grabnic înainte, vor face lucruri mai mari decât acestea şi nu-i vei
mai putea opri."

6,14 Filip era un demnitar de rang înalt din cercul de intimi ai lui Antiochos; era probabil guvernator al Babilonului, în care calitate îi dedică un altar lui Antiochos. ♦ Inelul era utilizat ca sigiliu şi avea gravată o ancoră, simbolul dinastiei seleucizilor.

6,16 „în anul o sută patruzeci şi nouă": anul 149 al seleucizilor, pus în relaţie cu calendarul oriental, durează din primăvara anului 163 î.H. până în primăvara lui 162; pus în relaţie cu calendarul macedonean, din toamna lui 164 până în toamna lui 163. În ciuda numeroaselor cercetări, nu s-a putut stabili nimic precis.

6,17 „Lysias... l-a pus rege": deşi educaţia lui Antiochos al V-lea îi revenise lui Filip, Lysias nu ţine seamă de dispoziţiile regelui muribund, ia iniţiativa şi îl proclamă pe acesta în vârstă de nouă ani rege (Eusebiu al Cezareii, *Chron.* 1,40,15, spune că avea doisprezece); tot el este cel care-l numeşte *Eupator*, „cel din tată bun, de spiţă bună", „datorită virtuţii tatălui său" (Appian, *Syria* 46). Flavius Iosephus spune că a moştenit de la tatăl său şi ura împotriva iudeilor (*Bell. Iud.* 1,40).

6,18 *Cf.* şi Flavius Iosephus (*AI* 12,9,3).

6,20 „în anul o sută cincizeci": adică 162-161 î.H.

28 Auzind, regele s-a mâniat şi i-a adunat pe toţi prietenii săi, căpetenii
ale oştirii sale şi ale călărimii; 29 şi i-au sosit oşti de mercenari din alte
regate şi din insulele mării. 30 Şi avea o oştire de o sută de mii de pedestraşi,
şi douăzeci de mii de călăreţi, şi treizeci şi doi de elefanţi obişnuiţi cu
războiul. 31 Şi au mers prin ţinutul Idumeii şi au năvălit asupra Baithsurei şi
s-au luptat multe zile, folosind maşini [de război]; dar [iudeii] au ieşit şi au
dat foc [maşinilor] şi s-au luptat vitejeşte. 32 Iar Iuda a plecat din fortăreaţă
şi şi-a aşezat tabăra spre Baithzacharia, în faţa taberei regelui. 33 Regele s-a
sculat în zori şi şi-a pornit oştirea dând năvală pe drumul către Baithzacharia,
şi-a rânduit oştile pentru bătălie şi a sunat din trâmbiţe. 34 Iar elefanţilor le-au
arătat zeamă de struguri şi de dude, pentru a-i stârni la luptă. 35 Apoi au
împărţit animalele printre falange şi au pus pe lângă fiecare elefant o mie de
oameni îmbrăcaţi în platoşă de zale şi cu coifuri de bronz pe cap şi cinci
sute de călăreţi unul şi unul rânduiţi pentru fiecare animal; 36 aceştia o luau
înaintea [mişcărilor] animalului şi unde mergea el, acolo se duceau şi ei şi
nu se depărtau de el. 37 Pe fiecare animal [se afla] pentru apărare câte un
turn de lemn întărit, legat cu chingi; în fiecare erau patru războinici care se
luptau din ele şi conducătorul [elefantului]. 38 Restul călărimii a aşezat-o la
cele două aripi ale liniei de bătaie, ca să înfricoşeze şi să fie spre pavăză
falangelor. 39 Când razele soarelui au căzut pe scuturile de aur şi de bronz,
înălţimile au strălucit şi au luminat asemenea unor torţe aprinse. 40 O parte a
oştirii regelui era întinsă pe înălţimea muntelui, iar alta, prin vale; şi
înaintau siguri pe ei şi în bună rânduială. 41 Şi toţi cei care auzeau zgomotul
mulţimii şi mersul ei şi zăngănitul armelor erau îngroziţi, căci era o oştire
foarte numeroasă şi puternică. 42 Iuda s-a apropiat cu oastea lui pentru
bătălie; şi au căzut din oştirea regelui şase sute de oameni; 43 Eleazar, zis
Auaran, a văzut unul dintre elefanţi acoperit cu platoşă regească şi mai

---

6,28 „căpetenii... ale călărimii", *litt.* „mai-mari... peste hăţuri": titlu neatestat în altă parte.

6,30 Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 1,41, afirmă că erau cincizeci de mii de infanterişti, cinci mii de călăreţi şi optzeci de elefanţi. În *AI* 12, 376 el preia cifrele din 1 Macabei.

6,34 „zeamă", gr. αἷμα, *litt.* „sânge" – ebraism.

6,35 Falanga, unitate militară specifică grecilor şi macedonenilor; soldaţii înarmaţi cu scuturi rotunde şi cu suliţe îndreptate spre inamic înaintau în formaţie strânsă; numărul soldaţilor componenţi era variabil.

6,37 „patru": manuscrisele greceşti şi latineşti au „treizeci", dar traducătorii moderni emendează în „trei", presupunând că originalul ebr. va fi fost *ş^{e}līşīm*, „cei trei", citit ca *ş^{e}loşīm*, „treizeci". Cifra din ediţia Rahlfs îl include, probabil, şi pe conducătorul elefantului, gr. ὁ Ἰνδός, *litt.* „indianul" – etnonim ajuns să denumească şi profesia.

mare decât toţi ceilalţi şi şi-a închipuit că pe el se află regele. [44] Şi s-a dat pe sine spre a-şi izbăvi poporul şi a-şi face nume veşnic. [45] S-a repezit cu mare îndrăzneală prin mijlocul falangei şi a ucis în dreapta şi în stânga şi [duşmanii] s-au despărţit în faţa lui într-o parte şi într-alta; [46] s-a băgat sub elefant, l-a străpuns şi l-a ucis; elefantul a căzut la pământ peste el, şi Eleazar a murit acolo. [47] [Iudeii] au văzut puterea regească şi avântul oştirilor şi s-au dat la o parte din faţa lor.

[48] O parte a oştirii regelui a urcat să le iasă în cale spre Ierusalim, iar regele a pus sub asediu Iudeea şi muntele Sion. [49] Şi a încheiat pace cu locuitorii din Baithsura; aceştia au ieşit din cetate, pentru că nu mai aveau hrană spre a rămâne închişi acolo, pământul fiind în [an] sabatic. [50] Regele a ocupat Baithsura şi a pus garnizoană pentru paza ei. [51] Templul însă l-a asediat multe zile, aşezând în faţa lui baliste, maşini de luptă, aruncătoare de flăcări, catapulte şi praştii. [52] Dar şi [iudeii] au pus maşini de luptă în faţa maşinilor lor şi s-au luptat timp de multe zile. [53] Dar bucate nu mai aveau în hambare, pentru că era anul al şaptelea şi cei care fugiseră în Iudeea ca să scape de păgâni mâncaseră tot ce mai fusese pus deoparte. [54] Au fost lăsaţi în templu puţini oameni, căci îi dovedise foamea şi s-au răspândit fiecare la locul său.

[55] Când Lysias a auzit că Filip, cel pe care regele Antiochos, încă în viaţă fiind, îl însărcinase cu creşterea fiului său Antiochos, ca să ajungă rege, [56] s-a întors din Persia şi Media şi că urmăreşte să ia în mână treburile, [57] s-a pregătit în grabă să plece; le-a spus regelui, căpeteniilor oştirii şi bărbaţilor: „Noi ne sfârşim din zi în zi, hrana noastră e puţină, locul pe care-l împresurăm este întărit, iar asupra noastră stau grijile regatului. [58] Aşadar, să le dăm mâna acum acestor oameni, să încheiem pace cu ei şi cu toate neamurile lor [59] şi

---

6,47 Flavius Iosephus (*Bell. Iud.* 1,45), spre deosebire de 2Mac. 13,16, recunoaşte înfrângerea suferită de iudei din cauza disproporţiei dintre cele două armate.

6,49 În anul sabatic lucrările agricole erau interzise. Ieşirea din cetate a locuitorilor este un gest de capitulare; *cf.* 2Rg. 18,31; 1Rg. 11,3.

6,51 „aruncătoare de flăcări": gr. πυροβόλα, aruncătoare de materiale incendiare. ♦ „catapulte": gr. λιθοβόλα, aruncătoare de proiectile (pietre, mase de bronz etc.). ♦ „praştii": gr. σκορπίδια, arbalete.

6,52 Pentru armamentul şi strategiile utilizate de asediaţi *cf.* Vitruviu 10,16; Vegetius 4,22; pentru cele utilizate de iudei împotriva lui Titus, fiul împăratului Vespasian, *cf.* Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 5,1,3.

6,59 Flavius Iosephus (*AI* 12,381) atrage atenţia că Lysias evită orice referire la Filip, deoarece în rândurile sale se puteau afla partizani ai acestuia.

să-i lăsăm să trăiască după obiceiurile lor, ca mai înainte; fiindcă, din pricina obiceiurilor lor, pe care noi le-am spulberat, s-au mâniat ei şi au făcut toate acestea.” [60] Cuvântul lui a fost bine primit de rege şi de conducători, aşa că au trimis soli care să încheie pacea [cu iudeii] şi aceştia au primit. [61] Regele şi conducătorii le-au jurat, şi atunci [iudeii] au ieşit din întăritură. [62] Dar regele, când a mers pe muntele Sion şi a văzut întăritura locului, şi-a încălcat jurământul pe care-l făcuse şi a poruncit să fie dărâmat zidul de jur împrejur. [63] Apoi a plecat în mare grabă şi s-a îndreptat spre Antiohia, unde l-a găsit pe Filip stăpânind în cetate, s-a luptat cu el şi a cucerit oraşul.

7 [1] În anul o sută cincizeci şi unu, Demetrios, [fiul] lui Seleucos, a fugit din Roma şi, însoţit de câţiva oameni, s-a dus într-un oraş de pe malul mării şi a domnit acolo. [2] Şi a fost aşa: după ce a intrat în casa regească a strămoşilor săi, oştirea i-a prins pe Antiochos şi pe Lysias pentru a-i aduce în faţa sa. [3] Când i s-a dat de ştire, a spus: „Nu-mi arătaţi feţele lor!” [4] Atunci oştirea i-a ucis pe cei doi, iar Demetrios s-a urcat pe tronul său de domnie. [5] Şi au venit la el toţi oamenii fără de lege şi fără credinţă din Israel, iar Alkimos, care voia să ajungă arhiereu, era în fruntea lor. [6] Şi şi-au pârât regelui poporul spunând: „Iuda şi fraţii săi i-au ucis pe toţi cei care-ţi erau

---

6,61 Părăsirea fortificaţiei demonstrează că asediaţii acceptă autoritatea monarhului.

6,62 Nicăieri nu este specificat faptul că fortificaţiile erau inviolabile; Lysias consideră că, din moment ce securitatea iudeilor şi caracterul sacru al Templului erau asigurate, existenţa citadelei nu se mai justifică; aşadar, el face distincţia între Muntele Sion ca loc de cult şi Muntele Sion ca citadelă.

6,63 După Flavius Iosephus (*AI* 12,382), Filip a fost luat prizonier şi ucis; după 2Mac. 9,29, a reuşit să se refugieze la Alexandria.

7,1 Anul 151 seleucid ţine de la 25 martie 161 la 25 martie 160 î.H. ♦ Demetrios Soter, fiul lui Seleucos al IV-lea, trimis ostatec la Roma în 175, revine în 162 în Siria şi îl răstoarnă pe vărul său Antiochos al V-lea; cade în luptă în 150. ♦ „oraş de pe malul mării”: 2 Mac. 14,1 precizează că e vorba de Tripoli din Liban.

7,3 „Nu-mi arătaţi feţele lor!”: prin această poruncă, Demetrios a vrut să scape de responsabilitatea asasinării celor doi, fără însă a împiedica actul criminal. Asasinatul n-a produs bună impresie în senatul roman: recunoaşterea ascensiunii lui Demetrios a fost întârziată timp de un an, în ciuda insistenţelor lui Tiberius Gracchus; *cf.* Polibiu 31,32,4.

7,5 „Alkimos”: gr. ἄλκιμος, „puternic, viteaz”: elenizare a numelui ebraic *'Elīyaqīm*; el făcea parte din tribul lui Aaron, dar nu din familia sacerdotală a lui Sadoc din care, după tradiţie, se alegea marele preot; *cf.* Flavius Iosephus *AI* 20,10,3, unde se spune că Alkimos a fost instalat mare preot de către Antiochos Epiphanes; *cf.* şi 2 Mac. 14,3.

credincioşi, iar pe noi ne-a izgonit de pe pământul nostru; [7] trimite, aşadar, un om în care ai încredere să meargă şi să vadă toată pustiirea pe care ne-au făcut-o ei nouă şi ţării regelui şi să-i pedepsească pe ei şi pe toţi cei care i-au ajutat." [8] Atunci regele l-a ales pe Bacchides, unul dintre prietenii regelui, care guverna ţinutul de dincolo de fluviul Eufrat, şi care era foarte puternic în regat, om de încredere al regelui, [9] şi i-a trimis pe el şi pe Alkimos cel nelegiuit, pe care l-a făcut arhiereu, şi le-a dat poruncă să se răzbune pe fiii lui Israel. [10] Şi au pornit şi au ajuns cu oştire mare în pământul lui Iuda. Şi au trimis cu viclenie soli de pace către Iuda şi fraţii săi. [11] Dar ei n-au luat în seamă vorbele lor, căci au văzut că veniseră cu oaste mare. [12] Dar au venit la Alkimos şi Bacchides o adunare de cărturari, ca să caute o cale potrivită; [13] assideii erau cei dintâi dintre fiii lui Israel care cereau pace. [14] Ei îşi spuneau: „Un preot din seminţia lui Aaron a sosit cu această oştire şi nu ne va nedreptăţi." [15] [Bacchides] le-a spus cuvinte de pace şi le-a jurat zicând: „Nu vrem să vă facem vouă şi prietenilor voştri nici un rău." [16] Şi s-au încrezut [iudeii] în el. Dar el a luat şaizeci de bărbaţi dintre ei şi i-a ucis într-o singură zi, după cuvântul scris: [17] „Trupurile credincioşilor Tăi şi sângele lor l-au vărsat de jur împrejurul Ierusalimului şi nu era nimeni să-i îngroape." [18] Şi groaza şi teama au cuprins întreg poporul; ei spuneau: „Nu se află în ei adevăr şi judecată [dreaptă], căci şi-au încălcat învoiala şi jurământul pe care l-au jurat." [19] Bacchides a plecat din Ierusalim şi şi-a aşezat tabăra la Bethzaith; şi a trimis de i-a prins pe mulţi dintre cei care trecuseră de partea sa şi pe unii din popor: i-a ucis şi [i-a aruncat] în puţul cel mare. [20] Ţara i-a lăsat-o în seamă lui Alkimos şi i-a dat şi oaste să-i fie de ajutor; după aceea Bacchides a plecat la rege. [21] Alkimos se lupta să fie [recunoscut ca] arhiereu; [22] s-au adunat la el toţi cei care

---

7,8 După Flavius Iosephus (*AI* 12,393), Bacchides fusese promovat în rândul prietenilor regelui de către Antiochos Epiphanes; trimiterea lui ca om de încredere arată că el a jucat un rol major în înscăunarea lui Demetrios. El îi va succeda lui Lysias în calitate de vicerege al Siriei. ♦ „dincolo de fluviul Eufrat": e vorba de provincia Transeuphratene, denumire dată din punctul de vedere al Imperiului pers, adică partea de apus a regatului seleucid.

7,9 Alkimos este „nelegiuit" deoarece adoptase obiceiurile şi riturile greceşti; *cf.* 2Mac. 14,3.

7,13 „assideii": *cf.* nota 2,42.

7,17 *Cf.* Ps. 78,2-3.

7,19 Pasaj confuz: nu se ştie bine ce l-a determinat pe Bacchides să-i ucidă pe dezertorii care trecuseră de partea sa; pentru aruncarea trupurilor în rezervor, *cf.* Ier. 41,7.

tulburau poporul şi au pus mâna pe pământul lui Iuda şi au făcut mari
nenorociri în Israel. [23] Şi când a văzut Iuda toate relele pe care le făcea
Alkimos şi cei din jurul lui împotriva fiilor lui Israel, întrecându-i chiar şi
pe păgâni, [24] s-a dus prin toate ţinuturile Iudeii, de jur împrejur, şi i-a
pedepsit pe cei care se lepădaseră de Lege şi i-a împiedicat să mai cutreiere
ţara. [25] Când Alkimos a văzut că Iuda şi cei de lângă el se întăriseră şi a
înţeles că nu poate să le facă faţă, s-a întors la rege şi i-a pârât de multe rele.

[26] Atunci regele l-a trimis pe Nicanor, una dintre căpeteniile cele strălu-
cite, care-l ura şi-l duşmănea pe Israel, şi i-a poruncit să nimicească poporul.
[27] Nicanor a plecat spre Ierusalim cu oştire mare şi a trimis cu viclenie lui
Iuda şi fraţilor săi vorbe de pace, spunând: [28] „Să nu ne luptăm unii cu alţii;
voi sosi cu puţini oameni, ca să vă văd feţele cu pace." [29] Şi au venit către
Iuda şi s-au salutat paşnic. Dar duşmanii erau pregătiţi să-l răpească pe
Iuda. [30] Când Iuda le-a înţeles gândul – anume că [Nicanor] a venit cu
viclenie spre dânsul – s-a temut de el şi n-a mai vrut să-i vadă faţa. [31]
Nicanor şi-a dat seama că planul său a fost dat în vileag şi a plecat să-i iasă
înainte lui Iuda, ca să se lupte cu el la Chafarsalama. [32] Şi au căzut dintre
cei din jurul lui Nicanor ca la cinci sute de oameni, iar [ceilalţi] au fugit
spre cetatea lui David.

[33] După toate acestea, Nicanor s-a urcat pe muntele Sion; unii dintre
preoţi au ieşit din lăcaşul sfânt împreună cu bătrâni ai poporului, ca să-l

---

7,23 Israeliţii convertiţi la elenism se comportau mai rău faţă de conaţionalii lor decât o făceau păgânii; crezându-se stăpâni pe situaţie, ei au depăşit orice măsură.

7,25 Ciudată retragere a lui Alkimos, care, conform textului, până atunci înregistrase numai succese. Nu există o explicaţie peremptorie.

7,26 Nicanor, prieten intim al lui Demetrios, pe care l-a sprijinit în evadarea sa de la Roma (*cf.* Polibiu, 31,14; Flavius Iosephus, *AI* 12,402); nu ştim de ce se spune că ar fi urât neamul lui Israel.

7,30 2Mac. 14,21-29 subliniază admiraţia pe care Nicanor o avea pentru Iuda.

7,32 „cetatea lui David": aflată în mâinile duşmanilor (*cf.* 1,33-35). În epoca elenistică, expresia se referă la cartierul construit de regii lui Iuda pe colina de vest; nu trebuie confundată cu vechea „cetate a lui David", de pe colina Ophel, la sud de colina Templului. La Flavius Iosephus (*AI* 12,504) confuzia este totală, probabil din neatenţia istoricului sau a copiştilor: textul afirmă înfrângerea lui Iuda şi replierea lui spre cetăţuie, ceea ce este absurd, căci ea se afla în mâinile duşmanilor care voiau să-l captureze. ♦ Unele manuscrise dau cifra de cinci mii de morţi în rândurile oamenilor lui Nicanor, cifră respinsă de editori.

7,33 Formula „a se urca pe muntele Sion" este consacrată, deoarece la origine locul sacru întemeiat de David şi de Solomon domina oraşul; cum arată Abel (p. 140), urcarea

salute cu pace şi să-i arate arderea de tot care se aducea pentru rege. 34 Dar
el şi-a bătut joc de ei, i-a luat în râs, i-a batjocorit şi le-a vorbit trufaş; 35 şi
s-a jurat cu mânie zicând: „Dacă nu mi-l predaţi pe Iuda şi oastea lui în
mâinile mele de data aceasta, când mă voi întoarce cu pace, voi da foc
acestei Case." Şi a plecat cu furie mare. 36 Iar preoţii au intrat şi au stat în
faţa altarului şi a templului, au plâns şi au spus: 37 „Tu Ţi-ai ales această
Casă, pentru ca să fie chemat Numele Tău asupra ei şi să fie casă de rugă-
ciune pentru poporul Tău; 38 răzbună-Te pe acest om şi pe oştirea lui – să
cadă sub sabie; adu-Ţi aminte de hulele lor şi nu le îngădui să dăinuiască!"
39 Nicanor a plecat din Ierusalim şi şi-a aşezat tabăra la Baithoron, unde s-a
unit cu oastea din Siria. 40 [Între timp] Iuda îşi aşezase tabăra în Adasa cu
trei mii de oameni. Şi s-a rugat Iuda şi a zis: 41 „Când oamenii regelui au
hulit, a ieşit îngerul Tău şi a ucis o sută optzeci şi cinci de mii dintre ei;
42 tot astfel, nimiceşte astăzi această oştire în faţa noastră, ca să afle şi
ceilalţi că [Nicanor] şi-a bătut joc de lăcaşul Tău sfânt; şi judecă-l după
răutatea lui!" 43 În a treisprezecea zi a lunii Adar, cele două oştiri s-au
ciocnit în luptă; oştirea lui Nicanor a fost zdrobită, iar el însuşi a căzut pri-
mul în bătălie. 44 Când a văzut oastea lui că Nicanor a căzut, aruncându-şi
armele, au luat-o la goană. 45 Şi i-au urmărit [iudeii] cale de o zi de la Adasa
până au ajuns în Gazera, şi au sunat din trâmbiţele de vestire în urma lor.
46 Şi au ieşit din toate satele Iudeii de jur împrejur şi i-au înconjurat [pe
duşmani]; şi s-au luptat unii împotriva celorlalţi şi au căzut de sabie toţi
[duşmanii] – n-a scăpat nici unul dintre ei. 47 I-au despuiat şi au luat pradă
şi i-au tăiat lui Nicanor capul şi mâna dreaptă, cea pe care o întinsese cu
trufie, şi le-au dus şi le-au atârnat în Ierusalim. 48 Iar poporul s-a bucurat

semnifică şi preeminenţa spirituală a locului. Sacrificiile şi rugăciunile pentru stăpânitori nu erau interzise de ritualul iudaic: în timpul dominaţiei romane, iudeii făceau de două ori pe zi câte un sacrificiu pentru împărat şi pentru poporul roman (Philon, *Leg. ad Gaium* 157; Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 2,197).

7,37 „să fie chemat Numele Tău asupra ei": expresie tipic deuteronomistă.

7,40 Iuda se pregăteşte să-l atragă pe Nicanor într-o ambuscadă. Flavius Iosephus (*AI* 12,408) se înşală asupra distanţelor şi a numărului de soldaţi.

7,41 „oamenii regelui": este vorba de regele Asiriei, *cf.* 2Rg. 19,6-13. Autorul se adresează unui public cunoscător al istoriei iudaice.

7,43 Luna Adar corespunde lunii martie; după toate probabilităţile, 13 Adar 151 al erei seleucide este 17 martie 160 î.H. După Flavius Iosephus (*AI* 12,409), Nicanor nu este primul mort, ci cade în bătălie după lungă vreme, luptând vitejeşte.

foarte şi a petrecut toată ziua cu mare veselie. 49 Şi au hotărât să sărbăto-
rească ziua de treisprezece a lunii Adar în fiecare an. 50 Şi s-a liniştit pământul
lui Iuda pentru puţine zile.

8 1 Iuda a auzit de faima romanilor, că sunt tari în putere şi binevoitori
faţă de cei care li se alătură şi încheie prietenie cu câţi vin la ei şi că sunt
tari în putere. 2 Şi i s-a povestit despre războaiele şi faptele vitejeşti pe care
le făcuseră în Gallia şi că i-au zdrobit pe aceia şi i-au supus la tribut; 3 şi
câte făcuseră în ţinutul Spaniei, unde au luat în stăpânire minele de argint şi
de aur; 4 şi au pus cu totul stăpânire pe acest loc, chiar dacă se afla la mare
distanţă, prin priceperea şi statornicia lor; la fel făcuseră şi cu regii care
veniseră asupra lor de la capătul pământului: i-au înfrânt şi le-au dat o
lovitură mare; iar ceilalţi le-au plătit tribut an de an. 5 Şi pe Filip, şi pe
Perseu, regele chitienilor, şi pe cei care se ridicaseră asupra lor i-au înfrânt
în război şi i-au supus. 6 L-au înfrânt chiar şi pe Antiochos cel Mare, regele
Asiei, care pornise război împotriva lor cu o sută douăzeci de elefanţi,
călărime, care de luptă şi o oştire foarte mare; 7 l-au prins viu şi l-au silit pe
el şi pe regii care-i vor urma să le plătească tribut mare şi să le dea ostateci;
8 i-au luat India, Media şi Lidia, dintre cele mai frumoase ţinuturi ale lui, şi

---

7,49 În 13 Adar, ziua lui Nicanor, a fost instituită o sărbătoare anuală, zi în care erau interzise postul şi doliul.

8,1 „tari în putere": repetarea expresiei se presupune că este o eroare de copist.

8,2 Este vorba de supunerea Galliei cisalpine (200-189 î.H.) care, sub influenţa lui Hannibal, se ridicase împotriva Romei.

8,5 Filip al V-lea al Macedoniei a fost înfrânt în 197 la Kynoskephalai, în Tesalia, de către consulul Flamininus, iar în 168, Perseu a fost înfrânt la Pydna, la nord de Olimp.

8,6 Antiochos al III-lea cel Mare a domnit între 223 şi 187 î.H.; romanii îl înfrâng decisiv în 191, la Thermopyle, şi în 189, la Magnezia. ♦ Titlul de „rege al Asiei" face parte din titulatura normală pe care grecii au dat-o monarhilor orientali după războaiele greco-perse; adoptând acest titlu, Antiochos se suprapune tradiţiei ahemenide.

8,7 Capturarea lui Antiochos nu este confirmată de nici un alt izvor antic. Nu ştim ce l-a determinat pe autorul lui 1Mac. să o susţină.

8,8 În virtutea tratatului de pace de la Apameea din 188 î.H., Antiochos a pierdut regiunile amintite, a fost obligat să plătească o sumă enormă (15.000 de talanţi euboici) şi a trebuit să trimită la Roma douăzeci de ostateci, printre care şi pe fiul său, Antiochos al IV-lea Epiphanes; în acelaşi timp, a fost obligat să desfiinţeze unităţile militare care utilizau elefanţi şi să-şi lichideze flota de război; regiunile orientale contingente Indiei au fost pierdute în realitate în favoarea regatului Bactrianei. ♦ Eumenes al II-lea al Pergamului, fiul lui Attalos, a domnit între 197 şi 159 î.H.

le-au dat regelui Eumenes. 9 [I s-a mai spus] că cei din Grecia au vrut să
vină şi să-i nimicească, 10 dar s-a aflat gândul lor, şi romanii au trimis
împotriva lor un singur general şi s-au războit cu ei; şi au căzut dintre ei
mulţi răniţi, iar femeile şi copiii lor au fost duşi în robie, pe ei i-au jefuit şi
s-au făcut stăpâni peste pământul lor; le-au dărâmat întăriturile şi i-au ţinut
în robie până în ziua aceasta. 11 Iar celelalte regate şi insule, câte s-au ridicat
împotriva lor, le-au nimicit şi le-au robit; dar cu cei care le sunt prieteni şi
se încred în ei au păstrat prietenie. 12 Şi [astfel] i-au stăpânit pe regii de
aproape şi pe cei de departe şi oricine auzea de numele lor se temea. 13 Pe
cei pe care [romanii] vor să-i ajute să domnească, domnesc; pe care vor, îi
dau la o parte; şi s-au ridicat foarte tare. 14 Cu toate acestea, nimeni dintre ei
nu-şi aşază pe cap diadema şi nici nu se înfăşoară în purpură, spre a se
preamări cu ea. 15 Şi-au făcut un senat unde se sfătuiesc în fiecare zi trei
sute douăzeci de senatori asupra tuturor chestiunilor ce privesc binele
poporului. 16 Încredinţează unui singur om cârmuirea lor în fiecare an şi
stăpânirea peste tot pământul lor; toţi ascultă de unul singur şi nu există
rivalitate şi invidie între ei.

17 Atunci Iuda i-a ales pe Eupolemos, fiul lui Ioan, fiul lui Accos, şi pe
Iason, fiul lui Eleazar, şi i-a trimis la Roma să încheie prietenie şi alianţă

8,10 Nu ştim la ce eveniment se referă autorul: probabil este vorba de marea criză aheeană care a condus în 145 î.H. la supunerea totală a Greciei şi transformarea ei în provincie romană. Romanii au adus la Roma numeroase opere de artă greceşti cu această ocazie. Expresia „până în ziua aceasta" arată că autorul cărţii trăieşte la un anume interval de timp după subjugarea Eladei.

8,11 Flavius Iosephus (*AI* 12,414) rezumă în următorii termeni pasajul: „Iuda, aflând puterea romanilor, cucerirea Galliei, a Iberiei, a Cartaginei, în Libia şi, mai ales, victoriile asupra Greciei şi asupra regilor Perseu, Filip şi Antiochos cel Mare, a hotărât să încheie prietenie cu ei." ♦ Titlul de *socius et amicus populi Romani* era râvnit de toate statele epocii şi constituia o puternică garanţie de securitate.

8,14 Diadema şi haina de purpură erau însemne monarhice pe care romanii le-au respins categoric şi în timpul principatului; în perioada dominatului lucrurile se schimbă radical.

8,16 La acea dată, senatul cuprindea trei sute de membri, la care se adăugau douăzeci de magistraţi (doi consuli, doi pretori, doi chestori, patru edili şi zece tribuni); nu existau date fixe pentru ţinerea şedinţelor, cu excepţia zilelor când magistraţii intrau în funcţie. Dacă principiul anualităţii pentru magistraturile romane este bine sesizat de autorul cărţii 1Mac., în mod ciudat principiul colegialităţii este ignorat.

8,17 Eupolemos, un iudeu elenizat, asemenea lui Iason, se regăseşte în 2Mac. 4,11, posibil identic cu scriitorul menţionat de Eusebiu, Flavius Iosephus, Clement din Alexandria şi Ieronim. Familia lui Accos era o cunoscută familie sacerdotală; Iason descindea şi el

[cu romanii], [18] pentru ca [aceia] să-i scape de jug, deoarece vedea că
regatul grecilor îl târa pe Israel în robie. [19] Aceştia au pornit spre Roma –
cale foarte lungă – au intrat în senat şi au grăit: [20] „Iuda Macabeul, fraţii săi
şi mulţimea iudeilor ne-au trimis la voi ca să încheiem cu voi alianţă şi pace
şi să fim înscrişi între aliaţii şi prietenii voştri." [21] Cuvântul le-a plăcut
[romanilor]. [22] Aceasta este copia scrisorii pe care [romanii] au înscris-o pe
table de bronz şi le-au trimis la Ierusalim, ca să fie acolo amintire de pace
şi alianţă:

[23] „Să le fie bine romanilor şi neamului iudeilor, pe mare şi pe uscat, iar
sabia şi duşmanul să fie departe de ei. [24] Dacă va izbucni un război mai întâi
împotriva Romei sau împotriva vreunuia dintre aliaţii lor în toată stăpânirea
lor, [25] neamul iudeilor să intre în luptă din toată inima alături de ei, aşa cum
vor cere împrejurările. [26] Iar duşmanilor să nu le dea şi să nu le ducă grâu,
arme, arginţi sau corăbii, după cum a hotărât Roma; iudeii să-şi ţină
făgăduinţele fără să primească ceva în schimb. [27] La fel, dacă va izbucni un
război mai întâi împotriva neamului iudeilor, romanii să intre în luptă din

---

dintr-o familie sacerdotală. Tatăl său, Eleazar, este probabil martirul descris în 2Mac. 6,18 *sq*.

8,18 Presupusul tratat cu Roma va fi fost încheiat în 161 î.H.; a suscitat multe comentarii, iar autenticitatea lui a fost pusă sub semnul întrebării; în favoarea ei pledează formulele utilizate care corespund tratatelor cunoscute încheiate de romani. Se citează în acest sens un *aequm foedus* încheiat între Roma şi un stat mic insular, text descoperit pe o inscripţie din insula Astypale din Sporade din 105 î.H. (*apud* Abel, p. 153), ceea ce dovedeşte interesul pe care-l aveau romanii şi pentru micile puteri într-o perioadă când ei erau pe cale să devină, sau chiar deveniseră, puterea mediteraneană cea mai importantă; de asemenea, este invocat textul din Trogus Pompeius (Iustin 36,3,8) conform căruia relaţiile dintre romani şi iudei datează din vremea lui Demetrios I, la o dată când, spune Trogus, romanii erau foarte darnici în relaţiile cu străinii (*A Demetrio cum descivissent – Iudaei –, amicitia Romanorum petita primi omnium ex Orientalibus libertatem acceperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus*). Faptul că formulele utilizate în 1Mac. corespund formulărilor romane nu este un argument decisiv în favoarea autenticităţii, deoarece falsificatorii cunoşteau bine stilul actelor oficiale. Un lucru este cert: existenţa unor relaţii între romani şi iudei la data menţionată este o realitate: romanii aveau tot interesul să susţină o populaţie care, prin acţiunile ei, slăbea puterea seleucizilor; pentru a dovedi existenţa unor tratate de felul celui menţionat în text este însă nevoie de descoperirea unor noi documente. Momigliano (*Hochkulturen im Hellenismus*, p. 121) consideră că tratatul nu putea fi decât un tratat de vasalitate.

8,22 Flavius Iosephus (*AI* 12,417) spune că originalul de la Roma era scris pe table de bronz, iar o copie a fost trimisă la Ierusalim, ceea ce corespunde obiceiului roman.

tot sufletul, după cum cer împrejurările. [28] Iar duşmanilor nu li se vor da grâu, arme, arginţi sau corăbii, după cum a hotărât Roma. Să-şi ţină făgăduinţele fără viclenie. [29] Prin aceste cuvinte s-a încheiat tratatul dintre romani şi poporul iudeilor. [30] Dacă, după cuvintele acestea, unii sau alţii vor voi să adauge ori să scoată, vor face după alegerea lor, şi orice vor adăuga sau vor scoate să aibă putere de lege." [31] În ce priveşte relele cu care regele Demetrios i-a copleşit [pe iudei], noi i-am scris zicând: „De ce ai pus jug greu asupra iudeilor, prietenii şi aliaţii noştri? [32] Dacă se vor mai plânge împotriva ta, le vom face noi dreptate şi ne vom război cu tine pe mare şi pe uscat."

9 [1] Demetrios a auzit că Nicanor şi oştirea lui au căzut în luptă şi i-a trimis a doua oară pe Bacchides şi pe Alkimos în pământul lui Iuda; şi împreună cu ei aripa dreaptă [a oştirii]. [2] Şi au pornit pe calea ce duce spre Galileea şi şi-au pus tabăra la [oraşul] Maisaloth, în ţinutul Arbelei, pe care l-au cucerit şi au ucis foarte multe suflete de oameni. [3] Iar în prima lună a anului o sută cincizeci şi doi şi-au pus tabăra în apropierea Ierusalimului. [4] Au pornit şi s-au îndreptat spre Bereea cu douăzeci de mii de pedestraşi şi două mii de călăreţi. [5] Iuda se aşezase la Elasa împreună cu trei mii de

8,28 „duşmanilor", gr. συμμαχοῦσιν, *litt.* „aliaţilor": se presupune o coaliţie împotriva iudeilor.

8,29 „poporul": aici este δῆμος, în sens politic, şi nu termenul etnic λαός.

8,31 Scrisoarea nu este menţionată de Flavius Iosephus; textul abundă în ebraisme şi pare a fi o adăugare a autorului.

9,1 Capitolul 8 a fost o paranteză care se închide acum. ♦ „aripa dreaptă [a oştirii]": după ipoteza cea mai plauzibilă (Calmette, *apud* Abel) expresia are sensul de „elita armatei", deoarece, în mod obişnuit, trupele de elită erau aşezate la aripa dreaptă.

9,2 „Galileea": în manuscrise Γαλγαλα, probabil o confuzie a traducătorului grec, care a interpretat greşit toponimul iudaic. *Cf.* Flavius Iosephus (*AI* 12,421), unde se spune că Bacchides „a pornit din Antiohia spre Iudeea şi s-a aşezat în oraşul Arbella al Galileii". ♦ „Maisaloth": zonă plină de peşteri, din apropierea lacului Tiberiada, unite între ele prin scări tăiate în stânci; refugiu al bandiţilor în timpul lui Irod cel Mare şi refugiu al iudeilor în timpul răscoalei lor din vremea lui Nero; regiunea este descrisă de Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 4,451-458.

9,3 „prima lună... cincizeci şi doi": anul 160 î.H.

9,4 „Bereea": alţii (recensiunea lucianică, VL, Syr., Flavius Iosephus) citesc „Beerzeth". După spusele lui Flavius Iosephus (*AI* 12,422), Iuda se aşezase cu trupele sale la Berzetho, la 7 km. nord, nord-vest de Beerzeth. Abel (p. 160) consideră preferabilă indicaţia lui Flavius Iosephus.

bărbați aleși. 6 Dar când a văzut mulțimea nenumărată a oștirii, [iudeii] s-au
speriat foarte tare. Și mulți s-au strecurat afară din tabără, încât au mai
rămas dintre ai săi doar opt sute de oameni. 7 A văzut Iuda că oastea i s-a
destrămat și că războiul amenință și i s-a frânt inima că nu avea timp să-i
adune pe ai săi; 8 obosit, le-a spus celor care mai rămăseseră alături de el:
„Să ne ridicăm și să ne aruncăm asupra dușmanilor, dacă ne vom putea
lupta cu ei!" 9 Ei încercau să-l abată, zicând: „Nicidecum nu vom putea
decât să ne salvăm viețile acum; ne vom întoarce apoi împreună cu frații
noștri și ne vom lupta cu dușmanii; acum suntem prea puțini." 10 Iuda le-a
spus: „Departe de noi să facem așa ceva, să fugim de ei, iar dacă ne-a sosit
ceasul, să murim vitejește pentru frații noștri și să nu dăm prilej să fim
defăimați." 11 Atunci oștirea [dușmanilor] a ieșit din tabără și le-a stat în
față: călărimea lor era împărțită în două, iar prăștierii și arcașii mergeau în
fruntea oștirii, împreună cu întâii luptători, cei [mai] viteji. Bacchides se
găsea la aripa dreaptă. 12 Falanga s-a apropiat din cele două părți în sunet de
trâmbiță, iar cei din jurul lui Iuda sunau și ei din trâmbițe. 13 Și s-a cutre-
murat pământul de larma oștirilor; bătălia s-a pornit și a ținut de dimineață
până seara. 14 Iuda a văzut că Bacchides cu partea cea mai tare a oștirii sale
se află la aripa dreaptă și i-a adunat la sine pe cei mai curajoși în suflet; 15 și
a zdrobit aripa dreaptă a dușmanilor și a urmărit-o până la muntele Azot.
16 Dar cei de la aripa stângă, văzând înfrângerea aripei drepte, au venit pe
urmele lui Iuda și a oamenilor lui și le-au căzut în spate. 17 Și s-a îndârjit
bătălia și au căzut mulți răniți dintr-o parte și cealaltă. 18 A căzut și Iuda, iar
ceilalți au luat-o la goană. 19 Ionathan și Simon au luat trupul lui Iuda,
fratele lor, și l-au îngropat în mormântul părinților săi la Modein. 20 Și l-au
plâns și l-au jelit întregul Israel cu jale mare și l-au bocit multe zile, zicând:
21 „Cum a căzut viteazul, izbăvindu-l pe Israel!" 22 Și celelalte întâmplări

---

9,6 „opt sute de oameni": dintr-un număr inițial de trei mii.

9,15 „Azot": gr. Αζωτος redă ebraicul Așdod, un oraș aflat în câmpia filisteană; aici este însă vorba de un munte; Flavius Iosephus (*AI* 12,429) presupune existența unui munte numit Eza sau Aza, total necunoscut; nu există o soluție plauzibilă și, de aceea, s-a emis ipoteza unei alterări a textului; nu s-a propus însă nici o conjectură mulțumitoare.

9,19 Conform celor spuse de Flavius Iosephus (*AI* 12,432), Ionathan și Simon au obținut din partea inamicului corpul lui Iuda; pare însă puțin probabil ca Bacchides să fi acceptat acest lucru și să nu fi vrut să răzbune maltratarea cadavrului lui Nicanor de către Iuda. Pentru înmormântarea lui Iuda, *cf.* mai departe 13,25-30.

ale lui Iuda şi războaiele lui şi faptele lui vitejeşti, câte le-a făcut, şi măreţia
lui nu s-au mai scris, căci erau mult prea multe.
23 Iar după sfârşitul lui Iuda au apărut la lumină nelegiuiţii în toate
hotarele lui Israel şi s-au ridicat toţi făptuitorii nedreptăţii. 24 În acele zile
s-a iscat mare foamete, iar ţara s-a dat cu ei. 25 Bacchides a ales oameni fără
de lege şi i-a pus stăpâni peste ţară. 26 Aceştia îi căutau pe prietenii lui Iuda,
îi cercetau şi-i aduceau în faţa lui Bacchides, iar acesta îi pedepsea şi îşi
bătea joc de ei. 27 Şi s-a făcut mare strâmtorare în Israel, cum nu mai fusese
din ziua în care nu li se mai arătase nici un profet. 28 Atunci s-au adunat toţi
prietenii lui Iuda şi i-au spus lui Ionathan: 29 „De când a murit fratele tău
Iuda, nu mai este nici un bărbat asemenea lui care să pornească împotriva
duşmanilor, a lui Bacchides şi a celor care urăsc neamul nostru; 30 aşadar,
acum, noi te-am ales pe tine astăzi să ne fii conducător şi căpetenie în locul
lui, ca să porţi războiul nostru." 31 Şi Ionathan a primit în clipa aceea
conducerea şi a luat locul fratelui său Iuda.
32 Bacchides a aflat şi-l căuta pe Ionathan, ca să-l ucidă. 33 Iar Ionathan
împreună cu fratele său Simon şi cu toţi cei din jurul lui au fugit în pustiul
Thecoe şi s-au aşezat lângă apa iazului Asphar. 34 Bacchides a aflat în zi de
sâmbătă şi a venit împreună cu toată oştirea trecând peste Iordan. 35 [Ionathan]
l-a trimis pe fratele său [Ioan], căpetenia cetei, să-i roage pe nabatei, prie-
tenii săi, să le primească bagajele multe. 36 Dar fiii lui Iambri, din Medaba,

---

9,27 Comentatorii consideră că Malachia încheie perioada profeţilor la care se referă textul; totuşi exprimarea rămâne vagă.

9,29 „să pornească", gr. ἐξελθεῖν καὶ εἰσελθεῖν, *litt.* „să iasă şi să intre" – ebraism.

9,31 Flavius Iosephus (*AI* 13,5) arată că, în ciuda represiunii lui Bacchides, au rămas suficienţi partizani ai rezistenţei pentru a declanşa o nouă revoltă; aceştia s-au dus la Ionathan şi i-au cerut să-l imite pe Iuda şi să împingă până la sacrificiul suprem bătălia pentru libertate.

9,33 „pustiul Thecoe": este vorba de regiunea care coboară de la *Teqō'āh* la Marea Moartă, regiune deşertică, propice războiului de gherilă; 2Par. 26,10 menţionează fântânile săpate de Ozias; Ionathan s-a aşezat la una dintre acestea.

9,34 Exegeţii consideră versetul drept o glosă marginală intrată accidental în text.

9,35 Regiunea nu se pretează la depozitare de bunuri; în consecinţă, Ionathan decide să apeleze la nabatei, care în mod normal trebuia să-l ajute pentru că aveau ură faţă de seleucizi.

9,36 „Medaba": localitate situată la 35 km sud de Amman; patima congenitală pentru pradă i-a determinat pe nabatei să-l ucidă pe Ioan şi să pună mâna pe bunurile lăsate lor în custodie.

au pus mâna pe Ioan şi pe toate câte le avea cu el şi l-au luat cu ei. 37 După
aceasta, au aflat Ionathan şi Simon, fratele său, că fiii lui Iambri fac
nuntă mare şi aduc cu mare pompă din Nadabath mireasa, pe fiica unuia
dintre oamenii de vază din Canaan. 38 Şi-au adus aminte de sângele lui
Ioan, fratele lor, şi au pornit şi s-au ascuns într-o văgăună din munte.
39 Şi-au ridicat ochii, s-au uitat şi, iată, larmă şi alai mare: mirele şi,
împreună cu el, prietenii şi fraţii săi veneau spre ei cu chimvale şi cu
muzicanţi şi cu arme multe. 40 Atunci s-au repezit asupra lor din ascunză-
toare şi i-au ucis: mulţi au căzut răniţi [de moarte], iar ceilalţi au fugit în
munte; şi [oamenii lui Ionathan] le-au luat totul ca pradă. 41 Nunta s-a pre-
schimbat în jale, iar muzica lor, în bocet. 42 Şi, [după ce] au răzbunat
sângele fratelui lor, s-au întors în mlaştinile Iordanului. – 43 Bacchides a
auzit acestea şi a pornit, în zi de sâmbătă, cu oaste multă, până la malurile
Iordanului. 44 Ionathan le-a spus celor din jurul său: „Să pornim la bătălie
pentru viaţa noastră, căci ziua de azi nu este asemenea zilei de ieri şi nici
asemenea celei de alaltăieri; 45 iată, războiul ne cuprinde din faţă şi din
spate, iar apa Iordanului, mlaştina şi desişul, de o parte şi de alta, astfel că
nu este loc de scăpare; 46 acum, strigaţi spre cer, ca să fiţi izbăviţi din
mâinile duşmanilor noştri." 47 Şi s-a pornit bătălia; Ionathan şi-a întins
mâna pentru a-l lovi pe Bacchides, dar acesta s-a tras înapoi. 48 Ionathan
împreună cu cei din jurul său au sărit în Iordan şi l-au trecut înot; iar
[duşmanii] n-au mai trecut Iordanul în urma lor. 49 În acea zi Bacchides a
pierdut cam o mie de oameni. 50 S-a întors în Ierusalim şi a construit cetăţi
întărite în Iudeea: fortăreaţa de la Iericho, şi de la Ammaus, şi Baithoron, şi
Baithel, şi Thamnatha Pharathon, şi Tephon cu ziduri înalte, cu porţi şi
zăvoare. 51 Şi a aşezat gărzi în ele, să hărţuiască pe Israel. 52 Şi a întărit
cetatea Baithsura, şi Gazara, şi fortăreaţa [din Ierusalim] şi a pus în ele

---

9,37 „Nadabath": la Flavius Iosephus (*AI* 13,18), Nabatha. Este o fortăreaţă arameeană lângă muntele Nebo, în marginea Moabului; numele de Canaan dat zonei este un arhaism care se referă aici la populaţia păgână.

9,41 Distih inspirat din Amos 8,10.

9,46 Chiar dacă Ionathan a declanşat ostilităţile, mişcarea a fost defensivă; or, apărarea era permisă şi în ziua sabatului.

9,49-50 Din cauza pierderilor importante suferite, Bacchides renunţă să-l urmărească pe Ionathan dincolo de fluviu.

9,50 „Ammaus" este Emmaus, Thamnatha este forma aramaică a numelui Timna (*cf.* Iis. Nav. 19,50), Pharathon, *cf.* Jud. 12,15 şi Tephon este Taphu (*cf.* Iis. Nav. 12,17).

oaste şi provizii. [53] Şi i-a luat ostateci pe fiii fruntaşilor ţării şi i-a închis în
fortăreaţa din Ierusalim sub pază.
[54] În anul o sută cincizeci şi trei, în luna a doua, Alkimos a poruncit să
se dărâme zidul curţii interioare a lăcaşului sfânt; chiar [voia să] nimicească
lucrarea profeţilor şi începuse să o dărâme. [55] Dar, în ceasul acela, Alkimos
a fost lovit de dambla şi planurile i-au fost zădărnicite; gura i-a amuţit şi i
s-a încleştat şi n-a mai putut să grăiască nici un cuvânt şi să dea porunci cu
privire la casa lui. [56] Şi a murit Alkimos în acea vreme, în chinuri cumplite.
[57] Bacchides a văzut că Alkimos a murit şi s-a întors la rege. Şi s-a liniştit
pământul lui Iuda vreme de doi ani.
[58] Şi au ţinut sfat toţi nelegiuiţii şi au spus: „Iată, Ionathan şi cei din
jurul lui îşi duc traiul liniştiţi şi încrezători; să-l chemăm dar acum pe
Bacchides, şi el îi va prinde pe toţi într-o singură noapte." [59] Şi au pornit
să-i spună planul lor. [60] Iar Bacchides a pornit cu oaste multă şi a trimis pe
ascuns scrisori tuturor aliaţilor săi din Iudeea, ca să pună mâna pe Ionathan
şi pe cei din jurul lui. Dar n-au putut, fiindcă s-a aflat de planul lor. [61] Atunci
au pus mâna pe vreo cincizeci dintre oamenii din ţară, capi ai acelei ticăloşii, şi i-au omorât. [62] Ionathan şi Simon, împreună cu cei din jurul lor,
s-au retras în pustiu la [cetatea] Baithbasi, i-au reclădit dărâmăturile şi au
întărit-o. [63] Bacchides a aflat, şi-a adunat toată ceata lui şi a dat de veste
celor din Iudeea. [64] Şi a pornit să împresoare Baithbasi, s-a luptat cu [cei
din] cetate multe zile şi a făcut maşini de război. [65] Atunci Ionathan l-a lăsat

9,53 Bacchides renunţă la urmărirea trupei lui Ionathan, prea puţin numeroasă pentru a constitui un pericol, şi întăreşte o serie de puncte strategice pentru a controla regiunea. Urme ale acestei activităţi a lui Bacchides au fost identificate în urma cercetărilor arheologice.

9,54 „În anul... a doua": adică în mai 159 î.H. ♦ „zidul curţii interioare": este vorba de zidul care separa curtea accesibilă şi păgânilor de curtea frecventată exclusiv de circumcişi; prin dărâmarea acestuia se ştergeau simbolic diferenţele între iudei şi păgâni, făcându-se astfel un pas important pe calea elenizării. ♦ „lucrarea profeţilor": aluzie la rolul profeţilor Aggeu şi Zaharia în construirea Templului.

9,56 Atacul de paralizie al lui Alkimos este prezentat drept rezultatul unei acţiuni divine; *cf.* şi Flavius Iosephus (*AI* 12,413).

9,61 Abel (p. 175) consideră că Ionathan este autorul uciderii celor cincizeci, şi nu Bacchides; Flavius Iosephus, (*AI* 13,31) este categoric în a-i atribui generalului macedonean gestul. De altminteri, puţin mai târziu, tot într-un moment de furie (v. 69), Bacchides va săvârşi un gest similar.

9,63 Bacchides îşi mobilizează partizanii; *cf.* şi Flavius Iosephus (*AI* 13,23).

în cetate pe Simon, fratele său, a ieşit în ţinut şi a mers cu o ceată puţin
numeroasă. 66 L-a zdrobit pe Odomera şi pe fraţii lui şi pe fiii lui Phasiron
în aşezările lor; şi au început să izbească şi s-au suit cu oştile. 67 [Pe de altă
parte,] Simon cu ai săi au ieşit din cetate şi au dat foc maşinilor de război.
68 S-au luptat cu Bacchides, l-au zdrobit şi l-au strâmtorat foarte, căci planul
şi năvala lui erau zădărnicite. 69 S-a mâniat cu urgie pe nelegiuiţii care îl
sfătuiseră să vină în ţinut, i-a omorât pe mulţi şi s-a hotărât să plece în ţara
sa. 70 Ionathan a aflat şi a trimis soli, ca să încheie pace şi să-i ia înapoi pe
cei robiţi. 71 [Bacchides] i-a primit şi a făcut după cuvintele lui [Ionathan];
şi s-a jurat să nu-i mai pricinuiască nici un rău în toate zilele vieţii sale. 72 Şi
i-a dat înapoi prinşii pe care îi luase mai înainte de pe pământul lui Iuda şi
s-a întors în ţara sa; şi n-a mai venit în hotarele lor. 73 Şi s-a odihnit sabia în
Israel. Ionathan s-a aşezat în cetatea Machmas şi a început să judece
poporul; şi i-a spulberat pe toţi nelegiuiţii din Israel.

10 1 În anul o sută şaizeci, Alexandru Epiphanes, fiul lui Antiochos, a
pornit şi a cucerit oraşul Ptolemais; şi a fost primit şi a început să
domnească acolo. 2 Regele Demetrios a auzit şi a adunat oştire foarte multă
şi a pornit război împotriva lui. 3 Şi Demetrios i-a trimis lui Ionathan
scrisori cu vorbe de pace, spre a-l măguli. 4 Căci el îşi spunea: „Să încheiem
repede pace cu [Ionathan], mai înainte ca el să încheie pace cu Alexandru
împotriva noastră. 5 Căci [atunci] îşi va aduce aminte de toate nenorocirile
pe care i le-am pricinuit lui, fraţilor lui şi neamului [lui]." 6 Şi i-a dat lui
Ionathan dreptul de a strânge oşti, de a pregăti arme şi de a-i fi aliat; şi a

---

9,66 „au început să izbească... oştile": nu e clar care este subiectul şi nici sensul general nu e limpede. Ar putea însemna şi „au sporit în puteri".

9,68 Bacchides a fost prins la mijloc între trupele lui Ionathan şi ale lui Simon; *cf.* şi Flavius Iosephus (*AI* 28), care dă mai multe detalii.

9,73 „Machmas" (ebr. *Mikh^{e}mās*) era o localitate situată la 12 km sud de Bethel. ♦ „poporul": aici trebuie înţeleasă numai minoritatea rămasă credincioasă Legii.

10,1 „În anul o sută şaizeci": adică începând cu 14 aprilie 152 î.H. ♦ „Alexandru Epiphanes": este vorba, de fapt, despre Alexandru Balas, un aventurier care se pretindea fiul lui Antiochos Epiphanes; cu excepţia autorului Macabeilor, nici un autor antic nu ia în serios această filiaţie (*cf.* Titus Livius, *Epit.* 52: *homo ignotus et incertae stirpis*, „ins obişnuit şi de stirpe nesigură"); se bucură de sprijinul regelui Attalos al II-lea al Pergamului, al lui Ptolemeu Filometor şi al senatului de la Roma, toţi interesaţi în frângerea puterii lui Demetrios I Soter. Flavius Iosephus (*AI* 13,30) este singurul autor antic care, alături de 1Mac., pomeneşte debarcarea la Ptolemais.

spus să i se dea înapoi ostatecii din fortăreaţă. [7] Ionathan a venit la Ierusalim
şi a citit scrisorile în auzul întregului popor şi al celor din fortăreaţă. [8] Dar
ei s-au speriat cumplit auzind că regele îi dăduse dreptul să strângă oaste.
[9] Cei din Cetăţuie i-au predat lui Ionathan ostatecii, iar el i-a redat părinţilor
lor. [10] Ionathan s-a aşezat în Ierusalim şi a început să reclădească şi să
refacă oraşul. [11] El le-a spus celor care făceau lucrările să întărească zidurile
şi să înconjoare muntele Sion cu pietre cioplite în patru muchii; şi ei au
făcut întocmai. [12] Iar străinii care se găseau în fortăreţele pe care le zidise
Bacchides au fugit; [13] fiecare şi-a lăsat locul şi a plecat în ţara sa; [14] doar în
Baithsur au fost lăsaţi câţiva dintre cei care se lepădaseră de Lege şi de
rânduieli, căci era loc de scăpare.

[15] Regele Alexandru a aflat de făgăduielile pe care i le făcuse Demetrios
lui Ionathan; şi i s-au povestit războaiele şi faptele vitejeşti pe care le făcuse
acesta împreună cu fraţii săi şi suferinţele pe care le înduraseră [16] şi a spus:
„Oare vom mai afla noi un astfel de om? Să ni-l facem acum prieten şi
aliat!" [17] Atunci i-a scris şi i-a trimis scrisoare cu aceste cuvinte:

[18] „Regele Alexandru, fratelui său Ionathan, salutare. [19] Am auzit despre
tine că eşti bărbat tare în putere şi vrednic să fii prietenul nostru. [20] Şi acum,
te rânduim astăzi arhiereul poporului tău şi vei fi numit prieten al regelui
(i-a trimis haină de purpură şi coroană de aur); îngrijeşte-te de treburile
noastre şi păstrează prietenia noastră."

[21] Ionathan a îmbrăcat veşmântul sfânt în anul o sută şaizeci, în luna a
şaptea, de sărbătoarea corturilor; a adunat oaste şi a pregătit arme multe.

10,7 Până acum Ionathan avusese interdicţie de a se stabili la Ierusalim. ♦ „a citit scrisorile în auzul (*litt.* la urechile) întregului popor" – semitism (*cf.* Ex. 24,7). Prin citirea scrisorilor, Ionathan încerca să-şi convingă concetăţenii de legalitatea revenirii sale la Ierusalim.

10,10 Ionathan înţelege să profite de situaţia în care se afla Demetrios spre a-şi pregăti baza pentru operaţiunile militare.

10,12 Este vorba de trupele cantonate la Ierusalim de Bacchides, *cf.* 9,50.

10,18 Titlul de „frate" (ἀδελφός) era acordat personajelor de cel mai înalt rang.

10,20 Era obiceiul ca regii sau oraşele să le acorde preoţilor dreptul de a purta coroană de aur şi haine de purpură; *cf.* în acest sens în povestirea lui Athenaios (5,211) acelaşi drept acordat de Alexandru Balas unui filozof epicureu care voia să devină preot al Virtuţii. ♦ După tradiţie, marele preot trebuia să fie din familia lui Sadoc (numit de David – *cf.* 2Rg. 8,17; 3Rg. 1,8 etc.); numirea de către un suveran păgân a unui preot din altă familie avea să ducă la o criză de legitimitate şi este una dintre cauzele ruperii esenienilor de Templul de la Ierusalim.

10,21 Sărbătoarea corturilor se celebra timp de şapte zile, *cf.* Lev. 23,33-43; era o sărbătoare veselă în care participanţii purtau „ramuri de finic şi alte ramuri de copaci

22 Demetrios a aflat toate acestea, s-a mâhnit şi a spus: 23 „Ce-am făcut
de Alexandru ne-a luat-o înainte şi şi-a câştigat prietenia iudeilor spre
întărire? 24 Îi voi scrie şi eu cuvinte de măgulire şi de cinstire şi [îi voi
trimite] daruri, ca să-mi fie spre ajutor." 25 Şi i-a scris aceste cuvinte:
„Regele Demetrios, neamului iudeilor, salutare. 26 De vreme ce aţi ţinut
înţelegerile încheiate cu noi şi ne-aţi rămas prieteni şi nu aţi trecut de partea
duşmanilor noştri, noi am auzit şi ne-am bucurat. 27 Şi acum, rămâneţi mai
departe credincioşi faţă de noi, iar noi vă vom răsplăti cu binefaceri în
schimbul a ceea ce faceţi pentru noi. 28 Şi vă vom ierta de multe biruri şi vă
vom da multe daruri. 29 Chiar acum vă scutim pe voi şi pe toţi iudeii de dări
şi de taxa pentru sare şi de taxa pentru coroane; 30 din ziua de azi vă scutesc
de plata treimii din semănături, de cea a jumătăţii din roadele pomilor, care
mi se cuvin mie, şi niciodată nu le voi mai lua din ziua de azi şi până în
vecie de la pământul lui Iuda şi de la cele trei nome care i s-au alipit din
Samaria şi Galileea. 31 Ierusalimul să fie sfânt şi, împreună cu ţinutul său, să
fie scutit de zeciuială şi de biruri. 32 Mă lipsesc şi de puterea asupra
Cetăţuiei din Ierusalim şi o dau arhiereului, ca să aşeze în ea spre pază
luptători aleşi de el. 33 Şi tuturor sufletelor de iudei care au fost duse în
robie de pe pământul lui Iuda prin tot regatul meu le dăruiesc libertatea; şi
toţi să fie scutiţi de dări şi de taxele pe vite. 34 Toate sărbătorile, şi zilele de
sabat şi de lună nouă, şi zilele rânduite, şi trei zile înainte de sărbătoare, şi
trei zile după sărbătoare să fie toate zile de scutire de dări pentru toţi iudeii

---

stufoşi şi din sălciile care cresc lângă pâraie" (Lev. 23,40) şi se aduceau jertfe. Sărbătoarea menţionată în text a avut loc în luna octombrie 152 î.H.

10,25 În actualul stadiu al cunoştinţelor este imposibil de stabilit dacă textul scrisorii este autentic sau fals.

10,29 Taxa pentru sare era un impozit personal care era proporţional cu cantitatea de sare presupusă a fi consumată de fiecare; prin taxa pentru coroană se înţelegeau darurile care întovărăşeau coroana de metal trimisă regelui de ziua lui; deşi erau benevole, practic deveniseră obligatorii. În acest moment, iudeii aveau de plătit următoarele dări: tributul, contribuţia funciară mai sus pomenită, taxe directe asemenea impozitului coronar şi asupra sării, taxele asupra salinelor, impozit pe circulaţia mărfurilor, taxă globală asupra veniturilor preoţilor.

10,30 Este vorba de taxe grele; trebuie însă remarcat faptul că regele era proprietarul tuturor terenurilor şi că el le „arenda" numai celor care-l lucrau. ♦ „nome": diviziuni teritoriale egiptene.

10,31 Caracterul de sfinţenie acordat unui oraş era în general asociat cu dreptul de azil; în acelaşi timp Ierusalimul era exonerat de impozite străine.

10,32 Un „oraş sfânt" se apăra singur, n-avea nevoie de garnizoană străină.

de pe tot cuprinsul regatului meu; 35 nimeni nu va avea dreptul să le ceară
plată şi să supere pe vreunul dintre ei cu ceva. 36 Să fie înscrişi dintre iudei
în oastea regelui până la treizeci de mii de oameni şi li se va da solda cuve-
nită în toate oştile regelui. 37 Unii dintre ei vor fi puşi în fortăreţele mari ale
regelui şi dintre aceştia vor fi în dregătoriile de încredere ale regatului;
conducătorii şi căpeteniile lor să fie aleşi dintre ei şi să se supună legilor
proprii, aşa cum a hotărât regele pentru pământul lui Iuda. 38 Cele trei nome
ale Samariei alipite Iudeii să fie adăugate Iudeii, ca să fie socotite ca ţinând
de un singur conducător şi să nu se supună altei autorităţi decât arhiereului.
39 Oraşul Ptolemais împreună cu ţinutul său îl dăruiesc lăcaşului sfânt din
Ierusalim pentru cheltuielile necesare celor sfinte. 40 Iar eu voi da în fiecare
an câte cincisprezece mii de sicli de argint din veniturile regelui [care se vor
percepe] din locurile potrivite. 41 Tot prisosul [de bani] pe care strângătorii
de dări nu l-au vărsat ca în anii trecuţi, îl vor da de acum pentru lucrările
Casei. 42 Şi, peste acestea, cei cinci mii de sicli de argint pe care îi luau din
bunurile templului din socoteala de fiecare an, să fie lăsaţi, deoarece ei se
cuvin preoţilor care slujesc. 43 Iar celor care se vor refugia în templul din
Ierusalim şi în toate hotarele lui din pricina datoriilor către rege sau din alte
motive, să nu li se facă nici un rău şi să nu fie atinse bunurile lor, oriunde ar
fi în regatul meu. 44 Iar lucrările pentru a zidi şi a reface lăcaşul sfânt şi
cheltuiala să se plătească pe seama regelui. 45 Şi cheltuielile pentru reface-
rea zidurilor şi întăriturii de jur împrejur a Ierusalimului să se plătească pe
seama regelui, precum şi cele pentru refacerea [celorlalte] ziduri din Iudeea."

46 Când Ionathan şi poporul au auzit aceste cuvinte, nici nu le-au crezut,
nici nu le-au primit, deoarece ei îşi aminteau de marile nenorociri pe care
[Demetrios] le făcuse în Israel şi cât de tare îi chinuise. 47 Şi s-au hotărât
pentru Alexandru, pentru că el fusese cel dintâi care le trimisese cuvinte de
pace şi i-au rămas aliaţi în toate zilele.

10,37 Ptolemeii au dus o politică tolerantă faţă de iudei; seleucizii, în momente de cumpănă, caută să-i imite.

10,39 Ptolemais se afla în mâinile lui Balas, astfel că oferta era fără valoare imediată.

10,42 Siclul era asimilat staterului grec.

10,43 Privilegiu de imunitate a refugiaţilor acordat sau conservat de seleucizi pentru marile sanctuare din imperiu: templul Artemidei din Efes, al lui Pluton din Nyssa etc. Privilegiul pentru Ierusalim a rămas la stadiul de promisiune.

10,45 Istoricul modern Wilrich (*apud* Abel, p. 191) consideră, cu dreptate, că scrisoarea reia principalele prevederi ale cartei lui Antiphos al III-lea, reprodusă de Flavius Iosephus (*AI* 12,3,3).

48 Regele Alexandru a strâns oştiri mari şi a pornit împotriva lui
Demetrios. 49 Şi s-a pornit război între cei doi regi, iar oastea lui Demetrios
a rupt-o la fugă şi Alexandru l-a urmărit şi l-a înfrânt. 50 Şi s-a dat bătălie
grea toată ziua până la asfinţitul soarelui şi a căzut Demetrios în acea zi.
51 Alexandru a trimis sol către Ptolemeu, regele Egiptului, cu aceste
cuvinte:
52 „M-am întors la regatul meu şi m-am urcat pe tronul strămoşilor mei;
şi am pus mâna pe putere, l-am înfrânt pe Demetrios şi am luat în stăpânire
ţara noastră; 53 am pornit lupta împotriva lui şi l-am zdrobit pe el şi oştirea
sa şi m-am urcat pe tronul domniei lui. 54 Iar acum să fim prieteni: tu să
mi-o dai pe fiica ta de soţie, iar eu îţi voi fi ginere şi vă voi da, ţie şi ei,
daruri vrednice de tine."
55 Iar regele Ptolemeu i-a răspuns zicând:
„Fericită zi în care te-ai întors pe pământul strămoşilor tăi şi te-ai aşezat
pe tronul lor de domnie. 56 Şi acum voi face cum mi-ai scris, dar să-mi vii în
întâmpinare la Ptolemais, ca să ne vedem; şi te voi face ginerele meu, aşa
cum ai spus."
57 Şi a plecat Ptolemeu din Egipt împreună cu Cleopatra, fiica sa, şi a
sosit la Ptolemais în anul o sută şaizeci şi doi. 58 Regele Alexandru i-a ieşit
în întâmpinare, iar Ptolemeu i-a dat-o de soţie pe Cleopatra, fiica sa, şi au
făcut nuntă în Ptolemais, ca nişte regi ce erau, cu mare slavă. 59 Regele
Alexandru i-a scris lui Ionathan să vină să se întâlnească cu el. 60 Şi a plecat
Ionathan cu alai mare spre Ptolemais, unde s-a întâlnit cu cei doi regi; şi
le-a dat lor şi prietenilor lor aur, argint şi multe daruri şi a aflat bunăvoinţă
înaintea lor. 61 Şi au uneltit împotriva lui oameni veninoşi din Israel, oameni
fără de lege, şi l-au pârât regelui, dar regele nu i-a luat în seamă. 62 Ba,
dimpotrivă, regele a poruncit să i se ia haina lui Ionathan şi să i se pună

10,50 *Cf.* Flavius Iosephus, *AI* 13,59-61.

10,51 Este vorba de Ptolemeu al VI-lea Filometor.

10,56 Alegerea oraşului Ptolemais pentru celebrarea căsătoriei politice între Alexandru Balas şi Cleopatra este semnificativă, deoarece oraşul, prin numele său, amintea influenţa egipteană; în această perioadă, Ptolemeu bate tetradrahme la Ptolemais.

10,57 „în anul o sută şaizeci şi doi": adică în aprilie 150 – aprilie 149 î.H.

10,62 Abel (p. 195) atrage atenţia asupra faptului că fraza „este tipic semitică unde subordonarea faţă de un verb de poruncă este marcată printr-o coordonare aparentă". Haina de purpură era veşmântul de ceremonie, iar acordarea dreptului de a o purta avea şi semnificaţia acordării unei demnităţi importante.

veşmânt de purpură; şi aşa au făcut. [63] Apoi, regele l-a aşezat lângă el şi le-a
spus dregătorilor săi: „Ieşiţi împreună cu el în mijlocul cetăţii şi vestiţi ca
nimeni să nu-l vorbească de rău în nici o împrejurare şi nimeni să nu-l
tulbure în nici un chip." [64] Şi, când au văzut pârâtorii cinstea de care se
bucură Ionathan şi i-au auzit pe crainici ce vesteau şi l-au văzut îmbrăcat în
purpură, au luat-o la goană cu toţii. [65] Regele i-a dat cinstire şi l-a înscris
printre prietenii săi cei dintâi, numindu-l strateg şi guvernator. [66] Iar Ionathan
s-a întors la Ierusalim cu pace şi bucurie.

[67] În anul o sută şaizeci şi cinci, Demetrios, fiul lui Demetrios, a venit
din Creta pe pământul strămoşilor săi. [68] Regele Alexandru a auzit, s-a
supărat foarte tare şi s-a întors la Antiohia. [69] Iar Demetrios l-a întărit în
dregătorie pe Apollonios, care era [guvernator] peste Siria *Koile*; acesta a
adunat o oştire mare şi şi-a aşezat tabăra la Iamneia. Şi a trimis să i se spună
lui Ionathan, marele preot:

[70] „Numai tu te-ai răsculat împotriva noastră de am ajuns de râs şi de
batjocură din pricina ta; de ce îţi arăţi puterea împotriva noastră, în munţi?
[71] Acum, dacă te încrezi în oştile tale, coboară la noi, în câmpie, să ne
măsurăm acolo, căci puterea oraşelor este cu mine. [72] Întreabă şi află cine
sunt eu şi cei care ne-au venit în ajutor; şi ţi se va răspunde: «Nu aveţi cum
să staţi în picioare în faţa noastră, pentru că de două ori au fost înfrânţi
părinţii tăi de către aceştia, chiar pe pământul lor.» [73] Şi acum nu te vei
putea împotrivi unei asemenea călărimi şi oşti în câmpie, unde nu este nici
piatră, nici stâncă sau loc de fugă."

[74] Ionathan, când a auzit vorbele lui Apollonios, s-a tulburat în cuget, a
ales zece mii de luptători şi a plecat din Ierusalim, unde s-a întâlnit cu
fratele său Simon, care-i sosea în ajutor. [75] Şi-au aşezat tabăra în faţa cetăţii
Ioppe; locuitorii i-au închis porţile, deoarece în Ioppe se afla o garnizoană a

---

10,65 „strateg": aici are sensul de „guvernator". ♦ „guvernator", gr. μεριδάρχης, *litt.* „guvernator al unei părţi" mai mari decât a strategului. În fapt, l-a recunoscut ca guvernator civil şi militar al Iudeii şi al celor trei „nome" din Samaria.

10,67 „Demetrios, fiul lui Demetrios": Demetrios al II-lea Nicator, fiul lui Demetrios I Soter: conform celor transmise de Trogus Pompeius (*apud* Marcus Iunianus Iustinus, *Historia* 35,2,2), Demetrios a sosit în Siria cu ajutor cretan, profitând de incapacitatea de guvernare a lui Balas. Anul 165 al erei seleucide corespunde anului 147-146 î.H.

10,69 „Apollonios": după toate probabilităţile este vorba de confidentul lui Demetrios I, pomenit de Polibiu 31,11,19. Flavius Iosephus (*AI* 13,88) consideră în chip greşit că Apollonios a fost numit guvernator de Balas.

lui Apollonios; şi au atacat-o; [76] şi cei din cetate, temându-se, au deschis
porţile şi Ionathan a pus stăpânire pe Ioppe. [77] Apollonios a auzit şi a pregă-
tit trei mii de călăreţi şi oştire numeroasă şi a pornit spre Azot, ca în trecere;
dar el înainta spre câmpie, deoarece avea călărime numeroasă şi se încredea
în ea. [78] [Ionathan] l-a urmărit până la Azot, unde taberele s-au ciocnit în
bătălie. [79] Apollonios a lăsat o mie de călăreţi ascunşi în spatele lor. [80] Ionathan
a aflat că s-a pregătit o cursă în spatele său; [călărimea lor] a încercuit oas-
tea [lui Ionathan] şi a tras săgeţi de dimineaţă până seara asupra poporului.
[81] Dar poporul s-a ţinut bine, aşa cum îi poruncise Ionathan, iar călărimea
acelora a obosit. [82] Atunci Simon şi-a tras după sine oastea şi le-a izbit falanga,
deoarece călărimea lor era sleită; falanga a fost înfrântă şi pusă pe fugă; [83] iar
călărimea s-a împrăştiat pe câmpie. [Fugarii] s-au refugiat la Azot şi au intrat
în Bethdagon, [templul] idolului lor, ca să scape. [84] Ionathan a dat foc
Azotului şi cetăţilor din jur, a luat prăzi din ele şi a dat foc templului lui
Dagon şi celor care se refugiaseră în el. [85] Iar cei care au pierit de sabie,
împreună cu cei care au pierit de foc au fost ca la opt mii de bărbaţi. [86] Şi de
acolo Ionathan a plecat şi şi-a aşezat tabăra la Ascalon, iar locuitorii cetăţii
i-au ieşit în întâmpinare cu mare pompă. [87] Ionathan s-a întors la Ierusalim
împreună cu oamenii săi, cu prăzi bogate. [88] Iar când regele Alexandru a
auzit toate acestea, i-a arătat şi mai multă cinstire lui Ionathan. [89] Şi i-a
trimis o agrafă de aur, aşa cum este obiceiul să se dea rudelor regilor; şi i-a
dat în stăpânire oraşul Accaron şi tot ţinutul dimprejur.

11 [1] [Între timp,] regele Egiptului a strâns oaste multă ca nisipul de pe
ţărmul mării şi corăbii multe şi a căutat să ia în stăpânire cu viclenie regatul
lui Alexandru şi să-l adauge regatului său. [2] Şi a pornit spre Siria cu vorbe
de pace, iar locuitorii oraşelor îi deschideau porţile şi îi ieşeau în întâm-
pinare, deoarece era poruncă din partea regelui Alexandru să-i iasă în

---

10,84 „Dagon": divinitate microasiatică al cărei cult datează din mileniul al III-lea î.H.; semnificaţia numelui este necunoscută. Era adorat ca zeu al furtunii, mai târziu şi al recoltelor, în scrierile biblice apărând ca principalul zeu al filistenilor, cu un templu în Gaza, pe care l-a distrus Ionathan. *Cf.* nota 10,10 la 1Par.

10,89 Ionathan a ajuns în culmea demnităţilor: dreptul de a avea o fibulă de aur îl asimila rudelor regelui. Flavius Iosephus (*loc. cit.*), considerându-l pe Apollonios în slujba lui Balas, face o confuzie.

11,1 „ca nisipul...": comparaţie biblică curentă referitoare de obicei la armatele atacatoare; *cf.* Gen. 22,17; Jud. ,12.

întâmpinare, de vreme ce acesta îi era socru. [3] Dar, când intra în oraşe,
Ptolemeu lăsa câte o garnizoană în fiecare oraş. [4] Când a ajuns la Azot,
locuitorii i-au arătat templul lui Dagon pârjolit, oraşul şi împrejurimile,
nimicite, trupurile [morţilor] împrăştiate şi pe cei arşi, pe care îi arsese
[Ionathan]; îi aşezaseră pe toţi grămezi în calea lui. [5] Şi i-au povestit lui
Ptolemeu câte le făcuse Ionathan, ca să-l ponegrească; dar regele a tăcut.
[6] Ionathan l-a întâmpinat pe rege la Ioppe cu cinstire; cei doi s-au salutat şi
au dormit acolo. [7] Ionathan l-a însoţit pe rege până la râul care se numeşte
Eleutheros şi s-a întors la Ierusalim. [8] Iar regele Ptolemeu a pus stăpânire pe
oraşele de pe malul mării până la Seleucia cea aşezată pe ţărm, nutrind pla-
nuri viclene împotriva lui Alexandru. [9] Şi i-a trimis soli regelui Demetrios,
zicând: „Hai să încheiem acum un tratat între noi; iar eu ţi-o voi da de soţie
pe fiica mea pe care o ţine acum Alexandru şi vei domni peste regatul tată-
lui tău. [10] Rău îmi pare că i-am dat-o lui Alexandru pe fiica mea, deoarece
el a căutat să mă omoare." [11] Şi îl ponegrea atât de tare pentru că jinduia
domnia lui. [12] Şi, luându-şi fiica, i-a dat-o lui Demetrios şi s-a înstrăinat de
Alexandru, şi s-a vădit duşmănia dintre ei. [13] Ptolemeu a intrat în Antiohia
şi şi-a pus pe cap coroana Asiei; şi astfel, el şi-a aşezat pe creştet două
coroane, a Egiptului şi a Asiei. [14] Iar regele Alexandru se afla în acea vreme
în Cilicia, pentru că cei din partea locului se răsculaseră. [15] Alexandru a

11,3 În Siria, Ptolemeii erau mult mai populari decât Seleucizii.

11,7 Eleutheros este un râu la cca 20 km nord de Tripoli.

11,8 „Seleucia cea aşezată pe ţărm": portul Antiohiei la vărsarea Orontelui; nu trebuie confundată cu Seleucia de pe Tigru.

11,10 Conform textului nostru, atentatul împotriva lui Ptolemeu ar fi inventat pentru a justifica încercarea acestuia de a cuceri Siria; ideea este suţinută şi de Diodor din Sicilia (fg. cărţii 32); Flavius Iosephus (*AI* 13,108) susţine, poate pe baza lui Polibiu sau a lui Nicolae din Damasc, că, ajuns la Ptolemais, Ptolemeu a fost pe punctul de a fi asasinat de Ammonios, omul de încredere al lui Alexandru Balas; pentru că acesta din urmă a refuzat să-l predea pe Ammonios, Ptolemeu l-a considerat pe ginerele său drept autorul tentativei de asasinat.

11,13 Titlul de rege al Asiei arată că Ptolemeu tindea să pună stăpânire pe toată moştenirea orientală a lui Alexandru cel Mare. În practică, Ptolemeu, de teamă să nu-i indispună pe romani creându-şi un imperiu prea întins şi puternic, a renunţat la pretenţiile sale, limitându-se la stăpânirea Siriei *Koile* şi renunţând la restul în favoarea lui Demetrios.

11,14 Autorul evită să spună că Alexandru a fost izgonit în chip ruşinos din Antiohia, aşa cum trece sub tăcere şi acuzaţia de complot împotriva lui Ptolemeu.

auzit şi a venit asupra lui cu război. Ptolemeu a pornit şi i-a venit în întâm-
pinare cu oştire puternică şi l-a pus pe fugă. 16 Alexandru a fugit în Arabia
ca să se adăpostească acolo, iar regele Ptolemeu a ieşit biruitor. 17 Zabdiel
arabul i-a tăiat lui Alexandru capul şi i l-a trimis lui Ptolemeu. 18 Dar regele
Ptolemeu a murit trei zile mai târziu, iar [oştenii] care erau în fortăreţele lui
au fost ucişi de locuitori. 19 Şi Demetrios a ajuns rege în anul o sută şaizeci
şi şapte.
20 În zilele acelea, Ionathan i-a adunat pe locuitorii Iudeii, pentru a
cuceri Cetăţuia din Ierusalim şi a făcut împotriva ei multe maşini de război.
21 Atunci oameni fără de lege din Israel, care-şi urau poporul, s-au dus la
rege să-i spună că Ionathan asediază Cetăţuia. 22 Auzind [acestea, regele]
s-a înfuriat: cum a primit vestea a şi plecat la Ptolemais şi i-a scris lui
Ionathan să înceteze asediul şi să vină la Ptolemais pentru a se întâlni cu el
cât mai repede. 23 Când a auzit Ionathan, a poruncit continuarea asediului şi
şi-a ales pe unii dintre bătrânii lui Israel şi dintre preoţi şi a înfruntat pri-
mejdia: 24 luând argint, aur, veşminte şi multe alte daruri, s-a dus la rege la
Ptolemais şi a aflat bunăvoinţă înaintea lui. 25 Şi se aflau acolo câţiva dintre
cei fără de lege din popor[ul lui Israel care vorbeau] împotriva lui. 26 Dar
regele s-a purtat cu el ca şi înaintaşii săi şi l-a înălţat în faţa tuturor prie-
tenilor săi. 27 Şi l-a întărit în arhierie şi în toate celelalte cinstiri pe care le
avusese înainte şi l-a aşezat printre prietenii săi cei dintâi. 28 Ionathan l-a
rugat pe rege să scutească de dări Iudeea şi cele trei toparhii din Samaritida;
i-a făgăduit în schimb trei sute de talanţi. 29 Regele a încuviinţat toate aces-
tea şi i-a scris lui Ionathan scrisori despre toate acestea, după cum urmează:
30 „Regele Demetrios, lui Ionathan, fratele său, şi neamului iudeilor,
salutare. 31 Copia scrisorii pe care i-am scris-o despre voi lui Lasthenes,
ruda noastră, v-o trimitem şi vouă, spre ştiinţă: 32 «Regele Demetrios, lui

---

11,16 Bătălia a avut loc pe râul Oenoparas. ♦ „a ieşit biruitor", gr. ὑψώθη, *litt.* „a fost înălţat".

11,17 După Diodor din Sicilia (32,10,1), Alexandru ar fi fost omorât de generalii săi Heliades şi Cassios; Flavius Iosephus (*AI* 13,4,8) îl numeşte Zabelos pe asasin.

11,18 *Cf.* Flavius Iosephus (*AI* 13,4,8) şi Titus Livius (*Epit.* 52). Garnizoanele egiptene lăsate în oraşele litoralului sirian au fost atacate şi distruse din ordinul lui Demetrios.

11,19 Anul 167 al erei seleucide corespunde cu martie 145-aprilie 144 î.H.

11,20 Aşadar, promisiunea lui Alexandru Balas menţionată la 10,32 rămăsese literă moartă.

11,31 Lasthenes, unul dintre militarii care au participat la revenirea lui Demetrios, devenit înalt demnitar al imperiului; *cf.* Diodor din Sicilia 33,4.

Lasthenes, părintele său, salutare. [33] Am hotărât ca poporului iudeilor, prieten cu noi şi care păstrează cele drepte faţă de noi, să-i facem bine ca răspuns la bunăvoinţa lor faţă de noi. [34] Le întărim hotarele Iudeii precum şi cele trei nome Aphairema, Lydda şi Rathamin; acestea i-au fost adăugate Iudeii, din Samaritida, cu toate ale lor, în folosul celor care aduc jertfe în Ierusalim, în schimbul dărilor regeşti pe care le lua regele de la ele înainte, în fiecare an, din roadele pământului şi ale pomilor. [35] Cât despre ceea ce ni se mai cuvine de acum înainte, din zeciuieli şi din biruri, pe mlaştinile sărate şi cele pentru coroană, îi scutim de toate acestea. [36] Şi nimeni să nu încalce nimic dintre acestea, de acum şi în toată vremea. [37] Acum, să vă îngrijiţi să faceţi o copie a acestei scrisori şi să i se dea lui Ionathan, care s-o aşeze pe muntele sfânt într-un loc unde să se poată vedea.»"

[38] Regele Demetrios, văzând că s-a liniştit pământul dinaintea lui şi că nimeni nu i se mai ridică împotrivă, a lăsat la vatră toate oştirile sale, pe fiecare la locul său, în afară de oştile de străini care fuseseră adunate din insulele neamurilor; însă i-au devenit vrăjmaşe toate oştile care fuseseră în slujba părinţilor săi. [39] Tryphon, unul care fusese mai înainte dintre oamenii lui Alexandru, văzând că toate oştile murmură împotriva lui Demetrios, a pornit la Imalcue, arabul, care-l creştea pe Antiochos, fiul lui Alexandru.

11,34 „Aphairema, Lydda şi Rathamin" = Ephraim (Iis. Nav. 18,23), Lodh (1Par. 8,12) şi Rama (1Rg. 1,1), ulterior Arimateea (Mt. 27,57). După toate probabilităţile, în cele trei districte locuiau numeroşi iudei care respectau Legea.

11,35 „toate acestea": privilegii fiscale acordate de Demetrios care îi scuteşte pe iudei de taxele în natură.

11,37 Faţă de privilegiile menţionate la 10,28-45, acordate de Demetrios I, lipsesc: declararea Ierusalimului ca oraş sfânt, evacuarea Cetăţuii, liberarea fără răscumpărare a sclavilor iudei, imunitatea iudeilor în timpul sărbătorilor şi dreptul de azil pentru muntele Sion.

11,38 Contingentele străine erau formate din mercenarii angajaţi de Lasthenes pentru a-i asigura lui Demetrios stăpânirea; concedierea trupelor regulate a condus la rebeliune, deoarece militarii lăsaţi la vatră nu mai beneficiau de soldă şi de alte avantaje; acestea deveneau privilegiul exclusiv al mercenarilor (*cf.* Flavius Iosephus, *AI* 13,129). ♦ „insulele neamurilor": expresie biblică prezentă şi în Gen. 10,5 etc. Aici e vorba mai ales de Creta.

11,39 Diodotos, cunoscut în special prin cognomenul Tryphon, partizan al lui Demetrios al II-lea, s-a răsculat împotriva lui când a văzut impopularitatea în care acesta decăzuse (*cf.* Strabo 16,2,10). ♦ „Imalcue": transcriere aproximativă pentru Iam(b)lichos, nume sirian purtat de aristocraţi; cel la care apelează Tryphon îl avea în custodie pe fiul lui Alexandru Balas.

40 Stăruia pe lângă el să-i dea copilul, ca să-l facă rege în locul tatălui lui. Şi
i-a povestit câte poruncise Demetrios şi despre vrăjmăşia pe care i-o purtau
oştile lui; şi a rămas acolo multe zile. 41 Ionathan i-a trimis regelui Demetrios
vorbă să-i scoată afară pe cei din Cetăţuia din Ierusalim şi pe cei din fortă-
reţe, deoarece erau mereu pe picior de război împotriva lui Israel. 42 Atunci
Demetrios i-a răspuns lui Ionathan zicând: „Nu numai acest lucru îl voi face
pentru tine şi pentru neamul tău, ci te voi preamări pe tine şi neamul tău,
dacă voi avea bune prilejuri. 43 Acum, bine ai face să-mi trimiţi oameni care
să lupte pentru mine, deoarece toate oştile mele m-au părăsit." 44 Şi Ionathan
i-a trimis trei mii de luptători puternici la Antiohia; aceştia s-au dus la rege,
şi regele s-a bucurat de sosirea lor. 45 Atunci s-au strâns locuitorii oraşului
în mijlocul cetăţii, cam o sută douăzeci de mii de oameni, şi au vrut să-l
omoare pe rege. 46 Regele a fugit în palat, iar locuitorii au luat în stăpânire
străzile oraşului şi au început bătălia. 47 Atunci regele i-a chemat în ajutor
pe iudei; aceştia au făcut zid în jurul lui şi [apoi], răspândiţi în oraş, au
omorât în acea zi ca la o sută de mii de oameni. 48 Au dat foc oraşului şi au
luat pradă bogată în acea zi şi l-au scăpat pe rege. 49 Văzând cei din oraş că
iudeii au pus stăpânire pe el aşa cum voiau, şi-au pierdut curajul şi au strigat
către rege, rugându-l: 50 „Întinde-ne mâna dreaptă, iar iudeii să înceteze să
ne mai facă război, nouă şi oraşului." 51 Şi şi-au aruncat armele şi au încheiat
pace. Iudeii s-au umplut de slavă înaintea regelui şi înaintea tuturor locuito-
rilor regatului; şi s-au întors în Ierusalim cu pradă bogată. 52 Demetrios s-a
întărit pe tronul regatului său şi s-a liniştit pământul dinaintea lui. 53 Dar el
şi-a încălcat toate făgăduinţele făcute şi s-a înstrăinat de Ionathan şi nu l-a
răsplătit pentru binefacerile din trecut, ci l-a prigonit foarte tare.
54 După acestea s-a întors Tryphon împreună cu Antiochos care era copil
mic; şi l-a făcut rege şi i-a aşezat pe cap diadema. 55 Şi s-au adunat la el

---

11,43 Flavius Iosephus (*AI* 13,137) spune că Demetrios a strâns o armată de mercenari şi de iudei; Diodor din Sicilia (33,4) vorbeşte de o armată de străini, fără să-i menţioneze pe iudei.

11,47 Flavius Iosephus (*AI* 13,138) spune că, iniţial, soldaţii iudei au fost siliţi să se retragă pe acoperişul palatului şi că, de acolo, au dispersat mulţimea trăgând săgeţi în plin şi incendiind casele din apropiere care erau construite din lemn. Diodor din Sicilia (33,2) arată masacrul pe care trupele lui Demetrios l-au făcut printre locuitorii oraşului.

11,50 Strângerea mâinii drepte era un semn de înţelegere şi amiciţie; două mâini drepte strânse sunt destul de frecvente în arta plastică militară.

11,54 Fiul lui Alexandru Balas devine rege cu numele de Antiochos (VI) Epiphanes Dionysos (144-142 î.H.); în momentul încoronării avea probabil şase ani – *cf.* 13,31.

toate oştile pe care Demetrios le împrăştiase şi au pornit război împotriva
lui, şi Demetrios a fost pus pe fugă. [56] Tryphon a pus mâna pe elefanţi şi a
luat în stăpânire Antiohia. [57] Tânărul Antiochos i-a scris lui Ionathan,
spunând: „Te întăresc în arhierie, te aşez în fruntea celor patru nome şi te
înscriu în rândul prietenilor regelui." [58] Şi i-a trimis [daruri] de aur şi un
serviciu de masă şi i-a îngăduit să bea din pocale de aur, să se îmbrace în
purpură şi să aibă agrafă de aur. [59] Pe Simon, fratele acestuia, l-a pus
stăpânitor peste ţinutul de la Scara Tyrului până la hotarul Egiptului. [60] Iar
Ionathan a plecat şi a străbătut cetăţile de dincolo de fluviu şi s-a adunat în
jurul său toată oastea Siriei, ca să lupte alături de el. Când a ajuns la Ascalon,
locuitorii l-au întâmpinat cu mare cinste. [61] De acolo a plecat spre Gaza,
însă locuitorii i-au închis porţile; atunci Ionathan a asediat oraşul, a dat foc
împrejurimilor şi le-a jefuit. [62] Atunci cei din Gaza au venit să-l roage pe
Ionathan, şi el le-a dat mâna dreaptă, dar i-a luat ostateci pe fiii fruntaşilor
şi i-a trimis la Ierusalim. Apoi a străbătut ţinutul până la Damasc.
[63] Ionathan a auzit că generalii lui Demetrios se aflau la Kedes, în
Galileea, cu oştire multă voind să-l schimbe din dregătorie. [64] A pornit în
întâmpinarea lor, iar pe fratele său Simon l-a lăsat în ţinut. [65] Simon şi-a
aşezat tabăra în faţa Bethsurei, s-a luptat cu ea multe zile şi a ţinut-o
împresurată. [66] [Locuitorii] l-au rugat să le întindă mâna dreaptă, şi el le-a
dat-o. Dar i-a scos de acolo şi a luat în stăpânire cetatea şi a pus în ea
garnizoană. [67] [În acest timp] Ionathan împreună cu oastea sa îşi puseseră
tabăra mai sus de apa Gennesar, de unde au plecat de dimineaţă spre câmpia
Asorului. [68] Şi iată, oastea străinilor le ieşea în cale în câmpie, dar lăsaseră

11,55 „le împrăştiase": *litt.* „le trimisese la corbi", expresie injurioasă echivalentă cu „a da dracului".

11,57 „patru nome": a patra nomă este, probabil, Acrabattene (*cf.* 5,3).

11,59 „Scara Tyrului": drumul de coastă dintre Tyr şi Acco are două suişuri peste nişte râpi; aceste locuri erau numite „Scările". Conjunctura este favorabilă iudeilor din jurul lui Ionathan: potentaţii sirieni caută să şi-i câştige aliaţi, deoarece ei constituiau un grup solidar într-o lume aflată în veşnică schimbare, în care alianţele se făceau şi se desfăceau continuu.

11,60 Pentru această localizare a regiunii de „dincolo de fluviu" *cf.* Abel, p. 217; *cf.* şi nota la 7,8.

11,67 „apa Gennesar": era numită şi „marea Chenara", ebr. *Kinnereth* (Num. 34,11), lacul Genesareth (Lc. 5,1), marea Tiberiadei sau a Galileii (In. 6,1).

11,68 Conform celor transmise de Flavius Iosephus (*AI* 13,149), generalii lui Demetrios, informaţi asupra itinerarului lui Ionathan, i-au organizat acestuia o ambuscadă.

o ambuscadă împotriva lor, în munți; pe când ei le veneau din față, [69] cei
din ambuscadă s-au năpustit asupra lor din locurile lor și s-a încins bătălia.
[70] Atunci au fugit toți cei din jurul lui Ionathan și nu a mai rămas nici unul
dintre ei, în afară de Mattathias, fiul lui Apsalom, și Iuda, fiul lui Chalphi,
căpetenii ale oștirii. [71] Ionathan și-a sfâșiat hainele, și-a pus țărână pe cap și
s-a rugat. [72] Apoi s-a întors împotriva dușmanilor cu război și i-a spulberat,
și ei au luat-o la fugă. [73] Văzând cei care fugiseră de la el, s-au întors și
împreună cu el i-au urmărit pe dușmani până la tabăra lor de la Kedes, unde
au poposit. [74] Și au căzut dintre străini în acea zi ca la trei mii de oameni;
iar Ionathan s-a întors la Ierusalim.

12 [1] Când Ionathan a înțeles că momentul îi este prielnic, a ales bărbați
și i-a trimis la Roma, ca să întărească și să reînnoiască prietenia cu romanii.
[2] A trimis scrisori și spartanilor și altor locuri în același scop. [3] [Trimișii]
s-au dus la Roma, au intrat în senat și au grăit astfel: „Ionathan, arhiereul, și
neamul iudeilor ne-au trimis să reînnoim prietenia și alianța dintre noi, ca
odinioară." [4] [Romanii] le-au dat scrisori pentru fiecare regiune, ca să poată
ajunge în pace pe pământul lui Iuda.
[5] Aceasta este copia scrisorii pe care Ionathan a scris-o spartanilor:
[6] „Ionathan, arhiereul, și adunarea bătrânilor neamului, și preoții, și
restul poporului iudeilor, fraților lor spartani, salutare. [7] Încă mai demult a

---

11,71 Marele preot nu avea voie să-și sfâșie hainele pentru chestiuni particulare (*cf.* Lev. 10,6; 21,10); putea să o facă numai în cazul unor nenorociri publice.

12,6 „adunarea bătrânilor neamului" sau „sfatul bătrânilor", gr. ἡ γερουσία τοῦ ἔθνους: *cf.* notele la Lev. 9,1; Iis. Nav 23,2; 1Rg. 9,22.

12,7 Înrudirea între spartani și iudei este afirmată în mai multe rânduri (*cf. infra* 20-21). Evident, teoria este fantezistă; singurul temei pentru ea ar putea fi faptul că și spartanii erau celebri în lumea greacă și romană pentru tradiționalismul lor; Cicero spune în *Pro Flacco* că lacedemonienii sunt singurul popor care și-a păstrat timp de peste opt sute de ani nealterate obiceiurile. Abel (pp. 231-233) vorbește de o ficțiune diplomatică similară celei pe care o întâlnim într-o inscripție din anul 126 î.H., unde locuitorii Tyrului se declară rudele celor din Delfi (*cf. Suppl. epigr. Gr.* vol. 2, nr. 330). În orice caz, e greu de înțeles ce interes puteau să aibă la acea dată spartanii să dorească o înrudire cu iudeii; pentru iudei, afirmarea înrudirii cu spartanii putea însemna, cum s-a spus, „ca o carte de intrare în civilizația europeană" (Abel, p. 233). Eduard Meyer (vol. 2, p. 31) presupune că teoria a fost stimulată de povestirea lui Hecateu din Abdera care îl combină pe Danaos, strămoșul spartanilor, cu iudeii care părăseau Egiptul. Oricum ar fi, întregul schimb epistolar pare o simplă ficțiune, fără nici o acoperire în realitate. Flavius Iosephus, tributar textului Macabeilor, modifică textul pentru a-l pune în acord cu

fost trimisă o scrisoare de către Areios, regele vostru, către arhiereul Onias
[în care se spunea] că voi sunteţi fraţii noştri, cum se vede din copia de mai
jos. 8 Onias l-a primit cu cinste pe solul vostru şi a luat scrisoarea în care se
vorbea limpede despre alianţă şi prietenie. 9 Şi, cu toate că noi nu avem
nevoie de acestea, având ca mângâiere cărţile sfinte din mâinile noastre,
10 am încercat totuşi să vă trimitem [soli] pentru a reînnoi frăţietatea şi
prietenia cu voi, ca să nu ne înstrăinăm de voi. Căci a trecut lungă vreme de
când voi ne-aţi trimis [soli]. 11 Noi nu încetăm, în toată vremea, la sărbători
şi în celelalte zile cuvenite, să vă pomenim la jertfele pe care le aducem şi
în rugăciuni, aşa cum trebuie şi e frumos să fie pomeniţi fraţii. 12 Noi ne
bucurăm de slava voastră. 13 Ne-au înconjurat multe primejdii şi multe răz-
boaie, şi regii din jurul nostru s-au războit cu noi. 14 Dar noi n-am vrut să vă
împovărăm pe voi şi pe ceilalţi aliaţi şi prieteni ai noştri cu aceste războaie;
15 căci avem ajutorul din cer care ne-a sprijinit şi ne-a izbăvit de duşmani;
şi au fost umiliţi vrăjmaşii noştri. 16 Noi i-am ales pe Numenios, fiul lui
Antiochos, şi pe Antipater, fiul lui Iason, şi i-am trimis la Roma să reînno-
iască prietenia şi alianţa de mai înainte. 17 Noi le-am poruncit acestora să
treacă şi pe la voi, ca să vă salute şi să vă dea scrisoarea din partea noastră
pentru reînnoirea înfrăţirii noastre. 18 Şi acum, bine veţi face dacă ne veţi
răspunde la acestea."

19 Şi iată copia scrisorii pe care spartanii o trimiseseră lui Onias.

20 „Areios, regele spartanilor, marelui preot Onias, salutare. 21 Am aflat
dintr-o scriere despre spartani şi iudei că sunt fraţi şi că se trag din neamul
lui Avraam. 22 Iar acum, de vreme ce ştim acestea, bine veţi face dacă ne

---

realitatea şi formulele utilizate de cancelariile greceşti: de pildă, el înlocuieşte termenul „spartani" din textul Macabeilor cu „lacedemonieni". ♦ „Areios": toate manuscrisele greceşti au varianta παρὰ Δαρείου, iar cele latine *a Dario*; Flavius Iosephus, bun cunoscător al realităţilor elenistice, restabileşte numele corect παρὰ Αρείως (*AI* 13,167). Majoritatea comentatorilor consideră că este vorba de regele spartan Areios I, care a domnit între 309 şi 265; marele preot trebuie să fi fost Onias I, care a fost în funcţie între 323 şi 300.

12,16 Numele celor doi emisari apar şi în scrisoarea trimisă de spartani iudeilor (*cf.* 14,22) şi în *senatus consultum*-ul referitor la Simon (*cf.* Flavius Iosephus, *AI* 14,146). Iason, tatăl lui Antipater, este probabil unul dintre cei doi emisari trimişi de Iuda la Roma (*cf.* 8,17).

12,22 „despre cum o duceţi", gr. περὶ τῆς εἰρήνης ὑμῶν, *litt.* „despre pacea voastră" – ebraism. Gr. εἰρήνη traduce automat ebr. *šālōm*, care înseamnă „pace", dar şi „sănătate", „stare de bine" (*cf.* şi nota la 2Rg. 11,7).

veţi scrie despre cum o duceţi, 23 iar noi vă vom răspunde că turmele şi
averile voastre sunt ale noastre, iar ale noastre sunt ale voastre. Am dat
poruncă să vi se vestească toate acestea."
24 Ionathan a aflat că generalii lui Demetrios s-au întors cu oştire mai
mare decât înainte, pentru a începe războiul împotriva lui. 25 A plecat din
Ierusalim şi a ajuns faţă în faţă cu ei în ţinutul Amathitis, deoarece nu voia
să le dea răgaz să pătrundă în ţara lui. 26 A trimis cercetaşi în tabăra lor;
aceştia s-au întors şi i-au vestit că [duşmanii] se pregătesc să năvălească
peste ei în timpul nopţii. 27 Când a asfinţit soarele, Ionathan a poruncit
oamenilor săi să stea de veghe înarmaţi, pregătiţi de luptă tot timpul nopţii,
şi a pus pază de jur împrejurul taberei. 28 Când duşmanii au auzit că Ionathan
şi cei din jurul său sunt pregătiţi de bătălie, s-au înspăimântat, curajul li s-a
frânt şi au aprins focuri în tabăra lor. 29 Ionathan şi oamenii săi nu au ştiut
până în zori [că au fugit], pentru că vedeau focurile care ardeau. 30 Ionathan
i-a urmărit, dar nu i-a prins, deoarece ei trecuseră fluviul Eleutheros. 31 De
acolo, Ionathan s-a îndreptat spre arabii numiţi zabadeeni, pe care i-a înfrânt
şi i-a prădat. 32 De acolo a plecat spre Damasc şi a străbătut tot ţinutul. 33 Iar
Simon a pornit şi a înaintat până la Ascalon şi fortăreţele învecinate; de acolo
s-a abătut spre Ioppe şi a cucerit-o; 34 într-adevăr, auzise că [locuitorii] vor
să predea fortăreaţa oamenilor lui Demetrios şi a aşezat acolo un corp de
strajă, ca s-o păzească. 35 Iar Ionathan s-a întors, i-a adunat pe bătrânii
poporului şi a hotărât împreună cu ei să construiască fortăreţe în Iudeea 36 şi
să înalţe zidurile Ierusalimului şi să construiască un zid foarte înalt între
Cetăţuie şi oraş, ca să o despartă de oraş – ea să fie deoparte, încât [cei de
acolo să nu poată] nici să vândă, nici să cumpere. 37 Şi s-au adunat ca să

12,23 Menţionarea turmelor este ciudată; probabil inspirată de marele păstor care a fost Avraam. Flavius Iosephus (*AI* 13,167) vorbeşte de comunitatea de interese.

12,25 Amathitis sau Hamath aşezat pe Oronte; Antiochos al IV-lea a numit-o „Epiphania"; totuşi numele originar s-a păstrat până azi sub forma arabă Hama.

12,31 Zabadeenii erau nomazi sau seminomazi din vecinătatea Itureii, la cca 46 km de Damasc.

12,33 „a cucerit-o", gr. προκατελάβετο; verbul are un prefix care sugerează caracterul de prevenţie al acţiunii.

12,36 Ionathan urmăreşte un dublu obiectiv: pe de o parte să întărească capacitatea defensivă spre exterior, pe de alta, să izoleze Cetăţuia, care se afla încă în mâinile oamenilor lui Demetrios.

12,37 „Torentul" este pârâul Kedron. ♦ „Chaphenatha" a fost pus în legătură cu un cuvânt aramaic asemănător, *kaphelta*, „cea dublă": ar putea fi cartierul numit în 4Rg. 22,14 *masena*, din ebr. *mişeneh*, „al doilea" (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

rezidească orașul, [pentru că] se prăbușise o parte din zidul torentului, dinspre
răsărit; și au refăcut așa-numita Chaphenatha. [38] În acest timp, Simon a rezi-
dit [orașul] Adida din Sephela și l-a întărit și i-a pus porți cu zăvoare.
[39] Tryphon căuta să domnească asupra Asiei și să-și așeze pe cap
diadema și să pună mâna pe regele Antiochos. [40] Teama lui era că Ionathan
nu-l va lăsa și că va porni război împotriva lui; de aceea căuta să-l prindă
și să-l ucidă. A pornit, așadar, și a ajuns la Baithsan. [41] Ionathan i-a ieșit
în întâmpinare cu patruzeci de mii de oameni bine rânduiți și a ajuns la
Baithsan. [42] Când Tryphon l-a văzut venind cu oaste multă, s-a temut să
pună mâna pe el. [43] L-a primit cu cinste și l-a arătat tuturor prietenilor săi;
i-a dat daruri și le-a poruncit prietenilor săi și oștirii să-i dea ascultare ca lui
însuși. [44] Și i-a spus lui Ionathan „De ce ai ostenit tot poporul acesta, de
vreme ce nu este război între noi? [45] Trimite-i acum la casele lor și alege-ți
câțiva oameni care să rămână în preajma ta și vino cu mine la Ptolemais; îți
voi da ție orașul și celelalte fortărețe și celelalte oști și pe toți dregătorii;
apoi mă voi întoarce și voi pleca, căci pentru aceasta sunt aici." [46] Ionathan
s-a încrezut în vorbele lui și a făcut întocmai; a dat drumul oștirii, care a
plecat spre pământul lui Iuda. [47] A păstrat cu sine trei mii de oameni, dintre
care două mii i-a trimis în Galileea și a luat cu sine o mie. [48] Dar când
Ionathan a ajuns în Ptolemais, locuitorii orașului au închis porțile, au pus
mâna pe el, iar pe toți cei care veniseră împreună cu el i-au omorât cu sabia.
[49] Apoi Tryphon a trimis oaste și călărime spre Galileea și Câmpia Mare, ca
să-i ucidă pe toți oamenii lui Ionathan. [50] Dar aceștia au priceput că
Ionathan fusese prins și că pierise împreună cu ai săi; s-au îmbărbătat unii
pe alții și au pornit rânduiți, gata de luptă. [51] Urmăritorii i-au văzut gata de
luptă pe viață și pe moarte și s-au întors. [52] Și au venit toți în pace pe
pământul lui Iuda și l-au jelit pe Ionathan și pe cei care fuseseră cu el; și i-a
cuprins o teamă cumplită. Și tot Israelul i-a jelit cu jale mare. [53] Atunci
toate neamurile din jurul lor au căutat să-i nimicească; își ziceau: „Nu mai
au conducător, nici sprijin; așadar, acum să ne războim cu ei și să ștergem
amintirea lor dintre oameni."

13 [1] Când Simon a auzit că Tryphon a adunat o oaste numeroasă, ca să
meargă împotriva pământului lui Iuda să-l nimicească, [2] și a văzut poporul
tremurând de spaimă, s-a urcat la Ierusalim, a adunat poporul [3] și i-a

---

12,38 „Adida": formă elenistică pentru ebr. *Hadīd.*
12,49 „Câmpia Mare" se află între Bethsan și Iordan.

îndemnat zicându-le: „Voi ştiţi câte am făcut eu, şi fraţii mei, şi casa tatălui
meu pentru legi şi pentru lăcaşul sfânt şi câte războaie am purtat şi câte sufe-
rinţe am îndurat. [4] Pentru aceasta au murit toţi fraţii mei, pentru Israel, de
am rămas numai eu singur. [5] Iar acum, departe de mine să-mi cruţ viaţa în
ceas de restrişte, căci nu sunt mai bun decât fraţii mei. [6] Dimpotrivă: voi răz-
buna neamul meu, şi lăcaşul sfânt, şi femeile, şi copiii noştri, deoarece s-au
adunat toate neamurile să ne nimicească, împinse de ură." [7] S-a înflăcărat
duhul poporului auzind aceste cuvinte [8] şi i-au răspuns cu glas mare: „Tu eşti
conducătorul nostru, în locul lui Iuda şi al lui Ionathan, fratele tău! [9] Poartă tu
lupta noastră şi tot ce ne vei spune vom face." [10] Atunci el i-a adunat pe toţi
bărbaţii buni de război şi a grăbit ridicarea zidurilor Ierusalimului şi l-a
întărit de jur împrejur. [11] L-a trimis pe Ionathan, fiul lui Apsalom, cu o
oaste puternică la Ioppe, şi el i-a izgonit pe locuitori şi s-a aşezat acolo.
[12] Tryphon a pornit din Ptolemais cu oştire mare, ca să vină în pământul
lui Iuda; şi-l ducea cu sine şi pe Ionathan în lanţuri. [13] Simon a năvălit în
Adida, în faţa câmpiei. [14] Când Tryphon a aflat că s-a ridicat Simon în locul
lui Ionathan, fratele său, şi că are de gând să dea bătălia, i-a trimis soli
zicând: [15] „Pentru banii pe care Ionathan, fratele tău, îi datorează [vistieriei]
regeşti în schimbul dregătoriei sale îl ţinem [legat]; [16] să ne trimiţi acum o
sută de talanţi de argint şi doi dintre fiii tăi ca ostateci, ca nu cumva, după
ce i-am dat drumul, să se răzvrătească împotriva noastră; atunci îi vom da
drumul." [17] Şi a simţit Simon că îi vorbesc cu viclenie; dar a trimis să aducă
argintul şi pe copiii săi, ca să nu se ridice ură mare în popor, [18] care ar fi
spus: „[Ionathan] a murit pentru că nu i-am trimis arginţii şi copiii." [19] Dar,
[deşi] i-a trimis copiii şi o sută de talanţi, Tryphon l-a înşelat şi nu l-a elibe-
rat pe Ionathan. [20] După aceea, Tryphon a pornit spre pământul [lui Israel]
ca să-l prade, şi a luat-o pe o cale ocolită spre Adora. Simon cu oastea sa îl
urmărea oriunde se ducea. [21] Dar cei din Cetăţuie i-au trimis soli lui
Tryphon cerându-i să vină grabnic spre ei prin deşert să le aducă provizii.
[22] Iar Tryphon a pregătit toată călărimea de plecare. În acea noapte a nins
foarte puternic şi n-au putut porni din cauza zăpezii; atunci s-a ridicat şi a

---

13,4 „au murit toţi fraţii mei": cum se vede, Simon este convins de moartea lui Ionathan.

13,4-5 „ am rămas numai eu…"; „nu sunt mai bun decât fraţii mei" – cele două expresii par a trimite la cuvintele profetului Ilie din 3Rg. 19,4.14.

13,11 „Apsalom": probabil acelaşi personaj cu cel menţionat la 11,70.

13,15 Probabil Ionathan întârziase plata impozitului anual de trei sute de talanţi, singura dare pe care o datora regelui. *Cf.* şi Flavius Iosephus, *AI* 13,204.

pornit spre Galaadita. [23] Când [Tryphon] a ajuns în apropierea Bascamei,
l-a ucis pe Ionathan şi l-a înmormântat acolo. [24] Apoi Tryphon s-a ridicat şi
s-a întors în ţara sa.

[25] Simon a trimis şi a luat osemintele lui Ionathan, fratele său, şi le-a
înmormântat în Modein, oraşul părinţilor săi. [26] Şi l-a plâns cu plânset mare
întregul Israel şi l-a jelit multe zile. [27] Apoi Simon a construit pe mormântul
părintelui său şi al fraţilor săi un monument înalt din piatră cioplită de o
parte şi de alta, care să fie văzut de departe. [28] Şi pe deasupra a aşezat şapte
piramide, una în faţa celeilalte, pentru tatăl său, pentru mama sa şi pentru
cei patru fraţi. [29] Şi le-a făcut o lucrare, înconjurându-le cu coloane mari, şi
pe coloane a pus panoplii spre amintire veşnică; şi alături de panoplii,
corăbii sculptate spre a fi privite de toţi cei care pluteau pe mare. [30] Acesta
este mormântul pe care l-a făcut [Simon] la Modein [şi care se vede] şi în
zilele acestea.

[31] Iar Tryphon s-a pornit cu viclenie faţă de tânărul rege Antiochos şi l-a
omorât. [32] Şi a domnit în locul acestuia şi şi-a pus pe cap coroana Asiei şi a
făcut mare prăpăd în ţară. [33] Simon a reparat fortăreţele Iudeii şi le-a înconjurat
cu turnuri înalte şi ziduri mari, cu porţi cu zăvoare, şi în fortăreţe a aşezat
provizii. [34] După aceea, a ales Simon bărbaţi şi i-a trimis la regele Demetrios
spre a scuti ţara de biruri, deoarece toate faptele lui Tryphon fuseseră [numai]
jafuri. [35] Atunci regele Demetrios i-a răspuns şi i-a scris astfel:

13,23 „Bascama": Abel (p. 239) propune identificarea cu Djumeizeh, unde există unele ruine antice care, conform opiniei sale, ar putea fi urmele mormântului lui Ionathan.

13,27 Mormintele erau săpate în stâncă şi erau acoperite cu o lespede de piatră, deci nu puteau fi văzute de la distanţă; Simon a vrut să confere o măreţie specială mormintelor Macabeilor.

13,28 Piramidele aveau ca scop să atragă atenţia asupra principalelor personalităţi aflate în mormânt; la mormântul Elenei din Adiabene de la Ierusalim se află patru piramide şi cincizeci de persoane îngropate (Flavius Iosephus, *AI* 20,95). La mormântul Macabeilor se aflau şapte piramide: una la intrare, una pentru tatăl lor, una pentru mamă şi câte una pentru fiecare dintre cei patru fraţi.

13,31 *Cf.* şi Titus Livius, *Epit.* 55: *Alexandri filius, rex Siriae, decem annos admodum habens, a Diodoto, qui Tryphon nominabitur, tutore suo, per fraudem occisus est...* („Fiul lui Alexandru, regele Siriei, având abia zece ani, a fost ucis prin vicleşug de către Diodotus, care va purta numele Tryphon").

13,32 Pe monede, Tryphon apare cu titlul de αὐτοκράτωρ, care nu apare în titulatura seleucidă, vrând să sublinieze prin aceasta că el nu-i datorează nimănui puterea; de altminteri, Tryphon nu-şi datează monedele după era seleucidă, obicei încetăţenit, ci conform anilor săi de domnie.

[36] „Regele Demetrios, lui Simon, arhiereul, prieten al regilor, precum şi
bătrânilor şi poporului şi neamului iudeilor, salutare. [37] Am primit din
partea voastră coroana de aur şi ramura de palmier pe care mi le-aţi trimis şi
suntem gata să încheiem o pace cuprinzătoare cu voi şi să le scriem dregă-
torilor să vă scutească de dări. [38] Şi câte am hotărât în ceea ce vă priveşte
rămân în picioare; iar fortăreţele pe care le-aţi construit, să fie ale voastre.
[39] Vă iertăm de faptele săvârşite din neştiinţă şi de greşelile voastre până în
ziua de azi şi vă scutim de dările pentru coroană pe care le datoraţi şi, dacă
s-a pus vreo altă dare în Ierusalim, să n-o plătiţi. [40] Şi, dacă vreunul dintre
voi vrea să fie înscris în gărzile noastre, apoi să fie înscris, şi aşa să fie pace
între noi."

[41] În anul o sută şaptezeci, jugul păgânilor a fost luat de pe grumazul lui
Israel, [42] iar poporul a început să scrie în acte şi în contracte: „În primul an
al lui Simon, marele arhiereu şi strateg şi conducător al iudeilor."

[43] În acele zile, Simon şi-a pus tabăra în faţa Gazarei şi a înconjurat-o cu
oaste; a construit un turn pe roţi şi l-a adus în faţa cetăţii; l-a apropiat de
cetate şi a izbit unul dintre turnuri şi l-a cucerit. [44] Cei din turnul pe roţi au
sărit în oraş şi s-a făcut învălmăşeală mare. [45] Atunci locuitorii oraşului s-au
suit pe zid împreună cu femeile şi copiii lor, şi-au sfâşiat hainele şi au
strigat cu glas mare, cerându-i lui Simon să le întindă mâna dreaptă; [46] îi
spuneau: „Nu te purta cu noi pe măsura răutăţii noastre, ci pe măsura milei
tale." [47] Iar Simon s-a învoit cu ei şi a încetat războiul. Apoi i-a scos din
oraş şi a curăţit casele în care se aflau idoli şi astfel a intrat în oraş cântând

---

13,36 „prieten al regilor": probabil o eroare de copist care, ştiind că Simon, asemenea lui Ionathan, a fost „prietenul" mai multor regi, a folosit astfel formula fără să se preocupe de corectitudinea ei protocolară.

13,38 Recunoaşterea dreptului de posesie pentru iudei a fortificaţiilor construite înseamnă acceptarea unui grad important de autonomie a regiunii. În acelaşi timp, Demetrios le acordă iudeilor amnistie pentru faptele trecute. Abel (p. 244) semnalează că printre documentele inserate în scriere acesta este primul care se remarcă prin absenţa semitismelor.

13,41 Este vorba de era seleucidă, adică anul 142 î.H.

13,42 Autonomia largă de care se bucurau iudeii, ce i-a permis lui Simon să-şi asume titluri de neconceput înainte, nu înseamnă încetarea vasalităţii faţă de regele Siriei.

13,43 „Gazarei": manuscrisele oferă lecţiunea *Gaza*, probabil greşeală de transcriere sau datorată traducătorului textului; lecţiunea corectă a fost restabilită pe baza lui Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 1,50. ♦ „turn pe roţi", gr. ἑλεόπολις: maşină de asediu inventată de Demetrios Poliercetul; era un turn înalt de lemn acoperit cu piele, montat pe roţi, care avea ferestre deschise spre inamic, pe unde se trăgeau săgeţi şi pietre zvârlite de catapulte asupra asediaţilor; aproximativ două sute de soldaţi erau afectaţi unei asemenea maşinării.

imnuri şi binecuvântări. [48] Şi a scos de acolo toată necurăţenia şi a aşezat acolo oameni care să împlinească Legea, a întărit cetatea şi şi-a construit acolo o locuinţă.

[49] Cei din Cetăţuia din Ierusalim erau împiedicaţi să iasă şi să intre în
ţară ca să vândă şi să cumpere şi au flămânzit foarte; şi destui dintre ei au
pierit de foame. [50] Şi au strigat către Simon să dea mâna dreaptă; iar el le-a
dat-o. Şi i-a scos de acolo şi a curăţit Cetăţuia de spurcăciuni. [51] Şi au intrat
în ea în anul o sută şaptezeci şi unu, în luna a doua, ziua a douăzeci şi treia,
cu cântece de laudă, ramuri de palmieri, în sunetele alăutelor, harfelor şi
chimvalelor, cu imnuri şi cântări, fiindcă a fost nimicit un duşman mare din
Israel. [52] Şi a statornicit sărbătorirea acestei zile cu mare veselie în fiecare
an. Apoi a întărit muntele lăcaşului sfânt de lângă Cetăţuie şi s-a aşezat
acolo împreună cu ai săi. [53] Când Simon a văzut că fiul său Ioan a ajuns
bărbat, l-a pus căpetenie peste toate oştile; iar el s-a aşezat la Gazara.

14 [1] În anul o sută şaptezeci şi doi, regele Demetrios şi-a adunat oştile şi
a pornit către Media spre a-şi căuta ajutor ca să se războiască cu Tryphon.
[2] Când Arsakes, regele Persiei şi Mediei, a auzit că Demetrios se îndreaptă
spre ţinuturile sale, a trimis pe una dintre căpeteniile sale ca să-l prindă viu.
[3] Acesta a pornit şi a înfrânt oastea lui Demetrios, l-a prins şi i l-a adus lui
Arsakes; acesta l-a pus în temniţă.

[4] Şi s-a liniştit pământul lui Iuda în toate zilele lui Simon; el a căutat
cele bune pentru neamul său, iar [poporului] i-au plăcut puterea şi slava lui
în toate zilele. [5] Şi peste toată slava lui, el a cucerit Ioppe şi l-a făcut portul

---

13,51 „în anul... douăzeci şi treia": adică în primele zile ale lunii iunie **141** î.H., zi decretată de Simon ca sărbătoare.

13,53 Este vorba de Ioan Hyrcan, care se remarcase, probabil, în bătăliile duse de tatăl său, Simon.

14,2 Demetrios reia tradiţia seleucidă a campaniilor în regiunile orientale în anul 140-139 î.H. Acţiunea este îndreptată împotriva parţilor care, din pricina cruzimii de care au dat dovadă, şi-au înstrăinat toate popoarele regiunii; susţinut de perşi, elamiţi şi bactrieni, Demetrios îi izgoneşte pe parţi din Babilon; în anul următor, angajat în luptă în platoul iranian, este făcut prizonier. Arsates al V-lea, cunoscut şi cu numele de Mitridates I, este creatorul Imperiului part.

14,4 Începe o odă în cinstea lui Simon, asemănătoare stilistic cu encomionul în cinstea lui Augustus pe care Philon din Alexandria îl citează în *Legatio ad Gaium* 143-147; textul din Philon este mai dezvoltat, conţinând printre alte elemente specifice culturii romane, multe aluzii la cărţile biblice mai vechi, mai ales la profeţi şi la psalmi.

său, drum către insulele mării. [6] Şi a lărgit hotarele neamului său şi a
stăpânit peste ţară. [7] Şi a adunat laolaltă mulţime de robi şi a cucerit Gazara
şi Baithsura şi Cetăţuia şi a scos toată spurcăciunea din ele; şi n-a fost cine
să i se împotrivească. [8] [Iudeii] îşi lucrau pământul în pace şi pământul
dădea roadele sale, şi pomii din câmpie, fructele lor. [9] Bătrânii şedeau în
pieţe toţi vorbind laolaltă despre cele bune, iar tinerii se împodobeau cu fală
în veşminte de război. [10] Le-a dăruit oraşelor provizii şi le-a înzestrat cu
lucrări de întărire; încât renumele slavei sale a ajuns până la capătul pământului.
[11] A făcut pace în toată ţara şi Israel s-a bucurat cu bucurie mare. [12] Şi
fiecare stătea sub viţa sa şi sub smochinul său şi nu era cine să-i înfricoşeze.
[13] Orice vrăjmaş războinic a pierit din ţară şi regii au fost zdrobiţi în zilele
acelea. [14] [Simon] i-a întărit pe toţi cei smeriţi din poporul său, a urmat până
la capăt Legea şi i-a stârpit pe toţi nelegiuiţii şi viclenii. [15] A umplut de
slavă lăcaşul sfânt şi l-a îmbogăţit cu podoabe multe.

[16] S-a auzit la Roma şi până la Sparta de moartea lui Ionathan şi a fost
mare jale. [17] Dar când au auzit că Simon, fratele său, a ajuns arhiereu în
locul lui şi că el este stăpân peste ţară şi peste cetăţile din ea, [18] i-au scris pe
tăbliţe de bronz, ca să reînnoiască prietenia şi alianţa pe care le statorniciseră
cu Iuda şi cu Ionathan, fraţii lui [Simon]. [19] Iar [scrisorile] au fost
citite în faţa adunării la Ierusalim; [20] aceasta este copia scrisorii pe care au
trimis-o spartanii:

„Conducătorii şi cetatea spartanilor, lui Simon, marele preot, şi bătrânilor,
şi preoţilor, şi restului poporului frate al iudeilor, salutare. [21] Solii pe

---

14,7 „mulţime de robi", *litt.* „robie multă" – ebraism. Se interpretează că e vorba de readucerea iudeilor împrăştiaţi prin ţări străine. Flavius Iosephus (13,215) îl descrie pe Simon ca pe un demolator.

14,8 În termeni similari este exprimată liniştea păcii în Lev. 26,4; Zah. 8,12 etc.

14,9 Pasaj inspirat de Zah. 8,4-6.

14,12 Imaginea fundamentală a păcii: *cf.* 3 Rg. 5,5; Mih. 4,4; Zah. 3,10.

14,14 „cei smeriţi": *cf.* Sof. 3,12; Ps. 17,28 etc.

14,15 „A umplut de slavă lăcaşul sfânt": *litt.* „A înmulţit vasele lăcaşului sfânt".

14,16 „S-a auzit... Ionathan": de bună seamă o exagerare; sigur, pierderea unui aliat dintr-o zonă de interes politic pentru Roma nu putea trece neobservată; dar Iudeea nu putea constitui o piesă de mare greutate politică. Abel (p. 253) atrage atenţia asupra „iudeocentrismului" autorului manifestat şi prin aceea că iniţiativa tratatului pomenit este atribuită Romei care, impresionată de succesele lui Simon, i-ar fi solicitat prietenia!

14,20 „copia": de fapt este o rescriere rezumativă; de pildă, Sparta nu era condusă de arhonţi, ci de efori (am tradus ἄρχοντες cu „conducători", ca şi în alte locuri, unde nu avea un sens specific).

care voi i-aţi trimis în faţa poporului nostru ne-au vestit slava şi faima
voastră, iar noi ne-am bucurat de sosirea lor. 22 Şi am scris spusele lor între
hotărârile poporului astfel: «Numenios, [fiul] lui Antiochos, şi Antipater,
[fiul] lui Iason, solii iudeilor, au venit în faţa noastră pentru a reînnoi
prietenia cu noi. 23 I-a plăcut poporului [spartan] să-i primească cu toată
cinstea şi să aşeze copia cuvântărilor lor în arhiva poporului, pentru a fi
spre amintire poporului spartanilor; o copie a lor am trimis-o arhiereului
Simon.»"

24 După aceasta, Simon l-a trimis pe Numenios la Roma cu un scut mare
de aur, în greutate de o mie de mine, pentru a întări alianţa cu romanii.

25 Când poporul a auzit acestea, a spus: „Ce răsplată să le dăm lui Simon
şi fiilor săi? 26 El s-a arătat statornic, la fel fraţii săi şi casa părintelui său, şi
s-a luptat cu duşmanii lui Israel alungându-i, şi şi-au eliberat poporul." Şi
au scris toate acestea pe tăbliţe de bronz, pe care le-au pus pe stele [înălţate]
pe muntele Sion. 27 Şi aceasta este copia inscripţiei:

„În anul o sută şaptezeci şi doi, în luna Elul, ziua a optsprezecea – în al
treilea an de când Simon este mare preot în Asaramel – 28 în marea adunare
a preoţilor, a poporului şi a conducătorilor neamului şi a bătrânilor ţării ne-a
făcut cunoscute următoarele: 29 în timpul numeroaselor războaie din ţară,
Simon, fiul preotului Mattathias, dintre fiii lui Ioarib, şi fraţii săi şi-au pus
viaţa în primejdie şi s-au ridicat împotriva duşmanilor neamului lor, ca să
dăinuie lăcaşul lor sfânt şi Legea; ei şi-au acoperit neamul cu slavă mare.
30 Iar Ionathan a adunat neamul lor şi a ajuns arhiereul lor, apoi s-a adăugat
la poporul său; 31 duşmanii lor au vrut să intre pe pământul iudeilor şi să-şi
întindă mâinile spre lăcaşul lor sfânt: 32 atunci s-a ridicat Simon şi s-a luptat
pentru neamul său; şi a cheltuit mult din avuţiile sale şi i-a înarmat pe

---

14,22 Menţionarea lui Numenios în acest context nu are alt scop decât de a face legătura dintre ambasada trimisă spartanilor cu aceea trimisă la Roma.

14,24 Rezultatul soliei la Roma va fi relatat începând cu 15,15.

14,27 Luna Elul – Ululu la caldeeni – corespunde lunilor august-septembrie; anul este 140-139 î.H. ♦ Asaramel pare a fi un toponim şi a dat naştere la etimologiile cele mai fanteziste; ipoteza cea mai plauzibilă este că transcrie ebr. *ḫaṭar 'ām 'Ēl*, „curtea poporului lui Dumnezeu", dar prezintă şi ea unele dificultăţi. Pentru toate ipotezele formulate, *cf.* Abel, p. 256.

14,28 „ne-a făcut cunoscute": gr. ἐγνώρισεν ἡμῖν cu subiect subînţeles este insolit în decretele clasice şi, de aceea, textul a fost obiectul a numeroase conjecturi; cea mai interesantă este ἐγνωρίσθη, pe baza *Vulg.*: *nota facta sunt haec*.

14,32 „şi soldă": se constituie astfel o armată permanentă.

bărbații oștirii neamului său; și le-a plătit și soldă [33] și a întărit și orașele
Iudeii și Baithsura, cea de la granițele Iudeii, unde mai înainte se aflau
armele dușmanilor; și a așezat acolo un corp de pază din iudei. [34] A întărit și
Ioppe, care este la malul mării, și Gazara, cea de la hotarele Azotului, unde
mai înainte locuiau dușmanii; și a așezat acolo iudei și a pus acolo toate
cele de trebuință pentru refacerea lor. [35] Și când a văzut poporul încrederea
de care se bucura Simon și faima lui, pe care voia să le pună în slujba
neamului său, l-a făcut conducătorul și arhiereul său pentru toate aceste
fapte și pentru dreptatea lui și pentru credința pe care a păstrat-o față de
neamul său [și pentru că] el căuta prin orice mijloc înălțarea poporului său.
[36] Și în zilele lui a izbutit să-i alunge pe păgâni din țara iudeilor și pe cei din
cetatea lui David, din Ierusalim; ei își făcuseră Cetățuie de unde ieșeau și
pângăreau împrejurimile lăcașului sfânt și aduceau atingere mare sfințeniei
lui. [37] Și a așezat acolo iudei și a întărit-o pentru liniștea țării și a orașului;
și a înălțat zidurile Ierusalimului. [38] Drept aceea, regele Demetrios l-a
întărit în arhierie, [39] l-a așezat în rândul prietenilor săi și i-a dat slavă mare.
[40] Auzise că romanii îi numeau pe iudei prieteni, aliați și frați și că îi
primiseră pe solii lui Simon cu mare cinste; [41] și că iudeii și preoții voiau să
le fie Simon conducător și arhiereu în veac, până avea să se ridice un profet
vrednic de încredere, [42] să le fie comandant de oști și să aibă grijă de lăcașul
sfânt; și să-i numească pe supraveghetorii lucrărilor și pe cei care condu-
ceau treburile țării și pe cei care aveau grijă de arme și de fortărețe; [43] să se
îngrijească de lăcașul sfânt și toată lumea să-i dea ascultare și toate actele
publice să fie date în numele lui; să se îmbrace în purpură și să aibă
[podoabe de] aur. [44] Și nimănui din popor sau dintre preoți să nu-i fie îngă-
duit să încalce vreo hotărâre dintre acestea ori să se împotrivească porun-
cilor lui și să țină adunări în țară fără îngăduința lui sau să se îmbrace în
purpură și să poarte agrafă de aur. [45] Cine va face ceva împotriva celor
spuse sau le va încălca, să fie pedepsit. [46] Întregului popor i-a fost pe plac să
i se dea lui Simon aceste privilegii. [47] Iar Simon a primit și s-a învoit să fie

---

14,36 „a izbutit": *litt.* „i-a mers bine în mâinile lui".

14,40 „prieteni, aliați": *socius et amicus populi Romani*, formulă consacrată.

14,41 „un profet...": vezi nota la 4,46. Profetul era așteptat ca să ia hotărârea definitivă cu privire la arhiereu (vezi nota la 10,20). Așteptarea acestui profet făgăduit (*cf.* Deut. 18,18) era vie și în pragul Noului Testament (*cf.* In. 1,21.25; 6,14; 7,40).

14,47 Titulatura lui Simon vădește bazele puterii sale: tradiția (arhiereu), respectarea suveranității seleucide (strateg), etnia (etnarh = „conducător peste un popor"). ♦ Insistența

arhiereu, strateg, etnarh al iudeilor şi al preoţilor şi să fie în fruntea tuturor."
48 Au hotărât ca acestea să fie scrise pe tăbliţe de bronz aşezate în curtea
lăcaşului sfânt, la vedere, 49 iar cópii să fie puse în vistierie, la îndemâna lui
Simon şi a fiilor săi.

15 1 Atunci Antiochos, fiul regelui Demetrios, a trimis din insulele mării
o scrisoare lui Simon, preotul şi etnarhul iudeilor şi întregului neam, 2 cu
următorul cuprins:
„Regele Antiochos, lui Simon, mare preot şi etnarh, precum şi neamului
iudeilor, salutare. 3 Deoarece nişte oameni primejdioşi s-au făcut stăpâni pe
regatul părinţilor mei, vreau să-mi recapăt regatul, ca să-l refac aşa cum era
mai înainte; pentru aceasta am adunat mulţime de oşti şi am pregătit corăbii
de război; 4 vreau să debarc în ţară, pentru a-i izgoni pe cei ce-au nimicit
ţara noastră şi care au pustiit multe oraşe în regatul meu; 5 de aceea, eu îţi
întăresc toate scutirile de dări pe care ţi le-au dat regii dinaintea mea şi te
scutesc şi de câte alte dări te-au scutit ei. 6 Îţi dau voie să baţi monedă
proprie, bani pentru ţara ta; 7 Ierusalimul şi lăcaşul sfânt să fie libere; şi
toate armele câte le-ai pregătit şi toate fortăreţele pe care le-ai construit şi
pe care le stăpâneşti să fie ale tale. 8 Şi toate datoriile către vistieria regească
şi orice altă datorie viitoare pentru regat, de acum şi în toată vremea, să fie
ştearsă. 9 Iar când vom pune stăpânire pe regatul nostru, te vom cinsti pe
tine şi neamul tău şi sfântul lăcaş cu cinstire mare, pentru ca slava voastră
să se vădească pe tot cuprinsul pământului."
10 În anul o sută şaptezeci şi patru, Antiochos a intrat pe pământul părin-
ţilor săi şi a venit către el toată oştirea, încât puţini au rămas cu Tryphon.
11 Iar Antiochos l-a urmărit ; atunci Tryphon a fugit în [oraşul] Dora aşezat

---

asupra preoţilor reflectă, poate, dificultatea acestora de a-l recunoaşte pe Ionathan ca arhiereu legitim (vezi nota la 10,20); *cf.* TOB, nota *ad loc.*

15,1 Antiochos al VII-lea, fratele lui Demetrios al II-lea, fiul lui Demetrios I Soter, supranumit Sidetes, deoarece a fost crescut la Side în Pamfilia. ♦ „din insulele": probabil din Rhodos.

15,6 Prin această libertate, moneda putea să circule legal în Israel; i se atribuie lui Simon şekeli de bronz pe care, probabil, i-a bătut anterior scrisorii lui Sidetes; acesta din urmă n-a făcut altceva decât să legalizeze faptul împlinit.

15,10 „În anul o sută şaptezeci şi patru": adică anul 138-137 î.H.

15,11 „Dora": Flavius Iosephus (*AI* 13,223) subliniază poziţia întărită a oraşului; săpăturile arheologice din 1924 au dezvăluit un centru elenistic important, puternic fortificat; oraşul n-a rezistat concurenţei pe care i-a făcut-o mai târziu Cezareea.

pe malul mării, 12 căci ştia că se adună asupra lui nenorocirile şi oştile l-au
părăsit. 13 Antiochos s-a aşezat în faţa oraşului Dora cu o sută douăzeci de
mii de soldaţi şi opt mii de călăreţi. 14 Şi a împresurat oraşul, iar corăbiile
s-au adunat în faţa lui, şi el împresura şi de pe uscat, şi de pe mare; şi nu
lăsa pe nimeni să iasă sau să intre.

15 Numenios şi tovarăşii săi au venit de la Roma cu scrisori pentru regi
şi pentru ţări, în care erau scrise următoarele:

16 „Lucius, consul al romanilor, regelui Ptolemeu, salutare. 17 Solii
iudeilor au venit la noi ca prieteni şi aliaţi ai noştri, trimişi de Simon,
arhiereul, şi de poporul iudeilor, pentru a reînnoi prietenia şi alianţa de la
început; 18 ne-au adus un scut de aur de o mie de mine. 19 De aceea, am
hotărât să scriem regilor şi ţărilor să nu caute [să le facă] iudeilor vreun rău
şi să nu-i atace pe ei şi oraşele lor şi ţara lor; şi să nu încheie alianţă cu cei
care le fac război. 20 Am hotărât să primim scutul din partea lor. 21 Şi dacă
oameni primejdioşi se refugiază din ţările lor la voi, să-i predaţi pe aceştia
lui Simon, arhiereul, ca să-i pedepsească după legea lor."

15,15 Numenios a fost întovărăşit de Iason, fiul lui Antipater: *cf.* 14,22; Flavius Iosephus îl adaugă pe Alexandru, fiul lui Dorotheus.

15,16 Faptul că autorul Macabeilor menţionează numai *praenomen*-ul unuia dintre consuli este neobişnuit şi a generat numeroase ipoteze: unii consideră că termenul iudaic, tradus prin ὕπατος, desemna altă magistratură, din moment ce Flavius Iosephus îl numeşte στρατηγός, adică *praetor*. Un singur nume ar intra în acest caz în discuţie: Lucius Valerius, personaj de fapt necunoscut nouă. Dacă este vorba chiar de consul, intră în discuţie numai două persoane: Lucius Caecilius Metellus, consul în 141 î.H., şi Lucius Calpurnius Piso, consul în 139 î.H.; din motive cronologice ar putea fi vorba mai degrabă de al doilea. ♦ „regelui Ptolemeu": este vorba de Ptolemeu al VII-lea Euergetes II, care a domnit între 146-116.

15,18 Scuturile decorative erau foarte preţuite la greci şi la romani încă din cele mai vechi timpuri; scuturile de aur măsurau între 0,25 şi 0,40 m. ♦ „Mina" era unitate de măsură; existau două tipuri: mina puternică avea 1,070 g., mina slabă, 535 g. Indiferent dacă e vorba de o mină puternică sau de una slabă, cantitatea de aur este mult prea mare pentru a o putea lua în serios; de aceea, comentatorii cred că trebuie interpretat „care valorează o mie de mine".

15,21 În ce priveşte extrădarea rebelilor *cf.* Polibiu 22,26, şi Titus Livius 38,38 referitor la clauza tratatului de la Apameea care-l obliga pe Antiochos să-i retrocedeze romanilor pe sclavii fugari şi pe prizonierii de război transfugi; Flavius Iosephus (*Bell. Iud.* 1,474) menţionează dreptul pe care Irod l-a obţinut de la Augustus de a-i putea revendica pe supuşii săi chiar şi în oraşe nesupuse autorităţii sale. Textul, aşa cum îl reproduce Flavius Iosephus (*AI* 14,192-195), pomeneşte alianţa încheiată şi asigurarea securităţii teritoriului lor faţă de monarhi şi faţă de oraşele libere.

22 Acestea le-au scris şi regelui Demetrios, şi lui Attalos, şi lui Ariarates,
şi lui Arsakes, 23 şi tuturor ţărilor: Sampsame, Sparta, Delos, Myndos,
Sikyona, Caria, Samos, Pamfilia, Lycia, Halicarnas, Rhodos, Phaselis, Cos,
Side, Arados, Gortyna, Cnidos, Cipru şi Cyrene. 24 Iar o copie a scrisorilor
i-au trimis-o lui Simon, arhiereul.
25 Regele Antiochos a împresurat Dora, în a doua [zi], trimiţând mereu
cete spre ea şi construind maşini de război; şi-l ţinea strâns în cleşte pe
Tryphon, de nu putea nimeni nici să iasă, nici să intre. 26 Simon i-a trimis
două mii de soldaţi aleşi să lupte alături de el, şi argint, şi aur, şi multe
[alte] lucruri; 27 [Antiochos] n-a vrut să le primească, ba şi-a încălcat toate
câte i le făgăduise mai înainte şi s-a înstrăinat de Simon. 28 Şi l-a trimis la el
pe Athenobios, unul dintre prietenii săi, ca să stea de vorbă cu el şi să-i
spună: „Voi stăpâniţi Ioppe şi Gazara şi Cetăţuia din Ierusalim, cetăţi ale
regatului meu. 29 Aţi pustiit între hotarele lor şi aţi adus mari nenorociri pe
pământul lor; şi v-aţi făcut stăpâni pe multe locuri în regatul meu. 30 Acum,
să-mi daţi oraşele pe care mi le-aţi luat şi tributurile locurilor pe care v-aţi
făcut stăpâni, în afara hotarelor Iudeii. 31 Iar de nu, daţi-mi în schimb cinci

---

15,22 Romanii nu aflaseră că Demetrios al II-lea fusese capturat de parţi (*cf.* 14,2-3). Ceilalţi regi sunt: Attalos al II-lea, regele Pergamului (159-138 î.H.); Ariarates al V-lea, regele Capadociei (162-131 î.H.); Arsakes al VI-lea, regele parţilor (171-138 î.H.).

15,23 „Sampsame": majoritatea comentatorilor consideră că trebuie citit Σαμψαμη în loc de Σαμψακη; în acest caz ar putea fi vorba de Samsun de la Pontul Euxin, oraş aflat alături de Sinope. ♦ „Această listă, care atestă situaţia politică din Orientul Apropiat în jurul anului 150 î.H., menţionează de-a valma regiuni independente cu oraşele lor (Caria cu Cnidos, Halicarnas şi Cos, Lycia cu Phaselis, Pamfilia în sudul regatului Pergam), insule independente (Delos, Samos, Rhodos, Creta cu Gortyna, Arados cu teritoriul său continental pe coasta siriană), oraşe (Myndos, care aparţine Pergamului) şi oraşe independente (ca Sikyona şi Side). Roma se adresează direct către Cipru şi Cyrene, vasale ale Egiptului, unde trăiau numeroşi iudei." (TOB, nota *ad loc.*).

15,25 „în a doua [zi]", gr. ἐν δευτέρᾳ: prezenţa acestei expresii este inexplicabilă, căci „a doua zi" nu are nici un sens; Abel îl omite din traducere. Mulţi înţeleg că se referă la partea nouă a oraşului (*cf.* 12,37). ♦ „trimiţând... spre ea": *litt.* „întinzându-şi mereu mâinile spre ea".

15,26 Flavius Iosephus (*AI* 13,224-225) afirmă că Simon a acceptat cu bucurie propunerea de alianţă pe care i-a făcut-o Sidetes şi, în virtutea ei, i-a trimis trupe şi ajutoare financiare la Dora; conflictul dintre cei doi s-ar fi produs, conform istoricului, după fuga lui Tryphon; *cf.* şi *Bell. Iud.* 1,51.

15,28 „Athenobios": nume extrem de rar; nu se cunosc decât trei persoane cu acest nume (*cf. Corp. inscr. Att.* 2,446).

sute de talanţi de argint, iar pentru distrugerile pe care mi le-aţi făcut şi
pentru tributurile datorate de oraşe, alte cinci sute de talanţi. Iar de nu, vom
porni război împotriva voastră." 32 Athenobios, prietenul regelui, a venit la
Ierusalim şi a văzut slava lui Simon, şi cămara cu lucruri de aur şi de argint,
şi mulţimea de slugi. A fost uluit şi i-a vestit cuvintele regelui. 33 Simon i-a
răspuns: „Noi pământ străin n-am luat, nici peste lucruri străine nu ne-am
făcut stăpâni, ci peste moştenirea părinţilor noştri care a fost luată o bucată
de vreme în chip nedrept de duşmanii noştri. 34 Şi, aflând un moment
prielnic, noi am redobândit moştenirea părinţilor noştri. 35 Cât despre Ioppe
şi Gazara, pe care le ceri, acestea au adus poporului şi ţării noastre mare
nenorocire; pentru ele îţi vom da o sută de talanţi." 36 [Athenobios] nu i-a
răspuns nici un cuvânt, ci s-a întors mânios la rege şi i-a povestit acestuia
vorbele acelea şi slava lui Simon şi toate câte le văzuse. Şi regele s-a mâniat
cu urgie mare.

37 Tryphon s-a urcat într-o corabie şi a fugit la Orthosia. 38 Regele l-a
numit pe Kendebaios comandantul ţărmului şi i-a dat oştire de pedestraşi şi
călărime. 39 Şi i-a poruncit să se aşeze cu trupele în faţa Iudeii şi i-a mai
poruncit să întărească Kedronul, să-i aşeze porţi trainice şi să atace poporul.
Iar regele îl urmărea pe Tryphon. 40 Kendebaios s-a dus la Iamneia şi a
început să hărţuiască poporul şi să dea năvală în Iudeea, să robească poporul
şi să-l măcelărească. 41 A întărit Kedronul şi a aşezat acolo călăreţi şi oşti,
ca să iasă şi să străbată drumurile Iudeii, după cum îi poruncise regele.

16 1 Ioan a plecat din Gazara şi i-a vestit lui Simon, tatăl său, câte făcea
Kendebaios. 2 Atunci Simon i-a chemat la sine pe cei doi fii mai mari ai săi,
Iuda şi Ioan, şi le-a spus: „Eu, fraţii mei şi casa tatălui meu ne-am luptat cu

---

15,32 Este vorba de darurile şi privilegiile pe care Antiochos al VI-lea le acordase lui Ionathan: vase şi tacâmuri de aur, dreptul de a purta haină de purpură cu agrafă de aur; *cf.* 11,58.

15,37 Tryphon, în ciuda blocadei, reuşeşte să evadeze şi să ajungă la Orthosia, oraş situat la nord de Tripoli, la vărsarea râului Eleutheros.

15,38 „Kendebaios": poate fi o formă alterată a lui Κανδυβαῖος, ceea ce ar însemna „născut în localitatea Kandyba din Lycia". Kendebaios este menţionat şi de Flavius Iosephus (*AI* 13,225; *Bell. Iud.* 1,51) unde apare în calitate de prieten şi general al regelui. În 1Mac. apare cu o funcţie militară mai importantă.

15,40 Asemenea lui Gorgias în anul 163 şi lui Apollonios în 147, Kendebaios îşi aşază baza de declanşare a operaţiilor militare la Iamneia, oraş credincios seleucizilor.

16,1 Între Kedron şi Gazara distanţa era de doar 15 km.

duşmanii lui Israel din tinereţe şi până în ziua de azi; şi de cele mai multe
ori am izbutit cu mâinile noastre să izbăvim Israelul. 3 Acum însă am
îmbătrânit, iar voi, cu mila [cerului] sunteţi în floarea vârstei. Luaţi-mi
acum locul, mie şi fratelui meu, şi duceţi-vă să vă luptaţi pentru neamul
nostru; ajutorul Cerului să fie cu voi!" 4 A ales din ţară douăzeci de mii de
războinici şi călăreţi, care au pornit împotriva lui Kendebaios şi au înnoptat
la Modein. 5 Sculându-se în zori au pornit spre câmpie şi, iată, oaste multă
venea în întâmpinarea lor, pedestraşi şi călăreţi; nu-i despărţea de aceştia
decât un râu. 6 [Ioan] cu oamenii săi s-a oprit în faţa lor. Când a văzut că
oamenii săi se tem să treacă râul, s-a avântat el primul. Oamenii l-au văzut
şi l-au trecut în urma lui. 7 A împărţit poporul şi a aşezat călărimea în
mijlocul pedestraşilor; într-adevăr, călărimea duşmanilor era foarte multă.
8 Şi au sunat din trâmbiţe, iar Kendebaios şi oştirea sa au fost înfrânţi; mulţi
dintre ei au căzut, iar cei rămaşi au fugit spre fortăreaţă. 9 Atunci a fost rănit
Iuda, fratele lui Ioan. Ioan i-a urmărit [pe duşmani] până când a ajuns în
Kedron, pe care [Kendebaios] îl întărise. 10 Iar alţii au fugit către turnurile
din câmpia Azotului; [Ioan] a dat foc cetăţii şi au căzut dintre ei ca la două
mii de oameni. Iar Ioan s-a întors în pace în Iudeea.

11 Ptolemeu, fiul lui Abubas, fusese numit strateg al câmpiei Ierihonului
şi avea mult argint şi aur, 12 căci era ginerele arhiereului [Simon]. 13 Dar
inima lui s-a trufit şi a vrut să se facă stăpân peste ţară şi plănuia vicleşuguri
împotriva lui Simon şi a fiilor lui, ca să-i omoare. 14 Simon cutreiera oraşele
din ţară şi se îngrijea de treburile lor. Şi a coborât în Ierihon împreună cu
Mattathias şi Iuda, fiii săi, în anul o sută şaptezeci şi şapte, luna a
unsprezecea (aceasta este luna Sabat). 15 Iar fiul lui Abubas i-a primit cu

---

16,7 Tactică obişnuită atunci când inamicul deţinea o superioritate evidentă în cavalerie.

16,10 Ioan nu continuă campania, asediind Kedronul; probabil nu avea trupe pregătite pentru un asediu.

16,11 „Abubas" pare un nume de origine arabă. Fiul său ar putea fi un idumeu trecut la mozaism.

16,14 „anul o sută şaptezeci şi şapte": adică anul 135-134 (din primăvară în primăvară); luna Sabat este a unsprezecea a calendarului oriental şi corespunde, în anul menţionat, intervalului 28 ianuarie-26 februarie 134.

16,15 „Doc": la Flavius Iosephus (*AI* 13,230) apare cu numele de Dagon, după divinitatea omonimă menţionată la 10,84. Pe o platformă de o sută de metri pe patruzeci, la o înălţime de trei sute de metri, cetatea domina câmpia Iericho, de unde numele de **Δωκ**, transcriere greacă din aramaică, unde cuvântul înseamnă „loc înalt, observator"; în scrierile bizantine apare sub forma Δουκα, desemnând lăcaşurile monastice săpate pe flancurile colinei.

gânduri viclene în cetatea care se numeşte Doc, pe care o construise, şi le-a
pregătit un ospăţ mare; dar ascunsese acolo soldaţi. [16] Şi când Simon şi fiii
săi s-au îmbătat, s-au ridicat Ptolemeu şi cei de lângă el, au pus mâna pe
arme, au năvălit asupra lui Simon în sala de ospăţ şi l-au ucis împreună cu
cei doi fii ai săi şi câţiva slujitori. [17] Şi a făcut atunci o mişelie cumplită,
căci binele primit l-a răsplătit prin rău. [18] Apoi Ptolemeu a scris acestea şi a
trimis scrisoare regelui, cerându-i oştire în sprijin, spre a-i preda ţara şi
oraşele. [19] Pe alţii i-a trimis la Gazara ca să pună mâna pe Ioan, iar căpe-
teniilor peste o mie le-a trimis scrisoare, ca să se adune la el, spre a le da
argint, şi aur, şi bunuri; [20] pe alţii i-a trimis să pună mâna pe Ierusalim şi pe
muntele lăcaşului sfânt. [21] Dar cineva a alergat înainte şi i-a vestit lui Ioan,
la Gazara, că tatăl său şi fraţii săi au murit şi că „a trimis să te omoare şi
pe tine". [22] Auzind, [Ioan] s-a îngrozit, i-a prins pe cei care veniseră să-l
omoare şi i-a ucis; căci aflase că ei căutau să-l omoare.

[23] Celelalte fapte ale lui Ioan, războaiele şi faptele lui vitejeşti, câte le-a
săvârşit, zidurile pe care le-a refăcut şi alte fapte ale lui, [24] iată, acestea sunt
scrise în cronica arhieriei sale, de când a ajuns arhiereu după tatăl său.

16,16 În acelaşi fel a fost asasinat regele Israelului Ela (3Rg. 16,9-10). După Flavius Iosephus (*AI* 13,228; 230-235; *Bell. Iud.* 1,54-60) cei doi fii ai lui Simon n-au fost asasinaţi împreună cu tatăl lor, ci luaţi prizonieri şi ucişi mai târziu, când Ioan Hyrcan a ridicat asediul cetăţii Doc.

16,23 „zidurile": e vorba de zidurile Ierusalimului, dărâmate de Antiochos al VII-lea.

16,24 „cronica", gr. βιβλίῳ ἡμερῶν, *litt.* „cartea zilelor", formă prescurtată a expresiei ebraice „cartea faptelor zilelor" (*cf.* 3 Rg. 14,29 etc.).

2 MACABEI

2 Macabei

1 1 „Fraților iudei din Egipt, salutare. Frații iudei din Ierusalim și cei din
țara Iudeii le urează bună pace. 2 Dumnezeu să vă facă bine și să-și aducă
aminte de legământul său cu Avraam și Isaac și Iacob, robii săi credincioși;
3 și să vă dea tuturor inimă să vă închinați Lui și să-i împliniți voile cu inimă
mare și suflet binevoitor; 4 și să vă deschidă inima întru Legea Sa și întru
poruncile Sale și să vă aducă pace; 5 să asculte rugile voastre și să se
împace cu voi și să nu vă părăsească în clipa cea rea! 6 Și acum, astfel ne
rugăm pentru voi. 7 În timpul domniei lui Demetrios, în anul o sută șaizeci
și nouă, noi, iudeii, v-am scris: „În nenorocirea și vrăjmășia care au venit
peste noi în acești ani de când Iason și ai lui s-au depărtat de pământul sfânt
și de regat 8 și au dat foc porții celei mari [a templului] și au vărsat sânge
nevinovat, noi am înălțat rugi Domnului și am fost ascultați; și am adus
jertfe și [prinos din] fruntea făinii și am aprins candelele și am așezat pâinile
punerii înainte. 9 Iar acum [vă scriem] să țineți zilele sărbătorii corturilor în
luna Chaseleu. Scrisă în anul o sută optzeci și opt."

1,1 În Egipt existau încă de multă vreme colonii iudaice; cea mai bine cunoscută se afla la Elefantine. Utilizarea lui ἀδελφοί („fraților"), chiar dacă nu se limitează strict la iudaism, constituie o dovadă pentru Abel (p. 285) că textul scrisorii a fost tradus în greacă din ebraică. De asemenea, εἰρήνη, echivalentul lui *šālōm*, care înseamnă nu numai pace, ci și bunăstare. Momigliano (p. 125) consideră scrisoarea autentică, în schimb, pe a doua, către Aristobul, apocrifă și interpolată; recunoaște însă că nu are suficiente argumente în favoarea teoriei interpolării.

1,7 Adică anul 143 î.H. E vorba de Demetrios al II-lea (145-138; 129-125 î.H.) – *cf.* 1Mac. 10,67. ♦ „v-am scris": e citată o scrisoare anterioară, trimisă în 143-142 î.H. ♦ Apostazia lui Iason s-a produs în 175 î.H. Iason obținuse de la Antiochos demnitatea sacerdotală; „depărtarea" de pământul sfânt înseamnă ruptură morală și religioasă.

1,8 „fruntea făinii": *cf.* nota 2,1 la Lev.

1,9 Σκηνοπηγία, „ridicarea unui cort", devine un termen tehnic denumind „sărbătoarea corturilor"; *cf.* Deut. 16,16. Această sărbătoare este, de fapt, aici, cea a resfințirii Templului (*cf.* 1Mac. 4,59). Într-adevăr, ritualul era asemănător celui de la sărbătoarea corturilor (*cf.* Lev. 23,34 și urm.).

10 „Cei din Ierusalim şi cei din Iudeea şi adunarea bătrânilor şi Iuda,
către Aristobul, sfetnicul regelui Ptolemeu, din neamul preoţilor unşi, şi
iudeilor din Egipt, bucurie şi sănătate. 11 Scăpaţi de Dumnezeu din mari
primejdii, Îi aducem mare mulţumire, ca unii pentru care El s-a luptat cu
regele. 12 Căci El însuşi i-a izgonit pe cei care veniseră înarmaţi asupra
cetăţii sfinte. 13 Când conducătorul lor s-a îndreptat spre Persia cu o armată
care părea de neînfrânt, au fost măcelăriţi în templul zeiţei Nanaia în urma
înşelătoriei făcute de preoţii zeiţei Nanaia. 14 Când Antiochos, zicând că
vrea să se căsătorească cu [zeiţa], s-a dus în locul acela cu cei din jurul său,
spre a lua bogăţiile templului ca zestre, 15 preoţii zeiţei Nanaia au scos
bunurile în faţa lui; Antiochos, însoţit de puţini a intrat în incinta sanctua-
rului; îndată ce Antiochos a intrat, 16 preoţii au închis porţile şi au deschis
uşa ascunsă în lemnăria tavanului, au aruncat pietre asupra căpeteniei şi,
făcându-i bucăţele şi tăindu-le capetele, le-au aruncat celor de afară. 17 Pentru
toate acestea, slăvit fie Dumnezeul nostru, care i-a dat [morţii] pe toţi nele-
giuiţii. 18 Întrucât avem de gând ca în ziua a douăzeci şi cincea a lunii
Chaseleu să sărbătorim curăţirea templului, am crezut de cuviinţă să vă
înştiinţăm, ca şi voi să [o] ţineţi [în felul] sărbătorii corturilor şi a focului
[care s-a arătat] când Neemia, care a reconstruit templul şi altarul, a adus
jertfe. 19 Căci atunci când strămoşii noştri au fost duşi în Persia, preoţii
pioşi de atunci au luat fără să ştie cineva foc de pe altar şi l-au ascuns atât
de bine într-o scobitură cu înfăţişare de fântână seacă, încât locul a rămas

---

1,10 Aristobul, după toate probabilităţile un învăţat iudeu din Alexandria care, în baza interpretării alegorice, a susţinut teza că toată filozofia greacă se găseşte în Legea mozaică; el pretindea că legile lui Moise au fost traduse în greacă înainte de războaiele medice; probabil şi-a dedicat lucrarea lui Ptolemeu al VI-lea Philometor (181-145 î.H.), de unde denumirea lui de „sfetnic al regelui". ♦ „sfetnic", gr. διδάσκαλος, *litt.* „învăţător".

1,13 „Persia": probabil regiunea din jurul Persepolisului. ♦ Zeiţa Nanaia, vechea zeiţă babiloniană Nana, divinitate a naturii şi fecundităţii, a fost identificată de greci cu Artemis.

1,16 Că ar fi fost ucise mai multe persoane rezultă doar din pluralul „capete", care se presupune că e o greşeală de copist.

1,18 O reconstruire a Templului şi a altarului de către Neemia apare doar în apocrife (*cf.* 2,13). După textele biblice, altarul a fost închinat în 538 (2Ezr. 3,1), iar Templul, în 515 (2Ezr. 6,14). Prima misiune a lui Neemia la Ierusalim e datată la 445.

1,19 Cum regiunea în care fuseseră deportaţi iudeii căzuse sub stăpânire persă, autorul scrisorii face un anacronism declarând acea regiune ca fiind Persia.

necunoscut. [20] După trecerea multor ani, atunci când a hotărât Domnul,
Neemia a fost trimis [în Iudeea] de către regele Persiei; atunci el i-a trimis
după foc pe urmaşii preoţilor care-l ascunseseră. Când aceştia i-au vestit că
n-au găsit foc, ci numai apă vâscoasă, le-a poruncit s-o scoată şi s-o aducă.
[21] După ce s-au pregătit toate pentru jertfe, Neemia le-a poruncit preoţilor să
ude cu apa [aceea] lemnele şi cele aşezate peste ele. [22] După ce au făcut
astfel şi a trecut o vreme, când a ieşit soarele, care fusese acoperit de nori, s-a
aprins un foc mare, de s-au mirat cu toţii. [23] Iar preoţii au înălţat rugăciune
în timp ce jertfa se mistuia, şi alături de ei, toţi: Ionathan începea şi toţi
răspundeau, împreună cu Neemia. [24] Rugăciunea suna astfel:

„Doamne, Doamne, Dumnezeule, Creatorul a toate, Cel înfricoşător,
puternic, drept şi milostiv, Cel care eşti singur rege şi bun, [25] singurul dărui-
tor a toate, singur drept, atotstăpânitor şi veşnic, Cel care îl izbăveşti pe Israel
din orice rău, Cel care i-a ales şi i-a sfinţit pe părinţii noştri, [26] primeşte
această jertfă din partea întregului Tău popor Israel, păzeşte moştenirea Ta
şi sfinţeşte-o. [27] Adună-i pe cei risipiţi ai noştri, eliberează-i pe cei care sunt
robi între neamurile păgâne, caută la cei dispreţuiţi şi priviţi ca spurcăciune,
ca să ştie păgânii că Tu eşti Dumnezeul nostru. [28] Chinuieşte-i pe cei care
ne stăpânesc şi îşi bat joc de noi cu trufie. [29] Sădeşte poporul Tău în locul
Tău sfânt, aşa cum a spus Moise."

[30] Iar preoţii cântau imnuri. [31] După ce jertfa a fost mistuită [de foc],
Neemia a poruncit să ude cu apa rămasă pietrele cele mari. [32] Când au făcut
aceasta, a izbucnit o flacără, dar a fost înghiţită de lumina care strălucea în
faţa ei de pe altar. [33] După ce faptul a ajuns cunoscut şi i s-a povestit regelui
perşilor că în locul unde preoţii duşi în surghiun ascunseseră focul a apărut
apă, cu care Neemia şi cei din jurul lui au purificat cele ale jertfei, [34] regele,

---

1,20 „regele Persiei": nu se ştie dacă este vorba de Artaxerxes Longimanus (465-424 î.H.) sau Artaxerxes al II-lea Mnemon (405-358 î.H.).

1,23 „Ionathan": personaj neidentificat.

1,27 „Adună-i pe cei risipiţi ai noştri", *litt.* „Adună risipirea (gr. διασπορά) noastră". Este vorba de iudeii din diaspora; revenirea lor în Israel este o temă de speranţă mesianică; *cf.* şi Is. 49,6; Deut. 30,4; 2Ezr. 11,9.

1,29 „Sădirea", adică instalarea de către Dumnezeu a poporului său în Pământul făgăduinţei este un topos frecvent întâlnit: Ex. 15,17; 2Rg. 7,10; Ier. 24,6.

1,32 Scena aminteşte de jertfa lui Ilie pe muntele Carmel; *cf.* 3Rg. 18,38.

1,34 Locul declarat sfânt de regele pers se afla în locul de surghiun al iudeilor, şi nu la Ierusalim; faptul trebuie să-l fi impresionat pe rege, deoarece perşii erau adoratori ai

după ce a cercetat în amănunt faptul, a împrejmuit locul şi l-a numit sfânt.
35 Şi celor cărora binevoia regele le dădea din darurile bogate pe care le lua.
36 Iar cei din jurul lui Neemia au numit acel lucru *nefthar*, care se tălmăceşte „curăţire"; dar cei mai mulţi îl numesc Nefthai.

2 1 Se găseşte în scrieri că profetul Ieremia a poruncit celor duşi în
surghiun să ia focul despre care s-a pomenit 2 şi că profetul le-a dat celor
plecaţi în surghiun Legea, ca să nu uite de poruncile Domnului şi să nu rătăcească în cuget văzând statuile de aur şi de argint [ale idolilor] şi podoabele
cu care erau înveşmântate. 3 Şi alte lucruri de felul acesta spunând, îi îndemna
să nu lepede Legea din inima lor. 4 Şi se mai află în scriere că profetul,
înştiinţat prin descoperire, a luat cu sine cortul şi chivotul; că a plecat pe
muntele pe care ajunsese Moise şi văzuse moştenirea lui Dumnezeu. 5 Ajun-
gând acolo, Ieremia a găsit o locuinţă în chip de peşteră, unde a aşezat
cortul şi chivotul şi altarul tămâierii; apoi a închis uşa. 6 Şi s-au dus acolo
unii dintre cei care-l însoţiseră, pentru a însemna drumul; dar n-au mai
putut să-l găsească. 7 Când Ieremia a aflat, i-a certat şi le-a spus: „Locul
acela să rămână necunoscut, până când Domnul va aduna poporul şi se va
milostivi de el. 8 Atunci Domnul le va arăta din nou acestea şi se va vedea
slava Domnului şi norul, cum s-a vădit pe vremea lui Moise şi atunci când
Solomon s-a rugat ca locul să fie sfinţit din plin. 9 Şi se mai povestea şi că
[Solomon], fiind înzestrat cu înţelepciune, a adus jertfa pentru sfinţirea şi
terminarea templului. 10 Şi, după cum Moise a înălţat rugi către Domnul şi a
căzut foc din cer şi a mistuit cele ale jertfei, tot astfel şi Solomon s-a rugat
şi a căzut foc care a mistuit arderile de tot. 11 Şi Moise a spus: „Fiindcă

---

focului care îl reprezenta pe Ormuzd, zeul luminii; nu este vorba de ridicarea unui templu, ci numai de consacrarea locului, deoarece perşii nu au construit temple decât în urma influenţelor greco-macedonene.

1,36 *nefthar*: etimologie populară a unui toponim pers ce conţine vocabula *naft*, „ţiţei".

2,1 Origen şi alţii, în urma lui, presupun că e vorba de o scrisoare care nu s-a mai păstrat, iar alţii presupun că e o aluzie la *Scrisoarea* (apocrifă) *a lui Ieremia*. În LXX, aceasta se găseşte după *Plângeri*, iar în Vulg. constituie cap. 6 din Cartea lui Baruh.

2,5 Cortul a servit drept templu mobil iudeilor nomazi. Grota dublă prezentată de Saller, P.R., p. 188 ss., pl. 77,1 (*apud* Abel, *op. cit.*, p. 304) poate da o idee despre tipul de peşteră utilizat de Ieremia.

2,11 Nu se ştie originea acestor cuvinte ale lui Moise; să fie o invenţie a autorului? În Lev. 10,16-20 se găseşte o relatare despre un ied adus „jertfă pentru păcat", care, în loc să fie mâncat de preoţi, a fost ars din greşeală.

[jertfa] pentru păcat n-a fost mâncată, a fost mistuită." [12] La fel, şi Solomon
a împlinit cele opt zile de sărbătoare. [13] Se mai povesteau, în scrierile şi în
memoriile după Neemia, următoarele: acesta, înfiinţând o bibliotecă, a
adunat în ea cărţile regilor, ale profeţilor şi ale lui David, precum şi scrisori
ale regilor privind daniile primite. [14] În chip asemănător a strâns şi Iuda
[Macabeul] toate cele care fuseseră împrăştiate din pricina războiului; şi ele
se află la noi. [15] Dacă aveţi nevoie de vreuna, trimiteţi pe cineva să o ia.
[16] Fiind noi pe punctul de a sărbători curăţirea [templului], v-am scris [şi]
vouă; aşadar, veţi face bine dacă veţi sărbători şi voi zilele ei. [17] Dumnezeu,
care şi-a izbăvit întreg poporul, le-a dat tuturor moştenirea şi regalitatea,
preoţia şi lăcaşul sfânt, [18] aşa cum a făgăduit prin Lege; nădăjduim în
Dumnezeu, că în curând se va milostivi de noi şi ne va aduna de pretutindeni de sub cer în locul sfânt; căci El ne-a scăpat din mari nenorociri şi
l-a curăţit.
[19] Dar cele despre Iuda Macabeul şi fraţii săi, şi despre curăţirea templului mare şi sfinţirea altarului, [20] ba chiar şi bătăliile împotriva lui Antiochos
Epiphanes şi a fiului acestuia, Eupator, [21] semnele venite din cer pentru
bărbaţii care s-au luptat cu atâta mărinimie pentru iudaism, încât, în ciuda
numărului lor mic, au prădat toată ţara şi au izgonit gloata barbară, [22] au
redobândit templul vestit în toată lumea şi au eliberat oraşul [Ierusalim] şi
au restabilit legile ce erau pe punctul de a fi nimicite, deoarece Domnul se
milostivise de ei cu toată blândeţea [23] pe toate acestea, înfăţişate de Iason

---

2,12 Sărbătoarea corturilor (*Sukkoth*) dura opt zile (*cf.* Lev. 23,36.39); cum Solomon a închinat Templul chiar în această sărbătoare, el i-a păstrat structura: şapte zile de jertfe şi a opta zi, marea adunare populară (*cf.* 3Rg. 8,65-66).

2,13 „memoriile după Neemia": scriere apocrifă pierdută.

2,14 Iuda Macabeul este pus pe acelaşi plan cu Neemia; nu se poate şti cu precizie dacă într-adevăr Neemia a înfiinţat o bibliotecă; mulţi comentatori consideră informaţia ca fiind falsă (pentru toată această chestiune, *cf.* Abel, pp. 307-309).

2,18 Întoarcerea în Pământul făgăduinţei este anunţată de Deut. 30,1-5; menţionarea Templului arată caracterul religios al regrupării lui Israel.

2,23 Iason din Cyrene, presupus istoric iudeu, autor al unei istorii în cinci cărţi despre faptele Macabeilor, pe care autorul o rezumă, procedeu obişnuit în Antichitate, de pildă *Istoriile filipice* ale lui Trogus Pompeius rezumate de Marcus Iunianus Iustinus; ca şi în cazul de faţă s-a păstrat numai rezumatul. Din moment ce nici un alt autor antic nu-l menţionează pe Iason din Cyrene, ne putem întreba dacă nu cumva autorul cărţii a doua nu recurge la o ficţiune, aşa cum autorul biografiilor din *Historia augusta* se ascunde pretinzând că opera este scrisă de mai mulţi biografi pe care el însuşi îi inventează. În absenţa oricărui document nu putem recurge decât la ipoteze.

din Cyrene în cinci cărţi, noi ne vom strădui să le rezumăm într-o singură
carte. [24] Văzând numărul mare de capitole şi cât este de greu pentru cei care
vor voi să pătrundă povestirile acestei istorii, din pricina mulţimii materiei,
[25] ne-am îngrijit să le dăm ceva plăcut celor care vor să citească, o uşurare
celor care vor să cuprindă în memorie faptele şi să fim de folos tuturor celor
cărora le va cădea în mână. [26] Iar pentru noi, care am purces la această trudă
a rezumării, nu este uşor, ci este lucru cu sudoare şi nopţi nedormite, [27] ase-
menea celui care pregăteşte un ospăţ străduindu-se să le facă plăcere altora;
pentru a-i mulţumi pe mulţi, bucuros luăm asupra noastră truda, [28] lăsând în
seama scriitorului descrierea în amănunt a fiecărui fapt, ne vom strădui doar
să urmăm contururile unui rezumat. [29] Aşa cum arhitectul unei case noi
trebuie să se îngrijească de clădire în întregul ei, iar cine o înfrumuseţează
cu picturi trebuie să urmărească numai cele de trebuinţă pentru înfrumu-
seţare, tot astfel, socotesc eu, [se petrec lucrurile] şi cu noi. [30] A pătrunde în
lucruri şi a zăbovi asupra lor pentru a cerceta cu râvnă fiecare amănunt este
misiunea celui care compune istorisirea; [31] dar celui care urmăreşte să pre-
scurteze, să-i fie îngăduit să rezume doar, şi să nu înşire toate faptele. [32] Să
începem, aşadar, povestirea, legând-o de cele spuse mai înainte; căci ar fi o
prostie să te lungeşti înainte de istorisire, iar istorisirea să o scurtezi.

3 [1] Pe când locuitorii oraşului sfânt trăiau în deplină pace şi păstrau cât
mai bine legile, datorită evlaviei arhiereului Onias şi a urii sale faţă de rău,
[2] se întâmpla ca şi regii să cinstească locul sfânt şi să slăvească templul cu
daruri măreţe, [3] încât şi Seleucos, regele Asiei, acoperea din avuţiile sale
cam toate cheltuielile de trebuinţă pentru slujba jertfelor. [4] Însă un oarecare

---

2,24 „numărul mare de capitole", *litt.* „valul de numere".

2,27 Pentru motivul banchetului, *cf.* Sir. 32,1-2.

2,28 Adică în seama lui Iason din Cyrene.

3,1 Este vorba de Onias al III-lea, fiul lui Simon al II-lea, contemporan cu Seleucos al IV-lea; Flavius Iosephus (*AI* 12,225) îl declară în mod greşit contemporan şi cu regele spartan Areios.

3,3 Seleucos al IV-lea Philopator, fiul lui Antiochos al III-lea, a domnit între 187-175 î.H.

3,4 „tribul lui Beniamin": exegeţii emendează textul după VL şi traducerea armeană, care au „Bilga", acesta fiind căpetenia uneia dintre cele 24 de cete preoţeşti (*cf.* 1Par. 24,14). Funcţia îndeplinită de Simon era de προστάτης τοῦ ἱεροῦ; nu se cunosc atribuţiile sale; există, atestaţi pe papiri, funcţionari cu aceeaşi titulatură în Egiptul ptolemaic, care au şi atribuţii administrative laice şi, probabil, financiare. ♦ „supravegherea pieţelor": gr. ἀγορανομία, *litt.* „poliţia pieţelor".

Simon din tribul lui Beniamin, rânduit administrator al templului, s-a împo-
trivit arhiereului cu privire la supravegherea pieţelor din oraş. [5] Întrucât nu
putea să-l învingă pe Onias, Simon s-a dus la Apollonios din Tars, care în
vremea aceea era guvernator al Siriei *Koile* şi al Feniciei [6] şi i-a spus că
vistieria din Ierusalim este plină de bogăţii de nedescris, încât mulţimea
banilor nu poate fi numărată, că aceştia sunt mult peste necesităţile jertfelor
şi că toate pot ajunge în stăpânirea regelui. [7] Întâlnindu-se Apollonios cu
regele, i-a dat de ştire despre bogăţiile care îi fuseseră dezvăluite; regele l-a
ales pe Heliodor, care se afla în fruntea administraţiei, şi l-a trimis cu
poruncă să aducă banii mai înainte pomeniţi. [8] Heliodor a pornit de îndată la
drum sub cuvânt că cercetează oraşele Siriei *Koile* şi ale Feniciei, dar, de
fapt, pentru a împlini porunca regelui. [9] Când a ajuns în Ierusalim şi a fost
primit cu prietenie de către arhiereu [şi de locuitorii] oraşului, i-a spus
acestuia ce i se dezvăluise, pentru ce venise; apoi a întrebat dacă aşa stau
lucrurile cu adevărat. [10] Atunci arhiereul i-a arătat că în vistierie sunt depo-
zitaţi banii văduvelor şi ai orfanilor, [11] o parte este a lui Hyrcan, fiul lui
Tobias, un bărbat de rang foarte înalt – aşa că nelegiuitul Simon minţise –
şi, cu totul, sunt patru sute de talanţi de argint, iar de aur – două sute; [12] şi
apoi, nu se poate să fie nedreptăţiţi cei care au avut încredere în sfinţenia
locului,. în măreţia şi inviolabilitatea unui templu cinstit de toată lumea.
[13] Heliodor însă, pentru că avea poruncile regelui, a spus că toate acestea

---

3,5 „Apollonios din Tars": aceeaşi persoană cu cea menţionată de Polibiu (31,13,3) care spune despre el că avea mare influenţă la Seleucos şi că s-a retras la Milet în momentul ascensiunii lui Antiochos al IV-lea Epiphanes. ♦ „guvernator": gr. στρατηγός.

3,7 Într-o inscripţie dedicată lui Heliodor de către negustorii şi armatorii din Laodiceea, oraş din Fenicia, descoperită în templul lui Apollo din Delos, acesta apare cu titulatura: „Heliodor din Antiohia, fiul lui Eschil, tovarăş al basileului Seleucos, însărcinat cu afaceri al acestuia." (*OGIS* 247)

3,9 Dată fiind importanţa personajului, primirea prietenească nu are nimic excepţional.

3,10 Nedreptăţirea văduvelor şi orfanilor era considerată un păcat foarte grav – *cf.* Deut. 27,19; Iez. 22,7; Iov 24,3.

3,11 Există un Hyrcan, fiul lui Tobias, menţionat de un papirus Zenon din anul 259 î.H.; familia era veche, şi menţionarea descendenţei din Tobias însemna un mare prestigiu. Hyrcan din textul nostru, fiu al unui administrator al impozitelor din Iudeea, a trăit în Transiordania din 184 până în 175 î.H., când s-a sinucis probabil în momentul ascensiunii lui Antiochos Epiphanes; era cunoscut ca partizan al Ptolemeilor, prin tradiţie de familie; nepot al lui Onias al II-lea şi bunic al lui Onias al III-lea. ♦ „patru sute de talanţi… două sute": cifrele sunt neverosimile – ar însemna 10.500 kg de argint şi 5.250 kg de aur.

trebuie luate pentru vistieria regească. 14 Rânduind o zi, a ieşit să socotească
cele din vistierie, dar s-a stârnit zarvă mare în tot oraşul. 15 Preoţii s-au
aruncat la pământ în faţa altarului, în veşminte preoţeşti, strigând către Cer,
care făcuse legea pentru ţinerea banilor, să-i păstreze neatinşi pentru cei care
îi depuseseră. 16 Oricine vedea faţa arhiereului era străpuns în inimă: privi-
rea lui şi schimbarea culorii feţei îi trădau zbuciumul sufletesc. 17 Teama şi
tremurul de care era cuprins dezvăluiau pentru cei care-l vedeau chinul
inimii lui. 18 Oamenii ieşeau din case în cete spre a se ruga împreună, pentru
că lăcaşul era ameninţat să ajungă de ocară. 19 Iar femeile, încinse cu sac pe
sub sâni au umplut străzile; fecioarele, închise în case, unele alergau la
porţi, altele la ziduri, altele priveau pe ferestre; 20 toate ridicau mâinile spre
cer rostindu-şi rugăciunea. 21 Te cuprindea mila când vedeai cum cade la
pământ mulţimea învălmăşită şi zbuciumul arhiereului, neştiind ce va să
vie. 22 Ei îl invocau pe Domnul Atotputernic să le păzească neatinse şi în
siguranţă celor care avuseseră încredere bunurile încredinţate. 23 În acest
timp, Heliodor împlinea ce se hotărâse. 24 Ajunsese aproape de vistierie
împreună cu trupele sale de pază, când Stăpânul duhurilor şi a toată puterea
a făcut o arătare măreaţă, încât toţi cei care îndrăzniseră să vină acolo au
fost izbiţi de puterea lui Dumnezeu; i-a cuprins groaza şi deznădejdea.
25 Căci li s-a arătat un cal împodobit cu o preafrumoasă platoşă şi având pe
el un călăreţ înspăimântător, s-a repezit şi l-a izbit pe Heliodor cu copitele
din faţă; iar călăreţul părea a avea armură de aur. 26 Şi i s-au mai arătat [lui
Heliodor] doi tineri de o putere uimitoare, de o slăvită frumuseţe, cu veş-
minte strălucite; aceştia, stând de o parte şi de alta, îl biciuiau fără încetare,
dându-i o ploaie de lovituri. 27 El a căzut la pământ dintr-o dată şi a fost
cuprins de un întuneric groaznic, de l-au dus afară pe o targă: 28 pe el, care,
cu atât alai şi cu toată garda tocmai intrase în vistierie, acum îl purtau
neajutorat oameni care recunoşteau pe faţă puterea lui Dumnezeu. 29 Prin
puterea dumnezeiască, el zăcea fără glas şi lipsit de orice nădejde şi izbă-
vire, 30 iar [iudeii] îl binecuvântau pe Domnul, Cel care îşi slăvise în chip
minunat lăcaşul; templul, care puţin timp mai înainte fusese plin de spaimă

3,19 În semn de jale mare, femeile îşi despleteau părul, se îmbrăcau în sac lăsându-şi sânii goi şi îşi băteau pieptul.

3,30 Pentru majoritatea Părinţilor Bisericii, Dumnezeu Însuşi sau Fiul lui Dumnezeu a apărut sub forma îngerilor; pentru Augustin şi Ieronim, urmaţi de teologii medievali, cei care s-au arătat sunt îngerii.

şi zbucium, acum, la arătarea Stăpânului atotputernic, se umpluse de
bucurie şi veselie. 31 De îndată, câţiva prieteni de-ai lui Heliodor l-au rugat
pe Onias să se roage Celui Preaînalt şi să-i dobândească viaţa; căci acesta
aproape îşi dădea ultima suflare. 32 Atunci arhiereul, temându-se ca nu cumva
regele să-i bănuiască pe iudei de vreun vicleşug împotriva lui Heliodor, a
adus o jertfă pentru însănătoşirea lui. 33 În timp ce arhiereul săvârşea [jertfa
de împăcare], cei doi tineri i-au apărut lui Heliodor din nou, îmbrăcaţi la fel
şi, oprindu-se lângă el, i-au spus: 34 „Mulţumeşte-i mult lui Onias, arhiereul,
deoarece prin el Dumnezeu ţi-a dăruit viaţa. Iar tu, care ai fost bătut cu
biciul din cer, spune-le tuturor de marea putere a Domnului!" Şi, spunând
acestea, s-au făcut nevăzuţi. 35 Heliodor a adus jertfă Domnului şi i-a înălţat
rugăciuni fierbinţi Celui care îl readusese la viaţă şi, despărţindu-se cu prie-
tenie de Onias, a plecat la rege. 36 Şi dădea mărturie tuturor despre puterea
Preamarelui Dumnezeu, pe care o văzuse cu ochii săi. 37 Când regele l-a
întrebat pe Heliodor pe cine ar fi mai potrivit să-l trimită la Ierusalim,
acesta a răspuns: 38 „Dacă ai vreun duşman sau vreun uneltitor împotriva ta,
trimite-l acolo, căci se va întoarce bătut, chiar dacă va scăpa cu viaţă; cu
adevărat, în jurul locului aceluia se află o putere a lui Dumnezeu. 39 Cel
care locuieşte în ceruri veghează şi ajută locul acela, iar pe toţi ce vin cu
gânduri rele îi loveşte şi-i dă pieirii." 40 Astfel s-au petrecut faptele cu
Heliodor şi cu păzirea vistieriei.

4 1 Simon, pomenit mai înainte, cel care trădase vistieria şi patria, îl tot
vorbea de rău pe Onias, spunând că el i-a adus nenorociri lui Heliodor şi a
pus la cale toate relele; 2 pe binefăcătorul oraşului, pe apărătorul celor de un
neam cu el, pe cel râvnitor pentru Lege, Simon îndrăznea să-l numească

3,31 „Cel Preaînalt": gr. ὕψιστος, apelativ divin care apare aici în 2Mac.; era familiar iudeilor elenizaţi, dar şi păgânilor în gura cărora este pus aici, fiind, de exemplu, şi un epitet al lui Zeus (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). La fel de adecvat pentru păgân este şi μέγιστος, „Preamarele", din v. 36 *infra.*

3,34 Joc de cuvinte în gr. între χάριν ἔχειν, „a aduce mulţumire", şi χαρίζομαι, „a dărui o binefacere, a-şi arăta bunăvoinţa".

3,37 Seleucos îi atribuie exclusiv lui Heliodor insuccesul. Flavius Iosephus (*AI* 12,136) îl citează pe Polibiu care scrie că în ceea ce priveşte Templul de la Ierusalim are multe de spus, dar că amână relatarea; din nefericire, pasajul respectiv lipseşte din textul istoricului grec, astfel încât trebuie să ne limităm doar la informaţia lui Flavius Iosephus.

3,40 Autorul lui 4Mac. face abstracţie de Heliodor şi îl menţionează pe Apollonios în locul acestuia.

trădător al intereselor țării. [3] Duşmănia a ajuns la un asemenea punct,
încât s-au săvârşit şi omoruri de către unul dintre oamenii tocmiți de Simon.
[4] Văzând Onias cât de primejdioasă e această duşmănie şi cum Apollonios,
fiul lui Menestheus, guvernatorul Siriei *Koile* şi al Feniciei, sporea răutatea
lui Simon, [5] s-a dus la rege, nu spre a-şi învinui concetățenii, ci urmărind ce
este de folos tuturor şi fiecăruia din popor; [6] într-adevăr, el vedea că fără
bunăvoința regelui nu se va putea ajunge la pace în treburile țării şi că
Simon nu va pune capăt nebuniei lui.
[7] După moartea lui Seleucos, domnia i-a revenit lui Antiochos, zis şi
Epiphanes, iar Iason, fratele lui Onias, a pus mâna prin înşelăciune pe arhie-
rie, [8] deoarece îi făgăduise regelui, într-o întâlnire, trei sute şaizeci de talanți
de argint şi alți optzeci din alte venituri. [9] Pe lângă aceştia, se mai lega să-i
dea înscris pentru alți o sută cincizeci de talanți, dacă i se lasă autoritatea să
înființeze un gimnaziu şi o efebie, iar locuitorii Ierusalimului să fie înscrişi
ca antiohieni. [10] Regele a încuviințat, şi [Iason], punând mâna pe putere,
îndată i-a împins pe concetățenii săi la obiceiuri greceşti. [11] A desființat
privilegiile regeşti acordate cu bunăvoință iudeilor datorită lui Ioan, tatăl
acelui Eupolemos care avea să fie trimis la Roma pentru a încheia prietenie
şi alianță cu romanii; a desființat rânduielile legiuite şi le-a înlocuit cu
obiceiuri nelegiuite. [12] A fost încântat să construiască un gimnaziu chiar sub

---

4,7 „Iason": elenizare a numelui ebraic *Yeşua'* (*cf.* Iosephus Flavius, *AI* 12,239).

4,8 Onias a eşuat în misiunea sa, deoarece un complot a pus capăt vieții lui Seleucos, iar noul suveran, Antiochos Epiphanes, a acordat arhieria celui care oferea mai mult. Iason din Cyrene este indignat de procedeul utilizat de fratele lui Onias.

4,9 „gimnaziu": locul unde se făceau cu precădere, în lumea grecească, exercițiile fizice. ♦ „efebie": instituție grecească de formare fizică şi intelectuală a tinerilor înainte de intrarea lor în viața publică. ♦ „iar locuitorii... antiohieni": text ambiguu, care poate fi înțeles şi: „să se facă recensământul antiohienilor din Ierusalim". În legătură cu ultima afirmație s-au formulat două ipoteze: 1. Iason intenționa să transforme Ierusalimul în *polis* şi să-l numească Antiohia, ceea ce corespunde obiceiurilor elenistice; prea puține argumente pledează însă în favoarea acestei ipoteze; 2. „antiohienii" reprezentau o corporație în cadrul cetății, care avea dreptul (există precedente) să bată monedă. În orice caz, aceştia erau meniți să fie principalul factor de elenizare.

4,11 „Eupolemos": *cf.* 1Mac. 8,17. ♦ „obiceiuri nelegiuite": printre altele, frecventarea gimnaziului era inseparabilă de cultul lui Heracles, al lui Hermes şi al familiei domnitoare.

4,12 „acropolă": era sediul garnizoanei siriene, dominând Templul dinspre nord-est (viitoarea fortăreață Antonia). În 1Mac. este numită „Cetățuia" (gr. ἀκρα). Aşadar, gimnaziul era chiar lângă Templu. ♦ „la exerciții greceşti": gr. ὑποτάσσων ὑπὸ πέτασον, *litt.* „a

acropolă, unde i-a adunat pe cei mai buni dintre tineri la exerciţii greceşti.
[13] Iar elenismul şi pătrunderea obiceiurilor străine au atins o asemenea
culme ca urmare a răutăţii fără măsură de spurcate a lui Iason, un nelegiuit,
şi nicidecum arhiereu, [14] încât nici preoţii nu mai erau râvnitori pentru
slujirea altarului, ci, dispreţuind templul şi lăsând la o parte jertfele, alergau
să ia parte, în palestră, la împărţirea nelegiuită, oprită de lege, de îndată ce
auzeau semnalul. [15] Cinstirile strămoşeşti nu mai aveau căutare, ci mult mai
mult erau preţuite gloriile greceşti. [16] Şi toate acestea aveau să le aducă
necazuri mari, fiindcă tocmai aceia al căror fel de viaţă voiau să-l imite şi
cu care voiau să se asemene întru totul aveau să devină duşmanii şi
prigonitorii lor. [17] Nu e lucru de nimic să necinsteşti legile dumnezeieşti,
după cum se va vedea din cele ce urmează.

[18] Pe când se celebrau jocurile cincinale în oraşul Tyr în prezenţa rege-
lui, [19] necuratul Iason a trimis ca privitori antiohieni din Ierusalim, ducând
cu ei trei sute de drahme de argint pentru jertfa lui Heracles; însă chiar aceia
care le-au dus au socotit să nu le folosească pentru jertfă, căci nu se cuvine,
ci să le păstreze pentru altă cheltuială. [20] Aşadar, banii destinaţi de cel care-i

---

duce sub *petas*": la exerciţiile din gimnaziu, efebii purtau *petas*-ul, pălăria cu boruri largi cu care era înfăţişat şi Hermes, zeul întrecerilor sportive.

4,14 Palestra era o parte a gimnaziului dedicată luptelor; prin extensie putea denumi gimnaziul în întregime. ♦ „împărţirea nelegiuită": s-a presupus că e vorba de distribuirea uleiului cu care trebuiau să se ungă atleţii înainte de întreceri. ♦ „semnalul", gr. δίσκος: aici este vorba despre un disc de metal uşor concav în care se bătea semnalul.

4,15 „gloriile greceşti": este vorba de funcţiile de gimnaziarh, lampadarh, agonothet etc. şi de coroanele cu care erau răsplătiţi învingătorii la diferitele concursuri.

4,18 „jocurile cincinale", gr. πενταετηρικὸς ἀγών: se referă la toate jocurile care, asemenea jocurilor olimpice, panatenaice, pythice, istmice, se ţineau în fiecare al cincilea an. Unele sărbători anuale deveneau cincinale prin faptul că în al cincilea an erau celebrate cu o pompă deosebită. Din această categorie făceau parte „ptolemaia", instituite la Alexandria în 280 î.H., care, la fiecare cinci ani, erau mult mai fastuoase. Probabil din această categorie făceau parte jocurile de la Tyr menţionate în text; prezenţa lui Antiochos ar fi o indicaţie că se aflau în al cincilea an; jocurile tyriene erau dedicate zeului Melqart, un Heracles tyrian; Alexandru Macedon îi promisese lui Heracles sacrificii şi jocuri după cucerirea cetăţii feniciene. Antiochos continuă tradiţia.

4,19 „privitori": gr. θεωρός desemna pe delegatul oficial al unei *polis* pentru a asista la jocuri, pentru a consulta un oracol sau pentru a aduce o ofrandă. ♦ „antiohieni": vezi nota la 4,9.

4,20 „trireme": vase de război greceşti cu trei rânduri de vâsle. ♦ Delegaţii – faptul este confirmat epigrafic – aveau întotdeauna şi misiunea de a aduce o jertfă divinităţii

trimisese pentru jertfa adusă lui Heracles, datorită celor care i-au adus, au fost folosiţi pentru pregătirea unor trireme.

21 Când Apollonios, fiul lui Menestheus, a fost trimis în Egipt la înscăunarea regelui [Ptolemeu] Philometor, Antiochos a aflat că acesta din urmă nu are gânduri curate faţă de el şi a hotărât să se pună la adăpost; atunci s-a
dus la Ioppe şi, apoi, la Ierusalim. 22 A fost primit de Iason şi de întreg
oraşul cu mare pompă, la lumină de torţe şi cu strigăte de bucurie. De acolo s-a dus cu armata în Fenicia.

23 După un răstimp de trei ani, Iason l-a trimis pe Menelaos, fratele lui Simon cel mai înainte pomenit, pentru a-i duce banii regelui şi a-i aminti
despre nişte treburi grabnice. 24 Fiind înfăţişat regelui şi purtându-se ca
un om de mare vază, a dobândit arhieria, deoarece l-a întrecut pe Iason
[făgăduind] cu trei sute de talanţi de argint mai mult. 25 Luând împuter-
nicirile regeşti, s-a întors [acasă], neavând nimic vrednic de un arhiereu,
ci având apucăturile unui tiran crud şi urgia unei fiare sălbatice. 26 Şi ast-
fel Iason, care-şi înşelase fratele, a fost înşelat de un altul şi a trebuit să
fugă în ţara ammaniţilor. 27 Iar Menelaos pusese mâna pe conducere, dar
din banii făgăduiţi regelui nu plătea nimic; 28 Sostratos, comandantul acro-
polei, i-i tot cerea, căci el era împuternicit cu strângerea dărilor; de aceea,
au fost chemaţi amândoi în faţa regelui. 29 Menelaos l-a lăsat ca locţiitor
la arhierie pe Lisimah, fratele său, iar Sostratos, pe Crates, mai-marele peste ciprioţi.

---

tutelare; delegaţii, probabil preoţi, aveau o oroare funciară faţă de ideea de a aduce jertfă idolilor şi, în consecinţă, au preferat să doneze suma în scopuri militare.

4,21 În 170 î.H., Ptolemeu al VI-lea Philometor este declarat major şi, în ciuda vârstei, se căsătoreşte cu sora sa Cleopatra a II-a şi este înscăunat. ♦ Antiochos inspectează Ioppe, care putea fi ţinta primului atac din partea lagidului.

4,22 În termeni similari descrie Herodian (4,18,19) primirea care i s-a făcut lui Caracalla la Alexandria.

4,23 „După un răstimp de trei ani": adică în anul 172 î.H. Nu există nici un motiv serios pentru a pune sub semnul întrebării faptul că Menelaos era fratele lui Simon, din familia sacerdotală Bilga, în ciuda celor susţinute de Flavius Iosephus (*AI* 12,238) care afirmă că era fratele lui Iason. Menelaos trebuia să ducă banii pe care îi făgăduise Iason (*cf.* 4,8-9). Mai departe, textul versetului e neclar.

4,25 Epitetul fiarei în text este βάρβαρος.

4,28 „comandantul acropolei": gr. ἔπαρχος, prefect militar.

4,29 „ciprioţi": o gardă de mercenari din Cipru (*cf.* şi 1Mac. 1,29; 2Mac. 12,2).

30 Din această cauză, locuitorii din Tars şi Mallos s-au răsculat, pentru
că oraşele fuseseră date în dar lui Antiochidis, concubina regelui. 31 Regele
a plecat degrabă să aşeze lucrurile, lăsând ca înlocuitor pe Andronicos, unul
dintre marii dregători. 32 Menelaos, socotind că a prins un moment prielnic,
a furat câteva lucruri de aur din templu şi i le-a dăruit lui Andronicos, iar pe
altele le-a vândut în Tyr şi în oraşele învecinate. 33 Onias, aflând limpede
acestea, l-a mustrat, după ce se pusese la adăpost într-un loc de scăpare, la
Daphne, oraş din apropiere de Antiohia. 34 Atunci Menelaos, luându-l deo-
parte pe Andronicos, îl ruga să-l ucidă pe Onias. Andronicos, ajungând la
Onias şi întemeindu-se pe viclenie, i-a întins mâna dreaptă cu jurământ şi
l-a făcut pe acesta, deşi [Onias] avea o bănuială, să iasă din locul de scăpare;
[atunci Andronicos] pe dată l-a ucis, fără să-i pese de dreptate. 35 Pentru
aceasta, nu numai iudeii, dar şi mulţi din celelalte neamuri s-au mâniat şi
s-au mâhnit din pricina morţii nedrepte a acestui bărbat. 36 Când regele s-a
întors din părţile Ciliciei, iudeii din cetate şi aceia dintre greci care urau
nedreptatea au venit la el să-i spună de uciderea nedreaptă a lui Onias.
37 Atunci Antiochos s-a mâhnit adânc, i s-a făcut milă şi l-a plâns pe Onias
pentru înţelepciunea şi buna sa purtare; 38 şi s-a aprins de furie împotriva lui
Andronicos, căruia pe loc i-a luat mantia de purpură şi, rupându-i hainele,
l-a dus prin tot oraşul până în locul unde acesta îşi arătase nelegiuirea
[omorându-l] pe Onias. Acolo l-a scos din lumea aceasta pe ticălos şi astfel
s-a împlinit pedeapsa dreaptă a Domnului.

39 Întrucât multe furturi de lucruri sfinte se făcuseră în oraş de către
Lisimah, cu ştirea lui Menelaos, răspândindu-se ştirea, mulţimea s-a adunat
împotriva lui Lisimah, mai ales că multe obiecte de aur fuseseră deja
împrăştiate. 40 Cum mulţimile se răsculau şi erau pline de furie, Lisimah a

---

4,30 Antiochidis s-au numit mai multe prinţese seleucide; este posibil ca Antiochos Epiphanes s-o fi numit astfel pe una dintre iubitele sale; Cicero în *In Verrem* 2,3,33 aminteşte poligamia regilor perşi şi sirieni, precum şi obiceiul lor de a dărui oraşe iubitelor lor.

4,33 Daphne se află la şapte kilometri şi jumătate de Antiohia, lângă o pădure celebră în mijlocul căreia se afla templul inviolabil al lui Apollo şi al Artemidei.

4,38 Dreptul de a purta haina de purpură era semnul ascensiunii la o mare demnitate; deposedarea avea semnificaţia unei dizgraţii grave; degradarea a fost împinsă până la ucidere.

4,40 „Auranos": personaj necunoscut din alte surse; probabil un nume semitic elenizat. Numele era atât de surprinzător, încât un scrib l-a modificat în τύραννος care se întâlneşte şi ca nume de persoană.

înarmat trei mii de oameni şi a pornit atacuri nedrepte sub conducerea
unui oarecare Auranos, om înaintat în vârstă, dar nu mai puţin în nebunie.
41 Dându-şi seama de atacul lui Lisimah, unii au pus mâna pe pietre, alţii pe
măciuci, iar alţii, luând din cenuşa care era acolo, aruncau de-a valma
asupra oamenilor lui Lisimah. 42 Pe mulţi i-au rănit, pe alţii chiar i-au
doborât, pe toţi ceilalţi i-au pus pe fugă, iar pe hoţul de lucruri sfinte l-au
ucis lângă vistierie. 43 Cu privire la acestea, s-a pornit judecată împotriva lui
Menelaos. 44 Când regele a ajuns la Tyr, sfatul bătrânilor a trimis trei băr-
baţi care au apărat în faţa regelui cauza lor. 45 [Văzând] că nu are scăpare,
Menelaos i-a promis bani mulţi lui Ptolemeu, fiul lui Dorymenes, ca să-l
înduplece pe rege. 46 Atunci Ptolemeu, luându-l pe rege în peristil ca pentru
a se răcori, l-a făcut să-şi schimbe hotărârea; 47 acesta l-a dezlegat de învi-
nuiri pe Menelaos, care era vinovat de toată nenorocirea, iar pe nefericiţii
aceia nişte judecători i-au condamnat la moarte: pe ei, care ar fi fost găsiţi
nevinovaţi chiar dacă ar fi fost judecaţi la sciţi. 48 Astfel, cu mare grabă au
fost răsplătiţi cu moartea, în chip nedrept, cei care s-au luptat pentru oraş,
pentru popor şi odoarele sfinte. 49 Din această pricină, chiar şi unii tyrieni,
scârbiţi de asemenea ticăloşie, s-au îngrijit cu dărnicie de înmormântarea
lor. 50 Iar Menelaos, prin lăcomia celor puternici a rămas la conducere şi,
sporind în răutate, a ajuns marele vrăjmaş al concetăţenilor săi.

4,42 Autorul consideră înfrângerea unei armate de trei mii de soldaţi de către o gloată înarmată cu ce s-a nimerit drept un fapt normal; bătălia a avut loc la zidul Templului unde a fost ucis Lisimah.

4,45 „Ptolemeu": acelaşi personaj este menţionat şi în 1Mac. 3,38. Tatăl său Dorymenes a fost însărcinat de Ptolemeu Philopator, în 219 î.H., să-l oprească pe Antiochos al III-lea în defileul Berytos; Dorymenes a eşuat în tentativa sa; este vorba de o familie care din slujba lagizilor a trecut în cea a seleucizilor.

4,46-47 „peristil": un fel de curte interioară. Conform celor transmise de Polibiu (26,1), lui Antiochos îi plăcea să exercite magistraturi şi să judece procese. Nu ştim prin ce tertipuri a fost convins să-l absolve pe Menelaos şi să-i condamne la moarte pe trimişii iudeilor. ♦ În ce-i priveşte pe sciţi, aceştia erau celebri la Roma pentru barbaria lor; Cicero în două rânduri – *In Verrem* 2,5,150 şi *In Pisonem* 8 – spune că şi în faţa unor judecători atât de neciopliţi precum sciţii ar avea câştig de cauză; expresia devenise proverbială.

5 1 În acest timp, Antiochos pregătea a doua campanie în Egipt. 2 S-a
întâmplat însă că timp de patruzeci de zile s-au arătat în tot oraşul călăreţi
alergând prin aer cu veşminte cusute cu aur şi înarmaţi cu suliţe şi săbii
scoase din teacă, 3 şi cete de călăreţi rânduite pentru bătălie, şi năvăliri, şi
alergări din amândouă părţile, şi ciocniri de scuturi, şi mulţime de suliţe şi
săgeţi zvârlite, şi sclipiri de armuri de aur şi platoşe de tot felul. 4 De aceea,
toţi înălţau rugăciuni, pentru ca arătările să fie de bun augur. 5 Răspân-
dindu-se ştirea mincinoasă că Antiochos a murit, Iason a pornit fără veste
cu nu mai puţin de o mie de oameni împotriva oraşului. Fiind alungaţi cei
care apărau zidurile şi cetatea fiind până la urmă cucerită, Menelaos s-a
refugiat în acropolă. 6 Iason a făcut măcel necruţător între propriii săi
cetăţeni, fără să se gândească o clipă că reuşita împotriva celor de un neam
cu tine este cea mai mare nereuşită; el socotea că ia trofee de la duşmani, şi
nu de la cei de un neam cu el. 7 N-a reuşit însă să pună mâna pe putere, ci
până la urmă, umplându-se de ruşine pentru trădare, a plecat din nou ca
fugar în Ammanitida. 8 Sfârşitul vieţii lui ticăloase a fost [următorul]: închis
la Aretas, tiranul arabilor, apoi fugind din oraş în oraş, urmărit şi urât de toţi
ca un călcător al legilor şi inspirând scârbă ca un călău al patriei şi al
concetăţenilor, a fost gonit în Egipt. 9 Şi el, care surghiunise din patrie pe
atâţia, a murit pe [pământ] străin după ce a ajuns la lacedemonieni, unde
nădăjduia să afle adăpost datorită înrudirii [iudeilor cu ei]. 10 El, care a lăsat

---

5,1 Tradiţia seleucidă din care pare să se inspire 2Mac. consideră că Antiochos Epiphanes a pornit campania împotriva iudeilor deoarece ei s-ar fi răsculat în timp ce el se afla în Egipt; autorul atenuează teoria seleucidă afirmând că Epiphanes a interpretat greşit evenimentele din cauza unor informaţii incomplete. În realitate, faptele s-au petrecut astfel: în toamna lui 169, Antiochos vine la Ierusalim şi pradă Templul; în vara lui 168, se produce revolta Ierusalimului şi cucerirea oraşului de către generalul seleucid Apollonios (*cf.* şi 1Mac. 1,30 şi urm.). Pentru versiunea seleucidă, *cf.* Diodor din Sicilia, 34,1 (fragment preluat de la Posidonios din Apameea), Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 1,31; *AI* 12,239; Ioan din Antiohia în *FHG* (ediţia Firmin Didot), IV, fg. 558 şi urm.

5,2-3 Viziune asemănătoare celei din 2Mac. 3,25; patruzeci este un număr sacru: atâta au durat şederea lui Moise în Horeb, călătoria lui Ilie în Sinai, postul lui Hristos şi şederea lui pe pământ după Înviere. Asemenea viziuni prevestitoare sunt destul de frecvent menţionate de autori orientali şi romani (*cf.* „faptele miraculoase" produse înaintea luptelor dintre Otho şi Vitellius, relatate de Tacit).

5,8 Este vorba de Aretas I, regele nabateilor. Iason este urât atât de iudei, din cauza masacrelor de la Ierusalim, cât şi de păgâni, din cauză că era evreu. Sfârşitul său lamentabil este una dintre temele morale ale scrierii.

atâția oameni fără mormânt, a sfârșit fără să fie plâns, nici nu i s-au făcut
cele de pe urmă și n-a avut parte de mormântul strămoșesc.
[11] Când regele a aflat toate acestea, a crezut că Iudeea s-a răsculat, drept
care a plecat din Egipt turbat ca o fiară și a cucerit orașul cu armele; [12] și a
poruncit soldaților să ucidă fără milă pe oricine le-ar cădea în mână și să-i
înjunghie pe cei care s-ar sui în case. [13] Au fost nimiciți tineri și bătrâni,
dați pieirii femei și copii, înjunghiați fecioare și prunci. [14] Au căzut în
aceste trei zile optzeci de mii de oameni: patruzeci de mii [au fost uciși] de
mâinile lor și nu mai puțini decât cei înjunghiați au fost vânduți [ca sclavi].
[15] Și nu s-a mulțumit numai cu atât: a îndrăznit să intre în cel mai sfânt
templu de pe întreg pământul, avându-l drept călăuză pe Menelaos, cel mai
mare trădător al legilor și al patriei; [16] cu mâinile sale spurcate a luat odoa-
rele sfinte și cele date de alți regi pentru sporirea, slava și cinstea locului, pe
toate le-a înșfăcat cu mâinile sale pângărite. [17] Antiochos devenea trufaș
peste măsură și nu-și dădea seama că Stăpânul era mâniat pentru puțină
vreme din pricina păcatelor săvârșite de locuitorii orașului și, de aceea, a
trecut cu vederea locul sfânt. [18] Dacă [poporul] nu s-ar fi făcut vinovat de
atâtea păcate, atunci, asemenea lui Heliodor, cel trimis de regele Seleucos
pentru cercetarea vistieriei, Antiochos, de cum a intrat, ar fi fost pe dată
biciuit și și-ar fi pierdut îndrăzneala. [19] Dar Domnul n-a ales poporul de
dragul locului [sfânt], ci locul de dragul poporului. [20] De aceea, însuși locul
[sfânt], după ce a avut parte de nenorocirile abătute asupra poporului, a fost
părtaș mai târziu la binefaceri și, fiind părăsit în [vremea] mâniei Atot-
puternicului, a fost reașezat cu toată slava, când Stăpânul cel Mare s-a
împăcat [cu poporul Său].

5,11 „turbat ca o fiară", *litt.* „devenit ca o fiară în suflet". ♦ Flavius Iosephus, în *Bell. Iud.* 1,32, confirmă luarea cu asalt a Ierusalimului; după *AI* 12,246, Antiochos a cucerit orașul fără luptă.

5,14 Cifra este disproporționată față de numărul locuitorilor; Iosephus scrie despre zece mii de captivi (*AI* 12,251).

5,16 Grecii aveau să-l laude pe Antiochos Epiphanes pentru faptul de a fi pătruns în Templul iudeilor; *cf.* Flavius Iosephus, *Contra Apionem* 2,79 și urm.

5,17 Impunitatea l-a făcut pe Antiochos orgolios peste măsură, orgoliu stigmatizat și în 1Mac. 1,23.25. ♦ „Stăpânul... păcatelor": imperativul ispășirii păcatelor este exprimat în Dan. 4,24.

5,19 *Cf.* Mc. 2,27.

[21] Antiochos, după ce a luat o mie opt sute de talanţi din templu, a plecat degrabă spre Antiohia, încredinţat fiind din trufie şi din semeţia inimii sale că poate naviga pe pământ şi umbla pe jos pe mare. [22] Dar a lăsat locţiitori să chinuie poporul: la Ierusalim, pe Filip, după neam, frigian, iar după fire, mai barbar decât cel care-l numise; [23] pe [muntele] Garizin, pe Andronicos şi, pe lângă aceştia, pe Menelaos, care, mult mai rău decât ceilalţi, se ridica peste cei de un neam cu el, având o pornire de ură împotriva cetăţenilor iudei. [24] L-a trimis pe Apollonios, mysarhul, cu o armată de douăzeci şi două de mii de oameni, poruncindu-le să-i înjunghie pe toţi tinerii, iar pe femei şi pe copii să-i vândă. [25] Acesta, venind la Ierusalim şi prefăcându-se că are gânduri paşnice, a aşteptat până în sfânta zi a sabatului; atunci, prinzându-i pe iudei în odihnă, le-a poruncit oamenilor săi să-şi ia armele
[26] şi pe toţi cei care ieşiseră la privelişte să-i măcelărească, şi, năvălind în oraş cu [oamenii] înarmaţi, a doborât o mare mulţime.

[27] Dar Iuda [zis şi] Macabeul, împreună cu vreo nouă tovarăşi, retrăgându-se în pustiu, îşi ducea viaţa în munţi în felul fiarelor, împreună cu ai săi; se hrăneau numai cu ierburi, ca să se ferească de orice pângărire.

6 [1] Nu multă vreme după aceea, regele l-a trimis pe un bătrân atenian să-i silească pe iudei să se îndepărteze de legile strămoşeşti şi să nu se mai cârmuiască după legile lui Dumnezeu, [2] să pângărească templul din Ierusalim şi să-l închine lui Zeus Olimpianul, iar pe cel din Garizin, după firea

---

5,21 Suma este exagerată, chiar dacă ar fi vorba de talanţi de argint: ar totaliza cca 47 de tone. ♦ Antiochos devenise atât de trufaş, încât se credea stăpân şi peste natură.

5,23 Filip este alt personaj decât omonimul său din 1Mac. 6,14; nici Andronicus nu este acelaşi personaj cu cel menţionat la 4,38.

5,24 *Cf.* şi 1Mac. 1,29-32. ♦ „mysarhul": probabil căpetenia mercenarilor din Mysia, dar, poate, cum cred mulţi exegeţi, autorul a speculat şi faptul că mysienii erau dispreţuiţi de greci şi că μύσος are sensul de „infamie".

5,26 „cei care ieşiseră la privelişte": iudeii nu credeau că încalcă sabatul asistând la defilare. Se îndeplineşte profeţia din Dan. 11,30-35.

5,27 Iuda s-a retras în regiuni nelocuite; *cf.* şi 1Mac. 1,27 şi urm.

6,1 În 1Mac. 1,51 se spune că Antiochos trimisese inspectori în Iudeea care să supravegheze respectarea poruncilor sale. ♦ „bătrân", gr. γέρων: unii presupun că acesta ar fi un nume propriu.

6,2 „după firea locuitorilor": text nesigur; unii interpretează „după cum cereau locuitorii". ♦ Devoţiunea lui Antiochos Epiphanes faţă de Zeus Olimpianul transpare şi din emisiunile monetare (*cf.* Abel, *op. cit.*, p. 361).

locuitorilor, lui Zeus Primitorul de străini. [3] Era apăsătoare şi de neîndurat
chiar şi pentru mulţime această îngrămădire de fărădelegi. [4] Lăcaşul sfânt
era plin de desfrânări şi petreceri ale păgânilor care se desfătau cu desfrâ-
nate şi se apropiau de femei chiar în curţile sfinte şi aduceau înăuntru
lucruri care nu se cuveneau. [5] Iar altarul era plin de jertfe nelegiuite. [6] Nu
era îngăduit nici să ţii sabatul, nici sărbătorile strămoşeşti, nici măcar să
mărturiseşti că eşti iudeu. [7] Dimpotrivă, erau duşi cu amară silnicie să se
ospăteze cu carne jertfită [idolilor], în fiecare lună, de ziua regelui, iar când
venea sărbătoarea lui Dionysos erau siliţi să ia parte la alaiul în cinstea lui
Dionysos purtând cununi de iederă. [8] Printr-o punere la cale a [locuitorilor
din] Ptolemais, s-a dat un decret ca în oraşele greceşti învecinate să se ia
aceleaşi măsuri faţă de iudei, şi aceştia să ia parte la ospăţul ritual; [9] iar cei
care nu vor primi să treacă la [obiceiurile] greceşti, să fie omorâţi. Se putea
vedea acum ce primejdie ameninţa. [10] Au fost aduse două femei care îşi
tăiaseră împrejur copiii; le-au fost atârnaţi de sâni pruncii şi au fost purtate
prin oraş de faţă cu toţi, şi apoi azvârlite de pe ziduri. [11] Alţii, care se
adunaseră pe ascuns în peşteri pentru a sărbători sabatul, au fost denunţaţi
lui Filip şi au fost arşi de vii împreună, ferindu-se să se apere din cauza
sfinţeniei zilei.

[12] Îi rog pe cititorii cărţii să nu se descurajeze din pricina acestor neno-
rociri, ci să cugete că prigoanele n-au fost spre pieire, ci spre îndreptarea

---

6,7 „erau duşi... să se ospăteze cu carne [jertfită idolilor]", *litt.* „erau duşi la ospăţ ritual (σπλαγχνισμός) la care se mâncau măruntaiele (σπλάγχνα) animalelor jertfite idolilor". ♦ Sărbătorirea lunară a zilei de naştere a regelui nu este un caz singular în elenism, ci se regăşte la dinaştii din Pergam, Comagene, Egipt; există dovezi epigrafice. ♦ La sărbătorirea lui Dionysos aveau loc concursuri dramatice în faţa statuii zeului încoronat cu iederă şi o procesiune la care participau preoţii, magistraţii, cetăţenii grupaţi pe triburi, efebii; Dionysos însuşi era reprezentat urmat de un cortegiu de satiri, sileni, bacante. Plutarh în *Quaestiones convivales* 4,6 (671 C-F) socoteşte că sărbătoarea iudaică *Sukkoth* este inspirată de dionysii; moralistul grec crede că şi sărbătorirea sabatului are legătură cu Dionysos, deoarece, spune el, făcând o falsă asociere „şi azi încă mulţi îi numesc *saboi* pe adepţii lui Bacchus"; Tacit recunoaşte că există mulţi care susţin celebrarea cultului lui Dionysos în Iudeea, teorie pe care el o combate (*Hist.* 5,5); să fi existat o vreme un sincretism iudeo-elenistic la nivel cultic?

6,8 Lecţiunea Πτολεμαιου prezentă în manuscrisele greceşti este lipsită de sens; de aceea, majoritatea exegeţilor propun emendarea în „[locuitorii] din Ptolemais", după versiunea siriacă.

6,9 Decretul urmărea exterminarea iudeilor; *cf* şi 1Mac. 5,15.

neamului nostru; 13 căci a nu-i lăsa multă vreme pe păcătoşi, ci a-i lovi
degrabă cu pedepse este un semn de mare bunăvoinţă. 14 Cu celelalte nea-
muri, Stăpânul aşteaptă cu îndelungă-răbdare şi nu le pedepseşte până când
nu împlinesc măsura păcatelor, dar nu tot aşa a socotit să facă cu noi, 15 ca
nu cumva, ajungând noi la capătul păcatelor, să ne pedepsească abia la
urmă. 16 De aceea, niciodată mila nu se îndepărtează de noi, ci, chiar şi
atunci când ne mustră cu nenorociri, El nu-şi părăseşte poporul. 17 Fie de
ajuns nouă amintirea acestor lucruri; după aceste puţine [cuvinte], trebuie să
ne întoarcem la povestire.

18 Era un anume Eleazar, unul dintre cărturarii de frunte înaintat în
vârstă şi foarte frumos la chip. Pe acesta încercau să-l silească să mănânce
carne de porc, deschizându-i gura cu sila. 19 Iar acesta, alegând o moarte
slăvită mai degrabă decât o viaţă de ocară, a mers de bunăvoie la chinurile roţii,
20 scuipând carnea din gură, aşa cum se cuvine să facă cei care au tăria să
îndepărteze ce nu-i îngăduit a mânca, chiar dacă le este dragă viaţa. 21 Cei
care supravegheau nelegiuitul ospăţ, deoarece îl cunoşteau [pe Eleazar] de
lungă vreme, l-au luat de-o parte şi îl rugau să [pună să i se] aducă carne pe
care îi era îngăduit să o mănânce şi pregătită de el însuşi şi să se prefacă
doar că mănâncă din carnea jertfită, aşa cum poruncise regele, 22 ca, făcând
astfel, să scape de moarte şi să se bucure de omenie, pe temeiul vechii sale
prietenii cu ei. 23 Dar el, chibzuind cu nobilă înţelepciune, vrednică de
vârsta sa şi de rangul pe care i-l dădea bătrâneţea, de strălucita sa cărunteţe
şi de purtarea sa desăvârşită încă din copilărie, dar, mai ales, de Legea
sfântă dată de Dumnezeu, a răspuns pe faţă că pot să-l trimită fără întârziere
în lăcaşul morţilor: 24 „Nu se cuvine ca la vârsta noastră să fim făţarnici, ca
nu cumva mulţi dintre tineri, închipuindu-şi că Eleazar, la cei nouăzeci de

---

6,13 *Cf.* şi Înţelepciunea lui Solomon 11-12.

6,18 „unul dintre cărturarii": interpret al Legii, expert în jurisprudenţa iudaică.

6,19 Termenul gr. τύμπανον, tradus aici prin „roată", a suscitat numeroase interpretări; Abel (*op. cit.*, p. 336) consideră cu bune argumente că este vorba de ucidere prin bătaie cu ciomagul. Alţii presupun că e vorba de tragerea pe roată.

6,21 „aşa cum poruncise regele": după 4Mac. 5,1, în decretul lui Antiochos era prevăzută obligaţia mâncării cărnii de porc.

6,22 „omenie", gr. φιλανθρωπία, *litt.* „iubire de oameni": termen specific grecesc. Autorul atribuie această calitate doar păgânilor şi evreilor elenizaţi.

6,24 Eleazar se teme că o cedare din partea lui ar putea deveni contagioasă pentru tineret, care s-ar lăsa mai uşor atras de elenism dacă el ar ceda chiar şi formal. Idee prezentă şi la Pavel (*cf.* Rom. 14,14-23).

ani ai săi, a trecut la felul de viaţă al străinilor; [25] din pricina făţărniciei
mele şi pentru acest scurt răgaz de viaţă, să rătăcească şi ei, iar eu să-mi
agonisesc bătrâneţelor mele ocară şi ruşine. [26] Într-adevăr, chiar dacă pentru
puţină vreme aş scăpa de pedeapsa ce vine de la oameni, dar de mâinile Celui
Atotputernic nici viu, nici mort nu voi scăpa. [27] De aceea, părăsind cu băr-
băţie această viaţă, mă voi arăta vrednic de bătrâneţe[a mea], [28] iar tinerilor
le voi lăsa pildă nobilă de a muri de bunăvoie şi cu cinste pentru venerabilele
şi sfintele legi." Şi spunând acestea, s-a dus îndată la schingiuire. [29] Iar cei
care-l duceau şi-au schimbat bunăvoinţa pe care i-o arătaseră cu puţin înainte
în rea-voinţă din pricina cuvintelor spuse de el, socotind că sunt nebunie.
[30] Dar el, pe când se sfârşea sub lovituri, a zis suspinând: „Domnul, în
cunoaşterea Sa sfântă, ştie limpede că, deşi puteam scăpa de moarte, îndur
în trupul meu dureri năpraznice, din pricina loviturilor de bici, dar în
sufletul meu le sufăr cu bucurie, pentru frica mea de El." [31] Aşa a plecat din
viaţă acest om, lăsând prin moartea sa, nu numai tinerilor, ci celor mai mulţi
din poporul său, pildă de vitejie şi pomenire de virtute.

7 [1] S-a întâmplat şi că au fost prinşi şapte fraţi împreună cu mama lor, şi
regele, punând să fie bătuţi cu biciul şi cu vâna de bou, încerca să-i silească să
mănânce carne de porc, care era oprită de Lege. [2] Unul dintre ei s-a făcut
purtătorul de cuvânt al tuturor şi a spus: „Ce vrei să întrebi şi ce vrei să afli
de la noi? Suntem gata să murim mai degrabă decât să călcăm legile
strămoşeşti." [3] Regele, înfuriat peste măsură, a poruncit să fie puse pe foc

---

6,27 Ambrozie (*De Iacob* 2,10) încheie cu următorul aforism cuvântarea pe care i-o atribuie lui Eleazar: *senectus portus debet esse, non vitae superioris naufragium* („bătrâneţea trebuie să fie portul, nu naufragiul vieţii înalte").

6,31 „a plecat din viaţă", *litt.* „s-a mutat...". ♦ Martiriul lui Eleazar a fost comentat de Ambrozie (*cf. supra*), care consideră că este fericit acela care prin tăria sufletului – *virtute animi* – reuşeşte să înfrângă chinurile.

7,1 Numărul şapte era un număr simbolic, fapt subliniat şi de 4Mac. şi de Ciprian, care aminteşte de cei şapte îngeri care stau în faţa lui Dumnezeu, de cele şapte braţe ale sfeşnicului, de cele şapte sfeşnice ale Apocalipsei, de cele şapte coloane ale lui Solomon; numărul şapte avea şi pentru greci o semnificaţie specială: se menţionează, de pildă, cele şapte minuni ale lumii, cele şapte porţi ale Tebei, cei şapte înţelepţi, cele şapte coarde ale lirei etc.

7,2 Flavius Iosephus (*AI* 18,59) relatează cum iudeii, ameninţaţi de Ponţiu Pilat cu moartea dacă nu acceptă efigiile împăratului, au răspuns că preferă să moară decât să încalce Legea.

tigăi şi cazane. 4 Şi, imediat ce au fost înroşite în foc, a poruncit să i se taie
limba celui care vorbise în numele tuturor, apoi să-i jupoaie pielea de pe
cap şi să-i taie membrele în văzul fraţilor şi al mamei sale. 5 După ce l-au
ciopârţit astfel, a poruncit să fie adus încă în viaţă lângă foc şi să fie fript în
tigaie. Şi, în timp ce aburul din tigaie se răspândea până departe, ceilalţi
se îndemnau unii pe alţii, împreună cu mama lor, să moară în chip nobil,
vorbind astfel: 6 „Domnul Dumnezeu vede şi, într-adevăr, El ne va alina,
aşa cum a vestit Moise în cântarea sa, în care mărturiseşte pe faţă, spunând:
«Pe robii Săi îi va alina.»”

7 După ce primul a părăsit viaţa în acest chip, l-au adus pe cel de-al
doilea la chinuri; i-au jupuit pielea de pe cap cu păr cu tot şi-l întrebau: „Ai
să mănânci [carne de porc] mai înainte ca trupul tău să fie ciopârţit?” 8 Dar
el a răspuns în limba strămoşească: „Nu!” Drept care şi el a îndurat pe rând
aceleaşi chinuri ca şi primul. 9 Cu ultima suflare, el a spus: „Nemernicule,
tu ne scoţi din această viaţă de acum, dar Regele lumii ne va ridica la
învierea vieţii de veci pe noi care murim pentru legile Sale.”

10 După el a fost chinuit cel de-al treilea. Când i s-a cerut să scoată
limba, a scos-o îndată şi, întinzându-şi mâinile neînfricat, 11 a spus cu
demnitate: „Din Cer le-am primit şi pentru legile Lui le dispreţuiesc şi de la
El nădăjduiesc că le voi redobândi.” 12 Însuşi regele şi cei care-l înto-
vărăşeau au admirat sufletul tânărului, pentru care suferinţele nu însemnau
parcă nimic.

7,4 „să-i jupoaie pielea de pe cap”: gr. περισκυθίζειν este verbul utilizat de autor pentru „a scalpa”; Herodot (*Istorii* 4,64) povesteşte cum sciţii făceau o incizie circulară în jurul urechilor şi apoi, trăgând de păr, jupuiau capul.

7,5 Pedeapsa prin ardere este atestată în Lev. 21,9; Dan. 3,6; Ier. 29,21-22 (arderea unor profeţi mincinoşi de către Nabucodonosor).

7,6 „Pe robii Săi îi va alina”: *cf.* Deut. 32,36.

7,8 „limba strămoşească”: deşi limba vorbită de evrei după exil era aramaica, expresia se referă de bună seamă la ebraică, limbă a textelor sacre şi a cultului (*cf.* şi 7,21.27; 12,37; 15,29). ♦ Ultimele cuvinte par a fi o glosă; nu este sigur că toţi cei şapte fraţi au îndurat aceleaşi chinuri.

7,9 Este una dintre primele atestări clare, alături de Dan. 12, ale credinţei în învierea de apoi. Augustin, comentând pasajul, îi consideră pe cei şapte fraţi *avant la lettre* creştini: *Christiani fuerunt sed nomen Christianorum postea divulgatum, factis antecesserunt* (*Prima predică despre Maccabei* 2).

7,10 4Mac. 10,1-11 nu pomeneşte tăierea limbii, în schimb descrie uneltele de tortură utilizate de oamenii „tiranului”.

[13] După ce s-a sfârşit şi acesta, l-au chinuit cumplit pe cel de-al patrulea.
[14] Pe când trăgea să moară, a spus: „E de dorit să fii dat morţii de către oameni
când aştepţi nădejdea de la Dumnezeu că vei fi înviat iarăşi de El; dar pentru
tine nu va fi înviere spre viaţă."

[15] Îndată l-au adus pe al cincilea şi au început să-l schingiuiască. [16] Acesta,
privind la rege, a spus: „Tu ai puterea să faci ce vrei printre oameni, deşi şi
tu eşti muritor; dar să nu crezi că neamul nostru a fost părăsit de Dumnezeu.
[17] Aşteaptă numai şi vei vedea marea Lui putere, cum te va chinui pe tine şi
seminţia ta."

[18] Apoi, l-au adus pe al şaselea. Când trăgea să moară, a spus: „Nu te
amăgi în zadar; căci noi din pricina noastră suferim acestea, pentru că am
păcătuit faţă de Dumnezeul nostru; de aici, [aceste lucruri] vrednice de
mirare. [19] Dar tu să nu crezi că vei rămâne nepedepsit, tu care ai îndrăznit să
te lupţi cu Dumnezeu."

[20] Mama lor a fost cu deosebire minunată şi vrednică de bună amintire
pentru că, văzând cum cei şapte fii ai ei pier laolaltă în răstimp de o zi, îndura
aceasta cu tărie, pentru nădejdea pe care o avea în Domnul. [21] Pe fiecare
dintre ei îl îndemna, în limba strămoşească; plină de simţiri nobile şi însu-
fleţindu-şi cugetul de femeie cu vitejie bărbătească, le spunea: [22] „Nu ştiu cum
v-aţi ivit în sânul meu şi nici nu v-am dăruit eu duhul şi viaţa, iar mădularele
fiecăruia nu eu le-am alcătuit. [23] Creatorul lumii, Cel care a plăsmuit neamul
omenesc şi se află la obârşia a toate, El vă va dărui înapoi, în îndurarea Sa, şi
duhul, şi viaţa, pentru că voi le dispreţuiţi acum de dragul legilor Lui."

[24] Iar Antiochos, socotindu-se jignit şi bănuind o ocară în cuvintele ei,
deoarece mai rămăsese în viaţă fiul cel mic, a început să-l îndemne nu numai
prin cuvinte, ci şi cu jurământ, făgăduindu-i că-l va face deopotrivă bogat şi cât
se poate de fericit dacă se va lepăda de cele strămoşeşti, că îl va socoti prieten
şi-i va încredinţa dregătorii însemnate. [25] Dar, întrucât tânărul nici nu-l lua în
seamă, regele a chemat-o la sine pe mama acestuia şi a îndemnat-o să-l
sfătuiască pe fiul ei pentru a-l scăpa.

7,14 *Cf.* Dan. 12,2: „Şi mulţi dintre cei care dorm în ţărână se vor deştepta, unii spre viaţă veşnică, alţii spre osândă veşnică."

7,17 Mânia lui Dumnezeu îi loveşte şi pe urmaşi; fiul lui Epiphanes, Eupator, va fi asasinat (1Mac. 7,4); lui Alexandru Balas, pe care majoritatea iudeilor îl consideră un descendent al lui Epiphanes, arabii îi vor tăia capul (1Mac. 11,17).

7,24 Antiochos, neînţelegând limba în care vorbeşte mama celor şapte fraţi, crede că ea îi adresează insulte.

26 După multe stăruințe, ea s-a învoit să-l convingă pe fiul ei. 27 S-a
aplecat asupra lui şi, bătându-şi joc de crudul tiran, i-a zis astfel în limba
strămoşească: „Fiule, fie-ţi milă de mine, care te-am purtat în pântece
vreme de nouă luni şi te-am alăptat vreme de trei ani şi te-am crescut şi
te-am adus la această vârstă şi am avut grijă de tine. 28 Te rog fierbinte,
copile, să priveşti la cer şi la pământ şi la câte sunt în ele şi, văzându-le pe
toate, să-ţi dai seama că Dumnezeu le-a făcut din nimic şi astfel a luat fiinţă
şi neamul omenesc. 29 Nu te teme de călăul acesta, ci fii vrednic de fraţii tăi
şi primeşte moartea, ca să te redobândesc împreună cu fraţii tăi în ziua
îndurării."
30 Nu-şi isprăvise bine vorba, când tânărul a spus: „De ce zăboviţi? Eu
nu ascult de porunca regelui, ci ascult de porunca Legii care a fost dată
părinţilor noştri prin Moise. 31 Iar tu, care ai născocit toată nenorocirea
asupra evreilor, nu vei scăpa nicidecum din mâinile lui Dumnezeu. 32 Chiar
dacă, pentru mustrarea şi îndreptarea noastră, 33 Domnul nostru cel viu S-a
mâniat pentru scurtă vreme, El se va împăca iarăşi cu robii Săi. 34 Tu însă,
nelegiuitule, cel mai spurcat dintre toţi oamenii, nu te bucura în zadar,
hrănindu-te cu speranţe deşarte că poţi ridica mâna împotriva slujitorilor
Cerului. 35 Căci n-ai scăpat încă de judecata Dumnezeului atotputernic, care
le vede pe toate. 36 Fraţii noştri, suferind un chin trecător, [pentru] viaţa
pururi izvorâtoare, au căzut pentru legământul lui Dumnezeu; tu, prin
judecata lui Dumnezeu vei primi osânda cuvenită trufiei tale. 37 Iar eu,
asemenea fraţilor mei, îmi dau trupul şi viaţa pentru legile strămoşeşti,
rugându-L pe Dumnezeu să Se milostivească grabnic de neam[ul nostru],
şi pe tine, prin încercări şi bice, să te [facă] să recunoşti că El este singurul
Dumnezeu. 38 [Fie ca] la mine şi la fraţii mei să se oprească mânia
Atotputernicului, pe care, pe drept cuvânt, a dezlănţuit-o asupra neamului
nostru întreg."
39 Regele, ieşindu-şi din fire, l-a schingiuit pe acesta mai rău decât pe
ceilalţi, fiindcă i-au fost amare cuvintele lui de batjocură. 40 Şi acesta s-a
sfârşit în neprihănire, încrezându-se cu totul în Domnul.

7,27 Singurul loc unde apare termenul „tiran", foarte frecvent în 4Mac. ♦ „trei ani": şi la egipteni exista acelaşi obicei în ceea ce priveşte alăptatul; un scrib îi scrie fiului său că timp de trei ani a ţinut sânul mamei în gură.

7,28 „din nimic", *litt.* „nu le-a făcut din lucruri care erau"; expresia οὐκ ἐκ ὄντων exclude existenţa unei materii premergătoare creaţiei. E prima dată când se afirmă cu atâta claritate creaţia din nimic.

41 Cea din urmă, după fii, a murit mama.
42 Fie de ajuns acestea despre ospețele [idolești] și despre schingiuirile
cumplite.

8 1 Iuda, [zis] și Macabeul, și cei împreună cu el, pătrunzând pe ascuns
în sate, au început să-și cheme rudele și, adăugându-și-i pe cei rămași
credincioși iudaismului, au adunat în jurul lor o ceată de șase mii de
oameni. 2 Și îl chemau pe Domnul să privească spre poporul pe care toți îl
călcau în picioare, să se milostivească și de templul pângărit de oamenii
fără de lege; 3 să se miluiască și de orașul pustiit și pe cale de a fi făcut una
cu pământul și să dea ascultare sângelui ce striga către El, 4 să-și aducă
aminte și de uciderea nelegiuită a copiilor nevinovați și de hulele aduse
împotriva numelui Său și să arate că urăște răul. 5 Când Macabeul și-a
adunat oaste, păgânii n-au mai putut să-i facă față, deoarece mânia
Domnului se întorsese în milă. 6 Năvălind pe neașteptate în orașe și sate,
[Iuda] le dădea foc și, ocupând locuri potrivite, el punea pe fugă pe mulți
dintre dușmani; 7 cel mai des ataca la adăpostul întunericului nopții, iar
faima vitejiei sale se răspândea peste tot.

7,41 Cei șapte frați și mama lor sunt anonimi; mai târziu mama a primit diferite nume: astfel, versiunea latină a lui 4Mac. o numește Salomona; scrierea apocrifă a apostolului Toma, *Expositio in Maccab.*, explică titlul *Cărțile Macabeilor* prin numele mamei celor șapte frați care s-ar fi numit Maccabaea. Unii Părinți ai Bisericii îi numesc „Macabei" pe cei șapte frați, deoarece povestea lor se găsește în Cărțile Macabeilor. Executarea lui Eleazar și a celor șapte frați este plasată la Ierusalim în prezența lui Epiphanes, în timpul transformării Templului în sanctuar al lui Zeus; or, toți comentatorii antici au sesizat dificultatea ca Antiochos să fi fost la Ierusalim în timpul punerii în practică a decretului de elenizare; în consecință, a fost lansată ipoteza că evenimentele au avut loc la Antiohia (*cf.* Malalas). Într-un manuscris arab este pomenit la Antiohia un castel pe care locuitorii, după convertirea lor la creștinism, l-au transformat în biserică cu hramul Sfintei Asmunit, mama celor șapte frați; într-o criptă se aflau morminte: al lui Esra (Eleazar), al lui Asmunit și ale celor șapte fii ai ei, pe care regele Agapit (Antiochos) i-a ucis pentru credința lor. Existența unei bazilici a celor șapte frați la Antiohia este confirmată de Augustin în *Serm.* 300. Pentru toate aceste chestiuni *cf.* Abel, pp. 381-384. Oare Constantin Brâncoveanu se va fi gândit la acest episod faimos în momentul martiriului atât de similar cu istorisirea din 2 Macabei?

8,1 Se reia povestirea de la 5,27 de unde a început digresiunea. ♦ „rudele": s-ar putea înțelege și „cei de un neam cu ei" (*cf.* BJ, TOB).

8,7 Autorul definește tactica și strategia adoptate de Iuda. Pentru capacitățile militare ale Macabeului, *cf.* și 1Mac. 7.

[8] Văzând Filip că acest om devenea tot mai însemnat şi că izbândea tot mai des, i-a scris lui Ptolemeu, satrapul Siriei *Koile* şi al Feniciei, să vină în sprijinul treburilor regelui. [9] Acesta, alegându-l de îndată pe Nicanor, [fiul] lui Patrocle, unul dintre prietenii de rangul întâi [ai regelui], l-a trimis în fruntea unei [oştiri alcătuite din] diferite neamuri, nu mai puţin de douăzeci de mii de oameni, pentru a nimici cu totul neamul iudeilor. I l-a dat alături şi pe Gorgias, un general încercat în ale războiului. [10] Nicanor avea de gând să plătească tributul de două mii de talanţi pe care regele îl datora romanilor, din vânzarea de sclavi iudei. [11] Pe dată a trimis la oraşele de pe ţărmul mării chemându-le să cumpere sclavi iudei, promiţându-le nouăzeci de sclavi pentru un talant, fără a se gândi la pedeapsa Atotputernicului care avea să vină asupra sa. [12] Lui Iuda i s-a dat vestea despre înaintarea lui Nicanor, iar el le-a împărtăşit-o oamenilor săi. [13] Atunci fricoşii şi cei care nu aveau încredere în dreptatea lui Dumnezeu au fugit în alte locuri. [14] Ceilalţi îşi vindeau tot ce le mai rămăsese şi îl rugau totodată pe Domnul să-i izbăvească de nelegiuitul Nicanor, care-i vânduse mai înainte de a da piept cu ei; [15] şi, dacă nu pentru ei, măcar pentru legămintele încheiate cu părinţii lor şi fiindcă peste ei a fost chemat cinstitul şi preaslăvitul Său nume. [16] Adunându-şi Macabeul pe cei care erau cu el, în număr de şase mii, îi îndemna să nu se înspăimânte de duşmani şi nici să nu ia seama la grămada de neamuri păgâne pornită pe nedrept împotriva lor, ci să se lupte vitejeşte, [17] având în faţa ochilor ocara pe care au adus-o cu nelegiuire asupra locului sfânt, chinurile oraşului batjocorit, ba chiar şi desfiinţarea organizării strămoşeşti. [18] Unii şi-au pus încrederea, a spus el, în arme şi în faptele lor îndrăzneţe, noi însă în Dumnezeul atotputernic, care-i poate răsturna cu un semn şi pe cei care au pornit împotriva noastră, şi lumea întreagă. [19] Şi a început să le povestească [despre] ajutorul divin de care s-au bucurat

---

8,8 Filip frigianul (*cf.* şi 5,22) era însărcinat cu elenizarea Iudeii; subordonat direct al lui Ptolemeu, fiul lui Dorymenes (*cf.* 4,45).

8,10 Ţinând cont de cuantumul datoriei şi de preţul cerut, Nicanor trebuie să fi contat pe 180.000 de prizonieri.

8,16 „şase mii": după 1Mac. 4,6, erau numai trei mii.

8,18 Iuda parafrazează Ps. 19,8. ♦ „cu un semn", *litt.* „cu o mişcare a capului".

8,19 Conform legendelor rabinice, armata lui Sennacherim număra două milioane şi jumătate de soldaţi împărţiţi în patru mari unităţi; ea a fost distrusă de arhanghelul Gabriel, care a apărut sub forma unei coloane de foc (Ginsberg, *The legends of the Jews*, *apud* Abel, *op. cit*, p. 390).

strămoşii lor: împotriva lui Sennacherim, când au murit o sută optzeci şi
cinci de mii [de oşteni ai acestuia], [20] în Babilonia, în lupta împotriva
galilor, când intraseră în luptă opt mii [de iudei] împreună cu patru mii de
macedoneni şi când macedonenii au dat înapoi, cei opt mii i-au ucis pe cei
o sută douăzeci de mii de duşmani datorită ajutorului venit din cer şi au luat
şi o pradă bogată. [21] După ce i-a încurajat cu aceste cuvinte şi i-a pregătit
să moară pentru legile lor şi pentru ţară, şi-a împărţit oastea în patru.
[22] În fruntea fiecărei cete l-a pus pe câte un frate al său, pe Simon, pe Iosif
şi pe Ionathan, aşezând sub comanda fiecăruia câte o mie cinci sute de
oameni; [23] apoi i-a cerut lui Eleazar să citească din cartea sfântă şi a dat
cuvântul de ordine – „ajutorul lui Dumnezeu" – apoi s-a pus în fruntea
primei cete şi a pornit împotriva lui Nicanor. [24] Cum Atotputernicul le-a
fost aliat, au ucis peste nouă mii de duşmani, i-au rănit şi schilodit pe cei
mai mulţi din oastea lui Nicanor şi i-au silit pe toţi să fugă. [25] Au luat şi
banii celor care veniseră să-i cumpere [ca sclavi] şi, după ce i-au urmărit
destul de mult, s-au întors din lipsă de timp, [26] căci era în ajunul sabatului şi
de aceea n-au mai lungit urmărirea. [27] Şi, după ce au adunat armele duşma-
nilor şi i-au despuiat, au celebrat sabatul, binecuvântându-L din belşug şi
lăudându-L pe Domnul care îi adusese teferi până în acea zi, rânduind-o ca
început al îndurării faţă de ei. [28] După sabat, ei au împărţit parte din pradă
celor ce fuseseră schingiuiţi, văduvelor şi orfanilor, iar ce a rămas au îm-
părţit între ei şi copiii lor. [29] După ce au făcut acestea, au înălţat cu toţii o
rugăciune, cerându-i Domnului milostiv să se împace pentru totdeauna cu
robii Săi.

8,20 Este vorba de înfrângerea lui Molon, satrapul Mediei, care în 222 î.H. s-a răsculat şi s-a proclamat rege, conducând o armată de *galati* (gali); reputaţia militară a galilor era foarte mare; nici un alt izvor nu pomeneşte participarea decisivă la operaţiunile militare a unui corp militar iudeu.

8,22 Numai Simon şi Ionathan erau fraţii lui Iuda, nu şi Iosif.

8,23 Eleazar ar putea fi identic cu Azaria din 1Mac. 5,18; unele manuscrise dau lecţiunea Esdria, la fel ca versiunile latine şi cea armeană; ar fi acelaşi cu cel din 12,36. ♦ Utilizarea cuvintelor de ordine (cel menţionat în text este congruent cu inscripţiile de pe steaguri pomenite de papirusul războiului de la Qumran) este foarte frecventă în Antichitate; de pildă Ζεὺς σωτήρ (Xenofon, *Anabasis* 1,8,17), *nobiscum Deus* (Vegetius 3,3); Evul Mediu a continuat tradiţia (*Saint George et l'Angleterre*, de pildă).

8,26 În 1Mac. 4,21-24 nu se pomeneşte de sabat.

8,28 Pentru principiile care guvernau împărţirea prăzii *cf.* 1Rg. 30,23-26; Num. 31,26. Copiii par a fi fost introduşi în text datorită unei glose marginale.

[30] Iar în luptele împotriva lui Timotheos şi Bacchides au omorât mai mult de douăzeci de mii [de duşmani] şi au cucerit cu mare uşurinţă fortăreţe înalte. Apoi au împărţit prada bogată în două părţi egale: una pentru ei, iar cealaltă pentru cei schingiuiţi, pentru orfani şi văduve, ba chiar şi pentru bătrâni. [31] Au adunat cu grijă armele de la duşmani şi le-au aşezat în locuri bine alese, iar restul prăzilor l-au dus la Ierusalim. [32] L-au ucis pe philarhul celor din jurul lui Timotheos, un bărbat foarte nelegiuit care le adusese multe nenorociri iudeilor. [33] Şi, în timp ce sărbătoreau biruinţa în patrie, i-au ars pe cei care dăduseră foc porţilor sfinte, şi pe Callisthenes, care se ascunsese într-o căsuţă; astfel, ei şi-au primit plata pentru fărădelegea lor. [34] Iar de trei ori ticălosul Nicanor, care adunase pe cei o mie de negustori pentru vânzarea iudeilor, [35] umilit cu ajutorul Domnului de către cei pe care-i socotea în sinea lui [oameni] de nimic, şi-a aruncat veşmântul ales şi, pornind ca un sclav fugar singur pe câmp, a ajuns la Antiohia, prea norocos încă după nimicirea oştirii. [36] Iar el, care făgăduise că le va plăti romanilor tributul din vânzarea robilor din Ierusalim, acum le vestea tuturor că iudeii au un apărător şi că de aceea sunt de neînvins iudeii, deoarece ei se supun legilor date de acesta.

9 [1] În vremea aceea s-a întâmplat şi întoarcerea lipsită de cinste a lui Antiochos din ţinuturile Persiei. [2] Într-adevăr, ajunsese în [oraşul] numit Persepolis şi încercase să prade templul şi să pună mâna pe oraş; de aceea, răsculându-se mulţimile, au pus mâna pe arme şi s-a întâmplat că Antiochos, fiind învins de duşmani, a trebuit să fugă în chip ruşinos. [3] Când se afla la Ecbatana, a aflat cele întâmplate cu Nicanor şi cu oamenii lui Timotheos. [4] Aprins de furie, el se gândea să-i facă pe iudei să plătească şi

---

8,30 Bacchides intră în scenă, conform cu 1Mac., abia în vremea lui Demetrios I. La Flavius Iosephus (*Bell. Iud.* 1,35-36) apare un Bachidides ucis de Mattathias, dar este vorba, cum a demonstrat Salomon Reinach, de un anacronism. După Abel (*op. cit.*, p. 394), încurcăturile din textul cărţii a doua a Macabeilor s-ar datora abreviatorului; ipoteza nu poate fi verificată.

8,31 Transportarea prăzii la Ierusalim presupune că evenimentele prezentate aici laconic s-au produs după purificarea Templului (*cf.* şi 1Mac. 5,6-8).

8,32 „philarhul", gr. φυλάρχης; unii comentatori consideră că aici este un nume de persoană.

8,33 „Callisthenes": personaj necunoscut, probabil un funcţionar regesc. ♦ „se ascunsese": unele mss. au verbul la plural, ceea ce se potriveşte mai bine cu precizarea: „într-o căsuţă", *litt.* „în una şi aceeaşi căsuţă".

ocara pricinuită de cei care-l puseseră pe fugă; de aceea, l-a zorit pe conducătorul carului său să gonească fără încetare pentru a ajunge repede la sfârşitul călătoriei; însă judecata din cer era deja asupra lui, căci în trufia sa, el spusese: „Voi face Ierusalimul groapă comună pentru iudei, când voi ajunge acolo.” [5] Dar atotvăzătorul Stăpân, Dumnezeul lui Israel, l-a lovit cu o boală fără vindecare şi nevăzută: de îndată ce a spus aceste cuvinte, l-a cuprins o durere fără leac în măruntaie însoţită de groaznice chinuri lăuntrice; [6] şi pe drept i s-au întâmplat acestea, deoarece el chinuise măruntaiele multora cu chinuri multe şi nemaiauzite. [7] Dar el nu-şi potolea în nici un fel mândria, ba chiar se umfla din ce în ce mai tare de trufie, suflând focul furiei sale împotriva iudeilor şi poruncind să grăbească mersul. Deodată a căzut din carul care gonea cu zgomot, iar căzătura a fost atât de rea, încât şi-a zdrobit toate mădularele trupului. [8] El, care puţin mai înainte credea că porunceşte valurilor mării, din pricina unei lăudăroşenii neomeneşti, şi-şi închipuia că pune pe cântar înălţimile munţilor, zăcea întins la pământ şi a trebuit aşezat într-o lectică, arătând tuturor puterea vădită a lui Dumnezeu; [9] din trupul nelegiuitului colcăiau viermi şi, încă în viaţă fiind, în dureri cumplite, carnea cădea de pe el; iar din cauza duhorii toată oştirea era îngreţoşată de putreziciune. [10] Pe cel care, puţin timp mai înainte, credea că poate apuca stelele cerului nu-l mai putea căra nimeni din pricina duhorii de nesuferit. [11] Abia acum, doborât, a început să se mai potolească şi să ajungă să-şi dea seama de starea sa, deoarece, sub lovitura biciului dumnezeiesc, era hărţuit de chinuri ce sporeau în fiecare clipă. [12] Şi, cum nu mai putea răbda în nici un fel propria-i duhoare, a spus: „Drept este să te supui lui Dumnezeu, şi nu, muritor fiind, să te crezi deopotrivă cu El.” [13] Însă acest ticălos se ruga Stăpânului, care nu avea să se îndure de el, spunând [14] că va lăsa liber oraşul sfânt spre care se grăbea ca să-l facă una cu pământul şi să-l preschimbe în groapă comună; [15] iar pe iudei, pe care nu-i socotea

9,6 Pentru moartea lui Antiochos, *cf.* 1Mac. 6,1-16.

9,8 „El, care... credea”: expresie a puterilor divine cu care se credeau înzestraţi monarhii orientali; Xerxes a poruncit să fie bătută cu lanţuri marea atunci când valurile înalte nu i-au permis să treacă strâmtoarea Hellespontului. Expresiile amintesc însă mai ales de descrierea puterii lui Dumnezeu din Ps. 64,7-8 şi Is. 40,12; Iov 38,8-11.

9,11 Flavius Iosephus (*AI* 17,169-170), descrie chinurile lui Irod în chip similar, afirmând că ele se datorează necredinţei lui.

9,15 A lăsa pe cineva pradă păsărilor cerului era suprema insultă adusă morţilor încă din vremuri homerice; *cf. Iliada* 1,5-6.

vrednici nici de mormânt, ci doar buni ca, împreună cu copiii lor, să fie
lăsaţi spre hrană păsărilor de pradă şi fiarelor sălbatice, pe toţi îi va face
egali cu atenienii. 16 Cât despre templul sfânt, pe care mai înainte îl prădase,
îl va împodobi cu cele mai frumoase daruri şi va înapoia cu prisosinţă toate
sfintele odoare şi va plăti din avutul său pentru rânduielile jertfelor. 17 Pe
deasupra se va face el însuşi iudeu şi va umbla prin toată lumea locuită
vestind puterea lui Dumnezeu. 18 Cum nu i se potoleau nicidecum chinurile,
întrucât judecata dreaptă a lui Dumnezeu îl lovise şi îşi pierduse orice
nădejde cu privire la sine însuşi, le-a scris iudeilor scrisoarea de mai jos sub
forma unei cereri cu următorul conţinut:
19 „Bunilor cetăţeni iudei, regele şi generalul Antiochos [le urează]
multă bucurie, sănătate şi bunăstare. 20 Dacă voi şi copiii voştri sunteţi
sănătoşi şi dacă treburile vă merg după plac, eu am [toată] nădejdea
în cer; 21 îmi amintesc cu drag de cinstirea şi de bunăvoinţa voastră faţă
de mine. Pe când mă întorceam din ţinuturile Persiei, căzând într-o slă-
biciune îngrijorătoare, am socotit de trebuinţă să mă îngrijesc de sigu-
ranţa tuturor. 22 Nu-mi pierd nădejdea pentru starea mea; ba chiar am
mari speranţe că voi scăpa de slăbiciune; 23 dar m-am gândit că şi tatăl
meu, când pornea la război în ţinuturile de sus, îşi desemnase urmaşul,
24 pentru ca, dacă se întâmpla ceva neprevăzut sau se vestea vreo neno-
rocire, cei din ţară, ştiind cui îi sunt încredinţate treburile, să nu se tulbure.

9,17 Dorinţa atribuită lui Epiphanes de a adopta religia iudaică depăşeşte mărturisirea de credinţă a lui Nabucodonosor în Dan. 4,30-34.

9,19-27 Textul scrisorii contrastează evident cu intenţiile faţă de iudei atribuite lui Antiochos câteva rânduri mai sus; în scrisoare nu este în nici un fel vorba despre convertirea la iudaism a seleucidului, ci doar de comunicarea hotărârii sale în legătură cu succesiunea, în cazul decesului său (decesul este menţionat ca o posibilitate, şi nu ca o iminenţă, cum ar rezulta din relatarea chinurilor lui Antiochos). Din cauza acestui contrast mulţi exegeţi socotesc scrisoarea autentică: dacă ar fi fost o invenţie a lui Iason din Cyrene sau a abreviatorului, atunci textul ar fi fost adaptat la întregul context. Eduard Meyer (pp. 160-162) socoteşte pe drept cuvânt că textul este autentic, numai că adresanţii nu sunt iudeii, ci antiohienii; cuvântul „iudei" (v. 19) este o interpolare, ca şi „nădejdea în cer" (v. 20). Autorul ar fi vrut, prin inserarea unui document autentic, uşor modificat, să dea mai multă credibilitate naraţiunii proprii.

9,23 „ţinuturile de sus": regiunile cele mai îndepărtate sunt provinciile aflate la est de Eufrat. ♦ Antiochos al III-lea şi-a asociat fiul, Seleucos, la domnie cel târziu la 19 iulie 188.

9,24 Antiochos al III-lea a pierit în Elymaida în timp ce prăda templul zeului Bel.

25 Observând că regii din preajmă şi vecini cu regatul nostru pândesc ceasul
şi aşteaptă [să vadă] ce va urma, l-am lăsat în locul meu ca rege pe
Antiochos, fiul [meu], pe care de multe ori, având de pornit în grabă spre
satrapiile de sus, vi l-am încredinţat şi recomandat celor mai mulţi dintre
voi. Iar lui i-am scris cele de mai jos. 26 Vă rog şi vă implor ca, amin-
tindu-vă de binefacerile [primite de la mine] toţi împreună şi fiecare în
parte, să aveţi faţă de fiul [meu] aceeaşi bunăvoinţă ca şi faţă de mine;
27 sunt încredinţat că el, împlinind gândurile mele cu blândeţe şi omenie, se
va înţelege bine cu voi."
28 Acest ucigaş şi hulitor, suferind chinuri cumplite, aşa cum i-a chinuit
el pe alţii, s-a sfârşit din viaţă între străini, în munţi, în chip jalnic. 29 Iar
Filip, prietenul său apropiat, i-a adus trupul, dar, temându-se de fiul lui
Antiochos, a fugit în Egipt la Ptolemeu Philometor.

10 1 [Iuda] Macabeul şi cei împreună cu el, călăuziţi de Domnul, au
recâştigat templul şi oraşul, 2 au dărâmat altarele păgâneşti construite de
străini în piaţă, precum şi incintele [lor] sacre. 3 Şi după ce au curăţit tem-
plul, au făcut un nou altar şi, scăpărând cremene şi luând foc de acolo, au
adus jertfe, după un răstimp de doi ani, şi au ars tămâie, [au aprins] cande-
lele şi au aşezat pâinile punerii înainte. 4 După ce au împlinit toate acestea,
s-au aruncat la pământ şi L-au rugat pe Domnul să nu-i mai [lase să] cadă în
astfel de nenorociri şi, chiar dacă vor mai păcătui vreodată, să fie pedepsiţi
de El cu blândeţe şi să nu fie daţi pe mâna unor neamuri păgâne hulitoare şi
barbare. 5 S-a întâmplat ca în aceeaşi zi în care templul fusese pângărit de
păgâni, să se facă curăţirea templului: în ziua a douăzeci şi cincea a ace-
leiaşi luni, care este Chaseleu. 6 Cu mare bucurie ei au sărbătorit timp de
opt zile în felul sărbătorii corturilor, amintindu-şi că, puţin timp mai înainte,

---

9,25 Este vorba de Antiochos al V-lea Eupator; menţionarea mai multor campanii în nord este o exagerare. ♦ Evident, autorul cărţii n-a avut la îndemână scrisoarea adresată de rege fiului său şi, de aceea, n-a avut cum să o transcrie; indicaţia „de mai jos" e însă o garanţie de autenticitate pentru prima scrisoare.

9,27 „se va înţelege bine": gr. συμπεριφέρεσθαι se referă la bunăvoinţa unui superior faţă de un inferior.

9,28 Cascada de injurii contrastează cu tonul sobru al scrisorii.

9,29 „prietenul său apropiat": gr. σύντροφος, *litt.* „hrănit împreună" nu înseamnă aici că ar fi avut aceeaşi doică sau că ar fi fost crescuţi împreună, ci indică statutul unui intim al lui Antiochos. Pentru sfârşitul seleucidului, *cf.* şi 1Mac. 6,14-15.

ţinuseră sărbătoarea corturilor vieţuind în munţi şi peşteri, precum fiarele sălbatice. [7] De aceea, ţinând în mâini tirsuri, ramuri verzi şi frunze de palmier, înălţau imnuri Celui care dusese la bun sfârşit curăţirea locului Său [sfânt]. [8] Au stabilit prin hotărâre comună [arătată] prin vot pentru tot neamul iudeilor să ţină în fiecare an aceste zile. [9] Acesta a fost sfârşitul lui Antiochos, numit Epiphanes.

[10] Vom arăta acum cele întâmplate sub Antiochos Eupator, fiul nelegiuitului, povestind pe scurt cele despre nenorocirile războaielor. [11] Acesta, primind domnia, l-a numit în fruntea treburilor pe un anume Lysias, marele guvernator al Siriei *Koile* şi Feniciei. [12] Cât despre Ptolemeu, supranumit Macron, cel dintâi în a respecta dreptatea faţă de iudei din pricina nedreptăţii la care fuseseră supuşi, încercase să se poarte paşnic cu ei. [13] De aceea, fiind acuzat de către prietenii [regelui] la Antiochos Eupator şi auzind de fiecare dată că este numit trădător, deoarece părăsise Ciprul, care-i fusese încredinţat de Philometor, şi trecuse de partea lui Antiochos Epiphanes, cum nu-şi mai putea îndeplini cu cinste funcţia, şi-a luat viaţa otrăvindu-se.

[14] Gorgias, devenind guvernatorul acestor locuri, ţinea mercenari şi cu orice prilej se războia cu iudeii. [15] În acelaşi timp, şi idumeii, care stăpâneau fortăreţe bine situate, îi hărţuiau pe iudei şi, primindu-i pe fugarii din Ierusalim, încercau să întreţină războiul. [16] Atunci oamenii Macabeului, după ce au făcut rugăciuni obşteşti şi l-au rugat pe Dumnezeu să le fie aliat, s-au năpustit asupra fortăreţelor idumeilor; [17] atacându-le cu putere, le-au cucerit, au ţinut piept tuturor celor care luptau pe zid şi i-au ucis pe toţi care le cădeau în mână; numărul celor ucişi a fost de nu mai puţin de douăzeci de mii. [18] Nu mai puţin de nouă mii de duşmani s-au refugiat în două turnuri întărite, având toate cele necesare pentru apărare. [19] Macabeul i-a lăsat pentru a împresura locurile pe Simon şi pe Iosif precum şi pe Zachaios şi pe cei împreună cu el, destui pentru asediu, iar el s-a dus în altă parte. [20] Însă oamenii lui Simon, lacomi de bani, au fost înduplecaţi cu arginţi, şaptezeci de mii de drahme, de unii dintre cei aflaţi în turnuri şi i-au lăsat pe unii să fugă. [21] Când i s-au vestit Macabeului cele întâmplate, el i-a adunat pe fruntaşii poporului învinuindu-i că şi-au vândut fraţii pentru bani, dându-le

10,7 „tirsuri": beţe împodobite cu iederă şi frunze de viţă, având un con de pin în vârf, purtate de participanţii la ceremoniile bahice.

10,8 *Cf.* 1Mac. 4,38-61, refacerea Templului.

10,13 Este vorba de Ptolemeu al VI-lea Philometor, regele Egiptului.

drumul duşmanilor împotriva lor. 22 Apoi el i-a omorât ca trădători şi a cucerit pe dată cele două turnuri. 23 Cum toate îi ieşeau bine când era vorba de arme, el a ucis în cele două turnuri mai mult de douăzeci de mii.

24 Atunci Timotheos, cel care mai înainte fusese înfrânt de iudei, adunând oaste străină în număr mare şi strângând cai mulţi aduşi din Asia, a apărut în Iudeea vrând să o cucerească cu armele. 25 La apropierea lui, cei din jurul Macabeului se rugau lui Dumnezeu punându-şi cenuşă pe capete şi încingându-se cu sac; 26 căzând cu faţa la pământ la picioarele altarului îl rugau să se milostivească de ei şi să fie duşmanul duşmanilor lor şi potrivnicul potrivnicilor lor, aşa cum limpede spune Legea. 27 După rugăciune, au pus mâna pe arme şi au ieşit din cetate, străbătând o bună bucată de drum; când au ajuns în preajma duşmanului, s-au oprit. 28 Chiar la răsăritul soarelui, cele două oştiri s-au ciocnit. Unii, având drept chezăşie a izbânzii şi a biruinţei, împreună cu vitejia, încrederea în Domnul; pe ceilalţi îi călăuzea în luptă [doar] furia. 29 În toiul bătăliei le-au apărut din cer duşmanilor, pe cai cu frâie de aur, cinci bărbaţi străluciţi, care s-au aşezat în fruntea iudeilor. 30 Ei l-au luat pe Macabeu în mijlocul lor şi acoperindu-l cu armurile lor, îl fereau să nu fie străpuns, iar asupra duşmanilor aruncau săgeţi şi trăsnete; duşmanii, copleşiţi de orbire, se împrăştiau în cea mai mare învălmăşeală. 31 Au fost ucişi douăzeci de mii cinci sute [de pedestraşi] şi şase sute de călăreţi. 32 Însuşi Timotheos a fugit în cetatea numită Gazara, foarte bine păzită, unde era general Chaireas. 33 Oamenii Macabeului au asediat cu voie bună fortăreaţa timp de patru zile. 34 Cei dinăuntru, având încredere în tăria locului, huleau peste măsură şi le aruncau cuvinte nelegiuite. 35 Când a început să mijească a cincea zi, douăzeci de tineri dintre oamenii Macabeului, aprinşi de mânie din pricina hulelor, s-au căţărat cu mult curaj pe ziduri şi cu o furie de fiară sălbatică îi doborau pe cei care le ieşeau în cale; 36 ceilalţi, suindu-se şi ei, i-au atacat pe cei dinăuntru, căzându-le în spate, au dat foc turnurilor, au aprins ruguri şi i-au ars de vii pe hulitori. 37 L-au ucis pe Timotheos, care se ascunsese într-un puţ, ca şi pe

---

10,24 Autorul îl identifică cu Timotheos de la 8,30.32. Un Timotheos apare şi în 1Mac. 5,38, specialist în recrutarea trupelor străine.

10,28 Din nou victoria este asigurată de intervenţia divinităţii.

10,36 „suindu-se şi ei... căzându-le în spate": se mai poate înţelege şi „suindu-se şi ei prin locul rămas liber".

10,37 Un puţ secat este o bună ascunzătoare utilizată şi în timpurile moderne. Abel (*op. cit.*, p. 416) atrage atenţia că trebuie să fi fost două personaje cu numele de Timotheos:

Chaireas, fratele lui, şi pe Apollophanes. [38] După ce au săvârşit acestea, îl binecuvântau în imnuri şi aduceri de mulţumire pe Domnul, care făcuse mult bine pentru Israel şi îi dăduse biruinţa.

11 [1] Scurtă vreme după aceea Lysias, tutore şi rudă a regelui, [aflat] în fruntea treburilor [regatului], răbdând cu greu cele întâmplate, [2] a adunat optzeci de mii de ostaşi şi toată călărimea şi a pornit împotriva iudeilor cu gândul să facă Ierusalimul un oraş pentru greci, [3] să supună la impozit lăcaşul sfânt, asemenea tuturor templelor păgâne, şi să scoată la vânzare arhieria în fiecare an, [4] fără a lua în seamă câtuşi de puţin puterea lui Dumnezeu, ci bizuindu-se pe zecile de mii de pedestraşi, pe miile de călăreţi şi pe cei optzeci de elefanţi. [5] Pătrunzând în Iudeea şi apropiindu-se de Baithsura, loc fortificat, aflat ca la cinci stadii de Ierusalim, a început să-l împresoare. [6] Când oamenii Macabeului au aflat că [Lysias] bate cetăţile, cu suspine şi lacrimi au început să se roage Domnului împreună cu mulţimea să-l trimită pe îngerul cel bun pentru izbăvirea lui Israel. [7] Iar Macabeul, punând primul mâna pe arme, i-a încurajat pe ceilalţi să-i ajute pe fraţii lor aflaţi în primejdie; şi toţi ca unul s-au avântat cu înflăcărare. [8] Şi când erau încă în apropiere de Ierusalim li s-a arătat mergând înaintea lor un călăreţ în veşmânt alb zăngănindu-şi armele de aur. [9] Atunci toţi într-un glas L-au binecuvântat pe Dumnezeul milostiv şi au prins curaj, pregătiţi să străpungă nu numai oameni, ci şi fiarele cele mai sălbatice şi ziduri de fier. [10] Şi înaintau în linie de bătaie împreună cu aliatul venit din cer, deoarece Domnul se milostivise de ei. [11] Năpustindu-se ca nişte lei asupra duşmanilor au doborât la pământ unsprezece mii [de pedestraşi] şi o mie şase sute de călăreţi; pe toţi ceilalţi i-au pus pe fugă. [12] Cei mai mulţi dintre ei au scăpat cu răni şi despuiaţi [de arme]. Însuşi Lysias a scăpat fugind în chip ruşinos. [13] Dar, cum nu era lipsit de minte, a cugetat la înfrângerea suferită şi şi-a dat seama că evreii sunt de neînvins, pentru că Dumnezeul puternic este

---

primul, cel ucis în puţ; al doilea, strategul Transiordaniei. Despre celelalte personaje nu avem informaţii.

11,1 *Cf.* şi textul paralel din 1Mac. 4,26-35.

11,3 Se reia politica de elenizare întreruptă de moartea lui Epiphanes; funcţia de mare preot se vindea foarte scump.

11,5 *Cf.* 1Mac. 4,29. ♦ „cinci stadii": alte mss. au „cinci *schoine*" (1 *schoinos* = 30 de stadii). Un ms. are „cinci sute de stadii".

11,11 „ca nişte lei": în text un adverb, λεοντηδόν, un *hapax*.

aliatul lor, 14 şi le-a trimis soli, ca să cadă la învoială în toate cele drepte,
[făgăduind] că-l va sili pe rege să le fie prieten. 15 Macabeul s-a învoit cu
toate câte le propunea Lysias, gândindu-se la ce-i de folos [pentru toţi]. Şi
toate cele pe care Macabeul le trimisese în scris în legătură cu iudeii au fost
încuviinţate de rege.

16 Scrisoarea pe care Lysias a trimis-o iudeilor era următoarea:

„Lysias, mulţimii iudeilor, sănătate! 17 Ioan şi Abessalom, trimişii voştri,
mi-au înmânat înscrisul de mai jos şi m-au rugat cu privire la cele cuprinse
în el. 18 Câte trebuia să-i fie transmise regelui i le-am făcut cunoscute, iar el
a încuviinţat ce se cuvenea. 19 Iar dacă veţi păstra bunăvoinţă faţă de
treburi[le ţării], mă voi strădui şi în viitor să mă pun în slujba binelui vostru.
20 În ce priveşte amănuntele, am dat porunci şi trimişilor voştri, şi
oamenilor mei să discute cu voi. 21 Fiţi sănătoşi. În anul o sută patruzeci şi
opt, în ziua a douăzeci şi patra, luna lui Zeus Corinthianul."

22 Scrisoarea regelui avea următorul conţinut: „Regele Antiochos,
fratelui său Lysias, sănătate! 23 După ce tatăl nostru s-a mutat la zei, voind
noi ca locuitorii regatului să fie liniştiţi ca să-şi poată vedea de treburile lor,
24 întrucât am auzit că iudeii nu vor să se supună hotărârii tatălui [meu] de a
trece la obiceiurile greceşti, ci îşi urmează propriul mod de viaţă şi cer să li
se îngăduie datinile proprii 25 şi, deoarece vrem ca acest neam să se afle în

---

11,14 „îl va sili", *litt.* „îl va convinge silindu-l"; unele mss. au numai „a convinge", altele numai „a sili", la fel ca VL şi Vulg. S-a presupus că aceasta din urmă ar fi fost forma originară, care, părându-i prea dură unui copist, ar fi fost edulcorată. ♦ În 1Mac. 4,35 Lysias s-a întors la Antiochia după înfrângerea suferită, cu gânduri de revanşă. Autorul lui 1Mac. nu pomeneşte nimic despre oferte de pace din partea generalului seleucid.

11,16 Cuvântul πλῆθος, „mulţime", desemnează în papirusuri şi o anume categorie de indivizi, o corporaţie; în texte epigrafice un ansamblu de oameni. Are şi sens militar: „trupă".

11,20 „trimişilor voştri", gr. τούτοις, *litt.* „acestora".

11,21 „lui Zeus Corinthianul": Abel (p. 426) adoptă lecţiunea Διοσκορου; o asemenea lună se întâlneşte în calendarul cretan; este însă puţin probabil ca autorul să fi utilizat fără motiv calendarul faimoasei insule. Flavius Iosephus pomeneşte o lună Διος care ar corespunde lunii *Marheswan* din calendarul babilonian (octombrie-noiembrie). Mulţi exegeţi cred că este vorba de o lună intercalată, ceea ce nu rezolvă problema. Data pare a fi primăvara anului 164 î.H.

11,22 Termenul ἀδελφός, „frate", nu presupune în epocă o înrudire între cei doi, ci este un titlu acordat unui curtezan de rang înalt.

11,23 „tatăl nostru": se referă la Antiochos al IV-lea Epiphanes. Scrisoarea este o amnistie pe care suveranul o acordă iudeilor în momentul urcării pe tron, pentru a evita căderea lor sub influenţa rivalilor săi.

afara [oricărei] tulburări, hotărâm să li se dea înapoi templul şi să se
orânduiască după obiceiurile strămoşilor lor. [26] Aşadar, vei face bine dacă
vei trimite la ei şi le vei întinde mâna dreaptă, ca, văzând ei hotărârea noas-
tră, să prindă curaj şi să-şi poată vedea fiecare bucuros de treburile sale."
[27] Iar scrisoarea regelui către neamul [iudeilor] era astfel: „Regele
Antiochos, sfatului bătrânilor iudeilor şi celorlalţi iudei, sănătate! [28] Dacă
sunteţi sănătoşi, este ceea ce dorim; în ce ne priveşte, suntem sănătoşi.
[29] Menelaos ne-a făcut cunoscut că vreţi să vă întoarceţi fiecare la ale sale.
[30] Aşadar, cei care se întorc până în treizeci ale lunii Xanthicos, o pot face
fără teamă cu încuviinţarea noastră; [31] iudeii să se folosească de mâncă-
rurile lor şi de legile lor ca odinioară şi nimeni dintre ei să nu fie tulburat în
nici un fel pentru vreo [greşeală făcută din] neştiinţă. [32] Vi l-am trimis pe
Menelaos, ca să vă liniştească. [33] Fiţi sănătoşi! Anul o sută patruzeci şi opt,
în cincisprezece ale lunii Xanthicos."
[34] Au trimis şi romanii o scrisoare către ei cu următorul conţinut:
„Quintus Memmius şi Titus Manius, trimişii romanilor, către poporul
iudeilor, sănătate! [35] Ce v-a îngăduit Lysias, ruda regelui, vă îngăduim şi
noi. [36] Cu privire la cele pe care a hotărât să le înainteze regelui, cercetaţi-le
şi trimiteţi pe cineva degrabă, ca să le înfăţişăm [regelui] aşa cum e bine
pentru voi, căci noi vom merge la Antiohia. [37] De aceea, grăbiţi-vă să
trimiteţi pe câţiva, ca să ştim şi noi care este gândul vostru. [38] Fiţi sănătoşi.
Anul o sută patruzeci şi opt, în cincisprezece ale lunii Xanthicos."

11,27 Scrisoarea îi aparţine lui Antiochos al IV-lea Epiphanes. ♦ „sfatului bătrânilor": gr. γερουσία.

11,30 „cu încuviinţarea": *litt.* „cu mâna dreaptă".

11,32 Trimiterea marelui preot Menelaos, socotit nelegitim de partizanii lui Iuda Macabeul, arată că, deşi cedează în privinţa Templului şi a datinilor, regele vrea să menţină oarecare control asupra iudeilor.

11,33 Data este de 15 aprilie 164 î.H.; este urmarea scrisorii pe care Lysias i-o trimisese regelui.

11,34 Quintus Memmius, personaj necunoscut; Titus Manius, ca atare, este un nume imposibil, fiindcă e constituit din două prenume; întrucât într-un manuscris după Manius apare Εργιος, Niese (*apud* Abel, p. 430) crede că trebuie să fi fost *Sergios* şi îl identifică cu Manius Sergius. Se reconstituie astfel două nume: Titus Manilius şi Manius Sergius – personaje a căror activitate diplomatică e bine cunoscută (de pildă, cel de-al doilea este pomenit de Polibius 31,9,6).

11,38 Data menţionată în finalul textului reproduce exact data scrisorii precedente. Unii corectează numele lunii după VL: *Dioscoros*. Scrisorile atestă cât de puternic intervenea politica în răstimpul dintre bătălii.

12 [1] După încheierea acestor înţelegeri, Lysias s-a dus la rege, iar iudeii au început să-şi lucreze ogoarele. [2] Dar unii generali din ţinut, Timotheos şi Apollonios, [fiul] lui Gennaios, ba chiar şi Hieronym şi Demophon şi, pe lângă ei, Nicanor, căpetenia ciprioţilor nu le dădeau răgaz şi nu-i lăsau să trăiască în pace. [3] În acest timp locuitorii din Ioppe au ajuns la culmea nelegiuirii: pe iudeii care locuiau cu ei în oraş i-au chemat să se suie împreună cu femeile şi copiii în nişte bărci pregătite de ei, ca şi cum nu ar fi fost nici o duşmănie faţă de ei. [4] Întemeindu-se pe o hotărâre de obşte a oraşului, iudeii au primit invitaţia ca nişte oameni care vor să trăiască în pace şi n-au nici o bănuială; dar aceia i-au dus în largul mării şi i-au scufundat; [s-au înecat] nu mai puţin de două sute. [5] Când Iuda a aflat cruzimea săvârşită faţă de cei de un neam cu el, le-a dat porunci oamenilor care erau cu el [6] şi, chemându-L pe Dumnezeu, Judecătorul cel drept, a pornit împotriva ucigaşilor fraţilor săi şi, în timpul nopţii, a dat foc portului şi a ars corăbiile; iar pe cei care fugiseră acolo i-a străpuns. [7] Cum locul fusese închis, a plecat, cu gândul de a se întoarce şi de a nimici din temelii întreaga cetate Ioppe. [8] Când a auzit că şi cei din Iamnia vor să facă la fel cu iudeii care locuiau cu ei, [9] a năvălit asupra lor în timpul nopţii, a dat foc portului şi flotei, încât lucirea flăcărilor se vedea până la Ierusalim, la două sute patruzeci de stadii.

12,1 „s-a dus la rege": pentru autor, e vorba de Antiochos al V-lea, despre care îşi închipuie că se afla atunci la Antiohia. De fapt, cele două raiduri împotriva oraşelor maritime vor fi avut loc după prima campanie a lui Lysias, pe când Antiochos al IV-lea se afla în Persia, deci în anul 164 î.H. (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

12,2 Pentru Timotheos *cf. supra* nota 127; Apollonios, altă persoană decât cei întâlniţi cu acest nume; Hieronim şi Demophon sunt personaje necunoscute; Nicanor nu este „căpetenia ciprioţilor" (la acea dată insula se afla sub stăpânire ptolemaică), ci conducătorul unor mercenari greci. După 1Mac. 5, renaşterea cultului iudaic a iritat naţiunile învecinate; abreviatorul lui 2Mac. atribuie responsabilitatea atitudinii şi acţiunilor antiiudaice generalilor mai sus menţionaţi.

12,4 Dacă aşa stau lucrurile, atunci decretul adunării poporului din oraş se referea la organizarea unei sărbători cu care ocazie a avut loc plimbarea nautică; există însă şi interpretarea că decretul se referea la scufundarea navelor în care s-au îmbarcat iudeii. Este însă ciudat ca aceştia să nu fi avut nici o ştire, în cazul unui decret votat de o mulţime de oameni şi care-i privea direct.

12,7 Ioppe era înconjurată în întregime de un zid de apărare şi dinspre mare, ceea ce nu este caracteristic pentru porturile Siriei; fortificaţiile oraşului au determinat retragerea lui Iuda.

12,9 „se vedea până la Ierusalim": exagerare evidentă. Distanţa în linie dreaptă dintre Ierusalim şi Iamnia era de 270 de stadii (cca 50 km).

10 Şi când se depărtaseră la nouă stadii de acolo, deoarece se îndreptau
către Timotheos, i-au atacat nişte arabi, nu mai puţin de cinci mii de pedes-
traşi şi cinci sute de călăreţi. 11 Cum s-a încins o bătălie grea şi oamenii lui
Iuda erau biruitori datorită ajutorului lui Dumnezeu, nomazii, înfrânţi, l-au
rugat pe Iuda să le întindă mâna dreaptă, făgăduindu-i vite şi că le vor fi de
folos şi în alte împrejurări. 12 Iar Iuda, judecând că-i pot fi cu adevărat de
ajutor în multe, a primit să încheie pace cu ei; şi, după ce şi-au dat mâna,
[arabii] s-au întors la corturile lor.

13 [Iuda] a mai atacat un oraş întărit cu valuri de pământ şi cu ziduri,
locuit de tot felul de neamuri păgâne, numit Caspin. 14 Cei dinăuntru, încre-
zători în tăria zidurilor şi în mulţimea proviziilor, se purtau grosolan cu oamenii
lui Iuda, ocărându-i, şi, mai mult, huleau, şi vorbeau ce nu este îngăduit.
15 Atunci oamenii lui Iuda, după ce L-au invocat pe marele Stăpân al cerului,
care fără berbeci şi maşini de război dărâmase Ierihonul în vremurile lui
Iisus [Nave], s-au năpustit ca nişte fiare asupra zidurilor. 16 Cucerind oraşul,
cu voia lui Dumnezeu, au făcut un măcel de nedescris, încât lacul de alături,
care avea o lăţime de două stadii, părea că este plin de sângele vărsat.

17 Au plecat de acolo şi, străbătând un drum de şapte sute cincizeci de
stadii, au ajuns la Charax, la iudeii numiţi tubieni. 18 Dar pe Timotheos nu l-au
găsit în locurile acelea, deoarece plecase din ţinut fără să facă nimic; lăsase
însă o garnizoană în locul acela, chiar foarte puternică de acolo. 19 Dositheos

---

12,10-12 Nu se ştie de unde şi până unde se întindeau cele nouă stadii. Coloana lui Iuda a fost atacată de arabi nomazi care peregrinau între Petra şi Hauran; Iuda a reuşit să-i înfrângă.

12,13 „valuri de pământ": gr. γεφύρα înseamnă şi „val de pământ", dar mai ales „punte". *Alexandrinus* (urmat de VL) are γεφυροῦν, „s-a apucat să facă o punte către". ♦ Abel (*op. cit.*, p. 436) consideră că numele de Caspin trebuie pus în legătură cu Χασφων din 1Mac. 5,26, identificat cu *Khisfîn* din podişul Golan.

12,15 Iis. Nav. 6,1-21.

12,17 Charax ar putea fi reşedinţa guvernatorului din Ammanitida, actualul *Araq el-'Emir* din Transiordania. ♦ „iudeii numiţi tubieni": locuitorii din „ţinutul lui Tubias" (1Mac. 5,13), adică Ammanitida, guvernată de familia tobiazilor.

12,18 Text confuz; episodul relatat nu se leagă prea bine de precedentul. Evenimentele par a se fi desfăşurat astfel (*cf.* Abel, *op. cit.*, p. 437): Timotheos nu reuşeşte să captureze Charax; se retrage şi lasă o garnizoană; ajunşi la faţa locului, iudeii nu-l găsesc pe general.

12,19 Dositheos, nume purtat frecvent de iudei în epoca elenistică; aproximativ douăzeci de ani mai târziu, în Gazara, devenită iudaică, se întâlneşte un agoranom cu numele de Sosipatros.

și Sosipater, căpetenii peste oamenii Macabeului, s-au dus și i-au ucis pe cei
pe care Timotheos îi lăsase în fortăreață, mai mult de zece mii de oameni.
20 Atunci Macabeul, împărțindu-și armata pe cohorte, i-a pus pe Dositheos
și pe Sosipater în fruntea lor și s-a pornit asupra lui Timotheos, care avea cu
sine o sută douăzeci de mii de pedestrași și două mii cinci sute de călăreți.
21 Când Timotheos a aflat de apropierea lui Iuda, a trimis femeile și copiii
și bunurile în orașul numit Carnion; locul era de nebiruit și se ajungea greu
la el din pricina îngustimii [trecătorilor] din tot ținutul. 22 Cohorta lui Iuda
s-a arătat cea dintâi, iar dușmanii au fost cuprinși de groază și de spaima
pricinuită de apariția Celui care le vede pe toate, și au luat-o la goană fie-
care în altă parte, astfel încât s-au rănit unii pe alții, străpungându-se cu
ascuțișul săbiilor. 23 Iar Iuda i-a urmărit cu multă înverșunare trecându-i
prin sabie pe ticăloși și a nimicit ca la treizeci de mii de oameni. 24 Însuși
Timotheos, căzând în mâinile oamenilor lui Dositheos și Sosipater, îi ruga
cu multă șiretenie să-l lase să plece nevătămat, deoarece el îi are în mâinile
sale pe părinții și frații multora, asupra cărora s-ar putea să cadă o nenoro-
cire. 25 După ce i-a încredințat cu multe jurăminte că-i va trimite înapoi pe
aceștia neatinși, i-au dat drumul, pentru izbăvirea fraților lor.
26 Ieșind către Carnion și Atergateion, Iuda a înjunghiat douăzeci și cinci
de mii de oameni. 27 După înfrângerea și uciderea lor, s-a îndreptat cu
oastea și spre Ephron, oraș întărit, în care locuia Lysias cu o mulțime
pestriță, și tineri vânjoși, așezați în fața zidurilor, le apărau cu vitejie, iar
înăuntru se aflau adunate foarte multe mașini de război și sulițe. 28 După ce
l-au invocat pe Stăpânul care cu puterea Sa frânge tăria dușmanilor, au
cucerit orașul și au doborât ca la douăzeci și cinci de mii dintre cei
dinăuntru. 29 Și pornind de acolo, s-au avântat spre Skythopolis, un oraș

12,21 Carnion era un sanctuar al zeiței Astarteea „cea cu coarne", considerat inviolabil; pe această inviolabilitate s-a bizuit Timotheos; iudeii însă nu aveau de ce să aibă asemenea scrupule pentru o divinitate pe care n-o recunoșteau; autorul, neștiind de inviolabilitatea păgână a sanctuarului, crede că locul era intangibil din cauza reliefului accidentat, ceea ce nu se confirmă; dimpotrivă, terenul este plat (*cf.* și 1Mac. 5,40-42).

12,26 „Atergateion": sanctuar al lui Atargatis, zeiță siriană, confundată cu zeița locală Astarteea.

12,27 „Lysias": multe mss. au „Lysanias"; oricum, nu este același cu strategul Siriei *Koile* de mai sus. ♦ Abel (*op. cit.*, p. 440) consideră sintagma καὶ πάμφυλα πλήθη, „și o mulțime pestriță", drept o glosă interpolată în text; faptul că Lysias locuia la Ephron are aspectul unei informații exacte.

12,29 „Skythopolis": numele elenistic al orașului Bethsan; *cf.* și 1Mac. 5,21.

aflat la şase sute de stadii de Ierusalim. [30] Iudeii care locuiau acolo au dat
mărturie că skythopolitanii s-au purtat cu bunăvoinţă faţă de ei şi-i întâm-
pinaseră cu omenie în vremuri de restrişte. [31] Atunci ei au mulţumit [sky-
thopolitanilor] şi i-au îndemnat ca şi în viitor să se arate buni faţă de neamul
[iudeilor]; de acolo au ajuns la Ierusalim puţin înainte de sărbătoarea
săptămânilor.

[32] După sărbătoarea numită a Cincizecimii au pornit împotriva lui
Gorgias, strategul Idumeii. [33] Acesta a ieşit cu trei mii de pedestraşi şi patru
sute de călăreţi. [34] S-a întâmplat că, atunci când s-au ciocnit, au căzut în
luptă câţiva iudei. [35] Atunci un oarecare Dositheos dintre ai lui Bachenor,
un călăreţ viteaz, l-a apucat pe Gorgias şi, ţinându-l de hlamidă, îl trăgea cu
putere, căci voia să-l prindă viu pe blestemat; însă un călăreţ trac a sărit
asupra lui [Dositheos] şi i-a tăiat umărul; iar Gorgias a fugit la Marisa.
[36] Oamenii lui Esdria luptaseră îndelung şi erau sfârşiţi; atunci Iuda L-a
chemat pe Domnul să li se arate aliat şi conducător în bătălie. [37] Pornind în
limba strămoşească strigătul de război împreună cu imnuri, s-a repezit pe
neaşteptate împotriva oamenilor lui Gorgias şi le-a provocat o mare
înfrângere.

[38] Iuda, luându-şi oştirea, s-a dus în oraşul Odollam. Deoarece venise
ziua a şaptea, s-au curăţit după datină şi au celebrat acolo sabatul. [39] În ziua
următoare, au venit oamenii lui Iuda, la vremea când era nevoie de aceasta,
să adune trupurile celor căzuţi şi să le aşeze împreună cu cei apropiaţi în
mormintele părinţilor lor. [40] Dar au găsit sub hainele fiecăruia dintre morţi
obiecte închinate idolilor din Iamnia, pe care legea le interzice iudeilor;
atunci tuturor le-a devenit limpede că ei au murit din această pricină. [41] Aşa-
dar, toţi, binecuvântându-L pe Domnul, drept[ul] Judecător care dezvăluie
cele ascunse, [42] au început să se roage cerând ca păcatul săvârşit să fie şters
cu totul. Iar nobilul Iuda şi-a îndemnat oamenii să se păzească fără păcat,

12,32 „strategul": *cf.* nota la 1Mac. 10,65.

12,35 Nu se poate spune cu precizie dacă acest Dositheos este acelaşi cu cel pomenit la versetul 19. ♦ „dintre ai lui Bachenor": numele nu mai apare nicăieri; de aceea, mulţi emendează, după manuscrisele latine şi siriace, „din [ceata] tubienilor".

12,36 Despre Esdria, *cf. supra* nota la 8,23. Operaţiunea de la Marisa n-a fost un succes.

12,37 „în limba strămoşească": imnurile, chiar şi cele războinice, aveau caracter liturgic şi, ca atare, trebuiau să fie în limba textelor sacre.

12,40 Se credea că orice înfrângere, orice nenorocire este determinată de un păcat săvârşit de oameni; *cf. supra* 6,13.

având în fața ochilor ce se întâmplase cu cei căzuți din pricina păcatului.
[43] După ce a strâns de la fiecare, a trimis ca la două mii de drahme la Ierusalim pentru jertfa pentru păcat, o faptă preafrumoasă și nobilă, cu gândul la înviere[a morților]. [44] Dacă ei n-ar fi crezut că cei căzuți vor învia, ar fi fost lucru nefolositor și prostesc să se roage pentru morți. [45] Și dacă socotea că pe cei care mor cu evlavie îi așteaptă o preafrumoasă răsplată, gândul lui era sfânt și plin de pietate. De aceea a adus jertfă de împăcare pentru cei morți, ca să fie dezlegați de păcate.

13 [1] În anul o sută patruzeci și nouă, Iuda și cei din jurul său au aflat că Antiochos Eupator a pornit împotriva Iudeii cu armată numeroasă; [2] împreună cu el se afla Lysias, tutorele său, care era în fruntea treburilor [statului]; cei doi aveau o armată grecească formată din o sută zece mii de pedestrași, cinci mii trei sute de călăreți, douăzeci și doi de elefanți și trei sute de care de luptă înarmate cu coase. [3] Li se alăturase Menelaos care, cu multă prefăcătorie, îl încuraja pe Antiochos, nu pentru salvarea patriei sale, ci gândind că-și va redobândi dregătoria. [4] Însă Regele regilor a stârnit mânia lui Antiochos împotriva acestui ticălos și, după ce Lysias i-a arătat că acesta este vinovat de toate nenorocirile, a poruncit să fie dus la Beroia și să fie ucis după cum este obiceiul locului. [5] În acel loc se află un turn înalt de cincizeci de coți, plin de cenușă; acesta avea un mecanism care îl arunca din

---

12,43 Pseudo-Toma parafrazează astfel textul: *pro peccatis mortuorum, ut a peccatis solvantur, de resurrectione cogitans* („pentru păcatele celor morți ca să se izbăvească din păcat, cu gândul la înviere") (*apud* Abel, *op. cit.*, p. 445).

13,1 După 1Mac. 6,20, expediția lui Eupator și a lui Lysias a avut loc în anul 150 al erei seleucide. 2Mac. devansează evenimentele, deoarece plasează în 148 moartea lui Epiphanes și înscăunarea lui Eupator.

13,2 „cei doi": majoritatea manuscriselor dau lecțiunea ἕκαστον, ceea ce ar însemna că fiecare dintre cei doi conducea o armată de peste o sută de mii de oameni, situație absurdă; de aceea s-a adoptat lecțiunea ἐκτός, cu sensul de „pe deasupra". Carele cu coase (δρεπανηφόρα) fuseseră folosite deja de ahemenizi. Existau și în armata lui Antiochos al III-lea în bătălia de la Magnesia.

13,4 După Flavius Iosephus (*AI* 12,9,7) executarea lui Menelaos a avut loc după acordul cu care s-a încheiat campania, ceea ce este logic. Beroia este numele elenistic al Alepului, în asiriană Khalluba, oraș aflat la jumătatea drumului între Antiohia și Eufrat.

13,5 Turnul avea o înălțime de douăzeci și cinci de metri; condamnatul așezat pe roată sfârșea prin a cădea în cenușă unde se scufunda cu atât mai repede cu cât se zbătea mai tare și, fatal, se asfixia, așa cum se întâmplă cu cei căzuți în nisipuri mișcătoare.

orice parte [pe osândit] în cenuşă. [6] Acolo era dus orice om, vinovat de
jefuirea celor sfinte sau de vreo altă faptă îngrozitoare, şi aruncat spre
pieire. [7] Astfel s-a întâmplat să moară nelegiuitul Menelaos, spre a nu fi
aşezat în pământ. [8] Foarte pe drept [i s-a întâmplat astfel]: căci săvârşise
multe păcate împotriva altarului, al cărui foc şi a cărui cenuşă erau curate; şi
şi-a găsit moartea în cenuşă.

[9] Regele înainta cu gânduri barbare, spre a le da iudeilor să vadă [neno-
rociri] mai rele decât le făcuse tatăl său. [10] Când Iuda a aflat acestea, a
poruncit mulţimii să-L cheme pe Domnul zi şi noapte ca, precum altădată,
să le vină cu atât mai mult acum în ajutor celor care erau pe punctul să-şi
piardă legea, patria şi templul cel sfânt, [11] să nu îngăduie ca acest popor
care de curând îşi recăpătase suflarea să cadă iarăşi în mâinile neamurilor
nelegiuite. [12] După ce au făcut toţi acelaşi lucru deopotrivă şi L-au implorat
pe Domnul milostiv cu plânsete şi cu post şi cu faţa la pământ timp de trei
zile fără încetare, Iuda i-a încurajat şi le-a poruncit să stea lângă el. [13] Stând
la sfat cu bătrânii a hotărât să nu aştepte ca armata regelui să năvălească în
Iudeea şi să pună stăpânire pe oraş, ci să pornească şi să hotărască lucrurile
cu ajutorul lui Dumnezeu. [14] Încredinţând, aşadar, Ziditorului lumii dezno-
dământul, i-a îndemnat pe ai săi să lupte vitejeşte până la moarte pentru
legi, templu, oraş, patrie şi rânduieli. Şi-a aşezat oastea aproape de Modein.
[15] Dându-le alor săi cuvântul de ordine: „biruinţa lui Dumnezeu", a năvălit
noaptea, împreună cu cei mai buni tineri aleşi, asupra cortului regesc şi a
omorât ca la două mii de oameni; şi a străpuns elefantul cel mai mare îm-
preună cu cel care era în şa. [16] La sfârşit, după ce au provocat spaimă şi
panică cumplită în tabără, s-au întors victorioşi; [17] aceasta s-a întâmplat
când se ivea ziua, datorită ocrotirii cu care Domnul îl înconjura [pe Iuda].

[18] Când regele a gustat vitejia iudeilor, a încercat [să cucerească] locurile
lor prin viclenie. [19] A înaintat spre Baithsura, un oraş fortificat al iudeilor,
dar era împins înapoi, lovit, învins. [20] Iar Iuda le-a trimis locuitorilor cele de
trebuinţă. [21] Dar [un anume] Rhodocos din tabăra iudeilor le-a vestit

---

13,8 Ideea concordanţei dintre păcat şi pedeapsă.

13,14 „rânduieli": gr. πολιτείας desemnează aici modul de guvernare a cetăţii, organizarea politică şi socială. ♦ În 1Mac. 6,32 se spune doar că Iuda şi-a aşezat armata în apropierea taberei seleucide. ♦ Autorul lui 2Mac. aşază în mod eronat armata la Modein.

13,15 „cortului regesc", *litt.* „curţii regeşti".

13,21 „Rhodocos": nume de origine persă sau partă. Episodul trădătorului lipseşte din 1Mac. 6,49-51, unde se pomeneşte capturarea oraşului Baithsura.

dușmanilor tainele; a fost căutat, prins şi dus la închisoare. [22] Regele a stat iarăşi de vorbă cu locuitorii din Baithsura, le-a întins dreapta, a dat mâna cu ei, a plecat, s-a năpustit asupra oamenilor lui Iuda, a fost înfrânt; [23] a aflat că Filip, pe care-l lăsase la Antiohia în fruntea treburilor, se răsculase, s-a tulburat, a luat legătura cu iudeii, şi-a recunoscut înfrângerea şi a jurat că le va îndeplini toate cererile îndreptăţite şi s-a împăcat cu ei; a adus jertfe şi a cinstit templul şi a fost darnic cu locul [sfânt]. [24] Iar pe [Iuda] Macabeul l-a primit prieteneşte şi l-a numit pe Hegemonides strateg de la Ptolemais până la ţinutul gerenienilor. [25] A plecat la Ptolemais; locuitorii oraşului erau nemulţumiţi de înţelegerea încheiată, erau furioşi şi au voit să-i încalce hotărârile. [26] Lysias s-a suit la tribună şi le-a apărat pe cât i-a stat în putinţă, i-a convins, i-a îmblânzit, i-a îmbunat şi a plecat la Antiohia. Aşa s-au petrecut venirea şi plecarea regelui.

14 [1] Trei ani mai târziu, Iuda şi oamenii săi au aflat că Demetrios, fiul
lui Seleucos, a pornit din portul Tripolis cu o armată numeroasă şi cu o flotă
[2] şi a luat în stăpânire ţara, după ce îl omorâse pe Antiochos şi pe tutorele
acestuia, Lysias. [3] Un oarecare Alkimos, care devenise arhiereu şi se
pângărise de bunăvoie în vremea răscoalei, înţelegând că nu mai are în nici
un fel scăpare şi nici intrare la altarul sfânt, [4] s-a dus la regele Demetrios în
anul o sută cincizeci şi unu şi i-a dăruit o coroană de aur cu o ramură de
palmier; pe lângă acestea, ramurile [de măslin] care se obişnuiesc pentru
templu, şi în acea zi a stat liniştit. [5] Găsind prilejul pentru nebunia sa, când
a fost chemat de Demetrios la sfatul lui şi l-a întrebat despre starea [de
spirit] şi planurile iudeilor, a răspuns: [6] „Iudeii numiţi asidei, care sunt
conduşi de Iuda Macabeul, întreţin războiul şi răzvrătirea, neîngăduind ca
regatul să aibă parte de linişte. [7] De aceea, pentru că mi s-a luat demnitatea

---

13,23 *Cf.* şi 1Mac. 6,55. Filip caută să-l ia în tutelă pe Eupator, conform dorinţei lui Epiphanes, şi să-l scoată din joc pe Lysias.

13,24 Eupator creează o nouă „strategie". ♦ „gerenienii": locuitorii din Gerra, oraş aflat în extremitatea sudică a Feniciei.

13,25 Pentru ostilitatea oraşului Ptolemais faţă de iudei, *cf.* 1Mac. 5,15.

14,1-2 Demetrios, ostatec la Roma, a reuşit să evadeze cu complicităţi serioase, senatul roman fiind divizat în această chestiune; îi asasinează în 160 î.H. pe Antiochos şi pe Lysias (*cf.* şi 1Mac. 7,1-5).

14,3 Alkimos fusese numit arhiereu în locul lui Menelaos de Antiochos Eupator şi de Lysias; cum aceştia dispăruseră, el trebuia confirmat de noua stăpânire.

strămoşească (vorbesc despre arhierie), am venit acum aici 8 în primul rând
cu gânduri curate pentru interesele regelui, în al doilea rând, din grijă faţă
de poporul meu, căci din nechibzuinţa celor despre care am pomenit, întreg
neamul nostru suferă multe nenorociri. 9 Cunoscând fiecare dintre aceste
lucruri, o, rege, veghează asupra ţării şi a neamului nostru năpăstuit cu
omenia binevoitoare pe care o ai faţă de toţi. 10 Într-adevăr, atâta vreme cât
va trăi Iuda, este cu neputinţă ca statul să aibă pace!" 11 Îndată după rostirea
acestor vorbe, ceilalţi sfetnici care erau răuvoitori faţă de Iuda l-au aprins
[şi ei] de furie pe Demetrios. 12 Pe dată l-a chemat pe Nicanor, care ajunsese
în fruntea unităţii de elefanţi, şi, numindu-l strateg peste Iudeea, 13 l-a trimis
cu porunci să-l nimicească pe Iuda, iar pe cei care sunt cu el să-i împrăştie
şi să-l instaleze pe Alkimos arhiereu al celui mai mare templu. 14 Atunci
păgânii care fugiseră din Iudeea din pricina lui Iuda s-au adunat grămadă pe
lângă Nicanor, socotind că necazurile şi nenorocirile [iudeilor] vor fi spre
norocul lor.

15 Când iudeii au auzit de înaintarea lui Nicanor şi de năvala păgânilor,
şi-au pus ţărână pe cap şi au început să se roage Celui care-şi statornicise
pentru vecie poporul şi care necontenit Îşi sprijinea avuţia cu semn făţiş.
16 La porunca [lui Iuda], căpetenia lor, au pornit îndată de acolo şi s-au
întâlnit cu duşmanii în satul Dessaos. 17 Simon, fratele lui Iuda, începuse
lupta cu Nicanor, dar, din pricina sosirii neaşteptate a duşmanilor, a suferit
o înfrângere uşoară. 18 Însă, când Nicanor a auzit de vitejia oamenilor lui
Iuda şi de curajul cu care se luptau pentru patria lor, a şovăit să rezolve prin
vărsare de sânge. 19 De aceea, i-a trimis pe Posidonios, şi pe Theodotos,
şi pe Mattathias să le întindă [iudeilor] mâna dreaptă şi să o primească.
20 După o îndelungă cugetare despre acestea şi după ce căpetenia a dat de
ştire oastei şi, părându-se că toţi gândesc la fel, s-au învoit cu înţelegerile.
21 Au hotărât o zi în care urmau să se întâlnească cei doi între ei. Şi a sosit
din ambele părţi câte un car şi s-au aşezat jilţuri. 22 Iuda a aşezat oameni

---

14,9 „omenia binevoitoare": gr. ἐναπάντητον φιλανθρωπία.

14,12 „strateg peste Iudeea": funcţie creată de Demetrios pentru a-l lipsi pe marele preot de orice putere politică.

14,15 „cu semn făţiş", gr. μετ᾽ ἐπιφανείας, *litt.* „prin arătare".

14,19 Personaje necunoscute; de remarcat faptul că Mattathias este echivalentul iudaic al lui Theodotos.

14,20 Obiceiul lui Alexandru Macedon de a consulta armata a fost menţinut şi de monarhii elenistici.

înarmaţi [gata de luptă] în locuri bine alese, ca nu cumva să aibă loc un atac mişelesc din partea duşmanilor. Dar întâlnirea s-a sfârşit cu o înţelegere.
23 Nicanor a rămas o bucată de vreme la Ierusalim, unde n-a făcut nici un
rău; însă mulţimea cetelor care veniseră cu el a trimis-o acasă. 24 Şi în toate
împrejurările îl avea în faţa sa pe Iuda, căci începuse să fie înclinat în suflet
faţă de acest om. 25 Şi l-a îndemnat să se însoare şi să aibă copii: s-a însurat,
a fost liniştit, s-a bucurat de viaţă.
26 Văzând însă Alkimos bunăvoinţa dintre cei doi şi luând [o copie după] tratatul încheiat, s-a dus la Demetrios şi a spus că Nicanor cugetă lucruri potrivnice cârmuirii: căci pe Iuda, care uneltea împotriva regatului,
îl numise diadoh al său. 27 Regele s-a înfuriat şi, scos din sărite prin intrigile ticălosului, i-a scris lui Nicanor spunând că e supărat din pricina tratatului şi
poruncindu-i să-l trimită grabnic pe Macabeu în lanţuri la Antiohia. 28 Aflând
acestea, Nicanor s-a tulburat şi nu se putea împăca cu ideea de a încălca
cele stabilite fără ca Iuda să-i fi greşit cu ceva. 29 Dar, cum nu putea să se
împotrivească regelui, el aştepta un moment prielnic pentru a îndeplini
[porunca] printr-un şiretlic. 30 Macabeul a băgat de seamă că Nicanor se
poartă mai rece cu el şi că atunci când se întâlneau îi vorbeşte mai aspru. Gândindu-se că această răceală nu prevestea nimic bun, a adunat pe mulţi
dintre cei care erau de partea sa şi se ascundea de Nicanor. 31 Acesta, dându-şi
seama că a fost bine tras pe sfoară de Iuda, s-a dus la templul cel mare şi sfânt şi, când preoţii aduceau jertfele cuvenite, a poruncit să-i fie predat
omul. 32 Întrucât ei se jurau că nu ştiu unde se află cel căutat, 33 Nicanor,
întinzându-şi mâna dreaptă spre templu, a jurat astfel: „Dacă nu mi-l predaţi pe Iuda în lanţuri, voi face această incintă sacră a lui Dumnezeu una cu pământul, voi dărâma acest altar şi voi ridica aici un templu strălucit pentru
Dionysos." 34 După ce a spus [aceste] cuvinte, a plecat. Atunci preoţii, ridicând mâinile spre cer, au început să-L cheme pe Acela care mereu a
luptat alături de neamul nostru, spunând: 35 „Tu, Doamne, care n-ai nevoie
de nimic, ai binevoit ca templul locuirii Tale să se afle la noi; 36 şi acum,

14,25 Final romanţios care lipseşte din 1Mac. 7,27-39, unde nu se pomeneşte de vreo relaţie amicală dintre Iuda şi Nicanor, ci de o ostilitate vădită.

14,26 „diadoh", adică „urmaş" – titlu rezervat „prietenilor" regelui.

14,33 „Dionysos": iniţiativă personală a lui Nicanor; după monedele din epocă se deduce că Demetrios îl cinstea mai ales pe Apollo, zeul dinastic al seleucizilor (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

Doamne, Sfântul a toată sfinţenia, păstrează în veci nepângărită această
casă curăţită de curând."
37 Un oarecare Razis dintre bătrânii din Ierusalim a fost denunţat lui
Nicanor. Era un om care-şi iubea concetăţenii şi era foarte preţuit; datorită
bunăvoinţei lui era numit „părintele iudeilor". 38 Chiar în vremea dinaintea
răscoalei, el fusese învinuit de iudaism şi îşi pusese trupul şi viaţa în primej-
die pentru iudaism cu mare statornicie. 39 Nicanor, vrând să-şi dovedească
ura faţă de iudaism, a trimis peste cinci sute de soldaţi ca să-l prindă:
40 socotea că, ridicându-l pe acesta, va pricinui o mare nenorocire iudeilor.
41 Când trupa se pregătea să pună mâna pe turnul [unde se afla] şi spărgeau
poarta curţii şi dăduseră poruncă să aducă foc şi să ardă porţile, acela,
văzându-se împresurat din toate părţile, şi-a îndreptat sabia spre sine însuşi,
42 voind să moară în chip nobil mai degrabă decât să cadă în mâini ticăloase
şi să îndure înjosiri nedemne de neamul său bun. 43 Pentru că lovitura nu a
fost bine îndreptată din pricina iureşului luptei, iar gloatele năvăleau pe
porţi, suindu-se vitejeşte pe ziduri, s-a aruncat curajos în mulţime. 44 Dar
cum toţi s-au dat repede la o parte, s-a făcut un loc gol în mijlocul căruia a
căzut. 45 Încă suflând şi aprins de mânie, s-a ridicat cu sângele curgându-i
şiroaie şi, suferind groaznic din pricina rănilor, a străbătut în goană
mulţimea şi s-a oprit pe o stâncă abruptă; 46 deşi îşi pierduse tot sângele,
smulgându-şi măruntaiele şi apucându-le cu amândouă mâinile, le-a aruncat
asupra mulţimii şi, chemându-L pe Stăpânul vieţii şi al duhului să i le dea
iarăşi înapoi, s-a sfârşit astfel.

15 1 Când Nicanor a aflat că Iuda şi oamenii săi se află în ţinutul
Samariei, a hotărât să-l atace chiar în ziua de odihnă, în toată siguranţa.
2 Iudeii care erau siliţi să-l urmeze i-au spus: „Să nu-i ucizi în chip atât de
sălbatic şi crud, ci dă slavă zilei care a fost cinstită şi sfinţită de către Cel
care le vede pe toate." 3 Iar acest de trei ori ticălos a întrebat dacă se află în
cer vreun stăpân care a poruncit să se ţină ziua sabatului. 4 Când ei i-au

14,37 „Razis": nume semitic cu finală greacă; Abel (*op. cit.*, p. 467) presupune o origine iranică.

14,46 Toate amănuntele oferite de text tind să dea un caracter supraomenesc episodului, care se aseamănă cu cel al lui Eleazar şi al celor şapte fraţi, cu deosebirea că acolo nu este vorba de sinucidere. Philon din Alexandria (*Leg. ad Gaium* 580) acceptă sinuciderea din motive religioase; donatiştii invocă episodul pentru a afirma legitimitatea sinuciderii, idee pe care Augustin (*cf. Epist.* 204), alături de ceilalţi Părinţi, o respinge energic.

răspuns: „Însuşi Domnul cel viu, Stăpân în cer, a poruncit să fie păzită ziua
a şaptea", 5 acela a zis: „Şi eu, stăpân pe pământ, vă poruncesc să luaţi
armele şi să împliniţi slujba regelui!" Dar el n-a reuşit să-şi împlinească
planul nelegiuit.
6 Nicanor, îngâmfându-se peste măsură, a hotărât să se înalţe un trofeu
comun cu cele prădate de la Iuda şi de la ai săi. 7 În schimb, Macabeul se
încredea nestrămutat, cu toată nădejdea că va primi ajutor de la Domnul
8 şi-i îndemna pe ai săi să nu se teamă de atacul păgânilor, ci să aibă în
minte ajutoarele care le veniseră din Cer şi să aibă încredere că şi acum
Atotputernicul le va da biruinţa. 9 Şi însufleţindu-i cu cuvinte din Lege şi
din profeţi şi cu amintirea luptelor pe care le dăduseră, i-a făcut şi mai plini
de curaj. 10 Trezindu-le astfel râvna, i-a îndemnat arătându-le totodată cum
păgânii nu au cuvânt şi-şi încalcă jurămintele. 11 După ce l-a înarmat pe
fiecare dintre ei nu [atât] cu siguranţa dată de scuturi şi lănci, cât mai ales
cu întărirea cuvintelor sale nobile, le-a tălmăcit un vis demn de crezare, un
fel de vedenie care i-a bucurat pe toţi. 12 Priveliştea văzută de el era aceasta:
pe Onias, cel care fusese arhiereu, un om desăvârşit, modest la înfăţişare şi
blând în purtări, cu grai ales şi care din copilărie se deprinsese cu toate cele
care ţin de virtute, [l-a văzut] ridicându-şi mâinile şi rugându-se pentru tot
poporul iudeilor. 13 Apoi i s-a arătat în acelaşi chip un bărbat distins prin
părul său alb şi răspândind în jur o minunată măreţie. 14 Atunci Onias a
spus: „Acesta este iubitorul fraţilor săi, cel care se roagă mult pentru poporul
său şi pentru oraşul sfânt, Ieremia, profetul lui Dumnezeu." 15 Iar Ieremia,
întinzându-i mâna dreaptă lui Iuda, i-a dat o sabie de aur şi, când i-a dat-o,
i-a spus: 16 „Ia această sabie sfântă ca dar din partea lui Dumnezeu! Cu ea îi
vei frânge pe duşmani."

15,6 „trofeu comun": o movilă de pietre în jurul căreia se îngrămădeau armurile duşmanilor ucişi (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

15,9 „din Lege şi din profeţi": expresia „Legea şi profeţii" denumeşte la această vreme principalele colecţii de texte sacre; puţin mai târziu, traducătorul Înţelepciunii lui Iisus Sirah le-a adăugat „scrierile". Şi astăzi, în ebraică Biblia este numită *Torāh n*^{e}*bhi'īm ū k*^{e}*thubhīm* (prescurtat *Tanakh*).

15,12 „desăvârşit", gr. καλὸς καὶ ἀγαθός, *litt.* „frumos şi bun", formula care îl definea, în lumea greacă, pe cetăţeanul ideal, desăvârşit din punct de vedere fizic şi moral (*cf.* şi 1Mac.).

15,16 Descrierea de vise premonitorii este un fapt frecvent întâlnit în literatura antică, începând cu Homer.

[17] Astfel, întăriţi de cuvintele lui Iuda, foarte frumoase şi în stare să
îndrepte spre vitejie şi să îmbărbăteze sufletele tinerilor, au hotărât să nu
mai zăbovească în tabără, ci, vitejeşte, să atace cu vitejie şi, luptând corp la
corp cu toată bărbăţia, să hotărască lucrurile, pentru că erau în primejdie şi
cetatea, şi religia, şi lăcaşul sfânt. [18] Teama lor cea mare nu era atât cu
privire la femeile, copiii, fraţii şi rudele lor, cea dintâi şi cea mai mare fiind
pentru templul sfinţit. [19] Iar neliniştea celor rămaşi în oraş era la fel de
mare, fiind ei îngrijoraţi de lupta care se dădea în câmp deschis. [20] Când toţi
erau încordaţi şi aşteptau deznodământul, deoarece duşmanii se apropiau
rânduiţi în linie de bătaie, cu elefanţii puşi la locurile potrivite şi cu călări-
mea aşezată pe laturi, [21] Macabeul, văzând mulţimea de duşmani şi felu-
ritele arme şi cruzimea fiarelor, a ridicat mâinile spre cer şi l-a invocat pe
Domnul făcător de minuni, ştiind că nu datorită armelor, ci din hotărârea
Lui li se dă biruinţa celor care sunt vrednici. [22] Şi atunci s-a rugat astfel:
„Tu, Stăpâne, l-ai trimis pe îngerul Tău în vremea lui Ezekias, regele Iudeii,
şi el a ucis din armata lui Sennacherim ca la o sută optzeci şi cinci de mii de
oameni; [23] şi acum, Stăpâne al cerurilor, trimite-l pe îngerul cel bun înaintea
noastră spre teamă şi cutremur. [24] Cu măreţia braţului Tău să fie loviţi cei
care au venit cu hulă împotriva poporului Tău sfânt." Cu aceste cuvinte şi-a
încheiat el rugăciunea.

[25] Oamenii lui Nicanor înaintau cu sunete de trâmbiţe şi cântece de
război. [26] Oamenii lui Iuda, cu invocaţii şi rugăciuni s-au aruncat în luptă cu
duşmanii. [27] Cu mâinile luptându-se, dar în inimi rugându-se lui Dumnezeu,
au doborât nu mai puţin de treizeci şi cinci de mii de oameni, bucurându-se
mult de arătarea lui Dumnezeu. [28] Întorcându-se bucuroşi de la bătălie,
l-au aflat pe Nicanor căzut în luptă îmbrăcat cu armura. [29] Izbucnind un
strigăt şi făcându-se învălmăşeală, îl binecuvântau pe Stăpânul în limba
strămoşească. [30] Iar Iuda, care cel dintâi se dăruise trup şi suflet pentru cei
de un neam cu el, care îşi păstrase din tinereţe iubirea faţă de ei, a poruncit
să i se taie lui Nicanor capul şi braţul din umăr şi să fie duse la Ierusalim.
[31] Şi ajungând el însuşi acolo, i-a adunat pe toţi cei de un neam cu el şi i-a
pus pe preoţi în faţa altarului; apoi a trimis după cei din Cetăţuie. [32] Le-a
arătat capul nelegiuitului Nicanor şi mâna răufăcătorului, pe care o ridicase

---

15,17 „religia", *litt.* „cele sfinte".

15,20 Elefanţii lipsesc din episodul paralel din 1Mac. 7,43-45.

15,22 Evocarea dezastrului lui Sennacherim se regăseşte şi în 1Mac. 7,41 şi 2Mac. 8,19.

cu îngâmfare împotriva Casei sfinte a Celui Atotputernic. [33] Apoi i-a tăiat nelegiuitului Nicanor limba, a poruncit să fie dată bucățele păsărilor, iar plata nebuniei să fie atârnată în fața templului. [34] Și atunci toți au înălțat către cer binecuvântări Domnului care se arătase și au spus: „Binecuvântat să fie cel care și-a păzit locul Său [sfânt] nepângărit." [35] Iar capul lui Nicanor l-a atârnat de Cetățuie, ca semn limpede și vădit pentru toți al ajutorului dat de Domnul. [36] Și au hotărât cu toții prin vot obștesc să nu lase neînsemnată această zi, ci să o sărbătorească în a treisprezecea zi din luna a douăsprezecea – aceasta se numește Adar în limba siriacă – în ajunul zilei lui Mardochai.

[37] Astfel s-au încheiat cele petrecute cu Nicanor și, pentru că din vremea aceea orașul a rămas în stăpânirea evreilor, îmi închei și eu aici povestirea. [38] Dacă este bine alcătuită, aceasta am voit-o și eu; iar dacă este prea simplă și săracă, atât mi-a stat în putere. [39] Și, după cum este dăunător să bei numai vin și, de asemenea, numai apă, dar vinul amestecat cu apă este plăcut și aduce multă desfătare, tot astfel orânduirea povestirii farmecă urechile celor care o ascultă prin alcătuirea ei. Iar aici să fie sfârșitul.

15,33 „plata": gr. ἐπίχειρα înseamnă și „braț" și face joc de cuvinte cu χείρ, „mână", de la v. 32.

15,39 Anticii obișnuiau să bea vinul amestecat cu apă. ♦ Afectarea modestiei este curentă în literatura greco-romană.

3 MACABEI

3 Macabei

1 [1] Când [Ptolemeu] Philopator a aflat de la cei care se întorseseră că Antiochos a pus mâna pe locurile pe care le stăpânise el, a trimis porunci tuturor oştirilor [sale], atât de pedestraşi, cât şi de călăreţi şi, luând-o cu sine pe sora sa Arsinoe, a mers până în părţile Raphiei, unde-şi puseseră tabăra oamenii lui Antiochos. [2] Un oarecare Theodot, vrând să-şi înfăptuiască planul, a luat cu sine pe cei mai buni din oştile lui Ptolemeu, care îi fuseseră încredinţaţi lui mai înainte, şi s-a dus noaptea la cortul lui Ptolemeu, spre a-l ucide de unul singur şi a pune astfel capăt războiului. [3] Dar Dositheos, zis şi al lui Drimylos, de neam iudeu, care mai târziu a trădat legea şi învăţăturile strămoşeşti înstrăinându-se, luându-l de acolo [pe Ptolemeu], a culcat în cort pe un oarecare, şi acesta s-a întâmplat să primească răzbunarea destinată regelui. [4] A urmat o bătălie aprigă şi, când lucrurile mergeau mai bine pentru Antiochos, Arsinoe, alergând fără încetare printre oşteni, a început să-i roage cu lacrimi şi plânset, cu părul despletit, să lupte bărbăteşte

---

1,1 Ptolemeu al IV-lea Philopator domneşte între 222 şi 204 î.H. ♦ Antiochos al III-lea cel Mare domneşte între 222 şi 187 î.H. ♦ „Arsinoe": sora şi soţia lui Ptolemeu al IV-lea. ♦ „în părţile Raphiei": e vorba de Siria de nord, teritoriu disputat între lagizi şi seleucizi. ♦ Bătălia de la Raphia, localitate din Gaza, a avut loc la 23 iunie 217 î.H. şi s-a încheiat cu victoria lui Ptolemeu asupra lui Antiochos, după ce cavaleria seleucidă şi elefanţii au eşuat în misiune. Lupta s-a încheiat cu atacul falangei egiptene şi cu zdrobirea infanteriei lui Antiochos (Saulnier, Ch., p. 91). Relatarea biblică a bătăliei concordă, în mare, cu cea istorică oferită de Polibiu (5,82-86). Există totuşi şi diferenţe, care se datorează fie originalităţii autorului 3Mac., fie utilizării de către acesta a unei surse intermediare. M. Delcor este de părere că sursa autorului 3Mac. va fi fost Ptolemeu din Megalopolis, autorul unei istorii defavorabile domniei lui Ptolemeu Philopator (*Apocrypha and Pseudepigrapha of the Hellenistic Period*, în *The Cambridge History of Judaism*, vol. III, p. 496).

1,2 „Theodot": la Polibiu (5,79) este numit Θεόδοτος ὁ Αἰτωλος.

1,3 Polibiu (5,81) descrie amănunţit tentativa eşuată a lui Theodot, despre care spune că l-a trădat pe Ptolemeu; nu-l pomeneşte în nici un fel pe Dositheos, în schimb afirmă că în locul lagidului a fost asasinat medicul regal Andreas.

1,4 La Polibiu (5,83), Arsinoe promite răsplăţi, fără să fie indicat cuantumul lor. Două mine de aur echivalau cu două sute de drahme de argint.

pentru ei înşişi, pentru copiii şi femeile lor; şi le făgăduia că, dacă înving, le
va dărui fiecăruia câte două mine de aur. 5 Şi astfel s-a întâmplat că duş-
manii au fost înfrânţi în lupte corp la corp, şi mulţi au fost luaţi prizonieri.
6 După ce a dejucat această uneltire, Ptolemeu a hotărât să se ducă în
oraşele învecinate, spre a le îmbărbăta. 7 Făcând aceasta şi împărţind daruri
sanctuarelor, a sporit îndrăzneala supuşilor săi.
8 Când iudeii au venit la el trimişi de sfatul bătrânilor ca să-l salute, să-i
aducă daruri [de bun venit] şi să-l felicite pentru cele întâmplate, l-a cuprins
dorinţa să meargă la ei cât mai curând cu putinţă. 9 Ajungând la Ierusalim,
I-a adus jertfă Preamarelui Dumnezeu, I-a dăruit ofrande de mulţumire şi a
făcut tot ce se cuvenea în locul acela. Apoi a intrat acolo şi a fost uluit de
buna îngrijire şi de măreţia lui; 10 şi, admirând buna organizare a lăcaşului
sfânt, l-a cuprins dorinţa să intre [chiar] înlăuntrul templului. 11 Când i s-a

---

1,5 Întreaga bătălie este descrisă amănunţit de Polibiu (5,79-85).

1,8-22 Decizia lui Ptolemeu de a intra în Templu stârneşte aceleaşi proteste din partea locuitorilor din Ierusalim ca îndrăzneala lui Heliodor din 2Mac. 9-24. Ambele episoade urmează îndeaproape acelaşi scenariu: sosirea străinului în Ierusalim (3Mac. 1,9 – 2Mac. 3,9); decizia de a pătrunde în sanctuar şi încercările de disuadare din partea slujitorilor Templului (3Mac.1,11 – 2Mac. 3,11); refuzul străinului de a urma sfaturile (3Mac. 1,12-15 – 2Mac. 3,14); reacţia disperată a mulţimii din Ierusalim (3Mac. 1,16-29 – 2Mac. 3,15-22). Deşi naraţiunea de faţă este mai extinsă decât cea din 2Mac., paralelismul celor două scene i-a determinat pe unii comentatori să afirme, în consonanţă cu tradiţia, că 2Mac. şi 3Mac. aparţin aceluiaşi autor. Totuşi, C.W. Emmet (în *APOT*, vol. I, pp. 155-173) respinge ipoteza, subliniind anumite diferenţe stilistice între cele două cărţi şi demonstrând că textul 2Mac. este mai apropiat stilistic de Polibiu decât 3Mac. (*apud* Delcor, M., *op. cit.*, p. 495).

1,9 Flavius Iosephus, în *Contra Apionem*, II 49, îi atribuie lui Ptolemeu al III-lea Euergetes anumite fapte puse de autorul 3Mac. pe seama lui Ptolemeu al IV-lea Philopator. În realitate, Euergetes a mers, după o luptă, la Ierusalim, ca să aducă jertfe de mulţumire şi a profitat de destoinicia a doi generali evrei: Dositheos şi Onias.

1,10 *Cf.* descrierea Templului în Iezechiel 40-42. În Templu erau două altare: primul, de mici dimensiuni, se afla în faţa Sfintei Sfintelor şi era făcut din lemn acoperit cu foiţă de aur; al doilea, din bronz, se afla în curte şi servea pentru arderea jertfelor. Păgânilor le era interzis accesul în Templu: „Orice om străin, netăiat de jur împrejur la inimă şi la trup, adică nici un străin din cei ce se află în mijlocul lui Israel să nu intre în templul Meu.” (Iezechiel 44,9) Există o inscripţie de dată romană prin care se statuează interdicţia pentru neiudei de a intra în Templu. În iulie 63, Cnaeus Pompeius a pătruns în Sfânta Sfintelor.

1,11 Descrierea interdicţiei se referă de fapt la Sfânta Sfintelor, locul tainic şi sacru prin excelenţă al Templului. Pentru expresia „Sfânta Sfintelor”, *cf.* nota 4,4 la Numerii.

spus că nu-i este îngăduit să facă aceasta, fiindcă n-au voie să intre nici cei
din neam[ul lor] şi nici toţi preoţii, ci doar arhiereul, care e în fruntea
tuturor şi aceasta numai o dată pe an, el nu s-a lăsat în nici un chip convins.
12 Nici când i s-a citit Legea, tot nu a dat înapoi, ci stăruia că el trebuie să
pătrundă acolo, spunând: „Chiar dacă aceia sunt lipsiţi de o asemenea
cinste, eu nu trebuie să fiu [lipsit]." 13 Şi a întrebat din ce pricină, când
intrase în orice alt sanctuar, nimeni dintre cei de faţă nu-l oprise. 14 Atunci
cineva, fără să se gândească, a spus că nu face bine să se laude cu aceasta.
15 „Dar, de vreme ce s-a întâmplat aşa, dintr-o pricină sau alta, oare nu voi
intra oricum, fie că ei vor, fie că nu?" 16 Atunci preoţii, îmbrăcaţi cu toate
veşmintele [sfinte], au căzut cu faţa la pământ şi au început să-L roage pe
Preamarele Dumnezeu să-i ajute în acele împrejurări şi să înfrâneze avântul
celui care voia să năvălească în chip nelegiuit; ei umpleau templul cu
strigăte şi cu lacrimi; 17 iar cei rămaşi afară în oraş s-au tulburat şi s-au
năpustit [într-acolo], neştiind ce se întâmplă. 18 Fecioarele care erau închise
în iatacuri s-au repezit afară împreună cu mamele lor, şi-au pus ţărână pe
plete şi umpleau străzile de gemete şi bocete. 19 Şi cele de curând măritate
[au ieşit] din iatacurile orânduite pentru nuntă şi, părăsindu-şi cuvenita
sfială, au prins a alerga de-a valma prin oraş. 20 Mamele şi doicile îşi lăsau
şi pruncii nou-născuţi pe unde se nimerea, unele în case, altele pe uliţe, şi,
fără a putea fi oprite, s-au îmbulzit către templul cel preaînalt. 21 Felurite
erau rugile celor care se adunaseră acolo [aduşi de] blestemăţiile plănuite
[de rege]. 22 Alături de aceştia se aflau oameni curajoşi din oraş, care nu
răbdau încăpăţânarea aceluia de a duce la îndeplinire lucrurile plănuite:
23 chemând la arme şi la moartea de viteaz pentru legea strămoşească, au
făcut mare zarvă în locul acela şi cu mare greutate au fost înduplecaţi de cei
mai în vârstă şi de bătrânii [poporului] să se întoarcă la locul lor de rugă-
ciune. 24 În tot acest răstimp mulţimea stătea în rugăciune ca şi mai înainte.
25 Iar bătrânii din jurul regelui se străduiau în fel şi chip să-i schimbe gândul

---

1,16 Importanţa supremă pe care preoţii o acordă Templului, precum şi rugăciunile pe care aceştia le înalţă pentru izbăvirea lui concordă cu aceeaşi preocupare în 2Mac. 8,2-4 şi 14,34-36.

1,18 „ţărână pe plete": era un semn de doliu. În 2Mac. 3,19, femeile îşi arată mâhnirea încingându-se pe sub sâni cu pânză de sac.

1,23 „moartea de viteaz": autorul trimite explicit la moartea pentru credinţă a martirilor Macabei, oferind încă un indiciu pentru mediul în care a fost alcătuită cartea sau un argument pentru plasarea ei în canonul LXX. ♦ Cei mai chibzuiţi doreau să evite vărsarea de sânge şi îşi puneau întreaga speranţă în intervenţia divină.

trufaş de la ce plănuise, [26] dar el, în încrâncenarea lui, nu ţinea seama de nimic, se apropia din ce în ce mai mult, hotărât să-şi ducă sus pomenitul plan la îndeplinire. [27] Cei din jurul său, văzând acestea, s-au apucat şi ei, împreună cu ai noştri, să-L invoce pe Cel care are toată puterea, ca să-i apere în necazul acesta şi să nu treacă cu vederea acea faptă nelegiuită şi plină de trufie. [28] Strigătul neîncetat şi puternic al mulţimii adunate a ajuns o larmă de nedescris. [29] Părea că nu numai oamenii, ci şi zidurile şi tot pământul răsună fiindcă toate voiau mai degrabă moartea decât pângărirea locului.

2 [1] Atunci arhiereul Simon, plecându-şi genunchii în faţa templului şi întinzându-şi mâinile cu mare cuviinţă, s-a rugat astfel: [2] „Doamne, Doamne, Împărate al cerurilor şi Stăpâne a toată făptura, Sfinte între sfinţi, care [eşti] singurul cârmuitor, atotputernice, ia aminte la noi cei chinuiţi de acest nelegiuit şi spurcat care se laudă cu îndrăzneala şi puterea lui! [3] Căci Tu, ziditorul a toate şi Stăpânitorul tuturor, eşti drept cârmuitor şi îi judeci pe cei care se poartă cu obrăznicie şi trufie. [4] Tu i-ai nimicit pe cei care în trecut au săvârşit nedreptate, între care se aflau şi uriaşii care se încredeau în puterea şi îndrăzneala lor, îngrămădind peste ei puhoi de ape. [5] Tu, pe cei din Sodoma, care se purtau cu trufie şi care ajunseseră vestiţi pentru ticăloşiile lor, i-ai pârjolit cu foc şi cu pucioasă, punându-i ca pildă pentru urmaşi. [6] Iar pe îndrăzneţul Faraon, care a dus în robie poporul Tău sfânt, Israel, l-ai pedepsit în multe şi felurite chipuri, făcându-Ţi cunoscută puterea Ta cea mare. [7] Şi, când îi urmărea cu care şi cu oaste multă, l-ai

---

1,27 „Cel care are toată puterea": gr. τὸν πᾶν κράτος ἔχοντα. Acelaşi epitet, în formă sintetică, este folosit în 2Mac. 3,22. Contextele sunt paralele.

2,1 Arhiereul din episodul paralel (2Mac. 3,31) se numeşte Onias. Numele Simon şi Onias sunt foarte frecvente în perioada elenistică şi, în special, în cea hasmoneică.

2,2-3 Două ipostaze frecvente ale lui Dumnezeu în scrierile biblice din perioada elenistică se regăsesc aici: cea de războinic şi cea de creator (*cf.* şi Ester 4,17c).

2,4-7 „Rezumatul" istoric din rugăciunea lui Simon are un vădit rol didactic pentru diaspora evreiască din perioada elenistică. De fapt, Simon explică, în rugăciunea sa, asemenea lui Mardochai, în Ester 4,17f-g, cauzele suferinţelor actuale ale evreilor. Intervenţiile celor două personaje din 3Mac. şi Ester prezintă reminiscenţe de gândire deuteronomistă şi reprezintă, în epoca în care au fost scrise, punctul de vedere cel mai autorizat al iudaismului radical.

2,4 *Cf.* Gen. 6,4; 7,10.

2,5 Distrugerea Sodomei şi Gomorei: *cf.* Gen. 19,25-29.

2,6 *Cf.* Ex. 7-11.

2,7 *Cf.* Ex. 14.

scufundat în adâncul mării, iar pe cei care credeau în Tine, Stăpânul a toată
făptura, i-ai trecut [prin ape] nevătămați; [8] aceștia, văzând faptele mâinilor
Tale, Te-au lăudat pe Tine, Atotputernice. [9] Tu, Împărate, ziditorul pămân-
tului nemărginit și nemăsurat, ai ales acest oraș și ai sfințit acest loc pentru
numele Tău, cu toate că nu ai nevoie de nimic, și l-ai preamărit cu arătarea
Ta preastrălucită, după ce l-ai zidit spre slava marelui și cinstitului Tău
nume. [10] Și Tu, care iubești casa lui Israel, ne-ai făgăduit că, dacă ne vom
abate de la Tine și ne va ajunge restriștea și [atunci], venind în locul acesta,
ne vom ruga, vei asculta rugăciunea noastră. [11] Iar Tu ești credincios și ade-
vărat. [12] Și, de vreme ce pe părinții noștri, atunci când adesea se aflau la
restriște, i-ai ajutat în smerenia lor și i-ai izbăvit din mari nenorociri, [13] vezi
și acum, Împărate sfinte, cum, din pricina multelor și marilor noastre păcate,
suntem striviți [de suferință], supuși dușmanilor noștri și copleșiți de neputință.
[14] Iar în prăbușirea noastră, îndrăznețul și spurcatul acesta năzuiește să-și bată
joc de acest loc sfânt închinat, pe pământ, numelui slavei Tale. [15] Căci a
ajunge la lăcașul Tău, la cerul cerului, nu este cu putință oamenilor. [16] Însă,
fiindcă ai binevoit [să-Ți arăți] slava în poporul Tău Israel și ai sfințit locul
acesta, [17] nu ne pedepsi întru necurățenia acestora și nu ne mustra întru
pângărire, ca să nu se laude nelegiuiții în mânia lor, nici să nu tresalte în
trufia limbii lor, zicând: [18] «Am călcat în picioare acest templu al sfințeniei
așa cum sunt călcate în picioare casele idolești.» [19] Șterge păcatele noastre,
spulberă rătăcirile noastre și arată-Ți mila Ta în ceasul de față! [20] Degrabă
să ne întâmpine îndurările Tale și pune cântări de laudă în gura celor
deznădăjduiți și cu inima zdrobită și dăruiește-ne pacea."

[21] Atunci Dumnezeu care vede toate și cel dintâi Părinte, Sfânt între
sfinți, ascultând rugăciunea făcută după lege, l-a bătut pe cel care se prea
înălțase prin obrăznicie și îndrăzneală. [22] Clătinându-l de colo-colo, asemenea

---

2,10 *Cf.* rugăciunea lui Solomon, 3Rg. 8,33-34.

2,10-12 Chemarea ca salvator a lui Dumnezeu este legitimată în virtutea legămintelor străvechi pe care le-a încheiat cu Israel, poporul ales chiar de El.

2,13 Nenorocirile care se abat asupra iudeilor sunt determinate de propriile lor păcate, idee cardinală a credinței iudaice.

2,22 Pedeapsa de care are parte Ptolemeu în Templu este mai puțin spectaculoasă, deși mult mai gravă, decât cea aplicată lui Heliodor în 2Mac. 3,25-26. Aici, intervenția divină este directă. În 2Mac. 25-26, ea este încifrată într-o viziune, posibil legată de unele simptome halucinatorii ale bolii. În ambele cazuri, pare să fie vorba de crize de epilepsie, boală sacră, de ale cărei atacuri fulgerătoare erau surprinși, în gândirea iudaică, cei care încălcau legile Domnului.

unei trestii [bătute] de vânt, l-a prăvălit fără putere la pământ, ba chiar cu
mădularele înțepenite, încât nu putea nici să vorbească, lovit de o dreaptă
judecată. 23 Când prietenii și păzitorii săi au văzut [pedeapsa] cumplită ce se
abătuse asupra lui, temându-se să nu se săvârșească din viață, l-au scos
repede afară, cuprinși de o spaimă copleșitoare. 24 Iar când, după o vreme,
și-a venit în fire, nu s-a căit nicidecum după acea pedeapsă, ci a plecat
amenințând cumplit.

25 Ajuns în Egipt, și-a sporit răutățile, din pricina celor ce-l însoțeau la
ospețe, despre care mai înainte am amintit, și a tovarășilor împreună cu care
lepădase tot ce era drept; 26 și nu numai că nu s-a mulțumit cu nenumărate
nelegiuiri, ci a mers cu îndrăzneala atât de departe, încât a stârnit vorbiri de
rău peste tot și mulți dintre prietenii lui, privind la ce plănuia regele, îi
urmau și ei voia. 27 El plănuise să aducă ocară în public neamului [iudeilor].
Pentru aceasta a ridicat pe turnul din curte un stâlp pe care [a pus] să fie
săpată o inscripție: 28 [cum că] nimănui dintre cei care nu aduc jertfă nu-i
este îngăduit să intre în templele lor și toți iudeii să fie înscriși [pentru dări]
în rândul poporului ca niște slujitori; cei care se vor împotrivi să fie luați cu
forța și omorâți. 29 Iar cei înscriși să fie însemnați pe trup cu pecetea lui

---

2,23 „prietenii": titlu oficial al înalților demnitari de la curte.

2,25 Acțiunea se mută în Alexandria, locul unde cartea a fost compusă și în mijlocul comunității căreia îi era dedicată.

2,28 Adică să fie obligați să se comporte din toate punctele de vedere asemenea celorlalte populații din regat. ♦ „să fie înscriși [pentru dări] în rândul poporului": gr. ἀχθῆναι εἰς λαογραφίαν. Unica mențiune istorică a unui recensământ în vremea lui Ptolemeu al IV-lea Philopator. Unii comentatori au considerat că textul 3Mac. este mult mai târziu, socotind că termenul λαογραφία trimite la inițiativa lui Augustus de a supune populația Alexandriei la plata unei taxe față de statul roman. Contraargumentul la o asemenea ipoteză este că decretul lui Augustus nu presupunea discriminări religioase sau etnice, așa cum reiese din începutul versetului de față.

2,29 Dionysos era un zeu al vegetației, al fertilității; cultul lui implica rituri orgiastice. Fiul lui Zeus și al Semelei, persecutat de Hera, a întreprins o călătorie lungă în jurul *oikoumenei* (Egipt, Siria, India, Tracia, Teba, Argos, Icaria, Naxos) civilizându-i pe oameni și învățându-i să cultive vița-de-vie. Apoi a coborât în Hades, pentru a-și elibera mama, cu care a urcat în Olimp, dându-i numele de Tione. O parte a tradiției legendare antice afirmă originea tracă a zeului; un alt filon, legat mai ales de puterile lui regeneratoare, îi stabilește o obârșie frigiană. În ciuda absenței sale din rândul zeilor mari ai *Iliadei* și *Odiseii*, Dionysos este un zeu străvechi în Grecia, fapt atestat de prezența numelui său în tăblițele miceniene, cea mai veche scriere greacă. Cultul său misteric atinge apogeul în epoca elenistică, în perioada imediat următoare marii expediții a lui

Dionysos, o frunză de iederă, fiind astfel puşi la o parte în starea dinainte;
[30] dar, ca să nu pară duşmanul tuturor, a scris mai jos: „Dacă vreunii dintre
aceştia vor intra în rândul celor care se iniţiază în mistere, să se bucure de
aceleaşi drepturi cetăţeneşti ca şi alexandrinii."
[31] Unii, urând în chip necugetat preţul pe care-l aveau de plătit pentru
intrarea în cetatea evlaviei, lesne s-au supus în speranţa că se vor bucura de
mai mare cinste dacă vor trece de partea regelui. [32] Dar cei mai mulţi s-au
întărit în sufletul lor nobil şi nu s-au depărtat de evlavie; plătind bani, ca
să poată trăi liniştiţi, au încercat să scape de înscriere. [33] Având bună
nădejde că vor dobândi curând scăpare, se uitau cu silă la cei care se
lepădaseră [de lege], îi socoteau duşmani ai neamului şi-i lipseau de traiul
în comun şi de întrajutorare.

3 [1] Când nelegiuitul a aflat acestea, s-a înfuriat atât de tare încât nu şi-a
îndreptat mânia numai împotriva iudeilor din Alexandria, ci chiar mai tare

---

Alexandru Macedon, cu atât mai mult cu cât misterele sale nu erau legate de un loc, ca în cazul celor ale Demetrei şi Persephonei de la Eleusis. Cele două atribute ale zeului, de regenerator al naturii-agricultor şi de civilizator peregrin, reprezintă la nivel simbolic misiunea asumată de greci în urma cuceririi lumii barbare. „Date fiind legăturile dintre cultivarea pământului şi dezvoltarea formelor de viaţă civilizată, el devine purtătorul legilor şi al civilizaţiei, iubitorul păcii." (Ferrari, A., 2003, *s.v.* „Dionysos") Bibliografia modernă despre zeu şi despre cultul dionisiac este imensă: pe lângă celebrul eseu filozofic al lui Nietzsche, menţionăm trei autori remarcabili (*cf.* Bibliografia la 1-4 Macabei): Jeanmaire, H., 1951 (reeditare în 1991); Otto, W.F., 1992; Detienne, M., 1977. ♦ Autorităţile din Alexandria sau din Antiohia au încercat în repetate rânduri să-l echivaleze pe YHWH cu un zeu important din panteonul elenistic, în speranţa emancipării evreilor şi a aducerii lor sub ascultarea legilor elenistice. Corespondenţii propuşi pentru YHWH au fost Zeus, Sabazius şi Dionysos. Propunerea lui Ptolemeu al IV-lea Philopator ca evreii să-l recunoască drept zeu suprem pe Dionysos provenea din preferinţa exacerbată a faraonului elenistic pentru fiul Semelei. M. Hengel afirmă că Ptolemeu al IV-lea urmărea, prin constrângere şi promisiuni, să convingă elitele evreieşti de la Alexandria să adopte cultul lui Dionysos (Hengel, M., p. 205).

3,1 „în ţară": termenul este neclar, pentru că poate desemna deopotrivă provincia egipteană în contrast cu Alexandria sau, mai degrabă, patria-mamă. În orice caz, explicaţia pe care o oferă 3Mac. pentru ura lagidului împotriva populaţiei evreieşti din jurisdicţia lui nu este completă din punct de vedere istoric. Regatul elenistic al Egiptului se confrunta cu o criză economică pronunţată, a cărei expresie, atestată istoric, a fost o inflaţie a monedei de aramă. În aceste condiţii de precaritate financiară şi declin politic accelerat, supuşii semiţi ai suveranului alexandrin din provinciile Fenicia şi Siria au înclinat să-l sprijine pe rivalul seleucid al acestuia, fapt care a atras, probabil, represalii oficiale

împotriva celor care locuiau în țară; și a dat poruncă să fie strânși cu toții
într-un singur loc fără întârziere și să li se ia viața cu cea mai mare cruzime.
2 Pe când se puneau la cale acestea, a fost răspândit un zvon răuvoitor
împotriva neamului [iudeilor] de către oameni care unelteau laolaltă să le
facă rău, sub cuvânt că [iudeii] îi împiedică de la cele legiuite. 3 Însă iudeii
au păstrat întotdeauna față de regi o bunăvoință și o credință nedezmințită;
4 dar, cinstindu-L pe Dumnezeu și călăuzindu-se după legea Lui, au păstrat
deosebiri cu privire la mâncăruri, din care pricină deveniseră nesuferiți
unora. 5 Deoarece felul lor de viață era împodobit cu fapte bune de dreptate,
se bucurau în ochii tuturor de o faimă bună. 6 Însă cei de alt neam nu țineau
deloc seama de binele pe care îl făceau aceștia neamului și despre care se
vorbea îndeobște, 7 ci bârfeau modul lor diferit de a se închina și de a
mânca, spunând mereu că oamenii cu pricina nu sunt credincioși nici
regelui, nici oamenilor stăpânirii, ci răuvoitori și se împotrivesc cârmuirii.
Și astfel stârneau o neobișnuită înverșunare împotriva lor. 8 Grecii care
locuiau în oraș și nu suferiseră niciodată nedreptăți din partea lor, văzând
încrâncenarea neașteptată și năvala de neînțeles împotriva acestor oameni,
nu aveau putere să-i ajute, întrucât cârmuirea era tiranică, dar îi încurajau
răbdând cu greu situația; și se gândeau că se va schimba [curând], 9 căci o
asemenea mulțime de oameni care nu făcuse nici o greșeală nu putea fi

---

împotriva populației evreiești, socotită „colaboraționistă". E vorba de campania din amintitele provincii, soldată cu bătălia de la Raphia.

3,3 Se acreditează ideea că populația evreiască se afla în conflict doar cu autoritățile statului, nu și cu locuitorii de rând ai Alexandriei. Spre deosebire de viziunea radicală asupra tendințelor antiiudaice din Ester, 3Mac. nuanțează explicit atitudinile față de evreii alexandrini: a puterii oficiale și a populației civile.

3,7 Tendințe antiiudaice s-au manifestat în rândul autorilor elenistici încă din secolul al III-lea î.H. Hecateu din Abdera, în lucrarea *Egyptiaca*, citată de Diodor din Sicilia, în *Bibliotheca historica* 40,3, constată că iudeii sunt „asociali și mizantropi". Acuzele se înmulțesc o dată cu expansiunea elenizării *oikoumenei*. În această serie intră constatările lui Apollonius Molon, citat de Flavius Iosephus, în *Contra Ap.* II, 148, cum că evreii ar fi fost „mizantropi și atei", și ale lui Diodor din Sicilia însuși (*Bibliotheca historica*, 34-35,1,1). Despre subiect, *cf.* recentul studiu al lui Schäfer, P., 1997.

3,8 În spatele acuzațiilor de antiiudaism adresate populației „de alt neam" (nu greci de rând!) se ascunde, ca în Ester, criza din interiorul comunităților evreiești din diaspora, dar, o dată cu invazia lui Antiochos al IV-lea, și din Palestina. 3Mac. atestă, voalat, conflictul de proporții iscat între grupările evreiești reformatoare, elenizate și elenizante, pe de o parte, și cele tradiționaliste, radicale, al căror punct de vedere este exprimat în cartea de față (*cf.* 3,23).

lăsată [să sufere] astfel. 10 Iar unii vecini, prieteni şi tovarăşi de negustorie,
se întâlneau cu ei într-ascuns şi le dădeau încredere că-i vor apăra şi că vor
face tot ce le va sta în putinţă pentru a-i ajuta.
11 [Ptolemeu], încântat că [toate] îi merg bine şi neluând în seamă puterea
Preamarelui Dumnezeu, ci gândindu-se să stăruie mai departe în ceea ce-şi
pusese în minte, a scris împotriva lor următoarea scrisoare: 12 „Regele
Ptolemeu Philopator, comandanţilor şi oştenilor din Egipt şi din fiecare loc,
salutări şi sănătate. 13 Eu însumi sunt sănătos şi treburile noastre merg bine.
14 De vreme ce campania noastră din Asia, despre care ştiţi şi voi, s-a în-
cheiat cu bine, aşa cum era plănuit, cu ajutorul bine chibzuit al zeilor, 15 am
hotărât ca pe popoarele care locuiesc în Siria *Koile* şi Fenicia să nu [le
cârmuim] prin puterea armelor, ci să le alintăm precum o doică cu blândeţe
şi multă omenie şi să le facem bine cu bunăvoinţă. 16 Cum am dăruit multe
templelor din diferite oraşe, ne-am dus şi la Ierusalim spre a cinsti templul
acestor nenorociţi care nu vor în nici un chip să-şi lepede nebunia. 17 Dar
aceştia doar în vorbă s-au bucurat de sosirea noastră; în faptă n-au fost
sinceri; când am vrut să pătrundem în templu şi să-l cinstim cu cele mai
cuviincioase şi frumoase daruri, 18 ei, împinşi de străvechea lor trufie, ne-au
oprit să intrăm, dar au fost cruţaţi de puterea noastră datorită omeniei cu
care ne purtăm faţă de toţi oamenii. 19 Şi şi-au arătat pe faţă duşmănia
împotriva noastră ca unii care numai ei singuri dintre toate neamurile se
împotrivesc cu trufie regilor şi binefăcătorilor lor şi nu vor să recunoască
nici o putere legiuită. 20 Dar noi nu ne-am potrivit nebuniei lor, ci ne-am

---

3,18 „omenie": gr. φιλανθρωπία, *litt.* „filantropie". Termenul are profunde implicaţii în filozofia greacă. El este expresia sentimentului de prietenie pe care omul poate şi trebuie să şi-l asume în legăturile sale cu ceilalţi. „Filantropia", ca mod de viaţă, era un *topos* al majorităţii şcolilor filozofice postsocratice. Începe să fie conceptualizată şi practicată în mod conştient mai ales în perioada elenistică. Însă curentul care a consacrat tematic termenul este stoicismul, care definea „filantropia" ca iubire reciprocă şi o ridica la grad de principiu natural, aproape „de instinct primordial". Conceptul atinge maturitatea în stoicismul târziu, la Seneca, Epictet şi Marcus Aurelius, fiind echivalată acum cu legătura de fraternitate dintre oameni, legătură impusă de ideea că toţi oamenii sunt copiii aceleiaşi divinităţi (Reale, G., vol. IX, 2004, pp. 187-188). Filozofii evrei şi Părinţii Bisericii îl preiau, îmbogăţindu-l şi nuanţându-l în conformitate cu propria lor credinţă (Filon din Alexandria, Clement, Origen etc.). ♦ Ptolemeu pretinde că iudeii interpretau omenia/filantropia sa drept slăbiciune; numai astfel, credea el, se putea explica împotrivirea lor faţă de intenţia sa de a vizita Templul în întregime.

3,20 Lagidul n-a înţeles că el a fost împiedicat să pătrundă în Templu în virtutea unei porunci divine şi declară că n-a vrut să facă uz de forţă.

întors învingători în Egipt şi am întâmpinat cu omenie toate neamurile, aşa
cum se cuvenea; [21] pe lângă aceasta, am dat de ştire tuturor că nu purtăm
duşmănie celor din neamul lor şi, datorită participării lor la război alături de
noi şi nenumăratelor treburi încredinţate lor cu inimă sinceră de multă
vreme, am hotărât să facem o schimbare socotindu-i vrednici [să primească]
cetăţenia alexandrină şi să ia parte la rânduielile veşnice ale slujbelor
noastre. [22] Ei însă, luând acestea cu totul altfel şi, dintr-o răutate înnăscută,
respingând binele şi îndreptându-se cu îndărătnicie spre rău, [23] nu numai că
au dispreţuit darul de mare preţ al cetăţeniei, ci îşi arată sila, prin vorbe şi
tăcere, faţă de puţinii dintre ei care se poartă cu sinceritate faţă de noi; în
orice împrejurare, îşi închipuie în taină că, datorită felului lor josnic de
viaţă, ne vor sili curând să dăm înapoi de la ce voim să facem. [24] De aceea,
şi întemeiaţi pe dovezi clare că aceştia în toate chipurile ne sunt răuvoitori,
fiind noi prevăzători ca nu cumva, stârnindu-se cândva la noi vreo tulburare
neaşteptată, să-i avem pe nelegiuiţi în spatele nostru ca trădători şi duşmani
barbari, [25] am poruncit ca, de îndată ce veţi primi scrisoarea, să-i adunaţi de
pretutindeni şi să ni-i trimiteţi legaţi în lanţuri de fier cu femeile şi copiii
lor, batjocoriţi şi jefuiţi, spre a fi ucişi fără milă şi în chip ruşinos, aşa cum
se cuvine unor duşmani. [26] Într-adevăr, o dată pedepsiţi aceştia laolaltă,
suntem încredinţaţi că în restul timpului cârmuirea se va statornici pentru
noi în bună rânduială şi pe cea mai trainică temelie. [27] Iar cine va ascunde
un iudeu, fie bătrân, fie copil sau sugar, întreaga familie a aceluia va îndura
chinurile cele mai cumplite. [28] Oricine va voi să denunţe va primi averea
celui osândit şi pe deasupra două mii de drahme de argint din tezaurul
regatului şi va fi încununat cu libertate. [29] Şi orice loc în care va fi găsit un
iudeu ascuns să fie pustiit şi ars în întregime cu foc, ca să nu mai poată fi
folosit niciodată de vreo fiinţă muritoare."
[30] Acesta a fost conţinutul scrisorii.

4 [1] Oriunde a sosit această poruncă, s-au organizat pentru păgâni ospeţe
pe cheltuială publică, cu bucurie şi cu veselie, deoarece acum izbucnea pe
faţă, nestingherită, vechea ură ce mocnea în inima lor. [2] Dar pentru iudei a

3,28 „va fi încununat cu libertate": adică se apela la denunţuri făcute de sclavi.

4,1 „vechea ură ce mocnea...": oricât de vagă este această afirmaţie, ea se susţine mai ales dacă se ia ca referinţă temporală data la care a fost alcătuită cartea (sfârşitul secolului al II-lea î.H. sau începutul secolului I î.H.), şi nu momentul la care face referire textul (sfârşitul secolului al III-lea î.H.).

fost o necontenită jelanie, bocet şi strigăt plin de durere cu lacrimi;
pretutindeni inima le ardea în suspine, iar ei se văitau de pieirea neaşteptată
care le fusese hotărâtă dintr-o dată. [3] Care ţinut, care cetate sau care sălaş,
[de] oriunde, sau ce uliţe n-au fost cuprinse de plânsetul şi vaietele lor?
[4] Căci erau alungaţi laolaltă cu o asemenea asprime şi înverşunare de către
conducători în diferitele cetăţi, încât, la vederea neobişnuitelor pedepse,
chiar şi unii dintre duşmani, având în faţa ochilor mila obştească şi
gândindu-se la necunoscutul sfârşit al vieţii, deplângeau alungarea jalnică a
acelor [oameni]. [5] Căci erau aduşi mulţime de bătrâni acoperiţi de cărunteţe,
cu mers şovăielnic şi împleticit, care erau mânaţi cu sila, fără nici o ruşine,
să meargă repede. [6] Femei tinere, abia intrate în iatacul de nuntă pentru
unirea căsătoriei, îşi preschimbaseră desfătarea în jelanie, iar pletele lor
unse cu mir erau acum acoperite cu ţărână; şi erau mânate fără de văl, iar în
loc de cântec de nuntă, porneau laolaltă un bocet, sfâşiate de reaua purtare a
celor de alt neam. [7] Legate, şi în văzul tuturor, erau târâte cu sila până la
urcarea în corăbii. [8] Iar bărbaţii lor, cu gâtul prins în funii în loc de cununi,
în floarea tinereţii, în loc de petrecere şi veselie tinerească, îşi petreceau în
bocet celelalte zile ale nunţii, văzând cum li se cască la picioare lăcaşul
morţilor. [9] Asemenea fiarelor, erau duşi cu lanţuri de fier; unii aveau
grumazul prins de băncile [vâslaşilor] de pe corăbii, alţii aveau picioarele
prinse în obezi de nesfărâmat; [10] pe deasupra, erau [închişi] sub o punte
zdravănă, pentru ca ochii lor să nu vadă de nicăieri lumină şi să fie trataţi în
tot timpul călătoriei ca nişte uneltitori.

[11] Când au fost aduşi până în locul numit Schedia şi călătoria s-a
încheiat conform hotărârii regelui, acesta a poruncit ca ei să fie aruncaţi în

---

4,3-4 Autorul insistă pe afirmaţia că iudeii erau în conflict, în primul rând, cu autorităţile statului.

4,6 Vălul femeilor tinere face parte din ţinuta nupţială obligatorie. Simbolismul său trimite la episodul peţirii Rebecăi de către Isaac (Gen. 24,65) şi este o garanţie a virginităţii miresei.

4,8 Bărbaţii care se căsătoreau purtau în timpul ceremoniei nupţiale cununi, numite aici στέφη, iar în Is. 61,10, μίτρα, ca simbol al puterii cu care erau învestiţi, în căsnicie.

4,11 „Schedia": localitate din apropierea Alexandriei, importantă în istoria iudaismului din diaspora. Aici şi la Fayum au fost descoperite cele mai vechi inscripţii care menţionează primele case de rugăciune evreieşti, celebrele προσευχαί. ♦ „apăraţi de ziduri": textul este neclar; unii au înţeles că iudeii nu au fost socotiţi vrednici să fie cazaţi în mod civilizat.

hipodromul din fața orașului, care avea o pistă de alergare foarte lungă și
era foarte potrivit ca ei să poată fi priviți atât de cei care veneau în oraș, cât
și de cei care plecau din el la țară; și astfel, [iudeii] nu aveau cum să intre în
contact cu oștirile [regelui] și nici nu erau socotiți vrednici să fie apărați de
ziduri. [12] În timp ce se întâmplau acestea, [regele,] auzind că cei de un neam
cu ei din oraș vin deseori pe ascuns, ca să plângă nenorocirea înjositoare a
fraților lor, [13] s-a înfuriat cumplit și a poruncit ca și cu aceștia să se facă
întocmai ca și cu ceilalți, fără a lăsa la o parte nimic din pedeapsa lor; [14] a
mai poruncit să fie înscrisă toată seminția pe nume [în liste], nu pentru acea
trudnică și aspră robie puțin mai înainte pomenită, ci ca să fie supuși la
chinurile groaznice pe care le poruncise și apoi să fie omorâți în răstimpul
unei singure zile. [15] Înscrierea lor s-a făcut cu aprigă grabă și râvnică
sârguință, de la răsăritul soarelui până la apus, și, fără să fi fost încheiată,
s-a oprit după patruzeci de zile.

[16] Atunci regele, peste măsură de bucuros, a dat neîncetat ospețe în
cinstea tuturor idolilor, lăudând, cu mintea rătăcită departe de adevăr și cu
gura spurcată, pe cele fără grai care nu pot vorbi și nici veni în ajutor cuiva,
iar împotriva Preamarelui Dumnezeu rostind necuviințe. [17] După trecerea
timpului mai sus pomenit, scribii i-au dat de știre regelui că nu e cu putință
să se facă înscrierea iudeilor din pricina mulțimii lor nemăsurate; [18] mulți
dintre ei se aflau răspândiți în țară, unii încă prin case, iar alții în diferite
locuri, astfel încât toți conducătorii Egiptului nu puteau duce la bun sfârșit
[însărcinarea]. [19] Iar [regele], după ce i-a amenințat mai tare, învinuindu-i
că au fost mituiți ca să le pună la cale fuga, în cele din urmă s-a convins
limpede cu privire la aceasta [20] pentru că [scribii] i-au spus și i-au arătat
că se terminaseră și papirusul și condeiele de scris pe care le foloseau.
[21] Însă aceasta a fost lucrarea providenței de neînvins, ajutorul venit din cer
pentru iudei.

4,12 La Alexandria exista o importantă comunitate iudaică instalată de Ptolemeu Soter într-un cartier rezervat ei; *cf.* Flavius Iosephus, *AI* 12,1,1; *Bell. Iud.* 2,18,7; Diodor din Sicilia 19,85,4. *Cf.* J. Mélèze Modrzejewski, 1997. ♦ Autorul se referă, probabil, la iudeii care acceptaseră condițiile impuse de suveran și deveniseră cetățeni ai regatului.

4,14 Probabil că se făceau liste pentru a avea evidența tuturor iudeilor; autorul este destul de confuz în povestire.

5 [1] Atunci regele l-a chemat pe Hermon, care se îngrijea de elefanţi, şi,
umplându-se de furie şi mânie grea şi cu totul de neînduplecat, [2] a poruncit
ca în ziua următoare să le dea de băut din belşug pumni întregi de tămâie în
mult vin neamestecat elefanţilor, care erau în număr de cinci sute şi, după
ce se vor sălbătici din pricina băuturii nemăsurate, să li se dea drumul asu-
pra iudeilor, ca să-i omoare. [3] După ce a poruncit acestea, s-a dus la ospăţ,
unde i-a adunat pe prietenii şi oştenii cei mai înverşunaţi duşmani ai
iudeilor. [4] Hermon, comandantul elefanţilor, a îndeplinit întocmai porunca.
[5] Atunci slujitorii însărcinaţi cu aceasta, ieşind către seară, au început să le
lege mâinile nefericiţilor şi au luat şi alte măsuri de prevedere în timpul
nopţii, socotind că acest neam va pieri tot deodată. [6] Iudeii, care le păreau
păgânilor a fi lipsiţi de orice ajutor, fiind strânşi din toate părţile în lanţuri
[7] L-au chemat cu toţii, cu strigăt neîncetat şi cu lacrimi, pe Domnul Atot-
puternic, Stăpânitorul a toată puterea, Dumnezeul şi Părintele lor milostiv,
rugându-L [8] să zădărnicească planul nelegiuit urzit împotriva lor şi să-i
izbăvească printr-o arătare măreaţă de moartea care era gata la picioarele
lor. [9] Şi rugăciunea lor se ridica neîncetat spre cer.
[10] Iar Hermon, după ce i-a adăpat din plin cu vin şi i-a săturat de tămâie
pe nemiloşii elefanţi, în zorii zilei a venit la curte, ca să-i dea de ştire
regelui despre acestea. [11] Însă Acela care din veac dăruieşte tuturor buna Sa
făptură, somnul, după cum vrea, noaptea şi ziua, i-a trimis o parte din el şi
regelui. [12] Aşadar, fiind ţinut [regele] de somn dulce şi adânc prin lucrarea

5,1 Flavius Iosephus (*Contra Ap.* 2,50-55) îi atribuie lui Ptolemeu al VIII-lea Physkon pogromul cu elefanţi beţi. După moartea lui Ptolemeu Philometor, Cleopatra a II-a este susţinută de revolta evreilor din Alexandria împotriva fratelui ei, asociat la domnie, Ptolemeu Physkon. Mânios, acesta din urmă a încercat să se răzbune pe evrei, călcându-i cu elefanţii. În somn, Physkon are o viziune, în urma căreia îi iartă pe evrei. Deşi neatestat de o sursă paralelă, episodul persecuţiei poate să conţină un sâmbure de adevăr, însă paralelismul cu 3Mac. ar indica, după unii comentatori, că cele două relatări (LXX şi Flavius Iosephus) s-ar baza pe o poveste populară celebră printre evreii din diaspora alexandrină. ♦ Elefanţii dobândiseră o faimă sinistră în mediile iudaice, legată, cu siguranţă, şi de atacurile cu acest animal din campania lui Antiochos al IV-lea (*cf.* 1Mac. 6,30 şi urm.).

5,9 3Mac. este o pledoarie pentru eficienţa rugăciunii şi pentru iminenţa acţiunii providenţiale, invocate explicit (4,21). Nici o rugăciune din carte nu rămâne fără răspuns.

5,11 Somnul (gr. μέρος ὕπνου, *litt.* „o parte a somnului") regelui este unul neobişnuit: e vorba, la primul nivel simbolic, de apatia spirituală în care se găseşte deocamdată suveranul egiptean. De aceea, regele se trezeşte cu greu (*cf.* 5,15).

Stăpânului, planul lui nelegiuit s-a destrămat grabnic şi cugetarea lui nestră-
mutată a fost zădărnicită cu totul. 13 Iudeii, scăpând de ceasul dinainte
hotărât, Îl lăudau pe Dumnezeul lor cel sfânt şi iarăşi Îl rugau pe cel uşor
de împăcat să le arate trufaşilor păgâni tăria mâinii Sale preaputernice. 14 Pe
la jumătatea ceasului al zecelea, dregătorul însărcinat cu chemările, văzând
că se adunaseră cei chemaţi, s-a dus la rege să-l trezească. 15 Şi după ce l-a
trezit cu greu, i-a spus că vremea ospăţului trecea şi i-a vorbit despre aces-
tea. 16 Regele, luând aminte la el, s-a dus la ospăţ şi le-a poruncit oaspeţilor
să se aşeze în faţa lui. 17 După ce s-a făcut aşa, el i-a îndemnat să se vese-
lească şi să se desfete, simţindu-se onoraţi cu atât mai mult în acea parte a
ospăţului. 18 Cum sporeau vorbele, regele, chemându-l pe Hermon, l-a între-
bat cu amarnică mânie din ce pricină iudeii mai fuseseră lăsaţi în viaţă, deşi
trecuse ziua. 19 Însă, pentru că Hermon i-a arătat că încă din timpul nopţii
împlinise până la capăt porunca, şi prietenii dădeau mărturie pentru el,
20 regele, cuprins de o cruzime mai rea decât a lui Phalaris, a spus că îi iartă
pentru somnul din acea zi, dar a doua zi „negreşit să-i pregăteşti în acelaşi
fel pe elefanţi spre pieirea nelegiuiţilor iudei". 21 După ce regele a spus
acestea, toţi cei de faţă l-au lăudat şi cu veselie au plecat fiecare la casele
lor. 22 În acea noapte au folosit timpul nu atât spre somn, cât spre a urzi tot
felul de batjocuri împotriva celor pe care îi socoteau nişte nenorociţi.

23 Abia cântase cocoşul în zori, că Hermon, care pregătise fiarele, le-a
mânat în curtea mare înconjurată de coloane. 24 Mulţimea din oraş se adu-
nase la acea privelişte jalnică, aşteptând cu nerăbdare dimineaţa. 25 Iar iudeii,
cu ultima suflare, căci se terminase timpul, implorau cu multe lacrimi şi cu
bocete de jale [şi,] întinzându-şi mâinile spre cer, se rugau Preamarelui
Dumnezeu să-i ajute din nou fără întârziere. 26 Soarele nu-şi răspândise încă
razele, iar regele îşi primea prietenii, când Hermon, stând alături, l-a poftit
să iasă, arătându-i că ce-a dorit regele este pregătit. 27 Însă acesta, primind
vestea şi uluit de neobişnuita [chemare] să iasă afară, deoarece ajunsese
stăpânit de o totală neştiinţă, a întrebat pentru ce au împlinit ei aceasta cu
atâta grabă. 28 Era însă lucrarea Dumnezeului atotstăpânitor, care a făcut ca
mintea lui să uite planurile pe care le făcuse mai înainte. 29 Hermon şi toţi

---

5,14 „să-l trezească": *litt.* „să-l împungă/zgâlţâie".

5,20 „Phalaris", tiran al cetăţii Acragas din Italia (azi Agrigento), din sec. al VI-lea î.H., renumit pentru cruzimea sa: legenda spune că îşi frigea de vii duşmanii într-un taur de bronz.

prietenii i-au spus: „Fiarele şi oştile sunt pregătite, o, rege, după cum ai poruncit cu străşnicie.” [30] Atunci [regele], umplându-se de grea mânie la vorbele rostite, deoarece providenţa lui Dumnezeu îi împrăştiase tot gândul, privindu-l ţintă, a spus ameninţător: [31] „Oricâţi părinţi sau prunci ar fi de faţă, pe aceştia i-aş pregăti ca ospăţ îmbelşugat fiarelor în locul iudeilor nevinovaţi, care mi-au arătat în chip deosebit, mie şi părinţilor mei, o credinţă nestrămutată şi întreagă. [32] Şi dacă nu m-ar opri dragostea care ne leagă, fiindcă am crescut împreună, precum şi demnităţile tale, ţi-aş lua viaţa în locul acestora.” [33] Când Hermon a primit o ameninţare atât de neaşteptată şi primejdioasă, privirea şi chipul i-au îngheţat. [34] Iar prietenii au plecat abătuţi şi celor adunaţi li s-a dat drumul să meargă fiecare la treaba sa. [35] Auzind iudeii cele cu privire la rege, L-au preamărit pe Dumnezeul care li se arătase, pe Stăpânul Împărat al împăraţilor, care îi ajutase şi acum.

[36] Regele a dat iarăşi ospăţ după aceleaşi rânduieli şi i-a îndemnat la veselie. [37] Şi, chemându-l la sine pe Hermon, i-a spus ameninţător: „De câte ori trebuie să-ţi poruncesc aceleaşi lucruri, nevolnice? [38] Pregăteşte elefanţii chiar acum, ca să-i nimicească pe iudei mâine.” [39] Rudele sale, care erau de faţă la ospăţ, minunându-se de nestatornicia gândului [regelui], au spus: [40] „O, rege, cât timp mai vrei să ne pui la încercare ca pe nişte oameni lipsiţi de minte? Iată, acum este a treia oară când porunceşti nimicirea lor şi, din nou, când porunca este pe punctul să se împlinească, te răzgândeşti şi-ţi iei înapoi cele poruncite. [41] De aceea oraşul este tulburat de aşteptare şi, din pricina mulţimilor adunate, e mereu în primejdie de a fi jefuit.” [42] Atunci regele, asemenea lui Phalaris în toate şi plin de nebunie, nedându-şi seama în nici un fel că şovăieile sufletului lui fuseseră numai spre ocrotirea iudeilor, s-a jurat cu jurământ tare şi nefolositor hotărând că-i va trimite pe aceştia de îndată în lăcaşul morţilor, striviţi de genunchii şi picioarele fiarelor; [43] [şi a mai spus că] va porni război împotriva Iudeii şi o va face în scurtă vreme una cu pământul, [trecând-o] prin foc şi suliţă, „iar templul lor, în care nu putem intra, curând îl vom arde până în temelii şi vom face un pustiu veşnic pentru cei care aduc jertfe acolo”. [44] Atunci prietenii şi rudele

---

5,34 „celor adunaţi”: mulţimea care se strânsese pentru a privi.

5,42 Jurământul lui Ptolemeu este inutil, pentru că se opune voinţei providenţiale de neabătut. De altfel, capitolul este construit pe opoziţia structurală, exprimată în termeni apropiaţi filozofiei stoice: raţiune divină, providenţă (λόγος, πρόνοια) şi, respectiv, inutilitate, lipsă de raţiune (ἀλογιστία).

[regelui] au plecat bucuroşi şi, cu încredere, au început să aşeze oştile în
cele mai potrivite locuri ale oraşului, spre pază. 45 Comandantul elefanţilor
i-a adus aproape, ca să zic aşa, în stare de nebunie, după ce le-a dat fiarelor
băuturi cu multe mirodenii şi vin amestecat cu tămâie şi a pus pe ele lucruri
înspăimântătoare; 46 în zori, când oraşul se umpluse de popor nenumărat
mergând spre hipodrom, comandantul elefanţilor s-a dus la curte şi l-a poftit
pe rege la cele pregătite. 47 Iar acela, cu mintea sa nelegiuită plină de grea
furie, a pornit cu toată forţa împreună cu fiarele, vrând, cu inimă de piatră,
să vadă cu ochii lui jalnica şi nefericita pieire a celor mai înainte amintiţi.
48 Iudeii, când au văzut praful [stârnit de] elefanţii alergând pe poartă şi de
oastea înarmată care-i urma şi de paşii mulţimii, şi când au mai şi auzit
zgomotul asurzitor, 49 socotind că le-a sosit clipa din urmă a vieţii şi sfârşi-
tul celei mai jalnice aşteptări, s-au pus pe plâns şi pe bocet; şi se sărutau
unii pe alţii şi cădeau în braţele rudelor, părinţi în braţele copiilor, mame în
braţele fetelor; altele, care aveau copii sugari, storceau pentru ei laptele de
pe urmă. 50 Dar, cugetând la ajutoarele care le veniseră mai înainte din cer,
toţi, deodată, s-au aruncat la pământ şi, smulgându-şi copiii de la sân, 51 au
strigat cu glas mare către Stăpânul a toată puterea, rugându-L să se milosti-
vească de ei şi să li se arate acum când ei se află la porţile lăcaşului morţilor.

6 1 Un anume Eleazar, bărbat de seamă între preoţii ţării, ajuns la vârsta
bătrâneţii şi împodobit cu virtute în viaţa sa, oprindu-i pe bătrânii din jurul
său să mai strige către Dumnezeul cel sfânt, s-a rugat astfel: 2 „Împărate
mare întru putere, preaînalt, atotputernic Dumnezeu, care cârmuieşti întru
îndurări toată făptura, 3 priveşte spre seminţia lui Avraam, către copiii
sfinţitului Iacob, către poporul moştenirii Tale sfinte, care acum, străin în
ţară străină, piere pe nedrept, Părinte. 4 Tu pe Faraon, regele de odinioară al
acestui Egipt, cu numeroasele lui care de luptă, ce se înălţase cu îndrăzneală
nelegiuită şi cu limbă răsunătoare, l-ai dat pieirii cu oastea lui trufaşă,

---

5,47 „a celor... amintiţi": a celor trecuţi în listele mai sus menţionate; *cf.* 4,14-15.

6,1 Unii au făcut apropieri între acest Eleazar şi cel din 2Mac. 6,18. Ambii eroi sunt bătrâni respectabili, virtuoşi, plini de înţelepciune şi evlavie. Aceste asemănări se datorează mai degrabă unui *topos* al imaginarului evreiesc din diaspora, decât coincidenţei între eroul din 2Mac. şi cel din 3Mac.

6,2 Eleazar reia rugăciunea de tip istoric, pe care a început-o Simon în 3Mac. 2,4-7.

6,4 *Cf.* Ex. 14,21-28.

înecaţi în apele mării, şi ai luminat cu lumina milei Tale neamul lui Israel.
5 Tu pe Sennacherim, care se fălea cu oştile sale nenumărate, regele apăsă-
tor al asirienilor, care-şi supusese cu suliţa tot pământul şi se ridica împotriva
sfintei Tale cetăţi, grăind vorbe trufaşe, lăudăroase şi greu de îndurat, l-ai
doborât şi Ţi-ai arătat puterea Ta multor neamuri. 6 Tu pentru cei trei
prieteni, care, în Babilonia, şi-au dat de bună voie viaţa pradă focului, spre
a nu se închina idolilor deşerţi, ai răcorit cu rouă cuptorul [fierbinte], de
până şi părul le-a rămas neatins, iar flăcările le-ai îndreptat asupra duşma-
nilor. 7 Tu pe Daniel, care, prin urzelile pizmei, fusese aruncat în groapa cu
lei, spre a fi hrană fiarelor, l-ai scos la lumină nevătămat. 8 Tu, Părinte, pri-
vind la Iona, care se topea în pântecele chitului trăitor în mare, l-ai înfăţişat
nevătămat tuturor alor săi. 9 Şi acum, Tu, care urăşti trufia, preamilostive,
ocrotitorul a toate, arată-Te fără întârziere celor din neamul lui Israel, care
acum sunt batjocoriţi de spurcatele, nelegiuitele neamuri păgâne. 10 Iar dacă
viaţa noastră, din pricina înstrăinării, a fost pătată de impietate, scapă-ne
acum de mâna duşmanilor şi apoi, Doamne, dă-ne nouă moartea pe care o
crezi de cuviinţă. 11 Ca nu cumva cei ce cugetă deşertăciuni să se laude cu
lucruri deşarte, pentru pieirea celor iubiţi de Tine, zicând: «Dumnezeul lor
n-a putut să-i izbăvească.» 12 Iar Tu, care ai toată puterea şi stăpânirea,
Veşnicule, priveşte: miluieşte-ne pe noi, care suntem daţi pieirii ca nişte
uneltitori, din pricina neobrăzării prosteşti a unor nelegiuiţi. 13 Să se înco-
voaie astăzi păgânii, înspăimântaţi de puterea Ta de neclintit, o, Tu cel
slăvit, care ai putere să mântuieşti neamul lui Iacob. 14 Ţie Ţi se roagă toată
mulţimea pruncilor şi părinţii lor, cu lacrimi. 15 Să fie vădit pentru toţi
păgânii că Tu eşti cu noi, Doamne, şi nu Ţi-ai întors faţa de la noi, ci,
precum ai spus: «Nici fiind [ei] în ţara duşmanilor nu i-am trecut cu
vederea». Împlineşte aceasta, Doamne!"

6,5 *Cf.* 4Rg. 18,13-19,37.

6,6 „cei trei prieteni": este vorba de Anania, Azaria şi Misail; *cf.* Dan. 3. Aluzia la cei trei tineri din Dan. 3 este foarte importantă pentru datarea 3Mac. Dacă autorul 3Mac. se referă într-adevăr la Dan. 3, 3Mac. nu poate fi datată înainte de 165 î.H. Unii comentatori (*The Oxford Bible Commentary*, p. 774) îndeamnă la prudenţă în a stabili dependenţa totală a 3Mac. de Dan. Argumentul tare al acestei avertizări constă în varietatea şi complexitatea textuală a corpusului Daniel.

6,7 *Cf.* Dan. 6.

6,11 „cugetă deşertăciuni... lucruri deşarte": adesea, în Biblie, termenul se referă la idoli (*cf.* de ex. Lev. 17,7; 2Par. 11,15).

[16] Chiar când Eleazar își încheia rugăciunea, regele împreună cu fiarele
și în nechezatul [cailor] oștirii ajungeau la hipodrom. [17] Și când au văzut
iudeii aceasta, au strigat cu putere către cer, încât și văile vecine au răsunat,
umplând de nestăvilită spaimă întreaga oștire. [18] Atunci preaslăvitul, atot-
puternicul și adevăratul Dumnezeu, arătându-Și fața sfântă, a deschis porțile
cerului, de unde au coborât doi îngeri înfricoșători la vedere care s-au arătat
tuturor, în afară de iudei; [19] s-au așezat în fața oștirii dușmanilor, pe care au
umplut-o de tulburare și de spaimă și au legat-o cu obezi de neclintit. [20] Și
trupul regelui a fost cuprins de fiori, încât a uitat de îndrăzneala grelei lui
mânii. [21] Iar fiarele s-au întors spre oștile care veneau din urmă, le-au călcat
și le-au ucis.

[22] Atunci mânia regelui s-a preschimbat în jale și lacrimi pentru cele pe
care le plănuise înainte. [23] Căci, auzind strigătul și văzându-i pe toți doborâți
la pământ spre pieire, a plâns cu mânie și i-a amenințat pe prieteni spunând:
[24] „Cârmuiți rău și i-ați întrecut în cruzime pe tirani, iar mie, binefăcătorului
vostru, urziți să-mi luați puterea și viața, punând la cale pe ascuns lucruri
care nu sunt de folos regatului. [25] Cine i-a adunat aici, scoțându-l pe fiecare
din casa lui fără socoteală, pe cei care ne-au apărat cu credință fortărețele
țării? [26] Cine i-a împresurat, în chip nelegiuit, cu chinuri pe acești oameni
care de la început [și-au dovedit] bunăvoința față de noi, deosebindu-se în
toate de celelalte neamuri, și care au primit să înfrunte foarte adesea cele
mai rele primejdii din partea oamenilor? [27] Dezlegați, dezlegați aceste legături

6,18 Îngerii, în ipostază războinică și înfricoșătoare, pot indica, de asemenea, legătura, măcar ideatică, cu Dan., apocalipsa canonică veterotestamentară care conține angelologia cea mai detaliată în epoca postexilică.

6,21 Aceeași „rezolvare" o dă și Flavius Iosephus, în *Contra Ap.* II,53. Animalele se întorc împotriva celor care le mână.

6,22 Lacrimile sunt indiciul convertirii depline a suveranului. Dacă în episodul „nebuniei" din 3Mac. 5,31-32, regele suferă de o mânie îndreptată împotriva tuturor, aici se convertește cu totul. Mânia, scădere morală în etica stoică, îl caracterizează în mod specific pe Ptolemeu înainte de convertire.

6,25 Autorul îi pregătește pe cititori pentru decretul de eliberare al lui Ptolemeu. Regele recunoaște contribuția indispensabilă a iudeilor la viața regatului și insistă aici asupra sprijinului militar. Evreii soldați din Egipt se împărțeau în două categorii: soldați-coloni, recrutați din rândul foștilor mercenari, care apărau granițele regatului și primeau, în schimb, o bucată de pământ, și mercenari activi, călăreți și pedestrași, care puteau accede la grade superioare atât în armata regulată, cât și în forțele auxiliare (Hegermann, H., pp. 164-165).

6,27 „Spre casele lor" din Egipt. Iudeii din diaspora, deși legați spiritual de Ierusalim, nu își doresc să se întoarcă în Palestina (*cf.* 3Mac. 6,36 nota).

nedrepte! Trimiteţi-i în pace spre casele lor şi cereţi-le iertare pentru cele
făcute mai înainte. [28] Eliberaţi-i pe fiii atotputernicului, cerescului şi viului
Dumnezeu, cel care, de la strămoşii noştri şi până acum, dă, fără piedică,
bună aşezare, cu slavă, treburilor noastre." [29] Astfel a vorbit; iar ei, dezle-
gaţi într-o clipă, au început să-L binecuvânteze pe Dumnezeul lor sfânt şi
mântuitor, fiindcă tocmai scăpaseră de moarte.

[30] Întors în oraş, regele l-a chemat pe vistiernic şi i-a poruncit să le dea
iudeilor vinul şi celelalte lucruri de trebuinţă pentru o petrecere de şapte zile
şi a poruncit ca în locul în care credeau că-şi vor afla pieirea, acolo să-şi
prăznuiască izbăvirea cu toată veselia. [31] Atunci, cei care mai înainte
fuseseră batjocoriţi şi aproape de lăcaşul morţilor, ba chiar unii păşiseră
într-acolo, au avut parte, în loc de o moarte amară şi jalnică, de o petrecere
de izbăvire, iar locul ales pentru doborârea şi mormântul lor l-au orânduit
plini de bucurie pentru ospăţ. [32] Şi, punând capăt melodiei pline de jale a
bocetelor, au pornit cântarea strămoşească, proslăvindu-L pe Dumnezeu,
izbăvitorul şi făcătorul de minuni; alungând orice plângere şi vaiet, au
pornit a dănţui cu veselie [plină de] pace. [33] Tot astfel şi regele, rânduind un
mare ospăţ pentru cele întâmplate, necontenit înălţa cu multă măreţie laudă
şi mulţumire spre cer, pentru izbăvirea neaşteptată care se făcuse. [34] Iar cei
care mai înainte îi dădeau [pe iudei] pieirii şi hrană păsărilor şi-i înscri-
seseră cu bucurie pe liste, suspinau învăluiţi în ruşine, stingându-şi fără
slavă îndrăzneala lor înflăcărată. [35] Iar iudeii, cum am spus mai înainte,
prinzându-se cu desfătare în dansul mai înainte pomenit, petreceau în cân-
tări vesele de laudă şi în psalmi. [36] Hotărând o rânduială de obşte cu privire
la acestea, cât timp vor fi în ţară străină, din generaţie în generaţie, au sta-
tornicit să se ţină zilele mai sus amintite ca zile de sărbătoare, nu de dragul
băuturii şi din lăcomie, ci pentru izbăvirea care le venise de la Dumnezeu.
[37] Apoi, s-au dus la rege să-i ceară îngăduinţa de a pleca fiecare la ale sale.
[38] Înscrierea lor pe liste durase din ziua a douăzeci şi cincea a lunii Pahon şi
până în ziua a patra a lunii Epiphi, adică patruzeci de zile, iar uciderea lor

---

6,36 „cât timp vor fi în ţară străină": gr. ἐπὶ πᾶσαν παροικίαν αὐτῶν. Sărbătoarea pe care iudeii o ţin din acest moment este una specifică vieţii din diaspora. În mod voalat, autorul pune acest eveniment sub semnul provizoratului, în spiritul promisiunii din Lev. 26,42. Egiptul nu poate fi decât o παροικία pentru evreii postexilici, aşa cum a fost şi pentru strămoşii lor de dinainte de Moise. Chiar dacă aluzia la întoarcerea finală în Palestina, o temă larg răspândită în diaspora alexandrină, există în text, ea este foarte vagă şi trecută repede cu vederea.

trebuia să se petreacă din ziua a cincea şi până în ziua a şaptea a lunii
Epiphi, adică în trei zile; 39 în aceste zile, Stăpânul a toate, arătându-Şi cu
mare slavă milostivirea, i-a scăpat pe toţi deodată nevătămaţi. 40 Şi ei au
petrecut pe socoteala regelui până în a paisprezecea zi, după care au cerut să
li se îngăduie să plece. 41 Regele, lăudându-i pe toţi, a scris pentru ei
scrisoarea de mai jos către mai-marii fiecărui oraş, arătându-şi grija cu
generozitate:

7 1 „Regele Ptolemeu Philopator, tuturor conducătorilor din Egipt şi
tuturor celor aflaţi în dregătorii, bucurie şi sănătate! 2 Sănătoşi suntem şi
noi, şi copiii noştri, pentru că Dumnezeu cel mare ne îndreaptă treburile aşa
cum am dorit. 3 Unii dintre prietenii noştri ne-au îndemnat cu răutate prea
adesea să-i adunăm la un loc pe toţi iudeii din regat şi să-i pedepsim cu
chinuri nemaivăzute, ca pe nişte răzvrătiţi; 4 ne spuneau că niciodată nu va
fi bună aşezare în treburile noastre din pricina urii iudeilor împotriva tuturor
[celorlalte] neamuri, până când nu se va săvârşi aceasta. 5 Ba chiar, adu-
cându-i cu batjocuri legaţi ca pe nişte robi, şi, mai mult, ca pe nişte unel-
titori, fără nici o cercetare şi judecată, s-au apucat să-i ucidă cuprinşi de o
cruzime mai sălbatică decât obiceiul sciţilor. 6 Pentru aceasta noi i-am ame-
ninţat cu asprime, dar, cu bunăvoinţa pe care o avem faţă de toţi oamenii,
cu greu le-am îngăduit să rămână în viaţă; şi, cunoscând că Dumnezeul din

7,2 „Dumnezeu cel mare": Ptolemeu recunoaşte a doua oară, în scris, supremaţia lui Dumnezeu. Autorul lasă să se înţeleagă că regele se referă la YHWH.

7,4 „...urii iudeilor": loc comun în literatura antică în scrierile antiiudaice; *cf.* Tacit, *Hist.* 5 excursul despre iudei în care spune că pe aceştia îi caracterizează *odium generis humani* (vezi şi nota la 3,7).

7,5 „fără nici o cercetare şi judecată": execuţiile sumare nu intrau în codul elenistic, fiind un atribut al lumii barbare. ♦ „obiceiul sciţilor": loc comun în literatura greco-romană: sciţii aveau reputaţia de a fi un *summum* de necivilizaţie.

7,6 Unii comentatori au făcut apropierea între 3Mac. şi *Scrisoarea lui Pseudo-Aristeas*. Primul argument al acestei apropieri constă în faptul că Ptolemeu recunoaşte ocrotirea pe care Dumnezeu le-o acordă evreilor (*Pseudo-Aristeas* 16;19;37). Apoi, ambele cărţi pun în evidenţă frumuseţea şi inviolabilitatea Templului din Ierusalim, conţin scrisori oficiale şi acordă importanţă unui anume preot învăţat Eleazar (*Pseudo-Aristeas* 22; 29; 33; 41). La acestea se adaugă şi argumente de ordin stilistic, în primul rând legate de folosirea în scris a documentelor oficiale. Coroborarea textului (3Mac. şi *Pseudo-Aristeas*) cu papirii egipteni certifică faptul că operele în cauză au fost compuse în perioada ptolemaică târzie (*cf.* Delcor, M., *op. cit.*, p. 495).

cer îi ocroteşte în siguranţă pe iudei ca un părinte pe fiii săi, venindu-le în
ajutor în toate, [7] şi ţinând seama de bunăvoinţa lor prietenească statornică
faţă de noi şi faţă de strămoşii noştri, i-am dezlegat pe bună dreptate de
toată învinuirea, de orice fel ar fi [8] şi am poruncit ca fiecare să se întoarcă
într-ale sale de oriunde ar fi şi nimeni să nu le facă vreun rău şi nici să nu-i
ocărască cu privire la cele care li s-au întâmplat fără socotinţă. [9] Căci să ştiţi
bine că, dacă le vom face vreun rău sau dacă îi vom ocărî în vreun fel, vom
avea drept potrivnic nu un om, ci pe [Însuşi] Dumnezeul cel Preaînalt,
Stăpânitor a toată puterea, care se va răzbuna pe noi negreşit, fără putinţă de
scăpare. Fiţi sănătoşi!"

[10] Luând scrisoarea, [iudeii] nu s-au grăbit pe dată să plece, ci l-au
rugat pe rege ca aceia din neamul iudeilor care s-au lepădat de bunăvoie
de Dumnezeul cel sfânt şi de legea lui Dumnezeu să primească prin ei
pedeapsa cuvenită, [11] spunând că aceia care, de dragul pântecelui, s-au
lepădat de poruncile dumnezeieşti nu vor fi vreodată cu gând bun nici
pentru treburile regelui. [12] [Regele,] recunoscând că ei spun adevărul şi
încuviinţând, le-a dat deplină putere ca pe cei care au încălcat legea lui
Dumnezeu să-i dea pieirii în orice loc din regatul său, cu îndrăzneală, fără
[să aibă nevoie de] vreo autoritate sau cercetare a regelui. [13] Atunci, după ce
au făcut urările cuvenite, preoţii şi poporul întreg au plecat cu bucurie şi
strigând: „Aleluia." [14] Astfel pe oricine le ieşea în cale dintre cei din neamul
lor care se pângărise îl pedepseau şi îl dădeau pieirii în chip pilduitor. [15] În
acea zi au omorât mai mult de trei sute de oameni şi au petrecut în bucurie
ziua aceea, deoarece ei uciseseră nişte pângăriţi. [16] Iar ei înşişi, care
rămăseseră până la moarte credincioşi lui Dumnezeu şi dobândiseră bucuria
deplinei izbăviri, au plecat din oraş încununaţi cu tot felul de flori frumos
mirositoare, cu strigăte de bucurie şi cu cântări de laudă şi imnuri melodi-
oase, aducându-I mulţumire Dumnezeului părinţilor lor, veşnicul izbăvitor
al lui Israel.

7,9 Ptolemeu numeşte aceleaşi atribute divine invocate de însoţitorii lui Ptolemeu la Templu în 3Mac. 1,27 şi de Simon în 2,2-3. Dumnezeu este stăpânul a toată puterea (războinic) şi preaînalt (ὕψιστος – termen predilect în scrierile postexilice).

7,14 3Mac. urmează acelaşi scenariu ca Ester 9: după redactarea decretului regal, evreii îşi ucid prigonitorii. Numărul morţilor din 3Mac. este însă mult mai mic. Autorul 3Mac. adaugă, spre deosebire de cel al Cărţii Esterei, şi scopul masacrului: spre a fi pildă pentru duşmani.

[17] Şi, ajungând la Ptolemais, cea numită, datorită înfăţişării locului „pur-
tătoarea de trandafiri", unde flota îi aştepta, după voinţa tuturor, de şapte
zile, [18] au făcut acolo un ospăţ în cinstea izbăvirii lor, deoarece regele în
mărinimia lui le dăduse toate cele de trebuinţă pentru călătorie fiecăruia
până la casa lui. [19] După ce au ajuns la ţărm cu pace, în cuvenitele cântări
de mulţumire, au hotărât ca tot astfel şi acolo să se ţină acele zile ca zile de
bucurie, cât timp aveau să locuiască printre străini. [20] Şi, [înscriindu-le] ca
sfinte pe o stelă şi rânduind loc de rugăciune acolo unde fusese ospăţul, s-au
întors fiecare la ale sale, sănătoşi, liberi, nespus de veseli, feriţi [de primej-
die] pe pământ, pe mare şi pe fluviu, datorită scrisorii regelui; [21] şi, deoa-
rece câştigaseră mult mai multă putere decât înainte faţă de duşmani, ei se
bucurau de cinste şi erau temuţi şi nici unul n-a mai fost tulburat de nimeni
în avutul său. [22] Şi toţi şi-au dobândit bunurile după înscrisuri, aşa încât
oricine avea lucruri [luate de la ei] cu mare frică le dădea înapoi: astfel,
Preamarele Dumnezeu a săvârşit pe deplin fapte măreţe pentru izbăvirea
lor. [23] Binecuvântat fie Eliberatorul lui Israel întru toţi vecii! Amin.

7,17 Ptolemais era numele pe care, în perioada elenistică, l-a avut portul Ako (LXX Accho, Jud. 1,31), situat în partea nordică a golfului Akra, la 12 km de Capul Carmel. În perioada veterotestamentară era singurul port natural de pe coasta sudică a Feniciei şi un punct-cheie în comerţul mediteranean pentru Israel. Atestat deja în aşa-numitele „texte ale blestemelor" (sec. al XVIII-lea î.H.) şi, mai târziu, în listele topografice din sec. al XV-lea î.H., portul a jucat un rol important în perioada elenistică şi este menţionat în Faptele Apostolilor 21,7, când devenise colonie romană. După perioada romană, portul şi-a recăpătat numele Akra.

4 MACABEI

4 Macabei*

1 [1] Vrând să arăt o problemă de înaltă filozofie, şi anume dacă raţiunea
pioasă este stăpânitoarea pasiunilor, v-aş sfătui pe bună dreptate să luaţi
aminte cu sârguinţă la [această] filozofie. [2] Căci problema este în toate

---

* Cu privire la „canonicitatea" acestei scrieri, merită amintit „Cuvântul înainte" din Biblia de la Blaj: „Cartea aceasta, carea să zice a lui Iosip [Iosif], pentru că de Iosip Flavie [Iosephus Flavius] ar fi scrisă, nici S. S. Părinţi nu o cunosc dumnezeiască, nici în toate bibliile greceşti să află, nici în canonul cărţilor jidoveşti, nici în bibliile latineşti nu easte, pentru aceaea nici întru această biblie nu am voit de nou a o tălmăci, ci, precum să află în bibliia cea veachie românească o am lăsat şi numai pentru aceaea o am pus aici, că s-au aflat în cea veachie românească, amintrilea, loc întră cărţile Sfintei Scripturi nu poate să aibă."

1,1 „de înaltă filozofie", gr. φιλοσοφώτατον: superlativ întâlnit pentru prima oară la Platon, *Rep.* 6,498a. ♦ „raţiunea pioasă este stăpânitoarea pasiunilor": propoziţia rezumă teza întregii cărţi şi este repetată cu mici variaţiuni stilistice în 4Mac. 1,7.9.13.19.30; 2,6.24; 6,31; 7,16; 13,1; 16,1; 18,2. Dezvoltarea maximă a acestui mod de a gândi aparţine stoicismului. Prin urmare, „filozofia" desemnează aici în mod special doctrina stoică, pe care iudaismul încearcă să şi-o aproprieze pentru a legitima, în lumea elenistică şi în faţa auditoriului, alcătuit din evrei elenizaţi, familiarizaţi cu filozofia greacă, partea a doua a cărţii, „panegiricul martirilor". ♦ „raţiunea pioasă", gr. ὁ εὐσεβὴς λογισμός: autorul nu face distincţia între raţiunea pură şi credinţa revelată. De aceea A. Dupont-Sommer consideră că adjectivul, greu traductibil, εὐσεβής nu joacă, în expresie, doar un simplu rol de epitet ornant, ci introduce o nuanţă esenţială conceptului de „raţiune", definitorie pentru religiozitatea iudaică. La Philon, λογισμός este „duşmanul, prin natură, al pasiunilor" (*Abr.* 256). ♦ Prezenţa, în original, a pronumelui personal de persoana a II-a plural a servit ca argument *forte* susţinătorilor tezei conform căreia 4Mac. ar fi fost un discurs propriu-zis, citit în sinagogă la un anumit moment.

1,2 Elogiul virtuţii şi al înţelepciunii este un *topos* al filozofiei greco-romane şi un subiect predilect pentru dezvoltări retorice, mai ales sub influenţă stoică. În context, elogiul virtuţii echivalează cu elogiul funebru al celor morţi în numele virtuţii, adică al martirilor (*cf.* 1,10). ♦ „ştiinţei", gr. ἐπιστήμη: în termeni platonicieni, cunoaşterea adevărată, opusă lui δόξα. Autorul face aici trecerea de la expunerea teoretică a tezei sale (v. 1), la partea practică a discursului: φρόνησις. ♦ „prudenţa", gr. φρόνησις: Socrate foloseşte conceptul în sens etic iniţial, ca „intuire intelectuală a valorilor etice

privințele necesară științei și conține un elogiu al celei mai mari virtuți, adică al prudenței. [3] Mai ales dacă rezultă că rațiunea domină nu numai pasiunile care se opun cumpătării, lăcomia și dorințele, [4] ci că le domină și pe cele care se opun dreptății, cum este răutatea, și pasiunile care se opun curajului: mânia, frica și durerea. [5] Cum, așadar, ar spune, poate, unii, dacă rațiunea domină pasiunile, ea nu stăpânește și asupra uitării și a neștiinței? Este o obiecție ridicolă. [6] Căci rațiunea nu domină asupra pasiunilor sale, ci asupra celor contrare dreptății și curajului și cumpătării și ea le domină nu pentru a le elimina, ci pentru a nu fi stăpânită de ele. [7] Aș putea să vă dovedesc cu multe și diferite [exemple] că rațiunea stăpânește asupra

---

transcendentale". În filozofia platoniciană, φρόνησις începe să-și piardă conotațiile etice și devine, în cele din urmă, „contemplare intelectuală a *eide*-lor" (Peters, F.E., 1993, p. 224). Aristotel o trece în rândul virtuților „dianoetice", dar, spre deosebire de σοφία, care este „rațiunea speculativă", φρόνησις se definește ca înțelepciune practică. Cum în epoca elenistică interesul pentru speculația metafizică generală scade, φρόνησις, concept etic primordial, face o carieră fără precedent, devenind „virtutea supremă, virtutea prin excelență", prima dintre cele patru virtuți cardinale: prudența, cumpătarea, dreptatea și tăria (Reale, G., p. 299).

1,3 „cumpătarea", gr. σωφροσύνη: la Platon, termenul este legat de tripartiția sufletului și constă în supunerea armonioasă a părților inferioare (θυμοειδές – volitivă și, respectiv, ἐπιθυμετικόν – concupiscentă) față de cea rațională (λογιστικόν). La Aristotel, σωφροσύνη este „linia de mijloc între extremele reprezentate de plăceri și de dureri", „domeniul ei fiind restrâns la plăcerile trupești" (Peters, F.E., *op. cit.*, p. 254). Stoicii fac din σωφροσύνη una dintre cele patru virtuți de căpetenie, învestind-o și cu atributele discernământului. Aici termenul are sensul stoic de „virtute cardinală". ♦ „lăcomia", gr. γαστριμαργία: autorul definește termenul în mod negativ, după etica stoică: lăcomia este lipsa de cumpătare. În sens primar, etimologic, ea este „nebunia stomacului". Cu această accepțiune este preluată în creștinismul ascetic timpuriu, devenind, pe schema etică preluată din stoicism, unul dintre cele opt păcate capitale. Totuși, pentru călugăr „ea nu înseamnă nesațietate, îndopare cu alimente, ci întrerupere nefirească a postului... Stomacul își iese din țâțâni, nu mai respectă regula abstinenței de teamă să nu care cumva să se îmbolnăvească" (Cristian Bădiliță, în comentariul la Evagrie Ponticul, *Tratatul practic. Gnosticul*, p. 63, Iași, 2003).

1,4 După opinia comentatorilor, versetele 3-4 constituie un adaos ulterior: manuscrisul era deteriorat, ilizibil și atunci copistul a simțit nevoia să completeze lacuna.

1,5-6 Versetele 5 și 6 sunt interpolate; pe de o parte nu are nici un rost să se ridice obiecții încă de la început – este contrar tuturor regulilor –, pe de alta, chestiunea este reluată în termeni identici la 2,24–3,1, ceea ce înseamnă că aici avem un dublet introdus în chip stângaci de copist. ♦ Dreptatea, curajul și cumpătarea sunt trei dintre cele patru virtuți cardinale în doctrina stoică.

pasiunilor, [8] dar cea mai puternică dovadă mi se pare a fi curajul celor care au murit pentru virtute, Eleazar şi cei şapte fraţi şi mama lor. [9] Aceştia toţi, dispreţuind suferinţele până la moarte, au demonstrat că raţiunea domină pasiunile. [10] Aşadar, [privind] la virtuţile lor, îmi stă la îndemână să-i laud pe aceşti bărbaţi care în această zi au murit împreună cu mama lor pentru desăvârşire, dar, [privind] la cinstirea [dobândită de ei], i-aş ferici. [11] Căci au fost admiraţi nu numai de toţi oamenii pentru curajul şi răbdarea lor, ci şi de călăii lor; astfel ei au fost cauza prăbuşirii tiraniei care le stăpânea neamul, învingându-l pe tiran prin răbdare, încât pământul patriei a fost purificat datorită lor. [12] Dar şi despre aceasta voi putea vorbi îndată; acum însă voi începe prin a formula principiile generale, aşa cum îmi este obiceiul, apoi voi ajunge la povestea lor, dând slavă Dumnezeului atotînţelept.

[13] Ne punem, aşadar, întrebarea dacă raţiunea domină pasiunile. [14] Trebuie să distingem ce este raţiunea şi ce este pasiunea, câte forme de pasiuni există şi dacă raţiunea le domină pe toate. [15] Raţiunea este mintea care alege, cu un raţionament drept, viaţa de înţelepciune. [16] Iar înţelepciunea este cunoaşterea lucrurilor divine şi omeneşti şi a cauzelor acestora. [17] Ea este [însăşi] educaţia întru Lege prin care învăţăm lucrurile dumnezeieşti cu

---

1,8 Autorul nu vrea să facă o demonstraţie teoretică a tezei, ci să o dovedească prin exemple concrete.

1,10 „desăvârşire": gr. καλοκἀγαθία exprimă un ideal grec prin excelenţă, cuprinzând în sine desăvârşirea fizică şi morală. Cuvântul se întâlneşte la Philon din Alexandria, dar, cu excepţia lui 4Mac. nu apare în Septuaginta. Apare, în schimb, sintagma καλὸς καὶ ἀγαθός (*cf.*, de ex., Tob 5,14; 2Mac. 15,12).

1,11 Literatura greco-romană abundă în exemple de sacrificiu suprem pentru o idee sau de dominare asupra chinurilor fizice. Autorul cărţii 4Mac. introduce un exemplu clasic iudaic în universul cultural greco-roman.

1,15 „raţionament drept", gr. ὀρθὸς λόγος. Autorul mai foloseşte termenul λόγος cu sensul filozofic de „raţiune, raţionament" doar o singură dată (5,35) şi atunci în aceeaşi sintagmă. În această accepţiune este folosit sistematic termenul λογισμός. A. Dupont-Sommer crede că înlocuirea termenului λόγος cu λογισμός se datorează conotaţiilor metafizice puternice ale celui dintâi în epoca în care autorul cărţii 4Mac. îşi scria cartea. La Philon, λόγος desemnează raţiunea sau ipostasul divin, intermediar între divinitatea transcendentă şi logosul uman. Aici referirea este la raţiunea omenească.

1,16 Definiţia înţelepciunii pe care o dă autorul cărţii 4Mac. era un loc comun al filozofiei din perioada elenistică şi romană (*cf.* Cicero, *Tusculanae disputationes*, IV,26,57; Philon, *Congr.* 79).

1,17 Înţelepciunea este definită din perspectiva iudaismului purist exprimat şi în Sirach 24,23-25. Ea este numai însoţitoarea Legii mozaice.

venerație, iar pe cele omenești, cu folos. [18] Iar formele înțelepciunii sunt: prudența, dreptatea, curajul și cumpătarea. [19] Cea mai de seamă dintre ele este prudența; datorită ei, rațiunea domină pasiunile. [20] Naturile cele mai cuprinzătoare ale pasiunilor sunt două: plăcerea și durerea; fiecare dintre acestea ia naștere atât în trup, cât și în suflet. [21] Multe sunt și pasiunile care întovărășesc plăcerea și durerea. [22] Înaintea plăcerii se află dorința, iar în urma plăcerii, bucuria. [23] Înaintea durerii se află frica, iar în urma durerii, tristețea. [24] Mânia însă este o pasiune comună plăcerii și durerii, dacă cineva cugetă la ceea ce i s-a întâmplat. [25] În plăcere se află și înclinarea spre rău, fiind, dintre toate, pasiunea cu cele mai multe forme: [26] ale sufletului – lăudăroșenia, lăcomia de bani, dorința de glorie, dorința de ceartă, invidia; [27] ale trupului – voracitatea, lăcomia, ghiftuirea de unul singur. [28] Așadar,

---

1,18 Se revine la clasificarea stoică a virtuților. Trecerea de la un sistem de referință filozofic la celălalt (de la cel iudaic la cel elenistic) trimite la convingerea autorilor evrei din diaspora că filozofii greci își trăgeau înțelepciunea din învățătura lui Moise.

1,20 Clasificarea pasiunilor în cele două categorii esențiale, durerea și plăcerea, este de proveniență aristotelică. ♦ Dualismul trup-suflet afirmat în acest context este de inspirație filozofică platoniciană, nu teologică mozaică.

1,21-23 Cele șase pasiuni/patimi opuse rațiunii sunt: plăcerea, durerea, dorința, bucuria, frica și tristețea. A. Dupont-Sommer crede că, în gândirea autorului 4Mac., plăcerea și bucuria, pe de o parte, și durerea și tristețea, pe de alta, sunt sinonime. În acest caz, cele șase pasiuni s-ar reduce la patru: dorință, frică, plăcere (sau bucurie), durere (sau tristețe). Or, acestea sunt cele patru tipuri de pasiuni după clasificarea stoică. Prin urmare, 4Mac. ar reprezenta „un amalgam straniu de doctrine aristotelice și stoice" (Dupont--Sommer, A., p. 51).

1,24 Mânia este o subspecie a uneia dintre cele patru pasiuni clasificate de stoici, și anume, dorința. Seneca propune definiția mâniei ca „dorința de pedepsire a unei nedreptăți", definiție care, îmbogățită cu lecția creștină a iertării, va face carieră la Părinții Bisericii. Ieșind din ordinea naturală (*i.e.* rațională) a lucrurilor, mânia este un rău sigur ce trebuie eradicat complet din ființa umană, prin practicarea virtuții, care, după cum am văzut, se ridică deasupra oricărei nedreptăți. Aderența fatidică pe care pasiunea aceasta o are la spirit nu este însă una instinctivă. ♦ Finalul frazei este imposibil de restabilit, întrucât textul este alterat.

1,25 „înclinarea spre rău": gr. ἡ κακοήθης διάθεσις. Autorul are în minte conceptul ebraic *yeṭer hāra'*, „instinct rău, pornire rea", pe care îl combină însă cu concepția greacă, de proveniență cinică, conform căreia plăcerea era sursa tuturor viciilor (Dupont--Sommer, A., p. 52).

1,28-29 Autorul nu propune eradicarea pasiunilor (nici asceza creștină nu o cerea în mod explicit), ci temperarea, echilibrarea lor, în spiritul ataraxiei stoice. Revine aici explicit dualismul trup-suflet.

plăcerea şi durerea fiind ca două plante [care cresc] din trup şi din suflet, multe sunt mlădiţele acestor plante. [29] Raţiunea, care este grădinarul universal, pe amândouă le pliveşte, le curăţă, le leagă, le udă şi le stropeşte în toate felurile, [şi astfel] domesticeşte desişul obiceiurilor şi al pasiunilor. [30] Într-adevăr, raţiunea este conducătoarea virtuţilor şi stăpâna pasiunilor.

Priviţi, aşadar, mai întâi că raţiunea este stăpâna pasiunilor prin lucrarea de înfrânare [pe care o săvârşeşte] cumpătarea. [31] Aşadar, cumpătarea este stăpânirea dorinţelor; [32] iar dintre dorinţe, unele sunt ale sufletului, altele, ale trupului; e limpede că raţiunea le domină pe amândouă. [33] Căci altfel, cum se face că, atunci când suntem atraşi de mâncăruri oprite, ne abatem de la plăcerea ce vine de la ele? Oare nu pentru că raţiunea are puterea să stăpânească peste atracţii? Eu aşa cred. [34] Aşadar, când dorim [să mâncăm] un peşte, o pasăre, un animal sau orice fel de mâncare interzisă nouă de lege, ne abţinem datorită dominaţiei raţiunii. [35] Pasiunile atracţiilor sunt înfrânate, fiind ţinute în loc de mintea cumpătată şi toate mişcările trupului sunt domolite de raţiune.

2 [1] Şi ce e de mirare dacă dorinţele sufletului de a fi împreună cu frumuseţea ajung să nu mai aibă putere? [2] Căci pentru aceasta este lăudat cumpătatul Iosif: că prin gândire şi-a stăpânit pofta. [3] Într-adevăr, deşi era tânăr şi în floarea vârstei pentru împreunare, el a stăvilit prin raţiune imboldul pasiunilor. [4] Dar raţiunea se arată stăpână nu numai peste imboldul poftei, ci peste orice dorinţă. [5] Într-adevăr, Legea spune: „Să nu

---

1,29 „obiceiurilor şi al pasiunilor", gr. τῶν ἤθων καὶ τῶν πάθων: formula, reluată în 2,21, este curentă în filozofia greacă, *cf.*, de pildă, Aristotel, *Poetica* 1,6. ♦ Metaforele horticole nu sunt o caracteristică a literaturii greceşti, ci a celei orientale. ♦ „desişul": gr. ὕλη înseamnă şi „pădure", şi „materie". Am considerat mai potrivită continuarea metaforei vegetale.

1,33 Încercarea de armonizare a filozofiei greceşti cu prescripţiile Legii mozaice transpare aici mai limpede decât oriunde în text.

1,34 Pentru interdicţiile alimentare impuse de Lege, *cf.* Lev. 11,1-31; Deut. 14,1-10.

2,1 „de a fi împreună": ideea este reluată, cu o expresie mai directă, la 4Mac. 2,3. Dupont-Sommer presupune că e vorba de glose introduse ulterior în text.

2,2-3 „Iosif": *cf.* Gen. 39. ♦ „a stăvilit": autorul 4Mac. nu propune extirparea pasiunilor prin raţiune, ci stăvilirea lor, ţinerea lor în frâu. Omul nu poate extirpa însuşirile pe care Dumnezeu Însuşi le-a sădit în fiinţa sa (*cf.* 2,21). ♦ Metafora raţiunii ca grădinar al sufletului apare dezvoltată şi la Philon în *Legum allegoriae* I,47. Ea va fi preluată de Grigore Taumaturgul în celebrul *Discurs de mulţumire lui Origen.*

2,5 *Cf.* Ex. 20,17.

dorești femeia aproapelui tău și nici cele ce sunt ale aproapelui tău."
6 Așadar, deoarece Legea ne spune să nu dorim, cu atât mai mult v-aș
[putea] convinge că rațiunea poate stăpâni dorințele.
La fel este și cu pasiunile care se opun dreptății. 7 Altfel, cum s-ar putea
schimba prin educație unul care de obicei se ghiftuiește de unul singur, sau
e lacom, sau bețiv, dacă n-ar fi limpede că rațiunea e stăpână peste pasiuni?
8 Așadar, de îndată ce se călăuzește cineva după Lege, atunci, chiar dacă
este lacom de bani, își va stăpâni felul de a fi dând cu împrumut fără
dobândă celor nevoiași și ștergând datoria în cel de-al șaptelea an; 9 chiar
dacă cineva este zgârcit, el este stăpânit de Lege prin rațiune, așa încât
nu mai adună pe câmp spicele neculese și nu mai smulge ultimii ciorchini
din vie.
Și în celelalte ne putem da seama că rațiunea domină pasiunile. 10 Într-ade-
văr, Legea domină chiar și asupra iubirii față de părinți și nu trădează virtu-
tea de dragul lor; 11 stăpânește și asupra iubirii față de soție, mustrând-o
dacă greșește; 12 stăpânește și asupra dragostei față de copii și îi pedepsește
când fac rele; 13 e stăpână și peste legătura cu prietenii și-i ceartă când fac
ceva rău. 14 Să nu socotiți neverosimil faptul că rațiunea poate să stăpâ-
nească și asupra urii, datorită Legii: nu taie pomii roditori ai dușmanilor,
salvează [animalele] pierdute ale potrivnicilor și ajută la ridicarea celor
căzute.
15 E vădit că rațiunea stăpânește și pasiunile cele mai puternice, precum
iubirea de domnie, slava deșartă, lăudăroșenia, trufia, invidia. 16 Toate
aceste pasiuni rele mintea cumpătată le dă de-o parte; de asemenea, și
mânia, căci și pe aceasta o stăpânește. 17 Moise s-a mâniat, ce-i drept,
împotriva lui Dathan și Abiron; dar n-a făcut ceva împotriva lor din mânie,
ci și-a potolit-o prin rațiune. 18 Într-adevăr, mintea cumpătată are puterea,
cum am spus, să biruie pasiunile: pe unele le transformă, iar pe altele le

2,8 Iudeilor le era interzis să acorde împrumuturi cu dobândă conaționalilor lor; *cf.* Ex. 22,25; Lev. 25,35-37; Deut. 23,19-20.

2,9 „nu mai adună... spicele neculese și...": *cf.* nota 19,9 la Levitic.

2,10 Aici Legea se substituie rațiunii.

2,14 Text eliptic, care trebuie citit împreună cu cel din Ex. 23,4-5: „Dacă întâlnești vita sau asinul rătăcit al vrăjmașului tău, să-l întorci și să i-l aduci înapoi. Dacă vezi asinul vrăjmașului tău căzut sub povara lui, să nu-l treci cu vederea, ci să-i ridici povara împreună cu asinul."

2,17 *Cf.* Num. 16, unde însă nu se spune nimic explicit despre stăpânirea de sine a lui Moise. Autorul va fi folosit în interpretarea pe care o oferă episodului biblic un midraș.

îndepărtează. 19 Oare de ce preaînțeleptul nostru părinte Iacob îi învinuiește pe oamenii lui Simeon și Levi de a fi dat pieirii întreg neamul celor din Sichem, fără de rațiune? Căci a spus: „Blestemată fie mânia lor." 20 Dacă rațiunea n-ar putea stăpâni mânia, n-ar fi vorbit astfel. 21 Atunci când Dumnezeu l-a făurit pe om, El a sădit în acesta pasiunile și obiceiurile; 22 dar, tot atunci, a înscăunat mintea drept cârmuitoare sfântă peste toate, prin simțuri 23 și i-a dat o lege, și cine se călăuzește după aceasta e rege peste un regat cumpătat și drept și bun și curajos.

24 Cum se întâmplă, ar putea spune cineva, că, dacă rațiunea este stăpână peste pasiuni, nu domină și asupra uitării și neștiinței?

3 1 Un astfel de cuvânt este cu totul ridicol. Într-adevăr, e limpede că rațiunea nu stăpânește peste pasiunile sale, ci peste cele ale trupului. 2 Astfel, nimeni dintre noi nu-și poate smulge o pasiune, dar rațiunea îl poate ajuta să nu ajungă robul pasiunii. 3 Nimeni dintre voi nu-și poate smulge mânia din suflet, dar rațiunea poate domoli mânia. 4 Nimeni dintre noi nu poate smulge răutatea, dar rațiunea poate fi un aliat în luptă pentru a nu ne

---

2,19 *Cf.* Gen. 34,25-31. ♦ Sentința lui Iacob nu se întâlnește în textul Genezei. ♦ „preaînțeleptul... părinte Iacob", gr. πάνσοφος πατὴρ Ιακώβ: Philon folosește același atribut pentru Iacob (*Sacrif.* 48), precum și pentru ceilalți patriarhi (Avraam, Isaac) și chiar Moise. Autorul 4Mac. legitimează astfel legătura indestructibilă dintre Dumnezeu, desemnat în primul rând cu acest epitet (1,12), și părinții întemeietori ai lui Israel.

2,23 „rege peste un regat", gr. βασιλεύσει βασιλείαν: regalitatea înțeleptului este o teză stoică, provenind din platonism; o formulă similară se întâlnește la Philon din Alexandria, *De migratione* 197, unde înțelepciunea este declarată regală, iar înțeleptul, rege. ♦ Dumnezeu a dat minții omenești Legea. Autorul încearcă să armonizeze filozofia legalistă iudaică cu concepția legii naturale din stoicism. Astfel, „lumea este o imensă cetate pe care Dumnezeu o conduce, iar omul, cetățean al ei (*kosmopolites*) este supus unei legi divine, universale, superioare tuturor legislațiilor particulare". Aceeași preocupare de armonizare a prescripțiilor legale iudaice cu legea naturală o dezvoltă și Philon, în *De Iosepho* 28-36 (Dupont-Sommer, A., p. 40).

2,24 Textul, care fusese transpus și la 1,5-6, se află aici la locul său firesc și constituie punctul de pornire al unei noi dezvoltări: rațiunea stăpânește pasiunile, fără să le poată aboli; în ceea ce privește uitarea și ignoranța, ele sunt asociate în mai multe rânduri de către Philon din Alexandria, *De Spec. Leg.* I,223; IV,70. Platon, *Theaith.* 191d, postulează legătura indisolubilă între memorie și știință. ♦ „cineva, că, dacă...": textul este neclar, cu mai multe variațiuni posibile. Dupont-Sommer traduce, între cruci filologice, „si l'on pense à [l'offense] qu'on a subi".

pleca în fața răutății. [5] Rațiunea nu dezrădăcinează pasiunile, ci este dușmanul lor.

[6] Acest lucru poate fi mai bine lămurit prin [istorisirea despre] setea regelui David. [7] După ce, luptându-se o zi întreagă împotriva Străinilor, David îi ucisese pe mulți dintre ei cu ajutorul oștenilor din neamul său, [8] la lăsarea serii, transpirat și foarte obosit, s-a dus către cortul regesc, în jurul căruia își avea tabăra întreaga oaste a părinților noștri. [9] Cu toții se aflau la masă. [10] Dar regele, fiind foarte însetat, deși avea multe izvoare în apropiere, nu putea să-și astâmpere setea cu apa lor, [11] ci îl cuprinsese o dorință nesocotită pentru apa care se afla la dușmani, o dorință care, încordându-l, îl frigea și, destinzându-l, îl mistuia. [12] Când scutierii săi au început să murmure împotriva dorințelor regelui, doi oșteni tineri, puternici, rușinându-se de dorința regelui, și-au luat armura, au luat un urcior și au

---

3,5 *Cf.* nota la 4Mac. 2,3. Imaginea clasică în filozofia greacă a domolirii pasiunilor este celebra metaforă platoniciană a înfrânării cailor sufletului din *Phaidon*. Totuși, cu afirmarea adversității radicale a rațiunii față de pasiuni, ne situăm în plin stoicism, deși autorul adoptă și unele reflexe ale școlii peripatetice, care recomanda virtutea ca pe mijlocul cel mai potrivit în domolirea pasiunilor (μετριοπάθεια). O concesie similară face și Philon, care admite μετριοπάθεια, însă numai pentru oamenii imperfecți. Idealul de perfecțiune rămâne ἀπάθεια, „nepătimirea", în sens stoic.

3,6 Povestirea despre „setea lui David" se găsește cu unele deosebiri în 2Rg. 23,13-17 și 1Par. 11,16-19; deosebirile sunt următoarele: sunt pomenite trei căpetenii, în loc de doi tineri soldați; apa se află nu în tabăra dușmană, ci în „fântâna de la Bethleem", și lipsește orice referire la ospățul armatei. Episodul are aici valențele unui midraș. Autorul 4Mac. își desfășoară teza pornind de la interpretarea unei expresii eliptice obscure din 2Rg. 23,13: „lui David i s-a făcut poftă", gr. ἐπεθύμησεν Δαυιδ. În acest fel se leagă teoria dominării pasiunilor, în cazul de față a dorinței (ἐπιθυμία), de episodul din 2Rg. Un indiciu în plus că autorul 4Mac. a lucrat în alcătuirea cărții sale cu versiunea greacă (LXX) a cărții a doua a Regilor.

3,7 „Străinilor", *i.e.* filistenilor (*cf.* nota la 1Par. 10,1).

3,8 „cortul regesc": în 2Rg. 23,14 se indică numai faptul că David se afla „în loc întărit". Detaliile pe care le furnizează 4Mac. nu își au, cu siguranță, sursa în textul biblic propriu-zis, ci sunt adaosuri ornante ale autorului. Dimensiunea eroică a armatei lui David din 4Mac., de fapt o ceată puțin numeroasă (2Rg. 23), trebuie înțeleasă în același context hiperbolizant.

3,11 „încordându-l... destinzându-l": gr. ἐπιτείνουσα... λύουσα. Cele două cuvinte corespund la două concepte fundamentale din fizica stoică, anume „tensiunii" (ἐπίτασις) și „relaxării" (ἄνεσις). Cele două mișcări reprezintă, sinergic, condiția de existență a oricărei ființe.

trecut dincolo de întăriturile duşmanului; [13] trecând pe ascuns pe lângă paznicii porţilor, au pornit în căutare prin toată oastea duşmană [14] şi, descoperind izvorul, cu mult curaj i-au dus regelui să bea din el; [15] dar acesta, deşi ardea de sete, a cugetat că o băutură socotită a fi cu preţ de sânge este o primejdie îngrozitoare pentru suflet; [16] de aceea, opunând dorinţei raţiunea, a oferit acea băutură ca libaţie lui Dumnezeu. [17] Într-adevăr, mintea cumpătată are puterea de a birui constrângerile pasiunilor şi de a stinge aprinderea imboldurilor lor, [18] de a învinge durerile trupului, oricât de puternice ar fi, şi, datorită desăvârşirii raţiunii, de a dispreţui toate [încercările] de înstăpânire ale pasiunilor.

[19] Dar acum şi prilejul ne cheamă să povestim istoria raţiunii cumpătate.

[20] Pe când părinţii noştri se bucurau de o pace adâncă datorită bunei respectări a Legii şi le mergea atât de bine, încât chiar şi regele Asiei, Seleucos Nicanor, le aduna el însuşi bani pentru templu şi le-a recunoscut cetăţenia; [21] atunci, unii, făcând pe înnoitorii împotriva bunei înţelegeri a tuturor, au stârnit tot felul de nenorociri.

4 [1] Un anume Simon se afla în conflict cu Onias, care era atunci mare preot pe viaţă, un bărbat desăvârşit la trup şi la suflet. Deşi îl calomnia în fel şi chip, [Simon] nu a reuşit să-l înjosească în faţa neamului său şi atunci a fugit cu gândul de a-şi trăda patria. [2] Ajungând la Apollonios, guvernatorul Siriei şi al Feniciei şi al Ciliciei, i-a spus: [3] „Fiind plin de bunăvoinţă pentru treburile regelui, am venit să vă dau de ştire că în vistieria de

---

3,15 În 2Rg. 23,17 regele exclamă că nu bea „sângele" celor trei tineri.

3,20 Începe a doua parte a cărţii, panegiricul propriu-zis al martirilor. ♦ „Seleucos Nicanor": este vorba de Seleucos al IV-lea Philopator (187-175 î.H.); în mod greşit autorul nostru îl numeşte Nicanor. Seleucos Nicanor (mort în 281 î.H.) a fost unul dintre generalii lui Alexandru, întemeietorul dinastiei seleucide. Poate intervine şi o confuzie cu Nicanor (*cf.* 1Mac. 7,26-47).

4,1 Pentru rivalitatea dintre Simon şi Onias, *cf.* 2Mac. 3,4.

4,2 În 1Mac. 10,69 Apollonios este guvernator al Siriei *Koile*; în 2Mac. 3,5, al Siriei *Koile* şi al Feniciei; în textul nostru se adaugă şi Cilicia: există tendinţa de a amplifica totul pentru a da mai multă greutate faptelor care slujesc demonstraţiei.

4,3 Raportul lui Simon către Apollonios este prezentat în 2Mac. 3,6 în formă indirectă. Autorul 4Mac. recurge şi la „înfrumuseţarea textului", punând pe seama lui Simon un mic preambul care lipseşte în 2Mac. La fel, în v. 4, felicitarea lui Apollonios adresată lui Simon este inedită (Dupont-Sommer, A., p. 100).

la Ierusalim se află depuse multe zeci de mii de bani ai unor persoane
particulare; acestea nu au nimic de-a face cu templul, ci se cuvin regelui
Seleucos." 4 Apollonios, cercetând fiecare lucru, l-a lăudat pe Simon pentru
grija sa față de rege și, mergând la Seleucos, i-a dat de știre despre comoara
de bani. 5 Primind puteri depline în această privință, Apollonios a pornit
degrabă spre patria noastră împreună cu blestematul Simon și cu o oaste
foarte puternică. 6 Îndată ce a sosit, a spus că a venit cu porunci de la rege
să ia banii particularilor din vistierie. 7 Poporul, la auzul acestor vorbe, s-a
tulburat și s-a împotrivit, socotind că ar fi ceva cu totul îngrozitor dacă cei
care își încredințaseră vistieriei templului banii strânși ar fi lipsiți de ei și au
făcut tot ce le stătea în putere să împiedice [acest lucru]. 8 Dar Apollonios,
amenințând, s-a îndreptat spre templu. 9 Preoții împreună cu femeile și
copiii, în templu, L-au rugat pe Dumnezeu să ocrotească locul sfânt, care
era batjocorit. 10 În timp ce Apollonios, împreună cu oastea înarmată, intra
pentru a jefui banii, din cer s-au arătat îngeri călări, cu arme sclipitoare,
care au pricinuit mare frică și cutremur. 11 Apollonios a căzut pe jumătate
mort în curtea păgânilor; a ridicat mâinile spre cer și-i implora cu lacrimi în
ochi pe evrei ca, rugându-se pentru el, să îmblânzească oastea din cer. 12 El
spunea că a păcătuit, așa încât era chiar vrednic de moarte, dar că, de va fi
izbăvit, va cânta în imnuri, în fața tuturor oamenilor, fericirea locului sfânt.
13 Mișcat de aceste cuvinte, Onias, marele preot, deși altminteri șovăia,
[temându-se] ca nu cumva regele Seleucos să pună moartea lui Apollonios
pe seama unei uneltiri omenești, și nu a dreptății divine, s-a rugat pentru el.

4,5-9 4Mac. rezumă evenimentele amplu descrise în 2Mac. 3,7-23.

4,5 În 2Mac. 3,7 *sq.* expediția este încredințată de Seleucos lui Heliodor, încă o dovadă că Pseudo-Iosephus nu este preocupat de exactitatea istorică. Mai mult, unii comentatori au pledat, pe baza neconcordanțelor „flagrante" dintre 4Mac. și 2Mac., că între cele două cărți nu există un raport de determinare, ci de paralelism: ele nu depind una de alta, ci de o sursă comună, *i.e.* Iason din Cyrene (*cf.* Introducere la 1–4 Macabei).

4,10 În 2Mac. 3,24-25 este vorba mai întâi de un călăreț cu armură splendidă căruia i s-au adăugat doi tineri îmbrăcați cu haine strălucite. De asemenea, însoțitorii lui Heliodor sunt abia câteva gărzi de corp (2Mac. 3,24), or, aici o întreagă armată intră cu el în Templu. La numărul mare de invadatori corespunde numărul mare de apărători cerești ai Templului: îngeri al căror număr nu este precizat.

4,12 În 2Mac. 3,31 însoțitorii lui Heliodor îl roagă pe arhiereu să intervină.

4,13 Arhiereul intervine pentru Apollonios nu numai pentru că se temea de represalii politice (*cf.* 2Mac. 3,32), ci pentru că este impresionat de convertirea păgânului. 4Mac. nu pomenește însă nimic despre jertfă.

[14] Iar [Apollonios], fiind salvat în chip neaşteptat, s-a dus la rege să-i dea de
ştire despre cele petrecute.
[15] După moartea regelui Seleucos, a ajuns la domnie fiul său Antiochos
Epiphanes, bărbat trufaş şi primejdios. [16] El l-a alungat pe Onias din arhie-
rie şi l-a pus arhiereu pe Iason, fratele acestuia, [17] care făgăduise în schimb
că, dacă va pune mâna pe putere, va da în fiecare an trei mii şase sute
şaizeci de talanţi. [18] Regele l-a făcut arhiereu şi l-a însărcinat cu cârmuirea
neamului. [19] [Iason] a schimbat obiceiurile neamului şi a introdus un fel de
viaţă cu totul potrivnic Legii; [20] nu numai că a construit un gimnaziu în for-
tăreaţa patriei noastre, dar a şi oprit slujbele de la templu. [21] Dar, mâniin-
du-se de acestea, dreptatea divină l-a stârnit împotriva lor pe Antiochos.
[22] Într-adevăr, când acesta era plecat în Egipt războindu-se cu Ptolemeu, a
auzit că se răspândise zvonul morţii sale şi cei din Ierusalim s-ar fi bucurat
peste măsură de aceasta. [23] Atunci a pornit în grabă împotriva lor şi, după ce
i-a jefuit, a dat un decret conform căruia cine se va arăta că trăieşte după
legile strămoşeşti va fi [pedepsit cu] moartea. [24] Şi, întrucât n-a putut în nici
un fel prin decrete să nimicească fidelitatea neamului faţă de Lege şi vedea
cum toate ameninţările şi pedepsele lui sunt zădărnicite, [25] aşa încât până şi
femeile care îşi tăiaseră împrejur copiii, ştiind bine ce le aşteaptă, erau
aruncate de pe ziduri împreună cu noii-născuţi, [26] aşadar, deoarece decretele
lui erau dispreţuite de popor, a început să silească, prin chinuri, pe fiecare
om din popor să mănânce din mâncărurile spurcate şi, astfel, să se lepede de
iudaism.

5 [1] Tiranul Antiochos, împreună cu oamenii săi, şedea pe un loc înalt,
iar oştile sale înarmate stăteau în picioare în cerc în jurul său; [2] a poruncit

---

4,15 O nouă eroare de ordin istoric a lui Pseudo-Iosephus: Antiochos Epiphanes nu este fiul, ci fratele lui Seleucos Philopator.

4,17 În 2Mac. 4,7-10 este vorba de 390 de talanţi de argint, cantitate mult inferioară celei din textul nostru; este vorba, cum am mai arătat, de amplificări intenţionate.

4,20 Informaţia este prezentată foarte pe scurt în 4Mac. În 2Mac. 4,15 autorul spune că Templul a fost închis pentru că preoţii îşi neglijau îndatoririle, fiind mai atraşi de aruncarea discului. În laconismul lui, autorul 4Mac. trece sub tăcere orice detaliu care ar fi putut pune sub semnul îndoielii comportamentul antipăgân al *întregii* populaţii evreieşti.

4,26 Rezumat al fragmentului 2Mac. 4,18-6,17.

5,1 În 2Mac., regele nu asistă decât la martiriul lui Eleazar. ♦ Locul în care a avut loc acest „proces" este obscur. Dupont-Sommer crede că prezenţa regelui la interogatoriu pare să indice Antiohia ca loc de desfăşurare a evenimentelor. Iar dacă este vorba de

lăncierilor să-l aducă pe fiecare evreu în parte şi să-l silească să guste carne de porc şi carne jertfită idolilor. [3] Iar dacă unii nu voiau să se pângărească mâncând, să fie luaţi şi traşi pe roată. [4] După ce au fost prinşi mai mulţi, cel dintâi din ceată care a fost adus în faţa lui a fost un anume Eleazar, de neam preoţesc, cunoscător al Legii şi înaintat în vârstă; le era cunoscut multora din jurul tiranului datorită vârstei.

[5] Când l-a văzut, Antiochos i-a spus: [6] „Eu, înainte să înceapă chinurile asupra ta, bătrâne, te-aş sfătui aceasta: să te salvezi gustând carnea de porc; [7] respect bătrâneţea şi căruntețea ta, dar, deşi [ai trăit] atâta timp, nu mi se pare că eşti un filozof, de vreme ce practici cultul iudeilor. [8] Într-adevăr, de ce ţi-e silă să mănânci această carne de animal care e foarte bună şi pe care natura ne-a dăruit-o? [9] Este o nebunie să nu te bucuri de plăcerile nevinovate şi este nedrept să respingi darurile naturii. [10] Dar, mi se pare că săvârşeşti o nebunie şi mai mare dacă, [după ce că] gândeşti găunos despre

---

Antiohia, indicaţia „pe un loc înalt" ar putea desemna una dintre înălţimile aflate în preajma oraşului (Dupont-Sommer, A., p. 105).

5,3 „să se pângărească mâncând": gr. μιαροφαγῆσαι. Verbul grec apare doar în 4Mac. (de nouă ori). Substantivul denominativ corespunzător, μιαροφαγία, apare de patru ori tot numai în 4Mac. Compus analogic după σαρκοφαγεῖν, σαρκοφαγία.

5,4 În 2Mac. 6,18 nu se spune nimic de „neamul preoţesc" al lui Eleazar şi nici de reputaţia sa în anturajul lui Epiphanes. ♦ „datorită vârstei", gr. ἡλικίαν: motivul e neaşteptat; majoritatea cercetătorilor consideră termenul o greşeală de copist şi propun emendarea în φιλοσοφίαν, „datorită filozofiei". ♦ Eleazar este bătrân: în 2Mac. 6,18 se spune că are nouăzeci de ani. În 3Mac. apare, de asemenea, un preot bătrân Eleazar cu însuşiri similare celui din 4Mac. Eroul pare să fi fost un topos legendar al epocii, expresie a iudaismului matur şi neînfrânt.

5,5 Discursul lui Epiphanes şi răspunsul lui Eleazar lipsesc din 2Mac.

5,6 „te-aş sfătui", gr. συμβουλεύσαιμι: autorul reia verbul cu care îşi începe cartea (4Mac. 1,1).

5,7-8 Pentru Grigore din Nazianz, părul cărunt al lui Eleazar este un indiciu clar al chibzuinţei (φρόνησις) eroului (*Oratio* 15, 913, 25). ♦ Antiochos opune, de la început, filozofia (elenistică) cultului iudeilor, care nu putea să treacă, în ochii grecilor, drept filozofic. ♦ Grecii şi romanii nu puteau înţelege interdicţiile alimentare iudaice; *cf.* Iuvenal, 14,96-97. ♦ Principala obiecţie a lui Antiochos la „cultul iudeilor" este că acesta s-ar opune legii naturale, atât de des invocată în filozofia elenistică, mai ales în stoicism. De aici decurg (v. 9), în viziunea lui Antiochos, două neajunsuri ale învăţăturii mozaice: iraţionalitatea (ἀνόητον) şi nedreptatea (ἄδικον) înfruntării naturii generoase.

5,10 Pentru a fi mai convingător, Antiochos face apel, oarecum în afara tezei pe care o susţine, la sofismul cunoscut sub denumirea de *argumentum ad auctoritatem*. E un fel de a-l avertiza pe Eleazar că filozofia greacă este şi cea oficială.

adevăr, mă disprețuiești și pe mine, atrăgând asupra ta pedeapsa. [11] Oare nu te vei trezi din trăncăneala filozofiei voastre și nu vei lepăda raționamentele tale de nimic? Căpătând o minte vrednică de vârsta ta, nu vei adopta filozofia adevărată, cea a folosului? [12] Și, închinându-te în fața îndemnului meu omenos, nu-ți va fi milă de bătrânețea ta? [13] Gândește-te că, și dacă există o putere care veghează cultul vostru, ea te-ar ierta pentru orice încălcare a Legii săvârșită din constrângere."

[14] Pe când tiranul îl îndemna astfel să mănânce carne oprită de Lege, Eleazar a cerut cuvântul [15] și, primind dreptul de a vorbi, a început să glăsuiască astfel: [16] „Noi, o, Antiochos, cei convinși că trăim după o lege divină, socotim că nici o constrângere nu este mai puternică decât ascultarea față de Legea noastră. [17] De aceea, socotim că n-o putem încălca cu nici un chip. [18] Chiar dacă Legea noastră nu ar fi într-adevăr divină, așa cum crezi tu, și noi am greși, socotind-o divină, nici astfel nu ne este îngăduit să nesocotim părerea noastră despre evlavie. [19] Așadar, să nu socotești că este o greșeală mică dacă ne-am pângări mâncând. [20] Căci este la fel de rău a încălca Legea în lucruri mici, ca și în lucruri mari; [21] și într-un caz, și în celălalt, Legea este disprețuită în același fel. [22] Îți bați joc de filozofia noastră ca și cum în ea nu am trăi conform rațiunii drepte. [23] Ea ne învață

5,11 Filozofia „folosului", a interesului – τὸ συμφέρον – este curentă în sofistica greacă; *cf.* Platon, *Gorgias* (discursul lui Callicles) și *Politeia* (discursurile lui Glaucon și Trasimah). Filozofia, în sens autentic, nu este speculație pură, exercițiu dialectic rupt de viață.

5,12 „omenos": gr. φιλάνθρωπος. *Cf.* 3Mac. 3,18 nota.

5,13 „o putere care veghează", *litt.* „care privește de sus". Concepția că divinitatea supraveghează acțiunile oamenilor era curentă atât în filozofia greacă (*cf.* Platon, *Timaios*), cât și în gândirea iudaică (*cf.* 2Mac. 7,35; 3Mac. 2,21; Philon, *Flac.* 121). ♦ Ideea că încălcarea Legii sub constrângere nu aduce după sine pedeapsa divinității este reluată în 4Mac. 8,14 și 8,25.

5,16 Răspunsul lui Eleazar este formulat după normele unei *refutatio*. Bătrânul respinge fiecare argument al tiranului, după ce a afirmat din capul locului *supremația* și *necesitatea* Legii divine (οὐδεμίαν ἀνάγκην βιαιοτέραν).

5,20 Ideea egalității greșelilor este de proveniență stoică: *cf.* Cicero, *Paradoxa stoicorum* 3,1,20; Diogene Laertios, *Viețile și doctrinele filozofilor* 7,120. În NT, *cf.* Iac. 2,10.

5,22 „rațiunii drepte": gr. εὐλογιστία, termen curent și tehnicizat în filozofia stoică. Grimm îl glosează ca *rectus rationis usus*. Apare de patru ori în 4Mac. și reprezintă principiul de armonizare a vieții omenești cu Logosul universal.

5,23-24 Pentru evrei, cele patru virtuți cardinale pe care stoicii le așezau în primul plan al vieții se deduc din Legea mozaică. ♦ „a judeca drept", gr. ἰσονομεῖν: verbul grec este,

însă cumpătarea, aşa încât să ne stăpânim toate plăcerile şi dorinţele, şi ne
deprinde la curaj, încât să răbdăm de bunăvoie orice suferinţă, 24 şi ne educă
la dreptate, încât să putem judeca drept în orice stare [de spirit], şi ne învaţă
evlavia, încât să-L cinstim cu adevărat pe singurul Dumnezeu care există.
25 De aceea, noi nu ne pângărim mâncând; noi credem că Legea este rânduită
de Dumnezeu, care a dat Legea, şi ştim că Creatorul universului, când dă
legi, o face din bunăvoinţă pentru firea noastră. 26 El ne-a poruncit să mân-
căm cele care se potrivesc cu sufletele noastre, iar cărnurile dăunătoare ne-a
oprit să le mâncăm. 27 E purtare de tiran să ne sileşti nu numai să încălcăm
Legea, ci şi să mâncăm, pentru a-ţi bate joc de noi că ne-am pângărit cu
această carne pe care o urâm. 28 Dar, nu vei râde de mine în acest fel 29 şi
nici eu nu voi încălca jurămintele sfinte ale părinţilor noştri de a păzi Legea,
30 nici dacă îmi scoţi ochii şi îmi împrăştii măruntaiele. 31 Nu sunt atât de
bătrân şi atât de lipsit de curaj încât raţiunea mea să nu fie în deplină
tinereţe de dragul evlaviei. 32 Pentru aceasta, pregăteşte roţile şi înteţeşte
focul! 33 Nu mi-e milă până într-atât de bătrâneţea mea, încât prin mine
însumi să nimicesc Legea strămoşească. 34 Nu te voi trăda, o, Lege educa-
toare, nici nu mă voi lepăda de tine, iubită înfrânare; 35 nici nu mă voi
ruşina de tine, cugetare filozofică, nici nu te voi renega, demnitate preo-
ţească şi ştiinţă a Legii; 36 nu-mi vei pângări gura venerabilă de bătrân şi
nici nu vei întina apusul unei vieţi trăite după Lege. 37 Strămoşii mă vor
primi curat, fără să mă fi temut până la moarte de constrângerile tale. 38 Vei

---

la diateza activă, un *hapax*. El mai apare, la diateza medie însă, cu sensul de a „a trăi cu drepturi egale". ♦ Autorul face o modificare în ierarhia virtuţilor, înlocuind prudenţa cu evlavia (gr. εὐσέβεια). Philon operează uneori aceeaşi modificare, acordând evlaviei poziţia cea mai importantă în ierarhia etic-religioasă. Pentru mentalitatea iudaică, eticul şi religiosul se suprapun (*Spec.* 4,147; *Decal.* 119).

5,25 „o face din bunăvoinţă": gr. συμπαθεῖ. A. Dupont-Sommer observă că în 4Mac. autorul foloseşte de mai multe ori termenul συμπαθεία pentru a exprima legătura afectivă indestructibilă dintre mamă şi fii (14,13.14.18.20; 15,4.7.11) sau cea dintre fraţi (13,23). Eleazar vorbeşte despre legea divină în aceiaşi termeni ai „simpatiei" lui Dumnezeu pentru creatura Sa. Pentru bătrân, Dumnezeu este Tatăl prin excelenţă, iar Legea care Îl leagă de oameni este o expresie a filiaţiei naturale.

5,34 „o, Lege educatoare": gr. παιδευτὰ νόμε. În Gal. 3,24, Sfântul apostol Pavel numeşte Legea „pedagogul nostru" (gr. παιδαγωγὸς ἡμῶν).

5,35 „cugetare filozofică": gr. φιλόσοφε λόγε. Acelaşi epitet îl aplică Philon intelectului (νοῦς) (*Mut.* 209). În viziunea lui Eleazar, Legea şi filozofia sunt sinonime (Ziadé, R., p. 218).

5,38 Concepţia lui Eleazar despre libertatea cugetului înţelept, pe care nici un tiran nu poate pune stăpânire, este de sorginte stoică.

putea să-i tiranizezi pe cei lipsiţi de pietate, dar cugetările mele despre pietate nu le vei stăpâni nici prin vorbe, nici prin fapte."

6 [1] După ce Eleazar a răspuns astfel cu elocvenţă la îndemnurile tiranului, lăncierii din preajmă l-au târât cu furie către instrumentele de tortură.
[2] Mai întâi l-au dezbrăcat de haine pe bătrân, care [a rămas] împodobit de
nobleţea evlaviei. [3] Apoi, după ce i-au legat mâinile de ambele părţi, au
început să-l lovească cu biciul, [4] în timp ce un crainic îi striga din partea
cealaltă: „Supune-te poruncilor regelui!" [5] Dar acest om cu suflet mare şi
nobil, cu adevărat Eleazar, nu era în nici un fel tulburat, ca şi cum ar fi fost
torturat în vis, [6] ci bătrânul stătea cu ochii aţintiţi la cer, în vreme ce trupul
îi era sfâşiat de bice, sângele îi curgea şiroaie, iar coastele îi erau numai
răni. [7] A căzut la pământ, căci trupul nu mai [putea] îndura suferinţele, dar
raţiunea i-a rămas dreaptă şi neclintită. [8] Unul dintre cruzii lăncieri, repezindu-se la el, îl lovea cu piciorul în coaste, ca să-l facă să se ridice când se
prăbuşea. [9] Dar el îndura suferinţele, dispreţuia silnicia şi rămânea tare în
mijlocul chinurilor. [10] Şi, asemenea unui atlet nobil, bătrânul, deşi lovit, îşi
înfrângea călăii. [11] Într-adevăr, cu faţa acoperită de sudoare, gâfâind din
greu, îi uimea chiar şi pe călăi prin vitejia sa.

[12] Atunci, fie din milă faţă de bătrân, [13] fie dintr-o simpatie datorată
prieteniei, fie din admiraţie pentru tăria lui, s-au apropiat de el unii dintre
[oamenii] regelui şi i-au spus: [14] „De ce te dai singur pieirii cu nesocotinţă,

6,1 *Cf.* 2Mac. 19,6.28; Pseudo-Iosephus se depărtează de textul din 2Mac. amplificând mult supliciul lui Eleazar, în comparaţie cu sursa sa.

6,5 „Eleazar" înseamnă în ebraică „Dumnezeu ajută"; e posibil ca aceasta să fie explicaţia pentru expresia autorului, cum presupune Dupont-Sommer, p. 66; sau Pseudo-Iosephus a vrut prin această turnură retorică să sublinieze că Eleazar şi-a păstrat demnitatea rămânând fidel crezului său?

6,6 „cu ochii aţintiţi la cer": atitudinea clasică a martirului (*cf.* Fapte 7,55).

6,7 De remarcat opoziţia intenţionată dintre trupul căzut la pământ şi raţiunea rămasă dreaptă. Autorul face trimitere, prin expresia ὀρθὸς λογισμός, la principiul stoic al „dreptei judecăţi" (ὀρθὸς λόγος).

6,10 „asemenea unui atlet nobil": comparaţie frecventă la moraliştii stoici; ea este o expresie a stilului de viaţă grec unde abundau concursurile atletice; utilizarea unor asemenea comparaţii (vezi reluarea ei şi la 17,12-16) arată cât de obişnuiţi erau intelectualii iudei cu realităţile elenice şi cum ştiau ei să le utilizeze spre a se face înţeleşi unui public grec. Iacob este, pentru Philon, „un atlet al virtuţii" (*Sob.* 65). Termenul va fi preluat şi consacrat de creştinism.

6,12-15 Diferenţe importante faţă de 2Mac. 6,21-22.

prin chinurile acestea, Eleazar? 15 Îți vom aduce mâncăruri fierte, iar tu fă-te
că mănânci carne de porc și salvează-te."
16 Însă Eleazar, ca și cum acest sfat i-ar fi ințețit chinurile, a strigat:
17 „Să nu cugetăm [nicicând] atât de josnic, noi, copiii lui Avraam, încât,
din slăbiciune sufletească să jucăm o piesă nedemnă de noi. 18 Ar fi o nebu-
nie dacă, după ce am trăit potrivit adevărului până la bătrânețe și ne-am
păstrat, după Lege, părerea despre acest [fel de viață], ne-am schimba acum
19 și ne-am face noi înșine pildă de nelegiuire pentru tineri, ajungând exem-
plu de pângărire prin mâncare. 20 Ar fi o rușine dacă ne-am prelungi viața
pentru puțină vreme – și atunci batjocoriți de toți pentru lașitate 21 și dispre-
țuiți chiar de tiran pentru lipsa de curaj –, și nu ne-am apăra până la moarte
Legea noastră divină. 22 De aceea, voi, copii ai lui Avraam, sfârșiți-vă cu
noblețe pentru evlavie! 23 Iar voi, lăncieri ai tiranului, ce mai așteptați?"
24 Când l-au văzut cu un suflet atât de puternic în fața silniciilor și
neschimbat nici de compătimirea lor, l-au dus spre foc. 25 L-au aruncat
acolo și au început să-l ardă cu instrumente de tortură și să-i toarne pe nări
zemuri puturoase. 26 Iar el, fiind ars până la oase și pe punctul de a se
prăbuși, și-a ridicat ochii spre Dumnezeu și a spus: 27 „Dumnezeule, Tu știi
că, deși puteam să scap de chinurile arzătoare, mor acum pentru Lege.
28 Fie-Ți milă de neamul Tău, mulțumindu-te cu această osândă a noastră.
29 Fă din sângele meu curățire pentru ei și primește sufletul meu în schimbul

---

6,15 Text paralel în 2Mac. 16,21-22; între cele două texte este comună ideea de simulare, redată în amândouă prin verbul ὑποκρίνεσθαι; în rest, există diferențe majore începând cu faptul că în 2Mac. relatarea este în stil indirect, în timp ce în 4Mac. e în stil direct. Din nou este vorba de o amplificare retorică.

6,17-23 Text paralel în 2Mac. 6,24-28; în ambele discursul lui Eleazar este în stil direct. ♦ „să jucăm o piesă", gr. δρᾶμα ὑποκρίνασθαι: din nou o comparație extrasă din realitățile grecești. ♦ Desemnarea de către Eleazar a evreilor dreptcredincioși ca „fii ai lui Avraam" nu este întâmplătoare. Atât în exegeza philoniană, cât și în cea creștină (la Origen și la Părinții capadocieni) Avraam este simbolul dominației rațiunii asupra pasiunilor.

6,18 „Ar fi o nebunie": gr. ἀλόγιστον. Eleazar le răspunde cu aceeași expresie celor care îl întrebau de ce se dă singur cu nesocotință (ἀλογίστως) chinurilor (6,14).

6,20 *Cf.* 4Mac.15,2.8.27.

6,23 „ce mai așteptați?": aceeași turnură în 2Mac. 7,30, unde însă nerăbdarea martiriului este exprimată de fratele cel mic.

6,27-29 Text paralel în 2Mac. 6,30. Între cele două texte există concordanță, dar Pseudo-Iosephus adaugă o rugăciune pe care Dupont-Sommer (pp. 83-85) o compară cu texte din scrisorile lui Ignatius, episcopul Antiohiei, martirizat în vremea lui Traian.

sufletelor lor." [30] Şi, spunând acestea, bărbatul sfânt a murit cu demnitate în mijlocul chinurilor: a rezistat până în chinurile morţii, cu ajutorul raţiunii, pentru Lege.

[31] Aşadar, [se poate spune] în mod unanim că raţiunea evlavioasă este stăpână asupra pasiunilor. [32] Căci dacă pasiunile ar fi biruit raţiunea, am depune mărturie pentru supremaţia lor. [33] Acum însă, de vreme ce raţiunea a biruit asupra pasiunilor, pe drept cuvânt acesteia îi atribuim puterea de a cârmui. [34] Şi drept este să recunoaştem că puterea este a raţiunii, deoarece aceasta stăpâneşte şi asupra chinurilor care vin din afară; căci este ridicol [să negăm aceasta]. [35] Eu arăt nu numai că raţiunea stăpâneşte asupra suferinţelor, ci şi că ea stăpâneşte şi asupra plăcerilor şi nu li se supune în nici un fel.

7 [1] Asemenea unui foarte bun cârmaci, raţiunea părintelui nostru Eleazar a condus corabia evlaviei prin marea pasiunilor [2] şi el, deşi izbit de ameninţările tiranului şi copleşit de talazurile chinurilor, [3] în nici un chip nu a scăpat din mână cârma evlaviei până nu a ajuns la limanul biruinţei nemuritoare. [4] Niciodată un oraş asediat cu atât de numeroase şi variate maşini de război nu a rezistat precum acest om preasfânt! Deşi sfântul său suflet era mistuit de chinuri şi torturi, i-a înfrânt pe asediatori prin raţiunea evlaviei care îl apăra. [5] Ca o fortăreaţă bine întărită încordându-şi cugetarea, părintele

---

6,31-35 A. Dupont-Sommer remarcă stilul neobişnuit de greoi şi sec al acestui pasaj şi se pronunţă, în consecinţă, asupra inautenticităţii sale. Textul pare să fie o interpolare care să reia teza generală a cărţii: raţiunea domină pasiunile.

6,34 „este ridicol", gr. ἐπεὶ καὶ γελοῖον: text ininteligibil. Dupont Sommer pune o „cruce filologică".

7,1 Metaforele nautice sunt curente în filozofia şi retorica greacă; Platon îl compară pe conducătorul cetăţii cu cârmaciul unei corăbii.

7,2 „copleşit de talazurile chinurilor", gr. ἐν τῷ τῶν παθῶν πελάγει: un motiv foarte răspândit.

7,4-5 După metafora marină, autorul recurge la alte două imagini clasice ale durabilităţii: a cetăţii care rezistă tuturor asediilor şi a stâncii de care se sparg toate valurile. Autorul 4Mac. nu va fi fost străin de cercurile retorice ale vremii. ♦ „raţiunea evlaviei", gr. τῆς εὐσεβείας λογισμός: ca în 7,24 şi 16,4, autorul înlocuieşte formula pe care a impus-o la începutul cărţii: „raţiunea pioasă". Dupont-Sommer (p. 36) explică: „Genitivul are aici valori multiple: origine, cauzalitate, posesie. Înţelegem prin aceasta o unire foarte profundă, care leagă strâns aceste două concepte, anume că fără evlavie raţiunea nu ar fi pe deplin raţiune".

[nostru] Eleazar a sfărâmat valurile dezlănțuite ale pasiunilor. [6] O, preot
vrednic de preoție, nu ți-ai pângărit sfinții tăi dinți, nici nu ți-ai pângărit prin
mâncare stomacul care îngăduia numai evlavie și puritate. [7] O, tu cel în armo-
nie cu Legea și filozof al vieții dumnezeiești! [8] Așa trebuie să fie toți cei
însărcinați cu sfânta lucrare a Legii: apărând-o cu sângele lor și cu nobila
sudoare în pătimire până la moarte. [9] Tu, părinte, prin răbdarea ta slăvită,
ne-ai întărit fidelitatea față de Lege și n-ai lepădat sfințenia pe care ai lău-
dat-o, iar prin faptele tale ai făcut vrednice de crezare cuvintele tale despre
dumnezeiasca filozofie, [10] o, bătrâne mai puternic decât chinurile și mai tare
decât focul, tu rege preaputernic peste pasiuni, Eleazar! [11] Asemenea părintelui
[nostru] Aaron care, înarmat cu cădelnița, alergând prin mulțime, a învins
îngerul de foc, [12] și Eleazar, din neamul lui Aaron, deși mistuit de foc, și-a
păstrat neabătută rațiunea. [13] Dar, lucrul cel mai uimitor, deși bătrân, cu vigoa-
rea trupului slăbită, cu carnea în destrămare și cu nervii osteniți, a reîntinerit
[14] cu duhul datorită rațiunii și, printr-o rațiune ca a lui Isaac, a zădărnicit
chinul cu multe capete. [15] O, bătrânețe fericită, căruntețe venerabilă, viață
călăuzită de Lege, pe care a dus-o la împlinire pecetea credincioasă a morții!

7,6 În 2Mac. 6,20, bătrânul scuipă mâncarea impură care i-a fost dată cu forța.

7,7 Philon vorbește și el despre viața dumnezeiască pașnică a sufletelor „raționale" și fericite (*Ebr.* 100).

7,8 „cei însărcinați cu sfânta lucrare", gr. τοὺς δεμιουργοῦντας, *litt.* „cei care îndeplinesc o funcție publică": ceea ce nu e adecvat aici. De aceea, Dupont-Sommer adoptă soluția lui Grimm, considerând că se impune corectura în ἱερουργοῦντας.

7,9 Dupont-Sommer, urmându-i pe Grimm și Deissmann, schimbă ἁγιαστία (sfințenia), care e un *hapax*, în ἁγιστεία, „ritualuri/obiceiuri" sfinte, traducând: „par tes paroles vénérables, tu as gardé de la ruine nos coutumes sacrées".

7,11 *Cf.* Num. 17,1-15, unde Aaron abate pedeapsa divină care amenința să-i mistuie prin foc pe evreii răzvrătiți; acolo nu apare îngerul de foc, dar, în iudaismul târziu, angelologia se dezvoltă mult. *Cf.* și Înț. 18,20-25.

7,12 Focul este la Sfântul Ioan Gură de Aur o metaforă a supliciului (Druet, Fr.-X., pp. 31-32, *apud* Ziadé, R., *op. cit.*, p. 188).

7,14 Comparația cu Isaac vine dintr-o veche tradiție haggadică: în gândirea legendară iudaică, Isaac și legarea sa pe altarul de jertfă (*aqeda*) simbolizau jertfa liber consimțită a martirilor. Și în primele texte creștine, Isaac apare în această postură (*cf.* Clement Romanul, ICor. 31,3 sau Meliton al Sardesului, *Fragment IX*, care dezvoltă o unică tipologie hristică pornind de la episodul legării lui Isaac). ♦ „chinul cu multe capete", gr. τὴν πολυκεφαλὴν στρέβλαν: tortura este comparată cu un monstru policefal cu care atletul Legii trebuie să se lupte; alții (Grimm, *apud* Dupont-Sommer, p. 116), consideră că expresia greacă este un termen tehnic desemnând un instrument de tortură.

[16] Aşadar, de vreme ce un om bătrân, datorită evlaviei, a disprețuit
chinurile până la moarte, trebuie să recunoaştem că rațiunea evlavioasă este
cârmuitoare peste pasiuni. [17] Unii însă ar putea spune: „Nu toată lumea îşi
stăpâneşte pasiunile, pentru că nu toată lumea are rațiunea prudentă." [18] Dar
toți cei care din toată inima se preocupă de evlavie pot domina pasiunile
trupului [19] cu încrederea că, în Dumnezeu, ei nu mor, aşa cum nici patriarhii
noştri Avraam şi Isaac şi Iacob [n-au murit], ci trăiesc în Dumnezeu. [20] Nu
constituie un contraargument faptul că unii sunt în chip vădit dominați de
pasiuni din pricina rațiunii slabe; [21] dar ce om care urmează în întregime
regula filozofiei şi se încrede în Dumnezeu [22] şi ştie că este o fericire să
înduri orice suferințe de dragul virtuții nu ar domina asupra pasiunilor prin
evlavie? [23] Căci numai omul înțelept şi curajos este stăpân asupra pasiunilor.

8 [1] De aceea, şi unii adolescenți, filozofând prin rațiunea evlaviei, au
biruit instrumente de tortură şi mai grele. [2] După ce tiranul a fost înfrânt în
chip vădit la prima [sa] încercare, neputând să-l silească pe un bătrân să se
pângărească prin mâncare, atunci cu mare furie a poruncit să-i fie aduşi
alții, dintre evreii tineri; dacă aceştia se pângăreau mâncând, să le dea
drumul după ce mâncau; iar dacă s-ar împotrivi, să-i chinuie mai amarnic.
[3] De îndată ce tiranul a dat această poruncă i-au fost aduşi, împreună cu
bătrâna lor mamă, şapte frați frumoşi, sfioşi, nobili şi cu farmec în toate.
[4] Văzându-i tiranul cum îşi înconjurau mama, asemenea unui cor, i-a plăcut
de ei şi, impresionat de cuviința şi de neamul lor bun, le-a zâmbit şi,
chemându-i lângă el, le-a spus: [5] „Tinerilor, eu vă admir cu bunăvoință pe
fiecare dintre voi, cinstind peste măsură frumusețea voastră şi faptul că
sunteți atâția frați; nu numai că vă sfătuiesc să nu faceți aceeaşi nebunie ca
bătrânul de curând torturat, ci vă şi rog ca, supunându-vă poruncii mele, să

7,16-23 Panegiricul se întrerupe, dar de data aceasta stilul nu este forțat, ceea ce îl determină pe Dupont-Sommer să afirme că pasajul aparține autorului 4Mac., şi nu unui interpolator.

7,20 „sunt... dominați de pasiuni": gr. παθοκρατεῖσθαι. Verbul grec este un *hapax*. Substantivul corespunzător, παθοκρατία, apare în 4Mac. 13,5.16, dar cu sensul activ de „dominare a pasiunilor".

8,2 „tineri", gr. λεία, *litt.* „neted", dar şi „faptul de a fi imberb" (rar întâlnit cu acest sens). Unii corectează în ἡλικία, „vârstă".

8,3 Episodul paralel în 2Mac. 7,1-38.

8,4 „asemenea unui cor": din nou o imagine dintr-un domeniu specific civilizației greceşti, teatrul; imaginea corului de teatru se întâlneşte şi în 13,8 şi 14,8.

vă bucuraţi de prietenia mea. 6 Aşa cum aş putea să-i pedepsesc pe cei care
nu se supun poruncilor mele, tot astfel aş putea să-i răsplătesc pe cei care
îmi dau ascultare. 7 Aveţi încredere în mine, aşadar, şi veţi primi dregătorii
însemnate în cârmuirea mea, dacă vă lepădaţi de rânduiala strămoşească
după care vă călăuziţi viaţa. 8 Trecând la felul de viaţă al grecilor şi schim-
bându-vă obiceiurile, desfătaţi-vă de tinereţea voastră. 9 Căci, dacă îmi
stârniţi mânia prin neascultare, mă veţi sili să vă pedepsesc cumplit şi să
dau pieirii pe fiecare dintre voi, în chinuri. 10 Fie-vă milă de voi înşivă, de
vreme ce şi mie, duşmanului, îmi este milă de tinereţea şi frumuseţea
[voastră]. 11 Oare nu vă gândiţi că, neascultându-mă, nu dobândiţi nimic
altceva decât moartea în chinuri?"

12 Spunând acestea, a poruncit să fie aduse în faţa lor instrumentele
de tortură, ca şi prin frică să-i convingă să se pângărească prin mâncare.
13 Când lăncierii le-au arătat roţile, cleştii pentru smulgerea membrelor,
grătare şi cârlige şi catapulte şi cazane, tigăi, gheare şi mâini de fier, cuie şi
foale pentru foc, tiranul, luându-le, spunea: 14 „Tinerilor, temeţi-vă! Drep-
tatea, pe care o cinstiţi, va fi îndurătoare faţă de voi dacă o încălcaţi din
constrângere."

15 Dar ei, auzind cuvintele convingătoare şi văzând lucrurile înspăimân-
tătoare, nu numai că nu s-au speriat, ci s-au împotrivit filozofând tiranului şi
i-au zădărnicit tirania prin buna lor cugetare. 16 Să ne gândim însă: dacă unii
dintre ei ar fi fost laşi şi lipsiţi de curaj, ce fel de cuvântare ar fi ţinut? Oare

---

8,13 Trecerea în revistă a tuturor instrumentelor de tortură dă frisoane. Nu a fost determinat cu exactitate modul în care fiecare dintre acestea era folosit. Astfel, am tradus prin „cleşti pentru smulgerea membrelor" termenul gr. ἀρθρέμβολα, după explicaţia de la 10,5. Apoi, „grătarele" redau gr. στρεβλωτήρια, cuvânt atestat ca atare numai aici în 4Mac. şi definit în 4Mac. 9,17, părând a fi un sinonim al precedentului. Prin „cârlig" s-a tradus gr. τροχαντήρ. După Galenus, τροχαντήρ denumeşte acea parte a femurului pe care sunt dispuşi muşchii motori ai coapsei, iar ca instrument de tortură, un soi de scoabă cu care se străpungeau genunchii victimei. „Catapultele" nu sunt maşinile de război cunoscute, ci instrumente de tortură care seamănă cu acestea şi care serveau tot la dezmembrarea condamnaţilor. „Ghearele" şi „mâinile de fier" par să fie oarecum sinonime: în 9,26 se spune că mâinile de fier erau prevăzute cu unghii ascuţite.

8,14 Acelaşi argument l-a utilizat Antiochos şi în cazul lui Eleazar; *cf.* 5,13.

8,15 Atitudinea neînfricată a tinerilor în faţa instrumentelor de tortură şi apoi fermitatea din timpul torturilor sunt desemnate de Grigore de Nazianz prin termenul, absent în 4Mac., καρτερία. Asociată constantă a curajului şi a credinţei, καρτερία se manifestă prin dispreţuirea suferinţei de orice fel şi este însuşirea esenţială a martirului (*Oratio* 15,912,1-4).

nu de acest fel? [17] „Vai nouă, nenorociţi şi foarte lipsiţi de minte! Un rege
ne cheamă şi vorbeşte spre binele nostru, iar noi să nu-i dăm ascultare?
[18] Oare de ce să ne bucurăm de voiri deşarte şi să îndrăznim o neascultare
aducătoare de moarte? [19] Fraţilor, oare nu ne vom teme de instrumentele de
tortură, nu ne vom gândi la ameninţările chinurilor şi nu vom fugi de
această slavă deşartă şi lăudăroşenie aducătoare de pieire? [20] Să ne fie milă
de tinereţea noastră şi să ne milostivim de bătrâneţea mamei; [21] să ne
gândim bine că, dacă nu ne supunem, vom muri. [22] Ne va ierta şi dreptatea
divină, pentru că din constrângere ne-am temut de rege. [23] De ce să ne
smulgem de la plăcerea vieţii şi să ne lipsim de dulceaţa lumii? [24] Să nu ne
opunem constrângerii şi să nu ne căutăm o slavă deşartă lăsându-ne
chinuiţi! [25] Nici Legea nu ne dă morţii dacă fără de voie suntem înfricoşaţi
de instrumentele de tortură. [26] De unde ne-a răsărit o asemenea dragoste de
ceartă şi de unde am îndrăgit această tărie aducătoare de moarte, când
putem trăi în linişte, supunându-ne regelui?" [27] Dar tinerii n-au spus nimic
din toate acestea şi, fiind pe punctul de a fi chinuiţi, nici nu le-au trecut prin
gând. [28] Căci ei erau dispreţuitori ai pasiunilor şi stăpânitori asupra
durerilor; [29] şi n-a apucat tiranul să-şi încheie îndemnul de a se pângări prin
mâncare, că toţi, într-un glas şi deopotrivă, ca din acelaşi suflet, au spus:

9 [1] „Ce mai aştepţi, tiranule? Suntem pregătiţi să murim mai degrabă
decât să încălcăm poruncile noastre strămoşeşti. [2] Cu siguranţă nu-i
respectăm pe strămoşii noştri, dacă nu ne-am supune Legii şi dacă nu l-am
socoti pe Moise ca sfătuitor. [3] O, tiranule, sfătuitor spre încălcarea Legii, în

---

8,17-26 Discurs pe care autorul îl declară ipotetic; formulă obişnuită în retorică. Autorul se foloseşte de acest mijloc aici pentru a pune în evidenţă dramatica opoziţie dintre legea naturală şi pietate.

8,25 Legea pedepsea cu moartea idolatria, fără nici o excepţie. În alte cazuri era mai suplă.

8,28 În logica (stoică) a tinerilor, cine putea dispune de propriile plăceri putea să îşi stăpânească şi durerea.

9,1 Textul reproduce în prima lui frază discursul atribuit celui mai mare dintre fraţi în 2Mac. 7,2, unde textul se reduce la o singură frază, în timp ce aici se extinde într-o dezvoltare retorică de la versetul 1 până la 9.

9,2 „nu-i respectăm": alte traduceri: „ne-am ruşina (dar în text verbul este la indicativ) de strămoşi..." sau „îi facem de ruşine pe strămoşii noştri, dacă...", dar acesta este sensul diatezei active, pe când în text verbul este la diateza medie, cu complement direct. Deşi, în acest period condiţional, subordonata are optativul, regenta are verbul la indicativ: această disimetrie subliniază realitatea gravă a consecinţei.

ura ta față de noi, să nu-ți fie milă de noi mai mult decât ne e nouă!
4 Fiindcă mai grea decât însăși moartea socotim că este mila ta, care ne
făgăduiește izbăvirea în schimbul încălcării Legii. 5 [Încerci să] ne înspăi-
mânți, amenințându-ne cu moartea în chinuri, ca și cum n-ai fi învățat nimic
de curând de la Eleazar. 6 Dar, dacă bătrânii evreilor au trăit în evlavie
îndurând și chinurile prin evlavie, e cu atât mai drept să murim noi, tinerii,
disprețuind chinurile cu care vrei să ne constrângi și pe care le-a înfrânt și
bătrânul nostru învățător. 7 Încearcă, așadar, tiranule! Și dacă ne iei viața
pentru evlavie, să nu socotești că ne vatămi chinuindu-ne. 8 Căci noi prin
acest chin și prin răbdarea noastră vom primi răsplata virtuții și vom ajunge
la Dumnezeu, pentru care și suferim. 9 Dar tu, pângărit prin uciderea
noastră, îți vei dobândi de la dreptatea divină chinuire veșnică în foc."

10 Spunând ei acestea, tiranul nu numai că a fost nemulțumit că nu-l
ascultă, dar s-a și înfuriat ca împotriva unor nerecunoscători. 11 La porunca
sa, scutierii l-au adus pe fratele cel mai mare și, sfâșiindu-i cămașa i-au
legat mâinile și brațele de-o parte și de alta cu curele. 12 După ce au obosit
lovindu-l cu bicele, fără nici o izbândă, l-au aruncat pe roată. 13 Întins pe
roată, nobilului tânăr i s-au rupt mădularele 14 și, în timp ce i se zdrobeau
toate membrele, el îl acuza spunând: 15 „Tiranule spurcat și dușman al
dreptății cerești, cu minte sălbatică, nu pe un ucigaș îl chinui astfel, nici pe
un nelegiuit, ci pe un apărător al Legii dumnezeiești!" 16 Iar când lăncierii îi
spuneau: „Acceptă să mănânci, ca să scapi de chinuri", 17 el a zis: „Nu este
atât de puternică roata voastră, slujitori spurcați, încât să-mi înăbușe
rațiunea. Tăiați-mi membrele, ardeți-mi trupul și suciți-mi încheieturile!
18 Prin toate chinurile vă voi convinge că numai copiii evreilor sunt de

---

9,6 „bătrânul nostru învățător": Eleazar nu fusese numit explicit învățător al tinerilor, deși era cunoscător al Legii (*cf.* 5,4), iar 2Mac. 6,18 îl numește „scrib". Grimm este de părere că termenul „învățător" trebuie înțeles la modul general, de model al tinerilor, nu de educator direct.

9,15-24 Spre deosebire de episodul paralel din 2Mac. 7,4-5, unde tânărului i se taie limba, i se ia scalpul, i se smulg membrele și este aruncat de viu în cazanul de foc, aici torturile sunt altele (Pseudo-Iosephus le menționează în descrierea torturării altora dintre cei șapte frați, încă o dovadă a libertății cu care se utilizează sursa); în același timp, aici, tânărul sub torturi mai are puterea să rostească trei discursuri: 1. către tiran (15); 2. către călăi (17-18); 3. către frații săi (23-24).

9,18 La 11,21 autorul proclamă în mod general că „știința evlavioasă este de neînvins"; în textul de față iudeii dețin monopolul înțelepciunii și deci al mântuirii.

neînvins în slujba virtuţii." [19] Pe când spunea acestea, au pus sub el foc şi, aţâţându-l, au întins mai tare roata. [20] Roata era pătată pretutindeni de sânge şi grămada de cărbuni se stingea din cauza ploii de sânge, iar fâşii de carne se răspândeau în jurul spiţelor. [21] Deşi tăria oaselor era deja zdrobită, tânărul cu suflet mare, [adevărat] fiu al lui Avraam, n-a scos un vaiet. [22] Ca şi cum în foc s-ar fi preschimbat spre nestricăciune, el a răbdat cu nobleţe chinurile spunând: [23] „Faceţi ca mine, fraţilor, nu părăsiţi lupta mea şi nu vă lepădaţi de frăţia noastră întru vitejie. [24] Luptaţi-vă lupta sfântă şi nobilă pentru evlavie, căci, prin ea, dreapta providenţă care a fost şi a părinţilor noştri va fi binevoitoare neamului nostru şi îl va pedepsi pe tiranul blestemat!" [25] Spunând acestea, tânărul sfânt şi-a dat sufletul.

[26] Toţi se mirau de tăria lui sufletească; apoi lăncierii l-au adus pe următorul ca vârstă; cu mănuşi de fier cu unghii ascuţite l-au legat de instrumentele de tortură şi de catapultă. [27] Înainte de a-l tortura, l-au întrebat dacă [se învoieşte] să mănânce, însă i-au auzit hotărârea nobilă. [28] Atunci acele fiare [crude] ca leopardul i-au tras cu mâinile de fier carnea de la tendoane până la bărbie şi i-au smuls pielea de pe cap. Dar el, răbdând din greu această suferinţă, a spus: [29] „Ce dulce este orice fel de moarte pentru evlavia strămoşească." Iar tiranului i-a spus: [30] „Oare nu crezi, tu, cel mai

---

9,19 „aţâţându-l": textul e oarecum neclar.

9,22 Aluzie la ideea stoică a conflagraţiei cosmice finale (ἐκπύρωσις), când lumea va fi cuprinsă de foc, pentru a se regenera, în cele din urmă, purificată.

9,24 „tiranul blestemat": în 2Mac. 18,22, epitetul tiranului este rostit de cel de-al doilea frate.

9,26-32 Pasajul corespunde la 2Mac. 7,7, cu excepţia amănuntelor îngrozitoare din v. 28. Apoi, în 4Mac. lipseşte din discursul tânărului orice referire la înviere, prezentă în 2Mac.

9,28 2Mac. 7,7 arată numai că tânărului i-a fost smulsă pielea capului.

9,29 *Cf.* 2Mac. 6,30.

9,30-32 Faţă de textul paralel din 2Mac. 7,7-10, la Pseudo-Iosephus detaliile sunt mai crude; lipseşte însă ideea învierii, prezentă în discursul ţinut de tânăr în 2Mac: „Tu ne scoţi din această viaţă de acum, dar Regele lumii ne va ridica la învierea vieţii de veci pe noi care murim pentru legile Sale." (9); lipsesc la Pseudo-Iosephus, în acest episod, toate referirile la viaţa veşnică, deşi în 2Mac. ele se găsesc în mai multe rânduri: discursul celui de-al treilea frate (7,11), al celui de-al patrulea (7,14) şi discursul mamei (7,22-23). Omisiunea este cu atât mai ciudată cu cât în alte părţi ale scrierii, Pseudo-Iosephus vorbeşte despre viaţa eternă (*cf.* 16,25: „cei care mor pentru Dumnezeu, trăiesc întru Dumnezeu" sau, mai înainte, 9,8). De ce omite această idee din cuvântările tinerilor,

crud tiran, că suferi chinuri mai mari decât mine, văzând cum raţiunea ta
trufaşă de tiran e înfrântă de statornicia noastră datorată evlaviei? 31 Căci eu
îmi uşurez chinul cu plăcerile datorate virtuţii, 32 dar tu eşti chinuit [chiar]
în ameninţările ce vin de la nelegiuire. Nu vei scăpa, preaspurcatule tiran,
de osândele mâniei divine."

10 1 După ce acesta a îndurat o moarte vrednică de laudă, a fost adus al
treilea [frate] şi mulţi îl îndemnau în tot felul să guste [mâncarea oprită] şi
să se salveze. 2 Dar el a strigat: „Oare nu ştiţi că acelaşi tată ne-a zămislit şi
pe mine şi pe cei care au murit, şi aceeaşi mamă ne-a născut şi am fost
crescuţi în aceleaşi învăţături? 3 Nu mă lepăd de nobila înrudire cu fraţii
mei." [4] 5 Iar ei, îndurând cu greu vorbirea slobodă a bărbatului, i-au smuls
mâinile şi picioarele cu instrumente de tortură şi i-au tras membrele din
încheieturi, 6 zdrobindu-i degetele, braţele, coapsele şi coatele. 7 Dar, cum
în nici un fel n-au putut să-l sugrume, lăsându-şi la o parte instrumentele,
l-au scalpat în felul sciţilor, cu unghiile; 8 şi îndată l-au dus la roată şi, în
timp ce i se dezmembrau vertebrele, el îşi vedea carnea fâşii şi sângele
care-i curgea din măruntaie. 9 Fiind pe punctul de a muri, a spus: 10 „Noi,
tiranule spurcat, suferim acestea pentru învăţătura şi virtutea lui Dumnezeu.
11 Tu însă, din pricina nelegiuirii şi a omorurilor cu care te pângăreşti, vei
îndura chinuri nesfârşite!"

12 După ce a murit şi acesta în chip vrednic de fraţii săi, l-au târât pe al
patrulea, zicând: 13 „Să nu înnebuneşti şi tu de aceeaşi nebunie ca fraţii tăi,
ci ascultă-l pe rege şi salvează-te!" 14 Dar el le-a spus: „N-aveţi voi foc atât

---

rămâne un mister. Explicaţia lui Dupont-Sommer (pp. 45-48) că autorul „a formellement exclu une doctrine qui répugnait à son platonisme" nu este prea convingătoare: el le-ar fi putut împăca cu uşurinţă. De altminteri, un platonizant cu greu ar fi putut accepta sacrificiul suprem pentru tabuuri alimentare.

10,1 Text paralel în 2Mac. 7,10-12.

10,4 Lipseşte din textul ediţiei Rahlfs, fiind inserat doar în aparatul critic: „Prin urmare, dacă aveţi vreun instrument de pedeapsă, apropiaţi-l de trupul meu, dar sufletul nu mi-l puteţi atinge, chiar dacă aţi vrea."

10,7 „lăsându-şi la o parte instrumentele": alte mss. au „jupuindu-i pielea". ♦ Pentru obiceiul sciţilor de a-şi scalpa duşmanii, *cf.* Herodot 4,64; Plinius Maior 7,11.

10,10-11 Lipseşte şi din discursul acestui tânăr ideea învierii prezentă în pasajul corespondent din 2Mac. 7,11.

10,12 Text paralel în 2Mac. 7,13-14.

de puternic împotriva mea, pentru a face din mine un laş. [15] Pe moartea fericită a fraţilor mei şi pe pieirea veşnică a tiranului şi pe viaţa veşnică a celor evlavioşi, nu mă voi lepăda de frăţia noastră nobilă. [16] Născoceşte chinuri, tiranule, ca să afli şi prin ele că sunt fratele celor pe care i-ai torturat mai înainte." [17] Auzind acestea, Antiochos cel însetat de sânge, ucigaş şi întru totul spurcat, a poruncit să i se taie aceluia limba. [18] Iar el a spus: „Chiar dacă îmi iei instrumentul vorbirii, Dumnezeu îi aude şi pe cei care tac. [19] Iată, mi-am scos limba, tai-o! Dar, cu aceasta, nu ne vei mutila raţiunea. [20] Bucuroşi ne lăsăm mădularele trupului tăiate pentru Dumnezeu. [21] Pe tine, Dumnezeu te va urmări curând, deoarece ai tăiat o limbă care cânta imnuri dumnezeieşti."

11 [1] După ce şi acesta a murit torturat în chinuri, al cincilea s-a repezit şi a spus: [2] „N-am să mă feresc, tiranule, să fiu chinuit pentru virtute, [3] ci de la mine însumi am venit, ca, ucigându-mă şi pe mine, tu să fii vrednic de osândă pentru mai multe nelegiuiri în faţa dreptăţii divine. [4] Duşmane al virtuţii, duşman al oamenilor, ce am făcut noi de ne nimiceşti aşa? [5] Pentru că-L cinstim pe Creatorul a toate şi trăim după Legea Lui virtuoasă? [6] Asemenea fapte sunt demne de cinstire, nu de tortúri." [[7-8]] [9] După ce a spus acestea, lăncierii l-au legat şi l-au târât spre catapultă, [10] unde i-au legat genunchii şi i-au pus în piedici de fier, i-au îndoit şalele în jurul roţii; întins astfel pe roată, încovoiat cu totul de spate asemenea unui scorpion, i se

---

10,15 Negaţia simplă a celui de-al doilea frate din 2Mac. 7,8 este dezvoltată aici într-un mic discurs.

10,17 Trăsături tipice ale tiranului, care vor fi preluate şi de martirologii creştini. H. von Campenhausen arăta în *Die idee des Martyriums in der alten Kirche* că „portretul persecutorului îşi definitivează trăsăturile tipice, tenebroase şi respingătoare, în secolul al IV-lea d.H., pe care nu le va mai pierde niciodată". Numai că această stilizare are rădăcini mult mai vechi, căci conceptul de „tiran" se întâlneşte deja în 4Mac. (*apud* A. Dupont-Sommer, p. 127). Vezi Bădiliţă, C., 2005, *passim*.

10,18 „Dumnezeu îi aude şi pe cei care tac": aceeaşi turnură de frază în Flavius Iosephus, *Bell. Iud.* 5,9,4.

10,21 Revine ideea învierii.

11,1 În 2Mac. 7,15-17, se spune că a fost adus al cincilea frate şi i se atribuie o scurtă cuvântare, fără detalii asupra torturilor la care a fost supus.

11,7-8 Versetele 7 şi 8 sunt eliminate din ediţia Rahlfs; mai ales versetul 7 este ininteligibil; nici traducerea propusă de Dupont-Sommer (p. 128) nu este convingătoare.

dislocau mădularele. [11] În această stare, suflând din greu şi cu trupul în
agonie, a spus: [12] „Frumoase favoruri ne faci, fără voie, tiranule, căci, prin
aceste nobile chinuri, ne putem dovedi statornicia întru Lege."
[13] După moartea acestuia a fost adus al şaselea, un tinerel. Întrebat de
tiran dacă se învoieşte să mănânce şi să fie eliberat, a spus: [14] „Prin vârstă
sunt mai tânăr decât fraţii mei, dar prin cugetare sunt de aceeaşi vârstă cu
ei. [15] Pentru aceleaşi [învăţături] ne-am născut şi am fost crescuţi şi pentru
aceleaşi suntem datori deopotrivă să murim. [16] Aşadar, de crezi de cuviinţă
să mă chinuieşti pentru că nu vreau să mă pângăresc cu mâncăruri,
chinuieşte-mă!" [17] După ce a rostit aceste cuvinte, l-au dus la roată. [18] L-au
întins cu grijă şi, în timp ce îi rupeau vertebrele, îl ardeau pe dedesubt.
[19] Apoi au înroşit în foc ţepuşe ascuţite şi i le-au înfipt în spate şi,
străpungându-i coastele, i-au ars măruntaiele. [20] În timp ce era chinuit, spu-
nea: „O, bătălie vrednică de sfinţenie, la care, fiind chemaţi pentru evlavie
în arena chinurilor atâţia fraţi, n-am fost biruiţi! [21] Căci, tiranule, ştiinţa
evlavioasă este de neînvins. [22] Voi muri şi eu înarmat cu desăvârşirea îm-
preună cu fraţii mei, [23] stârnind şi eu un mare răzbunător împotriva ta, o,
născocitor de chinuri şi duşman celor cu adevărat evlavioşi! [24] Suntem şase
tineri şi am răsturnat tirania. [25] Căci neputinţa ta de a ne frânge raţiunea şi
de a ne sili să ne pângărim cu mâncare nu este oare răsturnarea ta? [26] Pentru
noi, focul tău este răcoros, şi catapultele, fără durere, şi silnicia ta, lipsită de
putere. [27] Căci ne apără nu lăncierii unui tiran, ci ai Legii divine; de aceea,
raţiunea noastră este de neînvins."

12 [1] Când şi acesta a murit [de moartea] fericiţilor, după ce a fost
aruncat în cazan, a sosit al şaptelea, cel mai tânăr dintre toţi. [2] Tiranului i

---

11,11 „suflând din greu": gr. τὸ πνεῦμα στενοχωρούμενος. Aici πνεῦμα nu are nici o conotaţie psihologică sau morală, ci înseamnă, pur şi simplu, „respiraţie".

11,13 Text paralel în 2Mac. 7,18-19, fără nici un amănunt asupra supliciului. De asemenea, cuvintele pe care le rosteşte în continuare martirul nu se regăsesc în 2Mac.

11,21 „ştiinţa evlavioasă", gr. ἡ ἐπιστήμη τῆς εὐσεβείας. *Cf.* 1,2 nota. Conceptul filozofic cu conţinut religios ἐπιστήμη este frecvent la Philon şi sinonim parţial cu γνῶσις (*cf.* 1,16).

12,1 Text paralel în 2Mac. 7,24-40. ♦ Al şaptelea frate ocupă o poziţie privilegiată în 2Mac. şi 4Mac., precum şi în *Omilia a doua despre Macabei* a lui Ioan Gură de Aur. Acesta este cel mai tânăr şi, spre deosebire de ceilalţi fraţi, trebuie să moară numai sub ochii tiranului şi ai mamei. Nu are cine să-l încurajeze şi aproape că tinereţea lui fragedă

s-a făcut milă de el, deşi fusese ocărât cumplit de fraţii lui; când l-a văzut
legat fedeleş, a pus să-l aducă mai aproape şi a încercat să-l înduplece,
spunând: [3] „Vezi sfârşitul nebuniei fraţilor tăi; din cauza neascultării au
murit în chinuri. [4] Tu însuţi, dacă nu te supui, vei fi chinuit grozav şi vei
muri înainte de vreme. [5] Dar, dacă asculţi, vei fi prietenul meu şi vei sta în
fruntea treburilor regatului." [6] Şi, sfătuindu-l astfel, a trimis după mama
copilului ca, arătându-şi mila faţă de ea, care pierduse atâţia fii, [s-o facă]
să-l îndemne pe singurul rămas la ascultarea salvatoare. [7] Dar el, când
mama sa l-a îndemnat în limba ebraică, aşa cum vom spune puţin mai
încolo, [8] a zis: „Dezlegaţi-mă, ca să-i vorbesc regelui şi tuturor prietenilor
care sunt cu el." [9] Bucuroşi peste măsură de cererea copilului, l-au dezlegat
în grabă. [10] Iar el, alergând până aproape de vasele cu jăratec, a spus:
[11] „Tiranule spurcat şi cel mai nelegiuit dintre toţi ticăloşii, nu ţi-e ruşine ca,
după ce ai primit de la Dumnezeu bogăţiile şi domnia, să-i ucizi pe slujitorii
Lui şi să-i chinuieşti pe cei care practică evlavia? [12] De aceea, dreptatea te-a
pus deoparte pentru un foc mai aprig şi veşnic şi pentru chinuri care nu te
vor părăsi toată veşnicia. [13] Fiară sălbatică, nu ţi-a fost ruşine, deşi eşti om,
să tai limba unora care suferă la fel şi sunt făcuţi din aceleaşi elemente [ca
toţi oamenii] şi să-i supui la tot felul de chinuri. [14] Dar aceştia, murind în
chip nobil, şi-au împlinit evlavia faţă de Dumnezeu, în timp ce tu te vei
jelui amarnic că i-ai ucis, nevinovaţi, pe luptătorii virtuţii." [15] Când era gata
să moară, a spus: [16] „Eu nu voi dezerta de la vitejia fraţilor mei [17] şi-L chem

---

îl mişcă şi pe persecutor. Martirul se dă însă grabnic morţii, depăşind astfel chiar modelul lui Isaac, de teamă ca Antiochos să nu se răzgândească în privinţa lui.

12,2 În 2Mac., tiranul nu se lasă impresionat de tinereţea celui de-al şaptelea frate.

12,5 Aceeaşi ofertă o face Antiochos ultimului dintre cei şapte fraţi în 2Mac. 7,24.

12,7 În 2Mac. 7,27 se spune că mama s-a adresat în ebraică fiului ei pentru ca spusele ei să nu fie înţelese de Antiochos. Autorul 4Mac. trece peste acest detaliu explicativ şi sensul general al gestului mamei se schimbă: ea vorbeşte în ebraică pentru a-şi dovedi devotamentul total faţă de limba sacră a iudaismului. În economia întregii cărţi, acest gest corespunde liniei generale opuse aculturaţiei elenistice.

12,11 „cei care practică evlavia", gr. οἱ τῆς εὐσεβείας ἀσκηταί: expresia apare întocmai în vocabularul „ascetic" al lui Philon în *Sob.* 40.

12,13 „unora care suferă la fel": gr. ὁμοιοπαθεῖς. *Cf.* Înţ. 7,1-6, Fapte 14,15.

12,14 Persecutorii evreilor vor plânge amarnic când se vor vedea pedepsiţi pentru nelegiurile lor. *Cf.* Înţ. 5,3-13.

12,16 „vitejia": unele mss. au „mărturia/martiriul". E, poate, prima atestare a cuvântului μαρτυρία cu sensul de „mărturie cu preţul sângelui".

pe Dumnezeul părinților [mei], ca să se milostivească de neamul nostru.
18 Iar pe tine El te va pedepsi și în viața de acum, și după moarte." 19 După
ce a rostit acest blestem s-a aruncat în vasul cu jăratec și astfel și-a dat
sufletul.

13 1 Așadar, dacă cei șapte frați și-au disprețuit suferințele până la
moarte, oricine trebuie să recunoască [faptul] că rațiunea evlavioasă e
stăpână asupra pasiunilor. 2 Într-adevăr, dacă, slujind pasiunilor, s-ar fi
pângărit cu mâncăruri, am spune că ei au fost înfrânți de ele. 3 Dar nu este
așa, ci, dimpotrivă, prin rațiunea cea atât de lăudată la Dumnezeu, ei au
biruit pasiunile. 4 De aceea, nu se poate trece cu vederea supremația
cugetării, de vreme ce [frații] au stăpânit și pasiunea, și chinurile. 5 Oare
cum am putea să nu recunoaștem stăpânirea asupra pasiunilor [dată de]
buna cugetare, la acești [frați] care n-au dat înapoi nici în fața chinurilor
focului? 6 După cum turnurile zidite în fața porturilor, frângând valurile
amenințătoare, oferă ape liniștite celor care trag la țărm, 7 tot astfel buna
cugetare a tinerilor cea cu șapte turnuri, întărind portul evlaviei, a înfrânt
necumpătarea pasiunilor. 8 Ca într-un cor sfânt al evlaviei, se încurajau unii
pe alții, spunând: 9 „Să murim frățește, fraților, pentru Lege; să facem
asemenea celor trei tineri care în Asiria au disprețuit un cuptor la fel cu

12,19 Gestul ultim al celui de-al șaptelea fiu nu apare în 2Mac., unde nici moartea mamei (7,41) nu este relatată ca sinucidere. Freudenthal credea că episodul sinuciderilor provenea dintr-o sursă comună care a stat, paralel, la originea 2Mac. și, respectiv, 4Mac., dar că 2Mac. a suprimat pasajul în cauză, pentru că gestul nu corespundea cu concepțiile religioase ale autorului. A. Dupont-Sommer infirmă această posibilitate, cu contraargumentul sinuciderii lui Razis, prezentată pe larg în 2Mac. 14,41-46. Mai degrabă, episoadele sinuciderilor celor doi eroi din 4Mac. reprezintă invenții ale autorului (Pseudo-Iosephus) care a vrut să exprime, în cazul tânărului, ardoarea martirului, iar în cazul mamei, voința de a nu fi necinstită. Gestul extrem se înscrie perfect în etica stoică în asemenea situații.

13,1-5 Reluarea tezei rațiunii dominante este, după părerea lui Dupont-Sommer (p. 133), o nouă interpolare.

13,6-7 Autorul reia metafora din 7,5 aplicată lui Eleazar. Mai mult decât atât, se repetă, structural, scenariul și ordinea pasajelor din 4Mac. 7.

13,9 „cei trei tineri": Anania, Azaria și Misael, *cf.* Dan. 3. Cei șapte frați Macabei alcătuiesc, ca și tinerii din Asiria, un grup mistic. Motivul celor trei tineri din Asiria avea o popularitate uriașă în epoca elenistică (*cf.* și 3Mac. 6,6, nota). ♦ „la fel cu acesta", gr. ἰσοπολίτις, *litt.* „cu aceleași drepturi politice".

acesta. [10] Să nu fim laşi în dovedirea evlaviei." [11] „Curaj, frate!", spunea
unul; iar altul: „Îndură cu demnitate!"; [12] iar altul, aducându-le aminte,
zicea: „Amintiţi-vă de unde sunteţi sau de mâna cărui tată a răbdat Isaac să
fie înjunghiat, de dragul evlaviei!" [13] Fiecare şi toţi laolaltă se priveau voioşi
şi, plini de curaj, spuneau: „Să ne sfinţim din toată inima lui Dumnezeu,
care ne-a dăruit sufletele, şi să ne folosim trupul ca pază pentru Lege. [14] Să
nu ne temem de cel care pare doar că ne omoară. [15] Căci mare este bătălia
sufletului şi [mare] primejdia chinului veşnic pentru cei care încalcă porunca
lui Dumnezeu. [16] Să ne înarmăm, aşadar, cu stăpânirea asupra pasiunilor [pe
care ne-o dă] raţiunea divină. [17] După ce vom muri în acest chip, ne vor
întâmpina Avraam şi Isaac şi Iacob şi toţi părinţii ne vor lăuda." [18] De fie-
care dată când unul dintre ei era luat, cei rămaşi îi spuneau: „Să nu ne faci
de ruşine, frate, şi să nu-i dai de minciună pe fraţii care au murit înaintea
noastră!" [19] Voi cunoaşteţi bine farmecul frăţietăţii, de vreme ce dumne-
zeiasca şi atotînţeleapta providenţă îl împarte între copii, prin taţi, şi îl
sădeşte prin sânul matern; [20] acolo fraţii locuiesc tot atâta vreme şi sunt
plăsmuiţi în acelaşi timp şi crescuţi din acelaşi sânge şi duşi până la capăt

---

13,13 „Să ne sfinţim": autorul foloseşte termeni din vocabularul jertfei.

13,14 *Cf.* Mat. 10,28.

13,19 „farmecul frăţietăţii": gr. τὰ τῆς ἀδελφότητος φίλτρα. Φίλτρον înseamnă la origine „mijloc de a se face iubit", apoi „farmec", iar la plural, „iubire, afecţiune". Termenul aparţine vocabularului înalt. Apare şi la Philon în expresia φίλτρα σοφίας cu sensul de „farmec al înţelepciunii / iubire de înţelepciune". ♦ Providenţa este acea activitate esenţială prin care Dumnezeu ordonează şi conduce universul. La Platon coincide cu activitatea Demiurgului care transformă haosul în cosmos, ordonează dezordinea primordială şi are drept scop Binele. În stoicism, conceptul ocupă o poziţie privilegiată, schimbându-şi însă înţelesul. Providenţa se leagă de conceptele de finalitate şi raţionalitate imanentă. Logosul imanent cârmuieşte totul prin *nous* şi *pronoia*. În stoicismul timpuriu, providenţa nu acţionează la nivelul individului, ci la scară general cosmică. Abia neostoicismul propune ideea acţiunii particulare a providenţei (Reale, G., p. 286). „La Philon, *Fug.* 101, Logosul îşi exercită providenţa prin puteri (δυνάμεις) imanente, iar la Plotin (*Enneade* IV,8,2), Sufletul Lumii are o providenţă generală, iar sufletele individuale o providenţă particulară pentru corpurile în care sălăşluiesc." (Peters, F.E., p. 234)

13,20 „duşi până la capăt prin acelaşi suflet": este vorba despre sufletul mamei, care pe timpul sarcinii are rolul de „principiu vital" pentru făt. A. Dupont-Sommer (p. 136) respinge ipoteza lui Calmet că autorul 4Mac. ar admite teza stoică a traducianismului şi înclină, cu toată prudenţa, să-i dea dreptate lui Grimm că Pseudo-Iosephus ar fi fost adeptul doctrinei pitagoreice a preexistenţei sufletelor.

prin acelaşi suflet; 21 şi sunt născuţi după acelaşi timp şi beau lapte din
acelaşi izvor, şi astfel, din aceste îmbrăţişări, se hrănesc laolaltă sufletele
iubitoare de fraţi. 22 Apoi, ei cresc, hrăniţi zilnic la aceeaşi masă, cu aceleaşi
obiceiuri de fiecare zi şi cu tot ce ţine de educaţie şi cu practicarea Legii lui
Dumnezeu, pe care o avem noi. 23 Aşadar, fiind atât de adânc sădită apro-
pierea iubirii frăţeşti, cei şapte fraţi erau şi mai apropiaţi unii faţă de alţii.
24 Căci, educaţi în aceeaşi Lege şi practicând aceleaşi virtuţi şi crescuţi
împreună într-o viaţă de dreptate, ei se iubeau unii pe alţii mai tare.
25 Fiindcă râvna comună pentru desăvârşire întărea bunăvoinţa şi armonia
dintre ei, 26 deoarece, o dată cu evlavia aprindea mai tare dragostea fraternă.
27 Dar, cu toate că natura, viaţa comună, practicarea virtuţii au sporit pentru
ei farmecul frăţietăţii, cei care rămâneau răbdau de dragul evlaviei să-şi
vadă fraţii chinuiţi până la moarte.

14 1 Mai mult, îi îndemnau la chinuri, pentru că nu numai că dispreţuiau
suferinţele, ci stăpâneau asupra pasiunilor iubirii de fraţi.
2 O, raţiuni mai regeşti decât regii şi mai libere decât oamenii liberi! 3 O,
simfonie sfântă şi armonioasă a celor şapte fraţi întru evlavie! 4 Nici unul
dintre cei şapte tineri nu a fost laş, nici nu a pregetat în faţa morţii, 5 ci cu
toţii s-au grăbit către moartea în chinuri ca şi cum ar fi alergat pe calea
nemuririi. 6 Aşa cum mâinile şi picioarele se mişcă în armonie datorită
îndemnurilor sufletului, tot astfel aceşti tineri sfinţi, ca şi cum ar fi fost
îndemnaţi de sufletul nemuritor al evlaviei, au murit în armonie pentru ea.
7 O, şeptime preasfântă a fraţilor atât de armonios uniţi! Asemenea celor
şapte zile ale facerii lumii în jurul săptămânii, 8 tot astfel se roteau tinerii în
jurul evlaviei, nimicind teama de chinuri. 9 Noi, acum, ne înfiorăm ascul-
tând despre strâmtorarea acelor tineri; ei nu numai văzând, nu numai auzind

---

13,23 „iubirea frăţească": gr. συμπαθεία. *Cf.* 5,25 nota.

14,2 Aceeaşi idee exprimată de Diogene Laertios, în *Vieţile şi doctrinele filozofilor*: „Nu numai că înţelepţii sunt liberi, dar sunt şi regi, regalitatea fiind o conducere fără dare de seamă." (VII,122)

14,3 „simfonie": ideea că cei şapte tineri alcătuiesc un cor perfect armonios revine în 13,8 şi 14,8.

14,7-8 „în jurul evlaviei": text dificil; editorii propun să intervertească „evlavia" cu „săptămâna".

14,9 „Noi, acum, ne înfiorăm ascultând": alte indicii şi argumente în sprijinul ipotezei că 4Mac. a fost conceput ca un discurs adresat unui public real.

cuvântul care amenința de aproape, ci chiar suferind, îndurau cu tărie, şi
aceasta în suferințele focului: [10] ce poate fi mai dureros decât acestea?
Într-adevăr, puterea focului, ascuțită şi iute, le-a nimicit repede trupurile.
[11] Să nu socotiți lucru de mirare faptul că rațiunea acelor bărbați a fost
biruitoare în mijlocul chinurilor, când şi mintea unei femei a disprețuit
suferințe de tot felul. [12] Mama celor şapte tineri a îndurat chinurile fiecăruia
dintre copii. [13] Priviți ce țesătură bogată este dragostea față de copii, care
trage toate spre tandrețea față de rodul pântecelui ei. [14] Şi animalele
necuvântătoare au aceeaşi tandrețe şi aceeaşi dragoste ca şi oamenii pentru
ființele pe care le nasc. [15] [De pildă,] la păsări: cele îmblânzite îşi fac cuibul
sub acoperişurile caselor, pentru a-şi ocroti puii, [16] celelalte, pe culmile
munților, pe râpile din văi, în scorburile şi pe vârfurile copacilor îşi clocesc
ouăle, îşi scot puii şi alungă pe oricine se apropie de ei; [17] iar dacă nu pot
să-l alunge, zboară de jur împrejur, suferind, chemându-şi cu dragoste puii
pe limba lor, cât poate, le vine în ajutor. [18] Dar de ce mai trebuie să arătăm
tandrețea față de pui prin [exemplul] animalelor necuvântătoare, [19] când şi
albinele, la vremea când fac fagurii, îi alungă pe cei care se apropie şi-i
înțeapă cu acul lor ca de fier pe cei care se apropie de puii lor şi-i apără
până la moarte? [20] Însă pe mama tinerilor, cu un suflet asemenea lui
Avraam, tandrețea pentru copii n-a clintit-o.

15 [1] O, rațiune, tiranică stăpânitoare a pasiunilor [iubirii] față de copii, şi
evlavie mai dragă mamei decât copiii ei! [2] O, mamă pusă să aleagă între
evlavie şi salvarea celor şapte copii, salvare vremelnică, făgăduită de tiran!
[3] A iubit mai mult evlavia, care salvează pentru viața veşnică, după
[făgăduința] lui Dumnezeu. [4] Cum aş putea descrie pasiunile părinților care

---

14,12 Versetul rezumă martiriul mamei care a constat în a-şi vedea toți fiii ucişi. Această observație de nuanță lipseşte din 2Mac.

14,13 Text corupt: am tradus ceea ce era inteligibil.

14,14 „animalele necuvântătoare": expresie tehnicizată în filozofia elenistică. Apare frecvent la Philon. În LXX, *cf.* Înț. 11,15.

15,3 „după [făgăduința] lui Dumnezeu": completare operată după interpretarea propusă de Dupont-Sommer: promisiunea vremelnică a tiranului este astfel trimisă în derizoriu de făgăduința veşnică a lui Dumnezeu. De obicei, în greacă, expresia κατὰ θεόν (*litt.* „după Dumnezeu") are înțelesul mai larg de conformare la Legea lui Dumnezeu.

15,4 Observația despre asemănarea sufletească şi trupească dintre frați şi mama lor provine din fondul stoic al teoriei eredității.

își iubesc copiii? Noi imprimăm în copil, de mic, asemănarea la suflet și la
înfățișare, ca pe o pecete minunată, mai ales [femeile], deoarece ele sunt
într-o uniune mai strânsă cu cei pe care i-au născut decât tații. 5 Într-adevăr,
cu cât au suflet mai slab și au mai mulți copii, cu atât mai mult își iubesc
copiii; 6 dar, dintre toate, mama celor șapte copii a fost cea mai iubitoare, ea
căreia cele șapte nașteri i-au înrădăcinat afecțiunea 7 și, prin multele dureri
de la fiecare [naștere], au făcut-o să-i iubească. 8 Dar, din frica de Dumnezeu,
ea a disprețuit pentru copiii ei o salvare vremelnică. 9 Și nu numai atât:
desăvârșirea fiilor ei și supunerea lor față de Lege i-au sporit mai mult
afecțiunea pentru ei. 10 Căci erau drepți, cumpătați, curajoși, cu suflet mare,
iubindu-se unul pe altul și cu atâta dragoste pentru mama lor, încât i s-au
supus, păzind Legea până la moarte. 11 Cu toate acestea, oricât de puternice
ar fi fost motivele iubirii și afecțiunii mamei, rațiunea ei n-a fost clintită de
nenumăratele feluri de chinuri ale vreunuia dintre ei, 12 ci mama își îndemna
copiii, pe fiecare în parte și pe toți la un loc, să moară pentru evlavie. 13 O,
fire sfântă și farmec al [iubirii] părintești și iubire pentru copii și pasiuni
nedomolite ale mamelor! 14 Această mamă, văzându-și [fiii] torturați și arși
unul câte unul, nu s-a clintit, datorită evlaviei. 15 Ea vedea trupurile copiilor
topindu-se în foc și degetele mâinilor și picioarelor lor zbătându-se pe
pământ, carnea smulsă de pe cap până la bărbie zăcând pe jos ca niște
măști. 16 O, mamă încercată acum de suferințe mai amarnice decât durerile
nașterii! 17 O, femeie, singura care ai născut evlavia desăvârșită! 18 Nu te-a
tulburat nici primul născut când și-a dat sufletul, nici al doilea, când, în
chinuri, privea la tine cu jale, nici al treilea când și-a dat sufletul; 19 și nici
privind ochii fiecăruia dintre ei, care, din mijlocul chinurilor, își priveau cu
îndrăzneală propria tortură, și nici văzând cum nările lor dau semne de
moarte, nu ai plâns! 20 Privind cum ardea carnea copiilor peste carnea altor
copii, și mâinile tăiate, peste alte mâini, și capetele jupuite, peste alte
capete, și morți căzând peste alți morți, și văzând mulțimea care umplea

15,9 La motivele de ordin instinctiv ale iubirii materne se adaugă și cel de ordin moral: desăvârșirea virtuții copiilor.

15,10 Sunt enumerate trei dintre cele patru virtuți cardinale stoice. În locul prudenței, autorul trece „mărinimia", virtute specifică martirilor.

15,17 Autorul exaltă ideea fecundității spirituale, exprimată și în Înț. 3,13. Mama celor șapte frați devine simbolul perfect al nașterii spirituale (*cf.* și 16,13).

15,19 „privind", gr. θεωροῦσα ταυρηδόν, *litt.* „privind ca un taur". Expresie clasică: *cf.* Aristofan, *Broaștele* 804, Platon, *Phaidros* 1176.

locul unde copiii tăi erau chinuiți, nu ai lăcrimat! [21] Nici cântecele sirenelor, nici glasurile plăcute la auz ale lebedelor nu-i atrag pe ascultători atât de mult ca glasurile copiilor care, din mijlocul chinurilor, își strigă mama. [22] Cât de cumplite, cât de numeroase sunt chinurile pentru o mamă, când copiii ei sunt chinuiți pe roată și arși cu foc. [23] Dar rațiunea evlavioasă, chiar în mijlocul pasiunilor, i-a întărit cu curaj inima să disprețuiască vremelnica iubire de copii. [24] Deși vedea pieirea celor șapte copii și feluritele și grelele chinuri, această mamă nobilă le-a nesocotit pe toate pentru credința în Dumnezeu. [25] Ea era ca într-un tribunal: văzându-i în sufletul ei pe groaznicii sfătuitori: firea, nașterea, dragostea față de copii și chinurile lor; [26] ea, mama, avea în mână două pietre de vot: una aducătoare de moarte, și alta de izbăvire pentru copiii ei; [27] ea însă nu a voit pentru cei șapte fii ai ei o salvare de scurtă durată, [28] ci, ca o fiică a cinstitorului de Dumnezeu Avraam, și-a amintit de statornicia lui. [29] O, mamă a neamului, răzbunătoare a Legii, apărătoare a evlaviei, tu care ai învins în bătălia care se dădea în măruntaiele tale! [30] O, tu, mai nobilă decât bărbații prin tărie și mai bărbătească decât ei în răbdare! [31] Precum arca lui Noe care, în potopul ce umplea lumea purtând în ea o lume, răbda cu tărie valurile, [32] tot astfel, tu, păzitoarea Legii, asaltată din toate părțile de potopul pasiunilor și de vânturi puternice – chinurile fiilor tăi, ai răbdat necontenit cu noblețe furtunile de dragul evlaviei.

16 [1] Așadar, dacă o femeie, și în vârstă fiind, și mamă a șapte copii a răbdat să-și vadă copiii chinuiți până la moarte, trebuie să recunoaștem că rațiunea evlavioasă este stăpână peste pasiuni. [2] Am arătat că nu numai bărbații își domină pasiunile, ci și o femeie a disprețuit chinurile cele mai cumplite. [3] Leii din jurul lui Daniel nu erau atât de sălbatici, cazanul îl

---

15,21 „glasurile... lebedelor": e vorba de legendarul cântec din urmă al lebedelor.

15,26 „pietre de vot": gr. ψῆφοι.

15,28 Modelul mamei este patriarhul Avraam, așa cum modelul celor jertfiți este Isaac.

15,31 Revin metaforele clasice ale corabiei în mijlocul valurilor. De data aceasta însă corabia este identificată ca arca lui Noe. Identificarea nu este întâmplătoare, pentru că în mediile exegetice alexandrine circula o interpretare alegorică similară a potopului (*cf.* Philon, *QG* II, 18).

16,1-4 Reluare a tezei rațiunii dominante. De data aceasta, autentică, după Dupont--Sommer, p. 144.

16,3 În Dan., episodul aruncării eroului în groapa cu lei este ulterior (Dan. 6) celui al închiderii tinerilor în cuptorul încins (Dan. 3). Unii comentatori s-au întrebat, în consecință,

ardea pe Misael cu un foc mai puțin năvalnic decât firea dragostei de copii care o ardea pe această femeie când își vedea pe cei șapte fii chinuiți în atâtea feluri. [4] Dar mama și-a stins prin rațiunea evlaviei pasiunile atât de mari și de felurite.

[5] Gândiți-vă că, dacă această femeie, mamă fiind, n-ar fi avut un suflet curajos, i-ar fi plâns și, poate, ar fi vorbit astfel: [6] „Nefericită ce sunt! Eu, cea de atâtea ori lovită de nenorociri! Șapte copii am născut și nu mai sunt mama nici unuia! [7] Zadarnice șapte nașteri și fără folos cele șapte [sarcini] de zece luni! Fără rod au fost îngrijirile și nefericite alăptările! [8] Zadarnic, copiii mei, am îndurat de atâtea ori durerile facerii și grijile, și mai grele încă, ale creșterii [voastre]! [9] Vai de copiii mei, unii necăsătoriți, iar ceilalți căsătoriți fără rod! Nu vă voi vedea copiii și nici nu voi avea bucuria să fiu numită bunică! [10] Vai! Eu, femeie cu mulți copii frumoși, am ajuns văduvă, singură și de plâns! [11] Și, când voi muri, nu voi avea nici un fiu care să mă înmormânteze."

[12] Dar sfânta și evlavioasa mamă nu l-a jelit cu acest bocet pe nici unul și nu l-a abătut pe nici unul de la [hotărârea de a muri] și nici nu s-a mâhnit pe când mureau, [13] ci, având o minte ca de diamant și născându-i din nou pentru nemurire, ea îi îndemna și îi ruga pe fiii ei mai degrabă să moară pentru evlavie. [14] O, mamă, ostaș al lui Dumnezeu pentru [cauza] evlaviei,

---

dacă în versiunea din Dan. pe care a avut-o la dispoziție autorul 4Mac. episoadele nu apăreau într-o altă ordine decât cea consacrată. Grimm infirmă această ipoteză, arătând că autorul 4Mac. plasează episodul gropii cu lei înaintea celui cu cuptorul din motive stilistice.

16,5 Cu aproape aceleași cuvinte este introdus în 4Mac. 8,16 discursul fictiv al tinerilor.

16,7 „zece luni": era frecventă în epocă părerea (poate de origine pitagoreică) că sarcina durează zece luni – *cf.* Înț. 7,2; Virgiliu, *Ecloga* IV,61.

16,14 „ostaș al lui Dumnezeu": gr. θεοῦ στρατιῶτι. Termenul „ostaș" era frecvent în limbajul mistic elenistic. Caracterul straniu al desemnării unei femei prin acest termen dispare dacă luăm în considerare afirmațiile autorului din 15,30: „O, tu, mai nobilă decât bărbații prin tărie." „În retorica greacă, acțiunea excepțională a unei femei funcționează ca exemplu pentru bărbații înșiși. Praxitheea și-a jertfit fiica pentru salvarea Athenei, «ca să arate că, dacă femeile sunt în stare de un asemenea curaj, bărbații trebuie să își dovedească cu orice preț devotamentul față de patrie...»." (Lycurg, *Contra lui Leocrates* 101) Prin exemplul unei femei ca această mamă, Ioan Gură de Aur demonstrează că „diferența dintre bărbat și femeie este numai o chestiune de natură, care trebuie dominată de virtuțile morale" (Ziadé, R., pp. 246, 248). ♦ Despre tema, centrală în creștinism, a „femeii bărbate" (*mulier virilis*), precizată în ultimul capitol din Cartea

bătrână şi femeie, prin tăria ta l-ai învins şi pe tiran şi prin faptele şi vorbele
tale te-ai dovedit mai puternică decât un bărbat! 15 Când ai fost luată
împreună cu copiii tăi, ai stat şi l-ai privit pe Eleazar când era chinuit şi le
spuneai copiilor tăi în limba ebraică: 16 „Copii, nobilă este bătălia la care
suntem chemaţi pentru a aduce mărturie neamului nostru: luptaţi-vă cu
râvnă pentru Legea strămoşească. 17 Ar fi ruşinos ca acest bătrân să fi
îndurat atâta durere pentru evlavie, iar, voi, tinerii, să vă înspăimântaţi în
faţa chinurilor! 18 Amintiţi-vă că datorită lui Dumnezeu aveţi parte de
această lume şi vă bucuraţi de viaţă 19 şi, de aceea, sunteţi datori să înduraţi
orice suferinţă pentru Dumnezeu, 20 aşa cum şi părintele nostru Avraam s-a
grăbit să-l înjunghie pe Isaac, fiul său, părintele unui neam, iar acesta,
văzând mâna tatălui său abătându-se asupra lui purtând sabie, nu s-a
înspăimântat. 21 Daniel cel drept a fost aruncat la lei, şi Anania, Azaria, şi
Misael au fost zvârliţi în cuptorul de foc şi au răbdat pentru Dumnezeu.
22 Aşadar, şi voi, care aveţi aceeaşi credinţă în Dumnezeu, să nu vă
descurajaţi, 23 căci ar fi lucru smintit ca, după ce aţi cunoscut evlavia, să nu
înfruntaţi suferinţele."

24 Cu aceste cuvinte mama celor şapte îşi încuraja copiii şi îi convingea
ca mai degrabă să moară decât să încalce porunca lui Dumnezeu. 25 Dar ei
ştiau şi că aceia care mor pentru Dumnezeu trăiesc întru Dumnezeu, ca şi
Avraam şi Isaac şi Iacob şi toţi patriarhii.

Proverbelor şi reluată în Înţelepciunea lui Iisus Sirach, a se vedea Cristian Bădiliţă, „Chipuri şi biografii feminine în secolele al IV-lea-al V-lea", în Grigore de Nyssa, *Viaţa Sfintei Macrina*, pp. 69-107, Timişoara, 1998.

16,15 Autorul afirmă că mama tinerilor a asistat şi la moartea lui Eleazar, ceea ce nu corespunde relatării din 2Mac., unde supliciul lui Eleazar e separat de caznele celor şapte fraţi.

16,20 „părintele unui neam": gr. 'Εθνοπάτωρ, *hapax* în LXX. Prezenţa surprinzătoare a acestui termen pare să se datoreze unei opţiuni stilistice. Cuvântul este încărcat cu toate caracteristicile stilului înalt şi se prezintă, de pe această poziţie, ca un sinonim la obişnuitul πατριάρχης.

16,24 „mama celor şapte": gr. ἑπταμήτωρ. Alt *hapax*, construit după modelul celui de la 16,20.

17 1 Unii lăncieri au povestit cum, pe punctul de a fi luată şi dusă la
moarte, ea s-a aruncat în foc, ca să nu-i atingă nimeni trupul.
2 O, mamă, tu care cu cei şapte fii ai nimicit silnicia tiranului, ai zădăr-
nicit planurile lui ticăloase şi ai arătat nobleţea credinţei! 3 Sprijinindu-te cu
nobleţe pe fiii tăi asemenea unui acoperiş pe stâlpi, ai îndurat neclintită
cutremurul chinurilor. 4 Îndrăzneşte, o, mamă cu suflet sfânt, tu care ai în
Dumnezeu nădejdea sigură a răbdării! 5 Luna de pe cer cu stelele nu are
atâta măreţie ca tine care, revărsându-ţi lumina ta asupra celor şapte copii ai
tăi deopotrivă cu stelele, primeşti de la Dumnezeu cinstea cuvenită evlaviei
şi ai fost statornicită împreună cu ei în cer. 6 Căci de la Avraam, părintele
[nostru], s-au născut copiii tăi.
7 Dacă ne-ar fi îngăduit să zugrăvim ca pe un tablou istoria evlaviei tale,
oare nu s-ar înfiora privindu-l cei care ar vedea mama a şapte copii
îndurând până la moarte felurite chinuri de dragul evlaviei? 8 Pe piatra de
mormânt s-ar cuveni să fie scrise aceste cuvinte pentru aducere aminte
neamului nostru: 9 „Aici sunt înmormântaţi un bătrân preot, o femeie
bătrână şi şapte copii, din pricina silniciei unui tiran, hotărât să nimicească
felul de viaţă al evreilor. 10 Ei au răzbunat neamul nostru privind către
Dumnezeu şi răbdând chinurile până la moarte."
11 Cu adevărat luptă dumnezeiască a fost cea dusă de ei. 12 Virtutea dădea
premiile, încercându-le răbdarea. Răsplata izbânzii era nestricăciunea într-o
viaţă îndelungată. 13 Eleazar a deschis lupta, apoi a intrat în luptă mama celor
şapte copii, iar luptători erau fraţii. 14 Tiranul era adversarul, iar spectatori,

---

17,1 Din motive religioase, autorul nu îşi asumă totuşi integral invenţia sinuciderii mamei (episod de altfel absent în 2Mac.), punând-o pe seama unei surse secundare: lăncierii.

17,6 Legătura dintre mamă şi cei şapte fii transcende simpla legătură trupească şi devine una strict spirituală, ceea ce permite şi „nunta mistică" a femeii cu patriarhul (Dupont--Sommer, A., p.149).

17,9 „Aici sunt înmormântaţi": gr. ἐνθαῦτα ἐνκεκήδευνται. În inscripţiile funerare ale evreilor elenizaţi se foloseşte verbul „a zăcea, a fi culcat" (gr. κεῖμαι). Verbul derivat ἐνκηδεύω este destul de rar, iar cel simplu κηδεύω implică ideea onorurilor şi ceremoniilor funebre. Autorul voia probabil să sugereze, prin acest verb, cultul martirilor celebrat la mormântul celor şapte fraţi (Dupont-Sommer, A., p. 72, nota 23).

17,10 Autorul nu face nici o referire la lupta purtată de Iuda Macabeul împotriva tiranului, ci se concentrează numai asupra celor şapte martiri. Lupta împotriva tiranului se mută astfel, integral, în domeniul spiritului, ceea ce face din textul 4Mac. o sursă predilectă a discursului martirologic creştin.

17,14 „omenirea": *litt.* „viaţa oamenilor".

universul şi omenirea. [15] Evlavia a biruit şi i-a încununat pe luptătorii săi.
[16] Cine nu ar admira aceşti atleţi ai legiuirii divine? Cine n-ar rămâne uluit?
[17] Tiranul însuşi şi tot sfatul său erau uimiţi de răbdarea lor. [18] Datorită
ei, acum ei stau lângă tronul dumnezeiesc şi trăiesc veşnicia fericită.
[19] Într-adevăr, şi Moise spune: „Toţi cei sfinţiţi se află sub mâinile Tale."
[20] Aceştia, deoarece s-au sfinţit de dragul lui Dumnezeu, au primit nu numai
această răsplată, ci şi faptul că, datorită lor, duşmanii nu au putut pune
stăpânire pe neamul nostru, [21] tiranul a fost pedepsit, iar patria, purificată,
[viaţa lor] fiind ca o răscumpărare pentru păcatul poporului. [22] Prin sângele
acelor [oameni] evlavioşi şi prin împăcarea adusă de moartea lor, provi-
denţa divină [a salvat] Israelul, odinioară copleşit de rele.
[23] Într-adevăr, tiranul Antiochos, privind la curajul virtuţii lor şi la
răbdarea lor în chinuri, a proclamat către soldaţii săi exemplul răbdării lor,
[24] ceea ce i-a făcut devotaţi şi viteji atât în lupta pedestră, cât şi la asediu, şi
el i-a învins pe toţi duşmanii săi şi i-a prădat.

18 [1] Copii ai Israelului, vlăstare din sămânţa lui Avraam, daţi ascultare
acestei Legi şi trăiţi cu evlavie în toate, [2] ştiind că raţiunea evlavioasă este
stăpână peste pasiuni şi peste suferinţe – nu numai peste cele dinăuntru, ci
şi peste cele din afară.
[3] De aceea, cei care şi-au oferit trupurile la suferinţe de dragul evlaviei
nu numai că au fost admiraţi de oameni, dar au şi fost aflaţi vrednici de a fi
părtaşi la moştenirea dumnezeiască.
[4] Şi, datorită lor, neamul nostru şi-a redobândit pacea şi, restabilind în
patrie ascultarea Legii, i-a nimicit pe duşmani. [5] Iar tiranul Antiochos a fost

---

17,17 Şi în 2Mac. 7,12 tiranul şi cei din preajma lui se miră de dârzenia celui de-al treilea frate.

17,19 *Cf.* Deut. 33,3 după LXX (TM are „în mâna Ta"). Imaginea descrie mâinile divine întinse într-un gest de ocrotire asupra sfinţilor.

17,22 Aluzia la ispăşirea („împăcarea") prin sângele martirului a fost interpretată ca o interpolare creştină târzie în textul 4Mac. Totuşi, ea aparţine unui fond iudaic mai puţin frecventat, dar existent (*cf.* Deutero-Is. 53,5.10-11), pe care l-a preluat şi l-a interpretat creştinismul primar.

18,1-3 Pasaj considerat de A. Dupont-Sommer ca adaos târziu: textul este repetitiv în mod excesiv şi neglijent din punct de vedere stilistic. Grimm vedea ca pe un adaos întregul capitol 18 de la versetul 3 până la sfârşit. A. Dupont-Sommer (p. 152) respinge această conjectură ca ultraradicală.

18,5-6 Glosă târzie la v. 4: cronologia propusă de verset este altfel absurdă: autorul constată că Antiochos moare şi este pedepsit după moarte, după care menţionează eşecul

pedepsit şi pe pământ şi este chinuit şi după moarte. Cum nu i-a putut sili în
nici un chip pe locuitorii Ierusalimului să primească obiceiuri străine şi să
schimbe obiceiurile strămoşeşti, atunci, îndepărtându-se de Ierusalim, a
pornit împotriva perşilor.
6 Mama celor şapte copii le-a dat copiilor şi aceste îndreptări: 7 „Am fost
fecioară curată şi n-am ieşit din casa părintească, ci mi-am păzit trupul zidit
din coastă; 8 nu m-a pângărit ticălosul din pustiu şi nici un pângăritor în
câmp, nici nu mi-a pângărit curăţia fecioriei pângăritorul şarpe al înşelă-
ciunii. 9 La vremea înfloririi, am rămas cu soţul meu. Când ei au crescut,
tatăl lor a murit: a fost fericit, deoarece a trăit cât copiii erau de faţă şi nu a
cunoscut durerea ceasului răpirii lor. 10 El vă învăţa, cât mai era cu noi,
Legea şi profeţii. 11 El vă citea despre Abel cel ucis de Cain şi despre Isaac,
adus ardere de tot, şi despre Iosif în temniţă. 12 El vă vorbea de râvnicul
Phinees şi vă învăţa despre Anania, Azaria şi Misael în [cuptorul de] foc;
13 îl preamărea şi pe Daniel în groapa cu lei şi îl fericea. 14 El vă amintea şi
de scrierea lui Isaia, unde se spune: «Chiar de vei trece prin foc, flacăra
nu te va arde.» 15 El vă cânta din David, psalmistul, care spune: «Multe
sunt strâmtorările drepţilor.» 16 Vă recita proverbele lui Solomon, unde se
spune: «Pomul vieţii este [Domnul] pentru cei care-i împlinesc voinţa.»
17 El întărea spusele lui Iezechiel: «Oare vor mai trăi oasele acestea
uscate?» 18 N-a uitat să vă înveţe cântarea pe care ne-a învăţat-o Moise, care
spune: 19 «Eu voi ucide şi voi da viaţă; aceasta este viaţa voastră şi
lungimea [zilelor] voastre.»"
20 O, zi cruntă – şi totuşi nu e cruntă – când cruntul tiran al grecilor a
stins focul cu foc în cazanele sale şi apoi, în furia lui crudă şi clocotitoare,
i-a dus la catapultă şi iarăşi la chinuri pe cei şapte copii ai avraamitei, 21 le-a

---

elenizării Ierusalimului şi campania antipersană a tiranului. În plus, versetul nu are nici o legătură cu următoarele.

18,7 „trupul zidit din coastă", *litt.* „zidita coastă", *cf.* Gen. 2,22.

18,8 „ticălosul din pustiu": textul e neclar şi s-a propus corectarea lui λυμεών în δαίμων, „demonul pustiului", *cf.* Tobit 8,3; Mt. 12,43; Ap. 18,2. ♦ „în câmp": *cf.* Deut. 22,25; „şarpe": *cf.* Gen. 3.

18,14 *Cf.* Is. 43,2 LXX.

18,15 *Cf.* Ps. 33,20 LXX.

18,16 *Cf.* Prov. 3,18 LXX.

18,17 *Cf.* Iez. 37,3.

18,19 Prima parte a citatului este din Deut. 32,39, a doua parte nu e din cântarea lui Moise, ci o combinare liberă din Deut. 30,20 şi 32,47.

străpuns pupilele ochilor şi le-a tăiat limbile şi i-a ucis în cele mai diferite
chinuri! 22 Pentru acestea, dreptatea divină l-a urmărit şi-l va urmări pe
blestematul tiran. 23 Iar copiii lui Avraam, împreună cu biruitoarea lor
mamă, se află acum adunaţi cu ceata strămoşilor, ei care au primit suflete
curate şi nemuritoare de la Dumnezeu. 24 A Căruia [este] slava în vecii vecilor. Amin.

18,24 Formulă liturgică din cultul sinagogal.

INDICI

Indice de termeni şi expresii greceşti comentate în note*

Indicele vine în completarea indicilor din primele două volume ale prezentei ediţii şi conţine o parte din lexicul grecesc analizat în notele şi introducerile din acest volum. Au fost selectaţi termenii folosiţi mai des în traducere, precum şi cei care pot pune probleme de interpretare.

---

* Indice alcătuit de I.-F. Florescu.

a împăca: ἐξιλάσκομαι – 1Par. 6,34; *cf.* şi 1Par. 28,11
împrejurimi: περισπόρια – 1Par. 6,40
a înnoi, a resfinţi, a închina: ἐγκαινίζω – 2Par. 7,5; 15,8; 1Mac. 4,36
înscriere, înregistrare: καταλοχισμός – 1Par. 4,33
a învăţa, a pedepsi, a creşte: παιδεύω – 2Par. 10,11; Est. 2,7; *cf.* şi 4Mac. 5,34

[jertfe de] mântuire: σωτηρία – 1Par. 16,1

kinyra: κινύρα – 1Par. 13,8

lăcomie: γαστριμαργία – 4Mac. 1,3
a lăuda (pe Domnul), a mărturisi (despre Domnul): ἐξομολογέω – 1Par. 16,8
legământ: διαθήκη – 1Par. 11,3; *cf.* şi 1Par. 19,19

nabla: νάβλα – 1Par. 13,8
nomă (*i.e.* diviziune teritorială): νομή – 1Mac. 10,30

omenie: φιλανθρωπία – 2Mac. 6,22; 14,9; 3Mac. 3,18

pace, (vorbe) de pace: εἰρήνη – 1Par. 12,19; 18,10; 2Ezr. 4,7; 1Mac. 12,22; 2Mac. 1,1
Paşte: φασεχ, πασχα – 2Par. 35,1; 1Ezr. 1,1.17
paza (Cortului, Templului): φυλακή – 1Par. 23,32
(Cel) Preaînalt: ὕψιστος – Tob 1,13; 2Mac. 3,31; 3Mac. 7,9
(Cel) Preamare: μέγιστος – 2Mac. 3,31
prieten (al regelui), i.e. titlu onorific: φίλος – 1Par. 27,33; 1Ezr. 8,11; 1Mac. 2,18; 3,32; 3Mac. 2,23
prudenţă: φρόνησις – 4Mac. 1,2

raţiune: λογισμός – 4Mac. 1,1

scrib: γραμματεύς – 1Par. 2,55; 5,12; 18,16; 27,32; 1Ezr. 8,3.9; 2Ezr. 7,11
secretar: ὑπομνηματογράφος – 1Par. 18,15
sfatul bătrânilor: γερουσία – 2Mac. 11,27; Iud. 4,8
a (se) sfinţi: ἁγιάζω – 1Par. 18,11
slujitor (al templului): ἱερόδουλος – 1Ezr. 1,3
străin: προσήλυτος – 1Par. 22,2; 2Par. 30,25
Străini (*i.e.* filisteni): ἀλλόφυλοι – 1Par. 10,1; Iud. 6,1

ştiinţă: ἐπιστήμη – 4Mac. 1,2; 11,21

tari în putere: ἰσχυροὶ δυνάμει sau δυνατοὶ ἐν ἰσχύι – 1Par. 5,24; 9,13

uriaşi: οἱ γίγαντες – 1Par. 11,15

Indice selectiv de nume proprii*

A

* Indice alcătuit de Mihai Chirilă.

B

C

D

L

Q

R

S

T

U

X

Z

BIBLIOGRAFIE

Sigle şi abrevieri bibliografice

AB	*The Anchor Bible*, 1964-, New York
Abr.	Philon, *De Abrahamo*
AI	Flavius Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*
APOT	Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament
BA	*La Bible d'Alexandrie*, 1986-, Paris
Bell. Iud.	Flavius Iosephus, *De bello Iudaico*
BJ	*La Bible de Jérusalem*, 1986, 1988, Paris
Congr.	Philon, *De congressu*
Contra Ap.	Flavius Iosephus, *Contra Apionem*
CSEL	*Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*
DB	Douglas, J.D. (ed.), 1995, *Dicționar biblic*, trad. de Liviu Pup şi John Tipei, Oradea
Ep.	*Epistulae*
Fug.	Philon, *De fuga et inventione*
JFB	Jamieson, R., Fausset, A.R., Brown, D., *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*
LEH	Lust, J., Eynickel, E., Hauspie, K., 2003, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart (ed. I: vol. I, 1992, vol. 2, 1996).
LSJ	Liddell, H.G., Scott, R., Jones, H.S., 1996, *A Greek-English Lexicon*, Oxford
LXX	Septuaginta (ed. Alfred Rahlfs)
LXX-A	Codex Alexandrinus (A)
LXX-B	Codex Vaticanus (B)
LXX-L	LXX *recensio Luciani*
LXX-O	LXX *recensio Origenis*
Mos.	Philon, *De vita Mosis*
OBO	*Orbis Biblicus et Orientalis*

NRSV	*New Revised Standard Version*, 1993, Cambridge
NT	Noul Testament
PG	Patrologia greacă [ed. J.-P. Migne]
PL	Patrologia latină [ed. J.-P. Migne]
Q	Manuscrisele de la Qumran
QG	Philon, *Quaestiones in Genesim*
SC	*Sources chrétiennes*
Serm.	*Sermones*
TM	Textul Masoretic
TOB	*Traduction œcuménique de la Bible. Ancien Testament*, 1983, Paris.
VL	*Vetus Latina*
VT	Vechiul Testament
Vulg.	Vulgata [*Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, 1983, Stuttgart]

Bibliografie generală*

Ediţii şi traduceri

***, *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediţie jubiliară a Sfântului Sinod*, 2002, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Bucureşti.

***, *Biblia, adică Dumnezeeasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Nouă, tipărită în zilele majestăţii sale Carol I* (...), 1914, ediţia Sfântului Sinod, Bucureşti.

***, *Biblia de la Blaj*, 1795, ediţie jubiliară, Roma, 2000.

***, *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, Biblia 1688, vol. I-VI, Iaşi, 1988-.

***, *Septuaginta 1. Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, 2004, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iaşi.

***, *Septuaginta 2. Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, 2004, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iaşi.

Brenton, L., 1851 (retipărită în 1980), *The Septuagint Version of the Old Testament and Apocrypha, Greek and English*, Londra.

Brunello, A., 1960, *La Bibbia secondo la versione dei Settanta*, I-II, Roma.

Harl, M., Dorival, G., Munnich O. (ed.), 1986-, *La Bible d'Alexandrie*, Paris.

Mortari, L. (ed.), 1999, *La Bibbia dei LXX*, Roma.

Rahlfs, A. (ed.), 1935, *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, Stuttgart.

Swete, H.B. (ed.), 1887-1894, *The Old Testament in Greek according to the Septuagint*, I-III, Cambridge.

Wevers, J.W. (ed.), 1974, *Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis editum*, Göttingen.

* Bibliografia cvasicompletă despre Septuaginta este conţinută în două volume: pentru studiile publicate până în 1969, S.P. Brock, C.T. Fritsch, S. Jellicoe, *A classified Bibliography of the Septuagint*, Leyden, 1973; pentru studiile publicate din 1970 până în 1993, C. Dogniez, *Bibliography of the Septuagint/Bibliographie de la Septante (1970-1993)*, Leyden, 1995. Bibliografia prezentată în acest volum este sintetică şi orientativă.

Lucrări şi studii

Aejmelaeus, A., 1993, *On the Trail of the Septuagint Translators. Collected Essays*, Kampen.

Amphoux, C.B., Morgain, J., 1996, *Les premières traductions de la Bible*, Lausanne.

Barr, J., 1961, *The Semantics of Biblical Language*, Londra.

Bădiliţă, C., Bădiliţă, S., 1999, „Septuaginta sau Biblia de la Alexandria", in *Altarul Banatului* 1-3, pp. 100-135.

Bădiliţă, C., 2004, „Septuaginta în limba română", in *România literară*, nr. 10-11.

Barthélemy, D., 1978, *Études d'histoire du texte de l'Ancien Testament*, Fribourg, Göttingen.

Benoit, P., 1964, „L'inspiration des Septante d'après les Pères", in *L'homme devant Dieu. Mélanges offerts au Père Henri de Lubac*, Paris, pp. 169-187.

Benoit, P., 1951, „La Septante est-elle inspirée?", in *Exégèse et Théologie I*, Paris, pp. 13-28.

Bogaert, P.M., 1985, „Les études sur la Septante. Bilan et perspectives", in *Revue de Théologie de Louvain* 16, pp. 174-200.

Botte, B., Bogaert, P.M., 1993, „Septante et versions grecques", in *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. 12, col. 536-692.

Bouhot, J.-P., 1966, „Le Pentateuque chez les Pères", in *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. 7, col. 687-708.

Broşteanu, M., 2005, *Numele lui Dumnezeu în Coran şi în Biblie*, Iaşi.

Carbone, S.P., Rizzi, G., 1992, *Le Scritture ai tempi di Gesù. Introduzione alla LXX e alle antiche versioni aramaiche*, Bologna.

Cimosa, M., 1995, *Guida allo studio della Bibbia greca (LXX)*, Roma.

Colceriu, Şt., 2003, „O nouă traducere a Bibliei", in *Origini. Caiete silvane*, nr. 3-4, pp. 68-70.

Conybeare, F.C., George Stock, St., 1995, *Grammar of Septuagint Greek*, Hendrickson Publishers: Peabody.

Daniel, S., 1966, *Recherches sur le vocabulaires du culte dans la Septante*, Paris.

Devreesse, R., 1959, *Anciens commentateurs grecs du Pentateuque*, Roma.

Fernández, Marcos N., 1998², *Introducción a las versiones griegas de la Biblia*, Madrid.

Fernández, Marcos N., 1985, *La Septuaginta en la investigación contemporánea*, Madrid.

Field, F., 1875 (reeditare Hildesheim, 1964), *Origenis Hexaplorum quae supersunt*, I-II, Oxonii.

Galbiati, E.R., 1996, „La versione dei LXX: influsso sui Padri e sulla liturgia greca e latina", in *Annali di Scienze Religiose*, I, pp. 57-70.

Harl, M., Dorival, G., Munnich, O., 1994², *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988.

Harl, M., 1992, *La langue de Japhet, quinze études sur la Septante et le grec des chrétiens*, Paris, Cerf.

Hatch, E., Redpath, H.A., 1975, *A Concordance to the Septuagint and other Greek Versions of the Old Testament (Including Apocryphal Books)*, Graz (ed. I: Oxford, 1897).

Hengel, M., 1974, *Judaism and Hellenism*, Londra.

Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture: Its Pre-history and the Problem of Its Canon*, Edinburgh, New York.

Jellicoe, S., 1974, *Studies in the Septuagint: origins, recensions and interpretation*, New York.

Le Déaut, R., 1984, „La Septante, un Targum?", in Kuntzmann, R. şi Schlosser, J. (eds.), *Etudes sur le judaïsme hellénistique*, Paris, pp. 147-195.

Le Déaut, R., 1975, *La nuit pascale*, Roma.

Lee, J.A.L., 1983, *A lexical Study of the Septuagint Version of the Pentateuch*, Chico, California.

Lust, J., Eynickel, E., Hauspie, K., 2003^2, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart (ed. I: vol. I, 1992, vol. 2, 1996).

Martone, C., 1997, „I LXX e le attestazioni testuali ebraiche di Qumran", in *Annali di Scienze religiose* II, pp. 159-174.

Mélèze-Modrzejewski, J., 1997, „La Septante comme nomos. Comment la Torah est devenue une loi civique pour les Juifs d'Egypte?", in *Annali di Scienze religiose* II, pp. 143-158.

Mélèze-Modrzejewski, J., 1997, *Les Juifs d'Égypte de Ramses I à Hadrien*, Paris.

Morrish, G., 1987, *A Concordance of the Septuagint*, Grand Rapids Michigan (ed. I: 1887).

Mortari, L., 1983, *Il Salterio della tradizione*, Torino.

Oden (ed.), Thomas C., 2001, 2002, *Ancient Christian Commentary on Scripture, „Old Testament"*, vol. I-III, Downers Grover.

Olofsson, S., 1990, *The LXX Version. A Guide to the Translation Technique of the Septuagint*, Stockholm.

Orlinsky, H.M., 1996, „I LXX: punto d'arrivo e di partenza per diversi ambiti di ricerca", in *Annali di storia dell'esegesi* I, pp. 17-31.

Pietersma, A., Cox, C., 1984, *De Septuaginta. Studies in honour of John William Wevers on his sixty-fifth birthday*, Ontario.

Rahlfs, A., 1904, 1911, *Septuaginta-Studien*, Göttingen.

Rose, A., 1965, „L'influence des Septante sur la tradition chrétienne", I-II, in *Questions liturgiques et paroissiales* 44, pp. 192-211; 284-301.

Simon, M., 1984, „La Bible dans les premières controverses entre Juifs et Chrétiens", in Mondésert, Cl. (ed.), *Bible de tous les temps I, Le monde grec ancien et la Bible*, Paris, pp. 107-125.

Swete, H.B., Ottley, R.R., 1900, retipărită la New York în 1968, *An Introduction to the Old Testament in Greek*, Cambridge.

Tabachovitz, D., 1956, *Die Septuaginta und das Neue Testament*, Lund.

Tov, E., 1976, „Some Thoughts on a Lexicon of the LXX", in *Bulletin of the IOSCS IX*, pp. 14-46.

Tov, E., 1982, *A Classified Bibliography of Lexical and Grammatical Studies on the Language of the Septuagint and its Revisions*, Ierusalim.

Tov, E., 1981, *The Text critical Use of the Septuagint in biblical Research*, Ierusalim.

Trebolle Barrera J., 1993, *La Biblia judía y la Biblia cristiana. Introducción a la historia de la Biblia*, Madrid.

Taylor, B., 1994, *The analytical Lexicon to the Septuagint*, Grand Rapids.

Vian, G.M., 1996, „Le versioni greche della Scrittura nella polemica fra giudei e cristiani", in *Annali di storia dell'esegesi*, 1, pp. 39-54.

Walters, 1973, *The Text of the Septuagint. Its Corruptions and their Emendation*, Cambridge.

Bibliografie la 1 şi 2 Paralipomene

***, *The Anchor Bible. I Chronicles*, 1965, introd., trad. şi note de Jacob M. Myers, New York [= AB I Chron.].

Albertz, R., 1992, *Religionsgeschichte Israels in altentestamentlicher Zeit*, 2 vol., Göttingen.

Allen, L.C., 1974, *The Greek Chronicles. The Relation of the Septuagint of I and II Chronicles to the Massoretic Text*, Leiden.

Allen, L.C., 1999, *The First and Second Books of Chronicles*, in *The New Interpreter's Bible 3*, Nashville.

Barthélemy, D., 1982, *Critique textuelle de l'Ancien Testament 1. Josué, Juges, Ruth, Samuel, Rois, Chroniques, Esdras, Néhémie, Esther*, OBO 50/1, Fribourg/Göttingen.

Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2000, *The Oxford Bible Commentary*, introd. de J.A. Fitzmayer, Oxford.

Canessa, A., 1997, *Etudes sur la Bible grecque des Septante: 1 Esdras*, thèse de doctorat, sous la direction de M. Gilles Dorival, Université de Provence, Aix-en-Provence.

Cross, F.M., 1975, „A Reconstruction of the Judean Restoration", in *Jurnal of Biblical Literature* 94.

Daniélou, J., 1961, *Symboles chrétiens primitifs*, Paris.

Douglas, J.D. (ed.), 1995, *Dicţionar Biblic*, trad. de Liviu Pup şi John Tipei, Oradea [= DB].

Galling, K., 1954, *Die Bucher der Chronik, Esra, Nehemia*, Göttingen.

Harl, M., Dorival, G., Munnich, O., 1994[2], *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988.

Hengel, M., 2002, *The Septuagint as Christian Scripture*, Edinburgh/New York.

Jamieson, R., Fausset, A.R., Brown, D., 1871, *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible* [= JFB].

Japhet, S., 1993, *I&II Chronicles: A Commentary*, OTL, Londra.

Meynadier, B., 2004, *Eléments de lexicographie comparée des Règnes et des Paralipomènes* (în cadrul colocviului *Les textes de la Septante à traduction double ou à traduction très littérale*, Strasbourg, 4-6 octombrie, 2004).

Savran, G., 1999, „1 and 2 Chronicles", in *The Literary Guide to the Bible*, Cambridge.

Wellhausen, J., 1886, *Prolegomena zur Geschichte Israels*, Berlin.

Welten, P., 1973, *Geschichte und Geschichtsfarstellung in den Chronikbuchern*, Freiburg.

Bibliografie la 1 Ezdra

Canessa, A., 1997, *Études sur la Bible grecque des Septante: 1Esdras*, thèse de doctorat, sous la direction de M. Gilles Dorival, Université de Provence, Aix-en-Provence.

Coggins, R.J., Knibb, M.A., 1979, *The First and Second Books of Ezdras, The Cambridge Bible Commentary*, Cambridge.

Denter, Th., 1962, *Die Stellung der Bücher Ezdras im Kanon des Alten Testamentes*, Fribourg.

Duchesne-Guillemin, J., 1952, *La religion de l'Iran ancien*, Paris.

Goodman, W.R., 1972, *A Study of I Ezdras 3,1-5,6*, dissertation, Duke.

Bibliografie la 2 Ezdra

***, *La Bible de Jérusalem*, 1986, 1988, Paris [= BJ].

***, *Traduction œcuménique de la Bible. Ancien Testament*, 1983, Paris [= TOB].

Allen, L.C., Laniak, T., 2003, *Ezra, Nehemiah, Esther*, in *New International Biblical Commentary*, Hendrickson.

Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2000, *The Oxford Bible Commentary*, introd. de Daniel L. Smith Christopher, Oxford.

Beda Venerabilis, *In Ezram et Neemiam*, CSEL 119A.

Blenkinsopp, J., 1988, *Ezra-Nehemiah*, Londra.

Eskenazi, T., 1998, *In an Age of Prose: A Literary Approach to Ezra-Nehemiah*, Atlanta.

Galling, K., 1964, *Studien zur Geschichte Israels im persischen Zeitalter*, Tübingen.

Georges, P., 1994, *Barbarian Asia and the Greek Experience*, Baltimore.

Harl, M., Dorival, G., Munnich, O., 1994², *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988.

Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture*, Edinburgh, New York.

Hoglund, K., 1992, *Achaeminid Imperial Administration in Syria-Palestine and the Missions of Ezra and Nehemiah*, Atlanta.

Kellermann, U., 1967, *Nehemia: Quellen, Ueberlieferung und Geschichte*, Berlin.

Rudolph, W., 1940, *Esra und Nehemia*, Tübingen.

Williamson, H.G.M., 1985, *Ezra, Nehemiah*, Waco, Texas.

Bibliografie la Ester

***, *The Anchor Bible. Daniel, Esther and Jeremiah: The Additions*, 1977, trad., introd. şi comentariu de Carey A. Moore, New York.

***, *The Catholic Encyclopedia Online*, www.newadvent.org., *s.v. Esther.*

***, *The New Revised Standard Bible*, 1993, Cambridge [= NRSV].

Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2000, *The Oxford Bible Commentary*, introd. de Adele Reinhartz, Oxford.

Baudelin, Anna, 2003, *Recherches sur la Septante: Commentaire du Livre d'Esther*, mémoire présenté en vue de la Maîtrise de Lettres Classiques, Université Michel de Montaigne, Bordeaux III.

Berg, S.B., 1979, *The Book of Esther: Motifs, Themes and Structures*, Missoula Montana.

Bickermann, E.J., 1976, „Notes on the Greek Book of Esther", in *Studies in Jewish and Christian History*, I, Leiden.

Clines, D.J.A., 1984, *The Esther Scroll: The Story of the Story*, Sheffield.

Day, L., 1995, *Three Faces of a Queen: Characterization in the Books of Esther*, Sheffield.

Delcor, M., 1990, „Jewish Literature in Hebrew and in Aramaic in the Greek Era", in *The Cambridge History of Judaism*, vol. 2: *The Hellenistic Age*, Cambridge.

Fox, M.V., 1991, *Character and Ideology in the Book of Esther*, Columbia SC.

Harl, M., Dorival, G., Munnich, O., 1994^2, *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988.

Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture*, Edinburgh, New York.

Paton, L.B., 1908, *The Book of Esther*, Edinburgh.

Bibliografie la Iudit

***, *The Catholic Encyclopedia Online*, www.newadvent.org., *s.v. Judith.*

***, *The New Revised Standard Bible*, 1993, Cambridge.

Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2000, *The Oxford Bible Commentary*, introd. de Amy Jill Levine, Oxford.

Craven, T., 1983, *Artistry and faith in the Book of Judith*, Chico, California.

Delcor, M., 1990, „Jewish Literature in Hebrew and in Aramaic in the Greek Era", in *The Cambridge History of Judaism*, vol. 2: *The Hellenistic Age*, Cambridge.

Douglas, J.D. (ed.), 1995, *Dicţionar biblic*, trad. de Liviu Pup şi John Tipei, Oradea.

Haag, E., 1963, *Studien zum Buche Judith: Seine theologische Bedeutung und literarische Eigenart*, Trier.

Harl, M., Dorival, G., Munnich, O., 1994^2, *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988.

Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture*, Edinburgh, New York

Moore, C.A., 1985, *Judith. A New Translation with Introduction and Commentary*, New York.

Mussies, G., 1976, „Greek in Palestine and the Diaspora", in *The Jewish People in the First Century*, S. Safrai, M. Stern (eds.), Amsterdam.

Vanderkam, J., 1992 (ed.), *„No One Spoke Ill of Her": Essays on Judith, Early Judaism and Its Literature 2*, Atlanta.

Wills, L., 1995, *The Jewish Novel in the Ancient World*, Ithaca USA.

Zeitlin, S., Morton, S.E., 1972, *The Book of Judith*, Leiden, Brill.

Bibliografie la Tobit

***, *The Catholic Encyclopedia Online*, www.newadvent.org., *s.v. Tobias* [= CE].

***, *The New Revised Standard Bible*, 1993, Cambridge.

Brooke, A.E., MacLean, N., Thackeray, H.St.J., 1906-1940, *The Old Testament in Greek*, Cambridge (III).

Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2000, *The Oxford Bible Commentary*, introd. de J.A. Fitzmayer, Oxford.

Deselaers, G., 1982, *Das Buch Tobit. Studien zu seiner Entstehung. Komposition und Theologie*, OBO 43, Freiburg, Göttingen.

Harl, M., 1967, „Les trois quarantaines de la vie de Moise, schéma idéal de la vie du moine-évêque chez les Pères cappadociens", in *Revue d'études grecques* 80.

Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture*, Edinburgh, New York.

Lurker, M., 1999, *Lexicon de zei şi demoni*, Bucureşti.

Miller, A., 1940, *Das Buch Tobias übersetzt und erklärt, Die Heilige Schrift des Alten Terstaments*, Bonn.

Nowell, I., 1985, *The Book of Tobit. Narrative Technique and Theology*, Ann Arbor, MI.

Bibliografie la 1-4 Macabei

***, DTV – *Lexikon der Antike*, München, 1965.

***, DTV – *Lexikon der Bibel*, München, 1970.

Abel, F., 1949, *Les livres des Maccabées*, Paris.

Bădiliţă, C., 2005, *Métamorphoses de l'Antichrist chez les Pères de l'Eglise*, Paris.

Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2000, *The Oxford Bible Commentary*, introd. de Sarah Pearce, Oxford.

Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2000, *The Oxford Bible Commentary*, introd. de David J. Elliott , Oxford.

Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2000, *The Oxford Bible Commentary*, introd. de J.A. Fitzmayer, Oxford.

Bentwich, N., 1919, „Hellenism", in *Movement in Judaism*, Philadelphia.

Bickermann, E., 1937, *Der Gott der Makkabäer*, Berlin.

Bickermann, E., 1938, *Institutions des Séleucides*, Paris.

Bickermann, E., 1946-1948, „Une problamation séleucide relative au temple de Jérusalem", in *Syria*.

Bouche-Leclerque, A., 1913-1914, *Histoire des Séleucides*, Paris.

Breitenstein, U., 1976, *Beobachtungen zu Sprache: Still und Gedankengut des Vierten Makkabäerbuchs*, Basel.

Campenhausen, H. von, 1964, *Die Idee des Martyriums in der alten Kirche*.

Cavaignac, E., 1923, „Les Finances des Séleucides", in *Population et capital*, Paris.

Cavaignac, E., 1931, „La chronologie des Séleucides d'après les documents cuneiforms", in *Revue d'Assyrologie*.

Cavaignac, E., 1937, „Appendice à la chronologie cuneiforme des Séleucides", in *Revue d'Assyrologie*.

Delcor, M., 1990, „Apocrypha and Pseudepigrapha of the Hellenistic Period", in *The Cambridge History of Judaism*, vol. 2: *The Hellenistic Age*, Cambridge.

Derchain, Ph., 1963, *Die Lander des Ostens am Rande des Hellenismus (III. Das Judentum in Palestina in der hellenistischen Zeit*, pp.254-269), in vol. *Der Hellenismus und der Aufstieg Roms*, Fischer Weltgeschichte, Mainz.

Detienne, M., 1977, *Dionysos mis à mort*, Paris.

Druet, Fr.-X., 1990, *Langage, images, visages*, Paris.

Dupont-Sommer, A., 1939, *Le quatrième livre des Maccabées. Introduction, traduction et notes*, Paris.

Emmet, C.W. 1918, „The Third Book of Maccabees", in *APOT* (Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament), vol. I.

Ferrari, A., 2003, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, trad. de Emanuela Stoleriu, Dragoș Cojocaru, Dana Zămosteanu, Iași.

Firpo, G., 1999, *Le rivolte giudaiche*, Roma, Bari.

Freudenthal, J., 1869, *Die Flavius Josephus beigelegte Schrift über die Herrschaft der Vernunft (IV Makkabärbuch)*, Schletter.

Grimm, C.L.W., 1857, „Viertes Buch der Makkabäer", in *Kurzgefasstes exegetisches Handbuch zu den Apokryphen des Alten Testaments*, Leipzig.

Hadas, M., 1954, *The Third and Fourth Books of Maccabees*, New York.

Harl, M., Dorival, G., Munnich, O., 1994², *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988.

Hegermann, H., 1989, „The Diaspora in the Hellenistic Age", in *The Cambridge History of Judaism*, vol. II, Cambridge.

Hengel, M., 1990, „The Interpenetration of Judaism and Hellenism in the Pre-Maccabean Period", in *The Cambridge History of Judaism*, vol. 2, Cambridge.

Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture*, Edinburgh, New York

Holleaux, 1916, „La mort d'Antiochus IV Epiphanes", in *Revue des Etudes Anciennes*.

Jeanmaire, H., 1951, *Dionysos. Histoire du culte de Bacchus*, Paris.

Jouguet, P., 1937, *L' Imperialisme macedonien et l'hellenisation de l'Orient*, Paris.

Macalister, Stewart, 1912, *The Excavation of Gezer*, Londra.

Mélèze-Modrzejewski, J., 1997, *Les Juifs d'Égypte de Ramses I à Hadrien*, Paris.

Meyer, E., 1921, *Ursprung und Anfänge des Christentums*, vol. I-III, Stuttgart, Berlin.

Momigliano, A., 1931, *Prime linee di storia della tradizione Maccabaica*, Torino.

Momigliano, A. 1975, *Alien Wisdom, the limits of civilization*, Cambridge.

Momigliano, A., 1979, *Hochkulturen im Hellenismus*, cap.4: *Die Entdeckung des Judentums durch die Griechen* (pp. 93-117); cap. 5: *Griechen, Juden und Römern von Antiochos III bis zu Pompeius* (pp.118-145), München.

Nicolet, C. (ed.), 1978, *Rome et la conquête du monde méditerranéen*, vol. II: *Genese d'un empire*, cap. IX: P. Vidal Naquet, *Les Juifs entre l'Etat et l'apocalipse*, Paris.

Otto, W.F., 1977, *Dionysos. Le mythe et le culte*, Paris.

Peters, F.E., 1993, *Termenii filozofiei grecești*, București.

Preaux, C., 1978, *Le monde hellenistique*, 2 vol., Paris.

Reale, G., 2004, *Storia della filosofia greca e romana*, vol. IX: *Assi portanti del pensiero antico e lessico*, Milano, 2004.

Saller, P.R., 1941, *The Memorial of Moses Mount.*

Saulnier, Ch., 1985, *Histoire d'Israël. De la conquête d'Alexandre à la destruction du Temple*, Paris.

Schäfer, P., 1997, *Judeophobia. Attitudes towards the Jews in the Ancient World*, Cambridge.

Wissowa, P., 1964-1975, *Realenziklopädie der Altertumswissenschaft.*

Ziadé, R., 2002, *Les Martyrs Maccabées et leur panégyrie dans l'Orient chrétien du IVe siècle*, Paris.

Cuprins

SEPTUAGINTA 3

Sigle şi abrevieri mai frecvente*

AB	*The Anchor Bible*, 1964-, New York
AI	Flavius Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*
BA	*La Bible d'Alexandrie*, 1986-, Paris
Bell. Iud.	Flavius Iosephus, *De bello Iudaico*
BJ	*La Bible de Jérusalem*, 1986, 1988, Paris
Contra Ap.	Flavius Iosephus, *Contra Apionem*
DB	Douglas, J.D. (ed.), 1995, *Dicţionar biblic*, trad. de Liviu Pup şi John Tipei, Oradea
Ep.	*Epistulae*
JFB	Jamieson, R., Fausset, A.R., Brown, D., *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*
LEH	Lust, J., Eynickel, E., Hauspie, K., 2003, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart (ed. I: vol. I, 1992, vol. 2, 1996).
LSJ	Liddell, H.G., Scott, R., Jones, H.S., 1996, *A Greek-English Lexicon*, Oxford
LXX	Septuaginta (ed. Alfred Rahlfs)
LXX-A (sau A)	Codex Alexandrinus
LXX-B (sau B)	Codex Vaticanus
LXX-L (sau L)	LXX *recensio Luciani*
LXX-O (sau O)	LXX *recensio Origenis*
NRSV	*New Revised Standard Version*, 1993, Cambridge
NT	Noul Testament
PG	Patrologia greacă (ed. J.-P. Migne)
PL	Patrologia latină (ed. J.-P. Migne)
Q	Manuscrisele de la Qumran
SC	*Sources chrétiennes*
TM	Textul Masoretic
TOB	*Traduction œcuménique de la Bible. Ancien Testament*, 1983, Paris.
VL	*Vetus Latina*
VT	Vechiul Testament
Vulg.	Vulgata [*Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, 1983, Stuttgart]

* Lista completă se află în Bibliografia volumului.

Transliterarea alfabetului grecesc

α, Α = a, A; β, Β = b, B; γ, Γ = g, G; δ, Δ = d, D; ε, Ε = e, E; ζ, Ζ = z, Z; η, Η = e, E; θ, Θ = th, Th; ι, Ι = i, I; κ, Κ = c, C (dar k, K înainte de *e* şi *i*); λ, Λ = l, L; μ, Μ = m, M; ν, Ν = n, N; ξ, Ξ = x, X; ο, Ο = o, O; π, Π = p, P; ρ, Ρ = r, R; σ, ς, Σ = s, s, S; τ, Τ = t, T; υ, Υ = u (în diftongi), y, U (în diftongi), Y; φ, Φ = ph, Ph; χ, Χ = ch, Ch; ψ, Ψ = ps, Ps; ω, Ω = o, O.

Transliterarea alfabetului ebraic

א = ' (stop glotal); בּ = b; ב = bh (pronunţat spirant, aprox. ca [v]); גּ = g; ג = gh (pronunţat spirant); דּ = d; ד = dh (pronunţat spirant, aprox. ca engl. „th" sonor); ה = h; ו = w; ז = z; ח = h̲; ט = ţ; י = y; כּ = k; כ = kh (pronunţat spirant, aprox. ca [h]); ל = l; מ = m; נ = n; ס = s; ע = ' (guturală); פּ = p; פ = ph (pronunţat spirant, aprox. ca [f]); צ = ţ; ק = q; ר = r; שׂ = ś; שׁ = ş; תּ = t; ת = th (pronunţat spirant, aprox. ca engl. „th" surd); ָ = ā (în silabă închisă, înainte de accent: o); ֵ = ē; ִי = ī; וֹ = ō; וּ = ū; ַ ֲ = a; ְ = ᵉ (pentru simplificare, am transliterat la fel *şwa mobile* şi *şwa quiescens*); ֶ ֱ = e; ִ = i; ָ ֳ = o; ֻ = u.

Structura ediţiei

Volumul I (februarie 2004): Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul.
Volumul II (septembrie 2004): Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1–4 Regi.
Volumul III (mai 2005): 1–2 Paralipomene, 1–2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1–4 Macabei.
Volumul IV, tomurile I şi II (în curs de apariţie): Psalmi, Ode, Proverbele lui Solomon, Ecleziastul, Cântarea cântărilor, Iov, Înţelepciunea lui Solomon, Înţelepciunea lui Sirach, Psalmii lui Solomon.
Volumul V (în pregătire): Osea, Amos, Michea, Ioel, Abdia, Iona, Naum, Habacuc, Sophonia, Aggeu, Zaharia, Malachia.
Volumul VI (în pregătire): Isaia, Ieremia, Baruch, Plângerile lui Ieremia, Scrisoarea lui Ieremia, Iezechiel, Suzana, Daniel, Bel şi Dragonul.